

**ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ**

14

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

**ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Γ
(ΟΜΙΛΙΑΙ ΝΕ΄ – ΠΗ΄)**

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπό

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, Δρ. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

14

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Γ

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΝΕ΄ – ΠΗ΄)

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ΄

Ἰω. 8, 48 - 59

5. «Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς δι Σαμαρείτης εἰ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα».

1. Ἀναίσχυτον ἢ κακία καὶ ἰταμόν, καί, διαν καταδύεσθαι δέη, τότε μάλλον κερριουῖται, δπερ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων γέγονε· δέον γὰρ ἐπὶ τοῖς ρηθεῖσι κατανυγῆναι, θαυμάσασθαι
10 τας τὴν παρρησίαν καὶ τὴν τῶν εἰρημένων ἀκολουθίαν, οἱ δε καὶ ὑβρίζουσι, Σαμαρείτην καλοῦντες, καὶ δαιμονῶντι λέγοντες, καὶ φασιν «Οὐχὶ καλῶς ἐλέγομεν δι Σαμαρείτης εἰ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;». Ὅταν γὰρ ὑψηλόν τι εἶπη, μανία τοῦτο δοκεῖ παρὰ τοῖς λίαν ἀναισθήτοις εἶναι
15 καίτοι γε οὐδαμοῦ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν ἔμπροσθεν δι Σαμαρείτην ἐκάλεσαν, ἀλλ' εἰκὸς ἐκ τῆς ρήσεως ταύτης πολλάκις παρ' αὐτῶν εἰρησθαι τοῦτο. «Δαιμόνιον ἔχεις», φησί. (Καίτοι τίς ὁ δαιμόνιον ἔχων; ὁ τιμῶν τὸν Θεόν, ἢ ὁ τὸν τιμῶντα ὑβρίζων;). Τί οὖν ὁ Χριστός, ἡ πραότης,
20 ἢ ἐπιείκεια; «Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντά με». Ἐνθα μὲν διδάξαι αὐτοὺς ἐχρηῆν καὶ τὸν πολὺν αὐτῶν καιασπάσαι τυφόν, καὶ παιδεῦσαι μὴ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τῷ Ἀβραάμ, σφοδρὸς ἦν, ἔνθα δὲ ὑβριζόμενον αὐτὸν ἔδει ἐνεγκεῖν, πολλῇ πραότητι κέ-
25 χρηται· ὅτε μὲν γὰρ ἔλεγον δι Πατέρα τὸν Θεὸν ἔχομεν

ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ΄

΄Ιω. 8, 48 - 59

«΄Απεκρίθησαν λοιπόν οι ΄Ιουδαῖοι καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· Καλὰ δὲν λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι σὺ εἶσαι Σαμαρείτης καὶ ὅτι ἔχεις δαιμόνιον; ΄Απεκρίθη ὁ ΄Ιησοῦς· ΄Εγὼ δὲν ἔχω δαιμόνιον, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα μου».

1. Ἡ κακία εἶναι ἀναίσχυντον πρᾶγμα καὶ θρασὺ καὶ τότε ποὺ πρέπει νὰ κρύπτεται, τότε περισσότερο ἐξαγριώνεται, πρᾶγμα ποὺ ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τοὺς ΄Ιουδαίους· διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὰ λόγια καὶ νὰ θαυμάσουν τὸ θάρρος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν λόγων, αὐτοὶ ὅμως τὸν ὑβρίζουν, ὀνομάζοντές τον Σαμαρείτην καὶ λέγοντες ὅτι ἔχει δαιμόνιον, καὶ λέγουν· «Καλὰ δὲν ἐλέγομεν ὅτι εἶσαι Σαμαρείτης καὶ ὅτι ἔχεις δαιμόνιον;». Διότι, ὅταν εἰπῆ κάτι τὸ ὑψηλόν, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἀναισθήτους ὅτι εἶναι τρέλλα, μολονότι βέβαια πουθενὰ προηγουμένως δὲν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι τὸν ἀπεκάλεσαν Σαμαρείτην, ἀλλὰ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦς ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη ἀπὸ αὐτοὺς πολλὰς φορὰς. «Δαιμόνιον ἔχεις», λέγει. (Καὶ πράγματι ποῖος εἶναι αὐτός ποὺ ἔχει δαιμόνιον; αὐτός ποὺ τιμᾷ τὸν Θεόν, ἢ ἐκεῖνος ποὺ ὑβρίζει αὐτόν ποὺ τιμᾷ αὐτόν;). Τί λέγει λοιπόν ὁ Χριστός, ἡ πραότης, ἡ ἐπιείκεια; «΄Εγὼ δὲν ἔχω δαιμόνιον, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα μου ποὺ μὲ ἀπέστειλεν». Εἰς τὴν περίπτωσιν ποὺ ἐχρειάζετο νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ καταρρίψῃ τὴν μεγάλην ἀλαζονείαν των καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται ἐξ αἰτίας τοῦ Ἄβραάμ, ἦτο αὐστηρός, ὅπου ὅμως ἔπρεπεν, ὑβριζόμενος αὐτός, νὰ ὑπομείνῃ αὐτό, δείχνει πολλὴν πραότητα. Πράγματι, ὅταν

- καὶ τὸν Ἀβραάμ, σφόδρα αὐτῶν καθήψαιτο, διε δὲ αὐτὸν
 δαμονῶντα ἐκάλουν, ὑφειμένως τῷ λόγῳ κέχρηται, παι-
 δεύων ἡμᾶς τὰ μὲν εἰς τὸν Θεὸν ἐκδικεῖν, τὰ δὲ εἰς ἡ-
 μᾶς παρορᾶν
- 5 «Ἐγὼ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν τὴν ἐμήν». Ταῦτα εἶπον, φη-
 σί, δεικνὺς δι οὐ προσῆκεν ὑμῖν τὸν Θεὸν καλεῖν πατέρα,
 ἀνδροφόνοις οὖοι. Ὡστε τῆ ἰμῆ τῆ πρὸς ἐκεῖνον ταῦτα
 ἐφθεγγάμην, καὶ δι' ἐκεῖνον ταῦτα ἀκούω, καὶ δι' αὐτὸν
 ἀτιμάζετέ με. Ἀλλ' οὐδὲν μοι μέλει τῆς ὕβρεως ταύτης·
- 10 ἐκείνῳ γὰρ εὐθύνας ὀφείλετε τῶν λεχθέντων, δι' ὃν ταῦτα
 ἀκούω νῦν. «Ἐγὼ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν τὴν ἐμήν». Διὰ τοῦτο,
 ἄφεις τὸ κολάζειν ὑμᾶς, ἐπὶ παραίνεσιν τρέπομαι, καὶ συμ-
 βουλεύω ταῦτα ποιεῖν, ἐξ ὧν οὐ μόνον τὴν κτίασιν διαφεύ-
 ξεσθε, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτεύξεσθε. «Ἀμήν»,
- 15 ἀμήν λέγω ὑμῖν· Ἐὰν τις μου τὸν λόγον τηρήσῃ, οὐ μὴ θεω-
 ρήσῃ θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐνιαῦθα οὐ τὴν πίστιν μόνον
 φησί, ἀλλὰ καὶ τὸν βίον τὸν καθαρὸν. Καὶ ἄνω μὲν ἔλεγε·
 «Ζωὴν αἰώνιον ἔξει», ἐνιαῦθα δέ· (φησί), «Θάνατον οὐ
 μὴ θεωρήσῃ», ἅμα δὲ καὶ αἰνίττεται ὅτι οὐδὲν δύναται αὐ-
- 20 τῷ ποιῆσαι· εἰ γὰρ ὁ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶν οὐκ ἀποθανεῖται,
 πολλῷ μᾶλλον αὐτός. Τοῦτο γοῦν συνειδότες καὶ αὐτοί, λέγου-
 σι· «Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραάμ ἀπέθανε,
 καὶ οἱ προφηταὶ ἀπέθανον», ιουτέσιν, οἱ τὸν λόγον ἀκού-
 σαιτες τοῦ Θεοῦ ἀπέθανον, καὶ οἱ τὸν σὸν ἀκούσαντες οὐκ
- 25 ἀποθаноῦνται; «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀ-
 βραάμ;». Ὡ τῆς κενοδοξίας! πάλιν ἐπὶ τὴν συγγένειαν
 αὐτοῦ καταφεύγουσι· καίτοι ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν· «Μὴ σὺ
 μείζων εἶ τοῦ Θεοῦ;» ἢ οἱ ἀκούσαντές σου, τοῦ Ἀβραάμ;»,

μέν ἔλεγον, ὅτι ἔχομεν Πατέρα τὸν Θεὸν καὶ τὸν Ἀβραάμ, τοὺς ἐπέπληξε πάρα πολὺ αὐστηρά, ὅταν ὁμως τὸν ὠνόμαζον δαιμονιζόμενον, χρησιμοποιεῖ εἰς τοὺς λόγους του πολλήν ἐπιείκειαν, διδάσκων ἡμᾶς νὰ ὑπερασπίζωμεν μὲν αὐτὰ πού ἀφοροῦν τὸν Θεόν, νὰ παραβλέπωμεν ὁμως αὐτὰ πού ἀφοροῦν ἡμᾶς.

«Ἐγὼ δὲ ζητῶ τὴν ἰδικὴν μου δόξαν». Αὐτὰ, λέγει, τὰ εἶπον διὰ νὰ δείξω ὅτι δὲν ταιριάζει εἰς σᾶς νὰ ὀνομάζετε τὸν Θεὸν Πατέρα, τὴν στιγμὴν πού εἴσθε ἀνθρωποκτόνοι. Ὡστε αὐτὰ τὰ εἶπα ἐξ αἰτίας τῆς τιμῆς μου πρὸς ἐκείνον καὶ ἐξ αἰτίας ἐκείνου ἀκούω αὐτὰ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ μὲ ἀτιμάζετε. Ἄλλ' ὁμως δὲν δίδω καθόλου σημασίαν εἰς τὴν ὑβριν αὐτὴν, διότι διὰ τὰ λόγια σας αὐτὰ θὰ δώσετε λόγον εἰς ἐκείνον, χάριν τοῦ ὁποίου ἀκούω τώρα αὐτὰ. «Ἐγὼ δὲν ἐπιζητῶ τὴν ἰδικὴν μου δόξαν». Διὰ τοῦτο, ἀποφεύγων νὰ σᾶς τιμωρήσω, ἔρχομαι εἰς τὸ νὰ σᾶς συμβουλεύσω, καὶ σᾶς συμβουλεύω νὰ πράττετε αὐτὰ, διὰ τῶν ὁποίων ὄχι μόνον θ' ἀποφύγετε τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτύχετε τὴν αἰώνιον ζωὴν. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω. Ἐὰν κάποιος φυλάξῃ τὸν λόγον μου δὲν θὰ ἰδῇ θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ μόνον τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ τὸν καθαρὸν βίον. Καὶ προηγουμένως μὲν ἔλεγε «Θὰ ἔχη ζωὴν αἰώνιον»¹, ἐνῶ ἐδῶ λέγει «Δὲν θὰ ἰδῇ θάνατον», συγχρόνως δὲ καὶ ὑπαινίσσεται, ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ κάμουν τίποτε ἐναντίον του· διότι, ἐὰν δὲν θ' ἀποθάνῃ αὐτὸς πού τηρεῖ τὰς ἐντολάς του, πολὺ περισσότερο αὐτός. Αὐτὸ λοιπὸν κατανοήσαντες καὶ αὐτοί, λέγουν· «Τώρα εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι ὅτι ἔχει δαιμόνιον. Ὁ Ἀβραάμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον», δηλαδὴ ἐκεῖνοι πού ἤκουσαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπέθανον, καὶ αὐτοί πού ἤκουσαν τὸν ἰδικόν σου λόγον δὲν θ' ἀποθάνουν; «Μήπως σὺ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ;». Πόσον μεγάλη κενοδοξία! πάλιν καταφεύγουν εἰς τὴν συγγένειαν αὐτοῦ· ἂν καὶ βέβαια φυσικὸν ἦτο νὰ εἰποῦν. Μήπως σὺ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Θεόν; ἢ αὐτοί πού ἤκουσαν τὸν λόγον σου μεγαλύ-

ἀλλ' οὐ λέγουσι τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἐλάτιονα αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζον.

Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἔδειξεν ἀνδροφόνους, καὶ ταύτη αὐτοὺς ἀπήγαγε τῆς συγγενείας, ὡς δὲ ἐνέμειναν, ἐτέρως
 5 αὐτὸ μεθοδεύει πάλιν, δεικνὺς διὰ ἀνόνητα πονοῦσι, καὶ περὶ μὲν τοῦ θανάτου οὐδὲν αὐτοῖς διελέχθη, οὐδὲ ἀπεκάλυψεν, οὐδὲ εἶπε ποῖον λέγει θάνατον, ἰέως δὲ πείθει ὅτι τοῦ Ἀβραὰμ κρείτιον ἐστίν, ἵνα καὶ τοῦτω δυσωπήσῃ. «Μάλιστα μὲν γάρ, εἰ καὶ ὁ τυχών, φησὶν, ἤμην, οὐκ ἔδει
 10 ἀποθανεῖν οὐδὲν ἀδικήσαντα, διὰν δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν λέγω καὶ μηδεμίαν ἁμαρτίαν ἔχω, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεισιαλμένος ὢ, καὶ Ἀβραὰμ ὦ κρείτιον, πῶς οὐ μαίνεσθε καὶ ἀνόνητα πονεῖτε, ἐπιχειροῦντες ἀνελεῖν; Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Νῦν ἐγνώκαμεν διὰ δαιμόνιον ἔχεις». Ἀλλ' οὐχ ἡ Σαμαρεῖ-
 15 τες οὕτως· οὐ γὰρ εἶπεν αὐτῷ, «Δαιμόνιον ἔχεις», ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ;»· οὗτοι μὲν γὰρ ἦσαν ὑβρισταὶ ἀλάστορες, ἐκείνη δὲ μαθεῖν ἐβούλετο. Διὸ καὶ ἠλόρησε, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης συμμετρίας ἀπεκρίνατο, καὶ Κύριον αὐτὸν καλεῖ (τὸν γὰρ πολ-
 20 λῶ μείζονα ἐπαγγελλόμενον, καὶ ἀξιόπιστον ὄντα οὐχ ὑβρίζεσθαι ἔδει, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεσθαι)· οὗτοι δὲ δαιμονῶντα αὐτὸν λέγουσιν. Ἐκεῖνα μὲν γάρ, τὰ τῆς Σαμαρείτιδος, ἀπορούσης ἦν, ταῦτα δὲ ἀπισιούντων καὶ διεοικραμμένων. «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ;». Ὡστε
 25 τοῦτο μείζονα εἶναι ποιεῖ τοῦ Ἀβραάμ. Ὅταν οὖν ὑψωθέντα ἴδητε, ὁμολογήσετε διὰ μείζων ἐσὶ. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὅταν ὑψώσῃτέ με, τότε γνώσεσθε διὰ ἐγὼ εἰμι».

2. Ἰω. 4, 12.

3. Ἰω. 8, 28.

τεροι ἀπό τόν Ἀβραάμ; ἄλλ' ὅμως δέν τὸ λέγουν αὐτό, ἐπειδὴ τὸν ἐθεωροῦσαν κατώτερον καὶ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ.

Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν ἔδειξεν ὅτι εἶναι ἀνθρωποκτόνοι καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τοὺς ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν συγγένειαν, ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμειναν, μεθοδεύει πάλιν τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ ἄλλον τρόπον, δεικνύων ὅτι ἄδικα κοπιάζουν, καὶ περὶ μὲν τοῦ θανάτου τίποτε δέν εἶπεν εἰς αὐτούς, οὔτε ἐφανέρωσεν, οὔτε εἶπε ποῖον θάνατον ἐννοεῖ κατὰ πρῶτον τοὺς πείθει ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ὥστε καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ τοὺς κἀνη νὰ νοιώσουν ἐντροπήν. Διότι, λέγει, πράγματι καὶ ἂν ἀκόμη ἤμουν ὁ τυχών, δέν ἔπρεπε ν' ἀποθάνω, ἀφοῦ δέν διέπραξα κανέν ἀδίκημα, ὅταν ὅμως καὶ τὴν ἀλήθειαν λέγω καὶ δέν ἔχω καμμίαν ἁμαρτίαν, καὶ εἶμαι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, πῶς δέν εἴσθε παράφρονες καὶ δέν κοπιάζετε εἰς τὰ χαμένα, ἐπιχειροῦντες νὰ μὲ φονεύσετε; Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Τώρα εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι ὅτι ἔχει δαιμόνιον». Ἀλλ' ὅμως ἡ Σαμαρείτις δέν ὠμίλησεν ἔτσι· διότι δέν εἶπεν εἰς αὐτόν, «Δαιμόνιον ἔχεις», ἀλλὰ αὐτὸ μόνον· «Μήπως σὺ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας τὸν Ἰακώβ;»² διότι αὐτοὶ μὲν ἦσαν ἄθλιοι ὑβρισταί, ἐνῶ ἐκείνη ἤθελε νὰ μάθη. Διὰ τοῦτο καὶ ἠπόρησε καὶ ἀπήντησε μὲ τὴν πρέπουσαν μετριοφροσύνην καὶ τὸν ἀποκαλεῖ Κύριον (διότι ἐκεῖνος ποῦ ὑπόσχεται πολὺ πῶς μεγαλύτερα πράγματα καὶ εἶναι ἀξιόπιστος δέν ἔπρεπε νὰ ὑβρίζεται, ἀλλὰ καὶ νὰ θαυμάζεται)· αὐτοὶ ὅμως τὸν ὀνομάζουν δαιμονισμένον. Διότι τὰ μὲν λόγια ἐκεῖνα, δηλαδὴ τῆς Σαμαρείτιδος, ἦσαν λόγια γυναικὸς ποῦ εὐρίσκετο εἰς ἀπορίαν, ἐνῶ αὐτὰ ἦσαν λόγια ἀπίστων καὶ διεστραμμένων. «Μήπως σὺ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ;». Ὡστε αὐτὸ τὸν κἀνει νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ. Ὄταν λοιπὸν τὸν ἰδῆτε ὑψωμένον, θὰ ὁμολογήσετε ὅτι εἶναι ἀνώτερος. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὄταν θὰ μὲ ὑψώσετε, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι»³.

Καὶ θεὰ σύνεσιν. Πρῶτον αὐτοὺς ἀποσχίσας τῆς συγγενείας, δείκνυσιν ἑαυτὸν ἐκείνου μείζονα ὄντα, ἵνα ἐκ πολλῆς τῆς ὑπεροχῆς μείζων θεωρηθῇ καὶ τῶν προφητῶν. Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ προφήτην ἔλεγον αὐτόν, διὰ ταῦτα ἔλεγεν·

5 «Ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν». Ἐκεῖ μὲν οὖν ἔλεγεν ὅτι ἐγείρει τοὺς νεκρούς, ἐνταῦθα δέ· «Οὐ μὴ θεωρήσει θάνατον ὁ πιστεύων», ὃ πολλῶ μείζον ἦν τοῦ μὴ συγχωρῆσαι κρατηθῆναι θανάτῳ· διὸ μᾶλλον ἡγοριάζοντο. Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;». Καὶ τοῦτο ὑβριστικῶς· Σύ, φησί,

10 χαρίζῃ σαυτῷ. Πρὸς τοῦτο οὖν ὁ Χριστός· «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτόν», φησὶν, «ἡ δόξα μου οὐδὲν ἐστίν».

2. Τί λέγουσιν ἐνταῦθα οἱ αἰρετικοί; Ἦκουσε· «Μὴ οὐ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ Ἀβραάμ;» καὶ οὐκ ἐθάρορσεν εἰπεῖν αὐτοῖς ὅτι ναί, ἀλλὰ συνεσκιασμένως αὐτὸ

15 ποιεῖ. Τί οὖν; οὐδὲν ἐστίν ἢ δόξα αὐτοῦ; Πρὸς ἐκείνους οὐδὲν ἐστίν. Ὡς περὶ γὰρ λέγει, «Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής», πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν, οὕτως καὶ ἐνταῦθά φησιν· «Ἔστιν ὁ δοξάζων με». Καὶ διὰ τί μὴ εἶπεν, «Ὁ Πατήρ ὁ πέμψας με», ὡς ἄνω ἔλεγεν, ἀλλ' «ὅτι ὑμεῖς λέ-

20 γετε ὅτι Θεὸς ὑμῶν ἐσίν, καὶ οὐκ οἴδατε αὐτόν»; Ἐβούλειο γὰρ δεῖξαι, ὅτι οὐ μόνον Πατέρα αὐτὸν οὐκ ἴσασιν, ἀλλ' οὐδὲ Θεόν. «Ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν». Ὡς τε οὐ τὸ λέγειν, «Ἐγὼ οἶδα αὐτόν» κόμπος ἐστίν, ἀλλὰ τὸ εἰπεῖν μὴ εἰδέναι, ψεῦδος· ὑμεῖς δέ, λέγοντες εἰδέναι αὐτόν, ψεύδεσθε. Ὡς περὶ

25 οὖν ὑμεῖς, εἰδέναι λέγοντες, ψεύδεσθε, οὕτως ἐγὼ, ἐὰν εἶπω μὴ εἰδέναι. «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτόν». Ἐπειδὴ ἔλεγον, «Τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;», φησὶν· «Ἐὰν ἐγὼ ποιῶ, ἢ δόξα μου οὐδὲν ἐστίν». Ὡς περὶ οὖν ἐγὼ αὐτόν οἶδα ἀκρι-

4. Ἰω. 8, 37.

5. Ἰω. 5, 31.

Καὶ πρόσεχε σύνεσιν. Κατ' ἀρχήν, ἀφοῦ ἀπέκλισεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν συγγένειαν μὲ τὸν Ἀβραάμ, ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὄτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον, ὥστε νὰ θεωρηθῆ εἰς πολὺ μεγάλον βαθμὸν ἀνώτερος καὶ τῶν προφητῶν. Διότι, ἐπειδὴ ἀπεκάλουν αὐτὸν συνεχῶς προφήτην, διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὁ λόγος μου δὲν ἔχει θέσιν μέσα σας»⁴. Ἐκεῖ λοιπὸν ἔλεγεν, ὅτι ἀνιστᾶ τοὺς νεκρούς, ἐνῶ ἐδῶ «Δὲν θὰ ἰδῆ θάνατον ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει», πρᾶγμα ποὺ ἦτο πολὺ πιὸ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ κυριευθῆ ἀπὸ τὸν θάνατον· διὰ τοῦτο περισσότερον ἐξηγηρῶντο. Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Ποῖος νομίζεις ὅτι εἶσαι;». Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγον μὲ ὑβριστικὴν διάθεσιν. Σὺ, λέγει, ὑψώνεις τὸν ἑαυτὸν σου. Εἰς αὐτὸ ἀπαντᾶ ὁ Χριστός· «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω τὸν ἑαυτὸν μου», λέγει, «ἡ δόξα μου δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν».

2. Τί λέγουν ἐδῶ οἱ αἰρετικοί; Ἦκουσε· «Μήπως σὺ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ;», καὶ δὲν εὔρε τὸ θάρρος νὰ εἰπῆ εἰς αὐτούς, ναί, ἀλλὰ τὸ κάμνει αὐτὸ κατὰ τρόπον κεκαλυμμένον. Τί λοιπὸν; δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν ἢ δόξα του; Δι' ἐκεῖνους δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς λέγει, «Ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή»⁵, σύμφωνα μὲ τὴν σκέψιν των, ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει· «Υπάρχει ἐκεῖνος ποὺ μὲ δοξάζει». Καὶ διατί δὲν εἶπεν, «Ὁ Πατήρ μου ποὺ μὲ ἀπέστειλεν», ὅπως προηγουμένως ἔλεγεν, ἀλλὰ «αὐτὸν ποὺ σεῖς λέγετε ὅτι εἶναι Θεός σας καὶ δὲν τὸν γνωρίζετε»; Διότι ἤθελε νὰ δείξῃ, ὅτι ὄχι μόνον δὲν τὸν γνωρίζουν ὡς Πατέρα, ἀλλ' οὔτε καὶ ὡς Θεόν. «Ἐγὼ ὅμως τὸν γνωρίζω». Ὡστε δὲν εἶναι κομπασμὸς τὸ ὅτι λέγω «Ἐγὼ τὸν γνωρίζω», ἀλλὰ τὸ νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν τὸν γνωρίζω, εἶναι ψεῦδος· σεῖς ὅμως, λέγοντες ὅτι τὸν γνωρίζετε, ψεύδεσθε. Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν σεῖς, λέγοντες ὅτι τὸν γνωρίζετε, ψεύδεσθε, ἔτσι καὶ ἐγὼ, ἐὰν εἰπῶ ὅτι δὲν τὸν γνωρίζω. «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω τὸν ἑαυτὸν μου». Ἐπειδὴ ἔλεγον, «Ποῖος νομίζεις ὅτι εἶσαι;», λέγει· «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ δόξα μου δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν». Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐγὼ γνωρίζω αὐ-

βῶς, οὕτως αὐτὸν ἀγνοεῖτε ὑμεῖς. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τοῦ
 Ἀβραάμ οὐ τὸ πᾶν ἀνεῖλεν, ἀλλὰ φησιν, «Οἶδα διὸ σπέρμα
 Ἀβραάμ ἐστε», ὥστε μείζονα ποιῆσαι τὴν καιηγορίαν, οὐ-
 τως ἐνιαῦθα οὐ τὸ πᾶν ἀνεῖλεν, ἀλλὰ τί; «Ὅν ὑμεῖς λέγε-
 5 τε». Δοὺς τὴν διὰ τῶν ρημάτων καύχησιν, μείζον ἐποίησε
 τὸ ἔγκλημα. Πῶς δὲ οὐκ οἶδατε αὐτόν; «Οἱ τὸν πάντα
 ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ λέγοντα καὶ ποιῶντα, ὥστε αὐτὸν δοξασθῆ-
 ναι, ὑβρίζετε, καίτοι παρ' ἐκείνου ἀποσιαλέντα. Ἀλλὰ τοῦ-
 το ἀμάρτυρον ἀλλὰ τὸ ἐξῆς κατασκευαστικόν. «Καὶ τὸν λό-
 10 γον αὐτοῦ τηρῶ». Ἐνιαῦθα δέ, εἴ γέ τι εἶχον, ἠδύνατο
 ἐλέγξαι μεγίστη γὰρ ἦν ἀπόδειξις τὸ παρ' ἐκείνου ἀπε-
 σιάλθαι.

Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡ-
 μέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη». Πάλιν δείκνυσιν
 15 αὐτοὺς ὄντας ἀλλοτριούς ἐκείνου, εἴ γε, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος
 ἔχαιρεν, οὗτοι ἀλογοῦσι. Τὴν δὲ ἡμέραν ἐνιαῦθά μοι δοκεῖ
 λέγειν τὴν τοῦ Σταυροῦ, ἦν ἐν τῇ τοῦ κριοῦ προσφορᾷ καὶ
 τῇ τοῦ Ἰσαὰκ προδιειτύπωσε. Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Τεσσαρά-
 κοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ Ἀβραάμ ἐώρακας;». Ὡς ἐγγὺς
 20 τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν λοιπὸν εἶναι τὸν Χριστόν. Λέγει
 αὐτοῖς· «Πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι. Καὶ ἔλαβον
 λίθους, ἵνα θάλωσιν ἐπ' αὐτόν». Ὅρας πῶς τὸ μείζονα εἶ-
 ναι τοῦ Ἀβραάμ καισεκεύασεν; Ὁ γὰρ χαρεῖς, ἵνα ἴδῃ
 τὴν ἡμέραν, καὶ περισπούδασιον αὐτὸ θέμενος, εὐδηλον δι
 25 τὴν ἐπὶ εὐεργεσίᾳ γενομένην, καὶ ὡς μείζονος. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἔλεγον· «Ὁ τοῦ τέκνονος υἱός», καὶ οὐδὲν πλέον ἐφανιά-
 ζοντο, κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἐνάγει πρὸς ὑψηλὴν διάνοιαν. Ὅ-
 τε μὲν οὖν ἤκουσαν ὅτι «οὐκ οἶδατε τὸν Θεόν», οὐκ ἤλγη-
 σαν, διε δὲ ἤκουσαν, «Πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι»,
 30 ὡς τῆς εὐγενείας αὐτῶν ταπεινουμένης, ἠγγράεινον καὶ ἐλί-

6. Ἰω. 8, 37.

7. Τὸ χωρίον ἔχει, «πεντήκοντα ἔτη

8. Ματθ. 13, 55.

τὸν ἀκριβῶς, ἔτσι σεῖς ἀγνοεῖτε αὐτόν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀβραάμ, δὲν ἀπέκλεισε το πᾶν, ἀλλὰ λέγει, «Γνωρίζω ὅτι εἴσθε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ»⁸, ὥστε νὰ κάμῃ μεγαλυτέραν τὴν κατηγορίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ δὲν ἀπέκλεισε τὸ πᾶν, ἀλλὰ τί; «Διὰ τὸν ὁποῖον σεῖς λέγετε». Μὲ τὸ νὰ παρουσιάσῃ τὴν καύχησιν μὲ τὰ λόγια, ἔκαμε μεγαλυτέραν τὴν κατηγορίαν. Πῶς δὲ δὲν γνωρίζετε αὐτόν; Διότι αὐτόν ποῦ λέγει καὶ κάμνει ὅλα ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε νὰ δοξασθῇ αὐτός, σεῖς τὸν ὑβρίζετε, ἂν καὶ ἀπεστάλῃ ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἀνεπιβεβαίωτον ὅμως τὸ ἀποδεικνύει τὸ ἐξῆς· «Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ». Ἐδῶ δέ, ἐὰν εἶχον κάποια ἀντίρρηση, ἤμποροῦσαν νὰ τὸν ἐλέγξουν διότι ἦτο μεγίστη ἀπόδειξις τὸ ὅτι ἀπεστάλῃ ἀπὸ ἐκεῖνον.

«Ὁ Ἀβραάμ ὁ πατέρας σας ἔνοιωσεν ἀγαλλίασιν διὰ νὰ ἰδῇ τὴν ἰδικὴν μου ἡμέραν, καὶ τὴν εἶδε καὶ ἐχάρη». Πάλιν δείχνει ὅτι αὐτοὶ εἶναι ξένοι πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ἀφοῦ, δι' ἐκεῖνα ποῦ ἐκεῖνος ἔχαιρεν, αὐτοὶ νοιώθουν λύπην. Ἐδῶ δὲ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τὴν ἡμέραν τοῦ σταυροῦ, τὴν ὁποίαν προεικόνισεν ὁ Ἀβραάμ μὲ τὴν θυσίαν τοῦ κριοῦ καὶ τοῦ Ἰσαάκ. Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Δὲν εἴσαι ἀκόμη σαράντα ἐτῶν καὶ ἔχεις ἰδεῖ τὸν Ἀβραάμ;». Ὡστε ὁ Χριστὸς εὕρισκετο πλέον κοντὰ εἰς τὰ σαράντα χρόνια. Λέγει εἰς αὐτούς· «Προτοῦ νὰ γεννηθῇ ὁ Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπάρχω. Καὶ ἐπῆραν λίθους διὰ νὰ τοὺς ρίψουν ἐπάνω του». Βλέπετε πῶς ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ; Διότι αὐτός ποῦ ἐχάρη διὰ νὰ ἰδῇ τὴν ἡμέραν καὶ ἔδειξε τόσην φροντίδα δι' αὐτό, εἶναι φανερόν ὅτι ἐθεώρει αὐτὴν ὡς ἡμέραν ποῦ τοῦ ἐδόθη ὡς εὐεργεσία καὶ ὅτι ἦτο μεγαλύτερος αὐτός ποῦ ἐφάνη τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Διότι, ἐπειδὴ ἔλεγον, «Ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ»⁸, καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν τὸν ἐθεωροῦσαν, σιγὰ - σιγὰ ὀδηγεῖ τὴν σκέψιν των πρὸς τὰ ὑψηλότερα. Ὅταν μὲν ἤκουσαν, «δὲν γνωρίζετε τὸν Θεόν», δὲν ἐλυπήθησαν, ὅταν ὅμως ἤκουσαν, «Πρὸ τοῦ νὰ γεννηθῇ ὁ Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπάρχω», ἐπειδὴ μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐταπεινώνετο ἡ καταγωγή των, ἐξη-

θαζον. «Εἶδε τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ ἐχάρη». Δείκνυσι
 ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται, εἴ γε ἐπαινεῖ τὸν ἡ-
 σθένια ἐπὶ τῷ σιαυρῷ· τοῦτο γὰρ σωτηρία τῆς οἰκουμένης
 ἦν. Οἱ δὲ λίθους ἔβαλον οὕτω πρὸς φόνους ἔτοιμοι ἦσαν,
 5 καὶ δι' ἑαυτῶν ταῦτα ἔπρατιον, μηδὲν ἐξειάζοντες.

Διὰ τί δὲ μὴ εἶπε, 'Πρὸ τοῦ Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ
 ἤμην', ἀλλ' «ἐγὼ εἰμι»; Ὡσπερ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ταύτῃ κέ-
 χρηται τῇ λέξει, τῇ «εἰμί», οὕτω καὶ αὐτός· τοῦ διηγεκῶς
 γὰρ εἶναι σημαντικὴ αὕτη, παντὸς ἀπηλλαγμένη χρόνου·
 10 διὰ τοῦτο καὶ θλάσφημον αὐτοῖς εἶναι δοκεῖ τὸ ρῆμα. Εἰ
 δὲ τὴν πρὸς Ἀβραάμ σύγκρισιν οὐκ ἤνεγκαν (καίτοι γε
 μικρὰν οὖσαν), εἰ συνεχῶς ἑαντὸν ἐξίσου τῷ Πατρὶ, ἄρα
 ἂν διέλιπον αὐτὸν βάλλοντες; Εἴτα φεύγει πάλιν ἀνθρω-
 πίνως καὶ κρούπεται, ἱκανὴν διδασκαλίαν αὐτοῖς παραθέ-
 15 μενος· καί, τὰ αὐτοῦ πληρώσας, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ
 ἀνεχώρησεν ἐπὶ τὴν ἴαριν τοῦ τυφλοῦ, διὰ τῶν ἔργων πι-
 σιούμενος ὅτι πρὸ τοῦ Ἀβραάμ ἔστιν. Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις·
 Τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐξέλυσεν αὐτῶν τὴν δύναμιν; οὕτω γὰρ
 ἂν ἐπίστευσαν. Παραλειλυμένον ἐθεράπευσε, καὶ οὐκ ἐπίστευ-
 20 σαν, ἀλλὰ μυρία εἰργάσατο, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ πάθει ἔρ-
 ρηφεν αὐτοὺς ὑπίους, καὶ ἐσοκίτωσεν αὐτῶν τὰς ὄψεις, καὶ
 οὐκ ἐπίστευσαν, καὶ πῶς ἂν ἐπίστευσαν, εἰ τὴν δύναμιν αὐ-
 τῶν ἐξέλυσε; Ψυχῆς γὰρ ἀπεγνωκίας χειρὸν οὐδέν, κἄν
 σημεῖα ἴδῃ, κἄν τέρατα, μένει τὴν αὐτὴν ἀναισχυρτίαν ἔχου-
 25 σα· καὶ γὰρ ὁ Φαραώ, μυρίας δεχόμενος πληγὰς, ὅτε ἐκο-
 λάζειο μόνον, ἐσωφρονίζετο, καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας
 τοιοῦτος ἔμεινε, διώκων οὓς ἀπέλυσε. Διὰ τοῦτο ἄνω καὶ
 κάτω ὁ Παῦλος φησι «Μὴ σκληρυνθῆ τις ἐξ ὑμῶν ἀπάτη
 τῆς ἁμαρτίας». Καθάπερ γὰρ οἱ στυλοὶ τοῦ σώματος νε-

9. Ἰω. 18, 6.

10. Ἐξ. κεφ. 7·14.

γριώνοντο καὶ τὸν ἐλιθοβολοῦσαν. «Εἶδε τὴν ἰδικὴν μου ἡμέραν καὶ ἐχάρη». Δείχνει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι βαδίζει πρὸς τὸ πάθος ὄχι χωρὶς νὰ τὸ θέλη, ἐφ' ὅσον ἐπαινεῖ ἐκεῖνον ποῦ ἔνοιωσε χαρὰν διὰ τὸν σταυρόν· διότι αὐτὸ ἦτο σωτηρία τῆς οἰκουμένης. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔρριπτον λίθους· τόσον πολὺ ἔτοιμοι ἦσαν διὰ φόνους καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμνον ἀπὸ μόνοι των, χωρὶς καμμίαν περίσκεψιν.

Διατί ὅμως δὲν εἶπε, Ἰπρὶν νὰ γεννηθῆ ὁ Ἄβραάμ, ἐγὼ ὑπῆρχον, ἀλλὰ «ἐγὼ ὑπάρχω»; Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ του χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν λέξιν «ὑπάρχω», ἔτσι καὶ αὐτός· διότι αὐτὴ δηλώνει τὸ συνεχές, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε χρόνον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος αὐτός φαίνεται εἰς αὐτοὺς βλάσφημος. Ἐὰν ὅμως δὲν ἠνέχθησαν τὴν σύγκρισίν του πρὸς τὸν Ἄβραάμ (ἂν καὶ βέβαια ἦτο μικρά), ἐὰν συνεχῶς ἐξίσωνε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Πατέρα, ἄρα γε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔπαυον νὰ τὸν κτυποῦν; Εἰς τὴν συνέχειαν φεύγει πάλιν ἀνθρωπίνως καὶ κρύπτεται, ἀφοῦ ἀρκετὰ τοὺς ἐδίδαξεν· καί, ἀφοῦ ἔκαμεν ὅ,τι ἀφοροῦσεν αὐτόν, ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ ἱερόν καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ τυφλοῦ, ἐπιβεβαιῶντων μὲ τὰ ἔργα ὅτι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸν Ἄβραάμ. Ἄλλ' ἴσως εἶπῆ κάποιος· Πρὸς ποῖον σκοπὸν δὲν διέλυσε τὴν δύναμίν των; διότι ἔτσι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πιστεύσουν. Παράλυτον ἐθεράπευσε καὶ δὲν ἐπίστευσαν, ἄλλα ἀμέτρητα θαύματα ἔκαμε καὶ κατὰ τὸ πάθος του ἀκόμη τοὺς ἔρριψεν ὑπτίους⁹, καὶ ἐπεσκότωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς των, καὶ δὲν ἐπίστευσαν, καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ πιστεύσουν, ἐὰν διέλυε τὴν δύναμίν των; Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ ἀπεγνωσμένην ψυχὴν· καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῆ θαύματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῆ τέρατα, ἐξακολουθεῖ νὰ δεικνύῃ τὴν ἰδίαν ἀναισχυντίαν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Φαραώ, ἂν καὶ ἐδέχετο μυρίας πληγὰς, μόνον ὅταν ἐτιμωρεῖτο, ἐσωφρονίζετο, καὶ μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν τέτοιος παρέμεινε, καταδιώκων αὐτοὺς ποῦ ἠλευθέρωσε¹⁰. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς λέγει· «Νὰ μὴ σκληρυνθῆ κανεὶς σας ἀπὸ τὴν ἀπατηλὴν ἀμαρτίαν». Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ μέλη τοῦ σώματος νεκρῶ-

κροῦνται λοιπόν, καὶ οὐδεμίαν αἴσθησιν ἔχουσι, οὕτω καὶ
 ψυχὴ, διὰ πολλοῖς κατασχεθῆ πάθει, νεκροῦται πρὸς τὴν
 ἀρετὴν. Ἐὰν εἰσιῶν προσενέγκῃς, οὐ λαμβάνει τοῦ πράγμα-
 τος αἴσθησιν, ἀλλὰ, ἢ κόλασιν, ἢ ὀνειδίῃ ἀπειλήσῃς,
 5 ἀνάλγητος μένει.

3. Διὸ δὴ δέομαι, ἕως ἐλπίδας ἔχομεν σωτηρίας, ἕως
 δυνάμεθα ἐπιστρέψαι, πάντα ποιεῖν οἱ γὰρ ἀπηλγηκότιες,
 καθάπερ τῶν κυβερνητῶν οἱ ἀπογινόντες τῇ πνεύσει τὸ σκί-
 φος παραδιδόντες, οὐδὲν παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρουσι, οὕτω
 10 καὶ οὗτοι πειρῶνται λοιπόν. Ὁ τε γὰρ βασκανὸς εἰς ἓν
 ὄρα μόνον, τὴν ἐπιθυμίαν πληρῶσαι τὴν ἑαυτοῦ, ἢ κολά-
 ζεσθαι μέλλῃ, ἢ ἀναιρεῖσθαι, τοῦ πάθους γίνεται μόνου·
 καὶ ὁ ἀκόλαστος καὶ ὁ φιλοχρήματος. Εἰ δὲ τῶν παθῶν
 τισαύτη ἢ τυραννίς, πολλῶ μᾶλλον τῆς ἀρετῆς· εἰ δὲ ἐ-
 15 κείνα θανάτου καταφρονοῦμεν, πολλῶ μᾶλλον διὰ ταύτην
 εἰ ἐκεῖνοι τῆς ψυχῆς καταφρονοῦσι τῆς ἑαυτῶν, πολλῶ μᾶ-
 λον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας τοῦτο ποιεῖν χρή· τίς
 γὰρ ἡμῖν ἔστι λόγος, διὰ τῶν ἀπολλυμένων οὕτω σπουδα-
 ζόντων ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας, ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν
 20 σωτηρίας μηδὲ τισαύτην ἐπιδειξώμεθα σπουδὴν, ἀλλ' αἰ-
 φρόνῳ τηκόμενοι διαμένωμεν; Οὐδὲν γὰρ βασκανίας χεῖρον
 ἵνα ἕτερον ἀπολέσῃ, καὶ ἑαυτὸν προσπολλύει. Βασκάνου ὀ-
 φθαλμὸς ἐκινήκεται λύπη, θανάτῳ συζῆ διηνεκεῖ, πάντας
 ἐχθροὺς ἠγεῖται, τοὺς οὐδὲν ἡδικηκότας· ἀλγεῖ διὸ ὁ Θεὸς
 25 τιμᾶται, χαίρει ἐφ' οἷς ὁ διάβολος χαίρει.

Ὁ δεῖνα τεινίμῃται παρὰ ἀνθρώποις; Ἄλλ' οὐκ ἔστιν
 αὕτη τιμὴ, μὴ βασκάνης. Ἄλλὰ παρὰ Θεῷ τεινίμῃται; Ζή-
 λωσον καὶ γένου ὁμοῖος. Ἄλλ' οὐ βούλει; Τί τοίνυν καὶ

νονται εἰς τὸ τέλος καὶ δὲν αἰσθάνονται τίποτε, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν κυριευθῆ ἀπὸ πολλὰ πάθη, νεκρώνεται ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν. Καὶ ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν τῆς προσφέρῃς, δὲν αἰσθάνεται αὐτὸ πού τῆς προσφέρεται, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τὴν ἀπειλήσῃς μὲ τιμωρίαν, καὶ ἂν ἀκόμη μὲ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο, παραμένει ἀναίσθητος.

3. Διὰ τοῦτο λοιπὸν σᾶς παρακαλῶ, ἕως ὅτου ἔχομεν ἀκόμη ἐλπίδας διὰ σωτηρίαν, ἕως ὅτου ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιστρέψωμεν, νὰ πράττωμεν τὰ πάντα· διότι οἱ ἀδιάφοροι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀπελπισμένοι κυβερνητὲς παραδίδουν τὸ σκάφος εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ δὲν καταβάλλουν καμμίαν προσπάθειαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐνεργοῦν πλέον. Διότι καὶ ὁ φθονερός εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀποβλέπει, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του, καὶ εἴτε πρόκειται νὰ τιμωρηθῆ, εἴτε νὰ θανατωθῆ, αὐτὸς γίνεται μόνον δοῦλος τοῦ πάθους· τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀκόλαστος καὶ ὁ φιλοχρήματος. Ἐὰν δὲ εἶναι τόσον μεγάλη ἡ τυραννὶς τῶν παθῶν, πολὺ περισσότερον εἶναι τῆς ἀρετῆς· ἐὰν ἐξ αἰτίας ἐκείνων περιφρονοῦμεν τὸν θάνατον, πολὺ περισσότερον δι' αὐτὴν· ἐὰν ἐκεῖνοι περιφρονοῦν τὴν ψυχὴν των ἐξ αἰτίας ἐκείνων, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτὸ ἡμεῖς διὰ τὴν σωτηρίαν μας· διότι ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν ἐπιδεικνύουν τόσῃν φροντίδα διὰ τὴν ἀπώλειάν των αὐτοὶ πού καταστρέφονται, ἡμεῖς νὰ μὴ ἐπιδείξωμεν οὔτε τόσῃν φροντίδα διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ νὰ παραμένωμεν συνεχῶς λειώνοντες ἀπὸ τὸν φθόνον; Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ τὸν φθόνον· διὰ νὰ καταστρέψῃ ἄλλον, καταστρέφει μαζὶ καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ φθονεροῦ λειώνει ἀπὸ τὴν λύπην, ζῆ διαρκῶς μὲ τὸν θάνατον, θεωρεῖ ὅλους ἐχθρούς, πού δὲν τὸν ἠδίκησαν εἰς τίποτε· λυπεῖται πού ὁ Θεὸς τιμᾶται, χαίρεται δι' αὐτὰ πού χαίρεται ὁ διάβολος.

Ὁ τάδε τιμᾶται ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων; Ἄλλ' αὐτὴ δὲν εἶναι τιμὴ, μὴ φθονήσῃς. Ἄλλὰ τιμᾶται ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ; Ζήλεψέ τον καὶ γίνε ὁμοίος του. Ἄλλὰ δὲν θέλεις; Διατί λοιπὸν ἐπὶ πλέον καταστρέφεις καὶ τὸν ἑαυτὸν

σαντὸν προσπολλύεις; τί καὶ ὃ ἔχεις ρίπεις; Οὐ δύνασαι γενέσθαι ἴσος ἐκείνῳ, οὐδὲ λαβεῖν τι καλόν; τί καὶ κακὸν προσλαμβάνεις; ὄρον συνήδεσθαι, ἵνα, κἂν κοινωνῆσαι τῶν πόνων μὴ δυνηθῆς, ἐκ τοῦ συνήδεσθαι κερδάνης· ἀρκεῖ
 5 γὰρ πολλαχοῦ καὶ προαίρεσις μέγα ποιῆσαι ἀγαθόν. Ὁ γοῦν Ἰεζεκιήλ φησι διὰ τοῦτο τοὺς Μωαβίτας κολάζεσθαι, διὰ τὸ ἐπιχαιρεῖν τοῖς Ἰσραηλίταις· καὶ ἄλλους τινὰς σώζεσθαι, ὅτι ἔστινον ἐπὶ τοῖς ἐτέρων κακοῖς. Εἰ δὲ τοῖς στενάζουσιν ἐπὶ τοῖς ἐτέρων κακοῖς ἔστι τις παραμυθία,
 10 πολλῶ μᾶλλον τοῖς ἠδουμένοις ἐπὶ ταῖς ἐτέρων τιμαῖς.

Ἐνεκάλει τοῖς Μωαβίταις, ὅτι ἐπέχαιρον τοῖς Ἰσραηλίταις, καίτοι γε ὁ Θεὸς ἐκόλαζεν· ἀλλ' οὐδέ, ὅταν αὐτὸς κολάζῃ, ἐφήδεσθαι ἡμᾶς βούλεται τοῖς κολαζομένοις· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς βούλεται αὐτοὺς κολάσαι. Εἰ δὲ συναλγεῖν χρὴ κολαζόμενοι, πολλῶ μᾶλλον τιμωμένοις μὴ φθονεῖν. Οὕτω γοῦν
 15 οἱ περὶ Κορὲ καὶ Δαθὰν ἀπόλωντο, τοὺς μὲν φθονομένους λαιπροτέρους ποιήσαντες, ἑαυτοὺς δὲ κολάσει παραδόντες. Θηρίον γάρ ἐστιν ἰσοβόλον ὁ φθόνος, θηρίον ἀκάθαρτον, καὶ κακία προαιρέσεως, συγγνώμην οὐκ ἔχουσα, πονηρία, ἀπολογία·
 20 ἀπεισιρομένη, πάντων αἰτία καὶ μήτηρ τῶν κακῶν. Διὸ πρόρριζον αὐτὴν ἀνέλωμεν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων κακῶν ἀπαλλαγῶμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 25 μάτι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σου; διατί ἀπορρίπτεις καὶ ἐκεῖνο ποῦ ἔχεις; Δέν ἤμπορείς νὰ γίνῃς ἴσος μὲ ἐκεῖνον, οὔτε καὶ νὰ λάβῃς κάποιο καλό; διατί προσέτι λαμβάνεις τὸ κακόν; ἔπρεπε νὰ συμμετεῖχες εἰς τὴν χαρὰν του, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη δέν ἤμπορέσης νὰ λάβῃς μέρος εἰς τοὺς πόνους του, νὰ ὠφεληθῆς ἀπὸ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν χαρὰν του· διότι εἰς πολλάς περιπτώσεις ἀρκεῖ καὶ ἡ προαίρεσις νὰ μᾶς παράσχη μέγα ἀγαθόν. Καὶ πράγματι ὁ Ἰεζεκιήλ λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ἐτιμωροῦντο οἱ Μωαβῖται, ἐπειδὴ ἐχαίροντο διὰ τὰς συμφορὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν¹², καὶ ὅτι ὠρισμένοι ἄλλοι ἐσώθησαν, ἐπειδὴ ἐστέναζον διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων. Ἐὰν δὲ ὑπάρχη κάποια παρηγορία δι' αὐτοὺς ποῦ στενάζουν διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, πολὺ περισσότερον ὑπάρχει δι' αὐτοὺς ποῦ χαίρονται διὰ τὰς τιμὰς τῶν ἄλλων.

Κατηγορεῖ τοὺς Μωαβίτας ἐπειδὴ ἐχαίροντο διὰ τὰς συμφορὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἂν καὶ βέβαια ὁ Θεὸς ἐτιμῶρει αὐτούς, ἀλλ' οὔτε, ὅταν αὐτὸς τιμωρῇ, θέλει ἡμεῖς νὰ χαιρώμεθα ποῦ τιμωροῦνται οἱ ἄλλοι, καθ' ὅσον οὔτε ὁ ἴδιος θέλει νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ πονοῦμεν μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποῦ τιμωροῦνται, πολὺ περισσότερον δέν πρέπει νὰ φθονοῦμεν αὐτοὺς ποῦ τιμῶνται. Διότι ἔτσι ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν οἱ περὶ τὸν Κορὲ καὶ Δαθάν, καταστήσαντες τοὺς μὲν φθονομένους λαμπροτέρους, τοὺς δὲ ἑαυτούς των παρέδωσαν εἰς τὴν τιμωρίαν. Διότι ὁ φθόνος εἶναι θηρίον φαρμακερόν, θηρίον ἀκάθαρτον, κακία θεληματικὴ ποῦ δέν ἔχει συγχώρησιν, πονηρία ποῦ στερεῖται ἀπολογίας, αἰτία καὶ μητέρα ὄλων τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο ἄς τὴν βγάλωμεν ἀπὸ τὴν ρίζαν της· ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα κακὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει δόξα εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΣΤ'

Ίω. 9, 1 - 5

«Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· Ραββί, τίς ἡμαρτιεν, οὗτος, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῆ;».

1. «Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς». Σφόδρα φιλόανθρωπος ὢν καὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας κηδόμενος, καὶ τῶν ἀγνωμόνων τὰ σιόματα ἐμψρό-
10 ξαι θέλων, οὐδὲν τῶν εἰς αὐτῶν ἠκόντων παραλιμπάνει, καὶ μηδεὶς ὁ προσέχων ἤ. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Προφήτης εἰδώς, ἔλεγεν· «Ὅποις ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε». Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐνιαῦθα, ἐπειδὴ τὸ τῶν λόγων ὑψηλὸν οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλὰ καὶ
15 δαιμονῶντα ἐκάλεσαν καὶ ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, θεραπεύει τυφλόν, τῇ τε ἀπουσίᾳ τὸν θυμὸν παραμυθούμενος, καὶ διὰ τῆς ἐργασίας τοῦ σημείου τὸ σκληρὸν αὐτῶν καὶ ἀπηγὲς καιαμαΐάσσων, καὶ τὰ εἰρημένα πιστούμενος, καὶ ποιεῖ σημεῖον οὐ τὸ τυχόν, ἀλλὰ τότε προῶτον
20 συμβάν· «ἀπὸ γὰρ τοῦ αἰῶνος, φησὶν, οὐκ ἠκούσθη διὶ ἠνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου» τυφλοῦ μὲν γὰρ ἴσως ἠνοιξέ τις, γεγεννημένου δέ, οὐκ ἔτι. Καὶ διὶ, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἐπὶ τὸ ἔργον ἦλθεν ἐπίτηδες, δῆλον ἐκεῖθεν αὐτὸς γὰρ εἶδε τὸν τυφλόν, οὐχ ὁ τυφλὸς αὐτῷ προσῆλθε· καὶ οὕτω σπουδαίως ἀνέβλεπεν, ὡς καὶ τοῖς μαθηταῖς
25 αἰσθησὶν παρασχεῖν. Ἀπὸ τούτου γοῦν καὶ ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν

1. Ψαλμ. 50, 6.

2. Ίω. 9, 32.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΣΤ΄

΄Ιω. 9, 1 - 5

«Καί διερχόμενος ό ΄Ιησοῦς είδεν άνθρωπον τυφλόν έκ γενετηῆς. Καί ήρώτησαν αυτόν οί μαθηταί του, λέγοντες· Διδάσκαλε, ποίος ήμαρτεν, αυτός ή οί γονεΐς του, ὡστε νά γεννηθῆ τυφλός;».

1. «Καί διερχόμενος ό ΄Ιησοῦς είδεν άνθρωπον τυφλόν έκ γενετηῆς». ΄Επειδή είναι πάρα πολύ φιλόανθρωπος και φροντίζει διά τήν σωτηρίαν μας και θέλων νά κλείση τά στόματα τῶν άχαρίστων, δέν παραλείπει νά κάνη από εκείνα πού έπρεπε νά κάνη και αν άκόμη κανείς δέν τόν έπρόσεχεν. Αυτό λοιπόν γνωρίζων καλά και ό προφήτης, έλεγεν· «Διά νά δικαιωθῆς μέ τούς λόγους σου και νά νικήσης μέ τήν κρίσιν σου»¹. Διά τουτο λοιπόν και έδῶ, επειδή δέν έδέχθησαν τό ύψηλόν νόημα τῶν λόγων του, αλλά τόν ώνόμασαν και δαιμονισμένον και επεχείρουν και νά τόν φονεύσουν, αφού έξηλθεν από τόν ναόν, θεραπεύει τόν τυφλόν, και καταπραΰνων τήν όργήν των μέ τήν άπουσίαν του και μέ τήν πραγματοποιήσιν του θαύματος μαλακώνων τήν σκληρότητα και τήν άσπλαχνίαν των και κάμνων πιστευτούς τούς λόγους του· και τό θαῦμα πού κάμνει δέν είναι τυχαϊόν, αλλά τότε συνέβη διά πρώτην φοράν. Καθ' ὅσον λέγει· «Ποτέ πριν δέν ήκούσθη, ὅτι ήνοιξε κάποιος τούς όφθαλμούς τυφλοῦ έκ γενετηῆς»²· διότι ίσως κάποιος νά ήνοιξε τούς όφθαλμούς τυφλοῦ, έκ γενετηῆς ὅμως ὄχι άκόμη. Καί τό ὅτι έξελθών από τόν ναόν, ήλθεν επίτηδες νά κάνη τό θαῦμα γίνεται φανερόν από τό έξῆς· αυτός δηλαδή είδε τόν τυφλόν, και δέν προσήλθε προς αυτόν ό τυφλός, και μέ τόσην προσοχήν τόν είδεν, ὡστε και τούς μαθητάς νά τούς κάνη έντύπωσιν. ΄Εξ αίτίας αυ-

ἦλθον ὀρῶντες γὰρ αὐτὸν σπουδαίως προσέχοντα, ἐπυνθά-
 ροντο, λέγοντες· «Τίς ἤμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ;». Ἐσφαλιμένη ἡ ἐρώτησις· πῶς γὰρ ἂν ἤμαρτε, πρὶν ἢ γεν-
 νηθῆναι; πῶς δέ, τῶν γονέων ἁμαρτιόντων, αὐτὸς ἂν ἐκω-
 5 λιάσθῃ; Πόθεν οὖν ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν ταύτην; Πρὸ
 τούτου τὸν παραλελυμένον θεραπεύων, ἔλεγεν «Ἴδου ὑγιῆς
 γέγονας· μηκέτι ἁμαρτανε».

Οὔτιοι τοίνυν ἐννοήσαντες διὲ ἐκεῖνος δι' ἁμαρτίας παρε-
 λύθη, λέγουσιν· Ἔσιω, ἐκεῖνος δι' ἁμαρτήματα παρελύθη·
 10 περὶ τούτου δὲ τί ἂν εἴποις; οὗτος ἤμαρτεν; Ἄλλ' οὐκ ἔ-
 σιν εἰπεῖν ἐκ γενεῆς γὰρ ἔστι τυφλός. Ἄλλ' οἱ γονεῖς
 αὐτοῦ; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο· παῖς γὰρ ὑπὲρ πατρὸς οὐ δίδωσι
 δίκην· Ὡσπερ οὖν, παιδίον κακούμενον ὀρῶντες, λέγομεν·
 Ἐτί ἂν τις εἴποι περὶ τούτου; τί ἐποίησε τὸ παιδίον;» οὐκ
 15 ἐρωτῶντες, ἀλλὰ διαποροῦντες, οὕτω δὴ καὶ οἱ μαθηταί,
 οὐ τοσοῦτον ἐρωτῶντες τοῦτο ἔλεγον, ἀλλ' ἀποροῦντες. Τί
 οὖν ὁ Χριστός; «Οὔτε οὗτος ἤμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ».
 Τοῦτο δέ, οὐχ ἁμαρτημάτων ἀπαλλάττω» αὐτούς, φησὶν,
 (οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν· «Οὔτε οὗτος ἤμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς
 20 αὐτοῦ», ἀλλ' ἐπήγαγεν· «Ἴνα τυφλὸς γεννηθῆ»)· ἀλλ' ἵνα
 δοξασθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἤμαρτε μὲν γὰρ καὶ οὗτος, καὶ
 οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐντεῦθεν, φησὶν, ἢ πῆρωσις.

Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ τοῦτο ἐμφαίνων, διὲ οὗτος μὲν οὐχ
 οὕτως, ἄλλοι δὲ τινες ἐκ τούτων ἐτυφλώθησαν τῶν αἰτιῶν,
 25 διὰ τὰς τῶν γονέων ἁμαρτίας· οὐδὲ γὰρ ἔστι, ἁμαρτιάνοντος
 ἑτέρου, κολάζεσθαι ἕτερον. Ἐπεὶ, εἰ τοῦτο δώσομεν, κακείνο
 δώσομεν, διὲ πρὸ γενέσεως ἤμαρτεν. Ὡσπερ οὖν, εἰπὼν διὲ

τοῦ λοιπὸν ἔσπευσαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν· διότι, βλέποντες αὐτὸν νὰ τὸν βλέπη μὲ τόσην προσοχὴν, ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν, λέγοντες· «Ποῖος ἤμαρτεν, αὐτὸς ἢ οἱ γονεῖς του;». Ἐσφαλμένη ἡ ἐρώτησις· διότι πῶς ἦτο δυνατόν ν' ἀμαρτήσῃ πρὶν γεννηθῆ; πῶς δέ, ἐὰν ἡμάρτησαν οἱ γονεῖς του, ἦτο δυνατόν αὐτὸς νὰ τιμωρηθῆ; Διατί λοιπὸν ἔκαμαν αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν; Πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ θαῦμα, θεραπεύων τὸν παράλυτον, ἔλεγεν «Νά, ἔγινες ὑγιής· μὴ ἀμαρτάνῃς εἰς τὸ ἐξῆς»³.

Αὐτοὶ λοιπὸν ἀντιληφθέντες ὅτι ἐκεῖνος ἔγινε παράλυτος ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν του, τοῦ λέγουν· Ἔστω, ἐκεῖνος ἔγινε παράλυτος ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων του, δι' αὐτὸν ὅμως τί θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἰπῆς; αὐτὸς ἤμαρτεν; Ἄλλὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸ εἰπῆς, διότι εἶναι τυφλὸς ἐκ γενετῆς. Μήπως ὅμως ἤμαρτον οἱ γονεῖς του; Ἄλλ' οὔτε αὐτό, διότι τὸ παιδί δὲν τιμωρεῖται διὰ τὰς ἀδικίας τοῦ πατρὸς του. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν, βλέποντες κάποιον παιδί νὰ εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, λέγομεν, Ἔτι θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῆ δι' αὐτό; τί ἔκαμε τὸ παιδί; χωρὶς νὰ ἐρωτῶμεν, ἀλλὰ ἐκφράζομεν ἀπορίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ μαθηταί, δὲν τὸ ἔλεγον αὐτὸ τόσον ὑπὸ μορφὴν ἐρωτήσεως, ἀλλὰ ἀπορίας. Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός; «Οὔτε αὐτὸς ἤμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς του». Αὐτὸ δὲ δὲν τὸ λέγει ἀπαλλάσσων αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας (Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Οὔτε αὐτὸς ἤμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς του», ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν, «Διὰ νὰ γεννηθῆ τυφλός»), ἀλλὰ διὰ νὰ δοξασθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἡμάρτησε βέβαια καὶ αὐτὸς καὶ οἱ γονεῖς του, ἀλλὰ δὲν προέρχεται, λέγει, ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἢ τύφλωσις.

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν ὅχι διὰ νὰ δείξῃ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς μὲν δὲν ἐτυφλώθη δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ἐνῶ ὠρισμένοι ἄλλοι ἐτυφλώθησαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν αἰτιῶν, ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν τῶν γονέων των· καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀμαρτάνῃ ἄλλος καὶ νὰ τιμωρῆται ἄλλος. Διότι ἐὰν τὸ παραδεχθῶμεν αὐτό, κατ' ἀνάγκην θὰ παραδεχθῶμεν καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ἡμάρτησε πρὶν γεννηθῆ. Ὅπως

- «οὔτε οὔτιος ἡμαρτιε», οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι ἔστι ἐκ γενεῆς ἁμαρτεῖν καὶ κολασθῆναι, οὔτως, εἰπὼν, «Οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ», οὐ τοῦτο εἶπεν, ὅτι ἔστι διὰ γονέας κολασθῆναι· καὶ γὰρ διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν ὑπόνοιαν· «Ζῶ
5 ἐγὼ, λέγει Κύριος, εἰ ἔσται ἡ παραβολὴ αὕτη ἡ λεγομένη· Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄψακα, καὶ οἱ ὀδόντιες τῶν τέκνων ἡμωδίασαν». Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ φησὶν «Οὐκ ἀποθανεῖται πατὴρ ὑπὲρ τέκνου». Καὶ περὶ τινος βασιλέως φησὶν ὅτι διὰ τοῦτο τοῦτο οὐκ ἐποίησε, φυλάτιον τὸν Μωϋσέως νόμον.
10 Εἰ δὲ λέγει τις, Πῶς οὖν εἴρηται, «Ὁ ἀποδιδούς ἁμαρτίας γονέων ἐπὶ τέκνα ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν»; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι οὐκ ἔστι καθολικὴ ἡ ἀπόφασις, ἀλλ' ἐπί τινων εἴρηται, τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐξελθόντων. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξελθόντιες
15 μετὰ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα τῶν προγόνων γεγόνασαι χεῖρους τῶν οὐδὲν τούτων θεασαμένων, τὰ αὐτὰ πείσονται, φησὶν, ἅπερ ἔπαθον ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ τετολμήκασι. Καὶ ὅτι περὶ ἐκείνων εἴρηται, τῷ ἰσάω τις ἐπιστήσας ἀκριβέσιον εἴσεται.
20 Τίνος οὖν ἔνεκεν τυφλὸς ἐγεννήθη; «Ἴνα φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», φησὶν. Ἴδου πάλιν ἄπορον ἄλλο, εἰ χωρὶς τῆς τούτου κολάσεως οὐκ ἐνῆν φανῆναι τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν. Μάλιστα μὲν οὐ τοῦτο εἴρηται, ὅτι οὐκ ἐνῆν (ἐνῆν γάρ), ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἵνα φανερωθῇ. Τί οὖν, φησὶν, ἠδικήθη
25 διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν; Ποίαν ἀδικίαν; εἶπέ μοι εἰ γὰρ μηδὲ ὄλως παραγαγεῖν αὐτὸν ἐβούλετο. Ἐγὼ δὲ καὶ εὐεργετησθαι αὐτὸν φημι ἀπὸ τῆς πηρώσεως. Τοὺς γὰρ ἔνδον ἀνέβλεψεν ὀφθαλμούς· τί γὰρ ὄφελός ἐστι τοῖς Ἰουδαίοις τῶν ὁμμάτων; (μείζονα γὰρ κλάσιν ἔσχον, πηρωθέντες ἐν
30 τῷ βλέπειν)· τί δὲ τούτῳ βλάβος ἀπὸ τῆς πηρώσεως; Διὰ

4. Ἰεζ. 18, 3· 2.

5. Δευτ. 24, 16.

6. Δ' Βασ. 14, 6.

7. Δευτ. 5, 9.

ἀκριβῶς λοιπὸν εἰπὼν, ὅτι «οὔτε αὐτὸς ἤμαρτεν», δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι δυνατόν ἐκ γενετῆς ν' ἀμαρτήσῃ καὶ νὰ τιμωρηθῇ, ἔτσι εἰπὼν, «Οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ», δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι δυνατόν νὰ τιμωρηθῇ ἐξ αἰτίας τῶν γονέων του· καθ' ὅσον διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἀναιρεῖ αὐτὴν τὴν σκέψιν «Ὁρκίζομαι εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, λέγει ὁ Κύριος, ὅτι δὲν θὰ λέγεται αὐτὴ ἡ παροιμία, οἱ πατέρες ἔφαγον ἄγορα σταφύλια καὶ ἐμωδίασαν τὰ δόντια τῶν παιδιῶν των»⁴. Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ λέγει· «Δὲν θὰ ἀποθάνῃ ὁ πατέρας ἐξ αἰτίας τοῦ υἱοῦ του»⁵. Καὶ διὰ κάποιον βασιλέα λέγεται ὅτι, δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτό, φυλάσσω τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως⁶. Ἐὰν δὲ λέγῃ κάποιος, Πῶς λοιπὸν ἐλέχθη «Αὐτὸς ποῦ καταλογίζει ἀμαρτίας γονέων εἰς τὰ τέκνα μέχρι τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν»⁷; ἐκεῖνο θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἡ ἀπόφασις αὐτὴ δὲν ἐλέχθη δι' ὅλους, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Αὐτὸ δὲ ποῦ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐπειδὴ αὐτοὶ ποῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἶχον γίνεαι μετὰ τὰ σημεῖα καὶ θαύματα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς προγόνους των ποῦ δὲν εἶδαν κανένα ἀπὸ αὐτά, τὰ ἴδια, λέγει, θὰ πάθουν ποῦ ἔπαθον ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ διέπραξαν τὰ ἴδια παραπτώματα. Καὶ τὸ ὅτι ἐλέχθη δι' ἐκείνους θὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς ἐὰν ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον τὸ χωρίον.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐγεννήθη τυφλός; «Διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», λέγει. Νὰ καὶ πάλιν ἄλλη ἀπορία, ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φανῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ χωρὶς τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ. Βέβαια δὲν ἐλέχθη αὐτό, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν (διότι ἦτο δυνατόν), ἀλλὰ διὰ νὰ φανερωθῇ καὶ εἰς αὐτόν. Τί λοιπὸν, λέγει, ἠδικήθη διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ; Ποίαν ἀδικίαν; εἰπέ μου· διότι ἐὰν ἤθελεν οὔτε κἀν θὰ τὸν ἔφεραν εἰς τὴν Ζωήν. Ἐγὼ ὁμως λέγω, ὅτι καὶ εὐηργετήθη ἀπὸ τὴν τύφλωσιν, καθ' ὅσον ἀνέβλεψε μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμοὺς· διότι τί ὠφελήθησαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς; (διότι ἐτιμωρήθησαν χειρότερα, ἀφοῦ ἐτυφλώθησαν ὡς πρὸς τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμοὺς)· ποία δὲ ἡ βλάβη εἰς

γὰρ ταύτης ἀνέβλεψεν. Ὡσπερ οὖν τὰ κακὰ οὐκ ἔστι κακά, τὰ κατὰ τὸν παρόντα βίον, οὕτως οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ ἀγαθὰ, ἀλλ' ἁμαρτία μόνη κακόν, πῆρωςις δὲ οὐ κακόν. Ὁ δὲ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν ἐξουσίαν εἶχε καὶ οὕτως
 5 αὐτὸν ἀφείναι. Φασὶ δέ τινες, ὅτι τοῦτο οὐδὲ αἰτιολογικόν ἐστι τὸ ἐπίρρημα, ἀλλὰ τῆς ἐκβάσεως οἶον, ὡς, διὰ λέγῃ· «Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέψωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται» (καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα οἱ βλέποντες τυφλοὶ γέ-
 10 νωνται). Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Τὸ γὰρ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογίτους». (καίτοι οὐ διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἔδειξεν, ἵνα ἀποσιερωθῶσιν ἀπολογίας, ἀλλ' ἵνα τύχωσιν ἀπολογίας). Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· «Νόμος δὲ παρεισηλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παρό-
 15 πτωμα» (καίτοι οὐ διὰ τοῦτο παρεισηλθεν, ἀλλ' ἵνα κωλυθῆ ἡ ἁμαρτία).

2. Ὅρας πανταχοῦ τὸ ἐπίρρημα τῆς ἐκβάσεως ὄν; Καθάπερ γὰρ τις οἰκοδόμος ἄριστος, τῆς οἰκίας τὸ μὲν εἰργάσατο, τὸ δὲ ἀφῆκεν ἀτέλεστον, ὥστε τοῖς ἀπιστοῦσι διὰ τοῦ λει-
 20 πῶν καὶ περὶ τοῦ παντός ἀπολογήσασθαι, οὕτω καὶ ὁ Θεός, καθάπερ οἰκίαν τινὰ σεσαθρωμένην, τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον συγκολλᾷ καὶ ἀναπληροῖ, τὴν τε χεῖρα τὴν ξηρὰν θεραπεύων, τὰ παραλελυμένα μέλη σφίγγων, τοὺς χωλοὺς διορθούμενος, τοὺς λεπροὺς καθαίρων, τοὺς νοσοῦντας ἐγείρων,
 25 τοὺς τὰ σκέλη πεπηρωμένους ἀρτίους ποιῶν, τοὺς νεκροὺς ἀπὸ θανάτου καλῶν, μεμνηκίας ὀφθαλμοὺς διανοίγων. οὐκ ὄντας ἐπιτιθεῖς ἅπερ ἅπαντα τῆς κατὰ φύσιν ἀσθενείας ὄντα πηρώματα, εἶτα διορθούμενος, ἐδείκνυ αὐτοῦ τὴν δύναμιν.

8. Ἰω. 9, 39.

9. Ρωμ. 1, 19· 20.

10. Ρωμ. 5, 20.

αὐτὸν ἀπὸ τὴν τύφλωσιν; Διότι μὲ τὴν τύφλωσίν του αὐτὴν ἀνέβλεψεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὰ κακὰ δὲν εἶναι κακὰ, δηλαδὴ τὰ κακὰ τῆς παρουσίας ζωῆς, ἔτσι οὔτε τὰ ἀγαθὰ δὲν εἶναι ἀγαθὰ, ἀλλὰ κακὸν εἶναι μόνον ἡ ἁμαρτία, ἐνῶ ἡ τύφλωσις δὲν εἶναι κακόν. Αὐτὸς δὲ πού τὸν ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν, ἐξουσίαν εἶχε καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι αὕτῃ ἡ φράσις δὲν ἔχει αἰτιολογικὸν χαρακτήρα, ἀλλ' ἐκφράζει τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅταν λέγῃ· «Ἐγὼ ἦλθα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον διὰ κρίσιν, διὰ ν' ἀποκτήσουν τὸ φῶς τῶν ἐκεῖνοι, πού δὲν βλέπουν καὶ νὰ γίνουν τυφλοὶ αὐτοὶ πού βλέπουν»⁸ (καὶ ὅμως δὲν ἦλθε δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ γίνουν δηλαδὴ τυφλοὶ αὐτοὶ πού βλέπουν). Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος λέγει· «Αὐτὸ πού εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ γνωστὸν περὶ τοῦ Θεοῦ τοὺς εἶναι φανερόν, ὥστε νὰ εἶναι ἀδικαιολόγητοι»⁹ (ἂν καὶ βέβαια δὲν ἐφανέρωσε εἰς αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ στερηθοῦν τὴν ἀπολογίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τύχουν ἀπολογίας). Καὶ πάλιν ἄλλοῦ λέγει· «Ὁ νόμος δὲ ἐδόθη διὰ νὰ πλεονάσουν τὰ παραπτώματα»¹⁰ (μολονότι βέβαια δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἁμαρτία).

2. Βλέπεις εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ὅτι ὁ προσδιορισμὸς δεικνύει τὸ ἀποτέλεσμα; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἓνας ἄριστος οἰκοδόμος, τὸ μὲν ἓνα τμῆμα τῆς οἰκίας τὸ κατασκευάζει, τὸ δὲ ἄλλο τὸ ἀφήνει ἀτελείωτον, ὥστε μὲ τὸ ὑπόλοιπον νὰ ἀπολογηθῇ πρὸς αὐτοὺς πού δὲν πιστεύουν δι' ὅλον τὸ ἔργον του, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ὡσὰν μίαν οἰκίαν ἐτοιμόρροπον, συγκολλεῖ τὸ σῶμα μας καὶ τὸ τελειοποιεῖ, θεραπεύων τὴν ξηρὰν χεῖρα, δίδων ζωὴν εἰς παράλυτα μέλη, θεραπεύων τοὺς χωλοὺς, καθαρίζων τοὺς λεπρούς, θεραπεύων τοὺς ἀσθενεῖς, καθιστῶν ἀρτιμελεῖς τοὺς ἀναπήρους, ἐπαναφέρων εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τὸν θάνατον τοὺς νεκρούς, διανοίγων τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν καὶ δίδων ὀφθαλμοὺς εἰς ἐκείνους πού δὲν ἔχουν, καὶ διορθῶν ὅλα αὐτά, πού ἦσαν ἀτέλεια τῆς ἐκ φύσεως ἀσθε-

Εἰπὼν δέ, «Ἴνα φανερωθῆ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», περὶ ἑαυτοῦ φησιν, οὐ περὶ τοῦ Πατρὸς· ἐκείνου γὰρ ἡ δόξα ἦν φανερά. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουον ὅτι τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἐποίησε, λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, διὰ τοῦτο οὕτω καὶ αὐτὸς ἔπλασε· τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν ὅτι «ἐγὼ εἶμι ὁ λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ πλάσας τὸν ἄνθρωπον», πρόσαντες ἐδόκει εἶναι τοῖς ἀκούουσι, διὰ δὲ τοῦ ἔργου τοῦτο δεικνύμενον, οὐκ ἔτι λοιπὸν προσίστατο.

Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς, χοῦν λαβὼν καὶ φύρων τῷ πύσεται, οὕτω τὴν κεκρυμμένην αὐτοῦ δόξαν ἐφανέρωσεν· οὐ μικρὰ γὰρ δόξα τὸ δημιουργὸν αὐτὸν νομισθῆναι τῆς κτίσεως· ἀπὸ γὰρ τούτου καὶ τὰ ἄλλα συνεισέρχεται, ἀπὸ τοῦ μέρους καὶ τὸ ὅλον ἐπιστοιῦτο· ἡ γὰρ περὶ τοῦ μείζονος πίστις καὶ τὸ ἔλαιον ἐβεβαίον· τῆς κτίσεως γὰρ ἀπάσης τιμιώτερον ἄνθρωπος, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν μελῶν τιμιώτερος ὀφθαλμός. Διὰ τοῦτο οὐχ ὑπλῶς, ἀλλ' ἐκείνω τῷ τρόπῳ τὰ ὅμματα ἐδημιούργησεν· εἰ γὰρ καὶ μικρὸν τῷ μεγέθει τὸ μέλος, ἀλλ' ὅλον τοῦ σώματος ἐστὶν ἀναγκαιότερον. Καὶ τοῦτο Παῦλος δηλῶν, ἔλεγεν· «Ἐὰν εἴπη ἡ ἀκοή ὅτι οὐκ εἶμι ὀφθαλμός, οὐκ εἶμι ἐκ τοῦ σώματος· οὐ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;». Πάντα μὲν γὰρ τὰ ἐν ἡμῖν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐστὶν ἀπόδειξις, πολλῶ δὲ μᾶλλον ὀφθαλμός. Τοῦτο γοῦν τὸ πᾶν διακυβερονᾶ σῶμα, τοῦτο τῷ παντὶ σώματι τὸ κάλλος ἐργάζεται, τοῦτο κοσμεῖ τὴν ὄψιν, τοῦτο λύχνος ἐστὶν ἀπάντων τῶν μελῶν· ὅπερ γὰρ ἥλιος κατὰ τὴν οἰκουμένην, τοῦτο ὀφθαλμός ἐν τῷ σώματι. Ἄν σβέσης τὸν ἥλιον, πάντα ἀπώλεσας καὶ συνειάραξας· ἂν σβέσης τοὺς ὀφθαλμούς καὶ πόδες ἄχρηστοι καὶ χεῖρες καὶ ψυχὴ σῆται γὰρ ἢ γνῶσις, πηρωθέντων τούτων· διὰ γὰρ τούτων τὸν Θεὸν

νείας, ἐδείκνυε τὴν δύναμίν του. Εἰπὼν δέ, «Διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», ἐννοεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὄχι τὸν Πατέρα, διότι ἡ δόξα ἐκείνου ἦτο φανερά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤκουον ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔπλασε καθ' ὅμοιον τρόπον τὸ χῶμα· διότι τὸ νὰ εἰπῇ, ἔγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβον χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἔπλασα τὸν ἄνθρωπον, ἐφαίνετο ὅτι ἐδυσσαρεστοῦσε τοὺς ἀκροατάς, ἀποδεικνυόμενον ὅμως αὐτὸ ἐμπράκτως, δὲν θὰ ἐνοχλοῦσε πλέον αὐτούς.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτὸς, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα καὶ τὸ ἀνέμειξε μὲ τὸ πτύσμα, ἐφανέρωσε μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τὴν κρυμμένην δόξαν του· διότι δὲν ἦτο μικρὴ δόξα τὸ νὰ θεωρηθῇ αὐτὸς δημιουργὸς τῆς κτίσεως· καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτὸ ἠκολούθουν καὶ τὰ ἄλλα καὶ ἀπὸ τὸ ἐπιμέρος ἐγένετο πιστευτὸν τὸ ὄλον· διότι ἡ πίστις διὰ τὸ μεγαλύτερον ἔργον του, ἐπεβεβαίωνε καὶ τὸ μικρότερον· καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πολυτιμώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τῆς κτίσεως, καὶ ἀπὸ τὰ μέλη μας πολυτιμώτερος εἶναι ὁ ὀφθαλμός. Διὰ τοῦτο ἔδωσε τὸ φῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄχι ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ ἐκείνον τὸν τρόπον· διότι ἂν καὶ εἶναι μικρὸν τὸ μέρος αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀναγκαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος. Καὶ αὐτὸ δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐὰν εἰπῇ ἡ ἀκοή, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ὀφθαλμός, δὲν ἀνήκω εἰς τὸ σῶμα, μήπως παύῃ, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ σῶμα;»¹¹. Διότι ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός μας εἶναι ἀπόδειξις τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερον δὲ ὁ ὀφθαλμός. Καθ' ὅσον αὐτὸς διακυβερνᾷ ὀλόκληρον τὸ σῶμα, αὐτὸς δίδει τὸ κάλλος εἰς ὄλον τὸ σῶμα, αὐτὸς στολίζει τὸ πρόσωπον, αὐτὸς εἶναι ὁ λύχνος ὄλων τῶν μελῶν· διότι αὐτὸ ποὺ εἶναι ὁ ἥλιος διὰ τὴν οἰκουμένην, αὐτὸ εἶναι ὁ ὀφθαλμός διὰ τὸ σῶμα. Ἄν σβήσῃς τὸν ἥλιον, ὅλα τὰ κατέστρεψες καὶ τὰ ἀνέστρεψες· ἂν σβήσῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ πόδια εἶναι ἄχρηστα καὶ τὰ χέρια καὶ ἡ ψυχὴ· διότι χάνεται ἡ γνῶσις ἀχρηστευόμενων αὐτῶν· καθ' ὅσον

ἐγνώκαμεν «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοραῖται». Οὐκ ἄρα τῷ σώματι λύχνος ὁ ὀφθαλμὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ σώματος τῆ ψυχῆ. Διό περ ὡσπερ ἐν τινι βασιλικῷ χωρίῳ, ἴδρυνται, τὴν ἄνω
 5 λῆξιν λαχόν, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων προκαθήμενος. Τοῦτον οὖν διακλάττει.

Εἶτα, ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ὕλης δεῖται, διὰ ποιῆ, καὶ ἵνα μάθης ὅτι οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν πηλοῦ χρεῖαν εἶχεν (ὁ γὰρ οὐκ οὔσας οὐσίας τὰς μείζους παραγαγόν, πολλῶν
 10 μᾶλλον ταύτην χωρὶς ὕλης ἐποίησεν), ἵνα οὖν μάθης διὰ οὐ χρεῖας ἔνεκεν τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ διδάσκων ἑαυτὸν εἶ-
 ραι δημιουργὸν τὸν ἐν ἀρχῇ, χρίσας τὸν πηλὸν φησιν «Ἄ-
 πελθε, νίψαι», ἵνα εἰδῆς ὅτι οὐ πηλοῦ δέομαι πρὸς τὸ ποιῆ-
 σαι ὀφθαλμούς, ἀλλ' ἵνα φανερωθῆ ἐν αὐτῷ ἡ δόξα ἢ ἐ-
 15 μῆ. Ὅτι γὰρ περὶ ἑαυτοῦ φησιν, εἰπὼν «Ἴνα φανερωθῆ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», ἐπήγαγεν «Ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με». Ιουτέσιν, ἐμὲ δεῖ φανερῶσαι ἑμαυτὸν, καὶ ποιῆσαι τὰ δυνάμενά με δεῖξαι τὰ αὐτὰ τῷ Πατρὶ
 ποιῶντα, οὐ τοιαῦτα, ἀλλὰ τὰ αὐτά, ὃ μείζονός ἐστιν ἀπαραλ-
 20 λαξίας, καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν οὐδὲ κατὰ μικρὸν διεσηκόντων λέγεται. Τίς οὖν ἀντιβλέψαι λοιπὸν, ὄρῶν αὐτὸν τὰ αὐτὰ δυνάμενον τῷ Πατρὶ; οὐ γὰρ ἔπλασε μόνον ὀφθαλμούς, οὐδὲ ἀνέφξεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄρῶν ἐχαρίσατο, ὅπερ τεκμηρίον ἐοικε
 τοῦ καὶ ψυχὴν ἐμφυσεῖν. ἐκείνης γὰρ μὴ ἐνεργούσης, ὁ-
 25 φθαλμὸς, κἂν ἀπηρησιασμένος ἦ, οὐκ ἂν ἴδοι ποτὲ οὐδέν.

δι' αὐτῶν ἐγνωρίσαμεν τὸν Θεόν· «Διότι τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ βλέπονται καθαρὰ ἀπὸ τότε ποῦ ἐκτίσθη ὁ κόσμος διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων»¹². Ἐπομένως δὲν εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς μόνον λύχνος εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι λύχνος τῆς ψυχῆς. Καὶ ἀκριβῶς λοιπὸν διὰ τοῦτο ἔχει τοποθετηθῆ, ὡσάν ἀκριβῶς εἰς κάποιαν βασιλικὴν θέσιν, εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ σώματος καὶ προΐσταται τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. Αὐτὸν λοιπὸν διαπλάσσει.

Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὕλην ὅταν δημιουργῆ, καὶ διὰ νὰ μάθης ὅτι οὔτε καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ πηλὸν (διότι αὐτὸς ποῦ ἔφεραν εἰς τὴν ὑπαρξιν τὰς σπουδαιότερας οὐσίας ποῦ δὲν ὑπῆρχον, πολὺ περισσότερο ἐδημιούργησεν αὐτὴν χωρὶς νὰ ὑπάρχη ὕλη), διὰ νὰ μάθης λοιπὸν, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ κάμνει ἀπὸ ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀρχικὸς δημιουργός, ἀφοῦ ἄλειψε τὸν πηλὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, εἶπεν· «Πήγαινε καὶ πλήσου», διὰ νὰ γνωρίσης, ὅτι δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ πηλὸν διὰ νὰ ἀνοίξω τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερωθῆ μὲ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν μου ἢ δόξα μου. Τὸ ὅτι λοιπὸν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι, ἀφοῦ εἶπεν, «Διὰ νὰ φανερωθῆ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», ἐπρόσθεσεν· «Ἐγὼ πρέπει νὰ ἐκτελῶ τὰ ἔργα ἐκείνου ποῦ μὲ ἔστειλεν»· δηλαδή, ἐγὼ πρέπει νὰ φανερώσω τὸν ἑαυτὸν μου καὶ νὰ πράξω ἐκεῖνα ποῦ ἠμποροῦν νὰ ἀποδείξουν ὅτι πράττω τὰ ἴδια μὲ τὸν Πατέρα, ὄχι παρόμοια, ἀλλὰ τὰ ἴδια, πράγμα ποῦ ἀποδεικνύει εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ὅτι εἶναι ὅμοια ἀκριβῶς τὰ ἔργα τοῦ μὲ τὰ τοῦ Πατρός, καὶ τὸ ὁποῖον λέγεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων ποῦ δὲν διαφέρουν καθόλου. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἀμφισβητῆ εἰς τὸ ἐξῆς, βλέπων αὐτὸν νὰ ἠμπορῆ νὰ πράττῃ τὰ ἴδια μὲ τὸν Πατέρα; διότι δὲν ἔπλασε μόνον ὀφθαλμοὺς, οὔτε ἠνοιξεν, ἀλλὰ καὶ χάρισε καὶ τὴν ὄρασιν, πράγμα ποῦ σημαίνει ὅτι ἐνεφύσησε καὶ ψυχὴν· καθ' ὅσον ἐὰν ἐκείνη δὲν ἐνεργῆ, ὁ ὀφθαλμὸς, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑγιέστατος, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ

“Ωστε καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαν ἐχαρίσατο, καὶ τὸ μέλος ἔδωκε πάντα ἔχον, καὶ ἀριτηρίας, καὶ νεῦρα, καὶ φλέβας, καὶ αἷμα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἐξ ὧν σύγκειται ἡμῖν τὸ σῶμα.

- 5 «Ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι, ἕως ἡμέρα ἐστί». Τί ταῦτα δοῦ-
 λεται τὰ ρήματα; ποίαν δὲ ἀκολουθίαν ἔχει; Πολλήν. Ὁ
 γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν «Ἔως ἡμέρα ἐστί»· ἕως ἕξεσι
 τοῖς ἀνθρώποις πιστεύειν εἰς ἐμέ, ἕως ὃ βίος οὗτος ἐνέστη-
 κε, δεῖ με ἐργάζεσθαι. «Ἐρχεται νῦξ» (τουτέστιν, ὃ μέλ-
 10 λων καιρός), «ὥτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι». Οὐκ εἶπεν,
 “Ὅτε ἐγὼ οὐ δύναμαι ἐργάζεσθαι, ἀλλ’ ὥτε οὐδεὶς δύναται
 ἐργάζεσθαι», τουτέστιν, διε οὐκ ἔτι πίστις ἐστίν, οὔτε πόνοι,
 οὔτε μείανονα. Ὅτι γὰρ ἔργον τὴν πίστιν λέγει, λέγουσιν
 αὐτῷ· «Τί ποιήσομεν, ἵνα ἐργασώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;».
 15 Λέγει «Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε
 εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνός». Πῶς οὖν τοῦτο τὸ ἔργον «οὐ-
 δεὶς δύναται ἐργάζεσθαι» ἴσθι; Ὅτι οὔτε πίστις ἐστίν, ἀλλὰ
 καὶ ἐκόντες καὶ ἄκοιτες ὑπακούουσιν. Ἴνα γὰρ μὴ τις
 εἴπη διφιλιοιμούμενος τοῦτο ποιεῖ, δείκνυσιν διφειδό-
 20 μενος αὐτῶν, πάντα ἐργάζεται, ἐνταῦθα μόνον ἐξουσίαν ἐ-
 χόντων πιστεύειν, καὶ μηκέτι δυναμένων ἐκεῖ καρποῦσθαι
 τι. Διὰ τοῦτο οὐδὲ προσελθόντος τοῦ τυφλοῦ ἐποίησεν, ὁ-
 περ ἐποίησεν.

- “Ὅτι μὲν γὰρ ἄξιός ἦν θεραπευθῆναι, καί, εἰ ἔβλεπεν,
 25 ἐπίστευσεν ἂν καὶ προσῆλθεν, καί, εἰ παρὰ τινος ἤκουσε
 παρόντα, οὐδ’ ἂν οὕτως ἠμέλησεν, ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον, ἐκ
 τῆς ἀνδρείας, ἐκ τῆς πίστεως αὐτῆς· καὶ γὰρ ἦν εἰκὸς αὐ-
 τὸν ἐννοῆσαι, καὶ εἰπεῖν· Τί ποιε τοῦτό ἐστι; πηλὸν ἐποίησε
 καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς καὶ εἶπέ μοι· «Ὑπαγε.
 30 νίψαι»· οὐκ ἠδύνατο θεραπεῦσαι καὶ τότε πέμψαι εἰς τὸ

13. Ἰω. 6, 28.

14. Ἰω. 6, 29.

ιδῆ τίποτε. Ὡστε καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς ἐχάρισε καὶ ἔδωσεν εἰς τὸ μέλος τὰ πάντα, καὶ ἀρτηρίας καὶ νεῦρα καὶ φλέβας καὶ αἷμα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται τὸ σῶμα μας.

«Ἐγὼ πρέπει νὰ ἐργάζωμαι ἐν ὅσῳ ἀκόμη εἶναι ἡμέρα». Τί θέλουν νὰ εἰποῦν αὐτοὶ οἱ λόγοι; ποῖαν σημασίαν ἔχουν; Πολλήν. Διότι αὐτὸ πού λέγει ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν· «Ἔως ἡμέρα ἐστίν· Ἐν ὅσῳ ἀκόμη ἡμποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ πιστεύουν εἰς ἐμέ, ἐν ὅσῳ συνεχίζεται αὕτη ἡ ζωὴ, πρέπει νὰ ἐργάζωμαι. «Ἔρχεται νύξ» (δηλαδὴ ὁ μέλλων καιρὸς), ὁπότε κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐργάζεται». Δὲν εἶπεν, Ὅποτε ἐγὼ δὲν ἡμπορῶ νὰ ἐργάζωμαι, ἀλλὰ «ὁπότε κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐργάζεται», δηλαδὴ, τότε πού δὲν θὰ ἰσχύῃ πλέον ἡ πίστις, οὔτε οἱ κόποι, οὔτε ἡ μετάνοια. Τὸ ὅτι βέβαια ἔργον ὀνομάζει τὴν πίστιν, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν πρὸς αὐτόν· «Τί νὰ κάνωμεν, διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;»¹³. Ἀπαντᾷ· «Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτόν πού ἀπέστειλεν ἐκεῖνος»¹⁴. Πῶς λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔργον «δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πράξῃ τότε»; Διότι τότε οὔτε ἡ πίστις ἰσχύει, ἀλλ' ὅλοι θὰ ὑπακούσουν εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι. Διὰ νὰ μὴ εἰπῆ λοιπὸν κάποιος ὅτι αὐτὸ τὸ κάνει ἀπὸ φιλοδοξίαν, δεικνύει ὅτι ὅλα τὰ κάνει ἀπὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτοὺς πού ἔχουν τὴν δυνατότητα μόνον ἐδῶ νὰ πιστεύσουν, καὶ δὲν ἡμποροῦν πλέον ἐκεῖ νὰ ἔχουν καμμίαν ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο δὲν ἔκαμεν αὐτὸ πού ἔκαμεν ἀφοῦ ἦλθε πρὸς αὐτόν ὁ τυφλός.

Τὸ ὅτι βέβαια ἦτο ἄξιός μὲν νὰ θεραπευθῆ καί, ἐὰν ἔβλεπεν, θὰ ἐπίστευε καὶ θὰ προσήρχετο, καί, δὲν θὰ ἔδειχεν ἀδιαφορίαν καὶ πάλιν ἐὰν ἤκουεν ἀπὸ κάποιον πού ἦτο ἐκεῖ, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ἐξῆς, ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἰδίαν τὴν πίστιν του· καθ' ὅσον φυσικὸν ἦτο νὰ σκεφθῆ καὶ νὰ εἰπῆ· Μὰ τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; ἔκαμε πηλὸν καὶ ἤλειψε τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ μοῦ εἶπε· «Πήγαινε καὶ πλύσου». Δὲν ἡμποροῦσε νὰ μὲ θεραπεύσῃ καὶ μετὰ νὰ μὲ στείλῃ εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλῳάμ;

Σιλωάμ; πολλὰκις ἐνιψάμην ἐκεῖ μετὰ ἐτέρων πολλῶν, καὶ οὐδενὸς ἀπήλανσα χρησιοῦ· εἴ τινα δύναμιν εἶχε. παρῶν ἂν ἐθεράπευσεν· ὅπερ καὶ ὁ Νεεμάν πρὸς τὸν Ἑλισσαῖον ἔλεγε· καὶ γὰρ ἐκεῖνος, κελευσθεὶς ἀπελθεῖν λούου-
 5 σθαι εἰς τὸν Ἰορδάνην, ἠπίσκει, καὶ ταῦτα φήμης τοσαύτης οὔσης περὶ τοῦ Ἑλισσαίου. Ἄλλ' οὐχ ὁ τυφλὸς ἠπίσκησεν οὐδὲ ἀντιεῖπεν οὐδὲ ἐλογίσαιτο πρὸς ἑαυτὸν· Ἔτι ποτε τοῦτό ἐστι; πηλὸν ἐχρῆν ἐπιθεῖναι; τοῦτο πηρῶσαι μᾶλλον ἐστι; τίς οὕτως ἀνέβλεπέ ποτε; Ἄλλ' οὐδὲν τοῦτων ἐλογίσαιτο. Εἰ-
 10 δεσ πίστιν σιερρὰν καὶ προθυμίαν; «Ἔρχεται νύξ». Δείκνυσι ἐκ τούτου δι καὶ μετὰ τὸν σιαυρὸν μέλλει προνοεῖν τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἐπάγεσθαι πολλούς· ἔτι γὰρ ἡμέρα ἐστί. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔλεον αὐτοὺς ἀποσχίζει. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν· «Ὅτι» ὦ ἐν τῷ κόσμῳ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου»· ὁ
 15 καὶ ἐτέροις ἔλεγε· «Πιστεύετε, ἕως τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστι».

3. Τί δήποτε ὁ Παῦλος νύκτα μὲν τὸν παρόντα θίον ἐκάλεσεν, ἐκεῖνον δὲ ἡμέραν; Οὐκ ἐναντιούμενος τῷ Χριστιῷ, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ λέγων, εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ ταῖς
 20 ἐννοίαις· καὶ γὰρ φησὶν· «Ἡ νύξ προέκοπεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν»· νύκτα γὰρ τὸν παρόντα καλεῖ καιρὸν διὰ τοὺς ἐν σκότῳ καθημένους, ἢ διὰ τὸ παραλαθεῖν αὐτὴν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ὁ δὲ Χριστὸς νύκτα τὸ μέλλον καλεῖ διὰ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων ἀνενέργητον· ὁ δὲ Παῦλος νύκτα τὸν παρόν-
 25 τα θίον καλεῖ διὰ τὸ ἐν σκότῳ εἶναι τοὺς ἐν κακίᾳ διατριβοντίας καὶ ἀπιστίας. Πισιοῖς τοίνυν διαλεγόμενος, ἔλεγεν· «Ἡ νύξ προέκοπεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν», ὡς μελλόντιω ἀπολαύσεσθαι τοῦ φωτὸς ἐκείνου· καὶ νύκτα τὸν παλαιὸν θίον καλεῖ· «ἀποθώμεθα γάρ», φησί, «τὰ ἔργα τοῦ σκοτίου».
 30 Ὅρα· ὅτι ἐκεῖνοις εἶναι νύκτα φησί; Διὸ λέγει· «Ὡς ἐν

15. Δ' Βασ. 5, 10-11.

16. Ἰω. 12, 36.

17. Ρωμ. 13, 12.

18. Ρωμ. 13, 12.

Πολλές φορές ἐπλύθην ἐκεῖ μαζί μὲ ἄλλους πολλούς καὶ δὲν εἶδα καμμίαν ὠφέλειαν· ἐὰν εἶχε κάποια δύναμιν θὰ ἠμποροῦσε νὰ μὲ θεραπεύσῃ παρόντα, πρᾶγμα ποῦ καὶ ὁ Νεεμὴν ἔλεγε πρὸς τὸν Ἑλισσαῖον· καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος, λαβὼν ἐντολὴν νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ λουσθῇ εἰς τὸν Ἰορδάνην. ἐδυσπιστοῦσε, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ τόσῃ φήμη ὑπῆρχε περὶ τοῦ Ἑλισσαίου¹⁵. Ἄλλ' ὅμως ὁ τυφλὸς δὲν ἠπίστησεν οὔτε ἔφερεν ἀντίρρησιν οὔτε ἐσκέφθη μέσα του· Ἔτι τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; ἔπρεπε νὰ ἀλείψῃ τοὺς ὀφθαλμούς μου μὲ πηλόν; αὐτὸ περισσότερον τυφλώνει· ποῖος ποτὲ ἀνέβλεψε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον;». Ἄλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη. Εἶδες πίστιν σταθερὰν καὶ προθυμίαν; «Ἔρχεται ἡ νύκτα». Δείχνει μὲ αὐτὸ ὅτι καὶ μετὰ τὴν σταύρωσίν του πρόκειται νὰ συνεχίσῃ τὴν πρόνοιάν του διὰ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ πολλούς εἰς τὴν πίστιν· διότι ἀκόμη εἶναι ἡμέρα. Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὸ τοὺς ἀπομακρύνει τελείως. Καὶ θέλων νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔλεγεν· «Ὅσον καιρὸν εἶμαι εἰς τὸν κόσμον, εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»· πρᾶγμα ποῦ ἔλεγε καὶ πρὸς ἄλλους· «Πιστεῦετε ἐν ὅσῳ τὸ φῶς εἶναι μαζί σας»¹⁶.

3. Καὶ διατί λοιπὸν ὁ Παῦλος τὴν μὲν παροῦσαν ζωὴν ὠνόμασε νύκτα, τὴν δὲ μέλλουσαν ἡμέραν; Δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ λέγει τὰ ἴδια, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὰ ἴδια λόγια, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο νόημα· καθ' ὅσον λέγει· «Ἡ νύκτα ἐπροχώρησε, ἡ δὲ ἡμέρα ἐπλησίασεν»¹⁷. Διότι νύκτα ὀνομάζει τὴν παροῦσαν ζωὴν δι' ἐκείνους ποῦ κάθονται εἰς τὸ σκότος, ἢ συγκρίνων αὐτὴν μὲ ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐνῶ ὁ Χριστὸς νύκτα ὀνομάζει τὴν μέλλουσαν ζωὴν λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν συγχωροῦνται τότε τὰ ἁμαρτήματα, ὁ Παῦλος ὅμως ὀνομάζει τὴν παροῦσαν ζωὴν νύκτα ἐπειδὴ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὸ σκότος αὐτοὶ ποῦ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν. Ἀπευθυνόμενος λοιπὸν πρὸς πιστούς, ἔλεγεν· «Ἡ νύκτα ἐπροχώρησεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἐπλησίασεν», καθ' ὅσον πρόκειται νὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνο τὸ φῶς, καὶ νύκτα ὀνομάζει τὸν παλαιὸν βίον· διότι λέγει· «Ἄς ἀποβάλωμεν τὰ ἔργα τοῦ σκότους»¹⁸. Βλέπεις ποῦ λέγει δι' ἐκεῖ-

ἡμέρα εὐσχημόνως περιπατήσωμεν) ἵνα τοῦ φωτός ἀπολαύ-
 σωμεν ἐκείνου. Εἰ γὰρ τοῦτο οὕτω καλὸν τὸ φῶς, ἐννόη-
 σον ἡλίκον ἔσται ἐκεῖνο· ὅσον γὰρ τοῦ λυχνιαίου φωτός τὸ
 ἡλιακὸν κρεῖττον, ἰσοσῦτον, καὶ πολλῶ πλέον ἐκεῖνο θέλιον
 5 τούτου. Καὶ τοῦτο δηλῶν, ἔλεγεν δι' ὡς ἥλιος σκοτισθήσε-
 ται), τοιέσει, διὰ τὴν περιουσίαν ἐκείνης τῆς μαρμαρυγῆς
 οὔτε οὔτις φανεῖται. Εἰ δὲ νῦν ὑπὲρ τοῦ φωτεινὰς ἔχειν
 οἰκίας καὶ εὐαερεῖς μυρία δαπανῶμεν χρήματα, οἰκοδομοῦν-
 τες, ταλαιπωρούμενοι, ἐννόησον πῶς χρὴ καὶ τὰ σώματα
 10 αὐτὰ δαπανᾶν ὑπὲρ τοῦ λαμπρὰς ἡμῖν οἰκίας ἐν οὐρανοῖς
 οἰκοδομηθῆναι, ἐνθα τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ἀπόρητον· ἐνιαῦθα
 μὲν γὰρ καὶ μάχαι καὶ φιλονεκταίαι περὶ ὄρων καὶ τοίχων,
 ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν, οὐ φθόνος, οὐ βασκανία· οὐδὲ
 φιλονεκτῆσει τις ἡμῖν περὶ ὄρθοσίων. Καὶ ταύτην μὲν ἀπο-
 15 λιπεῖν ἀνάγκη πάντως, ἐκείνην δὲ συμπαραμένειν διηνεκῶς·
 καὶ ταύτην μὲν ἀνάγκη σαυροῦσθαι τῷ χρόνῳ, καὶ μυρίαὶς
 ὑποκείσθαι θλάβαις, ἐκείνην δὲ μένειν ἀγῆρω διηνεκῶς·
 καὶ ταύτην μὲν ὁ πένης οὐ δύναται οἰκοδομεῖν, ἐκείνην δὲ
 ἔστι καὶ διὰ δύο ὁβολῶν οἰκοδομῆσαι, καθάπερ ἡ χήρα.
 20 Διὰ ταῦτα ἀποπνίγομαι, δι' ἰσοσῦτων ἡμῖν προκειμένων
 ἀγαθῶν, ραθυμοῦμεν, ὀλιγωροῦμεν, καὶ ὅπως μὲν ἐνιαῦθα
 λαμπρὰς σχοίημεν οἰκίας, ἅπαντα πρότιομεν, ὅπως δὲ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς κἂν μικρὸν κτησώμεθα καταγώγιον, οὐ μερι-
 μνῶμεν, οὐ φροντίζομεν.
 25 Εἰπέ γάρ μοι, ποῦ ἐβούλου οἰκίαν ἔχειν ἐνιαῦθα; ἄρα
 ἢ ἐν ἐρημίᾳ ἢ ἐν μιᾷ τῶν πόλεων τῶν μικρῶν; Οὐκ ἔγωγε
 οἶμαι ἄλλ' ἐν ταῖς βασιλικωτάτοις καὶ μεγάλαις, ἐνθα πλεί-
 ων ἢ ἐμπορία, ἐνθα μείζων ἢ περιφάνεια. Ἐγὼ δὲ σε
 εἰς πάλιν ἄγω τοιαύτην, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός.
 30 Ἐκεῖ παρακαλῶ κίττειν τε καὶ οἰκοδομεῖν δι' ἐλατιόνων

19. Ρωμ. 13, 13.

20. Ματθ. 24, 29.

νους ὅτι εἶναι νύκτα; Διὰ τοῦτο λέγει· « Ἄς συμπεριφερώμεθα σεμνά, ὅπως ὅταν εἶναι ἡμέρα»¹⁹, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνο τὸ φῶς. Διότι, ἐὰν αὐτὸ τὸ φῶς εἶναι τόσον ὠραῖον, σκέψου πόσον ὠραῖον θὰ εἶναι ἐκεῖνο· ὅσον δηλαδὴ ἀνώτερον εἶναι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὸ τοῦ λύχνου, τόσον καὶ πολὺ περισσότερον ἐκεῖνο εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτό. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔλεγεν ὅτι «ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθῇ»²⁰, δηλαδὴ ἐξ αἰτίας ἐκείνης τῆς ἀφθόνου λαμπρότητός του οὔτε ὁ ἥλιος θὰ φανῇ. Ἐὰν δὲ τώρα δαπανῶμεν ἀμέτρητα χρήματα διὰ νὰ ἔχωμεν φωτεινὰς καὶ εὐαέρους οἰκίας κτίζοντες αὐτὰς καὶ ταλαιπωρούμενοι, σκέψου πῶς πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα τὰ σώματα διὰ νὰ οἰκοδομήσωμεν λαμπρὰς οἰκίας εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου ὑπάρχει τὸ ἀπερίγραπτον ἐκεῖνο φῶς· διότι ἐδῶ μὲν γίνονται καὶ μάχαι καὶ φιλονεικίαι διὰ τὰ σύνορα καὶ τοὺς τοίχους, ἐνῶ ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ παρόμοιον, οὔτε φθόνος οὔτε κακολογία, καὶ κανεὶς δὲν θὰ φιλονεικήσῃ μαζί μας διὰ σύνορα κτημάτων. Καὶ αὐτὴν μὲν τὴν οἰκίαν εἶμεθα ἀναγκασμένοι νὰ τὴν ἐγκαταλείψωμεν ὅπωςδὴποτε, ἐνῶ ἐκείνη θὰ παραμένῃ διαρκῶς· καὶ αὐτὴ μὲν κατ' ἀνάγκην καταστρέφεται ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ὑφίσταται μυρίας ζημίας, ἐνῶ ἐκείνη μένει αἰωνίως ἄφθαρτος· καὶ αὐτὴν μὲν δὲν ἔμπορεῖ πτωχὸς νὰ τὴν οἰκοδομήσῃ, ἐνῶ ἐκείνην ἔμπορεῖ νὰ τὴν οἰκοδομήσῃ καὶ μὲ δύο ὀβολοὺς, ὅπως ἀκριθῶς ἢ χεῖρα. Διὰ τοῦτο λυποῦμαι ὑπερβολικά, διότι, ἂν καὶ εὐρίσκονται ἔμπροσθέν μας τόσα ἀγαθὰ, ραθυμοῦμεν καὶ ἀδιαφοροῦμεν, καὶ πράττομεν μὲν τὰ πάντα διὰ νὰ ἔχωμεν ἐδῶ λαμπρὰς οἰκίας, ἀδιαφορῶμεν ὅμως καὶ δὲν φροντίζομεν νὰ ἀποκτήσωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἔστω καὶ μικρὸν κατάλυμα.

Εἰπέ μου λοιπόν, ποῦ θὰ ἤθελες νὰ ἔχῃς οἰκίαν ἐδῶ; ἄρα γε εἰς τὴν ἐρημίαν ἢ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μικρὰς πόλεις; Ἐγὼ τουλάχιστον δὲν τὸ νομίζω, ἀλλὰ θὰ ἤθελες νὰ ἔχῃς εἰς τὰς βασιλικωτάτας καὶ μεγάλας πόλεις, ὅπου ὑπάρχει περισσότερον ἐμπόριον καὶ μεγαλυτέρα πολυτέλεια. Ἄλλ' ἐγὼ σὲ ὀδηγῶ εἰς μίαν τέτοιαν πόλιν, τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός. Ἐκεῖ σὲ παρακαλῶ νὰ κτίζῃς

χρημάτων, δι' ἐλάτινος πόνου. Ἐκείνην τὴν οἰκίαν τῶν
 πενήτων οἰκοδομοῦσιν αἱ χεῖρες, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐστὶν
 οἰκοδομή· ὡς τὰ γε νῦν γινόμενα, ἐσχάτης ἀνοίας. Καὶ
 γάρ, εἴ τις σε εἰς περσικὴν ἤγαγε γῆν, ὀφόμενον ἰὰ ἐκεῖ
 5 καὶ ἐπαρήξοντα, εἶτα ἐκέλευσεν οἰκίας δείμασθαι, ἄρα οὐκ
 ἂν αὐτοῦ κατέγκως ἄνοιαν τὴν ἐσχάτην, ὡς ἀκαίρως δαπα-
 νᾶν κελεύοντος; Πῶς οὖν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖς,
 ἦν μικρὸν ὕστερον ἀπολείπει;

Ἄλλὰ τοῖς παιδίοις καταλείπω, φησὶν. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ-
 10 νοι μικρὸν ὕστερον καταλείφουσι μετὰ σέ, πολλάκις δὲ καὶ
 πρὸ σοῦ· καὶ οἱ μετ' ἐκείνους πάλιν. Καὶ γίνεται σοι καὶ
 ἐνταῦθα τὸ πρᾶγμα ἀθυμίας ὑπόθεσις, ὅταν τοὺς κληρονόμους
 κατέχοντας μὴ ἴδῃς. Ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν ὑποπιεῦ-
 σαι, ἀλλ' ἀκίνητος ἢ κινήσει μένει καὶ σοὶ καὶ τοῖς παιδί-
 15 οῖς καὶ τοῖς ἐγγόνοις, ἂν τὴν αὐτὴν ἀρετὴν μιμήσωνται. Ἐ-
 κείνης τῆς οἰκοδομηῆς ὁ Χριστὸς ἐφάπτεται· ἐκείνην οἰκο-
 δομοῦντα οὐκ ἀνάγκη ἐπιμελητὰς ἐφιστᾶν, οὐδὲ φροντίζειν,
 οὐδὲ μεριμνᾶν· ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς τὸ ἔργον ἀναδέξῃται, τίς
 χρεία φροντίδος; Ἐκεῖνος πάντα συνάγει καὶ ἀνίστησι τὴν
 20 οἰκίαν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμασιόν, ἀλλ' ὅτι οὕτως
 αὐτὴν οἰκοδομεῖ, ὡς σοι ἀρεσιόν ἐστι, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ
 τὸ ἀρεσιόν, καὶ ὑπὲρ ὃ βούλει· τεχνίτης γὰρ ἐστὶν ἄριστος
 καὶ σφόδρα σου κήδεται τῶν συμφερόντων. Καὶ πένης ἧς
 καὶ βουληθῆς οἰκοδομηῆσαι τὴν οἰκίαν ταύτην, οὐ φέρει σοι
 25 φθόνον οὐδὲ τίπτει σοι βασκανίαν· οὐδεὶς γὰρ αὐτὴν ὀρεῖ
 τῶν ἐπισιαμένων φθονεῖν, ἀλλ' οἱ ἐπισιάμενοι χαίρειν ἄγ-
 γελοι τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς σοῖς· οὐδεὶς αὐτὴν παρορίσαι δυ-
 νήσεται· οὐδεὶς γὰρ αὐτὴν παροικεῖ τῶν τὰ τοιαῦτα νοσοῦν-

καί νά οἰκοδομῆς μέ ὀλιγώτερα χρήματα καί ὀλιγώτερον κόπον. Ἐκείνην τήν οἰκίαν τήν οἰκοδομοῦν τὰ χέρια τῶν πτωχῶν καί αὐτό πρό πάντων εἶναι οἰκοδομή· διότι αὐτά πού γίνονται τώρα εἶναι δείγματα τῆς πιό φοβεράς παραφροσύνης. Καθ' ὅσον ἐάν κάποιος σέ ὠδήγει εἰς τήν περσικήν γῆν διὰ νά ἰδῆς τὰ ἐκεῖ καί νά ἐπανέλθης καί εἰς τήν συνέχειαν σέ διέτασσε νά κτίσης οἰκίαν, ἄρα γε δέν θά ἀπέδιδες εἰς αὐτόν τήν πιό χειροτέραν ἀνοησίαν, μέ τὸ νά σέ διατάσῃ νά κάμνης ἀσκόπους δαπάνας; Πῶς λοιπόν κάμνεις τὸ ἴδιο πρᾶγμα εἰς τήν γίν, τήν ὁποῖαν μετὰ ἀπό ὀλίγον θά ἐγκαταλείψης;

Ἄλλά, λέγει, θά τήν ἀφήσω εἰς τὰ παιδιά μου. Ὅμως καί ἐκεῖνα μετὰ ἀπό ὀλίγον ἀπό σένα θά τήν ἐγκαταλείψουν, πολλές φορές δέ καί πρὶν ἀπό σένα, καί ὁμοίως καί οἱ μετὰ ἀπό ἐκείνους. Καί αὐτό τὸ πρᾶγμα γίνεται εἰς σέ αἰτία ἀπογοητεύσεως, ὅταν δέν ἰδῆς τοὺς κληρονόμους σου νά κατέχουν αὐτά. Ἐκεῖ ὅμως τίποτε παρόμοιον δέν εἶναι δυνατόν νά φοβηθῆς, ἀλλὰ μένει σταθερὰ αὐτό πού ἀπέκτησες καί εἰς ἐσένα καί εἰς τὰ παιδιά σου καί εἰς τὰ ἐγγόνια σου, ἂν ἐπιδείξουν τήν ἰδίαν ἀρετήν. Τήν οἰκοδόμησιν ἐκείνης τῆς οἰκίας τήν κάμνει ὁ Χριστός· ἐάν οἰκοδομῆς ἐκείνην δέν εἶναι ἀνάγκη νά ὀρίζης ἐπιστάτας, οὔτε νά φροντίζης, οὔτε νά μεριμνᾷς· διότι ὅταν ὁ Θεός ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τί χρειάζεται ἡ φροντίς; Ἐκεῖνος τὰ συγκεντρώνει ὅλα καί κτίζει τήν οἰκίαν. Καί δέν εἶναι αὐτό μόνον τὸ ἀξιοθαύμαστον, ἀλλ' ὅτι αὐτός ἔτσι οἰκοδομεῖ αὐτήν, ὅπως ἀρέσει εἰς ἐσένα, ἀλλὰ καί περισσότερο ἀπό αὐτό πού σοῦ ἀρέσει καί ἀπό αὐτό πού θέλεις· διότι εἶναι τεχνίτης ἄριστος καί φροντίζει πάρα πολύ διὰ τὰ συμφέροντά σου. Καί ἂν εἶσαι πτωχός καί θελήσης νά οἰκοδομήσης αὐτήν τήν οἰκίαν κανεῖς δέν θά σέ φθονήσῃ οὔτε καί θά σέ κακολογήσῃ· διότι κανεῖς δέν τήν βλέπει αὐτήν ἀπό ἐκείνους πού φθονοῦν, ἀλλ' οἱ ἄγγελοι πού γνωρίζουν νά χαίρωνται μέ τὰ ἰδικά σου ἀγαθὰ. Κανεῖς δέν θά ἠμπορέσῃ νά ἐξουσιάσῃ αὐτήν, διότι κανεῖς δέν κατοικεῖ πλησίον της ἀπό αὐτοὺς πού πάσχουν ἀπό παρόμοια νοσήματα.

ιων. Γείονας ἔχεις ἐκεῖ τοὺς ἁγίους, τοὺς περὶ Παῦλον καὶ
 Πέτρον, τοὺς προφήτας ἅπαντας, τοὺς μάρτυρας, τὸν δῆμον
 τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων. Διὰ δὴ ταῦτα πάντα, τὰ
 ὄντα εἰς τοὺς πένητας κενώσωμεν, ἵνα ἐκείνων ἐπιτύχωμεν
 5 τῶν σκηνῶν ὧν γένοιο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ
 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ
 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γείτονας ἐκεῖ ἔχεις τοὺς ἀγίους, τοὺς περὶ τὸν Παῦλον καὶ Πέτρον, ὅλους τοὺς προφήτας, τοὺς μάρτυρας, τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπάρχοντά μας ὡς τὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνας τὰς σκηνάς, τὰς ὁποίας μακάρι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ΄

Ίω. 9, 6 - 16

«Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἔπιυσε χαμαί, καὶ ἐποίη-
σε πηλὸν ἐκ τοῦ πύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν
5 ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· “Υ-
παγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ».

1. Τοὺς μέλλοντιās τι παρὰ τῶν ἀναγινωσκομένων κακο-
ποῦσθαι, οὐδὲ τὸ μικρὸν τῶν λεγομένων παραιρέχειν δεῖ·
διὰ γὰρ τοῦτο ἐρευνᾶν τὰς Γραφὰς ἐκελεύσθημεν, ἐπειδὴ
10 δοκεῖ τὰ πολλὰ (καίτοι γε αὐτόθεν ὄντια εὐκόλα), πολλὴν
ἐν τῷ θάψει διάνοιαν ἔχειν ἀποκεκρυμμένην. “Ὅρα γὰρ οὐ-
δὲ ἔσοι καὶ τὸ παρόν. «Ταῦτα γὰρ εἰπὼν», φησί, «ἔπιυσε
χαμαί». Ποῖα ταῦτα; “Ἴνα φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ»,
καὶ διὸ «δεῖ με ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με».
15 Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἀνέμνησεν ἡμᾶς τῶν εἰρημένων ὁ Εὐαγγε-
λιστής, καὶ ἐπήγαγεν διὸ «ἔπιυσε», ἀλλὰ δηλῶν διὸ τὸν
λόγον διὰ τῶν ἔργων ἐπισιῶσαι. Καὶ διὰ τί μὴ ὕδαι κέ-
χρηται, ἀλλὰ πύσμαι εἰς τὸν πηλόν; “Ἐμελλεν αὐτὸν πέμ-
πειν εἰς τὸν Σιλωάμ. “Ἰν’ οὖν μηδὲν ἐπιγραφῇ τῇ πηγῇ,
20 ἀλλὰ μάθῃς διὸ ἡ ἐκ τοῦ σιόματος ἐξελθοῦσα δύναμις αὐτὴ
καὶ διέπλωσε καὶ ἀνέωξε τοὺς ὀφθαλμούς, ἔπιυσε χαμαί.
Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Εὐαγγελιστής ἐπισημνῶμενος, ἔλεγε·
«Καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πύσματος». Εἴτα, ἵνα μὴ δόξη
τῆς γῆς εἶναι τὸ κατόρθωμα, ἐκέλευσε νίψασθαι.

1. Ίω. 9, 3.

2. Ίω. 9, 4.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ

Ίω. 9, 6 - 16

«Αφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς, ἔπτυσσε κάτω καὶ ἔκαμε πηλὸν μὲ τὸ πτύσμα καὶ ἤλειψε τὸν πηλὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν· Πήγαινε καὶ πλύσου εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ».

Αὐτοὶ ποὺ πρόκειται ν' ἀποκομίσουν κάποιαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὰ ἀναγινωσκόμενα πρέπει νὰ μὴ παρατρέχουν οὔτε τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ λεγόμενα· διότι διὰ τοῦτο ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ ἐρευνῶμεν τὰς Γραφάς, ἐπειδὴ θεωροῦνται τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ (ἂν καὶ βέβαια εὐθὺς ἀμέσως γίνονται κατανοητὰ) ὅτι ἔχουν κρυμμένα εἰς τὸ βάθος πολλὰ σπουδαῖα νοήματα. Πρόσεχε λοιπὸν ποῖο εἶναι καὶ τὸ νόημα τοῦ παρόντος χωρίου. Διότι λέγει· «Αφοῦ εἶπεν αὐτὰ ἔπτυσσε κάτω». Ποῖα αὐτά; «Διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ»¹, καὶ ὅτι «Πρέπει νὰ ἐκτελῶ ἐγὼ τὰ ἔργα αὐτοῦ ποὺ μὲ ἀπέστειλεν»². Διότι δὲν μᾶς ὑπενθύμισεν ἔτσι ἀπλῶς τὰ λεχθέντα ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ἐπρόσθεσεν ὅτι «ἔπτυσεν», ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι τὸν λόγον τὸν ἐπεβεβαίωσε μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ διατί δὲν χρησιμοποιεῖ νερὸ εἰς τὸν πηλόν, ἀλλὰ πτύσμα; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ. Διὰ νὰ μὴ ἀποδοθῇ λοιπὸν καμμία θεραπευτικὴ δύναμις εἰς τὴν πηγὴν, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἡ δύναμις ποὺ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στόμα του, ὅτι αὐτὴ διέπλασε καὶ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἔπτυσσε κάτω. Θέλων λοιπὸν νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς αὐτό, ἔλεγε· «Καὶ ἔκαμε πηλὸν μὲ τὸ πτύσμα». Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὸ κατόρθωμα εἶναι τῆς γῆς, ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς αὐτὸν νὰ νιφθῇ.

Τίως οὖν ἔνεκεν οὐκ εὐθέως τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπὶ
 τὸν Σιλῶαμ ἔπεμψεν; Ἴνα μάθῃς τοῦ τυφλοῦ τὴν πίστιν,
 καὶ ἵνα ἐπισιομιθῇ τῶν Ἰουδαίων ἡ ἀγνωμοσύνη· εἰκὸς
 γὰρ ἦν ἅπαντας ὁρᾶν αὐτὸν ἀπιόντα, τὸν πηλὸν ἔχοντα ἐπὶ
 5 τοὺς ὀφθαλμοὺς κεχρισμένον· τῷ γὰρ παραδόξῳ πάντας ἄν
 ἐπέστρεψε πρὸς ἑαυτὸν, τοὺς τε εἰδότας αὐτόν, τοὺς τε
 ἀγνοοῦντας, καὶ μετὰ ἀκριθείας ἄν αὐτῷ προσέσχον· ἐπει-
 δὴ γὰρ οὐκ εὐκόλον τυφλὸν ἀναβλέψαι γνωρίσαι, πολλοὺς
 ποιεῖ γενέσθαι πρότερον μάρτυρας διὰ μακρᾶς τῆς ὁδοῦ,
 10 καὶ ἀκριθεῖς θεατὰς τῷ παραδόξῳ τῆς θέας, ἵνα, προσε-
 κτικώτεροι γενόμενοι, μηκέτι δύνωνται λέγειν· «Οὗτός ἐ-
 σιν οὐκ ἔστιν οὗτος». Πρὸς δὲ τοῖτοις κάκεινο βούλεται
 κατασκευάζειν, ὅτι οὐκ ἀλλότριός ἐστι τοῦ νόμου καὶ τῆς
 Παλαιᾶς, πέμπων εἰς τὸν Σιλῶαμ· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο λοιπὸν
 15 ὑποπιεῦσαι ἦν, μὴ ὁ Σιλῶαμ λάβῃ τὴν δόξαν· καὶ γὰρ
 πολλοί, πολλάκις ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπονιψάμενοι, οὐδε-
 νὸς ἀπήλυσαν τοιούτου· κάκει γὰρ ἡ δύναμις ἦν τοῦ Χρι-
 στοῦ, ἡ πάντα ἐργαζομένη. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐρμηνείαν ἡ-
 μῖν προσείδησιν ὁ Εὐαγγελιστής. Εἰπὼν γάρ, «Εἰς τὸν
 20 Σιλῶαμ», προσέθηκεν, «Ὁ ἐσιν, ἀπεισλαμένος», ἵνα μά-
 θῃς ὅτι κάκει ὁ Χριστὸς αὐτὸν ἐθεράπευσε, καθάπερ ὁ Παῦ-
 λὸς φησιν· «Ἐπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέ-
 ιρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Ὡσπερ οὖν πέτρα ἦν ὁ
 Χριστὸς πνευματικῆ, οὕτω καὶ Σιλῶαμ ἦν πνευματικός. Ἐ-
 25 μοὶ δὲ δοκεῖ καὶ τὸ ἀπόρον τῆς τοῦ ὕδατος παρουσίας αἰ-
 νίτεσθαι μυστήριον ἡμῖν ἀπόρητον. Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ
 ἀπροσδόκητον τῆς ἐπιφανείας καὶ παρ' ἐλπίδα πάσαν.

Ἄλλ' ὄρα τοῦ τυφλοῦ τὴν γνώμην πρὸς πάντα ὑπακού-
 ουσαν· οὐδὲ γὰρ εἶπεν· Ἐὶ ὅλως ὁ πηλὸς ἐστιν ἢ τὸ πύσμα,
 30 τὸ παρέχον τοὺς ὀφθαλμούς, τί μοι χρεῖα τοῦ Σιλῶαμ; εἰ

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀλλὰ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλῳάμ; Διὰ νὰ μάθῃς τὴν πίστιν τοῦ τυφλοῦ καὶ διὰ νὰ ἀποστομωθῇ ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν Ἰουδαίων διότι φυσικὸν ἦτο ὅλοι νὰ βλέπουν αὐτὸν νὰ ἀπέρχεται ἔχων ἀλειμμένον τὸν πηλὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του· διότι μὲ αὐτὸ τὸ παράδοξον θὰ προσείλκυε ἐπάνω του τὰ βλέμματα ὄλων, καὶ αὐτῶν ποὺ τὸν ἐγνώριζον καὶ αὐτῶν ποὺ δὲν τὸν ἐγνώριζον καὶ θὰ τὸν ἐπρόσεχον μὲ μεγάλην προσοχὴν· διότι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ πιστεύσῃ κανεὶς ὅτι ἀνέβλεψε τυφλός, κάμνει νὰ γίνουν προηγουμένως πολλοὶ μάρτυρες, δεικνύων μακρὰν ὁδὸν, καὶ αὐτόπται θεαταὶ τοῦ παραδόξου θεάματος, ὥστε, γενόμενοι προσεκτικώτεροι, νὰ μὴ ἴμπορῶν πλέον νὰ λέγουν· «Αὐτὸς εἶναι· δὲν εἶναι αὐτός». Ἐπὶ πλέον δὲ θέλει νὰ δείξῃ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν εἶναι ξένος τοῦ νόμου καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, στέλλων αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλῳάμ· οὔτε βέβαια ἦτο πλέον δυνατόν καὶ ἐκεῖνο νὰ σκεφθῇ, μήπως δηλαδὴ λάβῃ ὁ Σιλῳάμ τὴν δόξαν, καθ' ὅσον πολλοί, πολλές φορές ἂν καὶ ἔνιψαν ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμούς των, δὲν ἀπήλαυσαν τίποτε τὸ παρόμοιον· καὶ ἐκεῖ λοιπὸν ἦτο ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔκαμνε τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μᾶς προσθέτει καὶ τὴν ἐρμηνείαν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «εἰς τὸν Σιλῳάμ», ἐπρόσθεσεν, «ποὺ σημαίνει ἀπεσταλμένος», διὰ νὰ μάθῃς ὅτι καὶ ἐκεῖ ὁ Χριστὸς τὸν ἐθεράπευσεν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Διότι ἔπινον ἀπὸ πνευματικὴν πέτραν ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσεν· ἡ δὲ πέτρα ἦτο ὁ Χριστός»³. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν πέτρα πνευματικὴ ἦτο ὁ Χριστός, ἔτσι καὶ ὁ Σιλῳάμ ἦτο πνευματικός. Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι καὶ ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις τοῦ ὕδατος ὑπαινίσσεται εἰς ἡμᾶς μυστήριον ἀπόρρητον. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἡ ἀπροσδόκητος ἐμφάνισις ἡ γενομένη παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα.

Ἄλλὰ πρόσεχε τὴν γνώμην τοῦ τυφλοῦ ποὺ ὑπακούει εἰς ὅλα· διότι δὲν εἶπεν, Ἐὰν ὁ πηλὸς εἶναι αὐτός ἢ τὸ πτύσμα ποὺ παρέχει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν δύναμιν ὁράσεως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, τί μοῦ χρειάζεται ἡ κολυμβήθρα τοῦ Σι-

δὲ χρεία τοῦ Σιλωάμ, τίς χρεία τοῦ πηλοῦ; τίνος ἔνεκεν
 ἔχρισεν; τίνος ἔνεκεν νίψασθαι ἐκέλευσεν; Ἄλλ' οὐδὲν τού-
 των ἐλογίσατο, ἀλλὰ πρὸς ἕν παρεσκεύαστο μόνον, ἅπαντα
 πείθεσθαι τῷ κελεύοντι, καὶ οὐδὲν αὐτὸν τῶν γινομένων
 5 ἐσκαιδάλιζεν. Εἰ δὲ λέγοι τις, Ἐπῶς οὖν ἀνέβλεψεν, ἀπο-
 θέμενος τὸν πηλόν; οὐδὲν ἄλλο ἀκούσεται παρ' ἡμῶν, ἢ δι
 τὸν τρόπον οὐκ ἴσμεν. Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν;
 Οὐδὲ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἠπίσταιτο, οὐδὲ αὐτὸς ὁ τεθερα-
 πευμένος· ἀλλὰ τὸ μὲν γεγενημένον οἶδε, τὸν δὲ τρόπον κα-
 10 ταλαβεῖν οὐ δύναται. Τοῦτο δὲ καὶ ἐρωτώμενος ἔλεγεν,
 δι ἵσθηλόν ἐπέθηκεν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἐνιψάμην,
 καὶ βλέπω». Πῶς δὲ τοῦτο γέγονεν, οὐκ ἔχει λέγειν, κἄν
 μυριάκις ἐρωτήσωσιν.

«Οἱ οὖν γείτονες», φησί, «καὶ θεωροῦντες αὐτὸν δι
 15 προσαιτίας ἦν, ἔλεγον Οὐχ οὐτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ
 προσαιτῶν; Ἄλλοι ἔλεγον Οὐτός ἐστι». Τὸ γὰρ παράδο-
 ξον τοῦ γεγενημένου, καὶ εἰς ἀπιστίαν αὐτοὺς ἤγε· καίτοι γε
 τοσοῦτων οἰκονομηθέντων, ὥστε μὴ ἀπισιῆσαι. Οἱ δὲ ἔλε-
 γον «Οὐχ οὐτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν;». Βα-
 20 θαὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας! ποῦ κατέβαινε, τοὺς προσ-
 αιτοῦντας μετὰ πολλῆς τῆς εὐνοίας θεραπεύων, κάμπεϋθεν
 τοὺς Ἰουδαίους ἐπισιομίζων! Ὅτι οὐ τοὺς λαμπροὺς, οὐδὲ
 τοὺς περιφανεῖς, οὐδὲ τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀσή-
 μους τῆς αὐτῆς ἡξίου προνοίας· καὶ γὰρ ἐπὶ σωτηρίᾳ πάν-
 25 των ἀφῖκτο. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ γέγονε, τοῦτο καὶ
 ἐπὶ τούτου γίνεται οὔτε γὰρ ἐκεῖνος ἤδει τίς ἐστιν ὁ θε-
 rapeύσας αὐτόν, οὔτε οὗτος. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο διὰ τὴν ἀνα-
 χώρησιν τοῦ Χριστοῦ. Ἀνεχώρει δὲ αἰεὶ θεραπεύων ὁ Ἰη-
 σοῦς, ὥστε πᾶσαν ὑποψίαν περιαιρεθῆναι τῶν σημείων. Οἱ
 30 γὰρ μὴ εἰδότες αὐτὸν ὅστις ἐστί, πῶς ἂν ἐχαρίσαντο αὐτῷ
 καὶ συγκατεσκεύασαν τὰ γεγενημένα; Οὐδὲ γὰρ τῶν περι-

λωάμ; ἐὰν δὲ ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, τί μοῦ χρειάζεται ὁ πηλός; διὰ ποῖον λόγον μὲ ἤλειψε; διατί μοῦ εἶπε νὰ ὑπάγω νὰ πλυθῶ; Ὁμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη, ἀλλὰ δι' ἓνα μόνον πράγμα ἦτο ἔτοιμος, γὰ ὑπακοὴν εἰς ὅλα ἐκεῖνα ποῦ τὸν διέτασσαν ἐκεῖνος, καὶ κανὲν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ συνέβαινον δὲν τὸν ἐσκανδάλιζεν. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος, Ἐὰν ἴσως ἀνέβλεψε θέσας ἐπάνω τὸν πηλόν; τίποτε ἄλλο δὲν θ' ἀκούσῃ ἀπὸ ἡμᾶς, παρὰ μόνον, ὅτι δὲν γνωρίζομεν τὸν τρόπον. Καὶ τί τό ἀξιοθαύμαστον ἐὰν ἡμεῖς δὲν τὸ γνωρίζωμεν; Διότι οὔτε ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸ ἐγνώριζεν, οὔτε αὐτὸς ποῦ εἶχε θεραπευθῆ, ἀλλὰ τὸ μὲν συμβάν τὸ γνωρίζει, ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὸν τρόπον. Αὐτὸ δὲ ἔλεγε καὶ ἐρωτώμενος, ὅτι «πηλὸν ἔθεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἐνίφθην καὶ βλέπω». Πῶς δὲ ἐγένεν αὐτό, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἐρωτήσουν ἀπείρους φορές.

«Οἱ γείτονες λοιπόν», λέγει, «καὶ αὐτοὶ ποῦ τὸν ἔβλεπον προηγουμένως ὅτι ἦτο ἐπαίτης, ἔλεγον· Δὲν εἶναι αὐτὸς ποῦ ἐκάθετο καὶ ἐζητιάνευεν; Ἄλλοι ἔλεγον· Αὐτὸς εἶναι». Διότι τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος τοὺς ὠδήγει καὶ εἰς ἀπιστίαν, ἂν καὶ βέβαια τόσα εἶχον συμβῆ, ὥστε νὰ μὴ ἀπιστήσουν. Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ποῦ ἐκάθετο καὶ ἐζητιάνευε;». Πῶ, πῶ φιλανθρωπία Θεοῦ! Ποῦ κατέβαινε, θεραπεύων μετὰ τόσης συμπαθείας τοὺς ἐπαίτας καὶ ἀποστομῶντων μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τοὺς Ἰουδαίους! Διότι ἔδειχνε τὴν ἰδίαν φροντίδα ὄχι μόνον διὰ τοὺς λαμπροὺς καὶ διασήμους οὔτε διὰ τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀσήμους, καθ' ὅσον ἦλθε διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων. Καὶ αὐτὸ ποῦ ἐγένεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παραλυτικοῦ, αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς αὐτόν· διότι οὔτε ἐκεῖνος ἐγνώριζε ποῖος ἦτο ἐκεῖνος ποῦ τὸν ἐθεράπευσεν, οὔτε αὐτός. Συνέβη δὲ αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἀνεχώρει δὲ πάντοτε ὁ Ἰησοῦς, ὥστε νὰ ἀφαιρέσῃ κάθε ὑποψίαν διὰ τὰ θαύματα. Διότι αὐτοὶ ποῦ δὲν ἐγνώριζον ποῖος ἦτο, πῶς θὰ ἠμποροῦσαν νὰ χαρισθοῦν εἰς αὐτόν καὶ νὰ περιγράψουν αὐτὰ ποῦ τοὺς συνέβησαν; Διότι

όντων ἦν οὗτος, ἀλλὰ τῶν καθημένων παρὰ τὰς θύρας τοῦ
 ἱεροῦ. Ἀμφισβητούντων δὲ πάντων περὶ αὐτοῦ, τί φησιν
 ἐκεῖνος; «Ἐγὼ εἶμι». Οὐκ ἠσχύνθη τὴν προτιέραν πῆρως·,
 οὐδὲ ἔδεισε τοῦ δήμου τὸν θυμὸν, οὐδὲ παρητήσατο δεῖξαι
 5 ἑαυτὸν, ἵνα κηρύξῃ τὸν εὐεργέτην. «Λέγουσιν αὐτῷ· Πῶς
 ἀνεώχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; Λέγει αὐτοῖς· Ἄνθρωπος,
 λεγόμενος Ἰησοῦς». Τί λέγεις; ἄνθρωπος τοιαῦτα ἐργά-
 ζεται; Ἄλλ' οὐδὲν μέγα τέως ἤδει περὶ αὐτοῦ. «Ἄνθρω-
 πος, λεγόμενος Ἰησοῦς, ἐποίησε πηλὸν καὶ ἐπέχρισε».

10 2. Ὅρα πῶς ἀληθῆς ἐστιν. Οὐκ εἶπε πόθεν ἐποίησεν
 (ὃ γὰρ οὐκ οἶδεν, οὐ λέγει), οὐδὲ γὰρ εἶδον διὸ χαμαὶ ἔ-
 πιυσεν· διὸ δὲ ἐπέχρισε διὰ τῆς αἰσθήσεως ἐμάνθανε καὶ
 τῆς ἀφῆς. «Καὶ εἶπέ μοι Ὑπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμ-
 βήθραν τοῦ Σιλωάμ». Καὶ τοῦτο ἡ ἀκοὴ ἐμαρτύρησε. Καὶ
 15 πόθεν ἐπεγίνωσκεν αὐτοῦ τὴν φωνήν; Ἀπὸ τῆς διαλέξε-
 ως τῆς πρὸς τοὺς μαθητάς. Καὶ ταῦτα λέγων ἅπαντα,
 καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων μαρτυρίαν λαβῶν, τὸν τρόπον εἶπεῖν
 οὐ δύναται. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν καὶ ψηλαφωμένων πί-
 στευος δεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἀοράτων. «Λέγουσιν αὐ-
 20 τῷ· Ποῦ ἔστιν ἐκεῖνος; Λέγει· Οὐκ οἶδα». Ἐλεγον δὲ
 τοῦτο, τὸ «ποῦ ἔστιν ἐκεῖνος;» φωνῶντες ἤδη καὶ αὐτοῦ.
 Θέα δὲ τοῦ Χριστοῦ τὸ ἀκόμτασιον, πῶς οὐ παρῆν τοῖς
 θεραπευομένοις· οὐ γὰρ δόξαν καρπύσασθαι ἐβούλει, οὐδὲ
 ὀχλαγωγεῖν, οὐδὲ ἐπιδείκνυσθαι. Ὅρα πῶς ἅπαντα φιλαλή-
 25 θως ἀπακρίνεται ὁ τυφλός. Ἐβούλοντο μὲν οὖν τὸν Χρι-
 στὸν εὖσεῖν, ὥστε αὐτὸν ἀγαγεῖν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, ἐπειδὴ
 δὲ οὐκ ἐπέτυχον, ἄγουσι τὸν τυφλὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους.
 ὡς σφοδρότερον ἐρωτήσεως· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγ-
 γελιστῆς ἐπισημαίνεται διὸ Σάββατον ἦν, ἵνα τὴν πονηρὰν
 30 αὐτῶν γνώμην ἐνδείξῃται, καὶ τὴν αἰτίαν, διὸ ἦν ἐξήτιον,

δέν ἦτο ὁ θεραπευθεὶς κάποιος ἀπὸ τοὺς περιοδεύοντας, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐκάθοντο πλησίον τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ. Καὶ ἐνῶ ὅλοι ἔδειχναν ἀμφιβολίαν δι' αὐτόν, τί λέγει ἐκεῖνος; «Ἐγὼ εἶμαι». Δέν ἔνοιωσε ἐντροπήν διὰ τὴν προηγουμένην τύφλωσίν του, οὔτε ἐφοβήθη τὸν θυμὸν τοῦ λαοῦ, οὔτε ἀπέφυγε νὰ δείξη τὸν ἑαυτόν του διὰ νὰ διακηρύξη τὸν εὐεργέτην. «Λέγουν εἰς αὐτόν· Πῶς ἤνοιξαν οἱ ὀφθαλμοί σου; Λέγει εἰς αὐτούς· Ἄνθρωπος μου τοὺς ἤνοιξε ποὺ ὀνομάζεται Ἰησοῦς». Τί λέγεις; ἢμπορεῖ ἄνθρωπος νὰ κάμη τέτοια πράγματα; Ἄλλὰ τίποτε τὸ σπουδαῖον εἰς τὴν ἀρχὴν δέν ἐγνώριζε περὶ αὐτοῦ. «Ἄνθρωπος, ὀνομαζόμενος Ἰησοῦς, ἔκαμε πηλὸν καὶ ἤλειψε τοὺς ὀφθαλμούς μου».

2. Πρόσεχε πῶς εἶναι ἀληθής. Δέν εἶπε πῶς ἔκαμε τὸ θαῦμα (διότι αὐτὸ ποὺ δέν τὸ γνωρίζει, δέν τὸ λέγει), διότι δέν εἶδεν ὅτι ἔπτυσσε κάτω τὸ ὅτι δὲ ἤλειψε μὲ πηλὸν τοὺς ὀφθαλμούς του, τὸ ἀντελαμβάνετο διὰ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἀφῆς. «Καὶ μου εἶπε· πῆγαινε καὶ πλύσου εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ». Καὶ αὐτὸ ἡ ἀκοή τὸ ἐπεβεβαίωσε. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζε τὴν φωνὴν του; Ἄπὸ τὴν συζήτησιν μὲ τοὺς μαθητάς του. Καὶ ἐνῶ τὰ λέγει ὅλα αὐτὰ καὶ ἔλαβε τὴν ἐπιβεβαίωσιν διὰ τῶν ἔργων, ὅμως δέν ἢμπορεῖ νὰ εἰπῇ τὸν τρόπον. Ἐὰν δὲ χρειάζεται πίστις διὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ ψηλαφώμενα πράγματα, πολὺ περισσότερο χρειάζεται διὰ τὰ ἀόρατα, «Λέγουν εἰς αὐτόν· Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος; Λέγει· Δέν γνωρίζω». Τὸ ἔλεγον δὲ αὐτό, τὸ «ποῦ εἶναι ἐκεῖνος;» μὲ φονικὰς πλέον διαθέσεις ἐναντίον αὐτοῦ. Πρόσεχε ὅμως τὴν μετριοφροσύνην τοῦ Χριστοῦ, πῶς δηλαδὴ δέν ἔμεινε πλησίον τῶν θεραπευομένων· διότι δέν ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ δόξαν, οὔτε νὰ ἀσκήσῃ δημαγωγίαν οὔτε νὰ ἐπιδειχθῇ. Πρόσεχε πῶς ὅλα τὰ λέγει ὁ τυφλὸς μὲ φιλαλήθειαν. Ἦθελον λοιπὸν νὰ εὔρουν τὸν Χριστόν, ὥστε νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἐπειδὴ ὅμως δέν τὸ ἐπέτυχον, ὀδηγοῦν τὸν τυφλὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους, διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν μὲ αὐστηρότερον τρόπον· διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει ὅτι ἦτο Σάββατον, διὰ νὰ δείξη τὴν κακὴν διάθεσίν των καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐζήτουν αὐτόν, εὐρί-

ὡς λαβὴν δῆθεν εὐρίσκοιτες, καὶ δυνάμενοι τὸ θάυμα δια-
βαλεῖν διὰ τῆς δοκούσης εἶναι τοῦ νόμου παραβάσεως. Καὶ
τοῦτο δῆμον ἐκ τοῦ εὐθέως ἰδόντας αὐτὸν μηδὲν ἄλλο εἰπεῖν,
ἀλλ' ἢ «πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;».

5 Καὶ δὴ πῶς λέγουσιν οὐ γὰρ εἶπον, Ἰπῶς ἀνέβλεψας;
ἀλλὰ «πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;», διδόντες αὐτῷ
πρόφασιν τοῦ διαβαλεῖν αὐτὸν ἐπ' ἐργασία. Ὁ δὲ ὡς πρὸς
ἀπερηκόσια συντομώτερον φθέγγεται· οὔτε γὰρ τὸ ὄνομα εἰ-
πών, οὔτε ὅτι «εἶπέ μοι Ὑπαγε, νύφαι», εὐθέως φησί· «Πη-
10 λὸν ἐπέθηκεν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἐνιψάμην καὶ
θλέπω». Ὡς πολλῆς ἤδη γεγενημένης διαβολῆς, κἀκείνων
εἰρηκότων «Ἴδε ὁ Ἰησοῦς οἷα ἐργάζεται ἐν Σαββάτῳ, πη-
λὸν χροῖει!». Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς οὐ ταράσσεται ὁ τυφλός·
διε μὲν γὰρ ἐπ' ἐκείνων ἔλεγεν ἀκινδύνως ἐρωτώμενος, οὐχ
15 οὔτω μέγα ἦν τὸ τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν, τὸ δὲ θαυμασιόν ἐστι
νῦν, διτι, καὶ ἐν πλείονι φόβῳ ναιασιᾶς, οὔτε ἀρνεῖται, οὔτε
ἐναντία λέγει τοῖς προτέροις. Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; μᾶλλον
δὲ καὶ οἱ ἄλλοι; Ἦγαγον μὲν αὐτὸν ὡς ἀρνησόμενον, τού-
ναντιον δὲ ἔπαθον, ἅπερ οὐκ ἐβούλοντο, καὶ ἀκριβέστερον
20 ἔμαθον. Καὶ τοῦτο πανταχοῦ τῶν σημείων ὑπομένουσι, μᾶλ-
λον δὲ ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦτο σαφέστερον ἀποδείξομεν.

Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; «Ἐλεγόν τινες» (οὐ πάντες, ἀλλ'
οἱ ἰταμώτεροι). «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θε-
οῦ, διτι τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ. Ἄλλοι ἔλεγον Πῶς δύνα-
25 ται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν;». Ὁ-
ραῖς διτι ἀπὸ τῶν σημείων ἀνήγοντο; Οἱ γὰρ πρὸ τούτου πέμ-
ψαντες, ὥστε ἀγαγεῖν αὐτόν, ἄκουσον τί λέγουσι νῦν, εἰ
καὶ μὴ πάντες· καὶ γὰρ, ἄρχοντες ὄντες, ὑπὸ τῆς φιλο-
δοξίας εἰς ἀπιστίαν ἔπιπτον. Ὅμως δὲ καὶ τῶν ἀρχόντων

σκοντες δῆθεν αὐτήν ὡς ἀφορμὴν νὰ τὸν κατηγορήσουν καὶ δυνάμενοι ἔτσι νὰ διαβάσουν τὸ θαῦμα διὰ τῆς δῆθεν παραβάσεως τοῦ νόμου. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸ ὅτι, μόλις τὸν εἶδον, δὲν τοῦ εἶπαν τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ τὸ «πῶς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου;».

Καὶ πρόσεχε πῶς τὸν ἐρωτοῦν· διότι δὲν τοῦ εἶπαν, 'πῶς ἀνέβλεψες;', ἀλλὰ «πῶς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου», διὰ νὰ τοῦ δώσουν τὴν ἀφορμὴν νὰ τὸν κατηγορήσῃ δι' ἐργασίαν. Αὐτὸς ὅμως ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς μὲ συντομίαν ὡσὰν νὰ εἶχον ἀκούσει τὰ συμβάντα· διότι χωρὶς νὰ εἰπῇ οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε τὸ «Μοῦ εἶπε, πήγαινε καὶ νίψου», λέγει ἀμέσως· «Πηλὸν ἔθεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου καὶ ἐνίφθην καὶ βλέπω». Διότι ἤδη εἶχεν ἐκδηλωθῆ εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ διαβολὴ καὶ ἐκεῖνοι εἶχον εἰπεῖ «Νὰ ποῖα ἔργα πράττει ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, πηλὸν χρίει!». Ἄλλὰ σύ, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε, πῶς δὲν ταρασσεται ὁ τυφλός. Διότι ὅταν μὲν ἔλεγεν, ἐρωτώμενος, ἐκεῖνα ποὺ συνέβησαν καὶ δὲν διέτρεχε κανένα κίνδυνον, δὲν ἦτο τόσον σπουδαῖον τὸ νὰ εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ τὸ θαυμαστὸν τώρα εἶναι, διότι, ἂν καὶ διέτρεχε μεγαλύτερον κίνδυνον, οὔτε ἀρνεῖται οὔτε λέγει ἀντίθετα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Τί κάνουν λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι; μᾶλλον δὲ καὶ οἱ ἄλλοι; Τὸν ὠδήγησαν μὲν διὰ νὰ τὰ ἀρνηθῆ, ἔπαθον ὅμως τὸ ἀντίθετον, καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἤθελον τὸ ἔμαθον μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν. Καὶ αὐτὸ τὸ παθαίνουν εἰς ὅλα τὰ θαύματα ποὺ ἐπιτελεῖ ὁ Ἰησοῦς, μὲ περισσοτέραν δὲ σαφήνειαν θὰ τὸ ἀποδείξωμεν αὐτὸ εἰς τὴν συνέχειαν.

Τί κάνουν λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι; «Ἔλεγον μερικοὶ» (ὄχι ὅλοι, ἀλλὰ οἱ θρασύτεροι)· «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον. Ἄλλοι ἔλεγον· πῶς εἶναι δυνατόν ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς νὰ κάμνη τέτοια θαύματα;». Βλέπεις ὅτι ἀπὸ τὰ θαύματα προσελκύοντο; Διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ ἔστειλαν ἀνθρώπους προηγουμένως διὰ νὰ τὸν ὠδηγήσουν ἐνώπιόν των, ἄκουσε τί λέγουν τώρα, ἂν καὶ ὄχι ὅλοι· καθ' ὅσον, ἐπειδὴ ἦσαν ἄρχοντες, ὠδηγοῦντο εἰς τὴν ἀπιστίαν ἐξ αἰτίας τῆς φιλοδοξίας των. Ἄλλ' ὅμως

οἱ πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, οὐχ ἁμολόγουν δέ. Ὁ μὲν οὖν πολὺς λαὸς εὐκαταφρόνητος ἦν, ἅτε μηδὲ μέγα συντε-
 λῶν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν, οἱ δὲ ἄρχοντες, μᾶλλον πε-
 ρίβλεπτοι ὄντες, δυσκολώτερον ἐπαρρησιάζοντο· τοὺς μὲν γὰρ
 5 φιλαρχία κατεῖχε, τοὺς δὲ δειλία καὶ ὁ παρὰ τῶν πολλῶν
 φόβος. Διὸ καὶ ἔλεγε· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ
 ἀνθρώπων λαμβάνοντες;». Καὶ αὐτοὶ μὲν, φονεύειν ζητοῦν-
 τες ἀδίκως, τοῦ Θεοῦ ἔλεγον εἶναι, τὸν δὲ τυφλοὺς θερα-
 πεύοντα εὐ δύνασθαι εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ Σάββαιον
 10 μὴ τηρεῖν. Πρὸς ταῦτα ἀντιέθηκαν οὗτοι, ὅτι ἁμαριωλὸς
 τοιαῦτα σημεῖα οὐ δύναται ποιεῖν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, κα-
 κούργως τὸ γεγονὸς οἰγῶντες, τὴν δοκοῦσαν εἶναι παρά-
 θασιν εἰς μέσον ἔφερον· οὐ γὰρ ἔλεγον ὅτι ἐν τῷ Σαββάτῳ
 θεραπεύει, ἀλλ' ὅτι «τὸ Σάββαιον οὐ τηρεῖ», οὗτοι δὲ πάλιν
 15 ἀσθενῶς· θέον γὰρ ἐπιδειξάτω πῶς τὸ Σάββαιον οὐ λύεται,
 ἀπὸ τῶν σημείων ἰσχυρίζονται μόνον. Καὶ εἰκότως· ἔτι γὰρ
 ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνόμιζον εἶναι. Ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ
 ἐτέρως εἶχον ἀπολογήσασθαι, ὅτι τοῦ Σαββάτου κύριος ἦν,
 καὶ αὐτὸς αὐτὸ πεποίηκεν ἀλλ' οὐδέπω ταύτην εἶχον τὴν
 20 γνώμην. Οὐδεὶς μὲντοι αὐτῶν ἐτόλμα ἅπερ ἐβούλετο φανε-
 ρῶς εἰπεῖν, οὐδὲ ἐν ἀποφάσει, ἀλλ' ἐν ἀμφισβητήσει, οἱ
 μὲν διὰ τὸ ἀπαρρησίασιον, οἱ δὲ διὰ φιλαρχίαν.

«Σχίσμα οὖν ἦν ἐν αὐτοῖς». Τοῦτο τὸ σχίσμα πρῶτον
 ἤρξατο ἐν τῷ λαῷ, εἷσα ὕστερον καὶ ἐν τοῖς ἄρχουσι·
 25 «καὶ οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι ἀγαθὸς ἐστιν, ἄλλοι δέ· Οὐχί, ἀλλ'
 ἀπαιτῶ τὸν ὄχλον». Ὅρας πῶς ἀσυνειώτεροι τῶν πολλῶν
 οἱ ἄρχοντες, σχισθέντες ὕστερον; Ἀλλὰ μετὰ τὸ σχισθῆναι
 πάλιν οὐδὲν ἐπεδείξαντο γενναῖον, ὁρῶντες τοὺς Φαρισαίους

4. Ἰω. 5, 44.

5. Ἰω. 7, 12.

καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας οἱ περισσότεροὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. δὲν τὸ ὠμολόγουν ὁμως. Ὁ μὲν λοιπὸν πολὺς λαὸς ἦτο εὐκαταφρόνητος, ἐπειδὴ δὲν συμμετεῖχε καὶ πολὺ εἰς τὴν συναγωγὴν των, οἱ ἄρχοντες ὁμως, ἐπειδὴ ἦσαν ἐπιφανέστεροι, δυσκολώτερον ἐλάμβανον θάρρος νὰ ὁμολογήσουν· διότι τοὺς μὲν κατεῖχεν ἡ φιλαρχία, τοὺς δὲ ἡ δειλία καὶ ὁ φόβος ἐκ μέρους τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Πῶς ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύετε, ἀφοῦ λαμβάνετε τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους;»¹ Καὶ αὐτοὶ μὲν, ζητοῦντες νὰ τὸν φονεύσουν ἄδικα, ἔλεγον ὅτι εἶναι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, ἐκεῖνον ὁμως, πού θεραπεύει τοὺς τυφλοὺς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον. Πρὸς αὐτὰ ἀντέταξαν αὐτοὶ τὴν σκέψιν, ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τέτοια θαύματα. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἀποσιωποῦντες τὸ γεγονός ἀπὸ κακίαν, προέβαλλον τὴν φαινομενικὴν παράβασιν τοῦ νόμου· διότι δὲν ἔλεγον, ὅτι θεραπεύει τὸ Σάββατον, ἀλλ' ὅτι «δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον», ἐνῶ αὐτοὶ ὠμολόγουν πάλιν ἀσθενῶς τὸ γεγονός· διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ δείξουν πῶς δὲν λύεται τὸ Σάββατον, αὐτοὶ τὸ ἰσχυρίζονται αὐτὸ μόνον ἀπὸ τὰ θαύματα. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν, καθ' ὅσον ἐθεώρουν ἀκόμη αὐτὸν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, θὰ ἠμποροῦσαν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον νὰ ὑποστηρίξουν τὴν σκέψιν των, ὅτι δηλαδὴ ἦτο κύριος τοῦ Σαββάτου καὶ αὐτὸς τὸ ἔκαμεν αὐτό, ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶχον αὐτὴν τὴν γνώμην. Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐτόλμα νὰ εἰπῇ φανερά αὐτὰ πού ἠθελεν, οὔτε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀληθῆ σκέψιν του, ἀλλὰ ὑπὸ μορφὴν ἀμφιβολίας, ἄλλοι μὲν ἐπειδὴ δὲν εἶχον τὸ θάρρος, ἄλλοι δὲ ἀπὸ φιλαρχίαν.

Καὶ συνέβη διχασμὸς μεταξὺ των. Αὐτὸς ὁ διχασμὸς ἤρχισε πρῶτα νὰ γίνεται εἰς τὸν λαὸν καὶ μετὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχόντων. «Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι εἶναι ἀγαθός, ἄλλοι δέ· Δὲν εἶναι ἀλλὰ ἔξαπατᾶ τὸ πλῆθος»². Βλέπεις πῶς ἔλειπε περισσότερον ἢ σύνεσις ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διχασθοῦν ἀργότερον; Ἄλλὰ μετὰ τὸν διχασμὸν δὲν ἐπέδειξαν καὶ πάλιν τίποτε τὸ γενναῖον, βλέπον-

ἐπικειμένους. Ὡς, εἴ γε τέλεον ἀπεσχίσθησαν, ταχέως ἂν τὴν ἀλήθειαν ἀπέγνωσαν ἔστι γὰρ σχισθῆναι καλῶς. Διὸ καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· «Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν». *Ἔστι γὰρ καὶ κακὴ ὁμόνοια, ἔστι καὶ
 5 καλὴ διαφωνία· καὶ γὰρ οἱ τὸν πύργον οἰκοδομοῦντες ὤμονόησαν ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῶν, καὶ οἱ αὐτοὶ οὔτιοι πάλιν ἄκοντες μὲν, ἐπὶ συμφέροντι δὲ ὅμως ἐσχίσθησαν. Καὶ οἱ περὶ Κορὴ δὲ κακῶς ὤμονόησαν, διὰ τοῦτο καλῶς ἐσχίσθησαν· καὶ Ἰούδας ὤμονόησε μετὰ τῶν Ἰουδαίων κακῶς.
 10 *Ἔστιν οὖν σχισθῆναι καλῶς, καὶ ἔστιν ὁμονοῆσαι κακῶς. Διὰ τοῦτο φησὶν· «Ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου σκανδαλίζη σε, ἔκκοπον αὐτόν· ἐὰν ὁ πούς σου, ἔκτεμε αὐτόν». Εἰ δὲ ἀπὸ μέλους ἀποσχίξῃσαι χροῖ, κακῶς σνημημένου, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἀπὸ φίλων, κακῶς ἠνωμένων ἡμῖν; Ὡστε οὐ παν-
 15 ταχοῦ ὁμόνοια καλόν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ πανταχοῦ ἡ διάσπασις κακόν.

6. Ταῦτα λέγω, ἵνα φεύγωμεν πονηροὺς καὶ διώκωμεν ἀγαθοὺς· εἰ γὰρ ἐν τοῖς μέλεσι τὸ σεσηπὸς καὶ ἀνιάτως ἔχον ἐκκόπτωμεν, φοβούμενοι μὴ καὶ τὸ λοιπὸν τὴν αὐτὴν λύ-
 20 μην ὑποδέξῃται σῶμα, καὶ ποιῶμεν τοῦτο, οὐκ ἐκείνου καταφρονοῦντες, ἀλλὰ τὸ λοιπὸν διαφυλάξαι θουλόμενοι, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ τῶν συνόντων ἡμῖν ἐπὶ κακίᾳ τοῦτο πράττειν ἀναγκαῖον; Εἰ μὲν γὰρ δυνάμεθα κάκεινους διορθῶσαι, καὶ αὐτοὶ μὴ παραβλαθῆναι, πάντα ποιεῖν χροῖ, εἰ δὲ κάκεινοι
 25 μένοιεν ἀδιόρθωτοι καὶ ἡμᾶς παραβλάπτειν, ἐκκόπτειν αὐτοὺς καὶ ρίπτειν ἀναγκαῖον· πολλάκις γὰρ οὕτω κερδανούσι μᾶλλον. Διὸ καὶ Παῦλος οὕτω παρήγει, λέγων· «Καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν», καὶ «ἵνα ἐξαρθῇ

6. Ματθ. 10, 34.

7. Ματθ. 5, 29 καὶ 8, 9.

8. Α' Κορ. 5, 13.

τες ἔμπροσθέν των τοὺς Φαρισαίους. Διότι, ἐὰν εἶχον διχασθῆ τελείως, ἀμέσως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν· εἶναι δὲ δυνατός ὁ τέλειος διχασμός καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Δὲν ἦλθα διὰ νὰ βάλω εἰρήνην εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν»⁶. Ὑπάρχει βέβαια καὶ κακὴ ὁμόνοια, ὑπάρχει δὲ καὶ καλὴ διαφωνία· καθ' ὅσον αὐτοὶ ποὺ ἔκτιζον τὸν πύργον εἶχον ὁμόνοιαν μεταξύ των πρὸς κακὸν τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ αὐτοὶ πάλιν ἐδῶ ἐδιχάσθησαν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν μὲν, ἀλλ' ὅμως πρὸς τὸ συμφέρον των. Καὶ οἱ περὶ τὸν Κορὲ δὲ ὠμονόησαν κακῶς, διὰ τοῦτο καλῶς ἐδιχάσθησαν· καὶ ὁ Ἰούδας κακῶς ὠμονόησε μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Ὑπάρχει λοιπὸν καὶ καλὸς διχασμός καὶ ὑπάρχει καὶ κακὴ ὁμόνοια. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σὲ σκανδαλίζῃ, βγάλε τον· ἐὰν τὸ πόδι σου, κόψε το»⁷. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποχωριζώμεθα ἓνα μέλος μας ποὺ μᾶς προξενεῖ κακόν, δὲν εἶναι πολὺ περισσότερον ἀνάγκη νὰ ἀποχωριζώμεθα ἀπὸ τοὺς φίλους ποὺ εἶναι κακῶς ἠνωμένοι μαζί μας; Ὡστε δὲν εἶναι πάντοτε ἡ ὁμόνοια καλὴ, ὅπως ἀκριβῶς πάλιν οὔτε ὁ διχασμός εἶναι κακὸς πάντοτε.

3. Αὐτὰ τὰ λέγω διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τοὺς πονηροὺς καὶ νὰ ἀναζητοῦμεν τοὺς ἀγαθοὺς· διότι ἐὰν ἀπὸ τὰ μέλη ἀποκόπτωμεν ἐκεῖνο ποὺ εἶναι σάπιον καὶ ἀθεράπευτον, φοβούμενοι μήπως καὶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα ὑποστῆ τὴν ἴδιαν βλάβην, καὶ τὸ κάμνομεν αὐτό, ὄχι ἐπειδὴ περιφρονοῦμεν ἐκεῖνο, ἀλλὰ θέλοντες νὰ διαφυλάξωμεν τὸν ὑπόλοιπον σῶμα, πόσον μᾶλλον πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτό ἐπὶ ἐκείνων ποὺ μᾶς συναναστρέφονται μὲ κακὰς διαθέσεις; Βέβαια ἐὰν ἤμπορούσαμεν καὶ ἐκείνους νὰ διορθώσωμεν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ μὴ βλαβῶμεν, ὅλα πρέπει νὰ τὰ κάμνωμεν, ἐὰν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι παραμένουν ἀδιόρθωτοι καὶ ἡμᾶς βλάπτουν, πρέπει νὰ τοὺς ἀποκόπτωμεν καὶ νὰ τοὺς ἀπορρίπτωμεν· διότι πολλὰς φορές ἔτσι θὰ ἔχουν μεγαλύτερον κέρδος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι ἐσυμβούλευε, λέγων· «Ἐκδιώξατε τὸ κακὸν ἀπὸ ἀνάμεσά σας»⁸ καὶ «Διὰ νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ ἀνάμεσά σας ἐκεῖνος ποὺ ἔκαμεν αὐτὸ τὸ

ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας». Δεινὸν γάρ, δεινὸν συνουία πονηρῶν. Οὐχ οὕτω ταχέως λοιμὸς ἀπειται, καὶ πόρα διαφθείρει τοὺς ἀναχρωννυμένους, τοὺς τῷ νοσήματι κατεχομένους, ὡς ἡ τῶν πονηρῶν κακία ἀνδρῶν
 5 «φθείρουσι γὰρ ἦδη χρησιὰ δμιλίαι κακαί»· καὶ ὁ Προφήτης πάλιν· «Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε».

Μηδεὶς τοίνυν φαῦλον ἐχέτω φίλον εἰ γὰρ υἱοὺς φαύλους ἔχοντες ἐκκηρύττομεν, καὶ οὐκ αἰδοῦμεθα τὴν φύσιν, οὐδὲ τοὺς ταύτης νόμους, οὐδὲ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀνάγκην, πολλῶν
 10 μᾶλλον τοὺς συνήθεις καὶ γνωρίμους φεύγειν δεῖ, πονηροὺς ὄντας· καὶ γὰρ μηδεμίαν παρ' αὐτῶν δεξώμεθα βλάβην, τὴν γοῦν πονηρὰν δόξαν διαφυγεῖν οὐκ ἰσχύσομεν οἱ γὰρ ἔξωθεν οὐ τὸν βίον ἐρευνῶσι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνόντων ἡμᾶς κρίνουσι. Ταῦτα καὶ γυναῖξι καὶ παρθένοις παρεγγυῶ
 15 «προνοοῦμενοι» γάρ, φησί, «καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων». Πάντα τοίνυν πράττωμεν, ὥστε μὴ σκανδαλισθῆναι τὸν πλησίον βίος γάρ, καὶ οφθόρα ὀρθὸς ἦ, σκάνδαλον ἐτέροις παρέχων, τὸ πᾶν ἀπώλεσε. Καὶ πῶς ἔτι τὸν ὀρθὸν βίον σκανδαλίσει; Ὅταν ἡ συνουία
 20 τῶν οὐκ ὀρθῶν πονηρὰν αὐτῷ περιθῆ δόξαν· ἐπειδὴν γὰρ, θαροῦντες ἑαυτοῖς, συνῶμεν τοῖς πονηροῖς, καὶ αὐτοὶ μὴ βλαβῶμεν, ἐτέρους ἐσκανδαλίσαμεν. Ταῦτα καὶ ἀνδράσι καὶ γυναῖξι λέγω καὶ παρθένοις, καταλιμπάνων αὐτῶν τῷ συνειδότι μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι πόσα ἐντεῦθεν τίκτεται κακά·
 25 ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲν ὑποπιεύω πονηρὸν, οὐδὲ ἄλλος τις ἴσως τῶν τελειοτέρων, ὁ δὲ ἀσφαλέστερος ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ οἷ παραβλάπτεται τελειότητι. Δεῖ δὲ καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς

9. Α' Κορ. 5, 2.

10. Α' Κορ. 15, 33.

11. Ἱερ. 28, 45.

12. Ρωμ. 12, 17.

ἔργον»⁹. Διότι εἶναι κακόν, μεγάλο κακόν ἢ συναναστροφὴ μὲ κακοὺς ἀνθρώπους. Δὲν προσβάλλει μὲ τόσην ταχύτητα ὁ λοιμὸς καὶ οὔτε ἡ ψώρα καταστρέφει τοὺς μολυνθέντας καὶ πάσχοντας ὑπὸ τῆς νόσου, ὅσον ἡ κακία τῶν κακῶν ἀνθρώπων· «Διότι καταστρέφουν τοὺς καλοὺς χαρακτῆρας αἱ κακαὶ συναναστροφαί»¹⁰· καὶ ὁ προφήτης πάλιν· «Ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ ἀνάμεσά των καὶ χωρισθῆτε»¹¹.

Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ ἔχη φίλον κακόν· διότι, ἐὰν ἔχοντες κακοὺς υἱοὺς τοὺς ἀποκηρρύσωμεν καὶ δὲν δίδωμεν σημασίαν οὔτε εἰς τὴν συγγένειαν, οὔτε εἰς τοὺς νόμους αὐτῆς, οὔτε εἰς τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῆς, πολὺ περισσότερον πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστοὺς, ὅταν εἶναι κακοί· διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑποστῶμεν καμμίαν βλάβην ἀπὸ αὐτοῦς, ὅμως δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κακὴν φήμην· καθ' ὅσον οἱ ἐκτός τῆς οἰκογενείας μας δὲν ἐξετάζουν τὸν βίον μας, ἀλλὰ μᾶς κρίνουν ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ συναναστρεφόμεθα. Αὐτὰ συμβουλεύω καὶ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ εἰς τὰς παρθένους· διότι λέγει· «φροντίζετε νὰ φέρεσθε καλὰ ὄχι μόνον ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων»¹². Ὅλα λοιπὸν ἄς τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ μὴ σκανδαλίσωμεν τὸν πλησίον· διότι ὁ βίος μας, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ὀρθός, ἐὰν σκανδαλίζῃ τοὺς ἄλλους, κατέστρεψε τὸ πᾶν. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν ὁ ὀρθὸς βίος νὰ σκανδαλίση; Ὅταν ἡ συναναστροφή μὲ αὐτοῦς ποὺ δὲν ζοῦν ὀρθὰ δημιουργήσῃ εἰς αὐτὸν ποὺ ζῆ ὀρθὰ κακὴν φήμην· διότι, ὅταν συναναστρεφώμεθα τοὺς κακοὺς, ἔχοντες ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν μᾶς, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἴδιοι δὲν βλαβῶμεν, ὅμως ἐσκανδαλίσαμεν ἄλλους. Αὐτὰ τὰ λέγω καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας καὶ διὰ τὰς παρθένους, ἀφήνων εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν νὰ γνωρίσουν μὲ ἀκρίβειαν πόσα κακὰ προκαλοῦνται ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός· διότι ἐγὼ μὲν δὲν ὑποπεύομαι τίποτε τὸ κακόν, οὔτε ἴσως καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς τελειότερους εἰς τὴν πίστιν, ὁ ἀφελέστερος ὅμως ἀδελφός βλάπτεται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου τελειότητα. Πρέπει δὲ νὰ φροντίζωμεν

ἐκείνου προνοεῖν. Κάν οὗτος μὴ βλαβῆ, ἀλλ' ὁ Ἕλληνα παρα-
 βλάπεται. Ὁ δὲ Παῦλος ἐκέλευσεν ἀπροσκόπους εἶναι καὶ
 Ἰουδαίους καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ
 πονηρὸν οὐδὲν ὑποπιτεύω περὶ τῆς παρθένου (ἀγαπῶ γὰρ
 5 τὴν παρθενίαν· κῆ δὲ ἀγάπη οὐ λογίζεται τὸ κακόν). ἐγὼ
 σφόδρα ἐρασιῆς εἰμι τῆς πολιτείας ταύτης, καὶ οὐδὲ λογί-
 σασθαί τι δύναμαι ἄισπον. Πῶς τοὺς ἔξω πείσομεν; δεῖ
 γὰρ κακείνων ποιεῖσθαι πρόνοιαν.

Οὕτω τοίνυν τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, ἵνα μηδὲ
 10 τῶν ἀπίστων τις ἔχη καθ' ἡμῶν δεκαίαν εὐρεῖν λαθὴν·
 ὥσπερ γὰρ οἱ θίον ὀρθὸν ἐπιδεικνύμενοι δοξάζουσι τὸν Θε-
 ὄν, οὕτως οἱ τὸν ἐναντίον, βλασφημηθῆναι παρασκευάζουσι.
 Ἀλλὰ μὴ γένοιτό τις ιοιούτους εἶναι παρ' ἡμῖν, ἀλλ'
 οὕτω λάμψαι τὰ ἔργα ἡμῶν, ὥστε δοξασθῆναι τὸν Πατέρα
 15 ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δόξης ἡ-
 μᾶς ἀπολαῦσαι ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
 καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνου. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς δὲν βλαβῆ, ἀλλ' ὁ εἰδωλολάτρης παραβλάπεται. Ὁ δὲ Παῦλος ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ μὴ σκανδαλίζωμεν οὔτε τοὺς Ἰουδαίους, οὔτε τοὺς εἰδωλολάτρας, οὔτε τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ¹⁸. Ἐγὼ δὲν ὑποπτεύομαι διὰ τὴν παρθένον τίποτε τὸ κακὸν (διότι ἀγαπῶ τὴν παρθενίαν· «ἡ δὲ ἀγάπη δὲν σκέπτεται τὸ κακόν»)· ἐγὼ εἶμαι πάρα πολὺ ἐραστής αὐτοῦ τοῦ τρόπου ζωῆς καὶ δὲν ἠμπορῶ οὔτε καὶ νὰ σκεφθῶ κάτι τὸ ἄτοπον. Πῶς θὰ πείσωμεν ὅμως τοὺς ἐκτὸς αὐτῶν; διότι πρέπει νὰ φροντίζωμεν καὶ δι' ἐκείνους.

Ἔτσι λοιπὸν ἄς ρυθμίζωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς, ὥστε οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς ἀπίστους νὰ μὴ ἠμπορῆ κανεὶς νὰ εὕρῃ ἀφορμὴν δικαίαν νὰ μᾶς κατηγορήσῃ· διότι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ζοῦν ὀρθὰ δοξάζουν τὸν Θεόν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ζοῦν ὀρθὰ, γίνονται αἰτία νὰ βλασφημηθῆται ὁ Θεός. Ἀλλὰ εἶθε νὰ μὴ συμβῆ νὰ ὑπάρξουν μεταξύ μας παρόμοιοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἔτσι νὰ λάμπουν τὰ ἔργα μας, ὥστε νὰ δοξασθῆ ὁ οὐράνιος Πατήρ μας καὶ ἡμεῖς ν' ἀπολαύσωμεν ἀπὸ τὴν δόξαν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μετὰ τοῦ ὁποῖου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ΄

Ίω. 9, 17 - 33

«Λέγουσι τῷ τυφλῷ πάλιν· Σὺ τί λέγεις περὶ αὐ-
του, διὴ ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; Ὁ δὲ εἶπεν·
5 ὅτι προφήτης ἐστί. Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰου-
δαῖοι».

1. Τας Γραφὰς οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ παρέρως ἐπιέναι χρῆ,
ἀλλὰ μετὰ ἀκριθείας ἀπάσης, ὥστε μὴ συμποδίζεσθαι. Καὶ
γὰρ καὶ νῦν εἰκότως ἄν τις ἐνταῦθα διαπορήσειε, πῶς,
10 εἰπόντες, «Οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, διὴ τὸ Σάββατον
οὐ τηρεῖ», λέγουσιν αὐτῷ· «Σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, διὴ
ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;». Καὶ οὐκ εἶπον, Ἐγὼ τί
λέγεις περὶ αὐτοῦ, διὴ παρέλυσε τὸ Σάββατον; ἀλλὰ τὸ
τῆς ἀπολογίας νῦν ἀντὶ τῆς κατηγορίας τιθέασι. Τί οὖν
15 ἔστιν εἰπεῖν; Οὐκ εἰσὶν αὐτοὶ οἱ λέγοντες, «Οὗτος οὐκ ἔστιν
ἐκ τοῦ Θεοῦ», ἀλλ' οἱ σχισθέντες ἀπ' αὐτῶν, οἳ καὶ εἶπον
«Ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς οὐ δύναται τοιαῦτα σημεῖα ποι-
εῖν»· βουλόμενοι γὰρ αὐτοὺς ἐπιστοιμίσει πλέον, ἵνα μὴ
δόξωσιν αὐτοὶ συνηγορεῖν τῷ Χριστῷ, τὸν λαβόντα τῆς
20 δυνάμεως αὐτοῦ πείραν εἰς μέσον ἄγουσι, καὶ ἐρωτῶσιν.

«Ὅρα τοίνυν τοῦ πένητος τὴν σοφίαν ἀπάντων γὰρ
τούτων συνειωτέως φθέγγεται. Καὶ πρῶτον μὲν φησιν
διὴ «προφήτης ἐστί», καὶ οὐ κατέπηξεν αὐτῶν τῶν διε-
στραμμένων Ἰουδαίων τὴν κρίσιν, τῶν ἀντιλεγόντων καὶ
25 λεγόντων «Πῶς δύναται οὗτος εἶναι παρὰ τοῦ Θεοῦ, τὸ
Σάββατον οὐ τηρῶν;», ἀλλ' ἔλεγεν διὴ «προφήτης ἐστί.
Καὶ οὐκ ἐπίστευσαν διὴ τυφλὸς ἦν καὶ ἀνέβλεπεν, ἕως οὗ

ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ΄

Ίω. 9, 17 - 33

«Λέγουν λοιπόν πάλιν εἰς τὸν τυφλὸν· Σὺ τί γνώμην ἔχεις περὶ αὐτοῦ ποῦ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου; Αὐτὸς δὲ εἶπεν· Εἶναι προφήτης. Ἄλλα δὲν ἐπίστευσαν οἱ Ἰουδαῖοι».

Τὰς Γραφὰς δὲν πρέπει νὰ τοὺς μελετῶμεν ἀπλῶς καὶ ὡσὰν ἀγγαρίαν, ἀλλὰ μὲ μεγάλην προσοχήν, ὥστε νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς δυσκολίας. Διότι καὶ τώρα φυσικὸν θὰ ἦτο ν' ἀπορήσῃ κανεὶς, πῶς, ἐνῶ εἶπον, «Αὐτὸς δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον»¹, λέγουν εἰς αὐτόν· «Σὺ τί γνώμην ἔχεις περὶ αὐτοῦ ποῦ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου;». Καὶ δὲν εἶπον, 'Σὺ τί γνώμην ἔχεις περὶ αὐτοῦ ποῦ παρέβη τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου;', ἀλλὰ θέτουν τώρα τὴν ἐρώτησιν τῆς ἀπολογίας ἀντὶ τῆς κατηγορίας. Τί λοιπόν ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν; Δὲν εἶναι αὐτοὶ ποῦ ἔλεγον, «Αὐτὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ», ἀλλ' ἐκεῖνοι ποῦ ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ οἱ ὁποῖοι εἶπον· «Ἄμαρτωλὸς ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ τέτοια θαύματα»· θέλοντες λοιπόν νὰ ἀποστομώσουν πλέον αὐτούς, διὰ νὰ μὴ νομισθοῦν ὅτι συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὀδηγοῦν ἔμπροσθέν των αὐτόν ποῦ ἔλαβε πείραν τῆς δυνάμεώς του καὶ τὸν ἐρωτοῦν.

Πρόσεχε λοιπόν τοῦ ἀπλοῖκοῦ ἀνθρώπου τὴν σοφίαν· διότι ὁμιλεῖ συνετώτερα ἀπὸ ὅλους. Καὶ κατ' ἀρχὴν μὲν λέγει ὅτι «εἶναι προφήτης», καὶ δὲν ἐφοβήθη τὴν κρίσιν αὐτῶν τῶν διεστραμμένων Ἰουδαίων, ποῦ ἀντέλεγον καὶ ἔλεγον· «Πῶς ἠμπορεῖ αὐτὸς νὰ εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, τὴν στιγμὴν ποῦ δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον;», ἀλλ' ἔλεγεν ὅτι «προφήτης εἶναι. Καὶ δὲν ἐπίστευσαν ὅτι ἦτο τυ-

ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ». Καὶ σκόπει πόσοις τρόποις ἐπιχειροῦσι τὸ θαῦμα συσκοιάσαι καὶ ἀνελεῖν. Ἄλλ' αὐτῆ τῆς ἀληθείας ἢ φύσις, δι' ὧν δοκεῖ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιβουλεύεσθαι, διὰ τούτων ἰσχυροτέρα γίνεται· διὰ τούτων
 5 λάμπει, δι' ὧν συσκοιάζεται· εἰ γὰρ μὴ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ὑπωπιεύθη παρὰ τοῖς πολλοῖς τὸ θαῦμα, νυνὶ δέ, ὡς σπουδάζοντες γυμνῶσαι τὴν ἀλήθειαν, οὕτως ἅπαντα πράττουσι, καὶ οὐκ ἂν ἐτέρως ἐποίησαν, εἴ γε ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πάντα ἐποίησαν· καὶ γὰρ ἐπεχείρησαν διὰ τούτου τοῦ τρόπου
 10 καταβαλεῖν αὐτόν, λέγοντες· «Πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;» τοιέσσι, μὴ γοητεία τινί; Καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ, μηδὲν ἔχοντες ἐπισκοῆσαι, τῷ τρόπῳ τῆς θεραπείας ἐπηρεάζειν ἐπιχειροῦσι, λέγοντες· «Οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ, τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων»· καὶ ἐνιαῦθα
 15 πάλιν, οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, ἐπὶ τὸν καιρὸν καταφεύγουσι, λέγοντες ὅτι «λύει τὸ Σάββατον»· καὶ πάλιν ὅτι «ἁμαρτωλὸς ἐστί».

Καὶ μὴν φθονοῦντας ὑμᾶς καὶ ἐτοιμοὺς ὄντας ἐπιλαβέσθαι τῶν αὐτῷ πεπραγμένων μετὰ πάσης ἠρώτησεν ἀ-
 20 κριθείας, λέγων· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;». Καὶ οὐδεὶς ἐφθέγγαστο, οὐδὲ εἶπεν ὅτι ἕβλασφημεῖς, ἁμαρτητὸν λέγων σεαυτὸν. Καίτοι γε, εἰ εἶχον εἰπεῖν, οὐκ ἂν ἐοίγησαν οἱ γὰρ διὰ τὸ ἀκοῦσαι ὅτι πρὸ τοῦ Ἀβραάμ ἐσσι λιθάσαντες αὐτόν, καὶ εἰπόντες ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ
 25 Θεοῦ, καὶ ἑαυτοὺς μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀνχοῦντες εἶναι, ἀνδροφόνους ὄντας, τὸν δὲ τοιαῦτα σημεῖα πράττοντα, ἐπειδὴ ἐθεράπευσεν, οὐκ εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ μὴ τηρεῖν τὸ Σάββατον λέγοντες, εἰ σκιδὰν γοῦν εἶχον ἐγκλήματος, οὐκ ἂν παρέδραμον. Εἰ δὲ διὰ τοῦτο ἁμαρτωλὸν καλοῦσι, διότι

2. Ματθ. 12, 24.

3. Ἰω. 8, 46.

φλός καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς του». Καὶ πρόσεχε μὲ πόσους τρόπους ἐπιχειροῦν νὰ ἐπισκιάσουν τὸ θαῦμα καὶ νὰ τὸ ἀποκλείσουν. Ἄλλ' αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀληθείας, μὲ ἐκεῖνα ποὺ φαίνεται ὅτι ἐπιβουλεύεται, μὲ ἐκεῖνα γίνεται ἰσχυροτέρα· μὲ ἐκεῖνα λάμπει, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπισκιάζεται· διότι ἐὰν δὲν συνέβαινον αὐτά, ἴσως νὰ ἐδημιουργοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν ὑποψίαι διὰ τὸ θαῦμα, τῶρα ὅμως, φροντίζοντες τάχα νὰ εὔρουν τὴν ἀλήθειαν, ἐπιχειροῦν ὅλα αὐτά, καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ πράξουν, ἐὰν βέβαια ἔκαμναν τὰ πάντα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ· καθ' ὅσον ἐπεχείρησαν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τὸν καταβάλλουν, λέγοντες· «Πῶς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου;», δηλαδὴ μήπως μὲ κάποιον μαγικὸν τρόπον; Διότι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, μὴ ἔχοντες τίποτε νὰ γὼν κατηγορήσουν, ἐπιχειροῦν νὰ συκοφαντήσουν τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, λέγοντες· «Δὲν ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ διὰ τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμονίων»²· καὶ ἐδῶ πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν νὰ εἰποῦν τίποτε, καταφεύγουν εἰς τὸ ἀκατάλληλον τοῦ χρόνου, λέγοντες ὅτι «καταλύει τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου», καὶ πάλιν, ὅτι «εἶναι ἀμαρτωλός».

Καὶ ὅμως σᾶς ποὺ τὸν φθονεῖτε καὶ εἰσθε ἔτοιμοι νὰ κατηγορήσετε τὰς πράξεις του σᾶς ἠρώτησε μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν, λέγων· «Ποῖος ἀπὸ σᾶς ἠμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξη δι' ἀμαρτίαν;»³. Καὶ κανεὶς δὲν ὠμίλησεν οὔτε εἶπεν, ἴβλασφημεῖς, ὀνομάζων τὸν ἑαυτὸν σου ἀναμάρτητον'. Μολονότι βέβαια, ἐὰν εἶχον νὰ εἰποῦν κάτι, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σιωπήσουν· διότι, αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐλιθοβόλησαν ἐπειδὴ ἤκουσαν ὅτι ὑπάρχει πρὸ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ εἶπον ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐμεγαλοφρονοῦσαν ὅτι εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἦσαν ἀνθρωποκτόνοι, αὐτὸν δὲ ποὺ ἔπραττε τέτοια θαύματα, ὅταν ἐθεράπευσε τὸν τυφλὸν ἔλεγον ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ δὲν τηρεῖ τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου, ἐὰν λοιπὸν εἶχον τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν, δὲν θὰ ἄφηναν αὐτὴν νὰ τοὺς διαφύγῃ. Ἐὰν δὲ δι' αὐτὸ τὸν ἀποκαλοῦν

τὸ Σάββαιον ἐδόκει λύειν, καὶ τοῦτο ἕωλον ἐφάνη τὸ ἐγκλήμα τῶν μετ' αὐτῶν τειταγμένων ψυχρότητα πολλήν καὶ μικροψυχίαν καταγνόγων αὐτῶν. Πάντισθεν τοίνυν συμποδισθέντες, ἐφ' ἕτερον ἔρχονται λοιπὸν ἀναισχυνιότερον
 5 καὶ ἰταμώτερον. Ποῖον δὴ τοῦτο; «Οὐκ ἐπίστευσαν», φησὶν. «Ἵτι ἦν τυφλός, καὶ ἀνέβλεψε».

Πῶς οὖν ἐνεκάλεσαν οὗτο τὸ Σάββαιον οὐ τηρεῖ, ἢ δηλονότι ὡς πιστεύσαντες; πῶς δὲ οὐ προσείχετε τῷ πολλῷ λαῷ; τοῖς γείτοσι τοῖς εἰδόσιν αὐτόν; Ἄλλά, ὅπερ ἔφην,
 10 πανταχοῦ τὸ ψεῦδος ἑαυτῷ μὲν περιπίπτει, δι' ὧν ἐπηρεάζειν τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ, τὴν δὲ ἀλήθειαν λαμπροτέραν ἐμφαίνει, ὃ δὴ καὶ νῦν γέγονεν. Ἴνα γὰρ μὴ τις λέγῃ ὅτι οὐδὲν ἀκριβὲς εἶπον οἱ γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτόν, ἀλλὰ παρωμοιάζον, ἄγουσιν εἰς μέσον τοὺς γονεῖς, δι' ὧν
 15 ἐποίουν ἄκοντες τὸ γεγενημένον ἀληθὲς δεικνύντες· καὶ γὰρ οὗτοι μάλιστα πάντων τὸ τέκνον ἠπίσταντο τὸ ἑαυτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν κατακλήξασθαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλ' ἐώρων μετὰ πάσης παρησίας τὸν εὐεργέτην κηρύττοντα, ἀπὸ τῶν γονέων προσεδόκων τιρώσκειν τὸ θαῦμα. Καὶ ὄρα
 20 τῆς ἐρωτήσεως τὴν κακίαν. Τί γὰρ φησιν; Στήσαντες αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, ὥστε εἰς ἀγωνίαν ἐμβαλεῖν, μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος καὶ τοῦ θυμοῦ προσάγουσι τὴν πεῦσιν· «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν;». Καὶ οὐκ εἶπαν «Ὁ ποῖε τυφλός», ἀλλὰ πῶς; «Ὅν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη;»
 25 ὅσανεὶ κακουρογούτων αὐτῶν, καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ συγκροτούντων. ὦ μισροὶ καὶ παμμίαροὶ! καὶ τίς ἂν ἔλοιτο πατὴρ τοιαῦτα καταφεύσασθαι παιδός; Μονονουχὶ γὰρ λέγουσιν «Ὅν ὑμεῖς ἐποιήσατε τυφλόν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ διεδώκατε πανταχοῦ τὸν λόγον. Πῶς οὖν βλέπει νῦν;». ὦ
 30 τῆς ἀνοίας! Ὑμῶν, φησὶν, ἐστὶ τὸ σκευώρημα καὶ ἡ κα-

ἀμαρτωλόν, διότι ἔθεωρεῖτο ὅτι καταλύει τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου, καὶ ἡ κατηγορία αὐτὴ ἐφάνη ἀβάσιμος, καθ' ὅσον αὐτοὶ ποὺ ἀνῆκον εἰς τὴν ἰδίαν παράταξιν τοὺς κατελόγησαν πολλὴν ψυχρότητα καὶ μικροψυχίαν. Ἀποκλεισθέντες λοιπὸν ἀπὸ παντοῦ, ἔρχονται εἰς τὴν συνέχειαν εἰς ἄλλην ἐνέργειαν πρὸ ἀναίσχυντον καὶ θρασυτέραν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτή; «Δὲν ἐπίστευσαν», λέγει, «ὅτι ἦτο τυφλὸς καὶ ἀνέβλεψεν».

Πῶς λοιπὸν τὸν κατηγόρησαν ὅτι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον, εἰ μὴ ἐπειδὴ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ δὲν προσείχετε τὸν πολὺν λαόν; τοὺς γείτονας ποὺ ἐγνώριζον αὐτόν; Ἄλλ' ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὸ ψευδὸς παντοῦ καταπίπτει ἀπὸ μόνον του διὰ τῶν ἰδίων μέσων διὰ τῶν ὁποίων νομίζει ὅτι πολεμεῖ τὴν ἀλήθειαν, τὴν δὲ ἀλήθειαν τὴν παρουσιάζει λαμπροτέραν, πρᾶγμα βέβαια ποὺ καὶ τώρα συνέβη. Διὰ τὸ μὴ λέγειν λοιπὸν κανεῖς, ὅτι δὲν εἶπον τίποτε τὸ ἀκριβὲς οἱ γείτονες καὶ αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔβλεπον, ἀλλὰ παρωμοίαζον αὐτόν, φέρουν ἔμπροσθέν των τοὺς γονεῖς του, ἀποδεικνύοντες μὲ αὐτοὺς χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ἀληθὲς ἐκεῖνο ποὺ συνέβη καθ' ὅσον αὐτοὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἐγνώριζον τὸ τέκνον των. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν φοβίσουν, ἀλλὰ τὸν ἔβλεπον μὲ ὅλην τὴν παρρησίαν του νὰ διακηρύσσει τὸν εὐεργέτην, ἤλπιζον ὅτι μὲ τοὺς γονεῖς του θὰ φέρουν πληγὴν εἰς τὸ θαῦμα. Καὶ πρόσεχε τὴν κακίαν τῆς ἐρωτήσεώς των. Τί λέγει δηλαδῆ; Ἄφοῦ τοὺς ὠδήγησαν ἔμπροσθέν των, ὥστε νὰ τοὺς ἐμβάλλουν εἰς ἀγωνίαν, τοὺς ἐρωτοῦν μὲ πολλὴν αὐστηρότητα καὶ θυμόν· «Αὐτός εἶναι ὁ υἱός σας;». Καὶ δὲν εἶπαν, ὁ ἄλλοτε τυφλός, ἀλλὰ πῶς; «ποὺ λέγετε ὅτι ἐγεννήθη τυφλός;», ὡσάν δηλαδῆ αὐτοὶ νὰ ἦσαν κακοῦργοι καὶ νὰ ἐνήργουν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Βδελυροὶ ἄνθρωποι καὶ μιαρῶτατοι. Καὶ ποῖος πατέρας θὰ ἐδέχετο νὰ εἰπῇ τέτοια ψεύδη διὰ τὸ παιδί του; Διότι εἶναι ὡσάν νὰ τοὺς λέγουν Ἄυτόν ποὺ τὸν ἐκάματε τυφλόν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ διεδώσατε παντοῦ τὸν λόγον. «Πῶς λοιπὸν βλέπει τώρα;». Πῶ πῶ μέγεθος ἀνοησίας! Ἰδική σας, λέγει, εἶναι

τασκευή! δύο γὰρ τούτοις αὐτοὺς εἰς ἄρνησιν ἄγειν ἐπιχειροῦσι, τῆν τε εἰπεῖν, «Ὅν ὑμεῖς λέγετε», καὶ τῷ εἰπεῖν, «Πῶς οὖν βλέπει ἄρτι;».

2. Τριῶν τοίνυν ἐρωτήσεων γενομένων, εἰ υἱὸς αὐτῶν
 5 ἦν, εἰ τυφλὸς ἦν, καὶ πῶς ἀνέβλεψε, τὰς δύο μόνας ὁμολο-
 γοῦσι, τὴν δὲ τρίτην οὐ προσιδέασιν. Καὶ τοῦτο δὲ ὑπὲρ
 τῆς ἀληθείας γέγονεν, ὥστε μηδένα ἄλλον, ἀλλὰ τὸν τε-
 θεραπευμένον τὸν καὶ ἀξιόπιστον ὄντα, ταῦτα ὁμολογεῖν
 πῶς γὰρ ἂν ἐχαρίσαντο, οἱ γονεῖς, οἱ καὶ ὧν ἠδεοῦσαν τινα
 10 οἰγήσαντες διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων; Τί γὰρ φασιν;
 «Ὅτι οὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν ἡμεῖς οἶδαμεν καὶ δι-
 τυφλὸς ἐγεννήθη· πῶς δὲ νῦν βλέπει, ἢ τίς ἀνέωξεν αὐτοῦ
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει,
 αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λόγον λαλήσει». Ἀξιόπιστον αὐτὸν ποιή-
 15 σαντες, οὕτω παρητήσαντο. Οὐκ ἔστι παιδίον, φησὶν, οὐδὲ
 ἀτελής, ἀλλ' ἱκανὸς ἑαυτῷ μαρτυρῆσαι. «Ταῦτα δὲ εἶπον
 διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων».

Ὅρα πῶς πάλιν τὴν δόξαν αὐτῶν ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ
 τὴν γνώμην εἰς μέσον ἄγει. Ταῦτα λέγω διὰ τὸ ρῆμα
 20 ἐκεῖνο, ὃ ἔμπροσθεν ἔλεγον, εἰπόντες δι' ἑαυτὸν ποιεῖ
 τῷ Θεῷ», δι, εἰ καὶ ἐκεῖνο τῆς γνώμης ἦν τῶν Ἰουδαίων,
 ἀλλὰ μὴ τῆς κρίσεως τοῦ Χριστοῦ, προσέθηκεν ἄν, καὶ εἶπεν
 δι' γνώμη ἦν Ἰουδαϊκῆ. Ἐπεὶ οὖν παρέπεμψαν αὐτοὺς πρὸς
 τὸν τεθεραπευμένον, πάλιν ἐφώνησαν ἐκ δευτέρου. Καὶ φα-
 25 νερώς μὲν καὶ ἀναισχύντως οὐ λέγουσιν, «Ἄρνησαι δι' ὃ
 Χριστὸς ἐθεράπευσε; προσχῆματι δὲ εὐλαθείας τοῦτο κατα-
 σκευάσαι βούλονται «ὁδός» γὰρ, φησὶ «δόξαν τῷ Θεῷ»·
 τοῖς μὲν γὰρ γονεῦσιν εἰπεῖν, «Ἄρνήσασθε δι' υἱὸς ὑμῶν
 ἐσσι, καὶ δι' τυφλὸν ἐγεννήσατε», σφόδρα ἐδόκει καταγέ-
 30 λαστον εἶναι, αὐτῷ δὲ πάλιν εἰπεῖν τοῦτο φανερὰ ἦν ἀναι-

ἡ σκευωρία καὶ ἡ ἐπινόησις! Μὲ τὰ δύο λοιπὸν αὐτὰ ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς κάνουν νὰ ἀρνηθοῦν, καὶ μὲ τὴν φράσιν, «Διὰ τὸν ὁποῖον λέγετε σεῖς», καὶ μὲ τό, «Πῶς λοιπὸν βλέπει τώρα;».

2. Ἐφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔκαμαν τρεῖς ἐρωτήσεις, ἐὰν ἦτο υἱὸς των, ἐὰν ἦτο τυφλός, καὶ πῶς ἀνέβλεψεν, αὐτοὶ ὁμολογοῦν μόνον τὰς δύο, εἰς δὲ τὴν τρίτην δὲν ἀπαντοῦν. Καὶ αὐτὸ ὅμως ἀπέβη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ὥστε κανένα ἄλλον, ἀλλὰ νὰ ὁμολογοῦν αὐτὰ αὐτὸν ποὺ ἐθεραπεύθη καὶ ἦτο ἀξιόπιστος· διότι πῶς θὰ ἠμποροῦσαν οἱ γονεῖς νὰ τοὺς κάμουν αὐτὴν τὴν χάριν, αὐτοὶ ποὺ καὶ ὠρισμένα ποὺ ἐγνώριζον τὰ ἀπεσιώπησαν ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; Τί λέγουν λοιπὸν; «Γνωρίζομεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ υἱὸς μας καὶ ὅτι ἐγεννήθη τυφλός· πῶς ὅμως τώρα βλέπει, ἢ ποῖος ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς του δὲν τὸ γνωρίζομεν· ὁ ἴδιος ἔχει ἡλικίαν, αὐτὸς θὰ ὀμιλήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του». Ἐφοῦ τὸν παρουσίασαν ἀξιόπιστον, τὸν ἄφησαν διὰ νὰ τὰ ὁμολογήσῃ ὁ ἴδιος. Δὲν εἶναι παιδί, λέγουν, οὔτε πνευματικὰ καθυστερημένος, ἀλλ' εἶναι ἰκανὸς νὰ βεβαιώσῃ τὰ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. «Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπον διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων».

Πρόσεχε πῶς πάλιν ὁ Εὐαγγελιστὴς παρουσιάζει τὴν κρίσιν καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω διὰ τὰ λόγια των ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγον προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ «ἐξισώνει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Θεόν»¹, διότι, ἐὰν καὶ ἐκεῖνο ἦτο ἰουδαϊκὴ γνώμη καὶ ὄχι γνώμη τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσθέσῃ καὶ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἦτο ἰουδαϊκὴ γνώμη. Ἐφοῦ λοιπὸν τοὺς παρέπεμψαν οἱ γονεῖς του πρὸς τὸν θεραπευθέντα, τὸν ἐφώναξαν διὰ δευτέραν φοράν. Καὶ δὲν τοῦ λέγουν μὲν φανερὰ καὶ ἀδιάντροπα, Ἐρνήσου ὅτι ὁ Χριστὸς σὲ ἐθεράπευσε, ἀλλὰ θέλουν νὰ τὸ παρουσιάσουν αὐτὸ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς εὐλαβείας· διότι λέγουν· «Δόξασε τὸν Θεόν». Διότι τὸ νὰ εἰποῦν μὲν εἰς τοὺς γονεῖς, Ἐρνηθῆτε, ὅτι εἶναι υἱὸς σας καὶ ὅτι τὸν ἐγεννήσατε τυφλόν, ἐφαίνετο πάρα πολὺ γελοῖον, τὸ νὰ εἰποῦν δὲ αὐτὸ εἰς αὐτὸν φανερὰ ἦτο ἀδιάντροπία· διὰ τοῦτο δὲν τὸ λέ-

οχυντία· διὰ τοῦτο μὲν οὐ λέγουσιν, εἰτέρως δὲ αὐτὸ μεθο-
 δεύουσι, «δὸς δόξαν τῷ Θεῷ», λέγοντες· ιουιέσιν, ὁμολό-
 γησον ὅτι οὗτος οὐδὲν εἰργάσατο. «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι οὗ-
 τος ὁ ἄνθρωπος ἁμαριωλὸς ἐστιν». Πῶς οὖν αὐτὸν οὐκ
 5 ἠλέγξατε, λέγοντα· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρι-
 ας;», πόθεν δὲ ἴσασιν ὅτι ἁμαριωλὸς ἐστιν; Εἰπόντων δὲ αὐ-
 τῶν, «Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ», καὶ τούτου μηδὲν εἰπόντος, ἀπαν-
 τήσας ὁ Χριστὸς, ἐπήνεσε, καὶ οὐκ ἐνεκάλεσεν, οὐδὲ εἶπε,
 ὅτι «Διὰ τί οὐκ ἔδωκας δόξαν τῷ Θεῷ;» ἀλλὰ τί; «Πιστεύεις
 10 εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;», ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτό ἐστι δοῦναι
 δόξαν τῷ Θεῷ.

Εἰ δὲ οὐκ ἦν ἰσότης τῷ Πατρὶ, αὕτη δόξα οὐκ ἂν ἦν.
 Ἄλλὰ, ἐπειδὴ ὁ υἱὸν τὸν Υἱὸν αὐτὸς ἐστιν ὁ υἱὸν τὸν
 Πατέρα, εὐσέβως οὐκ ἐπιτιμᾶται ὁ τυφλός. Ὅτε μὲν οὖν
 15 προσεδόκων τοὺς γονεῖς ἀνανεύειν καὶ ἀρνεῖσθαι, οὐδὲν
 αὐτῷ ἔλεγον, ἐπειδὴ δὲ εἶδον οὐδὲν πλέον αὐτοῖς γεγενη-
 μένον ἐκ τούτου, ἐπὶ τοῦτον ἔρχονται πάλιν, λέγοντες ὅτι
 «ἁμαριωλὸς ἐστιν οὗτος. Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· Εἰ
 ἁμαριωλὸς ἐστιν, οὐκ οἶδα· ἐν οἶδα, ὅτι, τυφλὸς ὢν, ἄρτι
 20 βλέπων». Ἄρα μὴ ἐφοβήθη ὁ τυφλός; Μὴ γένοιτο! Καὶ
 πῶς, ὁ εἰπὼν ὅτι «προφήτης ἐσὶν», λέγει, «Εἰ ἁμαριωλὸς
 ἐστιν, οὐκ οἶδω; Οὐχ οὕτως ἔχων, οὐδὲ τοῦτο πεπεικῶς
 ἑαυτὸν, ἀλλὰ βουλόμενος ἀπὸ τῆς τοῦ πράγματος μαρτυρί-
 ας, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ φωνῆς ἀπαλλάξαι τῶν ἐγκλη-
 25 μάτων αὐτόν, καὶ ἀξιόπιστον ποιῆσαι τὴν ἀπολογία, τῆς
 ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας μαρτυρίας καταψηφισμένης αὐτῶν· εἰ
 γὰρ μετὰ πλείονας λόγους, εἰπόντος αὐτοῦ ὅτι, «εἰ μὴ
 οὗτος ἦν θεοσεβής, οὐκ ἠδύνατο τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν»,
 οὕτως ἠγανάκτου, ὡς εἰπεῖν, «Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννή-
 30 θης ὄλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;», εἰ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο εἶπε,
 τί οὐκ ἂν ἔπραξαν; τί δὲ οὐκ ἂν εἶπαν;

«Εἰ ἁμαριωλὸς ἐστιν, οὐκ οἶδω»· ὁσάνει ἔλεγεν· Ὁὐ-

5. Ἰω. 8, 46.

6. Ἰω. 9, 35.

γουν μὲν, ἀλλὰ τὸ μεθοδεύουν μὲ ἄλλον τρόπον, λέγοντες· «Δόξασε τὸν Θεόν»· δηλαδή, Ὁμολόγησε, ὅτι αὐτὸς δὲν σοῦ ἔκαμε τίποτε. «Ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος». Πῶς λοιπὸν δὲν τὸν ἠλέγξατε ὅταν ἔλεγε· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξη δι' ἁμαρτίαν;»⁵ ἀπὸ ποῦ τὸ γνωρίζετε, ὅτι εἶναι ἁμαρτωλός; Ὅταν δὲ τοῦ εἶπον αὐτοί, «Δόξασε τὸν Θεόν», καὶ αὐτὸς δὲν εἶπε τίποτε, ὅταν τὸν συνήντησεν ὁ Χριστὸς τὸν ἐπήνεσε καὶ δὲν τὸν κατηγόρησεν, οὔτε εἶπε, Ἐπιτίμω δὲν ἐδόξασες τὸν Θεόν; ἀλλὰ τί τοῦ λέγει; «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;»⁶, διὰ νὰ μάθης, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ δόξαν διὰ τὸν Θεόν.

Ἐὰν ὅμως δὲν ἦτο ἰσότιμος μὲ τὸν Πατέρα, αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι δόξα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποῦ τιμᾶ τὸν Υἱὸν ὁ ἴδιος εἶναι ποῦ τιμᾶ καὶ τὸν Πατέρα, δικαίως δὲν ἐπιτιμᾶται ὁ τυφλός. Ὅταν λοιπὸν ἐπερίμεναν τοὺς γονεῖς του νὰ ἀρνηθοῦν, δὲν ἔλεγον τίποτε εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ὅμως εἶδον ὅτι δὲν ἐκέρδισαν τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτό, ἔρχονται πάλιν πρὸς αὐτόν, λέγοντες, ὅτι «εἶναι ἁμαρτωλὸς αὐτός. Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν Ἐὰν εἶναι ἁμαρτωλός δὲν τὸ γνωρίζω· ἕνα γνωρίζω, ὅτι ἐνῶ ἤμουν τυφλός, τώρα βλέπω». Μήπως ἄρα γε ἐφοβήθη ὁ τυφλός; Μὴ γένοιτο! Καὶ πῶς, αὐτὸς ποῦ εἶπεν ὅτι «εἶναι προφήτης», λέγει, «δὲν γνωρίζω ἂν εἶναι ἁμαρτωλός»; Δὲν τὸ λέγει αὐτὸ μὲ αὐτὴν τὴν διάθεσιν, οὔτε ὅτι ἔχει πεισθῆ δι' αὐτό, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τὰς κατηγορίας μὲ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ πράγματος καὶ ὄχι μὲ τὰ λόγια του, καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἀξιόπιστον τὴν ἀπολογία του, καταδικάζων αὐτοὺς μὲ τὴν μαρτυρίαν τῆς εὐεργεσίας· διότι, ἂν μετὰ ἀπὸ τόσους πολλοὺς λόγους, ὅταν εἶπεν αὐτὸς ὅτι, «ἂν αὐτὸς δὲν ἦτο θεοσεβὴς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ τέτοια θαύματα», τόσον ἠγανάκτουν, ὥστε νὰ εἰποῦν, «Σὺ ἐγεννήθης ὀλόκληρος μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;», ἂν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ πράξουν καὶ τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ εἰποῦν;

«Ἐὰν εἶναι ἁμαρτωλός δὲν τὸ γνωρίζω»· ὡσὰν δηλαδή

δὲν ὑπὲρ τούτου λέγω νῦν, οὐδὲ ἀποφαίνομαι τέως, ἐκεῖνο
 μέντοι οἶδα σαφῶς καὶ διΐσχυρισαίμην ἄν, ὅτι, ἁμαριωλὸς
 ὢν, οὐκ ἄν τοιαῦτα ἐποίησε. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνύποπτον ἐ-
 ποίησεν ἑαυτὸν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀδέκασιον, ὡς οὐκ ἔτι
 5 χαριζόμενος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πράγματιος μαρτυρῶν. Ἐπεὶ οὖν
 οὐκ ἴσχυσαν ἀνατρέψει οὐδὲ ἀνελεῖν τὸ γεγονὸς, πάλιν ἐπὶ
 τὸ πρότερον ἔρχονται, τὸν τρόπον τῆς θεραπείας περιεργα-
 ζόμενοι, καθάπερ τινές, θήραν ἀσφαλιῶς προκειμένην πάν-
 τοθεν διερευνῶμενοι, καὶ νῦν μὲν ὧδε, νῦν δὲ ἐκεῖ περι-
 10 τρέχοντες. Καὶ ἐπὶ τοὺς προτέρους ἔρχονται λόγους, ἵνα
 πάλιν σαθροὺς αὐτοὺς ποιήσωσι τῷ συνεχῶς ἐρωτιᾷ, καὶ
 λέγουσι «Τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἀνέφεξέ σου τοὺς ὀφθαλ-
 μούς;». Τί οὖν ἐκεῖνος; Νικήσας αὐτοὺς καὶ καταβαλὼν,
 οὐκ ἔτι λοιπὸν ὑφειμένως διαλέγεται ἕως μὲν γὰρ τὸ
 15 πρᾶγμα ἐξειάσεως ἐδεῖτο καὶ ἐλέγχων, παρείχειο τὴν ἀπό-
 δειξιν, ὑπεσιαλμένως φθεγγόμενος, ἐπειδὴ δὲ εἶλε καὶ
 ἐνέκησε νίκην λαμπράν, θαρρῶν ἐπεμβαίνει αὐτοῖς λοιπόν.
 Καὶ τί φησιν; «Εἶπον ὑμῖν ἅπαξ, καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί
 πάλιν θέλτε ἀκούειν;».

20 Εἶδες παρηγοίαν ἐπαίτου πρὸς ἄνδρας γραμματεῖς καὶ
 Φαρισαίους; (Οὕτως ἰσχυρὸν ἢ ἀλήθεια, οὕτως ἀσθενὲς τὸ
 ψεῦδος· ἐκείνη μὲν γάρ, καὶ τῶν τυχόντων ἐπιλάβηται,
 λαμπροὺς αὐτοὺς ἀποφαίνει, τοῦτο δέ, καὶ μετὰ τῶν ἰσχυ-
 ρῶν ἢ, ἀσθενεῖς αὐτοὺς δείκνυσιν). Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν
 25 ἔστιν· Οὐ προσέχετε τοῖς λεγομένοις· διὰ τοῦτο οὐκ ἔτι
 ἐρῶ, οὐδὲ ἀποκρινοῦμαι συνεχῶς ὑμῖν, ἐρωτιῶσιν εἰκῆ,
 καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν βουλομένοις ἀκοῦσαι, ἀλλ' ὑπὲρ
 τοῦ τοῖς λεγομένοις ἐπηρεάσαι. «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλτε μα-
 θηταὶ αὐτοῦ γενέσθαι;». Τέως ἑαυτὸν εἰς τὸν τῶν μαθητῶν

νά ἔλεγε· Ἵποτε δι' αὐτὸν δὲν λέγω τώρα, οὔτε ἐκφράζω γνώμην ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνο γνωρίζω πάρα πολὺ καλὰ καὶ θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸ ἰσχυρισθῶ μὲ δύναμιν, ὅτι δηλαδὴ ἐὰν εἶναι ἀμαρτωλός, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ τέτοια πράγματα· Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἑαυτὸν του κατέστησεν ἀνύποπτον καὶ τὴν μαρτυρίαν του ἀμερόληπτον, διότι δὲν ὠμίλει χαριζόμενος πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ἡ μαρτυρία του ἐβασίζετο εἰς τὸ ἴδιο τὸ γεγονός. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν κατῴρθωσαν νὰ ἀνατρέψουν οὔτε νὰ ἐπικαλύψουν τὸ γεγονός, πάλιν ἔρχονται εἰς τὰ προηγούμενα, περιεργαζόμενοι τὸν τρόπον τῆς θεραπείας του, ὅπως ἀκριβῶς μερικοὶ ποὺ θηρεύουν δι' ἓνα σίγουρον θήραμα καὶ ψάχνουν παντοῦ, τρέχοντες ἄλλοτε μὲν πρὸς τὰ ἐδῶ, ἄλλοτε δὲ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Καὶ ἔρχονται εἰς τοὺς προηγουμένους λόγους των, ὥστε νὰ καταστήσουν αὐτούς καὶ πάλιν σαθροὺς μὲ τὰς συνεχεῖς ἐρωτήσεις των, καὶ λέγουν· «Τί σοῦ ἔκαμε; πῶς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς σου;». Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ἐκεῖνος; Ἄφοῦ ἐνίκησεν αὐτούς καὶ τοὺς κατέβαλεν, εἰς τὴν συνέχειαν πλέον δὲν ὀμιλεῖ πρὸς αὐτούς μὲ χαλαρὸν τόνον· διότι ἐν ὅσῳ μὲν τὸ πρᾶγμα ἐχρειάζετο ἐξέτασιν καὶ ἔλεγχον, παρεῖχε τὴν ἀπόδειξιν ὀμιλῶν συνεσταλμένα, ὅταν ὅμως κατετρόπωσεν αὐτούς καὶ ἐπέτυχε λαμπρὰν νίκην, εἰς τὴν συνέχειαν ὀμιλεῖ πρὸς αὐτούς μὲ θάρρος. Καὶ τί λέγει; «Σᾶς εἶπα μίαν φορὰν καὶ δὲν ἐδώσατε προσοχὴν εἰς τὰ λόγια μου· τί πάλιν θέλετε ν' ἀκούσετε;

Εἶδες παρρησίαν ἐπαίτου πρὸς ἄνδρας γραμματεῖς καὶ φαρισαίους; (Τόσον ἰσχυρὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, τόσον ἀσθενὲς εἶναι τὸ ψεῦδος· διότι ἡ μὲν ἀλήθεια ἂν καὶ πηγαίνει μὲ τὸ μέρος τῶν τυχόντων, καθιστᾷ αὐτούς λαμπροὺς, ἐνῶ τὸ ψεῦδος ἂν καὶ εὐρίσκεται μὲ τὸ μέρος τῶν ἰσχυρῶν, παρουσιάζει αὐτούς ἀσθενεῖς). Αὐτὸ δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· Δὲν προσέχετε τὰ λόγια μου· διὰ τοῦτο δὲν θὰ ὀμιλήσω πλέον οὔτε θὰ ἀπαντῶ συνεχῶς εἰς σᾶς, ἀφοῦ ἐρωτᾶτε ἄσκοπα καὶ ὄχι θέλοντες νὰ ἀκούσετε διὰ νὰ μάθετε, ἀλλὰ διὰ νὰ κατηγορήσετε τὰ λεγόμενα. «Μήπως καὶ σεῖς θέλετε νὰ γίνετε μαθηταὶ του;». Κατὰ πρῶτον

ἐγκαιρίαξε χορόν· τὸ γὰρ «μὴ καὶ ὑμεῖς», δεικνύντιος ἐπι-
τόν ἐστι μαθητῆν ὄντια. Εἴτα αὐτοὺς ἐκωμώδησε καὶ διέ-
πληξεν ἱκανῶς.

3. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει ὅτι σφόδρα αὐτοὺς τοῦτο ἐπληγίε,
5 καθάψασθαι μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῶν βουλόμενος, τοῦτο εἰρη-
κεν ὅπερ ἦν ψυχῆς πεπαρορησιασμένης καὶ ἀνεπιερωμένης
καὶ ὑπερορώσης αὐτῶν τῆς μανίας, καὶ δεικνυούσης αὐτοῦ
μέγα τὸ ἀξίωμα, ἐφ' ᾧ σφόδρα ἐθάροει, καὶ δηλούσης ὡς
ἐκεῖνοι θαυμασιὸν ὄντια αὐτὸν ὑβρίζον, αὐτὸς δὲ σὺχ ὑβρί-
10 ζειο, ἀλλά, ὅπερ ὡς ὑβρίν προσέφερον, τοῦτο ὡς τιμὴν
ἤρπασε. «Σὺ εἰ μαθητῆς ἐκείνου», φησίν, «ἡμεῖς δὲ τοῦ
Μωϋσέως ἐομὲν μαθηταί». Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι λόγον τοῦτο·
ὑμεῖς γὰρ οὐτε Μωϋσέως, οὐτε τούτου· εἰ γὰρ ἦτε Μωϋ-
σέως, καὶ τούτου ἂν ἐγένεσθε. Διὰ τοῦτο ἄνωθεν ἔλεγεν
15 αὐτοῖς ὁ Χριστός· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν
ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν», ἐπειδὴ εἰς τού-
τους αἰεὶ τοὺς λόγους κατέφευγον. «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋ-
σεῖ λελάληκεν ὁ Θεός». Τίνος εἰπόντιος; τίνος ἀπαγγείλαν-
τιος; Τῶν προγόνων, φησί, τῶν ἡμετέρων οὐκ ἔστιν ἀξιο-
20 πισιότερος ὁ διὰ τῶν σημείων τοῦτο διαβεβαιούμενος, ὅτι
τε ἀπὸ Θεοῦ ἦκει, καὶ ὅτι τὰ ἄνωθεν φθέγγεται; Καὶ οὐκ
εἶπαν, «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι Μωϋσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός»,
ἀλλ' ὅτι «οἶδαμεν». Τὰ ἐξ ἀκοῆς ὑμεῖς, ᾧ Ἰουδαῖοι, ὡς
εἰδότες διίσχυρίζεσθε τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ὄψεως, ἀκοῆς ἐλάτι-
25 ιονα εἶναι νομίζετε; Καὶ μὴν ἐκεῖνα μὲν οὐκ εἶδετε, ἀλλ'
ἠκούσατε, ταῦτα δὲ οὐκ ἠκούσατε, ἀλλ' εἶδετε.

Τί οὖν ὁ τυφλός; «Ἐν τούτῳ γὰρ ἐστι τὸ θαυμασιόν,
ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἶδατε πόθεν ἐστίν», καὶ τοιαῦτα σημεία ποιεῖ·
ὅτι ἄνθρωπος, οὐ τῶν ἐπισήμων παρ' ὑμῖν ὢν, οὐδὲ τῶν

κατέταξε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν· διότι τὸ «μήπως καὶ σεις» εἶναι λόγος ἀνθρώπου πού δείχνει τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι μαθητῆς του. Ἐπειτα διεκωμῶδησεν αὐτοὺς καὶ ἐπληξεν εἰς μέγαλον βαθμὸν.

3. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸ τοὺς ἐπληττε πᾶρα πολὺ, τὸ εἶπεν αὐτό, θέλων νὰ τοὺς ψέξη ὑπερβολικά, πρᾶγμα πού ἦτο δείγμα ψυχῆς θαρραλέας καὶ ἀναπτειρωμένης καὶ ἀδιαφόρου ἔναντι τῆς μανίας των καὶ ἐφανέρωνεν ὅτι ἦτο μέγα τὸ ἀξίωμα τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ὁποῖον ἐστήριζε τὸ μέγαλο θάρρος του, καὶ ἐδήλωνεν, ὅτι ἐκεῖνοι περιεφρόνουν αὐτόν, ἄν καὶ ἦτο θαυμαστός, ἐνῶ αὐτὸς δὲν περιεφρονεῖτο, ἀλλ' αὐτὸ πού ἐκεῖνοι τοῦ προσέφερον ὡς περιφρόνησιν, αὐτὸ ἀπέβαινε δι' αὐτόν τιμῆ. «Σὺ εἶσαι μαθητῆς ἐκείνου», λέγουν, «ἐνῶ ἡμεῖς εἴμεθα μαθηταὶ τοῦ Μωϋσέως». Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη λογικὴν βάσιν· Διότι σεις οὔτε τοῦ Μωϋσέως μαθηταὶ εἴσθε, οὔτε τοῦ Ἰησοῦ· καθ' ὅσον ἐάν ἦσασθε τοῦ Μωϋσέως θὰ ἐγίνεσθε καὶ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο προηγουμένως ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός· «Ἐάν ἐπιστεύετε εἰς τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἠμπορούσατε νὰ πιστεύσετε καὶ εἰς ἐμένα· διότι ἐκεῖνος δι' ἐμένα ἔγραψεν», ἐπειδὴ πάντοτε εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους κατέφευγον. «Ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς ὠμίλησεν εἰς τὸν Μωϋσῆν». Ποῖος σᾶς τὸ εἶπε καὶ ποῖος σᾶς τὸ ἀνήγγειλεν; Οἱ πρόγονοί μας, λέγει. Ἀλλά, λέγει, δὲν εἶναι αὐτὸς ἀξιόπιστότερος ἀπὸ τοὺς προγόνους σας, αὐτὸς πού διὰ τῶν θαυμάτων ἐπιβεβαιώνει αὐτό, καὶ ὅτι δηλαδὴ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι λέγει τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ; Καὶ δὲν εἶπαν, Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι ὁ Θεὸς ὠμίλησεν εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἀλλ' ὅτι «γνωρίζομεν». Σεις, Ἰουδαῖοι, αὐτὰ πού ἠκούσατε ἰσχυρίζεσθε μετὰ πεποιθήσεως ὅτι τὰ γνωρίζετε, αὐτὰ πού βλέπετε ὅμως τὰ θεωρεῖτε κατώτερα ἀπὸ αὐτὰ πού ἠκούσατε; Καὶ ὅμως ἐκεῖνα μὲν δὲν τὰ εἶδετε, ἀλλὰ τὰ ἠκούσατε, ἐνῶ αὐτὰ δὲν τὰ ἠκούσατε, ἀλλὰ τὰ εἶδετε.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ τυφλός; «Αὐτὸ δηλαδὴ εἶναι τὸ ἐκπληκτικόν, ὅτι σεις δὲν γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ εἶναι», καὶ ὅμως κάμνει τέτοια θαύματα· ἐνῶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος οὔτε

περιφανῶν, οὐδὲ τῶν δεδοξασμένων, τοιαῦτα δύναται, ὡς εἶναι πάντοθεν δῆλον ὅτι Θεός, ἐστίν, οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης δεόμενος βοηθείας. «Οἶδαμεν δὲ ὅτι Θεὸς ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει». Ἐπειδὴ γὰρ προλαβόντες εἶπον, «Πῶς δύναται
 5 ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν;», λοιπὸν καὶ τὴν ἐκείνων παραλαμβάνει κρίσιν, τῶν οἰκείων αὐτοῦς ὑπομιμνήσκων ρημάτων. Ἡ δόξα, φησὶν, αὕτη καὶ ἐμοῦ καὶ ὑμῶν κοινή· ταύτη τοίνυν ἐμμείνατε. Καὶ θέα μοι τὴν σύγκρισιν. Πανταχοῦ τὸ σημεῖον περιστρέφει, ἐπειδὴ τοῦτο
 10 ἐλεῖν οὐκ εἶχον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ συλλογίζεται. Ὁρᾷς ὅτι καὶ ὁ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγεν ὅτι, «εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα», οὐχὶ ἀμφισβάλλον, μὴ γένοιτο! ἀλλ' εἰδὼς ὅτι οὐχ ἁμαρτωλός ἐστιν; Νῦν γοῦν, ὅτε καιρὸν ἔσχεν, ὄρα πῶς ἀπειλογήσαιο. «Οἶδαμεν δὲ ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν
 15 τις θεοσεβῆς ἦ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ». Ἐνιαῦθα γὰρ οὐχὶ μόνον ἁμαρτημάτων αὐτὸν ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ δείκνυσι, καὶ τὰ ἐκείνου πάντα πράττοντα. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι θεοσεβεῖς ἔλεγον ἑαυτούς, προσέθηκε· «Καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ»· οὐκ ἀρκεῖ γὰρ
 20 τοῦτο, φησί, τὸ ἐπιγινώσκειν τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν. Εἶτα ἐπαίρει τὸ γεγονός, λέγων· «Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη, ὅτι ἦνοιξέ τις ἰσφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου». Εἰ τοίνυν ὁμολογεῖτε ὅτι ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει, οὗτος δὲ θαῦμα ἐποίησε καὶ θαῦμα τοιοῦτον, οἶον
 25 οὐδεὶς ἄνθρωπος ἐποίησεν, εὐδὴλον ὅτι πάντα ἐνίκησεν ἀρειτῆ, καὶ μείζων αὐτοῦ ἐστίν ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἢ δύναμις.

Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὄλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;». Ἔως μὲν γὰρ αὐτὸν προσεδόκων ἀρνεῖσθαι, καὶ ἀξιώπιστον εἶναι ἐνόμιζον, καὶ ἅπαξ καὶ

ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους σας οὔτε ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς οὔτε ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους, ὅμως τέτοια ἠμπορεῖ καὶ πράττει, ὥστε γίνεται φανερόν ἀπὸ ὅλα, ὅτι εἶναι Θεός, μὴ ἔχων ἀνάγκην καμμιᾶς ἀνθρωπίνης βοηθείας. «Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τοὺς ἀμαρτωλοὺς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ προηγουμένως εἶπον, «Πῶς ἠμπορεῖ ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς νὰ κάμνη τέτοια θαύματα;», εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρει καὶ τὴν ἰδικὴν των γνώμην, ὑπενθυμίζων καὶ τοὺς ἰδικούς των λόγους. Αὐτὴ ἡ γνώμη, λέγει, εἶναι καὶ ἰδική μου καὶ ἰδική σας· παραμείνατε λοιπὸν σταθερὰ εἰς αὐτήν. Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σύνεσίν του. Παντοῦ ἐπαναλαμβάνει τὸ θαῦμα, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸ ἀπορρίψουν, καὶ ἀπὸ αὐτὸ διατυπώνει τὰς σκέψεις του. Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸ πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔλεγεν, ὅτι «ἐὰν εἶναι ἀμαρτωλός, δὲν τὸ γνωρίζω», δὲν τὸ ἔλεγε μὲ ἀμφιβολίαν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ ἐγνώριζεν ὅτι δὲν εἶναι ἀμαρτωλός; Τώρα λοιπὸν πού ηὔρε τὴν κατάλληλον στιγμὴν, πρόσεχε πῶς ἀπελογήθη. «Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ἀλλ' ἐὰν κάποιος εἶναι θεοσεβῆς καὶ ἐκτελῇ τὸ θέλημά του». Ἐδῶ λοιπὸν ὄχι μόνον τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα, ἀλλὰ τὸν παρουσιάζει καὶ πάρα πολὺ ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι πράττει τὰ ἔργα ἐκείνου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἔλεγον ὅτι εἶναι οἱ ἴδιοι θεοσεβεῖς, προσέθεσαν· «Καὶ ἂν ποιῇ τὸ θέλημά του»· διότι, λέγει, δὲν ἀρκεῖ αὐτό, τὸ νὰ γνωρίζῃ τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ ἐκτελῇ τὸ θέλημά του. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐξυψώνει τὸ γεγονός, λέγων· «Ποτὲ δὲν ἠκούσθη, ὅτι ἤνοιξε κάποιος τοὺς ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ ἐκ γενετῆς». Ἐὰν λοιπὸν ὁμολογῆτε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τοὺς ἀμαρτωλοὺς, αὐτὸς δὲ ἔκαμε θαῦμα, καὶ τέτοιο θαῦμα, πού παρόμοιόν του κανεῖς ἄνθρωπος δὲν ἔκαμεν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ὑπερέβαλε τὸν καθένα ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ εἶναι μεγαλυτέρα ἢ δυνάμις του τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως.

Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Σὺ ἐγεννήθης ὀλόκληρος μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ σὺ μᾶς διδάσκεις;». Ἐν ὄσῳ δηλαδὴ ἤλπιζον ὅτι θὰ ἀρνηθῇ καὶ ἀξιόπιστον τὸν ἔθεω-

δεύτερον καλοῦντες αὐτὸν (εἰ δὲ μὴ ἐνομίζετε ἀξιόπιστον, εἴποιμι ἄν πρὸς αὐτούς, Ἔτινος ἔνεκεν ἐκαλεῖτε, καὶ δεύτερον ἠρωτιᾶτε;) ἐπειδὴ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἐφθέγγαστο, οὐδὲν αἰδεσθεῖς, ὅτι μάλιστα αὐτὸν θαυμάσαι ἐχρῆν, τότε αὐτὸν

5 καιαδικάζουσι. Τί δέ ἐστιν, «Ἐν ἁμαρτίαις ἐγεννήθης ὁ ἄλλος»; Ἐνιαῦθα αὐτοῦ καὶ τὴν τυφλωσιν ὀνειδίζουσι ἀφειδῶς ὡσανεὶ ἔλεγον Ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐν ἁμαρτίαις εἶ σὺ, παραδηλοῦντες ὅτι διὰ τοῦτο γέγονε τυφλός, ὅπερ λόγον οὐκ εἶχεν. Ἐν τούτῳ γοῦν αὐτὸν παραμυθούμενος ὁ

10 Χριστός, ἔλεγεν «Εἰς κρῖμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέψωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται». «Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὁ ἄλλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;». Τί γὰρ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος; μὴ γὰρ οικεῖαν γνώμην ἐξέθειο; οὐχὶ κοινὴν κρίσιν ἐξήτασε, λέγων, «Οἷ

15 δαμεν ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει»; οὐχὶ τὰ παρ' ὑμῶν λεχθέντα εἰς μέσον ἤγαγε; «Καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω». Εἶδες τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας, πῶς ἡ πενία τῆς φιλοσοφίας οὐκ ἐγένετο κώλυμα; Ὅρας ὅσα ἤκουσεν ἐκ προσημίων καὶ ὅσα ἔπαθεν; καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ ἔργων

20 πῶς ἐμαρτύρησε;

4. Ταῦτα δὲ ἀναγέγραπται, ἵνα καὶ ἡμεῖς μιμώμεσθαι εἰ γὰρ ὁ ἐπαίτης, ὁ τυφλός, ὁ μηδὲ ἐωρακῶς αὐτόν, ισοαύτην εὐθέως παρησίαν ἐπεδείξατο πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρακλήσεως, πρὸς ὀλόκληρον δῆμον σιάς, φονῶντα, καὶ δαι

25 μονῶντα, καὶ μαινόμενον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκείνου φωνῆς βουλόμενον καιαδικάσαι τὸν Χριστόν, καὶ οὐκ εἶξεν, οὐδὲ ὑπεχώρησεν, ἀλλὰ μετὰ παρησίας ἀπάσης αὐτοῦς ἐπεσιόμισεν, καὶ εἶλετο βληθῆναι ἔξω μᾶλλον, ἢ προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν, πῶσω μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ ισοσῦτον χρόνον ἐν πίστει

30 ζήσαντας, τοὺς μυρία θαύματα διὰ τῆς πίστεως ἐωρακότας, τοὺς μείζονα εὐεργετηθέντας ἐκείνου, καὶ τοὺς ἐνδοθεν

ροῦσαν, καλοῦντες αὐτὸν μίαν καὶ δευτέραν φοράν (διότι ἐὰν δὲν τὸν ἐθεωρούσατε ἀξιόπιστον, θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν πρὸς αὐτούς· Ἰδιὰ ποῖον λόγον τὸν καλεῖτε καὶ τὸν ἐρωτᾶτε διὰ δευτέραν φοράν;'), ἐπειδὴ ὅμως εἶπε τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς τίποτε νὰ φοβηθῆ, τότε ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἔπρεπε νὰ τὸν θαυμάσουν, τότε τὸν καταδικάζουν. Τί σημαίνει δέ, «Ἐν ἀμαρτίαις ἐγεννήθης ὄλος»; Ἐδῶ ὄνειδίζουν μὲ σκληρότητα καὶ τὴν τύφλωσίν του· εἶναι ὡσὰν νὰ τοῦ ἔλεγον· Ἰδιὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς σου εἶσαι μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ὑπονοοῦντες ὅτι διὰ τοῦτο ἐγεννήθη τυφλός, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἦτο λογικόν. Παρηγορῶν λοιπὸν ὁ Χριστὸς αὐτὸν δι' αὐτό, ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἦλθα εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ κρίνω αὐτόν, διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸ φῶς τῶν ἐκείνοι ποῦ δὲν βλέπουν καὶ διὰ νὰ γίνουν τυφλοὶ ἐκείνοι ποῦ βλέπουν». «Σὺ ἐγεννήθης μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;». Τί εἶπε δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος; μήπως διετύπωσεν ἰδικὴν του γνώμην; δὲν ἀνέφερε μίαν κοινὴν γνώμην, λέγων, «Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τοὺς ἀμαρτωλοὺς»; δὲν παρουσίασεν αὐτὰ ποῦ εἶπατε σεις; «Καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω». Εἶδες τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας, πῶς ἡ πτωχεία του δὲν ἔγινεν ἐμπόδιον τῆς εὐσεβείας; Βλέπεις πόσα ἤκουσεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ πόσα ἔπαθεν; καὶ πῶς ἐπίσης ἐμαρτύρησε μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα;

4. Αὐτὰ δὲ ἐγράφησαν διὰ νὰ μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς ἐκείνον· διότι, ἐὰν ὁ ἐπαίτης, ὁ τυφλός, ποῦ οὔτε κἂν τὸν εἶχεν ἰδεῖ, ἔδειξεν τόσον θάρρος πρὶν ἀκόμη ἐνθαρρυνθῆ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, στηθεὶς ἐνώπιον ὀλοκλήρου πλήθους ποῦ εἶχε φονικὰς διαθέσεις καὶ ἔκαμνε ὡσὰν δαιμωνισμένον καὶ τρελλὸν καὶ ἤθελεν ἀπὸ τὰ λόγια ἐκείνου νὰ καταδικάσῃ τὸν Χριστόν, καὶ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του οὔτε ὑπεχώρησεν, ἀλλὰ μὲ ὄλην τὴν παρησίαν του ἀπεστόμωσεν αὐτούς, καὶ ἐπροτίμησε νὰ ριφθῆ ἔξω μᾶλλον, παρὰ νὰ προδώσῃ τὴν ἀλήθειαν, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς, ποῦ ἐπὶ τόσον χρόνον ἐζήσαμεν μὲ πίστιν, ποῦ εἶδομεν διὰ τῆς πίστεως μύρια θαύματα, ποῦ εὐηργετήθημεν περισσότερο ἀπὸ ἐκείνον καὶ ἀνεβλέψαμεν μὲ τοὺς πνευματικούς ὀφθαλμούς

ὄφθαλμούς ἀναβλέψαντας, καὶ τὰ ἀπόρητα θεασαμένους μυ-
 στήρια, καὶ εἰς ἰσοσύτην κληθέντας τιμὴν, ἄπασαν παρη-
 οίαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιδείκνυσθαι χρὴ πρὸς τοὺς ἐγκαλεῖν
 ἐπιχειροῦντας καὶ λέγοντάς τι κατὰ Χριστιανῶν καὶ ἐπι-
 5 σιομίζειν, ἀλλὰ μὴ συγγινώσκειν ἀπλῶς! Δυνησόμεθα δὲ
 τοῦτο ποιεῖν, ἐὰν καὶ παρηοίαν ἔχωμεν καὶ ταῖς Γραφαῖς
 προσέχωμεν καὶ μὴ παρέργως αὐτὰς ἀκούωμεν· εἰ γὰρ τις
 ἀκριβῶς ἐνιαῦθα εἰσέρχοιτο, καὶ οἴκοι μὴ ἀναγινώσκη, προσέ-
 χη δὲ τοῖς ἐνιαῦθα λεγομένοις, ἀρκεῖ καὶ ἐνιαυτός εἰς εἰς
 10 ἐμπειρίαν αὐτὸν κατασιῆσαι πολλήν· οὐ γὰρ νῦν μὲν τῆς
 αὔριον δὲ ἐτέρας ἀναγινώσκουμεν Γραφάς, ἀλλ' αἰεὶ τὰς αὐ-
 τὰς καὶ διὰ παντός· ἀλλ' ὅμως οὕτως ἀθλίως οἱ πολλοὶ διά-
 κεινται, ὥς μετὰ ἰσοσύτην ἀνάγνωσιν μηδὲ τὰ ὀνόματα εἰ-
 δέναι τῶν βιβλίων, καὶ οὐκ αἰσχύνονται, οὐδὲ φρίττουσιν,
 15 οὕτω παρέργως εἰς ἀκροατήριον θεῖον εἰσερχόμενοι.

Ἄλλ' ἂν μὲν κιθαρωδὸς ἢ ὀρχησιῆς ἢ ἄλλος τῶν ἐπὶ
 τῆς σκηρῆς καλέσῃ τὴν πόλιν, μετὰ σπουδῆς ἅπαντες τρέχου-
 σι, καὶ χάριν αὐτῷ τῆς κλήσεως ἴσασι, καὶ ἡμέρας ὀλοκλή-
 ρου τὸ ἡμῶν μέρος ἀναλίσκουσιν, ἐκεῖνα μόνω προσέχον-
 20 τες, τοῦ δὲ Θεοῦ διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἡμῶν διαλε-
 γομένου, χασμάμεθα, κνώμεθα, ἰλιγγιῶμεν. Καὶ ἐν μὲν τῷ
 θέρει πολὺς ὁ αὐχμὸς εἶναι δοκεῖ, καὶ τὴν ἀγορὰν καταλαμ-
 βάνομεν, καὶ ἐν χειμῶνι πάλιν ὁ ὑετὸς κώλυμα καὶ ὁ πη-
 λός, καὶ οἴκοι καθήμεθα· καὶ ἐν μὲν ταῖς ἵπποδρομίαις, οὐκ
 25 ὀρόφου ἐπικειμένου τοῦ τὸν ὑετὸν σιέγοντος, οἱ πλείους, πολ-
 λῶν ὄμβρων καταφερομένων, καὶ ἀνέμου τὸ ὕδωρ εἰς τὰς
 ὄψεις ριπίζοντος, ἐσιθήκασιν μαινόμενοι, καὶ ψύχους καὶ ὑε-
 τοῦ καὶ πηλοῦ καὶ μήκους ὁδοῦ καταφρονοῦντες, καὶ οὐδὲν
 αὐτοὺς οὔτε οἴκοι κατέχει, οὔτε ἐκεῖ κωλύει διαβῆναι, ἐν-
 0 ταῦθα δέ, καὶ ὀρόφων ἐπικειμένων, καὶ θέρμης οὐσης θαν-

καὶ εἶδομεν τὰ ἀπόρρητα μυστήρια καὶ ἐκλήθημεν πρὸς μίαν τόσον μεγάλην τιμὴν, πρέπει ἐπιδεικνύοντες ὄλην τὴν παρρησίαν μας ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ κατηγοροῦν καὶ νὰ λέγουν κάτι ἐναντίον τῶν χριστιανῶν νὰ τοὺς ἀποστομώνωμεν καὶ νὰ μὴ δείχνωμεν ἀπλῶς ἀνοχήν πρὸς αὐτούς. Θὰ ἠμπορέσωμεν δὲ αὐτὸ νὰ τὸ κάμωμεν, ἐὰν καὶ παρρησίαν ἔχωμεν καὶ προσέχωμεν εἰς τὰς Γραφὰς καὶ δὲν ἀκούωμεν αὐτὰς ἀδιάφορα· διότι, ἐὰν κάποιος ἔρχεται ἐδῶ μὲ ὄλην τὴν προσοχὴν του καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀναγινώσκη αὐτὰς εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλὰ προσέχη αὐτὰ ποὺ λέγονται ἐδῶ, ἀρκεῖ καὶ ἓνας χρόνος διὰ νὰ ἀποκτήσῃ πολλὴν ἐμπειρίαν· διότι δὲν ἀναγινώσκομεν σήμερον μὲν αὐτὰς, αὔριον δὲ ἄλλας Γραφὰς, ἀλλὰ πάντοτε τὰς ἰδίας καὶ διὰ παντός· ἀλλ' ὅμως τόσον ἐλεεινοὶ εἶναι οἱ πολλοί, ὥστε μετὰ τόσῃ ἀνάγνωσιν νὰ μὴ γνωρίζουν οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν βιβλίων, καὶ δὲν ἐντρέπονται, οὔτε φρίττουν, εἰσερχόμενοι μὲ τόσῃ ἀδιαφορίαν εἰς θεῖον ἀκροατήριον.

Ἄλλ' ἐὰν μὲν καλέσῃ τὴν πόλιν κιθαρῳδὸς ἢ ὄρχηστῆς ἢ κάποιος ἄλλος θεατρίνος, ὅλοι τρέχουν μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ εὐγνωμονοῦν αὐτὸν διὰ τὴν πρόσλησιν καὶ περνοῦν τὸ ἡμισυ ὀλοκλήρου τῆς ἡμέρας προσέχοντες μόνον εἰς ἐκείνον, ἐνῶ ὅταν ὁ Θεὸς μᾶς ὁμιλῇ διὰ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων, χασμουριόμεθα, ξυνόμεθα καὶ νοιώθομεν Ζάλην. Καὶ κατὰ τὸ θέρος μὲν ποὺ ὑπάρχει πολὺς καύσων καταφεύγομεν εἰς τὴν ἀγοράν, κατὰ τὸν χειμῶνα πάλιν γίνεται ἐμπόδιον ἢ βροχὴ καὶ ἡ λάσπη καὶ μένομεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἐνῶ κατὰ τὰς ἵπποδρομίας ἂν καὶ δὲν ὑπάρχει στέγη ποὺ νὰ ἐμποδίζῃ τὴν βροχὴν, οἱ περισσότεροι, ἂν καὶ πίπτει πολλὴ βροχὴ καὶ ρίπτει ὁ ἀέρας τὴν βροχὴν εἰς τὰ πρόσωπά των, στέκονται ἐκεῖ ὡσὰν τρελλοί, περιφρονοῦντες καὶ τὸ ψῦχος καὶ τὴν βροχὴν καὶ τὴν λάσπην καὶ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, καὶ τίποτε οὔτε τοὺς κρατεῖ αὐτούς εἰς τὴν οἰκίαν οὔτε τοὺς ἐμποδίζει νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ, ἐνῶ ἐδῶ, ἂν καὶ ὑπάρχει στέγη καὶ θαυμασία ζέστη,

μασιῆς, ἀναδύονται καὶ οὐ συνιρέχουσι, καὶ ταῦτα ἐπὶ κέρδει τῆς οἰκείας ψυχῆς.

Ποῦ ταῦτα ἀνεκιά; εἶπέ μοι. Διὰ τοῦτο, ἐν ἐκείνοις πάντων ὄντες ἐμπειρότεροι, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις παίδων ἐ-
 5 σμέν ἀμαθέστεροι. Κἂν μὲν τίς (σε) ἠνίοχον καὶ ὀρχησιτὴν καλέσῃ, ὑβρίσθαι φῆς, καὶ πάντα ποιεῖς, ὥστε σε τὸ ὄνειδος ἀποτρίψασθαι, ἂν δὲ ἐπὶ τὴν θεωρίαν σε ἐλκύσῃ τοῦ πράγματος, οὐκ ἀποσηδᾶς· καὶ ἤς τὸ ὄνομα φεύγεις τέ-
 10 πράγμα καὶ τὸ ὄνομα ἔχειν ὀφείλεις, καὶ εἶναι καλεῖσθαι Χριστιανός, οὐδὲ τί ποτέ ἐστι τὸ πράγμα οἴδας. Τί ταύτης τῆς ἀνοίας γένοιτ' ἂν χεῖρον; Ταῦτα ἐβουλόμην συνεχῶς λέγειν πρὸς ὑμᾶς, δέδοικα δὲ μὴ μάτην ἀπεχθάνωμαι καὶ κέρδους χωρίς· ὄρω γὰρ μεμηνότας οὐ νέους μόνον,
 15 ἀλλὰ καὶ γέροντας, ἐφ' ὧν μάλιστα αἰσχύνομαι, θίαν ἴδω ἄνδρα ἀπὸ τῆς πολιᾶς αὐδέσιμον, καταισχύνοντα τὴν πολιάν, καὶ παιδίον ἐπισυρόμενον· τί γὰρ τοῦ γέλωτος τούτου χεῖρον; τί τοῦ ἔργου τούτου αἰσχρότερον; ὁ παῖς παρὰ τοῦ πατρὸς διδάσκεται ἀσχημονεῖν.

20 5. Δάκνει τὰ ρήματα; Τοῦτο κἀγὼ βούλομαι, ἀνασχέσθαι ὑμᾶς τῆς διὰ τῶν ρημάτων ἀληθοῦτος, ἵνα τῆς διὰ τῶν πραγμάτων ἀσχημοσύνης ἀπαλλαγῆτε· καὶ γὰρ εἰσὶ τινες, οἱ πολλῶ ψυρότεροι τούτων ὄντες, οἱ οὐδὲ αἰσχύνονται ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, ἀλλὰ καὶ μακρὸν εἴρουσιν ὑπὲρ τοῦ πρά-
 25 γματος λόγον. Κἂν μὲν ἐρωτήσῃς, Τίς ἐστὶν ὁ Ἄμως ἢ ὁ Ἀβδιοῦ ἢ ποῖος τῶν προφητῶν ὁ ἀριθμὸς ἢ τῶν ἀποστόλων, οὐδὲ χάναι δύνανται, ὑπὲρ δὲ Ἰππων καὶ ἡμιόνων, σοφιστῶν καὶ ρητόρων δεινότερον ἀπολογίαν συντιθέασι, καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα λέγουσι· Καὶ τί τὸ βλάβος; καὶ τίς ἢ

ἀποφεύγουν καὶ δὲν ἔρχονται, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ πρόκειται διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς των.

Πῶς λοιπόν, εἶπέ μου, τὰ ἀνέχονται αὐτά; Διὰ τοῦτο ἐνῶ εἴμεθα εἰς ἐκεῖνα ἐμπειρότεροι ἀπὸ ὅλους, ὅμως εἰς τὰ ἀναγκαῖα εἴμεθα ἀμαθέστεροι καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά. Καὶ ἂν μὲν κάποιος σὲ ἀποκαλέσῃ ἡνίοχον καὶ ὀρχηστήν, τό θεωρεῖς ὕβριν καὶ ὅλα τὰ κάμνεις, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃς τὴν ὕβριν, ἂν ὅμως σὲ προσκαλέσῃ διὰ νὰ ἰδῆς ὀρχηστάς ἢ ἡνιόχους, δὲν τό ἀρνεῖσαι· καὶ τῆς τέχνης ποῦ καὶ τό ὄνομα ἀποφεύγεις, τρέχεις σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου πίσω ἀπὸ αὐτήν. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ καὶ πρέπει νὰ εἶσαι καὶ τό ὄνομά του νὰ ἔχῃς, δηλαδὴ καὶ νὰ εἶσαι καὶ νὰ ὀνομάζῃσαι χριστιανός, δὲν γνωρίζεις τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ τό πρᾶγμα. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μωρίαν; Αὐτὰ θὰ ἤθελα νὰ σᾶς λέγω συνεχῶς, φοβοῦμαι ὅμως μήπως ἄδικα γίνομαι μισητός καὶ χωρὶς κέρδος· διότι βλέπω νὰ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν ὄχι μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ οἱ γέροντες, διὰ τοὺς ὁποίους πρὸ πάντων ἐντρέπομαι, ὅταν ἰδῶ ἄνδρα ποῦ εἶναι ἄξιος σεβασμοῦ ἐξ αἰτίας τῶν λευκῶν μαλλιῶν του, νὰ κατεντροπιάζῃ αὐτὰ καὶ νὰ σύρῃ μαζί του καὶ τό παιδί του· διότι τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν γελοιότητα; τί αἰσχρότερον ἀπὸ αὐτὸ τό ἔργον; τό παιδί διδάσκεται ἀπὸ τὸν πατέρα νὰ ἀσχημονῇ.

5. Πληγώνουν οἱ λόγοι μου; Αὐτὸ θέλω καὶ ἐγώ, νὰ ὑποφέρετε τὸν πόνον ποῦ προκαλοῦν οἱ λόγοι μου, ὥστε ν' ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν ἀσχημοσύνην τῶν ἔργων σας· καθ' ὅσον ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποῦ εἶναι πολὺ πιὸ ψυχρότεροι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ποῦ ὄχι μόνον δὲν ἐντρέπονται ἀπὸ τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ κάμνουν μακρὰν συζήτησιν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ἂν μὲν τοὺς ἐρωτήσῃς, Ἴποιος εἶναι ὁ Ἄμως ἢ ὁ Ἄβδιου ἢ πόσοι εἶναι οἱ προφῆται, ἢ οἱ ἀπόστολοι, δὲν ἠμποροῦν οὔτε τό στόμα των ν' ἀνοίξουν, ὅμως διὰ τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἡνιόχους συντάσσουν ἀπολογίαν πολὺ καλυτέραν καὶ ἀπὸ τοὺς σοφιστάς καὶ τοὺς ρήτορας, καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ λέγουν· Ἐκαὶ ποία ἢ βλάβη; καὶ

ζημία;'. Διὰ γὰρ τοῦτο στένω, διὸ οὐδὲ ζημίαν ἴσῃ τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ αἰσθησὶν λαμβάνετε τῶν κακῶν. Ἐδωκέ σοι βίου προθεσίαν ὁ Θεὸς εἰς τὸ θεραπεύειν αὐτόν, σὺ δὲ μάτην ἀναλίσκων αὐτόν καὶ εἰκῆ καὶ ἐν οὐδενὶ χορησίῳ, 5 ἐξείαζεις ἔτι, τίς ἢ ζημία; Κἂν μὲν ἀργύριον ὀλίγον δαπανήσης ἀπλῶς, ζημίαν τὸ πρᾶγμα καλεῖς, τὰς δὲ ἡμέρας σου δαπανῶν ὀλοκλήρους εἰς σατανικὰς πομπάς, οὐδὲν ἡγῆ ποιεῖν ἄσιπον; Δέον εἰς λιτὰς καὶ εὐχὰς δαπανᾶν σου τὴν ζωὴν ἅπασαν, σὺ δὲ εἰς κραυγὰς, καὶ θορύβους, καὶ αἰσχροὰ 10 ρήματα, καὶ μάχην, καὶ τέρψιν ἄκαιρον, καὶ ἔργα, ἀπὸ μαργανείας γινόμενα, τὸν βίον σου καταναλίσκεις εἰκῆ καὶ ἐπὶ κακῶ τῶ σῶ, καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ἐρωτᾷς, τίς ἢ ζημία; οὐκ εἰδὼς διὸ παντὸς μᾶλλον ἀφειθεῖν χρῆ ἢ χρόνον. Χρυσίον ἂν ἀναλώσης, δυνήσῃ πάλιν ἀνακιθήσασθαι, χρόνον δὲ 15 ἂν ἀπολέσης, δυσκόλως αὐτόν ἀναλήψῃ· ὀλίγος γὰρ ἡμῖν τειταμίενται κατὰ τὸν παρόντα βίον. Ἄν οὖν εἰς δέον αὐτῶ μὴ χορησώμεθα, τί ἐροῦμεν ἀπελθόντες ἐκεῖ; Εἶπε γάρ μοι, εἴ τινά σου τῶν υἱῶν ἐκέλευσας τέχνην μαθεῖν, εἴτα ἐκεῖνος οἴκοι διὰ παντὸς ἔμενεν, ἢ καὶ ἀλλαχοῦ που διέ- 20 τριθεν. οὐκ ἂν αὐτόν παρητήσαιο ὁ διδάσκαλος; οὐκ ἂν εἶπε πρὸς σέ· Ἐγγραφὴν πρὸς με πεποίηκας, καὶ χρόνον ὥρισας· εἰ μὴ μέλλει τοίνυν τὸν χρόνον τοῦτον παρ' ἡμῖν· ἀλλ' ἐτέρωθι ἀναλίσκειν ὁ παῖς, πῶς σοι παρασησώμεθα μαθητήν;'. 25

Ταῦτα καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν ἀνάγκη. Ἐρεῖ δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἡμῖν· Ἐχρόνον ὑμῖν δέδωκα', φησί, ἔπρος τὸ μαθεῖν τὴν τέχνην ταύτην τὴν τῆς εὐλαβείας, τίνος ἕνεκεν εἰκῆ καὶ μάτην τὸν χρόνον ἀνηλώσατε τοῦτον; τί δὲ πρὸς τὸν διδάσκαλον συνεχῶς οὐκ ἐβαδίζετε, οὐδὲ προσείχετε τοῖς λε- 30 γομένοις;'. Ὅτι γὰρ τέχνη ἐστὶν ἡ εὐλάβεια, ἀκουσον τί φησι ὁ προφήτης· «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς», καὶ πάλιν «Μακάριος ἄνθρωπος,

ποία ἡ ζημία;'. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ στενάζω, διότι δὲν γνωρίζετε τὴν ζημίαν ποὺ περιέχει τὸ πρᾶγμα, οὔτε αἰσθάνεσθε τὰ κακὰ ποὺ προξενεῖ. Σοῦ ἔδωσεν ὁ Θεὸς προθεσίαν ζωῆς διὰ νὰ λατρεύῃς αὐτόν, σὺ ὅμως, ἐξοδεύων τὴν ζωὴν σου ἄσκοπα καὶ εἰς τὰ χαμένα καὶ πρὸς καμμίαν ὠφέλειαν, ἐξετάζεις ἀκόμη, ποία εἶναι ἡ ζημία; Καὶ ἂν μὲν δαπανήσῃς ἀπλῶς καὶ μόνον ὀλίγα χρήματα, ὀνομάζεις τὸ πρᾶγμα ζημίαν, δαπανῶν ὅμως ὀλοκλήρους τὰς ἡμέρας σου εἰς σατανικὰς πομπάς, νομίζεις ὅτι δὲν κάμνεις τίποτε τὸ κακόν; Ἐνῶ πρέπει νὰ δαπανῇς ὅλην τὴν ζωὴν σου εἰς παρακλήσεις καὶ προσευχάς, σὺ ὅμως καταδαπανῇς τὴν ζωὴν σου ἄσκοπα καὶ πρὸς κακόν τοῦ ἑαυτοῦ σου, εἰς κραυγὰς καὶ θορύβους καὶ αἰσχρὰ λόγια καὶ διαμάχας καὶ κακὰς ἀπολαύσεις καὶ εἰς ἔργα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν μαγείαν, καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐρωτᾷς, ποία εἶναι ἡ ζημία; δὲν γνωρίζεις ὅτι πρέπει τὸν χρόνον νὰ τὸν ἐξοδεύωμεν μὲ περίσκεψιν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τιδῆποτε ἄλλο πρᾶγμα; Χρήματα ἐὰν ἐξοδεύσῃς θὰ ἠμπορέσῃς πάλιν νὰ τὰ ἀποκτήσῃς, ἂν ὅμως χάσῃς χρόνον, δύσκολα θὰ τὸν ἀποκτήσῃς· διότι ὀλίγος χρόνος μᾶς ἔχει ἐπιφυλαχθῆ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἄν λοιπὸν δὲν τὸν χρησιμοποιήσωμεν ὅπως πρέπει, τί θὰ εἰποῦμεν ὅταν μεταβῶμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν; Διότι εἶπέ μου· ἐὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς υἱοὺς σου τοῦ ἔλεγε νὰ μάθῃ μίαν τέχνην καὶ ἐκεῖνος διέμενε συνεχῶς εἰς τὴν οἰκίαν ἢ καὶ ἐπερνοῦσε κάπου ἄλλοῦ τὸν καιρὸν του, δὲν θὰ τὸν ἐζητοῦσεν ὁ διδάσκαλος; δὲν θὰ σοῦ ἔλεγεν· Ὑπέγραψες συμφωνίαν μαζί μου καὶ ὠρισες χρόνον· ἐὰν λοιπὸν δὲν πρόκειται ὁ υἱὸς σου νὰ ἐξοδεύῃ τὸν χρόνον αὐτόν κοντά μου, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐξοδεύῃ ἄλλοῦ, πῶς θὰ σοῦ προσφέρωμεν μαθητήν;'.

Αὐτὰ πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς. Θὰ εἰπῆ δὲ καὶ ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς. Ἐχρόνον σᾶς ἔδωσα, θὰ εἰπῆ, διὰ νὰ μάθετε αὐτὴν τὴν τέχνην τῆς εὐλαβείας· διατί ἐξωδεύσατε αὐτὸν τὸν χρόνον ἄδικα καὶ ἄσκοπα; διατί δὲν ἐπηγαίνατε συνεχῶς πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ οὔτε ἐπροσέχατε τοὺς λόγους του; Τὸ ὅτι βέβαια εἶναι τέχνη ἢ εὐλάβεια, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης· «Ἐλᾶτε τέκνα, ἀκούσατέ μου, διό-

δν ἂν παιδεύσης, Κύριε, καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξης αὐτόν». "Οταν οὖν τοῦτον ἀναλώσης εἰκῆ, ποίαν ἔξεις ἀπολογίαν; Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, ὀλίγον ἡμῖν ἐταμιεύσατο χρόνον; Ὡ τῆς ἀναισθησίας καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης!
 5 ὑπὲρ οὗ μάλιστα εὐχαριστεῖν ἔδει, διτι σοι τοὺς πόνους ἐπέτεμε, καὶ τοὺς ἰδρωῖτας ἐνέκοψε, καὶ τὴν ἀνάπαισιν μακρὰν ἐποίησε καὶ ἀθάνατον, ὑπὲρ τούτων ἐγκαλεῖς καὶ δυσχεραίνεις;

Ἄλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς ἐνταῦθα τὸν λόγον ἐξηγάγομεν, καὶ μακρὸν εἰργασάμεθα. Διὸ περ ἀναγκαῖον αὐτὸν συσπεῖλαι πάλιν καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς ἡμετέρας ταλαιπωρίας, διτι ἐνταῦθα μὲν, ἂν μακρὸς γένηται ὁ λόγος, πάντες ἀκηδιῶμεν, ἐκεῖ δέ, ἐκ μέσης ἡμέρας ἀρχόμενοι, ὑπὸ λοιπῶσι καὶ λύχνῳ ἀναχωροῦσιν. Ἄλλ' ἵνα μὴ αἰεὶ ἐγκαλωμεν,
 15 παρακαλοῦμεν ὑμᾶς λοιπὸν καὶ θεόμεθα Ἐπί τὴν χάριν καὶ ἡμῖν καὶ ἑαυτοῖς, καί, πάντων ἀπαλλαγέντες τῶν ἄλλων, τούτοις ἑαυτοὺς προσηλώσωμεν κερδανοῦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐξ ὑμῶν τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην, καὶ τὸ σεμνύνεσθαι ἐφ' ὑμῖν, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις λαβεῖν ἀμοιβήν.
 20 τὸν δὲ μισθὸν ἅπαντα ὑμεῖς καρπώσεσθε, διτι, μανικῶς οὕτω προσηλωμένοι τῇ ὀρχήσειρα πρὸς τούτου, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ τὴν ἡμετέραν παράκλησιν ἀπερρήξατε τοῦ νοσήματος ἑαυτοὺς ἐκεῖνου, καὶ τὰ δεσμὰ διελύσατε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἐδράμετε. Οὐκ ἐκεῖ δὲ μόνον λήψεσθε τὸν μισθόν;
 25 ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα εἰλικρινῆ καρπώσεσθε τὴν ἡδονήν τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετὴ μετὰ τῶν ἐκεῖ στεφάνων καὶ ἐνταῦθα ἡδὸν κατίσθησιν ἡμῖν τὸν βίον'.

Πεπλώμεθα τοίνυν τοῖς εἰρημένοις, ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐκεῖσε ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλαν-
 30 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, Κύριε, πού θά τόν παιδεύσης καί θά τόν διδάξης ἀπό τόν νόμον σου»¹⁰. "Όταν λοιπόν τόν δαπανήσης αὐτόν ἄσκοπα, ποίαν ἀπολογία θά ἔχης; Καί διατί, λέγει, μάς ἐπεφύλαξεν ὀλίγον χρόνον; "Ω μέγεθος ἀναισθησίας καί ἀχαριστίας! δι' ἐκεῖνο πού ἔπρεπε πρό πάντων νά τόν εὐχαριστήῃς, διότι ὠλιγόστευσε τοὺς κόπους σου καί ἀπέκοψε τοὺς ἰδρώτας σου καί ἔκαμε τήν ἀνάπαυσίν σου μακράν καί ἀθάνατον, δι' αὐτά σὺ τόν κατηγορεῖς καί δυσανασχετεῖς;

Ἄλλ' ὅμως δέν γνωρίζω πῶς μετεφέραμεν τόν λόγον ἐδῶ καί τόν ἐμακρύναμεν τόσον πολύ. Διὰ τοῦτο λοιπόν εἶναι ἀνάγκη νά τόν συντομεύσωμεν πάλιν καθ' ὅσον καί αὐτό εἶναι δείγμα τῆς ἀθλιότητός μας, ὅτι ἐδῶ μέν, ἂν μακρύνῃ ὁ λόγος, ὅλοι δείχνομεν ἀδιαφορίαν, ἐνῶ εἰς τὰς ἵπποδρομίας μολονότι ἀρχίζουν ἀπό τὸ μεσημέρι, ἀναχωροῦν ὑπὸ τὸ φῶς τῶν λαμπάδων καί τῶν λύχνων. Ἄλλὰ διὰ νά μὴ κατηγοροῦμεν πάντοτε, σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπόν καί σᾶς ἱκετεύομεν Ἄδωσατε αὐτήν τήν χαρὰν καί εἰς ἐμένα καί εἰς τοὺς ἑαυτοὺς σας, καί, ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ἄς προσηλώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς αὐτά διότι θά κερδίσω καί ἐγὼ ἀπὸ σᾶς τήν χαρὰν καί τήν εὐφροσύνην καί τὸ νά ὑπερηφανεύωμαι διὰ σᾶς, καί θά λάβω τήν ἀμοιβήν δι' αὐτά τὸν δέ μισθὸν ὅλον θά τόν καρπωθῆτε σεις, διότι, ἂν καί ἦσασθε προηγουμένως μέμανίαν προσηλωμένοι εἰς τήν ὀρχήστραν, ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου πρὸς τὸν Θεὸν καί τῆς ἰδικῆς μου παρακλήσεως ἀπηλλάξατε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀπὸ ἐκείνην τήν νόσον καί ἐσπάσατε τὰ δεσμὰ καί ἐτρέξατε πρὸς τὸν Θεόν. Δέν θά λάβετε μόνον ἐκεῖ τὸν μισθόν, ἀλλὰ καί ἐδῶ θά καρπωθῆτε τήν πραγματικὴν ἡδονήν διότι τέτοια εἶναι ἡ ἀρετὴ μαζὶ μὲ τοὺς ἐκεῖ στεφάνους καί ἐδῶ καθιστᾷ τὴν ζωὴν εὐχάριστον'.

"Ἄς δείχνωμεν λοιπόν πίστιν εἰς τὰ λεγόμενα, ὥστε νά ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ καί τῆς ἐδῶ ζωῆς καί τῆς ἐκεῖ μὲ τὴν χάριν καί φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καί εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν

ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ΄

Ἰω. 9, 34 - 10, 13

«Καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω. Καὶ ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς
ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ εὐρῶν αὐτόν, εἶπεν αὐ-
5 τῷ· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Ἀπεκρί-
θη ἐκεῖνος, καὶ εἶπε· Καὶ τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πι-
σιεύσω εἰς αὐτόν;».

1. Οἱ διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν
πάσχοντές τι δεινὸν καὶ ὑβριζόμενοι, οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ
10 τιμώμενοι ὥσπερ γὰρ ὁ χρέματι ἀπολλύς δι' αὐτόν, οὕ-
τος μάλιστα ἐστὶν ὁ εὐρίσκων, καὶ ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μι-
σῶν, αὐτὸς μάλιστα ἐστὶν ὁ φιλῶν, οὕτω καὶ ὁ ὑβριζόμε-
νος, οὗτος μάλιστα ἐστὶν ὁ τιμώμενος· ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ
τυφλοῦ γεγένηται. Ἐξέβαλον οὖν αὐτόν ἐκ τοῦ ἱεροῦ οἱ
15 Ἰουδαῖοι, καὶ εὗρεν αὐτόν ὁ Δεσπότης τοῦ ἱεροῦ. Ἀπηλλάγη
τοῦ συνεδρίου τοῦ λοιμικοῦ, καὶ περιέτευχε τῇ στυγερῇ πηγῇ
ἠτιμάσθη παρὰ τῶν τὸν Χριστὸν ἀιμασάντων, καὶ ἐτιμήθη
παρὰ τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότου (τοιαῦτα τὰ τῆς ἀληθείας
ἐπαύλα). Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν ἐνιαῦθα ἀφῶμεν τὰ χρήμα-
20 τα, εὐρίσκομεν ἐκεῖ παρησίαν ἂν ἐνιαῦθα δῶμεν τοῖς θλι-
βομένοις, ἀναπαυσόμεθα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἂν ὑβρισθῶμεν
διὰ τὸν Θεόν, τιμώμεθα καὶ ἐνιαῦθα καὶ ἐκεῖ.

Ὡς δὲ ἐξέβαλον αὐτόν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, εὗρεν αὐτόν ὁ Ἰη-
σοῦς. Δείκνυσιν ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἦλθεν, ὥσπερ
25 αὐτῷ συνιχεῖν. Καὶ ὅρα τίσιν αὐτόν ἀμείβεται, τῷ κεφα-
λαίῳ τῶν ἀγαθῶν καὶ γὰρ ἐαντὸν ἐγνώρισεν αὐτῷ, πρό-
τερον ἀγνοοῦντι, καὶ εἰς τὸν τῶν οἰκείων μαθητῶν ἐγκα-

ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ΄

Ίω. 9, 34 - 10, 13

«Καὶ τὸν ὠδήγησαν βιαίως ἔξω. Καὶ ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι τὸν ἐξεδίωξαν καὶ ὅταν τὸν ἤυρεν, εἶπεν εἰς αὐτόν· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε· Καὶ ποῖος εἶναι, Κύριε, διὰ νὰ πιστεύσω εἰς αὐτόν;».

1. Ἐκεῖνοι ποὺ πάσχουν κάποιο κακὸν καὶ ὑβρίζονται διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὁμολογίαν των διὰ τὸν Χριστόν, αὐτοὶ πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τιμῶνται· διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ ἔχασε χρήματα δι' αὐτόν, αὐτὸς πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εὐρίσκει αὐτά, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ αὐτόν, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ὑβρίζεται, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατ' ἐξοχὴν τιμᾶται, πρᾶγμα ποὺ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τυφλοῦ. Τὸν ἐξεδίωξαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὸ ἱερόν καὶ ἤυρεν αὐτόν ὁ Κύριος τοῦ ἱεροῦ. Ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ θανατηφόρον δικαστήριον καὶ συνήντησε τὴν σωτήριον πηγὴν· ἠτιμάσθη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἠτίμασαν τὸν Χριστόν καὶ ἐτιμήθη ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Κυρίου (τέτοια εἶναι τὰ ἔπαθλα τῆς ἀληθείας). Ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἂν περιφρονήσωμεν ἐδῶ τὰ χρήματα, εὐρίσκομεν ἐκεῖ παρρησίαν· ἂν τὰ δώσωμεν εἰς τοὺς θλιβομένους, θὰ ἀναπαυθῶμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἂν ὑβρισθῶμεν χάριν τοῦ Θεοῦ, τιμώμεθα καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ.

Μόλις δὲ ἐξεδίωξαν αὐτόν ἀπὸ τὸ ἱερόν, ἤυρεν αὐτόν ὁ Ἰησοῦς. Δείχνει ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι δι' αὐτόν τὸν σκοπὸν ἤλθεν, διὰ νὰ τὸν συναντήσῃ. Καὶ πρόσεχε μὲ τί τὸν ἀμείβει, μὲ τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν· καθ' ὅσον καὶ τὸν ἑαυτόν του ἐφανέρωσεν εἰς αὐτόν ποὺ προηγουμένως δὲν τὸν ἐγνώριζε, καὶ κατέταξεν αὐτόν εἰς τὸν χορὸν

τέλεξε χορόν. Σὺ δὲ σκόπει, πῶς τὴν ἀκριβείαν ὁ Εὐαγγε-
 λιστῆς ἐξηγεῖται· εἰπόντιος γὰρ αὐτοῦ· «Σὺ πιστεύεις εἰς
 τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;», λέγει· «Κύριε, καὶ τίς ἐστιν;»· οὐδέπω
 γὰρ αὐτὸν ᾔδει, καίτοι τεθεραπευμένος· τυφλὸς γὰρ ἦν,
 5 πρὶν ἢ πρὸς τὸν εὐεργέτην ἔλθειν, καὶ μετὰ τὴν ἴασιν ὑπὸ
 τῶν κυνῶν ἐκείνων περιεῖλκετο. Καθάπερ οὖν τις ἀγωνο-
 θέτης, ἀθλητὴν πολλὰ καμόντα καὶ σιφρανωθέντα δέχεται.
 Καὶ τί φησιν· «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Τί τοῦ-
 το; Μετὰ τοσαύτην ἀπίσθησιν, τὴν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους,
 10 μετὰ τοσαῦτα ῥήματα ἐρωτᾷ, «Εἰ πιστεύεις», οὐκ ἀγνοῶν,
 ἀλλὰ βουλόμενος ἐαυτὸν γνωρίσαι, καὶ δεικνὺς διὰ πολλοῦ
 τιμᾶται τὴν αὐτοῦ πίστιν. Ὑβριστὴν με δῆμος τοσοῦτος, φη-
 σίν, ἄλλ' οὐδεὶς ἐμοὶ λόγος ἐκείνων ἑνὸς μοι μέλει, τοῦ
 σὲ πιστεῦσαι κρείττων γὰρ εἰς, ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυ-
 15 ρίου, ἢ μυριοὶ παράνομοι· «σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ
 Θεοῦ;». Ὡς καὶ παρών, καὶ ἀποδεχόμενος τὰ εἰρημένα,
 οὕτως αὐτὸν ἐρωτᾷ, καὶ πρότερον αὐτὸν εἰς πόθον ἐαυτοῦ
 κατέσκησεν· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐὐθέως πιστευσον, ἀλλὰ καὶ
 ἐρώτησιν.

20 Τί οὖν ἐκεῖνος; «Καὶ τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύσω
 εἰς αὐτόν;». Ποθούσης καὶ σφόδρα ἐπιζητούσης ψυχῆς τὸ
 ῥῆμα. Ὑπὲρ οὗ τοσαῦτα διελέχθη, τοῦτο ἀγνοεῖ, ἵνα μά-
 θης αὐτοῦ τὸ φιλάληθες· οὕτω γὰρ ἦν αὐτὸν ἐωρακώς.
 «Λέγει αὐτῷ· Καὶ ἐώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ,
 25 ἐκεῖνός ἐστιν». Οὐκ εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι, ἀλλὰ μέσως τι καὶ
 ὑπεσιαλμένως· «Καὶ ἐώρακας αὐτόν». Τοῦτο διὰ ἄδηλον ἦν
 διὸ τὸ σαφέστερον· ἐπήγαγεν· «Ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστι.
 Λέγει· Πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ εὐθέως». Καὶ
 οὐκ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι ὁ τεθεραπευκός σε, ὁ εἰπὼν σοι, Ὑπα-

τῶν μαθητῶν του. Σὺ ὅμως πρόσεχε, πῶς ὁ Εὐαγγελιστὴς περιγράφει τὴν ἀκρίβειαν τῆς συνομιλίας· διότι ὅταν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· «Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;», λέγει ὁ τυφλός· «Κύριε, καὶ ποῖος εἶναι;»· διότι δὲν τὸν ἐγνώριζεν ἀκόμη, ἂν καὶ εἶχε θεραπευθῆ ὑπὸ αὐτοῦ· καθ' ὅσον τυφλός ἦτο πρὶν ἔλθῃ πρὸς τὸν εὐεργέτην, καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν ἐσύρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ ἐκείνου τοὺς σκύλους. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν κάποιος ἀγωνοθέτης τὸν δέχεται ὡσάν ἀθλητὴν ποὺ ἐκοπίασε πάρα πολὺ καὶ ἐστεφανώθη. Καὶ τί λέγει· «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Τί σημαίνει αὐτό; Μετὰ τὴν τόσῃ ἀντίρρησίν του πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, μετὰ τοὺς τόσους λόγους του τὸν ἐρωτᾷ, «Ἐὰν πιστεύῃ», ὅχι ἐπειδὴ τὸ ἀγνοεῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ τοῦ φανερώσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ τοῦ δείξῃ ὅτι ἐκτιμᾷ πάρα πολὺ τὴν πίστιν του. Ἐξύβρισε, λέγει, τόσον πληθος, ἀλλ' ἐμένα δὲν μὲ ἐνδιαφέρουν ἐκεῖνοί· ἓνα μόνον μὲ ἐνδιαφέρει, τὸ νὰ πιστεύσῃς σύ, διότι εἶναι προτιμότερος ἓνας ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ οἱ μύριοι παράνομοι!· «οὐ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Ὡσάν νὰ ἦτο παρῶν καὶ νὰ ἐδέχετο τὰ λόγια τῶν Ἰουδαίων, ἔτσι τὸν ἐρωτᾷ, καὶ κατ' ἀρχὴν ἐδημιούργησεν εἰς τὸν τυφλὸν τὸν πόθον δι' αὐτόν· διότι δὲν εἶπε, πίστευσε ἀμέσως, ἀλλὰ τὸν ὀδηγεῖ εἰς αὐτὸ μὲ τὰς ἐρωτήσεις τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης.

Τί λέγει λοιπὸν ἐκεῖνος; «Καὶ ποῖος εἶναι, Κύριε, διὰ νὰ πιστεύσω εἰς αὐτόν;». Ἡ φράσις φανερῶνει ψυχὴν ποὺ ποθεῖ καὶ ἐπιθυμεῖ πάρα πολὺ νὰ τὸν γνωρίσῃ. Αὐτόν, περὶ τοῦ ὁποίου τόσα εἶπεν, αὐτόν τὸν ἀγνοεῖ, διὰ νὰ μάθῃς τὴν φιλαλήθειαν αὐτοῦ· διότι ἀκόμη δὲν τὸν εἶχεν ἰδεῖ. «Λέγει εἰς αὐτόν· Καὶ τὸν ἔχεις ἰδεῖ καὶ αὐτὸς ποὺ συνομιλεῖ μαζί σου, αὐτὸς εἶναι». Δὲν εἶπεν, 'ἐγὼ εἶμαι', ἀλλὰ ἔμμεσα ἀκόμη καὶ καλυμμένα· «Καὶ τὸν ἔχεις ἰδεῖ». Αὐτὸ ἀκόμη δὲν ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτόν· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσε τὸ σαφέστερον· «Αὐτὸς ποὺ συνομιλεῖ μαζί σου, ἐκεῖνος εἶναι. Λέγει· Πιστεύω, Κύριε· καὶ ἀμέσως τὸν ἐπροσκύνησεν». Καὶ δὲν εἶπεν, "Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ σὲ ἐθερά-

γε, νίψαι εἰς τὸν Σιλβάμ», ἀλλά, πάντα ἐκεῖνα σιγήσας, φησὶ
 «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Εἶτα, τὴν πολλὴν διά-
 θεσιν ἐμφαίνων, προσεκύνησεν εὐθέως, ὅπερ ὀλίγοι τῶν
 ιεθεραπευμένων ἐποίησαν, οἷον οἱ λεπροί, καὶ εἴ τις ἄλ-
 5 λος, διὰ τούτου ἐμφαίνων αὐτοῦ τὴν θεῖαν δύναμιν. Ἴνα
 γὰρ μὴ τις νομίση ρῆμα μόνον εἶναι τὸ λεχθέν, καὶ τὸ ἔρ-
 γον προσέδηκε.

Προσκυνήσαντος δὲ αὐτοῦ, φησὶν ὁ Χριστός· «Εἰς κρι-
 μα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέ-
 10 πωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται». Τοῦτο καὶ Παῦ-
 λός φησι «Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ διώκοντα δι-
 καιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ
 πίστεως Ἰησοῦ. Ἰσραὴλ δέ, διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς
 νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασεν». Εἰπὼν δέ, «Εἰς κριμα ἐ-
 15 γὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον», κάκεινον σφοδρότερον πε-
 ρὸ τὴν πίσιν εἰργάσατο, καὶ διανέστησε τοὺς ἀκολουθούντας
 αὐτῷ· καὶ γὰρ ἠκολούθουν αὐτῷ Φαρισαῖοι. Τὸ δὲ «εἰς κρι-
 μα» εἰς μείζονα κόλασιν ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι, οἱ καταδικά-
 σαντες αὐτόν, αὐτοὶ εἰσιν οἱ καταδεδικασμένοι, οἱ καὶ ὡς
 20 ἁμαρτωλὸν κατακρίναντες, αὐτοὶ εἰσιν οἱ κατακεκριμένοι.
 Ἐνταῦθα δὲ δύο λέγει ἀναβλέψεις καὶ δύο τυφλότητας, τὴν
 τε αἰσθητήν, τὴν τε νοητήν.

Λέγουσι αὐτῷ ἐκ τῶν ἀκολουθούντων αὐτῷ· «Μὴ καὶ
 ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;». Ὡσπερ ἀλλαγῶ ἔλεγον, «Οὐδεὶς δε-
 25 δουλεύκαμεν πάποτε· ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα», οὕτω
 καὶ νῦν πρὸς τὰ αἰσθητὰ κεχῆνασι μόνον, καὶ ταύτην ἐπαι-
 σχύονται τὴν πήρωσιν. Εἶτα, δεικνὺς ὅτι θέλιον τυφλοὺς
 αὐτοὺς εἶναι ἢ βλέποντας, φησὶν· «Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν
 εἶχετε ἁμαρτίαν». Ἐπειδὴ αἰσχύνῃς τὸ πρᾶγμα ἐνόμιζον

2. Ρωμ. 9, 30 - 31.

3. Ἰω. 8, 33' 41.

πευσεν, αὐτὸς ποῦ σοῦ εἶπε, «Πήγαινε καὶ πλύσου εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλῳάμ», ἀλλὰ, ἀφοῦ τὰ ἀπεσιώπησεν αὐτά, λέγει· «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν μεγάλην διάθεσίν του τὸν ἐπροσκύνησεν ἀμέσως, πρᾶγμα ποῦ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς θεραπευμένους τὸ ἔκαναν, ὅπως οἱ λεπροὶ καὶ ἴσως κάποιος ἄλλος, δηλώνων μὲ αὐτὸ τὴν θεῖαν δύναμίν του. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς ὅτι αὐτὸ ποῦ εἶπεν ὅτι εἶναι μόνον λόγια, ἐπρόσθεσε καὶ τὴν πρᾶξιν.

Ἄφοῦ τὸν ἐπροσκύνησεν, εἶπεν ὁ Χριστός· «Ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ, διὰ ν' ἀποκτήσουν τὸ φῶς τῶν αὐτοῖ ποῦ δὲν βλέπουν καὶ αὐτοῖ ποῦ βλέπουν νὰ γίνουν τυφλοί». Αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Τί λοιπὸν θὰ εἰποῦμεν; Ὅτι οἱ ἐθνικοὶ ποῦ δὲν ἐπεδίωκον τὴν δικαίωσίν των, ἐπέτυχον νὰ δικαιωθοῦν διὰ τῆς πίστεως τῶν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἐνῶ ὁ Ἰσραὴλ ποῦ ἐπεδίωκε τὴν δικαίωσίν του διὰ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου δὲν κατώρθωσε νὰ δικαιωθῆ»². Μὲ τὰ λόγια του «Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον», καὶ ἐκεῖνον τὸν ἔκαμε σφοδρότερον εἰς τὴν πίστιν καὶ διήγειρεν ἐκείνους ποῦ τὸν ἠκολούθουν· καθ' ὅσον ἠκολούθουν αὐτὸν Φαρισαῖοι. Τὸ δὲ «εἰς κρίμα» τὸ εἶπε διὰ νὰ δηλώσῃ μεγαλυτέραν τιμωρίαν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, αὐτοῖ ποῦ τὸν κατεδίκασαν, αὐτοῖ εἶναι οἱ καταδικασμένοι, αὐτοῖ ποῦ τὸν κατέκριναν ὡς ἁμαρτωλόν, αὐτοῖ εἶναι οἱ κατακεκριμένοι. Ἐδῶ δὲ ἐννοεῖ δύο ἀναβλέψεις καὶ δύο τυφλότητας, καὶ τὴν αἰσθητὴν καὶ τὴν νοητὴν.

Λέγουν εἰς αὐτὸν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τὸν ἠκολούθουν· «Μήπως καὶ ἡμεῖς εἴμεθα τυφλοί;». Ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγον εἰς ἄλλην περίπτωσιν, «Δὲν ὑπήρξαμεν ποτὲ δοῦλοι κανενός· δὲν ἐγεννήθημεν ἀπὸ πορνείαν»³, ἔτσι καὶ τώρα δίδουν προσοχὴν μόνον εἰς τὰ αἰσθητά, καὶ διὰ τὴν τύφλωσιν αὐτὴν ἐντρέπονται. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι εἶναι προτιμότερον εἰς αὐτοὺς νὰ εἶναι τυφλοί, παρὰ νὰ βλέπουν, λέγει· Ἐὰν ἦσασθε τυφλοί, δὲν θὰ εἴχετε ἁμαρτίαν». Ἐπειδὴ ἐθεωροῦσαν τὸ πρᾶγμα αἰτίαν ἐντροπῆς, δηλαδὴ

εἶναι, τὴν συμφορὰν, περιείρευσεν αὐτὸ εἰς τὴν αὐτῶν κε-
 φαλήν, εἰπὼν ὅτι 'τοῦτο ἀνεκιοτέρα ὑμῖν ἔφερε τὴν κό-
 λασιν', πανιαχοῦ περικόπιων τὰ ἀνθρώπινα φρονήματα, καὶ
 εἰς ἔννοιαν ἄγων μεγάλην καὶ θαυμασιήν. «Νῦν δὲ καὶ
 5 λέγετε ὅτι βλέπομεν». Ὡσπερ ἐκεῖ φησιν· «Ὅν ὑμεῖς ἐλέ-
 γετε ὅτι Θεὸς ὑμῶν ἦν», οὕτω δὴ καὶ ἐνιαῦθα· «Νῦν δὲ
 λέγετε ὅτι βλέπετε»· οὐ γὰρ βλέπετε. Ἐνιαῦθα, ὅπερ ἐνό-
 μιζον ἐγκώμιον εἶναι μέγα, τοῦτο δείκνυσιν αὐτοῖς κόλασιν
 φέρον. Καὶ ὑπὲρ τῆς προτέρας δὲ πηρώσεως παρεμυθήσα-
 10 το τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν· εἰα περὶ τῆς τυφλότητος αὐτῶν
 διαλέγεται. Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν, 'Ὅν παρὰ τὴν ἡμετέραν
 πῆρωςιν οὐ προσερχόμεθα, ἀλλ' ὡς πλάνον φεύγοντες ἀπο-
 σιροφόμεθα', ὑπὲρ τούτου πάντα ποιεῖται τὸν λόγον.

2. Οὐχ ἀπλῶς δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐμνημόνευσεν ὅτι ἡ-
 15 κούσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες, καὶ
 εἶπαν, «Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;», ἀλλ' ἵνα σε ἀναμνήση
 ὅτι οὗτοι ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ πρότερον ἀπροσιάντες, εἰα λιθά-
 σαντες· ἦσαν γὰρ τινες, ἐπιπολαίως ἀκολουθοῦντες, καὶ ρα-
 δίως εἰς τὸνναντίον μεταβαλλόμενοι. Πόθεν οὖν καιασκευά-
 20 ζει, ὅτι οὐκ ἔστι πλάνος, ἀλλὰ ποιμὴν; Θεὸς τὰ γνωρίσματα
 ἐκατέρου, καὶ τοῦ ποιμένου, καὶ τοῦ πλάνου, καὶ λυμεῶνος,
 καὶ ἀπ' αὐτῶν παρέχων αὐτοῖς ἐξετάζειν τὴν τῶν πραγμά-
 των ἀλήθειαν. Καὶ πρότερον τίς ὁ πλάνος καὶ ὁ κλέπιης
 δείκνυσιν, ἀπὸ Γραφῶν αὐτὸν οὕτω καλῶν καὶ λέγων· «Ἄ-
 25 μὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· Ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας
 εἰς τὴν αὐλήν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν,
 ἐκεῖνος κλέπιης ἐστὶ καὶ λησιτής».

Ὅρα τὰ δείγματα τοῦ λησιτοῦ, πρῶτον, ὅτι οὐ παρορησία
 εἰσέρχεται, δεύτερον, ὅτι οὐ κατὰ τὰς Γραφάς· τοῦτο γὰρ
 30 ἐστὶ τὸ «μὴ διὰ τῆς θύρας». Ἐνιαῦθα δὲ καὶ τοὺς πρὸ αὐ-
 τοῦ αἰνίττειται, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ἔσομένους· τὸν τε Ἄντι-

τὴν συμφορὰν, ἐπέρριψεν αὐτὴν εἰς τὴν κεφαλὴν των μὲ τοὺς λόγους του, ἄυτό θὰ ἐγίνετο δι' ἐσᾶς ἀνεκτοτέρας τιμωρίας', περιορίζων εἰς κάθε περίπτωσιν τὰ ἀνθρώπινα φρονήματα καὶ ὀδηγῶν εἰς ὑψηλὴν καὶ θαυμαστὴν σκέψιν. «Τώρα ὅμως καὶ λέγετε ὅτι βλέπομεν». Ὡπως ἀκριβῶς ἐκεῖ λέγει, «Αὐτὸν ποὺ ἐλέγετε σεῖς ὅτι ἦτο Θεός σας»⁴, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ· «Τώρα ὅμως λέγετε ὅτι βλέπετε»· διότι δὲν βλέπετε. Ἐδῶ, αὐτὸ ποὺ τὸ ἐθεωροῦσαν μεγάλο ἐγκώμιον, αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι γίνεται αἰτία τιμωρίας δι' αὐτούς. Καὶ διὰ τὴν προηγουμένην δὲ τύφλωσιν του παρηγόρησε τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν· εἰς τὴν συνέχειαν ὀμιλεῖ διὰ τὴν τυφλότητα αὐτῶν. Διότι διὰ νὰ μὴ λέγουν, Ἐν προσερχόμεθα ὄχι λόγῳ τῆς τυφλότητός μας, ἀλλὰ σὲ ἀποστρεφόμεθα διότι πλανᾶς τοὺς ἀνθρώπους', εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα στρέφει ὅλον τὸν λόγον του.

2. Δὲν ἀνέφερε δὲ τυχαῖα ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι ἤκουσαν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν μαζί του, καὶ εἶπαν, «Μήπως καὶ ἡμεῖς εἴμεθα τυφλοί;», ἀλλὰ διὰ νὰ σὲ ὑπενθυμίση, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ πρῶτα ἀπεσκίρτησαν καὶ ἔπειτα τὸν ἐλιθοβόλησαν· διότι ἦσαν μερικοὶ ποὺ τὸν ἠκολούθουν ἐπιπόλαια καὶ εὐκόλα μετέβαλλον διαθέσεις. Πῶς λοιπὸν ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν εἶναι πλάνος, ἀλλὰ ποιμὴν; Ἄφοῦ ἀνέφερε τὰ γνωρίσματα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ τοῦ ποιμένος καὶ τοῦ πλάνου καὶ καταστροφῆς καὶ δίδων εἰς αὐτούς τὴν δυνατότητα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐξετάσουν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Καὶ πρῶτα ἀποδεικνύει ποῖος εἶναι ὁ πλάνος καὶ ὁ κλέπτης, ὀνομάζων αὐτὸν ἔτσι ἀπὸ τὰς Γραφὰς καὶ λέγων· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω· ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν μάνδραν τῶν προβάτων ἀπὸ τὴν θύραν, ἀλλὰ ἀνεβαίνει ἀπὸ ἄλλο μέρος, ἐκεῖνος εἶναι κλέπτης καὶ ληστής».

Πρόσεχε τὰ γνωρίσματα τοῦ ληστοῦ, πρῶτον, ὅτι δὲν εἰσέρχεται φανερά, δεύτερον ὄχι σύμφωνα μὲ τὰς Γραφὰς· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «μὴ διὰ τῆς θύρας». Ἐδῶ δὲ ὑπονοεῖ καὶ αὐτούς ποὺ ἦλθον πρὶν ἀπὸ αὐτὸν καὶ αὐτούς ποὺ θὰ ἔλθουν μετὰ ἀπὸ αὐτὸν· καὶ τὸν Ἀντίχριστον καὶ τοὺς

χριστιον καὶ τοὺς ψευδοχρίστους, τὸν τε Ἰούδαν καὶ Θεο-
δᾶν, καὶ εἴ τινας ἕτεροι τοιοῦτοι γέγονασιν. Εἰκότως δὲ
(«θύραν») τὰς Γραφὰς ἐκάλεσεν αὐται γὰρ ἡμᾶς προσάγουσι
τῷ Θεῷ, καὶ τὴν θεογνωσίαν ἀνοίγουσιν, αὐται πρόβατα
5 ποιῶσιν, αὐται φυλάττουσι, καὶ τοὺς λύκους οὐκ ἀφιασιν
ἐπεισελθεῖν· καθάπερ γὰρ τις θύρα ἀσφαλῆς, οὕτως ἀπο-
κλείει τοῖς αἰρετικοῖς τὴν εἴσοδον, ἐν ἀσφαλείᾳ καθισιῶσα
ἡμᾶς, περὶ ὧν ἂν βουλώμεθα πάντων, καὶ οὐκ ἐῷσα πλα-
νᾶσθαι. Κἂν μὴ παραλύσωμεν αὐτήν, οὐκ ἐσόμεθα εὐχεί-
10 ρωτοι τοῖς ἐχθροῖς. Διὰ ταύτης καὶ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς
οὐ ποιμένας εἰσόμεθα ἅπαντας.

Τί δέ ἐστιν, «Εἰς τὴν ἀλήνην»; Πρὸς τὰ πρόβατα καὶ
τὴν ἐκείνων πρόνοιαν ὁ γὰρ μὴ ταῖς Γράφαῖς χρώμενος,
ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν (ιουτέστιν, ἑτέραν ἑαυτῷ καὶ
15 μὴ νενομισμένην τέμνων ὁδόν), οὗτος κλέπτῃς ἐστίν. Ὁ-
ρᾶς κἀντιεῦθεν τῷ Παιρὶ συμφωνοῦντα, τῷ τὰς Γραφὰς
εἰς μέσον προφέρειν; Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν
«Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς», καὶ Μωϋσέα παρήγαγεν εἰς μέ-
σον, καὶ μάρτυρα αὐτὸν ἐκάλει, καὶ τοὺς προφήτας πάντας
20 «πάντας» γάρ, φησί, «οἱ ἀκούσαντες τῶν προφητῶν, ἤ-
ξουσι πρὸς με», καὶ «εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν
ἐμοί». Ἐνταῦθα δὲ τὸ αὐτὸ μεταφορικῶς ἔθηκεν. Εἰπὼν
δέ, («Ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν»), καὶ τοὺς γραμματεῖας ἠνίξατο,
ὅτι ἐδίδασκον ἐνιάλματα, διδασκαλίας ἀνθρώπων, καὶ τὸν
25 νόμον παρέβαινον, ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὄνειδίζων ἔλεγεν
«Οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον». Καὶ καλῶς εἶπεν, («Ἀ-
ναβαίνων»), οὐκ «εἰσιών»), ὅπερ ἐστὶ κλέπτου, θρυγκὸν ὑπερ-
πηδῆσαι βουλομένου, καὶ ἐπικινδύνως πάντα πρόπιοντος.

Εἶδες πῶς ὑπέγραψε τὸν λήστην; Σκόπει καὶ τοῦ ποι-
30 μένος τὸ γνῶρισμα. Τί οὖν τοῦτό ἐστιν; «Ὁ εἰσερχόμε-
νος διὰ τῆς θύρας, οὗτός ἐστιν ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων.
Τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούει

5. Ἰω. 5, 39.

6. Πρὸβλ. Ἰω. 6, 45.

7. Ἰω. 5, 46.

8. Ματθ. 15, 9.

9. Ἰω. 7, 19.

ψευδοχρίστους, καὶ τὸν Ἰούδαν καὶ τὸν Θευδᾶν καὶ μερικὸς ἄλλους ποὺ ὑπῆρξαν τέτοιοι. Πολὺ ὀρθὰ δὲ ὠνόμασε «θύραν» τὰς Γραφάς· διότι αὐταὶ μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸν Θεὸν καὶ παρέχουν τὴν θεογνωσίαν, αὐταὶ δημιουργοῦν πρόβατα, αὐταὶ τὴν φυλάσσουν καὶ δὲν ἀφήνουν τοὺς λύκους νὰ εἰσέλθουν· διότι ὡσὰν κάποια θύρα ἀσφαλῆς, ἔτσι ἀποκλείει εἰς τοὺς αἰρετικούς τὴν εἴσοδον καὶ μᾶς καθιστᾷ ἀσφαλεῖς ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐπιθυμοῦμεν καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ πλανώμεθα. Καὶ ἐὰν δὲν παραμελήσωμεν αὐτὴν δὲν θὰ γίνωμεν εὐκολοπρόσβλητοι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας. Δι' αὐτῆς θὰ γνωρίζωμεν ὅλους καὶ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς μὴ ποιμένας.

Τί σημαίνει δέ, «Εἰς τὴν αὐλήν»; Πρὸς τὰ πρόβατα καὶ τὴν πρόνοιαν ἐκείνων· διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀκολουθεῖ τὰς Γραφάς, ἀλλὰ ἀνεβαίνει ἀπὸ ἄλλο μέρος (δηλαδὴ ἀκολουθεῖ ἄλλην ὁδὸν καὶ ὄχι τὴν κανονικὴν), αὐτὸς εἶναι κλέπτης. Βλέπετε καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὅτι συμφωνεῖ μὲ τὸν Πατέρα, μὲ τὸ ὅτι ἀναφέρει τὰς Γραφάς; Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»⁵, καὶ τὸν Μωϋσῆν ἀνέφερε καὶ αὐτὸν ἐπεκαλεῖτο ὡς μάρτυρα καὶ ὅλους τοὺς προφήτας· διότι λέγει· «Ὅλοι ποὺ ἤκουσαν τοὺς προφήτας θὰ ἔλθουν πρὸς ἐμένα»⁶, καὶ «Ἐὰν ἐπιστεύατε εἰς τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἐπιστεύατε καὶ εἰς ἐμένα»⁷. Ἐδῶ δὲ τὸ ἴδιο τὸ ἀνέφερε μεταφορικά. Μὲ τοὺς λόγους του, «Ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν», καὶ τοὺς γραμματεῖς ὑπηνίχθη, διότι ἐδίδασκον ἐντολὰς καὶ διδασκαλίαν ἀνθρώπων»⁸, καὶ τὸν νόμον παρέβαινον, πρᾶγμα ποὺ βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε, κατηγορῶν αὐτούς· «Κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν ἐκτελεῖ τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου»⁹. Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἀναβαίνων» καὶ ὄχι «εἰσερχόμενος», πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ γνῶρισμα τοῦ κλέπτου, ποὺ θέλει νὰ πηδήσῃ τὸν μανδρότοιχον καὶ εἶναι ἐπικίνδυνος ὅλοι αἱ ἐνέργειαι του.

Εἶδες πῶς περιέγραψε τὸν ληστήν; Πρόσεχε καὶ τὸ γνῶρισμα τοῦ ποιμένου. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Αὐτὸς ποὺ εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν θύραν, αὐτὸς εἶναι ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων. Εἰς αὐτὸν ἀνοίγει ὁ θυρωρὸς καὶ τὴν φωνὴν

τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἴδια καλεῖ καὶ ὄνομα, καί, διὰν ἐξα-
γάγη αὐτά, πορεύεται ἔμπροσθεν αὐτῶν». Ἐθῆκε καὶ τοῦ
ποιμένος καὶ τοῦ λυμεῶνος τὰ δείγματα. Ἰδόμεν πάλιν
πῶς αὐτοῖς ἐφήρμωσε τὰ ἐξῆς· «Τούτω», φησί, «ὁ θυρω-
5 ρὸς ἀνοίγει». Ἐπέμεινε τῇ μεταφορᾷ, ὥστε ἐμφαντικώ-
τερον ποιῆσαι τὸν λόγον. Εἰ δὲ καὶ κατὰ λέξιν ἐθέλοις τὴν
παραβολὴν ἐξετάζειν, οὐδὲ καλύει θυρωρὸν ἐνταῦθα νο-
εῖν τὸν Μωϋσέα· ἐκεῖνος γὰρ ὁ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ἐμπιστευ-
θεῖς. «Καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούει τὰ πρόβατα, καὶ τὰ
10 ἴδια καλεῖ καὶ ὄνομα». Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλε-
γον αὐτὸν ἀπαιεῶνα εἶναι, καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀπιστίας τῆς
ἐαυτῶν ἐβεβαίουν, λέγοντες, «Τίς τῶν ἀρχόντων ἐπίστει-
σεν εἰς αὐτόν;», δείκνυσιν ὅτι οὐκ αὐτὸν ἐκ τῆς ἐκείνων
ἀπιστίας λυμεῶνα καὶ πλάνον δεῖ καλεῖν, ἀλλ' αὐτοὺς ἐκ
15 τοῦ μὴ προσέχειν αὐτῷ, καὶ τῆς τῶν προσβάτων ἀκολούθως
ἐκβληθῆναι τάξεως· εἰ γὰρ ποιμένος ἐστὶ τὸ διὰ τῆς νε-
ρομισμένης εἰσιέναι θύρας, αὐτὸς δὲ εἰσηλθε διὰ ταύτης,
οἱ μὲν ἀκολουθήσαντες ἅπαντες δύναισι' ἂν εἶναι πρόβατα, οἱ
δὲ ἀπορραγέντες αὐτὸν ποιμένα διέβαλον, ἀλλὰ τῆς τῶν
20 προσβάτων συγγενείας ἐξέβαλον ἑαυτούς. Εἰ δὲ λέγει προῖ-
ῶν τὴν θύραν ἑαυτὸν εἶναι, πάλιν οὐ χρὴ θορυβεῖσθαι· καὶ
γὰρ καὶ ποιμένα ἑαυτὸν λέγει, καὶ πρόβατον, καὶ διαφό-
ρος τὰς οἰκονομίας κηρύττει τὰς ἑαυτοῦ· διὰν γὰρ προσάγη
ἡμᾶς τῷ Πατρὶ, θύραν ἑαυτὸν καλεῖ, διὰν δὲ ἐπιμελῆται,
25 ποιμένα. Ἴνα γὰρ μὴ τοῦτο ἔργον εἶναι νομίσης αὐτοῦ
μόνον τὸ προσαγαγεῖν, λέγει καὶ ποιμένα ἑαυτόν.

Καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ καλεῖ τὰ
ἴδια πρόβατα, καὶ ἐξάγει αὐτά, καὶ αὐτὸς ἔμπροσθεν αὐ-
τῶν πορεύεται». Καὶ μὴν τοῦναντίον οἱ ποιμένες ποιούσι·

του ἀκούουν τὰ πρόβατα καὶ ὀνομάζει τὰ πρόβατα μὲ τὸ ὄνομά των, καί, ὅταν τὰ βγάζη ἔξω, βαδίζει ἔμπροσθέν των». Ἀνέφερε καὶ τοῦ ποιμένος τὰ γνωρίσματα καὶ τοῦ καταστροφέως. Ἄς ἰδοῦμεν πάλιν πῶς προσήρμοσεν εἰς αὐτοὺς τὰ εἰς τὴν συνέχειαν· «Εἰς αὐτόν», λέγει, «ἀνοίγει ὁ θυρωρός». Ἐπέμεινεν εἰς τὴν μεταφοράν, ὥστε νὰ κάμη πῶς ἀποδεικτικὸν τὸν λόγον. Ἐὰν δὲ θελήσης καὶ κατὰ λέξιν νὰ ἐξετάσης τὴν παραβολὴν, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ὑπονοήσης ἐδῶ ὡς θυρωρὸν τὸν Μωϋσῆν, διότι ἐκεῖνος εἶναι ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθη τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. «Καὶ τὴν φωνὴν τοῦ ἀκούουν τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἴδια τὰ ὀνομάζει μὲ τὸ ὄνομά των». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἰς κάθε περίπτωσιν ὠνόμαζον αὐτὸν ἀπατεῶνα καὶ αὐτὸ τὸ ἐπεβεβαίωνον μὲ τὴν ἀπιστίαν των, λέγοντες, «Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν;»¹⁰, δείχνει ὅτι δὲν πρέπει αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν των νὰ ὀνομάζουν καταστροφέα καὶ πλάνον, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ δὲν προσέχουν εἰς αὐτόν καὶ θ' ἀπομακρυνθοῦν εἰς τὴν συνέχειαν ἀπὸ τὸν χῶρον τῶν προβάτων· διότι ἐὰν γνώρισμα τοῦ ποιμένος εἶναι τὸ νὰ εἰσέρχεται διὰ τῆς κανονικῆς θύρας, αὐτὸς δὲ εἰσῆλθε δι' αὐτῆς, αὐτοὶ μὲν ποὺ τὸν ἠκολούθησαν θὰ ἠμποροῦσαν ὅλοι νὰ εἶναι πρόβατα, αὐτοὶ δὲ ποὺ ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὰ πρόβατα δὲν διέβαλον τὸν ποιμένα, ἀλλὰ ἀπεμάκρυναν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν συγγένειαν τῶν προβάτων. Ἐὰν ὅμως λέγη εἰς τὴν συνέχειαν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ θύρα, πάλιν δὲν πρέπει νὰ θορυβῆται κανεὶς· καθ' ὅσον καὶ ποιμένα ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του, καὶ πρόβατον, καὶ διαφοροτρόπως διακηρύσσει τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸ ἔργον του· διότι ὅταν μᾶς ὀδηγῆ εἰς τὸν Πατέρα, ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του θύραν, ὅταν δὲ φροντίζῃ δι' ἡμᾶς, ποιμένα. Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν ὅτι αὐτὸ μόνον εἶναι τὸ ἔργον του, ἡ ὀδήγησίς μας εἰς τὸν Πατέρα, ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του καὶ ποιμένα.

«Καὶ τὰ πρόβατα ἀκούουν τὴν φωνὴν του καὶ τὰ καλεῖ μὲ τὸ ὄνομά των καὶ τὰ βγάζει ἔξω καὶ ὁ ἴδιος βαδίζει ἔμπροσθέν των». Καὶ ὅμως τὸ ἀντίθετον κάμνουν οἱ ποιμέ-

ὄπισθεν αὐτῶν ἀκολουθοῦντες· ἀλλ' αὐτός, δεικνύς ὅτι ἅ-
 παντας ὀδηγήσει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀπ' ἐναντίας ἐκείνοις
 ποιεῖ ὡσπερ οὖν καὶ ὅτε τὰ προβάτια ἐπεμπεν, οὐκ ἔξω τῶν
 λύκων, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν λύκων ἐπεμπε· πολὺ γὰρ παραδοξο-
 5 τέρα αὕτη ἢ ποιμαντικὴ τῆς παρ' ἡμῖν.

3. Δοκεῖ δέ μοι καὶ περὶ τοῦ τυφλοῦ αἰνέτιεσθαι· καὶ γὰρ
 ἐκεῖνον ἐξήγαγε, καλέσας ἐκ μέσου τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἤ-
 κουσεν αὐτοῦ τῆς φωνῆς, καὶ ἐπέγνω. «Ἄλλοιρίω δὲ οὐ
 μὴ ἀκολουθήσουσιν, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοιρίων τὴν φω-
 10 νήν». Ἦτοι τοὺς περὶ Θεοδᾶν λέγει ἐνταῦθα καὶ Ἰούδαν,
 καὶ γὰρ «ἅπαντες, ὅσοι ἐπίστευσαν αὐτοῖς, διεσκορπίσθησαν»,
 φησὶν, ἢ τοὺς μετὰ ταῦτα μέλλοντας ἀπαιτᾶν ψευδοχρίστους.

Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν ἕνα ἐκείνων τοῦτον εἶναι, διὰ πολ-
 λῶν ἑαυτὸν ἀπ' ἐκείνων διαιρεῖν, καὶ πρῶτον μὲν τίθησι
 15 διαφορὰν, τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν διδασκαλίαν· αὐτὸς μὲν γὰρ
 διὰ τούτων αὐτοὺς προσήγειο, ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἐντεῦθεν αὐ-
 τοὺς ἐφείλκοντο. Δευτέραν τὴν τῶν προβάτων ὑπακοήν·
 αὐτῷ μὲν γὰρ οὐ ζῶντι μόνον, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντι πάν-
 τες ἐπίστευσαν, ἐκείνους δὲ εὐθέως εἶασαν. Καὶ τρίτην
 20 δὲ μετὰ τούτων ἔστιν εἰπεῖν οὐ μικρὰν ἐκεῖνοι μὲν γὰρ
 ὡς τύραννοι, καὶ ἐπὶ ἀποισιασίᾳ πάντα ἐποιοῦν, αὐτὸς δὲ
 οὕτω πόρρω ἑαυτὸν τοιαύτης κατέστησεν ὑποψίας, ὡς, καὶ
 θελόκτων αὐτὸν ποιῆσαι βασιλέα, φυγεῖν, καὶ ἐπερωτιών-
 των, «Εἰ ἔξεσι δοῦναι κῆρσον Καίσαρι», κελεῦσαι καταθεῖ-
 25 ναι, καὶ αὐτὸν ἐπιδοῦναι τὰ δίδραχμα· πρὸς τούτοις αὐτὸς
 μὲν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν προβάτων ἦλθεν, ἵνα ζωὴν
 ἔχωσι, καὶ περισσοὶ ἔχωσι, φησὶν, ἐκεῖνοι δὲ καὶ τῆς πα-
 ρούσης αὐτοὺς ζωῆς ἀπεσιέρησαν καὶ οἱ μὲν προῦδωκαν
 τοὺς ἐμπιστευθέντας, καὶ ἔφυγον, αὐτὸς δὲ οὕτως ἔστι

11. Πράξ. 5, 38 - 37.

12. Ἰω. 6, 15.

13. Ματθ. 22, 18.

14. Ματθ. 17, 24 - 27,

15. Ἰω. 10, 10.

νες, διότι ἀκολουθοῦν ὀπισθέν των· ἀλλ' αὐτός διὰ νὰ δείξη, ὅτι ὅλους τοὺς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, κάμνει τὸ ἀντίθετον μὲ ἐκείνους· ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ὅταν τὰ πρόβατα ἔστελλε, δὲν τὰ ἔστελλεν ἔξω τῶν λύκων, ἀλλὰ τὰ ἔστελλε μεταξὺ τῶν λύκων· αὕτη δηλαδὴ ἡ ποιμαντική εἶναι πολὺ πιὸ παράξενος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας.

3. Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ τὸν τυφλόν· καθ' ὅσον ἐκείνον ἐξήγαγε, καλέσας αὐτὸν ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν του καὶ ἐγνώρισεν αὐτόν. «Τὸν ξένον ὅμως δὲν θὰ τὸν ἀκολουθήσουν, διότι δὲν γνωρίζουν τὴν φωνὴν τῶν ξένων». Ἡ ἐννοεῖ ἐδῶ τοὺς περὶ τὸν Θεοδᾶν καὶ Ἰούδαν, καθ' ὅσον «ὄλοι, ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς αὐτούς, διεσκορπίσθησαν»¹¹, λέγει, ἢ τοὺς ψευδοχρίστους ποὺ πρόκειται εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐξαπατοῦν τὰ πρόβατα.

Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν, ὅτι αὐτός ἄν καὶ εἶναι ἓνας ἀπὸ ἐκείνους, ὅμως διὰ πολλῶν διαχωρίζει τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ ἐκείνους, κατὰ πρῶτον μὲν θέτει ὡς διαφορὰν τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὰς Γραφάς· διότι αὐτός μὲν προσήλκυσε αὐτούς διὰ τῶν Γραφῶν, ἐκείνοι ὅμως δὲν προσήλκυον αὐτούς ἀπὸ τὰς Γραφάς. Δεύτερον τὴν ὑπακοὴν τῶν προβάτων· διότι εἰς αὐτὸν ἐπίστευσαν ὄλοι ὄχι μόνον ἐν ὄσῳ ἔζη, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπέθανεν, ἐνῶ ἐκείνους ἀμέσως τοὺς ἐγκατέλειψαν. Μαζὶ μὲ αὐτὰς δὲ ἤμποροῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τρίτην ὄχι ἀσήμαντον· ἐκείνοι δηλαδὴ ὅλα τὰ ἔκαναν ὡσάν τύραννοι καὶ ἀποστάται, ἐνῶ αὐτός τόσον πολὺ ἀπεμάκρυνε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ αὐτῆν τὴν ὑποψίαν, ὥστε, καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ τὸν κάνουν βασιλέα, νὰ φύγη¹², καὶ ὅταν τὸν ἐρωτοῦσαν, «Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ πληρώνη κανεὶς φόρον εἰς τὸν Καίσαρα»¹³, νὰ δώσῃ ἐντολὴν νὰ πληρῶνουν καὶ ὁ ἴδιος νὰ πληρώσῃ τὰ δίδραχμα¹⁴· πρὸς τοῦτοις δὲ αὐτός μὲν ἦλθε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν προβάτων, διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν αἰώνιον καί, καθὼς λέγει, καὶ κάτι περισσότερον μάλιστα¹⁵, ἐνῶ ἐκείνοι τοὺς ἐστέρησαν καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν· καὶ ἐκείνοι μὲν ἐπρόδωσαν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐνεπιστεύθησαν καὶ ἔφυγον, αὐτός

γενναίως, ὡς καὶ τὴν ψυχὴν ἐπιδοῦναι· καὶ οἱ μὲν ἄκον-
τες καὶ ἀναγκαζόμενοι καὶ φεύγοντες ἔπαθον, ἃ ἔπαθον,
οὗτος δὲ ἐκὼν καὶ προαιρούμενος ὑπέμεινεν ἅπαντα.

Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖ-
5 τοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν τίνα ἦν, ἃ ἐλάλει αὐτοῖς». Καὶ τίνος
ἔνεκεν ἀσαφῶς εἶπεν αὐτοῖς; Προσεκικωτιέρους αὐτοὺς
ποιῆσαι βουλόμενος. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο καιεσκεύασε, λύει λοι-
πὸν τὴν ἀσάφειαν, οὕτω λέγων «Ἐγὼ εἶμι ἡ θύρα· δι' ἐ-
μοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξε-
10 λεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει»· οἷον, ἐν ἀσφαλείᾳ ἔσται καὶ
ἀδείᾳ (νομὴν δὲ τὴν τροφήν ἐνταῦθα λέγει καὶ βοσκήν
τῶν προβάτων, καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα), τουτέστιν ἔν-
δον μενεῖ, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐξωθήσεται· ὅπερ οὖν ἐπὶ
τῶν ἀποσιόλων γέγονεν, οἱ μετὰ ἀδείας εἰσῆσαν καὶ ἐξ-
15 ἦσαν, ὡς πάσης κύριοι γεγεννημένοι τῆς οἰκουμένης, καὶ
οὐδεὶς αὐτοὺς ἐκβαλεῖν ἴσχυσε. «Πάντες, ὅσοι πρὸ ἐμοῦ
ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λησται· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν
τὰ πρόβατα». Οὐ περὶ τῶν προφητῶν φησὶν ἐνταῦθα, κα-
θὼς οἱ αἰρετικοὶ φασιν (ἐκείνων γὰρ ἤκουσαν, καὶ δι' ἐ-
20 κείνων ἐπίστευσαν, ὅσοι καὶ ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ
περὶ Θεοῦ καὶ Ἰούδα λέγει καὶ τῶν ἄλλων σιασισιῶν.
Ἄλλως δὲ καὶ τὸ «οὐκ ἤκουσαν τὰ πρόβατα», ἐπαινῶν εἶ-
πεν· οὐδαμοῦ δὲ φαίνεται ἐπαινῶν τοὺς παρακούσαντας τῶν
προφητῶν, ἀλλὰ τὸνναντίον κακίζων καὶ διαβάλλων σφο-
25 δρῶς. Ὅθεν δῆλον διὰ τὸ «οὐκ ἤκουσαν» νῦν περὶ τῶν σια-
σιασιῶν ἐκείνων εἴρηται.

«Ὁ κλέπτης οὐ μὴ ἔρχεται, εἰ μὴ, ἵνα κλέψῃ καὶ θύ-
σῃ καὶ ἀπολέσῃ»· ὅπερ τότε γέγονε, πάντων σφαγέντων καὶ
ἀπολομένων. «Ἐγὼ δὲ ἦλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισ-
30 στήν ἔχωσι». Καὶ τί ζωῆς περισσότερον; εἶπέ μοι. Βασιλεία
οὐρανῶν. Ἄλλ' οὕτω λέγει τοῦτο, ἀλλὰ τὸ τῆς ζωῆς ὄνομα

ὅμως τόσον γενναῖα ἐστάθη, ὥστε καὶ τὴν ζωὴν του νὰ δώσῃ. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν τὰ ἔπαθον ὅλα ὅσα ἔπαθον χωρὶς τὴν θέλησίν των καὶ ἀναγκαζόμενοι καὶ φεύγοντες, ἐνῶ αὐτὸς μὲ τὴν θέλησίν του καὶ ἐντελῶς ἐλεύθερα τὰ ὑπέμεινεν ὅλα.

«Αὐτὴν τὴν παραβολὴν τοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἀντελήφθησαν τί ἐσήμαιναν αὐτὰ πού τοὺς ἔλεγεν». Καὶ διατί τοὺς ὠμίλησε μὲ ἀσάφειαν; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς κάμῃ προσεκτικωτέρους. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἐπέτυχεν αὐτό, τότε πλέον διαλύει τὴν ἀσάφειαν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα· ἐὰν κάποιος εἰσέλθῃ δι' ἐμοῦ, θὰ σωθῇ· καὶ θὰ εἰσέλθῃ καὶ θὰ ἐξέλθῃ καὶ νομὴν θὰ εὐρῆ»· δηλαδὴ θὰ ζῆ μὲ ἀσφάλειαν καὶ χωρὶς φόβον (νομὴν δὲ ἐδῶ λέγει τὴν τροφήν καὶ τὴν βοσκήν τῶν προβάτων καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ κυριότητα), δηλαδὴ, θὰ μείνῃ μέσα καὶ κανεὶς δὲν θὰ τὸν ἐκδιώξῃ· πρᾶγμα λοιπὸν πού συνέβη μὲ τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι εἰσῆρχοντο καὶ ἐξήρχοντο ἄφοβα, ὥστε νὰ γίνουν κύριοι ὅλης τῆς οἰκουμένης καὶ κανεὶς δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ. «Ὅλοι, ὅσοι ἦλθον πρὶν ἀπὸ ἐμένα, εἶναι κλέπται καὶ λησταί· ἀλλὰ δὲν τοὺς ἤκουσαν τὰ πρόβατα». Δὲν ἐννοεῖ ἐδῶ τοὺς προφήτας, ὅπως λέγουν οἱ αἰρετικοὶ (διότι τοὺς ἤκουσαν ἐκείνους καὶ δι' ἐκείνων ἐπίστευσαν ὅσοι ἐπίστευσαν καὶ εἰς τὸν Χριστόν), ἀλλὰ τὰ λέγει διὰ τὸν Θεοῦδαν καὶ τὸν Ἰούδαν καὶ διὰ τοὺς ἄλλους στασιαστὰς. Ἐξ ἄλλου καὶ τὸ «δὲν τοὺς ἤκουσαν τὰ πρόβατα», τὸ εἶπε διὰ νὰ τοὺς ἐπαινέσῃ· πουθενὰ δὲ δὲν φαίνεται νὰ ἐπαινῆ ἐκείνους πού δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὰ λόγια τῶν προφητῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως τοὺς κακίζει καὶ τοὺς κατηγορεῖ πολὺ αὐστηρά. Ἄρα εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ «οὐκ ἤκουσαν» ἐλέχθη τῶρα δι' ἐκείνους τοὺς στασιαστὰς.

«Ὁ κλέπτης δὲν ἔρχεται διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ κλέψῃ καὶ νὰ σφάξῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ», πρᾶγμα πού ἐγίνε τότε, ἀφοῦ ὅλοι ἐσφάγησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν. «Ἐγὼ ὅμως ἦλθον διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ μάλιστα κάτι περισσότερον». Καὶ εἶπέ μου, τί ὑπάρχει περισσότερον ἀπὸ τὴν ζωὴν; Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ δὲν τὸ λέγει ἀκόμη

περιοιρέφει, ὅπερ ἦν αὐτοῖς γνώριμον. Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός». Ἐνιαῦθα λοιπὸν περὶ τοῦ πάθους διαλέγεται, δεικνὺς ὅτι ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας τοῦτο γίνεται, καὶ οὐκ ἄκων ἐπὶ τοῦτο ἔρχεται. Εἶτα λέγει τὸ δεῖγμα τοῦ ποι-
5 μένος πάλιν καὶ τοῦ μισθωτοῦ «ὁ μὲν γὰρ ποιμὴν τὴν ψυ-
 χὴν ἑαυτοῦ ἰδίησιν· ὁ μισθωτὸς δέ, καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν,
 οὗ οὐκ εἰσι τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον,
 καὶ ἀφήσιν τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει, καὶ ἔρχεται ὁ λύκος,
 καὶ ἀρπάζει αὐτά». Ἐνιαῦθα δείκνυσιν ἑαυτὸν οὕτω κρα-
10 τοῦντα, ὡς τὸν Παιτέρα, εἴ γε ποιμὴν αὐτός ἐστι, καὶ ἴδια
 αὐτοῦ ἐσιν τὰ πρόβατα.

Ὅρῳ πῶς ἐν ταῖς παραβολαῖς ὑψηλότερον φθέγγεται,
 ἔνθα συνεσκίασαι ὁ λόγος, καὶ οὐ δίδωσι λαβὴν φανεράν
 τοῖς ἀκροωμένοις; Τί οὖν ὁ μισθωτὸς οὕτως ποιεῖ; «Θεωρεῖ
15 τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφήσιν τὰ πρόβατα, καὶ ἔρχεται
 ὁ λύκος καὶ ἀρπάζει αὐτά». Τοῦτο ἐκεῖνοι πεποιήκασιν, αὐ-
 τὸς δὲ τοῦναντίον· καὶ γὰρ, ἠνίκα συνελήφθη, φησὶν· «Ἄ-
 φειτε τούτους ὑπάγειν», ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὅτι οὐδεὶς
 ἐξ αὐτῶν ἀπώλειο. Ἔστι δὲ ἐνιαῦθα καὶ νοητὸν ὑποπιεῦ-
20 σαι λύκον· καὶ γὰρ οὐδὲ ἐκεῖνον εἶασεν ἐπελθόντα ἀρπάσαι
 τὰ πρόβατα. Οὗ λύκος δὲ ἐστὶν οὕτως μόνον, ἀλλὰ καὶ λέ-
 ων· «ὁ γὰρ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος», φησὶν, «ὡς λέων πε-
 ρριέχεται ὠρούμενος». Οὕτως καὶ ὄφεις καὶ δράκων ἐσὶ·
 «πατεῖτε γὰρ ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων».

25 4. Διό, παρακαλῶ, μένωμεν ὑπὸ τῷ ποιμένι γεμόμενοι·
 μενοῦμεν δέ, εἰάν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούωμεν, εἰάν αὐτῷ πει-
 θώμεθα, εἰάν μὴ ἀλλοιρίῳ ἐπώμεθα. Καὶ ποία αὐτοῦ ἐστὶν
 ἡ φωνή; «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· μακάριοι οἱ
 καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· μακάριοι οἱ ἐλεήμονες». Ἄν ταῦτα
30 πράττωμεν, ὑπὸ τῷ ποιμένι μενοῦμεν, καὶ ὁ λύκος ἔνδον

16. Ἰω. 18, 8.

17. Α' Πέτρ. 5, 8.

18. Λουκᾶ 10, 19.

19. Ματθ. 5, 3' 8' 7.

αυτό, ἀλλ' ἐπαναλαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς ζωῆς, πού ἦτο γνωστόν εἰς αὐτούς. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμὴν ὁ καλός». Ἐδῶ ὁμιλεῖ πλέον περὶ τοῦ σταυρικοῦ πάθους του, δεικνύων ὅτι αὐτό γίνεται διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, καὶ δὲν ἔρχεται πρὸς αὐτὸ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Ἐπειτα λέγει πάλιν τὸ γνώρισμα τοῦ ποιμένος καὶ τοῦ μισθωτοῦ· «Διότι ὁ μὲν ποιμὴν θυσιάζει τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἐνῶ ὁ μισθωτὸς καὶ πού δὲν εἶναι ποιμὴν, καὶ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι ἰδικά του τὰ πρόβατα, βλέπει τὸν λύκον νὰ ἔρχεται καὶ ἀφήνει τὰ πρόβατα καὶ φεύγει καὶ ἔρχεται ὁ λύκος καὶ ἀρπάζει αὐτά». Ἐδῶ δείχνει τὸν ἑαυτόν του νὰ ἔχη τόσην ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν προβάτων, ὅσην καὶ ὁ Πατήρ, ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ποιμὴν καὶ εἶναι ἰδικά του τὰ πρόβατα.

Βλέπεις πῶς μὲ τὰς παραβολὰς ὁμιλεῖ ὑψηλότερα, μὲ τὰς ὁποίας συσκοτίζεται ὁ λόγος καὶ δὲν δίδει φανεράν ἀφορμὴν πρὸς κατηγορίαν εἰς τοὺς ἀκροατάς; Τί κάμνει λοιπὸν αὐτὸς ὁ μισθωτὸς; «Βλέπει τὸν λύκον νὰ ἔρχεται καὶ ἀφήνει τὰ πρόβατα καὶ ἔρχεται ὁ λύκος καὶ ἀρπάζει αὐτά». Αὐτὸ ἔκαμαν ἐκεῖνοι, ἐνῶ αὐτὸς τὸ ἀντίθετον· καθ' ὅσον, ὅταν συνελήφθη, λέγει· «Ἀφήσατε αὐτοὺς νὰ φύγουν»¹⁶, διὰ νὰ πληρωθῇ ὁ λόγος, ὅτι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐχάθη. Ἐδῶ δὲ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπονοήσωμεν καὶ τὸν πνευματικὸν λύκον, καθ' ὅσον οὔτε ἐκεῖνον ἄφησε νὰ ἔλθῃ καὶ ν' ἀρπάσῃ τὰ πρόβατα. Διότι αὐτὸς δὲν εἶναι μόνον λύκος, ἀλλὰ καὶ λέων· διότι λέγει· «Ὁ ἐχθρὸς μας ὁ διάβολος ὡσὰν λέων ὠρυόμενος γυρίζει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ»¹⁷. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὄφις καὶ δράκων· διότι λέγει· «Διὰ νὰ πατῆτε ἐπάνω εἰς τὰ φίδια καὶ τοὺς σκορπιούς»¹⁸.

4. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἄς μένωμεν βόσκοντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ποιμένος· θὰ μείνωμεν δέ, ἐὰν ἀκούωμεν τὴν φωνὴν του, ἐὰν δείχνωμεν ὑπακοὴν εἰς αὐτόν, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦμεν ξένον. Καὶ ποία εἶναι ἡ φωνὴ του; «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· μακάριοι αὐτοὶ πού ἔχουν καθαρὰν καρδίαν· μακάριοι οἱ ἐλεήμονες»¹⁹. Ἄν τὰ κάμνωμεν αὐτά, θὰ μένωμεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ποιμένος καὶ ὁ λύκος δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εἰσέλθῃ μέσα, ἀλ-

γενέσθαι οὐ δυνήσεται, ἀλλά, κἄν ἐπέλθῃ, ἐπὶ κακῷ τῷ ἑ-
 αυτοῦ τοῦτο ἐργάσεται· ποιμένα γὰρ ἔχομεν, οὕτω φιλοῦντα
 ἡμᾶς, ὡς καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιδοῦναι. "Όταν οὖν
 καὶ δυνατὸς ἦ καὶ φιλῆ, τί τὸ κωλύον ἡμᾶς σωθῆναι; Οὐδέν,
 5 εἰ μὴ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀποσιταίημεν. Πῶς δὲ ἀποσιτησόμεθα;
 "Ακουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Οὐ δύνασθε δυοὶ κυρίοις δουλεύ-
 ειν, Θεῷ καὶ μαμμωνᾷ». "Αν τοίνυν τούτω δουλεύωμεν, οὐχ
 ὑποσιτησόμεθα τὴν ἐκείνου τυραννίδα· καὶ γὰρ τυραννίδος
 ἀπάσης πικρότερον ἢ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία· ἡδονὴν μὲν
 10 γὰρ οὐδεμίαν ἔχει, φροντίδας δὲ καὶ φθόνους, καὶ ἐπιβουλὰς,
 καὶ μῖτος καὶ συκοφαντίας καὶ ἀρετῆς μυρία κωλύματα, ρα-
 θυμίαν, ἀσέλγειαν, πλεονεξίαν, μέθην, ἃ καὶ τοὺς ἐλευθέρους
 δούλους ποιεῖ καὶ ἀργυρωνήτων χεῖρους, καὶ δούλους οὐκ
 ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ χαλεπωτέρου τῶν παθῶν καὶ τῶν
 15 ροσημάτων τῆς ψυχῆς. Ὁ τοιοῦτος πολλὰ τῶν καὶ Θεῷ
 καὶ ἀνθρώποις μὴ ἀρεσκόντων τοῖμα, δεδοικῶς μή τις αὐ-
 τοῦ τὴν δεσποτείαν ἀφέληται ταύτην.

"Ω πικρᾶς δουλείας καὶ διαβολικῆς δυναστείας! τοῦτο
 γὰρ μάλιστα πάντων ἐστὶ τὸ χαλεπώτατον, ὅτι, ἐν τοσοῦτοις
 20 κατεχόμενοι κακοῖς, ἠδόμεθα καὶ τὴν ἄλυσιν ἀσπαζόμεθα,
 καί, δεσποτικῶν οἰκοῦντες, σκότους πεπληρωμένον, εἰς φῶς
 ἐξελθεῖν οὐ βουλόμεθα, ἀλλ' ἐπισφίγγομεν ἑαυτοῖς τὰ κακά,
 καὶ ἐνηδόμεθα τῷ ροσηματι. "Όθεν οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι δυ-
 νάμεθα, ἀλλὰ τῶν τὰ μέταλλα ἐργαζομένων χαλεπώτερον
 25 διακείμεθα, τοὺς μὲν πόνους καὶ τὴν παλαιπωρίαν ὑπομέ-
 ροντες, τῶν δὲ καρπῶν οὐκ ἀπολαύοντες. Καὶ τὸ δὴ χεῖρον
 πάντων, ὅτι, κἄν ἀπαλλάξαι βουληθῇ τις τῆς πικρᾶς ταύ-
 τῆς αἰχμαλωσίας ἡμᾶς, οὐκ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ δυσχε-
 ραίνομεν καὶ ἀγανακτιοῦμεν, οὐδὲν ἄμεινον τῶν μαινομένων

λά και ἂν ἀκόμη ἔλθῃ, θὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ πρὸς Ζημίαν τοῦ διότι ἔχομεν ποιμένα, πού τόσο μᾶς ἀγαπᾷ, ὥστε καὶ τὴν Ζωὴν τοῦ νὰ δώσῃ χάριν ἡμῶν. "Όταν λοιπὸν καὶ δυνατὸς εἶναι καὶ μᾶς ἀγαπᾷ, τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ σωθῶμεν; Τίποτε, ἐὰν δὲν φύγωμεν ἡμεῖς ἀπὸ κοντά του. Πῶς δὲ φεύγομεν ἀπὸ κοντά του; "Ακουσέ τον πού λέγει: «Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ δουλεύετε εἰς δύο κυρίους, εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν μαμμωνᾶν»²⁰. "Αν λοιπὸν δουλεύωμεν εἰς αὐτόν, δὲν θὰ ὑποστοῦμεν τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν ἐκείνου· καθ' ὅσον φοβερώτερον ἀπὸ κάθε τυραννίδα εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων· διότι καμμίαν ἡδονὴν δὲν ἔχει, ἀλλ' ἔχει φροντίδας καὶ φθόνους καὶ ἐπιβουλὰς καὶ μῖσος καὶ συκοφαντίας καὶ μύρια ἐμπόδια διὰ τὴν ἀρετὴν, ὅπως ραθυμίαν, ἀσέλγειαν, πλεονεξίαν, μέθην, πράγματα πού καὶ τοὺς ἐλευθέρους τοὺς κάμνουν δούλους καὶ χειροτέρους καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγορασμένους δούλους, καὶ δούλους ὄχι ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ πιὸ φοβεροῦ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους τολμᾷ πολλὰ πράγματα ἀπὸ ἐκεῖνα πού δὲν ἀρέσουν οὔτε εἰς τὸν Θεὸν οὔτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους, φοβούμενος μήπως κάποιος τοῦ ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν δεσποτείαν.

"Ω πικρὰ δουλεία καὶ διαβολικὴ ἐξουσία! Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ φοβερώτατον ἀπὸ ὅλα, ὅτι, ἂν καὶ περιβαλλόμεθα ἀπὸ τόσα πολλὰ κακά, εὐχαριστοῦμεθα καὶ ἀποδεχόμεθα τὴν ἀλυσίδα καὶ ἐνῶ κατοικοῦμεν εἰς δεσμητήριον γεμᾶτον ἀπὸ σκότος, δὲν θέλομεν νὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὸ φῶς, ἀλλὰ περισφίγγομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὰ κακά καὶ εὐχαριστοῦμεθα μὲ τὸ νόσημα. Διὰ τοῦτο οὔτε ν' ἀπαλλαγῶμεν ἠμποροῦμεν, ἀλλ' εὐρισκόμεθα εἰς θέσιν φοβερωτέραν ἀπὸ αὐτὴν πού εὐρίσκονται οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰ μεταλλεῖα, ὑπομένοντες καὶ τοὺς κόπους καὶ τὴν ταλαιπωρίαν χωρὶς ὅμως ν' ἀπολαμβάνωμεν τοὺς καρπούς. Καὶ τὸ χειρότερον βέβαια ἀπὸ ὅλα εἶναι, ὅτι, καὶ ἂν θελήσῃ κάποιος νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πικρὰν αἰχμαλώσιαν, δὲν τὸ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ δυσανασχετοῦμεν καὶ ἀγανακτοῦμεν καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐρισκόμεθα εἰς

διακείμενοι ταύτη, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πάντων ἐκείνων ἀθλιώ-
τερον, καὶ ἰσοῦτον, ὅσον οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας ἐθέ-
λομεν. Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο παρήχθης εἰς τὸν κόσμον, ὧ ἄν-
θρωπε, τοῦτον; μὴ γὰρ διὰ τοῦτο γέγονας ἄνθρωπος, ἵνα τὰ
5 μέταλλα ταῦτα ἐργάζῃ, καὶ συλλέγῃς χρυσοῖον; Οὐ διὰ ταῦτα
ἐπλάσέ σε κατ' εἰκόνα, ἀλλ' ἵνα αἰτιῶ ἀφρέσης, ἵνα τῶν μελ-
λότων ἐπιτύχῃς, ἵνα μετ' ἀγγέλων χορεύῃς.

Τί τοίνυν ἐκβάλλεις σεαυτὸν τῆς τοιαύτης συγγενείας,
καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀτιμίαν καὶ δυσγένειαν ἐξωθεῖς; Ὅ
10 τὰς αὐτιάς σοι λύσας ὠδίνας (ὠδίνας δὲ λέγω τὰς πνευ-
ματικὰς), λιμῶ διαφθείρεται, σὺ δὲ ὑπὸ πλησιονῆς διαρρη-
γνῆσαι ὁ ἀδελφὸς γυμνὸς τὸ σῶμα περιάγει, σὺ δὲ καὶ τοῖς
ἱματίοις ἱμάτια κοιτοσκευάζεις, ἐπιτειχίζων τοῖς σκόληξι
τὴν τοιαύτην περιβολήν. Καὶ πόσω βέλτιον ἦν τὰ σώματα
15 περιβάλλειν τὰ τῶν πενήτων! Οὕτω γὰρ καὶ ἀνάλωτα ἔ-
μενε, καὶ φροντίδος ἀπάσης ἀπήλλαττε, καὶ τὴν μέλλουσαν
σοι ζωὴν ἐκόμυζεν· εἰ γὰρ μὴ βούλει ταῦτα γενέσθαι σητιό-
θροια, ὁὗς τοῖς πτωχοῖς· ἐκεῖνοι γὰρ εἰσιν οἱ τὰ ἱμάτια
ταῦτα εἰδότες τινάσσειν καλῶς· καὶ γὰρ τοῦ κιβωτίου τὸ
20 σῶμα τοῦ Χριστοῦ τιμιώτερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον· οὐδὲ
γὰρ μόνον φυλάσσει τὰ ἱμάτια, οὐδὲ ἀνάλωτα διατηρεῖ μόνον,
ἀλλὰ καὶ λαμπρότερα ἐργάζεται. Τὸ κιβώτιον πολλάκις, με-
τὰ τῶν ἱματίων ληφθέν, ἐσχάτη σε περιέβαλε ζημίᾳ· ταύ-
την δὲ οὐδὲ θάνατος λυμήνασθαι δύναται τὴν φυλακὴν οὐ-
25 δὲ γὰρ θυρῶν ἐνιαῦθα ἡμῖν δεῖ καὶ μοχλῶν, οὐκ οἰκειῶν
ἀγρουπνούτων, οὐκ ἄλλης τινὸς τοιαύτης ἀσφαλείας· καὶ
γὰρ πάσης ἐπιβουλῆς ἀπήλλακται, καὶ ἀπόκειται φυλαιτό-
μενα, ὡσπερ εἰκός, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς κείμενα· πάση γὰρ
κακίᾳ ἐκεῖνος ὁ τόπος ἄβαιος.

30 Ταῦτα οὕτε ἡμεῖς ἀεὶ λέγοντες διαλιμπάνομεν, οὕτε ὑ-

κατάστασιν ὄχι καλυτέραν ἀπὸ τὴν τῶν μανιακῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολὺ πιο̄ ἀθλιωτέραν ἀπὸ ὄλους ἐκείνους, καὶ τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴ θέλωμεν ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν μανίαν. Μήπως, ἄνθρωπε, δι' αὐτὸ ἦλθες εἰς τὸν κόσμον αὐτόν; μήπως δι' αὐτὸ ἔγινες ἄνθρωπος, διὰ νὰ κατεργάζεσαι αὐτὰ τὰ μέταλλα καὶ νὰ συγκεντρῶνῃς χρήματα; Δὲν σὲ ἔπλασε κατ' εἰκόνα του δι' αὐτά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀρέσῃς εἰς αὐτόν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃς τὰ τῆς μελλούσης ζωῆς, διὰ νὰ λάβῃς μέρος εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀγγέλων.

Διατί λοιπὸν στερεῖς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγγένειαν καὶ τὸν ἐξωθεῖς πρὸς τὴν πιο̄ φοβεράν ἀτιμίαν καὶ ἀσημότητα; Αὐτὸς ποὺ ἔζησε τὰς ἰδίας μὲ ἐσένα ὠδίννας (ὠδίννας δὲ ἐννοῶ τὰς πνευματικὰς), πεθαίνει ἀπὸ τὴν πείναν, ἐνῶ σὺ σκάζεις ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν· ὁ ἀδελφός σου περιφέρεται μὲ γυμνὸν σῶμα, ἐνῶ σὺ κατασκευάζεις ἐνδύματα καὶ διὰ τὰ ἐνδύματα, θέτων ὡς τεῖχος τὴν ἐνδυμασίαν αὐτὴν διὰ τοὺς σκώληκας. Καὶ πόσον καλύτερον θὰ ἦτο νὰ ἐνδύσῃς τὰ σώματα τῶν πτωχῶν! Διότι ἔτσι καὶ αὐτὰ θὰ παρέμειναν ἄφθαρτα καὶ θὰ σὲ ἀπήλασσον ἀπὸ κάθε φροντίδα, καὶ θὰ σοῦ προσέφερον τὴν μέλλουσαν ζωὴν· ἐὰν δηλαδὴ δὲν θέλῃς νὰ τὰ φάγουν τὰ σκωλήκια, δῶσε αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς· διότι ἐκεῖνοι γνωρίζουν νὰ τινάσσουν καλὰ αὐτὰ τὰ ἐνδύματα· καθ' ὅσον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι τιμιώτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἀπὸ τὸ κιβώτιον· διότι ὄχι μόνον φυλάσσει τὰ ἐνδύματα, ὄχι μόνον τὰ διατηρεῖ ἄφθαρτα, ἀλλὰ τὰ κάμνει λαμπρότερα. Τὸ κιβώτιον πολλὰς φορές, κλαπὲν μαζὶ μὲ τὰ ἐνδύματα, σὲ ἐπροξένησε τὴν πιο̄ μεγάλην ζημίαν, ἐνῶ αὐτὴν τὴν φύλαξιν οὔτε ὁ θάνατος ἤμπορεῖ νὰ τὴν καταστρέψῃ· διότι δι' αὐτὴν τὴν φύλαξιν δὲν χρειαζόμεθα οὔτε θύρας οὔτε μοχλοὺς οὔτε δούλους ν' ἀγρυπνοῦν, οὔτε καμμίαν ἄλλην παρόμοιον ἀσφάλειαν· καθ' ὅσον εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν καὶ φυλάσσονται, ὡς εἶναι φυσικόν, ὅπως τὰ εὐρισκόμενα εἰς τοὺς οὐρανοὺς· διότι ἐκεῖνος ὁ τόπος εἶναι ἀδιάβατος διὰ κάθε κακίαν.

Αὐτὰ οὔτε ἐγὼ παύω νὰ τὰ λέγω πάντοτε, οὔτε σεῖς

μεῖς ἀκούοντες πείθεσθε. Τὸ δὲ αἴτιον, ψυχῆς ἔσμεν εὐτε-
 λοῦς, καὶ πρὸς τὴν γῆν κεκηρυγίας, καὶ χαμαὶ συρομένης.
 Μᾶλλον δὲ μὴ γένοιτο πάντων ὑμῶν καταγνῶναι κακίαν,
 ὡς πάντας ἀνίατα ροσεῖν! εἰ γὰρ καὶ οἱ τῷ πλούτῳ με-
 5 θύοντες ἐμφράττουσι τὴν ἀκοὴν πρὸς τὰ λεγόμενα, ἀλλ' οἱ
 πενία συζῶντες δυνήσονται διαβλέψαι πρὸς τὰ λεγόμενα.
 Καὶ τί ταῦτα πρὸς τοὺς πένητας; φησὶν· οὐ γὰρ χρυσοὺς
 αὐτοῖς ἔστιν, οὐδὲ ἱμάτια τσαῦτα, φησὶν. Ἄλλὰ ἄριστος ἔστιν
 αὐτοῖς καὶ ὕδωρ ψυχρόν· ἀλλ' ὀβολοὶ δύο, καὶ πόδες, ὥστε
 10 ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀρρωστοῦντας· ἀλλὰ γλῶσσα καὶ λόγος,
 ὥστε παρακαλέσαι τὸν θεβλημένον ἀλλ' οἰκία καὶ σιέγη,
 ὥστε ὁμοδίαιτον ποιῆσαι τὸν ξένον οὐ γὰρ δὴ τάλαντα χρυ-
 σοῦ τόσα καὶ τόσα ἀπαιτοῦμεν παρὰ τῶν πενήτων, ἀλλὰ ταῦτα
 μὲν παρὰ τῶν πλουτιούτων, εἰ δέ τις πένης εἶη, καὶ ἐπὶ
 15 τὰς τῶν ἄλλων ἔρχεται θύρας, οὐδὲ ὀβολὸν λαβεῖν ὁ Δεσπό-
 της ἡμῶν ἐπαισχύνεται, ἀλλὰ καὶ μείζονα ἱερεῖ τῶν πολλὰ
 θεβληκότων εἰληφέναι παρ' αὐτοῦ. Πόσοι τῶν νῦν ἐσιτηκότων
 ἠῦξαντο καὶ ἐκείνον γενέσθαι τὸν καιρὸν, καθ' ὃν μετὰ
 σαρκὸς ὁ Χριστὸς περιεπόλει τὴν γῆν, ὥστε καὶ ὁμοδίαιτοι
 20 αὐτῷ γενέσθαι, καὶ σύσσιτοι; Ἴδου νῦν ἔξεσι τοῦτο γενέ-
 σθαι, καὶ καλεῖν αὐτὸν μᾶλλον ἐπὶ ἄριστον καὶ ἐστιαθῆναι
 μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ μείζονι κέρδει τῶν μὲν γὰρ τότε αὐ-
 τῷ συνεστιαθέντων πολλοὶ καὶ ἀπώλοντο (οἶος καὶ ὁ Ἰ-
 ούδας ἦν, καὶ ἕτεροι δὲ τοιοῦτοι) τῶν δὲ καλούντων αὐτὸν
 25 ἕκαστος νῦν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ μεταδιδόντων
 αὐτῷ τροπέζης καὶ σιέγης, εὐλογίας ἀπολαύσεται μεγάλης·
 «δεῦτε γάρ», φησὶν, «οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κλη-
 ρονομήσατε τὴν ἠτιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς
 κόσμου· ἐπέινασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν ἐδίψησα,
 30 καὶ ἐποίησατέ με ξένος ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με ἠσθένη-

πειθεσθε ἀκούοντές τα. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι ποῦ ἔχομεν ψυχὴν εὐτελεῆ ποῦ ἔχει ἐστραμμένον τὸ βλέμμα της πρὸς τὴν γῆν καὶ σύρεται κάτω. Μᾶλλον δὲ ἄς μὴ σᾶς κατηγορῶ ὅλους διὰ κακίαν, ὡσὰν ὅλοι νὰ πάσχετε ἀθεράπευτα· διότι, ἐὰν μὲν οἱ μεθυσμένοι ἀπὸ τὸν πλοῦτον φράσσουν τὰ αὐτιά των πρὸς τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ ποῦ ζοῦν μέσα εἰς τὴν πτωχείαν θὰ ἠμπορέσουν νὰ προσέξουν τὰ λεγόμενα. Καὶ ποίαν σχέσιν, λέγει, ἔχουν αὐτὰ μὲ τοὺς πτωχοὺς; διότι αὐτοὶ, λέγει, δὲν ἔχουν οὔτε χρήματα οὔτε τόσα πολλὰ ἐνδύματα. Ἄλλ' ἔχουν ἄρτον καὶ νερὸ δροσερόν· ἔχουν δύο ὀβολοὺς καὶ πόδια, ὥστε νὰ ἐπισκεφθοῦν τοὺς ἀσθενεῖς· ἔχουν γλῶσσαν καὶ λόγον, ὥστε νὰ παρηγορήσουν τὸν ἀσθενῆ· ἔχουν οἰκίαν καὶ στέγην, ὥστε νὰ φιλοξενήσουν τὸν ξένον· διότι, βέβαια, δὲν ζητοῦμεν ποσότητας ταλάντων χρυσοῦ ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς, ἀλλ' αὐτὰ μὲν τὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς πλουσίους, ἐὰν ὅμως εἶναι κάποιος πτωχὸς καὶ πηγαίνει εἰς τὰς θύρας τῶν ἄλλων, ὁ Κύριός μας δὲν ἐντρέπεται νὰ λάβῃ ἔστω καὶ ἓνα ὀβολόν, ἀλλὰ θὰ εἰπῆ ὅτι ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὸν περισσότερα, παρὰ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔδωσαν πολλά²¹. Πόσοι ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ζοῦν σήμερον ηὐχήθησαν νὰ ἐζοῦσαν κατ' ἐκείνον τὸν καιρόν, ποῦ ὁ Χριστὸς περιήρχετο τὴν γῆν μὲ σάρκα, ὥστε νὰ κάθωνται εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν μὲ αὐτὸν καὶ νὰ συντρώγουν; Νὰ τώρα εἶναι δυνατὸν αὐτὸ νὰ γίνῃ, καὶ νὰ καλέσωμεν αὐτὸν εἰς γεῦμα καὶ νὰ φάγωμεν μαζί του καὶ μὲ μεγαλύτερον κέρδος· διότι πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔφαγον μαζί του τότε ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν (ὅπως ἦτο ὁ Ἰούδας καὶ ἄλλοι παρόμοιοί του), ἐνῶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τὸν προσκαλεῖ σήμερα εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τοῦ παρέχει στέγην καὶ τράπεζαν, θὰ ἀπολαύσῃ μεγάλας εὐλογίας· διότι λέγει· «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου καὶ κληρονομήσατε τὴν ἠτοιμασμένην δι' ἐσᾶς βασιλείαν ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου· διότι ἐπεινάσα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω· ἐδίψασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ πιῶ· ξένος ἦμουν καὶ μὲ ἐπήρατε εἰς τὴν οἰκίαν σας·

σα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με ἐν φυλακῇ ἡμην, καὶ ἦλθειτε πρὸς με».

“Ἴν’ οὖν τοῦτων ἀκούσωμεν τῶν ρημάτων, ἐνδύσωμεν τὸν γυμνόν, συναγάγωμεν τὸν ξένον, θρέψωμεν τὸν πεινῶν-
 5 τα, ποιίσωμεν τὸν διεφθόντα, ἐπισκεψώμεθα τὸν ἀρρωστοῦν-
 τα, ἴδωμεν τὸν ἐν φυλακῇ, ἵνα παροησίας ἀπολαύσωμεν, καὶ ἁμαρτημάτων συγχώρηθιν λάβωμεν, καὶ τῶν ἀγαθῶν μετὰ-
 σχωμεν ἐκείνων, τῶν καὶ λόγων ὑπερβαινόντων καὶ νοῦν
 ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ
 10 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἡσθένησα καὶ με ἐπεσκέφθητε· ἤμουν φυλακισμένος καὶ ἦλθατε πρὸς ἐμένα»²².

Διὰ ν' ἀκούσωμεν λοιπὸν αὐτὰ τὰ λόγια, ἃς ἐνδύσωμεν τὸν γυμνόν, ἃς τὸν πάρωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἃς θρέψωμεν τὸν πεινασμένον, ἃς ποτίσωμεν τὸν διψασμένον, ἃς ἐπισκεφθοῦμεν τὸν ἄρρωστον, ἃς ἐπισκεφθοῦμεν τὸν φυλακισμένον, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν παρρησίαν καὶ νὰ λάβωμεν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ νὰ μετᾶσχωμεν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν λόγον καὶ τὸν νοῦν, τὰ ὅποια εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄

Ίω. 10, 14 - 21

«Εγώ εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γινώσκονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν. Καθὼς γινώσκει με
5 ὁ Πατήρ, καγὰ γινώσκω τὸν Πατέρα, καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων».

1. Μέγα, ἀγαπητοί, μέγα Ἐκκλησίας προσίασία, καὶ πολλῆς δεόμενον φιλοσοφίας, καὶ ἀνδρείας ισοσύτης, ὅσης ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὥστε τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων θεί-
10 ναι, ὥστε μηδέποτε ἐγκαταλιπεῖν αὐτὰ ἔρημα καὶ γυμνά, ὥστε πρὸς τὸν ἄνκον ἴσιασθαι γενναίως· οὕτω γὰρ ὁ ποιμὴν τοῦ μισθωτοῦ διέστηκεν· ὁ μὲν γὰρ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν πανταχοῦ σκοπεῖ, τῶν προβάτων ἀμελῶν, οὗτος δὲ πανταχοῦ τὴν τῶν προβάτων ἐπιζητεῖ, τὴν ἐαυτοῦ παραιρέχων.
15 Εἰπὼν τοίνυν τοῦ ποιμένος τὰ δείγματα, δύο τίθησι τοὺς λυμεῶνας· ἓνα τὸν κλέπτην, τὸν θύοντα καὶ ἀρπάζοντα, ἕτερον δέ, τὸν οὕτων μὲν οὐδὲν ποιοῦντα, γινομένων δὲ οὕτων οὐκ ἐπισηροφόμενον, οὐδὲ κωλύοντα, δι' ἐκείνων μὲν τοὺς περὶ Θεοδᾶν αἰνιτιόμενος, διὰ οὕτων δὲ τοὺς
20 Ἰουδαίων διδασκάλους ἐκπομπεύων, οὐ κηδομένους, οὐδὲ φρονιζόντας τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτοῖς προβάτων, ὅπερ οὖν καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ἄνωθεν ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἔλεγεν· «ὦ οἱ ποιμένες Ἰσραὴλ! μὴ βόσκουσιν ἐαυτοὺς οἱ ποιμένες;».
* Ἀλλ' ἐκεῖνοι τοῦναντίον ἐποίουν, ὅπερ μέγιστόν ἐστιν

1. Πράξ. 5, 36.

2. Ἰεζ. 34, 2.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄

΄Ιω. 10, 14 - 21

«Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ γνωρίζω τὰ ἰδικά μου πρόβατα καὶ γνωρίζομαι ἀπὸ αὐτά. Ὅπως ἀκριβῶς μὲ γνωρίζει ὁ Πατήρ μου, ἔτσι καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα μου καὶ θυσιάζω τὴν Ζωὴν μου ὑπὲρ τῶν προβάτων».

1. Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα, ἀγαπητοί μου, μεγάλο πρᾶγμα ἢ προστασία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔχει ἀνάγκην πολλῆς εὐσεβείας καὶ τόσον μεγάλης ἀνδρείας, ὅσην εἶπεν ὁ Χριστός, ὥστε νὰ θυσιάζῃ κανεὶς τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ αὐτὰ ἔρημα καὶ γυμνά, ὥστε νὰ ἴσταται μὲ γενναιότητα πρὸ τοῦ λύκου· διότι ὡς πρὸς αὐτὸ διαφέρει ὁ ποιμὴν ἀπὸ τὸν μισθωτὸν· καθ' ὅσον ὁ μὲν μισθωτὸς φροντίζει πάντοτε διὰ τὴν σωτηρίαν του καὶ παραμελεῖ τὰ πρόβατα, ἐνῶ ὁ ποιμὴν φροντίζει πάντοτε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν προβάτων καὶ παραμελεῖ τὴν ἰδικήν του. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπε τὰ γνωρίσματα τοῦ ποιμένου ἀνέφερε δύο καταστροφεῖς· ἓνα τὸν κλέπτην, ποὺ σφάζει καὶ ἀρπάζει τὰ πρόβατα, ἄλλον δὲ ἐκεῖνον ποὺ δὲν κάμνει μὲν τίποτε ἀπὸ αὐτά, βλέπων ὁμως νὰ γίνωνται αὐτὰ δὲν στρέφεται ἐναντίον τοῦ καταστροφέως, οὔτε τὸν ἐμποδίζει, καὶ διὰ μὲν τῶν κλεπτῶν ὑπονοεῖ τοὺς περὶ τὸν Θεοδᾶν¹, διὰ δὲ τῶν ἄλλων τῶν ἀδιαφόρων κατηγορεῖ τοὺς δασκάλους τῶν Ἰουδαίων, ποὺ δὲν προσέχουν οὔτε φροντίζουν τὰ πρόβατα ποὺ τοὺς ἔχουν ἐμπιστευθῆ, πρᾶγμα λοιπὸν διὰ τὸ ὁποῖον παλαιότερον τοὺς κατηγορεῖ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, λέγων· «ὦ ποιμένες τοῦ Ἰεζεκιήλ! μήπως ἄρα γε βόσκουν τοὺς ἑαυτοὺς των οἱ ποιμένες;»².

Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἔκαμνον τὸ ἀντίθετον, πρᾶγμα ποὺ εἶναι

· είδος κακίας, και τῶν ἄλλων αἰτιον πάντων· δια τοῦτο γάρ φησιν· «Οὔτε τὸ πεπλανημένον ἐπέσιρραρον, οὔτε τὸ ἀπολωλὸς ἐζήτην, οὔδὲ τὸ συντριμμένον ἐδέσμου», οὔδὲ τὸ ἀρρωστοῦν ἐθεράπευσαν», ἐπειδὴ ἑαυτούς, και οὐ τὰ πρό-
5 βαια ἔβρασκον. Ὅπερ και ὁ Παῦλος ἐτέρω ρήματι πάλιν ἐδήλου, λέγων· «Οἱ γάρ πάντες τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ», και πάλιν «Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον ἕκαστος». Ἄλλ' ἀμφοτέρων ἑαυτὸν διτίθεισιν ὁ Χριστός, ἐκείνων μὲν, τῶν ἐπὶ λύμῃ παραγενο-
10 μένων, τῷ εἰπεῖν «Διὰ τοῦτο ἦλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, και περισσὸν ἔχωσι», τούτων δέ, τῶν περιορώτων ὑπὸ τῶν λύκων ἀρπαζόμενα τὰ πρόβατα, τῷ μὴ καιαλιπεῖν, ἀλλὰ και τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ αὐτῶν, ὥστε μὴ τὰ πρό-
 βαια ἀποθανεῖν. Ἐπειδὴ γάρ αὐτὸν ἐβουλεύοντο ἀνελεῖν,
15 οὔτε τῆς διδασκαλίας μειέθειο, οὔτε τοὺς πιστεύοντας προῦ-
 δωκεν, ἀλλ' ἔσθη, και εἴλειο ἀποθανεῖν. Διὰ τοῦτο ἄνω και κάτω ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός».

Εἶτα, ἐπειδὴ ἀμάστυρα ἐδόκει τὰ λεγόμενα εἶναι (τὸ μὲν γάρ «τὴν ψυχὴν μου τίθημι», οὐ μετὰ πολὺ τὴν ἀπόδει-
20 ξιν ἔλαβε, τὸ δὲ «ἵνα ζωὴν ἔχωσι, και περισσὸν ἔχωσι», μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔμελλεν ἀποδημίαν συμβῆσεσθαι και τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα), τί ποιεῖ; Θάτερον ἀπὸ θατέρου πισιοῦται, ἀπὸ τοῦ δοῦναι τὴν ψυχὴν, δι και τὴν ζωὴν δί-
 δωσιν, ὅπερ και ὁ Παῦλος ἔλεγεν δι, «εἰ ἐχθροὶ ὄντες
25 καιηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, παλλῶ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα»· και πάλιν ἀλ-
 λαχοῦ· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσαιο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαριεῖται;». Ἄλλὰ τίος ἔνεκεν οὐκ ἐγκαλοῦ-

3. Ἰεζ. 34, 4.

4. Φιλ. 2, 21.

5. Α' Κορ. 10, 24.

6. Ἰω. 10, 10.

7. Ρωμ. 5, 10.

8. Ρωμ. 8, 32.

μέγιστον εἶδος κακίας καὶ αἰτία ὄλων τῶν ἄλλων κακῶν· διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει· «Οὔτε τὸ πλανηθὲν ἐπέστρεφον, οὔτε ἀνεζήτουν νὰ εὔρουν τὸ χαμένον πρόβατον, οὔτε τοῦ πληγωμένου ἔδενον τὰς πληγὰς, οὔτε τὸν ἄρρωστον ἐθεράπευον»³, ἐπειδὴ ἔβοσκον τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ὄχι τὰ πρόβατα. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐδήλωνε καὶ ὁ Παῦλος πάλιν μὲ ἄλλα λόγια, λέγων· «Διότι ὅλοι φροντίζουν διὰ τὰ ἰδικὰ των συμφέροντα, καὶ ὄχι δι' αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν»⁴, καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Κανείς νὰ μὴ φροντίζη δι' αὐτὸ ποὺ ἀρέσει εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὁ καθένας νὰ φροντίζη διὰ τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον»⁵. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ὁ Χριστὸς διαχωρίζει τὸν ἑαυτόν του, ἀπὸ ἐκείνους μὲν, ποὺ ἔρχονται πρὸς καταστροφὴν, διὰ τῶν λόγων, «Διὰ τοῦτο ἦλθον, διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ περισσότερον μάλιστα ἀπὸ αὐτήν»⁶, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ ποὺ βλέπουν μὲ ἀδιαφορίαν νὰ ἀρπάζωνται τὰ πρόβατα ἀπὸ τοὺς λύκους, μὲ τὸ νὰ μὴ ἐγκαταλείπη, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν του νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ ἀποθάνουν τὰ πρόβατα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἤθελον αὐτόν νὰ φονεύσουν, οὔτε τὴν διδασκαλίαν διέκοψεν, οὔτε ἐπρόδωκε τοὺς πιστεύοντας, ἀλλ' ἐστάθη καὶ ἐπροτίμησε ν' ἀποθάνῃ. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμὴν ὁ καλός».

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐφαίνοντο ἀνεπιβεβαίωτα τὰ λεγόμενά του (διότι τὸ μὲν, «τὴν ζωὴν μου θυσιάζω», ἀπεδείχθη μετὰ ἀπὸ ὀλίγον, τὸ δέ, «διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ κάτι περισσότερον ἀπὸ αὐτήν», ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα), τί κάμνει; Τὸ ἓνα τὸ ἐπιβεβαιώνει ἀπὸ τὸ ἄλλον, ἀπὸ τὸ ὅτι θυσιάζει τὴν ζωὴν του, δίδει καὶ τὴν ζωὴν, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι «Ἐάν, ἐνῶ ἡμεθα ἐχθροί, συμφιλιώθημεν μὲ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ του, πολὺ περισσότερον τώρα ποὺ συνεφιλιώθημεν θὰ σωθῶμεν»⁷ καὶ πάλιν εἰς ἄλλο μέρος· «Αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλυπήθη τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ τὸν παρέδωκεν εἰς θάνατον πρὸς χάριν μας, πῶς μαζὶ μὲ αὐτόν δὲν θὰ μᾶς χάρισῃ τὰ πάντα;»⁸. Ἄλλὰ διατί δὲν τὸν κατηγοροῦν τώρα, ὅπως

οιν αὐτῷ νῦν, ἃ καὶ πρότερον, λέγοντες, «Σὺ περὶ σαυτοῦ μαρτυρεῖς ἢ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής»;· "Οἱ πολ- λάκις ἐπεισήμισεν αὐτούς, καὶ πλείων ἢ παρορησία πρὸς αὐτούς ἀπὸ τῶν ἰσημείων ἐγένετο.

- 5 Ἐἶτα, ἐπειδὴ εἶπεν ἄνωτέρω, «Καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ ἀκολουθεῖ αὐτῷ», ἵνα μὴ τις εἴ- πη, Ἔτι οὖν πρὸς τοὺς μὴ πιστεύσαντας;», ἀκουσον τί ἐπή- γαγε· «Καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐ- μῶν», ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν, ἔλεγεν «Οὐκ ἀπόσαιο
- 10 ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω», καὶ ὁ Μαυσιῆς· «Ἐγὼ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ»· ἐκείνους λέγω, φησὶν, οὓς προ- ἔγνω. Ἐἶτα, ἵνα μὴ τῆς γνώσεως ἴσον τὸ μέτρον νομίσης, ἀκουσον πῶς διορθοῦται αὐτὸ τῇ ἐπαγωγῇ· «Γινώσκω τὰ ἐμά», φησί, «καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν». Ἄλλ' οὐκ
- 15 ἴση ἢ γνώσις· ἀλλὰ ποῦ ἴση; Ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐμοῦ· ἐκεῖ γάρ, καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα». Ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἐβούλειτο κατασκευάσαι, τίνος ἕνεκεν αὐτὸ ἐπήγαγεν; Ἐπειδὴ γὰρ πολλαχοῦ ἑαυτὸν
- 20 ἰδίηοιν ἐν τάξει τῶν πολλῶν, ἵνα μὴ τις νομίση, διὸ ὡς ἄνθρωπος οὕτως ἐγίνωσκεν, ἐπήγαγε· «Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα». Οὕτως ἀκριβῶς αὐτὸν ἐπίσταμαι, ὡς αὐτὸς ἐμέ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Οὐ- δεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, καὶ τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός», κεχωρισμένην τινὰ γνώσιν λέγων, καὶ τοι-
- 25 αὐτήν, οἷαν οὐδεὶς ἕτερος δύναται σχεῖν.

«Ἐγὼ ἰδίημι τὴν ψυχὴν μου». Συνεχῶς τοῦτο λέγει, δηλῶν ὅτι οὐκ ἔστι πλάνος· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀπόστολος, διὸ αὐ- τὸν ἐβούλειτο δεῖξαι γνήσιον ὄντα διδάσκαλον, καὶ πρὸς τοὺς ψευδοπροσβόλους ἀντιπαρεξήγαγε τὸν λόγον, ἀπὸ τῶν

30 κειμένων καὶ τῶν θανάτων ἑαυτὸν συνίστησι, λέγων· «Ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλῶν»· τὸ μὲν γὰρ λέγειν ὅτι «φῶς εἰμι», καὶ «ζωὴ εἰμι», ἐδόκει εἶναι

9. Ἰω. 8, 13.

10. Ἰω. 10, 3.

11. Ρωμ. 11, 1.

12. Λουκᾶ 10, 22 καὶ Ματθ. 11, 27.

καὶ προηγουμένως, λέγοντες, «Σὺ μαρτυρεῖς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἢ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθῆς»⁹; Διότι πολλές φορές τοὺς ἀπεστόμωσε καὶ ἡ παρρησία του πρὸς αὐτοὺς κατέστη μεγαλύτερα ἔξ αἰτίας τῶν θαυμάτων του.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε προηγουμένως, «Καὶ τὰ πρόβατα ἀκούουν τὴν φωνὴν του καὶ τὸν ἀκολουθοῦν»¹⁰, διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κανεὶς, Ἰδιαίτερον τὰ λέγει πρὸς τοὺς μὴ πιστεύσαντας; ἄκουσε τί προσέθεσε· «Καὶ γνωρίζω τὰ ἰδικά μου καὶ γνωρίζομαι ἀπὸ τὰ ἰδικά μου», πρᾶγμα ποῦ διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Δὲν ἀπέρριψεν ὁ Θεὸς τὸν λαόν του, τὸν ὁποῖον προεγνώρισεν»¹¹ καὶ ὁ Μωϋσῆς· «Γνωρίζει ὁ Κύριος τοὺς ἰδικούς τους»¹² ἐννοῶ ἐκείνους, λέγει, τοὺς ὁποίους προεγνώρισα. Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι εἶναι ἴσον τὸ μέτρον τῆς γνώσεως, ἄκουσε πῶς τὸ διορθώνει αὐτὸ διὰ τῆς προσθήκης· «Γνωρίζω τὰ ἰδικά μου», λέγει, «καὶ γνωρίζομαι ἀπὸ τὰ ἰδικά μου». Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἡ γνῶσις ἴση καὶ ποῦ εἶναι ἴση; Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐμοῦ· διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν, «καθὼς μὲ γνωρίζει ὁ Πατήρ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον γνωρίζω καὶ ἐγὼ τὸν Πατέρα». Μὲ τόσην ἀκρίβειαν γνωρίζω αὐτόν, ὅπως αὐτὸς ἐμένα. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Υἱόν, παρὰ μόνον ὁ Πατήρ, καὶ τὸν Πατέρα κανεὶς, παρὰ μόνον ὁ Υἱός»¹³, ἐννοῶν ὅλως ἰδιαίτεραν γνῶσιν, καὶ τέτοιαν, ποῦ κανεὶς ἄλλος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη.

«Ἐγὼ θυσιάζω τὴν ψυχὴν μου». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν εἶναι πλᾶνος· διότι καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὅταν ἠθέλε νὰ δείξῃ ὅτι ἦτο γνήσιος διδάσκαλος καὶ ἐσύγκρινε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τοὺς ψευδαποστόλους, παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς θανάτους, λέγων· «Εἰς μαστιγώσεις τοὺς ὑπερβάλλω εἰς πολὺ μέγαλον βαθμόν, καὶ πολλές φορές ἐκινδύνευσα νὰ θανατωθῶ»¹⁴ διότι τὸ νὰ λέγῃ ὅτι «εἶμαι φῶς»¹⁴, καὶ «ζωή

13. Β' Κορ. 11, 23.

14. Ἰω. 9, 5.

τύφου παρὰ τοῖς ἀνοήτοις, τὸ δὲ λέγειν, «Ἀποθανεῖν βούλωμαι», οὐδεμίαν βασκανίαν εἶχεν, οὐδὲ φθόνον. Διὰ τοῦτο οὐδὲ λέγουσιν αὐτῷ· «Σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής· πολλὴν γὰρ ἐδείκνυ τὸ ρῆμα
5 κηδεμονίαν, εἴ γε ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἐβούλειο ἐαυτὸν ἐκδοῦναι.

2. Διὰ τοῦτο καὶ εὐκαιρῶς τὸν περὶ τῶν ἐθνῶν εἰσάγει λόγον· «καὶ γὰρ καὶ ἄλλα πρόβαια ἔχω», φησὶν, «ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν». Ἴδου
10 πάλιν τὸ «δεῖ» ρῆμα κείμενον οὐκ ἀνάγκης ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ πάντως ἐσομένου δηλωτικόν ὡσανεὶ ἔλεγε· Ἔτι θαυμάζε-
τε, εἰ οὗτοί μοι μέλλουσιν ἔπεσθαι, καὶ τὰ πρόβαια τῆς φωνῆς μου ἀκούειν; ὅταν γὰρ καὶ ἄλλα ἴδητέ μοι ἀκολου-
θοῦντα, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούοντα, τότε ἐκπλαγήσεσθε
15 μειζρόνως. Εἰ δὲ λέγει, «Ἄ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης», μὴ θεωρηθῆς· ἡ γὰρ διαφορὰ περὶ τὸν νόμον μόνον, καθάπερ καὶ ὁ Παῦλος φησιν «Ὅτιε περιτομή τι ἰσχύσι, οὔτε ἀκροβυστία». «Κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν». Δείκνυοι ἀμφοιτέρους ἐσκορπισμένους καὶ μεμυγμένους καὶ ποιμένας
20 οὐκ ἔχοντας, κἀκείνους καὶ τοῦτους, οὐπω τοῦ καλοῦ παραγενομένου ποιμένος. Εἶτα καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτῶν προαναφωεῖ συνάφειαν, ὅτι «ἔσονται μία ποιμνὴ», ὅπερ καὶ αὐτὸ πάλιν ὁ Παῦλος ἐδήλωσεν, εἰπὼν· «Ἴνα τοὺς δύο κτίση ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον».

25 «Διὰ τοῦτό με ἀγαπᾷ ὁ Πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὴν ψυχὴν μου τίθημι, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν». Καὶ τί τοῦ ρήματος τούτου ταπεινότερον γένοιτ' ἄν, εἴ γε δι' ἡμᾶς ὁ Θεοπότης ἀγαπᾶσθαι μέλλει ὁ ἡμέτερος, ἐπειδὴ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθνήσκει; Τί οὖν; εἰπέ μοι, τὸν ἔμπροσθεν χρόνον οὐκ ἠ-
30 γαπίετο, ἀλλὰ νῦν τῆς ἀγάπης ἤρξαιτο ὁ Πατήρ, καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν τῆς ἀγάπης αὐτῷ αἵτιοι; Ὅρας πῶς κέχρηται

15. Ἰω. 14, 6.

16. Ἰω. 8, 13.

17. Γαλ. 5, 6.

18. Ἐφ. 2, 15.

εἶμαι»¹⁵, ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ὡς ἀλαζονεία, ἐνῶ τὸ νὰ λέγῃ «Θέλω ν' ἀποθάνω» δὲν προεκάλει καμμίαν βασκανίαν, οὔτε φθόνον. Διὰ τοῦτο δὲν λέγουν εἰς αὐτόν· «Σὺ μαρτυρεῖς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθής»¹⁶· διότι τὰ λόγια αὐτὰ ἐφανέρωναν μεγάλην φροντίδα, ἐφ' ὅσον ἤθελε νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ τὸν ἐλιθοβολοῦσαν.

2. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς κατάλληλον στιγμήν εἰσάγει τὸν λόγον περὶ τῶν ἐθνικῶν· διότι λέγει· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάνδραν· πρέπει καὶ ἐκεῖνα νὰ τὰ ὀδηγήσω μέσα». Νὰ πάλιν τὸ «δεῖ», ρῆμα ποὺ χρησιμοποιεῖται ὄχι διὰ νὰ δηλώσῃ ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ποὺ ὅπωςδήποτε θὰ συμβῇ· ὡσάν νὰ ἔλεγε· Ἴτί θαυμάζετε, ἐὰν αὐτοὶ πρόκειται νὰ μὲ ἀκολουθήσουν καὶ τὸ ὅτι τὰ πρόβατα ἀκούουν τὴν φωνὴν μου; διότι ὅταν θὰ ἰδῆτε καὶ ἄλλα πρόβατα νὰ μὲ ἀκολουθοῦν καὶ νὰ ἀκούουν τὴν φωνὴν μου, τότε θὰ ἐκπλαγῆτε πάρα πολύ'. Ἐὰν ὅμως, λέγῃ, «Τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάνδραν», μὴ θορυβηθῆς· διότι ἡ διαφορὰ ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν νόμον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Οὔτε ἡ περιτομὴ ἔχει καμμίαν ἰσχύν, οὔτε ἡ ἀκροβυστία»¹⁷. Καὶ ἐκεῖνα πρέπει νὰ τὰ ὀδηγήσω μέσα». Δείχνει καὶ τοὺς δύο διασκορπισμένους καὶ ἀναμιγμένους καὶ χωρὶς ποιμένας καὶ ἐκείνους καὶ αὐτούς, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν εἶχεν ἔλθει ὁ καλὸς ποιμὴν. Ἐπειτα προλέγει καὶ τὴν μέλλουσαν ἔνωσιν αὐτῶν, ὅτι «θὰ γίνουν μία ποίμνη», πρᾶγμα ποὺ καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, λέγων· «Διὰ νὰ συνάψῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν ἀπὸ τοὺς δύο ἓνα νέον ἄνθρωπον»¹⁸.

«Διὰ τοῦτο μὲ ἀγαπᾷ ὁ Πατήρ, διότι ἐγὼ θυσιάζω τὴν ψυχὴν μου, διὰ νὰ τὴν λάβω καὶ πάλιν». Καὶ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ταπεινότερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, ἐὰν πρόκειται ὁ Κύριός μας νὰ ἀγαπηθῇ ἐξ αἰτίας μας, ἐπειδὴ δηλαδὴ πεθαίνει πρὸς χάριν μας; Τί λοιπόν; εἰπέ μου, τὸν προηγούμενον χρόνον δὲν ἠγαπᾶτο, ἀλλὰ τώρα ἤρχισεν ὁ Πατήρ νὰ τὸν ἀγαπᾷ καὶ ἡμεῖς ἐγίναμεν αἰτία τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Πατρός; Βλέπεις πῶς χρησιμοποιεῖ τὴν

τῆ συγκρασιάσει; Τί οὖν ἐνιαῖθα κατασκευάσαι βούλειαι;
 Ἐπειδὴ ἄλλοτριον αὐτὸν ἔλεγον τοῦ Πατρὸς καὶ πλάνον,
 καὶ ἐπὶ λύμῃ ἤκειν αὐτὸν καὶ ἀπωλεία, λέγει· Καὶ εἰ μηδὲν
 ἄλλο, τοῦτο γοῦν με ἔπειθεν ἀγαπᾶν ὑμᾶς, τὸ οὕτω ὑμᾶς
 5 ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐμέ· καὶ διὰ τοῦτο ἀγα-
 πᾶσθαι παρ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὑπὲρ ὑμῶν ἀποθνήσκω. Καὶ
 μετὰ τούτου δὲ καὶ ἐκεῖνο κατασκευάσαι βούλειαι, διτι τε
 οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πρᾶγμα ἔρχεται, (εἰ γὰρ ἄκων, πῶς ἀ-
 γάπτης ἦν ποιητικὸν τὸ γινόμενον;), καὶ διτι καὶ τῷ Πατρι
 10 μεθ' ὑπερβολῆς τοῦτο δοκεῖ. Εἰ δὲ ὡς ἄνθρωπος τοῦτο
 διαλέγεται, μὴ θαυμάσης· πολλάκις γὰρ τὴν ὑπὲρ τούτων
 εἰρήκαμεν αἰτίαν, καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν περιττὸν καὶ
 ἐπαχθές. «Ἐγὼ αἰτήμι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα πάλιν λάβω
 αὐτήν· καὶ οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ. Ἐγὼ τίθημι αὐτήν
 15 ἀπ' ἐμαυτοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ
 ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν». Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις ἐβου-
 λεύοντο αὐτὸν ἀνελεῖν, λέγει διτι, «μὴ βουλομένου ἐμοῦ,
 ἀνόνητος ὑμῖν ἐστιν ὁ πόνος», καὶ ἐκ τοῦ προτέρου τὸ δεύ-
 τερον κατασκευάζει, ἀπὸ τοῦ θανάτου τὴν ἀνάστασιν τοῦτο
 20 γὰρ ἐστὶ τὸ θαυμασιὸν καὶ παράδοξον καὶ γὰρ ἀμφοτέρω
 κοινῶς γέγονε, καὶ ὑπὲρ τὴν κοινήν συνήθειαν.

Προσέχωμεν δὲ μετὰ ἀκριβείας τῷ λεγομένῳ. «Ἐξου-
 σίαν ἔχω θεῖναι», φησί, «τὴν ψυχὴν μου». Καὶ τίς οὐκ ἔχει
 ἐξουσίαν θεῖναι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ; ἐκάστῳ γὰρ βου-
 25 λομένῳ δυνατὸν ἑαυτὸν ἀνελεῖν. Ἄλλ' οὐχ οὕτω φησὶν, ἀλλὰ
 πῶς; Ὅστις ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι, ὡς μηδένα δυνηθῆναι,
 ἄκοντος ἐμοῦ, τοῦτο ποιῆσαι, ὅπερ ἐπὶ ἀνθρώπων οὐκ ἔστι
 ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἄλλως θεῖναι, ἀλλ' ἀναι-
 ροῦντες ἑαυτούς. Εἰ δὲ ἐμπόλιμοι εἰς ἐπιβουλεύσεως τι-
 30 νας καὶ κυρίους ἀνελεῖν, οὐκ ἔστι ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ θεῖναι
 καὶ μὴ, ἀλλὰ καὶ ἀκόντων ἡμῶν ἐκεῖνοι αὐτὴν ἀναιροῦσιν.

συγκατάβασιν; Τί θέλει λοιπόν ἐδῶ νὰ δείξη; Ἐπειδὴ τὸν ἀποκαλοῦσαν ξένον τοῦ Πατρὸς καὶ πλάνον καὶ ὅτι ἦλθε πρὸς καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν, λέγει· Ἐὰν τίποτε ἄλλο, αὐτὸ ὅπωςδήποτε μὲ ἔπειθε νὰ σὰς ἀγαπῶ, τὸ ὅτι ἔτσι ἀγαπᾶσθε ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, ὅπως ἐγὼ καὶ διὰ τοῦτο ἀγαπᾶσθε ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ πεθαίνω διὰ σὰς. Καὶ μαζί μὲ αὐτὸ θέλει νὰ δείξη καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος χωρὶς τὴν θέλησίν του (διότι ἐὰν ἦρχετο χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, πῶς θὰ ἦτο τὸ πάθος τοῦ ἀποτελεσμα ἀγάπης;) καὶ ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ συγκατατίθεται εἰς αὐτὸ πάρα πολὺ. Ἐὰν δὲ τὸ λέγῃ αὐτὸ ὡς ἄνθρωπος, μὴ θαυμάσης· διότι πολλὰς φορές εἶπαμεν τὴν αἰτίαν δι' αὐτὰ καὶ εἶναι περιττὸν καὶ φορτικὸν νὰ λέγωμεν καὶ πάλιν τὰ ἴδια. «Ἐγὼ θυσιάζω τὴν ψυχὴν μου διὰ νὰ τὴν λάβω πάλιν καὶ κανεὶς δὲν μοῦ τὴν ἀφαιρεῖ, ἀλλὰ τὴν θυσιάζω μὲ τὴν θέλησίν μου. Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου καὶ ἐξουσίαν ἔχω νὰ τὴν λάβω πάλιν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλὰς φορές ἠθελον νὰ τὸν φονεύσουν, λέγει ὅτι ἐὰν δὲν θέλω ἐγὼ εἶναι ἀνώφελος ὁ κόπος σας, καὶ ἀπὸ τὸ πρῶτον ἀποδεικνύει τὸ δεύτερον, ἀπὸ τὸν θάνατον τὴν ἀνάστασιν· διότι τὰ δύο συνέβησαν κατὰ πρωτάκουστον τρόπον καὶ ὄχι κατὰ τὸν συνήθη τρόπον.

Ἄς προσέχωμεν δὲ μὲ ὄλην τὴν προσοχὴν μας εἰς τὸ λεγόμενον· «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου», λέγει. Καὶ ποῖος δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του; διότι ὁ καθένας ποῦ θέλει ἠμπορεῖ νὰ θανατώσῃ τὸν ἑαυτόν του. Ἄλλ' ὄχι ἔτσι, λέγει, ἀλλὰ πῶς; Ἔχω τέτοια ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ ἠμπορέσῃ, ἐὰν δὲν τὸ θέλω ἐγὼ, νὰ τὸ κάνη αὐτό, πρᾶγμα ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον· διότι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ θυσιάσωμεν τὴν ζωὴν μας κατ' ἄλλον τρόπον, ἀλλὰ θανατώνοντες μόνον τὸν ἑαυτόν μας. Ἐὰν δὲ ἠθέλομεν πέσει εἰς ἀνθρώπους ποῦ μᾶς ἐπιβουλεύονται καὶ ποῦ ἠμποροῦν νὰ μᾶς φονεύσουν, δὲν ἔχομεν τότε ἐξουσίαν νὰ θυσιάσωμεν ἢ ὄχι τὴν ζωὴν μας, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν ἐκεῖνοι μᾶς τὴν ἀφαιροῦν.

Ἐπ' αὐτοῦ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλά, καὶ ἐτέρων ἐπιβουλευόντων, κύριος ἦν αὐτὸς μὴ θεῖναι αὐτήν. Εἰπὼν οὖν διὰ «οὐδεὶς αὐτήν αἶρει ἀπ' ἐμοῦ», τότε ἐπήγαγεν «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου». τουτέστιν, ἔγὼ μόνος εἰμὶ κύριος
 5 τοῦ θεῖναι αὐτήν ὅπερ ἐφ' ὑμῶν οὐκ ἔστι· καὶ γὰρ καὶ ἄλλοι πολλοὶ κύριοί εἰσι τοῦ λαβεῖν αὐτήν ἀφ' ἡμῶν'.

Ἀλλὰ τοῦτο παρὰ τὴν ἀρχὴν οὐκ εἶπεν (οὐδὲ γὰρ ἔμελλεν ὁ λόγος ἀξιόπιστος εἶναι), ἀλλά, διὰ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔλαβεν μαρτυρίαν, καὶ πολλάκις ἐπιβουλεύσαν-
 10 τες οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν κατασχεῖν (καὶ γὰρ ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν μυριάκις), τότε λοιπὸν φησιν «Οὐδεὶς αὐτήν αἶρει ἀπ' ἐμοῦ». Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, κἀκεῖνο ἔπεται, τὸ ἐκόνητα ἐπὶ τοῦτο ἔρχεσθαι. Τούτου δὲ ὄμιος ἀληθοῦς, κἀκεῖνο συνέστηκε, τό, ἡνίκα ἂν βουληθῆ λαβεῖν αὐτήν, δυ-
 15 ηθηθῆναι πάλιν· εἰ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν μείζον ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἦν, μηδὲ περὶ ἐκείνου λοιπὸν ἀμφίβαλλε τὸ γὰρ αὐτὸν μόνον εἶναι κύριον τοῦ ψυχὴν ἀφεῖναι, δείκνυσι καὶ τοῦ λαβεῖν αὐτήν κύριον ὄντα ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας. Ὅρας πῶς ἀπὸ τοῦ προτέρου τὸ δεύτερον κατεσκεύασε, καὶ ἀπὸ
 20 τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀνάστασις ἐδειξεν ἀναμφισβήτητον;

«Ταύτην τὴν ἐπιτολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πατρὸς». Ποία δὴ ταύτην; Τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Ἄρ' οὖν ἀνέμεινεν ἀκοῦσαι πρότερον, καὶ τότε εἴλειο, καὶ ἐδέησεν αὐτὸ μαθεῖν; Καὶ τίς ἂν τοῦτο, νοῦν ἔχων, εἴποι; Ἀλλ' ὥσπερ
 25 ἀνωτέρω εἰπὼν, «Διὰ τοῦτό με ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ», τὴν ἐκούσιον ἐδήλωσεν ὁρμήν, καὶ τὴν τῆς ἐναντιότητος ἀνεῖλεν ὑπένοιαν, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα, ἐπιτολὴν εἰληφέναι παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰπὼν, οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνει, ἢ ὅτι ἐκείνω δοκεῖ τοῦτο, ὃ ἐγὼ ποιῶ', ἵνα, ὅταν αὐτὸν ἀνέλωσι, μὴ νομίσωσιν

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κυρίου ὅμως δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα ἔτσι, ἀλλὰ, ἂν καὶ τὸν ἐπεβουλεύοντο ἄλλοι, ὁ ἴδιος ἦτο κύριος νὰ μὴ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του. Ἄφου εἶπε λοιπὸν, ὅτι «κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἐμένα», τότε προσέθεσεν· «Ἔχω ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου»· δηλαδή· Ἰδιὸν ἐγὼ εἶμαι κύριος νὰ θυσιάσω αὐτήν, πρᾶγμα ποῦ σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὸ κάνετε· καθ' ὅσον καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἶναι κύριοι νὰ ἀφαιρέσουσιν τὴν ζωὴν σας ἀπὸ ἐσᾶς·

Ἄλλ' αὐτὸ δὲν τὸ εἶπεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν (οὔτε βέβαια ἐπρόκειτο νὰ πιστευθῇ ὁ λόγος), ἀλλὰ, ὅταν ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, καὶ τὸν ἐπεβουλεύθησαν πολλές φορές καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν συλλάβουν (καθ' ὅσον ἔφυγεν ἀπὸ τὰ χέρια των μυρίας φορές), τότε πλέον λέγει· «Κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν μου». Ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι ἀληθές, συνάγεται ὅτι καὶ ἐκεῖνο εἶναι, τὸ, ὅταν θελήσῃ νὰ τὴν λάβῃ, θὰ ἠμπορέσῃ καὶ πάλιν· διότι ἐὰν ὁ θάνατός του ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων, μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπὸν καὶ δι' ἐκεῖνο· καθ' ὅσον, τὸ ὅτι αὐτὸς μόνος εἶναι κύριος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του, δείχνει ὅτι εἶναι κύριος ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἐξουσίαν τὸ νὰ λάβῃ αὐτήν. Βλέπεις πῶς ἀπὸ τὸ πρῶτον ἀπέδειξε καὶ τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον ἔδειξε καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀναμφισβήτητον;

«Αὐτὴν τὴν ἐντολὴν τὴν ἔλαβον ἀπὸ τὸν Πατέρα μου». Ποίαν ἐντολὴν λοιπὸν; Τὸ ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Ἐπομένως ἐπερίμενε ν' ἀκούσῃ πρῶτα αὐτὸ καὶ τότε τὴν ἀπεδέχθη καὶ ἐχρειάσθη νὰ τὸ μάθῃ αὐτό; Καὶ ποῖος, ποῦ ἔχει νοῦν, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ εἰπῇ αὐτό; Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Διὰ τοῦτο ὁ Πατήρ μου μὲ ἀγαπᾷ», ἐδήλωσε τὴν θεληματικὴν προθυμίαν του καὶ ἀφήρησε τὴν ἀντίθετον ὑπόνοιαν, ἔτσι καὶ τώρα, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἔλαβεν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Πατέρα, τίποτε ἄλλο δὲν δείχνει, παρὰ ὅτι συμφωνεῖ καὶ ὁ Πατήρ μὲ αὐτὸ ποῦ πράττω ἐγώ, ὥστε, ὅταν θὰ τὸν θανατώσουσιν, νὰ μὴ νομίσουν ὅτι τὸν θανατώνουν ἐγκατα-

ὡς ἐγκαταλειμμένον καὶ προδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἀνηρηκέναι, μηδὲ ὀνειδίωσιν ἅπερ ὠνειδίσαν «Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι», καὶ «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ». Καὶ μὴν διὰ τοῦτο οὐ
5 καταβαίνει, ἐπειδὴ Υἱὸς ἔστι τοῦ Θεοῦ.

3. Εἶτα, ἵνα μὴ, ἀκούων διὰ ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πατρὸς», ἀλλότριον αὐτοῦ τὸ καιρόρθωμα εἶναι νομίσης, προλαβὼν ἔλεγεν «Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων», διὰ τούτων δεικνὺς αὐτοῦ
10 ὄντα τὰ πρόβατα, καὶ διὰ αὐτοῦ τὸ καιρόρθωμα ἦν πᾶν τὸ γεγενημένον, καὶ οὐ δεόμενον αὐτὸν ἐντολῆς· εἰ γὰρ ἐντολῆς ἔδειτο, πῶς ἔλεγεν «Ἀπ' ἐμαντοῦ τίθημι»; ὁ γὰρ ἄφ' ἑαυτοῦ τιθεὶς οὐ δέεται ἐντολῆς. Καὶ τὴν αἰτίαν δὲ τίθησι, δι' ἣν τοῦτο ποιεῖ. Ποία δὲ αὕτη ἐστί; Τὸ ποιμένα
15 αὐτὸν εἶναι, καὶ καλὸν ποιμένα. Ὁ δὲ καλὸς ποιμὴν οὐ δεῖται ἐτέρου τοῦ πρὸς τοῦτο αὐτὸν διανασιήσοντος. Εἰ δὲ καλὸς ποιμὴν οὐ δεῖται ἐτέρου τοῦ πρὸς τοῦτο αὐτὸν διανασιήσοντος. Εἰ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν διὰ ἑαυτὸν ἐκέγνω-
20 σεν». Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἢ ἐντολὴ ἐνιαῦθα βούλειται κειμένη, ἀλλ' ἢ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν δεῖξαι. Εἰ δὲ οὕτω ταπεινῶς εἴρηται καὶ ἀνθρωπίνως, τῆς τῶν ἀκούοντων ἐστὶν ἀσθενείας ἡ αἰτία.

«Σχίσμα οὖν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις. Καὶ οἱ μὲν
25 ἔλεγον διὰ δαιμόνιον ἔχει, καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε; Οἱ δὲ διὰ τὰ ρήματα ταῦτα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου. Μὴ δαιμόνιον δύναται ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοῖξαι;». Ἐπειδὴ γὰρ μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον τὰ λεγόμενα, καὶ οὐ τῆς κοινῆς συνηθείας, δαιμονῶντα αὐτὸν ἔλεγον, τρίτον ἤδη τούτῳ αὐ-
30 τὸν προσειπόντες (καὶ γὰρ ἔμπροσθεν ἔλεγον «Δαιμόνιον ἔχεις, τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;») καὶ πάλιν «Οὐ καλῶς ἐλέ-

19. Ματθ. 27, 42.

20. Ματθ. 27, 40.

21. Ἰω. 10, 11.

22. Φιλ. 2, 7.

23. Ἰω. 7, 20.

λειφθέντα καὶ προδομένον ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε νὰ τὸν ὄνειδίσουν μὲ αὐτὰ πού τὸν ὠνειδίσαν· «Ἄλλους ἔσωσε, τὸν ἑαυτὸν τοῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν σώσῃ»¹⁹, καί· «Ἐὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸν σταυρόν»²⁰. Καὶ ὁμως δι' αὐτὸ δὲν κατεβαίνει, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

3. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης, ἀκούων «ἐντολὴν ἔλαβον ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», ὅτι εἶναι ξένον πρὸς αὐτὸν τὸ κατόρθωμα, προλαμβάνων αὐτό, ἔλεγεν· «Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς θυσιάζει τὴν ζωὴν τοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων»²¹, δεικνύων μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὅτι εἶναι ἰδικά του τὰ πρόβατα καὶ ὅτι τὸ πᾶν πού συνέβη ἦτο ἰδικόν του κατόρθωμα, καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἐντολὴν· διότι ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἐντολὴν, πῶς ἔλεγε, «μόνος μου θυσιάζω τὴν ζωὴν μου»; καθ' ὅσον αὐτὸς πού θυσιάζει μόνος τοῦ τὴν ζωὴν τοῦ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἐντολὴν. Ἀναφέρει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν τὸ κάμνει αὐτό. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Ὅτι αὐτὸς εἶναι ποιμὴν καὶ μάλιστα καλὸς ποιμὴν. Ὁ δὲ καλὸς ποιμὴν δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλον διὰ νὰ τὸν προτρέψῃ δι' αὐτὸ τὸ ἔργον. Ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαίη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πολὺ περισσότερον συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι «ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ»²². Τίποτε ἄλλο λοιπὸν δὲν θέλει νὰ δείξῃ ἢ ἐντολὴ πού ἀναφέρεται, παρὰ τὴν ὁμόνοιαν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ ἐλέχθη τόσον ταπεινὰ καὶ ἀνθρώπινα, ἢ αἰτία εἶναι ἢ πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν.

«Ἐγένετο λοιπὸν διχασμὸς μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον ὅτι ἔχει δαιμόνιον καὶ εἶναι μανιακός· τί τὸν ἀκοῦτε; Ἄλλοι δὲ ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια δαιμονισμένου. Μήπως τὸ δαιμόνιον ἠμπορεῖ ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν;». Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ λεγόμενα ἦσαν ἀνώτερα καὶ ὄχι κατ' ἀνθρώπον λεγόμενα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού συνήθως λέγονται, τὸν ὠνόμαζον δαιμονισμένον, ἀποδώσαντες εἰς αὐτὸν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν τρεῖς ἤδη φορές (καθ' ὅσον προηγουμένως ἔλεγον· «Δαιμόνιον ἔχεις· ποῖος θέλει νὰ σὲ φονεύσῃ;»²³· καὶ πάλιν·

γομεν ὅτι Σαμαρείτης εἶ σύ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;» καὶ ἐν-
 ταῦθα «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μάλινται τί αὐτοῦ ἀκούετε;»)
 μᾶλλον δὲ οὐ τρίτον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις αὐτὸν ἀκηκοέναι·
 τὸ γὰρ λέγειν, «Οὐ καλῶς ἐλέγομεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις;»,
 5 οὐ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου, ἀλλὰ τοῦ πολλάκις εἰρηκέναι
 τοῦτο σημεῖον ἐστίν. «Οἱ δὲ ἔλεγον φησὶν Ταῦτα τὰ ρή-
 ματα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου. Μὴ δαιμόνιον δύναται ὁ-
 ρθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοῖξαι;». Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ ρημάτων
 οὐκ ἠδύνατο ἐπιστοιμίζειν, τὴν ἀπόδειξιν λοιπὸν ἀπὸ τῶν
 10 ἔργων ἐποιούνητο· μάλιστα μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ ρήματα δαιμο-
 νωνιὸς ἐστίν· εἰ δὲ οὐ πείθεσθε ἀπὸ τῶν ρημάτων, ἀπὸ
 τῶν ἔργων δυοωπήθητε· εἰ δὲ μὴ δαιμονωνιὸς ἐστίν, μεί-
 ζονα δὲ ἢ κατὰ ἄνθρωπον, εὐδελον ὅτι θείας τινὸς ταῦτά
 ἐστὶ δυνάμεως. Εἶδες συλλογιζομέν; «Οὐ γὰρ μείζονα ἢ
 15 κατὰ ἄνθρωπον ἢ», δῆλον ἐκ τοῦ λέγειν ὅτι «Δαιμόνιον
 ἔχει»· ὅτι δὲ δαιμόνιον οὐκ εἶχεν, ἐδήλωσεν ἀφ' ὧν ἐ-
 ποίησε.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται· πρό-
 τερον μὲν γὰρ ἀπεκρίνατο, «Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω», νυνὶ
 20 δὲ εὐ τοῦτο. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων παρέσχεν
 ἀπόδειξιν, ἐσίγα λοιπὸν οὐδὲ γὰρ ἀποκρίσεως ἦσαν ἄξιοι
 οἱ δαιμονωνία αὐτὸν καλοῦντες ὑπὲρ τούτων, ὑπὲρ ὧν θαυ-
 μάζειν, καὶ Θεὸν ἠγεῖσθαι αὐτὸν ἐχρῆν. Τί δὲ καὶ ἔδει
 τῶν παρ' αὐτοῦ λοιπὸν ἐλέγχων, αὐτῶν καὶ ἀλλήλων ἰσια-
 25 μένων καὶ διελεγχόντων ἀλλήλους; Διὰ τοῦτο ἐσίγα καὶ
 πρῶως πάντα ἔφερεν. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ-
 μάς παιδεύων ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν παῖσαν.

4. Τοῦτον τοῖνον ζηλώσωμεν οὐδὲ γὰρ ἐσίγησε μόνον,
 ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπέσιγη, καὶ ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνεται, καὶ τὰ
 30 τῆς προνοίας αὐτοῦ ἐπιδείκνυται καὶ δαιμονῶν κληθεὶς καὶ

24. Ἰω. 8, 48.

25. Ἰω. 8, 49.

«Καλὰ δὲν ἐλέγομεν, ὅτι σὺ εἶσαι Σαμαρείτης καὶ ὅτι ἔχεις δαιμόνιον;»²⁴ καὶ ἐδῶ «Δαιμόνιον ἔχει καὶ εἶναι παράφρων τί τὸν ἀκούετε;»), μᾶλλον δὲ ὄχι διὰ τρίτην φοράν, ἀλλὰ πολλές φορές αὐτὸς ἤκουσε νὰ τὸν ὀνομάζουν ἔτσι· διότι οἱ λόγοι, «Καλὰ δὲν ἐλέγομεν, ὅτι ἔχεις δαιμόνιον;», δὲν εἶναι σημεῖον, ὅτι διὰ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν τὸ εἶχον εἶπεῖ, ἀλλὰ πολλές φορές. «Οἱ δὲ ἔλεγον», λέγει· «Αὐτὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι δαιμονισμένου. Μήπως τὸ δαιμόνιον ἠμπορεῖ νὰ ἀνοίξη ὀφθαλμοὺς τυφλῶν;». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸν ἀποστομώσουν μὲ τὰ λόγια, εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἀπόδειξιν τὴν ἐλάμβανον ἀπὸ τὰ ἔργα· καὶ βέβαια οὔτε τὰ λόγια του εἶναι λόγια δαιμονισμένου· ἀλλ' ἐὰν δὲν πείθεσθε ἀπὸ τὰ λόγια, δείξατε εὐλάβειαν ἀπὸ τὰ ἔργα· ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἔργα δαιμονισμένου καὶ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, εἶναι φανερόν, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔργα κάποιας θείας δυνάμεως. Εἶδες συλλογισμόν; Διότι τὸ ὅτι ἦσαν ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ἔλεγον «δαιμόνιον ἔχει»· τὸ ὅτι δὲ δὲν εἶχε δαιμόνιον, τὸ ἐδήλωσαν ἀπὸ αὐτὰ πού ἔκαμεν.

Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Δὲν δίδει καμμίαν ἀπάντησιν εἰς αὐτά· προηγουμένως βέβαια ἀπήντησεν, «Ἐγὼ δὲν ἔχω δαιμόνιον»²⁵, ἐνῶ τώρα δὲν τὸ κάμνει αὐτό. Διότι, ἐπειδὴ τὸ ἀπέδειξε μὲ τὰ ἔργα του, εἰς τὸ ἐξῆς ἐσιώπα· δὲν ἦσαν δηλαδὴ ἄξιοι οὔτε δι' ἀπάντησιν ἐκεῖνοι πού τὸν ὀνόμαζον δαιμονισμένον ἐξ αἰτίας ἐκείνων, διὰ τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ τὸν θαυμάζουν καὶ νὰ τὸν θεωροῦν Θεόν. Τί δὲ ἐχρειάζοντο εἰς τὸ ἐξῆς οἱ ἔλεγκοί του, τὴν στιγμὴν πού οἱ ἴδιοι ἴσταντο ἀντιμέτωποι μεταξύ των καὶ ἤλεγχον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον; Διὰ τοῦτο ἐσιώπα καὶ τὰ ὑπέμενεν ὅλα μὲ πραότητα. Ὅχι δὲ μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς διδάξη νὰ δείχνωμεν κάθε ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν.

4. Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν αὐτόν· διότι ὄχι μόνον δὲν ἐσιώπησεν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἦλθεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐρωτηθεὶς δίδει ἀπάντησιν καὶ δείχνει τὰ ἔργα τῆς προνοίας του· καὶ ἂν καὶ ἐκλήθη δαιμονιζόμενος καὶ μανιακὸς ὑπὸ τῶν ἀν-

μαινόμενος παρὰ ἀνθρώπων, μωρία εὐηργετημένων, καὶ οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δὶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, οὐ μόνον οὐκ ἠμύνατο, ἀλλὰ καὶ εὐεργειῶν αὐτοῦς οὐ διέλιπε. Καὶ τί λέγω εὐεργειῶν; Ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε, καὶ σιαυ-
 5 ρούμενος ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Παιρὶ διαλέγεται. Ταῦτ' οὖν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα· τοῦτο γὰρ ἔστι Χριστοῦ εἶναι μαθητὴν, τὸ προῶν εἶναι καὶ ἐπιεικῆ. Πόθεν δὲ γένοιτ' ἂν ἡμῖν αὐ-
 τη ἢ πραότης; Ἄν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν λογιζώμεθα συνε-
 χῶς, ἂν πενθῶμεν, ἂν δακρῶμεν· οὐδὲ γὰρ ἀνέχεται ψυχὴ,
 10 ἰσοσύνη συνοικοῦσα ὀδύνη, παροξύνεσθαι καὶ ὀργίζεσθαι· ἔνθα γὰρ ἂν ἡ πένθος, ὀργὴν εἶναι ἀμήχανον· ἔνθα λύπη, πᾶσα ἐκποδῶν ὀργή· ἔνθα συντριβὴ διανοίας, οὐδεὶς παροξυνομός. Ὑπὸ γὰρ πένθους μασιζομένη ἢ διάνοια, οὐδὲν σχολὴν ἔχει διεγεροθῆναι, ἀλλὰ στενάζει πικρόν, καὶ κλαύσεται πι-
 15 κρότερον. Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοὶ γελῶσι, ταῦτα ἀκούοντες, ἀλλ' ἐγὼ τοὺς γελῶντας θρηγῶν οὐ παύσομαι· πένθους γὰρ ὁ παρῶν καιρός, καὶ θρήνων, καὶ ὀδυρμῶν· πολλὰ γὰρ καὶ ἐν χρήμασι καὶ ἐν πράγμασιν ἀμαρτάνομεν. Τοὺς δὲ τοιαῦτα πλημμελοῦντας γέεννα ἐκδέχεται, καὶ ποταμός, ζέων
 20 τῷ ροδίῳ τοῦ πυρός, καὶ βασιλείας ἐκπιωσις, τὸ πάντων χαλεπώτατον.

Τούτων οὖν ἠπειλημένων, εἶπέ μοι, γελᾷς οὐ καὶ τρυφᾷς; καί, τοῦ Δεσπότου σου παροξυνομένου καὶ ἀπειλοῦντος, ἔστηκας ἀναπεπτωκῶς; καὶ οὐ δέδοικας μὴ τοῦτω σανατῷ
 25 λαμπρὰν ἀνάψης τὴν κάμινον; Οὐκ ἀκούεις τί καθ' ἐκάστην ἡμέραν βοᾷ; «Πεινῶντά με εἶδετε, καὶ οὐκ ἔθρεψατε· διψῶντα, καὶ οὐκ ἐποίησατε. Πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»· καὶ ταῦτα ἀπειλεῖ καθ' ἐκάστην ἡμέραν. Ἄλλ' ἔθρεψα, φησὶν, αὐτόν.
 30 Πότε, καὶ πῶς ἡμέρας; δέκα καὶ εἰκοσιν; Ἄλλ' οὐ τοσοῦτον βούλει χρόνον μόνον, ἀλλ' ὅσον ἐπὶ τῆς γῆς διατρέβεις. Ἐπεὶ καὶ αἱ παρθένοι εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἄρκουσαν

θρώπων πού ἐδέχθησαν ἀμετρήτους εὐεργεσίας, καί ὄχι μίαν καί δύο, ἀλλά πολλές φορές, ὄχι μόνον δέν ἐσταμάτησεν, ἀλλά καί δέν ἔπαυσε νά τοὺς εὐεργετῇ. Καί διατί λέγω νά τοὺς εὐεργετῇ; Χάριν αὐτῶν καί τήν ζωὴν του ἐθυσίασε καί κατὰ τήν ὥραν τοῦ σταυροῦ του ὀμιλεῖ εἰς τὸν Πατέρα ὑπὲρ αὐτῶν. Αὐτὰ λοιπὸν καί ἡμεῖς ἄς μιμηθῶμεν· διότι αὐτὸ σημαίνει νά εἶναι κανεῖς μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ, τὸ νά εἶναι πρῶος καί ἐπεικῆς. Πῶς θὰ ἡμπορούσαμεν ν' ἀποκτήσωμεν αὐτὴν τὴν πραότητα; Ἐὰν σκεπτόμεθα συνεχῶς τὰς ἁμαρτίας μας, ἂν πενθῶμεν, ἂν δακρῶμεν· διότι δέν ἀνέχεται ἡ ψυχὴ, ὅταν ζῆ μὲ τόσην πολλὴν ὀδύνην, νά ἐξάπτεται καί νά ὀργίζεται· καθ' ὅσον, ὅπου ὑπάρχει λύπη, κάθε ὀργὴ ἐκδιώκεται· ὅπου ὑπάρχει συντριβὴ πνεύματος, δέν ὑπάρχει παροργισμός. Διότι ὅταν τὸ πνεῦμα ὑποφέρῃ ἀπὸ τὸ πένθος, δέν ἔχει εὐκαιρίαν νά διεγερθῇ, ἀλλὰ στενάζει πικρὰ καί κλαίει πικρότερα. Καί γνωρίζω μὲν ὅτι πολλοὶ γελοῦν ἀκούοντες αὐτά, ἀλλ' ἐγὼ δέν θὰ παύσω νά θρηνῶ αὐτοὺς πού γελοῦν· διότι ὁ παρῶν καιρὸς εἶναι καιρὸς πένθους καί θρήνων καί ὀδυρμῶν· διότι πολλές ἁμαρτίας διαπράττομεν μὲ λόγια καί μὲ ἔργα. Αὐτοὺς δὲ πού διαπράττουν τέτοια ἁμαρτήματα τοὺς ἐπιφυλάσσει γέεννα καί ποταμὸς πού βράζει ἀπὸ τὰ ὀρμητικὰ κύματα τοῦ πυρός, καί ἔκπτωσις ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, πού εἶναι τὸ πιὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα.

Εἶπέ μου λοιπὸν· ἐνῶ ἀπειλούμεθα ἀπὸ αὐτά, σὺ γελᾶς καί ἐπιδίδεσαι εἰς τὰς ἀπολαύσεις; καί, ἐνῶ ὁ Κύριός σου παροργίζεται καί σὲ ἀπειλεῖ, σὺ μένεις ἀδιάφορος; καί δέν φοβεῖσαι μήπως μὲ αὐτὸ ἀνάψης διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἀκόμη περισσότερον τὴν κάμινον; Δέν ἀκούεις τί φωνάζει καθημερινῶς; «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καί δέν μοῦ ἐδώσατε νά φάγω· διψασμένον, καί δέν μὲ ἐποτίσατε! Πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ πού ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον καί τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ»²⁶ καί μὲ αὐτὰ μᾶς ἀπειλεῖ καθημερινῶς. Ἄλλὰ τὸν ἔθρεψα, λέγει. Πότε καί πόσας ἡμέρας; δέκα καί εἴκοσιν; Ἄλλὰ δέν θέλει τόσον μόνον χρόνον, ἀλλ' ὅσον ζῆς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι καί αἱ παρθένοι εἶχον

πρὸς σωτηρίαν αὐταῖς· καὶ γὰρ καὶ αὐταὶ ἀνῆψαν τὰς λαμπάδας, ἀλλ' ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος. Καὶ μάλα εἰκότως· ἔφθησαν γὰρ σβεσθεῖσαι πρὸ τῆς τοῦ νυμφίου παρουσίας. Διὰ τοῦτο πολλοῦ ἡμῖν δεῖ τοῦ ἐλαίου, καὶ δαφιλοῦς
 5 τῆς φιλανθρωπίας. Ἐκκοῦν γοῦν τί φησιν ὁ Προφήτης· «Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου». Οὐκοῦν καὶ ἡμᾶς τοὺς πλησίον οὕτως ἐλεεῖν δεῖ κατὰ τὸ μέγα ἔλεος, τὸ παρ' ἡμῖν ὅλοι γὰρ ἂν γενώμεθα περὶ τοὺς ὁμοδόλους, τοιοῦτου τευξόμεθα τοῦ Δεσπότου. Ποῖον δὲ ἔλεος μέγα;
 10 Ὅτιαν μὴ ἐκ τοῦ περισσεύματος δῶμεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὑστερήματος. Εἰ δὲ μηδὲ ἐκ τοῦ περισσεύματος, τίς ἡμῖν ἔσται ἐλπίς; πόθεν τῶν κακῶν ἐκείνων ἀπαλλαγὴ; ποῦ δυνηόμεθα φυγεῖν καὶ σωτηρίαν εὐρεῖν;

Εἰ γὰρ αἱ παρθένοι μετὰ τοσοῦτους καὶ τηλικούτους ἰ-
 15 δρωῖας οὐδεμίαν οὐδαμόθεν ἔσχον παραμυθίαν, τίς ἡμῶν προσήσεται, διὰν ἀκούσωμεν ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ ῥήματα αὐτοῦ τοῦ δικάζοντος, λέγοντος καὶ ὀνειδίζοντος ἡμᾶς ὅτι «πεινῶνιά με οὐκ ἐθρέψατε»; «ἐφ' ὅσον γὰρ οὐκ ἐποιήσατε ἐνί, φησί, τῶν ἐλαχίστων τούτων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε»· οὐ περὶ
 20 τῶν μαθητῶν λέγων ταῦτα μόνον, οὐδὲ περὶ τῶν ἀνηρημέγων τὸν τῶν μοναχῶν βίον, ἀλλὰ περὶ παντὸς ἀνθρώπου πιστοῦ· ὁ γὰρ τοιοῦτος, καὶ ὡς δοῦλος ἢ, καὶ ὡς τῶν ἐν ἀγορᾷ προσαιούτων, πιστεύη δὲ εἰς τὸν Θεόν, δίκαιον πάσης αὐτὸν ἀπολαύειν εὐνοίας. Καὶ περὶ τοῦτοιοῦτον
 25 γυμνὸν ἢ πεινῶντα, ταῦτα ἀκουσόμεθα τὰ ῥήματα. Καὶ μάλα εἰκότως· τί γὰρ βαρὺ ἢ τί ἐπαχθὲς ἤτησε παρ' ἡμῶν; τί δὲ οὐ τῶν σφόδρα εὐκολωιάτων καὶ ῥάσιων; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, Ἐσθενῶν ἤμην, καὶ οὐκ ἀνεσιθήσατέ με, ἀλλ' «οὐκ

27. Ψαλμ. 50, 1.

28. Ματθ. 25, 42.

29. Ματθ. 25, 40.

ἔλαιον, ἀλλὰ δὲν ἐπαρκοῦσε διὰ τὴν σωτηρίαν των' καθ' ὅσον καὶ αὐταὶ ἦνασαν τὰς λαμπάδας, ἀλλ' ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος. Καὶ πολὺ φυσικά· διότι αἱ λαμπάδες ἔσβησαν πρό τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ νυμφίου. Διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πολὺ ἔλαιον καὶ ἄφθονον φιλανθρωπίαν. Ἔκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ προφήτης· «Ἐλέησέ με, Θεέ μου, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου»²⁷. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἐλεῶμεν τοὺς πλησίον, μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέραν εὐσπλαγχνίαν· διότι ὅποια θὰ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ μας πρὸς τοὺς ὁμοδόλους μας, τέτοια θὰ εἶναι καὶ τοῦ Κυρίου μας πρὸς ἡμᾶς. Ποῖον δὲ ἔλεος εἶναι μέγα; Ὅταν δίδωμεν ὄχι ἀπὸ τὸ περίσσειμά μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὑστέρημά μας. Ἐὰν δὲ δὲν δώσωμεν οὔτε καὶ ἀπὸ τὸ περίσσειμά μας, ποῖαν ἐλπίδα θὰ ἔχωμεν; ἀπὸ ποῦ θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκείνων τῶν κακῶν; ποῦ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ καταφύγωμεν καὶ νὰ εὐρωμεν σωτηρίαν;

Πράγματι, ἐὰν αἱ παρθένοι μετὰ ἀπὸ τόσους πολλοὺς καὶ τόσον μεγάλους ἰδρωτάς δὲν εὐρον ἀπὸ πουθενὰ καμμίαν παρηγορίαν, ποῖος θὰ μᾶς βοηθήσῃ, ὅταν θὰ ἀκούσωμεν ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ λόγια αὐτοῦ ποῦ θὰ μᾶς δικάζῃ καὶ θὰ λέγῃ καὶ θὰ μᾶς κατηγορῇ, ὅτι «ἤμουν πεινασμένος καὶ δὲν μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»;²⁸ «Ἐφ' ὅσον λοιπὸν», λέγει, «δὲν τὸ ἐκάματε αὐτὸ εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους, οὔτε καὶ εἰς ἐμένα τὸ ἐκάματε»²⁹· δὲν τὰ λέγει αὐτὰ μόνον διὰ τοὺς μαθητάς του, οὔτε δι' αὐτοὺς ποῦ ἐπροτίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ διὰ κάθε πιστὸν ἄνθρωπον· διότι αὐτός, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι δοῦλος, καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐπαίτας τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ πιστεύει εἰς τὸν Θεόν, δικαιούται ν' ἀπολαύῃ ὅλης τῆς εὐνοίας μας. Καὶ ἂν τὸν παραβλέψωμεν αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ποῦ εἶναι γυμνός ἢ πεινασμένος, θ' ἀκούσωμεν αὐτὰ τὰ λόγια. Καὶ πάρα πολὺ σωστά· διότι τί τὸ βαρὺ ἢ τί τὸ φορτικὸν ἐζήτησεν ἀπὸ ἡμᾶς; τί δὲ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ εὐκόλα καὶ ἐλαφριά; Διότι δὲν εἶπεν, ἴσθι μὲ ἀνεστήσατε', ἀλλὰ

ἐπεσικέψασθέ με»· οὐκ εἶπεν, “Ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ οὐκ ἐξεβάλειέ με’, ἀλλ’ «οὐκ ἤλθειτε πρὸς με».

“Ὅσω τοίνυν κοῦφα τὰ ἐπιτάγματα, ἰοσοῦτω μείζων ἢ κόλασις τοῖς παρακούουσι· τί γὰρ κονφότερον, εἶπέ μοι, τοῦ
 5 βαδίσει καὶ εἰς δεσμοστήριον εἰσελθεῖν; τί δὲ ἥδιον; “Ὅταν γὰρ ἴδῃς τοὺς μὲν δεδεμένους, τοὺς δὲ ἀνχμῶντας, τοὺς δὲ κομῶντας, καὶ ῥάκια περικειμένους, τοὺς δὲ ὑπὸ λιμοῦ φθειρομένους, καὶ ὡς κύνας τοῖς ποσὶ προσιρέχοντας, ἐτέρους τὰς πλευρὰς διορωρυγμένους, ἄλλους ἐκ τῆς ἀγορᾶς νῦν
 10 ἐπανιόντας δεδεμένους, καὶ μεθ’ ἡμέραν μὲν ἐπαιιοῦντας, καὶ οὐδὲ τὴν ἀναγκαίαν συλλέγοντας τροφήν, ἐν ἐσπέρᾳ δὲ παρὰ τῶν ἐφρσιώτων τὴν πονηρὰν ἐκείνην καὶ ὠμὴν ἀπαιτουμένους λειτουργίαν, κἂν λίθος τις ἦς, πάντως ἔση φιλάνθρωπότερος, κἂν τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον ζῶν θίον,
 15 πάντως ἔση φιλοσοφώτερος, τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἐπιταῖς ἀλλοτριαῖς ἐπισκοπῶν συμφοραῖς· καὶ γὰρ τῆς φοβεροῦς ἐκείνης ἡμέρας ἐννοίαν λήψῃ πάντως, καὶ τῶν ποικίλων κολάσεων. Ταῦτα δὲ στρέφων καὶ λογιζόμενος, καὶ θυμὸν καὶ ἡδονὴν καὶ τὸν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἔρωτα
 20 ἐκβαλεῖς πάντως, καὶ παντὸς λιμένος γαληνοτάτου γαληνοτέρα ἐργάσῃ τὴν ψυχὴν, καὶ περὶ τοῦ δικαστηρίου φιλοσοφήσεις ἐκείνου, ἐννοῶν δι, εἰ παρὰ ἀνθρώποις ἰσοσάυτη πρόνοια καὶ τάξις καὶ φόβος καὶ ἀπειλαί, πολλῶ μᾶλλον παρὰ Θεῶ· «οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ». Ὁ
 25 τοίνυν τοῖς ἄρχουσι ταῦτα δοὺς διατάσσειν, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς αὐτὰ ἐργάσεται.

5. Καὶ γὰρ, εἰ μὴ οὗτος ἦν ὁ φόβος, πάντα ἂν ἀπολώλει δπου γε ἰοσοῦτων κολάσεων ἐπικειμένων, πολλοὶ οἱ πρὸς

30. Ματθ. 25, 43.

31. Ρωμ. 13, 1.

«δὲν μὲ ἐπεσκέφθητε»· δὲν εἶπεν, Ἐἰς τὴν φυλακὴν ἤμουν καὶ δὲν μὲ ἐβγάζατε ἔξω, ἀλλὰ «δὲν ἤλθατε νὰ μὲ ἰδῆτε»³⁰.

Ὅσον περισσότερον λοιπὸν ἐλαφρὰ εἶναι τὰ προστάγματα, τόσον περισσότερον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ κόλασις δι' αὐτοὺς ποὺ τὰ παρακούουν· διότι εἶπέ μου· τί ὑπάρχει ἐλαφρύτερον τὸ νὰ βαδίσῃς καὶ νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν φυλακὴν; τί δὲ πιὸ εὐχάριστον; Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς ἄλλους μὲν δεμένους, ἄλλους δὲ γεμάτους ἀπὸ βρωμιάν, ἄλλους μὲ μακρὰ μαλλιά καὶ ντυμένους μὲ κουρέλια, ἄλλους νὰ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ νὰ τρέχουν εἰς τὰ πόδια σου ὡσάν τὰ σκυλιά, ἄλλους μὲ πληγωμένα τὰ πλευρά των, ἄλλους νὰ τοὺς φέρουν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν τὴν στιγμὴν ἐκείνην δεμένους, ποὺ ὅλην τὴν ἡμέραν μὲν ζητιανεύουν χωρὶς νὰ συγκεντρῶνουν τὴν ἀναγκαίαν διὰ νὰ ζήσουν τροφήν των, κατὰ τὴν νύκτα δὲ νὰ ζητῆται ἀπὸ τοὺς προῖσταμένους νὰ κάμνουν τὴν κακὴν καὶ σκληρὰν ἐκείνην ὑπηρεσίαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι λίθος, ὅπωςδὴποτε θὰ γίνῃς φιλανθρωπότερος, καὶ ἂν ἀκόμη ζῆς τὸν φιλήδονον καὶ ἀκόλαστον ἐκείνον βίον, ὅπωςδὴποτε θὰ γίνῃς φιλοσοφώτερος, ἐξετάζων τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ξένων· καθ' ὅσον θὰ λάβῃς ὅπωςδὴποτε μίαν ἰδέαν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας καὶ τῶν ποικίλων κολάσεων. Αὐτὰ δὲ σκεπτόμενος καὶ ἀναλογιζόμενος, ὅπωςδὴποτε θὰ ἐκδιώξῃς καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ τὸν ἔρωτα διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ θὰ καταστήσῃς τὴν ψυχὴν σου πιὸ γαλήνιον καὶ ἀπὸ ὁποιονδὴποτε γαληνότατον λιμένα, καὶ θὰ φιλοσοφήσῃς δι' ἐκείνο τὸ δικαστήριον, σκεπτόμενος ὅτι, ἐὰν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐπιδεικνύεται τόση μεγάλη πρόνοια καὶ ὑπάρχει τόση τάξις καὶ φόβος καὶ ἀπειλαί, πολὺ περισσότερον θὰ συμβῆ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεόν· «διότι δὲν ὑπάρχει καμμία ἐξουσία, παρὰ μόνον ἡ ἐξουσία τοῦ Θεοῦ»³¹. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἔδωσεν εἰς τοὺς ἄρχοντας τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν νὰ διατάσσουν αὐτά, πολὺ περισσότερον θὰ τὰ κάμῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος.

5. Πράγματι λοιπὸν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὸς ὁ φόβος θὰ ἦτο δυνατὸν τὰ πάντα νὰ καταστραφοῦν, ἀφοῦ ἂν καὶ

τὴν κακίαν ἀντομολοῦντιές εἰσι. Ταῦτα καὶ φιλοσοφῶν, καὶ
 πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην ἔση προθυμότερος, καὶ πολλὴν καρ-
 πώση τὴν ἡδονήν, καὶ πολλῶ μείζονα τῶν ἀπὸ θεάιτου κα-
 ταβαινότων οἱ μὲν γὰρ ἐκεῖθεν ἀναστάντες φλέγονται ὑπὸ
 5 τῆς ἐπιθυμίας καιόμενοι· διὰ γὰρ ἴδωσι τὰς ἀνεπιερωμένας
 ἐκεῖνας ἐπὶ τῆς σκητῆς γυναῖκας, καὶ μυρία λάβωσιν ἐκεῖ-
 θεν τραύματα, θαλάσσης κυμαινούσης οὐδὲν ἄμεινον διακεί-
 σονται, τοῦ τύπου τῶν ὄψεων, τῶν σχημάτων, τῶν ρημάτων,
 τῆς θαδίσεως, τῶν ἄλλων πάντων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἰ-
 10 σταμένων, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῖς πολιορκούντων. Οἱ δὲ ἐν-
 τεῦθεν ἐξελθόντες, οὐδὲν ὑποσιήσονται τοιοῦτον, ἀλλὰ πολλὴν
 καρπώσονται τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἀταραξίαν ἢ γὰρ κατὰ-
 νυξίς, ἢ ἐκ τῆς ὄψεως τῶν δεδεμένων ἐγγενομένη, ἅπαν
 ἐκεῖνο σβέννυσι τὸ πῦρ. Καὶ ἀπαντήση γυνὴ πορνευομένη
 15 καὶ ἀκόλαστος ἐξελθόντι τῶν δεσμοτιῶν, οὐδὲν αὐτὸν ἐρ-
 γάσεται χαλεπὸν ὡς γὰρ ἄπλαστος λοιπὸν γενόμενος, οὐ-
 τως οὐχ ἀλώσεται τοῖς δικτύοις τῆς ὄψεως ἐκείνης, ἀντὶ
 τῆς ὄψεως τῆς ἀκολάστου, τοῦ φόβου τῆς κρίσεως πρὸ
 ὀφθαλμῶν αὐτῶ ἴσπερ κειμένου. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πᾶν εἶδος
 20 ἱρηνῆς ἐπελθὼν ἔλεγεν· «Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον
 πένθους ἢ πορευθῆναι εἰς οἶκον γέλωτος». Καὶ ἐνταῦθα
 μὲν ἰσαύτην ἐπιδείξῃ τὴν φιλοσοφίαν, ἐκεῖ δὲ ἀκούσῃ τὰ
 μυρίων μακαρισμῶν ἄξια ῥήματα.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν τῆς τοιαύτης πράξεως καὶ πρα-
 25 γματείας· καὶ γὰρ μὴ δυνηθῶμεν τροφήν εἰσενεγκεῖν, μηδὲ
 ἀργύριον βοηθῆσαι δόντες, ἀλλὰ παρακαλέσαι λόγῳ, καὶ τὴν
 κειμένην ἀνασιῆσαι ψυχὴν δυνησόμεθα, καὶ ἕτερα ἐπιπορκεῖ-
 σαι πολλά, καὶ τοῖς ἐμβαλοῦσι διαλεγόμενοι, καὶ τοὺς ἐφε-
 σιῶτας ἡμερωτέρους ποιοῦντες, καὶ ἢ μικρὸν ἢ μέγα πάν-

ἐπιφυλάσσονται τόσαι τιμωρίαι, ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον τῆς κακίας. Σκεπτόμενος αὐτὰ θὰ γίνῃς προθυμότερος διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ θὰ καρπωθῆς πολλὴν ἡδονὴν, καὶ πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ ἐκείνην ποῦ δοκιμάζουν ἐκεῖνοι ποῦ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὸ θέατρον· καθ' ὅσον ἐκεῖνοι μὲν ὅταν ἀναχωρήσουν ἀπὸ ἐκεῖ καταφλέγονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν· διότι, ὅταν ἴδοῦν ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν τὰς ἐξάλλους ἐκεῖνας γυναῖκας καὶ λάβουν ἀπὸ ἐκεῖ μύρια τραύματα, δὲν θὰ εὐρεθοῦν εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ φουρτουνιασμένην θάλασσαν, τὴν στιγμὴν ποῦ προβάλλουν εἰς τὰ μάτια των αἱ εἰκόνες τῶν προσώπων, τῶν σχημάτων, τῶν λόγων, τῆς βαδίσεως καὶ ὄλων τῶν ἄλλων καὶ πολιορκοῦν τὴν ψυχὴν των. Αὐτοὶ ὅμως ποῦ θὰ ἐξέλθουν ἀπὸ ἐδῶ, δὲν θὰ πάθουν τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ θὰ ἀποκομίσουν πολλὴν γαλήνην καὶ ἀταραξίαν· διότι ἢ συγκίνησις ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ θέαμα τῶν φυλακισμένων, σβήνει ὅλην ἐκείνην τὴν φλόγα. Καὶ ἂν ἀκόμη συναντήσῃ τὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ τὸ δεσμοτήριον γυναῖκα πόρνη καὶ ἀκόλαστος, δὲν θὰ τοῦ κάμῃ τίποτε τὸ φοβερόν· διότι γενόμενος εἰς τὸ ἐξῆς ὡσάν ἀσώματος, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν θὰ συλληφθῆ ἀπὸ τὰ δίκτυα τῆς ὄψεως ἐκείνης, ἀφοῦ, ἀντὶ τῆς ὄψεως τῆς ἀκολάστου, θὰ προβάλλῃ τότε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ὁ φόβος τῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀπήλαυσε κάθε εἶδος τρυφῆς, ἔλεγεν· «Εἶναι προτιμότερον νὰ μεταβῆ κανεὶς εἰς οἶκον πένθους, παρὰ νὰ μεταβῆ εἰς οἶκον γέλωτος»³². Καὶ ἐδῶ μὲν θὰ ἐπιδείξῃ τόσῃ φιλοσοφίαν, ἐνῶ ἐκεῖ θὰ ἀκούσῃ τὰ λόγια ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἄξια ἀπειρῶν μακαρισμῶν.

Ἄς μὴ δείχνωμεν λοιπὸν ἀμέλειαν διὰ μίαν τόσον μεγάλην πρᾶξιν καὶ πραγματείαν· διότι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἠμπορέσωμεν νὰ προσφέρωμεν τροφήν, οὔτε νὰ δώσωμεν χρηματικὴν βοήθειαν, ἀλλὰ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παρηγορήσωμεν μὲ λόγια καὶ νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὴν ἀπελπισμένην ψυχὴν καὶ νὰ παράσχωμεν πολλὰς ἄλλας βοηθείας, καὶ συνομιλοῦντες μὲ ἐκεῖνους ποῦ τοὺς ἐφυλάκισαν καὶ κάμνοντες ἡμερωτέρους τοὺς φύλακας, ὅπωςδῆποτε θὰ ἀπο-

τως ἐργασόμεθα κέρδος. Εἰ δὲ λέγεις ὅτι οὐκ εὐδαίμονές
 εἰσιν ἐκεῖ, οὐδὲ εὐχρηστοί, οὐδὲ ἐπιεικεῖς ἄνδρες, ἀλλ' ἀν-
 δροφόνοι, καὶ τυμβωρύχοι, καὶ θαλαπιοιόμοι, καὶ μοιχί,
 καὶ ἀκόλαστοι, καὶ πολλῶν γέμοντες κακῶν, πάλιν ἀναγκαί-
 5 αν μοι καὶ ἐντεῦθεν δεικνύεις τῆς ἐκεῖ διατριβῆς τὴν πρό-
 φασιν· οὐ γὰρ δὴ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς ἐλεεῖν, τοὺς δὲ πονη-
 ροὺς κολάζειν ἐκελεύσθημεν, ἀλλὰ περὶ πάντας ἐνδείκνυ-
 σθαι τὴν φιλανθρωπίαν ταύτην (γίνεσθε) γὰρ φηοῖν, «ὅ-
 μοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι ἀνατιέλ-
 10 λει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει
 ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους».

Μὴ τοίνυν καιηγόρει τῶν ἀλλοτριῶν πικρῶς, μηδὲ ἔσο-
 σφοδρὸς δικαστῆς, ἀλλ' ἡμερος καὶ φιλάνθρωπος· καὶ γὰρ
 καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ μὴ μοιχοί, μηδὲ τυμβωρύχοι, μηδὲ θαλαν-
 15 τιοιόμοι γεγόναμεν, ἀλλ' ἔχομεν ἕτερα πλημμελήματα, μυρίας
 ἄξια κολάσεως· καὶ γὰρ καὶ τὸν ἀδελφὸν μωρὸν ἐκαλέσα-
 μεν πολλάκις (ὅπερ τὴν γέσσην ἡμῖν προσξενεῖ), καὶ γυ-
 ναῖκας ἀκολάστοις εἶδομεν ὀφθαλμοῖς (ὅπερ μοιχείαν ἀπιη-
 ρισμένην συνίστησι), καὶ τὸ πάντων χαλεπώτερον τῶν μυ-
 20 στηρίων οὐ μετέχομεν ἀξίως (ὅπερ ἐνόχους ἡμᾶς ποιεῖ καὶ
 τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ). Μὴ τοίνυν πι-
 κροὶ γενόμεθα τῶν ἄλλων ἐξείασται, ἀλλὰ τὰ ἡμῶν αὐτῶν
 ἐννοῶμεν, καὶ οὕτω παυσόμεθα τῆς ἀπανθρωπίας ταύτης
 καὶ τῆς ὀμότητος. Χωρὶς δὲ τούτων κάκεῖνο ἔσθιν εἰπεῖν,
 25 ὅτι καὶ ἐπιεικεῖς ἄνδρας πολλοὺς εὐρήσομεν αὐτόντι, καὶ
 τῆς πόλεως πολλάκις ἀντιξίους πάσης. ὅτι καὶ τὸ δεσμο-
 τήριον ἐκεῖνο, ἐνθα ὁ Ἰωσήφ ἦν, πολλοὺς εἶχε πονηροὺς,
 ἀλλ' ὅμως πάντων ἐπεμελεῖτο ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, καὶ ἦν
 καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων, κρυπτόμενος ὅστις ἦν καὶ γὰρ
 30 τῆς Αἰγύπτου πάσης ἀντιξίος ἦν, καὶ τὸ δεσμοτήριον ὅμως
 ὤκει, καὶ οὐδεὶς ἤδει τῶν ἔνδον ὄντων.

Καὶ νῦν τοίνυν πολλοὺς εἶναι εἰκὸς χρηστούς καὶ ἐπι-
 εικεῖς, εἰ καὶ μὴ πᾶσιν εἶεν κατάδηλοι καὶ ἡ περὶ τοὺς
 τοιοῦτους ἐπιμέλεια, τῆς περὶ πάντας σπουδῆς δίδωσί σοι

κομίσωμεν μικρὸν ἢ μέγα κέρδος. Ἐὰν ὁμως λέγῃς ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ εὐτυχισμένοι, οὔτε χρήσιμοι, οὔτε ἀγαθοὶ ἄνδρες, ἀλλὰ δολοφόνοι καὶ τυμβωρύχοι καὶ κλέπται καὶ μοιχοὶ καὶ ἀκόλαστοι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ πολλὰ κακά, πάλιν μοῦ παρουσιάζεις καὶ μὲ αὐτὸ ἀναγκαίαν τὴν αἰτίαν τῆς ἐκεῖ ἐπισκέψεώς σου· διότι δὲν ἐλάβομεν ἐντολὴν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς νὰ ἐλεοῦμεν, τοὺς δὲ πονηροὺς νὰ τοὺς τιμωροῦμεν, ἀλλὰ νὰ δείχνωμεν πρὸς ὅλους αὐτὴν τὴν φιλανθρωπίαν· διότι λέγει· «Γίνεσθε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον, διότι ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν του καὶ εἰς τοὺς πονηροὺς καὶ εἰς τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους»³³.

Μὴ κατηγορῆς λοιπὸν μὲ τόσην κακίαν τὰ ξένα πράγματα, οὔτε νὰ εἶσαι πολὺ αὐστηρὸς δικαστής, ἀλλὰ ἡμερος καὶ φιλάνθρωπος· καθ' ὅσον καὶ ἡμεῖς, ἐὰν δὲν ἐγίναμεν μοιχοὶ οὔτε τυμβωρύχοι, οὔτε κλέπται, ἀλλ' ἔχομεν ἄλλα πλημμελήματα, ἄξια ἀπέιρων τιμωριῶν· διότι καὶ τὸν ἀδελφὸν τὸν ὠνομάσαμεν πολλές φορές μωρὸν (πρᾶγμα ποῦ προξενεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν γέενναν), καὶ γυναῖκας εἰδομεν μὲ ἀκολάστους ὀφθαλμοὺς (πρᾶγμα ποῦ ἀποτελεῖ τετελεσμένην μοιχείαν), καὶ τὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα, ὅτι δὲν μετέχομεν ἐπαξίως τῶν μυστηρίων (πρᾶγμα ποῦ μᾶς καθιστᾷ ἐνόχους τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ). Ἄς μὴ γενώμεθα λοιπὸν κακοὶ ἐξετασταὶ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἄς σκεπτόμεθα τὰ ἰδικά μας καὶ ἔτσι θὰ παύσωμεν αὐτὴν τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ σκληρότητα. Ἐκτός δὲ ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνο θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι θὰ εὐρωμεν ἐκεῖ πολλοὺς ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ πολλές φορές ἀντάξιους ὅλης τῆς πόλεως. Διότι καὶ τὸ δεσμωτήριον ἐκεῖνο, ὅπου ἦτο ὁ Ἰωσήφ, εἶχε πολλοὺς πονηροὺς, ἀλλ' ὁμως δι' ὅλους ἐφρόντιζεν ἐκεῖνος ὁ δίκαιος ποῦ ἦτο καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ φανερώνη ποῖος ἦτο· καθ' ὅσον ἦτο ἀντάξιος ὅλης τῆς Αἰγύπτου καὶ ὁμως κατώκει εἰς τὸ δεσμωτήριον καὶ κανεὶς δὲν τὸν ἐγνώριζεν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἦσαν ἐκεῖ μέσα.

Καὶ τώρα λοιπὸν φυσικὸν εἶναι νὰ ὑπάρχουν πολλοὶ ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς ὅλους φανεροί, καὶ

τὴν ἀμοιβήν. Ἄν δὲ καὶ μηδεὶς ἦ τοιοῦτος, καὶ ἐνταῦθα πολλή ἡ ἀντίδοσις· ἐπεὶ καὶ ὁ Δεσπότης ὁ σὸς οὐχὶ δικαίοις διελέγειτο μόνον, τοὺς δὲ ἀκαθάρτους ἔφευγεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Χαναναίαν μετὰ πολλῆς ἐδέξατο τῆς εὐνοίας, καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν τὴν ἐναγῆ καὶ ἀκάθαρτον, καὶ ἐτέραν δὲ πόρνην πάλιν, ὑπὲρ ἧς καὶ ὠνείδιζον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἐδέξατο, καὶ ἐθεράπευσε, καὶ τοὺς πόδας βρεχομένους ὑπὸ τῶν δακρῶν τῆς ἐναγοῦς ἠνείχετο, παιδεύων ἡμᾶς συγκατιέναι τοῖς ἐν ἀμαρτίαις οὔσι· τοῦτο γὰρ μάλιστα φιλανθρωπία. Τί φῆς; 10 ἄησται καὶ τυμβωρύχοι τὸ δεσμοπήριον οἰκοῦσι; Τὴν δὲ πόλιν, εἶπέ μοι, δίκαιοι πάντες εἶσιν οἱ κατοικοῦντες; ἀλλ' οὐχὶ πολλοὶ καὶ τούτων χεῖρους μετὰ πλείονος ληστεύοντες ἀναιοχυντίας; οἱ μὲν γάρ, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τὴν γοῦν ἐρημίαν καὶ τὸ σκότος περιβάλλονται, καὶ τὸ λανθάνοντες 15 ταῦτα ποιεῖν, οἱ δέ, τὸ προσωπεῖον ρίψαντες, γυμνῆ τῇ κερταλῇ τὰ κακὰ μετέρχονται, βίαιοι καὶ ἄρπαγες ὄντες καὶ πλεονέκται· καὶ γὰρ δύσκολον εὑρεῖν ἄνθρωπον ἀδικίας καθαρόν.

6. Εἰ δὲ μὴ χρυσίον ἀρπάζομεν, μηδὲ πλέθρα γῆς τόσα 20 καὶ τόσα, ἀλλ' ὅμως ἀπάτη τινὶ καὶ κλοπῇ τὸ αὐτὸ ἐπ' ἐλάττωσι, καὶ οἷς δυνάμεθα κατεργαζόμεθα· διὰ γὰρ ἐν τοῖς συμβολαίοις, καὶ ἠνίκα δ' ἂν ἀγοράσαι δέη τι ἢ καὶ ἀποδόσθαι, φιλονεικῶμεν, καὶ διαζώμεθα ἔλαττον τῆς ἀξίας καταβαλεῖν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιῶμεν, οὐ ληστεία τὸ 25 προᾶγμά ἐστιν; οὐ κλοπῇ καὶ πλεονεξία; Μὴ γὰρ μοι εἴπῃς δι· οὐκ οἰκίαν, οὐκ ἀνδράποδα παρῆσάσω· ἢ γὰρ ἀδικία οὐ τῷ μείρω τῶν ἀφαιρουμένων, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῶν κλεπτόντων κρίνεται· τὸ γὰρ ἄδικον καὶ τὸ δίκαιον ἐν μεγάλοις καὶ ἐν μικροῖς τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν· καὶ βαλαν-

34. Ματθ. 15, 22ε.

35. Ἰω. 4, 7 ε.

36. Λουκᾶ 7, 37 ε.

σου πρὸς ὅλους. Ἄλλὰ καὶ κανεὶς νὰ μὴ ὑπάρχη τέτοιος καὶ πάλιν εἶναι μεγάλη ἢ ἀνταπόδοσις· διότι καὶ ὁ Κύριός σου δὲν συνωμίλει μόνον μὲ δικαίους, τοὺς δὲ ἀκαθάρτους τοὺς ἀπέφευγεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Χαναναίαν³⁴ τὴν ἐδέχθη μὲ πολλὴν εὐνοίαν, καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν³⁵ τὴν μιარὰν καὶ ἀκάθαρτον, καὶ ἄλλην πάλιν πόρνην³⁶, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ τὸν κατηγοροῦν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὴν ἐδέχθη καὶ τὴν ἐθεράπευσε καὶ ἠνέχθη νὰ βραχοῦν τὰ πόδια του ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς μιαρᾶς, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ εἴμεθα ἀνεκτικοὶ πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας· διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι φιλάνθρωπία. Τί λέγεις; λησταὶ καὶ τυμβωρύχοι κατοικοῦν τὸ δεσμοπήριον; Τὴν δὲ πόλιν, εἶπέ μου, εἶναι δίκαιοι ὅλοι ὅσοι τὴν κατοικοῦν; μήπως πολλοὶ δὲν εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτούς, ληστεύοντες μὲ περισσοτέραν ἀναισχυντίαν; διότι οἱ μὲν, καὶ ἂν δὲν ἔχουν τίποτε ἄλλο, προβάλλουν τὴν ἐρημίαν καὶ τὸ σκότος καὶ διαπράττουν αὐτὰ ἀπαρατήρητοι, οἱ δὲ ρίψαντες τὸ προσωπεῖον, διαπράττουν τὰ κακὰ μὲ γυμνήν τὴν κεφαλὴν καὶ εἶναι βίαιοι καὶ ἄρπαγες καὶ πλεονέκται· καθ' ὅσον εἶναι δύσκολον νὰ εὕρῃ κανεὶς ἄνθρωπον καθαρὸν ἀπὸ ἀδικίαν.

6. Ἐὰν δὲ δὲν ἀρπάζωμεν χρήματα οὔτε τόσην καὶ τόσην ἔκτασιν γῆς, ἀλλ' ὅμως μὲ κάποιαν ἀπάτην καὶ κλοπὴν κάμνομεν τὸ ἴδιο εἰς ὀλιγώτερον βαθμόν, καὶ ἐκμεταλλευόμεθα αὐτούς πού ἤμποροῦμεν· διότι, ὅταν κάμνωμεν συμβόλαιον καὶ ὅταν χρειάζεται ν' ἀγοράσωμεν κάτι ἢ καὶ νὰ πληρώσωμεν, φιλονεικῶμεν καὶ προσπαθοῦμεν νὰ καταβάλωμεν ὀλιγώτερα τῆς ἀξίας καὶ ὅλα τὰ κάμνομεν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, δὲν εἶναι ληστεία τὸ πρᾶγμα; δὲν εἶναι κλοπὴ καὶ πλεονεξία; Μὴ μοῦ εἶπῃς βέβαια, ὅτι δὲν ἀπέσπασες βιαῖα οἰκίαν οὔτε δούλους· καθ' ὅσον ἡ ἀδικία δὲν κρίνεται μὲ τὸ μέτρον τῶν ἀφαιρουμένων, ἀλλὰ μὲ τὴν προαίρεσιν τῶν κλεπτῶν· διότι τὸ ἄδικον καὶ τὸ δίκαιον εἰς μεγάλας καὶ ἀσημάντους περιπτώσεις ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν· καθ' ὅμοιον τρόπον δὲ ἐγὼ ὀνομάζω κλέπτας πορτοφολιῶν εἴτε κανεὶς διαρρήξει βαλάντιον καὶ πάρει χρήματα, εἴτε, ἀγοράζων ἀπὸ κάποιον πωλητὴν τῆς ἀγορᾶς,

τιοιόμους ὁμοίως ἐγὼ καλῶ, κἄν βασιάντιόν τις διατεμὼν χρυσίον λάβῃ, καὶ ὠνούμενος παρὰ τινος τῶν ἀγοραίων τῆς ἀξίας παρασπάσῃ τι τιμῆς· καὶ τοιχωρῦχος δὲ οὐχ ὁ τοῖχον διελὼν μόνον καὶ ὑφελόμενός τι τῶν ἔνδον, ἀλλὰ καὶ ὁ δί-
5 κην διαφθείρας καὶ ἀφειλόμενός τι τοῦ πλησίον.

Μὴ τοίνυν, τὰ ἡμέτερα παρατρέχοντες, τῶν ἀλλοτριῶν γενώμεθα δικασταί, μηδέ, ὅπου φιλανθρωπίας καιρός, ἐξετάζωμεν πονηρίαν, ἀλλὰ, ἐννοήσαντες πῶς καὶ ἡμεῖς διακείμεθα πάλαι, γενώμεθά ποτε ἡμεροὶ καὶ φιλάνθρωποι.
10 Πῶς οὖν διακείμεθα; Ἐκούσον Παύλου ἁέγοντος· «Ἔμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, σινηγιοί, μισοῦντες ἀλλήλους»· καὶ πάλιν· «Ἔμεν γὰρ φύσει τέκνα ὀργῆς». Ἄλλ' ὁ Θεός, ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ κατεχομένους ἰδὼν, καὶ ἀ-
15 λύσει χαλεπαῖς δεδεμένους, πολὺ τῶν ἀπὸ σιδήρου χαλεπωτέροις, οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλ' ἦλθε καὶ ἐπέστη τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ τοὺς μυρίων ἀξίους κολάσεων ἐξήγαγέ τε ἐκεῖθεν, καὶ εἰς βασιλείαν ἤγαγε, καὶ τοῦ οὐρανοῦ λαμπροτέρους ἐποίησεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ ποιῶμεν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν· καὶ γάρ, ὅταν λέγῃ τοῖς μαθηταῖς, «Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε», οὐκ ἐπὶ τῷ νίπτειν τοὺς πόδας τοῦτον γράφει τὸν νόμον μόνον, ἀλλὰ
25 καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οἷς περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο.

Ἀνδροφόνος ἐστὶν ὁ τὸ δεσμωτήριον οἰκῶν; Ἄλλ' ἡμεῖς τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν. Τυμβωρῦχος ἐστὶ καὶ μοιχός; Ἀλλὰ μὴ τὴν κακίαν, ἀλλὰ τὴν συμφορὰν ἐλεῶμεν. Πολλάκις δέ, ὅπερ ἔφη, εὐρεθήσεται ἐκεῖ καὶ εἰς
30 μυρίων ἀντάξιος ἀνδρῶν. Κἄν συνεχῶς ἀπίης πρὸς τοὺς δεδεμένους, οὐκ ἀποιεύξῃ τῆς τοιαύτης θήρας. Ὡσπερ γὰρ ὁ Ἀβραάμ, καὶ τοὺς τυχόντας ξενοδοχῶν, ἐπέτυχέ ποτε καὶ

37. Τίτ. 3, 3.

38. Ἐφ. 2, 3.

39. Ἰω. 13, 14 - 15.

40. Γολ. 6, 9.

ἀποσπάσει μὲ πλάγιον τρόπον κάτι ἀπὸ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος ποὺ ἀγοράζει· καὶ τοιχωρύχος δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνος ποὺ διέρρηξε τοῖχον καὶ ἔκλεψε κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ μέσα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐδωροδόκησεν εἰς κάποιαν δίκην καὶ ἀφήρησε κάτι ἀπὸ τὰ τοῦ πλησίον.

Μὴ λοιπὸν, παραβλέποντες τὰ ἰδικά μας, γενώμεθα δικασταὶ τῶν ξένων, οὔτε, ὅπου εἶναι εὐκαιρία διὰ φιλανθρωπίαν, νὰ ἐξετάζωμεν πονηρίαν, ἀλλὰ, σκεπτόμενοι πῶς ἤμεθα καὶ ἡμεῖς προηγουμένως, νὰ γίνωμεν κάποτε καὶ ἡμεῖς ἡμεροὶ καὶ φαλάνθρωποι. Πῶς λοιπὸν ἤμεθα προηγουμένως; Ἔκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Κάποτε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἤμεθα ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, εὐρισκόμεθα εἰς τὴν πλάνην, ἤμεθα δοῦλοι διαφόρων ἐπιθυμιῶν καὶ ἡδονῶν, μισητοὶ καὶ ἐμισούσαμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον»³⁷· καὶ πάλιν· «Διότι ἤμεθα τέκνα ὀργῆς»³⁸. Ἄλλ' ὁ Θεός, ὅταν μᾶς εἶδεν νὰ κρατούμεθα μέσα εἰς τὴν φυλακὴν καὶ δεμένους μὲ βαρείας ἀλυσίδας, πολὺ πιὸ φοβερωτέρας ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς, δὲν ἐντρέπη, ἀλλ' ἦλθε καὶ μᾶς ἐπεσκέφθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἡμᾶς ποὺ ἤμεθα ἄξιοι μυρίων τιμωριῶν, καὶ μᾶς ἔβγαλεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, καὶ μᾶς ἔκαμε λαμπροτέρους ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὥστε καὶ ἡμεῖς νὰ κάμνωμεν τὰ ἴδια σύμφωνα μὲ τὴν δυνάμιν μας· καθ' ὅσον, ὅταν λέγη εἰς τοὺς μαθητάς του, «Ἐάν λοιπὸν ἐγώ, ὁ Κύριός σας καὶ διδάσκαλός σας, σᾶς ἐνιψα τὰ πόδια, καὶ σεῖς ὀφείλετε νὰ νίπτετε ἀναμεταξύ σας τὰ πόδια σας· σᾶς ἔδωσα δηλαδὴ παράδειγμα, ὥστε, ὅπως ἔπραξα ἐγώ, νὰ πράττετε καὶ σεῖς»³⁹, δὲν τὸν γράφει αὐτὸν τὸν νόμον μόνον διὰ τὴν νίψιν τῶν ποδιῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα, ποὺ μᾶς ἐδίδαξεν.

Εἶναι δολοφόνος αὐτός ποὺ εἶναι φυλακισμένος; Ἄλλ' ἡμεῖς «ἄς μὴ ἀποθαρρυνώμεθα κάμνοντες τὸ καλόν»⁴⁰. Εἶναι τυμβωρύχος καὶ μοιχός; Πολλὰς φορὰς ὅμως, ὅπως προανέφερα, θὰ εὐρεθῇ ἐκεῖ καὶ κάποιος ποὺ εἶναι ἀντάξιος μυρίων ἀνδρῶν. Καὶ ἂν μεταβαίνης συνεχῶς πρὸς τοὺς φυλακισμένους, θὰ ἐπιτύχης ἓνα τέτοιο θύραμα. Διότι ὅπως

ἀγγέλων, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπιτευξόμεθα καὶ μεγάλων ἀν-
 δρῶν, ἃν ἔργον τὸ πρᾶγμα ποιησώμεθα. Εἰ δὲ χρὴ καὶ θαυ-
 μασιὸν τι εἶπεῖν, οὐχ οὕτως ἐπαίνων ἄξιος ὁ μέγαν ὑπο-
 δεχόμενος, ὡς ὁ τὸν οἰκρὸν καὶ παλαίπωρον ἐκείνος μὲν
 5 γὰρ οὐ μικρὰν ἀφορμὴν ἔχει τὸν ἑαυτοῦ βίον πρὸς τὸ πα-
 θεῖν εὖ, ὁ δὲ ἀπερριμμένος, καὶ ὑπὸ πάντων προδεδομένος
 ἕνα λιμένα μόνον ἔχει, τὸν ἔλεον τοῦ ποιῶντος αὐτὸν εὖ
 ὥστε φιλανθρωπία καθαρὰ τοῦτο μάλιστα ἐστὶ. Καὶ ὁ μὲν
 τὸν θαυμασιὸν καὶ περιφανῆ θεραπεύων πολλάκις καὶ πρὸς
 10 ἀνθρώπων ἐπίδειξιν τοῦτο ἐποίησεν, ὁ δὲ τὸν ἀπερριμμένον
 καὶ ἀπεγνωσμένον διὰ μόνην τὴν ἐπιτολήν τοῦ Θεοῦ τοῦτο
 ἐργάζεται. Διό, κἂν δοχὴν ποιῶμεν, χωλοὺς καὶ ἀναπήρους
 ὑποδέχεσθαι κελευσόμεθα· κἂν ἐλεημοσύνην ἐργαζώμεθα, ἐ-
 λαχίστους καὶ εὐτελεῖς ἐλεεῖν ἐπειτάγημεν «ἐφ' ὅσον γὰρ
 15 ἐποιήσατε, φησὶν, ἐνὶ τοῦτων τῶν ἐλαχίστων, ἔμοι ἐποιήσατε».

Εἰδότες τοίνυν τὸν ἐκεῖ κείμενον θησαυρὸν, εἰσὶώμεν
 συνεχῶς, καὶ πραγματευώμεθα, καὶ τὰς περὶ τὰ θέατρα
 σπουδὰς ἐκεῖ τρέψωμεν. Κἂν μηδὲν ἔχῃς, εἰσενεγκεῖν, εἰσά-
 γαγε τὴν ἀπὸ τῶν λόγων παράκλησιν οὐ γὰρ δὴ μόνον τὸν
 20 τρέφοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν εἰσόντα ὁ Θεὸς ἀμείβεται· διὰ γὰρ
 εἰσελθὼν τρέμουσαν καὶ δεδοικῦσαν τὴν ψυχὴν διαναστήσης,
 παρακαλῶν, βοηθῶν, ὑπισχνούμενος ἀμύνειν, φιλοσοφεῖν πα-
 ρασκευάζων, οὐ μικρὸν καὶ ἐντεῦθεν λήψη τὸν μισθόν· ἔξω
 μὲν γὰρ σοῦ τοιαῦτα διαλεγόμενον, πολλοὶ καὶ γελάσονται ὑπὸ
 25 τῆς πολλῆς τρυφῆς διακεχυμένοι, οἱ δὲ ἐν συμφοραῖς ὄντες,
 κατεσιαλμένης αὐτοῖς τῆς διανοίας, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπι-

41. Λουκᾶ 14, 13.

42. Ματθ. 25, 40.

ἀκριβῶς ὁ Ἀβραάμ, φιλοξενῶν καὶ τοὺς τυχόντας, ἐπέτυχε κάποτε τοὺς ἀγγέλους, ἔτσι καὶ ἡμεῖς θὰ ἐπιτύχωμεν νὰ συναντήσωμεν καὶ σπουδαίους ἄνδρας, ἐὰν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ κάμωμεν ἔργον μας. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ εἰπῶ καὶ κάτι τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι δὲν εἶναι τόσον πολὺ ἄξιος ἐπαίνων ἐκεῖνος ποὺ ὑποδέχεται ἓνα σπουδαῖον ἄνθρωπον, ὅσον ἐκεῖνος ποὺ ὑποδέχεται τὸν ἐλεεινὸν καὶ ταλαίπωρον ἄνθρωπον· διότι ἐκεῖνος μὲν ἔχει ὡς μεγάλην ἀφορμὴν διὰ νὰ εὐεργετηθῇ τὴν κατάστασίν του, ἐνῶ ὁ περιφρονημένος καὶ προδομένος ἀπὸ ὅλους ἓνα μόνον λιμένα ἔχει, τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ ποὺ τὸν εὐεργετεῖ ὥστε αὐτὸ εἶναι καθαρὰ κατ' ἐξοχὴν φιλανθρωπία. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ποὺ φιλοξενεῖ τὸν θαυμαστὸν καὶ σπουδαῖον, πολλές φορές τὸ κάμνει αὐτὸ διὰ νὰ ἐπιδειχθῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ φιλοξενεῖ τὸν περιφρονημένον καὶ τὸν δυστυχῆ ἐκεῖνον τὸ κάμνει αὐτὸ διὰ τὴν ἐντολὴν καὶ μόνον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, καὶ ὅταν παρέχωμεν δεξίωσιν, ἔχομεν ἐντολὴν νὰ δεχώμεθα χωλοὺς καὶ ἀναπήρους⁴¹· καὶ ὅταν κάμνωμεν ἐλεημοσύνην, ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ ἐλεοῦμεν ἀσήμους καὶ εὐτελεῖς· διότι λέγει· «Ἐφ' ὅσον τὸ ἐκάματε εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσήμους, τὸ ἐκάματε εἰς ἔμένα»⁴².

Γνωρίζοντες λοιπὸν τὸν ἐκεῖ ὑπάρχοντα θησαυρόν, ἄς ἐπισκεπτώμεθα συνεχῶς τὴν φυλακὴν καὶ ἄς ἀσχολούμεθα μὲ τοὺς ἐκεῖ καὶ τὰ ἐνδιαφέροντά μας διὰ τὸ θέατρον ἄς τὰ στρέψωμεν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχῃς νὰ προσφέρῃς τίποτε, δῶσε τὴν παρηγορίαν ἀπὸ τοὺς λόγους σου· καθ' ὅσον βέβαια ὁ Θεὸς δὲν ἀμείβει μόνον ἐκεῖνον ποὺ δίδει τροφήν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον ποὺ εἰσέρχεται εἰς τὴν φυλακὴν· διότι, ὅταν εἰσέλθῃς καὶ ἐνθαρρύνῃς τὴν ψυχὴν τὴν γεμάτην ἀπὸ τρόμον καὶ φόβον, παρηγορῶν, βοηθῶν, προτρέπων αὐτὴν νὰ κάμνη ὑπομονὴν καὶ τὴν καθιστᾷς ἰκανὴν νὰ φιλοσοφῇ, δὲν θὰ εἶναι μικρὸς ὁ μισθὸς ποὺ θὰ λάβῃς ἀπὸ ἐκεῖ· διότι ἐὰν τὰ εἰπῇς αὐτὰ ἔξω, πολλοὶ καὶ θὰ γελάσουν ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὴν πολλὴν ἡδονὴν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὰς συμφορὰς καὶ εἶναι πεσμένον τὸ φρόνημά των καὶ θὰ προσέξουν μὲ

εικείας καὶ προσέξουσι τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐπαινέσονται,
καὶ ἔσονται βελτίους. Ἐπεὶ καί, Παύλου δημηγοροῦντος,
Ἰουδαῖοι μὲν πολλάκις κατεγέλων, οἱ δὲ δεσμῶται μετὰ
πολλῆς ἐπηκροῶντιο τῆς ἡσυχίας· οὐδὲν γὰρ οὕτως εἰς φιλο-
5 σοφίαν ἐπιτηδεῖαν κατασκευάζει τὴν ψυχὴν, ὡς συμφορὰ,
καὶ πειρασμός, καὶ θλίψις ἐπικειμένη.

Ταῦτι' οὖν ἐννοήσατες ἅπαντα, ὅσα μὲν τοὺς ἔνδον ἀ-
γαθὰ, ὅσα δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐργασόμεθα, συνεχῶς αὐτοῖς ἀνα-
μιγνύμενοι, καὶ τὰς ἐν ἀγορᾷ διατριβάς, καὶ τὰς ἀκαίρους
10 ἀσχολίας ἐκεῖ καταναλώσωμεν, ἵνα κακείνους κερδάνωμεν,
καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς εὐφράνωμεν, καί, τὸν Θεὸν δοξασθῆναι
παρασκευάσαντες, τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι
καὶ φιλευνηρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς
15 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πολλήν ἡρεμίαν τὰ λόγια σου καὶ θὰ σὲ ἐπαινέσουν καὶ θὰ γίνουν καλύτεροι. Διότι καὶ ὁ Παῦλος ὅταν ὠμίλει, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι πολλές φορές τὸν περιεγελοῦσαν, οἱ δεσμῶται ὅμως τὸν ἤκουον μὲ πολλήν ἡσυχίαν· καθ' ὅσον τίποτε δὲν συντελεῖ τόσον εἰς τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς, ὅσον ἡ συμφορὰ καὶ ἡ δοκιμασία καὶ ἡ θλίψις ποῦ ἐκυρίευσεν αὐτήν.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, τὰ ὅσα δηλαδὴ ἀγαθὰ θὰ παράσχωμεν εἰς τοὺς φυλακισμένους καὶ τὰ ὅσα εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, ἅς ἐπισκεπτώμεθα αὐτοὺς συνεχῶς καὶ ἅς καταναλώσωμεν εἰς αὐτοὺς τὰς ὥρας ποῦ περνοῦμεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς ἀκαίρους ἀσχολίας μας, ὥστε καὶ ἐκείνους νὰ κερδίσωμεν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας νὰ εὐφράνωμεν καί, ἀφοῦ γίνωμεν αἰτία νὰ δοξασθῇ ὁ Θεός, νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, μαζὶ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΑ'

Ἰω. 10, 22 - 41

«Ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ χει-
μῶν ἦν. Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ
5 σιοᾷ Σολομῶντιος. Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖ-
οι, καὶ ἔλεγον αὐτῷ· Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν
αἴρεις;».

1. Πᾶσα μὲν ἀρετὴ καλόν, μάλιστα δὲ ἐπιείκεια καὶ
πραΐτης. Τοῦτο ἀνθρώπους δείκνυοι ἡμᾶς, τοῦτο τῶν θη-
10 ρίων διόσησι, τοῦτο τοῖς ἀγγέλοις ἀμιλλᾶσθαι παρασκευάζει.
Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς συνεχῶς περὶ ταύτης πολλοὺς λό-
γους ἀναλίσκει τῆς ἀρετῆς, πρώτους εἶναι καὶ ἐπιεικεῖς κε-
λεύων. Οὐ λόγους δὲ ἀναλίσκει μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πρα-
γματίων τοῦτο παιδεύει, νῦν μὲν ραπιζόμενος καὶ φέρον,
15 νῦν δὲ λοιδορούμενος καὶ ἐπιβουλεύμενος, καὶ πάλιν ἐπὶ
τοῖς ἐπιβουλεύουσιν ἐφριστάμενος· οἱ γὰρ καὶ δαιμονῶντα
καλέσαντες, καὶ Σαμαρείτην, καὶ πολλάκις θελήσαντες ἀνε-
λεῖν, καὶ λιθάσαντες, οἳτιοι κηκλώσαντες αὐτὸν ἠρώται·
«Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός». Καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς διεκρούειο
20 μετὰ ἰσοσύας καὶ ἰοιαύτας ἐπιβουλάς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς
ἐπεκρίνατο τῆς ἐπιεικειᾶς· μᾶλλον δὲ ἄνωθεν ἀναγκαῖον
ἐξετάσαι τὸν λόγον ἅπαντα.

«Ἐγένετο» γὰρ, φησί, «τὰ ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ
χειμῶν ἦν». Μεγάλη τις ἦν αὕτη ἡ ἑορτὴ καὶ δημοιελής· τὴν
25 γὰρ ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ ναὸς ἀποδομήθη, ἐπανελθόντων αὐτῶν

ΟΜΙΛΙΑ ΞΑ΄

Ίω. 10, 22 - 41

«Ἐωρτάζετο δὲ τότε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἡ ἑορτὴ τῶν ἐγκαινίων καὶ ἦτο χειμῶν. Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, εἰς τὴν στοᾶν τοῦ Σολομῶντος. Τὸν ἐκύκλωσαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον εἰς αὐτόν· Ἔως πότε θὰ κρατᾶς εἰς ἀμφιβολίαν τὴν ψυχὴν μας;».

1. Κάθε ἀρετὴ μὲν εἶναι καλὴ, πρὸ πάντων ὅμως ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ πραότης. Αὐτὸ δείχνει ὅτι εἴμεθα ἄνθρωποι, αὐτὸ μᾶς διακρίνει ἀπὸ τὰ θηρία, αὐτὸ μᾶς κάμνει νὰ συναγωνιζώμεθα τοὺς ἀγγέλους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς συνεχῶς ἀφιερώνει πολλοὺς λόγους δι' αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, προτρέπων ἡμᾶς νὰ εἴμεθα πρᾶοι καὶ ἐπιεικεῖς. Καὶ δὲν ὁμιλεῖ μόνον περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ μᾶς τὸ διδάσκει αὐτὸ καὶ μὲ τὰ ἔργα του, ἄλλοτε μὲν δεχόμενος κτυπήματα εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἀνεχόμενος αὐτά, ἄλλοτε δὲ ὑβριζόμενος καὶ ἐπιβουλεύομενος καὶ πάλιν ἐπισκεπτόμενος αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπεβουλεύοντο· διότι αὐτοὶ ποὺ τὸν ὠνόμασαν δαιμονισμένον καὶ Σαμαρείτην καὶ ἠθέλησαν πολλές φορές νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ τὸν ἐλιθοβόλησαν, αὐτοὶ τὸν ἐκύκλωσαν καὶ τὸν ἐρωτοῦσαν· «Ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστός». Ὅμως οὔτε καὶ πάλιν τοὺς ἐξεδίωξε μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας πολλὰς καὶ τέτοιου εἴδους ἐπιβουλὰς, ἀλλὰ ἀπήντησε μὲ πολλὴν ἐπιεικειαν· μᾶλλον ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ὅλον τὸν λόγον αὐτόν ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Λέγει λοιπὸν· «Ἐωρτάζετο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἡ ἑορτὴ τῶν ἐγκαινίων καὶ ἦτο χειμῶν». Αὕτῃ ἦτο μία μεγάλη ἑορτὴ καὶ ἔωρτάζετο μὲ συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ· διότι ἀπὸ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐκτίσθη ὁ ναός, μετὰ τὴν ἐπιστρο-

ἀπὸ τῆς μακροῦς αἰχμαλωσίας, τῆς ἐν τῇ Περούδι, ταύτην ἦγον
 μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. Ἐν ταύτῃ παρῆν καὶ ὁ Χριστὸς τῇ
 ἑορτῇ· λοιπὸν γὰρ τῇ Ἰουδαίᾳ συνεχῶς ἐπεχωρίαζεν, ἐπειδὴ
 τὸ πάθος ἦν ἐπὶ θύραις. Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι,
 5 καὶ ἔλεγον Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; Εἰ σὺ εἶ
 ὁ Χριστὸς, εἰπέ ἡμῖν παροησίᾳ). Καὶ οὐκ εἶπε· Ἔτι ζητεῖ-
 τε πρὸς με; δαιμονῶντα ἐκαλέσατε πολλάκις καὶ μαινόμενον
 καὶ Σαμαρείτην, καὶ ἀντίθεον εἶναι ἐνομίσατε καὶ πλάνον,
 καὶ πρῶην ἐλέγετε, «Σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἢ μαρ-
 10 τυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής», πῶς οὖν ἐξειάζετε καὶ παρ'
 ἐμοῦ βούλεσθε μαθεῖν, οὐ τὴν μαρτυρίαν ἐκβάλλετε;'. Ἄλλ'
 οὐδὲν τούτων εἶπε, καίτοι γε εἰδὼς τὴν γνώμην, μεθ' ἧς
 ἐξήταζον, πονηρὰν οὔσαν· τὸ μὲν γὰρ κωκλῶσαι αὐτόν, καὶ
 εἰπεῖν, «Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις;», ἐδόκει πό-
 15 θου τινὸς εἶναι καὶ φιλομαθείας, ἢ δὲ διάνοια, μεθ' ἧς
 ἠρώτων, διεφθαρμένη τις ἦν καὶ ὑπουλος.

Ἐπεὶ γὰρ τὰ μὲν ἔργα οὐκ ἀνεδέξαντο συκοφαντίαν τε
 καὶ ἐπήρειαν, τοῖς δὲ λόγοις ἐπισκῆπτειν εἶχον, ἐτέρως
 ἐξειάζοντες ἢ ὡς εἴρηται, ἀεὶ πεύσας προσῆγον, ἐπισιομί-
 20 ζειν αὐτόν ἀπὸ τῶν λόγων βουλόμενοι, καὶ τοῖς ἔργοις οὐ-
 δὲν ἐγκαλεῖν δυνάμενοι, λαβὴν τινα ἀπὸ τῶν ρημάτων ἐπε-
 θύμον ἐρεῖν. Διὰ τοῦτο ἔλεγον, «Εἰπέ ἡμῖν», καίτοι πολ-
 λάκις εἶπε καὶ γὰρ τῇ Σαμαρείτιδι ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ
 λαλῶν σοι» καὶ τῷ τυφλῷ· «Καὶ ἐώρακας αὐτόν, καὶ ὁ
 25 λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστι»· κακείοις δὲ εἶπεν, εἰ καὶ
 μὴ οὕτως, ἀλλὰ δι' ἐτέρων ρημάτων. Καίτοι γε, εἰ νοῦν
 εἶχον καὶ ὀρθῶς ἐξειάζειν ἠθούλοντο, διὰ λόγων αὐτὸν
 ὁμολογῆσαι λοιπὸν ἐκείνων ἦν διὰ γὰρ τῶν ἔργων αὐτοῦς

1. Ἰω. 8, 13.

2. Ἰω. 4, 26

3. Ἰω. 8, 37.

φὴν τῶν ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον αἰχμαλωσίαν εἰς τὴν χώραν τῶν Περσῶν, ἐώρταζον αὐτὴν μὲ πολλὴν φροντίδα. Εἰς αὐτὴν τὴν ἑορτὴν ἦτο παρῶν καὶ ὁ Χριστός· διότι τότε πλέον ἐπεσκέπτετο συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν, ἐπειδὴ τὸ πάθος τοῦ εὐρίσκετο πρὸ τῶν θυρῶν. «Τὸν ἐκύκλωσαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον εἰς αὐτόν· Ἔως πότε θὰ κρατᾶς τὴν ψυχὴν μας εἰς ἀμφιβολίαν; Ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστός νὰ μᾶς τὸ εἰπῆς μὲ παρρησίαν». Καὶ δὲν ἀπήντησε· Ἔτι θέλετε ἀπὸ ἐμένα; δαιμονισμένον μὲ ὠνομάσατε πολλές φορές καὶ μανιακὸν καὶ Σαμαρείτην, καὶ μὲ ἐθεωρήσατε ἀντίθεον καὶ πλάνον καὶ πρὸ ὀλίγου ἐλέγατε, «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθὴς»¹, πῶς λοιπὸν ἐρωτᾶτε καὶ θέλετε νὰ μάθετε ἀπὸ ἐμένα, τὴν στιγμὴν ποῦ ἀπορρίπτετε τὴν μαρτυρίαν μου; Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπεν, ἂν καὶ βέβαια ἐγνώριζε τὴν γνώμην τῶν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐρωτοῦσαν, ὅτι ἦτο πονηρὰ· διότι τὸ νὰ τὸν κυκλώσουν καὶ νὰ τοῦ εἰποῦν, «Ἔως πότε θὰ κρατᾶς εἰς ἀμφιβολίαν τὴν ψυχὴν μας;» ἐφαίνετο ὡσὰν ἀποτέλεσμα κάποιου πόθου καὶ φιλομαθείας, ἢ σκέψις ὅμως, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐρωτοῦσαν, ἦτο διεστραμμένη καὶ ὑπουλος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ μὲν ἔργα τοῦ δὲν ἐπεδέχθησαν συκοφαντίαν καὶ κατηγορίαν, ἐνῶ τὰ λόγια τοῦ ἠμποροῦσαν νὰ τὰ κατηγορήσουν, ἐξετάζοντες αὐτὰ ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν καὶ ὄχι ὑπ' αὐτὴν ποῦ ἐλέχθησαν, συνεχῶς τοῦ ὑπέβαλλον ἐρωτήσεις, θέλοντες νὰ τὸν ἀποστομώσουν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσαν ὡς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ νὰ τὸν κατηγορήσουν εἰς τίποτε, ἐπιθυμοῦσαν νὰ εὔρουν κάποιαν ἀφαρμὴν νὰ τὸν κατηγορήσουν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ. Διὰ τοῦτο ἔλεγον, «Εἰπέ μας», ἂν καὶ πολλές φορές τὸ εἶπε· καθ' ὅσον εἰς τὴν Σαμαρείτιδα ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι ποῦ σοῦ ὁμιλῶ»² καὶ εἰς τὸν τυφλόν· «Καὶ τὸν ἔχεις ἰδεῖ καὶ αὐτός ποῦ ὁμιλεῖ μαζί σου, αὐτός εἶναι»³ καὶ εἰς ἐκείνους δὲ εἶπεν, ἂν καὶ ὄχι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ μὲ ἄλλα λόγια. Μολονότι βέβαια, ἐὰν εἶχον νοῦν καὶ ἤθελον νὰ τὸν ἐξετάζουν ὀρθῶς, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸν ὁμολογήσουν πλέον διὰ τῶν λόγων τοῦ ἐκείνων, διότι διὰ μὲν τὰ ἔργα τοῦ αὐτός τοὺς τὰ ἐπέ-

ἐπεδείξατο τοῦτο πολλάκις. Νυνὶ δὲ σκοπεῖ τὸ διεστραμ-
 μένον αὐτῶν καὶ φιλόνηκον ὅταν μὲν γὰρ δημηγορῇ, καὶ
 διὰ λόγων παιδεύῃ, λέγουσι «Τί σημεῖον δεῖκνύεις;», ὅταν
 δὲ διὰ τῶν ἔργων παρέχῃται τὰς ἀποδείξεις, λέγουσιν αὐ-
 5 τῷ, «Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπέ ἡμῖν παρορησία», τῶν ἔρ-
 γων θοῶντων, ῥήματα ζητοῦντες· καὶ τῶν ῥημάτων διδα-
 σκόντων, ἐπὶ τὰ ἔργα καταφεύγουσι, πρὸς τὸ ἐναντίον αἰεὶ
 ἰσιάμενοι· ὅτι γὰρ σὺ τοῦ μαθεῖν ἕνεκεν ἐζήτουν τὸ τέλος
 ἔδειξεν ὅτι γὰρ οὕτως ἀξιοπίστον εἶναι ἐνόμιζον, ὡς καὶ
 10 περὶ ἑαυτοῦ μαρτυροῦντα δέξασθαι, μικρὰ τινα φθεγγάμε-
 νον, εὐθέως ἐλίθασαν, ὥστε καὶ τὸ κωκλῶσαι καὶ τὸ ἐπι-
 κειῖσθαι μετὰ πονηρίας ἐγίνετο.

Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς ἐρωτήσεως πολλῆς ἔγεμεν ἀπε-
 χθείας· «εἰπέ γὰρ ἡμῖν παρορησία, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός»,
 15 καίτοι γε μετὰ παρορησίας ἅπαντα ἔλεγεν, ἐν ταῖς ἐορταῖς
 ἐπιχωριάζων αἰεὶ, καὶ οὐδὲν κρούφα ἐλάλει, ἀλλὰ διὰ τοῦτο
 κολακείας προσβάλλονται ῥήματα, λέγοντες, «Ἔως πότε τὴν
 ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις;», ἵνα, αὐτὸν ἐκκαλεσάμενοι, πάλιν τινὰ
 λαβὴν εὐρωσιν· ὅτι γὰρ πανταχοῦ διὰ τοῦτο ἠρώτων, οὐχ
 20 ἵνα μάθωσιν, ἀλλ' ἵνα τοῖς λεγομένοις ἐπισκῆψωσιν, οὐκ
 ἐντεῦθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχόθεν πολλαχόθεν δῆλόν ἐ-
 σσι· καὶ γὰρ, ὅτε προσῆλθον ἐρωτῶντες, «Εἰ ἔξεσι δοῦναι
 κῆρσον Καίσαρι ἢ οὐ», καὶ ὅτε περὶ ἀφέσεως γυναικὸς
 διελέγοντο, καὶ ὅτε περὶ ἐκείνης ἐπυνθάνοντο, ἦν ἔφασαν
 25 ἐπὶ τὸ ἄνδρας ἐσορκέσαι, ἐάλωσαν, οὐκ ἀπὸ φιλομαθείας,
 ἀλλ' ἀπὸ γνώμης σκαιᾶς αὐτῷ προσάγοντες. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν
 αὐτοὺς ἐλέγχει, λέγων, «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί;», δει-
 κνὸς ὅτι οἶδεν αὐτῶν τὰ ἀπόρητα, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοι-
 οῦτον φθέγγεται, παιδεύων ἡμᾶς μὴ πάντοτε ἐλέγχειν,

4. Ἰω. 2, 18.

5. Μαθ. 22, 17.

6. Μαθ. 22, 18.

δειξε πολλές φορές. Τώρα ὅμως πρόσεχε τὴν διεστραμμένην καὶ φιλόνοιον διάθεσιν των· διότι ὅταν μὲν τοὺς ὀμιλῆ καὶ τοὺς διδάσκη μὲ τὰ λόγια του, λέγουν, «Τί σημεῖον δικνύεις;»⁴, ὅταν δὲ τοὺς ἀποδεικνύῃ μὲ τὰ ἔργα του, λέγουν εἰς αὐτόν, «Ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, νὰ μᾶς τό εἰπῆς μὲ παρρησίαν», ζητοῦντες λόγια, ἐνῶ τὸ βροντοφωνάζουν τὰ ἔργα του· καὶ ἐνῶ τὰ λόγια του τοὺς τό διδάσκουν, καταφεύγουν εἰς τὰ ἔργα, λαμβάνοντες πάντοτε τὴν ἀντίθετον θέσιν· τὸ ὅτι δὲ δὲν τὸν ἐρωτοῦσαν διὰ νὰ μάθουν, τὸ ἔδειξε τὸ ἀποτέλεσμα· διότι αὐτόν ποῦ τὸν ἐθεωροῦσαν τόσον ἀξιόπιστον, ὥστε καὶ νὰ δεχθοῦν νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὀλίγα μόλις εἶπε λόγια, ἀμέσως τὸν ἐλιθοβόλησαν, καὶ συνεπῶς καὶ τὸ νὰ τὸν κυκλώσουν καὶ νὰ πλησιάσουν κοντά του ἐγένετο μὲ πονηρίαν.

Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς ἐρωτήσεως ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν ἐχθρότητα· διότι τὸν ἐρωτοῦν· «Εἶπέ μας μὲ παρρησίαν, ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστός», ἂν καὶ βέβαια πάντα τοὺς ὠμίλει μὲ παρρησίαν, λαμβάνων πάντοτε μέρος εἰς τὰς ἐορτάς καὶ τίποτε δὲν ἔλεγε κρυφά, ἀλλὰ διὰ τοῦτο τοῦ ἀπευθύνουν κολακευτικὰ λόγια, λέγοντες, «Ἔως πότε θὰ κρατᾶς εἰς ἀμφιβολίαν τὴν ψυχὴν μας;», ὥστε, ἀφοῦ τὸν προκαλέσουν, νὰ εὔρουν πάλιν κάποιαν ἀφορμὴν διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν· τὸ ὅτι βέβαια πάντοτε δι' αὐτὸ τὸν ἐρωτοῦσαν, ὄχι διὰ νὰ μάθουν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν ἀπὸ τὰ λεγόμενά του, γίνεται φανερόν, ὄχι μόνον ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις· καθ' ὅσον ὅταν τὸν ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἐρωτοῦσαν, «Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ πληρώνωμεν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα ἢ ὄχι»⁵, καὶ ὅταν συνομιλοῦσαν διὰ τὴν συγχώρησιν τῆς γυναικὸς καὶ ὅταν ἐζητοῦσαν πληροφορίας δι' ἐκείνην τὴν γυναῖκα ποῦ ἔλεγον ὅτι εἶχεν ἑπτὰ ἄνδρας, ἀπεδείχθη ὅτι τὸν ἐρωτοῦσαν ὄχι ἀπὸ φιλομάθειαν, ἀλλὰ ἀπὸ κακὴν διάθεσιν. Ἄλλ' εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν τοὺς ἐλέγχει, λέγων, «Τί μὲ πειράζετε, ὑποκριταί;»⁶, δεικνύων ὅτι γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των, ἐδῶ ὅμως τίποτε παρόμοιον δὲν τοὺς λέγει, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ ἐλέγχωμεν πάντοτε αὐτοὺς ποῦ μᾶς ἐπιβουλεύονται,

τούς ἐπιβουλεύοντας, ἀλλ' ἐπεικεία καὶ πραότητι πολλὰ φέρειν.

Ἐπεὶ οὖν ἀνοίας ἦν, τῶν ἔργων αὐτὸν ἀνακηρυττόντων, τὴν ἀπὸ τῶν λόγων ζητεῖν μαρτυρίαν, ἄκουσον πῶς
 5 αὐτοῖς ἀποκρίνεται ὁμοῦ μὲν αὐτοὺς αἰνιτιζόμενος διπε-
 ρισσῶς τοῦτο ἐζήτουν, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν, ὁμοῦ δὲ
 δηλῶν ὅτι καὶ τῆς διὰ τῶν ρημάτων σαφesiέραν ἀφῆκε φω-
 νήν, τὴν διὰ τῶν ἔργων «πολλάκις» γάρ, φησί, «εἶπον
 ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε μοι τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ
 10 ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, ἐκεῖνά ἐστι τὰ μαρτυροῦντα περὶ
 ἐμοῦ»· ὅπερ καὶ οἱ ἀνεκλιότεροι αὐτῶν συνεχῶς πρὸς ἀλ-
 λήλους ἔλεγον· «Οὐ γὰρ δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοι-
 αῦτα σημεῖα ποιεῖν»· καὶ πάλιν «Οὐ δύναται δαιμόνιον ὀ-
 φθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοίγειν», καὶ «οὐδεὶς δύναται σημεῖα
 15 τοιαῦτα ποιεῖν, ἐὰν μὴ ἦ μετ' αὐτοῦ ὁ Θεός»· καὶ θεωροῦν-
 τες τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει, ἔλεγον· «Μὴ τι οὗτός ἐστιν ὁ Χρι-
 στός»· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστός, μὴ πλείονα
 σημεῖα ποιήσει ὢν ἐποίησεν οὗτος;»· καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι
 ἐντιεῦθεν ἐβούλοντο πιστεῦσαι αὐτῷ, λέγοντες· «Τί σημεῖον
 20 δεικνύεις ἡμῖν, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι;».

2. Ἐπεὶ οὖν προσεποιούνητο ἰοίε ἀπὸ ψιλοῦ πεῖθεσθαι
 ρήματος οἱ τοσοῦτοις μὴ πεισθέντες ἔργοις, ἐλέγχει τὴν
 πονηρίαν αὐτῶν, λέγων ὅτι, «εἰ τοῖς ἔργοις οὐ πιστεύετε,
 πῶς τοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;». Ὡστε περὶ τὴν ἢ ἐρώτησις.
 25 «Ἀλλ' εἶπον ὑμῖν», φησί, «καὶ οὐ πιστεύετε μοι, διὸ οὐκ
 ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν»· ἐγὼ μὲν γὰρ τὰ παρ'
 ἐμανιοῦ πάντα ἐπλήρωσα, ἃ τὸν ποιμένα ποιῆσαι ἐχρῆν,
 εἰ δὲ μὴ ἀκολουθεῖτέ μοι, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ εἰμι ποιμὴν,
 ἀλλ' ἐπειδὴ ὑμεῖς οὐκ ἐστε πρόβατα τὰ ἐμά· «τὰ γὰρ πρό-
 30 βατα τὰ ἐμά», φησί, «τῆς φωνῆς μου ἀκούει, καὶ ἀκολουθεῖ
 μοι καὶ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται

7. Ἰω. 9, 16.

8. Ἰω. 10, 21.

9. Ἰω. 3, 2.

10. Ἰω. 4, 29.

11. Ἰω. 7, 31.

12. Ἰω. 6, 30.

ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀνεχώμεθα μὲ πολλήν ἐπιείκειαν καὶ πραότητα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο δεῖγμα ἀνοησίας, ἐνῶ τὰ ἔργα διεκλήρυττον αὐτόν, νὰ ζητοῦν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ λόγια του, ἄκουσε πῶς ἀπαντᾷ εἰς αὐτούς, ἀφ' ἐνός μὲν ὑπαινισσόμενος αὐτούς ὅτι ἄσκοπα ἐζητοῦσαν ἀπὸ αὐτὸν αὐτά, καὶ ὄχι διὰ νὰ μάθουν, ἀφ' ἐτέρου δὲ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι τοὺς τὸ εἶπε μὲ φωνήν σαφεστέραν ἀπὸ τὴν διὰ τῶν λόγων, μὲ τὴν φωνὴν διὰ μέσου τῶν ἔργων· διότι λέγει· «Πολλές φορές σᾶς τὸ εἶπα καὶ δὲν μὲ πιστεύετε· τὰ ἔργα ποὺ κάμνω ἐγὼ ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρός μου, ἐκεῖνα μαρτυροῦν δι' ἐμένα», πρᾶγμα ποὺ ἔλεγον συνεχῶς μεταξύ των οἱ ὀλιγότερον φανατικοί· «Διότι δὲν ἠμπορεῖ ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς νὰ κάμῃ τέτοια θαύματα»· καὶ πάλιν· «Δὲν ἠμπορεῖ δαιμόνιον ν' ἀνοίγῃ ὀφθαλμούς τυφλῶν»⁸, καὶ «κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τέτοια θαύματα, ἐὰν δὲν εἶναι μαζί του ὁ Θεός»⁹· καὶ βλέποντες τὰ θαύματα ποὺ ἔκαμνεν, ἔλεγον· «Μήπως ἄρα γε αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός»¹⁰· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «Ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστός, μήπως θὰ κάνῃ περισσότερα θαύματα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔκαμεν αὐτός;»¹¹· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰ θαύματά του ἠθέλον νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν, λέγοντες· «Τί σημεῖον ἔχεις νὰ μᾶς δείξῃς, διὰ νὰ τὸ ἰδοῦμεν καὶ νὰ πιστεύσωμεν εἰς ἐσένα;»¹².

2· Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπροσποιοῦντο τότε ὅτι πείθονται μόνον ἀπὸ ἀπλᾶ καὶ καθαρὰ λόγια, αὐτοὶ ποὺ δὲν ἐπείσθησαν μὲ τὰ τόσα ἔργα του, ἐλέγχει τὴν πονηρίαν των, λέγων· «Ἐὰν μὲ τὰ ἔργα μου δὲ πιστεύετε, πῶς θὰ πιστεύσετε μὲ τὰ λόγια μου;». Ὡστε ἦτο περιττὴ ἡ ἐρώτησις. «Ἀλλὰ σᾶς εἶπα», λέγει, «καὶ δὲν μὲ πιστεύετε, διότι δὲν εἴσθε ἀπὸ τὰ πρόβατά μου»· ἐγὼ βέβαια ἐκ μέρους μου ἔκαμα ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ ποιμὴν, ἐὰν δὲν μὲ ἀκολουθῆτε, συμβαίνει αὐτό, ὄχι ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ποιμὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ σεῖς δὲν εἴσθε πρόβατά μου· διότι λέγει· «Τὰ πρόβατά μου ἀκούουν τὴν φωνὴν μου καὶ μὲ ἀκολουθοῦν· καὶ χαρίζω εἰς αὐτὰ ζωὴν αἰώνιον καὶ δὲν θὰ χαθοῦν εἰς

εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ οὐδεὶς δύναται ταῦτα ἀρπάσαι ἐκ τῆς
 χειρὸς μου. Ὅτι ὁ Πατήρ, ὃς ἔδωκέ μοι, μείζων πάντων
 ἐστί· καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάζειν αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς
 τοῦ Πατρὸς μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἐσμεν». Σκόπει
 5 πῶς ἐν τῷ ἀπαγορεύειν προιρέπει εἰς τὴν ἀκολούθησιν αὐ-
 τοῦς. Ἔμεις οὐκ ἀκούειέ μου· φησὶν, ὁὐδὲ γὰρ ἐστε πρό-
 θαια· οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες, οὗτοι τῆς ποιμνῆς εἰσὶ. Ταῦ-
 τα δὲ ἔλεγεν, ἵνα φιλονεικήσωσι γενέσθαι πρόθαια. Εἶτα,
 εἰπὼν ὧν τεύξονται, παρακνίζει τούτους, ὥστε αὐτοὺς διε-
 10 γεῖραι καὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν.

Τί οὖν, εἰ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Πατρὸς οὐδεὶς ἀρ-
 πάζει, σὺ δὲ οὐκ ἰσχύεις, ἀλλ' ἀσθενῆς εἰ πρὸς τὴν φυ-
 λακῆν; Οὐδαμῶς. Καὶ ἵνα μάθῃς διὰ τὸ «ὁ Πατήρ, ὃς
 ἔδωκέ μοι», δι' ἐκείνους εἰρηται, ἵνα μὴ πάλιν αὐτὸν ἀντί-
 15 θεον εἰπωσιν, εἰπὼν ὅτι «οὐδεὶς ἀρπάζει αὐτὰ ἐκ τῆς χει-
 ρὸς μου», προῖων ἔδειξε τὴν αὐτοῦ χεῖρα καὶ τοῦ Πατρὸς
 μίαν οὖσαν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν ὅτι «ὁ
 Πατήρ, ὃς ἔδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστί, καὶ οὐδεὶς δύ-
 ναται ἀρπάζειν αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς» μου· ἀλλ' οὐκ εἶπεν
 20 οὕτως, ἀλλ' «ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου». Εἶτα, ἵνα
 μὴ νομίσης, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐστὶν ἀσθενῆς, διὰ δὲ τὴν τοῦ
 Πατρὸς δύναμιν ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ πρόθαιά ἐστιν, ἐπήγαγεν·
 «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἐσμεν»· ὥσανεὶ ἔλεγεν· Ὅν διὰ
 τοῦτο εἶπον διὰ τὸν Πατέρα οὐδεὶς αὐτὰ ἀρπάζει, ὡς
 25 αὐτὸς ἀσθενῶν τηρεῖσθαι τὰ πρόθαια· «ἐγὼ γὰρ καὶ ὁ Πα-
 τὴρ ἓν ἐσμεν», κατὰ τὴν δύναμιν ἐνιαῦθα λέγων· (καὶ γὰρ
 περὶ ταύτης ἦν ὁ λόγος ἅπας αὐτῷ), εἰ δὲ ἡ δύναμις ἡ
 αὐτή, εὐδηλον διὰ καὶ ἡ οὐσία.

Ἐπειδὴ γὰρ μυρία ἐποίησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπιβουλεύον-
 30 τες, ἀποσυναγώγους ποιοῦντες, λέγει διὰ πάντα αὐτοῖς εἰκῆ
 καὶ μάτην μεμηχάνηται· ἐν γὰρ τῇ χειρὶ τοῦ Πατρὸς μου

τὸν αἰῶνα· καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὰ χέρια μου. Διότι ὁ Πατὴρ μου, ποῦ μοῦ τὰ ἔδωσεν, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πατρὸς μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ μου εἴμεθα ἓνα». Πρόσεχε, πῶς μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν τοὺς προτρέπει νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ἄλλοι δὲν μὲ ἀκούετε, λέγει, οὔτε εἰσθε πρόβατά μου, ἐνῶ αὐτοὶ ποῦ μὲ ἀκολουθοῦν, αὐτοὶ εἶναι τῆς ποιμνῆς μου. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ προθυμοποιηθοῦν νὰ γίνουν πρόβατά του. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀνέφερον αὐτὰ ποῦ θὰ ἐπιτύχουν, κεντρίζει αὐτούς, ὥστε νὰ τοὺς διεγείρῃ καὶ νὰ τοὺς ἐμβάλῃ τὴν ἐπιθυμίαν.

Τί λοιπόν, ἐὰν ἐξ αἰτίας μὲν τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς κανεὶς δὲν ἀρπάξῃ τὰ πρόβατα, Σὺ ὅμως δὲν ἠμπορεῖς, ἀλλ' εἶσαι ἀνίσχυρος νὰ τὰ φυλάξῃς; Καθόλου δὲν συμβαίνει αὐτό. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι, τὸ «Ὁ Πατὴρ μου ποῦ μοῦ τὰ ἔδωσεν», ἐλέχθη δι' ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀποκαλέσουν καὶ πάλιν ἀντίθεον, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «κανεὶς δὲν ἀρπάζει αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια μου», εἰς τὴν συνέχειαν ἔδειξεν ὅτι ἓνα εἶναι τὸ χέρι αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς· διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, ἐπόμενον ἦτο νὰ εἰπῇ, ὅτι «Ὁ Πατὴρ, ποῦ μοῦ τὰ ἔδωσεν, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους, καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὰ χέρια» μου· δὲν εἶπεν ὅμως αὐτό, ἀλλ' εἶπεν, «ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πατρὸς μου». Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι ἀνίσχυρος, ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς τὰ πρόβατα εὐρίσκονται εἰς ἀσφάλειαν, ἐπρόσθεσεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ μου εἴμεθα ἓνα»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγεν· Ἄλλοι εἶπα δι' αὐτό, ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ Πατρὸς κανεὶς δὲν ἀρπάζει αὐτά, ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ φυλάξω τὰ πρόβατα· διότι «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα», ἐννοῶ δηλαδὴ ἐδῶ ὅτι εἶναι ἓνα ὡς πρὸς τὴν δύναμιν· (καθ' ὅσον ὅλος ὁ λόγος του ἐγένετο δι' αὐτό)· ἐὰν δὲ ἡ δύναμις εἶναι ἡ ἴδια, εἶναι φανερόν ὅτι εἶναι καὶ ἡ οὐσία.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαμνον πάρα πολλά, ἐπιβουλεύοντες καὶ ἐκδιώκοντες πολλοὺς ἀπὸ τὴν συναγωγὴν, λέγει ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ μηχανεύονται ἄδικα καὶ ἄσκο-

ἔσι τὰ πρόβατα, ὡσπερ ὁ προφήτης λέγει «Ἐν τῇ χειρὶ μου ἐξωγράφησά σου τὰ πείχη». Εἶτα, δεικνὺς μίαν οὖσαν τὴν χεῖρα, ποτὲ μὲν αὐτοῦ, ποτὲ δὲ τοῦ Πατρὸς εἶναί φησιν αὐτήν. Χεῖρα δὲ διὰ ἀκούσης, μηδὲν αἰσθητὸν νομίσσης, 5 ἀλλὰ τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν. Εἰ δὲ διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἤρπαζεν, διὰ αὐτὸν ἐνεδυνάμουν, περιττὸν ἦν τὸ ἐξῆς εἰπεῖν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑομεν»: εἰ γὰρ ἐλάτιων ἦν, πολλῆς τοῦτο τόλμης τὸ ρῆμα· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ τὸ τῆς δυνάμεως ἰσοστάσιον δείκνυσιν, ὅπερ οὖν καὶ Ἰουδαῖοι συν- 10 ειδότιες, λίθοις αὐτὸν ἔβαλον. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτω καθεῖλε τὴν δόξαν ταύτην καὶ τὴν ὑπόνοιαν. Καὶ μὴν, εἰ κακῶς ὑπόπιευσαν ἐκεῖνοι, ἔδει διορθῶσαι, καὶ εἰπεῖν Ἐνεκεν ταῦτα ποιεῖτε; οὐκ ἴσην μαριυρῶν ἔμοι καὶ τῷ Πατρὶ δύναμιν, ταῦτα εἶπον ἐγώ. Νῦν δὲ πᾶν τοῦναντίον ποιεῖ, καὶ 15 ἴσῃσι τὴν ὑπόνοιαν, καὶ συγκροτεῖ, καὶ ταῦτα ἀγριουμένων ἐκείνων οὐ γὰρ ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῶν εἰρημένων, ὡς κακῶς λεχθέντων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνοις ἐπιτιμᾷ, ὡς μὴ τὴν προσήκουσαν δόξαν ἔχουσι περὶ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, διὰ «περὶ καλοῦ ἔργου οὐ κινδύζομεν 20 σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ διὰ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαντὸν Θεόν», ἄκουσον τί φησιν «Εἰ ἐκείνους εἶπεν ἢ Γραφὴ θεοῦς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, πῶς ὑμεῖς λέγετε διὰ βλασφημιῶν, ὅτι εἶπον Ἰὺς Θεοῦ εἰμι;». Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐἰ οἱ χάριτι τοῦτο λαβόντες 25 οὐκ ἐγκαλοῦνται, θεοὺς ἑαυτοὺς καλοῦντες, ὁ τῇ φύσει τοῦτο ἔχων πῶς ἂν εἴη δίκαιος ἐπιτιμᾶσθαι;'. Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ εἶπεν, ὑστερον δὲ αὐτὸ κατεσκεύασε, πρότερον χαλάσας καὶ καθυφείς τῷ λόγῳ, καὶ εἰπὼν, «Ὁν ὁ Πατὴρ ἡγίασε

πα' διότι τὰ πρόβατα εὐρίσκονται εἰς τὰ χέρια τοῦ Πατρός μου, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ προφήτης· «Εἰς τὸ χέρι μου ἐσχεδίασα τὰ τείχη δι' ἐσένα»¹³. Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξη ὅτι ἓνα εἶναι τὸ χέρι, λέγει ἄλλοτε μὲν ὅτι εἶναι ἰδικόν του, ἄλλοτε δὲ τοῦ Πατρός. Ὅταν ἀκούσης δὲ χέρι, μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ αἰσθητόν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν. Ἐὰν δὲ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ κανεῖς δὲν ἤρπαζε τὰ πρόβατα, ἐπειδὴ τὸν ἐδυνάμωνεν ὁ Πατήρ, ἦτο περιττόν νὰ εἰπῆ τὰ λόγια, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἴμεθα ἓνα»· διότι, ἐὰν ἦτο κατώτερος, αὐτὸς ὁ λόγος ἦτο πολὺ τολμηρός· καθ' ὅσον δὲν φανερῶνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν αὐτὴν ἰσοδυναμίαν, πρᾶγμα βέβαια ἀντιληφθέντες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, τὸν ἐλιθόβολησαν. Ἄλλ' ὅμως οὔτε καὶ τότε τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψιν καὶ τὴν ὑπόνοιαν. Καὶ βέβαια ἔπρεπεν, ἐὰν ἐκεῖνοι κακῶς τὸ ἐσκέφθησαν αὐτό, νὰ διορθώσῃ τὴν ἐσφαλμένην σκέψιν των καὶ νὰ εἰπῆ· Ἐὰν ποῖον λόγον τὰ κάμνετε αὐτά; δὲν τὰ εἶπα αὐτά διὰ νὰ δείξω, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἔχομεν ἴσην δύναμιν. Τώρα ὅμως κάμνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, καὶ σταθεροποιεῖ τὴν ὑπόνοιαν καὶ τὴν ὑποστηρίζει, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ἐκεῖνοι ἐξηγριώνοντο· διότι δὲν ἀπολογεῖται διὰ τὰ ὅσα εἶπεν, ὅτι κακῶς ἐλέχθησαν, ἀλλὰ ἐπιτιμᾷ καὶ ἐκείνους, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην δι' αὐτόν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔλεγον, ὅτι «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμεν διὰ κάποιο καλὸν ἔργον σου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβλασφήμησες, καὶ διότι, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάμνεις τὸν ἑαυτόν σου Θεόν», ἄκουσε τί λέγει· «Ἐὰν ἡ Γραφὴ ὠνόμασεν ἐκείνους θεούς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐδόθη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, πῶς σεῖς λέγετε, ὅτι βλασφημῶ, ἐπειδὴ εἶπον, ὅτι εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;». Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν δὲν κατηγοροῦνται ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβον αὐτὸ ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὀνομάζοντες τοὺς ἑαυτοὺς των θεούς, πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιτιμᾶται αὐτὸς ποὺ ἐκ φύσεως ἔχει αὐτὸ τὸ ὄνομα; Ἄλλ' ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε, ἀργότερα δὲ αὐτὸ τὸ παρουσίασεν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐχαλάρωσε καὶ ἔκαμε πιὸ μαλακὸν τὸν λόγον του καὶ εἶπεν, «Αὐτόν ποῦ

καὶ ἀπέσειλε», καί, παραμυθησάμενος αὐτῶν τὸν θυμὸν, τότε ἐπάγει σαφῆ τὴν ἀπόφασιν τέως μὲν γάρ, ὥστε δεχθῆναι τὸν λόγον, ταπεινότερον διελέχθη, ὑστερον δὲ ἐπὶ τὸ μείζον αὐτὸν ἀνήγαγεν, οὕτως εἰπὼν «Εἰ μὴ ποιῶ τὰ
 5 ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύειέ μοι εἰ δὲ ποιῶ, κἄν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε». Ὁρᾷς πῶς τοῦτο, ὅπερ εἶπον, κατασκευάζει, διὲς οὐδέν ἐστιν ἐλάτιων αὐτοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ ἴσος; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἰδεῖν ἀμήχανον ἦν, ἀπὸ τῆς τῶν ἔργων ἰσότητός τε
 10 καὶ ταυτότητος τὴν ἀπόδειξιν τῆς κατὰ τὴν δύναμιν ἀπαρραλαξίας παρέχειται.

3. Καὶ τί πιστεύομεν; εἰπέ. «Ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί» οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐγώ, ἢ ὅπερ ὁ Πατὴρ, μένων Υἱός· οὐδὲν ἄλλο ἐκεῖνος ἢ ὅπερ ἐγώ, μένων
 15 Πατὴρ. Κἄν ἐμὲ γινῶ τις, τὸν Πατέρα ἔγνω καὶ τὸν Υἱὸν ἔμαθεν. Εἰ δὲ ἐλάττινα ἦν τὰ τῆς δυνάμεως, καὶ τὰ τῆς γνώσεως διέφευστο· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἄλλην δι' ἄλλης οὔτε οὐσίαν, οὔτε δύναμιν μαθεῖν. Ἐθέλησαν οὖν αὐτὸν πιάουσι, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν, καὶ ἀπῆλθε πέραν τοῦ
 20 Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης, βαπτίζων τὸ πρότερον. Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλεγον ἦτι Ἰωάννης μὲν ἐποίησε σημεῖον οὐδὲν πάντα δέ, ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ, ἐστὶν ἀληθῆ». Ὅτιαν γὰρ τι μέγα καὶ ὑψηλὸν φθέγγεται, ἀναχωρεῖ ταχέως, ἐνδιδοὺς αὐτῶν τῷ θυμῷ, ὥστε
 25 ἀωφῆσαι καὶ λῆξαι τὸ πάθος διὰ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ· ὃ δὴ καὶ τότε ἐποίησε. Τίνος δὲ ἔνεκεν τὸν τόπον ὁ Εὐαγγελιστῆς λέγει; Ἴνα μάθῃς διὲς διὰ τοῦτο ἀπῆλθεν ἐκεῖ, ἀναμιμνήσκων αὐτοὺς τῶν ἐκεῖ γενομένων τε καὶ λεχθέντων παρὰ Ἰωάννου, καὶ τῆς μαρτυρίας τῆς ἐκείνου. Ἐλθόντες

14. Ἰω. 14, 10· 11.

15. Ἰω. 1, 5 ἔ.

ὁ Πατήρ ἡγίασε καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον», καὶ κατεπράυνε τὸν θυμὸν των, τότε προσθέτει μὲ σαφήνειαν τὴν ἀπόφασίν του· διότι εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν, διὰ νὰ δεχθοῦν τὸν λόγον, ὠμίλησε μὲ πιὸ ταπεινὰ λόγια, εἰς τὴν συνέχειαν δὲ ἀνύψωσε περισσότερο τὸν λόγον του, εἰπὼν τὰ ἑξῆς· «Ἐὰν δὲν κάμνω τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, μὴ μὲ πιστεύετε· ἐὰν ὅμως τὰ ἐκτελῶ, τότε, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεύετε εἰς ἐμένα, πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα μου». Βλέπεις πῶς ἀποδεικνύει αὐτὸ ποῦ εἶπον, ὅτι δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τίποτε, ἀλλ' εἶναι ἴσος ὡς πρὸς ὅλα; Διότι, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἴδοῦν τὴν οὐσίαν του, τοὺς ἀποδεικνύει ἀπὸ τὴν ἰσότητά καὶ ταυτότητα τῶν ἔργων του τὸ ἀπαράλλακτον τῆς δυνάμεώς του.

3. Καὶ εἰπέ μας, τί νὰ πιστεύσωμεν; «Ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»¹⁴· διότι τίποτε ἄλλο δὲν εἶμαι ἐγώ, παρὰ αὐτὸ ποῦ εἶναι ὁ Πατήρ, ἀλλὰ παραμένων Υἱός· καὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ὁ Πατήρ, παρὰ αὐτὸ ποῦ εἶμαι ἐγώ, παραμένων ὅμως Πατήρ. Καὶ ἂν κανεὶς γνωρίσῃ ἐμένα, ἐγνώρισε καὶ τὸν Πατέρα καὶ ἔμαθε καὶ τὸν Υἱόν. Ἐὰν ὅμως ἦτο κατωτέρα ἢ δυνάμις του, δὲν θὰ ἦτο ἀληθινή καὶ ἡ γνῶσις του· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσῃ κανεὶς οὔτε οὐσίαν δι' ἄλλης οὐσίας οὔτε δύναμιν δι' ἄλλης δυνάμεως. «Ἡθέλησαν λοιπὸν νὰ τὸν πιάσουν καὶ διέφυγε μέσα ἀπὸ τὰ χέρια των καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὰ μέρη πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦτο ὁ Ἰωάννης καὶ ἐβάπτιζε προηγουμένως. Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλεγον ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα, ὅλα ὅμως, ὅσα εἶπεν ὁ Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ, εἶναι ἀληθινά». Ὅταν δηλαδὴ λέγῃ κάτι τὸ ἀνώτερον καὶ πνευματικὰ ὑψηλόν, ἀναχωρεῖ ἀμέσως, δίδων τόπον εἰς τὸν θυμὸν των, ὥστε νὰ καθησυχάσῃ καὶ νὰ παύσῃ τὸ πάθος των διὰ τῆς ἀπουσίας του, πρᾶγμα βέβαια ποῦ ἔκαμε καὶ τότε. Διὰ ποῖον δὲ λόγον ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει καὶ τὸν τόπον; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δι' αὐτὸ ἀνεχώρησεν ἐκεῖ, διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ὅσα συνέβησαν ἐκεῖ καὶ ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καὶ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνου¹⁵. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθον

γούν ἐκεῖ, εὐθέως ἀνεμνήσθησαν τοῦ Ἰωάννου· διὰ τοῦτο
καὶ λέγουσιν δι· «Ἰωάννης μὲν οὐδὲν σημεῖον ἐποίησεν»·
ἐπεὶ ποία ἀκολουθία τοῦτο ἦν προσθεῖναι; ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ
τόπος αὐτοῦς εἰς μνήμην ἤγαγε τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ εἰς τὴν
5 τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ μνήμην ἦλθον.

Ὅρα δὲ πῶς συλλογισμοὺς πλέκουσιν ἀναμφισβητήτους.
«Ἰωάννης μὲν σημεῖον οὐδὲν ἐποίησεν», οὗτος δὲ ποιεῖ,
φησὶν, οὐκοῦν κἀντιεῦθεν ἢ ὑπεροχὴ δείκνυται. Εἰ τοίνυν,
ἐκείνου σημεῖον οὐδὲν ποιήσαντος, ἐπιστεύσαμεν, πολλῶ μᾶλ-
10 λον· τοῦτω. Εἴτα, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ μαρτυρήσας, ἵνα μὴ τὸ
σημεῖον αὐτὸν μὴ πεποιηκέναι δόξῃ ἀνάξιον τῆς μαρτυρίας
ἀποφαίνειν, ἐπήγαγον· «Εἰ καὶ σημεῖον οὐδὲν ἐποίησεν,
ἀλλ' ὁμως πάντα ἠλήθευσε τὰ περὶ αὐτοῦ», οὐκ ἔτι τοῦτον
ἐξ ἐκείνου, ἀλλ' ἐκείνον, ἀφ' ὧν οὗτος ἐποίησεν, ἀξιόπιστον
15 ἀποφαίνοντες. «Πολλοὶ τοίνυν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»· πολλὰ
γὰρ ἦν αὐτοῦς τὰ ἐφελκόμενα· καὶ γὰρ ἐμέμνητο τῶν ρη-
μάτων ὧν ἔλεγεν (ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ καλῶν αὐτὸν καὶ φῶς,
καὶ ζωὴν, καὶ ἀλήθειαν, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα), καὶ τῆς
φωνῆς τῆς ἄνωθεν ἐνεχθείσης, καὶ τοῦ Πνεύματος, τοῦ ἐν
20 περισσεῶς εἶδει φανέντος τότε, καὶ δείξαντος αὐτὸν ἅπαντι,
καὶ μετὰ τούτων, τῆς ἀπὸ τῶν θαυμάτων ἀποδείξεως, εἰς
ἦν ὁρῶντες ἐβεβαιούνητο λοιπὸν εἰ γὰρ Ἰωάννη, φησὶ,
πιστεύειν ἔχρη, πολλῶ μᾶλλον τοῦτω· εἰ χωρὶς σημεῖον ἐ-
κείνω, πολλῶ μᾶλλον τοῦτω, μετὰ τῆς ἐκείνου μαρτυρίας
25 καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων ἀπόδειξιν ἔχοντι.

Ὅρα δὲ ὅσον αὐτοῦς ὤνησεν ἡ περὶ τὸν τόπον διατριβή,
καὶ ἡ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπαλλαγὴ; Διὰ τοῦτο αὐτοῦς
συνεχῶς ἐξάγει καὶ ἀπάγει τῆς ἐκείνων συνοουσίας, ὅπερ
οὐκ καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς ποιήσας φαίνεται, πόρρω τῶν Αἰ-

ἐκεῖ, ἀμέσως ἐνεθυμήθησαν τὸν Ἰωάννην διὰ τοῦτο καὶ λέγουν, ὅτι «Ὁ μὲν Ἰωάννης δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα» διότι ποία ἄλλη αἰτία ὑπῆρχε διὰ νὰ προσθέσουν αὐτό; τὸ εἶπαν ἐπειδὴ ὁ τόπος ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην των τὸν Βαπτιστὴν καὶ ἐνεθυμήθησαν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ.

Πρόσεχε δὲ πῶς κάμνουν συλλογισμοὺς ἀναμφισβητήτους. «Ὁ μὲν Ἰωάννης δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα», ἐνῶ αὐτός, λέγουν, κάμνει, καὶ ἔτσι λοιπὸν καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύεται ἡ ὑπεροχή. Ἐὰν δηλαδὴ ἐπιστεύσαμεν εἰς ἐκεῖνον, ἐνῶ δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα, πολὺ περισσότερον πιστεύομεν εἰς αὐτόν. Ἔπειτα, ἐπειδὴ αὐτός ἦτο ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε μαρτυρίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ μὴ σχηματισθῇ ἡ γνώμη, ὅτι τὸ ὅτι δὲν ἔκαμεν ὁ Ἰωάννης θαῦμα, παρουσιάζει αὐτὸν ἀνάξιον τῆς μαρτυρίας, ἐπρόσθεσαν ἴσως καὶ δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα, ἀλλ' ὅμως ὅλα ὅσα εἶπε περὶ αὐτοῦ ἐβγῆκαν ἀληθινά, ἀποδεικνύοντες ἔτσι ἀξιόπιστον ὄχι τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ τὸν Ἰωάννην ἀπὸ ὅσα ἔκαμεν ὁ Χριστός. «Πολλοὶ τότε ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν» διότι πολλὰ ἦσαν τὰ προσελκύοντα αὐτούς καθ' ὅσον ἐνεθυμήθησαν τὰ λόγια ποὺ ἔλεγεν (ὀνομάζων αὐτόν ἰσχυρότερον καὶ φῶς καὶ ζωὴν καὶ ἀλήθειαν καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα), καὶ τὴν φωνὴν ποὺ ἠκούσθη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ τὸ Πνεῦμα ποὺ ἐφάνη τότε ἐν εἶδει περιστερᾶς, καὶ ἐφάνέρωσεν αὐτόν εἰς ὅλους, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ θαύματα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀποβλέποντες ἐβεβαιουῦντο εἰς τὸ ἐξῆς διότι, λέγει, ἐὰν ἔπρεπε νὰ πιστεύωμεν εἰς τὸν Ἰωάννην, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτόν ἐὰν εἰς ἐκεῖνον ἐπιστεύαμεν χωρὶς νὰ κάμνη θαύματα, πολὺ περισσότερον πρέπει εἰς αὐτόν, ποὺ μαζὶ μὲ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνου, ἔχει καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ θαύματα.

Βλέπεις πόσον ὠφέλησεν αὐτοὺς ἡ διαμονὴ των εἰς αὐτόν τὸν τόπον καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ των ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους; Διὰ τοῦτο συνεχῶς τοὺς ὀδηγεῖ ἔξω καὶ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ ἐκείνους, πρᾶγμα βέβαιον ποὺ φαίνεται ὅτι ἔκαμε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς

γυπιῶν ἐπὶ τῆς ἐρήμου τοὺς Ἰουδαίους διαπλάτιων καὶ
 ρυθμίζων ἐν ἅπασιν ὃ καὶ ἡμῖν παραινεῖ ποιεῖν, ἀγορὰς
 μὲν φεύγειν κελεύων καὶ θορύβους καὶ ταραχάς, ἐν δὲ τῷ
 ταμειῷ προσεύχεσθαι μετὰ τῆς ἡσυχίας. Καὶ γὰρ πλοῖον,
 5 ταραχῆς ἀπηλλαγμένον, ἐξ οὐρίας πλεῖ, καὶ ψυχῆ, πραγμά-
 των οὐσα ἐκτός, ἐν λιμένι κάθηται. Διὸ καὶ τὰς γυναῖκας
 φιλοσοφωτέρας τῶν ἀνδρῶν ἐχρῆν εἶναι, οἰκουρία προση-
 λωμένας τὰ πλείονα. Οὕτω γοῦν καὶ ὁ Ἰακώβ ἄπλασιος
 ἐγένειο, ἐπειδὴ οἰκίαν ᾧκει καὶ τῶν θεῶν μέσῳ θορύβων
 10 ἐλεύθερος ἦν· οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς αὐτὸ τέθεικεν ἡ Γραφή,
 εἰποῦσα· «Οἰκῶν οἰκίαν».

Ἄλλὰ καὶ ἐν οἰκίᾳ πολὺς, φησὶν, ὁ θόρυβος. Ἐπειδὴ οὐ
 βούλει, καὶ περιϊσιᾶς σανιῆ φροντίδων ὄχλον ὃ μὲν γὰρ
 ἀνῆρ, ἐν μέσαις σιρφεύμενος ταῖς ἀγοραῖς καὶ δικαστηρίοις,
 15 ὥσπερ ὑπὸ τινων κυμάτων τῶν ἔξωθεν περιανιλεῖται θορύ-
 βων, ἢ δὲ γυνὴ, καθάπερ ἐν τινι διδασκαλείῳ φιλοσοφίας,
 τῆ οἰκίᾳ καθημένη, καὶ τὸν νοῦν συνάγουσα εἰς ἑαυτήν, καὶ
 εὐχαῖς προσέχειν καὶ ἀναγνώσει καὶ τῆ ἄλλῃ δυνήσεται
 φιλοσοφίᾳ. Καὶ καθάπερ οἱ τὰς ἐρήμους οἰκοῦντες οὐδένα
 20 ἔχουσι τὸν ἐνοχλοῦντα, οὕτω καὶ αὕτη, διὰ παντὸς ἔνδον
 οὐσα, διηνεκῶς δύναται ἀπολαύειν γαλήνης. Εἰ δέ ποτε
 καὶ ἐξελθεῖν ἀνάγκη γένοιτ' ἄν, οὐδὲ τότε ἐκεῖ θορύβων
 ὑπόθεσις· ἢ γὰρ μέχρι τῆς ἐνταῦθα παρουσίας, ἢ ἡνίκα ἂν
 τὸ σῶμα λουτρῷ θεραπευθῆναι δέη, ἀναγκαῖαι ταῖς γυναξίν
 25 αἱ ἔξοδοι τὸν δὲ πλείονα χρόνον ἔνδον κάθηται, καὶ δυνα-
 τὸν αὐτὴν τε φιλοσοφεῖν, καὶ, τὸν ἄνδρα δεχομένην τειτα-
 ραγμένον, κατασιέλλειν, ρυθμίζειν, περιώπτειν αὐτοῦ τὰ
 περιτὰ καὶ ἄγρια τῶν λογισμῶν, καὶ οὕτω πάλιν ἐκπέμπειν,

Παλαιᾶς Διαθήκης, διαπλάσσων καὶ διευθύνων ὅλα τὰ τῶν Ἰουδαίων, μακρὰ ἀπὸ τοῦς Αἰγυπτίους εἰς τὴν ἔρημον· καὶ αὐτὸ μᾶς συμβουλεύει νὰ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς, δίδων ἐντολὴν νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς ἀγορὰς καὶ τοῦς θορύβους καὶ τὰς ταραχάς, καὶ νὰ προσευχώμεθα μὲ ἡσυχίαν εἰς τὸ δωμάτιόν μας. Καθ' ὅσον καὶ τὸ πλοῖον ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὴν φουρτούναν, πλέει ἀμέριμνον, καὶ ψυχὴ, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, περνᾷ τὴν Ζωὴν τῆς μέ γαλήνης. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε καὶ αἱ γυναῖκες νὰ εἶναι περισσότερο εὐσεβεῖς ἀπὸ τοῦς ἄνδρας, ἐπειδὴ τὸν περισσότερο χρόνον εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰ τῆς οἰκίας. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ὁ Ἰακώβ ἐγένεν ἄκακος, ἐπειδὴ διέμενεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοῦς ἔξω θορύβους· διότι ἡ Γραφή δὲν τὸ ἀνέφερον αὐτὸ τυχαῖα, λέγουσα, ὅτι, «διέμενεν εἰς τὴν οἰκίαν»¹⁶.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν, λέγει, ὑπάρχει πολὺς θόρυβος. Ἐπειδὴ τὸ θέλεις σὺ καὶ περιβάλλεις τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ πλῆθος φροντίδων· διότι ὁ μὲν ἄνδρας, περιφερόμενος εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ δικαστήρια, καταποντίζεται ὑπὸ τῶν ἔξωτερικῶν θορύβων ὡσὰν ὑπὸ κυμάτων, ἡ δὲ γυναῖκα, διαμένουσα εἰς τὴν οἰκίαν ὡσὰν εἰς διδασκαλεῖον εὐσεβείας, ἔχουσα συγκεντρωμένον τὸν νοῦν τῆς θᾶ ἡμπορέση καὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἄλλην εὐσέβειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποῦ κατοικοῦν εἰς τὰς ἐρήμους δὲν ἔχουν κανένα ποῦ νὰ τοῦς ἐνοχλῆ, ἔτσι καὶ αὐτὴ, παραμένουσα συνεχῶς ἐντὸς τῆς οἰκίας, ἡμπορεῖ ν' ἀπολαμβάνη διαρκῶς γαλήνην. Ἐὰν ὅμως ἤθελε κάποτε παρουσιασθῆ ἀνάγκη καὶ νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας, οὔτε τότε ὑπάρχει ἐκεῖ δι' αὐτὴν ἀφορμὴ θορύβων· διότι ἔξοδοι ἀναγκαῖαι διὰ τὰς γυναῖκας εἶναι ὁ ἐρχομός των ἐδῶ ἢ ὅταν χρειάζεται νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ λουτρὸν διὰ νὰ λούσουν τὸ σῶμα των, ἐνῶ τὸν περισσότερο χρόνον κάθεται ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ ἡμπορεῖ νὰ ἀσκῆ τὴν εὐσέβειαν καὶ δεχομένη τὸν ἄνδρα ταραγμένον νὰ καταπραῦνη καὶ νὰ καθοδηγῆ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀπαλλάσῃ ἀπὸ τὰς περιττὰς καὶ ἀγρίας σκέψεις του,

ὄσα μὲν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐφελκύσαιο κακά, ἀποθέμενον, ὄσα
 δὲ ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔμαθε καλά, μεθ' ἑταυτοῦ φέροντα· οὐδὲν
 γὰρ, οὐδὲν ἰσχυρότερον γυναικὸς εὐλαβοῦς καὶ συνειτῆς πρὸς
 τὸ ρυθμίζειν ἄνδρα, καὶ διαπλάττειν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐν
 5 οἷς ἂν θέλῃ· οὔτε γὰρ φίλων, οὔτε διδασκάλων, οὔτε ἀρ-
 χόντων οὕτως ἀνέξεται, ὡς τῆς συνοίκου παραινούσης, καὶ
 συμβουλευούσης· ἔχει γὰρ τινα καὶ ἡδονὴν ἢ παραίνεσις
 διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖσθαι τὴν συμβουλεύουσαν καὶ πολλοὺς
 ἂν ἔχοιμι λέγειν ἄνδρας σκληροὺς καὶ ἀπειθεῖς καταμαλα-
 10 γέντας οὕτως· αὕτη γὰρ καὶ τραπέζης αὐτῷ καὶ ἐνῆς
 καὶ παιδοποιίας καὶ ρητῶν καὶ ἀπορρήτων καὶ εἰσόδων καὶ
 ἐξόδων καὶ πολλῶν πλειόνων κοινωνοῦσα ἐτέρων, καὶ ἐν
 ἅπασιν αὐτῷ δεδεμένη, καὶ οὕτως αὐτῷ συνημμένη, ὡς εἰ-
 κὸς σῶμα κεφαλῇ συνηφθαι, ἂν τύχῃ συνειτῆ τις ὄσα καὶ
 15 ἐμμελής, ἅπαντας ὑπερβήσεται καὶ νικήσει εἰς τὴν τοῦ συν-
 οικούντιος ἐπιμέλειαν.

4. Διὰ τοῦτο παραινῶ ἔργον τοῦτο εἶθεσθαι, καὶ τὰ δέ-
 οντα συμβουλεύειν ὥσπερ γὰρ πρὸς ἀρειήν, οὕτω καὶ πρὸς
 κακίαν πολλήν ἔχει τὴν ἰσχύν. Αὕτη τὸν Ἀβεσσαλῶμ ἀπώ-
 20 λεσεν, αὕτη τὸν Ἀμνών, αὕτη τὸν Ἰώβ ἔμελλεν, αὕτη τὸν
 Νάβαλ ἐξήρπασε τῆς σφαγῆς, αὕτη ὀλόκληρον ἔθνος διέσω-
 σε· καὶ γὰρ Δεβδώρα καὶ Ἰουδῖθ ἄνδρῶν σιτραηγῶν κα-
 τορθώματα ἐπεδείξαντο καὶ ἄλλαι δὲ μυρία γυναῖκες. Διὰ
 τοῦτο καὶ Παῦλός φησι «Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα
 25 σώσεις;». Καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων δὲ ἐκείνων τὴν Περσίδα
 καὶ τὴν Μαριὰμ καὶ τὴν Πρίσκιλλαν ἀποστολικῶν ἀγαμέ-
 νας σκαμμάτων εἶδομεν, ὥσπερ ἀναγκαῖον καὶ ὑμᾶς ζηλοῦν,
 καὶ μὴ ρήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγμασι ρυθμίζειν τὸν
 συνοικούντα.

17. Α' Κορ. 7, 16.

18. Ρωμ. 16, 3' 6.

καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀποστέλλῃ καὶ πάλιν, ἀφοῦ ἀποβάλλῃ ὅσα κακὰ ἔφερον ἀπὸ τὴν ἀγοράν, καὶ ἀφοῦ πάρῃ μαζί του ὅσα καλὰ ἔμαθεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν· διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσχυρότερον ἀπὸ γυναῖκα εὐλαβῆ καὶ συνετὴν εἰς τὸ νὰ καθοδηγῇ τὸν ἄνδρα καὶ νὰ διαπλάττῃ τὴν ψυχὴν του μὲ αὐτὰ ποῦ θέλει· καθ' ἑσὸν οὔτε φίλους θὰ ἀνεχθῆ τόσον οὔτε διδασκάλους οὔτε ἄρχοντας, ὅσον τὴν σύζυγόν του ποῦ τὸν παραινεῖ καὶ τὸν συμβουλεύει· διότι ἡ παραινέσις περιέχει καὶ κάποιαν ἡδονήν, ἐπειδὴ ἀγαπᾶται πάρα πολὺ αὐτὴ ποῦ δίδει τὰς συμβουλὰς· καὶ πολλοὺς θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἀναφέρω ἄνδρας σκληροὺς καὶ ἀπειθεῖς ποῦ ἐμαλάκωσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· διότι αὐτὴ συμμετέχει εἰς τὴν τράπεζαν καὶ τὴν κλίνην καὶ τὴν παιδοποιΐαν καὶ εἰς τὰ φανερὰ καὶ ἀπόκρυφα καὶ εἰς τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα καὶ εἰς πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, καὶ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἀφωσιωμένη εἰς αὐτόν, καὶ τόσον στενὰ συνδεδεμένη μαζί του, ὅσον φυσικὸν εἶναι νὰ εἶναι συνδεδεμένον τὸ σῶμα μὲ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἂν τύχῃ νὰ εἶναι συνετὴ καὶ εὐχαρὶς ὅλους θὰ τοὺς ὑπερβῆ καὶ θὰ τοὺς νικήσῃ εἰς τὴν φροντίδα ὑπὲρ τοῦ συζύγου.

4. Διὰ τοῦτο συμβουλεύω τὴν γυναῖκα αὐτὸ νὰ θέτῃ ὡσὰν ἔργον της καὶ νὰ συμβουλεύῃ τὰ πρέποντα· διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἔχει πολλὴν δύναμιν νὰ ὀδηγῇ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἔτσι καὶ πρὸς τὴν κακίαν. Αὐτὴ ὠδήγησεν εἰς τὴν καταστροφὴν τὸν Ἀβεσσαλώμ, αὐτὴ τὸν Ἀμνών, αὐτὴ παρ' ὀλίγον θὰ τὸ ἔκαμνε αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Ἰώβ, αὐτὴ ἔσωσε τὸν Νάβαλ ἀπὸ τὴν σφαγὴν, αὐτὴ διέσωσεν ὀλόκληρον ἔθνος· καθ' ὅσον ἡ Δεβθώρα καὶ ἡ Ἰουδίθ διέπραξαν κατορθώματα ἀνδρῶν στρατηγῶν, καθὼς καὶ ἄπειραι ἄλλαι γυναῖκες. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ποῦ ξεύρεις, γυναῖκα, ἐὰν μὲ αὐτὸ σώσης τὸν ἄνδρα;»¹⁷. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δὲ ἐκείνους γνωρίζομεν τὴν Περσίδα καὶ τὴν Μαριάμ καὶ τὴν Πρίσκιλλαν ποῦ ἀνέλαβον ἀποστολικὸν ἔργον¹⁸, τὰς ὁποίας πρέπει καὶ σεῖς νὰ μιμηθῆτε, καὶ ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα νὰ διδάσκετε τὸν σύζυγον.

Πῶς δὲ αὐτὸν παιδεύσομεν διὰ τῶν πραγμάτων; "Ο-
 ταν οὐ μὴ πονηρὰν οὖσαν ἴδῃ, μηδὲ πολυτελῆ καὶ φιλόκο-
 σμον, μηδὲ προσόδους χρημάτων ἀπαιτούσαν περιτιάς, ἀλλ'
 ἀρκουμένην τοῖς οὖσι· τότε γὰρ, τότε καὶ συμβουλευούσης
 5 ἀνέξεται. Ἐὰν δὲ φιλοσοφῆς μὲν τοῖς ρήμασιν, ἐν δὲ τοῖς
 πράγμασι τὰναντία ποιῆς, καταγνώσεται σου φλυαρίαν πολ-
 λήν· διὰ δὲ μετὰ τῶν ρημάτων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων
 παρέχης αὐτῷ διδασκαλίαν, τότε καὶ ἀποδέξεται σε καὶ
 πειοθήσεται μᾶλλον ὄλον, ὅταν χρυσοῖον μὴ ζητῆς, μηδὲ μαρ-
 10 γαρίας, μηδὲ ἱματισμῶν πολυτέλειαν, ἀλλ' ἀντὶ τούτων κο-
 σμιότητα, σωφροσύνην, εὐνοίαν, καὶ παρὰ σαυτῆς ταῦτα
 εἰσαγάγῃς, καὶ παρ' ἐκείνου ταῦτα ἀπαιτῆς· εἰ γὰρ χρὴ τὴν
 εἰς ἀρέσκειαν ποιεῖν ἀνδρός, ψυχὴν δεῖ, οὐ σῶμα κοσμεῖν
 καὶ διαφθεῖρειν· οὐδὲ γὰρ οὖτω χρυσοῖον περικείμενον ποιῆ-
 15 σαι ἐπέραστον καὶ ποθεινὴν ἐκείνω, ὡς σωφροσύνη καὶ εὐ-
 νοία περὶ αὐτὸν, καὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν τοῦ συνοικοῦντος.

Ταῦτα μᾶλλον χειροῦται τοὺς ἄνδρας· ἐκείνος μὲν γὰρ
 ὁ κόσμος καὶ προσίσταται αὐτῷ, εἰς σιενὸν τὰ χρήματα αὐ-
 τῷ καθιστίας, καὶ δαπάνην καὶ φρονίδα πολλὴν παρέχων,
 20 τὰ δὲ εἰρημένα προσηλώσει τῇ γυναικὶ τὸν ἄνδρα· εὐνοία
 γὰρ, καὶ φιλία, καὶ πόθος οὔτε φρονίδας παρέχει, οὔτε
 δαπάνην ἐργάζεται, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν κάκεινος μὲν ὁ
 κόσμος ὑπὸ τῆς σνηθείας προσκορῆς γίνεται, ὁ δὲ τῆς ψυ-
 χῆς καθ' ἑκάστην ἀνθεῖ τὴν ἡμέραν, καὶ μείζονα ἀνάπτει
 25 τὴν φλόγα. "Ὡστε, εἰ θούλει ἀνδρὶ ἀρέσκειν, κόσμει τὴν ψυ-
 χὴν σωφροσύνη, εὐλαβεία, προσισία οἰκίας. Ταῦτα καὶ μᾶλ-
 λον χειροῦται, καὶ οὐδέποτε παύεται· οὐ γῆρας καταλύει
 τὸν κόσμον τοῦτον, οὐ νόσος ἀπόλλυσι τὸν μὲν γὰρ τοῦ σώ-
 ματος κόσμον χρόνος πολὺς ἐξέλυσε, καὶ νόσος ἀνάλωσε,
 30 καὶ ἕτερα πλείονα, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς πάντων ἐστὶν ἀνώτερα

Πῶς δὲ θὰ τὸν διδάξωμεν μὲ τὰ ἔργα; "Ὅταν σὲ ἰδῆ νὰ μὴ εἶσαι πονηρά, οὔτε πολυτελής καὶ φιλόκοσμος, οὔτε νὰ ζητῆς περιτὰ ἔσοδα χρημάτων, ἀλλὰ νὰ ἀρκῆσαι εἰς αὐτὰ πού ὑπάρχουν· διότι μόνον τότε θὰ ἀνεχθῆ τὰς συμβουλὰς σου. Ἄλλ' ἐὰν τὸν συμβουλεύῃς μὲν μὲ λόγια, εἰς τὴν πράξιν ὅμως κάμνης τὰ ἀντίθετα, θὰ σοῦ ἀποδώσῃ πολλὴν φλυαρίαν· ὅταν ὅμως μαζί μὲ τὰς συμβουλὰς τοῦ παρέχῃς καὶ τὴν διδασκαλίαν πού ἀπορρέει ἀπὸ τὰς πράξεις σου, τότε καὶ θ' ἀποδεχθῆ τὰς συμβουλὰς σου καὶ θὰ πεισθῆ περισσότερο, ὅπως, ὅταν δὲν ζητῆς χρυσᾶ κοσμήματα οὔτε μαργαριτάρια, οὔτε πολυτελῆ ἐνδύματα, ἀλλ' ἀντὶ τούτων κοσμιότητα, σωφροσύνην καὶ συμπάθειαν, καὶ τὰ παρέχῃς αὐτὰ εἰς τὸν σύζυγον καὶ τὰ ἀπαιτῆς ἀπὸ αὐτόν· διότι ἐὰν πρέπει νὰ κάμνης κάτι πού ν' ἀρέσῃς εἰς τὸν ἄνδρα, πρέπει τὴν ψυχὴν καὶ ὄχι νὰ στολιζῆς καὶ νὰ καταστρέφῃς τὸ σῶμα· καθ' ὅσον δὲν θὰ σὲ κάνουν εἰς ἐκεῖνον τόσον ἀρεστήν καὶ ποθητὴν τὰ χρυσᾶ κοσμήματα πού φορεῖς, ὅσον ἢ σωφροσύνη καὶ ἢ συμπάθειά σου δι' αὐτόν καὶ τὸ νὰ εἶσαι ἔτοιμη ν' ἀποθάνῃς χάριν τοῦ συζύγου σου.

Αὐτὰ πρὸ πάντων αἰχμαλωτίζουν τοὺς ἄνδρας· διότι ἐκεῖνος ὁ στολισμὸς καὶ δυσαρεστεῖ τὸν σύζυγον, διότι δημιουργεῖ οἰκονομικὰς δυσκολίας, καθ' ὅσον ἀπαιτεῖ πολλὰς δαπάνας καὶ φροντίδας, ἐνῶ τὰ προαναφερθέντα θὰ προσηλώσουν τὸν ἄνδρα εἰς τὴν γυναῖκα· διότι ἢ συμπάθεια, ἢ ἀγάπη καὶ ὁ πόθος οὔτε φροντίδας ἀπαιτοῦν, οὔτε χρειάζονται δαπάνην, ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον· καὶ ἐκεῖνος μὲν ὁ στολισμὸς γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς συνηθείας βαρετός, ἐνῶ τῆς ψυχῆς ἀνθίζει καθημερινῶς καὶ αὐξάνει περισσότερο τὴν φλόγα. "Ὡστε, ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι ἀρεστὴ εἰς τὸν ἄνδρα, στόλιζε τὴν ψυχὴν σου μὲ σωφροσύνην, εὐλάβειαν καὶ προστασίαν τῆς οἰκίας. Αὐτὰ καὶ τὸν αἰχμαλωτίζουν περισσότερο καὶ ποτὲ δὲν χάνουν τὴν ἀξίαν των· οὔτε τὸ γῆρας ἐξαφανίζει αὐτόν τὸν στολισμόν, οὔτε νόσος τὸν καταστρέφει· διότι τὸν μὲν στολισμόν τοῦ σώματος ὁ πολὺς χρόνος τὸν ἐξαφανίζει καὶ ἡ νόσος τὸν καταστρέφει καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα, ἐνῶ τὰ χαρίσματα τῆς ψυ-

ιούτων. Κάκεϊνος μὲν ὁ κόσμος καὶ φθόνον ἔχει, καὶ ζηλο-
 τυλίαν ἀνάπτει, οὗτος δὲ καθαρὸς ἐστὶ νοσήματος, καὶ πά-
 σης ἀπήλλακται κενοδοξίας. Οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν
 εὐκολώτερα ἔσται, καὶ ἡ πρόσοδος μετ' εὐμαρείας, διὰ τὸ
 5 χροσίον μὴ τῷ σώματι τῷ σῶ περικείμενον ἦ, μηδὲ τὰς χεῖ-
 ρας δεσμοῦν, ἀλλ' εἰς ἀναγκαίης παραχωρῆ χρείας ὄλον,
 εἰς διατροφὴν οἰκειῶν, καὶ παίδων ἐπιμέλειαν ἀναγκαίαν,
 καὶ ἑτέρας χρειώδεις προφάσεις. Ἄν δὲ μὴ ταῦτα ἦ, περι-
 κέηται δὲ αὐτὰ τῇ ὄψει, καὶ ἡ καρδία στενοχωρῆται, τί τὸ
 10 κέρδος; ποῖον τὸ ὄφελος; Οὐκ ἀφίησι τὸ ταύτης θαῦμα
 ὀφθῆναι ἐκείνη λυπουμένη. Ἴστε γάρ, ἴστε δι, κἄν αὐτὴν
 πασῶν εὐπροεπεισίτην ἴδη τις γυναῖκα, οὐ δύναται τέρπε-
 σθαι ἐν ὀδυνωμένῃ τῇ ψυχῇ· τὸν γὰρ μέλλοντα τέρπεσθαι,
 χαίρειν δεῖ πρότερον καὶ ἀγάλλεσθαι. Τοῦ χροσίου δὲ παν-
 15 τὸς σεσωρευμένου εἰς τὸν κόσμον τοῦ σώματος τοῦ γυναι-
 κείου, καὶ στενοχωρίας οὔσης κατὰ τὴν οἰκίαν, οὐδεμία τέρ-
 ψις ἐστὶ τῷ συνοικοῦντι. Ὡστε, εἰ βουλόμεθα ἀρέσκειν τοῖς
 ἀνδράσιν, ἐν ἡδονῇ αὐτοὺς καταστήσομεν ἐν ἡδονῇ δὲ κα-
 ταστήσομεν, ἃν περιέλωμεν τὸν κόσμον καὶ τοὺς καλλωπι-
 20 σμούς· ταῦτα γὰρ ἅπαντα παρ' αὐτὸν τῆς τυμπαγωγίας τὸν
 καιρὸν ἔχειν ἵνα τέρψιν δοκεῖ, ὕστερον δὲ τῷ χρόνῳ μα-
 ραίνεται· εἰ γὰρ τὸν οὐρανόν, οὕτω καλὸν ὄντα, καὶ τὸν ἡ-
 λιον, οὕτω λαμπρόν, οὗ σῶμα οὐδὲν ἂν ἔχοις ἴσον εἰπεῖν,
 οὐχ ὁμοίως θαυμάζομεν διὰ τὴν συνήθειαν, πῶς σῶμα κε-
 25 καλλωπισμένον θαυμάσομεν;

Ταῦτα λέγω, βουλόμενος ὑμᾶς κοσμεῖσθαι τὸν κόσμον
 τὸν ὑγιᾶ, δὴ ὁ Παῦλος ἐπέταξε· «Μὴ χροσῶ ἢ μαργαρίταις
 ἢ ἱματισμῶ πολυτιλεῖ, ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξίν, ἐπαγγελλομέ-
 ναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν». Ἀλλὰ τοῖς ἔξω ἀρέ-

χῆς εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ ὅλα αὐτά. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὁ στολισμὸς καὶ φθόνον περιέχει καὶ ζήλειαν δημιουργεῖ, ἐνῶ τῆς ψυχῆς εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τέτοια νοσήματα καὶ ἀηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ματαιοδοξίαν. "Ἐτσι καὶ τὰ τῆς οἰκίας θὰ εἶναι εὐκολώτερα καὶ τὰ ἔσοδα πλουσιοπάροχα, ὅταν ὁ χρυσὸς δὲν στολίζῃ τὸ σῶμα σου, οὔτε περιτυλίσῃ τὰ χέρια σου, ἀλλὰ διατίθεται διὰ ἀναγκαῖα πράγματα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι διὰ τὴν διατροφήν τῶν δούλων καὶ τὴν ἀναγκαίαν φροντίδα τῶν παιδιῶν καὶ δι' ἄλλας ἀναγκαῖας περιπτώσεις. "Ἄν ὅμως δὲν συμβαίνουν αὐτά καὶ στολίζουν αὐτὰ τὸν ἐξωτερικὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ καρδία στενοχωρεῖται, ποῖον τὸ κέρδος; ποῖον τὸ ὄφελος; Δὲν ἀφήνει τὸν στολισμὸν αὐτῆς νὰ φανῇ ὅταν ἐκείνη λυπῆται. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῇ κάποιος γυναῖκα πού εἶναι ἢ πιὸ ὡραία ἀπὸ ὅλας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ νοιώθῃ εὐχαρίστησιν μὲ ψυχὴν λυπημένην· διότι ἐκεῖνος πού θέλει νὰ νοιώσῃ εὐχαρίστησιν, πρέπει νὰ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. "Ὅταν ὅμως ὅλος ὁ χρυσὸς εἶναι συγκεντρωμένος εἰς τὸν στολισμὸν τοῦ γυναικείου σώματος καὶ ὑπάρχῃ στενοχώρια εἰς τὴν οἰκίαν, δὲν ὑπάρχει καμμία εὐχαρίστησις εἰς τὸν σύζυγον. "Ὡστε, ἐὰν θέλωμεν ν' ἀρέσωμεν εἰς τοὺς ἄνδρας, ἄς τοὺς χαρίσωμεν εὐχαρίστησιν, θὰ τοὺς χαρίσωμεν δὲ εὐχαρίστησιν, ἂν καταργήσωμεν τὸν στολισμὸν καὶ τοὺς καλλωπισμούς· διότι ὅλα αὐτὰ φαίνεται δημιουργοῦν κάποια εὐχαρίστησιν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ προξενεύματος, ὕστερα δὲ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μαραίνονται· διότι, ἐὰν τὸν οὐρανόν, πού εἶναι τόσο ὡραῖος, καὶ τὸν ἥλιον, πού εἶναι τόσο λαμπρός, μὲ τὸν ὁποῖον κανένα σῶμα δὲν ἠμπορεῖς ν' ἀναφέρῃς ἴσον, δὲν τὰ θαυμάζωμεν ὁμοίως ἐξ αἰτίας τῆς συνηθείας, πῶς θὰ θαυμάσωμεν σῶμα στολισμένον;

Αὐτὰ τὰ λέγω, ἐπειδὴ θέλω νὰ στολίζεσθε μὲ τὸν ὑγιῆ στολισμὸν, τὸν ὁποῖον ὑπέδειξεν ὁ Παῦλος· «"Ὅχι μὲ χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα ἢ μὲ ἐνδύματα πολυτελεῆ, ἀλλὰ ὅ,τι ἀρμόζει εἰς τὰς γυναῖκας πού ὁμολογοῦν ὅτι σέβονται τὸν Θεὸν μὲ ἔργα ἀγαθὰ»¹⁹. Μήπως ὅμως θέ-

σκειν βούλει, καὶ ἐπαινεῖσθαι παρ' αὐτῶν; Μάλιστα μὲν οὖν οὐ σόφρονος γυναικὸς ὁ πόθος οὗτος. Πλήν, εἰ βούλει, καὶ τούτους οὕτως ἐρασιὰς ἔξεις σφοδρούς καὶ τῆς σωφροσύνης ἐπαινείας· ἐκείνην μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐπαινέσεται ἐπεικῆς καὶ
 5 μείριος, ἀλλὰ ἀκόλαστοι καὶ λάγνοι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὗτοι ἐπαινέσονται, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἐροῦσιν, ἀναπιερούμενοι τὰς ἔψεις ὑπὸ τῆς περὶ τὴν γυναῖκα ἀσωτίας, ταύτην δὲ κακῆνοι καὶ οὗτοι καὶ πάντες ἀποδέξονται, ἅτε μηδὲν κακὸν παρ' αὐτῆς λαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ διδασκαλίαν φιλοσοφίας·
 10 καὶ πολὺς μὲν ἔσται παρὰ ἀνθρώπων ὁ ἔπαινος, πολὺς δὲ παρὰ τῷ Θεῷ ὁ μισθός.

Τοῦτον τοίνυν ζηλώσωμεν τὸν κόσμον, ἵνα καὶ ἐνταῦθα μετὰ ἀδείας ζήσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλαν-
 15 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λεις νὰ εἶσαι ἀρεστή εἰς τοὺς Ξένους καὶ νὰ ἐπαινῆσαι ἀπὸ αὐτοὺς; Αὐτὸς ὁ πόθος πρὸ πάντων δὲν εἶναι πόθος φρονίμου γυναικός. Πλὴν ὅμως, ἐὰν θέλης θὰ ἔχῃς καὶ αὐτοὺς πάρα πολὺ σφοδρούς ἐραστὰς καὶ ἐπαινετὰς τῆς σωφροσύνης σου· διότι ἐκείνην μὲν δὲν θὰ τὴν ἐπαινέσῃ κανεὶς λογικὸς καὶ μετριόφρων, ἀλλὰ οἱ ἀκόλαστοι καὶ οἱ φιλήδονοι, μᾶλλον δὲ οὔτε αὐτοὶ θὰ τὴν ἐπαινέσουν, ἀλλὰ καὶ θὰ τὴν κατηγορήσουν, παροργιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀσωτίαν τῆς γυναικός, ἐνῶ αὐτὴν καὶ ἐκεῖνοι καὶ αὐτοὶ καὶ ὅλοι θὰ τὴν ἀποδεχθοῦν, ἐπειδὴ δὲν βλάπτονται εἰς τίποτε ἀπὸ αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ διδάσκονται εὐσέβειαν, καὶ θὰ εἶναι μέγας μὲν ὁ ἔπαινός της ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, πολὺς δὲ ὁ μισθός της ἀπὸ τὸν Θεόν.

Αὐτὸν λοιπὸν τὸν στολισμὸν ἃς ἐπιδιώκωμεν μὲ ζήλον, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ ζήσωμεν χωρὶς φόβον καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τὰ ὅποια εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒ΄

Ἰω. 11, 1 - 29

«Ἦν δέ τις ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ
τῆς κόμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐ-
5 τῆς. Ἦν δὲ Μαρία, ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρω».

1. Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸ ἴδωσί τινος τῶν ἀρε-
σκόντων Θεῷ πάσχοντάς τι δεινόν, (οἶον, ἢ ἀρρωστίαν πε-
ριπεσόντας ἢ πενίαν ἢ ἄλλω τινὶ τοιούτων), σκανδαλίζονται,
οὐκ εἰδότες ὅτι τῶν μάλιστα τῷ Θεῷ φίλων τὰ ταῦτα πά-
10 σχειν ἐστίν· ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος τῶν φίλων ἦν τοῦ Χριστοῦ
καὶ ἠσθένει. Τοῦτο γοῦν καὶ οἱ πέμψαντες ἔλεγον «Ἴδε,
δὲ φιλεῖς, ἀσθενεῖ». Ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὴν περικοπήν.

«Ἦν τις», φησὶν, «ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας». Οὐχ
ἀπλῶς, οἷδὲ ὡς ἔτυχεν εἶπε πόθεν ἦν ὁ Λάζαρος, ἀλλὰ
15 διὰ τινος αἰτίας, ἦν μετὰ ταῦτα ἐρεῖ· τέως δὲ τοῦ προκει-
μένου ἐχώμεθα. Καὶ τὰς ἀδελφὰς δὲ αὐτοῦ ἡμᾶς διδάσκει
χρησίμως, καὶ ἔτι, ὃ πλέον εἶχε Μαρία, ἐπάγων, καὶ λέ-
γων «Ἦν δὲ Μαρία, ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρω». Ἐν-
ταῦθά τινες διαποροῦντες, ἴπως, φασὶν, ἠνέσχετο ὁ Χρι-
20 στός γυναικός, τοιαῦτα ποιούσης;· Πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο
ἀναγκαῖον μαθεῖν, ὅτι οὐχ αὕτη ἐστὶν ἡ πόρνη ἢ ἐν τῷ
Μαιθαίῳ, οὐδὲ ἢ ἐν τῷ Λουκᾷ· ἄλλη γὰρ αὕτη ἐκεῖται
ἐν γὰρ πόρνοι δὴ τινες ἦσαν καὶ παλλῶν γέμουσαι κακῶν,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒ΄

Ίω. 11, 1 - 29

«Υπῆρχε δὲ κάποιος ἀσθενῆς ποῦ ὠνομάζετο Λάζαρος, ἀπὸ τὴν Βηθανίαν, ἀπὸ τὴν κώμην τῆς Μαρίας καὶ τῆς Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. Ἡ δὲ Μαρία ἦτο ἐκείνη ποῦ ἤλειψε τὸν Κύριον μὲ μύρον».

1. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἰδοῦν κάποιους, ποῦ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν, νὰ πάσχουν ἀπὸ κάποιο κακόν, (ὅπως ἐπὶ παραδείγματι νὰ ἔχουν ἀρρωστήσει, ἢ νὰ πάσχουν ἀπὸ πτώχειαν ἢ ἀπὸ κάποιο ἄλλο παρόμοιον), σκανδαλίζονται, μὴ γνωρίζοντες ὅτι γνώρισμα τῶν κατ' ἐξοχὴν φίλων τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ νὰ πάσχουν ἀπὸ αὐτά· καὶ ὁ Λάζαρος λοιπὸν ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Χριστοῦ καὶ ἦτο ἀσθενῆς. Αὐτὸ λοιπὸν ἔλεγον καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐστάλησαν· «Νά, αὐτὸς ποῦ ἀγαπᾶς, εἶναι ἀσθενῆς». Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν περικοπὴν.

«Υπῆρχε κάποιος ἀσθενῆς, ὀνομαζόμενος Λάζαρος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Βηθανίαν». Δὲν ἀνέφεραν ἔτσι ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα ἀπὸ ποῦ κατήγετο ὁ Λάζαρος, ἀλλὰ διὰ κάποια ἀιτίαν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν συνέχειαν· τῶρα ἄς ἐξετάσωμεν τὸ παρὸν χωρίον. Καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ μᾶς τὰς ἀναφέρει πρὸς μεγάλην ὠφέλειαν, καὶ ἀκόμη, αὐτὸ ποῦ ἐπὶ πλέον εἶχεν ἡ Μαρία, προσθέτων καὶ λέγων· «Ἦτο δὲ Μαρία ἐκείνη ποῦ ἤλειψε τὸν Κύριον μὲ μύρον». Ἐδῶ μερικοὶ ἀποροῦντες, λέγουσιν· Ἦως, λέγουσιν, ἠνείχετο ὁ Χριστὸς γυναῖκα ποῦ ἔπραττε τέτοια; Κατὰ πρῶτον λοιπὸν πρέπει νὰ μάθωμεν ἐκεῖνο, ὅτι δὲν εἶναι αὕτη ἡ πόρνη ποῦ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, οὔτε αὕτη ποῦ ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς, διότι ἄλλη εἶναι αὕτη καθ' ὅσον ἐκεῖναι μὲν ἦσαν πόρναι

αὕτη δὲ καὶ σεμνὴ καὶ σπουδαία· καὶ γὰρ περὶ τὴν ὑποδοχὴν ἐσπούδαζε τοῦ Χριστοῦ. Δείκνυσι δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς διὰ καὶ αἱ ἀδελφαὶ ἐφίλουν αὐτόν, καὶ διωκτικῶς συνεχώρησε τὸν Λάζαρον ἀποθανεῖν. Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ ἐάσασαι τὸν ἀδελ-
 5 φὸν κάμνοντα, ὅπερ ἐποίησεν, ὁ ἑκατόνταρχος καὶ ὁ ἄρχων ὁ βασιλικός, ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πέμπουσι; Σφόδρα ἐθάρρουν τῷ Χριστῷ, καὶ πολλὴν πρὸς αὐτόν εἶχον οἰκείω-
 σιν. Ἄλλως δέ, καὶ γυναῖκες ἦσαν ἀσθενεῖς καὶ τῷ πέν-
 θει κατειχοντο· ἐπεὶ, διὰ οὐ καταφρονοῦσαι τοῦτο ἐποιοῦν,
 10 ὕστερον ἐδήλωσαν.

Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἦν αὕτη ἐκείνη, δῆλον· ἀλλὰ καὶ ἐκείνην τίνος ἔνεκεν ἐδέξατο ὁ Χριστός; φησὶν. Ἴνα λύσῃ τὴν κακίαν, ἵνα δείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν, ἵνα μάθῃς διὰ οὐκ ἔστι νόσημα, νικῶν αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα. Μὴ τοίνυν τοῦτο
 15 μόνον ἴδῃς, διὰ ἐδέξατο, ἀλλὰ κακίαν ἀκόπει, πῶς μειέβαλε. Καὶ τίνος ἔνεκεν ἀναμνησθεὶς τῆς ἰστορίας ταύτης ἡμᾶς ὁ Εὐαγγελιστὴς; μᾶλλον δὲ τί διδάξαι βούλεται τῷ λέγειν «Ἠγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον»; Μηδέποτε ἀγανακτεῖν, μηδὲ δυσχεραί-
 20 νειν, εἴ τις ἀσθένεια γένοιτο περὶ τοὺς σπουδαίους ἄνδρας καὶ τῷ Θεῷ φίλους. «Ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ». Εἰς οἶκιον ἐπισπάσασθαι ἐβούλοντο τὸν Χριστόν· ἔτι γὰρ ὡς ἀνθρώπων προσεῖχον, καὶ δῆλον ἐξ ὧν λέγουσιν, «Εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανε», καὶ ἐκ τοῦ μὴ εἰπεῖν, «Ἴδε Λάζαρος ἀσθενεῖ»,
 25 ἀλλ' «Ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ δι' αὐτῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

Ὅρα πῶς πάλιν μίαν τὴν δόξαν φησὶν αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς· εἰπὼν γὰρ, «Θεοῦ», ἐπήγαγεν «Ἴνα δοξασθῇ ὁ
 30 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον».

1. Ματθ. 8, 5 ἐ.

2. Ἰω. 4, 46 ἐ.

καὶ γεμᾶται ἀπὸ πολλὰ κακά, ἐνῶ αὐτὴ ἦτο σεμνὴ καὶ σπουδαία· διότι ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Χριστοῦ. Δείχνει δὲ ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι καὶ αἱ ἀδελφαὶ ἠγάπων αὐτὸν καὶ ὅμως ἐπέτρεψε ν' ἀποθάνῃ ὁ Λάζαρος. Καὶ διατί δὲν ἄφησαν τὸν ἀσθενῆ ἀδελφὸν των καὶ νὰ μεταβοῦν πρὸς αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμεν ὁ ἐκατόνταρχος¹ καὶ ὁ ἄρχων ὁ βασιλικός², ἀλλὰ στέλλουν ἄλλους; Εἶχον πάρα πολὺ θάρρος πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ πολλὴν οἰκειότητα. "Ἄλλως τε δὲ ἦσαν καὶ γυναῖκες ἀδύναμοι καὶ κατείχοντο ἀπὸ τὸ πένθος· διότι, τὸ ὅτι δὲν τὸ ἔκαμαν αὐτὸ ἀπὸ περιφρόνησιν, τὸ ἀπέδειξαν εἰς τὴν συνέχειαν.

Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ἦτο αὐτὴ ἐκείνη ἢ πόρνη, εἶναι ὀλοφάνερον· ἀλλὰ καὶ ἐκείνην, λέγει, διὰ ποῖον λόγον τὴν ἐδέχθη ὁ Χριστός; Διὰ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κακίαν, διὰ νὰ δείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν του, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ὑπάρχει νόσημα, ποῦ νὰ νικᾷ τὴν ἀγαθότητά του. Μὴ λοιπὸν βλέπῃς μόνον αὐτό, τὸ ὅτι τὴν ἐδέχθη, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο πρόσεχε, πῶς τὴν μετέβαλε. Καὶ διὰ ποῖον λόγον μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ εὐαγγελιστής αὐτὴν τὴν ἱστορίαν; μᾶλλον δὲ τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ τοὺς λόγους· «Ἠγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν της καὶ τὸν Λάζαρον»; Διὰ νὰ μὴ ἀγανακτοῦμεν ποτέ, οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν, ἐὰν κάποια ἀσθένεια ἤθελε συμβῆ εἰς τοὺς σπουδαίους ἄνδρας καὶ φίλους τοῦ Θεοῦ. «Νά, αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾷς, εἶναι ἀσθενής». "Ἦθελον ν' ἀποσπάσουν τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Χριστοῦ· διότι ἀκόμη ὡσάν ἄνθρωπον τὸν ἐπρόσεχον καὶ εἶναι φανερόν ἀπὸ ὅσα λέγουν, «Ἐὰν ἦσουν ἐδῶ, δὲν θ' ἀπέθνησκεν», καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν εἶπαν, Ἰὼν ὁ Λάζαρος ἀσθενεῖ, ἀλλὰ «Νά, αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾷς, εἶναι ἀσθενής». Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Αὐτὴ ἡ ἀσθένεια δὲν πρόκειται νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὸν θάνατον, ἀλλὰ συνέβῃ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ δοξασθῇ δι' αὐτῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

Πρόσεχε πῶς πάλιν λέγει ὅτι μία εἶναι ἡ δόξα αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς· διότι ἀφοῦ εἶπε, «Θεοῦ», ἐπρόσθεσε· «Διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ ἀσθένεια δὲν ὀδηγεῖ

Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἐκεῖ ἡμέρας δύο μένειν, ἰέως αὐτοὺς ἀποπέμπεται τοῦτο ἀπαγγέλλοντις. Ἐφ' ᾧ καὶ θαυμάσαι ἔσι τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ, πῶς, ἀκούσασαι διὶ «οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον», καὶ ἰδοῦσαι αὐτὸν ἀποθανόντα, οὐκ ἔσκανδαλίσθησαν, ἀπ' ἐναντίας τοῦ πράγματος γενομένου, ἀλλὰ προσῆλθον καὶ οὕτω, καὶ οὐκ ἐνόμισαν αὐτὸν διαφεύσασθαι. Τὸ δὲ «ἵνα» ἐπαῦθα οὐκ αἰτιολογίας, ἀλλ' ἐκβάσεώς ἐστι· συνέβη μὲν γὰρ ἐτέρωθεν ἡ ἀρρωσσία, ἐχρήσατο δὲ αὐτῇ εἰς δόξαν Θεοῦ. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἔμεινεν ἡμέρας δύο». Τίνος ἔνεκεν 10 ἔμεινεν; Ἴνα ἀποπνεύσῃ καὶ ταφῇ, ἵνα μηδεὶς ἔχῃ λέγειν διὶ οὐπω τελευτήσαντα αὐτὸν ἀνέστησεν διὶ κάρος ἦν, διὶ ἔκλυσις ἦν, διὶ καταγωγὴ ἦν καὶ οὐ θάνατος. Διὰ τοῦτο καὶ χρόνον ἰσοοῦτον μένει, ὡς καὶ φθορὰν γενέσθαι καὶ εἰπεῖν «Ἦδη ὄζει».

15 «Εἶτα λέγει τοῖς μαθηταῖς· Ἔγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν». Τί δήποτε, οὐδαμοῦ προειπὼν ἀλλαχοῦ, ἐνταῦθα προλέγει; Ἐδεδοίκεσαν σφόδρα καὶ ἐπεὶ ταύτη διέκευτο, προλέγει, ἵνα μὴ τὸ ἀνθρώπου ταράξῃ αἰτιούς. Τί δὲ οἱ μαθηταί; «Νῦν ἐζήτουν σε Ἰουδαῖοι λιθάσαι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;». Ἐ- 20 δεδοίκεσαν μὲν οὖν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, τὸ δὲ πλεον, μᾶλλον ὑπὲρ ἐναντιῶν οὐπω γὰρ ἦσαν ἀπηρητισμένοι. Διὸ καὶ τῷ δέει κατασειόμενος, λέγει Θωμᾶς· «Ἔγωμεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποθάνωμεν», ἀσθενέστερος γὰρ τῶν ἄλλων ἦν καὶ ἀπισιότερος. Ἀλλ' ὄρα πῶς αὐτοὺς δι' ὧν φησι παραθαροῦνει ὁ Ἰησοῦς. 25 «Οὐχὶ δώδεκα ὥραι εἰσι τῆς ἡμέρας;». Ἡ τοῦτο τοίνυν φησὶν, διὶ ὁ μηδὲν ἐναντιῶ συνειδῶς πονηρὸν οὐδὲν πείσεται δεινόν, ὁ δὲ τὰ φαῦλα πράσων πείσεται (ὥστε ἡμᾶς οὐ χρὴ δεδοικέναι· οὐδὲν γὰρ ἄξιον θανάτου ἐπράξαμεν), ἢ διὶ ὁ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τοῦτου βλέπων ἐν ἀσφαλείᾳ ἐστίν. Εἰ δὲ

πρὸς τὸν θάνατον». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ μείνη ἐκεῖ δύο ἡμέρας, κατ' ἀρχὴν ἀποστέλλει αὐτοὺς ν' ἀναγγείλουν αὐτό. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὰς ἀδελφάς του, πῶς, ἂν καὶ ἤκουσαν, ὅτι «δὲν ὀδηγεῖ πρὸς τὸν θάνατον» καὶ εἶδον αὐτὸν ὅτι ἀπέθανε, δὲν ἐσκανδαλίσθησαν, ποὺ συνέβη τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶπεν, ἀλλὰ καὶ πάλιν προσῆλθον πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ δὲν ἐνόμισαν ὅτι διεψεύσθη. Τὸ δὲ «ἵνα» ἐδῶ δὲν δηλώνει αἰτιολογίαν, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα· διότι συνέβη μὲν ἡ ἀρρώστια ἀπὸ ἄλλην αἰτίαν, ἐχρησίμευσεν ὅμως αὐτὴ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἔμεινε δύο ἡμέρας». Διατί ἔμεινε; Διὰ νὰ ἀποθάνῃ καὶ νὰ ταφῆ, διὰ νὰ μὴ ἡμπορῆ κανεὶς νὰ εἰπῆ, ὅτι τὸν ἀνέστησε πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃ· ὅτι ἦτο νάρκη, ὅτι ἦτο ἀτονία, ὅτι ἦτο ἐπαναφορὰ ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν καὶ ὄχι θάνατος. Διὰ τοῦτο καὶ μένει τόσον χρόνον, ὥστε καὶ νὰ φθαρῆ τὸ αἷμα καὶ νὰ εἰποῦν· «Ἦδη μυρίζει»³.

«Ἐπειτα λέγει εἰς τοὺς μαθητάς· Ἦς υπάγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν». Διατί λοιπὸν, τέλος πάντων, ἐνῶ ποτὲ ἄλλοτε δὲν προεῖπε ποῦ θὰ υπάγουν, ἐδῶ τὸ προλέγει; Ἐφοβοῦντο πάρα πολὺ· καὶ ἐπειδὴ εὐρίσκοντο εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, τὸ προλέγει, διὰ νὰ μὴ τοὺς ταραξῆ τὸ ἐξαφνικόν. Τί λέγουν δὲ οἱ μαθηταί; «Μόλις πρὸ ὀλίγου ἐζήτησαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ σὲ λιθοβολήσουν καὶ πάλιν θὰ υπάγῃς ἐκεῖ;». Ἐφοβοῦντο βέβαια καὶ δι' αὐτόν, τὸ περισσότερο ὅμως μᾶλλον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των· διότι δὲν ἦσαν ἀκόμη πνευματικὰ προετοιμασμένοι. Διὰ τοῦτο συγκλονιζόμενος ὁ Θωμᾶς ἀπὸ τὸν φόβον, λέγει· «Ἦς υπάγωμεν, διὰ ν' ἀποθάνωμεν καὶ ἡμεῖς», διότι ἦτε πνευματικὰ ἀσθενέστερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἀπιστότερος. Ἀλλὰ πρόσεχε πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐνθαρρύνει αὐτοὺς μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει. «Δὲν ἔχει ἡ ἡμέρα δώδεκα ὥρας;». Ἦ λοιπὸν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι αὐτὸς ποὺ δὲν νοιώθει διὰ τὸν ἑαυτὸν του τίποτε τὸ πονηρόν, δὲν θὰ πάθῃ κανένα κακόν, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ πράττει κακὰ ἔργα, θὰ πάθῃ (καὶ ἐπομένως ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ φοβούμεθα, διότι δὲν ἐπράξαμεν τίποτε ἄξιον θανάτου), ἢ ὅτι αὐτὸς ποὺ βλέπει τὸ φῶς αὐτοῦ τοῦ κόσμου, εἶναι

ὁ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπων, πολλῶ μᾶλλον ὁ μετ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἀποσιήσῃ ἑαυτὸν ἐμοῦ.

Τούτοις παραθαροῦνας, ἐπάγει καὶ τὴν αἰτίαν ἀναγκαίαν τῆς ἀφίξεως τῆς ἐκεῖσε, καί, δεικνὺς διὸ οὐκ εἰς τὰ 5 Ἱεροσόλυμα μέλλουσιν ἀπιέναι, ἀλλ' εἰς Βηθανίαν, «Λάζαρος ὁ φίλος», φησί, «κεκοίμηται, καὶ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν». τουτέστιν, οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἄπειμι πάλιν δια- ἡεξόμενος καὶ ὁμῶσε χωρήσων τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ τὸν φίλον ἐξυπνίσων τὸν ἡμέτερον. «Λέγουσιν οἱ μαθηταί· Κύ- 10 ριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται». Τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς εἶπον, ἀλλ' ἐγκόψαι βουλόμενοι τὴν ἐκεῖ παρουσίαν. Λέγεις, φησὶν, διὸ καθεύδει; οὐκοῦν οὐ κατεπείγει τὸ ἀπελθεῖν καίτοι αὐτὸς διὰ τοῦτο εἶπεν διὸ «ὁ φίλος ἡμῶν», ἵνα δείξῃ ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν.

15 2. Ἐπεὶ οὖν ὀκνηρότερον διέκειντο, τότε λέγει «Ἀπέθανε». Τὸ μὲν οὖν πρότερον, τὸ ἀκόμψαστον παρασιῆσαι βουλόμενος, ἔλεγεν, ἔπειδὴ δὲ οὐ συνῆκαν, ἐπάγει· «Ἀπέθανε, καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς». Τί δήποτε «δι' ὑμᾶς»; Ὅτι προεῖπον, οὐκ ὦν ἐκεῖ, καὶ διὸ, ἐπειδὴ ἀνασιήσω, οὐδεμία ἔσται ὑπο- 20 ψία. Ὁρᾶς πῶς ἔτι ἀτελέστερον διέκειντο οἱ μαθηταί, καὶ οὐκ ἤδεσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὡς ἐχρῆν; Τοῦτο δὲ ἐποίουν οἱ μεταξὺ φόβοι, παράπιοντες αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ θορυβοῦντες. Καὶ διὸ μὲν ἔλεγε, «Κεκοίμηται», λέγει, «Πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν»; διὸ δὲ εἶπεν «Ἀπέθανε», οὐκ 25 ἔτι προσέθηκε, «Πορεύομαι, ἵνα ἀνασιήσω αὐτόν» οὐ γὰρ ἠβούλειο τοῖς ῥήμασι προλέγειν, ἀ διὰ τῶν ἔργων ἔμελλε βεβαιουῖσθαι τὸ ἀκενόδοξον πανταχοῦ διδάσκων ἡμᾶς, καὶ τὸ μὴ δεῖν ἀπλῶς ὑπισχεῖσθαι.

Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ ἑκατοντάρχου τοῦτο ἐποίησε παρακληθεῖς 30 (εἶπε γάρ· «Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν»), ἵνα δείξῃ

άσφαλής. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀσφαλής αὐτός ποῦ βλέπει τὸ φῶς αὐτοῦ τοῦ κόσμου, πολὺ περισσότερο αὐτός ποῦ εἶναι μαζί μου, ἐὰν δὲν φύγῃ ἀπὸ κοντά μου.

Ἄφου τοὺς ἔδωσε θάρρος μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, προσθέτει καὶ τὴν ἀναγκαίαν αἰτίαν τῆς ἀφίξεώς του ἐκεῖ, καὶ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ μεταβοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ εἰς τὴν Βηθανίαν, λέγει· «Ὁ Λάζαρος ὁ φίλος μου ἔχει κοιμηθῆ καὶ πηγαίνω νὰ τὸν ἐξυπνίσω»· δηλαδή δὲν πηγαίνω πρὸς αὐτοὺς διὰ νὰ συνομιλήσω πάλιν μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ συγκρουσθῶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξυπνίσω τὸν φίλον μου. Λέγουν οἱ μαθηταί· Κύριε, ἐὰν ἔχῃ κοιμηθῆ θὰ σωθῆ». Αὐτὸ δὲν τὸ εἶπον ἔτσι τυχαῖα, ἀλλὰ θέλοντες νὰ ἐμποδίσουν τὴν μετάβασίν του ἐκεῖ. Λέγεις, λέγουν, ὅτι κοιμᾶται; ἐπομένως δὲν εἶναι ἀναγκαία ἢ μετάβασις ἐκεῖ ἂν καὶ βέβαια αὐτός διὰ τοῦτο εἶπεν, «ὁ φίλος μου», διὰ νὰ δείξῃ ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν του ἐκεῖ.

2. Ὅταν λοιπὸν ἐφάνησαν διστακτικώτεροι, τότε λέγει· «Ἀπέθανε». Τὰ προηγούμενα βέβαια λόγια τὰ ἔλεγε θέλων νὰ δείξῃ τὴν ἔλλειψιν καυχήσεως, ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὰ ἀντελήφθησαν, προσθέτει· «Ἀπέθανε καὶ χαίρω δι' ἐσᾶς». Τί σημαίνει τὸ «δι' ἐσᾶς»; Διότι τὸ προεἶπον χωρὶς νὰ εἶμαι ἐκεῖ καὶ ὅτι, ὅταν τὸν ἀναστήσω, δὲν θὰ ὑπάρχῃ καμμία ὑποψία. Βλέπεις πῶς ἀκόμη εὐρίσκοντο εἰς ἀτελῆ πνευματικὴν κατάστασιν οἱ μαθηταί καὶ δὲν ἐγνώριζον τὴν δύναμίν του ὅπως ἔπρεπεν; Αὐτὸ τὸ ἐδημιουργοῦσαν οἱ φόβοι ποῦ τοὺς διακατεῖχον, ποῦ ἐτάρασσον τὰς ψυχὰς των καὶ τὰς ἀνησυχοῦσαν. Καὶ ὅταν μὲν εἶπεν, «Ἐχει κοιμηθῆ», προσθέτει, «Πηγαίνω διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσω», ὅταν ὅμως εἶπεν, «Ἀπέθανεν», δὲν ἐπρόσθεσε ἀκόμη τὸ Ἰηγαίνω διὰ νὰ τὸν ἀναστήσω· διότι δὲν ἤθελε μὲ τὰ λόγια νὰ προλέγῃ αὐτὰ ποῦ ἐπρόκειτο μὲ τὰ ἔργα νὰ τὰ ἐπιβεβαιώσῃ, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ν' ἀποφεύγωμεν πάντοτε τὴν κενοδοξίαν καὶ τὸ δὲν πρέπει ἀπλῶς νὰ δίδωμεν ὑποσχέσεις.

Ἐὰν δὲ τὸ ἔκαμεν αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐκατοντάρχου ποῦ ἦλθε καὶ τὸν παρεκάλεσε (διότι εἶπε· «Θὰ

τὴν ἐκείνου πίστιν, τοῦτο εἶπεν. Εἰ δὲ λέγοι τις· Ἐποθεν ὑπνον ὑπέλαβον οἱ μαθηταί, καὶ οὐδὲ ἀπὸ τούτου συνέγνωσαν θάνατον εἶναι» (λέγω δὲ τοῦ εἰπεῖν· «Πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν»), καὶ γὰρ ἀνοίας ἦν, εἴ γε προσεδόκων σιά-
 5 δια πέντε καὶ δέκα αὐτὸν πορεύεσθαι, ὥστε ἐξυπνίσει); ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι ἐνόμιζον τοῦτο αἰνιγμα εἶναι, οἷα πολλὰ διελέγειο. Πάντες μὲν σὺν ἐδεδοίκεισαν τὴν τῶν Ἰουδαίων ἔφοδον, ὑπὲρ δὲ τοὺς ἄλλους ὁ Θωμᾶς, διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἄγωμεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ».
 10 Καὶ τινες μὲν φασιν ὅτι ἐπεθύμει καὶ αὐτὸς ἀποθανεῖν, οὐκ ἔστι δέ· δειλίας γὰρ μάλλον τὸ ρῆμα. Ἄλλ' οὐκ ἐπειτιμήθη· διεδάσιαζε γὰρ αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν εἶ· ὑστερον μέντοι πάντων ἰσχυρότερος γέγονε καὶ ἄληπιος. Τὸ γοῦν θανατοῦ τούτου ἔστιν, ὅτι τὸν οὕτως ἀσθενῆ πρὸ τοῦ σιαυροῦ
 15 μετὰ τὸν σιαυρὸν καὶ τὸ πιστεῦσαι τῇ ἀνασιᾷσει θερμότερον πάντων αὐτὸν ὀρώμεν· ἰσοσύνη ἢ τοῦ Χριστοῦ δύναμις· ὁ γὰρ μετὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς Βηθανίαν μὴ τολμῶν ἀπελθεῖν, οὕτως, τὸν Χριστὸν οὐχ ὀρῶν, σχεδὸν τὴν οἰκουμένην διέδραμε, καὶ ἐν μέσοις δήμοις εἰσιρέφειο, φονῶσι καὶ βουλο-
 20 μένοις αὐτὸν ἀνελεῖν.

Εἰ δὲ ἀπὸ δέκα πέντε σταδίων ἦν ἡ Βηθανία, ὅπερ ἔστι μίλια δύο, πῶς τεταρταῖος ὁ Λάζαρος; Ἐμεινε δύο, καὶ πρὸ τῶν δύο ἦλθέ τις ἀπαγγέλλων καθ' ἣν καὶ ἐτελεύτησεν, εἶτα κατ' αὐτὴν τὴν τειάρτην ἡμέραν παρεγένειο. Διὰ τοῦτο
 25 καὶ κληθῆναι ἀνέμεινε, καὶ οὐχὶ ἀντεπάγγελτος ἦλθεν, ἵνα μὴ τις ὑποπιεύσῃ τὸ γεγονός. Καὶ οὐδὲ αὐταὶ παρεγένοντο αἱ φιλούμεναι, ἀλλὰ ἄλλοι πέμπονται. «Ἦν δὲ ἡ Βηθανία

4. Ματθ. 8, 7.

5. Περίπου 3.070 μέτρα (Ρωμαϊκὸν μίλιον = 1535 μέτρα).

ἔλθω καὶ θὰ τὸν θεραπεύσω»¹, τὸ εἶπεν αὐτὸ διὰ νὰ δείξη τὴν πίστιν ἐκείνου. Ἐὰν ὁμως ἤθελεν εἰπεῖ Ἐὰν ποῦ ἐνόμισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι πρόκειται περὶ ὕπνου καὶ δὲν ἀντελήφθησαν ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι πρόκειται περὶ θανάτου (ἐννοῶ δὲ τὰ λόγια, «Πηγαίνω διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσω», καθ' ὅσον ὁ αὐτὸς ἦτο ἀνοησία, ἐὰν ἐπερίμεναν αὐτὸν νὰ βαδίση δέκα πέντε στάδια διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσῃ); ἐκεῖνο θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἐνόμιζον, ὅτι πρόκειται διὰ κάποιον ὑπαινιγμὸν ὡσὰν κάποιον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔλεγεν. Βέβαια ὅλοι εἶχον φοβηθῆ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἰουδαίων, περισσότερο ὁμως ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ Ἰωμᾶς, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν Ἐὰν ὑπάγωμεν διὰ νὰ ἀποθάνωμεν μαζὶ του». Καὶ ὠρισμένοι μὲν λέγουν, ὅτι ἐπεθύμει καὶ ὁ ἴδιος ν' ἀποθάνῃ, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸν μάλλον δηλαδὴ ἦτο λόγος φόβου. Ἄλλ' ὁμως δὲν ἐπετιμήθη διότι ἠνείχετο ἀκόμη τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν του ἄργότερα ὁμως εἶχε γίνει ὁ ἰσχυρότερος καὶ ὁ ἀσυναγώνιστος. Τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ λοιπὸν εἶναι αὐτό, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἦτο τὸσον πνευματικᾶ ἀτελής πρὸ τοῦ σταυροῦ, τὸν βλέπομεν μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν πίστιν του εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου θερμότερον ἀπὸ ὅλους· τόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ διότι αὐτὸς ποὺ δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ἔλθῃ μετὰ τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Βηθανίαν, αὐτὸς χωρὶς νὰ βλέπῃ τὸν Χριστὸν, διέτρεξε σχεδὸν ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ ἐκινεῖτο μεταξὺ πλήθους ποὺ ἐδιψοῦσε διὰ αἷμα καὶ ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ.

Ἐὰν ὁμως ἀπεῖχεν ἡ Βηθανία δέκα πέντε στάδια, πᾶρμα ποὺ ἰσοδυναμεῖ μετὰ δύο μίλια², πῶς ὁ Λάζαρος ἦτο νεκρὸς πρὶν ἀπὸ τέσσαρας ἡμέρας; Ἐμείνε δύο ἡμέρας καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο ἡμέρας ἦλθε κάποιος καὶ τοῦ ἔφερε ἀγγελίαν τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς ποὺ ἀπέθανε καὶ κατὰ συνέπειαν ἔφθασε κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπερίμενε νὰ τὸν καλέσουν καὶ δὲν μετέβη χωρὶς τὴν πρόσκλησιν, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ ἀπὸ κανένα ὑποψία διὰ τὸ γεγονός. Καὶ οὔτε αἱ ἴδιαι αἱ ἀγαπόμεναι ἀδελφαὶ ἦλθον, ἀλλὰ στέλλονται ἄλλοι. Ἐπεῖθε δὲ ἡ Βηθανία

ὡς ἀπὸ σιαδίων δέκα πένιαι». Ἐπειϋθεν δηλοῦται διτι πολλοὺς ἀπὸ Ἱεροσολύμων εἰκὸς παρεῖναι. Εὐθέως γοῦν ἐπήγαγεν διτι Ἰουδαίων ἦσαν πολλοὶ παραμυθούμενοι. Πόθεν παρεμυθοῦντιο αὐτὰς φιλουμένας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καίτοι
 5 συνένθενιο ἐάν τις ὁμολογήσῃ Χριστιόν, ἵνα ἀποσυνάγωγος γένηται; Ἡ δὲ διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς συμφορᾶς ἢ ὡς εὐγενεσιέρας αἰδούμενοι, ἢ οἱ μὴ πονηροί, οὔτιοι παρῆσαν· πολλοὶ γοῦν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐπίστειυσαν. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, πισιτούμενος διτι τέθνηκε Λάζαρος.

10 Τί δήποτε δὲ ἡ Μάρθα οὐ παραλαμβάνει τὴν ἀδελφήν, εἰς ἀπάντησιν ἐρχομένη τοῦ Χριστοῦ; Βούλεται καὶ ἰδίαν αὐτῷ συνιυχεῖν, καὶ τὸ γεγονὸς ἀπαγγεῖλαι. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴν εἰς ἐλπίδας χρησιὰς ἤγαγε, τότε ἄπειοι καὶ καλεῖ τὴν Μαρίαν, καὶ ἀπήνησεν αὐτῷ, τοῦ πένθους ἀκμάζοντιος ἔτι.

15 Ὅραῖς πῶς ζέον τὸ φίλτρον ἦν; Αὕτη ἔστι, περὶ ἧς ἔλεγε· «Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο». Πῶς οὖν, φησί, θερμοιτέρα νῦν ἡ Μάρθα φαίνεται; Οὐ θερμοιτέρα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐπω μαθοῦσα ἦν ἐκείνη· ἐπεὶ αὕτη καὶ ἀσθενεσιέρα ἦν καὶ γάρ, ἀκούσασα ἰσαῦτα, ἔτι ἰσπεινὰ φθέγγεται·

20 «Ἢδὴ ὄξει ἰεταριαῖοις γάρ ἐσιοι». Ἐκείνη δὲ, καίτοι μηδὲν ἀκούσασα, τοιοῦτιοι οὐδὲν ἐφθέγγασιο, ἀλλ' εὐθέως πισιεύσασα λέγει· «Κύριε, εἰ ἧς ὤδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἀπέθανεν».

3. Ὅραῖτε ὅση φιλοσοφία γυναικῶν, εἰ καὶ ἀσθενῆς
 25 αὐτῶν ἡ γνώμη; Ἰδοῦσαι γάρ τὸν Χριστιόν, οὐκ εὐθέως εἰς θρήνους, οὐδὲ εἰς καυκιοῦς, οὐδὲ ὀλολυγμοῦς ἐκπίπτιοις (ὑπερ πάσχομεν ἡμεῖς, ἐπειδὴν τιοινας γνωρῆμοις ἐπεισιόντιοις ἴδομεν τῷ πένθει), ἀλλ' εὐθέως τὸν διδάσκαλον θαυμάζιοις. Ἐπίστειυσον μὲν οὖν καὶ ἀμφότεροι εἰς τὸν Χριστιόν,

δέκα πέντε στάδια». Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν ὅτι φυσικὸν ἦτο νὰ εὐρίσκοντο ἐκεῖ πολλοὶ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀμέσως λοιπὸν ἐπρόσθεσεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι εὐρίσκοντο πλησίον των πολλοὶ Ἰουδαῖοι παρηγοροῦντες αὐτάς. Καὶ πῶς παρηγόρουν αὐτάς πού ἠγαπῶντο ἀπὸ τὸν Χριστόν, τὴν στιγμὴν πού εἶχον ἀποφασίσει, ἐὰν κάποιος πιστεύσῃ εἰς τὸν Χριστόν ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν συναγωγὴν; Ἡ ἐξ αἰτίας τῆς συμφορᾶς, ἢ ἐπειδὴ ἐξετίμων τὴν εὐγένειάν των, ἢ ἦσαν παρόντες ἄνθρωποι χωρὶς κακίαν· διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπίστευσαν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ὁ Λάζαρος εἶχεν ἀποθάνει.

Καὶ διατί τέλος πάντων ἡ Μάρθα δὲν παίρνει τὴν ἀδελφὴν της μαζί της ἐρχομένη νὰ συναντήσῃ τὸν Χριστόν; Θέλει κατ' ἰδίαν νὰ συναντήσῃ τὸν Χριστόν καὶ νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ τὸ γεγονός. Ὅταν ὁμως τῆς ἔδωσε καλὰς ἐλπίδας, τότε πηγαίνει καὶ καλεῖ καὶ τὴν Μαρίαν καὶ συνήνητησεν αὐτόν, ἐνῶ ἀκόμη τὸ πένθος εὐρίσκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμά του. Βλέπεις πόσον θερμὴ ἦτο ἡ ἀγάπη της; Αὐτὴ εἶναι ἐκείνη διὰ τὴν ὁποίαν ἔλεγεν· «Ἡ Μαρία δὲ ἐδιάλεξε τὴν καλὴν μερίδα»⁶. Πῶς, λοιπὸν, τώρα φαίνεται θερμότερα ἡ Μάρθα; Ὅχι θερμότερα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε μάθει ἀκόμη τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κυρίου· καὶ ἐπειδὴ ἦτο αὐτὴ πνευματικὰ ἀσθενεστέρα· καθ' ὅσον, ἂν καὶ ἤκουσε τόσα πολλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὁμιλεῖ ἀκόμη μὲ ταπεινὰ φρονήματα· «Ἦδη μυρίζεῖ διότι εἶναι νεκρὸς πρὶν ἀπὸ τέσσαρας ἡμέρας». Ἐνῶ ἡ Μαρία, ἂν καὶ δὲν ἤκουσε τίποτε, δὲν εἶπε τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλ' ἀμέσως ἐπίστευσε καὶ λέγει· «Κύριε, ἐὰν ἦσουν ἐδῶ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀδελφός μου».

3. Βλέπετε πόση εἶναι ἡ φιλοσοφία τῶν γυναικῶν, ἂν καὶ ἡ γνώμη των εἶναι πνευματικὰ ἀτελής; Διότι μόλις εἶδον τὸν Χριστόν δὲν ἐκοποῦν ἀμέσως εἰς θρήνους οὔτε εἰς κραυγὰς, οὔτε εἰς ὀλολυγμοὺς (πρᾶγμα πού πάσχομεν ἡμεῖς, ὅταν ἰδοῦμεν κάποιους γνωστοὺς νὰ μᾶς ἐπισκέπτωνται κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πένθους), ἀλλ' ἀμέσως θαυμάζουν τὸν διδάσκαλον. Ἐπίστευσαν βέβαια καὶ αἱ δύο εἰς

ἀλλ' οὐχ ὡς προσῆκεν οὐπω γὰρ ἀκριβῶς ἠπίσταντο, οὔτε
 δι Θεὸς ἦν, οὔτε δι οἰκεία δύναμι καὶ ἀνθεντία ταῦτα
 ποιεῖ. ἅπερ ἀμφότερα αὐτὰς ἐδίδαξεν. Ὅτι δὲ οὐκ ἤδεσαν,
 δῆλον καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν, «Εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ
 5 ἀδελφὸς ἡμῶν», καὶ ἐκ τοῦ ἐπαγαγεῖν «Ὅσα ἂν αἰτήσῃ
 τὸν Θεόν, δώσει σοι», ὡς περὶ ἐναρέτου τινὸς καὶ εὐδοκίμου
 διαλεγόμεναι. Ὅρα δὲ καὶ τί φησιν ὁ Χριστός· «Ἀνασιή-
 σεται ὁ ἀδελφός σου». Ἐκεῖνο τέως ἀναιρέπει, τὸ «ὄσα ἂν
 αἰτήσῃ· σὺ γὰρ εἶπεν Ἀιῶ», ἀλλὰ τί; «Ἀνασιήσεται ὁ
 10 ἀδελφός σου». Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν, «ὦ γύναι, ἔτι κάτω
 βλέπεις; οὐ δέομαι βοηθείας ἐτέρας, ἀπ' ἐμαντοῦ πάντα
 ποιῶ», σφόδρα ἦν φορικόν, καὶ προσέση ἂν τῇ γυναικί,
 νῦν δέ, εἰπὼν, «Ἀνασιήσεται», μέσον ἐποίησεν ἀναγκαίως
 τὸν λόγον, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δὲ ταῦτα, ἅπερ εἶπον ἠνίξαιτο·
 15 εἰπούσης γάρ, «Οἶδα δι ἀνασιήσεται ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ»,
 σαφέστερον δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ἀνθεντίαν, λέγει «Ἐγὼ εἰμι
 ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή», δηλῶν δι οὐ δεῖται ἐτέρου βο-
 θούντιος, εἴ γε αὐτός ἐστιν ἡ ζωή. Εἰ δὲ δεῖται ἐτέρου,
 πῶς ἂν εἴη αὐτὸς ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή; Ἀλλ' οὕτω φα-
 20 νερώς οὐκ εἶπεν, ἠνίξαιτο δὲ αὐτό. Πάλιν δὲ ἐκείνης εἰπού-
 σης, «Ὅσα ἂν αἰτήσῃ», αὐτὸς πάλιν λέγει «Ὁ πιστεύων εἰς
 ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται», δεικνὺς δι αὐτὸς ἐστὶν ὁ χο-
 ρηγὸς τῶν ἀγαθῶν, καὶ παρ' αὐτοῦ δεῖ αἰτεῖν. «Καὶ πᾶς
 ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ σὺ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα».
 25 Ὅρα πῶς αὐτῆς ἀνάγει τὸν νοῦν οὐ γὰρ τοῦτο ἦν τὸ
 ζητούμενον μόνον, τὸ Λάζαρον ἀνασιῆσαι, ἀλλ' ἔδει καὶ
 ταύτην καὶ τοὺς παρόντας μετ' αὐτῆς τὴν ἀνάστασιν μαθεῖν.
 Διὰ τοῦτο πρὸ τῆς ἀναστάσεως φιλοσοφεῖ διὰ τῶν ρημάτων.
 Εἰ δὲ ἡ ἀνάστασις αὐτὸς ἐστι καὶ ἡ ζωή, οὐ τόπω περικλείε-
 30 ται, ἀλλὰ πανταχοῦ παρὼν οἶδεν ἰᾶσθαι. Εἰ μὲν οὖν εἶπαν

τὸν Χριστόν, ἀλλὰ ὄχι ὅπως ἔπρεπε· διότι ἀκόμη δὲν ἐγνώριζον ἀκριβῶς, οὔτε ὅτι ἦτο Θεός, οὔτε ὅτι μὲ ἰδικήν του δύναμιν καὶ ἐξουσίαν κάμνει αὐτά, πράγματα ποῦ καὶ τὰ δύο της τὰ ἐδίδαξεν. Τὸ ὅτι δὲ δὲν τὸ ἐγνώριζον γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους, «Ἐὰν ἦσουν ἐδῶ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀδελφός μου», καὶ ἀπὸ αὐτὸ ποῦ ἐπρόσθεσαν, «Ὅσα ζητήσεις ἀπὸ τὸν Θεόν, θὰ σοῦ τὰ δώσῃ», ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ὠμίλουν διὰ κάποιον ἐνάρετον καὶ διακεκριμένον ἄνθρωπον. Πρόσεχε δὲ καὶ τί λέγει ὁ Χριστός· «θὰ ἀναστηθῇ ὁ ἀδελφός σου». Κατ' ἀρχὴν ἀνατρέπει ἐκεῖνο, τὸ «ὅσα ἂν ζητήσης»· διότι δὲν εἶπε, 'Ζητῶ', ἀλλὰ τί; «Θ' ἀναστηθῇ ὁ ἀδελφός σου». Τὸ νὰ εἰπῇ δηλαδὴ, Ἰουδαῖκα, ἀκόμη κάτω βλέπεις; δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλην βοήθειαν, ἀλλὰ μόνος μου τὰ κάνω ὅλα', ἦτο πάρα πολὺ βαρὺ καὶ θὰ ἐστενοχώρει τὴν γυναῖκα, τώρα ὅμως μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Θ' ἀναστηθῇ», ἐμετρίασε κατ' ἀνάγκην τὸν λόγον, καὶ μὲ τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν ὑψηλὴν αὐτὰ ποῦ προανέφερα· διότι ὅταν εἶπεν, «Γνωρίζω, ὅτι θ' ἀναστηθῇ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν», διὰ νὰ δείξῃ σαφέστερα τὴν ἐξουσίαν του, λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή», φανερώνων μὲ αὐτό, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλον βοηθόν, ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ἡ ζωή. Ἐὰν ὅμως ἔχη ἀνάγκην ἄλλου, γὰρ θὰ ἦτο ὁ ἴδιος ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή; Ὅμως δὲν τὸ εἶπε τόσον φανερά, ἀλλὰ τὸ ὑψηλὴν ἀπλῶς. Ὅταν δὲ πάλιν ἐκείνη εἶπεν, «Ὅσα θὰ ζητήσης», αὐτὸς πάλιν λέγει, «Αὐτὸς ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνῃ σωματικά, θὰ ζήσῃ», δεικνύων μὲ αὐτό, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ χορηγὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀπὸ αὐτὸν πρέπει νὰ τὰ ζητῇ. «Καὶ ὁ καθένας ποῦ ζῆ ἀκόμη καὶ πιστεύει εἰς ἐμένα δὲν θ' ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα».

Πρόσεχε πῶς τὴν ἐξυψώνει πνευματικά· διότι δὲν ἦτο αὐτὸς μόνον ὁ σκοπὸς του, ν' ἀναστήσῃ τὸν Λάζαρον, ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ αὐτὴν καὶ αὐτοὺς ποῦ παρευρίσκοντο μὲ αὐτὴν νὰ μάθουν τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο τοὺς διδάσκει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν μὲ λόγια. Ἐὰν δὲ αὐτὸς εἶναι ἡ

ὡς ὁ ἑκατοντάρχης, «Εἶπε λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου», τοῦτο ἂν ἐποίησεν, ἐπειδὴ δὲ ἐκάλεσαν αὐτὸν πρὸς ἑαυτὰς, καὶ παραγενέσθαι ἠξίωσαν, τούτου ἔνεκεν συγκάτεισιν, ὥστε αὐτὰς ἀνασιῆσαι ἀπὸ τῆς ταπεινότητος τῆς περὶ αὐτόν, καὶ
 5 παραγίνεται κατὰ τὸν τόπον. Ὅμως καὶ συγκαιρῶν δείκνυσι καὶ οὕτως ὅτι καὶ ἀπὸν δύναται θεραπεύειν· διὰ τοῦτο δὴ καὶ βραδύνει· σὺ γὰρ ἂν ἐφάνη ἢ χάρις εὐθέως δοθεῖσα, εἰ μὴ καὶ ἡ δυσωδία προεχώρησε. Καὶ πόθεν ἤδει ἡ γυνὴ τὴν μέλλουσαν ἀνάσισιν; Ἦκουσε πολλὰ τοῦ Χριστοῦ περὶ
 10 ἀνασιάσεως λέγοντος, ἀλλ' ὅμως ἐκείνη ἄκρι ἐπεθύμει ἰδεῖν καὶ ὄρα πῶς κάτω σιρέφεται ἔτι· ἀκούσασα γὰρ ὅτι «ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάσισις καὶ ἡ ζωὴ», αὐτὴ οὕτως εἶπεν· Ἀνάσισσον αὐτόν, ἀλλὰ τί; «Πιστεύω ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

15 Τί οὖν ὁ Χριστός πρὸς αὐτήν; «Πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται», τοῦτον τὸν θάνατον λέγων, «καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ σὺ μὴ ἀποθάνῃ», τὸν θάνατον ἐκείνον δηλῶν. Ἐπεὶ οὖν ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάσισις, μὴ θορυβηθῆς, εἰ καὶ τέθνηκεν ἤδη, ἀλλὰ πίστευε· σὺ γὰρ
 20 ἔστι τοῦτο θάνατος. Τέως αὐτήν ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι παρεμυθήσατο, καὶ ἐλπίδας ὑπέφηνε, καὶ τῷ εἰπεῖν ὅτι «ἀνασιήσεται», καὶ τῷ εἰπεῖν «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάσισις», καὶ ὅτι ἀνασιάς, κἂν πάλιν ἀποθάνῃ, οὐδὲν πείσεται. Ὡστε σὺ χρὴ φρίττειν τοῦτον τὸν θάνατον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν,
 25 ὅτι ὄυτε οὗτος τέθνηκεν, οὗτε ὑμεῖς τεθνήξεσθε. Πιστεύεις τοῦτο; Λέγει ἐκείνη· Πιστεύω ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος». Δοκεῖ μοι μὴ συνιέναι τὸ γύναιον τὸ λεχθέν. Ἀλλ' ὅτι μὲν μέγα τι ἦν συνεῖδεν, σὺ μὴν κατενόησε τὸ πᾶν διὰ τοῦτο, ἕτερον ἐρω-

ανάστασις καὶ ἡ ζωὴ, δὲν περιορίζεται εἰς ἓνα τόπον, ἀλλὰ εὐρισκόμενος παντοῦ, γνωρίζει νὰ θεραπεύῃ. Ἐὰν βέβαια τοῦ ἔλεγον ὅπως ὁ ἑκατοντάρχης, «Εἰπὲ μόνον ἓνα λόγον καὶ θὰ θεραπευθῇ ὁ δοῦλος μου»⁷, θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ αὐτό, ἐπειδὴ ὅμως ἐκάλεσαν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἐζήτησαν νὰ ἔλθῃ, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔρχεται, ὥστε νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὰς ἀπὸ τὴν ταπεινὴν σκέψιν δι' αὐτὸν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. "Ὁμως ἂν καὶ ἔρχεται δείχνει καὶ μ' αὐτό, ὅτι ἠμπορεῖ καὶ ἀπὼν νὰ θεραπεύσῃ· διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἀργοπορεῖ· διότι δὲν θὰ ἐφαίνετο ἡ χάρις δοθεῖσα ἀμέσως, ἐὰν δὲν ἐπροχωροῦσε καὶ ἡ δυσωδία τοῦ νεκροῦ. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν ἡ γυναῖκα τὴν ἀνάστασιν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ; "Ἦκουσε πολλὰ ἀπὸ τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ περὶ ἀναστάσεως, ἀλλ' ὅμως ἐκείνη ἐπεθύμει τώρα νὰ τὴν ἰδῇ. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀκόμη σκέπτεται γῆϊνα· διότι ἀκούσασα ὅτι «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ», δὲν εἶπε "Ἀνάστησε αὐτόν", ἀλλὰ τί λέγει; «Πιστεύω, ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτήν; «Ὁ καθένας ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνῃ, θὰ ζήσῃ», ἐννοῶν αὐτὸν τὸν θάνατον, «καὶ ὁ καθένας ποῦ εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ πιστεύει εἰς ἐμένα δὲν θὰ πεθάνῃ», δηλῶν τὸν θάνατον ἐκεῖνον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις, μὴ θορυβηθῆς, ἂν καὶ ἀπέθανεν ἤδη, ἀλλὰ πιστεue· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι θάνατος. Πρῶτα παρηγόρησεν αὐτὴν διὰ τὸ συμβᾶν καὶ τῆς ἔδωσεν ἐλπίδας καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι «θὰ ἀναστηθῇ» καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις», καὶ ὅτι θὰ ἀναστηθῇ, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνῃ, δὲν θὰ πάθῃ τίποτε. "Ὡστε δὲν πρέπει νὰ νοιώθῃ φρίκην δι' αὐτὸν τὸν θάνατον. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς, ὅτι ὄυτε αὐτὸς ἔχει ἀποθάνει, οὔτε σεῖς θ' ἀποθάνετε'. «Τὸ πιστεύεις αὐτό; Λέγει ἐκείνη· Πιστεύω ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον». "Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ γυναῖκα δὲν ἀντελήφθη τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἐσήμαινε κάτι τὸ σπουδαῖον τὸ ἀντελήφθη, δὲν ἀντελήφθη

τηθεῖσα, ἕτερον ἀποκρίνεται. Τέως μέντοι ἐκείνο ἐκέρασε, τὸ καταλῦσαι τὸ πένθος· τοιαύτη γὰρ τῶν τοῦ Χριστοῦ λόγων ἢ δύναμις. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκείνη προσέφησε καὶ αὕτη ἠκολούθησεν· ἢ γὰρ εἰς τὸν διδάσκαλον εὐνοια τοῦ παρόν-
 5 τος οὐ σφόδρα αἰσθάνεσθαι συνεχώρει. Ὡστε μετὰ τῆς χάριτος καὶ ἡ γνώμη τῶν γυναικῶν φιλόσοφος ἦν.

4. Ἀλλὰ νῦν μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν καὶ τοῦτο τῶν γυναικῶν τὸ νόσημα κρατεῖ· ἐπίδειξιν γὰρ ἐν τοῖς θρήνοις ποιοῦνται καὶ τοῖς κωκυτοῖς γυμνοῦσαι βραχίονας, σπαράτ-
 10 τουσai τρίχας, χαράδρας ποιοῦσαι κατὰ τῶν παρειῶν. Καὶ τοῦτο ποιοῦσιν, αἱ μὲν ὑπὸ πένθους, αἱ δὲ ὑπὸ ἐπιδείξεως καὶ φιλοτιμίας, αἱ δὲ ὑπὸ ἀσωτίας· καὶ τοὺς βραχίονας γυμνοῦσιν, ἐν ὄψεσι καὶ ταῦτα ἀνδρῶν. Τί ποιεῖς, ὦ γύναι; γυνικῆς σεαυτὴν ἀσχημόνως, εἰπέ μοι, ἐπὶ μέσης τῆς ἀγο-
 15 ρᾶς, τοῦ Χριστοῦ μέλος οὖσα, ἀνδρῶν παρόντων κατὰ τὴν ἀγοράν; καὶ τρίχας τίλλεις, καὶ διασχίζεις ἐσθῆτα, καὶ μέγα κωκύεις, καὶ χορὸν περιῖσιτῆς, καὶ μαινάδων γυναικῶν εἰκόνα διασώζεις, καὶ οὐχ ἡγῆ τῷ Θεῷ προσκρούειν; Πύ-
 20 θους τὰ ἡμέτερα εἶναι νομίσουσιν; Ἐροῦσι γάρ· Ὅυκ ἔστιν ἀνάστασις, ἀλλὰ χλεύη τὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀπάτη, καὶ συσκευή· καθάπερ γὰρ οὐδενὸς ὄντιος μετὰ ταῦτα, οὕτω κωκύουσιν αἱ παρ' αὐτοῖς γυναῖκες· οὐ προσέχουσι τοῖς ῥήμασι, τοῖς ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν κεχαραγμένοις. Πλάσμα-
 25 τα ἐκεῖνα πάντα, καὶ δηλοῦσιν αὐταί· εἰ γὰρ ἐπίστευον διὸ τετελευτηκῶς οὐ τετελεύτηκεν, ἀλλ' ἐπὶ βελτίονα ζωὴν μειέσιη, οὐκ ἂν αὐτὸν ὡς οὐκ ἔτι ὄντια ἐθρήνησαν, οὐκ ἂν οὕτω κατεκόπιοντο, οὐκ ἂν τοιαύτας ἀφήκαν φωνάς, ἀπιστίας γεμούσας· Οὐκ ἔτι σε ἴψομαι, οὐκ ἔτι σε ἀπολή-

ὅμως τὸ ὄλον νόημα αὐτοῦ· διὰ τοῦτο, ἄλλο ἠρωτήθη καὶ ἄλλην ἀπάντησιν δίδει. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν ἐκεῖνο ἦτο τὸ κέρδος της, ἡ κατάπαυσις τοῦ πένθους της· διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκείνη ἐπρόλαβε καὶ αὐτὴ ἠκολούθησεν· διότι ἡ συμπάθειά των πρὸς τὸν διδάσκαλον δὲν ἐπέτρεπε νὰ σκέπτονται τὸ συμβάν εἰς μεγάλον βαθμόν. Ὡστε μαζὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σκέψις τῶν γυναικῶν ἦτο φιλοσοφημένη.

4. Ἄλλὰ τῶρα μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα κακὰ ἐπικρατεῖ καὶ αὐτὸ τὸ νόσημα τῶν γυναικῶν· κάμνουν δηλαδὴ ἐπίδειξιν εἰς τοὺς θρήνους καὶ εἰς τὰς κραυγὰς, γυμνῶνουν τοὺς βραχίονας, τραβοῦν τὰ μαλλιά των, ξεσχίζουσι τὰ μάγουλά των. Καὶ αὐτὸ τὸ κάμνουν ἄλλαι μὲν ἐξ αἰτίας τοῦ πένθους, ἄλλαι δὲ ἀπὸ ἐπίδειξιν καὶ ἀνταγωνισμὸν, καὶ ἄλλαι ἀπὸ ἀσωτίαν· ἀπογυμνῶνουν τοὺς βραχίονάς των καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι παρόντες καὶ ἄνδρες. Τί κάμνεις, γυναῖκα; γυμνῶνεσαι καὶ ἀσχημονεῖς, εἶπέ μου, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, ἐνῶ εἶσαι μέλος τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι παρόντες εἰς τὴν ἀγορὰν ἄνδρες; καὶ μαδᾷς τὰ μαλλιά σου καὶ ξεσχίζεις τὰ ἐνδύματά σου καὶ βγάζεις μεγάλας κραυγὰς καὶ σχηματίζεις γύρω σου χορὸν καὶ παρουσιάζεις εἰκόνα μαινάδων γυναικῶν καὶ δὲν νομίζεις ὅτι προσκρούεις εἰς τὸν Θεόν; Πόσης μανίας δείγματα εἶναι αὐτά; ἄρα γε δὲν θὰ γελάσουν οἱ ἐθνικοί; ἄρα γε δὲν θὰ θεωρήσουν τὰ τῆς πίστεώς μας μύθους; Διότι θὰ εἰποῦν· Ἐνὶ ὑπάρχει ἀνάστασις, ἀλλὰ τὰ τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἐμπαιγμοί, ἀπάτη καὶ ψευδεῖς ἐπινοήσεις· διότι αἱ γυναῖκες των θρηνοῦν καὶ κραυγάζουσι ὡσάν νὰ μὴ ὑπάρχη τίποτε μετὰ τὸν θάνατον, δὲν προσέχουσι τὰ λόγια ποὺ εἶναι γραμμένα εἰς τὰ βιβλία των. Ὅλα ἐκεῖνα εἶναι φαντασῖαι καὶ τὸ ἀποδεικνύουσι αὐταί· διότι, ἐὰν ἐπίστευον, ὅτι δὲν ἀπέθανεν αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀποθάνει, ἀλλ' ὅτι μετέβη εἰς ἄλλην καλυτέραν ζωὴν, δὲν θὰ ἐθρηνοῦσαν αὐτὸν ὡσάν νὰ μὴ ὑπάρχη πλέον, δὲν θὰ ἐθρηνοῦσαν τόσον πολὺ, δὲν θὰ ἔβγαζαν τέτοιας κραυγὰς, γεμάτας ἀπὸ ἀπιστίαν· Δὲν θὰ σὲ ἰδῶ πλέον, δὲν θὰ σὲ ξαναφέρω πίσω! Μῦθος εἶναι ὅλα

φομαι!». Μῦθος ἅπαντα τὰ παρ' αὐτοῖς. Εἰ δὲ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν οὕτω διαπιστεῖται, πολλῶ μᾶλλον καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρ' αὐτοῖς σεμνά.

Οὐχ οὕτως Ἕλληνες γυναικίζονται πολλοὶ παρ' αὐτοῖς
 5 ἐφιλοσόφησαν. Καὶ ἀκούσασα Ἑλληνὶς γυνὴ περὶ παιδός, ἐν πολέμῳ πεσόντος, εὐθέως ἤρρειο· Ἐὰ δὲ τῆς πόλεως πῶς διάκειται πράγματα; καὶ ἄλλος φιλόσοφος ἐσιεφανωμένος, ἐπειδὴ ἤκουσεν ὅτι ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὁ παῖς ἔπεσεν, ἀφελόμενος τὸν στέφανον, καὶ ἐρόμενος ὁπίτερος τοῖν δυοῖν,
 10 ἐπειδὴ ἔμαθε τὸν πεσόντα, τὸν στέφανον εὐθέως πάλιν ἐπέθηκε. Πολλοὶ δὲ καὶ υἱεῖς καὶ θυγατέρας ἐπέδωκαν εἰς σφαγὴν, δαίμονας τιμῶντες. Αἱ δὲ Λακωνικαὶ γυναῖκες καὶ παρανοοῦσι τοῖς παισίν, ἢ τὴν ἀσπίδα διασῶσαι ἐκ τοῦ πολέμου, ἢ ἐπ' αὐτῆς ἐνεχθῆναι νεκρόν. Διὰ ταῦτα αἰσχύνομαι
 15 δι' Ἕλληνας τοιαῦτα φιλοσοφοῦσιν, ἡμεῖς δὲ ἀσχημονοῦμεν. Οἱ περὶ ἀνασιάσεως οὐδὲν εἰδότες τὰ τῶν εἰδόντων πράττουσιν, οἱ δὲ εἰδότες τὰ τῶν ἀγνοούντων. Πολλοὶ καὶ ὁ διὰ Θεὸν οὐ ποιοῦσι, τοῦτο δὲ ἀνθρώπων αἰδῶ πράττουσι πολλάκις· αἱ γὰρ εὐπορώτεραι τῶν γυναικῶν τρίχας οὐ
 20 τίλλουσιν, οὐ θραχίονας γυμνοῦσιν· ὁ καὶ αὐτὸ κατηγορίας ἐσχάτης, οὐκ ἐπειδὴ οὐ γυμνοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δι' εὐλάβειαν αὐτὸ πράττουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δόξαι καταισχύνειν ἑαυτίας. Εἴτα αἰδῶς μὲν πένθους κρατεῖ, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ φόβος οὐ κρατεῖ; καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα κατηγορίας
 25 ἄξια; Ἐχρήν οὖν, ὁ ποιοῦσιν αἱ πλουτοῦσαι διὰ τὸν πλοῦτιον, τὰς πενομένας διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ποιεῖν. Νῦν

τὰ διδάγματα τῶν. Ἐὰν δὲ ἔτσι ἀμφισβητῆται τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν, πολὺ περισσότερον καὶ τὰ ἄλλα τὰ σεμνὰ αὐτῶν'.

Ἄλλ' ὅμως οἱ Ἕλληνες δὲ προβαίνουν εἰς τέτοιου εἴδους γυναικείας μικροπρεπείας· πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπέδειξαν φιλοσοφικότητα. Ὄταν δηλαδὴ κάποια Ἑλληνίδα ἤκουσε διὰ τὸν υἱὸν τῆς ὅτι ἐφονεύθη εἰς τὸν πόλεμον, ἀμέσως ἠρώτησεν· Ἐὰν τὰ πράγματα τῆς πόλεως εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκονται;'. Καὶ κάποιος ἄλλος φιλόσοφος ποὺ ἔφερε στέφανον, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἔπεσε ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀφοῦ ἀφήρησε τὸν στέφανον καὶ ἠρώτησε, ποῖος ἀπὸ τοῦς δύο, ὅταν ἔμαθε τὸ ὄνομα τοῦ πεσόντος, ἀμέσως ἔθεσε καὶ πάλιν τὸν στέφανον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ. Πολλοὶ δὲ καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας παρέδωσαν εἰς τὴν σφαγὴν, τιμῶντες δαίμονας. Αἱ δὲ Σπαρτιάδες γυναῖκες καὶ διδάσκουν τοὺς υἱοὺς τῶν ἢ νὰ διασώσῃ τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν πόλεμον, ἢ νὰ τὸν φέρουν νεκρὸν ἐπάνω εἰς αὐτήν. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἐντρέπομαι, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπιδεικνύουν τέτοιου εἴδους φιλοσοφικότητα, ἐνῶ ἡμεῖς ἀσχημονοῦμεν. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γνωρίζουν τίποτε περὶ ἀναστάσεως, πράττουν τὰ ἔργα ἐκείνων ποὺ γνωρίζουν, ἐνῶ οἱ γνωρίζοντες πράττουν τὰ ἔργα ἐκείνων ποὺ δὲν γνωρίζουν. Πολλοὶ καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν τὸ κάμνουν χάριν τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ τὸ κάμνουν πολλές φορές ἀπὸ ἐντροπὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· αἱ πλουσιώτεροι δηλαδὴ ἀπὸ τὰς γυναῖκας δὲν μαδοῦν τὰ μαλλιά τῶν καὶ δὲν γυμνῶνουν τοὺς βραχίονάς τῶν, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἄξιον τῆς πιὸ βαρείας κατηγορίας, ὅχι ἐπειδὴ δὲν τοὺς γυμνῶνουν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τὸ κάμνουν αὐτὸ ἀπὸ εὐλάβειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι καταισχύνουν τὸν ἑαυτὸν τῶν. Ὡστε λοιπὸν ἢ μὲν ἐντροπὴ συγκρατεῖ τὸ πένθος, ὁ δὲ φόβος τοῦ Θεοῦ δὲν τὸ συγκρατεῖ; καὶ πῶς αὐτὰ δὲν εἶναι ἄξια τῆς πιὸ φοβερῆς κατηγορίας; Ἐπρεπε λοιπὸν, αὐτὸ ποὺ κάμνουν αἱ πλούσιαι ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου, νὰ τὸν κάμνουν αἱ πτωχαὶ διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Τώρα ὅμως συμβαί-

δὲ πάντα ἀπ' ἐναντίας, κάκεινα διὰ κενοδοξίαν φιλοσοφοῦσι, καὶ αὗται διὰ μικροψυχίαν ἀσχημονοῦσι.

Τί ταύτης τῆς ἀνωμαλίας χειρόν; Πάντα δι' ἀνθρώπους, πάντα διὰ τὰ ἐνταῦθα πράττιομεν. Καὶ ῥήματα παρα-
 5 φροσύνης γέμοντα φθέγγονται καὶ πολλοῦ γέλωτος. Καὶ ὁ μὲν Κύριός φησι, «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες», τοὺς τὰ ἁμαρτήματα πενθοῦντας λέγων, καὶ οὐδεὶς ἐκεῖνο πενθεῖ τὸ πένθος, οὐδὲ φροντίζει τῆς ψυχῆς ἀπολωλυίας, τοῦτο δὲ οὐκ ἐκελεύσθημεν πράττειν, καὶ πράττιομεν. Τί οὖν; φη-
 10 σί· καὶ ἄνθρωπον ὄντα ἔνι μὴ δακρῦειν; Οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο κωλύω, ἀλλὰ κωλύω τὸ κόπιεσθαι, τὸ ἀμέτρως τοῦτο πρῆεῖν. Οὐκ εἰμι θηριώδης, οὐδὲ ἀπηνής· οἶδα διη φύσις ἐλέγχεται, καὶ ἐπιζητεῖ τὴν σιγήθειαν καὶ τὴν ὁμιλίαν τὴν καθημερινήν. Οὐκ ἔνεσι μὴ λυπεῖσθαι. Τοῦτο καὶ ὁ Χρι-
 15 στός ἔδειξεν ἐδάκρυσεν γὰρ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου. Τοῦτο καὶ οὐ ποίησον δάκρυσον, ἀλλ' ἠρέμα, ἀλλὰ μετὰ εὐσχημοσύνης, ἀλλὰ μετὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Ἄν δακρύσης οὕτως, οὐχ ὡς τῇ ἀνασιάσει διαπισιῶν τοῦτο ποιεῖς, ἀλλ' ὡς οὐ φέρων τὸν χωρισμόν.

20 5. Ἐπεὶ καὶ τοὺς ἀποδημοῦντας καὶ ἀναχωροῦντας δακρῦομεν, ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν τοῦτο ὡς ἀπογινώσκοντες· οὕτω καὶ οὐ δάκρυσον, ὡς ἀποδημοῦντα προσέμπων. Ταῦτα οὐ νομοθετῶν λέγω, ἀλλὰ συγκατιῶν. Εἰ μὲν γὰρ ἁμαρτωλὸς ὁ τεθνηκὼς καὶ πολλὰ τῷ Θεῷ προσκεκρουκῶς, δεῖ δακρῦ-
 25 εῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ δακρῦειν μόνον (τοῦτο γὰρ οὐδὲν ὄφελος ἐκεῖνω), ἀλλὰ ποιεῖν τὰ δυνάμενα τινὰ παραμυθίαν αὐτῷ περιποιῆσαι, ἐλεημοσύνας καὶ προσφορὰς (δεῖ δὲ καὶ ἐπὶ τούτῳ χαίρειν, διη ἐνεκόπη τὰ τῆς κακίας αὐτῷ), εἰ δὲ δίκαιος, ἀγάλλεσθαι πλέον διη ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ ἐκεῖνου κεῖ-

νουν ὅλα ἀντίθετα, καὶ ἐκεῖναι ἀπὸ ματαιοδοξίαν δείχνουν ἐγκαρτέρησιν, καὶ αὐταὶ ἀπὸ μακροψυχίαν ἀσχημονοῦν.

Τί χειρότερον ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνωμαλίαν; Ὅλα τὰ κάμνομεν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅλα τὰ κάμνομεν διὰ τὰ ἐδῶ. Καὶ λέγονται λόγια γεμᾶτα ἀπὸ παραφροσύνην καὶ ἄξια πολλοῦ γέλωτος. Καὶ ὁ μὲν Κύριος λέγει, «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες»^β, ἐννοῶν αὐτοὺς ποὺ πενθοῦν διὰ τὰ ἀμαρτήματά των, καὶ κανεὶς δὲν πενθεῖ ἐκεῖνο τὸ πένθος οὔτε φροντίζει διὰ τὴν ψυχὴν του ποὺ ἔχει χαθῆ, ἐνῶ αὐτὸ τὸ πένθος δὲν ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ τὸ πράττωμεν, καὶ τὸ πράττομεν. Τί λοιπόν; λέγει ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ δακρύζη τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι ἄνθρωπος; Οὔτε ἐγὼ τὸ ἐμποδίζω αὐτό, ἀλλ' ἐμποδίζω τοὺς κοπετούς, τὸ νὰ τὸ κάμνη κανεὶς αὐτὸ εἰς ὑπερβολικὸν βαθμόν. Δὲν εἶμαι σκληρόψυχος, οὔτε σκληρός· γνωρίζω ὅτι ἡ φύσις ἐλέγχεται καὶ ἐπιζητεῖ τὴν συνήθειαν καὶ τὴν καθημερινὴν συναναστροφὴν. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ λυπῆται κανεὶς. Αὐτὸ τὸ ἀπέδειξε καὶ ὁ Χριστός· διότι ἐδάκρυσεν πρὸ τοῦ Λαζάρου. Αὐτὸ κάμε καὶ σὺ· δάκρυσεν, ἀλλὰ ἤρεμα, μὲ εὐπρέπειαν καὶ μὲ φόβον Θεοῦ. Ἄν δακρύσης ἔτσι, τὸ κάμνεις αὐτὸ ὄχι ὡσάν νὰ δυσπιστῆς εἰς τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ ὡς μὴ ὑποφέρων τὸν χωρισμόν.

5. Βέβαια δακρύζομεν καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ ἀποδημοῦν καὶ ἀναχωροῦν διὰ ξένην χώραν, ἀλλὰ δὲν τὸ κάμνομεν αὐτὸ ὡσάν ἀπελπισμένοι· ἔτσι καὶ σὺ δάκρυσεν, ὡσάν νὰ ἀποστέλλης ἀποδημοῦντα. Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω ὑπὸ μορφήν νόμου, ἀλλὰ ὡσάν ὑπόδειξιν. Διότι ἐὰν μὲν εἶναι ἀμαρτωλὸς ὁ ἀποθανὼν καὶ διέπραξε πολλὰ παραπτώματα ἀπέναντι εἰς τὸν Θεόν, πρέπει νὰ δακρύζωμεν, μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον νὰ δακρύζωμεν (διότι αὐτὸ δὲν τὸν ὠφελεῖ ἐκεῖνον εἰς τίποτε), ἀλλὰ νὰ κάμνωμεν ἐκεῖνα ποὺ ἡμποροῦν νὰ δώσουν εἰς ἐκεῖνον κάποιαν παρηγορίαν, ὅπως ἐλεημοσύνας καὶ προόφωράς (πρέπει δὲ καὶ δι' αὐτὸ νὰ χαίρωμεν, διότι ἔλαβον τέλος εἰς αὐτὸν τὰ τῆς κακίας), ἐὰν δὲ εἶναι δίκαιος, πρέπει νὰ χαιρώμεθα ἐπὶ πλέον, διότι εὐρίσκονται τὰ κέρδη ἐκείνου εἰς ἀσφάλειαν καὶ ἔχει ἀ-

ται, καὶ ἀπήλλακται τῆς τοῦ μέλλοντος ἀδηλίας· ἂν μὲν
 νέος, διὲν ταχέως ἀπηλλάγη τῶν ἐν τῷ μέσῳ κακῶν, ἂν
 δὲ πρεσβύτης, διὲν, ὃ δοκεῖ ποθεινὸν εἶναι, τοῦτο μετὰ κό-
 5 ρου λαβὼν ἀπῆλθε. Σὺ δέ, ταῦτα ἀφεῖσα λογίζεσθαι, τὰς
 5 θεραπευαίνοντας κατακόπτεσθαι παρορμᾶς, ὡς δῆθεν τιμῶσα
 τὸν ἀπελθόντα, ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶν αἰτίας· ἢ γὰρ τιμὴ τῷ
 τειελευτηκότι οὐ θρηνοὶ καὶ οἰμωγαί, ἀλλ' ὕμνοι καὶ ψαλ-
 μωδίαί καὶ θῖος ἄριστος· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἀπελθὼν μετ' ἀγ-
 γέλων ἀπελεύσεται, κἂν μηδεὶς παραιτύχη τῷ λειψάνῳ, ὃ
 10 δὲ διεφθαρμένος, κἂν τὴν πόλιν ἔχη προσέμπουσαν, οὐδὲν
 καρπώσεται.

Βούλει τιμῆσαι τὸν ἀπελθόντα; Ἐτέρως τίμησον, ἐλεη-
 μούνας ποιῶν, εὐεργεσίας, λειψουργίας. Τί τὸ ὄφελος ἀπὸ
 τῶν πολλῶν ὀδυρμῶν; Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον ἤκουσα χαλεπόν,
 15 διὲν δὴ πολλαὶ καὶ ἐρασιὰς ἐπισπῶνται διὰ τῶν θρηνησάντων,
 τῇ θερμότητι τῶν κοπειῶν φιλανδρίας δόξαν ἑαυταῖς κατα-
 σκευάζουσαι. ὦ διαβολικῆς ἐπινοίας! ὦ σαιανικῆς ἐφευ-
 ρέσεως! μέχρι πότε γῆ καὶ σποδὸς ἡμεῖς, μέχρι πότε αἷμα
 καὶ σάρκες; Ἀναστέψωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, λάβωμεν
 20 ἔννοιαν τῶν πνευματικῶν. Πῶς Ἑλλησιν ἐπιτιμῆσαι δυνη-
 σόμεθα; πῶς παραμυθῆσασθαι, ποιαῦτα ποιῶντες; πῶς αὐ-
 τοῖς περὶ ἀνασιτάσεως διαλεξόμεθα; πῶς περὶ τῆς ἄλλης
 φιλοσοφίας; πῶς αὐτοὶ βιωσόμεθα μετ' ἀδείας; οὐκ οἶδας
 διὲν ἀπὸ λύπης ἐκβαίνει θάνατος; σκοτίζουσα γὰρ τὸ διορα-
 25 τικὸν τῆς ψυχῆς, οὐ μόνον οὐδὲν ἀφήσιν ἰδεῖν τῶν θεόν-
 των, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὸ βλάβος ἐργάζεται. Ἐκείνως μὲν
 οὐκ καὶ τῷ Θεῷ προσκρούομεν, καὶ οὔτε ἑαυτούς, οὔτε τὸν
 ἀπελθόντα ὠφελοῦμεν, οὕτω δὲ καὶ τῷ Θεῷ εὐαρεσιτοῦμεν,
 καὶ παρὰ ἀνθρώποις εὐδοκιμοῦμεν· εἰ γὰρ μὴ καταπέσω-

παλλαγή ἀπὸ τὴν μέλλουσαν ἀβεβαιότητα· ἂν μὲν εἶναι νέος, διότι ἀπηλλάγη ἀμέσως ἀπὸ τὰ κακὰ τοῦ κόσμου, ἂν δὲ γέρων, διότι, ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν ἀφοῦ ἔλαβε μὲ ὑπεραφθονίαν αὐτὸ πού ποθεῖ ὁ κάθε ἄνθρωπος. Σὺ ὅμως, ἀφήσασα κατὰ μέρος αὐτὰς τὰς σκέψεις, πρό- τρέπεις τὰς ὑψηλετρίας νὰ θρηνολογοῦν, ὡσὰν δῆθεν νὰ τιμᾶς τὸν ἀποθανόντα, πρᾶγμα πού εἶναι δεῖγμα μεγίστης ἀτιμίας· διότι ἡ τιμὴ διὰ τὸν ἀποθανόντα δὲν εἶναι οἱ θρη- νοὶ καὶ αἱ κραυγαί, ἀλλὰ ὕμνοι καὶ ψαλμωδίαὶ καὶ βίος ἄριστος· καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν ἀποθνήσκων, ἀναχωρεῖ διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν παρευρεθῆ κανεὶς κοντὰ εἰς τὸ λείψανόν του, ἐνῶ ὁ διεφθαρμένος, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ὅλην τὴν πόλιν νὰ τὸν ἀποστέλλῃ, δὲν θὰ ἔχη κανένα ὄφελος.

Θέλεις νὰ τιμήσης τὸν ἀποθανόντα, τίμησέ τον μὲ ἄλλον τρόπον, κάμνων ἐλεημοσύνας, εὐεργεσίας, λειτουρ- γίας. Ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὀδυρμούς; Ἐ- γὼ δὲ ἤκουσα καὶ ἄλλο φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ πολλαὶ προσ- ελκύουν μὲ τοὺς θρήνους των καὶ ἐραστάς, καθ' ὅσον προσπαθοῦν μὲ τοὺς ὑπερβολικοὺς θρήνους των νὰ δώ- σουν τὴν ἐντύπωσιν διὰ τὸν ἑαυτὸν των ὅτι ἀγαποῦν τὸν σύζυγόν των. Τί διαβολικὴ ἐπινόησις, τί σατανικὴ ἐφεύρε- σις! μέχρι πότε θὰ εἴμεθα γῆ καὶ στάκτη, μέχρι πότε αἷμα καὶ σάρκες; Ἄς στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας πρὸς τὸν οὐρανόν καὶ ἄς σκεφθῶμεν τὰ πνευματικά. Πῶς θὰ ἤμπο- ρέσωμεν νὰ ἐπιτιμήσωμεν τοὺς Ἐθνικοὺς; πῶς θὰ τοὺς παρηγορήσωμεν, ὅταν κάμνωμεν τέτοια; πῶς θὰ τοὺς ὀμι- λήσωμεν περὶ τῆς ἀναστάσεως; πῶς περὶ τῆς ἄλλης εὐσε- βείας; πῶς οἱ ἴδιοι θὰ ζήσωμεν χωρὶς φόβον; δὲν γνωρί- ζεις ὅτι ἀπὸ τὴν λύπην προέρχεται ὁ θάνατος; διότι, σκο- τίζουσα τὴν διορατικὴν ἰκανότητα τῆς ψυχῆς, ὄχι μόνον δὲν ἀφήνει νὰ ἰδῆ κανένα ἀπὸ τὰ πρέποντα, ἀλλὰ προξενεῖ καὶ μεγάλην βλάβην. Μὲ τὸν τρόπον λοιπὸν ἐκεῖνον προ- σκούομεν καὶ εἰς τὸν Θεόν, καὶ οὔτε τοὺς ἑαυτοὺς μας ὠφελουῦμεν οὔτε τὸν ἀποθανόντα, ἐνῶ μὲ τὸν τρόπον αὐ- τὸν καὶ τὸν Θεὸν εὐαρεστοῦμεν καὶ εὐτυχοῦμεν μεταξὺ

μεν καὶ αὐτοί, ταχέως ἀναιρεῖ τὸ λείψανον τῆς ἀθυμίας, ἔὰν δὲ ἀγανακτιῶμεν, ἀφήσιν ἡμᾶς ἐκδότους τῆ ἀύπνη γενέσθαι. Ἐὰν εὐχαριστιῶμεν, οὐκ ἀθυμήσομεν.

Καὶ πῶς δύναται, φησί, μὴ λυπεῖσθαι ὁ υἱὸν ἢ θυ-
 5 γαιέρα ἢ γυναῖκα ἀποβαλὼν; Οὐ λέγω μὴ λυπεῖσθαι, ἀλλὰ μὴ ἀμέτρος τοῦτο ποιεῖν ἔὰν γὰρ ἐννοήσωμεν διὰ ὃ Θεὸς ἀφείλειο, διὰ θνητὸν ἔσχομεν ἄνδρα καὶ υἱόν, ταχέως ληψόμεθα παραμυθίαν τὸ γὰρ ἀγανακτεῖν, μείζον τι τῆς φύσεως ἐπιζητούντων ἐστί. Ἄνθρωπος ἐγεννήθη καὶ θνη-
 10 τός, τί οὖν ἄλγεις, διὰ τὸ κατὰ φύσιν ἐγένετο; Μὴ ἄλγεις ὅτι ἐσθίων τρέφῃ; μὴ ζητεῖς χωρὶς τοῦτου ζῆν; Οὔτω ποιεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου, καὶ μὴ ζῆτει τέως ἀθανασίαν, θνητὸς γενόμενος. Ἄπαξ τοῦτο ὠρίσθη. Μὴ τοίνυν ἄλγει, μηδὲ κατακόπιου, ἀλλὰ σιέργε τὰ κοινῇ πᾶσι νομοθετηθέν-
 15 τα, ἄλγει δὲ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων τοῦτο γὰρ πένθος καλόν, τοῦτο φιλοσοφία μεγίστη.

Οὐκοῦν τοῦτο πενθῶμεν διηνεκῶς, ἵνα τῆς ἐκεῖ χαρᾶς ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῶν ἀνθρώπων· διότι, ἐὰν δὲν καταπέσωμεν καὶ οἱ ἴδιοι ἀμέσως ὁ Θεὸς ἀφαιρεῖ καὶ τὰ ὑπολείμματα τῆς θλίψεως, ἐὰν ὅμως ἀγανακτῶμεν, μᾶς ἀφήνει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς λύπης. Ἐὰν εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν, δὲν θὰ αἰσθανθῶμεν λύπην.

Καὶ πῶς ἠμπορεῖ, λέγει, νὰ μὴ λυπῆται ἐκεῖνος ποῦ ἔχασεν υἰόν, ἢ θυγατέρα ἢ γυναῖκα; Δὲν λέγω νὰ μὴ λυπῆται, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸ κάμνη αὐτὸ πέραν τοῦ μέτρου· διότι ἐὰν σκεφθῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐπῆρεν, ὅτι ἔχομεν θνητὸν ἄνδρα καὶ υἰόν, ὑμέσως θὰ λάβωμεν παρηγορίαν· καθ' ὅσον ἡ ἀγανάκτησις εἶναι γνώρισμα ἐκείνων ποῦ ἐπιδιώκουν κάτι ὑπεράνω τῆς φύσεως. "Ἀνθρωπος ἐγεννήθη καὶ θνητός, διατί λοιπὸν θλίβεσαι ποῦ συνέβη αὐτὸ ποῦ ἦτο φυσικὸν νὰ συμβῇ; Μήπως νοιώθεις θλίψιν ποῦ τρέφεται τρώγων; μήπως ζητεῖς νὰ ζῆς χωρὶς αὐτὸν τὸν τρόπον; Αὐτὸ κάμνε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ θανάτου, καὶ μὴ ζητῆς ἐκ τῶν προτέρων ἀθανασίαν, τὴν στιγμὴν ποῦ ἐγεννήθη θνητός. Αὐτὸ ὠρίσθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Μὴ λοιπὸν λυπῆσαι, οὔτε νὰ θρηνῆς, ἀλλ' ὑπέμενε ἐκεῖνα ποῦ ὠρίσθησαν δι' ὅλους, νὰ λυπῆσαι δὲ διὰ τὰ ἀμαρτήματά σου· διότι αὐτὸ τὸ πένθος εἶναι καλόν, αὐτὸ φιλοσοφία μεγίστη.

Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἄς πενθῶμεν συνεχῶς, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν χαρὰν τῆς ἐκεῖ ζωῆς μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΓ΄

Ίω. 11, 30 - 40

«Οὕτω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἀπήντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς» καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Μέγα ἀγαθὸν φιλοσοφία (φιλοσοφίαν δὲ λέγω τὴν παρ' ἡμῖν· τὰ γὰρ τῶν ἔξωθεν, ρήματα καὶ μῦθοι μόνον εἰσὶ καὶ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ μῦθοι φιλόσοφόν τι ἔχοντες· δόξης γὰρ ἕνεκεν ἅπαντα γίνονται τὰ παρ' ἐκείνοις. Μέγα 10 τοίνυν ἀγαθὸν ἡ φιλοσοφία, καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἐντιεύθην ἡμῖν ἀποδίδωσιν ὃ τε γὰρ χρημάτων καιαφρονῶν ἐντιεύθην ἤδη καρποῦται τὸ ὄφελος, φροῦιδων ἀπαλλαιόμενος περιουτῶν καὶ ἀνοήτων, ὃ τε δόξαν καιαπαιτῶν ἐντιεύθην ἤδη λαμβάνει τὸν μισθόν, οὐδενὸς δοῦλος ὢν, ἀλλὰ τὴν ὄπως ἐλευθερίαν 15 ἐλεύθερος ὁ τῶν οὐρανίων ἐπιθυμῶν ἐντιεύθην λαμβάνει τὴν ἀντίδοσιν, οὐδὲν τὰ παρόντα εἶναι νομίζων πράγματα, καὶ λύπης ἀπάσης κρατῶν ραδίως. Ἴδου γοῦν καὶ ἡ γυνὴ αὕτη φιλοσοφοῦσα τὸν μισθὸν ἐντιεύθην ἀπέλαβε· καὶ γὰρ, πάντων παρακατημέναν πενθούση καὶ κοπιομένη, οὐ περιέ- 20 μενεν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὴν τὸν διδάσκαλον, οὔτε τὴν ἀξίαν ἐτήρησεν, οὔτε ὑπὸ τοῦ πένθους καιεσχέθη· καὶ γὰρ μετὰ τῆς ἄλλης ταλαιπωρίας αἱ πενθοῦσαι καὶ τοῦτο τὸ νόσημα ἔχουσι, φιλοτιμεῖσθαι ἐπὶ τῶν παρόντων βουλόμεναι. Ἀλλ' οὐδὲν τοῦτων αὕτη ἔπαθεν, ἀλλ' ἅμα ἤκουσε, καὶ ἔρχεται 25 ταχὺ πρὸς αὐτόν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΓ΄

Ἰω. 11, 30 - 40

«Δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ὁ Ἰησοῦς μέσα εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' εὕρισκετο εἰς τὸ μέρος, ὅπου τὸν συνήντησεν ἡ Μάρθα. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ποὺ ἦσαν μαζί της» καὶ τὰ ἑξῆς.

1. Εἶναι μεγάλο ἀγαθὸν ἢ φιλοσοφία. (Λέγων δὲ φιλοσοφία ἐννοῶ τὴν ἰδικὴν μας φιλοσοφίαν· διότι τὰ διδάγματα τῶν εἰδωλολατρῶν εἶναι μόνον λόγια καὶ μῦθοι· καὶ οὔτε καὶ αὐτοὶ οἱ μῦθοι περιέχουν κάποιο δείγμα φιλοσοφίας, διότι ὅλα ἐκείνων γίνονται διὰ δόξαν). Μέγα λοιπὸν ἀγαθὸν εἶναι ἢ φιλοσοφία καὶ μᾶς ἀμείβει καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· διότι καὶ αὐτὸς ποὺ περιφρονεῖ τὰ χρήματα ἤδη καρποῦται τὴν ὠφέλειαν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, ἀπαλασσόμενος ἀπὸ τὰς περιττὰς καὶ ἀνοήτους φροντίδας, καὶ ἐκεῖνος ποὺ καταπατεῖ τὴν κοσμικὴν δόξαν λαμβάνει ἤδη τὸν μισθὸν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, διότι δὲν εἶναι δοῦλος κανενός, ἀλλ' εἶναι πραγματικὰ ἐλεύθερος· καὶ αὐτὸς ποὺ ἐπιθυμεῖ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ λαμβάνει τὴν ἀνταπόδοσιν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, διότι θεωρεῖ τὰ παρόντα πράγματα χωρὶς καμμίαν ἀξίαν καὶ εὐκόλα νικᾷ τὴν ὄλην λύπην. Νὰ λοιπὸν καὶ αὐτὴ ἡ γυναῖκα, μὲ τὴν φιλοσοφικότητα ποὺ ἐπέδειξεν, ἔλαβε τὸν μισθὸν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· καθ' ὅσον, ἐνῶ ὅλοι ἐκάθοντο πλησίον της καὶ αὐτὴ ἐπενθοῦσε καὶ ἐθρηνοῦσε, δὲν ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ ὁ διδάσκαλος πρὸς αὐτήν, οὔτε ἐτήρησε τὴν ἀξίαν, οὔτε κατενικήθη ἀπὸ τὸ πένθος· καθ' ὅσον μαζί μὲ τὴν ἄλλην ταλαιπωρίαν αἱ πενθοῦσαι ἔχουν καὶ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, θέλουν νὰ τιμῶνται ἀπὸ τοὺς εὕρισκομένους ἐκεῖ. Ὅμως αὐτὴ τίποτε παρόμοιον δὲν ἔπαθεν, ἀλλὰ μόλις ἤκουσεν, ἔρχεται ἀμέσως πρὸς τὸν διδάσκαλον.

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὕτω ἐληλύθει εἰς τὴν κώμην»· σχολαιώ-
 τερον γὰρ ἐβάδιζεν, ἵνα μὴ δόξη ἐπιρρίπτειν ἑαυτὸν τῷ
 σημείῳ, ἀλλὰ ἀξιούμενος παρ' ἐκείνων. Ἡ τοῦτο γοῦν
 βουλόμενος αἰνίξασθαι ὁ Εὐαγγελιστής, τὸ «ἐγείρεται τα-
 5 χὺν» εἶπεν ἢ δεικνυσὶν ὅτι οὕτως ἔδραμεν, ὡς προφθάσαι
 αὐτὸν ἐρχόμενον. Ἐρχεται δὲ οὐ μόνη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν
 τῇ οἰκίᾳ ἐπισυρομένη Ἰουδαίους. Σφόδρα συνειῶς διὰ
 τοῦτο καὶ λάθρα ἐφώνησεν αὐτὴν ἢ ἀδελφή, ὥστε μὴ διατα-
 ράξαι τοὺς συνελθόντας· καὶ οὐδὲ τὴν αἰτίαν εἶπεν· ἢ γὰρ
 10 ἂν πολλοὶ καὶ ἀνεχώρησαν. Νῦν δὲ ὡς κλαῦσαι ἀπερχομένη
 πάντες ἠκολούθουν· ἰάχα δὲ καὶ διὰ τούτων πάλιν διιέθνη-
 κε Λάζαρος πισιοῦται. «Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ».
 Θερμοτέρα αὕτη τῆς ἀδελφῆς· οὐ τὸν ὄχλον ἠδέσθη, οὐ τὴν
 ὑποψίαν, ἣν εἶχον περὶ αὐτοῦ (ἦσαν γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν
 15 ἐχθρῶν), οἳ γε καὶ ἔλεγον «Οὐκ ἠδύνατο οὗτος, ὁ ἀνοίξας
 τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι, ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀ-
 ποθάνῃ;), ἀλλὰ πάντα ἐξέβαλε τὰ ἀνθρώπινα, παρόντος τοῦ
 Διδασκάλου, καὶ ἐνὸς ἐγένετο μόνου, τῆς εἰς τὸν Διδά-
 σκαλον τιμῆς.

20 Καὶ τί φησι; «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ
 ἀδελφός μου». Τί δὲ ὁ Χριστός; Οὐδὲν αὐτῇ διαλέγεται
 τέως, οὐδὲ λέγει παῦτα, ἃ καὶ πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς (ὄ-
 χλος γὰρ παρῆν πολὺς, καὶ οὐκ ἦν τῶν ρημάτων καιρὸς
 ἐκείνων), ἀλλὰ μόνον μειριάζει τε, καὶ συγκαταβαίνει, καί,
 25 τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πισιτούμενος, δακρῦει ἠρέμα, καὶ τὸ
 σημεῖον πρὸς τὸ παρὸν ἀναβάλλεται. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ θαῦμα
 μέγα ἦν, καὶ ποσοῦτον, ὅλον ὀλιγώκεις ἐποίησε, καὶ ἔμελλον
 πολλοὶ πιστεύειν δι' αὐτοῦ, ἵνα μὴ τὸ ἄνευ αὐτῶν ποιῆσαι
 προσιῇ τοῖς ὄχλοις, καὶ μηδὲν κερδάνωσιν ὑπὸ τοῦ μεγέ-
 30 θους, πολλοὺς ἐπισπᾶται μάρτυρας τῇ συγκαταβάσει, ἵνα μὴ

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς δὲν εἶχεν εἰσελθεῖ ἀκόμη εἰς τὴν κώμην»· ἐβάδιζε δηλαδὴ ἀργά, διὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι ἔρχεται μὲ σκοπὸν νὰ κάμη τὸ θαῦμα, ἀλλ' ἔρχεται ἐπειδὴ ἐκλήθη ἀπὸ ἐκείνους. Ἡ λοιπὸν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, «ἐγείρεται ταχύ» θέλων νὰ ὑποδηλώσῃ αὐτό, ἢ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι ἔτσι ἔτρεξεν, ὥστε νὰ προφθάσῃ αὐτὸν ἐρχόμενον. Ἐρχεται δὲ ὄχι μόνη, ἀλλ' ἔχουσα μαζί της καὶ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὴν οἰκίαν της. Μὲ πάρα πολλὴν σύνεσιν διὰ τοῦτο καὶ κρυφὰ ἐκάλεσεν αὐτὴν ἢ ἀδελφὴν της, ὥστε νὰ μὴ ἀνησυχῆσῃ τοὺς συγκεντρωθέντας ἐκεῖ καὶ οὔτε τὴν αἰτίαν εἶπε, διότι ὅπωςδήποτε πολλοὶ θὰ ἀνεχώρουν. Ἐνῶ τῶρα τὴν ἠκολούθουν ὅλοι μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ἀπέρχεται διὰ νὰ κλαύσῃ καὶ μὲ αὐτὸ δὲ πάλιν ἐπιβεβαιώνεται ὅτι ὁ Λάζαρος ἀπέθανεν. «Καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ πόδια αὐτοῦ». Ἦτο θερμότερα αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν της· οὔτε τὸ πλῆθος ἐντράπη, οὔτε τὴν ὑπόνοιαν ποὺ εἶχον περὶ αὐτοῦ (διότι ἦσαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ποὺ ἔλεγον βέβαια «Δὲν ἠμποροῦσεν αὐτός, ποὺ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, νὰ κάμη, ὥστε νὰ μὴ ἀποθάνῃ αὐτός;»), ἀλλ' ἀπεμάκρυνεν ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πρὸ τοῦ διδασκάλου, καὶ δι' ἓνα μόνον ἐνδιεφέρετο, διὰ τὴν τιμὴν τοῦ διδασκάλου.

Καὶ τί λέγει; «Κύριε, ἐὰν ἦσουν ἐδῶ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀδελφός μου». Τί κάμνει δὲ ὁ Χριστός; Κατ' ἀρχὴν δὲν λέγει τίποτε εἰς αὐτὴν, οὔτε λέγει αὐτὰ ποὺ εἶπε πρὸς τὴν ἀδελφὴν της (διότι παρευρίσκετο πολὺ πλῆθος καὶ δὲν ἦτο καιρὸς δι' ἐκεῖνα τὰ λόγια), ἀλλὰ μόνον δείχνει μετριοφροσύνην καὶ συγκατάβασιν καὶ ἐπιβεβαιώσων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, δακρῦζει ἤρεμα καὶ ἀναβάλλει πρὸς τὸ παρὸν τὸ θαῦμα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ θαῦμα ἦτο μέγα καὶ τέτοιο, ποὺ ὀλίγας φορὰς ἔκαμε, καὶ ἐπρόκειτο πολλοὶ νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτὸν δι' αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ προβάλλῃ τὸ πλῆθος τὴν πρόφασιν, ὅτι ἔκαμεν τὸ θαῦμα αὐτὸ χωρὶς τὴν παρουσίαν ἐκείνων καὶ δὲν ἀποκομίσουν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος, ἀποσπᾶ πολλοὺς μάρτυρας μὲ τὴν συγκατάβασίν του αὐ-

τὴν θήραν ἀπολέσῃ, καὶ δείκνυσιν ὅπερ ἦν ἀνθρωπίνης φύσεως· δακρύει γὰρ καὶ συγχεῖται· οἶδε γὰρ πάθος ἀναρριπίζειν πένθος. Εἶτα, ἐπιτιμήσας τῷ πάθει (τὸ γὰρ «ἐνεβοιμήσατο τῷ πνεύματι» ἰοῦτό ἐστιν), ἐπέσχε τὴν σύγχυσιν, καὶ οὕτως ἐρωτᾷ, «Ποῦ ιενδείκατε αὐτόν;», ὥστε μὴ μετὰ ὀλοφυρομοῦ γενέσθαι τὴν ἐρώτησιν. Τί δήποτε δὲ ἐρωτᾷ; Οὐθολόμενος ἑαυτὸν ἐπιροίπτειν, ἀλλὰ πάντα παρ' ἐκείνων μαρτάνειν καὶ παρακαλούμενος ποιεῖν, ὥστε πάσης ὑποψίας ἀπαλλάξαι τὸ σημεῖον.

10 «Λέγουσιν αὐτῷ· Ἔρχου καὶ ἴδε. Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς». Ὁρᾷς ὅτι οὐδὲν οὐπω ἀνασιτάσεως σημεῖον ἐπεδέδεικτο, οὐδὲ οὕτως ἄπεισιν, ὡς ἀνασιτήσων, ἀλλ' ὡς δακρύσων; Ὅτι γὰρ οὕτως ἀπιέναι ἐδόκει, ὡς θρηνησών, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀνασιτήσων, δηλοῦσιν Ἰουδαῖοι, οἱ δὴ καὶ ἔλεγον «Ἴδε
15 πῶς ἐφίλει αὐτόν. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· Οὐκ ἠδύνατο οὗτος, ὁ ποιήσας ἀνοιγῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι, ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;». Οὐδὲ ἐν ταῖς συμφοραῖς τῆς πονηρίας καθυφίσαν, καίτοι δὲ μέλλει ποιεῖν, πολὺ θαυμασιότερον τοῦ γὰρ σιῆσαι τὸν θάνατον ἐπιόντα,
20 παραγενόμενον καὶ κρατήσαντα ἀπελάσαι πολλῷ μεῖζόν ἐστιν. Ἐξ ὧν οὖν ἔδει θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἐκ τούτων αὐτὸν διαβάλλουσι. Τέως ὁμολογοῦσιν ὅτι ἀνέωξε τοῦ τυφλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ δέον ὑπὲρ ἐκενοῦ θαυμάζειν, ἀπὸ τούτου καὶ ἐκεῖνο ἐνδιαβάλλουσιν ὡς οὐδὲ γεγο
25 νός. Οὐκ ἐντιεῦθεν δὲ μόνον δείκνυνται πάντες διεφθαρμένοι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ, μήπω ἐλθόντος, μηδὲ ἐπιδειξαμένου, προλαμβάνειν αὐτοὺς ταῖς κατηγορίαις, οὐκ ἀναμείναντας τοῦ πράγματος τὸ τέλος. Εἶδες πῶς διεφθαρμένη αὐτῶν ἢ κρίσις ἦν;

τήν, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸ θήραμα, καὶ φανερώνει αὐτὸ ποῦ ἦτο γνώρισμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· δακρύζει δηλαδὴ καὶ νοιώθει ταραχὴν· διότι γνωρίζει ὅτι τὸ πάθος προκαλεῖ συνήθως πένθος. Ἔπειτα, ἀφοῦ ἐπέδειξε τὴν συγκίνησίν του διὰ τὸ πάθος, (διότι τὸ «ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι» αὐτὸ σημαίνει), συνεκράτησε τὴν ταραχὴν του καὶ ἐρωτᾷ μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, «ποῦ ἔχετε θέσει αὐτόν;», ὥστε νὰ μὴ ἐρωτήσῃ μὲ θρήνους. Καὶ διατί τέλος πάντων ἐρωτᾷ; Ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ φανῇ ὅτι τὸ κάμνει ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ νὰ φανῇ ὅτι ὅλα τὰ πληροφορεῖται ἀπὸ ἐκείνους καὶ τὰ κάμνει παρακαλούμενους ἀπὸ ἐκείνους, ὥστε ν' ἀπαλλάξῃ τὸ θαῦμα ἀπὸ κάθε ὑποψίαν.

«Λέγουν εἰς αὐτόν· Ἔλα καὶ ἴδε. Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς». Βλέπεις ὅτι δὲν εἶχεν ἀκόμη δεῖξει κανένα σημεῖον διὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ οὔτε ὅτι πηγαίνει μὲ τέτοιον σκοπόν, ν' ἀναστήσῃ δηλαδὴ, ἀλλ' ὡσὰν διὰ νὰ κλαύσῃ; Τὸ ὅτι βέβαια ἐφαίνετο ὅτι ἐπήγαινε μὲ τέτοιον σκοπόν, ὡσὰν διὰ νὰ θρηνήσῃ καὶ ὄχι ὡσὰν διὰ ν' ἀναστήσῃ, τὸ φανερώνουν οἱ Ἰουδαῖοι, ποῦ καὶ ἔλεγον ὡς γνωστόν· «Κοίταξε πόσον ἠγάπα αὐτόν. Μερικοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοῦς εἶπον· Δὲν ἠμποροῦσεν αὐτός, ποῦ ἔκαμε ν' ἀνοίξουν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ τυφλοῦ, νὰ κάμῃ, ὥστε καὶ αὐτός νὰ μὴ ἀποθάνῃ. Οὔτε καὶ κατὰ τὰς συμφορὰς ἐγκαταλείπουν τὴν πονηρίαν των, μολονότι βέβαια ἦτο πολὺ θαυμαστότερον αὐτὸ ποῦ πρόκειται νὰ κάμῃ· διότι ἀπὸ τὸ νὰ σταματήσῃ τὸν θάνατον ἐρχόμενον, πολὺ πρὸ μεγαλύτερον εἶναι τὸ νὰ νικήσῃ ἀφοῦ ἔλθῃ καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ. Ἀπὸ αὐτὰ δηλαδὴ ποῦ ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀπὸ αὐτὰ τὸν διαβάλλουν. Κατ' ἀρχὴν ὁμολογοῦν, ὅτι ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ καὶ ἐνῶ πρέπει νὰ τὸν θαυμάζουν δι' ἐκεῖνο, μὲ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο διαβάλλουν, ὡσὰν νὰ μὴ συνέβῃ. Καὶ δὲν ἀποδεικνύονται μόνον ἀπὸ αὐτὸ ὅτι ὅλοι ἦσαν διεφθαρμένοι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι, πρὶν ἀκόμη ἔλθῃ καὶ πρὶν δεῖξῃ τὴν δύναμίν του, τὸν κατηγοροῦν ἐκ τῶν προτέρων, καὶ δὲν περιμένουν τὸ τέλος τοῦ πράγματος. Εἶδες πῶς εἶναι διεφθαρμένη ἡ σκέψις των;

2. Ἔρχεται ἰόντων εἰς τὸ μνημα, καὶ πάλιν ἐπιτιμᾷ τῷ πάθει. Τί δήποτε δὲ περιοπουδάσιως ὁ Εὐαγγελιστὴς ἄνω καὶ κάτω φησὶν διὰ τὴν ἐδάκρυσε, καὶ διὰ τὴν ἐνεβρίμησεν; Ἴνα μάθῃς διὰ ἀληθῶς τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν περιεβάλειο. Ἐπειδὴ γὰρ μεγάλα περὶ αὐτοῦ δηλὸς ἐστὶ λέγων τῶν ἄλλων μᾶλλον οὗτος, καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς πολὺ ταπεινότερον ἐνιαῦθα φθέγγεται. Οὐδὲν γοῦν περὶ τοῦ θανάτου τοιοῦτον εἶπεν, ὅλον οἱ λοιποὶ, διὰ περίλυπος γέγονεν, διὰ ἐναγώνιος, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἰσχυρὸν, διὰ καὶ ὑπέρβουλον ἔσθλησε. Τὸ γοῦν ἔλλει-
 10 φθὲν ἐκεῖ ἀνεπλήρωσεν ἐνιαῦθα διὰ τοῦ πένθους· περὶ γὰρ τοῦ θανάτου διαλεγόμενος, λέγει, «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου», καὶ οὐδὲν ταπεινὸν ἐκεῖ φθέγγεται. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ πάθει πολὺ τὸ ἀνθρώπινον αὐτῷ προσάπτουσι, ἀπὸ τοῦτου δηλοῦντες διὰ ἀλήθεια τὰ τῆς οἰ-
 15 κονομίας. Καὶ ὁ μὲν Λουκᾶς ἀπὸ τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ θορύβου καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδρωῖτος, οὗτος δὲ ἀπὸ τοῦ πένθους πιοῦται. Οὐκ ἂν δέ, εἰ μὴ τῆς φύσεως ἦν τῆς ἡμετέρας, ὑπὸ τοῦ πένθους ἐκραιήθη καὶ ἄπαξ καὶ δευτέρον.

Τί δὲ ὁ Ἰησοῦς; Τῶν μὲν ἐγκλημάτων ἕνεκεν οὐδὲν
 20 αὐτοῖς ἀπολογεῖται (τί γὰρ ἔδει διὰ ρημάτων ἐπιστοιμίζειν μέλλοντας ἀντίκα διὰ τῶν ἔργων τοῦτο πάσχειν, ὅπερ ἀνεπαχθέστερον ἦν, καὶ μᾶλλον καταισχυῖν αὐτοὺς ἰκανόν;), φησὶ δέ, «Ἄρατε τὸν λίθον». Τί δήποτε δὲ οὐχὶ ἀπὸν ἐκάλεσε, καὶ παρέστησεν αὐτόν; μᾶλλον δὲ διὰ τί οὐχὶ τοῦ
 25 λίθου ἐπικειμένου ἐποίησεν ἀνασιῆσαι; (καὶ γὰρ ὁ δυνάμενος σῶμα κινῆσαι νεκρὸν τῆ φωνῆ, καὶ ἐψυχαμένον πάλιν δεῖξαι, πολλῶ μᾶλλον λίθον κινῆσαι ἴσχυσεν ἂν τῆ αὐτῆ φωνῆ· ὁ τὸν δεδεμένον κειρίαις καὶ ταύταις συμπεποδισμέ-

1. Ματθ. 26, 38. Μάρκ. 14, 34.

2. Ἰω. 18, 6.

3. Ἰω. 10, 18.

4. Λουκᾶ 22, 43-44.

2. Ἔρχεται λοιπὸν εἰς τὸ μνήμα καὶ πάλιν δείχνει τὴν συγκίνησίν του διὰ τὸ πάθος. Καὶ διατὶ τέλος πάντων ὁ εὐαγγελιστὴς τονίζει συνέχεια μὲ τὴν ἐπιμονὴν καὶ λέγει, ὅτι ἐδάκρυσεν καὶ ὅτι ἔνοιωσε συγκίνησιν; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι πραγματικὰ ἔφερε τὴν ἰδικὴν μας φύσιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὸς διηγείται περὶ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστὰς τὰ πολὺ σπουδαῖα ἔργα καὶ λόγια αὐτοῦ, ὁμιλεῖ καὶ ἐδῶ διὰ τὰ σωματικὰ γνωρίσματά του μὲ πολὺ ἀνθρωπίνους ἐκφράσεις. Τίποτε δηλαδὴ παρόμοιον δὲν εἶπε περὶ τοῦ θανάτου του, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπαν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί, ὅπως ὅτι ἔγινε περίλυπος¹, ὅτι κατελήφθη ἀπὸ ἀγωνίαν, ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ τοὺς ἔρριπεν ὑπίους². Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ παρέλειψε νὰ τονίσῃ εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας, τὸ ἐσυμπλήρωσεν ἐδῶ μὲ τὸ πένθος· διότι ὁμιλῶν περὶ τοῦ θανάτου του, λέγει, «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου»³, καὶ δὲν ἀναφέρει ἐκεῖ τίποτε τὸ ταπεινόν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατὰ τὸ σταυρικὸν πάθος του ἀναφέρουν πολὺ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον του, διὰ νὰ φανερώσουν μὲ αὐτό, ὅτι εἶναι ἀληθὴς ἢ κατ' οἰκονομίαν ἐνσάρκωσίς του. Καὶ ὁ μὲν Λουκᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ταραχὴν καὶ τὸν ἰδρῶτα του⁴, αὐτὸς δὲ ἀπὸ τὸ πένθος του αὐτό. Δὲν θὰ ἐκυριεύετο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ πένθος μίαν καὶ δευτέραν φοράν, ἐὰν δὲν ἔφερε τὴν ἰδικὴν μας φύσιν.

Τί κάμνει δὲ ὁ Ἰησοῦς; Διὰ μὲν τὰς κατηγορίας των δὲν δίδει καμμίαν ἀπάντησιν (διότι τί ἐχρειάζετο ν' ἀποστομῶνῃ αὐτοὺς μὲ λόγια, ἀφοῦ ἐπρόκειτο ἀμέσως νὰ τὸ πάθουν αὐτὸ μὲ τὰ ἔργα, πρᾶγμα ποὺ ἦτο ὀλιγώτερον ἐνοχλητικὸν καὶ ἰκανὸν νὰ κατεντροπιᾶσῃ αὐτοὺς περισσότερον;), λέγει δέ, «Σηκώσατε τὸν λίθον». Διατὶ τέλος πάντων δὲν τὸν ἐκάλεσε ἀπὸν καὶ δὲν τὸν παρουσίασεν; μᾶλλον δὲ διατὶ δὲν τὸν ἀνέστησεν ἐνῶ ὁ λίθος εὕρισκετο ἐπάνω εἰς τὸν τάφον; (καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ ἤμποροῦσε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν σῶμα νεκρὸν διὰ τῆς φωνῆς του καὶ νὰ τὸ παρουσιάσῃ πάλιν μὲ ζωὴν, πολὺ περισσότερον

ον διὰ τῆς φωνῆς θαδίξειν παρασκευάσας, πολλῶ μᾶλλον λίθον ἐκίνησεν ἄν. Τί λέγω; Καὶ ἀπὸν τοῦτο ἔπραξεν ἄν). Τί δήποτε οὖν οὐκ ἐποίησεν; Ἴνα αὐτοὺς μάρτυρας ποιήσῃ τοῦ θαύματος, ἵνα μὴ τοῦτο λέγωσιν, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ, 5 ὅτι «οὐτός ἐστιν οὐκ ἔστιν οὗτος»· αἱ γὰρ χεῖρες καὶ τὸ παραγενέσθαι εἰς τὸ μνημεῖον ἐμαρτύρουν ὅτι αὐτός ἐστιν.

Ὡστε, εἰ μὴ παρεγένοντο, καὶ φάντασμα ἂν ἐνόμισαν, ἢ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου ὄραν. Νῦν δὲ τὸ παραγενέσθαι εἰς τὸν τόπον, καὶ τὸν λίθον ἄραι, καὶ τὸ ἐσπαργανωμένον τὸν 10 ιεθνηκότα ἐπιτραπῆναι λύσαι τῶν δεσμῶν, καὶ τὸ τοὺς φίλους τοὺς ἐξενεγκόντας τοῦ τάφου, ὡς αὐτός ἐστιν, ἀπὸ τῶν σπαργάνων ἐπιγινώσκειν, καὶ τὸ τὰς ἀδελφὰς μὴ ἀπολειφθῆναι καὶ τὸ ταύτην εἰπεῖν, «Ἦδη ὄζει τειαραῖος γάρ ἐστι», πάντα ἤδη ταῦτα ἱκανὰ ἐπισιομίσαι ἀγνωμονοῦν- 15 τας, μάρτυρας γενομένους τοῦ σημείου. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς κελεύει τὸν λίθον ἄραι ἀπὸ τοῦ τάφου, δεικνὺς ὅτι αὐτὸν ἐγείρει διὰ τοῦτο καὶ ἐρωτᾷ, «Ποῦ ιεθεῖκατε αὐτόν;», ἵνα οἱ εἰπόντες, «Ἔρχου καὶ ἴδε», καὶ ἀγαγόντες αὐτὸν μὴ ἔχωσι λέγειν ὅτι ἕτερον ἤγειρεν, ἵνα καὶ ἡ φωνὴ καὶ 20 αἱ χεῖρες μαρτυρῶσιν (ἡ μὲν φωνή, λέγουσα, «Ἔρχου καὶ ἴδε», αἱ δὲ χεῖρες, τὸν λίθον ἄρασαι, τὰ σπάργανα λύσασαι), καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ ἀκοή, (ἐκείνη, τῆς φωνῆς ἀκούσασα, αὐτὴ, ἰδοῦσα ἐξελθόντα), καὶ ἡ ὄσφρησις δέ, τῆς δυσωδίας ἀντιλαμβανομένη· φησὶ γάρ· «Ἦδη ὄζει τειαραῖος γάρ ἐ- 25 στιν». Εἰκότως ἄρα ἔλεγον ὅτι οὐδὲν οὐ συνίει τὸ γύναιον, ὧν εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι, «κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται».

Ὅρα γοῦν ἐνταῦθα τί φησιν, ὡς ἀδυνάτου τοῦ πρά-

θα ἠμποροῦσε νὰ κινήσῃ λίθον μὲ τὴν φωνὴν του· αὐτὸς ποῦ ἔδωσε μὲ τὴν φωνὴν του τὴν ἰκανότητα νὰ βαδίσῃ ἐκεῖνος ποῦ ἦτο δεμένος μὲ σπάργανα καὶ ποῦ ἠμποδίζετο ἀπὸ αὐτά, πολὺ περισσότερον θα ἠμποροῦσε λίθον νὰ κινήσῃ. Τί λέγω; Θα ἠμποροῦσε νὰ τὸ κἀνῆ αὐτὸ καὶ ἀπὼν). Διατί λοιπὸν τέλος πάντων δὲν τὸ ἔκαμεν; Διὰ νὰ κἀνῆ αὐτοὺς μάρτυρας τοῦ θαύματος, διὰ νὰ μὴ λέγουν αὐτὸ ποῦ ἔλεγον καὶ διὰ τὸν τυφλόν· «αὐτὸς εἶναι· δὲν εἶναι αὐτός»⁵· διότι τὰ χέρια καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἦλθεν εἰς τὸ μνημεῖον ἐπεβεβαίωνον ὅτι αὐτὸς ἦτο.

Ὡστε, ἐὰν δὲν μετέβαινον εἰς τὸ μνημεῖον, θα τὸν ἐθεωροῦσαν καὶ φάντασμα, ἢ θα ἐνόμιζον ὅτι βλέπουν ἄλλον ἀντὶ ἄλλου. Τώρα ὅμως μὲ τὸ νὰ ἔλθουν εἰς τὸν τόπον τοῦ μνημείου καὶ νὰ σηκώσουν τὸν λίθον καὶ τὸ νὰ δώσῃ ἐντολήν νὰ λύσουν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τὸν σπαργανωμένον νεκρὸν καὶ τὸ ν' ἀναγνωρίσουν αὐτὸν οἱ φίλοι του ἀπὸ τὰ σπάργανα καὶ νὰ εἰποῦν, ὅτι αὐτὸς εἶναι, καὶ τὸ νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψουν οἱ ἀδελφοί του καὶ τὸ νὰ εἰπῆ ἡ μία, «Ἦδη μυρίζει· διότι τέσσαρας ἡμέρας εἶναι νεκρός», ὅλα αὐτὰ πλέον ἦσαν ἰκανὰ νὰ ἀποστομώσουν τοὺς ἀγνώμονας, μὲ τὸ νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι μάρτυρες τοῦ θαύματος. Διὰ τοῦτο τοὺς λέγει νὰ σηκώσουν τὸν λίθον ἀπὸ τὸν τάφον, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀνασταίνει αὐτόν· διὰ τοῦτο καὶ ἐρωτᾷ, «Ποῦ τὸν ἔχετε θέσει;», ὥστε, αὐτοὶ ποῦ εἶπαν, «Ἐλα καὶ ἴδε», καὶ τὸν ὠδήγησαν ἐκεῖ, νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ εἰποῦν ὅτι ἄλλον ἀνέστησεν, ὥστε καὶ ἡ φωνὴ καὶ τὰ χέρια νὰ γίνουν μάρτυρες (ἡ μὲν φωνή, λέγουσα, «Ἐλα καὶ ἴδε», τὰ δὲ χέρια μὲ τὸ ν' ἀρπάσουν τὸν λίθον καὶ νὰ λύσουν τὰ σπάργανα), καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ ἀκοή (ἡ μὲν ἀκοή ἀκούσασα τὴν φωνὴν, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ βλέποντες αὐτὸν νὰ ἐξέρχεται τοῦ τάφου), καὶ ἡ ὄσφρησις, μὲ τὸ ὅτι ἀντελήφθη τὴν δυσωδίαν· διότι λέγει· «Ἦδη μυρίζει· διότι εἶναι τέσσαρας ἡμέρας νεκρός». Ὡστε εἶχον δίκαιον ποῦ ἔλεγον ὅτι ἡ γυναῖκα δὲν ἀντελήφθη τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι «καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνῃ, θα ζήσῃ».

Πρόσεχε λοιπὸν τί λέγει ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐφαίνετο πλέον

γματος ὄντος λοιπὸν διὰ χρόνον· καὶ γὰρ ἦν ξένον, ἰδὲ τε-
 ταρταῖον καὶ διεφθορότα ἀνασιῆσαι νεκρόν. Καὶ τοῖς μὲν
 μαθηταῖς εἶπεν, «Ἴνα δοξασθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», περὶ
 ἑαυτοῦ δηλῶν, τῇ γυναικὶ δέ, «Ὅψει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»,
 5 περὶ τοῦ Πατρὸς λέγων. Ὅρας ὅτι ἡ ἀσθένεια τῶν ἀκουόν-
 των, τῆς διαφορᾶς τῶν λεγομένων αἰτία ἐστίν; Ἀναμιμνή-
 σκει δὲ ὧν διελέχθη πρὸς αὐτήν, σχεδὸν ἐπιτιμῶν, ὡς ἂν ἀ-
 μνημονούσῃ. Ἡ καί, ἐπεὶ οὐκ ἠβούλετο τέως ἐκπλήξαι τοὺς
 παρόντας, ἠρέμα φησὶν «Οὐκ εἰπὼν σοὶ ὅτι, ἐὰν πισεύσῃς,
 10 ὄψει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;».

3. Μέγα ἄρα πίστις ἀγαθόν, μέγα, καὶ πολλῶν ἀγα-
 θῶν αἴτιον ὥστε τὰ τοῦ Θεοῦ δύνασθαι τοὺς ἀνθρώπους
 ποιεῖν ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἐκείνου· «ἐὰν γὰρ πισεύσητε», φη-
 σὶν, «ἔρεϊτε τῷ ὄρει τοῦτω· Μειάσθητι, καὶ μειαθήσεται»,
 15 καὶ πάλιν, «Ὁ πισεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ,
 ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει». Ποῖα, φησὶ, μείζονα;
 Ἄ οἱ μαθηταὶ φαίνονται μετὰ ταῦτα ποιοῦντες· καὶ γὰρ
 ἡ σκιὰ Πέτρου νεκρὸν ἤγειρεν. Οὕτως ἐκηρύττετο καὶ ἡ
 τοῦ Χριστοῦ μάλλον δύναμις· καὶ γὰρ οὐχ οὕτω θαυμασιῶν
 20 ζῶντων αὐτὸν θαυματουργεῖν, ὡς θανάσιος αὐτοῦ ἐτιέρος ἐν
 τῷ ὀνόματι ἐκείνου μείζονα αὐτοῦ δυναθῆναι· ἀναμφισβήτη-
 τος γὰρ ἦν τοῦτο τῆς ἀνασιᾶσεως ἀπόδειξις· οὐκ ἄν, οὐδὲ
 εἰ πᾶσιν ὥφθη, οὕτως ἐπιστεύθη· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἶχον
 ἂν καὶ εἰπεῖν ὅτι φάντασμα ἦν, ὁ δὲ ὄρων ἀπὸ τοῦ ὀνό-
 25 ματος αὐτοῦ μόνου πολλῶ μείζονα γινόμενα σημεῖα, ἧ, διε-
 ατύτως συνανεισρέφεται μετὰ ἀνθρώπων, οὐκ ἂν ἠπίστησεν,
 εἰ μὴ σφόδρα ἀναίσθητος ἦν.

Μέγα τοίνυν ἀγαθόν πίστις, διὰν ἀπὸ θερμοῆς γίνηται
 διανοίας, ἀπὸ φίλτρου πολλοῦ καὶ ζεούσης ψυχῆς. Αὕτη

6. Ἰω. 8, 8-9.

7. Ἰω. 11, 25.

8. Ἰω. 11, 4.

9. Ματθ. 17, 20 καὶ 21, 21.

10. Ἰω. 14, 12.

11. Πράξ. 5, 15.

ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου πού ἐπέρασε· καθ' ὅσον ἦτο παράξενον τὸ ν' ἀναστήσῃ νεκρὸν τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἀποσυνθέντα. Καὶ εἰς μὲν τοὺς μαθητὰς εἶπεν, «διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁸, δηλώνων μὲ αὐτὸ τὸν ἑαυτὸν του, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα, «Θὰ ἰδῆς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ», ὁμιλῶν περὶ τοῦ Πατρὸς. Βλέπεις ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν γίνεται αἰτία νὰ διαφέρουν οἱ λόγοι; Ὑπενθυμίζει ἐκεῖνα πού εἶπε πρὸς αὐτήν, σχεδὸν ἐπιτιμῶν αὐτήν, ὡς νὰ τὰ ἐλησμόνησεν. Ἦ, ἐπειδὴ δὲν ἤθελεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς παρευρισκομένους, τῆς λέγει μὲ ἡρεμίαν· «Δὲν σοῦ εἶπα, ὅτι, ἐὰν πιστεύσης, θὰ ἰδῆς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;».

3. Ἐπομένως εἶναι μέγα ἀγαθὸν ἡ πίστις, μέγα καὶ αἴτιον πολλῶν ἀγαθῶν, ὥστε νὰ ἡμποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ πράττουν ἐκεῖνα πού πράττει ὁ Θεὸς ἐν τῷ ὀνόματι ἐκείνου· διότι λέγει· «Ἐὰν πιστεύσετε, θὰ εἰπῆτε εἰς τὸ ὄρος αὐτό, μετακινήσου, καὶ θὰ μετακινήθῃ»· καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα, θὰ κάμῃ τὰ ἔργα ἐκεῖνα πού κάμνω ἐγὼ καὶ ἀκόμη θὰ κάμῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά»⁹. Ποῖα, λέγει, εἶναι μεγαλύτερα; Ἐκεῖνα πού φαίνεται νὰ κάμνουν εἰς τὴν συνέχειαν οἱ μαθηταί· καθ' ὅσον ἡ σκιά τοῦ Πέτρου ἀνέστησε νεκρὸν¹¹. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν διεκηρύσσετο περισσότερο καὶ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ· καθ' ὅσον δὲν ἦτο τόσο θαυμαστὸν νὰ θαυματουργῇ αὐτὸς ἐν ὄσῳ ἔζη, ὅσον τὸ νὰ ἡμπορέσουν ἄλλοι, ἀφοῦ ἀπέθανεν αὐτός, νὰ πράξουν ἐν τῷ ὀνόματι ἐκείνου μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτόν· καὶ αὐτὸ βέβαια ἦτο ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεώς του· δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν τόσο νὰ πιστευθῇ, οὔτε καὶ ἐὰν ἐφανερώνετο εἰς ὅλους· διότι ἐκεῖνοι μὲν θὰ ἡμποροῦσαν καὶ νὰ εἰποῦν ὅτι ἦτο φάντασμα, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἔβλεπε καὶ μόνον ἀπὸ τὸ ὄνομά του νὰ γίνωνται πολὺ πῶς μεγαλύτερα θαύματα τώρα, παρὰ ὅταν αὐτὸς συναναστρέφετο μὲ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἡμποροῦσε ν' ἀπιστήσῃ, ἐὰν δὲν ἦτο πάρα πολὺ ἀναίσθητος.

Μέγα λοιπὸν ἀγαθὸν ἡ πίστις, ὅταν προέρχεται ἀπὸ θερμὴν διάνοιαν, ἀπὸ πολλὴν ἀγάπην καὶ φλογερὰν ψυχὴν.

φιλοσόφους ἡμᾶς δείκνυσιν, αὕτη τὴν εὐτέλειαν τὴν ἀν-
 θρωπίνην ἀποκρύπτει, καί, τοὺς λογισμοὺς ἀφείσα κάτω,
 περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς φιλοσοφεῖ πραγμάτων, μᾶλλον δέ,
 ὅπερ ἢ τῶν ἀνθρώπων σοφία εὐρεῖν οὐ δύναται, ἐκ περι-
 5 ουσίας τοῦτο αὕτη καταλαμβάνει καὶ καιροδοῖ. Ἐχώμεθα
 τοίνυν ταύτης, καὶ μὴ λογισμοῖς τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέπω-
 μεν διὰ τί γὰρ "Ἕλληνες, εἰπέ μοι, οὐδὲν εὐρεῖν ἠδυνή-
 θησαν; οὐχὶ σοφίαν πᾶσαν τὴν ἔξωθεν ἔγνωσαν; πόθεν
 οὖν ἀλιέων καὶ σκηνοποιῶν καὶ τῶν ἀσυνείων περιγενέσθαι
 10 οὐκ ἴσχυσαν; ἄρ' οὐχ ὅτι ἐκεῖνοι μὲν λογισμοῖς, οὗτοι δὲ
 πίσει τὸ πᾶν ἐπέτρεψαν; Διὰ τοῦτο Πλάτωνος καὶ Πυθα-
 γόρου καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν πλανηθέντων οὗτοι περιεγέ-
 νοντο, καὶ τοὺς ἀστρολογία καὶ μαθηματικῇ καὶ γεωμετρίᾳ,
 καὶ ἀριθμητικῇ καιαιροθέντας καὶ πᾶσαν παιδευσιν ἐκμα-
 15 θόντας ὑπερέβησαν, καὶ τοσοῦτον ἐγένοντο βελτίους, ὅσον
 οἱ ἀληθῶς φιλόσοφοι καὶ ὄντως τῶν φύσει μωρῶν καὶ πα-
 ραιαίωντων.

"Ὅρα γάρ. Ἀθάνατον εἶπον τὴν ψυχὴν οὗτοι, μᾶλλον
 δὲ οὐκ εἶπον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔπεισαν ἐκεῖνοι δὲ πρότερον
 20 μὲν οὐδὲ ἤδεσαν ὅτι ποτέ ἐστι ψυχὴ, ἐπειδὴ δὲ εὗρον, καὶ
 διέστησαν ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτήν, οἱ δὲ σῶμα, καὶ αὐτῶ
 τῶ σώματι συνδιαλύεσθαι. Περὶ οὐρανοῦ πάλιν οἱ μὲν εἶ-
 πον ὅτι ἔμπυχος καὶ θεός, οἱ δὲ ἀλιεῖς ὅτι ἔργον Θεοῦ
 καὶ τέχνημα, καὶ ἐδίδαξαν καὶ ἔπεισαν. Ἀλλὰ τὸ μὲν "Ἐλ-
 25 ληνας λογισμοῖς κεχοῖσθαι θαυμασιὸν οὐδέν, τὸ δὲ τοὺς δο-
 κοῦντας εἶναι πιστοὺς, τοῦτους εὗρισκεσθαι ψυχικούς, τοῦτό
 ἐστὶ τὸ θρήνων ἄξιον. Διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι ἐπλανήθησαν,
 ὅτι οἱ μὲν οὕτως ἔλεγον εἰδέναί Θεόν, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν
 οἶδεν, ὅπερ οὐδεὶς οὐδὲ ἐκείνων ἐτόλμησεν εἰπεῖν, οἱ δὲ

Αὐτὴ μᾶς καθιστᾶ φιλοσόφους, αὐτὴ ἀποκρύπτει τὴν ἀνθρωπίνην εὐτέλειαν καί, ἐγκαταλείπουσα τὰ γήϊνα φρονήματα, φιλοσοφεῖ περὶ τῶν οὐρανίων πραγμάτων, ἢ καλύτερα, ἐκεῖνο ποῦ ἡ ἀνθρωπίνη σοφία δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὔρη, αὐτὸ αὐτὴ τὸ συλλαμβάνει καὶ τὸ κατορθώνει σὲ ὑπερβολικὸν βαθμόν. " Ἄς ἔχωμεν λοιπὸν αὐτὴν μέσα μας καὶ ἄς μὴ ἀφῆνωμεν εἰς τοὺς λογισμοὺς τὰ ἀφορῶντα ἡμᾶς· διότι εἶπέ μου, διατί οἱ Ἕλληνες δὲν ἠμπόρεσαν νὰ εὔρουν τίποτε; δὲν ἐγνώρισαν ὅλην τὴν θύραθεν σοφίαν; διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ὑπερισχύσουν τῶν ἀλιέων καὶ σκηνοποιῶν καὶ τῶν ἀσυνέτων; δὲν συνέβη ἄρά γε αὐτὸ ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἐπέτρεψαν τὸ πᾶν εἰς τὸν νοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ εἰς τὴν πίστιν; Διὰ τοῦτο ὑπερίσχυσαν αὐτοὶ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Πυθαγόρα καὶ ὅλων γενικῶς ἐκείνων ποῦ ἐπλανήθησαν καὶ ὑπερέβαλον ἐκείνους ποῦ ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἀστρολογίαν, τὰ μαθηματικά, τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν καὶ ἐκείνους ποῦ ἐδιδάχθησαν πᾶσαν γνῶσιν, καὶ τόσον πολὺ ἀνώτεροι ἔγιναν, ὅσον ἀνώτεροι εἶναι οἱ ἀληθινοὶ καὶ πραγματικοὶ φιλόσοφοι ἀπὸ τοὺς μωροὺς καὶ παραλόγους.

Πρόσεχε λοιπὸν. Αὐτοὶ μὲν ἐδίδαξαν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον τὸ ἐδίδαξαν, ἀλλὰ καὶ ἔπεισαν τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸ δεχθοῦν, ἐνῶ οἱ φιλόσοφοι κατ' ἀρχὴν μὲν οὔτε κἂν ἐγνώρισαν τί τέλος πάντων εἶναι ἡ ψυχὴ, ὅταν δὲ τὸ ἔμαθον καὶ διέκριναν αὐτὴν ἀπὸ τὸ σῶμα, πάλιν τὸ ἴδιο ἔπαθον, ἄλλοι μὲν εἶπον ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀσώματος, ἄλλοι δὲ ὅτι εἶναι σῶμα, καὶ ὅτι μαζὶ μὲ τὸ σῶμα διαλύεται. Περὶ τοῦ οὐρανοῦ δὲ πάλιν ἐδίδαξαν ὅτι εἶναι ἔμψυχος καὶ θεός, ἐνῶ οἱ ἀλιεῖς καὶ ἐδίδαξαν καὶ ἔπεισαν τοὺς ἀνθρώπους ὅτι εἶναι ἔργον καὶ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ Ἕλληνες τοὺς λογισμοὺς δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστόν, τὸ νὰ ἀποδεικνύωνται ὅμως σαρκικοὶ αὐτοὶ ποῦ θεωροῦνται πιστοί, αὐτὸ εἶναι ἄξιον διὰ θρήνων. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἐπλανήθησαν, διότι ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεὸν τόσον, ὅσον ὁ ἴδιος γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του, πρᾶγμα ποῦ κανεὶς οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ἐ-

ἔλεγον μὴ δύνασθαι τὸν Θεὸν ἀπαθῶς γεννᾶν, μηδὲ συγχωροῦντες αὐτῷ πλέον τι τῶν ἀνθρώπων ἔχειν, οἱ δέ, λέγοντες διὸ οὔτε δὴ βίος ὀρθὸς οὐδὲν ὠφελεῖ, οὔτε πολιτεία ἀκριβής. Ἄλλ' οὐ καιρὸς ταῦτα ἐλέγειν νῦν.

5 4. "Οἱ μὲν γὰρ οὐδὲν ὠφελεῖ πίστις ὀρθή, βίου ὄντος διεφθαρμένου, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος δηλοῦσι, τὸ πλεῖον τοῦτον τοῦ μέρους φροντίσαντες· ὁ μὲν Χριστός, δι' αὐτὴν διδάσκει· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», καὶ πάλιν· «Πολλοὶ ἐροῦσι μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, σὺ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς διὸ οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν» (οἱ γὰρ μὴ προσέχοντες ἑαυτοῖς εὐκόλως εἰς πονηρίαν ἐξολιοθαίνουσι, καὶ πίστιν ἔχωσιν ὀρθήν), ὁ δὲ 10 Παῦλος, διὰ τῶν Ἑβραίων ἐπισιτέλλων, οὕτω λέγει καὶ παραινῆ· «Εἰρήνην μετὰ πάντων διώκετε, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄφεται τὸν Κύριον», ἁγιασμόν καλῶν τὴν σωφροσύνην, ὥστε ἕκαστον ἀρκεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ χρή, καὶ μὴ περιλίπτειν ἑτέραν· τὸν γὰρ μὴ ἀρκούμενον ἀμήχαρον σωθῆναι, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως ἀπολέσθαι, καὶ μωρία 20 ἔχη καιροθώματα· μετὰ γὰρ πορνείας ἀδύνατον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μᾶλλον δὲ οὐ πορνεία τοῦτο λοιπόν, ἀλλὰ μοιχεία· ὥσπερ γὰρ ἡ δεδεμένη ἀνδρὶ, ἂν ἑτέρῳ συνέλθῃ, λοιπὸν μεμοίχεται, οὕτως ὁ δεδεμένος γυναικί, ἂν ἑτέραν ἔχη, ἐμοίχευσεν. Ὁ δὲ τοιοῦτος οὐ κληρονομήσει βασιλείαν, ἀλλ' εἰς γέενναν ἐμπεσεῖται.

Ἄκουσον ἃ περὶ τούτων φησὶν ὁ Χριστός· «Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσεται, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται»· οὐδε-

12. Ματθ. 7, 21.

13. Ματθ. 22, 23.

τόλμησε νὰ τὸ εἰπῆ, ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἤμπορεῖ νὰ γεννᾷ ἀπαθῶς, οὔτε ἀναγνωρίζουν ὅτι ὑπάρχει εἰς αὐτὸν κάτι περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἄλλοι λέγοντες ὅτι οὔτε ὁ ὀρθὸς βίος ὠφελεῖ καθόλου, οὔτε ἡ ὀρθὴ πολιτεία. Ἄλλὰ τῶρα δὲν εἶναι καιρὸς νὰ ἐξετάζωμεν αὐτά.

4. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ὠφελεῖ καθόλου ἡ ὀρθὴ πίστις, ὅταν ὁ βίος εἶναι αἰσχρὸς, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος τὸ διδάσκουν, ποὺ ἐφρόντισαν περισσότερον δι' αὐτὸ τὸ μέρος· ὁ μὲν Χριστὸς ὅταν διδάσκη, «Δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὁ καθένας ποὺ μὲ ἀποκαλεῖ, Κύριε, Κύριε»¹², καὶ πάλιν, «Πολλοὶ θὰ μοῦ εἰποῦν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν· Κύριε, δὲν ἐπροφητεύσαμεν ἐν τῷ ὀνόματί σου; Καὶ τότε θὰ εἰπῶ εἰς αὐτοὺς ὅτι οὐδέποτε σᾶς ἐγνώρισα ὡς ἰδικούς μου· φύγετε ἀπὸ κοντὰ μου σεῖς ποὺ ἐργάζεσθε τὴν ἀνομίαν»¹³ (διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν προσέχουν τοὺς ἑαυτοὺς των εὐκόλα παρασύρονται πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν ὀρθὴν πίστιν), ὁ δὲ Παῦλος ὅταν, γράφων πρὸς τοὺς Ἑβραίους, λέγη καὶ συμβουλεύῃ τὰ ἐξῆς· «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνην μὲ ὄλους καὶ τὸν ἁγιασμόν, χωρὶς τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν θὰ ἰδῆ τὸν Κύριον»¹⁴, ὀνομάζων ἁγιασμόν τὴν σωφροσύνην, ὥστε πρέπει ὁ καθένας νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ νὰ μὴ σχετίζεται μὲ ἄλλην· διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν γυναῖκα του, εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῆ, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην θὰ ὀδηγηθῆ ὅπωςδὴποτε εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ ἄπειρα κατορθώματα· καθ' ὅσον εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μὲ τὴν πορνείαν, μᾶλλον δὲ αὐτὸ δὲν εἶναι πλέον πορνεία, ἀλλὰ μοιχεία· διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ συνήψασα γάμον μὲ ἄνδρα, ἂν ἔλθῃ εἰς σαρκικὴν ἔνωσιν μὲ ἄλλον, μοιχεύει πλέον, ἔτσι καὶ ὁ ἄνδρας ποὺ συνῆψε γάμον μὲ γυναῖκα, ἂν ἔχῃ ἄλλην γυναῖκα, μοιχεύει. Ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος δὲν θὰ κληρονομήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ θὰ ριφθῆ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Ἄκουσε αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Χριστὸς δι' αὐτοὺς· «Ὁ σκώληξ αὐτῶν δὲν θὰ σταματήσῃ νὰ τοὺς κατατρώγῃ καὶ

μίαν γὰρ ἔχει συγγνώμην ὁ μετὰ γυναῖκα καὶ παραμυθίαν
 ιουσαίτην ἐξυβρίζων εἰς ἑτέραν τοῦτο γὰρ ἀκρασία λοιπόν.
 Εἰ δὲ καὶ αὐτῆς ἀπέχονται οἱ πολλοί, διὰ νησιείας και-
 ρὸς ἢ, διὰ προσευχῆς, ὁ μὴδὲ ταύτη ἀρκούμενος, ἀλλὰ καὶ
 5 ἑτέρον μὴ γινόμενος, πόσον οὗτος σωρεύει πῦρ ἐαυτῶ; Εἰ
 τὸν ἀπολύσαντα τὴν ἑαυτοῦ καὶ ἐκβαλόντα, ἑτέρον μίγνυσθαι
 οὐκ ἔστι (μοιχεία γὰρ τοῦτό ἐστιν), ὁ ἔνδον αὐτῆς ἑτέραν
 ἐπεισάγων πόσον ἐργάζεται κακόν; Μηδεὶς τοίνυν τοῦτο
 τὸ νόσημα συγχωρεῖτω μένειν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ πρόβριζον
 10 ἀκασιπῶ. Οὐχ οὕτως ἀδικεῖ τὴν γυναῖκα, ὡς ἐαυτὸν οὐ-
 τῶ γὰρ τὸ ἀμάρτημα τοῦτο χαλεπὸν καὶ ἀσύγνωστον, ὅτι,
 ἂν μὲν εἰδωλοπάτηρου χωρισθῇ, μὴ βουλομένου ἐκείνου, κο-
 λάζει τὴν γυναῖκα ὁ Θεός, πόρον δὲ ἂν χωρισθῇ, οὐκ ἔστι.
 Ὅρα ὅσον ἐστὶ τοῦτο κακόν; «Ἐὰν γὰρ τις», φησί,
 15 ἠπιστῆ ἄνδρα ἔχη ἄπιστον, καὶ αὐτὸς σπυροδοκῆ οἰκεῖν μετ'
 αὐτῆς, μὴ ἀφίετω αὐτόν». Περὶ δὲ πόρνῆς οὐχ οὕτως·
 ἀλλὰ τί; «Ἐὰν τις ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτός
 λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι»· εἰ γὰρ ἡ σπυρο-
 σία σῶμα ἐν ποιεῖ, τὸν συγγινόμενον πόρνη ἀνάγκη ἐν σῶ-
 20 μα γίνεσθαι. Πῶς οὖν θέξεται ἡ κοσμία τοῦτον, Χριστοῦ
 μέλος οὖσα; ἢ πῶς ἑαυτῇ συνάφει τὸ τέλος τῆς πόρνῆς;
 Καὶ ὄρα τὴν ὑπερβολήν. Ἡ μὲν τῶ ἀπίστῳ σπυροδοκῶσα
 οὐκ ἔστιν ἀκάθαρτος («ἡγιασται γὰρ, φησὶν, ὁ ἀνὴρ ὁ ἄ-
 πιστος ἐν τῇ γυναικί»), ἐπὶ δὲ τῆς πόρνῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ
 25 τί; «Ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, ποιήσω μέλη πόρ-
 νῆς;». Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ ἁγιασμός μένει, κακείνου σπυροδοκῶν-
 τος, καὶ οὐκ ἐξίσταται, ἐνταῦθα δὲ ἀναχωρεῖ· δεινὸν γὰρ

13. Ἐβρ. 12, 14.

14. Μάρκ. 9, 46.

15. Α' Κορ. 7, 13.

16. Ματθ. 5, 32.

17. Α' Κορ. 7, 14.

18. Α' Κορ. 6, 15.

τὸ πῦρ δὲν θὰ σβήσῃ»¹⁴· διότι καμμίαν συγχώρησιν δὲν ἔχει αὐτὸς ποῦ ἔχει γυναῖκα καὶ τοῦ παρέχει τόσην ἀνακούφισιν νὰ τὴν προσβάλλῃ μὲ τὴν σχέσιν του μὲ ἄλλην· διότι αὐτὸ πλέον εἶναι ἀκολασία. Ἐὰν ὅμως πολλοὶ ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα των, ὅταν εἶναι περίοδος νηστείας, ὅταν προσευχῆς, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν γυναῖκα του, ἀλλὰ καὶ ἔρχεται εἰς σχέσιν μὲ ἄλλην, πόσον πῦρ σωρεύει αὐτὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του; Ἐάν, ἐκεῖνος ποῦ ἐχώρισε τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν ἐξεδίωξε ἀπὸ τὴν οἰκίαν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συνάπτῃ σχέσιν μὲ ἄλλην (διότι αὐτὸ εἶναι μοιχεία), αὐτὸς, ποῦ ὁδηγεῖ ἄλλην εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐνῶ εὐρίσκεται μέσα ἢ γυναῖκα του, πόσον κακὸν διαπράττει; Κανεὶς λοιπὸν νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ αὐτὸ τὸ νόσημα νὰ μένη εἰς τὴν ψυχὴν του, ἀλλὰ νὰ τὸ βγάζῃ ἀπὸ τὴν ρίζαν. Δὲν ἀδικεῖ τόσον τὴν γυναῖκα του, ὅσον τὸν ἑαυτὸν του· διότι τὸ ἀμάρτημα αὐτὸ εἶναι τόσον φοβερὸν καὶ ἀσυγχώρητον, ὥστε, ἂν μὲν ἢ γυναῖκα χωρισθῇ ἀπὸ εἰδωλολάτριν, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἐκεῖνος, τὴν τιμωρεῖ ὁ Θεὸς τὴν γυναῖκα, ἐνῶ ἐάν χωρισθῇ ἀπὸ πόρνον, ὄχι πλέον.

Βλέπεις πόσον κακὸν εἶναι αὐτό; Διότι λέγει· «Ἐὰν κάποια πιστὴ ἔχῃ ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς ἀνέχεται νὰ κατοικῇ μαζί της, νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείπῃ αὐτή»¹⁵. Διὰ τὴν πόρνην ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τί; «Ἐὰν κάποιος χωρὶς τὴν γυναῖκα του, ἐκτὸς ἀπὸ αἰτίαν πορνείας, τὴν κάμνει νὰ διαπράξῃ μοιχείαν»¹⁶· διότι, ἐὰν ἢ σαρκικὴ ἔνωσις δημιουργῇ ἓνα σῶμα, κατ' ἀνάγκην γίνεται ἓνα σῶμα καὶ αὐτὸς ποῦ ἔρχεται εἰς σχέσιν μὲ πόρνην. Πῶς λοιπὸν θὰ δεχθῇ αὐτὸν ἢ φρόνιμη γυναῖκα, ἐνῶ εἶναι μέλος τοῦ Χριστοῦ; ἢ πῶς θὰ ἐνώσῃ μὲ τὸν ἑαυτὸν της τὸ μέλος τῆς πόρνης; Καὶ πρόσεχε τὴν ὑπερβολήν. Ἐκείνη μὲν ποῦ συγκατοικεῖ μὲ τὸν ἄπιστον δὲν εἶναι ἀκάθαρτος (διότι λέγει· «Ἐχει ἁγιασθῆ ὁ ἄπιστος ἄνδρας διὰ τῆς γυναικὸς του»¹⁷), διὰ τὴν πόρνην ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τί; «Νὰ πάρω λοιπὸν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τὰ κάνω μέλη πόρνης;»¹⁸. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν παραμένει ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἂν ἀκόμη ἐκεῖνος συγκατοικῇ μαζί της καὶ δὲν φεύγῃ,

ἢ πορνεία, καὶ ἀνάταιον προξενούσα κόλασιν. Καὶ ἐνιαῦθα δὲ μυρία ἐπισπᾶται κακά· θίον γὰρ ταλαίπωρον καὶ μοχθηρὸν ἀναγκάζεται ζῆν ὁ τοιοῦτος, καὶ τῶν κολαζομένων οὐδὲν ἄμεινον διάκειται, εἰς τὴν ἀλλοτριάν οἰκίαν ὑπεισιῶν
 5 μετὰ δέους καὶ τρόμου πολλοῦ, καὶ πάντας ὁμοῦ ὑποπιεύων, καὶ οἰκέτας, καὶ ἐλευθέρους.

Διό, παρακαλῶ, σπουδάσατε ἀπηλλάχθαι τοῦ νοσήματος τούτου. Εἰ δὲ μὴ πείθεσθε, τῶν προσδύρων μὴ ἐπιθαίνετε τῶν ἱερῶν καὶ γὰρ τὰ ψώρας ἐμπεπλησμένα πρόβατα, καὶ
 10 νόσου γέμντια οὐ δεῖ μετὰ τῶν ὑγιαινόντων ἀγελάζεσθαι, ἀλλ' ἀπελαύνειν τῆς ποιμνης, ἕως ἂν τὴν νόσον ἀποθῶνται. Μέλη γὰρ Χριστοῦ γεγόναμεν, μὴ δὴ μέλη πόρνῆς γενόμεθα. Οὐκ ἔστι τὰ ἐνιαῦθα πορνεῖον, ἀλλ' Ἐκκλησία. Τὰ δὲ μέλη τῆς πόρνῆς ἂν ἔχῃς, μὴ σιῆς ἐν ἐκκλησίᾳ, ἵνα μὴ
 15 ἐξυθρίσῃς τὸν ἰόπον. Εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἦν, εἰ γὰρ μὴ κόλασις ἦν, μετὰ τὰς συνθήκας ἐκεῖνας καὶ τὰς γαμηλίους λαμπάδας, μετὰ τὴν εὐνήν τὴν δικαίαν, μετὰ τὴν παιδοποιίαν, μετὰ τὴν κοινωνίαν πῶς ἀνέξῃ προσκολλᾶσθαι ἑτέρα; πῶς οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾷς; Οὐκ οἶδας διὸ οἱ μετὰ
 20 τὴν τελευτὴν τῆς ἑαυτῶν ἑτέραν ἐπεισαγόμενοι παρὰ πολλῶν καταγινώσκονται, καίτοι οὐ κόλασιν ἔχει τὸ πρᾶγμα; Σὺ δὲ καὶ ζώσης ἑτέραν ἐπεισάγεις. Καὶ πόσης οὐχὶ ταῦτα λαγνείας; Μάθε τί περὶ τῶν τοιούτων εἴρηται· «Ὁ σκόληξ», φησὶν, «αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεοθήσεται». Φροῖξον τὴν ἀπειλήν, φοβήθητι τὴν κόλασιν. Οὐκ ἔστιν ἐνιαῦθα ἰσοσύνη ἢ ἡδονή, ὅση ἐκεῖ τιμωρία. Ἄλλὰ μὴ γένοιτό τινα ὑπεύθυνον γενέσθαι τῆς κολάσεως ἐκείνης, ἀλλὰ τὴν ἀγιωσύνην ἀκοῦντας ἰδεῖν τὸν Χριστόν, καὶ τῶν

ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἀναχωρεῖ· διότι εἶναι φοβερόν πρᾶγμα ἢ παρουσία, φοβερόν καὶ προξενεῖ ἀθάνατον τιμωρίαν. Καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν προξενεῖ ἀμέτρητα κακὰ· διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἀναγκάζεται νὰ ζῆ ζωὴν ἀθλίαν καὶ μοχθηρὰν καὶ εὐρίσκεται καθόλου εἰς καλύτεραν θέσιν ἀπὸ τοὺς τιμωρημένους, καθ' ὅσον εἰσέρχεται εἰς τὴν ξένην οἰκίαν μὲ πολλὴν φόβον καὶ τρόμον, καὶ ὅλους τοὺς ὑποπτεύεται ἔξ ἴσου, καὶ δούλους καὶ ἐλευθέρους.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, φροντίσατε νὰ ἀπαλλαχθῆτε ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόσημα. Ἐὰν ὅμως δὲν πείθεσθε, μὴ πατῆτε τὰ ἱερὰ πρόθυρα· καθ' ὅσον τὰ πρόβατα, ποὺ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὴν ψώραν καὶ εἶναι ἀσθενῆ, δὲν πρέπει νὰ ζοῦν εἰς τὴν ἰδίαν ποιμνὴν μὲ τὰ ὑγιῆ, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ποιμνὴν ἕως ὅτου ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν νόσον. Μέλη λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ ἔχομεν γίνεи, ἃς μὴ γενώμεθα μέλη πόρνης. Δὲν εἶναι ὁ χῶρος αὐτὸς πορνείον, ἀλλ' Ἐκκλησία. Ἄν ὅμως ἔχῃς τὰ μέλη τῆς πόρνης, μὴ ἔλθῃς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ μὴ προσβάλῃς τὸν τόπον. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε γέεννα, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε κόλασις, μετὰ τὰς συμφωνίας ἐκεῖνας καὶ τὰς γαμηλίους λαμπάδας, μετὰ τὴν νόμιμον συνεύρεσιν ἐπὶ τῆς ἰδίας κλίνης, μετὰ τὴν τεκνοποιίαν, μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κοινωvίαν πῶς θ' ἀνεχθῆς νὰ προσκολληθῆς εἰς ἄλλην; πῶς δὲν ἐντρέπεσαι οὔτε κοκκινίζεις; Δὲν γνωρίζεις ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ εἰσάγουν εἰς τὴν οἰκίαν των, μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου των, ἄλλην γυναῖκα, ἐπικρίνονται ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἄξιον τιμωρίας τὸ πρᾶγμα. Σὺ δὲ καὶ ἐν ὅσῳ ζῆ ἀκόμη εἰσάγεις ἄλλην; Καὶ πόσης φιληδονίας δείγματα δὲν εἶναι αὐτά; Μάθε τί ἔχει λεχθῆ διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἴδους· «Ὁ σκώληξ», λέγει, «αὐτῶν δὲν θὰ πεθάνῃ καὶ τὸ πῦρ δὲν θὰ σθησθῆ»¹⁹. Νοιώσε φρίκην διὰ τὴν ἀπειλὴν καὶ φόβον διὰ τὴν κόλασιν. Δὲν εἶναι ἐδῶ τόση ἢ ἡδονή, ὅση εἶναι ἐκεῖ ἢ τιμωρία. Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ συμβῆ νὰ γίνῃ κανεὶς υπεύθυνος ἐκείνης τῆς τιμωρίας, ἀλλά, ἀσκοῦντες τὴν ἀγιωσύνην, νὰ ἰδοῦ-

ἐπηγγελέμενων τυχεῖν ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς
ἀπολαῦσαι χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μεν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ ποῦ μᾶς ὑπεσχέθη ὁ Θεός, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ συμβῇ ὅλοι μας νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΔ'

Ἰω. 11, 41 - 48

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε·
Πάτερ, εὐχαριστιῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ἤ-
5 δειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον
τὸν περιεστῶτα εἶπον», καὶ πᾶ ἐξῆς.

1. Ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι ὁ Χρι-
στὸς οὐχ οὕτω πρὸς τὴν ἀξίαν ὁρᾷ τὴν ἑαυτοῦ, ὡς πρὸς τὴν
σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, οὐδ' ὅπως τι μέγα φθέγγεται, ἀλλ'
10 ὅπως δυνάμενον ἡμᾶς ἐπισπάσασθαι. Διὰ τοῦτο τὰ μὲν ὑ-
ψηλὰ καὶ μεγάλα, ὀλίγα, καὶ αὐτὰ δὲ κεκρυμμένα, τὰ δὲ
ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ, πολλὰ περιορᾷ τοῖς αὐτοῦ λόγοις. Ἐ-
πειδὴ γὰρ τοῦτοις ἐνήγοντο μᾶλλον, τοῦτοις καὶ ἐνδιατρι-
βει, καὶ οὔτε αὐτὰ διόλου φθέγγεται, ὥστε μὴ τοὺς μετὰ
15 ταῦτα θλαβῆναι, οὔτε αὐτὰ ἀποσιωπᾷ, ὥστε μὴ τοὺς τότε
σκανδαλισθῆναι· οἱ μὲν γὰρ τῆς ταπεινότητος ἐξελθόντες,
καὶ ἐξ ἐνὸς ὑψηλοῦ δόγματος τὸ πᾶν δυνήσονται καιδεῖν,
οἱ δὲ αἰεὶ ταπεινοὶ ὄντες, εἰ μὴ πολλάκις ταῦτα ἤκουον,
οὐδ' ἂν ὄλως προσῆλθον. Ἀμέλει γοῦν οὐδὲ μετὰ τισαῦτα
20 μένουσιν, ἀλλὰ καὶ λιθάζουσι, καὶ διώκουσι, καὶ ἀναιρεῖν
ἐπιχειροῦσι, καὶ βλάβημον ἀποκαλοῦσι, καί, διὰ μὲν ἴ-
σον ἐναντὶν ποιῆ τῷ Θεῷ, οὔτω λέγουσιν, «Ὁὗτος βλασφη-
μεῖ», ὅταν δὲ εἴπῃ, «Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι», ἔτι καὶ
δαμονῶντα καλοῦσιν, ὥσπερ καὶ διὰ θανάτου κρείττονα

1. Μάρκ. 2, 7.

2. Ματθ. 9, 2.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΔ΄

Ίω. 11, 41 - 48

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσήκωσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς του ἐπάνω καὶ εἶπε· Πάτερ, σ' εὐχαριστῶ πού με ἤκουσες. Ἐγὼ δὲ τὸ ἐγνώριζα ὅτι πάντοτε με ἀκούεις; ἀλλὰ τὸ εἶπα διὰ τὸ πλῆθος τὸ παρευρισκόμενον ἐδῶ» καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Αὐτὸ πού πολλές φορές εἶπα, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἀποβλέπει τόσον πρὸς τὴν ἰδικήν του ἀξίαν, ὅσον πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἰδικήν μας, οὔτε πῶς νὰ εἰπῇ κάτι τὸ σπουδαῖον, ἀλλὰ κάτι πού νὰ ἡμπορῇ νὰ μᾶς προσελκύσῃ κοντά του. Διὰ τοῦτο τὰ μὲν ὑψηλὰ καὶ μεγάλα νοήματα εἶναι ὀλίγα εἰς τοὺς λόγους του καὶ αὐτὰ συγκεκαλυμμένα, ἐνῶ τὰ ταπεινὰ καὶ ἀσήμαντα νοήματα καταπλημμυρίζουν τοὺς λόγους του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ αὐτὰ ἐσυγκινοῦντο περισσότερο, αὐτὰ καὶ προτιμᾶ, καὶ οὔτε αὐτὰ τὰ φανερώνει ἐξ ὀλοκλήρου, ὥστε νὰ μὴ βλαβοῦν ὅσοι θὰ ἐπίστευον εἰς τὸ μέλλον, οὔτε τὰ ἀποσιωπᾶ, ὥστε νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν οἱ τότε πιστοί· διότι ἐκεῖνοι μὲν πού ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν ταπεινότητα θὰ ἡμπορέσουν καὶ ἀπὸ ἓνα ὑψηλὸν δόγμα νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ πᾶν, ἐνῶ ἐκεῖνοι πού ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὴν ταπεινότητα, ἐὰν δὲν τὰ ἤκουον αὐτὰ πολλές φορές, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν οὔτε κἂν νὰ τὸν πλησιάσουν. Ὄταν λοιπὸν οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα μένουν κοντά του, ἀλλὰ καὶ τὸν λιθοβολοῦν καὶ τὸν ἐκδιώκουν καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ τὸν ὀνομάζουν βλάσφημον, καὶ ὅταν μὲν ἐξισώνῃ τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Θεόν, λέγουν τὰ ἐξῆς, «Αὐτὸς βλασφημεῖ»¹, ὅταν δὲ λέγῃ, «Συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου»², τὸν ἀποκαλοῦν ἀκόμη καὶ δαιμονισμένον, ὅπως ἀ-

εἶναι τὸν ἀκούοντα αὐτοῦ τῶν ρημάτων, ἢ καὶ διὰ λέγει· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί», ἐγκαταλιμπάνουσιν αὐτόν, καὶ σκανδαλίζονται πάλιν, διὰ λέγει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι.

5 Εἰ γοῦν ταῦτα οὐκ ἔφερον, σπανιάκις λεγόμενα, σχολῆ γ' ἄν, εἰ διὰ πάντων ὑψηλὸς ἦν ὁ λόγος καὶ οὕτως ὑφαίνετο, παρέσχον ἄν αὐτῷ. Ὅτιαν γοῦν λέγει, «Καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ», καὶ διὰ «ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα», τότε πιστεύουσι. Καὶ ὅτι τότε, δῆλον ἀπὸ τοῦ τὸν Εὐαγγελι-
 10 σιὴν τοῦτο ἐπισημήνασθαι καὶ εἰπεῖν διὰ, «ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν». Εἰ τοίνυν τὸ μὲν ταπεινὰ φθέγγεσθαι πρὸς πίστιν ἐφεῖλκε, τὸ δὲ ὑψηλά, ἀπεσώθει, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας μὴ λογίζεσθαι τῶν ταπεινῶν τὴν αἰτίαν πᾶσαν διὰ διὰ τοὺς ἀκροατὰς εἴρηται; Ἐπεὶ καὶ
 15 ἀλλαχοῦ, μέγα τι εἰπεῖν βουληθεῖς, εἰρήσῃ, τὴν αἰτίαν ταύτην προσθεῖς καὶ εἰπὼν «Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, θάλα ἄγκιστρον εἰς τὴν θάλασσαν», δὲ δὴ ποιεῖ καὶ ἐνταῦθα· μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, «Ἐγὼ ἤδειν διὰ πάντισέ μου ἀκούεις», ἐπήγαγεν «Ἄλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περισιτώα
 20 εἶπον, ἵνα πιστεύσωσι». Μὴ ἡμέτερα τὰ ρήματα; μὴ στοχασμὸς ἀνθρώπινος; Ὅτιαν οὖν τις ἀπὸ τῶν γεγραμμένων μὴ ἀνέχηται πείθεσθαι διὰ ἐσκανδαλίζοντο ἐπὶ τοῖς ὑψηλοῖς, ἀκούων τοῦ Χριστοῦ λέγοντος διὰ τοῦτο ταπεινὰ φθέγγεσθαι, ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσι, πῶς λοιπὸν τῆς φύσεως εἶναι
 25 τὰ εὐτελεῆ ὑποπιεύσει ρήματα, ἀλλὰ μὴ συγκαταβάσεως;

Ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ, φωνῆς ἐνεχθείσης ἄνωθεν, ἔλεγεν «Ὁὐ δὲ ἐμὲ ἢ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς», καίτοι τῷ μὲν ὑψηλῷ ἔξεστι πολλὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγειν ταπεινά, τῷ δὲ ταπεινῷ οὐ θέμις περὶ ἑαυτοῦ μέγα τι καὶ ὑψηλὸν

3. Ἰω. 14, 10.

4. Ἰω. 14, 31.

5. Ἰω. 7, 28.

6. Ἰω. 8, 30.

7. Ματθ. 17, 27.

8. Ἰω. 12, 30.

κριβῶς πάλιν καὶ ὅταν λέγῃ ὅτι αὐτὸς ποῦ ἀκούει τὰ λόγια του δὲν ἔχει νὰ φοβηθῆ τὸν θάνατον, ἢ καὶ ὅταν λέγῃ, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα»³, τὸν ἐγκαταλείπουν, καὶ σκανδαλίζονται πάλιν, ὅταν λέγῃ ὅτι ἔχει κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπέφερον αὐτὰ ποῦ σπανίως ἐλέγοντο, μετὰ μεγάλης δυσκολίας θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸν προσέχουν, ἐὰν ὅλος ὁ λόγος του ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ ὑψηλὰ νοήματα καὶ ἐξεφράζοντο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ, «Σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ μου, ἔτσι καὶ ἐνεργῶ»⁴, καὶ ὅτι, «Δὲν ἦλθον ἀπὸ μόνος μου»⁵, τότε πιστεύουν. Καὶ τὸ ὅτι τότε, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ ἐπεσήμανεν αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς μὲ τὰ λόγια, «ἐνῶ ἔλεγεν αὐτὰ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»⁶. Ἐὰν λοιπὸν οἱ μὲν ταπεινοὶ λόγοι προσεῖλκυον εἰς τὴν πίστιν, οἱ δὲ ὑψηλοὶ ἀπεμάκρυνον, πῶς δὲν ἀποτελεῖ μεγίστην ἀνοησίαν νὰ μὴ θεωροῦμεν ὅτι οἱ ταπεινοὶ λόγοι ἐλέχθησαν ἐξ αἰτίας τῶν ἀκροατῶν; Διότι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, θέλων νὰ εἰπῆ κάτι τὸ σπουδαῖον, ἐσιώπησεν, ἀφοῦ ἐπρόσθεσεν αὐτὴν τὴν αἰτίαν καὶ εἶπε, «Διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσωμεν ὁμῶς αὐτούς, ρίψε ἀγκίστρι εἰς τὴν θάλασσαν»⁷, πρᾶγμα λοιπὸν ποῦ κάμνει καὶ ἐδῶ· διότι μετὰ τοὺς λόγους, «Ἐγὼ ἐγνώριζα ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις», ἐπρόσθεσεν· «Ἀλλὰ τὸ εἶπα αὐτὸ ἐξ αἰτίας τοῦ παρευρισκομένου πλήθους, διὰ νὰ πιστεύσουν». Μήπως εἶναι ἰδικά μας τὰ λόγια; μήπως εἶναι ἀνθρωπίνη σκέψις; Ὅταν λοιπὸν κανεὶς δὲν ἀνέχεται ἀπὸ τὰ γραμμένα νὰ πεισθῆ, διότι ἐσκανδαλίζοντο μὲ τὰ ὑψηλοῦ περιεχομένου λόγια, ἀκούων τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ, ὅτι δι' αὐτὸ ὁμιλεῖ μὲ ταπεινὰ λόγια, διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν, πῶς λοιπὸν θὰ σκεφθῆ ὅτι εἶναι λόγια εὐτελεῆ ἐκ φύσεως καὶ ὄχι ἐκ συγκαταβάσεως;

Ἔτσι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ὅταν ἠκούσθῃ φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἔλεγεν· «Δὲν ἠκούσθῃ αὐτὴ ἢ φωνὴ δι' ἐμένα, ἀλλὰ δι' ἐσαῶς»⁸, ἂν καὶ βέβαια ὁ μὲν ὑψηλὸς πνευματικὰ ἠμπορεῖ νὰ λέγῃ πολλὰ ταπεινὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐνῶ ὁ ταπεινὸς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λέγῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν

φθέγγασθαι· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἀπὸ συγκαισιθάσεως γίνεται, καὶ τὴν τῶν διδασκομένων ἀσθένειαν αἰτίαν ἔχει, μᾶλλον δὲ τὸ ἐνάγειν εἰς ταπεινοφροσύνην ὄραν, καὶ τὸ σάρκα περι-
 κείσθαι, καὶ τὸ παιδεύειν τοὺς ἀκούοντας μηδὲν περὶ ἑαυ-
 5 τῶν μέγα λαλεῖν, καὶ τὸ νομίζεσθαι ἀνιήθεον, καὶ τὸ ἀπι-
 στειῖσθαι ἢ κεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ὑποπιεῦεσθαι λύειν
 τὸν νόμον, καὶ τὸ βασκαίνειν τοὺς ἀκούοντας, καὶ πρὸς αὐ-
 τὸν ἀπεχθῶς διακειῖσθαι (διότι ἔλεγεν ἑαυτὸν ἴσον τῷ Θεῷ),
 τὸ δὲ ταπεινὸν ὄντα τινὰ ὑψηλὸν τι περὶ ἑαυτοῦ λέγειν, οὐ-
 10 δεμίαν ἔχει αἰτίαν οὔτε εὐλογον, οὔτε ἄλογον, ἀλλ' ἢ ἀπό-
 νοια ἂν εἶη μόνον καὶ ἀναίδεια, καὶ τόλμα ἀσύγγνωστος.
 Τίνος οὖν ἔνεκεν ταπεινὰ φθέγγεται, πῆς ἀπορρήτου καὶ
 μεγάλης οὐσίας ἐκείνης ὦν; Τῶν τε εἰρημένων ἔνεκεν,
 καὶ ὥστε μὴ νομιοθῆναι ἀγέννητος· καὶ γὰρ Παῦλος τοι-
 15 οὔτῳ ἐστὶ φαίνεται φοβηθεῖς. Διὸ καὶ ἔλεγε «Χωρὶς τοῦ
 ὑποιάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα»· ἀσεβὲς γὰρ τοῦτο καὶ λο-
 γίσασθαι.

Εἴ γε, ἐλάτιων τοῦ γεγεννηκότος ὦν καὶ ἐτέρας οὐσίας,
 ἴσος ἐνομίζετο, οὐκ ἂν οὖν πάντα ἐποίησεν, ὥστε μὴ νομι-
 20 οθῆναι τοῦτο; Νῦν δὲ αὐτὸς τούναντιον ποιεῖ, λέγων «Εἰ
 μὴ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, μὴ πιστεύετε μοι»·
 καὶ τὸ λέγειν δὲ διὸ «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν
 ἐμοί», τὴν ἰσότητα ἡμῖν αἰνίττειται. Ἐχοῦν δὲ μετὰ πολλῆς
 αὐτὸ σφοδρότητος καθελεῖν, εἴ γε καιαδεέστερος ἦν, καὶ
 25 μηδαμοῦ ὄλως εἰπεῖν διὸ «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ
 ἐν ἐμοί», ἢ διὸ «ἐν ἐσμεν», ἢ διὸ «ὡ ἐωρακῶς ἐμὲ ἐώρακε
 τὸν Πατέρα»· καὶ γὰρ, περὶ δυνάμεως ὅτε λόγος ἦν αὐτῷ,
 ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν»· καὶ περὶ ἐξουσίας
 ὅτε λόγος ἦν, πάλιν ἔλεγεν· «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει

9. Α' Κορ. 15, 27.

10. Ἰω. 10, 37.

11. Ἰω. 14, 10.

12. Ἰω. 10, 30.

13. Ἰω. 14, 9.

14. Ἰω. 10, 30.

του κάτι τὸ ἀνώτερον καὶ ὑψηλόν· διότι τὸ μὲν πρῶτο γίνεται ἀπὸ συγκατάβασιν καὶ ἔχει ὡς αἰτίαν τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν τῶν διδασκομένων, μᾶλλον δὲ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ ν' ἀποβλέπουν πρὸς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ ὅτι περιβάλλονται ἀπὸ σάρκα καὶ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀκροατὰς νὰ μὴ λέγουν τίποτε τὸ μέγα διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ τὸ νὰ τὸν θεωροῦν ἀντίθεον καὶ τὸ νὰ μὴ γίνεται πιστευτὸν ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τὸ νὰ ὑποπτεύωνται ὅτι καταλύει τὸν νόμον καὶ τὸ νὰ τὸν φθονοῦν οἱ ἀκροαταὶ καὶ τὸ νὰ συμπεριφέρωνται ἐχθρικὰ πρὸς αὐτὸν (διότι ἔλεγον ὅτι ἐξισώνει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Θεόν), ἐνῶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ταπεινὸς καὶ νὰ λέγῃ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του κάτι τὸ ὑψηλόν, δὲν ἔχει καμμίαν αἰτίαν οὔτε λογικὴν οὔτε παράλογον, ἀλλ' εἶναι μόνον ἀνοησία, ἀναίδεια καὶ τόλμη ἀσυγχώρητος. Διὰ ποίαν αἰτίαν λοιπὸν ὀμιλεῖ μὲ ταπεινὰ λόγια, ἐνῶ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπερίγραπτον καὶ μεγάλην ἐκείνην οὐσίαν; Καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὅσων ἐλέχθησαν καὶ διὰ νὰ θεωρηθῇ ἀγέννητος· καθ' ὅσον ὁ Παῦλος φαίνεται νὰ φοβῆται κάτι παρόμοιον. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνον εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέταξε τὰ πάντα»⁹· διότι αὐτὸ θὰ ἦτο ἀσέβεια καὶ τὸ νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς.

Ἐὰν λοιπὸν ἦτο κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα του καὶ ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν καὶ ἐθεωρεῖτο ἴσος, δὲν θὰ ἔκαμνε τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ σχηματισθῇ αὐτὴ ἡ γνώμη; Ἐνῶ τώρα αὐτὸς κάμνει τὸ ἀντίθετον, λέγων· «Ἐὰν δὲν ἐκτελῶ τὰ ἔργα ἐκείνου ποῦ μὲ ἀπέστειλε, μὴ μὲ πιστεύετε»¹⁰· καὶ μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ ὅτι «Ἐγὼ εὐρίσκομαι μέσα εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα»¹¹, ὑπαινίσσεται εἰς ἡμᾶς τὴν ἰσότητα μὲ τὸν Πατέρα. Ἐπρεπε δέ, ἐὰν ἦτο βέβαια κατώτερος, μὲ πολλὴν σφοδρότητα νὰ ἐξαλείψῃ αὐτὴν τὴν σκέψιν, καὶ οὔτε κἂν νὰ εἰπῇ, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», ἢ ὅτι «εἴμεθα ἓνα»¹², ἢ ὅτι «Ἐκεῖνος ποῦ εἶδεν ἐμένα, ἔχει ἰδεῖ καὶ τὸν Πατέρα»¹³· καθ' ὅσον, καὶ ὅταν ὠμίλει περὶ τῆς δυνάμεως, ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα»¹⁴· καὶ ὅταν ὠμίλει περὶ τῆς ἐξουσίας, πάλιν ἔλεγεν· «Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει

τούς νεκρούς και ζωοποιεῖ, οὕτω και ὁ Υἱὸς οὓς θέλει
 ζωοποιεῖ», ὅπερ οὐ δυνατὸν ἦν ἐτέρας ὄντια οὐσίας ποιεῖν.
 Εἰ δὲ και δυνατὸν ἦν, οὐκ ἐχορῆν τοῦτο εἰπεῖν, ἵνα μὴ ὑπο-
 πτεύσωσι μίαν και τὴν αἰτὴν οὐσίαν εἶναι· εἰ γάρ, ἵνα μὴ
 5 ὑποπιεύσωσιν ὅτι ἀντίθεός ἐστι, και τὰ μὴ προσήκοντα αὐτῷ
 φθέγγεται πολλάκις, πολλῷ μᾶλλον ἔδει τότε. Νῦν δὲ τὸ
 λέγειν, «Ἴνα τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα»,
 και τὸ λέγειν «Τὰ ἔργα, ἃ ἐκεῖνος ἐργάζεται, καὶ γὰρ ὁμοίως
 ποιῶ», και τὸ λέγειν ἑαυτὸν ἀνάστασιν εἶναι και ζῶην και
 10 φῶς τοῦ κόσμου, ἐξισούτιός ἐστι τῷ γεγεννηκόμῃ ἑαυτόν,
 και τὴν ὑποψίαν ἰσιῶντος, ἣν εἶχον ἐκεῖνοι. Εἶδες πῶς
 δι· μὲν τὸν νόμον οὐ λύει, τοσαῦτα λέγει και ἀπολογεῖται,
 τὴν δὲ δόξαν τῆς ἰσότητος τῆς πρὸς τὸν Πατέρα οὐ μόνον
 οὐ καθαιρεῖ, ἀλλὰ και ἰσησιν; Οὕτω και, εἰπόντων δι
 15 «βλασφημεῖς, δι· ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν», ἀπὸ τῆς τῶν ἔρ-
 γων ἰσότητος αὐτὸ ἔσησε.

2. Και τί λέγω δι· ὁ Υἱὸς τοῦτο ἐποίησεν, ὅπου γε
 και ὁ Πατήρ, ὁ μὴ σάρκα λαβών, τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ;
 και γὰρ και αὐτὸς ἠνέσχετο πολλὰ περὶ αὐτοῦ ταπεινὰ λε-
 20 χθῆναι διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀκούοντων· τὸ γάρ, «Ἀδάμ,
 ποῦ εἶ;», και τὸ «ἵνα γινῶ εἰ ἄρα καιὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν
 συντελοῦνται», και τὸ, «Νῦν ἔγνωσιν δι· φοβῆ τὸν Θεὸν οὐ»,
 και τὸ «Ἐὰν ἄρα ἀκούσωσι», και τὸ, «ἐὰν ἄρα συνῶσι», και,
 «τίς δώσει τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ τούτου οὕτως εἶναι;», και
 25 τὸ λέγεσθαι, «Οὐκ ἔστιν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε», και
 πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα ἐν τῇ Παλαιᾷ εἰ τις ἐκλέγοι, ἀνάξια
 τῆς τοῦ Θεοῦ ἀξίας ὄντια εὐρήσει. Και ἐπὶ τοῦ Ἀχαάβ
 δὲ εἴρηται «Τίς ἀπαιθήσει μοι τὸν Ἀχαάβ;». Και τὸ ἀεὶ
 τῶν ἐλληνικῶν θεῶν καιὰ σύγκρισιν ἑαυτὸν προτιθέναι,

15. Ἰω. 5, 21.

16. Ἰω. 5, 23.

17. Ἰω. 5, 19.

18. Ἰω. 10, 33.

19. Γεν. 3, 9.

20. Γεν. 18, 21.

21. Γεν. 22, 12.

22. Ἰεζ. 3, 11.

23. Δευτ. 5, 29.

24. Ψαλμ. 85, 8.

25. Β' Παραλ. 18, 19.

τούς νεκρούς και χαρίζει εις αυτούς ζωήν, ἔτσι και ὁ Υἱὸς του, ἐκείνους πού θέλει τούς ζωοποιεῖ»¹⁵, πρᾶγμα πού δέν ἦτο δυνατόν νά τὸ κάμη ἐάν ἦτο ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο δυνατόν, δέν ἔπρεπε νά τὸ εἰπῆ αὐτό, διὰ νά μὴ σκεφθοῦν ὅτι εἶναι αὐτὸς και ὁ Πατήρ μία και ἡ ἴδια οὐσία· διότι, ἐάν, διὰ νά μὴ ὑποπτευθοῦν ὅτι εἶναι ἀντίθετος, πολλές φορές λέγει και αὐτὰ πού δέν ταιριάζουν εις αὐτόν, πολὺ περισσότερο ἔπρεπε τότε. Τώρα ὅμως μὲ τὸ νά λέγη, «Διὰ νά τιμοῦν τὸν Υἱόν, ὅπως τιμοῦν τὸν Πατέρα»¹⁶, καθὼς ἐπίσης, «Τὰ ἔργα πού κάμνει ἐκεῖνος, τὰ ἴδια τὰ κάμνω και ἐγώ»¹⁷, και τὸ νά ὀνομάζῃ τὸν ἑαυτὸν του ἀνάστασιν και ζωήν και φῶς τοῦ κόσμου, ἀποδεικνύουν ὅτι ἐξισώνει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Πατέρα και φανερώνουν τὴν γνώμην πού εἶχον ἐκεῖνοι. Εἶδες πῶς λέγει τόσα πολλὰ και ἀπολογεῖται ὅτι δέν καταργεῖ τὸν νόμον, τὴν δὲ γνώμην τῆς ἰσότητός του πρὸς τὸν Πατέρα ὄχι μόνον δέν ἀπορρίπτει, ἀλλὰ και τὴν ἐπιβεβαιώνει; Ἔτσι, και ὅταν εἶπαν, ὅτι «βλασφημεῖς, διότι κάμνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν»¹⁸, τὸ ἐπεβεβαίωσεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἰσότητα τῶν ἔργων του.

2. Καὶ διατί λέγω, ὅτι ὁ Υἱὸς τὸ ἔκαμεν αὐτό, τὴν στιγμὴν πού και ὁ Πατήρ, πού δέν ἔλαβε σάρκα, κάμνει τὸ ἴδιο; καθ' ὅσον και αὐτὸς ἠνείχετο νά λέγωνται πολλὰ ταπεινὰ δι' αὐτόν χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀκροατῶν· διότι τὸ «Ἄδὰμ ποῦ εἶσαι;»¹⁹, και τὸ «Διὰ νά γνωρίσω, ἐάν πρᾶγματι γίνωνται αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὴν κραυγὴν των»²⁰, και τό, «Τώρα ἐγνώρισα ὅτι φοβεῖσαι τὸν Θεόν»²¹, και τὸ «Ἐὰν λοιπὸν ὑπακούσουν»²², και τὸ «Ἐὰν λοιπὸν συνετισθοῦν», και «Ποῖος θὰ κάμη τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ λαοῦ νά εἶναι τέτοια;»²³, και οἱ λόγοι, «Δέν ὑπάρχει, Κύριε, ἀπὸ τοὺς θεοὺς ὅμοιος μὲ σένα»²⁴, και πολλὰ ἄλλα παρόμοια ἐάν ἤθελεν ἐκλέξει κάποιος ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, θὰ τὰ εὔρη νά εἶναι ἀνάξια τῆς ἀξίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ εις τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Ἀχαάβ ἔχει λεχθῆ «Ποῖος θὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Ἀχαάβ;»²⁵. Καὶ τὸ νά συγκρίνη αὐτόν συνεχῶς μὲ τοὺς εἰδωλολατρικούς θεοὺς, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνά-

πάντα ἀνάξια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐιέρως ἄξια γίνεται· καὶ γὰρ οὕτω φιλόανθρωπός ἐστιν, ὡς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ τῶν τῆ ἀξία αὐτοῦ προπόντων ρημάτων ὑπεριδεῖν· καὶ γὰρ καὶ ἀπὸ τὸ ἄνθρωπον γενέσθαι ἀνάξιον, καὶ τὸ δούλου
 5 μορφήν λαβεῖν, καὶ ταπεινὰ φθέγγεσθαι ῥήματα, καὶ ταπεινὰ περιβληθῆναι ἀνάξιον μὲν, εἴ τις πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκείνην ἴδοι, ἄξιον δέ, εἴ τις τὸν ἄφαιον τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας πλοῦτιον λογίσαιτο.

Ἔστι δὲ καὶ ἐτέρα τῆς ταπεινότητος τῶν ρημάτων αἰτία.
 10 Ποία αὕτη; Ὅτι τὸν μὲν Πατέρα καὶ ἠδεσαν καὶ ὡμολόγουν, αὐτὸν δὲ οὐκ ἠδεσαν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐπ' αὐτὸν καταφεύγει ὡς ὡμολογημένον, ἅτε αὐτὸς οὐκ ὦν οὐδέπω ἀξιόπιστος. Οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν εὐτέλειαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἄνοιαν τῶν ἀκούοντων καὶ τὴν ἀσθένειαν. Διὰ τοῦτο καὶ
 15 εὐχεται, καὶ λέγει· «Πάτερ, εὐχαριστιῶ σοι, διὸ ἤκουσάς μου». Εἰ γὰρ οὖς θέλει ζωοποιεῖ, καὶ καθὼς ὁ Πατήρ, οὕτω ζωοποιεῖ, τίνος ἔνεκεν παρακαλεῖ; Ἀλλ' ὦρα λοιπὸν εἰς αὐτὸ ἐμβῆναι τὸ χωρίον. «Ἦσαν οὖν τὸν λίθον, οὗ ἦν ὁ τεθνηκώς κείμενος. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρε τούς ὀφθαλμούς ἄνω,
 20 καὶ εἶπε· Πάτερ, εὐχαριστιῶ σοι, διὸ ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ἠδεν διὸ πάποιέ μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεσιῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν διὸ σὺ με ἀπέστειλας». Ἐρωτήσωμεν οὖν τὸν μὲν αἰρετικόν· Ἀπὸ τῆς εὐχῆς ῥοπήν ἔλαβε καὶ τὸν νεκρὸν ἀνέστησε; πῶς οὖν τὰ ἄλλα χωρὶς εὐ-
 25 χῆς ἐποίει, λέγων· «Σοὶ λέγω, τὸ δαιμόνιον, ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ», καί, «θέλω, καθαρὸσθητι», καί, «ἄρον τὸν κράθβατι σου», καὶ «ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου», καὶ τῆ θαλάσσης, «Σιώπα, πεφίμωσσο», τί δὲ ὅλως ἔχει τῶν ἀποσιόλων πλέον, εἴ γε καὶ αὐτὸς ἐπὶ εὐχῆς ποιεῖ; Μᾶλλον δὲ οὐτε ἐκείνοι
 30 μετὰ εὐχῆς πάντα ἐποίουν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς εὐχῆς πολλάκις,

26. Μαρκ. 9, 25.

27. Μάρκ. 1, 41.

28. Ἰω. 5, 8.

29. Ματθ. 9, 2.

30. Μάρκ. 4, 39.

Ξια τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ ἄλλην ὅμως σκοπιὰν γίνονται ἄξια καθ' ὅσον τόσον φιλόανθρωπος εἶναι, ὥστε χάριν τῆς σωτηρίας μας νὰ παραβλέπη καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ποὺ ἀρμόζουν εἰς τὴν ἀξίαν του· διότι καὶ τὸ ὅτι ἔγινεν ἄνθρωπος εἶναι ἀνάξιον, καὶ τὸ ὅτι ἔλαβε μορφήν δούλου καὶ ὠμίλει μὲ ταπεινὰ λόγια καὶ περιεβάλλετο τὰ ταπεινά, εἶναι μὲν ἀνάξια δι' αὐτόν, ἐὰν κάποιος ἤθελε τὰ συγκρίνει πρὸς τὴν θείαν ἐκείνην ἀξίαν, ἄξια δέ, ἐὰν ἀναλογισθῆ κανεὶς τὸν ἀπερίγραφτον πλοῦτον τῆς φιλανθρωπίας του.

Ἐπίσης δὲ καὶ ἄλλη αἰτία τῆς ταπεινότητος τῶν λόγων του. Ποία εἶναι αὕτη; Τὸ ὅτι τὸν μὲν Πατέρα καὶ τὸν ἐγνώρισαν καὶ τὸν ὠμολόγουν, ἐνῶ αὐτόν δὲν τὸν ἐγνώρισαν. Διὰ τοῦτο καταφεύγει συνεχῶς εἰς ἐκείνον ποὺ ἔχει ὁμολογηθῆ, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἦτο ἀκόμη ἀξιόπιστος. "Ὁχι λόγῳ τῆς ἰδικῆς του εὐτελείας, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀφροσύνης τῶν ἀκροατῶν καὶ τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας των. Διὰ τοῦτο καὶ προσεύχεται καὶ λέγει· «Πάτερ, σ' εὐχαριστῶ ποὺ μὲ ἤκουσες». Διότι, ἐὰν ζωοποιῆ ἐκείνους ποὺ θέλει καὶ ζωοποιεῖ ὅπως καὶ ὁ Πατήρ, διὰ ποῖον λόγον παρακαλεῖ τὸν Πατέρα; "Ὁμως εἶναι ὦρα πλέον νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸ τὸ χωρίον. «Ἐσήκωσαν λοιπὸν τὸν λίθον, ὅπου εὐρίσκετο ὁ νεκρός. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάνω πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε· Πάτερ, σ' εὐχαριστῶ, διότι μὲ ἤκουσες. Ἐγὼ βέβαια ἤξευρα ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις, ἀλλὰ τὸ εἶπα διὰ τὸ παρευρισκόμενον πλῆθος, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες». "Ἄς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν τὸν μὲν αἰρετικόν· Ἐπίσης τὴν προσευχὴν ἔλαβε τὴν δύναμιν καὶ ἀνέστησε τὸν νεκρόν; πῶς λοιπὸν ἔκαμνε τὰ ἄλλα θαύματα χωρὶς προσευχὴν, λέγων, Ἐπίσης ἐσένα τὸ λέγω, τὸ δαιμόνιον, ἔξελθε ἀπὸ αὐτόν»²⁶, καί, «θέλω, καθάρισου»²⁷, καί, «Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου»²⁸, καί «Συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου»²⁹, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, «Σιώπα, βουβάσου»;³⁰ τί δὲ περισσότερο ἔχει ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἐὰν καὶ ὁ αὐτὸς κάμνη τὰ θαύματα κατόπιν προσευχῆς; Μᾶλλον δὲ οὔτε ἐκεῖνοι ἔκαμνον ὅλα τὰ θαύματα κατόπιν προσευχῆς, ἀλλὰ πολλές φορές καὶ

τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ καλοῦντες. Εἰ δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ το-
σαύτην εἶχεν ἰσχύν, πῶς ἂν αὐτὸς εὐχῆς ἐδεήθη; Εἰ δὲ
εὐχῆς ἐδεῖτο, οὐκ ἂν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰσχυσεν. Ὅτι δὲ δῶς
ἐποίει τὸν ἄνθρωπον, ποίας εὐχῆς ἐδεήθη; οὐχὶ ὁμοιμία
5 ἐκεῖ πολλή; «ποιήσωμεν» γάρ, φησὶν, «ἄνθρωπον». Τί δὲ
ἀσθενέστερον, εἰ εὐχῆς ἐδεῖτο;». Ἴδωμεν δὲ καὶ τίς ἦ εὐχή.
«Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, διὸ ἤκουσάς μου». Τίς τοίνυν
οὕτως ἠῤῥξαιό ποτε; Πρὶν ἢ γάρ τι εἰπεῖν, «εὐχαριστῶ σοι»
λέγει, δεικνὺς διὸ οὐ δεῖται εὐχῆς. Ἐγὼ δὲν ἤδειν δι
10 πάντιέ μου ἀκούεις». Τοῦτο εἶπεν, οὐχ ὡς αὐτοῦ ἀδυνα-
τοῦντος, ἀλλ' ὡς μιᾶς γνώμης οὔσης. Τίνος δὲ ἔνεκεν καὶ
εὐχῆς σχῆμα ἀνέλαβε; Μὴ ἐμοῦ, ἀλλ' αὐτοῦ ἄκουσον, λέ-
γοντος· «Διὰ τὸν περισειῶτα ὄχλον, ἵνα πιστεύσωσιν διὸ οὐ
με ἀπέσειλας». Οὐκ εἶπεν Ἐγὼ πιστεύσωσιν διὸ ἐλάτιων
15 εἰμί· διὸ χρεῖαν ἔχω ροπῆς τῆς ἄνωθεν· διὸ χωρὶς εὐχῆς
οὐ δύναμαι ποιῆσαι, ἀλλ' ὥστε οὐ με ἀπέσειλας». Ταῦτα
γὰρ πάντα εὐχῆ δηλοῖ, ἂν ἀπλῶς αὐτὴν ἐκλάβωμεν. Οὐκ
εἶπεν Ἐγὼ ἀπέσειλάς με τὸν ἀσθενοῦντα, τὸν τὴν δουλείαν
ἀπεγνωκότα, τὸν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ποιοῦντα, ἀλλά, ταῦτα
20 πάντα ἀφείς, ἵνα μηδὲν τούτων ὑποπτεύσης, τίθησι τὴν ἀ-
ληθῆ τῆς εὐχῆς αἰτίαν, ἵνα μὴ ἀπίθεόν με νομίσωσιν·
ἵνα μὴ λέγωσιν· Οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἵνα δείξω κατὰ
γνώμην σὴν τὸ ἔργον γινόμενον, μονονουχὶ λέγων διὸ, εἰ
ἤμην ἀντίθεος, οὐκ ἂν προσχώρησε τὸ γινόμενον. Τὸ δὲ «ἤ-
25 κουσάς μου» καὶ ἐπὶ φίλων λέγεται, καὶ ἐπὶ ὁμοτίμων. Ἐ-
γὼ δὲ ἤδειν διὸ πάντιέ μου ἀκούεις· τουτέστι, πρὸς τὸ
γενέσθαι μου τὸ θέλημα οὐ δέομαι εὐχῆς, ἀλλ' ὥστε πεῖσαι

χωρίς προσευχήν, ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Ἐὰν δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶχε τόσον μεγάλην δύναμιν, πῶς θὰ εἶχεν αὐτὸς ἀνάγκην προσευχῆς; Ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην προσευχῆς, δὲν θὰ εἶχε δύναμιν τὸ ὄνομά του. Ὄταν δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργει τὸν ἄνθρωπον, ποίαν προσευχὴν ἐχρειάσθη; μήπως δὲν ὑπῆρξεν ἐκεῖ πλήρης ἰσοτιμία; διότι λέγει «ἄς δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον»²¹. Τί δὲ θὰ ὑπῆρχεν ἀσθενέστερον, ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην προσευχῆς; Ἄς ἰδοῦμεν δὲ καὶ ποία ἦτο ἡ προσευχή του.

Πάτερ, σ' εὐχαριστῶ, διότι μὲ ἤκουσες». Ποῖος λοιπὸν προσηυχῆθη ποτὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι, πρὶν νὰ εἰπῇ κάτι, λέγει, «σ' εὐχαριστῶ», καθιστῶν φανερόν μὲ αὐτὸ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην προσευχῆς. «Ἐγὼ δὲ ἤξευρα ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις». Αὐτὸ τὸ εἶπεν, ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι μία ἡ θέλησις αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς. Καὶ διὰ ποῖον λόγον προσέδωκε μορφὴν προσευχῆς; Ὄχι ἐμένα, ἀλλὰ ἄκουσε τὸν ἴδιον, πού λέγει «Διὰ τὸ ἵπαρευρισκόμενον πλῆθος, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες». Δὲν εἶπε, Ἐὰν νὰ πιστεύσουν ὅτι εἶμαι κατώτερός σου ὅτι ἔχω ἀνάγκην τῆς ἐξ οὐρανοῦ δυνάμεως ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ κάνω χωρὶς προσευχῆν, ἀλλὰ «διότι σὺ μὲ ἀπέστειλες». Διότι ὅλα αὐτὰ προβάλλονται ὡς προσευχή, ἐὰν τὴν ἐκλάβωμεν ἀπὸ τὴν γενικὴν ἄποψιν. Δὲν εἶπεν, Ἄπέστειλες ἐμένα τὸν ἀνίσχυρον, τὸν γνωρίσαντα τὴν δουλείαν, τὸν μὴ ἐκτελοῦντα τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ, ἀφήσας ὅλα αὐτὰ, διὰ νὰ μὴ σκεφθῆς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἀναφέρει τὴν πραγματικὴν αἰτίαν τῆς προσευχῆς, Ἐὰν νὰ μὴ μὲ θεωρήσουν ἀντίθεον, διὰ νὰ μὴ λέγουν Δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ δείξω ὅτι αὐτὸ πού κάμνω εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν θέλησίν σου, ὡσάν δηλαδὴ νὰ λέγῃ ὅτι, ἐὰν ἤμουν ἀντίθεος, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτὸ πού συνέβη. Τὸ δὲ «ἤκουσάς μου», λέγεται καὶ ἐπὶ φίλων καὶ ἐπὶ ἰσοτίμων ἀνθρώπων. «Ἐγὼ δὲ τὸ ἐγνώριζον, ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις» δηλαδὴ, δὲν χρειάζομαι προσευχῆν διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πού θέλω, ἀλλὰ διὰ νὰ πείσω τὸ πλῆθος, ὅτι ἔχομεν σὺ καὶ ἐγὼ μίαν θέλησιν.

δι σοὶ καὶ ἐμοὶ μία βούλησις. Τί οὖν εὐχη; Διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ παχυντέρους.

«Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ». Διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπεν "Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου 5 δεῦρο ἔξω"; διὰ τί μὴ εἶπεν "Ἀνάστησον αὐτόν, Πάτερ"; ἀλλὰ, ταῦτα πάντα ἀφείς, καὶ εὐχαμένου σχῆμα ἀναλαβὼν, διὰ τῶν πραγμάτων τὴν ἀσθενίαν ἐνδείκνυται; "Οὐ καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ σοφίας, διὰ μὲν ρημάτων συγκατάθεσιν, διὰ δὲ τῶν ἔργων ἐξουσίαν ἐπιδείκνυσθαι· ἐπειδὴ 10 γὰρ οὐδὲν ἄλλο εἶχον ἐγκαλεῖν αὐτῷ, ἀλλ' ἢ δι σοὶ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτω τοὺς πολλοὺς ἠπάτων, τούτου ἔνεκεν μὲθ' ὑπερβολῆς δείκνυσι τοῦτό τε αὐτό, δι' ὧν φησι, καὶ καθ' ὃν τρόπον ἡ ἀσθένεια ἐκείνων ἀπῆται· ἐνῆν μὲν γὰρ καὶ ἄλλως δεῖξαι τὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς οἰκειᾶς 15 ἀξίας, ἀλλ' οὐκ ἐδύνατο ἀναθῆναι ἰσοσῦτον ὁ ὄχλος. Καὶ φησι «Δάξαρε, δεῦρο ἔξω». Τοῦτό ἐστιν, ὃ ἔλεγεν «Ἐρχεται ὥρα, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσουσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται». "Ἰνα γὰρ μὴ ῥομίσης δι σοὶ παρ' ἐτέρου ἔλαβε τὴν ἐνέργειαν, ἄνωθ' ἐν σε τοῦτο 20 ἐδίδαξε, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπέδειξε. Καὶ οὐκ εἶπεν "Ἀνάστηθι", ἀλλὰ «δεῦρο ἔξω», ὡς ζῶντι διαλεγόμενος τῷ τετελευτηκῷ.

3. Τί ταύτης τῆς ἐξουσίας γένοιτ' ἂν ἴσον; Εἰ δὲ μὴ ἰδίᾳ δυνάμει τοῦτο ποιεῖ, τί πλέον ἔξει τῶν ἀποσιόλων, 25 τῶν λεγόντων, «Τί ἡμῖν προσέχετε, ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβεῖα πεποιηκῶσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Εἰ γὰρ, οὐ ποιῶν ἰδίᾳ δυνάμει, οὐ προσειθίζει τοῦτο, ὅπερ οἱ ἀπόσιολοι περὶ ἑαυτῶν ἔλεγον, ἔσονται πως ἐκεῖνοι μᾶλλον φιλοσοφοῦντες τῷ διακρούεσθαι τὴν δόξαν. Καὶ ἀλλ' αὐτοῦ «Ἄνδρες, τί 30 ταῦτα ποιεῖτε; Καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἔσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι». Εἶτα οἱ μὲν ἀπόσιολοι, ἐπειδὴ οὐδὲν οἰκοῦσιν ἔπρατον,

32. Ἰω. 5, 25.

33. Πράξ. 3, 12.

34. Πράξ. 14, 15.

Διατί λοιπόν προσεύχεσαι; Διὰ τοὺς πνευματικὰ ἀδυνάτους καὶ προσκολλημένους εἰς τὴν ὕλην.

«Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐφώναξε δυνατά». Διατί δὲν εἶπεν, ἔν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου ἔλα ἔξω; διατί δὲν εἶπε, Πάτερ, ἀνάστησε αὐτόν, ἀλλά, ἀφοῦ τὰ ἄφησεν ὅλα αὐτά, καὶ ἔλαβε θέσιν προσευχομένου, φανερώνει τὴν ἐξουσίαν του διὰ τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς σοφίας του, νὰ ἐπιδεικνύη διὰ μὲν τῶν λόγων του συγκατάβασιν, διὰ δὲ τῶν ἔργων του ἐξουσίαν· ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι ἐξαπατοῦσαν πολλούς, διὰ τοῦτο μὲ ὑπερβολὴν ἀποδεικνύει αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ μὲ ὅσα λέγει καὶ ὅπως τὸ ἀπαιτοῦσεν ἡ πνευματικὴ ἀδυναμία αὐτῶν· διότι ἤμποροῦσε καὶ μὲ ἄλλον τρόπον νὰ δείξη τὴν συμφωνίαν του μὲ τὸν Πατέρα, μὲ τὴν ἀξίαν του, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσεν εἰς τόσον πνευματικὸν ὕψος ν' ἀνεβῆ τὸ πλῆθος. Καὶ λέγει· «Λάζαρε, ἔβγα ἔξω». Δηλαδὴ εἶναι αὐτὸ ποῦ ἔλεγεν· «Ἔρχεται ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ νεκροὶ θ' ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ζήσουν αὐτοὶ ποῦ θὰ τὴν ἀκούσουν»³². Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπόν, ὅτι ἀπὸ ἄλλον ἔλαβεν αὐτὴν τὴν δύναμιν, σοῦ τὸ ἐδίδαξεν αὐτὸ προηγουμένως καὶ τὸ ἀπέδειξε διὰ τῶν ἔργων. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἄναστήσου, ἀλλὰ «ἔβγα ἔξω», συνομιλῶν μὲ τὸν ἀποθάνοντα, ὡσὰν νὰ ἦτο ζωντανός.

3. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξισωθῆ μὲ αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν; Ἐὰν δὲ δὲν τὸ κάμνη αὐτὸ μὲ τὴν ἰδικὴν του δύναμιν, τί περισσότερο θὰ ἔχη ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, ποῦ λέγουν, «Τί μᾶς θαυμάζετε, ὡσὰν νὰ τὸν ἐκάμαμεν νὰ περιπατῆ μὲ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν ἢ εὐσέβειαν;»³³. Διότι, ἐάν, χωρὶς νὰ τὸ κάμνη μὲ τὴν ἰδικὴν του δύναμιν, δὲν προσέθετεν αὐτὸ ποῦ οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον διὰ τὸν ἑαυτὸν των, τότε θὰ εὐρεθοῦν ἐκεῖνοι νὰ δίδουν κάπως μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς δόξης. Καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν· «Ἄνδρες, διατί τὰ κάμνετε αὐτά; Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἄνθρωποι ὁμοιοπαθεῖς μὲ σᾶς»³⁴. Ἐπειτα, οἱ μὲν

ταῦτα ἔλεγον, ὥστε πείσαι τοῦτο, αὐτὸς δέ, τοιαύτην περὶ
 ἐαυτοῦ δόξαν ἔχων, οὐκ ἂν τὴν ὑπόνοιαν ἀνεῖλεν, εἴ γε
 μὴ οἰκεία ἀνθεντία ἐποίει; καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι; Καὶ
 μὴν τὸ ἐναντίον ποιεῖ ὁ Χριστός, λέγων «Διὰ τὸν περιε-
 5 σιῶτα ὄχλον εἶπον, ἵνα πιστεύωσιν». Ὡστε, εἰ ἐπίστευον,
 οὐκ ἦν χρεία τῆς εὐχῆς. Εἰ δὲ μὴ ἦν ἀνάξιον αὐτοῦ τὸ
 εὐχεσθαι, διὰ τί ἐκείνους τὴν αἰτίαν λογιζεται; διὰ τί
 δὲ μὴ εἶπεν δι' ἵνα πιστεύωσιν δι' οὐκ εἰμί σου ἴσος',
 (ἐχορῆν γὰρ διὰ τὴν ὑπόνοιαν πρὸς τοῦτο ἐλθεῖν), ἀλλὰ,
 10 δι' ὅτι μὲν ὑπωπιεύειο λύειν τὸν νόμον, τὴν λέξιν αὐτὴν τέθεικε
 (μηδὲ εἰρηκότιων τι ἐκείνων), «μὴ νομίσητε δι' ἦλθον λύ-
 σαι τὸν νόμον», ἐπαῦθα δὲ ἴσῃσι τὴν ὑπόνοιαν; Ὁλως δὲ
 τί ἔδει περιόδου τοσαύτης καὶ αἰνιγμάτων; ἤρκει γὰρ εἰ-
 πεῖν, Ὁὐκ εἰμι ἴσος', καὶ ἀπαλλάγηται.

15 Τί οὖν; Οὐκ εἶπε, φησὶν, δι' οὐ ποιῶ τὸ θέλημα τὸ
 ἐμόν; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο συνεσκιασμένως, καὶ πρὸς τὴν ἐ-
 κείνων ἀσθένειαν, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας, ἀφ' ἧς καὶ
 ἡ εὐχὴ γέγονε. Τί δὲ ἔστιν, «Ὅτι ἤκουσάς μου»; Τουτέ-
 σταιν, δι' οὐδὲν ἐναντίον ἐμοῦ πρὸς σέ. Ὡσπερ οὖν τὸ «Ὅτι
 20 ἤκουσάς μου» οὐ τοῦτό ἐστι δηλοῦντος, δι' αὐτὸς οὐκ ἴσχυ-
 σεν (εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἀδυναμία μόνον ἔσται, ἀλλὰ καὶ
 ἄγνοια, εἴ γε πρὸ τοῦ εὐχασθαι οὐκ ἤδει δι' μέλλει ἐπι-
 νεύειν ὁ Θεός· εἰ δὲ οὐκ ἤδει, πῶς ἔλεγεν δι' «πορεύομαι,
 ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν», καὶ οὐκ εἶπεν, Ὅτι πορεύομαι, ἵνα εὐξω-
 25 μαι τῷ Πατρὶ, ἵνα ἐξυπνίσῃ αὐτόν; ὥσπερ οὖν τοῦτο οὐκ
 ἀσθενείας, ἀλλ' ὁμογνωμοσύνης, οὕτω καὶ τὸ «πάντοτέ μου
 ἀκούεις». Ἡ τοῦτο οὖν ἔστιν εἰπεῖν, ἢ δι' πρὸς τὴν ὑπό-
 νοιαν τὴν ἐκείνων εἰρηται. Εἰ δὲ οὐτε ἠγγύει, οὐτε ἠσθέ-

35. Μαθ. 5, 17.

36. Ἰω. 6, 38.

37. Ἰω. 11, 11.

Ἀπόστολοι, ἐπειδὴ δὲν ἔπραττον τίποτε ἀπὸ μόνοι των, τὰ ἔλεγον αὐτά, ὥστε νὰ τοὺς πείσουν ὡς πρὸς αὐτό, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς, ἐὰν εἶχε τέτοιαν γνώμην διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν θὰ διέλυε τὴν ὑποψίαν αὐτὴν, ἐὰν δὲν τὰ ἔπραττε μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐξουσίαν; καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ εἰπῇ αὐτό; Καὶ ὅμως ὁ Χριστὸς κάμνει τὸ ἀντίθετον, λέγων· «Τὸ εἶπα διὰ τὸ παρευρισκόμενον πλῆθος, διὰ νὰ πιστεύσουν. Ὡστε, ἐὰν ἐπίστευον, δὲν ἐχρειάζετο ἡ προσευχή. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο δι' αὐτὸν τὸ νὰ προσεύχεται, διατί ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς τὴν αἰτίαν; διατί δὲ δὲν εἶπε ἑαυτὸς νὰ πιστεύσουν ὅτι δὲν εἶμαι ἴσος μὲ ἐσένα» (διότι ἔπρεπεν, ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης ποὺ ὑπῆρχε, αὐτὸ νὰ εἰπῇ), ἀλλὰ, ὅταν μὲν ὑπῆρχεν ἡ ὑποψία ἐκ μέρους τοῦ πλῆθους ὅτι καταλύει τὸν νόμον, ἀνέφερον αὐτὴν τὴν λέξιν (χωρὶς νὰ εἰποῦν ἐκεῖνοι τίποτε). «Μὴ νομίσετε ὅτι ἦλθον διὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμον»³⁵, ἐνῶ ἐδῶ ἀποδέχεται τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην; Καὶ γενικά, τί ἐχρειάζοντο τόσον μεγάλα ἐκφράσεις καὶ αἰνίγματα; διότι ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἰπῇ, Ἐγὼ εἶμαι ἴσος, καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὴν τὴν γνώμην.

Τί λοιπὸν; Δὲν εἶπε, λέγει, «δὲν κάμνω τὸ θέλημα τὸ ἰδικόν μου»; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶπε συγκεκαλυμμένα, καὶ ἐν σχέσει μὲ τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν ἐκείνων, καὶ λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐγένετο καὶ ἡ προσευχή. Τί δὲ σημαίνει «Διότι μὲ ἀκούεις»; Δηλαδή, δὲν ἀντιτίθεμαι καθόλου πρὸς ἐσένα. Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὸ «ὅτι ἠκουσάς μου» δὲν φανερώνει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἠμπόρεσεν αὐτὸς (διότι, ἐὰν συνέβαινεν αὐτό, δὲν θὰ ἦτο μόνον ἀδυναμία, ἀλλὰ καὶ ἄγνοια, ἐφ' ὅσον πρὶν ἀπὸ τὴν προσευχὴν δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι πρόκειται νὰ συγκατανεύσῃ ὁ Θεός· ἐὰν δὲ δὲν τὸ ἐγνώριζε, πῶς ἔλεγεν «πηγαίνω, διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσω»³⁷, καὶ δὲν εἶπε, Ἐγὼ πηγαίνω, διὰ νὰ προσευχηθῶ εἰς τὸν Πατέρα μου, διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσῃ; ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτὸ δὲν φανερώνει ἀδυναμίαν, ἀλλὰ συμφωνίαν, ἔτσι καὶ τὸ «πάντοτε μὲ ἀκούεις». Ἡ λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν αὐτό, ἢ ὅτι ἐλέχθη ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης ἐκείνων. Ἐὰν δὲ δὲν τὸ εἶπεν

νει, εὐδηλον διὰ τοῦτο τὰ ταπεινὰ φθέγγεται ῥήματα, ἵνα κἂν ἐκ τῆς ὑπερβολῆς πειοθῆς, καὶ ἀναγκασθῆς ὁμολογῆσαι διὰ οὗ τῆς ἀξίας αὐτοῦ ἔσιν, ἀλλὰ τῆς συγκαιαβάσεως.

Τί οὖν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροί; Οὐ πρὸς τὴν ἀσθενεί-
 5 α) τῶν ἀκούοντων εἴρηκε, φησί, τὸ «ἤκουσάς μου», ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν. Καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἦν δεῖξαι τὴν ὑπεροχὴν, ἀλλὰ σφόδρα ταπεινώσαι ἑαυτὸν, καὶ ἀποφῆναι οὐδὲν ἀνθρώπου πλέον ἔχοντα· τὸ γὰρ εὐχεσθαι οὐ κατὰ Θεόν, οὐδὲ κατὰ σύνδροον. Ὅρας διὰ οὐδαμῶθεν ἐτέρωθεν
 10 ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκείνων; Ὅρα γοῦν καὶ τὸ ἔργον μαρτυροῦν αὐτῷ τὴν ἀσθεντίαν. Ἐκάλεσε, καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκῶς συνειλημμένος. Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη φαντασία εἶναι τὸ πρᾶγμα (τοῦ γὰρ ἀνασιῆναι τὸ ἐξελθεῖν δεδεμένον οὐκ ἔλατιον ἐδόκει εἶναι παράδοξον), ἐκέλευσε
 15 αὐτὸν λῦσαι», ἵνα, καὶ ἀπάμενοι καὶ πλησίον γενόμενοι, ἴδωσιν διὰ ὅτιως ἐκεῖνός ἐστι, καὶ φησιν «Ἄφειτε αὐτὸν ὑπάγειν». Εἶδες τὸ ἀκόμψαστον; Οὐκ ἐπάγεται αὐτὸν, οὐδὲ κελεύει μετ' αὐτοῦ περιιέναι» ὥστε μὴ δόξαι τισὶν ἐπι-
 20 δείκνυσθαι· οὕτως ἤδει μειριάζειν. Γενομένου δὲ τοῦ ση-
 20 μείου, οἱ μὲν ἐθαύμαζον, οἱ δὲ προσελθόντες ἀπήγγελλον τοῖς Φαρισαίοις.

Τί οὖν ἐκεῖνοι; Δέον ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν, βουλεύονται αὐτὸν ἀνελεῖν, τὸν ἀνασιήσαντα νεκρόν. ὦ τῆς ἀνοίας! τὸν ἐν τοῖς ἄλλων σώμασι θανάτου περιγενόμενον,
 25 θανάτῳ παραδώσειν ἐνόμιζον, καὶ λέγουσι «Τί ποιῶμεν, διὰ ὃ ἄνθρωπος οὗτος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ;». Ἄνθρωπον

οὔτε ἀπὸ ἄγνοϊαν οὔτε ἀπὸ ἀδυναμίαν, εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι διὰ τοῦτο ὀμιλεῖ μὲ ταπεινὰ λόγια, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν αὐτῶν νὰ πεισθῆς καὶ νὰ ἀναγκασθῆς νὰ ὁμολογήσης, ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια τῆς ἀξίας του, ἀλλὰ τῆς συγκαταβάσεώς του.

Τί λέγουν λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας; Δὲν τὸ εἶπε, λέγει, τὸ «ἤκουσάς μου» ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν του, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν του. Καὶ ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο κάτι ποῦ ἐφανέρωνε τὴν ὑπεροχὴν του, ἀλλὰ ποῦ ἤμποροῦσε νὰ ταπεινώσῃ πάρα πολὺ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον· διότι ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι γνώρισμα τοῦ Θεοῦ, οὔτε αὐτοῦ ποῦ κάθεται εἰς τὸν ἴδιον θρόνον. Βλέπεις ὅτι διὰ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν δὲν κατέφυγεν εἰς αὐτό, παρὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκείνων; Πρόσεχε λοιπὸν καὶ τὸ ἔργον ποῦ ἐπιβεβαιώνει καὶ τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ. Τὸν ἐκάλεσε καὶ ὁ νεκρὸς ἐξῆλθε δεμένος μὲ τὰ σπάργανα. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ τὸ πρᾶγμα φάντασμα (διότι τὸ νὰ ἐξέλθῃ δεμένος δὲν ἐφαίνετο ὀλιγώτερον παράδοξον ἀπὸ τὸ νὰ ἀναστηθῆ), «ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ τὸν λύσουν», ὥστε, ἐγγίζοντες αὐτὸν καὶ ἐρχόμενοι πλησίον του, νὰ διαπιστώσουν ὅτι πράγματι ἐκεῖνος εἶναι, καὶ λέγει· «Ἀφήσατέ τον νὰ φύγῃ. Εἶδες ποῦ ἀποφεύγει τὴν καύχησιν; Δὲν συνοδεύει αὐτὸν οὔτε τὸν διατάσσει νὰ μείνῃ μαζί του, ὥστε νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν εἰς μερικοὺς, ὅτι ἐπιδεικνύεται· ἔτσι ἐγνώριζε νὰ δείχνῃ τὴν ταπεινοφροσύνην του. Μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ θαύματος, ἄλλοι μὲν ἐθαύμαζον, ἄλλοι δὲ προσῆλθον καὶ ἀπήγγειλαν αὐτὸ εἰς τοὺς Φαρισαίους.

Τί κάμνουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐκπλήττωνται καὶ νὰ θαυμάζουν, συνεδριάζουν καὶ ἀποφασίζουν νὰ φονεύσουν αὐτὸν ποῦ ἀνέστησε τὸν νεκρὸν. Πόσον μεγάλη ἀνοησία! ἐκεῖνον ποῦ κατενίκησε τὸν θάνατον εἰς τὰ σώματα τῶν ἄλλων, ἐνόμιζον ὅτι θὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὸν θάνατον, καὶ λέγουν· «Τί νὰ κάμωμεν ποῦ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κάμνει πολλὰ θαύματα;». Ἄνθρωπον ἀκό-

αὐτὸν ἔτι καλοῦσιν οἱ ἰουδαίην λαβόντες ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ θεότητος. «Τί ποιῶμεν;». Πιστεῦσαι ἔδει καὶ θεραπεῦσαι καὶ προσκυνῆσαι καὶ μηκέτι νομίζειν ἄνθρωπον. «Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ
5 ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν». Τί ἐστίν, ὃ βουλεύονται ποιεῖν; Τὸν λαὸν ἐπισεῖσαι θούλονται λοιπόν, ὡς μέλλοντες κινδυνεύειν ἐπὶ ὑποψία τυραννίδος. Ἐὰν γὰρ ὀχλαγωγούνηται, φησί, μάθωσιν αὐτὸν αἱ Ῥωμαῖοι, ὑποπιεύσουσιν ἡμᾶς καὶ ἐλεύσονται καὶ καθελούσιν ἡμῶν τὴν πό-
10 λιν. Τίτος ἔνεκεν; εἰπέ μοι μὴ γὰρ ἀποστasiaν ἐδίδασκεν; οὐκ ἐπέτρεψε φόρον δοῦναι Καίσαρι; οὐχὶ βασιλέα αὐτὸν ποιῆσαι ἠθελήσατε καὶ ἔφυγεν; οὐχὶ τὸν εὐτελεῆ καὶ ἀπέριτον ἐπεδείκνυτο θίον, μήτε οἰκίαν ἔχων, μήτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν; Ταῦτα μὲν οὖν ἔλεγον, οὐ προσδοκῶντες,
15 ἀλλὰ βασκαίνοντες. Ἐξέβη δέ, καὶ μὴ προσδοκῶντων αὐτῶν, καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν ἔλαβον, ἐπειδὴ ἀνεῖλον αὐτόν καὶ γὰρ πόρρω πάσης ὑποψίας ἦν τὰ γινόμενα· ὁ γὰρ ἰώμενος νοσοῦντας καὶ ἄριστον διδάσκων θίον καὶ ἄρχουσι πείθεσθαι ἐπιτάτων οὐχὶ τυραννίδα συνίστη, ἀλλὰ κατέλυεν.
20 Ἄλλ' ἀπὸ τῶν προτέρων σιοχαζόμεθα, φησὶν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἀποστasiaν ἐδίδασκον, οὔτις δὲ ἰουδαντίον. Ὅρῳς ὅτι ὑπόκρισις ἦν τὰ λεγόμενα; Τί γὰρ ἐπεδείξατο τοιοῦτον; δορυφόρους σοβοῦντας ἐπήγειτο; ὀχήματα ἐπεσύρειτο; οὐχὶ τὰς ἐρημίας ἐδίωκεν; (ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωσιν ἀπὸ πάντους
25 τοῦ ἑαυτῶν ἰλέγειν, τὴν πόλιν φασὶ κινδυνεύειν πᾶσαν, καὶ τὸ κοινὸν ἐπιβουλεύεσθαι, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῖς εἶναι τὸν φόβον. Οὐ ταῦτα τῆς αἰχμαλωσίας ὑμῖν αἴτια γέγονεν, ἀλλὰ τὰ ἐναντία, καὶ ταύτης καὶ τῆς εἰς Βαβυλῶνα,

μη ὀνομάζουιν αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβον τόσον μεγάλην ἀπόδειξιν τῆς θεότητος αὐτοῦ. «Τί νὰ κάμωμεν;». Ἐπρεπε νὰ πιστεύσουιν καὶ νὰ τὸν λατρεύσουιν καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουιν καὶ νὰ μὴ τὸν θεωροῦιν πλέον ἄνθρωπον. «Ἐὰν τὸν ἀφήσωμεν ἔτσι, θὰ ἔλθουιν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ θὰ κατακυριεύσουιν καὶ τὸ ἔθνος μας καὶ τὴν πόλιν μας». Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ σκέπτονται νὰ κάμουν; Θέλουν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἐξεγείρουιν τὸν λαόν, ὅτι τάχα πρόκειται νὰ κινδυνεύσουιν μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ ἐγκαθιδρύσῃ τυραννικὸν καθεστῶς. Διότι, λέγει, ἐὰν μάθουιν οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι ξεσηκώνει τὸν λαόν, θὰ ὑποπτευθοῦν ἡμᾶς καὶ θὰ ἔλθουιν καὶ θὰ κατακυριεύσουιν τὴν πόλιν μας. Διὰ ποῖον λόγον, εἶπέ μου ἤδη πως δηλαδὴ ἐδίδασκεν ἀποστασίαν; δὲν ἐπέτρεψε νὰ πληρώσουιν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα; δὲν ἠθελήσατε νὰ τὸν κάμετε βασιλέα καὶ ἔφυγεν; δὲν ἐπεδείκνυε τὸν ἄσημον καὶ ἀπλὸν τρόπον ζωῆς, χωρὶς νὰ ἔχη οὔτε οἰκίαν οὔτε κάτι ἄλλο παρόμοιον; Αὐτὰ βέβαια τὰ ἔλεγον ὄχι ἀναμένοντες αὐτά, ἀλλὰ ἀπὸ φθόνον. Καὶ συνέβη, χωρὶς νὰ τὸ περιμένουιν αὐτοί, καὶ τὸ ἔθνος τῶν ἐκυρίευσαν καὶ τὴν πόλιν τῶν, ἐπειδὴ ἐφόνευσαν αὐτόν· καθ' ὅσον τὰ συμβαινόντα ἦσαν ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κάθε ὑποψίαν· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐθεράπευε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐδίδασκεν ἄριστον τρόπον ζωῆς καὶ ἔδιδεν ἐντολήν νὰ ὑπακούουιν εἰς τοὺς ἄρχοντας, δὲν ἐγκαθίστα τυραννικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ κατήργει αὐτήν.

Ἄλλ' αὐτό, λέγει, τὸ συμπεραίνομεν ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἐδίδασκον ἀποστασίαν, ἐνῶ αὐτὸς τὸ ἀντίθετον. Βλέπεις ὅτι ἦσαν ὑποκρισίαι τὰ λεγόμενά τῶν; Διότι τί παρόμοιον ἐπέδειξεν; εἶχε μαζί του δορυφόρους ἐπιδεικτικούς; ἔσυρε μαζί του ὀχήματα; δὲν ἐπεδίωκε τοὺς ἐρήμους τόπους; (ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὰ λέγουιν ἀπὸ μοχθηρίαν, λέγουιν ὅτι κινδυνεύει ἡ πόλις καὶ ὅτι ἐπιβουλεύεται τὴν πολιτείαν καὶ ὅτι φοβοῦνται μήπως εὐρεθοῦν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Δὲν ὑπῆρξαν αὐτὰ αἷτια τῆς αἰχμαλωσίας σας, ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα, καὶ αὐτῆς τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ

καὶ τῆς ἐπὶ Ἀντιόχου τῆς μετὰ ταῦτα οὐ τὸ εἶναι παρ' ὑμῖν θεραπεύοντις, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἐν ὑμῖν ἀδικοῦντις, καὶ τὸν Θεὸν παροργίζοντις, τοῦτο ὑμᾶς ἐκδότους ἐποίησεν. Ἀλλὰ τοιοῦτον ὁ φθόνος, οὐδὲν τῶν δεόντων ὄραν ἀφιεῖς, 5 ἅπαξ πηρώσας τὴν ψυχὴν)· οὐχὶ πρόους ἐδίδασκεν εἶναι; οὐχὶ ραπιζομένους τὴν δεξιάν, σιρέφειν καὶ τὴν ἐτέραν; οὐ φέρειν ἀδικουμένους; οὐ μείζονα ἐπιδείκνυσθαι προθυμίαν πρὸς τὸ κακῶς ποιῆσαι; Ταῦτ' οὖν, εἶπέ μοι, τυραννίδα συνισιῶντις, ἀλλ' οὐ τυραννίδα καθαιροῦντις;

10 4. Ἀλλά, ὅπερ ἔφη, δεινὸν ἢ βασκανία, καὶ ὑποκρίσεως γέμον. Τοῦτο τὴν οἰκουμένην μυρίων ἐνέπλησε κακῶν καὶ τοῦ νοσήματος τούτου τὰ δικαστήρια κρινομένων πεπληρωται ἀπὸ τούτου δόξης καὶ χρημάτων ἕως· ἀπὸ τούτου φιλαρχία καὶ ὑπεροψία ἐπιεῦθεν ὁδοὶ ἀησιᾶς μιαρούς, 15 καὶ θάλαττα πειροιάς ἔχει ἐντεῦθεν οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην φόνοι ἐντεῦθεν τὸ γένος ἡμῶν διέσπασται· ὅπερ ἂν ἴδης κακόν, ἀπὸ ταύτης ὃν ὄφει τοῦτο καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας εἰσεκώμασε· τοῦτο ἄνωθεν τὰ μύρια εἰργάσατο δεινά· τοῦτο τὴν φιλαργυρίαν ἔτεκεν αὕτη ἢ νόσος τὰ ἄνω κάτω 20 ἐποίησε, καὶ τὸ δίκαιον διέφθειρε· «δῶρα», γάρ, φηοῖν, «ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμούς σοφῶν, καὶ ὡς φιδὸς στόματι, ἀποσιρέφει ἐλέγχους»· τοῦτο δούλους ἀντ' ἐλευθέρων ποιεῖ· περὶ τούτου καθ' ἑκάστην διαλεγόμεθα τὴν ἡμέραν καὶ πλεον οὐδὲν γίνεται. Θηρίων γινόμεθα χεῖρους, ὄρφανούς ἀσ- 25 πάζομεν, χήρας γυμνοῦμεν, πένητας ἀδικοῦμεν, οὐαὶ ἐπὶ

αὐτῆς ποὺ συνέβη εἰς τὴν συνέχειαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀντιόχου. Σᾶς παρέδωσεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς σας αἰχμαλώτους, ὅχι ἐπειδὴ ὑπῆρχον μεταξύ σας ἄνθρωποι λατρεύοντες τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρχον μεταξύ σας ἄνθρωποι ποὺ διέπραττον ἀδικίας καὶ παρώργιζον τὸν Θεόν. Ἄλλὰ τέτοιος εἶναι ὁ φθόνος· ἅπαξ καὶ τυφλώσει τὴν ψυχὴν κάποιου δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἰδῇ τίποτε ἀπὸ τὰ πρέποντα)· δὲν ἐδίδασκε νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς; δὲν ἐδίδασκεν ὅταν δεχώμεθα ραπίσματα εἰς τὴν δεξιὰν νὰ στρέφωμεν καὶ τὴν ἄλλην; δὲν ἐδίδασκε νὰ ὑπομένωμεν τὰς ἀδικίας ποὺ μᾶς γίνονται; δὲν ἐδίδασκε νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγαλυτέραν προθυμίαν εἰς τὰ κακοπαθήματα, ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ἄλλοι ἐπιδεικνύουν εἰς τὸ νὰ διαπράττουν τὴν κακίαν; Αὐτὰ λοιπόν, εἶπέ μου, δὲν εἶναι δείγματα κάποιου ποὺ καταργεῖ μᾶλλον τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν παρὰ ποὺ συνιστᾷ αὐτήν;

4. Ἄλλὰ, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ὁ φθόνος καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ὑποκρισίαν. Αὐτὸς ἐγέμισε τὴν οἰκουμένην ἀπὸ ἀμέτρητα κακά· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ νοσήματος τὰ δικαστήρια εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ κατηγορουμένους· ἀπὸ αὐτὸ γεννᾶται ἡ ἐπιθυμία διὰ τὴν δόξαν καὶ τὰ χρήματα· ἀπὸ αὐτὸ ἡ φιλαρχία καὶ ἡ ὑπεροψία, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ οἱ δρόμοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ μιαροὺς ληστὰς καὶ ἡ θάλασσα ἀπὸ πειρατᾶς· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ διαπράττονται οἱ φόνοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔχει διαιρεθῆ· ὅποιον κακὸν καὶ ἂν ἰδῆς θὰ διαπιστώσης ὅτι ἀπὸ τὸν φθόνον προέρχεται· αὐτὸ τὸ κακὸν ἔχει εἰσχωρήσει καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας· αὐτὸ μέχρι σήμερον ἐπροξένησεν ἀμέτρητα κακά· αὐτὸ ἐγέννησε τὴν φιλαργυρίαν· αὐτὴ ἡ νόσος ἀνέτρεψε τὰ πάντα καὶ διέφθειρε τὸ δίκαιον· διότι λέγει· «Τὰ δῶρα ἐκτύφλώνουν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν σοφῶν καὶ ὡσὰν φίμωτρον εἰς τὸ στόμα διεστρέφει τοὺς ἐλέγχους»²⁸· αὐτὸ κάμνει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ ἐλευθέρους δούλους· δι' αὐτὸ καθημερινῶς ὁμιλοῦμεν καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν γίνεται. Γινόμεθα χειρότεροι ἀπὸ τὰ θηρία, ἀρπάζομεν τὰ τῶν ὀρφανῶν, ἀπογυμνώνομεν τὰς χήρας, ἀδι-

οὐαὶ συνάπιτομεν. «Οἷμοι! διὲ ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς γῆς». Καὶ ἡμῶν ἐσὶ τὸ θρηγεῖν λοιπόν, μᾶλλον δὲ τοῦτο δεῖ καθ' ἑκάστην λέγειν τὴν ἡμέραν. Οὐδὲν ἐν εὐχαῖς ἀνύομεν, οὐδὲν ἐν συμβουλαῖς καὶ παραινέσεσι λείπεται ἄρα
 5 τὸ δακρῦειν. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε· πολλὰ τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις παραινέσας, ὡς οὐδὲν ἐκέρδανον ἐκεῖνοι, ἐδάκρυσεν αὐτῶν τὴν πώρωσιν τοῦτο καὶ οἱ προφηταὶ ποιῶσι τοῦτο καὶ ἡμεῖς πράττωμεν νῦν. Θρήνου λοιπὸν ὁ καιρὸς καὶ δακρῦων καὶ οἰμωγῆς. Εὐκαιρον εἶπεῖν καὶ ἡμᾶς νῦν·
 10 «Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας, καὶ πρὸς τὰς σοφὰς ἀποσιεῖλατε, καὶ φθεγξάσθησαν». Τάχα οὕτω δυνησόμεθα ἐκβαλεῖν τὸ νόσημα τῶν τὰς οἰκίας οἰκοδομούντων τὰς λαμπράς, τῶν ἀγροὺς περιβαλλομένων ἐξ ἀρπαγῆς.

Θρηγεῖν εὐκαιρον· ἀλλὰ συλλάβεσθέ μοι καὶ ὑμεῖς τῶν
 15 θρήνων, οἱ γεγυμνωμένοι τε καὶ ἡδίκημένοι τοῖς ὑμῶν θρήνοις καταγάγειέ μου τὰ δάκρυα. Ἀλλὰ θρηνοῦντες, μὴ ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἐκείνους θρηνήσωμεν σὺχ ὑμᾶς ἡδίκησαν, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἀπώλεσαν· ὑμεῖς μὲν γὰρ ἔχετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀντὶ τῆς ἀδικίας, ἐκεῖνοι δὲ τὴν γέενναν ἀντὶ
 20 κέρδους. Διὰ τοῦτο βέλτιον ἀδικεῖσθαι καὶ μὴ ἀδικεῖν. Θρηνήσωμεν αὐτοὺς θρήνον μὴ τὸν ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν, ὃν καὶ οἱ προφηταὶ ἐθρήνησαν. Θρηνήσωμεν μετὰ Ἡσαΐου πικρὸν καὶ εἶπωμεν «Οὐαὶ οἱ συνάπιτοιτες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ
 25 πλησίον ἀφέλωνται τι! μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς; Οἰκίαι μεγάλαι καὶ καλαί, καὶ οὐκ ἔσονται οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐταῖς». Θρηνήσωμεν μετὰ τοῦ Ναοὺμ καὶ εἶπωμεν μετ' ἐκείνου· «Οὐαὶ ὁ οἰκοδομῶν εἰς ὕψος τὴν οἰκίαν αὐτοῦ!»,

39. Μιχ. 7, 2.

40. Ἱερ. 9, 17.

41. Ἱερ. 5, 8-9.

κοῦμεν τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἐπισωρεύομεν συμφορὰς ἐπάνω εἰς τὰς συμφορὰς. «Ἀλλοίμονον! διότι ἐχάθη ὁ εὐσεβὴς ἀπὸ τὴν γῆν»³⁹. Καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ θρηνοῦμεν εἰς τὸ ἐξῆς, μᾶλλον δὲ αὐτὸ πρέπει νὰ λέγωμεν καθημερινῶς. Τίποτε δὲν κερδίζομεν μὲ τὰς προσευχάς, τίποτε μὲ τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς παραινέσεις· ὑπολείπεται ἄρα νὰ θρηνήσωμεν. Αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμε· μετὰ ἀπὸ τὰς πολλὰς παραινέσεις του πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἀπεκόμιζον κανὲν κέρδος, ἐδάκρυσεν διὰ τὴν πώρωσίν των· αὐτὸ κάμνουν καὶ οἱ προφῆται· αὐτὸ ἄς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς τώρα. Εἶναι πλέον καιρὸς διὰ θρήνους καὶ δάκρυα καὶ ὄδυρμούς. Εἶναι κατάλληλος στιγμή νὰ εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς τώρα· «Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας καὶ ἀποστείλατε πρὸς τὰς σοφὰς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀναγγείλουν αὐτό»⁴⁰. Ἴσως ἔτσι νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ θεραπεύσωμεν τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων ποὺ κτίζουν τὰς λαμπρὰς οἰκίας, ἐκείνων ποὺ ἀποκτοῦν τοὺς ἀγροὺς μὲ ἀρπαγὴν.

Εἶναι κατάλληλος στιγμή διὰ θρήνους· ἀλλὰ συνοδεύσατέ με εἰς τοὺς θρήνους καὶ σεῖς οἱ γυμνοὶ καὶ ἀδικημένοι· εἰς τοὺς θρήνους σας προσθέσατε καὶ τὰ δάκρυά μου. Ὅμως ἄς μὴ θρηνήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ ἄς θρηνήσωμεν ἐκείνους· δὲν ἠδίκησαν ἐσᾶς, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν· διότι σεῖς μὲν ἔχετε ἀντὶ τῆς ἀδικίας τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀντὶ κέρδους τὴν γέενναν. Διὰ τοῦτο εἶναι προτιμότερον νὰ ἀδικῆται κανεὶς καὶ νὰ μὴ ἀδικῆ. Ἄς τοὺς θρηνήσωμεν μὲ θρηνον ὄχι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι σύμφωνος μὲ τὰς θείας Γραφάς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐθρήνησαν καὶ οἱ προφῆται. Ἄς θρηνήσωμεν μαζὶ μὲ τὸν Ἰησοῦν πικρὰ καὶ ἄς εἰποῦμεν· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους ποὺ κτίζουν οἰκίαν πλησίον ἄλλης οἰκίας καὶ πλησιάζουν ξένον ἀγρὸν διὰ νὰ ἀφαιρέσουν κάτι ἀπὸ τὸν πλησίον των! Μήπως θὰ κατοικήσετε μόνοι εἰς τὴν γῆν; Οἰκίαι μεγάλαι καὶ ὠραῖαι, ἀλλὰ δὲν θὰ ὑπάρξουν αὐτοὶ ποὺ θὰ τὰς κατοικήσουν»⁴¹. Ἄς θρηνήσωμεν μαζὶ μὲ τὸν Ναοὺμ καὶ ἄς εἰποῦμεν μαζὶ μὲ ἐκεῖνον· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ποὺ κτίζει τὴν οἰκίαν

μᾶλλον δὲ θρηνήσωμεν αὐτούς, καθάπερ ὁ Χριστὸς τοὺς
 τότε, λέγων «Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις! διὸ ἀπέχειε τὸν
 μισθὸν ὑμῶν, καὶ τὴν παράκλησιν ὑμῶν».

Οὕτω, παρακαλῶ, θρηνοῦντες καὶ ἡμεῖς μὴ πανσώμεθα·
 5 εἰ δὲ μὴ ἄσχημον, καὶ κοφώμεθα ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν
 ραθυμίας. Μὴ κλαίωμεν τὸν ἤδη τεθνηκότα, ἀλλὰ κλαίω-
 μεν τὸν ἄρπαγα, τὸν πλεονέκτην, τὸν φιλάργυρον, τὸν ἄ-
 πλησιον. Διὰ τί νεκροὺς θρηνοῦμεν, ἐφ' ὧν οὐδὲν ἔστιν
 ἀνύσαι λοιπόν; Θρηνήσωμεν τούτους, ἐφ' ὧν ἔστι καὶ με-
 10 ταβολή. Ἄλλιά, ἡμῶν θρηνούτων, τάχα αὐτοὶ γελῶσιν.
 Ἄλλὰ καὶ τοῦτο θρήνων ἄξιον, διὸ γελῶσιν, ἐφ' οἷς ἔδει
 πενθεῖν· εἰ μὲν γὰρ ἔπασχόν τι ἀπὸ τῶν ὀδυρμῶν τῶν ἡ-
 μετέρων, ἐχρῆν παύσασθαι ὀδυρομένους, ὡς μέλλοντας διορ-
 δοῦσθαι, ἐπειδὴ δὲ ἀναισθητῶς διάκεινται, μένωμεν ἡμεῖς
 15 κλαίοντες μὴ τοὺς πλουτιῦντας ἀπλῶς, ἀλλὰ τοὺς φιλαρ-
 γύρους, τοὺς πλεονέκτας, τοὺς ἄρπαγας. Οὗ κακὸν ὁ πλοῦ-
 τος (ἔστι γὰρ αὐτῷ καὶ εἰς δέον χρήσασθαι, ὅταν εἰς τοὺς
 δεομένους ἀναλίσκωμεν), ἀλλὰ κακὸν ἡ πλεονεξία, τὰς ἀθα-
 νάτους προξενούσα κολάσεις.

20 Θρηνήσωμεν τοίνυν ἴσως γὰρ τις ἔσται διόρθωσις· ἢ,
 κἂν οἱ ἐμπεσόντες μὴ ἀπαλλαγῶσιν, ἕτεροι γοῦν οὐ περιπε-
 σοῦνται τῷ δεινῷ, ἀλλὰ φυλάσσονται. Γένοιτο δὲ κακείνους
 ἐλευθερωθῆναι τοῦ νοσήματος, καὶ ἡμῶν μηδένα περιπεσεῖν
 ποτε, ἵνα κοινῇ πάντες τῶν ἐπηγγελμένων τύχωμεν ἀγαθῶν
 25 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

42. Ἱερ. 22, 13.

43. Λουκᾶ 6, 24.

του εἰς ὕψος! »¹², μάλλον δὲ ἄς θρηνήσωμεν αὐτούς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς τότε, λέγων· «Ἀλλοίμονον εἰς σᾶς τοὺς πλουσίους! διότι ἔχετε τὸν μισθὸν σας καὶ τὴν παρηγορίαν σας»¹³.

Παρακαλῶ ἄς μὴ παύσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ θρηνοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἄσχημον ἄς θρηνήσωμεν διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν ἀδελφῶν μας. Ἦς μὴ κλαίωμεν αὐτὸν ποῦ ἀπέθανε πλέον, ἀλλὰ ἄς κλαίωμεν τὸν ἄρπαγα, τὸν πλεονέκτην, τὸν φιλάργυρον, τὸν ἀχόρταγον. Διατί θρηνοῦμεν τοὺς νεκρούς, τοὺς ὁποίους δὲν ἠμποροῦμεν πλέον εἰς τίποτε νὰ τοὺς ὠφελήσωμεν; Ἦς θρηνήσωμεν αὐτούς, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάρχει δυνατότης νὰ συμβῆ καὶ μεταβολή. Ἄλλὰ, ἐνῶ ἡμεῖς θρηνοῦμεν, ἴσως αὐτοὶ νὰ γελοῦν. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ἄξιον θρήνων, διότι γελοῦν διὰ πράγματα ποῦ ἔπρεπε νὰ πενθοῦν· διότι, ἐὰν μὲν ἐπάθαινον κάτι ἀπὸ τοὺς ὄδυρμούς μας, ἔπρεπε νὰ παύσωμεν νὰ θρηνοῦμεν, μὲ τὴν ἐλπίδα μήπως διορθωθοῦν, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀναίσθητοι, ἄς ἐπιμένωμεν ἡμεῖς εἰς τοὺς θρήνους μας, θρηνοῦντες ὄχι διὰ τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ διὰ τοὺς φιλαργύρους, τοὺς πλεονέκτας, τοὺς ἄρπαγας. Δὲν εἶναι κακὸν πρᾶγμα ὁ πλοῦτος (διότι ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν χρησιμοποίησῃ καὶ δι' ἀναγκαῖα πράγματα, ὅταν τὸν ἐξοδεύῃ δι' αὐτούς ποῦ ἔχουν ἀνάγκην), ἀλλὰ κακὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ πλεονεξία, ποῦ προξενεῖ τὰς ἀθανάτους τιμωρίας.

Ἦς θρηνήσωμεν λοιπόν· διότι ἴσως συμβῆ κάποια διορθωσις· ἢ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ κακὸν αὐτοὶ ποῦ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ αὐτό, ἄλλοι ὅμως δὲν θὰ περιπέσουν εἰς αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ θὰ προφυλαχθοῦν. Εἴθε δὲ νὰ συμβῆ καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸ νόσημα καὶ ἀπὸ ἡμᾶς νὰ μὴ περιπέσῃ κανεὶς ποτέ, ὥστε ὅλοι μαζί νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν ὑποσχεθέντων ἀγαθῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΕ'

Ίω. 11, 49 - 12, 8

«Εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν, οὐδὲ διαλογίζεσθε δις συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἷς
5 ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. «Ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ἣ ἐποίησαν ἐν παγίδι ταύτη, ἣ ἔκρυψαν, συνελήφθη ὁ ποῦς αὐτῶν». Τοῦτο ἐπὶ Ἰουδαίων γέγονεν· αὐτοὶ μὲν γὰρ ἔλεγον ἀνελεῖν
10 τὸν Ἰησοῦν, ἵνα μὴ ἔλθωσιν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἄρῳσιν αὐτῶν καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν, ἐπειδὴ δὲ ἀνεῖλον, ταῦτα ἔπαθον, καί, ἅπερ ὡς διαφευξόμενοι ἔπραξαν, ταῦτα, ἐπειδὴ ἔπραξαν, οὐ διέφυγον. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς ἔστιν ἐν οὐρανοῖς, οἱ δὲ ἀνελόντες τὴν γέενναν κληρονομοῦσι· καίτοι
15 οὐ ταῦτα ἐσκέφαντο, ἀλλὰ τί; Ἐβούλοντο, φηοῖν, ἀνελεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης· εἶπον γὰρ δις «ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀρῶσιν ἡμῶν τὸ ἔθνος».

«Εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν»· (ἀναιοχυννιότερος ὢν τῶν λοιπῶν).
20 «Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν». Ὅπερ ἐκεῖνοι ἀμφέβαλλον, καὶ ἐν ἰάξει βουλῆς προειθέσαν (ἔλεγον γὰρ, «Τί ποιῶμεν;»), τοῦτο οὗτος ἀναιοχύντως, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, καὶ μειὰ ἱταμότητος ἀνεβόησε. Τί γὰρ φηοῖν; «Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν, οὐδὲ διαλογίζεσθε δις συμφέρει ἵνα εἷς ἄνθρωπος
25 ἀποθάνῃ, καὶ μὴ ἄλλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. Τοῦτο δὲ οὐκ εἶπεν ἅψ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ προσφήτηνσεν, ἀρχιερεὺς ὢν». Ὁ-

1. Ψαλ. 9, 16.

2. Ίω. 11, 48.

3. Ίω. 11, 47.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΕ΄

΄Ιω. 11, 49 - 12, 8

«Ένας δὲ ἀπὸ αὐτοῦς, ὁ Καϊάφας, ποὺ ἦτο ἀρχιερεὺς τὸ ἔτος ἐκεῖνο, εἶπεν εἰς αὐτοὺς· Δὲν καταλαβαίνετε τίποτε οὔτε σκέπτεσθε ὅτι μᾶς συμφέρει νὰ πεθάνῃ ἓνας ἄνθρωπος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ» κλπ.

1. «Ἐπαγιδεύθησαν ἔθνη μέσα εἰς τὴν διαφθορὰν ποὺ διέπραξαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν παγίδα, ποὺ ἔκρυσαν, συνελήφθη τὸ πόδι των»¹. Αὐτὸ συνέβη μὲ τοὺς Ἰουδαίους· διότι, αὐτοὶ μὲν ἔλεγον νὰ φονεύσουν τὸν Ἰησοῦν, διὰ νὰ μὴ ἔλθουν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὑποτάξουν καὶ τὸ ἔθνος των καὶ τὴν πόλιν των, ὅταν δὲ τὸν ἐθανάτωσαν, ἔπαθον αὐτά, καί, αὐτὰ ποὺ ἔπραξαν διὰ ν' ἀποφύγουν τὸ κακόν, αὐτά, ἐπειδὴ τὰ ἔπραξαν, δὲν τὰ διέφυγον. Ἄλλ' ὁ μὲν θανατωθεὶς εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἐθανάτωσαν κληρονομοῦν τὴν γέενναν· ἂν καὶ βέβαια δὲν ἀπεφάσισαν αὐτά, ἀλλὰ τί; Ἦθελον, λέγει, νὰ τὸν θανατώσουν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· διότι εἶπον ὅτι «Θὰ ἔλθουν οἱ Ρωμαῖοι καὶ θὰ ὑποτάξουν τὸ ἔθνος μας»².

«Ένας δὲ ἀπὸ αὐτοῦς, ὀνόματι Καϊάφας, ποὺ ἦτο ἀρχιερεὺς τὸ ἔτος ἐκεῖνο, εἶπεν· (ἦτο ἀναισχυντότερος ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους)· «Σεῖς δὲν καταλαβαίνετε τίποτε». Ἐκεῖνο ἀκριβῶς διὰ τὸ ὁποῖον ἀμφέβαλλον καὶ τὸ διετύπωσαν κατὰ τὴν σύσκεψιν (διότι ἔλεγον, «Τί γὰ κάμωμεν;»³), αὐτὸ ἀνεφώνησεν αὐτὸς μὲ ἀναισχυντίαν καὶ ἀνεπιφύλαξιν καὶ μὲ θρασύτητα. Τί λέγει δηλαδὴ; «Σεῖς δὲν καταλαβαίνετε τίποτε, οὔτε σκέπτεσθε ὅτι συμφέρει ν' ἀποθάνῃ ἓνας ἄνθρωπος καὶ νὰ μὴ χαθῇ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος. Αὐτὸ δὲ δὲν τὸ εἶπεν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ τὸ προεφήτευσεν, ἐπειδὴ ἦτο ἀρχιερεὺς. Βλέπετε πόση εἰ-

ρᾶς πόση τῆς ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας ἢ δύνამις; Ἐπειδὴ
 γὰρ ὅλως ἠξίωτο τῆς ἀρχιερωσύνης, καίτοι ἀνάξιος ὢν
 τοῦ πράγματος, προεφήτευσεν, οὐκ εἰδὼς ἅπερ ἔλεγε· καὶ
 τῷ σιῶμαι μόνον ἐκέχρητο ἢ χάρις, τῆς δὲ μιαρᾶς καρδίας
 5 οὐχ ἤφατο. Πολλοὶ γοῦν καὶ ἄλλοι τὰ μέλλοντα εἶπον,
 ἀνάξιοι ὄντες· ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ Φαραώ, ὁ Βαλαάμ
 καὶ πάντων ἡ αἰτία δῆλη. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· «Υ-
 μεῖς κἀθησθε, ἔτι ὀκνηρότερον τῷ πράγματι προσέχετε, καὶ
 οὐκ ἴστε ἐνὸς ἀνδρὸς σωτηρίας ὑπὲρ τοῦ κοινου καταφρονη-
 10 σαι». Ὅρα πόση τοῦ Πνεύματος ἢ δύνამις· ἀπὸ διανοίας
 πονηρᾶς ἴσχυσε ρήματα προενεγκεῖν, προφητείας γέμοντα
 θαυμασιῆς. Τέκνα δὲ Θεοῦ τὰ ἔθνη καλεῖ ὁ Εὐαγγελιστής,
 ἀπὸ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς φησι «Καὶ
 ἄλλα πρόβατα ἔχω», καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ μέλλοντος αὐτὰ
 15 καλῶν.

Τί δὲ ἐστίν, «Ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου»;
 Μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο διέφθαρτο· οὐκ ἔτι γὰρ τὸν
 χρόνον ἅπαντα τῆς ζωῆς ἱεράτευον, ἀλλ' ἐνιαυτόν, ἐξ οὗ
 γεγόνασιν ὠνηταὶ αἱ ἀρχαί. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτω παρῆν
 20 ἔτι τὸ Πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ τὰς χεῖρας ἤσαν κατὰ τοῦ
 Χριστοῦ, τὸ τηνικαῦτα αὐτοῦς ἐγκαιέλιπε καὶ μετήλθεν ἐπὶ
 τοὺς ἀποστόλους. Καὶ τοῦτο τὸ καταπέτασμα ἐδήλου σχιζό-
 μενον, καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ φωνή, ἣ λέγουσα· «Ἴδὸν ἀφίεται
 ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος». Καὶ Ἰώσηπος δέ, μετὰ βραχὺν
 25 γενόμενος χρόνον, ἔφη τινὰς ἀγγέλους τοὺς ἔτι παραμένον-
 τας, εἰ μὴ θουληθεῖεν ἐκεῖνοι ματασιῆναι, καταλιπεῖν αὐ-
 τοὺς· ἕως μὲν γὰρ ὁ ἀμπελὼν εἰσιτήκει, πάντα ἐγίνετο,
 ἐπειδὴ δὲ τὸν κληρονόμον ἀπέκτειναν, οὐκ ἔτι, ἀλλ' ἀπώ-
 λοντο· καὶ καθάπερ ἱμάτιον λαμπρὸν ἀπὸ παιδὸς ἀχρήσιον,
 30 τῶν Ἰουδαίων, λαβὼν ὁ Θεός, τοῖς εὐγγύμοσι δούλοις ἔ-

4. Ἰω. 10, 16.

5. Ματθ. 23, 38.

6. Ματθ. 21, 33 ε.

ναι ἡ δύναμις τῆς ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας; Διότι, ἐπειδὴ εἶχεν ἀξιωθῆ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐν γένει, ἂν καὶ ἦτο ἀνάξιος αὐτῆς, προεφήτευσε, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ αὐτὰ ποῦ ἔλεγεν· ἡ χάρις ἐχρησιμοποίησε μόνον τὸ στόμα, χωρὶς νὰ ἐγγίση τὴν μιὰν καρδίαν. Βέβαια καὶ πολλοὶ ἄλλοι προεῖπον τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἂν καὶ ἦσαν ἀνάξιοι, ὅπως ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ Φαραώ, ὁ Βαλαάμ, καὶ ὄλων ἡ αἰτία εἶναι φανερά. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἔσετε κάθεσθε καὶ βλέπετε τὸ πρᾶγμα ἀκόμη μὲ ἀδιαφορίαν καὶ δὲν σκέπτεσθε ὅτι πρέπει νὰ ἀδιαφορήσετε διὰ τὴν σωτηρίαν ἐνὸς ἀνθρώπου χάριν τῆς κοινῆς ὠφελείας. Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Πνεύματος· κατώρθωσε ἀπὸ πονηρὰν διάνοιαν ν' ἀναφέρῃ λόγια γεμᾶτα ἀπὸ θαυμαστὴν προφητείαν. Τέκνα δὲ Θεοῦ ὀνομάζει ὁ Εὐαγγελιστῆς τὰ ἔθνη, ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβῆ ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἴδιος λέγει· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω»⁴, ὀνομάζων αὐτὰ ἔτσι ἀπὸ αὐτὸ ποῦ θὰ συνέβαινεν εἰς τὸ μέλλον.

Τί σημαίνει δέ, «Ἀρχιερεὺς ὧν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο»; Μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα καὶ αὐτὸ εἶχε διαφθαρῆ· διότι δὲν ἱεράτευον πλέον καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς των, ἀλλ' ἐν ἔτος, ἀπὸ τότε ποῦ ἦτο δυνατόν νὰ πληρῶνωνται αἱ ἐξουσίαι. Πλὴν ὅμως καὶ ἔτσι ἦτο παρὸν τὸ Πνεῦμα. Ὅταν δὲ ἐσήκωσαν τὰ χέρια των κατὰ τοῦ Χριστοῦ τότε τοὺς ἐγκατέλειπεν αὐτὸ καὶ μετέβη εἰς τοὺς ἀποστόλους. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐφάνέρωσε τὸ καταπέτασμα ποῦ ἐσχίσθη καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ ποῦ ἔλεγε· «Νά, ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»⁵. Καὶ ὁ Ἰώσηπος δέ, ποῦ ἔζησε μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον, εἶπεν, ὅτι μερικοὶ ἄγγελοι, ποῦ παρέμενον ἀκόμη εἰς αὐτούς, θὰ τοὺς ἐγκαταλείψουν, ἐὰν δὲν θελήσουν ἐκεῖνοι νὰ ἀλλάξουν φρόνημα· διότι, ὅσον χρόνον παρέμενεν ὁ ἀμπελών, ὅλα ἐγίνοντο, ὅταν ὅμως ἐφόνευσαν τὸν κληρονόμον⁶, δὲν ἐγίνετο τίποτε, ἀλλὰ κατεστράφησαν· καὶ ὡσάν ἀκριβῶς λαμπρὸν ἔνδυμα, ἀφοῦ τὸ ἔλαβεν ὁ Θεὸς ἀπὸ ἄχρηστον δοῦλον, δηλαδὴ τοὺς Ἰουδαίους, τὸ ἔδωκεν εἰς τοὺς εὐγνώμονας δούλους, δηλαδὴ

δωκε, τοῖς ἐξ ἔθνῶν, ἐκείνους ἐρήμους ἀφείς καὶ γυμνοὺς. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο ἦν, ἰὸ καὶ τὸν ἐχθρὸν προφητεῦσαι ταῦτα. Τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισπάσασθαι ἠδύνατο· κατὰ μὲν γὰρ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν ἐναντίως ἐξέβη, ἐπειδὴ δὲ
5 ἀπέθανε, διὰ τοῦτο τῆς μελλούσης κολάσεως ἀπηλλάγησαν οἱ πιστοί.

Τί ἐστίν, «Ἴνα συναγάγη εἰς ἔν»); «Ὅτι τοὺς ἐγγὺς καὶ τοὺς μακρὰν ἐν σῶμα ἐποίησε καὶ ὁ ἐν Ρώμῃ καθήμενος τοὺς Ἰνδοὺς μέλος εἶναι νομίζει ἑαυτοῦ. Τί ταύτης τῆς
10 συναγωγῆς ἴσον; Καὶ πάντων κεφαλὴ ὁ Χριστός. «Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐβουλεύσαντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν». Καὶ μὴν πρότερον ἐζήτουν λέγει γάρ· «Διὰ τοῦτο ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι αὐτὸν ἀποκτεῖναι», καὶ «τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;». Ἀλλὰ τότε μὲν ἐζήτουν, νῦν δὲ καὶ
15 ἐκύρωσαν τὴν γνώμην, καὶ ὡς ἔργῳ τῷ πράγματι κέχρηται. «Ἰησοῦς δὲ οὐκ ἔτι παρηγοία περιεπάτει ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ». Πάλιν ἀνθρωπίνως ἑαυτὸν σώζει, καὶ συνεχῶς τοῦτο ποιεῖ.

2. Τὴν δὲ αἰτίαν εἶπον, δι' ἣν πολλάκις ἀπῆλθε καὶ ἀνεχώρησε. Καὶ νῦν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου διατρίβει ἐν Ἐ-
20 φρατιά, καὶ ἐκεῖ ἔμενε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Πῶς οἶει θορυβεῖσθαι τοὺς μαθητάς, ὁρῶντας αὐτὸν ἀνθρωπίνως σωζόμενον; Οὐδεὶς λοιπὸν ἠκολούθησε· τῆς γὰρ ἐοριῆς οὔσης ἐγγύς, πάντες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἔιρεχον· αὐτοὶ δέ, διε πάντες ἔχαιρον καὶ ἐπανηγύριζον, τότε κρύπτονται, τότε ἐν
25 κινδύνοις εἰσίν, ἀλλ' ὁμοῦ παρέμενον· καὶ γὰρ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, τοῦ Πάσχα ὄντος καὶ τῆς Σκηνοπηγίας, ἐκρύπτοντο· καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα, τῆς ἐοριῆς οὔσης, τῷ φεύγειν καὶ τῷ κρύπτεσθαι μόνοι τῶν ἄλλων μετὰ τοῦ Διδασκάλου τὴν εὐνοίαν ἐπεδείκνυντο. Ἐντεῦθεν φησὶν ὁ Λουκᾶς αὐτὸν

7. Ἰω. 5, 18.

8. Ἰω. 7, 19.

εις τοὺς ἕξ ἔθνῳν, ἀφήσας ἐκείνους ἐρήμους καὶ γυμνοὺς. Δὲν ἦτο δὲ αὐτὸ μιαρὸν, τὸ νὰ προφητεύσῃ δηλαδὴ καὶ ὁ ἐχθρὸς τέτοια πράγματα. Αὐτὸ ἤμποροῦσε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ προσελκύσῃ· διότι συνέβη μὲν ἀντίθετα ἀπὸ τὴν σκέψιν πού διετύπωσεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπέθανε, διὰ τοῦτο οἱ πιστοὶ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν μελλοντικὴν τιμωρίαν.

Τί σημαίνει, «Ἴνα συναγάγῃ εἰς ἕν»; Ὅτι ἔκαμεν ἕνα σῶμα τοὺς εὐρισκομένους πλησίον καὶ μακράν, καὶ αὐτὸς πού διαμένει εἰς τὴν Ρώμην θεωρεῖ μέλος του τοὺς Ἰνδοὺς. Τί ἄλλο ὑπάρχει ἴσον μὲ αὐτὴν τὴν συναγωγὴν; Καὶ ὄλων κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστός. «Ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπεφάσισαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τὸν φονεύσουν». Καὶ βέβαια καὶ προηγουμένως τὸν ἐζήτουν· διότι λέγει· «Διὰ τοῦτο ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τὸν φονεύσουν»⁷, καί, «τί μὲ ζητεῖτε διὰ νὰ μὲ φονεύσετε;»⁸. Ἀλλὰ τότε μὲν τὸν ἐζήτουν, ἐνῶ τώρα καὶ ἐπεκύρωσαν αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν πρᾶξιν. «Ὁ δὲ Ἰησοῦς δὲν περιεπάτει πλέον ἐλεύθερα εἰς τὴν Ἰουδαίαν». Πάλιν μὲ ἀνθρώπινον τρόπον σώζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ συνεχῶς αὐτὸ κάμνει.

2. Τὴν δὲ αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν πολλὰς φορές ἀνεχώρησε καὶ μετέβη μακρὰ, τὴν εἶπον. Καὶ τώρα διαμένει πλησίον τῆς ἐρήμου, εἰς τὴν πόλιν Ἐφρατά, καὶ ἐκεῖ ἔμενε μὲ τοὺς μαθητὰς του. Πόσον νομίζεις ὅτι ἐθορυβήθησαν οἱ μαθηταὶ του, βλέποντες αὐτὸν νὰ σώζεται ἀνθρωπίνως; Κανεὶς πλέον δὲν τὸν ἠκολούθησεν· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπλησίαζεν ἡ ἐορτὴ, ὅλοι ἔτρεχον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ του, τότε πού ὅλοι ἐχαίροντο καὶ ἐπανηγύριζον, τότε κρύπτονται, τότε εὐρίσκονται μέσα εἰς τοὺς κινδύνους, ἀλλ' ὅμως ἔμενον πλησίον του· καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Σκηνοπηγίας, ἐκρύπτοντο· καὶ πάλιν εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν ἐτελεῖτο ἡ ἐορτὴ, αὐτοὶ μόνοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, μὲ τὸ νὰ φεύγουν καὶ νὰ κρύπτωνται μαζὶ μὲ τὸν διδάσκαλόν των ἐφανέρωνον τὴν εὐνοιάν των πρὸς αὐτόν. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος λέγει ὁ Λουκᾶς ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχεν

εἰρηκέναι· «Ὑμεῖς ἔστε οἱ διαμεμενηκότιες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι παρὰ τῆς αὐτοῦ ροπῆς ἐνδυναμοῦνται.

«Πολλοὶ δὲ ἐκ τῆς γῶρας ἀνέβησαν ἀγνίσαι ἑαυτούς.
 5 Καὶ ἔδωκαν παραγγελίας οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν». Θαυμασιὸς ἀγνισμὸς, μετὰ μαιφόνου προαιρέσεως, μετὰ ἀνδροφόνου διανοίας, μετὰ ἡγιασμένων χειρῶν! «Καὶ ἔλεγον Δοκεῖτε ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ ἐν τῇ ἑορτῇ;». Διὰ τοῦ Πάσχα ἐπεθύλευον, καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἑορτῆς
 10 ἐποιοῦντο καιρὸν σφαγῆς· ἵνα αὐτὸν ἐμπεσεῖν δεῖ, τοῦ καιροῦ καλοῦντος αὐτόν. Ὡ τῆς ἀσεθείας! ὅτε πλείονος ἔδει τῆς εὐλαθείας καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις εἰλημμένους ἀφιέναι, τότε τὸν οὐδὲν ἡδίκηκότα θηρεῦσαι ἐπιχειροῦσι. Καίτοι καὶ ἤδη τοῦτο ποιήσαντες, οὐ μόνον
 15 οὐδὲν ὤνησαν, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστοι γεγονάσι. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐμπίπτων διαφεύγει, καὶ θουλομένους αὐτόν ἀνελεῖν κατέχει καὶ ἀπορεῖν ποιεῖ τῇ τῆς δυνάμεως ἀποδείξει κατανύξαι θουλόμενος, καὶ ἵνα, ὅταν λάθωσιν αὐτόν, μάθωσιν ὅτι οὐ τῆς οἰκειίας ἰσχύος ἦν, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου
 20 συγχωρήσεως τὸ γινόμενον· οὐδὲ γὰρ τότε ἴσχυσαν αὐτόν συλλαβεῖν, καὶ ταῦτα πλησίον οὔσης τῆς Βηθανίας· καὶ ὅτε δὲ συνέλαβον, ἔρριπεν αὐτοὺς ὑπίους.

«Πρὸ ἕξ δὲ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος· καὶ εἰσιᾶτο παρ' αὐτοῖς, καὶ Μάρθα δια-
 25 κονεῖ, καὶ Λάζαρος ἐσθίει». Τοῦτο δὲ τῆς εὐμικροῦς ἀρασιάσεως σημεῖον ἦν, τὸ μετὰ ἡμέρας πολλὰς καὶ ζῆν καὶ ἐσθίειν. Ὅθεν δῆλον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς τὸ ἄριστον ἦν· ἅτε γὰρ φίλοι καὶ φιλούμενοι δέχονται τὸν Ἰησοῦν. Τινὲς δὲ φασιν ὅτι ἐν ἀλλοιοῖα οἰκίᾳ τοῦτο ἐγένετο. Ἡ δὲ
 30 Μαρία οὐ διηκόνει μαθήτρια γὰρ ἦν. Πάλιν ἐνιαῦθα αὕτη

είπει· «Σεῖς εἴσθε ἐκεῖνοι ποῦ παρεμείνατε κοντά μου κατὰ τὸν χρόνον τῶν δοκιμασιῶν μου»⁹. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε, διὰ νὰ δείξη ὅτι ἐνδυναμώνονται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του δύναμιν.

«Πολλοὶ δὲ ἀπὸ τὴν χώραν ἀνέβησαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ ἔξαγνισθοῦν. Καὶ ἔδωσαν ἐντολὴν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νὰ τὸν συλλάβουν». Θαυμαστὸς ἔξαγνισμὸς, μὲ αἰμοβόρον πρόθεσιν, μὲ σκέψιν διὰ ἀνθρωποκτονίαν, μὲ χέρια αἱματωμένα! «Καὶ ἔλεγον· Ἔχετε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;». Διὰ τοῦ Πάσχα ἐσχεδιάζον τὸ κακὸν καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἑορτῆς τὸν μετέβαλλον εἰς καιρὸν σφαγῆς· δηλαδὴ, ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ αὐτὸς ἐδῶ, ἀφοῦ ὁ καιρὸς τὸν καλεῖ. Πῶ, πῶ ἀσέβεια! ὅταν ἔπρεπε νὰ δείξουν περισσοτέραν εὐλάβειαν καὶ ν' ἀπολύσουν ἐκείνους ποῦ εἶχον συλληφθῆ διὰ τὰ χειρότερα παραπτώματα, τότε ἐπιχειροῦν νὰ συλλάβουν αὐτὸν ποῦ δὲν ἔκαμε κανὲν ἀδίκημα. Μολονότι βέβαια καὶ ὅταν πλέον τὸ ἔκαμαν αὐτό, ὄχι μόνον δὲν ὠφελήθησαν εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἐγελοιοποιήθησαν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς διαφεύγει ἀπὸ ἀνάμεσά των καὶ ἐνῶ θέλουν νὰ τὸν φονεύσουν τοὺς συγκρατεῖ καὶ τοὺς κάνει ν' ἀποροῦν, θέλων νὰ τοὺς συνετίσῃ μὲ τὴν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν, ὅταν τὸν συλλάβουν, ὅτι ἡ σύλληψις του δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεώς των, ἀλλὰ αὐτὸ συνέβη κατόπιν ἰδικῆς του παραχωρήσεως· διότι οὔτε τότε κατῴρθωσαν νὰ τὸν συλλάβουν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ εὕρισκετο πλησίον ἡ Βηθανία· ἀλλὰ, καὶ ὅταν τὸν συνέλαβον, τοὺς ἔρριψε κατὰ γῆς¹⁰.

«Ἐξ ἡμέρας δὲ πρὶν ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἦλθεν εἰς τὴν Βηθανίαν, ὅπου ἦτο ὁ Λάζαρος καὶ τοῦ παρέθεσαν δεῖπνον καὶ ἡ Μάρθα ὑπηρέτει καὶ ὁ Λάζαρος ἔτρωγεν». Αὐτὸ δὲ ἦτο ἀπόδειξις τῆς πραγματικῆς ἀναστάσεως, τὸ ὅτι μετὰ ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας καὶ ζῆ καὶ τρώγει. Ἐπομένως γίνεται φανερόν, ὅτι εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς παρετέθη τὸ δεῖπνον· δέχονται δηλαδὴ τὸν Ἰησοῦν ἐπειδὴ ἦσαν φίλοι καὶ ἀγαπητοί. Μερικοὶ ὅμως λέγουν ὅτι αὐτὸ τὸ δεῖπνον ἔγινεν εἰς ξένην οἰκίαν. Ἡ δὲ Μαρία δὲν ὑπηρέτει, διότι ἦτο μαθή-

πνευματικώτερον οὐ διηκόνει γὰρ ὡς κεκλημένη, οὐδὲ κοι-
νήν ποιεῖται τὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν μόνον περιτίθει
τὴν τιμὴν, καὶ οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ πρόσσεισι, ἀλλ' ὡς Θεῷ·
τὸ γὰρ μύρον διὰ τοῦτο ἐξέχεε καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς
5 ἀπέμαξεν, ἅτινα οὐκ ἦν ὑπόληψιν ἐχούσης περὶ αὐτοῦ
τοιαύτην, οἷαν οἱ πολλοί. Ἀλλ' ἐπειμήσεν ὁ Ἰούδας, προ-
σχήματι δῆθεν εὐλαβείας.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἄφες αὐτήν» εἰς γὰρ τὴν ἡμέραν
τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τοῦτο ἐποίησε». Τί δήποτε δὲ οὐκ
10 ἤλεγξε τὸν μαθητὴν ἐπὶ τῆς γυναικός, οὐδὲ εἶπε τοῦτο,
ὅπερ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, διὸ διὰ τὴν οἰκείαν κλοπὴν
ἐπείμα τῇ γυναικί; Τῇ πολλῇ μακροθυμίᾳ ἐπιτρέψαι αὐτὸν
ἐβούλετο· διὸ γὰρ ἦδει διὸ προδότις ἦν, ἄνωθεν αὐτὸν
ἤλεγξε πολλάκις, εἰπὼν «Οὐ πάντες πιστεύουσι», καὶ «εἰς
15 ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν». Ἐδήλωσε μὲν οὖν διὸ οἶδεν αὐ-
τὸν προδότην, οὐκ ἤλεγξε δὲ φανερώς, ἀλλὰ συνεχώρησεν,
ἀνακαλέσασθαι αὐτὸν θέλων. Πῶς οὖν ἄλλος φησὶν διὸ
πάντες οἱ μαθηταὶ τοῦτο ἐφθέγγασαν; Καὶ πάντες, κάκεινος·
ἀλλ' οἱ λοιποὶ οὐ τῇ αὐτῇ προαιρέσει. Εἰ δέ τις ἐξειάζοι,
20 τί δήποτε κλέπτη ὄντι τὸ γλωσσόκομον ἐνεχείρισε τῶν πτω-
χῶν, καὶ οἰκονομεῖν ἐποίησε, φιλάργυρον ὄντα; Ἐκεῖνο ἂν
εἵπομεν, διὸ τὸν μὲν ἀπόρητον λόγον ὁ Θεὸς οἶδεν, εἰ δέ
τι χρὴ ἡμᾶς στοχαζομένους εἰπεῖν, ἵνα πᾶσαν ἐκκόψῃ πρόφα-
σιν οὐ γὰρ εἶχεν εἰπεῖν διὸ διὰ χρημάτων ἔρωτα τοῦτο
25 ἐποίησε (καὶ γὰρ ἱκανὴν εἶχεν ἐκ τοῦ γλωσσόκομου τῆς
ἐπιθυμίας τὴν παραμυθίαν), ἀλλὰ διὰ πονηρίαν πολλήν,
ἣν ἐβούλετο κατέχειν ὁ Χριστός, πολλῇ συγκαταβάσει πρὸς

11. Ἰω. 6, 64.

12. Ἰω. 6, 70.

13. Ματθ. 26, 6 ἐ. Μάρκ. 14, 3 ἐ.

τρια. Πάλιν αὐτὴ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν παρουσιάζεται πνευματικὰ ἀνωτέρα· διότι δὲν ὑπηρέτει ὡς προσκεκλημένη, οὔτε παρέχει τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς ὅλους, ἀλλ' ἀποδίδει τὴν τιμὴν εἰς αὐτὸν μόνον, καὶ δὲν τὸν πλησιάζει ὡσάν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡσάν Θεόν· διότι τὸ μύρον διὰ τοῦτο τὸ ἔχυσεν εἰς τὰ πόδια του καὶ τὸ ἐσφούγγισε μὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς της, πράγματα ποῦ ἦσαν δείγματα ὅτι αὐτὴ δὲν εἶχε περὶ αὐτοῦ τὴν ἰδίαν γνώμην ποῦ εἶχον οἱ πολλοί. Ἀλλὰ τὴν ἐπετίμησεν ὁ Ἰούδας, μὲ τὸ πρόσχημα δῆθεν τῆς εὐλαβείας.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἄφησέ την· διότι αὐτὸ τὸ ἔκαμε διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου». Ἀλλὰ διατί τέλος πάντων δὲν ἤλεγξε τὸν μαθητὴν δι' αὐτὸ ποῦ εἶπε διὰ τὴν γυναῖκα, οὔτε εἶπεν αὐτὸ ποῦ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, ὅτι ἐπετίμησε τὴν γυναῖκα ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας του νὰ κλέπτη; Ἦθελε μὲ τὴν πολλὴν μακροθυμίαν του νὰ τὸν μεταβάλῃ· διότι τὸ ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο προδότης καὶ προηγουμένως τὸν ἤλεγξε πολλές φορές, λέγων· «Δὲν θὰ πιστεύσουν ὅλοι»¹¹, καὶ «ἓνας ἀπὸ σὰς εἶναι διάβολος»¹². Τὸ ἔκαμε μὲν φανερόν ὅτι γνωρίζει ποῦ εἶναι προδότης, δὲν τὸν ἤλεγξεν ὅμως φανερά, ἀλλὰ τὸν ἐσυγχώρησεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον. Πῶς λοιπὸν ἄλλος εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι ὅλοι οἱ μαθηταὶ τὸ εἶπον αὐτό¹³; Καὶ ὅλοι καὶ ἐκεῖνος· ἀλλ' οἱ ὑπόλοιποι δὲν τὸ εἶπον μὲ τὴν ἰδίαν πρόθεσιν. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν ἐξετάσει, διατί τέλος πάντων ἀνέθεσε τὸ χρηματοκιβώτιον διὰ τοὺς πτωχοὺς εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἦτο κλέπτης καὶ τὸν ἔκαμε διαχειριστήν, ἐνῶ ἦτο φιλάργυρος; θὰ ἤμπορούσαμεν ἐκεῖνο νὰ εἰποῦμεν, ὅτι τὸν μὲν ἀπόρρητον λόγον ὁ Θεὸς τὸν γνωρίζει, ἐὰν ὅμως πρέπει νὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς κάποιαν σκέψιν, τὸ ἔκαμε διὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ κάθε δικαιολογίαν· διότι δὲν ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα (καθ' ὅσον ἤμποροῦσε νὰ ἰκανοποιήσῃ ἀρκετὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἀπὸ τὸ χρηματοκιβώτιόν του), ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς πονηρίας του, ποῦ ἤθελεν ὁ Χριστὸς νὰ τὴν ἐξαλείψῃ, χρησι-

αὐτὸν κεχρημένος. Διὸ οὐδὲ ἐνεκάλει αὐτῷ κλέπτοντι, καίτοι γε εἰδώς, ἐμφροάτιων τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν, καὶ πᾶσαν ἐξαίρων ἀπολογίαν.

«Ἄφες αὐτήν», φησὶν εἰς γὰρ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνια-
 5 φιασμοῦ μου τοῦτο ἐποίησε». Πάλιν τὸν προδότην ἀνέμνη-
 σεν, ἐνιαφιασμὸν εἰπών. Ἄλλ' οὐ καθικνεῖται αὐτοῦ ὁ ἔ-
 λεγχος, οὐδὲ μαλάσσει τὸ ρῆμα, καίτοι ἱκανὸν αὐτὸν εἰς
 οἶκion ἐμβαλεῖν· ὡσανεὶ ἔλεγεν· «Ἐπαχθῆς εἰμι καὶ φορ-
 τικός, ἀλλὰ ἀνάμεινον μικρὸν, καὶ ἀπελεύσομαι»· καὶ γὰρ
 10 τοῦτο κατεσκεύαζεν ἐν τῷ λέγειν· «Ἐμὲ δὲ οὐ πάντιοι
 ἔχετε». Ἄλλ' οὐδὲν τούτων τὸν θηριώδη καὶ μαινόμενον ἐπέ-
 καμψε, καίτοι γε καὶ τούτων πολλῶ πλείονα καὶ εἶπε
 καὶ ἐποίησε καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔνιψε καὶ αὐτήν τὴν
 νύκτια, καὶ τραπέζης αὐτῷ μετέδωκε καὶ ἄλων, ὃ καὶ τὰς
 15 ληστροικὰς οἶδε κατέχειν ψυχὰς (καὶ ρήματα ἕτερα ἐφθέγ-
 ξαιτο, ἱκανὰ καὶ λίθον μαλάξαι), καὶ ταῦτα οὐ πρὸ πολλοῦ
 τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἵνα μηδὲ ὁ χρόνος
 εἰς λήθην ἐμβάλῃ· ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα ἔσται.

3. Δεινὸν γὰρ ἢ φιλαργυρία, δεινόν! καὶ ὀφθαλμοὺς
 20 καὶ ὦτα πηροῖ καὶ θηρίου χαλεπωτέρους ποιεῖ, οὐ συνειδός,
 οὐ φιλίαν, οὐ κοινωνίαν, οὐ τὴν τῆς οἰκείας ψυχῆς σωτη-
 ραν ἐννοῆσαι συγχωροῦσα, ἀλλὰ, καθάπαξ πάντων ἀπο-
 στήσασα, δούλους αὐτῆς ποιεῖ τοὺς ἄλόγους, καθάπερ τις
 τυραννὶς χαλεπὴ. Καὶ τὸ δεινὸν τῆς οὕτω πικρᾶς δουλείας,
 25 διὸ καὶ χάριν αὐτῇ ἔχειν ἀναπειθεῖ καὶ ὄσω περ ἂν αὐ-
 τῇ μᾶλλον δουλεύσωσι, τοσοῦτω τὰ τῆς ἡδονῆς αὐξεται.
 Καὶ ταύτη μάλιστα ἀνίατον τὸ νόσημα γίνεται, ταύτη δυσά-
 λωτον τὸ θηρίον. Τοῦτο τὸν Γιεζῆ λεπρὸν ἀντὶ μαθητοῦ

μποιει δι' αὐτὸν πολλὴν συγκατάβασιν. Διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἐπετίμα ὅταν ἔκλεπτεν, ἄν καὶ βέβαια τὸ ἐγνώριζε, διὰ νὰ ἀποκόψη τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν του καὶ ν' ἀφαιρέσῃ κάθε δικαιολογίαν του.

«Ἐφησέ τὴν, λέγει· διότι αὐτὸ τὸ ἔκαμε διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου». Πάλιν τὸν προδότην ὑπενθύμισεν, ἀναφέρων τὸν ἐνταφιασμόν. Ἄλλὰ δὲν τὸν συγκινεῖ ὁ ἔλεγχος, οὔτε τὸν μαλακώνει ὁ λόγος, ἄν καὶ βέβαια εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τὸν κάνῃ νὰ τὸν λυπηθῇ· ἦτο ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· Ἐίμαι ἐνοχλητικὸς καὶ φορτικὸς, ἀλλὰ περίμενε ὀλίγον καὶ θὰ φύγω ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον· καθ' ὅσον αὐτὸ ἐννοοῦσεν ὅταν ἔλεγεν· «Ἐμένα δὲ δὲν μὲ ἔχετε πάντοτε». Ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἐλύγισε τὸν θηριώδη καὶ μανιασμένον, ἄν καὶ βέβαια πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ εἶπε καὶ ἔκαμε καὶ τὰ πόδια του ἐνίψε τὴν ἰδίαν τὴν νύκτα καὶ ἀπὸ τὴν τράπεζαν τοῦ ἔδωσε νὰ φάγῃ, πρᾶγμα ποῦ ἠμπορεῖ καὶ τὰς ληστρικὰς ψυχὰς νὰ συγκρατήσῃ (καὶ ἄλλα λόγια εἶπεν, ποῦ ἦσαν ἱκανὰ καὶ λίθον νὰ μαλακώσουσιν), καὶ ὅλα αὐτὰ ὄχι πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ὥστε οὔτε ὁ χρόνος νὰ τὸν κάνῃ νὰ τὰ λησμονήσῃ· καὶ ὅμως αὐτὸς ἀπὸ ὅλα ἔμεινεν ἀσυγκίνητος.

3. Πράγματι εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ἡ φιλαργυρία! καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καταστρέφει καὶ τὰ αὐτιά καὶ κάμνει τοὺς ἀνθρώπους φοβερωτέρους ἀπὸ θηρίον, μὴ ἐπιτρέπουσα αὐτοὺς οὔτε τὴν συνείδησίν των νὰ σκεφθοῦν οὔτε τὴν φιλίαν, οὔτε τὴν κοινωνίαν οὔτε τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των, ἀλλὰ, ἀφοῦ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ὅλα, κάμνει δούλους τῆς αὐτοῦς ποῦ θὰ συλλάβῃ, ὡσὰν ἀκριβῶς κάποια φοβερὰ τυραννίς. Καὶ τὸ φοβερὸν αὐτῆς τῆς τόσοσιν πικρᾶς δουλείας εἶναι, ὅτι καταπέιθει τοὺς δούλους τῆς νὰ τῆς χρεωστοῦν καὶ χάριν· καὶ ὅσον περισσότερον δοῦλοι τῆς συμβῇ νὰ γίνουσι, τόσοσιν περισσότερον αὐξάνεται ἡ εὐχαριστήσις των. Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται τὸ νόσημα εἰς ἀπροχώρητον βαθμὸν ἀθεράπευτον, καὶ ἔτσι γίνεται ἀκατανίκητον τὸ θηρίον. Αὐτὸ ἔκαμε τὸν Γιεζῆ λεπρὸν ἀντὶ

καὶ προφήτου πεποίηκε· τοῦτο τοὺς περὶ Ἀνανίαν ἀπώλεσε· τοῦτο τὸν Ἰούδαν προδότην εἰργάσατο· τοῦτο τοὺς Ἰουδαίων ἄρχοντας διέφθειρε, λαμβάνοντας δῶρα καὶ κοινωνοὺς κλεπιῶν γενομένους· τοῦτο μυρίους πολέμους εἰσήγαγεν, αἱμάτων μὲ τὰς ὁδοὺς, θρήνων δὲ καὶ οἰμωγῶν τὰς πόλεις πληροῶσαν· τοῦτο καὶ δεῖπνα ἐποίησε γενέσθαι ἀκάθαρτα, καὶ τραπέζας ἐναγεῖς, καὶ ἐδέσματα παρανομίας ἐπέπλησε. Διὰ τοῦτο αὐτὸ εἰδωλολατρείαν ἐκάλεσεν ὁ Παῦλος. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐφόβησε.

- 10 Διὰ τί δὲ εἰδωλολατρείαν; φησὶν. Ἔχουσι πολλοὶ χρήματα, καὶ χρῆσασθαι αὐτοῖς οὐ τολμῶσιν, ἀλλὰ ἀφιεροῦσιν εἰς ἐγγόνους καὶ ἐξ ἐγγόνων παραπέμποντες ἀνέπαφα, καθάπερ τινῶν ἀναθημάτων οὐ τολμῶντες ἄφασθαι· ἐὰν δέ ποτε καὶ ἀναγκασθῶσιν, ὥσπερ ἀδέμιτόν τι πράξαντες, οὕτω διακρίνεται. Καὶ ἄλλως δέ, ὥσπερ τὸ ξόανον περιέπει ὁ Ἑλληναῖος, οὕτω σὺ τὸ χρυσεῖον θύραις πιστεύεις καὶ μογλοῖς, ἀντιναοῦ τὸ κιδῶτιον κατασκευάζων, καὶ ἐναποτιθέμενος σκεύουσιν ἀργυροῖς. Ἀλλ' οὐ προσκυνεῖς, καθάπερ ἐκεῖνος τὸ ξόανον; Ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιδείκνυσαι περὶ αὐτὸ θεραπείαν.
- 20 Πάλιν ἐκεῖνος ἠδέως ἂν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν πρόοιτο, ἢ τὸ ξόανον τοῦτο καὶ οἱ τὸ χρυσεῖον φιλοῦντες. Ἀλλ' οὐ προσκυνῶ τὸ χρυσεῖον, φησὶν. Οὐδὲ ἐκεῖνος τὸ εἶδωλον, φησί, προσκυνεῖ, ἀλλὰ τὸν ἐνοικοῦντα δαίμονα. Οὕτω καὶ σὺ, κἂν μὴ τὸ χρυσεῖον προσκυνῆς, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ
- 25 τῆς ὄψεως τοῦ χρυσεῖου καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπιπηδῶνιά σου τῆ ψυχῆ δαίμονα· δαίμονος γὰρ χαλεπώτερον τῆς φιλαργυρίας ἢ ἐπιθυμία, καὶ ταύτη πολλοὶ μᾶλλον κείθονται, ἢ ἕτεροι τοῖς εἰδώλοις· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ πολλὰ παρακούουσιν,

14. Δ' Βασ. 5, 21 ε.

15. Πράξ. 5, 1 ε.

16. Κολασ. 3, 5.

17. Ξόανον· ξύλινον ὁμοίωμα θεότητος.

μαθητοῦ καὶ προφήτου¹⁴· αὐτὸ ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπώλειαν τοὺς περὶ τὸν Ἄνανιαν¹⁵· αὐτὸ ἔκαμε τὸν Ἰούδαν προδότην· αὐτὸ διέφθειρε τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων μὲ τὸ ὅτι ἐλάμβανον δῶρα καὶ ἐγίνοντο συνεργοὶ τῶν κλεπτῶν· αὐτὸ ἐπροξένησεν ἀπειροὺς πολέμους καὶ ἐγέμισε τὰς μὲν ὁδοὺς μὲ αἵματα, τὰς δὲ πόλεις μὲ θρήνους καὶ ὄδυρμούς· αὐτὸ ἔγινεν αἰτία καὶ δεῖπνα νὰ γίνουν ἀκάθαρτα καὶ τράπεζαι βδελυραὶ καὶ τὰς ἐγέμισε μὲ φαγητὰ παρανομίας. Διὰ τοῦτο ἐχαρακτήρισεν αὐτὸ ὁ Παῦλος εἰδωλολατρείαν¹⁶. Ἄλλὰ οὔτε καὶ ἔτσι ἐφόβησεν.

Καὶ διατί, λέγει, τὴν ὀνομάζει εἰδωλολατρείαν; Πολλοὶ ἔχουν χρήματα καὶ δὲν τολμοῦν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν, ἀλλὰ τὰ ἀφιερώνουν μεταβιβάζοντας αὐτὰ ἀνέπαφα εἰς τοὺς ἀπογόνους των καὶ εἰς τοὺς ἐγγόνους των καὶ δὲν τολμοῦν νὰ τὰ ἐγγίσουν ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ πρόκειται διὰ κάποια ἀφιερῶματα· ἐὰν δὲ κάποτε ἀναγκασθοῦν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν, εὐρίσκονται εἰς τέτοιαν κατάστασιν, ὡσὰν νὰ διέπραξαν κάτι τὸ ἀσεβές. Καὶ μὲ ἄλλα λόγια, ὅπως ἀκριβῶς φροντίζει ὁ εἰδωλόλατρες τὸ ξόανον¹⁷, ἔτσι σὺ τὸν χρυσὸν τὸν ἐμπιστεύεσαι εἰς τὰς θύρας καὶ εἰς τοὺς μοχλοὺς, κατασκευάζων ἀντὶ ναοῦ τὸ χρηματοκιβώτιον καὶ ἐναποθέτεις τὰ χρήματά σου εἰς σκεύη ἀργυρᾶ. Ἄλλὰ δὲν προσκυνεῖς ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος τὸ ξόανον; Ὅμως δεικνύεις διὰ τὸν χρυσὸν ὄλην τὴν φροντίδα σου. Ἐπίσης ἐκεῖνος μὲ εὐχαρίστησιν θὰ ἐδέχετο νὰ χάσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν του, παρὰ τὸ ξόανον· τὸ ἴδιο κάνουν καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν τὸν χρυσόν. Ἄλλὰ, λέγει, δὲν προσκυνῶ τὸν χρυσόν. Οὔτε ἐκεῖνος τὸ εἶδωλον, λέγει, ὅτι προσκυνεῖ, ἀλλὰ τὸν δαίμονα ποὺ κατοικεῖ μέσα εἰς αὐτό. Ἔτσι καὶ σὺ, ἂν καὶ δὲν προσκυνεῖς τὸν χρυσόν, ἀλλ' ὅμως προσκυνεῖς τὸν δαίμονα ποὺ εἰσορμᾷ εἰς τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ τὴν ὄψιν τοῦ χρυσοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σου δι' αὐτόν· διότι ἡ ἐπιθυμία εἶναι φοβερώτερον πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, καὶ εἰς αὐτὴν πείθονται πολλοὶ περισσότερον, παρὰ ἄλλοι εἰς τὰ εἶδωλα· διότι ἐκεῖνοι μὲν πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ λέγουν τὰ εἶδωλα δὲν τὰ

ἐνιαυθα δὲ πάντα εἴκουσι, καί, ὅπερ ἂν εἴπῃ ποιῆσαι, πεί-
 θονται. Τί λέγει; Πολέμιος ἔσο, φησίν, ἐχθρὸς ἀπάντων,
 ἀγνόει τὴν φύσιν, καταφρόνει Θεοῦ, κατὰ δύσόν σοι σεαυτὸν·
 καὶ πάντα πείθονται. Καὶ τοῖς μὲν ξοάνοις θοῦς καὶ πρό-
 5 θατα θύουσιν, ἡ δὲ γιλαργυρία λέγει, 'Θῦσόν σοι τὴν σαν-
 τοῦ ψυχῆν', καὶ πείθει.

Ὅρα ὄϊους ἔχει θωμούς; οἷα δέχεται θύματα; Βασι-
 λείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν οἱ πλεονέκται, καὶ οὐδὲ οὐ-
 τω δεδοίκασι καὶ τοι γε πάντων ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἀσθενέ-
 10 σιέρα· οὐ γὰρ ἔμφυτος, οὐδὲ φυσική· ἢ γὰρ ἂν παρὰ τὴν
 ἀρχὴν ἐνετέθη· νῦν δὲ χροσίον οὐκ ἦν ἄνωθεν, οὐδὲ ἦρα τις
 χροσίου. Ἀλλά, εἰ θούλεσθε, λέγω πόθεν εἰσηλθε τὸ κακόν.
 Ἐκαστος, τὸν πρὸ αὐτοῦ ζηλοῦντες, ἐπέτεινον τὸ νόσημα,
 καὶ τὸν οὐ βουλόμενον ὁ προλαβὼν ἐρεθίζει· διὰ γὰρ ἴδωσιν
 15 οἰκίας λαμπράς καὶ πλῆθος ἀγρῶν καὶ ἀνδραπόδων ἀγέλας
 καὶ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ πολὺν ἱματίων φορητόν, πάντα πράτ-
 τουσιν, ὥστε ὑπερβαλέσθαι ὥστε οἱ πρῶτοι τῶν δευτέρων
 αἴτιοι γίνονται, κακῆνοι τῶν μετ' αὐτούς. Εἰ δὲ ἐβούλον-
 το σωφρονεῖν, οὐκ ἂν τοῖς ἄλλοις ἐγίνοντο διδάσκαλοι, μᾶλ-
 20 λον δὲ οὐδὲ τοῦτοις ἔστιν ἀπολογία· εἰσὶ γὰρ καὶ ἕτεροι χρη-
 μάτων καταφρονοῦντες.

Καὶ τίς, φησί, καταφρονεῖ; (Τὸ γὰρ δεινόν, διὸ ὑπὸ
 πολλῆς κακίας εἰς ἀδύνατον δοκεῖ περιεσιάναι, καὶ οὐδὲ
 πιστεύεται τις κατορθῶν). Εἶπω τοίνυν πολλοὺς τοὺς ἐν
 25 ταῖς πόλεσι, καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι. Καὶ τί τὸ κέρδος;
 οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τούτων ἔσεσθε θελίτους. Ἄλλως δέ, οὐ περὶ
 τούτων ἡμῖν ὁ λόγος νῦν, ὥστε κενῶσαι τὰ ὄντια· ἐβουλόμην
 δέ, πλὴν ἀλλά, ἐπευδῆ μεῖζον ὑμῶν τὸ φορητόν, οὐκ ἀναγ-

ἐκτελοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ εἰς ὅλα ὑπακούουν, καὶ πείθονται ὅ,τι τοὺς εἶπῃ νὰ ἐκτελέσουν. Τί λέγει; Γίνε, λέγει, πολέμιος, ἐχθρὸς ὅλων, ἀγνόησε τὴν φύσιν, περιφρόνησε τὸν Θεόν, θυσίασε τὸν ἑαυτὸν σου εἰς ἐμένα· καὶ εἰς ὅλα ὑπακούουν. Καὶ εἰς μὲν τὰ ξόανα θυσιάζουν βόδια καὶ πρόβατα, ἡ δὲ φιλαργυρία λέγει, 'θυσίασε εἰς ἐμένα τὴν ψυχὴν σου', καὶ ὑπακούεις.

Βλέπεις τί εἶδους βωμοὺς ἔχει; τί εἶδους θύματα δέχεται; Βασιλείαν Θεοῦ δὲν θὰ κληρονομήσουν οἱ πλεονέκται¹⁸, καὶ οὔτε αὐτὸ τοὺς φοβίζει· ἂν καὶ βέβαια αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἀσθενεστέρα ἀπὸ ὅλα· διότι δὲν εἶναι ἔμφυτος οὔτε φυσικὴ· διότι ἐὰν ἦτο θὰ ἐτίθετο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τώρα δὲν ὑπῆρχεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν χρυσός, οὔτε ἠγάπα κανεῖς τὸν χρυσόν. Ἄλλά, ἐὰν θέλετε, σᾶς λέγω ἀπὸ ποῦ εἰσηλθε τὸ κακὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ καθένας μὲ τὴν προσπάθειάν του νὰ ξεπεράσῃ τὸν προηγούμενόν του, συνετέλεσεν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ νοσήματός, καὶ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ τὸν πλοῦτον, τὸν ἐρεθίζει ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἀπέκτησε πρὶν ἀπὸ αὐτόν· διότι, ὅταν ἴδοῦν λαμπρὰς οἰκίας καὶ πλῆθος ἀγρῶν καὶ κοπάδια δούλων καὶ ἀργυρὰ σκεύη καὶ πληθώραν περιπτῶν ἐνδυμάτων, κάμνουν τὰ πάντα διὰ νὰ τοὺς ξεπεράσουν· ὥστε οἱ πρῶτοι γίνονται αἴτιοι τῶν δευτέρων καὶ ἐκεῖνοι αὐτῶν ποὺ ἔρχονται μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς. Ἐὰν ὅμως ἤθελον νὰ εἶναι σώφρονες, δὲν θὰ ἐγίνοντο διδάσκαλοι τῶν ἄλλων, μᾶλλον δὲ οὔτε δι' αὐτοὺς ὑπάρχει δικαιολογία· διότι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ποὺ περιφρονοῦν τὰ χρήματα.

Καὶ ποῖος, λέγει, περιφρονεῖ τὰ χρήματα; (Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης κακίας θεωρεῖται ἀδύνατον τὸ νὰ ἀποφύγῃ κανεῖς αὐτὸ καὶ δὲν γίνεται πιστευτὸς αὐτὸς ποὺ τὸ κατορθώνει). Νὰ σᾶς ἀναφέρω λοιπὸν πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ ὄρη. Καὶ ποῖον τὸ κέρδος; διότι οὔτε μὲ αὐτὸ θὰ γίνετε καλύτεροι. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι τώρα ὁ λόγος μας δι' αὐτά, διὰ νὰ ἐγκαταλείψετε τὰ ὑπάρχοντά σας· θὰ τὸ ἤθελα, πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ τὸ φορτίον σας εἶναι με-

κάζω· ἀλλ' ὥστε μὴ τῶν ἀλλαιρίων ἐφίεσθαι παραινῶ, ὥστε ἐκ τῶν ὄντων μεταδιδόναι. Πολλοὺς δὲ τοιοῦτους εὐρήσομεν τοῖς οἰκείοις ἀρκομένους, τῶν ἑαυτῶν ἐπιμελουμένους, καὶ ἀπὸ δεκαίων ζῶντας πόνων. Διὰ τί μὴ τοιοῦτους ζηλοῦ-
 5 μεν καὶ μιμούμεθα; Ἐννοήσωμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν οὐχὶ τὰ κτήματα αὐτῶν ἔσηκε, μόνον τὰ ὀνόματα αὐτῶν διασώζοντα; τοῦ δεινός τὸ θαλανεῖον, καὶ τοῦ δεινός τὸ προάσειον, καὶ τὸ καιάλυμα; οὐχὶ εὐθέως θεασάμενοι στένομεν, ἐννοοῦν-
 10 τες πόσον πόνον ὑπέμεινε, πόσας ἀρπαγὰς ἤρπασε, καὶ οὐδαμοῦ φαίνεται, ἀλλ' ἐντροφῶσιν ἕτεροι τοῖς ἐκείνου, οὐδ' οὐδὲ προσεδόκησε, ἰάχα δὲ καὶ ἐχθροί, ἐκείνου τὴν ἐσχάτην διδόντος δίκην.

Ταῦτα καὶ ἡμᾶς μένει· πάντως γὰρ ἀποθανούμεθα, πάντως τὸ αὐτὸ τέλος ὑποσησόμεθα. Πόσῃν ὀργῇ, εἶπέ μοι,
 15 πόσῃν δαπάνῃ, πόσας ἀπεχθείας ὑπέσησαν! καὶ τί τὸ κέρδος; Κόλασις ἀθάνατος, καὶ τὸ μηδεμιᾶς τυχεῖν παραμυθίας καὶ τὸ μὴ ζῶντας μόνον ἀλλὰ καὶ ἀπελθόντας καιηγορεῖσθαι παρὰ πάντων. Τί δέ; τῶν πολλῶν τὰς εἰκόνας διανῖδωμεν ἀνακειμένας ἐν ταῖς οἰκίαις οὐχὶ μᾶλλον θρηνοῦμεν;
 20 Ἀληθῶς καλῶς εἶπεν ὁ Προφήτης· «Πλὴν μάτην ταρασσεται πᾶς ἄνθρωπος ζῶν»· ταραχὴ γὰρ ὄντως ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδῆ· ταραχὴ καὶ θόρυβος περιτιτός. Ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς μοναῖς ταῖς αἰωνίοις τοῦτο ἔστιν, οὐδὲ ἐν ταῖς σκηναῖς ἐκείναις· ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἕτερος ἐμόχθησε, καὶ ἕτερος ἀπο-
 25 λαύει, ἐκεῖ δὲ τῶν ἑαυτοῦ μόχθων ἕκαστος ἔσται κύριος, καὶ πολλαπλασίονα λήφεται τὴν ἀμοιβήν.

Πρὸς ἐκείνην τοίνυν ἐπειγώμεθα τὴν κησιν ἐκεῖ κατασκευάζωμεν ἑαυτοῖς οἰκίαν, ἵνα ἀναπανσώμεθα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα,
 30 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

γαλύτερον, δὲν σᾶς ἀναγκάζω, ἀλλὰ σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴ ἐπιθυμῆτε τὰ ξένα πράγματα καὶ νὰ δίδετε ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχετε. Θὰ εὐρωμεν δὲ πολλοὺς τέτοιους πού ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἰδικά των, πού φροντίζουν διὰ τὰ ἰδικά των καὶ ζοῦν ἀπὸ τοὺς δικαίους κόπους των. Διατί δὲν γινόμεθα ζηλωταὶ αὐτῶν καὶ δὲν τοὺς μιμούμεθα; Ἄς φέρωμεν εἰς τὴν σκέψιν μας τοὺς πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς δὲν σώζονται τὰ κτήματά των, πού μόνον τὰ ὀνόματά των διασώζουν; τοῦ τάδε τὸ λουτρόν, καὶ τοῦ τάδε τὸ ἀγρόκτημα καὶ τὸ κατάλυμα; δὲν στενάζομεν μόλις τὰ ἰδοῦμεν, σκεπτόμενοι πόσον κόπον ὑπέμεινε, πόσας κλοπὰς διέπραξε, καὶ πουθενὰ δὲν φαίνεται, ἀλλ' ἀπολαμβάνουν ἄλλοι τοὺς κόπους του, τοὺς ὁποίους οὔτε κἂν ἐπερίμενον, ἴσως δὲ καὶ ἐχθροὶ του, ἐνῶ ἐκεῖνος τιμωρεῖται μὲ τὴν πιὸ φοβεράν τιμωρίαν.

Αὐτὰ μᾶς περιμένουν καὶ ἡμᾶς διότι ὅπωςδήποτε θὰ πεθάνωμεν, ὅπωςδήποτε θὰ ἔχωμεν τὸ ἴδιο τέλος. Πόσῃν ὀργήν, εἶπέ μου, πόσας δαπάνας καὶ πόσας ἐχθρότητας δὲν ὑπέστησαν; Καὶ ποῖον τὸ κέρδος; Κόλασις ἀθάνατος, καὶ δὲν ἔχουν καμμίαν παρηγορίαν καὶ κατηγοροῦνται ἀπὸ ὅλους ὄχι μόνον ἐν ὄσῳ ἔζων, ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντες. Τί δέ; δὲν θρηνοῦμεν περισσότερο ὅταν ἰδοῦμεν τὰς εἰκόνας πολλῶν ἀνηρητημένας εἰς τὰς οἰκίας; Ἀλήθεια, καλὰ εἶπεν ὁ προφήτης «Καὶ ὅμως ἄδικα ταρασσεται ὁ κάθε ἄνθρωπος πού ζῆ»¹⁹ διότι πράγματι εἶναι ταραχὴ ἢ φροντίς διὰ τὰ παρόμοια ταραχὴ καὶ θόρυβος περιττός. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν συμβαίνει εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, οὔτε εἰς τὰς σκηνὰς ἐκεῖνας διότι ἐδῶ μὲν ἄλλος ἐκόπιασε καὶ ἄλλος ἀπολαμβάνει, ἐνῶ ἐκεῖ ὁ καθένας εἶναι κύριος τῶν κόπων του καὶ θὰ λάβῃ πολλαπλασίαν ἀμοιβήν.

Ἄς σπεύδωμεν λοιπὸν πρὸς ἐκείνην τὴν κτῆσιν ἐκεῖ ἃς κατασκευάζωμεν τὰς οἰκίας μας, διὰ νὰ ἀναπαυθῶμεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΣ'

Ἰω. 12, 9 - 24

«Ἐγὼ οὖν ὁ ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων διὲ κεῖ ἔσσι καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν».

1. Ὡσπερ ὁ πλοῦτος τοὺς οὐ προσέχοντας ἐπιτραχηλίζειν εἶωθεν, οὕτω καὶ ἡ ἀρχή· ἐκεῖνος μὲν γὰρ εἰς πλεονεξίαν, αἴτιη δὲ εἰς ἀπόνοιαν ἄρει. Ὅρα γοῦν τὸ ἀρχόμενον πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ὑγιαῖνον, τοὺς δὲ ἀρχοντας διεφθαρμένους. Ὅτι γὰρ οὗτοι αὐτῷ ἐπίστανον, λέγουσι μὲν συνεχῶς οἱ Εὐαγγελισταὶ διὲ «πολλοὶ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστανον αὐτῷ», ἐκ δὲ τῶν ἀρχόντων ἠπίστανον. Καὶ αὐτοὶ λέγουσιν, οὐχὶ ὁ ὄχλος· «Μὴ τις τῶν ἀρχόντων ἐπίστανεν εἰς αὐτόν;». Ἀλλὰ τί φησι; «Τὸ πλῆθος, οἱ μὴ εἰδότες τὸν Θεόν, ἐπικαίρατοί εἰσι». Τοὺς πιστεύοντας ἐπικαιαράτους ἔλεγον, ἑαυτοὺς δὲ ἀναιροῦντας, συνειοῦς. Καὶ ἐπαῦθα δέ, τὸ θαῦμα θεασάμενοι, ἐπίστανον οἱ πολλοί· οἱ δὲ ἔρχοντες οὐκ ἠροκοῦντο μόνον τοῖς οἰκείοις κακοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Λάζαρον ἀνελεῖν ἐπεχείρουν. Ἔσιω τὸν Χριστόν, διὲ τὸ Σάββατον ἔλυνεν, διὲ ἴσον ἑαυτόν ἐποίει τῷ Πατρὶ, καὶ διὰ τοὺς Ῥωμαίους, οὓς φαιε, τῷ Λαζάρῳ τι ἔχοιτες ἐγκαλεῖν, ἐπεχείρουν αὐτόν ἀναιρεῖν; Μὴ ἄρα τὸ καλῶς παθεῖν ἔγκλημα; Ὅρας πῶς αὐτῶν φονικὴ ἢ προαίρεσις; Καίτοι πολλὰ σημεῖα εἰργάσατο, ἀλλ' οὐδὲν αὐτοὺς οὕτως ἐξεθηρίωσεν,

1. Ἰω. 7, 31.

2. Ἰω. 7, 48.

3. Ἰω. 7, 49.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΣ'

Ίω. 12, 9 - 24

«Πολλοί ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἔμαθον ὅτι ἦτο ἐκεῖ καὶ ἦλθον ὄχι μόνον διὰ τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἰδοῦν τὸν Λάζαρον, ποὺ τὸν ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν».

1. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ πλοῦτος σκληρύνει συνήθως ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν, ἔτσι καὶ ἡ ἐξουσία· διότι ὁ μὲν πλοῦτος ὀδηγεῖ εἰς πλεονεξίαν, ἐνῶ ἡ ἐξουσία εἰς ἀλαζονείαν. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι τὸ μὲν πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, ποὺ ἦτο ὑπὸ ἐξουσίαν, εἶναι ὑγιές, οἱ δὲ ἄρχοντες διεφθαρμένοι. Διότι, τὸ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐπίστευον εἰς αὐτόν, τὸ ἀναφέρουν συνεχῶς οἱ Εὐαγγελισταί, λέγοντες ὅτι «πολλοὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»¹, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας δὲν ἐπίστευον. Καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἄρχοντες, ὄχι τὸ πλῆθος, λέγουν· «Μήπως κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν;»². Ἄλλὰ τί λέγει; «Τὸ πλῆθος, ποὺ δὲν γνωρίζει τὸν Θεόν, εἶναι καταραμένον»³. Ἐκείνους ποὺ ἐπίστευον τοὺς ἀποκαλοῦσαν καταραμένους, ἐνῶ τοὺς ἑαυτοὺς των, ποὺ ἐφόνευον, συνετούς. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, βλέποντες τὸ θαῦμα, ἐπίστευον πολλοί, ἐνῶ οἱ ἄρχοντες δὲν ἤρκοῦντο μόνον εἰς τὰ ἰδικὰ των κακά, ἀλλ' ἐπεχείρουν καὶ τὸν Λάζαρον νὰ φονεύσουν. Ἔστω· τὸν Χριστὸν ἤθελον νὰ τὸν φονεύσουν ἐπειδὴ κατήργει τὸ Σάββατον, ἐπειδὴ ἐξίσωνε τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν Πατέρα καὶ ἐξ αἰτίας τῶν Ῥωμαίων, ὅπως ἔλεγον, ἐνῶ τὸν Λάζαρον μὲ ποίαν κατηγορίαν ἤθελον νὰ τὸν φονεύσουν; Μήπως ἄρα γε ἦτο ἔγκλημα τὸ ὅτι εὐηργετήθη;

Βλέπεις πῶς εἶναι φονικὴ ἡ πρόθεσις των; Μολονότι βέβαια πολλὰ θαύματα ἔκαμεν, ἀλλ' ὅμως κανένα δὲν τοὺς

οὐχ ὁ παραλελυμένος, οὐχ ὁ τυφλός· τοῦτο γὰρ καὶ τῆ φύσει
θαυμασιότερον ἦν, καὶ μετὰ πολλὰ ἐγεγόνει, καὶ ἦν παρὰδο-
ξον νεκρὸν τριημέρον ἰδεῖν περιπαιούντα καὶ φθεγγόμε-
ρον. Καλά γε (οὐ γάρ;) τῆς ἑορτῆς τὰ κατορθώματα, φόνους
5 ἀναμιγνύναι τὴν πανήγυριν. Ἄλλως δέ, ἐκεῖ μὲν ἐδόκουν
ἐγκαλεῖν τὸ Σάββατον, καὶ ταύτῃ ἀπάγειν τοὺς ὄχλους,
ἐνιαῦθα δέ, ἐπειδὴ μηδὲν εἶχον μέμψασθαι, κατὰ τοῦ θερα-
πευομένου ποιούνται τὴν ἐπιχείρησιν· ἐνιαῦθὰ γὰρ οὐδ' δι-
ἐναντιοῦται τῷ Πατρὶ εἶχον εἰπεῖν· ἢ γὰρ εὐχὴ αὐτοὺς
10 ἐπεισείμιζεν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ ἀεὶ ἐνεκάλουν ἀνήρητο, καὶ
τὸ σημεῖον λαμπρὸν ἦν, ἐπὶ τὸν φόνον ὁρμῶσιν. Ὡστε καὶ
ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ τοῦτο ἂν ἐποίησαν, εἰ μὴ εἶχον ἐγκαλεῖν τὸ
Σάββατον. Ἄλλως δέ, ἐκεῖνος μὲν ἄσημος ἦν, καὶ ἐξέβαλον
αὐτὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, οὗτος δὲ ἐπίσημος· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ
15 πολλοὺς ἐλθεῖν εἰς παραμυθίαν τῶν ἀδελφῶν· καὶ πάντων
ὁρώτων τὸ θαῦμα ἐγένετο, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παραδο-
ξοποιίας. Διὰ τοῦτο πάντες ἔτριεχον ὀφόμενοι. Τοῦτο οὖν
αὐτοὺς ἔδακνε, τό, τῆς ἑορτῆς ἐσιώσης, πάντας ἀφέντας
ἐπὶ τὴν Βηθανίαν ἔρχεσθαι. Ἐπεχείρησαν οὖν αὐτὸν ἀνε-
20 λεῖν, καὶ οὐδὲ ἐδόκουν τολμᾶν· οὕτως ἦσαν φονικοί. Καὶ
διὰ τοῦτο, ἀρχόμενος ὁ νόμος, ἀπὸ τούτου ἔρχεται· «Οὐ
φονεύσεις»· καὶ ὁ Προφήτης τοῦτο ἐγκαλεῖ· «Αἱ χεῖρες αὐ-
τῶν αἵματος πλήρεις».

Πῶς οὖν, παρηγοία μὴ περιπαιῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ,
25 καὶ εἰς τὴν ἔρημον ἀναχωρῶν, πάλιν εἰσέρχεται μετὰ παρ-
ρησίας; Σθέσας τὸν θυμὸν τῇ ἀναχωρήσει, πεπαυμένοις αὐ-
τοῖς ἐφίσταται. Ἄλλως δὲ τὸ πλήθος, τὸ προσάγον καὶ τὸ
ἐπόμενον, ἱκανὸν ἦν εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβαλεῖν· οὐδὲν

4. Ἐε. 20, 13.

5. Ἦσ. 1, 15.

ἐξηγρίωσεν ἔτσι, οὔτε ὁ παράλυτος, οὔτε ὁ τυφλός· διότι αὐτὸ ἦτο καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν του θαυμαστότερον καὶ εἶχε γίνει μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα καὶ ἦτο παράδοξον νὰ ἰδῆ κανεὶς τετραήμερον νεκρὸν νὰ περιπατῆ καὶ νὰ ὁμιλῆ. Καλὰ βέβαια εἶναι (δὲν εἶναι;) τῆς ἐορτῆς τὰ κατορθώματα, νὰ ἀναμιγνύουν τὴν πανήγυριν μὲ φόνους. "Ἄλλως τε, εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ἐθεώρουν καλὸν νὰ τὸν κατηγοροῦν διὰ τὸ Σάββατον, καὶ ἔτσι ν' ἀπομακρύνουν τὸ πλῆθος ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τίποτε, στρέφουν τὴν προσπάθειάν των ἐναντίον τοῦ θεραπευθέντος· διότι ἐδῶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν οὔτε καὶ ὅτι ἀντιτίθεται εἰς τὸν Πατέρα· καθ' ὅσον ἡ προσευχὴ τοὺς ἀπεστόμωνεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξέλειπεν ἀπὸ ἐδῶ αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον τὸν κατηγοροῦν πάντοτε καὶ τὸ θαῦμα ἦτο λαμπρόν, προχωροῦν πρὸς τὸν φόνον. "Ὡστε καὶ εἰς τὸν τυφλὸν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ κάμουν τὸ ἴδιο, ἐὰν δὲν εἶχον νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τὸ Σάββατον. "Ἄλλως τε, ἐκεῖνος μὲν ἦτο ἄσημος καὶ τὸν ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὸ ἱερόν, ἐνῶ αὐτὸς ἦτο ἐπίσημος καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι πολλοὶ ἦλθον νὰ παρηγορήσουν τὰς ἀδελφάς του· καὶ τὸ θαῦμα συνέβη παρουσίᾳ ὄλων καὶ μὲ πάρα πολὺ παράδοξον τρόπον. Διὰ τοῦτο ὅλοι ἔτρεχον νὰ ἰδοῦν. Αὐτὸ βέβαια τοὺς ἐπλήγωνε, τὸ ὅτι, ἐνῶ ἤρχισεν ἡ ἐορτὴ, ὅλοι, ἀφοῦ ἄφησαν αὐτήν, ἔρχονται εἰς τὴν Βηθανίαν. Ἐπεχείρησαν λοιπὸν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ δὲν ἐφαίνοντο νὰ τὸ τολμοῦν αὐτό· τόσον πολὺ ἐδιψοῦσαν διὰ αἷμα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ νόμος ἀρχίζει ἀπὸ αὐτό· «Οὐ φονεύσεις»⁴ καὶ ὁ προφήτης δι' αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ· «Τὰ χέρια των εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα»⁵.

Πῶς λοιπὸν ἐνῶ δὲν ἐκυκλοφοροῦσε φανερὰ εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ εἶχε φύγει εἰς τὴν ἔρημον, πάλιν εἰσέρχεται μὲ παρρησίαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα; Ἄφοῦ ἔσβησε τὸν θυμὸν των μὲ τὴν ἀναχώρησίν του, ἐπιστρέφει, ἀφοῦ εἶχον καθησυχάσει. "Ἄλλως τε δὲ τὸ πλῆθος ποῦ ἐβάδιζεν ἔμπροσθέν του καὶ αὐτὸ ποῦ τὸν ἠκολούθει, ἦτο ἰκανὸν νὰ

γὰρ οὕτως ἐπεσπάσατο αὐτοὺς σημεῖον, ὡς τὸ τοῦ Λαζάρου». Καὶ ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστὴς φησιν, διὸ «ὑπέσιρωσαν τοῖς ποσὶν αὐτοῦ τὰ ἱμάτια», καὶ διὸ «πᾶσα ἡ πόλις ἐσειόθη»· μετὰ τισαύτης εἰσῆει τιμῆς. Ἐποίει δὲ τοῦτο, προφητεῖαν
5 τὴν μὲν τυπῶν, τὴν δὲ πληρῶν, καὶ τὸ αὐτὸ τῆς μὲν ἐγένετο ἀρχή, τῆς δὲ τέλος· τὸ μὲν γὰρ «χαῖρε διὸ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι προῶς» προφητεῖαν πληροῦντος ἦν, τὸ δὲ ὄνον καθίσει, μέλλον προῶγμα προδιατυποῦντος, διὸ τὸ ἀκάθαρτον τῶν ἐθνῶν γένος ἔμελλεν ὑποχείριον ἔχειν. Πῶς δὲ οἱ ἄλ-
10 λοι φασὶν διὸ μαθητὰς ἔπεμψε, καὶ εἶπε· «λύσατε τὸν ὄνον καὶ τὸν πῶλον», οὗτος δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν, ἀλλ' ὅτι ὄνῳ εὐρῶν ἐπεκάθισεν; Ὅτι ἀμφοτέρωθεν γενέσθαι εἰκὸς ἦν, καὶ μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν ὄνον ἀγόντων τῶν μαθητῶν, εὐρόντα αὐτὸν ἐπικαθίσει. Τὰ δὲ βαῖτα τῶν φοινίκων
15 καὶ τῶν ἐλαιῶν ἔλαβον, καὶ τὰ ἱμάτια ὑπεσιόρεσαν, δεικνύντες διὸ λοιπὸν μείζονα ἢ περὶ προφήτου δόξαν εἶχον περὶ αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον· «Ὡσαύτως, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Ὅρας διὸ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἀπέπνιγε, τὸ πεισθῆναι πάντας διὸ οὐκ ἔστιν ἀντίθεος; καὶ τοῦτο
20 μάλιστα διήρει τὸν δῆμον, τὸ λέγειν αὐτὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἦκειν;

Τί δὲ ἐστὶ, «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών»; Ἐπειδὴ πάντες αὐτῶν οἱ βασιλεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄδικοί τινες ἦσαν καὶ πλεονέκται, καὶ παρέδωκαν αὐτοὺς τοῖς ἐχθροῖς,
25 καὶ τὸ πλῆθος διέσιρεφον, καὶ ὑπευθύνους ἐποίουν τοῖς πολεμίοις, ἠθάροει, φησὶν, ὅτι οὐ τοιοῦτος, ἀλλὰ προῶς καὶ ἐπιεικῆς· καὶ δείκνυται ἀπὸ τῆς ὄνου οὐ γὰρ σιραιόπεδον ἐπισυρόμενος εἰσῆλθεν, ἀλλ' ὄνον ἔχων μόνον. «Τοῦτο δὲ οὐκ ἤδεσαν», φησὶν, «οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, διὸ ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον». Ὅρας διὸ τὰ πλείονα ἠγνόουν, ἐπειδὴ
30

6. Λουκᾶ 19, 36.

7. Ματθ. 21, 10.

8. Ματθ. 21, 5.

9. Ματθ. 21, 2· Μάρκ. 11, 12.

10. Ζαχ. 9, 9.

τούς δημιουργήσῃ ἀνησυχίαν· διότι κανένα θαῦμα δέν τούς προσήλκυσε τόσον, ὅσον τὸ θαῦμα τοῦ Λαζάρου. Καὶ ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι «ἔστρωσαν τὰ ἐνδύματά των κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του»⁶· καὶ ὅτι «ὅλη ἡ πόλις ἐσείσθη»⁷· μὲ τόσῃν μεγάλῃν τιμῇν εἰσῆρχετο. Τὸ ἔκαμε δὲ αὐτό, ἀφ' ἐνός μὲν διατυπώωνων προφητείαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐκκληρῶν προφητείαν, καὶ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἦτο ἀρχὴ τῆς μιᾶς προφητείας καὶ τέλος τῆς ἄλλης· διότι τὸ μὲν «χαῖρε, διότι ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται πρὸς ἐσένα πρᾶος», ἦτο σημεῖον ἐκκληρώσεως προφητείας, τὸ νὰ καθίσῃ δὲ ἐπάνω εἰς ὄνον, ἦτο πρᾶγμα ποὺ προδιετύπωνε τὸ μέλλον, ὅτι δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὸ ἀκάθαρτον γένος τῶν ἐθνικῶν. Πῶς δὲ ἄλλοι λέγουν, ὅτι ἔστειλε μαθητὰς καὶ εἶπε, «Λύσατε τὴν ὄνον καὶ τὸ πωλᾶρι»⁸, ἐνῶ αὐτὸς δέν λέγει τίποτε παρόμοιον, ἀλλ' ὅτι ἐκάθισεν εἰς τὸ ὄναριον ποὺ ἠῦρεν; Βέβαια δυνατὸν ἦτο καὶ τὰ δύο νὰ συμβοῦν, καὶ νὰ ἔλυσαν οἱ μαθηταὶ τὴν ὄνον καὶ νὰ τὴν ὠδηγοῦσαν, καὶ νὰ ἠῦρεν τὸ ὄναριον καὶ νὰ ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς αὐτό. Ἔλαβον δὲ τὰ βάρια ἀπὸ τούς φοίνικας καὶ τὰς ἐλαίας καὶ ἔστρωσαν τὰ ἐνδύματά των κάτω, διὰ νὰ δείξουν ὅτι εἶχον πλέον περὶ αὐτοῦ ἀνωτέραν γνώμην ἀπὸ ὅ,τι διὰ προφήτην, καὶ ἔλεγον· «Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Βλέπεις ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων τούς κατέπνιγε, τὸ ὅτι ἐπείσθησαν ὅλοι ὅτι δέν εἶναι ἀντίθεος; καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων διέσπα τὸν λαόν, τὸ ὅτι ἔλεγεν ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα;

Τί σημαίνει δέ, «Χαῖρε πάρα πολὺ, θυγατέρα Σιών»¹⁰; Ἐπειδὴ ὅλοι οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄδικοι καὶ πλεονέκται καὶ παρέδωσαν αὐτούς εἰς τούς ἐχθρούς των καὶ τὸ πλῆθος διέστρεφον, καὶ τούς καθίστων ὑπολόγους εἰς τούς ἐχθρούς των, Ἰάβε θάρρος, λέγει, ἰαυτὸς δέν εἶναι τέτοιος, ἀλλ' εἶναι πρᾶος καὶ ἐπιεικῆς· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν ὄνον· διότι δέν εἰσῆλθεν ἀκολουθούμενος ἀπὸ στρατόν, ἀλλ' ἔχων μόνον ὄνον. «Αὐτό», λέγει, «δέν τὸ ἐγνώριζον οἱ μαθηταὶ του, ὅτι ἦτο γραμμένον δι' αὐτόν». Βλέπεις, ὅτι ἀγνοοῦσαν τὰ περισ-

αὐτὸς οὐκ ἀπεκάλυπτεν αὐτοῖς; καὶ γάρ, διι εἶπε, «Λύσατε τὸν καθὼν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν», οὐδὲ τότε ἤδεσαν οἱ μαθηταί· καὶ ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστῆς λέγει διι ἦν κεκρυμμένος ὁ λόγος ἀπ' αὐτῶν καὶ οὐκ ἤδεσαν δ-
 5 ιι δεῖ αὐτὸν ἀνασιῆναι ἐκ τῶν νεκρῶν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰκότως ἐκρύπτετο· διὸ καὶ ἄλλος λέγει Εὐαγγελιστῆς διι, καθ' ἕκαστον ἀκούοντες, ἤλθουν καὶ ἦσαν ἐν κατηφείᾳ· τοῦτο δέ, ἐκ τοῦ μὴ εἰδέναι τὸν περὶ τῆς ἀνασιάσεως λόγον. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰκότως ἐκρύπτετο, ἅτε μεῖζον ἢ καὶ
 10 αὐτούς, τὸ μέντοι τῆς ὄνου διὰ τί αὐτοῖς οὐκ ἀπεκαλύφθη;
 "Οτι καὶ τοῦτο μέγα ἦν.

2. "Ορα δὲ φιλοσοφίαν Εὐαγγελιστοῦ, πῶς οὐκ ἐπαισχύνεται τὴν προτιέραν αὐτῶν ἄγνοιαν ἐκπομπεύων. "Οτι μὲν οὖν γέγραπται ἤδεσαν, διι δὲ ἐπ' αὐτῷ γέγραπται οὐκ
 15 ἤδεσαν καὶ γὰρ ἂν ἐσκανδάλισεν αὐτούς, εἴ γε, βασιλεὺς ὢν, τοιαῦτα μέλλοι πάσχειν, καὶ οὕτως ἐκδίδουσαι. Καὶ ἄλλως δέ, οὐκ ἂν εὐθέως ἐχώρησαν τὴν γνῶσιν τῆς βασιλείας, ἦν ἔλεγε· καὶ γὰρ ἄλλος Εὐαγγελιστῆς φησιν διι περὶ βασιλείας ἐδόκουν ταύτης λέγεσθαι. «Ἐμαρτύρει δὲ
 20 ὁ ὄχλος διι ἀνέσιησε τὸν Λάζαρον». Οὐ γὰρ ἂν τοσοῦτοι μειέθεντο ἐξαίφνης, φησὶν, εἰ μὴ ἐπίστευσαν τῷ σημείῳ. «Οἱ δὲ Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς αὐτούς· Θεωρεῖτε διι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν; Ἴδε ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ὑπάγει». Δοκεῖ δὲ μοι τοῦτο εἶναι τῶν ὑγιαινόντων μὲν, οὐ τολμῶντων
 25 δὲ παρορησιάσασθαι, εἶτα ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως κατεχόντων αὐτοὺς ὡς ἀνήνυια ἐπιχειροῦντας. Κόσμον δὲ ἐνιαῦθα πάλιν τὸν ὄχλον φασὶν οἶδε γὰρ ἡ Γραφή κόσμον καὶ τὴν κίσιν λέγειν, καὶ τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας. Καὶ τὸ μὲν φησιν, διαν

11. Ἰω. 2, 19.

12. Μάρκ. 9, 9 καὶ Ματθ. 17, 22.

13. Ματθ. 17, 22.

14. Ματθ. 17, 25.

σότερα, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν τοὺς τὰ ἐφανέρωνεν; καθ' ὅσον, ὅταν εἶπε, «Λύσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»¹¹, οὔτε τότε ἀντελήφθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι ἦτο κρυμμένον εἰς αὐτοὺς τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λόγων του καὶ δὲν ἐγνώριζον ὅτι πρέπει αὐτὸς ν' ἀναστηθῆ ἐκ νεκρῶν¹². Ἄλλ' αὐτὸ μὲν δικαίως ἐκρύπτετο διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς λόγους του ποὺ ἤκουον τοὺς ἐγέμιζεν ἀπὸ πόνον καὶ ἦσαν λυπημένοι¹³ αὐτὸ δὲ συνέβαινε, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεώς του. Ἄλλ' αὐτὸ μὲν δικαίως ἐκρύπτετο, ἐπειδὴ ἦτο ἀνώτερον ἀπὸ τὰς πνευματικὰς ἰκανότητάς των, ὅμως τὸ τῆς ὄνου διατί δὲν ἐφανερῶθη εἰς αὐτούς; Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ ἦτο σπουδαῖον.

2. Πρόσεχε δὲ φιλοσοφικότητα Εὐαγγελιστοῦ, πῶς δὲν ἐντρέπεται ν' ἀναφέρῃ τὴν προηγουμένην ἄγνοιάν των. Τὸ ὅτι βέβαια εἶχε γραφῆ αὐτὸ τὸ ἐγνώριζον, ὅτι ὅμως εἶχε γραφῆ δι' αὐτὸν δὲν τὸ ἐγνώριζον καθ' ὅσον θὰ ἤμποροῦσε νὰ τοὺς σκανδαλίση, ἐὰν βέβαια, ἐνῶ ἦτο βασιλεύς, ἐπρόκειτο νὰ πάθῃ τέτοια καὶ νὰ παραδοθῆ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ ἐξ ἄλλου δὲν θὰ ἤμποροῦσαν ἀμέσως νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ νόημα τῆς βασιλείας, διὰ τὴν ὁποίαν τοὺς ὠμίλει καθ' ὅσον ἄλλος Εὐαγγελιστῆς λέγει, ἐνόμιζον ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτὰ περὶ τῆς ἐπιγείου βασιλείας¹⁴. «Τὸ δὲ πλῆθος ἐπεβεβαίωνεν ὅτι ἀνέστησε τὸν Λάζαρον». Διότι δὲν θὰ μετέβαλλον ξαφνικὰ τόσοι πολλοὶ γνώμην, λέγει, ἐὰν δὲ ἐπίστευον εἰς τὸ θαῦμα. «Οἱ δὲ Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς αὐτούς· Βλέπετε ὅτι δὲν ὠφελεῖτε καθόλου; Νά, ὁ κόσμος τρέχει ὀπίσω του». Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὐτὰ εἶναι λόγια ἐκείνων ποὺ ἐσκέπτοντο ὑγιῶς μὲν, δὲν ἐτολμοῦσαν ὅμως νὰ τὰ ἐκφράσουν μὲ θάρρος, καὶ ποὺ ἀντελαμβάνοντο ἀπὸ τὸ ὅλον ἀποτέλεσμα ὅτι αὐτοὶ ἐπιχειροῦν ἀκατόρθωτα πράγματα. Κόσμον δὲ ἐδῶ ὀνομάζει πάλιν τὸ πλῆθος· διότι γνωρίζει ἢ Γραφῆ νὰ ὀνομάζῃ κόσμον καὶ τὴν κτίσιν καὶ αὐτούς ποὺ ζοῦν μὲ κακίαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐννοεῖ ὅταν λέγῃ, «Αὐτὸς ποὺ ὀδηγεῖ

λέγει «Ὁ ἐκφέρων κατὰ ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτοῦ», τὸ δέ, ὅταν λέγει «Ὁ κόσμος ὑμᾶς οὐ μισεῖ, ἐμὲ δὲ μισεῖ». Καὶ χορὴ ταῦτα ἀκριβῶς εἰδέναι, ἵνα μὴ παρὰ τὴν σημασίαν τῶν ὀνομάτων λαθῆν παρέχωμεν τοῖς αἰρετικοῖς.

5 Ἦσαν δὲ τινες τῶν Ἑλλήνων ἀναβάντες προσκυνῆσαι εἰς τὴν ἑορτήν. Ἐγγὺς ὄντες λοιπὸν τοῦ προσήλυτοι γίνεσθαι, ἦσαν εἰς τὴν ἑορτήν. Τῆς φήμης οὖν διαδοθείσης, λέγουσι «Θέλουμεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν». Ὁ δὲ Φίλιππος παραχωρεῖ τῷ Ἀνδρέᾳ, ἅτε πρὸ αὐτοῦ ὄντι, καὶ τὸ πρᾶγμα
10 αὐτῷ κοινοῦται. Ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἀπλῶς αὐθεντεῖ· ἤκουσε γὰρ οὗτι «εἰς ὁδὸν ἔθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε» διὰ τοῦτο, μετὰ τοῦ μαθητοῦ κοινοσάμενος, τῷ διδασκάλῳ ἀναφέρει ἀμφότεροι γὰρ εἶπον αὐτῷ. Ὁ δὲ τί φησιν; «Ἦλθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασιῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν μὴ ὁ κόσμος τοῦ οἴτου,
15 πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει». Τί ἐστιν, «Ἦλθεν ἡ ὥρα»; Ἔλεγεν, «Εἰς ὁδὸν ἔθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε», πᾶσαν ἐγκόπιων ἀγνωμοσύνης πρόφασιν ἀπὸ Ἰουδαίων, καὶ καιεῖχεν αὐτούς.

Ἐπεὶ οὖν ἐπόμενον οὗτοι ἀπειθοῦντες, ἐκεῖνοι δὲ ἐ-
20 βούλοιο προσελθεῖν, «καιρὸς λοιπὸν», φησὶν, «ἐπὶ τὸ πάθος ἐλθεῖν, πάντων πεπληρωμένων». Εἰ γὰρ μέλλομεν τοῦτοις μὲν καὶ ἀπειθοῦσι προσεδρεύειν, ἐκείνους δὲ καὶ βουλομένους μὴ προσίεσθαι, ἀνάξια τῆς ἡμετέρας ἔσται ταῦτα κηδεμονίας. Ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἀφήσειν τοὺς μαθητὰς ἐπὶ
25 τὰ ἔθνη λοιπὸν ἵνα μετὰ τὸν σιανρόν ὄρᾳ δὲ αὐτοὺς προσηδῶντας, φησί· «Καιρὸς ἐπὶ τὸν σιανρόν ἐλθεῖν»· οὐ πρότερον γὰρ αὐτοὺς εἶασεν, ἵνα ἢ εἰς μαριτύριον αὐτοῖς· ἕως γὰρ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸν διεκρούσαντο, ἕως αὐτὸν ἐσιαύ-

15. Ἦσ. 40, 26.

16. Ἰω. 7, 7.

17. Ματθ. 10, 5.

ἔξω ἀριθμημένον τὸν κόσμον αὐτοῦ»¹⁵, τὸ δὲ δεύτερον ὅταν λέγη, «Ὁ κόσμος δὲν μισεῖ ἐσᾶς, ἀλλὰ μισεῖ ἐμένα»¹⁶. Καὶ πρέπει αὐτὰ νὰ τὰ γνωρίζωμεν μὲ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ μὴ δίδωμεν ἀφορμὴν διὰ κατηγορίαν εἰς τοὺς αἰρετικούς μὴ χρησιμοποιοῦντες αὐτὰ μὲ τὴν πραγματικὴν σημασίαν των.

«Υπῆρχον δὲ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἀνέβησαν διὰ νὰ προσκυνήσουν κατὰ τὴν ἑορτὴν». Εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἑορτὴν ἐπειδὴ σχεδὸν ἐπλησίαζον νὰ γίνουν προσήλυτοι. Ὅταν λοιπὸν διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, λέγουν· «Θέλομεν νὰ ἰδοῦμεν τὸν Ἰησοῦν». Ὁ δὲ Φίλιππος ἔρχεται πρὸς τὸν Ἀνδρέα, ἐπειδὴ προηγείτο αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀνακοινώνει εἰς αὐτόν. Ἄλλ' οὔτε αὐτὸς παίρνει ἀπὸ μόνος του πρωτοβουλίαν· διότι ἤκουσεν· «Μὴ μεταβῆτε πρὸς τοὺς ἐθνικούς»¹⁷· διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τὸ ἐσυζήτησε μὲ τὸν μαθητὴν, τὸ ἀναφέρει εἰς τὸν διδάσκαλον· διότι καὶ οἱ δύο τὸ ἀνέφερον εἰς αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ τί λέγει; «Ἦλθεν ἡ ὥρα, διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ὁ κόκκος τοῦ σίτου δὲν ἀποθάνῃ, ἀφοῦ πέσῃ εἰς τὴν γῆν, μένει αὐτὸς μόνος». Τί σημαίνει, «Ἦλθεν ἡ ὥρα»; Ἔλεγεν, «Μὴ μεταβῆτε πρὸς τοὺς ἐθνικούς», ἀφαιρῶν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους κάθε πρόφασιν ἀγνωμοσύνης, καὶ συνεκράτει αὐτούς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπέμενον οἱ Ἰουδαῖοι ν' ἀπειθοῦν, ἐνῶ οἱ ἐθνικοὶ ἠθελον νὰ προσέλθουν, «καιρὸς πλέον εἶναι», λέγει, «νὰ βαδίσω πρὸς τὸ πάθος, ἀφοῦ ὅλα ἔχουν ἐκπληρωθῇ». Διότι, ἐὰν πρόκειται νὰ φροντίζωμεν μὲν δι' αὐτούς, ἂν καὶ εἶναι ἀπειθεῖς, νὰ μὴ δεχώμεθα δὲ ἐκείνους, ἂν καὶ θέλουν νὰ προσέλθουν, θὰ εἶναι αὐτὰ ἀνάξια τῆς κηδεμονίας μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο ν' ἀφήσῃ τοὺς μαθητάς του νὰ μεταβοῦν πλέον εἰς τὰ ἔθνη μετὰ τὴν σταύρωσίν του, βλέπει δὲ τοὺς ἐθνικούς νὰ προσέρχωνται πρὶν οἱ μαθηταὶ μεταβοῦν πρὸς αὐτούς, λέγει· «Καιρὸς εἶναι νὰ βαδίσω πρὸς τὸν σταυρόν»· δὲν τοὺς ἄφησε δηλαδὴ προηγουμένως, διὰ ν' ἀποτελῇ αὐτὸ μαρτυρία δι' αὐτούς· διότι μέχρι τότε ποὺ τὸν ἀπεμάκρυναν μὲ τὰ ἔργα των, μέχρι

ρωσαν, οὐκ εἶπε, «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», ἀλλ' «εἰς ὁδὸν ἔθνῶν μὴ ἀπέλθητε», καὶ «οὐκ ἀπεσιάλη», εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλῶτα οἴκου Ἰσραὴλ», καὶ «οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄριον τῶν τέκνων, καὶ δοῦναι
5 τοῖς κυναίοις». Ἐπειδὴ δὲ ἐμίσησαν αὐτόν, καὶ οὕτως ἐμίσησαν, ὡς ἐνελεῖν, περιπὸν ἣν προσεδρεύει, διακρουομένων ἐκείνων· καὶ γὰρ παρητήσαντο αὐτόν, λέγοντες· «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα». Τότε δὴ λοιπὸν αὐτοὺς ἀφῆκεν, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀφῆκαν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ποσάκις
10 ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθέλησατε!».

Τί ἔσιν «Ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ἐὰν μὴ πεσὼν ἀποθάνῃ»; Περὶ τοῦ σιαυροῦ λέγει. Ἴνα γὰρ μὴ θορυβῶνται, ἐννοοῦντες ὅτι, ὅτε καὶ Ἕλληνες προσῆλθον, τότε ἀνηρέθη, λέγει· Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ποιεῖ προσ-
15 ελθεῖν, καὶ αὐξήσει τὸ κήρυγμα τὸ ἐμόν'. Εἶτα, ἐπειδὴ ἀπὸ λόγων οὐκ οὕτως ἔπειθεν, ἀπο τῆς τῶν πραγμάτων πείρας αὐτὸ μεθοδεύει, λέγων· Ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ σίτῳ τοῦτο γίνεται, μᾶλλον φέρει καρπὸν, διὰν ἀποθάνῃ· εἰ δὲ ἐν τοῖς σπέρμασι τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον ἐν ἄμοι'. Ἄλλ' οὐκ ἤδεσαν
20 οἱ μαθηταὶ τὰ λεγόμενα. Διὸ συνεχῶς αὐτὸ εἰρήσιν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἀπολογούμενος ὑπὲρ τῆς μετὰ ταῦτα φυγῆς. Τοῦτον, καὶ περὶ τῆς ἀνασιάσεως διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, τὸν λόγον ἐκίνησε.

3. Ποῖαν οὖν ἔξουσιν ἀπολογίαν οἱ τῇ ἀνασιάσει δια-
25 πιστοῦντες, ἐν τοῖς σπέρμασι τοῦ πράγματος καθ' ἐκάστην μελετωμένου τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ ἐπὶ τῆς γενέσεως τῆς ἡμετέρας; Πρῶτον γὰρ δεῖ φθαρῆναι τὸ σπέρμα, καὶ τότε γενέσθαι γένεσιν. Ὅλως δέ, διὰν ὁ Θεὸς τι ποιῇ, λογισμῶν οὐκ ἔστι χρεία· πῶς γὰρ ἔξ οὐκ ὄντων
30 ἡμᾶς ἐποίησε; Ταῦτα πρὸς Χριστιανούς λέγω, τοὺς λέγον-

18. Ματθ. 28, 19.

19. Ματθ. 10, 5.

20. Ματθ. 15, 24.

21. Ματθ. 15, 26.

22. Ἰω. 19, 15.

23. Ματθ. 23, 37.

24. Α' Κορ. 15, 35-36.

τότε πού τόν ἐσταύρωσαν, δὲν εἶπε, «πηγαίνετε καὶ κάμετε μαθητάς μου ὅλα τὰ ἔθνη»¹⁸, ἀλλὰ «Μὴ μεταβῆτε πρὸς τοὺς ἐθνικούς»¹⁹, καὶ «Δὲν ὑπεστάλην εἰς ἄλλους παρὰ εἰς τὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραήλ»²⁰, καὶ «Δὲν εἶναι σωστὸν νὰ πάρω τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ νὰ τὸν δώσω εἰς τὰ σκυλιά»²¹. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἐμίσησαν, καὶ τόσον πολὺ τὸν ἐμίσησαν, ὥστε νὰ τὸν θανατώσουν, περιττὸν ἦτο νὰ φροντίζη δι' ἐκείνους, ἀφοῦ ἐκείνοι τὸν ἀπέκρουσαν καθ' ὅσον ἠρνήθησαν αὐτόν, λέγοντες· «Δὲν ἔχομεν βασιλέα, παρὰ τὸν Καίσαρα»²². Δηλαδή τότε πλέον τοὺς ἄφησεν, ὅταν αὐτοὶ τὸν ἄφησαν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Πόσες φορές ἠθέλησα νὰ μαζεύσω τὰ τέκνα σας, καὶ δὲν ἠθελήσατε!»²³.

Τί σημαίνει, «Ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἐὰν δὲν πέση εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν ἀποθάνῃ»; Σημαίνει τὴν σταύρωσίν του. Διὰ νὰ μὴ θορυβῶνται δηλαδή, σκεπτόμενοι ὅτι τότε ἐθανατώθη, ὅταν προσῆλθον καὶ οἱ Ἕλληνες, λέγει· Ἄυτό λοιπὸν πρὸ πάντων θὰ τοὺς κάμῃ νὰ προσέλθουν καὶ θὰ αὐξήσῃ τὸ κήρυγμά μου. Ἐπειτα, ἐπειδὴ μὲ τὰ λόγια δὲν τοὺς ἔπειθε τόσον μεθοδεύει αὐτὸ ἀπὸ αὐτὰ πού συμβαίνουν εἰς τὴν φύσιν καὶ λέγει· Διότι τὸ ἴδιο γίνεται καὶ μὲ τὸν σῖτον, τότε φέρει περισσότερον καρπὸν, ὅταν ἀποθάνῃ· ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαίῃ εἰς τὰ σπέρματα, πολὺ περισσότερον θὰ συμβῆ εἰς ἐμένα'. Ἄλλ' οἱ μαθηταὶ δὲν ἀντελήφθησαν τὰ λεγόμενα. Διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτὸ ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστής, ἀπολογούμενος διὰ τὴν εἰς τὴν συνέχειαν φυγὴν των. Αὐτὸν τὸν λόγον ἀνέφερε καὶ ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀναστάσεως²⁴.

3. Ποίαν λοιπὸν ἀπολογία θὰ ἔχουν αὐτοὶ πού δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀνάστασιν, τὴν στιγμὴν πού διαπιστώνωμεν νὰ γίνεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καθημερινῶς εἰς τὰ σπέρματα καὶ εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας τὴν γέννησιν; Διότι πρῶτα πρέπει νὰ καταστραφῇ τὸ σπέρμα, καὶ τότε νὰ γεννηθῇ τὸ νέον. Καὶ γενικά, ὅταν ὁ Θεὸς κάμῃ κάτι, δὲν χρειάζονται οἱ συλλογισμοί· διότι πῶς ἐδημιούργησεν ἡμᾶς ἀπὸ τὸ μηδέν; Αὐτὰ τὰ λέγω διὰ τοὺς χριστιανούς,

τας πείθεσθαι Γραφαῖς. Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον ἐρῶ ἀπὸ λο-
γισμῶν ἀνθρωπίνων. Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐν κακίᾳ διά-
γουσιν, οἱ δὲ ἐν ἀρετῇ· ἀλλὰ τῶν ἐν κακίᾳ διατριβόντων
πολλοὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ἤλθον εὐπαθοῦντες, τῶν δὲ ἐν
5 ἀρετῇ τὰ ἐναντία ὑπομείναντες. Πότε οὖν τὰ κατ' ἀξίαν
ἀπολήφεται ἕκαστος; ἐν ποίῳ καιρῷ;

Ναί, φησὶν, ἀλλὰ σωμάτων οὐκ ἔστιν ἀνάσταισις. Οὐκ
ἀκούουσι τοῦ Παύλου λέγοντος· «Δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐν-
δύσασθαι ἀφθαρσίαν»; Οὐ περὶ ψυχῆς (οὐδὲ γὰρ φθείρεται
10 ἡ ψυχὴ)· καὶ ἀνάσταισις δὲ τοῦ πεπιωκότις λέγεται· ἔπεσε
δὲ τὸ σῶμα. Διὰ τί δὲ οὐ θούλει ἀνάσταισιν εἶναι σώματος;
Πότερον οὐ δυνατὸν τῷ Θεῷ; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐσχάτης
ἀνοίας λέγειν. Ἀλλ' οὐ πρόπει; Διὰ τί οὐ πρόπει τὸ φθαρ-
τὸν, καὶ πόνου καὶ θανάτου κοινωνῆσαν, κοινωνῆσαι καὶ
15 τῶν σιεφάνων; Εἰ γὰρ μὴ ἔπρεπεν, οὐδ' ἂν παρὰ τὴν
ἀρχὴν ἐγένετο, οὐκ ἂν σάρκα αὐτὸς ἀνέλαβεν. Ὅτι δὲ καὶ
ἀνέλαβε, καὶ αὐτὴν ἀνέστησεν, ἄκουσον τί φησι· «Βάλε τοὺς
δακτύλους, καὶ ἴδε θι πνεῦμα ὁσιᾶ καὶ νεῦρα οὐκ ἔχει».
Διὰ τί δὲ τὸν Λάζαρον ἀνέστησεν, εἰ θέλιον ἦν χωρὶς
20 σώματος ἀνασιῆναι; τί ἐν τάξει σημείου καὶ εὐεργεσίας
αὐτὸ ποιεῖ; τί δὲ ὄλωσ ἔδωκε τροφάς;

Μὴ τοίνυν ἀπαιᾶσθε παρὰ τῶν αἰρετικῶν, ἀγαθητοί·
καὶ γὰρ ἀνάσταισις ἐστὶ, καὶ κρίσις ἐστί. Ταῦτα δὲ ἀναι-
ροῦσιν, ὅσοι μὴ θούλονται δοῦναι λόγον τῶν πεπραγμένων·
25 καὶ γὰρ δεῖ τὴν ἀνάσταισιν τοιαύτην εἶναι, οἷα γέγονεν ἡ
τοῦ Χριστοῦ ἀπαρχὴ γὰρ ἐκεῖνος, καὶ πρωτότοκος ἀπὸ τῶν
νερκῶν. Εἰ δὲ ἀνάσταισις τοῦτο ἐστὶ, ψυχῆς καθαρότης,
καὶ ἁμαρτιῶν ἀπαλλαγὴ, ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ ἡμαρτε, πῶς
ἀνέστη; πῶς ἡμεῖς τῆς κατάρτας ἀπηλλάγημεν, εἴ γε καὶ

25. Α' Κορ. 15, 53.

26. Λουκᾶ 24, 39. Ἰω. 20, 27.

πού λέγουν ὅτι πιστεύουν εἰς τὰς Γραφάς. Ἐγὼ δὲ θὰ εἰπῶ καὶ κάτι ἄλλον, πού ἀποτελεῖ ἀνθρώπινον συλλογισμόν. Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἄλλοι μὲν ζοῦν διαπράττοντες τὴν κακίαν καὶ ἄλλοι ἀσκοῦντες τὴν ἀρετὴν· ἀλλ' ἀπὸ αὐτοὺς πού διαπράττουν τὴν κακίαν πολλοὶ ἔφθασαν εἰς βαθὺ γῆρας εὐημεροῦντες, ἐνῶ ἀπὸ αὐτοὺς πού ζοῦν τὴν ἐνάρετον ζωὴν πολλοὶ φθάνουν εἰς βαθὺ γῆρας ἀφοῦ ὑπέμεναν τὰ ἀντίθετα. Πότε λοιπὸν ὁ καθένας θὰ λάβῃ αὐτὸ πού τοῦ ἀξίζει; εἰς ποῖον καιρόν;

Ναί, λέγει, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις σωμάτων. Δὲν ἀκούουν τὸν Παῦλον πού λέγει· «Πρέπει αὐτὸ τὸ φθαρτὸν νὰ ἐνδυθῇ τὴν ἀφθαρσίαν»²⁵; Δὲν τὸ λέγει διὰ τὴν ψυχὴν (διότι δὲν φθείρεται ἡ ψυχὴ)· καὶ ἀνάστασις λέγεται δι' αὐτὸ πού ἔχει πέσει· ἔπεσε δὲ τὸ σῶμα. Διὰ τὸ δὲν θέλεις νὰ ὑπάρχη ἀνάστασις σώματος; Ποῖο πρᾶγμα δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν Θεόν; Τὸ νὰ τὸ λέγῃ αὐτὸ κανεὶς εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ μεγάλης ἀνοησίας. Ἀλλὰ δὲν πρέπει; Διὰ τὸ δὲν πρέπει τὸ φθαρτὸν σῶμα, πού ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πόνους καὶ τὸν θάνατον, νὰ λάβῃ μέρος καὶ εἰς τοὺς στεφάνους; Διότι, ἐὰν δὲν ἔπρεπε, δὲν θὰ ἐδημιουργεῖτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δὲν θὰ ἐλάμβανε σάρκα. Τὸ ὅτι δὲ ἔλαβε σάρκα καὶ τὴν ἀνέστησεν, ἄκουσε τί λέγει· «Βάλε τὰ δάκτυλά σου καὶ ἴδε ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει σάρκα καὶ ὀστά»²⁶. Διὰ τὸ δὲ ἀνέστησε τὸν Λάζαρον, ἐὰν ἦτο καλύτερα νὰ ἀναστηθῇ χωρὶς σῶμα; διὰ τὸ κάμνει αὐτὸ εἰς θέσιν θαύματος καὶ εὐεργεσίας; καὶ γενικὰ διὰ τὸ ἔδωσε τροφάς;

Μὴ λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἀπατᾶσθε ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν καθ' ὅσον καὶ ἀνάστασις ὑπάρχει καὶ κρίσις. Αὐτὰ δὲ τὰ ἀρνοῦνται, ὅσοι δὲν θέλουν νὰ λογοδοτήσουν διὰ τὰς πράξεις των· καθ' ὅσον πρέπει ἡ ἀνάστασις νὰ εἶναι τέτοια πού ἦτο καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ· διότι ἐκεῖνος ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναστάσεως καὶ ὁ πρῶτος ἀναστηθεὶς ἐκ νεκρῶν. Ἐὰν δὲ ἀνάστασις εἶναι αὐτό, καθαρισμὸς δηλαδὴ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ὁ δὲ Χριστὸς δὲν ἠμάρτησε, πῶς ἀνέστη; πῶς ἡμεῖς ἀπηλλάγημεν τῆς

αὐτὸς ἤμαρτε; πῶς δὲ λέγει, «Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν»; ταῦτα γὰρ τὸ ἀναμάριτον δηλοῦντός ἐστιν. Οὐκοῦν καὶ αὐτοὺς ἢ οὐκ ἀνέσιη, ἢ, εἰ ἀνέσιη, ἤμαρτε πρὸ τῆς ἀνασιάσεως. Ἄλλὰ
 5 καὶ ἀνέσιη, καὶ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν. Οὐκοῦν ἀνέσιη σώματι καὶ τὰ δόγματα ταῦτα τὰ πονηρὰ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ κενοδοξίας ἔκγονα. Φεύγωμεν τοίνυν τοῦτο τὸ νόσημα· «φθερουσι» γάρ, φησί, «ἤδη χρησιὰ ὀμιλῖαι κακαί». Οὐκ ἔστι ταῦτα ἀποσιόλων διδάγματα· Μαρκίων ἐστὶ καὶ
 10 Οὐαλεντίνος ὁ ταῦτα καινοτομήσας.

Φεύγωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί· οὐδὲν γὰρ ὄφελος βίου καθαροῦ, δογματίων διεφθαρμένων ὡσπερ οὖν οὐδὲ τοῦ καντίου, δογματίων ὑγιῶν, ἐὰν βίος ἢ διεφθαρμένος. Ταῦτα Ἕλληνες ἔτεκον, ταῦτα ἐκεῖνοι ἠῤῥησαν, ἀπὸ τῶν ἔξωθεν
 15 φιλοσόφων λαβόντες, καὶ τὴν ὕλην ἀγέννητον λέγοντες, καὶ πολλὰ ἰοιαῦτα. Ὡσπερ οὖν εἶπαν δι οὐκ ἂν εἴη δημιουργός, μὴ ὑποκειμένης ὕλης ἀγεννήτου, οὕτω καὶ τὴν ἀνάσιαν ἠθέτησαν. Ἄλλὰ μὴ προσέχωμεν, εἰδότες Θεοῦ δύναμιν παναρκῆ· μὴ προσέχωμεν. Ὑμῖν λέγω ταῦτα·
 20 ἡμεῖς γὰρ τὴν πρὸς αὐτοὺς οὐ παραιτησόμεθα μάχην. Ἄλλ' ὁ ἄοπλος καὶ γυμνός, κἂν εἰς ἀσθενεῖς ἐμπέσῃ, κἂν ἰσχυρότερος ἢ, ραδίως ἀλώσεται. Εἰ μὲν γὰρ Γραφαῖς προσέχετε καὶ καθ' ἐκάστην ἑαυτοὺς ἠκονᾶτε τὴν ἡμέραν, οὐκ ἂν παρήνεσα τὴν πρὸς ἐκείνους φεύγειν μάχην ἀλλὰ καὶ συμπλέ-
 25 κεσθαι συνεβούλευσα ἂν καὶ γὰρ ἰσχυρὰ ἢ ἀλήθεια. Ἐπειδὴ δὲ χρῆσθαι αὐταῖς οὐκ ἴσπε, δέδοικα τὴν συμπλοκὴν, μὴ λαβόντες ὑμᾶς ἀοπλους καταβάλωσιν οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν ἀσθενέστερον ἐκείνων τῶν τῆς τοῦ Πνεύματος βοηθείας ἠρη-

27. Ἰω. 14, 30.

28. Α' Κορ. 15, 33.

κατάρας, ἐὼν βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ἡμάρτησε; πῶς δὲ λέγει, «Ἐρχεται ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ δὲν ἔχει ἐπάνω μου καρμίαν ἐξουσίαν»²⁷; διότι αὐτὰ εἶναι λόγια ποῦ φανερώνουν τὸ ἀμάρτημα ἐκείνου. Λοιπὸν, σύμφωνα μὲ τοὺς αἰρετικούς, ἢ δὲν ἀνέστη, ἢ, ἐὰν ἀνέστη, ἡμάρτησε πρὸ τῆς ἀναστάσεως. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἀνέστη καὶ δὲν ἡμάρτησεν. Ἀνέστη λοιπὸν κατὰ τὸ σῶμα καὶ αὐτὰ τὰ πονηρὰ διδάγματα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ προϊόντα κενοδοξίας. Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ νόσημα· διότι λέγει· «Αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ διαφθείρουν τὰ καλὰ ἦθη»²⁸. Δὲν εἶναι αὐτὰ διδάγματα τῶν Ἀποστόλων· αὐτὰς τὰς καινοτομίας τὰς ἐδίδαξαν ὁ Μαρκίων καὶ ὁ Οὐαλεντίνος.

Ἄς τὰ ἀποφεύγωμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί· διότι δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε ὁ καθαρὸς βίος, ἐὰν τὰ διδάγματα εἶναι διεφθαρμένα· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια οὔτε καὶ τὸ ἀντίθετον, δὲν ὠφελοῦν τὰ ὑγιῆ δόγματα, ἐὰν ὁ βίος εἶναι διεφθαρμένος. Αὐτὰ τὰ ἐγέννησαν οἱ Ἕλληνες, αὐτὰ οἱ αἰρετικοὶ τὰ διώγκωσαν, ἀφοῦ τὰ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους, διδάσκοντες ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἀγέννητος καὶ πολλὰ παρόμοια. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐδίδαξαν, ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ δημιουργός, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ὕλη ἀγέννητος, ἔτσι ἠρνήθησαν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἄλλὰ ἄς μὴ τὰ προσέχωμεν αὐτὰ τὰ διδάγματα, γνωρίζοντες ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ εἶναι πανίσχυρος· ἄς μὴ τὰ προσέχωμεν. Πρὸς ἐσᾶς τὰ λέγω αὐτά· διότι ἡμεῖς δὲν θὰ παρατήσωμεν τὴν μάχην πρὸς αὐτούς. Ἄλλ' ὁ ἄοπλος καὶ γυμνός, καὶ ἂν ἀκόμη πέσῃ εἰς ἀσθενεῖς ἀντιπάλους, εὐκολα θὰ κατανικηθῇ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἰσχυρότερος. Διότι, ἐὰν προσείχετε τὰς Γράφας καὶ ἀσκούσατε καθημερινὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας, δὲν θὰ σᾶς ἐσυμβούλευα νὰ ἀποφεύγετε τὴν μάχην πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ θὰ σᾶς ἐσυμβούλευα καὶ νὰ συμπλέκεσθε· καθ' ὅσον ἡ ἀλήθεια εἶναι ἰσχυρά. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν γνωρίζετε νὰ χρησιμοποιῆτε αὐτάς, φοβοῦμαι τὴν συμπλοκὴν, μήπως σᾶς συλλάβουν ἀόηλους καὶ σᾶς κατανικήσουν· διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀσθενέστερον ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι ἔρημοι ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύμα-

μωμένων. Εἰ δὲ τῆ ἕξωθεν κέχρηται σοφία, θαυμάζειν οὐ χροῖ, ἀλλὰ καταγελαῖν, διὰ τοῖς μωροῖς κέχρηται διδασκαλοῖς· οὔτε γὰρ περὶ Θεοῦ, οὔτε περὶ κτίσεώς τι ὑγιὲς εὐρεῖν ἠδυνήθησαν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ, ἅπερ ἢ παρ' ἡμῖν χήρα
5 ἐπίσταιται, ταῦτα Πυθαγόρας οὐδέπω ἤδει· ἀλλ' ἔλεγον διὰ θάμνος ἐσὶ καὶ ἰχθύς, καὶ κύων γίνεται ἢ ψυχὴ.

Τούτοις οὖν, εἰπέ μοι, προσέχειν δεῖ; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Μεγάλοι εἰσὶν ἐν τῆ κόμῃ ἐκεῖνοι, καλοὺς βοσιρῶ-
χους τρέφουσι, καὶ τριβώνας ἀναβέβληνται μέχοι τούτων
10 αὐτοῖς ἢ φιλοσοφία. Ἄν δὲ τὰ ἐνδοθεν ἴδῃς, τέφρα καὶ κόνις καὶ ὑγιὲς οὐδέν, ἀλλὰ «τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν», πάντα ἀκαθαρσίας ἔχων γέμοντα καὶ ἰχῶρος, καὶ τὰ δόγματα πάντα σκολήκων. Ὁ γοῦν πρῶτος αὐτῶν τὸ ὕδωρ ἔφησεν εἶναι θεόν, καὶ ὁ μετ' ἐκεῖνον τὸ πῦρ, ἄλλος
15 τὸν ἀέρα, καὶ πάντες εἰς τὰ σώματα καιητέχθησαν. Τούτους οὖν, εἰπέ μοι, θαυμάζειν χροῖ, τοὺς οὐδὲ ἔννοιαν ἀσωμάτου λαθόντας Θεοῦ, εἰ δήποτε καὶ ὑστερον ἔλαβον μετὰ τὸ συγγενέσθαι ἐν Αἰγύπτῳ τοῖς ἡμετέροις; Ἀλλὰ, ἵνα μὴ πολὺν ὑμῖν ἐπάγωμεν θόρυβον, ἐνταῦθα τὸν λόγον καταλύσω-
20 μεν· ἂν γὰρ ἀρξώμεθα τὰ ἐκείνων προσιθῆναι δόγματα, καὶ τί μὲν περὶ Θεοῦ, τί δὲ περὶ ὕλης, τί δὲ περὶ ψυχῆς, τί δὲ περὶ σωμάτων εἶπον, πολὺς ἔψεται γέλως. Καὶ οὐδὲ τῆς παρ' ἡμῶν καιηγορίας δεήσονται αὐτοὶ γὰρ ἀλλήλους ἔβαλον. Ὁ γοῦν καθ' ἡμῶν γράψας τὸν περὶ τῆς ὕλης
25 λόγον, ἐαντιὸν ἀνεῖλε.

Διὸ περ, ἵνα μὴ ματαιῶς ὑμᾶς ἀπασχολήσωμεν, καὶ λαθύρινθον λόγων ἀνελίσσωμεν, ταῦτα ἀφέντες, ἐκεῖνο ἐροῦμεν, τῆς ἀκροάσεως τῶν θείων ἔχεσθαι Γραφῶν, καὶ μὴ λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν δέον δ καὶ Παῦλος

29. Ψαλμ. 5, 10.

30. Ὁ Θαλῆς

31. Ὁ Ἡράκλειτος

32. Ὁ Ἀναξιμένης

τος. Ἐὰν δὲ χρησιμοποιοῦν τὴν μὴ χριστιανικὴν σοφίαν, δὲν πρέπει νὰ τοὺς θαυμάζωμεν, ἀλλὰ νὰ τοὺς καταγελω-
 μέν, διότι χρησιμοποιοῦν τοὺς μωροὺς διδασκάλους· διότι
 ἐκεῖνοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ εὔρουν τίποτε τὸ ἀληθές οὔτε
 περὶ τοῦ Θεοῦ οὔτε περὶ τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ, αὐτὰ
 πού ἡ ἰδική μας χήρα τὰ γνωρίζει πάρα πολὺ καλά, αὐτὰ
 οὔτε ἀκόμη καὶ ὁ Πυθαγόρας δὲν τὰ ἐγνώρισεν· ἀλλ' ἔλε-
 γον ὅτι ἡ ψυχὴ γίνεται θάμνος καὶ ἰχθύς καὶ σκύλος.

Αὐτοὺς, λοιπόν, εἰπέ μου πρέπει νὰ προσέχωμεν; καὶ
 πῶς θὰ ἠμποροῦσεν αὐτὸ νὰ δικαιολογηθῆ; Ἐκεῖνοι εἶναι
 μεγάλοι ὡς πρὸς τὴν κώμην, τρέφουν ὠραίους βοστρύ-
 χους καὶ φοροῦν τρίβωνας· ἡ φιλοσοφία των φθάνει μό-
 νον μέχρις εἰς αὐτά. Ἐὰν ὅμως ἰδῆς τὸν ἐσωτερικὸν κό-
 σμον των, εἶναι στάκτη καὶ σκόνη καὶ τίποτε τὸ ὑγιές, ἀλ-
 λά «τάφος ἀνοικτός εἶναι ὁ λάρυγξ αὐτῶν»²⁹, ὅλα τὰ δι-
 δάγματα των εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ἀκαθαρσίαν καὶ σαπίλαν
 καὶ σκώληκας. Ὁ πρῶτος λοιπόν ἀπὸ αὐτοὺς εἶπεν ὅτι τὸ
 ὕδωρ εἶναι Θεός³⁰, ὁ ἐπόμενος τὸ πῦρ³¹, ἄλλος τὸν ἀέρα³²,
 καὶ ὅλοι τὰ ὑλικά σώματα ἐχαρακτήρισαν θεοὺς. Αὐτοὺς
 λοιπόν, εἰπέ μου, πρέπει νὰ θαυμάζωμεν, πού δὲν συνέλα-
 βον εἰς τὸν νοῦν των οὔτε καὶ τὴν ἀσώματον ἔννοιαν τοῦ
 Θεοῦ, ἂν καὶ βέβαια ἀργότερον συνέλαβον αὐτὴν τὴν ἔν-
 νοιαν, ὅταν συνανεστράφησαν τοὺς ἰδικούς μας εἰς τὴν
 Αἴγυπτον; Ἀλλὰ, διὰ νὰ μὴ σᾶς θορυβήσωμεν πάρα πολὺ,
 ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον· διότι, ἐὰν ἀρχίσωμεν
 νὰ ἀναφέρωμεν τὰ διδάγματα ἐκείνων καὶ τί εἶπον περὶ
 Θεοῦ, τί δὲ περὶ ὕλης, τί περὶ ψυχῆς καὶ τί περὶ σωμάτων.
 θ' ἀκολουθήσῃ πολὺς γέλως. Καὶ δὲν θὰ χρειασθοῦν οὔτε
 τὴν κατηγορίαν μας, διότι οἱ ἴδιοι ἔβαλον ὁ ἓνας ἐναντίον
 τοῦ ἄλλου. Ἐκεῖνος λοιπόν πού ἔγραψεν ἐναντίον μας
 τὸν λόγον περὶ τῆς ὕλης, ἐξηφάνισε τὸν ἑαυτὸν του.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, διὰ νὰ μὴ σᾶς ἀπασχολήσωμεν
 ἄδικα καὶ σᾶς ἀπλώσωμεν λαβύρινθον λόγων, ἀφήνοντες
 αὐτά, ἐκεῖνο θὰ εἰποῦμεν, προσέχετε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν
 θείων Γραφῶν καὶ μὴ λογομαχῆτε διὰ τίποτε τὸ μὴ ἀναγ-
 καῖον, πρᾶγμα πού καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει εἰς τὸν

· παραινεί Τιμοθέω, καίτοι γε πολλῆς σοφίας ἐμπεπλησμένω,
καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων ἔχοντι δύναμιν. Πειθώμεθα τοί-
· νον ἐκείνω, καί, τὰς φλυαρίας ἀφέντες, τῶν ἔργων ἐχώμε-
· θα, φιλαδελφίας, λέγω, καὶ φιλοξενίας· καὶ πολὺν ποιη-
5 σόμεθα τῆς ἐλεημοσύνης λόγον, ἵνα τῶν ἐπηγγεμένων τύ-
· χωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν
· Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
· Ἀμήν.

Τιμόθεον³³, ἄν καὶ ἦτο πλήρης ἀπὸ πολλήν σοφίαν, καὶ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτελῇ θαύματα. "Ἄς πειθώμεθα λοιπὸν εἰς ἐκεῖνον, καί, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰς φλυαρίας ἅς ἐπιδοθῶμεν εἰς ἔργα, ἐννοῶ τὴν φιλαδελφίαν καὶ τὴν φιλοξενίαν, καὶ ἅς δίξωμεν μεγάλην φροντίδα διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

33. Β' Τιμ. 2, 14.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ΄

Ἰω. 12, 25 - 34

«Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν» καὶ ὁ
μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζω-
5 ἦν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. Ἐὰν ἐμοὶ τις διακονῇ,
ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω».

1. Γλυκὺς ὁ παρὼν βίος, πολλῆς γέμων ἡδονῆς, ἀλλ'
οὐκ ἅπασιν, ἀλλὰ τοῖς προσηλωμένοις αὐτῷ. Εἰ δέ τις
εἰς τὸν οὐρανὸν διαβλέψει, καὶ τὰ ἐκεῖ ἴδοι καλά, ταχέ-
10 ως αὐτοῦ καταφρονήσει, καὶ οὐδένα ποιήσεται λόγον· ἐπεὶ
καὶ κάλλος σωμάτων, ἕως ἂν ἕτερον μὴ φαίνεται λαμπρό-
τερον, θαυμάζεται, ἐπειδὴν δὲ φανῇ τὸ κρεῖττον, καταφρο-
νεῖται τὸ πρότερον. Ἄν τοίνυν θελήσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς
ἐκεῖνο τὸ κάλλος ἰδεῖν, καὶ τὴν εὐπρέπειαν τῆς ἐκεῖ βα-
15 σιλείας κατοπιεῦσαι, ταχέως ἐναντοὺς τῶν δεσμῶν ἀπολύ-
σομεν τῶν παρόντων· δεσμός γάρ τις ἐστὶν ἢ πρὸς τὰ πα-
ρόντα συμπάθεια. Καὶ εἰς τοῦτο ἡμᾶς ἐνάγων ὁ Χριστός,
ἄκουσον τί φησὶν «Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει
αὐτήν» καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ,
20 εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. Ὁ ἐμοὶ διακονῶν ἐμοὶ
ἀκολουθεῖτω καὶ ὅπου εἴμι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ
ἐμός». Αἰνίγματι εἰκέναι δοκεῖ τὰ ὑεγόμενα· ἀλλ' οὐκ ἔ-
στιν, ἀλλὰ πολλῆς ἐμπέπλησται σοφίας. Καὶ πῶς «ὁ φιλῶν
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν»; Ὁ τὰς ἐπιθυμίας αὐ-
25 τῆς ποιῶν τὰς ἀτόπους· ὁ χαριζόμενος αὐτῇ παρὰ τὸ δέον.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ΄

Ίω. 12, 25 - 34

«Αὐτός πού ἀγαπᾷ τήν ψυχὴν του θὰ τὴν χάσῃ, καὶ αὐτός πού μισεῖ τήν ψυχὴν του εἰς τὸν κόσμον αὐτόν θὰ τὴν φυλάξῃ διὰ τὴν αἰώνιον Ζωὴν. Ἐὰν κάποιος μὲ ὑπηρετῇ πρέπει νὰ μὲ ἀκολουθῇ».

1. Εἶναι γλυκὺς ὁ παρὼν βίος καὶ γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν ἡδονήν, ὄχι ὅμως δι' ὅλους, ἀλλὰ δι' ἐκείνους πού εἶναι προσηλωμένοι εἰς αὐτόν. Ἐὰν δὲ κανεὶς στρέψῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδῇ τὰ καλὰ πού ὑπάρχουν ἐκεῖ, ἀμέσως θὰ περιφρονήσῃ τὸν ἐπίγειον βίον καὶ δὲν θὰ δώσῃ καμμίαν σημασίαν εἰς αὐτόν· διότι καὶ τὸ κάλλος τῶν σωμάτων, ἕως ὅτου δὲν ὑπάρχει ἄλλο σῶμα λαμπρότερον, θαυμάζεται, ὅταν ὅμως εὐρεθῇ τὸ λαμπρότερον, περιφρονεῖται τὸ προηγούμενον. Ἄν λοιπὸν θελήσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ συγκεντρώσωμεν τὴν προσοχὴν μας εἰς ἐκεῖνο τὸ κάλλος καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν εὐπρέπειαν τῆς οὐρανίου βασιλείας, ἀμέσως θὰ ἐλευθερώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς παρούσης ζωῆς· διότι ἓνας δεσμὸς εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ παρόντα πράγματα. Καὶ θέλων ὁ Χριστὸς νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν μας εἰς αὐτό, ἄκουσε τί λέγει· «Αὐτός πού ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν του θὰ τὴν χάσῃ, καὶ αὐτός πού μισεῖ τὴν ψυχὴν του εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, θὰ τὴν φυλάξῃ διὰ τὴν αἰώνιον Ζωὴν. Αὐτός πού μὲ ὑπηρετεῖ, πρέπει νὰ μὲ ἀκολουθῇ· καὶ ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ὁ ἰδικός μου ὑπηρέτης». Φαίνεται νὰ ὁμοιάζουν μὲ αἰνίγμα τὰ λεγόμενα· ὅμως δὲν εἶναι, ἀλλὰ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν σοφίαν. Καὶ πῶς «αὐτός πού ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν του θὰ τὴν χάσῃ»; Θὰ τὴν χάσῃ ἐκεῖνος πού ἐκτελεῖ τὰς παραλόγους ἐπιθυμίας αὐτῆς· ἐκεῖνος πού

Διὰ τοῦτο παραινεῖ τις, λέγων· «Μὴ πορεύου ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς σου»· οὕτω γὰρ αὐτὴν ἀπολεῖς (τῆς γὰρ ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἀγωγῆς ἀπάγει)· ὥσπερ τὸν ἐναντίον, «ὁ μισῶν αὐτὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ σώσει 5 αὐτήν».

Τί δέ ἐστιν, «ὁ μισῶν αὐτήν»; Ὁ μὴ εἶκων αὐτῇ, τὰ βλάπιοινα κελευσούση. Καὶ οὐκ εἶπεν, «Ὁ μὴ εἶκων αὐτῇ», ἀλλ' «ὁ μισῶν αὐτήν»· καθάπερ γὰρ τῶν μισουμένων οὐδὲ φωνὴν ἀκοῦσαι ἀνεχόμεθα, οὐδὲ ὄψιν ἰδεῖν ἡδέως, οὕτω 10 καὶ τὴν ψυχὴν, ὅταν ἐναντία ἐπιτάιτη τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων, μετὰ σφοδρότητος ἀποσιρέφουσαί χερῆ. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ θανάτου μέλλει λοιπὸν αὐτοῖς διαλέγεσθαι, θανάτου τοῦ ἑαυτοῦ, καὶ προσεῖδε καιηφοῦντας καὶ καιαπίπιοντας, ὑπερβολὴν ἐποίησατο, λέγων· «Τί λέγω, εἰ μὴ τὸν ἐμὸν θάνατον 15 γενναίως ἐνέγκητε; ἂν γὰρ ὑμεῖς αὐτοὶ μὴ ἀποθάνητε, ὑμῖν ἔσται κέρδος οὐδέν». Καὶ ὄρα πῶς παραμυθεῖται τὸν λόγον. Σφόδρα ἦν φορτικὸν καὶ ἐπαχθὲς τὸ ἀκοῦσαι ὅτι δεῖ ἀποθανεῖν φιλοψυχοῦντα τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τί λέγω τὸ παλαιόν; ὅπου γε καὶ νῦν πολλοὺς εὐρήσομεν ἡδέως 20 πάντα μαθεῖν ὑπαμένοντας ὑπὲρ τοῦ τὸν παρόντα καρπώουσαι θίον, καὶ ταῦτα περὶ τῶν μελλόντων πεπιστευμένους, οἳ, ἐπειδὴν ἴδωσιν οἰκοδομήματα καὶ τεχνήματα καὶ μηχανήματα, δακρύουσιν, ἐπιλέγοντες· Ἰόσα ἄνθρωπος μηχανᾶται, καὶ γίνεται κόνις! Οὕτω πολλὴ τῆς παρουσίας ζω- 25 ῆς ἢ ἐπιθυμία.

Ταῦτα τοίνυν διαλύων ὁ Χριστὸς τὰ δεσμά φησὶν· «Ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν»· διὸ γὰρ ἐκεῖνοις παραινῶν ἔλεγε,

τὴν εὐχαριστεῖ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι πρέπει. Διὰ τοῦτο κάποιος συμβουλεύει, λέγων· «Μὴ πορεύεσαι πίσω ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου»¹· διότι ἔτσι τὴν ὀδηγεῖς εἰς τὴν ἀπώλειαν (διότι ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ὁδὸν ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴν)· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ τὸ ἀντίθετον· «αὐτὸς ποὺ μισεῖ αὐτὴν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν θὰ τὴν σώσῃ».

Τί σημαίνει δὲ «Ὁ μισῶν αὐτὴν»; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ ὅταν τοῦ προστάξῃ ἐκεῖνα ποὺ βλάπτουν. Καὶ δὲν εἶπεν, ἔκεῖνος ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ «ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ αὐτὴν»· διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἀνεχόμεθα οὔτε τὴν φωνὴν ν' ἀκούσωμεν ἐκείνων ποὺ μισοῦμεν, οὔτε τὸ πρόσωπόν των νὰ ἴδοῦμεν εὐχαρίστως, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴν πρέπει νὰ τὴν ἀποστρεφώμεθα μὲ ὅλην τὴν δύναμίν μας, ὅταν προστάξῃ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται πλέον νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ περὶ θανάτου, περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ προεῖδεν ὅτι θὰ στενοχωρηθοῦν καὶ θὰ λυποψυχήσουν, ἐχρησιμοποίησεν ὑπερβολὴν εἰς τὰ λόγια του, λέγων· Ἐπειδὴ λέγω, ἐὰν δὲν ὑπομείνετε μὲ γενναιότητα τὸν ἰδικὸν μου θάνατον; διότι, ἐὰν σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἀποθάνετε, δὲν θὰ ὑπάρξῃ δι' ἐσᾶς κανένα κέρδος. Καὶ πρόσεχε πῶς τοὺς παρηγορεῖ μὲ τὰ λόγια του αὐτά. Ἦτο πάρα πολὺ βαρὺ καὶ ἐνοχλητικὸν τὸ νὰ ἀκούσουν ὅτι πρέπει ν' ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν του. Καὶ διατί νὰ ὁμιλῶ διὰ τὰ παλαιά; ἀφοῦ βέβαια καὶ σήμερα θὰ εὐρωμεν πολλοὺς ποὺ νὰ ὑπομένουν εὐχαρίστως νὰ τὰ μάθουν ὅλα διὰ νὰ ἴδωσιν νὰ ἀποκομίζουσι καρποὺς ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ἔχουν πιστέψῃ εἰς τὰ τῆς μελλούσης ζωῆς, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἴδωσιν οἰκοδομήματα, μηχανήματα καὶ ἄλλα τεχνικὰ ἔργα, δακρύζουν, λέγοντες· Ἐπειδὴ μηχανεύεται ὁ ἄνθρωπος καὶ γίνεται σκόνη! Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς παρουσίας ζωῆς.

Θέλων λοιπὸν ὁ Χριστὸς νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεσμά, λέγει· «Αὐτὸς ποὺ μισεῖ τὴν ψυχὴν του εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, θὰ τὴν φυλάξῃ διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν»·

καὶ τὸν φόβον αὐτῶν ὑπεκλύων, ἄκουσον τῶν ἐξῆς. «Ὁ ἐμοὶ διακονῶν, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω», περὶ τοῦ θανάτου λέγειν, καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀκολούθησιν ἀπαιτῶν δεῖ γὰρ πάντως τὸν διακονοῦντα τῷ διακονουμένῳ ἔπεσθαι. Καὶ σκόπει
 5 πότε αὐτοῖς ταῦτα διαλέγεται· οὐχ ὅτι ἐδιώκοντο, ἀλλ' ὅτι ἐθάρρησαν, ὅτι ἐνόμισαν ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι διὰ τὴν τῶν πολλῶν τιμὴν καὶ θεραπείαν, ὅτι καὶ διανασιῆναι ἠδύνατο καὶ ἀκούσαι· «Καὶ ἀράτω τὸν σιανρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι»· τούτέστιν, ἀεὶ παραιτηγαμένος ἔσο, φησί, πρὸς κιν-
 10 δύνους, πρὸς θάνατον, πρὸς ἀποδημίαν τὴν ἐντεῦθεν. Εἶτα, ἐπειδὴ τὰ φορτικὰ εἶπε, καὶ τὸ ἔπαθλον τίθησι. Ποῖον δὲ τοῦτο ἦν; Τὸ αὐτῷ ἀκολουθεῖν, καὶ εἶναι ἕνθα ἐστί, δεικνύς ὅτι ἀνάσπασις τὸν θάνατον διαδέξεται· «ὅπου γὰρ εἶμι», φησὶν, «ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμός». Ποῦ δὲ ὁ Χρι-
 15 στός; Ἐν οὐρανοῖς. Καὶ πρὸ τῆς ἀνασιάσεως τοίνυν ἐκεῖ μετὰσιῶμεν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ νῷ.

«Ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, ἀγαπήσει αὐτὸν ὁ Πατήρ». Διὰ τί οὐκ εἶπεν, «Εγώ»; Ἐπειδὴ οὐδέπω τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον, ἀλλὰ μείζονα περὶ τοῦ Πα-
 20 τρός· οἱ γὰρ μηδὲ ὅτι ἀνασιῆναι αὐτὸν ἐχρῆν εἰδότες πῶς μεγάλα περὶ αὐτοῦ ἐφανιάσθησαν ἄν; Διὸ καὶ τοῖς υἱοῖς Ζεβεδαίου φησὶν «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοιμασται παρὰ τοῦ Πατρὸς μου», καίτοι γε αὐτός ἐστιν ὁ κρι-
 25 σίου παιδὸς διακόνους, οὕτως ὁ Πατήρ ἀποδέξεται. «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τειάραται. Καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης». Καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἔτι προτιρεπομένου ἐπὶ τὸν θάνατον ἐλθεῖν. Μάλιστα μὲν οὖν προτιρεπομένου.

2. Ματθ. 16, 24.

3. Μάρκ. 10, 40.

τὸ ὅτι βέβαια τὰ ἔλεγεν αὐτὰ συμβουλευῶν ἐκείνους καὶ καταπαύων τὸν φόβον των, ἄκουσε τὰ εἰς τὴν συνέχειαν· «Ἐκεῖνος ποῦ μὲ ὑπηρετεῖ, πρέπει νὰ μὲ ἀκολουθῇ», ἐννοῶν τὸν θάνατόν του καὶ ἀπαιτῶν νὰ τὸν ἀκολουθῇ κανεὶς μὲ τὰ ἔργα του· πρέπει δηλαδὴ ὅπωςδήποτε ὁ ὑπηρέτης ν' ἀκολουθῇ αὐτὸν ποῦ ὑπηρετεῖ. Καὶ πρόσεχε πότε λέγει αὐτὰ εἰς αὐτούς· ὄχι ὅταν ἐδιώκοντο, ἀλλὰ ὅταν ἐπῆραν θάρρος, ὅταν ἐνόμισαν ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἀσφάλειαν, ἐξ αἰτίας τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης ἐκ μέρους τῶν πολλῶν, ὅταν ἤμποροῦσαν νὰ σταθοῦν μὲ θάρρος καὶ ν' ἀκούσουν· «Καὶ ἄς σηκώσῃ τὸν σταυρόν του καὶ ἄς μὲ ἀκολουθῇ»²· δηλαδὴ, πάντοτε νὰ εἶσαι προετοιμασμένος, λέγει, διὰ κινδύνους, διὰ θάνατον, διὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε τὰ δυσάρεστα, προσθέτει καὶ τὸ ἔπαθλον. Ποῖον δὲ ἦτο αὐτό; Τὸ νὰ ἀκολουθοῦν αὐτὸν καὶ νὰ εἶναι ἐκεῖ ποῦ εἶναι αὐτός, δεικνύων ὅτι θὰ διαδεχθῇ τὸν θάνατον ἀνάστασις· διότι λέγει· «ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ διάκονός μου». Ποῦ εἶναι δὲ ὁ Χριστός; Εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν λοιπὸν ἄς μεταφερθῶμεν ἐκεῖ μὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν.

Ἐὰν κάποιος μὲ ὑπηρετῇ, θὰ τὸν ἀγαπήσῃ ὁ Πατήρ». Διατί δὲν εἶπεν, ἔγώ; Ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἀκόμη περὶ αὐτοῦ τὴν πρέπουσαν γνώμην, ἀλλ' ἐθεώρουν ἀνώτερον τὸν Πατέρα· διότι αὐτοὶ ποῦ δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναστηθῇ, πῶς θὰ ἤμποροῦσαν νὰ σκεφθοῦν περὶ αὐτοῦ ἀνώτερα πράγματα; Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου λέγει· «Δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ τὸ δώσω, παρὰ μόνον εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου»³, ἂν καὶ βέβαια αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ κρίνει. Ἐδῶ δὲ φανερώνει καὶ ὅτι εἶναι γνήσιος Υἱὸς τοῦ Πατρός· διότι ὁ Πατήρ θὰ ὑποδεχθῇ αὐτοὺς ὡς ἂν ὑπηρέτας γνησίου Υἱοῦ. «Τώρα ἡ ψυχὴ μου εἶναι ταραγμένη. Καὶ τί νὰ εἰπῶ; Πάτερ, σῶσε με ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὥραν». Καὶ βέβαια αὐτὰ δὲν εἶναι καθόλου λόγια κάποιου ποῦ προτρέπει τοὺς ἄλλους νὰ βαδίσουν μέχρι εἰς τὸν θάνατον. Εἶναι πράγματι λόγια

"Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν ὅτι αὐτός, ἔξω τῶν ὠδίνων ὧν τῶν
 ἀνθρωπίνων, εὐκόλως περὶ θανάτου φιλοσοφεῖ, καὶ ἡμῖν ἐξ
 ἀκινδύνου παραινεῖ, δείκνυσιν ὅτι, καίτοι ἀγωνιῶν αὐτόν,
 ὁμως διὰ τὸ χρήσιμον οὐ παραινεῖται. Ταῦτα δὲ τῆς οἰκο-
 5 νομίας ἐσὶν, οὐ τῆς θεότητος. Διὰ τοῦτο φησὶ «Νῦν ἡ ψυ-
 χή μου τειάραμαι» (ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἐστί, ποίαν ἀκολου-
 θίαν ἔχει τὸ λεχθέν, καὶ τὸ εἰπεῖν, «Πάτερ, σῶσόν με ἐκ
 τῆς ὥρας ταύτης»); καὶ οὕτω τειάραμαι, ὡς καὶ ἀπαλλά-
 γην ζητεῖν, εἴ γε ἐνῆν διαφυγεῖν.

10 2. Ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὰ ἀσθενήματα. Ἄλλ' οὐκ ἔχω τί εἶπω, φησὶν, ἀπαλλαγὴν αἰτούμενος. «Διὰ γὰρ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην» ὡσανεὶ ἔλεγε· Ἐὰν θο-
 ρυθώμεθα, καὶν ταρατώμεθα, μὴ φεύγωμεν θάνατον· ἐπεὶ
 καὶ γὰρ, νῦν ταρατώμενος, οὐ λέγω ὥστε φυγεῖν, δεῖ γὰρ
 15 φέρειν τὸ ἐπιόν· οὐ λέγω· Ἀπάλλαξόν με ἐκ τῆς ὥρας
 ταύτης, ἀλλὰ τί; «Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα»· καίτοι
 τῆς ταραχῆς τοῦτο ἀναγκαζούσης λέγειν, τὸ ἐναντίον λέγω·
 «Δόξασόν σου τὸ ὄνομα»· τοιτέστιν, ἄγαγε λοιπὸν ἐπὶ τὸν
 σιαυρόν, ὃ πολὺ τὸ ἀνθρώπινον ἐπιδείκνυται, καὶ τὴν φύσιν
 20 μὴ θουλομένην ἀποθανεῖν, ἀλλὰ τῆς παρουσίας ἀνιεχομένην
 ζωῆς, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔξω τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἦν·
 ὡσερ γὰρ τὸ πεινῆν οὐκ ἔγκλημα, οὐδὲ τὸ καθεύδειν, οὐ-
 τως οὐδὲ τὸ τῆς παρουσίας ζωῆς ἐφίεσθαι. Ὁ δὲ Χριστὸς
 σῶμα καθαρὸν ἁμαρτημάτων εἶχεν, οὐχὶ φυσικῶν ἀναγκῶν
 25 ἀπηλλάγμένον· ἐπεὶ οὐδ' ἂν σῶμα ἦν. Διὰ δὲ τούτων καὶ
 ἕτερόν τι ἐπαίδευσε. Ποῖον δὲ τοῦτο; Ἴνα, εἴ ποτε ἐν
 ἀγῶνι κατωσιαίημεν καὶ δειλία, μηδὲ οὕτως ἀποσηδήσωμεν

ἀνθρώπου πού κατ' ἐξοχήν προτρέπει αὐτό. Διότι, διὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι ἑαυτός, εὐρισκόμενος ἔξω ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπίνους πόνους, μὲ εὐκολίαν φιλοσοφεῖ περὶ θανάτου, καὶ μᾶς προτρέπει αὐτὸ ἔχων ἀσφαλισμένον τὸν ἑαυτὸν του', δείχνει, ὅτι, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἀγωνιᾷ, ὅμως δὲν παραιτεῖται ἀπὸ αὐτό, λόγῳ τῆς χρησιμότητός του. Αὐτὰ δὲ εἶναι γνωρίσματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς του καὶ ὄχι τῆς θεότητος. Διὰ τοῦτο λέγει· «Τώρα ἡ ψυχὴ μου εἶναι ταραγμένη» (διότι, ἐὰν δὲν συμβαίῃ αὐτό, ποῖαν θέσιν ἔχουν τὰ λόγια «Πάτερ, σῶσε με ἀπὸ τὴν ὥραν αὐτὴν»;)· καὶ τόσο ταραγμένος εἶναι, ὥστε καὶ νὰ ζητῇ ἀπαλλαγὴν, καὶ ἐὰν ἦτο δυνατόν βέβαια καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον.

2. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀδυναμίαι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἄλλὰ, λέγει, δὲν ἔχω τί νὰ εἰπῶ. Ζητῶν ἀπαλλαγὴν. «Διότι διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε· Ἐὰν ἀκόμη θορυβώμεθα, καὶ ἂν ἀκόμη ταρασσώμεθα, δὲν πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὸν θάνατον· διότι καὶ ἐγώ, ἂν καὶ τώρα νοιώθω ταραχὴν, δὲν λέγω νὰ τὸν ἀποφύγω, διότι πρέπει νὰ ὑπομείνω ἐκεῖνο πού ἐρχεται· δὲν λέγω, Ἐὰν ἀλλάξῃ με ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὥραν, ἀλλὰ τί; «Πάτερ, δόξασε τὸ ὄνομά σου»· μολονότι ἡ ταραχὴ μὲ ἀναγκάζει νὰ τὸ εἰπῶ αὐτό, ὅμως λέγω τὸ ἀντίθετον· «Δόξασε τὸ ὄνομά σου»· δηλαδὴ ὁδήγησέ με πλέον εἰς τὸν σταυρόν, πράγμα πού φανερῶνει πάρα πολὺ τὸ ἀνθρώπινον γνῶρισμα καὶ τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπίνης νὰ μὴ θέλῃ ν' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ νὰ εἶναι προσηλωμένη εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, φανερώνων μὲ αὐτό, ὅτι δὲν εὐρίσκετο ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη· διότι, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι ἄξιον διὰ κατηγορίαν τὸ νὰ πεινᾷ, οὔτε καὶ τὸ νὰ κοιμᾷται, ἔτσι οὔτε καὶ εἶναι ἄξιον κατηγορίας τὸ νὰ ἐπιθυμῇ τὴν παρούσαν ζωὴν. Ὁ δὲ Χριστὸς εἶχε σῶμα καθαρὸν ἀπὸ ἁμαρτήματα, ὄχι ὅμως ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἀνάγκας· διότι ἔτσι οὔτε κἂν σῶμα θὰ ἦτο. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν καὶ κάτι ἄλλο μᾶς ἐδίδαξε. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἐὰν κάποτε δηλαδὴ εὐρεθῶμεν εἰς ἀγῶνα καὶ δειλίαν, οὔτε καὶ τότε νὰ ἐγκαταλείψωμεν ἐκεῖνα πού πρόκειται νὰ

τῶν προκειμένων. «Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα». Δείκνυσιν ὅτι ὑπὲρ ἀληθείας ἀποθνήσκει, δόξαν εἰς τὸν Θεὸν τὸ προᾶγμα καλῶν. Καὶ τοῦτο συνέβαινε μετὰ τὸν σταυρόν. Ἔμελλεν ἐπιστρέφειν ἢ οἰκουμένη, καὶ γνωρίζειν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ θεραπεύειν αὐτόν καίτοι οὐ τὸ τοῦ Πατρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὁμοως τοῦτο σιγᾶ.

«Ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω». Ποῦ ἐδόξασεν; Ἐν τοῖς πρὸ τούτων γενομένοις. Καὶ πάλιν δοξάσω μετὰ τὸν σταυρόν. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς». Ἐκεῖνοι δὲ θροניתὴν ἐνόμισαν εἶναι, ἢ ἄγγελον αὐτῷ λελαληκέναι. Καὶ πόθεν τοῦτο ἐνόμισαν; μὴ γὰρ οὐχὶ τραυή καὶ εὐσημος ἦν ἡ φωνή; Ἀλλὰ ταχέως αὐτῶν ἀπέπιη, ἅτε παχυτέρων ὄντων καὶ σαρκικῶν καὶ ραθύμων. Καὶ οἱ μὲν τὸν ἦχον κατειχον, οἱ δέ, ὅτι μὲν ἕναρθρος ἦν ἡ φωνή, ἤδεσαν, τί δὲ ἐσήμαιεν, οὐκ ἔτι. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς». Διὰ τί τοῦτο εἶπε; Πρὸς ἐκεῖνο ἐνιστάμενος, ὃ ἔλεγον αἰεὶ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ γὰρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοξαζόμενος πῶς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐ τὸ ὄνομα δι' αὐτόν δοξάζεται; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ φωνὴ ἠνέχθη. Διὸ καὶ αὐτός φησιν «Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς», οὐχ ἵνα ἐγὼ μάθω τι ἀγνοῶν παρ' αὐτῆς (πάντα γὰρ οἶδα τὰ τοῦ Πατρὸς), ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον ὅτι ἄγγελος ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ θροניתὴ γέγονε, καὶ οὐ προσεῖχον, φησὶν ὅτι δι' ὑμᾶς ἐγένετο, ἵνα καὶ οὕτως ἐνάγησθε πρὸς τὸ ἐρωτῆσαι τί τὸ λεχθέν. Οἱ δὲ ἐπισημένοι οὐδὲ οὕτως ἐπύθοντο, ἀκούσαντες ὅτι αὐτοῖς ἀνήκει τὸ προᾶγμα· τῷ γὰρ οὐκ εἰδότε πρὸς ὃ ἐλέγειο, εἰκότως οὐκ ἐδόκει εὐσημος

συμβοῦν. «Πάτερ, δόξασε τὸ ὄνομά σου». Δείχνει ὅτι πεθαίνει διὰ τὴν ἀλήθειαν, ὀνομάζων τὸν θάνατόν του δόξαν διὰ τὸν Θεόν. Καὶ αὐτὸ θὰ συνέβαινε μετὰ τὸν σταυρικὸν θάνατόν του. Ἐπρόκειτο ἡ οἰκουμένη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὸν λατρεύσῃ ἂν καὶ βέβαια ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱόν, καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ σιωπᾶ.

«Ἠκούσθη λοιπὸν φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Καὶ ἐδόξασα τὸ ὄνομά σου καὶ πάλιν θὰ τὸ δοξάσω». Πῶς τὸ ἐδόξασεν; Μὲ τὰ ὅσα συνέβησαν πρὶν ἀπὸ αὐτά. Καὶ πάλιν θὰ τὸ δοξάσω μετὰ τὸν σταυρόν. Καὶ τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Δὲν ἠκούσθη αὐτὴ ἡ φωνὴ δι' ἐμένα, ἀλλὰ διὰ σα̅ς». Ἐκεῖνοι ἐνόμισαν ὅτι εἶναι βροντὴ, ἢ ὅτι ἄγγελος ὠμίλησεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀπὸ ποῦ τὸ ἐνόμισαν αὐτό; μήπως δὲν ἦτο σαφὴς καὶ εὐκρινὴς ἡ φωνή; Ἄλλ' ὅμως ἀμέσως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτούς, ἐπειδὴ ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς, σαρκικοὶ καὶ ράθυμοι. Καὶ ἄλλοι μὲν ἀντελήφθησαν ἀπλῶς τὸν ἦχον, ἄλλοι δὲ ἀντελήφθησαν μὲν ὅτι ἦτο ἔναρθρος φωνή, δὲν ἀντελήφθησαν ὅμως ἀκόμη τί ἐσημαινεν. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἡ φωνὴ αὐτὴ δὲν ἠκούσθη δι' ἐμένα, ἀλλὰ δι' ἐσα̅ς». Διατί τὸ εἶπεν αὐτό; Μὲ σκοπὸν ν' ἀντικρούσῃ ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγον πάντοτε, ὅτι δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ διότι αὐτός ποῦ δοξάζεται ἀπὸ τὸν Θεόν πῶς δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου δοξάζεται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ; Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο καὶ ἡ φωνὴ ἠκούσθη. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς λέγει· «Δὲν ἠκούσθη αὐτὴ ἡ φωνὴ δι' ἐμένα, ἀλλὰ δι' ἐσα̅ς», ὄχι διὰ νὰ μάθω ἐγὼ δι' αὐτῆς κάτι ποῦ δὲν τὸ ἐγνώριζα (διότι γνωρίζω ὅλα τὰ τοῦ Πατρός), ἀλλὰ δι' ἐσα̅ς. Διότι, ἐπειδὴ ἔλεγον ὅτι ἄγγελος ὠμίλησεν εἰς αὐτόν, ἢ ὅτι ἠκούσθη βροντὴ καὶ δὲν ἐπρόσεχαν, λέγει, ὅτι δι' ἐσα̅ς ἠκούσθη, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ παρακινηθῆτε νὰ ἐρωτήσετε ποία ἡ σημασία αὐτοῦ ποῦ ἐλέχθη. Ἄλλ' ἐκεῖνοι καταταραχθέντες οὔτε καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐρωτοῦσαν διὰ νὰ μάθουν, ἐπειδὴ ἠκουσαν ὅτι δι' αὐτούς συνέβη αὐτό διότι εἰς ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἐγνώριζε διὰ ποῖον λόγον ἐλέχθησαν αὐτά,

εἶναι ἡ φωνή. «Δι' ὑμᾶς ἡ φωνὴ γέγονεν». Ὁρᾶς διὶ τὰ
 ιαπεινὰ δι' αὐτοὺς γίνεται, οὐχ ὡς τοῦ Υἱοῦ δεομένου
 βοηθείας;

«Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου. Νῦν δὲ ὁ ἄρχων
 5 τοῦ κόσμου τούτου κάτω βληθήσεται». Τοῦτο ποῖον ἀκολη-
 θίαν ἔχει πρὸς τὸ «ἐδόξασα, καὶ δοξάσω»; Πολλὴν καὶ σοφό-
 δρα συνάδουσαν· ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Δοξάσω», δείκνυσι καὶ
 τὸν τρόπον τῆς δόξης. Τίς δὲ ὁ τρόπος ἐστίν; Ἐκεῖνος «βλη-
 10 θήσεται κάτω», φησί. Τί δέ ἐσι, «Κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου
 τούτου»; Ὡσανεὶ ἔλεγε· Ἐκδικήριον ἔσται καὶ ἐκδίκησις.
 Πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; Ἄνεϊλε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ὑ-
 πεύθυνον λαβὼν τῆ ἁμαρτίας· («διὰ γὰρ τῆς ἁμαρτίας εἰσηλ-
 θεν ὁ θάνατος»)· ἐν ἐμοὶ τοῦτο οὐχ εὔρε. Τίνος οὖν ἔνε-
 κεν ἐνεπήδησε, καὶ θανάτῳ παρέδωκε; τίνος ἔνεκεν εἰς
 15 τὴν Ἰούδα ψυχὴν ἐπέβαλεν, ὥστε με ἀνελεῖν; Μὴ γὰρ μοι
 εἶπης νῦν διὶ ὁ Θεὸς ἠκονόμησε· τοῦτο γὰρ οὐ τοῦ δια-
 βόλου, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας· τέως ἐκείνου ἡ γνώμη ἐξε-
 ταζέσθω τοῦ Πονηροῦ.

Πῶς οὖν κρίνεται ὁ κόσμος ἐν ἐμοί; Ὡσανεὶ δικα-
 20 σιηρίου, λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· Ἔσιω· πάντας ἀνεῖλες
 διὰ τὸ ἁμαρτίας ὑπευθύνους εὔρεῖν, τὸν Χριστὸν διὰ τί
 ἀνεῖλες; οὐκ εὐδηλον διὶ ἀδίκως; Οὐκοῦν δι' αὐτοῦ ἐκδι-
 κηθήσεται ὁ κόσμος ἅπας. Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερον ἦ, καὶ
 ἐπὶ παραδείγματι αὐτὸ ποιήσω φανερόν. Ἔσιω τις θίαιος
 25 τύραννος, πάντας τοὺς ἐμπίπιοντας μυρίοις περιβάλλων κα-
 κοῖς· οὗτος ἐάν, συμβαλὼν βασιλεῖ, ἢ νιῶ βασιλέως, ἀνέλη
 αὐτὸν ἀδίκως, ὁ ἐκείνου θάνατος καὶ τοὺς ἄλλους ἐκδικη-
 σαι δυνήσεται. Ἔσιω τις ὀφειλέτας ἀπαιτῶν, καὶ τυπιέτω,
 καὶ εἰς δεσμοτήριον ἐμβαλλέτω· εἶτα ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπο-

φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ ἐθεώρει εὐκρινῆ τὴν φωνήν. «Δι' ἐσᾶς ἢ φωνῆ ἠκούσθη». Βλέπεις ὅτι τὰ ταπεινὰ γίνονται δι' αὐτοὺς καὶ ὄχι ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς ἔχει ἀνάγκην βοηθείας;

«Τώρα κρίνεται αὐτὸς ὁ κόσμος. Τώρα ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου θὰ κατασυντριβῆ». Ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ πρὸς τὸ «ἐδόξασα καὶ δοξάσω»; Ἔχει μεγάλην σχέσιν καὶ πάρα πολὺ σύμφωνον· διότι, ἐπειδὴ εἶπε, «θὰ σέ δοξάσω», δείχνει καὶ τὸν τρόπον τῆς δόξης. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς δόξης; Ἐκεῖνος, λέγει, «θὰ κατασυντριβῆ». Τί σημαίνει δὲ «Κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου»; Ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε· Ἔθ' ἀγὶν δικαστήριον καὶ ἐκδίκησις. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ὡδήγησεν εἰς τὸν θάνατον τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ἀφοῦ τὸν κατέστησε διὰ τῆς ἁμαρτίας ὑπεύθυνον τοῦ θανάτου («διότι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰσῆλθεν ὁ θάνατος»¹)· αὐτὸ δὲν τὸ ἠῦρεν εἰς ἐμένα. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐπετέθη ἐναντίον μου καὶ μὲ παρέδωσεν εἰς τὸν θάνατον; διὰ ποῖον λόγον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰούδα, ὥστε νὰ μὲ θανατώσῃ; Μὴ μοῦ εἶπῃς βέβαια τῶρ' ὅτι ὁ Θεὸς τὰ ὥρισεν ἔτσι· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργον τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ· κατ' ἀρχὴν ὡς ἐξετάσωμεν τὴν γνώμην ἐκείνου τοῦ πονηροῦ.

Πῶς λοιπὸν κρίνεται ὁ κόσμος εἰς ἐμένα; Εἶναι ὡσὰν νὰ συνέρχεται δικαστήριον, θὰ λεχθῆ πρὸς αὐτόν· Ἄς παραδεχθῶμεν ὅλους τοὺς ἐθανάτωσας ἐπειδὴ τοὺς ἠῦρες ὑπευθύνους τῆς ἁμαρτίας, τὸν Χριστὸν ὅμως διατὶ τὸν ἐθανάτωσας; δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι τὸ ἔκαμες ἀδίκως; Δι' αὐτὸ λοιπὸν θὰ σέ ἐκδικηθῆ ὅλος ὁ κόσμος. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ αὐτὸ σαφέστερον θὰ τὸ κάνω φανερόν καὶ μὲ παράδειγμα. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι ὑπάρχει κάποιος σκληρὸς τύραννος ποὺ κακοποιεῖ μὲ ἀμέτρητα κακὰ ὅλους ἐκείνους ποὺ συλλαμβάνει· ἐὰν αὐτός, συγκρουσθεὶς μὲ βασιλέα ἢ υἱὸν βασιλέως, φονεύσῃ αὐτόν ἀδίκως, ὁ θάνατος ἐκεῖνος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κάνῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἐκδικηθοῦν. Ἄς ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι κάποιος ζητεῖ ἀπὸ τοὺς ὀφειλέτας τὰ ὀφειλόμενα εἰς αὐτόν καὶ τοὺς κτυπᾷ καὶ τοὺς κλείει εἰς τὴν φυλακὴν· ἔπειτα, κινούμενος ἀπὸ

νοίας καὶ τὸν οὐδὲν ὀφείλοντα ὑπὸ τὴν αὐτὴν εἰρκίην ἀγέτω οὔτις, καὶ ὧν εἰς τοὺς ἄλλους ἐποίησε, δώσει δίκην· ἀναιρήσει γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνος.

3. Οὕτω καὶ ἐπὶ Υἱοῦ γέγονεν ὧν γὰρ εἰς ὑμᾶς ἐποίη-
 5 σεν ὁ διάβολος, δι' ὧν εἰς τὸν Χριστὸν ἐτόλμησεν, ἀπαιτηθήσεται δίκην. Καὶ οἱ τοῦτο αἰνίττειται, ἄκουσον τί φησι «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου βληθήσεται κάτω» (διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐμοῦ), «καὶ ἐγὼ δέ, ἐὰν ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»· τοιτέσι, καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν. Καὶ ἵνα
 10 μὴ τις εἴπῃ· Ἰὼς βληθήσεται κάτω, εἰ καὶ σοῦ περιγίνεται; λέγει· Ὁὐ περιγίνεται· πῶς γὰρ τοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἔλκοντος; Καὶ οὐ λέγει τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ, ὃ τῆς ἀναστάσεως πλεον ἐσί, «πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»· εἰ μὲν γὰρ εἶπεν ὅτι ἀναστήσομαι, οὕτω δῆλον ὅτι καὶ πιστεύσουσι,
 15 τῷ δὲ εἰπεῖν ὅτι ἰσχυροὶ ἀμφοτέρωθεν συναποδέδεικται, ὅτι καὶ ἀναστήσεται· εἰ γὰρ νεκρὸς ἔμεινε, καὶ ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε. «Πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Πῶς οὖν φησὶν ὅτι ὁ Πατὴρ ἔλκει. Ἐλκύσω δέ, φησὶν, ἅτε ὑπὸ τυράννου κατεχομένους, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν μόνον οὐ δυναμένους προσελθεῖν, καὶ τὰς ἐκείνου χεῖρας οὐ διαφυγεῖν, ἅτε ἀντεχομένου. Ἀλλάχοῦ δὲ τοῦτο ἄρπαγὴν καλεῖ. «Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσῃ». Ταῦτα δέ, τὸ βίαιον αὐτοῦ παριστοιῶν, ἔλεγεν. Ὅπερ
 25 οὖν ἐκεῖ ἄρπαγὴν, ἐνιαῦθα ἔλξιν ἐκάλεσε.

Ταῦτ' οὖν εἰδότες, διανασιῶμεν, δοξάσωμεν τὸν Θεὸν μὴ διὰ πίστεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ βίου· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη δόξα, ἀλλὰ βλασφημία· οὐ γὰρ οὕτω βλασφημεῖται Θεός,

τὴν ἰδίαν παραφροσύνην, ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἰδίαν φυλακὴν καὶ ἐκείνον ποῦ δὲν ὀφείλει τίποτε· αὐτὸς θὰ τιμωρηθῆ καὶ δι' ἐκεῖνα ποῦ ἔκανε εἰς τοὺς ἄλλους· διότι θὰ θανατώσῃ αὐτὸν ἐκεῖνος.

3. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Υἱοῦ· δι' ἐκεῖνα δηλαδὴ ποῦ ἔκαμεν εἰς ἐσᾶς ὁ διάβολος, θὰ τιμωρηθῆ μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἐπεχείρησε νὰ κάμῃ εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ὅτι αὐτὸ ὑπονοεῖ, ἄκουσε τί λέγει· «Τώρα ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ κατασυντριβῆ» (μὲ τὸν θάνατόν μου), «καὶ ἐγώ, ἐὰν ὑψωθῶ εἰς τὸν σταυρὸν, θὰ προσελκύσω ὅλους πρὸς ἐμένα», δηλαδὴ καὶ τοὺς ἑξ ἔθνῶν. Καὶ διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κάποιος, Ἐκεῖνος θὰ κατασυντριβῆ, ἐὰν καὶ σένα σὲ καταβάλῃ; λέγει· Ἐκεῖνος θὰ μὲ καταβάλῃ· διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καταβάλῃ αὐτὸν ποῦ καὶ τοὺς ἄλλους προσελκύει; Καὶ δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν, «ὅλους θὰ τοὺς προσελκύσω πρὸς ἐμένα»· διότι, ἐὰν ἔλεγε Ἐκεῖνος, δὲν θὰ ἦτο φανερόν ἀκόμη ὅτι καὶ θὰ πιστεύσουν, μὲ τὸ νὰ εἰπῆ ὅμως ὅτι Ἐκεῖνος θὰ πιστεύσουν, κάμνει φανερὰ καὶ τὰ δύο, ὅτι καὶ θὰ ἀναστηθῆ διότι ἐὰν παρέμενε νεκρὸς καὶ ἦτο ἀπλὸς ἄνθρωπος, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπίστευε κανεὶς. «Ὅλους θὰ τοὺς προσελκύσω πρὸς ἐμένα». Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ προσελκύει; Διότι, ἐφ' ὅσον ὁ Υἱὸς ἔλκει, ὁ Πατὴρ ἔλκει. Θὰ σᾶς προσελκύσω, λέγει, ἐπειδὴ κρατεῖσθε ὑπὸ τυράννου καὶ μόνον μὲ τὴν ἰδικὴν σας προσπάθειαν δὲν ἠμπορεῖτε νὰ προσέλθετε καὶ νὰ ξεφύγετε ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου, ἐπειδὴ ἀνθίσταται. Εἰς ἄλλην περίπτωσιν τὸ ὀνομάζει αὐτὸ ἄρπαγὴν. «Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ ν' ἄρπάσῃ τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, ἐὰν πρῶτα δὲν δέσῃ τὸν ἰσχυρὸν καὶ τότε ν' ἄρπάσῃ τὰ σκεύη αὐτοῦ»⁵. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν βιαιότητα αὐτοῦ. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ ἐκεῖ ὠνόμασεν ἄρπαγὴν, ἐδῶ τὸ ὠνόμασεν ἔλξιν.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἄς ἐγερθῶμεν, ἄς δοξάσωμεν τὸν Θεόν, ὄχι μόνον διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ διὰ βίου· καθ' ὅσον δὲν θὰ ἠμποροῦσεν ἀλλιῶς νὰ εἶναι δόξα,

Ἕλληνας ὄντιος μιανοῦ, ὡς Χριστιανοῦ διεφθαρμένου. Διὸ δὴ δέομαι πάντα ποιεῖν, ὥστε δοξάζεσθαι τὸν Θεόν οὐαί γάρ, φησί, τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται, (ὅτιαν δὲ οὐαί ἦ, πᾶσα εὐθέως κόλασις καὶ τι-
 5 μωρία ἔπεται), μακάριος δέ, δι' οὗ τὸ ὄνομα δοξάζεται. Μῆ τοίνυν ὡς ἐν τῷ σκότει ὤμεν, ἀλλὰ πάντα φεύγωμεν τὰ ἁμαρτήματα, μάλιστα δὲ τὰ εἰς κοινήν διαβαίνοντα βλάβην, ἐπειδὴ μάλιστα ἐν τοῖτοις ὁ Θεὸς βλασφημεῖται· τίνα γὰρ ἔξομεν συγγνώμην, διὰν ἑτέροις δοῦναι προσαιτιόμενοι, τὰ
 10 ἑτέρων ἀρπάζωμεν; τίς ἡμῖν ἔσται ἐλπίς σωτηρίας; Εἰ μὴ πεινῶντα ἔθρεψας, κολάζῃ, εἰ δὲ καὶ ἀπέδυσας ἐνδεδυμένον, ποίας τεύξεῃ συγγνώμης;

Ταῦτα συνεχῶς λέγοντες οὐ παυσόμεθα· ἴσως γὰρ οἱ τήμερον μὴ ἀκούσαντες αὔριον ἀκούσονται, οἱ δὲ τὴν αὔριον
 15 μὴ προσέχοντες τὴν μετ' ἐκείνην πεισθήσονται· εἰ δὲ τινες καὶ ἀπειθῶς εἰεν διακείμενοι, ἀλλ' ἡμῖν ἀνεύθυνον ἔσται τὸ δικαστήριον· τὸ γὰρ ἡμῶν ἐπληρώσαμεν. Γένοιτο δὲ μήτε ἡμᾶς αἰσχυνθῆναι ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, μήτε ὑμᾶς ἐγκαλύψασθαι, ἀλλὰ πάντας δυναθῆναι μετὰ παρηγορίας σιῆναι· ἐπὶ
 20 τοῦ θήμαιος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ αὐτοὶ δυναθῶμεν καυχῆσασθαι ἐφ' ὑμῖν, καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν παραμυθίαν τινὰ λαβεῖν, τὴν ὑμετέραν εὐδοκίμησιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μετ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ἀλλὰ βλασφημία· διότι δὲν βλασφημεῖται τόσον ὁ Θεός, ὅταν εἶναι βδελυρός ὁ ἐθνικός, ὅσον ὅταν ὁ χριστιανὸς εἶναι διεφθαρμένος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλῶ ὅλα νὰ τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ δοξάζεται ὁ Θεός· διότι, λέγει, ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον τὸν δούλον, διὰ τοῦ ὁποίου βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ (ὅταν δὲ λεχθῆ τὸ ἀλλοίμονον, ἀμέσως ἀκολουθεῖ κάθε κόλασις καὶ τιμωρία), μακάριος δὲ ἐκεῖνος, διὰ τοῦ ὁποίου δοξάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. " Ἄς μὴ μένωμεν λοιπὸν ὡσὰν μέσα εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ ἄς ἀποφεύγωμεν ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, πρὸ πάντων δὲ ἐκεῖνα ποῦ ἀποβαίνουν εἰς κοινήν βλάβην, ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ πρὸ πάντων βλασφημεῖται ὁ Θεός· διότι ποῖαν συγχώρησιν θὰ ἔχωμεν, ὅταν, ἐνῶ ἔχομεν ἐντολήν νὰ δίδωμεν εἰς τοὺς ἄλλους, ἀρπάζωμεν τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων; ποῖα ἐλπίς σωτηρίας θὰ ὑπάρξῃ δι' ἡμᾶς; Ἐὰν τιμωρῆσαι ἐπειδὴ δὲν ἔδωσες τροφήν εἰς πεινασμένον, ποῖαν συγχώρησιν θὰ ἐπιτύχῃς ἐὰν καὶ ἐξέδυσες ἐνδεδυμένον;

Αὐτὰ δὲν θὰ παύσωμεν νὰ τὰ λέγωμεν συνεχῶς· διότι ἴσως αὐτοὶ ποῦ σήμερον δὲν τὰ ἤκουσαν νὰ τὰ ἀκούσουν αὔριον καὶ ἐκεῖνοι ποῦ δὲν θὰ τὰ προσέξουν αὔριον νὰ πειθοῦν τὴν ἐπομένην· ἐὰν ὅμως μερικοὶ συνεχίζουν νὰ δείχνουν ἀπειθείαν, ὅμως τὸ δικαστήριον δὲν θὰ ζητήσῃ ἀπὸ ἡμᾶς εὐθύνην, διότι ἐκάμαμεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἡμᾶς. Εἴθε δὲ νὰ συμβῆ οὔτε ἡμεῖς νὰ νοιώσωμεν ἐντροπήν διὰ τὰ λεγόμενα, οὔτε σεῖς νὰ καλύψετε τὰ πρόσωπά σας ἀπὸ ἐντροπήν, ἀλλὰ ὅλοι νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ παρρησίαν νὰ σταθῶμεν πρὸ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ καυχηθῶμεν δι' ἐσᾶς καὶ νὰ λάβωμεν κάποιαν παρηγορίαν διὰ τὰ ἰδικὰ μας κακὰ ποῦ θὰ εἶναι ἡ ἰδική σας εὐδοκίμησις μὲ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΗ΄

Ίω. 12, 34 - 41

«Απεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου διὸ ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα καὶ πῶς
5 λέγεις σὺ διὸ δεῖ ὑψωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;
Τίς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;».

1. Εὐφώραιον ἢ πλάνη καὶ ἀσθενές, καὶ μυρίοις ἔξωθεν ἀλείφεται χρώμασι. Καὶ καθάπερ οἱ τὰ σαθρὰ τῶν τοίχων κοιῶντες οὐκ ἰσχύουσι διὰ τῆς ἀλοιφῆς διορθοῦν, οὕτω καὶ
10 οἱ ψευδόμενοι ραδίως ἐλέγχονται, ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα πεπόν-
θασιν οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ γὰρ Χριστοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντις,
«Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»,
«ἡμεῖς ἠκούσαμεν», φησὶν, «ἀπὸ τοῦ νόμου διὸ ὁ Χριστὸς
μένει εἰς τὸν αἰῶνα καὶ πῶς σὺ λέγεις διὸ ὑψωθῆναι δεῖ
15 τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ ἀν-
θρώπου;». Ἐὰν ἤδεδσαν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀθάνατός τις ἐστὶ,
καὶ ζωὴν ἔχει, πέρας οὐκ ἔχουσαν. Οὐκοῦν κακεῖνοι ἤδεδσαν
ὅπερ ἔλεγε· καὶ γὰρ πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν ὁμοῦ καὶ τὸ
πάθος καὶ ἡ ἀνάστασις κεῖται· καὶ γὰρ Ἡσαΐας ἅμα ταῦτα
20 εἶρησιν, «ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη», λέγων, καὶ τὰ
ἐξῆς ἅπαντα· καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ, καὶ ἀλ-
λαχοῦ πολλαχοῦ συνάπτει ταῦτα ἀμφοτέρω· καὶ ὁ πατριάρχ-
χης δέ, εἰπὼν· «Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων», ἐπήγαγε·
«Καὶ ὡς σκύμνος λέοντος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Ὁμοῦ καὶ τὸ
25 πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐνδείκνυται. Ἄλλ' οὗτοι, νομίζον-

1. Ἡσ. 53, 7.

2. Γεν. 49, 9.

3. Ίω. 7, 33.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΗ'

Ίω. 12, 34 - 41

«Ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν τὸ πλῆθος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν νόμον ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, ὅτι πρέπει νὰ ὑψωθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; Ποῖος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;».

1. Εὐκόλα γίνεται ἀντιληπτὴ ἢ πλάνη καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ἀδυναμίαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀλείφεται ἀπὸ ἔξω μέ ἀμέτρητα χρώματα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιχρῖουν τὰ σαθρὰ μέρη τῶν τοίχων δὲν ἠμποροῦν μὲ τὴν ἐπίχρισιν νὰ τὰ διορθώσουν, ἔτσι καὶ οἱ ψευδόμενοι εὐκόλα ἐλέγχονται, πρᾶγμα ποὺ ἔπαθον καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐδῶ· διότι, ὅταν ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς αὐτούς, «Ὅταν θὰ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴν γῆν, ὅλους θὰ τοὺς προσελκύσω πρὸς ἐμένα», λέγουν, «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν νόμον ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις θὰ πρέπει νὰ ὑψωθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; Ποῖος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;». Ἐπομένως ἐγνώριζον ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀθάνατος καὶ ἔχει ζωὴν ποὺ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ ἐκεῖνοι λοιπὸν ἐγνώριζον αὐτὸ ποὺ ἔλεγε· διότι εἰς πολλὰ μέρη τῶν Γραφῶν ἀναφέρονται μαζὶ καὶ τὸ πάθος καὶ ἡ ἀνάστασις· καθ' ὅσον ὁ Ἡσαΐας ἀναφέρει αὐτὰ μαζὶ, λέγων, «Ὡσὰν πρόβατον ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν»¹, καὶ ὅλα τὰ ἐν συνεχείᾳ. Καὶ ὁ Δαυὶδ εἰς τὸν δεῦτερον ψαλμὸν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ἀναφέρει μαζὶ καὶ τὰ δύο· καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ, ὅταν εἶπεν, «Ἀφουῦ ἔπεσεν ἐκοιμήθη ὡσὰν λέων»², ἐπρόσθεσε· «Καὶ ὡσὰν σκύμνος λέοντος· ποῖος θὰ τὸν ἐξυπνήσῃ;»³. Φανερώνει συγχρόνως καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, νομίζοντες ὅτι ἀπὸ αὐτὸ θὰ τὸν ἀποστομώ-

τες ἐπισιομίζειν αὐτὸν καὶ δεικνύναι οὐκ ὄντα Χριστὸν ἐκ
τούτου, ὁμολογοῦσιν ὅτι ὁ Χριστὸς εἰς τὸν αἰῶνα μένει.

Καὶ ὄρα πῶς κακούργως· οὐ γὰρ εἶπον ὅτι ἡμεῖς ἠκού-
σαμεν ὅτι ὁ Χριστὸς οὐδὲν πάσχει, οὐδὲ σταυροῦται, ἀλλ'
5 «ὅτι μένει εἰς τὸν αἰῶνα», καίτοι οὐδὲ τοῦτο τὸ εἰρημένον
ἐναντίον ἦν τῇ γὰρ ἀθανασία τὸ πάθος οὐκ ἐγένετο κώλυμα.
Ἐντεῦθεν ἔστιν ἰδεῖν ὅτι πολλὰ τῶν ἀμφιβάλλων συνέσαν,
καὶ ἐκόντες ἐκακούργουν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔφθη περὶ θανάτου
διαλεχθεῖς ἀνωτέρω, ἀκούσαντες τὸ «ὑπωδῆναι» ἐνιαῦθα,
10 τοῦτο ὑπώπιενσαν. Εἶτα λέγουσι «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Υἱὸς
τοῦ ἀνθρώπου;». Καὶ τοῦτο κακούργως· μὴ γὰρ δὴ νομί-
σης, φησί, ὅτι περὶ σοῦ τοῦτο λέγομεν, καὶ εἴπης ὅτι δι' ἀπέ-
χθειαν ἐναντιούμεθα· ἰδοὺ γὰρ οὐκ οἴδαμεν περὶ τίνος λέγεις,
καὶ ὁμῶς ἀποφαινόμεθα. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπισιομίζων
15 αὐτοὺς καὶ δεικνὺς ὅτι τὸ πάθος οὐδὲν κώλυμα πρὸς τὸ
μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα. «ἔτι», φησί, «μικρὸν χρόνον τὸ
φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστὶ», δηλῶν ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ μετὰστασίς
ἐστὶ καὶ γὰρ τὸ φῶς τὸ ἡλιακὸν οὐκ ἀναιρεῖται, ἀλλά, μι-
κρὸν ὑποχωρῆσαν, πάλιν φαίνεται.

20 «Περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε». Ποῖον ἐνιαῦθα λέγει
καιρὸν; ἄρα τὴν παροῦσαν ζωὴν ἅπασαν, ἢ τὸν πρὸ τοῦ σταυ-
ροῦ χρόνον; Ἐγωγε οἶμαι ἀμφοτέρους· διὰ γὰρ τὴν ἄφαιτον
αὐτοῦ φιλανθρωπίαν παῖλοι καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐπίστει-
σαν. Λέγει δὲ ταῦτα, κατεπείγων αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν, ὅ-
25 περ καὶ ἀνωτέρω πεποίηκεν, οὕτω λέγων «ἔτι μικρὸν χρόνον
μεθ' ὑμῶν εἶμι». «Ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ
ὑπάγει». Πόσα γοῦν οἱ Ἰουδαῖοι νῦν πράττουσι, καὶ οὐκ
ἴσασι τί πράττουσιν! ἀλλ' ὡς ἐν σκοτίᾳ, οὕτω βαδίζοντες,
δοκοῦσι μὲν τὴν ὀρθὴν ὁδεύειν ὁδόν, τὴν δὲ ἐναντίαν βαδί-
30 ζουσι, Σάββατα τηροῦντες, καὶ νόμον φυλάττοντες καὶ βρω-
μάτων παρατηρήσεις, καὶ οὐκ ἴσασι ποῦ περιπαιτοῦσι. Διὰ

σουν καὶ θ' ἀποδείξουν ὅτι δὲν εἶναι ὁ Χριστός, ὁμολογοῦν ὅτι ὁ Χριστός μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃν κακουργίαν' διότι δὲν εἶπον ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν, ὅτι ὁ Χριστός δὲν παθαίνει τίποτε οὔτε σταυροῦται', ἀλλ' «ὅτι μένει εἰς τὸν αἰῶνα», ἂν καὶ οὔτε αὐτὰ τὰ λόγια ἦσαν ἀντίθετα' διότι τὸ πάθος δὲ ἔγινεν ἐμπόδιον διὰ τὴν ἀθανασίαν. Ἐδῶ ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν ὅτι ἀντελαμβάνοντο πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀμφίβολα καὶ μὲ τὴν θέλησίν των διέπραττον κακουργίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὠμίλησε προηγουμένως περὶ θανάτου, ἀκούσαντες ἐδῶ τὸ «ὑψωθῆναι», αὐτὸ ὑπωπτεύθησαν. Ἐπειτα λέγουν' «Ποῖος εἶναι αὐτός ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ αὐτὸ τὸ λέγουν γεμᾶτοι ἀπὸ κακίαν' μὴ νομίσης δηλαδὴ, λέγουν, ὅτι αὐτὸ τὸ λέγομεν δι' ἐσένα καὶ εἶπῃς ὅτι ἀντιτιθέμεθα ἀπὸ μῖσος' διότι νά, δὲν γνωρίζομεν διὰ ποῖο πρᾶγμα ὁμιλεῖς καὶ ὅμως ἐκφέρομεν γνώμην. Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Θέλων ν' ἀποστομῶσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ πάθος δὲν ἀποτελεῖ κανένα ἐμπόδιον διὰ νὰ μείνῃ εἰς τὸν αἰῶνα, λέγει, «ἀκόμη ὀλίγον χρόνον τὸ φῶς εὐρίσκεται κοντὰ σας», φανερώνων μὲ αὐτὸ ὅτι ὁ θάνατός του εἶναι ἀλλαγὴ καταστάσεως' καθ' ὅσον τὸ ἡλιακὸν φῶς δὲν ἐξαφανίζεται, ἀλλὰ, ἀφοῦ χαθῇ ἐπ' ὀλίγον, πάλιν ἐμφανίζεται.

«Περιπατεῖτε, ὅσον καιρὸν ἔχετε τὸ φῶς». Ποῖον καιρὸν ἐννοεῖ ἐδῶ; ἄρα γε ὅλην τὴν παροῦσαν ζωὴν ἢ τὸν χρόνον πρὸ τοῦ σταυροῦ; Ἐγὼ βέβαια ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐννοεῖ καὶ τοὺς δύο' διότι λόγῳ τῆς ἀπεριγράπτου φιλάνθρωπίας του πολλοὶ ἐπίστευσαν καὶ μετὰ τὸν σταυρόν. Τὰ λέγει δὲ αὐτὰ διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν, πρᾶγμα ποῦ καὶ προηγουμένως τὸ ἔκαμε, λέγων τὰ ἐξῆς' «Ἀκόμη ὀλίγον χρόνον εἶμαι μαζί σας»¹. «Ἐκεῖνος ποῦ περιπατεῖ μέσα εἰς τὸ σκότος δὲν ξεύρει ποῦ πηγαίνει». Πόσα βέβαια οἱ Ἰουδαῖοι κάμνουν τώρα καὶ δὲν γνωρίζουν τί κάμνουν! ἀλλὰ, βαδίζοντες ὡσάν μέσα εἰς τὸ σκότος, νομίζουν μὲν ὅτι βαδίζουν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ὅμως βαδίζουν τὴν ἀντίθετον' τηροῦν τὰ Σάββατα καὶ φυλάσσουν τὸν νόμον καὶ τὰς διακρίσεις τῶν τροφῶν, ἀλλ' ὅμως δὲν γνωρί-

τοῦτο ἔλεγε· «Περιπαιεῖτε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς
 γένησθε»· τουτέστιν, ἔμοι υἱοί. Καίτοι ἐν προσιμίσις φησὶν
 ὁ Εὐαγγελιστὴς δι' αὐτῶν «οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός,
 ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν, τουτέστι, (αὐτοῦ Πατρὸς)»· ἐν-
 5 ταῦθα δὲ αὐτὸς λέγεται τουτέστις γεννᾶν, ἵνα μάθῃς δι' ἑνὴν
 ἐνέργειαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. «Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, καὶ
 ἀπελθὼν ἀπ' αὐτῶν, ἐκρούθη». Νῦν τί κρούπεται; οὐδὲ γὰρ
 λίθους ἤραν καὶ αὐτοῦ, οὐδὲ ἐβλασφήμησάν τι τοιοῦτον, οἷ-
 ον ἔμπροσθεν. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐκρούθη; Τὰς καρδίας ἐμβα-
 10 τεύων, ἧδει ζέοντα καὶ φονῶνια καὶ οὐ περιέμενον, ὥστε
 εἰς ἔργον ἐξελθεῖν, ἀλλὰ κρούπεται, παραμυθούμενος αὐτῶν
 τὸν φθόνον.

Ὅρα γοῦν πῶς αὐτὸν ἠνίξαιτο ὁ Εὐαγγελιστὴς. Εὐθέως
 γοῦν ἐπήγαγε· «Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότις, οὐκ
 15 ἐπίστανον εἰς αὐτόν». Ποῖα «τοσαῦτα»; Ὅσα παρέλιπεν ὁ
 Εὐαγγελιστὴς. Καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δὲ τοῦτο δῆλον καὶ
 γὰρ, ὑποχωρήσας καὶ ἐνδοῦς καὶ ἐπανελθὼν· πάλιν, ὑφειμέ-
 νως αὐτοῖς διαλέγεται, οὕτω λέγων· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ
 οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμπαντά με»· ὅρα γὰρ
 20 τί ποιεῖ. Ἄρχεται ἀπὸ ταπεινῶν καὶ συνεσιαλμένων, καὶ
 καταφεύγει εἰς τὸν Πατέρα, εἶτα πάλιν ἀνάγει τὸν λόγον
 καί, ὅταν ἴδῃ ἐκθηριουμένους, ὑποχωρεῖ, καὶ πάλιν ἐφίστα-
 ται καὶ ἀπὸ ταπεινῶν προσιμιάζεται πάλιν. Καὶ ποῦ τοῦτο
 ἐποίησε; Ποῦ γὰρ οὐκ ἐποίησεν; Ὅρα γοῦν ἐν ἀρχῇ τί
 25 φησὶ «Καθὼς ἀκούω, κρίνω»· εἶτα ὑψηλότερον· «Ὡσπερ γὰρ
 ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ
 Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ»· πάλιν· «Ἐγὼ οὐ κρίνω ὑμᾶς,
 ἄλλος ἐστὶν ὁ κρίνων»· εἶτα ἀναχωρεῖ πάλιν· εἶτα, ἐπιστάς

5. Ἰω. 12, 44.

6. Ἰω. 5, 30.

7. Ἰω. 5, 21.

8. Ἰω. 8, 15· 50.

ζουν ποῦ περιπατοῦν. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Περιπατεῖτε εἰς τὸ φῶς, διὰ νὰ γίνετε υἱοὶ τοῦ φωτός»· δηλαδὴ ἴδιοί μου υἱοί. Μολονότι βέβαια εἰς τὴν ἀρχὴν λέγει ὁ Εὐαγγελιστῆς ὅτι «δὲν ἐγεννήθησαν οὔτε ἀπὸ αἵματα οὔτε ἀπὸ σαρκικὸν θέλημα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν»³, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα· ἐδῶ ὅμως λέγεται ὅτι ὁ ἴδιος γεννᾷ αὐτούς, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι μία εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. «Ἄφου εἶπεν αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς ἔφυγεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐκρύβη». Διατί τώρα κρύπτεται; διότι οὔτε λίθους ἔρριψαν ἐναντίον του, οὔτε ἐξεστόμισαν κάποιαν παρόμοιον βλασφημίαν μετὰ τὴν προηγουμένην. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐκρύβη; Ἐπειδὴ εἰσῆρχετο εἰς τὰς καρδίας των, ἐγνώριζεν ὅτι ὁ θυμὸς των ἐξηγριώνετο, ἂν καὶ δὲν ἔλεγον τίποτε· ἐγνώριζεν ὅτι ὁ θυμὸς των ἔβραζε καὶ ἐδιψοῦσε δι' αἷμα καὶ δὲν ἐπερίμενε νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ κρύπτεται, καταπραῦνων τὸν φθόνον των.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ὑψηλίσθη αὐτὸν ὁ Εὐαγγελιστῆς. Ἄμέσως δηλαδὴ ἐπρόσθεσε· «Ἄλλ' ἂν καὶ ἔκαμε τόσα θαύματα, δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτόν». Ποῖα «τοσαῦτα»; Ὅσα παρέλειπεν ὁ Εὐαγγελιστῆς. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν· καθ' ὅσον, ἀφου ὑπεχώρησε καὶ ἐνέδωσε καὶ ἐπανῆλθε καὶ πάλιν, τοὺς ὀμιλεῖ μετὰ τρόπον ἡπιον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Αὐτὸς ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα δὲν πιστεύει εἰς ἐμένα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον ποῦ με ἀπέστειλε»⁵· πρόσεχε δηλαδὴ τί κάμνει. Ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ταπεινὰ καὶ σεμνὰ καὶ καταφεύγει εἰς τὸν Πατέρα, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ πάλιν ἀνεβάζει ὑψηλὰ τὸν λόγον· καί, ὅταν τοὺς ἰδῇ νὰ εἶναι ἐξηγριωμένοι, ὑποχωρεῖ, καὶ πάλιν ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ἀρχίζει νὰ τοὺς ὀμιλεῖ μετὰ ταπεινὰ λόγια. Καὶ ποῦ τὸ ἔκαμεν αὐτό; Μὰ ποῦ δὲν τὸ ἔκαμε; Πρόσεχε λοιπὸν τί λέγει εἰς τὴν ἀρχὴν· «Καθὼς ἀκούω, κρίνω»⁶· ἔπειτα ὀμιλεῖ ὑψηλότερα· «Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ὅποιους θέλει τοὺς ζωοποιεῖ»⁷· πάλιν· «Ἐγὼ δὲν σᾶς κρίνω, ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ κρίνει»⁸· ἔπειτα ἀναχωρεῖ πάλιν· ἔπειτα, ἐρχόμενος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, λέ-

τῇ Γαλιλαίᾳ, «ἐργάζεσθε», φησί, «μὴ τὴν βροῦσιν τὴν ἀπολύμενην». Καὶ εἰπὼν περὶ αὐτοῦ μεγάλα, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκεν, ὅτι ζωὴν αἰώνιον δίδωσι, πάλιν ἀναχωρεῖ καί, τῇ Σκηνοπηγίᾳ πάλιν ἐπισιάς, τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ.

5 2. Καὶ διηνεκῶς ἴδοι τις ἂν οὕτω ποικίλλοντα τὴν διδασκαλίαν, παρουσία, ἀπουσία, ταπεινοῖς, ὑψηλοῖς λόγοις· ὁ καὶ ἐνταῦθα πεποίηκε. «Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν», φησὶν, «ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος Ἡσαΐου, ὃν εἶπε· Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ
10 βραχίων Κυρίου τίμι ἀπεκαλύφθη;». Καὶ πάλιν «οὐκ ἠδύναντο», φησί. «πιστεύειν, ὅτι εἶπεν Ἡσαΐας· Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. Ταῦτα δὲ εἶπεν, ὅτι εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ». Ἴδὸν πάλιν τὸ «ὅτι» καὶ «εἶπεν» οὐχὶ αἰτιολογίας, ἀλλ' ἐκβάσεως· οὐδὲ γάρ, ἐπειδὴ
15 εἶπεν Ἡσαΐας, οὐκ ἐπίστευον, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἔμελλον πιστεύειν, διὰ τοῦτο εἶπεν Ἡσαΐας. Τί οὖν οὐχ οὕτως ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει, ἀλλὰ τὴν ἀπιστίαν ἀπὸ τῆς προφητείας, οὐ τὴν προφητείαν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας εἶναι φησι, καὶ προϊὼν σφοδρότερον τοῦτο αὐτὸ τίθησιν, οὕτω λέγων· «Διὰ τοῦτο
20 οὐκ ἠδύνατο πιστεύειν, ὅτι εἶπεν Ἡσαΐας»; Ἐντεῦθεν παρασιῆσαι διὰ πολλῶν θούλειαι τὸ τῆς Γραφῆς ἀψευδές, καὶ ὅτι, ἅπερ προσεφῆτευσεν, οὐχ ἐτέρως ἐξέβη, ἀλλ' ὡς εἶπεν. Ἴνα γάρ, ἢ τις λέγῃ· Καὶ τίνος ἔνεκεν ἦλθεν ὁ Χριστός; οὐκ ἦδει ὅτι οὐκ ἔμελλον αὐτῷ προσέχειν; καὶ τοὺς προ-
25 φήτας εἰσάγει τοῦτο εἰδότας. Ἦλθε δέ, ἵνα πρόφασιν μὴ ἔχωσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν· ἃ γὰρ προεῖπεν ὁ Προφήτης, ὡς πάντως ἐσόμενα προεῖπεν· εἰ γὰρ μὴ πάντως ἔμελλεν ἔσεσθαι οὐκ ἂν προεῖπε· πάντως δὲ ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἐπειδὴ ἀνιάτως εἶχον ἐκεῖνοι.

30 Εἰ δὲ κεῖται τὸ «οὐκ ἠδύνατο», ἀντὶ τοῦ ὅτι ἠθέλον

γει· «Νὰ ἐργάζεσθε ὄχι διὰ τὴν φθαρτὴν τροφήν»⁹. Καὶ ἀφοῦ εἶπε διὰ τὸν ἑαυτὸν μεγάλους λόγους, ὅτι ἔχει κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅτι δίδει ζωὴν αἰώνιον, πάλιν ἀναχωρεῖ καί, ἐμφανιζόμενος καὶ πάλιν κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας, κάμνει καὶ πάλιν τὸ ἴδιο.

2. Καὶ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ συνεχῶς νὰ ποικίλλη ἔτσι τὴν διδασκαλίαν του, μὲ παρουσίαν, ἀπουσίαν, μὲ ταπεινοὺς καὶ ὑψηλοὺς λόγους, πρᾶγμα ποῦ καὶ ἐδῶ τὸ ἔκαμεν. «Ἄν καὶ τόσα θαύματα εἶχε κάμει, δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτόν», λέγει, «διὰ νὰ ἐκπληρωθῆ ὁ ἐξῆς λόγος τοῦ Ἑσαΐου· Κύριε, ποῖος ἐπίστευσεν εἰς τὸ κήρυγμά μας; καὶ ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου εἰς ποῖον ἐφανερώθη;». Καὶ πάλιν· «Δὲν ἠμποροῦσαν», λέγει, «νὰ πιστεύσουν, διότι εἶπεν ὁ Ἑσαΐας· Θὰ ἀκούσετε καὶ δὲν θὰ καταλάβετε, Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπεν, ὅταν εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ». Νὰ καὶ πάλιν τὸ «ὅτι» καὶ «εἶπεν» ποῦ δὲν σημαίνουν αἰτίαν, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα· διότι δὲν ἐπίστευον, ὄχι ἐπειδὴ τὸ εἶπεν ὁ Ἑσαΐας, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν, διὰ τοῦτο τὸ εἶπεν ὁ Ἑσαΐας. Διατί λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν τὸ ἀναφέρει αὐτὸ ἔτσι, ἀλλὰ παρουσιάζει τὴν ἀπιστίαν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν προφητείαν καὶ ὄχι τὴν προφητείαν ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν καὶ προχωρῶν παρουσιάζει αὐτὸ ἐντονώτερα, λέγων τὰ ἐξῆς· «Διὰ τοῦτο δὲν ἠμποροῦσαν νὰ πιστεύουν, διότι εἶπεν ὁ Ἑσαΐας»; Μὲ αὐτὸ θέλει νὰ παρουσιάσῃ διὰ πολλῶν τὸ ἀδιάψευστον τῆς Γραφῆς, καὶ ὅτι ἐκεῖνα ποῦ ἐπροφήτευσεν, δὲν συνέβησαν διαφορετικά, ἀλλὰ ὅπως τὰ εἶπεν. Διὰ νὰ μὴ λέγῃ λοιπὸν κανεὶς, Ἐκεῖνα ἦλθεν ὁ Χριστός; δὲν ἐγνώριζεν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ προσέχουν εἰς αὐτόν; παρουσιάζει καὶ τοὺς προφήτας ποῦ ἐγνώριζον αὐτό. Ἦλθε δὲ διὰ νὰ μὴ ἔχουν δικαιολογίαν διὰ τὴν ἀμαρτίαν των· διότι ἐκεῖνα ποῦ προεἶπεν ὁ προφήτης, τὰ προεἶπεν ὡς πράγματα ποῦ ἐπρόκειτο ὅπωςδὴποτε νὰ συμβοῦν· διότι, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο ὅπωςδὴποτε νὰ συμβοῦν, δὲν θὰ τὰ προέλεγεν· ἐπρόκειτο δὲ ὅπωςδὴποτε νὰ συμβοῦν, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἦσαν ἀθεράπευτοι.

Ἐὰν δὲ ἐγράφη τὸ «δὲν ἠμποροῦσαν», ἐγράφη ἀντὶ

κεῖται. Καὶ μὴ θαυμάσης· καὶ γὰρ καὶ ἄλλαχοῦ φησιν· «Ὁ
 δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω». Οὕτως οἶδε πολλαχοῦ δύναμιν
 τὴν προαίρεσιν λέγειν. Καὶ πάλιν «Οὐ δύναται ὁ κόσμος μι-
 σεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ μισεῖ». Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῇ κοινῇ συνη-
 5 θείᾳ φυλατιόμενον ἴδοι τις ἂν ὡς, ὅταν λέγῃ τις· ‘Οὐ δύ-
 ναμαι ἀγαπῆσαι τὸν δεῖνα’, τὸ σφοδρὸν τῆς βουλήσεως δύ-
 ναμιν λέγων. Καὶ πάλιν ‘Οὐ δύναται ὁ δεῖνα γενέσθαι χρη-
 σιός’. Καὶ ὁ Προφήτης δὲ τί φησιν; «Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ
 τὸ δέσμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ ὁ
 10 λαὸς εὐτιος δυνήσεται εὖ ποιῆσαι μεμαθηκῶς κακῶ». Οὐ τοῦ-
 τό φησιν, ὅτι ἀδύνατος αὐτοῖς ἢ τῆς ἀρετῆς ἐργασία, ἀλλ’ ὅτι
 οὐ βούλονται, διὰ τοῦτο οὐ δύναται. Καὶ ὁ λέγει ὁ Εὐαγ-
 γελιστής, τοῦτό φησιν, ὅτι ἀδύνατον ἦν ψεύσασθαι τὸν Προ-
 φήτην. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀδύνατον ἦν ἀντιὸς πιστεῦσαι ἐνῆν
 15 γὰρ, καὶ πιστευσάντων αὐτῶν, ἀψευδῆ μένειν· οὐ γὰρ ἂν
 ταῦτα προεῖπεν, εἰ πιστεύειν ἔμελλον. Τί οὖν, φησὶν, οὐχ
 οὕτως εἶπεν; Ὅτι ιδιώματά τινα ἢ Γραφὴ τοιαῦτα ἔχει,
 καὶ δεῖ τοῖς νόμοις αὐτῆς παραχωρεῖν.

«Ταῦτα δὲ εἶπεν, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ». Τίνος;
 20 Τοῦ Πατρὸς. Πῶς οὖν ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγει,
 ὁ δὲ Παῦλος περὶ τοῦ Πνεύματος; Οὐχ ὡς συναλείφοντες
 τὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ μίαν ἀξίαν δηλοῦντες εἶναι, φησί. Καὶ
 γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς
 ἐσι. Καίτοι πολλὰ δι’ ἀγγέλων εἶπε, καὶ οὐδεὶς λέγει, ‘Κα-
 25 θῶς εἶπεν ὁ ἄγγελος’, ἀλλὰ τί; «Ὁ Θεὸς εἶπεν· τὰ μὲν γὰρ
 ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δι’ ἀγγέλων εἰρημένα τοῦ Θεοῦ ἂν εἶη, οὐκ
 ἔτι δὲ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀγγέλων. Ἐνιαῦθα δὲ τοῦ Πνεύ-
 ματός φησιν εἶναι τὰ ρήματα, «Καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ».

10. Ματθ. 19, 12.

11. Ἰω. 7, 7.

12. Ἰερ. 13, 23.

του ὄν ἤθελον'. Καὶ μὴ ἀπορήσης· καθ' ὅσον καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Αὐτὸς ποῦ ἠμπορεῖ νὰ τὸ δεχθῆ ἄς τὸ δεχθῆ καὶ ἄς προχωρήσῃ»¹⁰. Ἔτσι συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὴν θέλησιν δύναμιν. Καὶ πάλιν· «Δὲν ἠμπορεῖ ὁ κόσμος νὰ μισῆ ἐσᾶς, ἀλλ' ἐμένα μισεῖ»¹¹. Αὐτὸ δὲ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ νὰ ἐφαρμόζεται καὶ κατὰ τὰς συνήθειαις ἐκφράσεις· ὅπως ὅταν λέγῃ κάποιος· 'Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀγαπήσω τὸν τάδε', ὀνομάζων δύναμιν τὴν ὑπερβολικὴν θέλησιν. Καὶ πάλιν· 'Δὲν ἠμπορεῖ ὁ τάδε νὰ γίνῃ καλός'. Καὶ ὁ προφήτης δὲ τί λέγει; «Ἐὰν ἀλλάξῃ ὁ Αἰθίοψ τὸ δέρμα του καὶ ἡ πάρδαλις τὰ χρωματιστὰ στολίδια της, τότε καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ πράξῃ τὸ καλόν, καθ' ὅσον ἔμαθε νὰ πράττῃ κακά»¹². Δὲν λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀδύνατος εἰς αὐτοὺς ἡ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν θέλουν, δι' αὐτὸ δὲν ἠμποροῦν. Καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ διαψευσθῆ ὁ προφήτης. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἦτο ἀδύνατον διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἰς αὐτοὺς νὰ πιστεύσουν· διότι ἦτο δυνατόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐκεῖνοι ἐπίστευον, νὰ μείνῃ ἀδιάψευστος· διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῆ αὐτά, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν. Διατί λοιπὸν, λέγει, δὲν ὠμίλησεν ἔτσι; Διότι ἡ Γραφή ἔχει ὠρισμένα τέτοια γνωρίσματα καὶ πρέπει νὰ ὑποτάσσεται κανεὶς εἰς τοὺς νόμους αὐτῆς.

«Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπεν, ὅταν εἶδε τὴν δόξαν του». Τὴν δόξαν ποίου; Τοῦ Πατρὸς. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἰωάννης ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Παῦλος περὶ τοῦ Πνεύματος; Ὅχι ὡσὰν νὰ συγχωνεύουν τὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ δηλώνοντες ὅτι μία εἶναι ἡ ἀξία. Καθ' ὅσον τὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ εἶναι καὶ τοῦ Πατρὸς. Ἄν καὶ βέβαια πολλὰ εἶπε διὰ μέσου ἀγγέλων, καὶ ὅμως κανεὶς δὲν λέγει, Ἐὰν εἶπεν ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ τί; «Ὁ Θεὸς εἶπεν»· διότι, ἐκεῖνα μὲν ποῦ ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δι' ἀγγέλων, εἶναι λόγια τοῦ Θεοῦ, δὲν ἠμποροῦν ὅμως νὰ εἶναι τῶν ἀγγέλων ἐκεῖνα ποῦ εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ἐδῶ δὲ λέγει ὅτι τὰ λόγια εἶναι τοῦ Πνεύματος· «Καὶ εἶπε περὶ

Τί ἐλάλησεν; «Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ», καὶ τὰ ἕξης. Δόξαν οὖν ἐνταῦθά φησι, τὴν ὄψιν ἐκείνην, τὸν καπνόν, τὸ ἀκοῦσαι μωσιηρίων ἀπορρητίων, τὸ ἰδεῖν τὰ Σεραφεῖμ, τὴν ἀστραπήν, τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου πη-
 5 δῶσαν, ἣ ἀντιβλέψαι αἱ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἐκείναι. «Καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ». Τί ἐλάλησεν; Ὅτι ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν «Τίνα ἀποσιεῖλω, καὶ τίς πορεύσεται; Καὶ εἶπον Ἴδου ἐγὼ εἰμι, ἀπόσιελόν με. Καὶ εἶπεν Ἄκουῃ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ σνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε»
 10 «ἐτύφλωσε γὰρ αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, μή ποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν».

Ἴδου πάλιν ἕτερον ζήτημα· ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ἐὰν ὀρθῶς προσέχωμεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἥλιος τῶν ἀσθενῶν πλήττει τὰς
 15 ὄψεις οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μὴ προσεχόντων τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις γίνεται οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Φαραὼ τὴν καρδίαν σκληρῶναι λέγεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν φιλονεικούντων τι τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις γίνεται. Ἰδίωμα δὲ καὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς, ὡς καὶ τὸ «παρέδωκεν εἰς ἀδό-
 20 κημον νοῦν», καὶ τὸ «ἀπένευμε τοῖς ἔθνεσι», τουτέστι, ἑσπεχώρησεν, ἀφῆκεν· οὐχὶ γὰρ ἐνεργοῦντα αὐτὸν ἐνταῦθα εἰσάγει, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐτέρων πονηρίας ταῦτα γινόμενα δείκνυσιν· διὰ γὰρ ἐγκαταλειφθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, παραδιδόμεθα τῷ διαβόλῳ· τῷ διαβόλῳ δὲ παραδοθέντες, μυρία πά-
 25 σχομεν δεινά. Φοβῶν τοίνυν τὸν ἀκροατήν, φησὶν «Ἐσκήρυνε», καὶ «παρέδωκεν». Ὅτι γὰρ αὐτὸς οὐ μόνον οὐκ παραδίδωσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἐγκαταλιμπάνει, ἐὰν μὴ βουληθῶμεν, ἄκουσον τί φησιν· «Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διῖσιῶσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν;», καὶ πάλιν «Οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς
 30 ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται»· ὁ δὲ Ὡσηέ φησιν «Ἐπελάθου νόμου Θεοῦ σου, ἐπιλήσομαί σου καὶ γὰρ»· καὶ αὐτὸς δὲ ἐν τοῖς Ἐὐαγ-

13. Ἦσ. 6, 1.

14. Ἦσ. 6, 8 - 10.

15. Ρωμ. 1, 28.

16. Δευτ. 4, 19.

17. Ἦσ. 59, 2.

18. Ψαλμ. 72, 27.

19. Ὡσ. 4, 6.

αὐτοῦ». Τί εἶπεν; «Εἶδον τὸν Κύριον νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν θρόνον»¹³, καὶ τὰ ἐξῆς. Δόξαν λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει ἐκείνην τὴν ὄπτασίαν, τὸν καπνόν, τὸ ὅτι ἤκουσεν ἀνεκδιήγητα μυστήρια, τὸ ὅτι εἶδε τὰ Σεραφίμ, τὴν ἀστραπήν ποῦ ἐπήγαζεν ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ τὴν ὁποίαν δὲν ἤμποροῦσαν αἱ δυνάμεις ἐκεῖνοι νὰ τὴν ἀντικρύσουν. «Καὶ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ». Τί εἶπεν; "Ὅτι ἤκουσε φωνὴν ποῦ ἔλεγεν· «Ποῖον ν' ἀποστείλω καὶ ποῖος θὰ ὑπάγη; Καὶ εἶπον· Νά, ἐγὼ εἶμαι, στείλε ἐμένα. Καὶ εἶπε· Θὰ ἀκούσετε μὲ τὰ αὐτιά σας καὶ δὲν θὰ ἀντιληφθῆτε αὐτὰ ποῦ θ' ἀκούσετε, καὶ θὰ ἰδῆτε μὲ τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ τὰ εἶδατε»· διότι «ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ ἐπώρωσε τὴν καρδίαν των, διὰ νὰ μὴ ἰδοῦν κάποτε μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ ἀντιληφθοῦν μὲ τὴν καρδίαν των»¹⁴.

Νὰ πάλιν ἄλλο ζήτημα· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει αὐτό, ἐὰν προσέχωμεν ὅπως πρέπει. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος βλάπτει τὴν ὄρασιν τῶν ἀσθενῶν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του φύσεως, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· ἔτσι καὶ διὰ τὸν Φαραῶ λέγεται ὅτι ἐσκλήρυνε τὴν καρδίαν του· ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους ποῦ ἀντιμάχονται τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Εἶναι καὶ αὐτὸ γνῶρισμα τῆς Γραφῆς, ὅπως καὶ τὸ «παρέδωσεν αὐτοὺς εἰς ἀνάξιον νοῦν»¹⁵, καὶ τὸ «ἀπένειμε τοῖς ἔθνεσι»¹⁶, δηλαδὴ ἵπαρεχώρησεν, ἐπέτρεψεν· δὲν παρουσιάζει δηλαδὴ ἐδῶ τὸν Θεὸν νὰ πράττῃ αὐτὰ, ἀλλὰ δείχνει ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τῶν ἄλλων· διότι, ὅταν ἐγκαταλειφθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, παραδιδόμεθα εἰς τὸν διάβολον, ὅταν δὲ παραδοθῶμεν εἰς τὸν διάβολον, ὑποφέρομεν ἀμέτρητα κακά. Διὰ νὰ φοβήσῃ λοιπὸν τὸν ἀκροατὴν, λέγει· «Ἐσκλήρυνε» καὶ «παρέδωκεν». Διότι, τὸ ὅτι αὐτὸς ὄχι μόνον δὲν μᾶς παραδίδει εἰς τὸν διάβολον, οὔτε μᾶς ἐγκαταλείπει, ἐὰν δὲν θελήσωμεν, ἄκουσε τί λέγει· «Δὲν εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας ποῦ σᾶς χωρίζουν ἀπὸ ἐμένα;»¹⁷ καὶ πάλιν· «Αὐτοὶ ποῦ ἀπομακρύνουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ σένα θὰ χαθοῦν»¹⁸· ὁ δὲ Ὡσηὲ λέγει· «Ἐλησμόνησες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ σου καὶ ἐγὼ θὰ σὲ λησμο-

Τί ἐλάλησεν; «Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ», καὶ τὰ ἑξῆς. Δόξαν οὖν ἐνταῦθά φησι, τὴν ὄψιν ἐκείνην, τὸν καπνόν, τὸ ἀκοῦσαι μωσιηρίων ἀπορρήτων, τὸ ἰδεῖν τὰ Σεραφεῖμ, τὴν ἀστραπήν, τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου πη-
 5 δῶσαν, ἣ ἀντιβλέπει αἱ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἐκεῖναι. «Καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ». Τί ἐλάλησεν; Ὅτι ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν «Τίνα ἀποστειλῶ, καὶ τίς πορεύσεται; Καὶ εἶπον Ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι, ἀπόστειλόν με. Καὶ εἶπεν Ἄκουῃ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε»
 10 «εὐτύφλωσε γὰρ αὐτῶν τοὺς ἀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, μὴ ποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν».

Ἰδοὺ πάλιν ἕτερον ζήτημα· ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ἐὰν ὀρθῶς προσέχωμεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἥλιος τῶν ἀσθενῶν πλήττει τὰς
 15 ὄψεις οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μὴ προσεχόντων τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις γίνεται οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Φαραὼ τὴν καρδίαν σκληρῶναι λέγεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν φιλονεικούντων τι τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις γίνεται. Ἰδίωμα δὲ καὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς, ὡς καὶ τὸ «παρέδωκεν εἰς ἀδό-
 20 κιμον νοῦν», καὶ τὸ «ἀπένευμε τοῖς ἔθνεσι», τουτέστι, ἑσπεχώρησεν, ἀφῆκεν· οὐχὶ γὰρ ἐνεργοῦντα αὐτὸν ἐνταῦθα εἰσάγει, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐτέρων πονηρίας ταῦτα γινόμενα δείκνυσιν· ὅταν γὰρ ἐγκαταλειφθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, παραδιδόμεθα τῷ διαβόλῳ· τῷ διαβόλῳ δὲ παραδοθέντες, μυρία πά-
 25 σχομεν δεινά. Φοβῶν τοίνυν τὸν ἀκροατήν, φηοῖν «Ἐσκληρυνε», καὶ «παρέδωκεν». Ὅτι γὰρ αὐτὸς οὐ μόνον οὐ παραδίδωσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἐγκαταλειμπάνει, ἐὰν μὴ βουληθῶμεν, ἄκουσον τί φησιν· «Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διῖσιῳσιν ἀνά μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν;», καὶ πάλιν «Οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς
 30 ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται»· ὁ δὲ Ὡσηέ φησιν «Ἐπελάθου νόμου Θεοῦ σου, ἐπιλήσομαί σου καὶ γὰρ»· καὶ αὐτὸς δὲ ἐν τοῖς Ἐθαγ-

13. Ἦσ. 6, 1.

14. Ἦσ. 6, 8 - 10.

15. Ρωμ. 1, 28.

16. Δευτ. 4, 19.

17. Ἦσ. 59, 2.

18. Ψαλμ. 72, 27.

19. Ὡσ. 4, 6.

αὐτοῦ». Τί εἶπεν; «Εἶδον τὸν Κύριον νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν θρόνον»¹³, καὶ τὰ ἐξῆς. Δόξαν λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει ἐκείνην τὴν ὄπτασίαν, τὸν καπνόν, τὸ ὅτι ἤκουσεν ἀνεκδιήγητα μυστήρια, τὸ ὅτι εἶδε τὰ Σεραφίμ, τὴν ἀστραπὴν ποὺ ἐπήγαζεν ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ τὴν ὁποῖαν δὲν ἤμποροῦσαν αἱ δυνάμεις ἐκεῖνοι νὰ τὴν ἀντικρύσουν. «Καὶ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ». Τί εἶπεν; Ὅτι ἤκουσε φωνὴν ποὺ ἔλεγεν· «Ποῖον ν' ἀποστείλω καὶ ποῖος θὰ ὑπάγῃ; Καὶ εἶπον· Νά, ἐγὼ εἶμαι, στείλε ἐμένα. Καὶ εἶπε· Θὰ ἀκούσετε μὲ τὰ αὐτιά σας καὶ δὲν θὰ ἀντιληφθῆτε αὐτὰ ποὺ θ' ἀκούσετε, καὶ θὰ ἰδῆτε μὲ τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἶναι ὡσάν νὰ μὴ τὰ εἶδατε»· διότι «ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ ἐπώρωσε τὴν καρδίαν των, διὰ νὰ μὴ ἰδοῦν κάποτε μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ ἀντιληφθοῦν μὲ τὴν καρδίαν των»¹⁴.

Νὰ πάλιν ἄλλο ζήτημα· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει αὐτό, ἐὰν προσέχωμεν ὅπως πρέπει. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος βλάπτει τὴν ὄρασιν τῶν ἀσθενῶν ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του φύσεως, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· ἔτσι καὶ διὰ τὸν Φαραὼ λέγεται ὅτι ἐσκλήρυνε τὴν καρδίαν του· ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους ποὺ ἀντιμάχονται τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Εἶναι καὶ αὐτὸ γνῶρισμα τῆς Γραφῆς, ὅπως καὶ τὸ «παρέδωσεν αὐτοὺς εἰς ἀνάξιον νοῦν»¹⁵, καὶ τὸ «ἀπένειμε τοῖς ἔθνεσι»¹⁶, δηλαδὴ ἔπαρεχώρησεν, ἐπέτρεψεν· δὲν παρουσιάζει δηλαδὴ ἐδῶ τὸν Θεὸν νὰ πράττῃ αὐτὰ, ἀλλὰ δείχνει ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τῶν ἄλλων· διότι, ὅταν ἐγκαταλειφθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, παραδιδόμεθα εἰς τὸν διάβολον, ὅταν δὲ παραδοθῶμεν εἰς τὸν διάβολον, ὑποφέρομεν ἀμέτρητα κακά. Διὰ νὰ φοβήσῃ λοιπὸν τὸν ἀκροατὴν, λέγει· «Ἐσκλήρυνε» καὶ «παρέδωκεν». Διότι, τὸ ὅτι αὐτὸς ὄχι μόνον δὲν μᾶς παραδίδει εἰς τὸν διάβολον, οὔτε μᾶς ἐγκαταλείπει, ἐὰν δὲν θελήσωμεν, ἄκουσε τί λέγει· «Δὲν εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας ποὺ σᾶς χωρίζουν ἀπὸ ἐμένα;»¹⁷ καὶ πάλιν· «Αὐτοὶ ποὺ ἀπομακρύνουν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ σένα θὰ χαθοῦν»¹⁸· ὁ δὲ Ὁσηὲ λέγει· «Ἐλησμόνησες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ σου καὶ ἐγὼ θὰ σὲ λησμονήσω»¹⁹· καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς δὲ λέγει εἰς τὰ Εὐαγγέλια·

γελίοις· «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπιουναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθέλησατε!» καὶ ὁ Ἡσαΐας δὲ πάλιν· «Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακουσόμενος». Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνὺς ἡμᾶς ἀρχομένους τῆς ἐγκαταλείψε-
 5 ως, καὶ αἰτίους γινομένους τῆς ἀπωλείας· ὁ γὰρ Θεὸς οὐ μόνον οὐ καταλιπεῖν, οὐδὲ κολάσαι θούλειαι, ἀλλὰ, καὶ διεκολάζει, μὴ θέλων αὐτὸ ποιεῖ· «οὐ θούλομαι» γάρ, φησι, «τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπισιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ὁ δὲ Χριστὸς καὶ ἐπὶ τῇ καταστροφῇ Ἱερουσαλήμ
 10 δακρῦει, ὃ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ φίλων ποιοῦμεν.

3. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, πάντα πράττωμεν, ὥστε μὴ ἀφίστασθαι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐχώμεθα τῆς κατὰ ψυχὴν ἐπιμελείας καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, καὶ μὴ σπαράττωμεν ἡμῶν τὰ μέλη (τοῦτο γὰρ μαινομένων καὶ ἐξεσιτηκότων ἐστίν),
 15 ἀλλὰ, ὅσῳ ἂν κακῶς διακειμένους ἴδωμεν, θεραπεύσωμεν μᾶλλον· καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς σώμασι πολλοὺς πολλὰκις ὀρῶμεν δυσισράπελα ἔχοντια καὶ ἀνίατα νοσήματα, καὶ οὐ πανόμεθα ἐπιτιθέντες φάρμακα· τί γὰρ ποδαλγίας χειρὸν; τί δὲ χειράγρας; ἄρ' οὖν περικόπιμεν τὰ κῶλα; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ πάν-
 20 τὰ ποιοῦμεν, ὥστε παραμυθίας τινὸς ἀπολαῦσαι, ἐπειδὴ λῦσαι τὸ κακὸν οὐ δυνάμεθα. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν ποιῶμεν, καί, ἂν ἀνίατα νοσῶσι, μένωμεν θεραπεύοντες, καὶ βασιάζωμεν ἀλλήλων τὰ δάρη· οὕτω γὰρ πληρώσομεν καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τευξόμεθα τῶν ἐπηγγελημένων ἀγαθῶν
 15 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

20. Λουκᾶ 13, 34.

21. Ἡσ. 50, 2.

22. Ἰεζ. 18, 23.

23. Χειράγρα: ἀρθρίτις τῶν χειρῶν.

«Πόσας φορές ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν ἐθέλησατε!»²⁰ καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν· «Ἦλθον καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖνος ποῦ θὰ μὲ ἀκούσῃ»²¹. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡμεῖς κάμνομεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ γινόμεθα αἴτιοι τῆς ἀπωλείας μας· διότι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον δὲν θέλει νὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ οὔτε νὰ μᾶς τιμωρήσῃ, ἀλλὰ, καὶ ὅταν μᾶς τιμωρεῖ, τὸ κάμνει αὐτὸ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ· διότι λέγει· «Δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ζήσῃ»²². Ὁ δὲ Χριστὸς δακρῦζει καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, πρᾶγμα ποῦ καὶ ἡμεῖς κάμνομεν διὰ φίλους.

3. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἄς κάμνωμεν τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρινώμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν ψυχὴν μας καὶ τὴν μεταξὺ μας ἀγάπην καὶ νὰ μὴ σπαράσσωμεν τὰ μέλη μας (διότι αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῶν μανιακῶν καὶ παραφρόνων), ἀλλ' ὅσον περισσότερο τοὺς βλέπομεν νὰ εὐρίσκωνται μέσα εἰς τὴν κακίαν, τόσο περισσότερο νὰ φροντίζωμεν δι' αὐτούς· καθ' ὅσον καὶ εἰς τὰ σώματα βλέπομεν πολλὰς φορές πολλοὺς νὰ ἔχουν ἐπίμονα καὶ ἀθεράπευτα νοσήματα καὶ δὲν παύομεν νὰ ἐπιθέτωμεν φάρμακα· τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ τὴν ποδαλγίαν; τί δὲ ἀπὸ τὴν χειράγραν²³; μήπως λοιπὸν ἀποκόπτομεν τὰ μέλη; καθόλου· ἀλλὰ κάμνομεν τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀπολαύσωμεν κάποιαν ἀνακούφισιν, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ θεραπεύσωμεν τὸ κακόν. Αὐτὸ ἄς κάμνωμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀδελφῶν μας, καὶ νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν θεραπείαν των, καὶ ἂν ἀκόμη πάσχουν ἀπὸ ἀθεράπευτα νοσήματα καὶ νὰ βαστάζωμεν ὁ ἓνας τὰ βάρη τοῦ ἄλλου· διότι ἔτσι θὰ ἐκπληρώσωμεν καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῦ ἄνήκει εἰς τὸν Πατέρα ἢ δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΘ΄

Ἰω. 12, 42 - 50

«Ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἄρχόντων πολλοὶ ἐπίστει-
σαν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμο-
5 λόγουι, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται· ἠγάπησαν
γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἢ περὶ τὴν
δόξαν τοῦ Θεοῦ».

1. Πάντα μὲν φεύγειν ὁμοίως ἡμῖν ἀναγκαῖον τὰ τὴν
ψυχὴν διαφθείροντα πάθη, πολλῶ δὲ πλέον ἐκεῖνα τὰ πολλὰ
10 καὶ ἐξ αὐτῶν ἰκκίοντα ἁμαρτήματα· οἷόν τι λέγω, ἢ φιλαρ-
γυρία. Ἔστι μὲν οὖν καθ' ἑαυτὸ δεινὸν τὸ νόσημα, πικρῶ
δὲ γίνεται χαλεπώτερον, ὅτι ρίζα καὶ μήτηρ ἐστὶ πάντων
τῶν κακῶν. Τοιοῦτον καὶ ἡ κενοδοξία. Ἴδου γοῦν καὶ οὗτοι
τῆς πίστεως διὰ τὸν τῆς δόξης ἀπεροράγησαν ἔρωτα· «πολλοὶ»
15 γὰρ, φησὶν, «καὶ ἐκ τῶν ἄρχόντων ἐπίστειψαν εἰς αὐτόν·
διὰ δὲ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγω-
γοι γένωνται». Ὅπερ οὖν καὶ αὐτοῖς ἄνωθεν ἔλεγε· «Πῶς
δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ
τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Οὐκ ἄρα
20 ἄρχοντες ἦσαν, ἀλλὰ δοῦλοι δουλείαν τὴν ἐσχάτην. Πλὴν
ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑπερὸν ἐλύθη ὁ φόβος· οὐδαμοῦ γὰρ ἐπὶ τῶν
ἀποστόλων ὁρῶμεν τούτῳ κατεχομένους τῷ πάθει· καὶ γὰρ
ἄρχοντες ἐπ' ἐκείνων ἐπίστειψαν καὶ ἱερεῖς· ἡ γὰρ τοῦ
Πνεύματος χάρις ἐλθοῦσα πάντας αὐτοὺς ἀδάμαντος ἐποίησε
25 περοσιέρους. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ἦν τὸ κωλύον αὐτοὺς πιστεῦσαι

ΟΜΙΛΙΑ ΞΘ΄

Ίω. 12, 42 - 50

«Ἄλλ' ὅμως πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῶν Φαρισαίων δὲν τὸ ὠμολογοῦσαν, διὰ νὰ μὴ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν· διότι ἠγάπησαν τὴν δόξαν μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων, παρά τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ».

1. Πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν μὲν ἐξ ἴσου ὅλα τὰ πάθη ποὺ καταστρέφουν τὴν ψυχὴν, πολὺ περισσότερον ὅμως ἐκεῖνα ποὺ τὰ ἴδια γεννοῦν πολλὰ ἀμαρτήματα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ φιλαργυρία. Αὐτὸ τὸ νόσημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι φοβερόν, γίνεται ὅμως πολὺ φοβερώτερον, διότι εἶναι ρίζα καὶ μητέρα ὄλων τῶν κακῶν. Τέτοιο πάθος εἶναι καὶ ἡ κενοδοξία. Νὰ λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὴν πίστιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης των διὰ τὴν δόξαν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων· διότι λέγει· «Πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἐξ αἰτίας ὅμως τῶν Φαρισαίων δὲν τὸ ὠμολογοῦσαν, διὰ νὰ μᾶς ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν». Πράγμα βέβαια ποὺ καὶ προηγουμένως ἔλεγεν εἰς αὐτούς· «Πῶς ἠμπορεῖτε σεῖς νὰ πιστεύετε, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ δὲν ζητεῖτε τὴν τιμὴν ποὺ προέρχεται μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν;»¹. Ἐπομένως δὲν ἦσαν ἄρχοντες, ἀλλὰ δοῦλοι τῆς πιὸ χειροτέρας μορφῆς δουλείας. Πλὴν ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ φόβος ἀργότερον ἐξέλιπε· διότι εἰς καμμίαν περίπτωσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων βλέπομεν νὰ κατέχωνται ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος· καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ἐπίστευσαν καὶ ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς· διότι ἀφοῦ ἦλθεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε ἰσχυροτέρους καὶ ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ

τότε, ἄκουσον τί φησιν· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με». ὡσανεὶ ἔλεγε· «Τί δεδοίκατε πιστεῦσαι εἰς ἐμέ; εἰς τὸν Θεὸν ἢ πίστις διαβαίνει δι' ἐμοῦ, ὡσπερ οὖν καὶ ἡ ἀπιστία'.

- 5 «Ὅρα πῶς διὰ πάντων τὸ ἀπαράλλακτον δείκνυσι τῆς οὐσίας. Καὶ οὐκ εἶπεν, «Ὁ πιστεύων ἐμοί», ἵνα μὴ τις εἴπη ὅτι τῶν ρημάτων ἕνεκεν ἔλεγεν, δὲ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων δυνατὸν ἦν εἰπεῖν· ὁ γὰρ τοῖς ἀποσιόλοις πιστεύων οὐκ αὐτοῖς πιστεύει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Ἀλλά, ἵνα μάθῃς διὰ περὶ τῆς εἰς
- 10 τὴν οὐσίαν πίστεως αὐτοῦ φησιν, οὐκ εἶπεν, «Ὁ πιστεύων μου τοῖς ρήμασιν», ἀλλ' «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ». Καὶ διὰ τί μηδαμοῦ, φησὶν, εἶπεν ἀντιστρόφως· «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Πατέρα, οὐκ εἰς τὸν Πατέρα πιστεύει, ἀλλ' εἰς ἐμέ»; «Οἱ εἶπον ἄν· «Ἴδού ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὸν Πατέρα, καὶ εἰς σὲ οὐ πιστεύομεν· καὶ γὰρ ἀσθενέστερον ἔτι διέκειντο. Τοῖς γοῦν μαθηταῖς διαλεγόμενος οὕτως εἶπεν· «Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε». τούτους δέ, ἀσθενεσιέτους ὄρων τοῦ τοιαῦτα ἀκοῦσαι ρήματα, ἄλλως ἐνάγει. Δείκνυσι οὖν διὰ οὐκ ἔστι πιστεῦσαι τῷ Πατρὶ, μὴ πιστεύσαντας εἰς αὐτόν.
- 20 Καὶ ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ὡς ἐπ' ἀνθρώπου εἴρηται, ἐπάγει· «Ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με».

- Τί οὖν; σῶμά ἐστιν ὁ Θεός; Οὐδαμῶς θεωρίαν γὰρ τὴν τοῦ νοῦ φησιν ἐνταῦθα, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὁμοούσιον δηλῶν. Καὶ τί ἐστιν, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ»; Ὡς ἂν εἴποι τις·
- 25 «Ὁ τοῦ ποταμοῦ ἀναιρούμενος ὕδωρ οὐ τὸ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ τὸ γῆς πηγῆς λαμβάνει· μᾶλλον δὲ καὶ αὕτη ἔτι ἀσθενεσιέρα ἢ εἰκὼν πρὸς τὸ προκείμενον. «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα». Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Πατὴρ τούτῳ καλεῖται πανταχοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ, καὶ αὐτῷ κέ-
- 30 χρῆται τῷ ὀνόματι διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀπαύγασμα αὐ-

ἦτο ἐκεῖνο πού τοὺς ἠμπόδιζε νὰ πιστεύσουν τότε, ἄκουσε τί λέγει· «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα, δὲν πιστεύει εἰς ἐμένα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον πού μὲ ἔστειλεν»· ὡσάν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε· 'Διατί φοβεῖσθε νὰ πιστεύσετε εἰς ἐμένα; ἡ πίστις δι' ἐμοῦ μεταβαίνει εἰς τὸν Θεόν ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ἡ ἀπιστία'.

Πρόσεχε πῶς μὲ ὅλα δείχνει τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας. Καὶ δὲν εἶπεν, "Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα", διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι τὸ ἔλεγεν αὐτὸ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λόγους του, πρᾶγμα πού καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ εἰπῆ· διότι ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τοὺς Ἀποστόλους, δὲν πιστεύει εἰς αὐτούς, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν. Ὅμως διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, δὲν εἶπεν, «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τὰ λόγια μου», ἀλλὰ «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα». Καὶ διατί πουθενά, λέγει, δὲν εἶπε τὸ ἀντίθετον, «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τὸν Πατέρα, δὲν πιστεύει εἰς τὸν Πατέρα, ἀλλ' εἰς ἐμένα»; Διότι θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τοῦ εἰποῦν· 'Νά, ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὸν Πατέρα, καὶ δὲν πιστεύομεν εἰς ἐσένα'. καθ' ὅσον ἀκόμη ἦσαν πνευματικὰ πολὺ ἀδύνατοι. Ὅμιλῶν βέβαια εἰς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε τὸ ἐξῆς· «Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμένα πιστεύετε»²· αὐτοὺς ὅμως, βλέπων νὰ εἶναι ἀσθενέστεροι ν' ἀκούσουν τέτοια λόγια, τοὺς διδάσκει μὲ ἄλλον τρόπον· «Ἐκεῖνος πού βλέπει ἐμένα, βλέπει ἐκεῖνον πού μὲ ἔστειλεν».

Τί λοιπόν; Ὁ Θεὸς εἶναι σῶμα; Καθόλου· διότι ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν θεωρίαν διὰ τοῦ νοῦ καὶ δείχνει μὲ αὐτὸ τὸ ὁμοούσιον. Καὶ τί σημαίνει, «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα»; Ὡς ἐὰν κάποιος ἔλεγεν· "Ἐκεῖνος πού λαμβάνει νερό ἀπὸ τὸν ποταμόν, δὲν λαμβάνει τὸ νερό τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ τὸ νερό τῆς πηγῆς"· μᾶλλον δὲ καὶ αὕτῃ ἀκόμη ἢ εἰκῶν ὑπολείπεται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν προκειμένην περιπτώσιν. «Ἐγὼ ἦλθα ὡσάν φῶς εἰς τὸν κόσμον». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔτσι ὀνομάζεται ὁ Πατὴρ παντοῦ καὶ εἰς τὴν Παλαιάν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, χρησιμοποιοεῖ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τὸν ἀποκαλεῖ ἀπαύγα-

τὸν καλεῖ, ἐντιϋθεν μαθῶν. Καὶ πολλὴν δείκνυοιν ἐνταῦθα τὴν πρὸς τὸν Πατέρα συγγένειαν, καὶ οὐδὲν τὸ μέσον, εἴ γε τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν μὴ εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον διαβαίνειν φησί. Φῶς δὲ ἑαυτὸν ἐκάλεσε διὰ τὸ τῆς πλάνης
 5 ἀπαλλάττειν, καὶ τὸ νοητὸν λύειν σκότιος. «Ἐὰν τίς μου μὴ ἀκούσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον». Ἰνα γὰρ μὴ νομίσωσιν ὅτι δι' ἀσθένειαν τοὺς καταφρονοῦντας παρέδραμε, διὰ τοῦτο εἶπε τὸ «οὐκ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον».

10 2. Εἶτα, ἵνα μὴ ραθυμότεροι ταύτῃ γένωνται, μαθόντιες ὅτι ὁ πιστεύων σώζεται, ὁ δὲ ἀπιστῶν κολάζεται, ὅρα πῶς αὐτοῖς καὶ φοβερὸν ἐπέσκησε δικαστήριον, ἐπάγων καὶ λέγων «Ὁ ἐμὲ ἀπειθῶν, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ρήματά μου ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν». Εἰ ὁ Πατήρ οὐδένα κρίνει, καὶ
 15 οὐ οὐκ ἦλθες, ἵνα κρίνῃς τὸν κόσμον, τίς αὐτὸν κρίνει; «Ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν». Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὕτως εἶπε, δεικνύς ὅτι οὐ τότε δυνήσονται ταῦτα λέγειν, ἀλλὰ τὰ ρήματα, ἃ ἐλάλησα νῦν, ἐν τάξει σιήσεται καιηγόρου, ἐλέγχοντα αὐτούς, καὶ
 20 πᾶσαν διακόπιοντα ἀπολογία». «Καὶ ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα». Ποῖος λόγος; «Ὅτι ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ ἐλάλησα, διὸ πέμψας με Πατήρ, ἐκεῖνός μοι ἔδωκεν ἐντολήν, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω»· καὶ ὅσα τοιαῦτα ἕτερα. Ἄρα ταῦτα δι' αὐτοὺς οὕτως ἐλέγειο, ἵνα μηδεμίαν ἔχωσιν ἀπολογίας πρόφασιν. Ἐ-
 25 πεί, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τί Ἑσαίου πλέον ἔξει; καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὸ αὐτὸ τοῦτο φησι «Κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γινῶναι ἠγνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον»· τί δὲ Ἰερεμίου; καὶ γὰρ ἐκεῖνος, διε ἐπέμπετο, ἐνεπνεῖτο· τί δὲ Ἰεζεκιήλ;

3. Ἐβρ. 1, 3.

4. Ἡσ. 50, 4.

σμα³, διδαχθείς αὐτὸ ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ δείχνει ἐδῶ πολλὴν συγγένειαν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι δὲν παρεμβάλλεται τίποτε μεταξὺ των, ἐφ' ὅσον βέβαια ἢ πίστις εἰς αὐτὸν μεταβαίνει. λέγει, ὄχι εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον. Ὀνόμασε δὲ τὸν ἑαυτὸν τοῦ φωὸς ἐπειδὴ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ διαλύει τὸ νοητὸν σκότος. «Ἐὰν κάποιος δὲν ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου, ἐγὼ δὲν τὸν καταδικάζω· διότι δὲν ἤλθον διὰ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον». Διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι ἀντιπαρῆλθεν ἐκείνους πού τὸν ἐπεριφρονοῦσαν ἀπὸ ἀδυναμίαν, διὰ τοῦτο εἶπε τὸ «Δὲν ἤλθον διὰ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον».

2. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ γίνουν ἔτσι ραθυμότεροι, ὅταν μάθουν ὅτι ἐκεῖνος πού πιστεύει σώζεται, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δὲν πιστεύει τιμωρεῖται, πρόσεχε πῶς παρουσίασεν εἰς αὐτοὺς καὶ φοβερόν δικαστήριον, προσθέτων καὶ λέγων· «Ἐκεῖνος πού μὲ ἀπορρίπτει καὶ δὲν δέχεται τὰ λόγια μου, ἔχει ἐκεῖνον πού θὰ τὸν κρίνῃ». Ἐὰν ὁ Πατὴρ δὲν κρίνῃ κανένα καὶ σὺ δὲν ἤλθεις διὰ νὰ κρίνῃς τὸν κόσμον, ποῖος θὰ τὸν κρίνῃ; «Οἱ λόγοι πού εἶπα, ἐκεῖνοι θὰ κρίνουν αὐτόν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγον ὅτι δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὠμίλησεν ἔτσι, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τότε δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὰ λέγουν αὐτά, ἀλλὰ τὰ λόγια πού εἶπα τώρα, θὰ πάρουν τὴν θέσιν τοῦ κατηγοροῦ, καὶ θὰ ἐλέγξουν αὐτοὺς καὶ θ' ἀφαιρέσουν κάθε δικαιολογίαν. «Καὶ ὁ λόγος πού εἶπα τώρα». Ποῖος λόγος; «Διότι ἐγὼ δὲν ὠμίλησα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλ' ὁ Πατὴρ μου πού μὲ ἀπέστειλεν, ἐκεῖνος μου ἔδωκεν ἐντολήν τί νὰ εἰπῶ καὶ πῶς νὰ ὁμιλήσω», καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια. Ἐπομένως αὐτὰ ἐλέγοντο δι' αὐτοὺς ἔτσι, διὰ νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν πρόφασιν ἀπολογίας. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινε αὐτό, τί περισσότερο θὰ ἔχη ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν; καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος τὸ ἴδιο λέγει· «Ὁ Κύριος παιδεύει τὴν γλῶσσαν μου, διὰ νὰ γνωρίζῃ τί πρέπει νὰ εἰπῇ»⁴· τί δὲ ἀπὸ τὸν Ἰερεμίαν; καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος, ὅταν ἐστέλλετο, ἐνεπνέετο ἀπὸ τὸν Θεόν· τί δὲ ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ; καθ' ὅσον καὶ αὐτός, ὅταν

καὶ γὰρ καὶ οὗτος, τὴν κεφαλίδα καισαργών, οὕτως ἐφθέγγετο. Ἄλλως δέ, εὐρεθήσονται οἱ μέλλοντες ἀκούειν ὅπερ ἔλεγεν, αἴτιοι τῆς γνώσεως ὄντες αὐτῶ· εἰ γάρ, διε ἐπέμπειο, ἐπιτολὴν τότε ἔλαβε τί εἶπη, λοιπὸν ἔρεῖς δι καὶ πρὶν
 5 ἢ πεμφθῆναι οὐκ ἤδει. Καὶ τί τούτων ἀσεβέστερον τῶν ρημάτων, εἰ οὕτως αὐτά τις δέχοιτο, καὶ μὴ καισαμανθάνοι τῆς ταπεινότητος αὐτῶν τὴν αἰτίαν; Ἄλλ' ὁ μὲν Παῦλός φησι καὶ αὐτὸς εἰδέναι καὶ τοὺς μαθητευομένους «τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεσιον καὶ τέλειον», ὁ δὲ Υἱὸς
 10 οὐκ ἠπίστατο, ἕως ἐπιτολὴν ἔλαβε; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον τοῦτο;

Ὅρᾳς δι διὰ τοῦτο εἰς ὑπερβολὴν ταπεινότητος τὰ λεγόμενα ἄγει, ἵνα κακείνους ἐπισπάσῃται, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ἐπιστοιμίῃ; Διὰ γοῦν τοῦτο ἀνθρώπινα φθέγγεται
 15 ρήματι, ἵνα καὶ οὕτως ἀναγκάσῃ φυγεῖν τὸ εὐτελὲς τῶν λεχθέντων, συνειδότης ὅτι οὐ τῆς φύσεώς ἐστι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκούοντων ἀσθενείας. «Καὶ οἶδα δι ἢ ἐπιτολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. Ἄ οὖν λαλῶ, καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ Πατήρ μου, οὕτω λαλῶ». Ὅρᾳς τὸ ταπεινὸν τῶν
 20 εἰρημένων; ὁ γὰρ ἐπιτολὴν λαβὼν οὐκ ἔστιν ἑαυτοῦ κύριος· καίτοι γε αὐτὸς φησιν «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ». Εἴτια ἐγείραι μὲν οὓς θέλει ἐξουσίαν ἔχει, εἰπεῖν δὲ ὁ θούλειται οὐκ ἔχει; Ὁ οὖν θέλει εἰπεῖν διὰ τοῦ εἰρημένου,
 25 τοῦτό ἐστιν δι οὐκ ἔχει φύσιν τὸ πρᾶγμα ἕτερα μὲν ἐκεῖνον λέγειν ἕτερα δὲ ἐμὲ φθέγγεσθαι. «Καὶ οἶδα δι ἢ ἐπιτολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν». Πρὸς ἐκείνους, τοὺς πλάνον αὐτὸν λέγοντας καὶ ἐπὶ λύμῃ παραγεγονέναι, τοῦτο εἶπεν. Ὅτιαν δὲ λέγη, «Ἐγὼ σὺ κρίνω», μὴ εἶναι τῆς ἀπωλείας τῶν τοι-
 30 οῦτω· ἑαυτὸν δείκνυσιν αἴτιον διὰ γὰρ τούτων μονονουχὶ δια-

5. Ἰεζ. 3, 1.

6. Ρωμ. 12, 2.

7. Ἰω. 5, 21.

κατέφαγε τὴν κεφαλίδα τοῦ βιβλίου, τὸ ἴδιο ἔλεγεν⁵. " Ἄλ-
 λως τε δέ, θὰ εὔρεθούν ἐκεῖνοι ποῦ πρόκειται νὰ ἀκού-
 σουν ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγεν, ὅτι εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντί του
 ἐπειδὴ τὰ ἐγνώριζον· διότι, ἐὰν ὅταν ἐστέλλετο τότε ἔλα-
 βεν ἐντολὴν τί νὰ εἰπῆ, τότε πλέον θὰ εἰπῆς ὅτι πρὶν ἀπο-
 σταλῆ δὲν ἐγνώριζε τί νὰ εἰπῆ. Καὶ τί θὰ ὑπῆρχεν ἀσεβέ-
 στερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, ἐὰν κανεῖς τὰ ἐδέχετο αὐτὰ
 ἔτσι καὶ δὲν ἐμάθαινε τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποῖαν ἐλέχθη-
 σαν αὐτὰ μὲ ταπεινάς ἐκφράσεις. Ἄλλ' ὁ μὲν Παῦλος λέ-
 γει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος γνωρίζει καὶ οἱ μαθητευόμενοι «ποῖον
 τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέ-
 λειον»⁶, ὁ δὲ Υἱὸς δὲν τὸ ἐγνώριζε, μέχρις ὅτου ἔλαβεν
 ἐντολὴν; καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσεν αὐτὸ νὰ δικαιολογηθῆ;

Βλέπεις ὅτι διὰ τοῦτο κάνει χρῆσιν ὑπερβολικὴν τα-
 πεινῶν λόγων, καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ ἐκείνους καὶ διὰ νὰ
 ἀποστομώσῃ τοὺς μετέπειτα; Διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει ἀν-
 θρώπινα λόγια, διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ ἔστω καὶ ἔτσι νὰ
 ἀποφύγουν τὸ εὐτελές τῶν λόγων, γνωρίζοντες ὅτι ἡ τα-
 πεινότης τῶν λόγων του δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν των,
 ἀλλὰ εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν. «Καὶ γνωρίζω ὅτι
 ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ εἶναι ζωὴ αἰώνιος. Αὐτὰ λοιπὸν ποῦ λέγω,
 τὰ λέγω ὅπως μοῦ ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Πατήρ». Βλέπεις
 τὸ ταπεινὸν τῶν λόγων του; διότι ἐκεῖνος ποῦ ἔλαβεν ἐν-
 τολὴν δὲν εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του· μολονότι βέβαια
 αὐτὸς εἶναι· «Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ ἀνασταίνει
 τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ
 ἐκείνους ποῦ θέλει»⁷. " Ὡστε λοιπὸν τὸ ν' ἀναστήσῃ μὲν
 ἐκείνους ποῦ θέλει ἔχει τὴν δύναμιν, τὸ νὰ εἰπῆ δὲ αὐτὸ
 ποῦ θέλει δὲν ἔχει; Ἐκεῖνο ποῦ θέλει νὰ εἰπῆ μὲ αὐτὰ τὰ
 λόγια εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι φυσικὸν πρᾶγμα,
 ἄλλα μὲν ἐκεῖνος νὰ λέγῃ καὶ ἄλλα ἐγὼ νὰ διδάσκω. «Καὶ
 γνωρίζω ὅτι ἡ ἐντολὴ του εἶναι ζωὴ αἰώνιος». Αὐτὸ τὸ
 εἶπε πρὸς ἐκείνους ποῦ τὸν ἀποκαλοῦσαν πλάνον καὶ ὅτι
 ἦλθε διὰ καταστροφὴν. " Ὄταν δὲ λέγῃ, «Ἐγὼ δὲν κρίνω»,
 φανερώνει μὲ αὐτὸ ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι αἴτιος τῆς ἀπω-
 λείας τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ τοῦ εἴδους· μὲ αὐτὰ δηλαδὴ

μαρτύρεται, μέλλων ἀφίσιασθαι αὐτῶν καὶ μηκέτι συγγίνε-
σθαι, διὸ οὐδὲν ἐγὼ ὡς ἴδιον φθεγγόμενος διελέχθην ὑμῖν,
ἀλλὰ πάντα ὡς παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ
ταπεινὰ τὸν λόγον πρὸς αὐτοὺς κατέκλεισεν, ἵνα εἴπῃ δι
5 ἕως τέλους ταύτην πρὸς αὐτοὺς ὑσιέραν ἀφῆκα φωνήν». Πρί-
αν δὴ ταύτην; «Καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ». *Εἰ δὲ ἀντίθεος ἦμην, τοῦναντίον ἂν εἶπον, διὸ οὐδὲν τῶν τῷ
Θεῷ δοκούντων λέγω, ὥστε εἰς ἑμαντὸν περισιῆσαι τὴν δό-
ξαν· νυνὶ δὲ ἰσοῦτον εἰς αὐτὸν πάντα ἀνήγαγον, ὡς μηδὲν
10 ἑμὸν φῆσαι. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐ πιστεύετέ μοι, λέγοντι διὸ
ἐπιτολὴν ἔλαβον, καὶ οὕτω σφοδρῶς ἀναιροῦντι τὴν πονηρὰν
ὑμῶν ὑπόνοιαν τὴν τῆς ἀπιστίας; Ὡσαυτὰ γὰρ τοὺς ἐπι-
τολὴν δεχομένους ἀδύνατον ἄλλο τι ποιεῖν ἢ λέγειν, ἢ ὅσα
οἱ πέμπαντες βούλονται, ἕως ἂν ἐπιτολὴν πληρῶσι καὶ μὴ
15 παραχαράτιωσιν, οὕτως οὐδὲ ἐμὲ ἄλλο τι προᾶξαι ἢ εἰπεῖν
δυνατὸν, ἀλλ' ἢ, ὅπερ ὁ Πατήρ βούλεται· «ἂ γὰρ ἐγὼ ποιῶ,
ἐκεῖνος ποιεῖ, διὸ μετ' ἐμοῦ ἐσσι, καὶ οὐκ ἀφῆκέ με μόνον
ὁ Πατήρ».*

Ὁρᾷς πῶς πανταχοῦ δείκνυσι συνημμένον τῷ γεγενη-
20 κότι, καὶ οὐδὲν μέσον ὄν; καὶ γὰρ, διὰ λέγει, «Ἀπὸ ἑμαν-
τοῦ οὐκ ἐλάλησα», οὐ τὴν ἐξουσίαν ἀφαιρούμενος λέγει, ἀλλὰ
τὸ ἀλλότριον καὶ ἐναντίον ἀναιρῶν· εἰ γὰρ ἄνθρωποι κύριοι
ἑαυτῶν, πολλῷ μᾶλλον ὁ Μονογενὴς Υἱός. Καὶ διὸ τοῦτο
ἐσιν ἀληθές, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος; «Ἐκένωσεν ἐ-
25 αυτόν», καὶ παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν». Ἀλλά, ὅπερ ἔφη, δει-
νὸν ἢ κενοδοξία, δεινόν· αὕτη γὰρ καὶ ἐκείνους μὴ πιστεύ-
ειν, καὶ ἑτέρους κακῶς πιστεύειν παρεσκεύασε, καί, ἂ δι'
ἐκείνους ἐλέγειο φιλανθρωπίας ἔνεκεν, ταῦτα εἰς ἀσέβει-
αν ἐκλαβεῖν.

8. Ἰω. 8, 28 - 29.

9. Φιλ. 2, 7.

10. Ἐφ. 5, 2.

τὰ λόγια εἶναι ὡσάν νὰ διαμαρτύρεται, τὴν στιγμὴν ποῦ πρόκειται νὰ φύγη ἀπὸ κοντὰ των καὶ νὰ μὴ τοὺς συναναστρέφεται πλέον, διότι ὁμιλῶν πρὸς ἐσᾶς δὲν σᾶς εἶπα τίποτε ἰδικόν μου, ἀλλὰ ὅλα εἶναι λόγια τοῦ Πατρός μου. Καὶ διὰ τοῦτο ἐτελείωσε τὸν λόγον του πρὸς αὐτοὺς μὲ ταπεινὰ λόγια, διὰ νὰ εἰπῇ, ὅτι μέχρι τέλους αὐτὴν τὴν ἐσχάτην φωνὴν ἄφησα πρὸς αὐτοὺς. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Ἐκεῖνα ποῦ εἶπεν ὁ Πατήρ μου εἰς ἐμένα, ἐκεῖνα ἀκριβῶς λέγω». Ἐὰν δὲ ἤμουν ἀντίθεος, θὰ ἔλεγον τὸ ἀντίθετον, διότι δὲν λέγω τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἀποσπάσω τὴν δόξαν διὰ τὸν ἑαυτόν μου. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν μὲ πιστεύετε ποῦ λέγω ὅτι ἔλαβον ἐντολὴν καὶ μὲ τόσον ὑπερβολικὸν τρόπον ἀναιρῶ τὴν γνώμην σας περὶ ἀντιθέσεώς μου μὲ τὸν Πατέρα; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποῦ δέχονται μίαν ἐντολὴν εἶναι ἀδύνατον νὰ κάμουν ἢ νὰ εἰποῦν κάτι ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ θέλουν ἐκεῖνοι ποῦ τοὺς ἀπέστειλαν, μέχρις ὅτου νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἐντολὴν χωρὶς νὰ διαστρέψουν αὐτὴν, ἔτσι καὶ ἐγὼ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πράξω ἢ νὰ εἰπῶ κάτι ἄλλο, παρὰ μόνον αὐτὰ ποῦ θέλει ὁ Πατήρ· «διότι αὐτὰ ποῦ ἐγὼ κάμνω, ἐκεῖνος τὰ κάμνει, διότι εἶναι μαζί μου καὶ δὲν μὲ ἄφησε μόνον ὁ Πατήρ»⁸.

Βλέπεις πῶς παντοῦ παρουσιάζει τὸν ἑαυτόν του στενὰ συνδεδεμένον μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ποῦ νὰ τοὺς χωρίζη; καθ' ὅσον ὅταν λέγη, «Δὲν εἶπα τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου», δὲν τὸ λέγει ἀφαιρῶν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἀναιρεῖ τὴν γνώμην ὅτι εἶναι ξένος καὶ ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα· διότι, ἐὰν οἱ ἄνθρωποι εἶναι κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ των, πολὺ περισσότερο ὁ Μονογενὴς Υἱός. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Ἐκένωσε τὸν ἑαυτόν του»⁹ «καὶ τὸν παρέδωσε δι' ἡμᾶς»¹⁰. Ἀλλά, ὅπως προανέφερα, εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ἢ κενοδοξία, φοβερόν· διότι αὕτη ἔκαμε καὶ ἐκείνους νὰ μὴ πιστεύουν καὶ ἄλλους νὰ πιστεύουν κακῶς, καί, ἐκεῖνα ποῦ ἐλέγοντο ἀπὸ φιλανθρωπίαν χάριν ἐκείνων, αὐτὰ νὰ τὰ ἐκλαμβάνουν εἰς ἀσέβειαν.

3. Φεύγωμεν τοίνυν τὸ θηρίον τοῦτο διὰ πάντων· ποι-
κίλον γὰρ ἔστι καὶ παντοδαπὸν, καὶ πανταχοῦ διεσπείρει τὸν
οἰκεῖον ἴον, καὶ ἐν χρήμασι, καὶ ἐν τροφῇ, καὶ ἐν κάλλει
σωμάτων. Διὰ τοῦτο πανταχοῦ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνομεν·
5 διὰ τοῦτο ἢ περὶ τὰ ἱμάτια πλεονεξία, ὁ πολὺς τῶν οἰκειῶν
ἐομός· διὰ τοῦτο πανταχοῦ μὲν ἡ χρεῖα καταπεφρόνηται,
καὶ ἐν οἰκίαις, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ ἐν τραπέζῃ· ἡ δὲ πλεο-
νεξία κρατεῖ. Βούλει δόξης ἀπολαύειν; Ἔργασαι ἐλεημοσύ-
νην· τότε σε ἐπαινέσονται οἱ ἄγγελοι, τότε σε ὁ Θεὸς ἀπο-
10 δέξεται. Νῦν μὲν γὰρ τὸ θαῦμα μέχρι τῶν χροσοχῶν ἐ-
σηκε καὶ τῶν ὑφαντῶν, σὺ δὲ ἀσιεφάνωτος ἀναχωρεῖς, κα-
τάρας ὁρῶσα σεαυτὴν δεχομένην πολλάκις. Ἄν δὲ ταῦτα μὴ
τῷ σώματι περιθῆς, ἀλλ' εἰς τὰς γαστέρας τῶν πενομένων
κενώσης, πολὺς ὁ κρότιος πανταχόθεν ἔσται, πολὺς ὁ ἔπαινος.
15 Τότε αὐτὰ ἔξεις, διὰν ἑτέροις δῶς· ἕως δ' ἂν μόνη κατέ-
χῃς, οὐκ ἔχεις· θησαυρὸς γὰρ ἄπιστος ἢ οἰκία, θησαυρὸς
δὲ βέβαιος αἱ τῶν πενήτων χεῖρες.

Τί τὸ σῶμα κοσμεῖς, τῆς ψυχῆς ἡμελημένης, ἀκαθαρσία
κατεχομένης; τί μὴ τοσαύτην ἀπονέμεις τῇ ψυχῇ πρόνοιαν,
20 ὅσην τῷ σώματι; Καίτοι γε πλείονα ἔδει, ἀλλ' ὁμως ἀγα-
πητοί, κἂν τὴν ἴσην αὐτῇ παρέχειν ἔδει πρόνοιαν· εἰπέ γὰρ
μοι· Εἴ τίς σε ἤρειο, τί βούλει, τὸ σῶμά σου εἶναι λαμπρὸν
καὶ εὐεκτιοῦν, καὶ ὥρα νικᾶν, καὶ ἱμάτια φορεῖν εὐτελῆ, ἢ
τοῦτο μὲν ἀνάπηρον ἔχειν καὶ νόσων ἐμπεπλησμένον, καὶ
25 χροσοφορεῖν καὶ καλλωπίζεσθαι; σὺ πολλῷ μᾶλλον εἴλου
ἐν τῇ φύσει τοῦ σώματος ἔχειν τὴν εὐμορφίαν, ἢ τῇ περι-
βολῇ τῶν ἱματίων; εἶτα ἐπὶ μὲν τοῦ σώματος τοῦτο αἰρήση,
ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς τοῦναντίον, καὶ αἰσχρὰν αὐτὴν ἔχουσα καὶ

3. "Ας ἀποφεύγωμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ θηρίον μὲ κάθε τρόπον· διότι εἶναι ποικίλον καὶ πολύμορφον καὶ διασπείρει παντοῦ τὸ δηλητήριόν του, καὶ εἰς τὰ χρήματα, καὶ εἰς τὸν τρυφηλὸν τρόπον ζωῆς καὶ εἰς τὸ κάλλος τῶν σωμάτων. Διὰ τοῦτο παντοῦ ὑπερβαίνομεν τὸ ἀναγκαῖον· διὰ τοῦτο ὑπάρχει πλεονεξία διὰ τὰ ἐνδύματα, τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν· διὰ τοῦτο παντοῦ ἢ μὲν ἀνάγκη περιφρονεῖται, καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τὴν τράπεζαν, ἢ δὲ πλεονεξία κυριαρχεῖ. Θέλεις ν' ἀπολαμβάνης δόξαν; Κάμε ἐλεημοσύνην· τότε θὰ σὲ ἐπαινέσουν οἱ ἄγγελοι, τότε θὰ σὲ δεχθῇ ὁ Θεός. Διότι τώρα μὲν ὁ θαυμασμός σταματᾷ μέχρις εἰς τοὺς χρυσοχόους καὶ τοὺς ὑφαντάς, ἐνῶ σὺ φεύγεις ἀστεφάνωτος, καὶ βλέπουσα πολλές φορές νὰ δέχεσαι διὰ τὸν ἑαυτὸν σου κατάρας. "Αν ὅμως αὐτὰ δὲν τὰ διαθέσης διὰ τὸ σῶμα σου, ἀλλὰ τὰ ἀδειάσης εἰς τὴν κοιλίαν τῶν πτωχῶν, θὰ γίνῃ ἀπὸ παντοῦ πολὺς θόρυβος, θὰ εἶναι πολὺς ὁ ἔπαινος. Τότε θὰ τὰ ἔχῃς αὐτά, ὅταν τὰ δώσης εἰς ἄλλους· ἐν ὅσῳ τὰ κρατεῖς μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν σου, δὲν τὰ ἔχεις· διότι ἡ οἰκία εἶναι θησαυρὸς ἄπιστος, ἐνῶ θησαυρὸς ἀσφαλῆς εἶναι τὰ χέρια τῶν πτωχῶν.

Διατί στολίζεις τὸ σῶμα, τὴν στιγμὴν πού ἡ ψυχὴ εἶναι παραμελημένη καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀκαθαρσίαν; διατί δὲν δείχνεις τόσην φροντίδα διὰ τὴν ψυχὴν, ὅσην δείχνεις διὰ τὸ σῶμα; Μολονότι βέβαια ἔπρεπε νὰ δείχνωμεν μεγαλύτεραν, ἀλλ' ὅμως, ἀγαπητοί, ἄς δείχνωμεν τουλάχιστον τὴν ἰδίαν φροντίδα· διότι εἶπέ μου· Ἐὰν κάποιος σὲ ἠρώτα, Ἔτι θέλεις, τὸ σῶμα σου νὰ εἶναι λαμπρὸν καὶ ὑγιὲς καὶ νὰ ὑπερτερῇ εἰς ὠραιότητα καὶ νὰ φορῇ εὐτελεῖ ἐνδύματα, ἢ αὐτὸ μὲν νὰ τὸ ἔχῃς ἀνάπηρον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἀσθενείας, καὶ νὰ τὸ φορῇ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ νὰ τὸ καλλωπίζῃς;· δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσες πολὺ περισσότερο νὰ ἔχῃς τὴν ὁμορφίαν εἰς τὴν φύσιν τοῦ σώματος παρά εἰς τὴν περιβολὴν τῶν ἐνδυμάτων; ἔπειτα αὐτὸ μὲν θὰ τὸ προτιμήσης διὰ τὸ σῶμα, ἐνῶ διὰ τὴν ψυχὴν θὰ προτιμήσης τὸ ἀντίθετον, καί, διατηρῶν αὐτὴν αἰσχρὰν καὶ ἄσχημον καὶ

δυσειδῆ καὶ μέλαιναν, οἷοι τι καρποῦσθαι ἀπὸ τῶν χρυσίων;
 Καὶ πόσης ταῦτα ἀνοίας; Στρέφον τὸν κόσμον τοῦτον ἔνδον,
 καὶ τὰ περιδέραια ταῦτα τῇ ψυχῇ περιίδες· τὰ μὲν γὰρ σώ-
 μαι περικείμενα οὔτε εἰς ὑγίειαν, οὔτε εἰς εὐμορφίαν αὐ-
 5 τοῦ τοῦτο ὀνίγησιν (οὔτε γὰρ τὸ μέλαν λευκὸν ἐργάσεται,
 οὔτε τὸ αἰσχροὸν καλὸν ἢ εὐειδές), τῇ δὲ ψυχῇ ἂν περιιδῆς,
 ταχέως αὐτὴν ἀντὶ μελαίνης λευκὴν ἐργάσῃ, ἀντὶ αἰσχροῦ
 καὶ δυσειδοῦς καλὴν καὶ εὐειδῆ. Καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος,
 ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, οὕτω λέγοντος· «Ἐὰν ὧσιν αἱ ἁμαρ-
 10 τία ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ», καὶ «ὅτι
 ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα ὑμῖν ἔσται καθαρὰ».

Οὐ σαυτὴν δὲ μόνην, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα οὕτω διακει-
 μένη καλὸν ποιήσεις. Ἄν γὰρ ἴδωσι τὸν κόσμον τοῦτον ἀπο-
 θεμένας, οὐ πολὺν ἔξουσι θαπάνης ἀνάγκην, οὐκ ἔχοντες δέ,
 15 πλεονεξίας ἀποστήσονται πάσης, καὶ εἰς ἐλεημοσύνην ἔσον-
 ται ἐνκολώτεροι, καὶ ὑμεῖς δὲ αὐτοῖς δυνήσεσθε μετὰ παρη-
 σίας συμβουλεύειν τὰ δέοντα· νῦν μὲν γὰρ πᾶσαν παρήρησθε
 τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν· ποίω γὰρ σιόμαι ταῦτα διαλέξεσθε;
 ποίοις δὲ ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέψετε, ἐλεημοσύνην ἀπαιτοῦσαι
 20 τοὺς ἄνδρας, διὰ τὰ πλείονα εἰς τὴν τοῦ σώματος περι-
 βολὴν ἀναλίσκετε; Τότε δυνήσῃ μετὰ παρησίας διαλέγεσθαι
 τῷ ἀνδρὶ περὶ ἐλεημοσύνης, διὰ τὸν κόσμον τῶν χρυσίων
 ἀποδῆ. Κἂν μηδὲν ἀνύσης, τὸ σαυτῆς ἐπλήρωσας ἅπαν, μᾶλ-
 λον δὲ ἀμήχανον μὴ καὶ ἐκεῖνον κερδαίνει, διὰ τῶν πραγμά-
 25 των αὐτῷ διαλεγομένη· τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα
 σώσεις;». Ὡσπερ οὖν νῦν καὶ ὑπὲρ ἑαυτῆς καὶ ὑπὲρ ἐκεί-
 νου δώσεις τὸν λόγον, οὕτως, ἔὰν τὴν φαντασίαν ταύτην
 ἀποδύσῃ πᾶσαν, διπλοῦν τὸν στέφανον ἔξεις, μετὰ τοῦ ἀν-

11. Ἦσ. 1, 18.

12. Λουκᾶ 11, 41.

13. Α' Κορ. 7, 16.

μαυρισμένην, νομίζεις ὅτι ὠφελείσαι ὡς πρὸς κάτι ἀπὸ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα; Καὶ πόσης ἀνοησίας δείγμα δὲν εἶναι αὐτά; Στρέψε αὐτὸν τὸν στολισμὸν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν σου κόσμον καὶ αὐτὰ τὰ περιδέραια θέσε τα εἰς τὴν ψυχὴν σου· διότι, αὐτὰ μὲν ποῦ εἶναι τοποθετημένα εἰς τὸ σῶμα δὲν τὸ ὠφελοῦν οὔτε εἰς τὴν ὑγείαν οὔτε εἰς τὴν ὁμορφιὸν του (διότι οὔτε τὸ μαῦρον θὰ τὸ κάνη λευκόν, οὔτε τὸ ἄσχημον ὠραῖον καὶ εὐσχημον). ἂν ὅμως τὰ θέσης εἰς τὴν ψυχὴν, ἀμέσως θὰ τὴν κάμης ἀντὶ μαύρης λευκὴν, ἀντὶ ἀσχήμου καὶ δυσμόρφου, ὠραίαν καὶ εὐσχημον. Καὶ δὲν εἶναι ἰδικός μου ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου, ποῦ λέγει τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας κόκκιναί ὡσάν τὸ φοινικοῦν χρῶμα, θὰ τὰ κάνω λευκάς ὡσάν τὸ χιόνι»¹¹, καὶ «δώσατε ἐλεημοσύνην καὶ ὅλα θὰ σας εἶναι καθαρὰ»¹².

Ἐὰν ἐνεργῆς ἔτσι· ὄχι μόνον τὸν ἑαυτὸν σου ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα σου θὰ κάνης καλόν. Διότι, ἐὰν ἰδοῦν νὰ ἐγκαταλείπετε αὐτὸν τὸν στολισμὸν, δὲν θὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν δαπάνην, ἐὰν δὲ δὲν ἔχουν, θὰ ἐγκαταλείψουν κάθε πλεονεξίαν καὶ θὰ ἐπιδοθοῦν εὐκολώτερα εἰς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ σεῖς δὲ θὰ ἠμπορέσετε μὲ θάρρος νὰ τοὺς συμβουλευέτε τὰ πρέποντα· καθ' ὅσον τώρα στερεῖσθε κάθε τέτοιο δικαίωμα· διότι μὲ ποῖον στόμα θὰ τὰ εἰπῆτε αὐτά, μὲ ποῖους ὀφθαλμοὺς θὰ τοὺς ἀντικρύσετε, ὅταν, ζητοῦσαι ἀπὸ τοὺς ἄνδρας νὰ κάμνουν ἐλεημοσύνην, τὰ ἐξοδεύετε τὰ περισσότερα χρήματα εἰς τὴν περιβολὴν τοῦ σώματος; Τότε θὰ ἠμπορέσης μὲ θάρρος νὰ ὁμιλήσης εἰς τὸν ἄνδρα σου περὶ ἐλεημοσύνης, ὅταν ἀπομακρύνῃς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου τὰ χρυσᾶ κοσμήματα. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐπιτύχῃς τίποτε, ἔκαμες ὅμως ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐσένα, μᾶλλον δὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ τὸν κερδήσης καὶ ἐκεῖνον, ὅταν ὁμιλῆς πρὸς αὐτὸν μὲ τὰς πράξεις σου· «διότι ποῦ ξεύρεις, γυναῖκα; ἴσως σώσης μὲ αὐτὸ τὸν ἄνδρα σου»¹³. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τώρα θὰ λογοδοτήσης καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ δι' ἐκεῖνον, ἔτσι, ἐὰν ἐγκαταλείψῃς ὅλον αὐτὸν τὸν ἐξωτερικὸν στολισμὸν, θὰ ἔχῃς διπλὸν τὸν στέφανον, φοροῦσα αὐτὸν μαζὶ μὲ τὸν ἄνδρα

δοξὸς στεφανηφοροῦσα καὶ πομπεύουσα κατὰ τοὺς ἀκηράτους
αἰῶνας ἐκείνους, καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύουσα ἀγαθῶν ὧν
γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
5 αἰώνων. Ἀμήν.

σου καὶ συνοδεύουσα αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας ἐκείνους πού
εἶναι καθαροί, ἀπὸ κάθε μολυσμὸν καὶ ἀπολαμβάνουσα
τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὅποια μακάρι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν
μὲ τὴν χάριν καὶ φιλάνθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄

Ίω. 13, 1-11

5 «Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς».

1. «Μιμηταί μου γίνεσθε», φησὶν ὁ Παῦλος, «καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ»· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ σάρκα ἐκ τοῦ φυράματος ἔλαβε τοῦ ἡμετέρου, ἵνα δι' αὐτῆς ἡμᾶς παιδεύσῃ τὴν ἀρετὴν·
10 «ἐν γὰρ ὁμοιώματι σαρκός», φησὶν, «ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί»· καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ», καὶ ταῦτα οὐ διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ἐδίδασκε· καὶ γὰρ καὶ Σαμαρείτην καὶ δαι-
15 μονῶνια αὐτὸν ἐκάλουν, καὶ πλάνον, καὶ λίθους ἠφίεσαν κατ' αὐτοῦ, καὶ νῦν μὲν ὑπηρέτας ἀπέστειλλον οἱ Φαρισαῖοι ὥστε αὐτὸν συλλαβεῖν, νῦν δὲ ἄλλους καθίεσαν ἐπιβουλεύοντας, καὶ αὐτοὶ δὲ πολλάκις ὑβρίζοντες διετέλουν, καὶ ταῦτα οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ἀλλὰ καὶ εὐεργετούμενοι διηνεκῶς,
20 καὶ ὅμως μετὰ τοσαῦτα οὐκ ἀφίσταται αὐτούς εἰ ποιῶν καὶ διὰ ρημάτων καὶ διὰ πραγμάτων καί, οἰκείου δὲ τινος ραπίσαντος αὐτόν, φησὶν· «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἐπιβου-
25 λεύοντας, ἴδωμεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς τί ποιεῖ νῦν,

1. Α' Κορ. 11, 1.

2. Ρωμ. 8, 3.

3. Ματθ. 11, 29.

4. Ίω. 18, 23.

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄

΄Ιω. 13, 1 - 11

«Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, γνωρίζων ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα του διὰ νὰ μεταβῆ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον εἰς τὸν Πατέρα, πού ἠγάπησε τοὺς ἰδικούς του εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, τῶρα εἰς τὸ τέλος θὰ τοὺς ἔδειχνεν ὅλην τὴν ἀγάπην του».

1. «Μιμηταί μου γίνεσθε», λέγει ὁ Παῦλος, «ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ εἶμαι τοῦ Χριστοῦ»¹· διότι διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ σάρκα τῆς ἰδίας μορφῆς μὲ τὴν ἰδικὴν μας, διὰ νὰ μᾶς ἀσκήσῃ μὲ αὐτὴν εἰς τὴν ἀρετὴν· διότι λέγει· «Μὲ σῶμα ὅμοιον μὲ τὸ ἰδικόν μας ἀμαρτωλὸν σῶμα καὶ τὸ ὁποῖον προσέφερον ὡς θυσίαν διὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἔτσι κατεδίκησε τὴν ἀμαρτίαν εἰς τὴν σάρκα»²· καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρῶτος καὶ ταπεινός εἰς τὴν καρδίαν»³, καὶ αὐτὰ δὲν τὰ ἐδίδασκε μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα του· καθ' ὅσον καὶ Σαμαρείτην τὸν ὠνόμαζον καὶ δαιμονισμένον, καὶ πλάνον, καὶ λίθους ἔρριψαν ἐναντίον του, καὶ ἄλλοτε μὲν ἀπέστελλον πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι ὑπηρέτας ὥστε νὰ τὸν συλλάβουν, ἄλλοτε δὲ ἔστελλον ἄλλους μὲ κακὰ σχέδια ἐναντίον του, καὶ οἱ ἴδιοι δὲ πολλὰς φορές δὲν ἔπαυον νὰ τὸν ὑβρίζουν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν πού δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τίποτε, ἀντιθέτως μάλιστα καὶ εὐηργετοῦντο συνεχῶς, καὶ ὅμως μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα δὲν σταματᾷ νὰ τοὺς εὐεργετῇ καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἔργα του· καί, ὅταν κάποιος ὑπηρέτης τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ πρόσωπον, λέγει· «Ἐὰν μὲν ὠμίλησα κακῶς, εἶπέ ποῖον εἶναι τὸ κακόν, ἐὰν δὲ καλῶς, διατί μὲ δέρεις;»⁴.

Καὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ ἔκαμνε πρὸς τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἐκείνους πού τὸν ἐπεβουλεύοντο, ἅς ἰδοῦμεν ὅμως τί κάμνει τῶρα καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς του, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὰ

μᾶλλον δὲ καὶ ἂ νῦν ἐπιδείκνυται πρὸς τὸν ἐπίβουλον. Ὅν
 γὰρ μάλιστα πάντων ἐχρῆν μισεῖν, ὅτι, μαθητῆς ὢν, καὶ
 τραπεζῶν καὶ ἀλῶν κοινωνήσας, καὶ θαύματα ἰδὼν, καὶ το-
 σούτων ἀξιωθεὶς, πάντων ἐποίησε χαλεπώτερα, λίθοις μὲν
 5 οὐ βάλλων, οὐδὲ ὑβρίσας, ἀλλὰ προδοὺς αὐτὸν καὶ παραδούς,
 τοῦτον ὅρα πῶς φιλοφρόνως δέχεται, νίπιων αὐτοὺς τοὺς πό-
 दाς· καὶ γὰρ ταύτη αὐτὸν κατασχεῖν ἐβούλειο τῆς πονηρίας
 ἐκείνης. Καίτοι γε ἐνῆν, εἴπερ ἤθελε, καὶ ξηρᾶναι αὐτὸν
 ὡς τὴν οὐκῆν, καὶ διατεμεῖ, ὥσπερ τὰς πέτρας ἔρρηξε, καὶ
 10 διασχίσει, ὥσπερ τὸ καταπέτασμα, ἀλλ' οὐκ ἐβούλειο ἀνάγκη,
 ἀλλὰ προαιρέσει τῆς ἐπιβουλῆς αὐτὸν ἀπαγαγεῖν· διὰ τοῦτο
 καὶ νίπει τοὺς πόδας. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἠδέσθη ὁ ταλαίπω-
 ρος ἐκεῖνος καὶ ἄθλιος. «Πρὸ δὲ τῆς ἐσορτῆς τοῦ Πάσχα»,
 φηοί, «εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα». Οὐ τό-
 15 τε εἰδὼς, ἀλλ' ὅτι ἐποίησεν ὅπερ ἐποίησε, πάλαι εἰδὼς, φη-
 οί. «Ἴνα μεταβῆ». Μεγαλοφρόνως ὁ Εὐαγγελιστῆς μετά-
 βασιν αὐτοῦ τὸν θάνατον καλεῖ. «Ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους,
 εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς». Εἶδες πῶς, μέλλων ἐγκαταλιμ-
 πάνειν αὐτοῖς, σφοδριέραν τὴν ἀγάπην ἐπιδείκνυται; τὸ
 20 γὰρ «ἀγαπήσας, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς» τοῦτο δηλοῖ·
 Οὐδὲν ἐνέλιπεν ὢν τὸν σφόδρα ἀγαπῶντα εἰκὸς ἦν ποιῆσαι.

Τί δήποτε δὲ οὐκ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο ἐποίησε; Τὰ μείζο-
 να ὑστερον ἐργάζεται, ὥστε αὐτῶν ἐπιτεῖναι τὴν οἰκείωσιν,
 καὶ πολλὴν αὐτοῖς προαποθέσθαι παράκλησιν πρὸς τὰ μέλ-
 25 λοντα ἐπιέναι δεινά. Ἰδίους δὲ αὐτοὺς λέγει κατὰ τὸν τῆς
 οἰκειώσεως λόγον· ἐπεὶ καὶ ἄλλους ἰδίους λέγει κατὰ τὸν
 τῆς δημιουργίας, ὡς, διὰ τὴν λέγῃ· «Οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέ-

5. Ματθ. 21, 18 - 20.

6. Ματθ. 27, 51.

πού τώρα κάμνει πρὸς τὸν ἐπίβουλον μαθητὴν του. Διότι, ἐκεῖνον πού ἔπρεπε περισσότερο ἀπὸ ὅλους νὰ μισοῦν, διότι, ἐνῶ ἦτο μαθητὴς του καὶ ἔφαγεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν τράπεζαν καὶ τὰ φαγητά, καὶ ἶδε θαύματα καὶ ἠξιώθη τῶσων πολλῶν εὐεργεσιῶν, ἔπραξε τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλους καὶ πού δὲν ἔρριψε μὲν λίθους ἐναντίον του, οὔτε τὸν ὕβρισεν, ἀλλὰ τὸν ἐπρόδωσε καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς αὐτούς, αὐτὸν πρόσεχε πῶς τὸν δέχεται μὲ φιλοφροσύνην, νίπτων τὰ πόδια του· καθ' ὅσον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἤθελε νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τὴν κακὴν ἐκείνην ἐνέργειάν του. Μολονότι βέβαια ἠμποροῦσεν, ἐὰν ἤθελε, καὶ νὰ τὸν ξηράνη, ὅπως τὴν συκῆν³, καὶ νὰ τὸν κατασυντρίψῃ, ὅπως ἀκριβῶς τὸ καταπέτασμα⁴, ὅμως δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλήν του μὲ ἔξαναγκασμόν, ἀλλὰ νὰ τὸ θελήσῃ ὁ ἴδιος· διὰ τοῦτο καὶ νίπτει τὰ πόδια του. Καὶ οὔτε αὐτὸ ἐσεβάσθη ὁ ταλαίπωρος ἐκεῖνος καὶ ἄθλιος. Διότι λέγει, «Πρὶν ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, γνωρίζων ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα του». Δὲν λέγει, ὅτι τότε τὸ ἐγνώρισεν, ἀλλ' ἔκαμεν αὐτὸ πού ἔκαμεν γνωρίζων αὐτὸ πρὸ πολλοῦ. «Διὰ νὰ μεταβῆ». Μὲ μεγαλοφροσύνην ὁ Εὐαγγελιστὴς ὀνομάζει τὸν θάνατόν του μετάβασιν. «Ἄφου ἠγάπησεν τοὺς ἰδικούς του, τώρα εἰς τὸ τέλος θὰ ἔδειχεν ὅλην τὴν ἀγάπην του». Εἶδες πῶς, τώρα πού πρόκειται νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, δείχνει εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν τὴν ἀγάπην του; διότι τὸ «ἀγαπήσας, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς», αὐτὸ φανερώνει, ὅτι δηλαδὴ δὲν παρέλειψε νὰ πράξῃ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα πού φυσικὸν ἦτο νὰ πράξῃ ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ ὑπερβολικά.

Καὶ διατί τέλος πάντων δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχήν; Τὰ σπουδαιότερα τὰ κάμνει ἀργότερα, ὥστε νὰ μεγαλώσῃ τὴν ἐξοικείωσιν καὶ νὰ ἐμβάλῃ ἐκ τῶν προτέρων πολλὴν παρηγορίαν διὰ τὰ κακὰ πού ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσουν. Ὀνομάζει δὲ αὐτοὺς ἰδικούς του ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκειότητά του πρὸς αὐτούς· διότι καὶ ἄλλους ὀνομάζει ἰδικούς του ἐν σχέσει ὅμως μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἐδημιούργησεν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Οἱ ἰδικοί του δὲν τὸν ἐδέ-

λαβον». Τί δέ ἐστι, «Τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ»; Ἐπειδὴ ἦσαν αὐτοῦ ἴδιοι καὶ οἱ τετελευτηκότιες, οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ οἱ καὶ ἐκείνους, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ κόσμῳ ἦσαν ἐκείνοι. Ὁρᾷς διὰ Παλαιᾶς καὶ Καινῆς αὐ-
 5 τὸς ἐσιν ὁ Θεός; Τί δέ ἐστιν, «Εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς»; Ἀντὶ τοῦ ἔμενεν ἀγαπῶν διηνεκῶς, καὶ τεκμήριον τῆς πολλῆς ἀγάπης τοῦτο λέγει καίτοι γε ἀλλαχοῦ ἕτερον εἶπε, τὸ «τὴν ψυχὴν θεῖναι ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». ἀλλ' οὐπω ἐκείνο ἐγεγόνει. Τίνος δὲ ἔνεκεν τοῦτο νῦν ἐποίησεν; Ὁ-
 10 τι πολλῶ θαυμασιότερον ἦν, ὅτι λαμπρότερος παρὰ πᾶσιν ἐφάνη, καὶ παραμυθίαν δὲ οὐ μικρὰν κατέλιπε, μέλλων ἀναχώρειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον ὀδυνᾶσθαι σφοδρῶς, ἀντίρροπον αὐτοῖς διὰ τούτων παράκλησιν ἐπεισάγει.

«Καὶ δείπνου γενομένου, τοῦ διαβόλου βεβληκότιος εἰς
 15 τὴν καρδίαν Ἰούδα, ἵνα παραδῶ αὐτόν». Τοῦτο ἐκπλητιζόμενος εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής, δηλῶν διὰ τοῦτον, τὸν ἤδη προδοῦναι ἐλόμενον, αὐτὸν ἔνιψε. Δείκνυσι δὲ αὐτοῦ πολλὴν τὴν πονηρίαν, διὰ οὐδὲ τῶν ἁλῶν αὐτὸν ἢ κοινωνία κατέσχευε, ὃ μάλιστα οἶδεν ἐπέχειν πονηρίαν, οὐ τὸ μέχρι τῆς ἐ-
 20 σχάτης ἡμέρας παραμεῖναι τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ διαβασιάζοντα. «Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς διὰ πάντα αὐτῷ εἰς χεῖρα δέδωκεν ὁ Πατήρ, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει». Ἐνιαῦθα καὶ θαυμάζων λέγει διὰ ὁ ἰσοῦτος καὶ τηλικούτος, ὃ παρὰ Θεοῦ ἐλθὼν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπιῶν, ὃ
 25 πάντων κρατιῶν τοῦτο εἰργάσαιτο, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπηξίωσε καταδέξασθαι πρᾶγμα ἰσοῦτον. Παράδοσιν δέ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὴν τῶν πιστῶν σωτηρίαν ἐνιαῦθα καλεῖ· καὶ γὰρ, διὰ λέγει, «Πάντα μοι παρεδόθη παρὰ τοῦ Πατρὸς μου», ταύτην λέγει τὴν παράδοσιν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν «Σοὶ ἦσαν,

7. Ἰω. 1, 11.

8. Ἰω. 10, 11· 15· 17.

9. Ματθ. 11, 27.

χθησαν»⁷. Τί σημαίνει δὲ «Τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ»; Ἐπειδὴ ἦσαν ἰδικοί του καὶ οἱ ἀποθανόντες, οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ ὅσοι ἦσαν ὡσάν ἐκείνους, ἀλλ' ἐκείνοι τότε δὲν εὐρίσκοντο εἰς τὸν κόσμον. Βλέπεις ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης; Τί σημαίνει δέ, «Εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς»; Αὐτὸ τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ ἔξηκολούθησε νὰ τοὺς ἀγαπᾷ συνεχῶς καὶ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης ἀγάπης του· μολονότι βέβαια εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἄλλο εἶπε, τὸ «ὅτι θυσιάζει τὴν ζωὴν του χάριν ἐκείνων ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁸, ἀλλ' ἐκεῖνο ἀκόμη δὲν εἶχε συμβῆ. Διὰ ποῖον δὲ λόγον τὸ ἔκαμεν αὐτὸ τώρα; Ἐπειδὴ ἦτο πολὺ πιὸ θαυμαστότερον, ὅταν ἐφάνη παρουσία ὄλων λαμπρότερος καὶ δὲν ἦτο μικρὰ ἢ παρηγορία ποὺ τοὺς ἄφησε, τώρα ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσῃ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ λυπηθοῦν ὑπερβολικά, τοὺς δίδει μὲ ὅλα αὐτὰ τὴν παρηγορίαν, ὡσάν ἀντίβαρον.

«Καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δεῖπνου, ὅταν πλέον ὁ διάβολος εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἰούδα διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ». Αὐτὸ τὸ εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστὴς γεμᾶτος ἀπὸ ἐκπληξιν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτὸν ποὺ εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ τὸν προδώσῃ, αὐτὸν ἐνίψε. Φανερώνει δὲ τὴν μεγάλην κακίαν αὐτοῦ, διότι δὲν τὸ ἐσυγκράτησεν οὔτε ἡ συμμετοχὴ του εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν, πρᾶγμα ποὺ συνήθως συγκρατεῖ τὴν πονηρίαν, οὔτε τὸ ὅτι μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἐξηκολούθει νὰ τὸν ἀνέχεται ὁ διδάσκαλός του. «Γνωρίζων δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὅλα τὰ παρέδωσεν ὁ Πατὴρ του εἰς αὐτόν, καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτόν εἶχεν ἔλθει καὶ πρὸς αὐτόν μεταβαίνει». Ἐδῶ δὲ μὲ θαυμασμὸν λέγει, ὅτι, ὁ τόσον μέγας καὶ τόσον ἀνώτερος, ἐκεῖνος ποὺ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μεταβαίνει πρὸς αὐτόν, ὁ κυρίαρχος τῶν πάντων, ἔπραξεν αὐτό, καὶ οὔτε παρ' ὅλα αὐτὰ ἐθεώρησεν ἀνάξιον νὰ κάμῃ μίαν τέτοιαν πρᾶξιν. Παράδοσιν δέ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὀνομάζει ἐδῶ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν καθ' ὅσον, ὅταν λέγῃ, «Ὅλα μοῦ παρεδόθησαν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου»⁹, αὐτὴν τὴν παράδοσιν ἐννοεῖ, καθὼς καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Ἦσαν ἰδικοί σου καὶ τοὺς

καὶ ἔμοι αὐτοὺς δέδωκας»· καὶ πάλιν «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ ἐλκύσῃ αὐτόν», καὶ δι· «Ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Ἡ τοῦτο οὖν φησιν, ἦ δι οὐδὲν ἐλατιοῦσθαι ἔμελλεν ἀπὸ τούτου, ἀπὸ Θεοῦ ἐξελ-
5 θών, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγων, καὶ πάντα ἔχων.

Ἵδιαν δὲ ἀκούσης παράδοσιν μηδὲν ἀνθρώπινον ἀπο-
λάβης· τὴν γὰρ εἰς τὸν Πατέρα ἐνδείκνυται τιμὴν καὶ ὁμό-
νοιαν ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ αὐτῷ παραδίδωσιν οὕτω καὶ αὐ-
τὸς τῷ Πατρὶ. Καὶ δηλοῖ Παῦλος, λέγων «Ἵδιαν παραδῶ
10 τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ». Ἀνθρωπινώτερον δὲ
αὐτὸ ἐνιαῦθα εἶπε, τὴν πολλὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιμέλειαν δε-
κνύμενος, καὶ τὴν ἄφατον περὶ αὐτοὺς ἐμφαίνων ἀγάπην,
δι ὡς οἰκείων ἐπεμελεῖτο λοιπὸν, διδάσκων αὐτοὺς τὴν μη-
τέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην, ἣν καὶ ἀρχὴν καὶ
15 τέλος ἔφησεν εἶναι τῆς ἀρετῆς. Οὐχ ἀπλῶς δὲ πρόκειται
τὸ «ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει», ἀλλ’
ἵνα μάθωμεν δι ἅξια ἐποίει τοῦ ἐκεῖθεν ἐλθόντος καὶ ἐκεῖ
ἀπιόντος, ἅπαντα καταπαιτῶν τῷ φρον. «Καὶ ἀνασιὰς ἀπὸ τοῦ
δείπνου, καὶ θεῖς τὰ ἱμάτια».

20 2. Ὅρα πῶς οὐ τῷ νίψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρως τὸ
ταπεινὸν ἐνδείκνυται (οὐ γὰρ πρὶν ἢ κατακλιθεῖν, ἀλλὰ
μετὰ τὸ ἀναπεσεῖν πάντας, ἴοιε ἀνέσιη). Ἐπερ οὐδὲ ἀπλῶς
νίπτει, ἀλλὰ, τὰ ἱμάτια ἀποτιθέμενος· καὶ οὐδὲ μέχρι τού-
των ἔσιη, ἀλλὰ καὶ λέντιον διεζώσασθαι καὶ οὐδὲ τούτῳ ἤρ-
25 κέσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐγέμισε, καὶ οὐχ ἐτέρῳ πληρῶσαι
ἐκέλευσεν, ἀλλὰ πάντα αὐτὸς ἐργάζεται ταῦτα, διὰ πάντων
δεικνύς δι οὐκ ἀφοσιωμένους δεῖ ποιεῖν τὰ τοιαῦτα, διαν
εὖ ποιῶμεν, ἀλλὰ μετὰ πάσης προθυμίας. Ἵμοι δὲ δοκεῖ
τοῦ προδότου πρώτου νίψαι τοὺς πόδας ἐκ τοῦ εἰπεῖν· «Ἵρ-

10. Ἵω. 17, 6.

11. Ἵω. 6, 44.

12. Ἵω. 3, 27.

13. Θ. Κορ. 15, 24.

ἔδωσες εἰς ἐμένα»¹⁰· καὶ πάλιν· «Κανείς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμένα, ἐὰν δὲν τὸν προσελκύσῃ ὁ Πατήρ»¹¹, καὶ ὅτι, «Ἐὰν δὲν εἶναι δοσμένον εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν οὐρανόν»¹². Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ἢ ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ μειωθῇ καθόλου ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μεταβαίνει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὅλα τὰ ἔχει.

Ὅταν δὲ ἀκούσῃς παράδοσιν μὴ σκεφθῆς τίποτε τὸ ἀνθρώπινον· διότι δείχνει τὴν τιμὴν καὶ ὁμόνοιαν πρὸς τὸν Πατέρα· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ Πατήρ παραδίδει εἰς αὐτόν, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Πατέρα. Καὶ τὸ φανερῶνει ὁ Παῦλος, λέγων· «Ὅταν παραδώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα»¹³. Ἐδῶ δὲ τὸ εἶπε μὲ πῶς ἀνθρώπινον τρόπον, δεικνύων τὴν μεγάλην φροντίδα τοῦ δι' αὐτοὺς καὶ φανερώων τὴν ἀπερίγραφτον ἀγάπην τοῦ δι' αὐτούς, διότι εἰς τὸ ἐξῆς ἐφρόντιζε δι' αὐτούς ὡσὰν ἰδικούς του, διδάσκων εἰς αὐτούς τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην, διὰ τὴν ὁποίαν εἶπεν ὅτι εἶναι ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ἀρετῆς. Δὲν ἀνεφέρθη δὲ τυχαῖα τὸ «ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μεταβαίνει πρὸς τὸν Θεόν», ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι ἔπραττεν ἔργα ἄξια ἐκείνου ποῦ ἦλθεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μεταβαίνει ἐκεῖ, κατασυντρίβων κάθε ἀλαζονείαν. «Καὶ ἀφοῦ ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν τράπεζαν καὶ ἔθεσε κάπου τὰ ἐνδύματά του τὰ ἐξωτερικά».

2. Πρόσεχε πῶς ὄχι μόνον μὲ τὸ ὅτι ἐνιψε τὰ πόδια των, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον διδάσκει τὴν ταπεινοφροσύνην· (διότι δὲν ἐσηκώθη πρὶν καθήσουν οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἀφοῦ ἐκάθησαν ὅλοι)· ἔπειτα δὲν τοὺς νίπτει ἀπλῶς, ἀλλ' ἀφοῦ ἔβγαλε τὰ ἐξωτερικά ἐνδύματα· καὶ δὲν ἐσταμάτησε μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ ἐζώσθη καὶ ποδιάν· καὶ οὔτε εἰς αὐτὸ ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐγέμισε τὸν νιπτῆρα καὶ δὲν ἐπρόσταξε κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ κάμνει μόνος, δεικνύων μὲ ὅλα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὰ κάμνωμεν τὰ παρόμοια πράγματα, ὅταν εὐεργετῶμεν, ἀπὸ ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ μὲ ὀλην τὴν προθυμίαν μας. Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι πρῶτα ἐνιψε τὰ πόδια τοῦ προδότου, συμπεραίνων αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν, «Ἦρχισε νὰ νίπτῃ τὰ πόδια τῶν μα-

ξαιτο ρίπειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν», καὶ ἐπαγαγεῖν· «Ἐρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· Κύριε, σὺ μου ρίπεις τοὺς πόδας;». Ταῖς χερσὶ ταύταις, φησὶν αἷς ὀφθαλμοὺς ἀνέωξας, καὶ λεπρούς ἐκάθηρας, καὶ νε-
 5 κρούς ἀνέσιθας; Πολλὴν γὰρ ἔμφρασιν καὶ τοῦτο ἔχει διόπερ οὐδὲ ἐδέησεν αὐτῷ τι πλέον εἰπεῖν, ἢ τὸ «σὺ»· καὶ γὰρ καθ' ἑαυτὸ ἰκανὸν ἦν τὸ πᾶν ἐνδείξασθαι.

Ζητήσῃε δ' ἂν τις εἰκότως, πῶς οὐδεὶς αὐτὸν τῶν ἄλλων ἐκώλωσεν, ἀλλὰ Πέτρος μόνος, ὅπερ οὐ μικροῦ φίλιου
 10 καὶ αἰδοῦς ἦν. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ αἰτία; Ἐμοὶ δοκεῖ πρότερον τὸν προδότην νίψαι, εἶτα πρὸς τὸν Πέτρον ἐλθεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπ' ἐκείνου παιδευθῆναι λοιπόν. «Οἱ μὲν οὖν ἄλλον τινὰ πρὸ αὐτοῦ ἔνιψε δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν· «Ὅτε δὲ ἦλθε πρὸς Πέτρον»· ἀλλ' οὐκ ἔστι σφοδρὸς καιήγορος ὁ Εὐαγγελ-
 15 λιστής· τὸ γὰρ «ἤρξατο», τοῦτό ἐστιν αἰνιτισμένον· εἰ δὲ καὶ ὁ Πέτρος πρῶτος ἦν, ἀλλ' εἰκόσ τὸν προδότην, ἱαμὸν ὄντα, καὶ πρὸ τοῦ κορυφαίου κατακλιθῆναι· καὶ γὰρ καὶ ἐτέρωθεν τὸ ἱαμὸν αὐτοῦ δείκνυται, ὅταν θάπη μετὰ τοῦ Διδασκάλου, καὶ ὅταν ἐλεγχόμενος μὴ κατανόσηται. Ἄλλ' ὁ
 20 μὲν Πέτρος, ἅπαξ ἐπιτιμηθεὶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν καὶ ταῦτα ἀπὸ φιλοστοργίας τὰ ρήματα εἰπὼν, οὔτε συνεσιάλῃ, ὡς καὶ ἀγωνιῶν καὶ τρέμων ἐτέρου δεηθῆναι πρὸς τὴν ἐρώτησιν, οὔτις δέ, συνεχῶς ἐλεγχόμενος, οὐκ ἠσθάνειο. «Ὅτε γοῦν ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον, λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· Κύριε, σὺ μου
 25 ρίπεις τοὺς πόδας; Λέγει αὐτῷ· «Ὁ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα· τουτέστι, τὸ κέρδος ὅσον τὸ ἐκ τούτου, τὴν ὠφέλειαν τῆς διδασκαλίας, καὶ πῶς ἰκανὸν εἰς πᾶσαν ἀγαγεῖν ταπεινοφροσύνην ἡμᾶς.

Τί οὖν ὁ Πέτρος; Ἐπι καλύει καὶ λέγει· «Οὐ μὴ ρί-
 30 ψης τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα». Τί ποιεῖς, ὦ Πέτροε;

θητῶν» καὶ προσέθεσεν· «Ἔρχεται πρὸς τὸν Σίμωνα Πέτρον καὶ λέγει εἰς αὐτὸν ἐκεῖνος· Κύριε, σὺ νίπτεις τὰ πόδια μου;». Μὲ αὐτὰ τὰ χέρια, λέγει, μὲ τὰ ὁποῖα ἤνοιξες ὀφθαλμοὺς καὶ λεπροὺς ἐκαθάρισες καὶ νεκροὺς ἀνέστησες; διότι αὐτὸ πού εἶπεν περιέχει πολλὴν ἔκφρασιν· καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ἐχρειάσθη νὰ εἰπῇ κάτι ἐπὶ πλέον, παρὰ τὸ «σύ»· καθ' ὅσον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἦτο ἰκανὸν νὰ φανερώσῃ τὸ πᾶν.

Ἄλλὰ φυσικὸν εἶναι νὰ ἐρωτήσῃ κάποιος, πῶς κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ τὸν νίψῃ παρὰ μόνον ὁ Πέτρος, πρᾶγμα πού ἦτο δεῖγμα ὄχι μικρᾶς ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Ἐγὼ νομίζω ὅτι πρῶτα ἔνιψε τὸν προδότην, ἔπειτα ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐδιδάχθησαν ἀπὸ ἐκεῖνον. Τὸ ὅτι βέβαια ἔνιψε πρὶν ἀπὸ αὐτὸν κάποιον ἄλλον γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν· «Ὅταν δὲ ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον»· ἀλλὰ δὲν εἶναι σφοδρὸς κατήγορος ὁ Εὐαγγελιστής· διότι τὸ «ἤρχισεν», αὐτὸ ὑπονοεῖ· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Πέτρος ἦτο πρῶτος, φυσικὸν ὅμως ἦτο ὁ προδότης, πού ἦτο θρασύς, νὰ προηγῆθῃ τοῦ κορυφαίου· καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ δείχνει τὴν θρασύτητά του, ὅπως ὅταν ἐβούτηξε τὸ χέρι του εἰς τὸ πιάτον μαζὶ μὲ τὸν διδάσκαλον καὶ ὅταν, ἐλεγχόμενος, δὲν συγκινεῖται. Ἄλλ' ὁ μὲν Πέτρος, ἐπιτιμηθεὶς μίαν φορὰν προηγουμένως, καὶ ἂν καὶ τὰ λόγια αὐτὰ τὰ εἶπεν ἀπὸ φιλοστοργίαν, τόσον πολὺ συνεστάλη, ὥστε, κυριευθεὶς ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ τρόμον, ἐχρειάσθη ἄλλο πρόσωπον διὰ νὰ ἐρωτήσῃ¹⁴, ἐνῶ αὐτός, ἂν καὶ συνεχῶς ἐλέγχεται, ἔμεινεν ἀναίσθητος. Ὅταν λοιπὸν ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον, «λέγει εἰς αὐτὸν ἐκεῖνος· Κύριε, σὺ νίπτεις τὰ πόδια μου; Λέγει εἰς αὐτόν· Αὐτὸ πού ἐγὼ κάμνω, σὺ δὲν τὸ καταλαβαίνεις τώρα, θὰ τὸ ἀντιληφθῆς μετὰ»· δηλαδὴ πόσον εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτό, τὴν ὠφέλειαν τῆς διδασκαλίας, καὶ πῶς αὐτὸ εἶναι ἰκανὸν νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς πλήρη ταπεινοφροσύνην.

Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Πέτρος; Ἀκόμη τὸν ἐμποδίζει καὶ λέγει· «Δὲν θὰ νίψῃς τὰ πόδια μου ποτέ». Τί κάμνεις,

οὐ μέμνησαι τῶν προτέρων ρημάτων; οὐκ εἶπας, «Ἰλεός σου», καὶ ἤκουσας, «Ὑπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ», καὶ οὐδὲ οὕτω σωφρονίζῃ, ἀλλ' ἔτι σφοδρὸς εἶ; Ναί, φησί· πολὺ γὰρ τὸ γινόμενον καὶ ἐκπλήξεως γέμον. Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ πολ-

5 λῆς ἀγάπης τοῦτο ἔπρατιεν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς αὐτῆς αὐτὸν χειροῦται πάλιν καὶ ὁ Χριστός, ὥσπερ οὖν καὶ ἐκεῖ σφοδρῶς ἐπιτιμήσας, καὶ εἰπὼν, «Σκάνδαλόν μου εἶ», οὕτω καὶ ἐν- ταῦθα λέγων «Ἐὰν μὴ νύγω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐ- μου». Τί οὖν ὁ θερμὸς καὶ διακαής; «Κύριε, μὴ τοὺς πό-

10 δας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν». Καὶ ἐν τῇ παραιτήσῃ σφοδρὸς, καὶ ἐν τῇ συγχωρήσῃ σφοδρότερος γίνεται· ἐκάτερα δὲ ἐξ ἀγάπης. Διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε, ἵνος ἕνεκεν ἐποίει τοῦτο, ἀλλ' ἀπειλήν ἐνέδηκεν; «Οὐ ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἂν ἐπέισθη· εἰ γὰρ εἶπεν ὁ Χριστός,

15 «Ἔασον διὰ γὰρ τοῦτου πείθω ὑμᾶς ταπεινοφρονεῖν», ὑπέσχετο ἂν μεριάκῃς τοῦτο, ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν Δεσπότην τοῦτο ποιῆσαι· νῦν δὲ τί φησιν ὁ Χριστός; «Ὁ μάλισια Πέτρος ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμε, τὸ διασχιοθῆναι αὐτοῦ τοῦ Κυρίου· αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ συνεχῶς ἐρωτῶν «Ποῦ ὑπάγεις;». Διό

20 περ καὶ ἔλεγεν δι' αὐτὴν τὴν ψυχὴν», φησί, «δώσω ὑπὲρ σοῦ». Εἰ γὰρ, ἀκούσας δι' αὐτὴν οὐκ οἶδας, ὃ ποιῶ ἐγώ, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα», οὐδὲ οὕτως ἀπέσιη, πολλῶ μᾶλλον, εἰ ἔμαθε· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, «Γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα», εἰδὼς ὅτι, ἐὰν νῦν μάθῃ, ἀντικείσεται ἔτι. Καὶ οὐκ εἶπε Πέτρος, «Δί-

25 σαξον οὖν με, ἵνα ἀφῶ», ἀλλά, ὃ πολλῶ σφοδρότερον ἦν, οὐδὲ μαθεῖν ἠνέσχετο, ἀλλ' ἐνίσταται πάλιν, λέγων· «Οὐ

15. Ματθ. 16, 22.

16. Ματθ. 16, 23.

17. Ματθ. 16, 23.

18. Ἰω. 13, 36.

19. Ἰω. 13, 37.

Πέτρε; δὲν ἐνθυμεῖσαι τὰ προηγούμενα λόγια σου; δὲν εἶπες, «ὡς σοῦ δεῖξῃ εὐσπλαγχνίαν ὁ Θεός»¹⁵, καὶ ἤκουσες «Πήγαινε ὀπίσω μου Σατανᾶ»¹⁶, καὶ οὔτε ἔτσι σωφρονίζεσαι, ἀλλ' ἀκόμη εἶσαι σκληρός; Ναί, λέγει· διότι αὐτὸ ποῦ γίνεται εἶναι μεγάλο καὶ γεμᾶτο ἀπὸ ἐκπληξιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος τὸ ἔκαμνεν αὐτὸ ἀπὸ πολλὴν ἀγάπην, ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀγάπην καὶ ὁ Χριστὸς πάλιν τὸν φέρει εἰς τὴν θέσιν του, καὶ ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖ τὸν ἐπετίμησε μὲ πολλὴν αὐστηρότητα καὶ εἶπε, «Μοῦ εἶσαι σκάνδαλον»¹⁷, ἔτσι καὶ ἐδῶ τοῦ λέγει· «Ἐὰν δὲν σὲ νίψω δὲν ἔχεις θέσιν κοντά μου». Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ θερμὸς καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ἀγάπην μαθητής; «Κύριε, νίψε ὄχι μόνον τὰ πόδια μου, ἀλλὰ καὶ τὰ χέρια μου καὶ τὴν κεφαλὴν μου». Καὶ ὅταν ἀρνηθῆται εἶναι σφοδρὸς καὶ γίνεται σφοδρότερος ὅταν συγκατατίθεται· καὶ τὰ δύο τὰ κάμνει ἀπὸ ἀγάπην. Διατί λοιπὸν δὲν εἶπε, διὰ ποῖον λόγον τὸ ἔκαμνεν αὐτό, ἀλλὰ ἀπλῶς τὸν ἠπειλήσεν; Διότι ἐκεῖνος δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πεισθῆ· διότι, ἐὰν ἔλεγεν ὁ Χριστός, ἴσως ἂν εἶπεν, «Ἐὰν δὲν σὲ νίψω δὲν ἔχεις θέσιν κοντά μου», καὶ ὅταν ἤκουσε τὸ «δὲν καταλαβαίνεις αὐτὸ ποῦ κάμνω ἐγώ, θὰ τὸ ἀντιληφθῆς ὅμως εἰς τὴν συνέχειαν», οὔτε καὶ ἔτσι ὑπεχώρησε, πολὺ περισσότερον θὰ ἠρνεῖτο ἐὰν ἐμάθαινε τὸν λόγον· διότι διὰ τοῦτο εἶπε, «θὰ τὸ ἀντιληφθῆς μετὰ», γνωρίζων ὅτι, ἐὰν τὸ μάθῃ τώρα, θὰ ἐπιμείνῃ ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν ἀρνησίαν του. Καὶ δὲν εἶπεν ὁ Πέτρος, ἔξηγησέ μου λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν σου διὰ νὰ σὲ ἐπιτρέψω, ἀλλὰ κάμνει αὐτὸ ποῦ ἦτο πολὺ πιὸ σφοδρότερον, δὲν ἤθελεν οὔτε νὰ μάθῃ, ἀλλ' ἀρνεῖται καὶ πάλιν, λέγων· «Δὲν θὰ νίψῃς ποτέ τὰ πόδια

μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας». Ἐπειδὴ δὲ ἠπειλήσεν, εὐθέως ἐχάλασε τὸν τόνον.

Τί δέ ἐστι, «Γνώση μετὰ ταῦτα»; Μετὰ ταῦτα πότιε; Ὅτιαν τῷ ἐμῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐκβάλλῃς, φησὶν, ὅταν ἴδῃς 5 εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναλαμβανόμενον, ὅταν παρὰ τοῦ Πνεύματος μάθῃς ὅτι ἐκ δεξιῶν κάθημαι τότε εἶση τὸ νῦν γινόμενον. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Πέτρος, «Μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν», ὁ «λελουμένος», φησὶν, «οὐ χρεῖαν ἔχει, εἰ μὴ τοὺς 10 πόδας νίψασθαι μόνον, ἀλλ' ἔστι καθαρός ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ, ἀλλ' οὐχὶ πάντες· ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν». Καὶ εἰ καθαροὶ εἰσι, τίος ἔνεκεν νίπτεις τοὺς πόδας; Ὡστε ἡμᾶς μειριάζειν μαθεῖν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐφ' ἕτερον μέρος ἦλθεν, ἀλλ' ὁ τῶν ἄλλων ἀτυμότερον εἶναι δοκεῖ.

15 Τί δέ ἐστιν, «Ὁ λελουμένος»; Ἀντὶ τοῦ ὁ καθαρός. Ἄρ' οὖν αὐτοὶ καθαροὶ ἦσαν οἳ γε οὐδέπω τῶν ἁμαρτημάτων ἦσαν ἀπηλλαγμένοι, οὐδὲ Πνεύματος ἠξιωμένοι, ἅτε τῆς ἁμαρτίας ἔτι κρατούσης, τῆς κατάρας τοῦ χειρογράφου μένοντες, τοῦ ἱερείου οὐδέπω προσενεχθέντες, πῶς οὖν 20 τοὺς καθαρούς εἶναι λέγει; Ἄλλ' ἵνα μὴ διὰ ταῦτα νομίσης αὐτοὺς καθαρούς, ὡς ἁμαρτημάτων ἀπηλλαγμένους, ἐπήγαγεν· «Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ διὰ τὸν λόγον, ὃν ἐλάλησα ὑμῖν»· τοιούτοι, ταύτη γέως ἐστέ καθαροί· ἦδη τὸ φῶς ἐδέξασθε, ἦδη τῆς πλάνης ἀπηλλάγητε τῆς Ἰουδαϊκῆς· καὶ γὰρ ὁ Προ- 25 φήτης φησὶ· «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν». Ὡστε ὁ τοιοῦτος λέλονται καὶ καθαρός ἐστιν. Ἐπεὶ οὖν πᾶσαν πονηρίαν ἔρριψαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐκεῖνοι, καὶ μετὰ εἰλικρινοῦς διανοίας συνῆσαν αὐτῷ, διὰ τοῦτό φησι κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον· «Ὁ λελουμένος

20. Ἰω. 15, 3.

21. Ἦσ. 1, 16.

μου». Ὄταν ὁμως τὸν ἠπειλήσεν, ἀμέσως ἐχαλάρωσε τὴν ἄρνησίν του.

Τί σημαίνει δὲ «Γνώση μετὰ ταῦτα»; Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πότε; Ὄταν ἐπὶ ὀνόματί μου ἐκβάλλης δαιμόνια, λέγει, ὅταν μὲ ἰδῆς νὰ ἀνεβαίνω εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅταν μάθης ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ὅτι κάθομαι εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, τότε θ' ἀντιληφθῆς αὐτὸ ποῦ γίνεται τώρα. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Πέτρος, «Νίψε ὄχι μόνον τὰ πόδια μου, ἀλλὰ καὶ τὰ χέρια μου καὶ τὴν κεφαλὴν μου», λέγει· «Ὁ λουσμένος δὲν ἔχει ἀνάγκην, παρὰ μόνον νὰ νίψη τὰ πόδια του, διότι εἶναι ὅλος καθαρὸς· καὶ σεῖς εἰσθε καθαροί, ἀλλ' ὄχι ὅλοι· διότι ἐγνώριζεν αὐτὸν ποῦ θὰ τὸν παρέδιδεν». Καί, ἐὰν εἶναι καθαροί, διὰ ποῖον λόγον νίπτεις τὰ πόδια των; Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ εἴμεθα μετριόφρονες. Διὰ τοῦτο δὲν προέβη εἰς ἄλλην ἐνέργειαν, ἀλλ' εἰς ἐκείνην ποῦ θεωρεῖται ἡ πιὸ ὑποτιμητικὴ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας.

Τί σημαίνει ὁμως, «Ὁ λελουμένος»; Ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ ὁ καθαρὸς. Ἄρα γε λοιπὸν αὐτοὶ ἦσαν καθαροί; Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ δὲν ἦσαν ἀκόμη ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά των, οὔτε εἶχον λάβει τὸ Πνεῦμα, καθ' ὅσον ἀκόμη ἐκυριάρχει ἡ ἀμαρτία καὶ τὸ χειρόγραφον τῆς κατάρας παρέμενε καὶ τὸ θῦμα δὲν εἶχεν ἀκόμη ὀδηγηθῆ εἰς τὴν θυσίαν, πῶς τότε λέγει ὅτι αὐτοὶ εἶναι καθαροί; Διὰ νὰ μὴ νομίσης ὁμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὅτι εἶναι καθαροί, δηλαδὴ ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά των, ἐπρόσθεσεν· «Ἦδη σεῖς εἰσθε καθαροὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποῦ σᾶς ἐδίδαξα»²⁰ δηλαδὴ τώρα εἰσθε καθαροὶ ὑπὲρ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἐδέχθητε ἤδη τὸ φῶς καὶ ἀπηλλάγητε ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν πλάνην· καθ' ὅσον λέγει ὁ προφήτης· «Λουσθεῖτε, καθαρισθεῖτε, ἐκδιώξατε τὰς πονηρίας ἀπὸ τὰς ψυχὰς σας»²¹. Ὡστε ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος εἶναι λουσμένος καὶ καθαρὸς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπέρριψαν ἀπὸ τὴν ψυχὴν των κάθε πονηρίαν καὶ εὗρισκοντο πλησίον τοῦ μὲ εἰλικρινῆ διάθεσιν, διὰ τοῦτο τοὺς ὀμιλεῖ σύμφωνα μὲ τὸν προφητικὸν λόγον· «Ὁ λουσμένος ἤδη εἶναι καθαρὸς» καθ' ὅσον ἐκεῖ

ἤδη καθαρὸς εἶμι»· καὶ γὰρ ἐκεῖ λουτρὸν οὐ τὸ δι' ὕδατος λέγει τὸ Ἰουδαϊκόν, ἀλλὰ τὸν τῆς συνειδήσεως καθαρμόν.

3. Γενώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς καθαροί· μάθωμεν καλὸν ποιεῖν. Τί δέ ἐστι τὸ καλόν; «Κρίνατε ὄρφανῶ, καὶ δικαιο-
5 σαιτε χήραν· καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος». Πολὺς οὗτος ὁ λόγος ἐν ταῖς Γραφαῖς τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὄρφανῶν, ἀλλ' ἡμῖν οὐδεὶς τοῦτου λόγος· καίτοι γε ἐννόη-
σον ἡλίκοι τὸ ἔπαθλον. «Ἐὰν ᾧσι», φησί, «αἱ ἁμαρτίαι ὑ-
μῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ᾧσιν ὡς
10 κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ»· καὶ γὰρ ἀπροσιάτευτον ἡ χήρα· διὰ τοῦτο πολλὴν ὑπὲρ αὐτῆς ποιεῖται σπουδὴν καὶ γὰρ παρὸν δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φό-
βον τὰ ἀπὸ τῆς χηρείας ὑπομένουσι δεινά.

ἽΟρέγωμεν τοίνυν αὐταῖς χεῖρα ἅπαντες, καὶ ἄνδρες
15 καὶ γυναῖκες, ἵνα μὴ ποιεῖ ὑποσιῶμεν τὰ τῆς χηρείας. Κἄν ὑποσιῶμεν, πολλὴν ἀποθώμεθα φιλανθρωπίας ἡμῖν ἀφορμὴν. Οὐ μικρὰ δύναμεις τῶν δακρῶν τῆς χήρας εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν διανοῖξαι δύναται. Μὴ τοίνυν αὐταῖς ἐπεμβαίνωμεν, μηδὲ χεῖρονα ποιῶμεν τὴν συμφορὰν, ἀλλὰ
20 παντὶ τρόπῳ βοηθῶμεν. Ἐὰν οὕτω ποιῶμεν, πολλὴν ἑαυτοῖς περιβαλοῦμεν ἀσφάλειαν καὶ κατὰ τὸν παρόντα καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα· οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡμῶν προσιήσονται, τὰ πλείονα τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν διὰ τῆς εἰς αὐτὰς εὐεργεσίας ὑποπεμνόμενοι, καὶ μετὰ παρη-
25 σίας ποιῶσαι παρασιῆσαι τῷ θήματι τοῦ Χριστοῦ· οὐ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
νων. Ἀμήν.

22. Ἦσ. 1, 17-18.

23. Ἦσ. 1, 19.

δὲν ἐννοεῖ τὸ Ἰουδαϊκὸν λουτρὸν μὲ νερό, ἀλλὰ τὸν καθαρὸν τῆς συνειδήσεως.

3. Ἐὰν γίνωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς καθαροί ὡς μάθωμεν νὰ πράττωμεν τὸ καλόν. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ καλόν; «Ἀποδώσατε δικαίαν κρίσιν διὰ τὸ ὄρφανὸν καὶ δικαιοσύνην εἰς τὴν χήραν, καὶ ἐλάτε νὰ συνομιλήσωμεν, λέγει ὁ Κύριος»²². Πολὺς τέτοιος λόγος γίνεται εἰς τὰς Γραφὰς διὰ τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανά, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς δὲν ὑπῆρχε καμμία τέτοια διάθεσις· καὶ σκέψου μάλιστα πόσον μεγάλο εἶναι τὸ ἔπαθλον. «Ἐάν», λέγει, εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας κόκκιναι ὡσάν τὸν φοινικὸν χρῶμα, θὰ τὰς κάνω λευκὰς ὡσάν τὸ χιόνι· ἐάν δὲ εἶναι ὡσάν τὸ κόκκινον χρῶμα, θὰ τὰς κάνω λευκὰς ὡσάν τὸ λευκὸν μαλλί»²³· καθ' ὅσον ἡ χήρα δὲν ἔχει προστάτην καὶ διὰ τοῦτο δείχνει πολλὴν φροντίδα δι' αὐτήν· διότι, ἐνῶ ἡμποροῦν νὰ συνάψουν καὶ δεύτερον γάμον, ἐξ αἰτίας ὁμως τοῦ φόβου των πρὸς τὸν Θεὸν ὑπομένουν τὰς συμφορὰς τῆς χηρείας.

Ἐὰν βοηθῶμεν λοιπὸν ὅλοι αὐτάς, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, διὰ νὰ μὴ ὑποστῶμεν κάποτε τὰς συμφορὰς τῆς χηρείας. Καὶ ἐὰν ἀκόμη συμβῇ νὰ τὰς ὑποστῶμεν, θὰ ἔχωμεν μεγάλην αἰτίαν νὰ τύχωμεν τῆς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. Δὲν εἶναι μικρὴ ἡ δύναμις τῶν δακρύων τῆς χήρας, ἀλλ' ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ τὸν ἴδιον τὸν οὐρανὸν ν' ἀνοίξουν. Ἐὰν μὴ κακομεταχειριζώμεθα λοιπὸν αὐτάς, οὔτε νὰ κάμνωμεν χειροτέραν τὴν συμφορὰν των, ἀλλὰ νὰ τὰς βοηθῶμεν μὲ κάθε τρόπον. Ἐὰν ἔτσι πράττωμεν, θὰ περιβάλωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν· διότι ὄχι μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ θὰ μᾶς γίνουν ὑπερασπισταί, ἀφαιροῦσαι τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα μὲ τὴν εὐεργεσίαν ποῦ ἐκάμαμεν πρὸς αὐτάς καὶ δίδουσαι τὴν δύναμιν μὲ παρρησίαν νὰ σταθῶμεν πρὸ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, πρᾶγμα ποῦ εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ'

Ίω. 13, 12 - 19

«Καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀναπεσὼν πάλιν
εἶπεν αὐτοῖς· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;» καὶ
5 τὰ ἐξῆς.

1. Χαλεπὸν, ἀγαπητοί, χαλεπὸν εἰς θάθος κακῶν ἐλ-
θεῖν· λοιπὸν γὰρ δυοδιόθρωτος ἢ ψυχὴ γίνεται. Διὰ τοῦτο
χορὴ πάντα πράττειν, ὥστε μὴ ἀλῶναι τὴν ἀρχήν· εὐκολώ-
τερον γὰρ ἐμπυσεῖν ἢ ἐμπυσεόντα ἀνακιήσασθαι ἑαυτὸν. Ὁ-
10 ρα γοῦν, ἐπειδὴ ἐνέβαλεν ἑαυτὸν ὁ Ἰούδας, πόσης ἀπο-
λαύει βοήθειας, καὶ οὐδὲ οὐτιῶς διανίσταται. Εἶπε πρὸς
αὐτὸν δι· «εἰς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν», εἶπεν δι· «οὐ
πάντες πιστεύουσιν», εἶπεν δι· «οὐ περὶ πάντων λέγω», καὶ
δι· «οἶδα ἐγὼ οὓς ἐξελεξάμην», καὶ οὐδενὸς τούτων αἰσθά-
15 νεται. Ὡς δὲ ἔνιψε τοὺς πόδας καὶ ἀνέλαβε τὰ ἱμάτια
αὐτοῦ καὶ κατεκλίθη, φησί· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;».
Οὐκ ἔτι πρὸς Πέτρον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαντας δια-
λέγεται. «Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, Ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος,
καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Ὑμεῖς φωνεῖτέ με». Τὴν
20 κοίτην αὐτῶν προσλαμβάνει. Εἶτα, ἵνα μὴ τῆς ἐκείνων χά-
ριτος εἶναι δόξη τὰ ρήματα, ἐπάγει· «Εἰμὶ γάρ». Τῷ μὲν
οὖν παρ' αὐτῶν τὸν λόγον εἰσαγαγεῖν, εὐθέως ἀνεπαχθῆ
ποιεῖ, τῷ δὲ παρ' ἐκείνων εἰσαχθέντα θεβαιῶσαι παρ' ἑ-
αυτοῦ, ἀνύποπτον «εἰμὶ γάρ», φησί.

1. Ίω. 6, 70.

2. Ίω. 6, 64.

3. Ίω. 13, 18.

4. Αὐτόθι.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ΄

Ίω. 13, 12 - 19

«Καὶ ἀφοῦ ἐφόρεσε τὰ ἐνδύματά του καὶ παρεκάθησε πάλιν εἰς τὴν τράπεζαν, εἶπεν εἰς αὐτούς· Γνωρίζετε τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ ἔκανα εἰς σᾶς;»
κ.λ.π.

1. Εἶναι φοβερόν, ἀγαπητοί, εἶναι φοβερόν νὰ φθάση κανεὶς εἰς τὸν βυθὸν τῆς κακίας, διότι πλέον καθίσταται δύσκολος ἢ διόρθωσις τῆς ψυχῆς του. Διὰ τοῦτο πρέπει τὰ πάντα νὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ μὴ κυριευθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀρχήν· διότι εἶναι εὐκολώτερον νὰ μὴ πέση κανεὶς εἰς τὴν κακίαν, παρὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὅταν ἐμπέσῃ εἰς αὐτήν. Πρόσεχε λοιπόν, ἐπειδὴ ὁ Ἰούδας ἐκυριεύθη ἀπὸ τὴν κακίαν, πόσῃν βοήθειαν λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἔτσι συνέρχεται. Εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι «ἓνας ἀπὸ σᾶς εἶναι διάβολος»¹, εἶπεν ὅτι «δὲν πιστεύουν ὅλοι»², εἶπεν ὅτι «δὲν τὰ λέγω αὐτὰ δι' ὅλους»³, καὶ ὅτι «γνωρίζω ἐγὼ ποίους ἐξέλεξα»⁴ καὶ κανέν ἀπὸ αὐτὰ δὲν αἰσθάνεται. «Μόλις δὲ ἔνιψε τὰ πόδια των καὶ ἐφόρεσε τὰ ἐνδύματά του καὶ παρεκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν, λέγει· Γνωρίζετε τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ ἔκανα εἰς σᾶς;». Δὲν ὁμιλεῖ πλέον μόνον πρὸς τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους. «Σεῖς μὲ ὀνομάζετε, ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ καλῶς μὲ ὀνομάζετε ἔτσι, διότι εἶμαι. Σεῖς μὲ ὀνομάζετε». Ἀποδέχεται τὴν γνώμην των. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὰ λόγια του λέγονται πρὸς εὐχαρίστησίν των, προσθέτει «Διότι εἶμαι». Διότι μὲ τὸ νὰ παρουσιάσῃ τὸν λόγον αὐτὸν ὡς ἰδικόν των, κάμνει τὸν λόγον μὴ ἐνοχλητικόν, μὲ τὸ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ δὲ καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸ ποῦ ἔλεγον ἐκεῖνοι, καθιστᾷ τὸν ἑαυτὸν του ἀνύποπτον· «διότι εἶμαι», λέγει..

Ὅρας, ὅταν πρὸς τοὺς μαθητὰς διαλέγηται πῶς ἐκκα-
 λύπτων τὰ καθ' ἑαυτὸν φθέγγεται μᾶλλον; Ὡσπερ οὖν λέγει
 «Μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἰς γὰρ ὑμῶν ἐ-
 σιν ὁ καθηγητής», οὕτω λέγει «Καὶ μὴ καλέσητε πατέρα
 5 ἐπὶ τῆς γῆς». Τὸ δὲ «εἰς» καὶ «εἰς» οὐ περὶ τοῦ Πατρὸς
 εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ· εἰ γὰρ ἑαυτὸν ἐκβάλλων
 ἔλεγε, πῶς φησιν, «Ἴνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε»; Καὶ πάλιν,
 εἰ διδάσκαλον μόνον ἔλεγε τὸν Πατέρα, πῶς λέγει, «Εἰμι
 γὰρ»; καὶ πάλιν «Εἰς ἐσιν ὑμῶν ὁ καθηγητής, ὁ Χρι-
 10 στός»;

«Εἰ οὖν ἐγώ», φησὶν, «ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, ἔ-
 νιφα ὑμῶν τοὺς πόδας, καὶ ὑμεῖς ἀλλήλους ὀφείλειτε νί-
 πειν· τοῦτο γὰρ ὑπόδειγμα ἔδωκα ὑμῖν, καθὼς ἐγὼ ἐ-
 ποίησα ὑμῖν οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιῆτε». Καὶ μὴν οὐκ ἔστι τὸ
 15 αὐτὸ αὐτὸς μὲν γὰρ διδάσκαλος καὶ Κύριος, ὑμεῖς δὲ ἀλ-
 λήλων ὀμόδουλοι. Τί οὖν ἐστι τὸ «οὕτω»; Μετὰ τῆς αὐτῆς
 σπουδῆς· διὰ γὰρ τοῦτο ἀπὸ τῶν μειζόνων πραγμάτων λαμ-
 βάνει τὰ παραδείγματα, ἵνα καὶ τὸ ἕλατιον ἐργασώμεθα·
 καὶ γὰρ οἱ διδάσκαλοι τοῖς παισὶ τὰ γράμματα μετὰ πολ-
 20 λοῦ τοῦ κάλλους γράφουσι, ἵνα καὶ πρὸς τὸ καταδεέστε-
 ρον ἔλθωσι τῆς μιμήσεως. Ποῦ νῦν οἱ διαπιύοντες τοὺς
 ἁμαδούλους; ποῦ νῦν οἱ τὰς τιμὰς ἀπαιτοῦντες; Τοῦ προ-
 δότου τοὺς πόδας ὁ Χριστὸς ἔνιψε (τοῦ ἱεροσούλου καὶ κλέ-
 πτου, καὶ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς προσδοκίας) καὶ ἀνιάτως ἔ-
 25 χοντα τραπέζης κοινωνὸν ἐποίησε, καὶ οὐ μέγα φρονεῖς
 καὶ τὰς ὀφρὺς ἀνασπᾶς;

Τοὺς πόδας οὖν ἀλλήλων νίπτωμεν, φησὶν· οὐκοῦν
 καὶ τῶν οικειῶν. Καὶ τί μέγα, εἰ καὶ τῶν οικειῶν; Ἐν-
 ταῦθα μὲν γὰρ ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος, ὀνομάτων ἐστὶ
 30 διαφορὰ, ἐκεῖ δὲ πραγμάτων ἀλήθεια· φύσει γὰρ αὐτὸς

5. Ματθ. 23, 8· 10.

6. Ματθ. 23, 9.

7. Ἰω. 12, 36.

8. Ματθ. 23, 8· 10.

Βλέπεις, ὅταν ὀμιλῇ πρὸς τοὺς μαθητάς του, πῶς ἀποκαλύπτει κατὰ τὴν ὀμιλίαν τὰ σχετικά μὲ τὸν ἑαυτὸν του; "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν λέγει· «Μὴ ὀνομάσετε κανένα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν διδάσκαλον· διότι ἓνας εἶναι ὁ καθηγητής σας»⁵, ἔτσι λέγει· «Καὶ μὴ ὀνομάσετε κανένα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν πατέρα σας»⁶. Τὸ δὲ «ἓνας» καὶ «ἕνας» δὲν ἔχει λεχθῆ μόνον διὰ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον· διότι, ἐὰν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ ἀποκλείων τὸν ἑαυτὸν του, πῶς λέγει, «διὰ νὰ γίνετε υἱοὶ φωτός»⁷; Καὶ πάλιν, ἐὰν ὠνόμαζε διδάσκαλον μόνον τὸν Πατέρα, πῶς λέγει, «διότι εἶμαι»; καὶ πάλιν· «Ἐνας εἶναι ὁ καθηγητής σας, ὁ Χριστός»⁸;

«Ἐὰν λοιπὸν ἐγώ», λέγει «ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, ἔπλυνα τὰ πόδια σας, καὶ σεῖς ὀφείλετε νὰ πλένετε τὰ πόδια ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου· διότι σὰς ἔδωσα αὐτὸ ὡσάν παράδειγμα, ὥστε, νὰ κάμνετε καὶ σεῖς αὐτὸ ποῦ ἔκανα ἐγὼ εἰς σὰς». Καὶ ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο· διότι αὐτὸς μὲν εἶναι διδάσκαλος καὶ Κύριος, ἐνῶ σεῖς εἴσθε μεταξύ σας σύνδουλοι. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ «οὔτω»; Μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν· διότι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λαμβάνει τὰ παραδείγματα ἀπὸ ἀνώτερα πράγματα, διὰ νὰ κάμωμεν ἔστω καὶ τὸ ἀσήμαντον· καθ' ὅσον καὶ οἱ διδάσκαλοι γράφουν τὰ γράμματα διὰ τὰ παιδιὰ πάρα πολὺ ὡραῖα, ὥστε νὰ τοὺς μιμηθοῦν ἔστω καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐλάχιστον. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποῦ περιφρονοῦν τοὺς συνδούλους των; ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποῦ ἀπαιτοῦν τὰς τιμὰς; Ὁ Χριστὸς ἔπλυνε τὰ πόδια τοῦ προδότου (τοῦ ἱεροσύλου καὶ κλέπτου καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς προδοσίας), καί, ἂν καὶ ἦτο ἀδιόρθωτος, τὸν ἐδέχθη εἰς τὴν ἰδίαν τὴν τράπεζαν, καὶ σὺ μεγαλοφρονεῖς καὶ γίνεσαι ὑπερόπτης;

Τὰ πόδια λοιπὸν, λέγει, νὰ πλένωμεν ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου· ὅπως ὅποτε βέβαια καὶ τῶν δούλων. Καὶ τί τὸ σπουδαῖον εἶναι ἐὰν πλένωμεν καὶ τῶν δούλων τὰ πόδια; Διότι εἰς μὲν τὴν ἐδῶ ζωὴν ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος εἶναι διαφορετικὰ ὀνόματα, ἐνῶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἀλήθεια πραγμάτων· διότι αὐτὸς ἦτο ἐκ φύσεως Κύριος καὶ ἡμεῖς

Κύριος ἦν, καὶ ἡμεῖς δοῦλοι, καὶ οὐδὲ τοῦτο παρητήσαιο
 τῶν ποιεῖν. Νυνὶ δὲ ἀγαπητόν, εἰ μὴ τοῖς ἐλευθέροις ὡς
 δούλοις ἡμεῖς χρησαίμεθα, ὡς ἀνδραπόδοις ἀργυρωνήτοις.
 Καὶ τί ἐροῦμεν ἴοιτε, τοσαύτης μὲν ἀνεξικακίας ὑποδείγμα-
 5 τα λαβόντες, αὐτοὶ δὲ οὐδὲ μικρὸν μιμούμενοι, ἀλλ' ἐξ
 ἐναντίας ἐσιῶτες καὶ πρὸς διάμειρον ἐπαιρούμενοι καὶ τὴν
 ὀφειλὴν οὐκ ἀποδιδόντες; Ὀφειλείας γὰρ ἡμᾶς ἀλλήλων
 κατέσκησεν ὁ Θεός, αὐτὸς κατάρξας τοῦτου, καὶ ὀφειλείας
 ἐλάτινος μοίρας· αὐτὸς μὲν γὰρ Κύριος ἦν, ἡμεῖς δὲ πρὸς
 10 τοὺς συνδούλους τοῦτο ποιοῦμεν, εἰὰ ποιήσωμεν ὃ δὴ καὶ
 αὐτὸ ἠνίξαιτο διὰ τοῦ εἰπεῖν «Εἰ οὖν ἐγώ, ὁ Κύριος καὶ
 ὁ Διδάσκαλος», καὶ πάλιν «Οὕτω καὶ ὑμεῖς». Τὸ μὲν γὰρ
 ἀκλόουθον ἦν εἰπεῖν, «Πόσω μᾶλλον ὑμεῖς οἱ δοῦλοι,
 ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὸ τῷ συνειδότι τῶν ἀκροωμένων. Τί δή-
 15 ποιε δε αὐτὸ τῶν πεποίηκεν; Ἐμελλόν λοιπὸν τιμῆς ἀπολαύ-
 σεσθαι, οἱ μὲν πλείονος, οἱ δὲ ἐλάτινος.

2. Ἰν' οὖν μὴ καὶ ἀλλήλων ἐπαιρῶνται, καὶ ταῦτα λέ-
 γωσιν, ἃ καὶ πρὸ τοῦτου «Τίς ἐσσι μείζων;», μηδὲ ἀγανα-
 κτῶσι πρὸς ἀλλήλους, πάντων αὐτῶν καθαιρεῖ τὰ φρονή-
 20 ματα, λέγων ὅτι «ἴκαν σφόδρα ἦς μέγας, ὀφείλεις ἐπὶ τοῦ
 ἀδελφοῦ μηδὲν μέγα φρονεῖν'. Καὶ οὐκ εἶπε τὸ μείζων, δι,
 'εἰ ἐγὼ τοῦ προδότου τοὺς πόδας ἔνιπα, τί μέγα, ἂν ὑ-
 μεῖς τοὺς ἀλλήλων;' ἀλλά, διὰ τῶν ἔργων αὐτὸ δηλώσας,
 εἶασεν ἐν τῇ κρίσει τῶν θεωμένων λοιπόν. Διὰ τοῦτο ἔ-
 25 λεγεν «Ὅς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσε-
 ται»· τοῦτο γὰρ ἐσσι τὸ διδάξαι, τὸ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸ

9. Ματθ. 18, 1.

10. Ματθ. 5, 19.

δοῦλοι, ἀλλὰ δὲν ἀπέφυγεν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάμῃ. Τώρα δὲ θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποιούσαμεν τοὺς ἐλευθέρους ὡς δούλους, ὡς δούλους ἀγορασμένους μὲ χρήματα. Καὶ τί θὰ εἰποῦμεν τότε, ὅταν ἡμεῖς, ἂν καὶ ἐλάβομεν παραδείγματα τόσον μεγάλης ἀνεξικακίας, δὲν μιμούμεθα αὐτὰ οὔτε εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀλλὰ λαμβάνομεν τὴν ἀντίθετον θέσιν καὶ ὑπερηφανευόμεθα ὅλως ἀντιθέτως καὶ δὲν ἐκτελοῦμεν τὸ χρέος μας; Διότι ὁ Θεὸς κατέστησε τὸν ἕνα ὀφειλέτην τοῦ ἄλλου, ὁ ἴδιος ἔκαμεν ἀρχὴν αὐτῆς τῆς ὀφειλῆς καὶ μάλιστα πρὸς ὀφειλέτας κατωτέρας μοίρας· καθ' ὅσον αὐτὸς μὲν ἦτο Κύριος, ἐνῶ ἡμεῖς, ἐὰν τὸ κάμωμεν αὐτό, τὸ κάμνομεν πρὸς τοὺς συνδούλους μας, πρᾶγμα βέβαια ποῦ ὑψηνίχθη μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Ἐάν λοιπὸν ἐγώ, ὁ Κύριος καὶ Διδάσκαλος» καὶ πάλιν· «Ἔτσι καὶ σεῖς». Διότι φυσιολογικὰ ἔπρεπε νὰ εἰπῇ, ἴπὸσον μᾶλλον σεῖς οἱ δοῦλοι, ἀλλὰ τὸ ἄφησεν αὐτὸ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀκροατῶν. Καὶ διατί τέλος πάντων τὸ ἔκαμεν αὐτὸ τώρα; Ἐπρόκειτο εἰς τὴν συνέχειαν ν' ἀπολαύσουν τιμῆς, ἄλλοι μὲν περισσοτέρας, ἄλλοι δὲ μικροτέρας.

2. Διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται λοιπὸν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, καὶ λέγουν αὐτὰ ποῦ ἔλεγον πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός, «Ποῖος εἶναι μεγαλύτερος;»⁹, οὔτε ν' ἀγανακτοῦν μεταξύ των, τοὺς ἀπαλλάσσει ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ αὐτὰς τὰς σκέψεις, λέγων, ἴκαὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι πάρα πολὺ σπουδαῖος, ὀφείλεις νὰ μὴ ὑπερηφανεύεσαι καθόλου ἀπέναντι εἰς τὸν ἀδελφόν σου. Καὶ δὲν εἶπεν αὐτὸ ποῦ ἦτο σπουδαιότερον, ὅτι δηλαδή, ἴἐάν ἐγὼ ἔπλυνα τὰ πόδια τοῦ προδότου, τί τὸ σπουδαῖον, ἐὰν σεῖς πλένετε τὰ πόδια ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου; ἴἀλλ', ἀφοῦ τὸ ἔκαμεν αὐτὸ φανερόν μὲ τὰ ἔργα, τὸ ἄφησε πλέον εἰς τὴν κρίσιν αὐτῶν ποῦ τὸν ἔβλεπον. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὰς ἐφαρμόσῃ καὶ θὰ τὰς διδάξῃ αὐτὰς τὰς ἐντολάς, αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ μέγας»¹⁰ καθ' ὅσον αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ τὸ διδάξῃ, τὸ νὰ τὸ πράτῃ αὐτὸ μὲ τὰ ἔργα του· διότι αὐτὸ ποῖαν ὑπερηφάνειαν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαλείψῃ;

ποιεῖν τίνα γὰρ οὐκ ἂν τοῦτο τυφον κατέλοι; ποίαν οὐκ ἂν κενώσεν ἀπόνοιαν καὶ ἀλαζονείαν; Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ τοὺς πόδας ἔτριψε τοῦ προδότου, σὺ δέ, ἄνθρωπε, γῆ καὶ σποδὸς ὄν, καὶ τέφρα, καὶ κόνις, ἐπαίρεις σεαυτὸν καὶ μέγα φρονεῖς; καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴης ἄξιος γεέννης; Εἰ οὖν ὄντως ἐπιθυμεῖς μεγάλου φρονήματος, δεῦρο, ἐγὼ σοι δεῖξω ὁδὸν οὐδὲ γὰρ οἶδας τί ποτέ ἐσιν. Ὁ τοίνυν τοῖς παροῦσιν ὡς μεγάλοις προσέχων, οὗτος ψυχῆς ἐσιν εὐτελοῦς. Ὡστε οὐδὲ ταπεινοφροσύνη γένοιτ' ἂν, εἰ μὴ μετὰ μεγαλοψυχίας, οὐδὲ φύσημα, εἰ μὴ ἀπὸ μικροψυχίας· καθάπερ γὰρ οἱ παῖδες οἱ μικροὶ πρὸς τὰ εὐτελεῆ τῶν πραγμάτων ἐπιόηται, πρὸς σφαίρας καὶ τροχοὺς καὶ ἀσιτραγάλους κεχηρότες, τῶν δὲ μεγάλων οὐδὲ ἔγνωσαν λαβεῖν δύναται, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ὁ μὲν φιλοσοφῶν οὐδὲν ἠγήσεται τὰ παρόντα, (οὐκοῦν οὐδὲ αὐτὸς αἰρήσεται κατασχεῖν, οὐδὲ παρ' ἐτέρου αὐτὰ λαβεῖν), ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος ἐναντία πείσεται, πρὸς ἀράχνας καὶ οκιάς καὶ ὄνειρατα καὶ τὰ τοῦτων ἀδρανέστερα πράγματα ἐπισημέλιος.

Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Εἰ ταῦτα οἶδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά. Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω, ἀλλ' ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῆ· Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πύργον αὐτοῦ». Ὁ ἀνωτέρω εἶπε τοῦτο καὶ ἐνταῦθα λέγει ἐντρέπων· εἰ γὰρ «οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν», παρ' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γέγονε, πολλῶ μᾶλλον χρὴ ταῦτα παρ' ὑμῶν

ποιάν μεγαλοφροσύνην καὶ ἀλαζονείαν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαφανίση; Ἐκεῖνος ποῦ κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβὶμ ἔπλυνε τὰ πόδια τοῦ προδότου, σὺ δέ, ἄνθρωπε, ἂν καὶ εἶσαι χῶμα καὶ στάκτη καὶ τέφρα καὶ σκόνη, ὑψώνεις τὸν ἑαυτὸν σου καὶ ὑπερηφανεύεσαι; καὶ πόσης γεννῆς τοῦ πυρὸς δὲν θὰ ἦσουν ἄξιος; Ἐὰν λοιπὸν πράγματι ἐπιθυμῆς νὰ μεγαλοφρονῆς, ἔλα, ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω τὴν ὁδὸν· διότι δὲν γνωρίζεις τί τέλος πάντων εἶναι αὐτό. Αὐτὸς λοιπὸν ποῦ προσέχει τὰ παρόντα ὡς σπουδαῖα πράγματα, αὐτὸς ἔχει εὐτελῆ ψυχὴν. Ὡστε οὔτε ταπεινοφροσύνη θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὴν μεγαλοψυχίαν, οὔτε ὑπερηφάνεια ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ μικροψυχία· διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ παιδιὰ ἐνθουσιάζονται ἀπὸ τὰ ἀσήμαντα πράγματα, προσέχοντα μὲ ἀνοικτὸν στόμα τὰς σφαίρας καὶ τοὺς τροχοὺς καὶ τοὺς ἀστραγάλους, τὰ δὲ σπουδαῖα πράγματα δὲν ἠμποροῦν οὔτε κἂν νὰ τὰ σκεφθοῦν, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἐκεῖνος μὲν, ποῦ φιλοσοφεῖ τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς θὰ τὰ θεωρήσῃ ἀσήμαντα (οὔτε ὁ ἴδιος δηλαδὴ θὰ προτιμήσῃ νὰ τὰ ἀποκτήσῃ, οὔτε νὰ τὰ λάβῃ ἀπὸ ἄλλον), ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐξετάζει αὐτὰ μὲ τέτοιαν διάθεσιν θὰ πάθῃ τὰ ἀντίθετα, θὰ δελεασθῇ ἀπὸ τὰς ἀράχνας καὶ τὰς σκιάς καὶ τὰ ὄνειρα καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα.

«Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω· Δὲν ὑπάρχει δοῦλος μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του, οὔτε ἀπόστολος μεγαλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ τὸν ἀπέστειλεν. Ἐὰν αὐτὰ τὰ γνωρίζετε καὶ τὰ ἀντιλαμβάνεσθε θὰ εἴσθε μακάριοι ἐὰν τὰ πράττετε. Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ δι' ὅλους σας, ἀλλὰ διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ Γραφή· Ἐκεῖνος ποῦ τρώγει μαζί μου τὸν ἄρτον, ἐσήκωσεν ἐναντίον μου τὴν πτέρναν του καὶ μὲ ἐλάκτισεν». Ἐκεῖνο ποῦ εἶπε προηγουμένως, αὐτὸ καὶ ἐδῶ λέγει διὰ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ νοιώσουν ἐντροπὴν· διότι, ἐὰν «δὲν ὑπάρχῃ δοῦλος μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του, οὔτε ἀπόστολος μεγαλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ τὸν ἀπέστειλεν», ἀλλ' αὐτὰ ἐπετελέσθησαν ἀπὸ ἐμένα, πολὺ περισσότερο πρέπει αὐτὰ νὰπραχθοῦν ἀπὸ σᾶς. Ἐπειτα, διὰ

γενέσθαι. Εἶτα ἵνα μή τις εἴπῃ· Ἔτι δή ποτε ταῦτα λέγεις; νῦν γὰρ οὐκ οἶδαμεν, προσέθηκε τοῦτο αὐτό· Οὐχ ὡς ἀγνοοῦσι ταῦτα λέγω, ἀλλ' ἵνα διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξητε τὰ λεγόμενα· τὸ μὲν γὰρ εἰδέναι πάντων, τὸ δὲ ποι-
 5 εἶν οὐ πάντων· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε· «Μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά». Διὰ δὴ τοῦτο αὐτὸ συνεχῶς καὶ ἐγὼ αὖτις λέγω, καίτοι γε εἰδότων ὑμῶν, ἵνα εἰς τὸ ἔργον ὑμᾶς ἐμβιδάσω· ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι οἶδασιν, ἀλλ' οὐκ εἰσι μακάριοι οὐ γὰρ ποιοῦσιν αὐτά.

10 «Οὐ περὶ πάντων», φησί, «ὑμῶν λέγω». Βαβαὶ τῆς ἀνεξικακίας! οὐδέπω τὸν προδότην ἐλέγχει, ἀλλὰ συσκοιάζει τὸ πρᾶγμα, ἐντιεύθην διδοὺς αὐτῷ μειανοίας χώραν. Καὶ ἐλέγχει, καὶ οὐκ ἐλέγχει, οὕτω λέγων· «Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ πτέρναν». Δοκεῖ δέ μοι
 15 καὶ τὸ «οὐκ ἔσσι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ» καὶ πρὸς τοῦτο εἰρησθαι, ἵνα, εἴ ποτε παρὰ οἰκειῶν, ἢ παρὰ τινῶν εὐτελεσιτέρων πάθοιέν τινες κακόν, μὴ σκανδαλίζωνται εἰς τὸ κατὰ τὸν Ἰούδαν ἀφορῶντες παρὰδειγμα, ὅς, μυρίων ἀπολαύσας ἀγαθῶν, τοῖς ἐναντίοις ἠμεύβειο τὸν εὐεργε-
 20 τῆν. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον», καί, πάντα τὰ ἄλλα παρεῖς, τοῦτο, ὃ μάλιστα ἱκανὸν ἦν αὐτὸν κατὰσχεῖν καὶ ἐνιρέψαι, τέθεικεν· «Ὁ παρ' ἐμοῦ τρεφόμενος, ὁ παρ' ἐμοῦ τραπέζης κοινωνῶν», φησί. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, παιδεύων αὐτοὺς τοὺς κακῶς ποιοῦντας εὐεργε-
 25 τεῖν, κἄν μένωσιν ἀνιάτως ἔχοντες. Εἰπὼν δέ, «Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω», ἵνα μὴ εἰς πολλοὺς περιστήσῃ τὸ δέος, ἀποσχίζει λοιπὸν αὐτόν, οὕτω λέγων· «Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον»· τὸ γὰρ «οὐ περὶ πάντων» οὐ πάντως

νά μῆ εἰπῆ κάποιος, Ἰδιατί τέλος πάντων τὰ λέγεις αὐτά; διότι τώρα δέν γνωρίζομεν, ἐπρόσθεσεν αὐτό τὸ ἴδιο ἸΔέν τὰ λέγω αὐτά σκεπτόμενος ὅτι τὰ ἀγνοεῖτε, ἀλλά διὰ νὰ παρουσιάσετε τὰ λεγόμενα μέ τὰ ἔργα σας διότι τὸ νὰ τὰ γνωρίσουν μέν ἀνήκει εἰς ὅλους, τὸ νὰ τὰ πράξουν ὅμως δέν εἶναι ἔργον ὅλων ἰ και ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶπε, «Θὰ εἴσθε μακάριοι, ἐάν τὰ πράττετε αὐτά». Διὰ τοῦτο λοιπὸν και ἐγὼ συνεχῶς αὐτό λέγω πάντοτε, ἂν και βέβαια τὸ γνωρίζετε, διὰ νὰ σᾶς ὀδηγήσω εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ διότι και οἱ Ἰουδαῖοι τὰ γνωρίζουν, ἀλλά δέν εἶναι μακάριοι καθ' ὅσον δέν τὰ πράττουν αὐτά.

«Δέν τὰ λέγω», λέγει, «αὐτὰ δι' ὅλους σας». Πῶ, πῶ μέγεθος ἀνεξικακίας! δέν ἐλέγχει ἀκόμη τὸν προδότην, ἀλλά συγκαλύπτει τὸ πρᾶγμα, δίδων ἔτσι εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν πρὸς μετάνοιαν. Και ἐλέγχει και δέν ἐλέγχει, λέγων τὰ ἐξῆς ἰ «Αὐτός πού τρώγει μαζί μου τὸν ἄρτον, ἐσήκωσεν ἐναντίον μου τὴν πτέρναν». ἸΕχω δὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι και τὸ «δέν ὑπάρχει δούλος μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του» ἐλέχθη και πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπόν, ὥστε, ἐάν κάποτε κάποιος ἤθελον πάθει κακὸν ἀπὸ δούλους ἢ ἀπὸ κάποιους ἄλλους κατωτέρας ἀξίας, νὰ μῆ σκανδαλίζωνται, ἔχοντες ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ παράδειγμα σχετικὰ μέ τὸν Ἰούδα, ὁ ὁποῖος, ἂν και ἀπήλαυσε μυρίων ἀγαθῶν, ἤμειβε τὸν εὐεργέτην του μέ τὰ ἀντίθετα. Διὰ τοῦτο και ἐπρόσθεσεν ἰ «Αὐτός πού τρώγει μαζί μου τὸν ἄρτον», και, ἀφοῦ παρέλειψεν ὅλα τὰ ἄλλα, προσέθεσεν αὐτὸ πού ἦτο ἰκανὸν περισσότερον ἀπὸ ὅλα νὰ τὸν συγκρατήσῃ και νὰ τὸν κἀνῃ νὰ νοιώσῃ ἐντροπήν ἰ «Αὐτός πού τρώγει», λέγει, ἰ «μαζί μου, αὐτός πού μετέχει μαζί μου εἰς τὴν τράπεζαν». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ εὐεργετοῦν ἐκείνους πού τοὺς κάνουν κακόν, και ἂν ἀκόμη ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀδιόρθωτοι. ἸΑφοῦ δὲ εἶπεν, «Δέν τὰ λέγω αὐτὰ δι' ὅλους σας», διὰ νὰ μῆ ἐμβάλῃ εἰς πολλοὺς τὸν φόβον, διαχωρίζει πλέον αὐτόν, λέγων τὰ ἐξῆς ἰ «Αὐτός πού τρώγει μαζί μου τὸν ἄρτον» διότι τὸ «ὄχι δι' ὅλους», ὀπωσδήποτε δέν περιώριζε τὸν λόγον εἰς ἕνα

εἰς ἓνα περιίσιη τὸν λόγον διὸ ἐπήγαγεν· «Ὁ τρώγων
 μεί' ἐμοῦ τὸν ἄριστον», δεικνὺς ἐκείνω τῷ ταλαιπώρῳ ὅτι
 ἐν ἀγνοῶν συλλαμβάνεται, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰδώς· ὃ καὶ
 αὐτὸ μάλιστα πάντων ἱκανὸν ἦν αὐτὸν κατασχεῖν. Καὶ οὐκ
 5 εἶπε, ᾿Παραδίδωσιν ἐμέ', ἀλλ' «ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ πτέρναν»,
 τὸ δαλερὸν καὶ ὕπουλον, καὶ λαθραῖον τῆς ἐπιβουλῆς παρα-
 σιῆσαι βουλόμενος.

3. Ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα μὴ μνησικακῶμεν τοῖς ἀ-
 δικουῖσιν, ἀλλ' ἐλέγχωμεν αὐτοὺς καὶ θρηνηῶμεν· θρηνηῶν
 10 γὰρ ἄξιοι, οὐχ οἱ πάσχοντες, ἀλλ' οἱ ποιῶντες κακῶς· ἐ-
 αυτοὺς μὲν γὰρ μέγιστα ἀδικουῖσιν ὃ τε πλεονέκτης, ὃ τε
 σκοφάντης, ὃ τε ἑτερόν τι κακὸν ἐργαζόμενος, ἡμᾶς δὲ
 ὠφειλοῦσι τὰ μέγιστα, ἐὰν μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικῶμεν. Οἶόν τι
 λέγω· Ἡρπασεν ὁ δεῖνα; ἠὲ χαρίσθησας ὑπὲρ τῆς ἀδικίας
 15 σὺ, καὶ ἐδόξασας τὸν Θεόν; Μυρίους διὰ τῆς εὐχαριστίας
 ἐκείνης ἐκαρπώσω μισθούς· ὥσπερ οὖν ἐκεῖνος ἄφατον ἐ-
 αὐτῷ συνήγαγε πῦρ. Εἰ δὲ λέγοι τις· «Τί γάρ, εἰ μὴ ἠ-
 δυναμὴν ἀμύνασθαι τὸν ἀδικήσαντα, ἀσθενέστερος ὢν;» ἐ-
 κείνο ἂν εἴπομι, ὅτι ἠδύνασο προᾶξαι τὸ δυσχερᾶναι, τὸ
 20 ἀποδυσπειθῆσαι· ταῦτα γὰρ ἐν ἐξουσίᾳ ἡμῶν, τὸ κατεύξα-
 σθαι τοῦ λελυπηκότιος, τὸ καταράσασθαι αὐτῷ μυρία, τὸ
 πρὸς πάντας διαβαλεῖν. Ὁ τοίνυν ταῦτα μὴ ποιήσας καὶ
 τοῦ μὴ ἀμύνασθαι μισθὸν λήψεται· δῆλον γὰρ ὅτι, καὶ ἐ-
 κείνου κύριος ὢν, οὐκ ἂν ἐποίησεν ὃ γὰρ ἠδικημένος τῷ
 25 παρατηχόντι κέχρηται δαίτῳ, διὰν μικρόφυχος ὢν, κατὰ-
 ραῖς, λοιδοραῖς, ἐπιβουλαῖς ἀμύνηται τὸν ἠδωκεκότιον. Ταῦ-
 τα τοίνυν καὶ σὺ μὴ ποιήσης μόνον, ἀλλὰ καὶ εὖξαι περὶ
 αὐτοῦ· καὶ γὰρ, ἂν ταῦτα μὴ ποιήσης μόνον, ἀλλὰ καὶ εὖξι

διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν· «Αὐτός πού τρώγει τὸν ἄρτον μαζί μου», διὰ νὰ δείξη εἰς ἐκείνον τὸν ταλαίπωρον, ὅτι δὲν συλλαμβάνεται ἀγνοῶν αὐτό, ἀλλὰ καὶ γνωρίζων πολὺ καλὰ αὐτό, πρᾶγμα πού περισσότερο ἀπὸ ὅλα ἦτο ἱκανὸν νὰ τὸν συγκρατήσῃ. Καὶ δὲν εἶπε, ἴμε παραδίδει, ἀλλὰ, «ἐσήκωσεν ἐναντίον μου τὴν πτέρναν», θέλων νὰ παρουσιάσῃ τὸ δολερὸν καὶ ὕπουλον καὶ μυστικὸν τῆς ἐπιβουλῆς.

3. Αὐτὰ δὲ ἐγράφησαν διὰ νὰ μὴ εἴμεθα μνησικάκοι πρὸς ἐκείνους πού μᾶς ἀδικοῦν, ἀλλὰ νὰ ἐλέγχωμεν αὐτούς καὶ νὰ θρηνηῶμεν· διότι εἶναι ἄξιοι θρήνων, ὄχι αὐτοὶ πού παθαίνουν τὸ κακόν, ἀλλ' ἐκείνοι πού κάμνουν τὸ κακόν· καθ' ὅσον ἀδικεῖ τὸν ἑαυτὸν του εἰς πάρα πολὺ μέγαλον βαθμὸν καὶ ὁ πλεονέκτης καὶ ὁ συκοφάντης καὶ ἐκεῖνος πού διαπράττει κάποιο ἄλλο κακόν, ἐνῶ ἡμᾶς μᾶς ὠφελοῦν τὰ μέγιστα, ἐὰν δὲν ἐκδικούμεθα. Ἐννοῶ δηλαδή τὸ ἐξῆς· Σοῦ ἔκλεψεν ὁ τάδε; σὺ ηὐχαρίστησες καὶ ἐδόξασες τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἀδικίαν; Ἐκαρπώθης μὲ ἐκείνην τὴν εὐχαριστίαν ἀπείρους μισθούς, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια ἐκεῖνος ἐσυγκέντρωσε διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀπερίγραπτον πῦρ. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος· Ἔτι λοιπόν, ἐὰν δὲν ἤμποροῦσα νὰ ἀμυνθῶ πρὸς αὐτὸν πού μὲ ἠδίκησε, τὴν στιγμὴν πού εἶμαι ἀσθενέστερος; ἢ ἤμποροῦσα ἐκεῖνο νὰ εἰπῶ, ὅτι ἤμποροῦσες νὰ δείξης τὴν δυσανασχέτησίν σου καὶ τὴν ἀπελπισίαν σου· διότι αὐτὰ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, τὸ νὰ εὐχηθῶμεν κακὸν δι' ἐκείνον πού μᾶς ἐλύπησε, τὸ νὰ τὸν καταρασθῶμεν μὲ ἀπείρους κατάρας, τὸ νὰ τὸν διαβάλωμεν πρὸς ὅλους. Ἐκεῖνος λοιπόν πού δὲν ἔκαμεν αὐτά, θὰ λάβῃ μισθὸν καὶ διὰ τὸ ὅτι δὲν ἐπρόβαλεν ἄμυναν· εἶναι φανερόν ὅτι, ἂν καὶ ἀκόμη ἦτο κύριος ἐκείνου, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάμῃ αὐτό· καθ' ὅσον ἐκεῖνος πού ἀδικεῖται χρησιμοποιεῖ τὸ παρατυχὸν ὄπλον ὅταν εἶναι μικρόψυχος καὶ ἀντιμετωπίζει αὐτὸν πού τὸν ἠδίκησε μὲ κατάρας, ὕβρεις καὶ ἐπιβουλὰς. Αὐτὰ λοιπόν καὶ σὺ ὄχι μόνον μὴ τὰ κάνῃς, ἀλλὰ εὐχήσου δι' αὐτόν· καθ' ὅσον, ἂν αὐτὰ ὄχι μόνον δὲν τὰ κάνῃς, ἀλλὰ καὶ εὐχηθῆς ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔγινες ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν· διότι

ὑπὲρ αὐτοῦ, τῷ Θεῷ γέγονας ὁμοιος· «εὐχεσθε» γάρ, φησίν, «ὡπὲρ τῶν ἐπηρσαζόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε ὅμοιοι τῷ Πατρὶ ὑμῶν, τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Ὅρᾳς πῶς μέγιστα κερδαίνομεν ἀπὸ τῆς τῶν ἐτέρων
5 ἐπηρείας; Οὐδὲν οὐτίω τὸν Θεὸν εὐφραίνει, ὡς τὸ μὴ ἀποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ. Καὶ τί λέγω μὴ ἀποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ; Τὰναντία μὲν οὖν ἀποδιδόναι ἐπειάγημεν, εὐεργεσίας, εὐχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὸν μέλλοντα αὐτὸν προδιδόναι τοῖς ἐναντίοις πᾶσιν ἡμεῖς αὐτοῦ
10 οἶον, τοὺς πόδας ἐνιπιεν, ἤλεγχε λάθρα, φειδομένως ἐπληρτιεν, ἐθεράπευε, τραπέζης καὶ φιλήμαιος μετεδίδου· καὶ οὐδὲ τοῖτοις ἐγένετο θελτίων, καὶ ὁμοως παρέμενε ὁ Χριστὸς τὰ ἑαυτοῦ ποιῶν. Ἀλλὰ φέρε καὶ ἀπὸ τῶν δούλων σε παιδεύσωμεν, καὶ ἐκ περιουσίας τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ,
15 ἵνα εἰδῆς οὐδεμίαν ἔχοντας ἡμᾶς ἀπολογίας ἀφορμὴν, διανμησοικακῶμεν. Βούλεσθε οὖν εἶπω Μωϋσέα, ἢ εἶτι τὸν λόγον ἀνωτέρω ἀγάγωμεν; Ὅσω γὰρ ἂν ἀρχαιότερα δειχθῆ τὰ παραδείγματα, τοσοῦτω μᾶλλον ἡμεῖς νικώμεθα. Τί δήποτε δέ; Ὅτι τότε δυσκολωτέρα ἦν ἡ ἀρετὴ· οὐδὲ γὰρ ὑπὸ
20 θήκας ἐγγράφους εἶχον ἐκεῖνοι τότε, οὐ βίων παραδείγματα, ἀλλὰ γυμνὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ φύσις ἠγωνίζετο, καὶ ἀνερμάτιστος πανταχοῦ νήχεσθαι ἠναγκάζετο. Διὰ τοῦτο, καὶ τὸν Νῶε ἐπαινῶν, οὐχ ἀπλῶς τέλειον ἐκάλεσεν, ἀλλὰ προσέθηκεν· «Ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ», δηλῶν διὲν ἐκείνῳ
25 τῷ χρόνῳ, διὲ πολλὰ τὰ κωλύματα ἦν· ἐπεὶ μετ' αὐτὸν ἔλαμπαν ἕτεροι, καὶ ὁμοως οὐδὲν ἔλατιον αὐτῶν ἔξει· ἐν γὰρ τοῖς χρόνοις αὐτοῦ τέλειος ἦν.

Τίς οὖν πρὸ Μωϋσέως μακροθύμος; Ὁ μακάριος καὶ γενναῖος Ἰωσήφ, ὃς, τῇ σωφροσύνῃ λάμπας, οὐκ ἔλατιον
30 ἔλαμπε τῇ μακροθυμίᾳ· ἐπρόσθη γὰρ, οὐδὲν ἠδικηκῶς, ἀλ-

11. Ματθ. 5, 44 - 45.

12. Γέν. 6, 9.

λέγει· «Προσεύχεσθε δι' ἐκείνους πού σᾶς κακομεταχειρίζονται καὶ σᾶς ἀδικοῦν, διὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν οὐράνιον Πατέρα σας»¹¹.

Βλέπεις πῶς ἀποκομίζομεν μέγιστον κέρδος ἀπὸ τὴν ἀδικίαν τῶν ἄλλων; Τίποτε δὲν εὐχαριστεῖ τόσον πολὺ τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ μὴ ἀνταποδίδωμεν κακὸν εἰς τὸ κακόν. Καὶ διατί λέγω νὰ μὴ ἀνταποδίδωμεν κακὸν εἰς τὸ κακόν; Διότι ἐλάβομεν ἐντολὴν ν' ἀνταποδίδωμεν τὰ ἀντίθετα, εὐεργεσίας καὶ εὐχᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐκείνον πού ἐπρόκειτο νὰ τὸν προδώσῃ τὸν ἤμειψε μὲ ὅλα ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα· δηλαδὴ ἔπλυνε τὰ πόδια του, τὸν ἤλεγχε ὄχι φανερά, τὸν ἔπληττε μὲ μαλακὸν τρόπον, τὸν ὑπηρέτει, τὸν ἔκαμνε μέτοχον τῆς τραπέζης καὶ τοῦ φιλήματος· καὶ οὔτε μὲ αὐτὰ ἔγινε καλύτερος, καὶ ὅμως ἐπέμενε ὁ Χριστὸς νὰ κάμνῃ ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν. Ἄλλ' ἐμπρὸς νὰ σὲ διδάξωμεν καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ μὲ ἀφθονίαν ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διὰ νὰ γνωρίσης ὅτι δὲν ἔχομεν καμμίαν λογικὴν δικαιολογίαν, ὅταν μνησικακῶμεν. Θέλετε νὰ ἀναφέρω τὸν Μωϋσῆν ἢ νὰ ἀναφερθῶ εἰς ἀκόμη παλαιότεραν ἐποχὴν; Διότι, ὅσον περισσότερο ἀρχαιότερα παραδείγματα ἀναφερθοῦν, τόσον περισσότερο ἡμεῖς νικώμεθα. Καὶ διατί τέλος πάντων; Διότι τότε ἦτο δυσκολωτέρα ἡ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς· καθ' ὅσον ἐκεῖνοι τότε δὲν εἶχον οὔτε γραπτὰς ἐντολάς, οὔτε παραδείγματα ἀπὸ ζωὴν ἄλλων, ἀλλ' ἠγωνίζετο ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀπογυμνωμένη τελείως καὶ ἠναγκάζετο χωρὶς κανὲν ἐφόδιον νὰ πλῆῃ παντοῦ. Διὰ τοῦτο, ἐπαινῶν τὸν Νῶε, ὄχι ἀπλῶς τὸν ὠνόμασε τέλειον, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν, «εἰς τὴν γενεάν του»¹², διὰ νὰ δείξῃ ὅτι διέπρεψε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ὅταν ἦσαν πολλὰ τὰ ἐμπόδια· διότι μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἔλαμψαν καὶ ἄλλοι, καὶ ὅμως εἰς τίποτε δὲν ὑπολείπεται ἀπὸ αὐτοῦ· καθ' ὅσον ἦτο τέλειος διὰ τὴν ἐποχὴν του.

Ποῖος λοιπὸν ἦτο πρὶν ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν μακρόθυμος; Ὁ μακάριος καὶ γενναῖος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος, διαλάμψας ὡς πρὸς τὴν σωφροσύνην, δὲν διέλαμψε ὀλιγώτερον καὶ ὡς πρὸς τὴν μακροθυμίαν· διότι ἐπωλήθη χωρὶς νὰ ἠδίκησεν

λὰ θεραπεύων, δουλεύων, τὰ οἰκειῶν πάντα ἐπιδεικνύμε-
 νος. Καίηνεγκαν γοῦν αὐτῷ ψόγον πονηρόν, καὶ οὐκ ἠμύ-
 ναιο, καίτοι τὸν πατέρα ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπῆλ-
 θε κομίζων αὐτοῖς εἰς τὴν ἔρημον τροφήν, καί, οὐχ εὐρῶν
 5 αὐτούς, οὐ περιεκάκησεν, οὐδὲ ὑπέστρεψε (καίτοι γε εἶχε
 πρόφασιν, εἴ γε ἐβούλειο), ἀλλὰ πρὸς τὰ θηρία καὶ τοὺς
 ὤμους ἐκείνους ἔμενεν, ἀδελφοῦ γνησίου φυλάτιων προ-
 αίρειν· πάλιν τὸ δεσμοτήριον οἰκήσας καὶ τὴν αἰτίαν ἐ-
 ρωτηθεῖς, οὐδὲν εἶπε περὶ αὐτῶν πονηρόν, ἀλλ' ὅτι «οὐδὲν
 10 ἐποίησα» καὶ «κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων»· καὶ με-
 τὰ ταῦτα πάλιν, γενόμενος κύριος, καὶ ἔθρεψε καὶ ἀπῆλ-
 λαξε μυρίων δεινῶν. Ἄν γὰρ νήφωμεν, οὐκ ἰσχύει τοῦ
 πλησίον ἢ κακία τῆς ἀρετῆς ἡμᾶς ἐκβαλεῖν τῆς ἑαυτῶν.

Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι τοιοῦτοι, ἀλλὰ καὶ ἀπέδυσαν καὶ ἀνε-
 15 λεῖν ἐπεχείρησαν καὶ ὄνειδιζουσι τὸ ἐνύπνιον, καίτοι καὶ
 τροφήν παρ' αὐτοῦ κομισάμενοι, καὶ ζωῆς καὶ ἐλευθερίας
 αὐτὸν ἐκβαλεῖν ἐπεχείρουν, καὶ οἱ μὲν ἡσθητιῶν, τὸν δὲ ἀ-
 δελφὸν περιεώρων ἐν λάκκῳ γυνῶν ἐρριμμένον. Τί ταύ-
 τῆς τῆς θηριωδίας γένοιτ' ἂν χεῖρον; πόσων ἀνδροφόνων
 20 οὐκ ἦσαν χεῖρους; Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ αὐτὸν ἀνεγκύσαν-
 τες, μυρίοις θανάτοις παρέδωκαν, ἀνθρώποις βαρβάροις
 καὶ ἀγρίοις αὐτὸν ἀποδόμενοι, πρὸς βαρβάρους μέλλουσιν
 ἀπιέναι. Ἄλλ' αὐτός, γενόμενος βασιλεύς, οὐ μόνον τὴν
 τιμωρίαν αὐτοῖς ἀφῆκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτούς,
 25 τὸ γε εἰς αὐτὸν ἦκον, ἀπῆλλαξεν, οἰκονομίαν Θεοῦ τὰ γε-
 γεννημένα καλῶν, οὐ πονηρίαν ἐκείνων καὶ ἅπερ δὲ ἐποί-
 ησεν εἰς αὐτούς, οὐ μνησικακῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ
 ταῦτα πάντα ὑπεκρίνατο. Μετὰ γοῦν ταῦτα, ἐπειδὴ εἶδεν
 ἀντεχομένους αὐτοῦ, ἔθρεψε τὸ προσωπεῖον εὐθέως καὶ ὠλό-

εἰς τίποτε, καὶ ὅμως ὑπηρετεῖ, γίνεται δοῦλος καὶ ὑφίσταται ὅλα τὰ τῶν δούλων. Τοῦ ἀπέδωσαν λοιπὸν πονηρὰν κατηγορίαν, καὶ ὅμως δὲν ἠμύνθη, ἄν καὶ εἶχε μὲ τὸ μέρος τοῦ τὸν πατέρα του, ἀλλὰ καὶ ἔφυγε διὰ νὰ φέρῃ τροφήν εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον, καί, ἄν καὶ δὲν ἠῦρεν αὐτοὺς, δὲν κατελήφθη ἀπὸ ἀπελπισίαν, οὔτε ἐπέστρεψεν (ἄν καὶ βέβαια εἶχε δικαιολογίαν, ἐὰν φυσικὰ τὸ ἤθελεν), ἀλλ' ἐξηκολούθησεν, ἀπέναντι εἰς ἐκεῖνα τὰ θηρία καὶ τοὺς σκληροὺς ἐκείνους ἀδελφοὺς, νὰ δείχνῃ διάθεσιν γνησίου ἀδελφοῦ· πάλιν, ὅταν ἐφυλακίσθη καὶ ἠρωτήθη διὰ τὴν αἰτίαν τῆς φυλακίσεώς του, δὲν εἶπε τίποτε τὸ κακὸν δι' αὐτοὺς, ἀλλ' ὅτι «Δὲν ἔκαμα τίποτε» καὶ «ἐκλάπην μὲ κακὸν τρόπον ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Ἑβραίων»¹³ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πάλιν, ὅταν ἔγινε κύριος, καὶ τοὺς ἔδωσε τροφήν καὶ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ ἀπείρους συμφορὰς. Διότι, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, δὲν ἠμπορεῖ ἡ κακία τοῦ πλησίον μας νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν μας.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν τέτοιοι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξέδυσαν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ τὸν περιγελοῦν διὰ τὸ ὄνειρόν του, ἄν καὶ τροφήν ἔλαβον ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐπροσπαθοῦσαν νὰ τοῦ στερήσουν τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ αὐτοὶ μὲν ἔτρωγον, ἐνῶ τὸν ἀδελφόν των τὸν ἔβλεπον ἐρριμμένον γυμνὸν μέσα εἰς τὸν λάκκον. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν θηριωδίαν; ἀπὸ πόσους ἀνθρωποκτόνους δὲν ἦσαν χειρότεροι; Καὶ μετὰ δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὸν ἔβγαλον ἀπὸ τὸν λάκκον, τὸν παρέδωσαν εἰς μυρίους θανάτους, πωλήσαντες αὐτόν εἰς ἀνθρώπους βαρβάρους καὶ ἀγρίους, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ μεταβοῦν πρὸς βαρβάρους. Ἄλλ' αὐτός, ὅταν ἔγινε βασιλεὺς, ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ τοὺς ἀπήλλαξε καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὅσον φυσικὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ αὐτόν, ἀποκαλῶν τὰ ὅσα συνέβησαν οἰκονομίαν Θεοῦ, ὄχι πονηρίαν ἐκείνων· καὶ ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς, δὲν τὰ ἔκαμεν ἀπὸ μνησικακίαν, ἀλλ' ἐπροσποῖετο ὅλα αὐτὰ χάριν τοῦ ἀδελφοῦ του. Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ, ὅταν εἶδεν αὐτοὺς νὰ ὑπερασπίζονται τὸν ἀδελφόν

λυξε καὶ περιεπιτύξατο, ὡς τὰ μέγιστα εὐηργετημένος, ὁ
 πάλαι παρ' αὐτῶν ἀνηρημένος· καὶ πάντας αὐτοὺς εἰς Αἴ-
 γυπιον καιήγαγε, καὶ μυρίας εὐεργεσίας ἠμείψατο.

Τίνα οὖν ἔξομεν ἀπολογίαὺν μετὰ νόμον καὶ χάριν καὶ
 5 τοσαύτης φιλοσοφίας ἐπίδοσιν μηδὲ τὸν πρὸ τῆς χάριτος
 καὶ τοῦ νόμου ζηλώσαντες; τίς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κο-
 λάσεως; Οὐ γὰρ ἔστι, οὐκ ἔστι τι μνησικακίας χαλεπώ-
 τερον. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλων
 εἶτα οὐκ ἀπαιτηθεὶς καὶ πάλιν ἀπαιτηθεὶς· οὐκ ἀπαιτηθεὶς
 10 μὲν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἀπαιτηθεὶς δὲ διὰ
 τὴν οἰκείαν πονηρίαν καὶ τὸ μνησικακῆσαι τῷ συνδούλῳ.
 "Ἄπερ πάντα μαθόντες, ἀφῶμεν τοῖς πλησίον τὰ ἁμαρτήμα-
 τα, καὶ τοῖς ἐναντίοις αὐτοὺς ἀμειβώμεθα, ἵνα καὶ τῆς
 παρὰ τοῦ Θεοῦ τύχωμεν φιλανθρωπίας χάριτι καὶ φιλαν-
 15 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

των άμέσως έρριψε τὸ προσωπεῖον καὶ ἔκλαυσε πικρὰ καὶ τοὺς ἀγκάλιασεν, ὡσάν νὰ ἔτυχε μεγίστης εὐεργεσίας, αὐτὸς ποὺ παλαιότερον εἶχε παραδοθῆ ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὸν θάνατον· καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τοὺς ηὐεργέτησε μὲ ἀμετρήτους εὐεργεσίας.

Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαὺν θὰ ἔχωμεν, ὅταν, μετὰ ἀπὸ τὸν νόμον ποὺ μᾶς ἐδόθη καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν τόσον ἀνωτέραν φιλοσοφίαν, δὲν μιμηθῶμεν ἐκεῖνον ποὺ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον καὶ τὴν χάριν; ποῖος θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κόλασιν; Πράγματι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε φοβερώτερον ἀπὸ τὴν μνησικακίαν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐφανέρωσεν ἐκεῖνος ποὺ ὤφειλε τὰ μύρια τάλαντα¹⁴, ποὺ κατ' ἀρχὴν μὲν δὲν τοῦ ἐζητήθησαν, κατόπιν ὅμως τοῦ ἐζητήθησαν· δὲν τοῦ ἐζητήθησαν μὲν ἐξ αἰτίας τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐζητήθησαν δὲ λόγῳ τῆς ἰδικῆς του πονηρίας καὶ τῆς μνησικακίας του κατὰ τοῦ συνδούλου του. Ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ἐγνωρίσαμεν, ἃς συγχωρήσωμεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν πλησίον μας καὶ ἃς τοὺς ἀνταποδίδωμεν τὰ ἀντίθετα, διὰ νὰ τύχωμεν καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπίας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλάνθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ΄

Ίω. 13, 20 - 35

«*Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· Ὁ λαμβάνων ἐάν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει, καὶ ὁ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν πέμψαντά με*».

5 1. Μεγάλη τῆς περὶ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ θεραπείας ἢ ἀνταπόδοσις, καὶ τοὺς καρποὺς ἐντεῦθεν ἡμῖν ἀποδίδουσιν· «ὁ δεχόμενος» γάρ, φησί, «ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται»· «ὁ δὲ λαμβάνων ἐμὲ λαμβάνει τὸν πέμψαντά με». Τοῦ δὲ τὸν
10 Χριστὸν δέξασθαι καὶ τὸν τούτου Πατέρα τί γένοιτ' ἂν ἴσον; Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία πρὸς τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα; τί δὲ κοινὸν ἔχει πρὸς ὃ εἶπεν, «*Ἐὰν ποιῆτε ταῦτα, μακάριοί ἐστε*», τὸ ἐπαγαγεῖν, «*Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς*»; Μεγάλη, καὶ σφόδρα συνάδουσα· καὶ σκόπει πῶς. Ἐπειδὴ
15 γὰρ ἔμελλον ἐξιέναι, καὶ πολλὰ πάσχειν δεινά, δύο τρόποις αὐτοὺς παραμυθεῖται· ἐνὶ μὲν, τῷ παρ' ἐαυτοῦ, ἐτέρῳ δέ, τῷ παρ' ἐτέρῳ. Ἐὰν γὰρ φιλοσοφῆτε, φησί, ἐμὲ διὰ παρὸς ἔχοντες ἐν μνήμῃ καὶ ἄπερ ἔπαθον, καὶ ἄπερ ἐποίησα περιφέροντες ἅπαντα, ραδίως οἴσεται τὰ δεῖ-
20 νά. Οὐ τούτῳ δὲ μόνῳ τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ παρὰ πάντων πολλῆς ἀπολαύειν θεραπείας. Καὶ τὸ μὲν πρότερον ἐδήλωσεν, εἰπὼν, «*Ἐὰν ποιῆτε ταῦτα, μακάριοί ἐστε*», τὸ δὲ ἕτερον, «ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται» λέγων· τὰς γὰρ πάντων ἀνέωξεν αὐτοῖς οἰκίας, ὥστε καὶ ἐκ τῆς τῶν

1. Ματθ. 10, 40.

2. Ίω. 13, 17.

3. Ματθ. 10, 40.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ΄

Ίω. 13, 20 - 35

«Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος πού δέχεται κάποιον πού ἐγώ θά στείλω, ἐμένα δέχεται, καί ἐκεῖνος πού δέχεται ἐμένα, δέχεται ἐκεῖνον πού μέ ἀπέστειλεν εἰς τόν κόσμον».

1. Μεγάλη εἶναι ἡ ἀνταπόδοσις τοῦ Θεοῦ διὰ τήν προσφερομένην ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς δούλους του καί ἀπό αὐτήν τήν πρᾶξιν μας χορηγεῖ εἰς ἡμᾶς τήν ἀμοιβήν· διότι λέγει «ἐκεῖνος πού δέχεται ἐσᾶς, δέχεται ἐμένα»¹ «ἐκεῖνος δέ πού δέχεται ἐμένα, δέχεται ἐκεῖνον πού μέ ἔστειλεν εἰς τόν κόσμον». Τί δέ θά ἠμποροῦσε νά υπάρξῃ ἴσον μέ τὸ νά δεχώμεθα τόν Χριστόν καί τόν Πατέρα αὐτοῦ; Καί ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα πού ἐλέχθησαν προηγουμένως; τί κοινὸν δέ ἔχει πρὸς ἐκεῖνο πού εἶπεν, «Ἐὰν πράττετε αὐτά, θά εἰσθε μακάριοι»², ἡ προσθήκη «Ἐκεῖνος πού δέχεται ἐσᾶς»; Εἶναι μεγάλη ἡ σχέσις καί πάρα πολὺ ἀρμονική καί πρόσεχε πῶς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νά ἐξέλθουν εἰς τόν κόσμον καί νά ὑποστοῦν πολλὰ κακά, τοὺς παρηγορεῖ μέ δύο τρόπους· μέ ἓνα μὲν πού ἔχει σχέσιν μέ τόν ἑαυτὸν του, μέ ἄλλον δέ, πού ἔχει σχέσιν μέ ἄλλους. Διότι, λέγει, ἐὰν φιλοσοφῆτε, ἔχοντες συνεχῶς εἰς τήν μνήμην σας ἐμένα καί σκεπτόμενοι αὐτὰ πού ἔπαθον καί ὅλα ὅσα ἔκαμα, εὐκολα θά ὑποφέρετε τὰ δεινά. Ὅχι δέ μόνον μέ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καί μέ τὸ ὅτι θά ἀπολαμβάνετε πολλάς ὑπηρεσίας ἀπὸ ὅλους. Καί τὸ μὲν πρῶτον τὸ ἐδήλωσε μέ τὰ λόγια, «Ἐὰν πράττετε αὐτά, θά εἰσθε μακάριοι», τὸ δέ ἄλλο λέγων, «ἐκεῖνος πού δέχεται ἐσᾶς, δέχεται ἐμένα»³ διότι ἤνοιξεν εἰς αὐτοὺς τὰς οἰκίας ὅλων, ὥστε καί μέ τήν φιλοσο-

· τρώσιων φιλοσοφίας καὶ ἐκ τῆς τῶν θεραπευόντων προθυμίας διπλῆν ἔχειν παράκλησιν.

Εἶτα, ἐπειδὴ ταῦτα αὐτοῖς διετάξαι, ὡς μέλλουσι τὴν οἰκουμένην διαιρέχειν ἅπασαν, ἐγνοῶν διὲν ἐκατέρων τούτων ὁ προδότης ἀπεσιέρεται, καὶ οὐδενὸς αὐτῶν ἀπολαύσεται, οὔτε τῆς ἐν τοῖς πόνοις ὑπομονῆς, οὔτε τῆς τῶν ὑποδεχομένων θεραπείας, ἐταράχθη πάλιν ὅπερ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐπισημαινόμενος, καὶ δηλῶν διὲν δι' ἐκεῖνον ταράσσειται, ἐπάγει «Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐταράχθη τῷ
10 πνεύματι καὶ ἐμαρτύρησε καὶ εἶπεν Εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με». Πάλιν εἰς πάντας περιτίθει τὸν φόβον τῷ μὴ ὀνομασιὲν εἰπεῖν οἱ δὲ ἀποροῦνται, καίτοι ἑαυτοῖς μηδὲν συνειδότες πονηρὸν τῶν οἰκείων γὰρ λογισμῶν ἀπόφασιν τοῦ Χριστοῦ πισιοτέραν ἠγοῦντο. Διὸ καὶ ἔβλεπον εἰς ἀλ-
15 λήλους. Τῷ μὲν οὖν εἰς ἓνα περισιῆσαι τὸ πᾶν, ὑπειμένετο τὸν φόβον, τῷ δὲ προσθεῖναι, «Εἰς ἐξ ὑμῶν», συνειάρασεν ἅπαντας. Τί οὖν; Οἱ μὲν ἄλλοι βλέποντιν εἰς ἀλλήλους, ὁ δὲ πανταχοῦ θερμὸς Πέτρος τῷ Ἰωάννῃ νεύει ἐπειδὴ γὰρ καὶ πρότερον ἐπειμήθη, καί, βουλομένου νί-
20 ψαι, ἐκώλυσε, καὶ πανταχοῦ εὐρίσκειται ἀπὸ πόθου μὲν ὀρμῶν, ἐγκαλούμενος δέ, τούτου χάριν, οὔτε ἠσύχασεν, οὔτε ἐφθέγγαστο, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ Ἰωάννου θούλειται μαθεῖν.

Ἐκεῖνο δὲ ἄξιον διαπορῆσαι, τί δήποτε, πάντων ἀγωνιώτων, τρεμόντων, τοῦ κορυφαίου δεδοκίτιος, ὁ Ἰωάννης, ὡςπερ ἐντροφῶν, ἀνάκειται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἰησοῦ καὶ οὐκ ἀνάκειται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σιγήθει καὶ οὐ

φικὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ὅλης ζωῆς των καὶ μὲ τὴν προθυμίαν ἐκείνων ποῦ θὰ τοὺς ὑπηρετοῦσαν νὰ ἔχουν διπλὴν παρηγορίαν.

Ἔπειτα, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς αὐτὰς τὰς ἐντολάς, καθ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ διατρέξουν ὅλην τὴν οἰκουμένην, σκεπτόμενος ὅτι ὁ προδότης ἐστερήθη καὶ τὰ δύο αὐτὰ καὶ ὅτι δὲν θ' ἀπολαύσῃ κανὲν ἀπὸ αὐτά, οὔτε τὴν ὑπομονὴν εἰς τοὺς κόπους, οὔτε τὴν ὑπηρεσίαν ἐκείνων ποῦ θὰ τοὺς ὑπεδέχοντο, ἐταράχθη πάλιν· αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπισημαίνων καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δι' ἐκείνον τaráσσεται, προσθέτει· «Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς, ἐταράχθη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του καὶ ἔδωσεν ἐπιβεβαίωσιν καὶ εἶπεν· Ἔνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ παραδώσῃ». Πάλιν εἰς ὅλους δημιουργεῖ τὸν φόβον μὲ τὸ νὰ μὴ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ προδότου· ἐκείνοι δὲ κυριεύονται ἀπὸ ἀπορίαν, μολονότι δὲν ἠσθάνοντο τίποτε τὸ κακὸν διὰ τὸν ἑαυτῶν· διότι ἐθεωροῦσαν πρὸ ἀξιόπιστον τὴν γνώμην τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των λογισμούς. Διὰ τοῦτο καὶ ἔβλεπον ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Μὲ τὸ νὰ περιορίσῃ λοιπὸν τὸ ὅλον γεγονός τῆς προδοσίας εἰς ἕνα, περιώριζε τὸν φόβον, μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ ὅμως, «Ἔνας ἀπὸ σᾶς», συνετάρασεν ὅλους γενικῶς. Τί λοιπόν; Οἱ μὲν ἄλλοι βλέπουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὁ δὲ θερμὸς εἰς κάθε περίπτωσιν Πέτρος κάμνει νεῦμα εἰς τὸν Ἰωάννην· ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ προηγουμένως ἐπετιμήθη· καὶ ἠμπόδισε τὸν Ἰησοῦν ποῦ ἤθελε νὰ πλύνῃ τὰ πόδια του καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν εὐρίσκεται μὲν νὰ ἐκδηλώνῃ μὲ ὄρμην τὴν ἀγάπην του, νὰ ἐπιτιμᾶται δέ, φοβούμενος ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος, οὔτε ἡσύχασεν, οὔτε ὠμίλησεν, ἀλλὰ θέλει νὰ μάθῃ, διὰ μέσου τοῦ Ἰωάννου.

Ἄξιον δὲ ἀπορίας εἶναι ἐκεῖνο, διατί τέλος πάντων, ἐνῶ ὅλοι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ τρόμον καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν φοβεῖται, ὁ Ἰωάννης, ὡσὰν κατὰ κάποιον τρόπον νὰ εὐρίσκετο εἰς διασκέδασιν, εἶναι πεσμένος εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ὄχι μόνον εἶναι πεσμένος εἰς τὴν ἀγκάλην του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ στήθος του·

τοῦτο μόνον ἄξιον ζητήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς. Τί δὲ τοῦτο
 ἐστιν; Ὁ περὶ ἑαυτοῦ λέγει «Ὁν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς». Διὰ
 τί γὰρ μηδεὶς ἕτερος τοῦτο εἶπε περὶ αὐτοῦ, καίτοι καὶ
 οἱ ἄλλοι ἠγαπῶντο; Ἀλλ' οὗτος πλέον τῶν ἄλλων. Εἰ δὲ
 5 μηδεὶς ἄλλος τοῦτο περὶ αὐτοῦ εἶπεν, ἀλλ' αὐτὸς περὶ ἑ-
 αυτοῦ, θαυμασιὸν οὐδέν. Ποιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ Παῦλος, και-
 ροῦ καλοῦντος, οὕτω λέγων «Οἶδα ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν
 δέκα τεσσάρων», καίτοι γε οὐ μικρὰ αὐτοῦ διῆλθεν ἐγ-
 κώμια ἕτερα. Ἡ μικρὸν εἶναί σοι δοκεῖ ἰό, ἀκούσαντα,
 10 «Ἀκολουθεῖ μοι», εὐθέως ἀφέντα τὰ δίκτυα καὶ τὸν πα-
 τέρα ἀκολουθῆσαι, καὶ τὸ μετὰ Πέτρον μόνον αὐτὸν λα-
 βεῖν εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἀλλαγῶ πάλιν εἰς οὐκίαν εἰσελθόν-
 τα; Αὐτὸς δὲ ἠλίκον ἐγκώμιον τοῦ Πέτρον διῆλθε, καὶ
 οὐκ ἀπεκρύφατο, εἰρηκέναι τὸν Χριστὸν λέγων, «Πέτρε,
 15 φιλεῖς με πλέον τούτων»; Καὶ πανταχοῦ δὲ δείκνυσιν αὐ-
 τὸν θεομὸν καὶ γνησίως ἔχοντα πρὸς αὐτόν. Ὅτι γοῦν
 ἔλεγεν, «Οὗτος δὲ τί;», ἐκ πολλοῦ πόθου τοῦτο ἔλεγε.

Διὰ τοῦτο οὖν ἄλλος οὐδεὶς εἶπε περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ-
 δὲ αὐτὸς εἶπεν ἄν, εἰ μὴ εἰς τοῦτο ἐνέπεσε τὸ χωρίον
 20 εἰ γὰρ, εἰπὼν διὰ Πέτρον ἐνευσεν Ἰωάννη ἐρωτῆσαι, καὶ
 μηδὲν ἄλλο προσέθηκε, πολλὴν ἐποίει τὴν ἀπορίαν καὶ ζη-
 τεῖν ἠνάγκαζεν ἡμᾶς τὴν αἰτίαν διὰ τοῦτο, λύων αὐτὸς
 ταύτην, «ἀνέκειτο», φησὶν, «εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἰησοῦ».
 Ἡ μικρὸν οἶει μεμαθηκέναι, ἀκούσας διὰ «ἀνέκειτο», καὶ
 25 τισαύτης αὐτοῖς ὁ διδάσκαλος μειεδίδου παρρησίας; Εἰ
 καὶ τούτου τὴν αἰτίαν ζητεῖς μαθεῖν, ἀγάπης τὸ πρᾶγμα
 ἦν· καὶ διὰ τοῦτο φησὶν «Ὁν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς». Ἐγὼ
 δὲ αὐτόν καὶ δι' ἄλλο οἶμαι τοῦτο ποιεῖν, βουλόμενον δεῖ-

5. Β' Κορ. 12, 2.

6. Ματθ. 4, 20.

7. Ματθ. 17, 1.

8. Λουκᾶ 8, 51.

9. Ἰω. 21, 15.

10. Ἰω. 21, 21.

καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ ἄξιον ἐρεῦνης, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς. Ποῖο δὲ εἶναι αὐτό; Αὐτὸ ποὺ λέγει διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἄτον ὁποῖον ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς». Διατί λοιπὸν κανεῖς ἄλλος δὲν εἶπεν αὐτὸ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, μολονότι καὶ οἱ ἄλλοι ἡγαπῶντο; Ἄλλ' αὐτὸς ἡγαπᾶτο περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἐὰν δὲ κανεῖς ἄλλος δὲν εἶπεν αὐτὸ διὰ αὐτόν, ἀλλ' αὐτὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον θαυμασμοῦ. Αὐτὸ τὸ κάμνει καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν τὸ ἐπιτρέπη ἢ περίπτωσις, λέγων τὸ ἐξῆς ἄ «Γνωρίζω ἄνθρωπον ποὺ πρὶν ἀπὸ δέκα τέσσαρα ἔτη»⁵, ἄν καὶ βέβαια δὲν εἶναι μικρὰ καὶ ἄλλα ἐγκώμια ποὺ ἔπλεξε διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι μικρὸν τὸ ὅτι, ἀκούσας τὸ ἄ «Ἀκολούθει μοι»⁶, ἀμέσως, ἀφοῦ ἄφησε τὰ δίκτυα καὶ τὸν πατέρα του, ἡκολούθησεν αὐτόν, καὶ τὸ ὅτι ἔλαβε μόνον αὐτόν μαζί μὲ τὸν Πέτρον εἰς τὸ ὄρος⁷, καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν πάλιν ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν⁸; Ὁ ἴδιος δὲ πόσον μέγα ἐγκώμιον διετύπωσε διὰ τὸν Πέτρον καὶ δὲν ἀπέκρυψε νὰ εἰπῆ αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ Χριστός, ἄ «Πέτρε, μὲ ἀγαπᾷς περισσότερο ἀπὸ αὐτούς»⁹; Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν δὲ τὸν παρουσιάζει θερμὸν ἀπὸ ἀγάπην καὶ νὰ ἔχη γνησίας διαθέσεις πρὸς αὐτόν. Ὅταν λοιπὸν ἔλεγεν, ἄ «Αὐτὸς δὲ τί θὰ πάθῃ;»¹⁰, τὸ ἔλεγεν ἀπὸ πολλὴν ἀγωνίαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν κανεῖς ἄλλος δὲν εἶπε περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε ὁ ἴδιος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῆ, ἐὰν δὲν ἀνεφέρετο εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τοῦ εὐαγγελίου ἄ διότι, ἐὰν, λέγων ὅτι ὁ Πέτρος ἔκαμε νεῦμα εἰς τὸν Ἰωάννην νὰ ἐρωτήσῃ, δὲν ἐπρόσθετε τίποτε ἄλλο, θὰ ἐδημιουργοῦσε πολλὴν ἀπορίαν, καὶ θὰ μᾶς ἡνάγκαζε νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν αἰτίαν ἄ διὰ τοῦτο, λύων ὁ ἴδιος αὐτὴν τὴν ἀπορίαν, λέγει ὅτι ἄ «ἦτο πεσμένος εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ Ἰησοῦ». Ἡ νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ μάθῃς, ἀκούσας ὅτι ἄ «ἦτο πεσμένος εἰς τὴν ἀγκάλην του», τὸ ὅτι ὁ διδάσκαλος παρεῖχεν εἰς αὐτούς τόσον μεγάλην παρρησίαν; Ἐὰν ζητῆς νὰ μάθῃς καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, ἦτο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀποτέλεσμα ἀγάπης ἄ διὰ τοῦτο λέγει ἄ «τὸν ὁποῖον ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς». Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι αὐτὸς τὸ κάμνει αὐτὸ καὶ δι' ἄλλον

ξαι ἀλλότριον ἑαυτὸν τοῦ ἐγκλήματος· διὰ τοῦτο παροησιάζεται καὶ θαρρεῖ. Ἐπεὶ διὰ τί μὴ ἐν ἄλλῳ χωρίῳ τοῦτο εἶπεν, ἀλλ' ὅτι ὁ κορυφαῖος ἔνευσεν; Ἴνα γὰρ μὴ νομίσῃς ὅτι ὡς μείζονι ὄντι ἔνευσεν, λέγει ὅτι διὰ τὴν πολλήν ἀγάπην τοῦτο ἐγίνετο. Τί δὲ καὶ ἐπιπίπτει τῷ σιῆθαι; Οὐδὲν οὐδέπω περὶ αὐτοῦ μέγα ὑπόπιενον· ἄλλως δὲ καὶ τὴν ἀθνημίαν κατεπράυνεν· εἰκὸς γὰρ καὶ τὴν ὄψιν αὐτῶν εἶναι κατηφῆ τότε· εἰ γὰρ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐταράχθησαν, πολλῷ μᾶλλον ταῖς ὄψεσι. Μειλισσόμενος τοίνυν αὐτοὺς καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῇ ἐρωτήσῃ, προσοδοποιεῖ καὶ συγχωρεῖ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὸ σιῆθος.

Σκέπει δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ ἀκόμψαστον· οὐ γὰρ εἶπε τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὅτι «ὄν ἠγάπα», καθάπερ καὶ Παῦλος, ὅτι ἔλεγεν· «Οἶδα ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν δέκα τεσσάρων». Τότε δὴ πρῶτον αὐτὸν ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐδὲ τίτε ὀνομασί, ἀλλὰ πῶς; «ὦ ἐγὼ θάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω». Καὶ ὁ τρόπος ἐντριπτικός· οὐδὲ γὰρ τὴν τράπεζαν ἠδέσθη, τοῦ αὐτοῦ ἄριου κοινωνήσας. Ἔσιω· ἡ κοινωνία τῶν ἄλλων οὐκ ἐνέτριψε, τὸ καὶ παρ' αὐτοῦ δέξασθαι τὸ ψωμίον τίνα οὐκ ἂν ἐπεσπίασαι; Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνον· διὸ καὶ «ὁ Σατανᾶς τότε εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν», γελᾶσας αὐτὸν τῆς ἀναισχυρίας· ἕως γὰρ ἦν τοῦ χοροῦ, οὐκ ἐτόλμα ἐπιπηδῆσαι, ἀλλ' ἔξωθεν προσέβαλλεν, ἐπειδὴ δὲ δῆλον αὐτὸν ἐποίησε καὶ ἀφώρισεν, ἐπεπήδησε λοιπὸν μετὰ ἀδείας· οὐδὲ γὰρ ἔδει τοιοῦτον ὄντα καὶ ἀδιόρθωτον ἐπὶ πολὺ μένοντα κατέχειν ἔνθον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξέβαλεν αὐτὸν λοιπόν, καὶ ἀποτιμη-

λόγον, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξη τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀμέτοχον τῆς κατηγορίας τοῦ Κυρίου· διὰ τοῦτο λαμβάνει παρρησίαν καὶ θάρρος. Καὶ διατί δὲν τὸ εἶπεν αὐτὸ εἰς ἄλλο χωρίον, ἀλλὰ ὅταν ὁ κορυφαῖος τοῦ ἔκαμε νεῦμα; Διὰ νὰ μὴ νομίσῃς δηλαδὴ ὅτι τοῦ ἔκαμε τὸ νεῦμα μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ἦτο ἀνώτερος, λέγει ὅτι αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀγάπης του. Καὶ διατί πίπτει εἰς τὸ στῆθος του; Τίποτε μέχρι τότε σπουδαῖον δὲν ὑπωπτεύοντο περὶ αὐτοῦ· ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν λύπην των κατεπράυνεν· διότι φυσικὸν ἦτο τότε καὶ τὰ πρόσωπά των νὰ εἶναι σκυθρωπά· διότι, ἐὰν ἔννοιωσαν ταραχὴν εἰς τὰς ψυχὰς των, πολὺ περισσότερον αὐτὴ ἐγένεν αἰσθητὴ εἰς τὰ πρόσωπά των. Καταπραῦνων λοιπὸν αὐτοὺς καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὴν ἐρώτησιν, προετοιμάζει τὴν ὁδὸν καὶ ἐπιτρέπει νὰ πέσῃ εἰς τὸ στῆθος του.

Πρόσεχε δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἔλλειψιν καυχήσεως· διότι δὲν εἶπε τὸ ὄνομα, ἀλλὰ «αὐτὸν ποὺ ἠγάπα», ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν· «Γνωρίζω ἄνθρωπον πρὶν ἀπὸ δέκα τέσσαρα ἔτη»¹¹. Τότε λοιπὸν πρῶτον ἐλέγχει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τότε ὄχι μὲ τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ πῶς; «Ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ δώσω τὸ τεμάχιον ἄρτου ἀφοῦ τὸ βυθίσω εἰς τὸν ζυμόν». Καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς προκαλεῖ ἐντροπὴν· διότι δὲν ἐσεβάσθη οὔτε τὴν τράπεζαν, ἀφοῦ ἔφαγεν ἀπὸ τὸν ἴδιον ἄρτον. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν δὲν τὸ ἔκαμε νὰ νοιώσῃ ἐντροπὴν, τὸ ὅτι ὅμως ἔλαβε τὸ τεμάχιον ἄρτου ἀπὸ τὸν Κύριον ποίου τὴν προσοχὴν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ προσελκύσῃ; Ἄλλ' ὄχι ἐκεῖνον· διὰ τοῦτο καὶ «ὁ Σατανᾶς τότε εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν», γελάσας αὐτὸν μὲ τὴν ἀναισχυντίαν· διότι ἕως ὅτου ἀνῆκεν εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν, δὲν ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ ἐντός του, ἀλλὰ τὸν ἐπρόσβαλλεν ἐξωτερικά, ὅταν ὅμως τὸν ἐφάνέρωσεν ὁ Κύριος καὶ τὸν διεχώρισεν ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν, εἰσῆλθε τότε πλέον τελείως ἐλεύθερα· διότι δὲν ἔπρεπεν, ἀφοῦ ἦτο τέτοιος καὶ ἐξηκολούθει ἐπὶ τόσον χρόνον νὰ παραμένῃ ἀδιόρθωτος, νὰ τὸν κρατῆ μέσα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐξέβαλε πλέον

θέντια λαμβάνει τότε ἐκεῖνος, καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἐξῆλθε νυκτός. «Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐταῖρε, ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. Καὶ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων».

5 2. Βαβαί, πόση ἡ ἀναισθησία! πῶς οὐκ ἐμαλάχθη, οὐδὲ ἠσχύνθη, ἀλλὰ, ἀναισχυντιότερος γενόμενος, ἐξήει! Τὸ δὲ «ποίησον τάχιον» οὐ προσιάτιοντός ἐστιν, οὐδὲ συβυλεύοντος, ἀλλ' ὄνειδίζοντος, καὶ δευκνύντος διὰ αὐτὸς μὲν ἐβούλετο διορθώσασθαι, ἐπειδὴ δὲ ἀδιορθότως εἶχε, ἀφή-
10 σιν αὐτόν. «Καὶ τοῦτο οὐδεὶς», φησὶν, «ἔγνω τῶν ἀνακειμένων». Πολλὴν ἂν τις ἐνταῦθα ἀπορίαν εὔροι, εἴ γε, ἐρωτησάντων τῶν μαθητῶν τίς ἐστί, λέγει «ᾤ βαβας τὸ πρῶτον ἐπιδώσω», καὶ οὐδὲ οὕτω συνῆκαν· πλὴν εἰ μὴ λάθρα εἶρηκεν, ὥστε μηδένα ἀκοῦσαι· καὶ γὰρ ὁ Ἰωάν-
15 νης διὰ τοῦτο, παρὰ τὸ σιγῆθος ἀναπεσών, ἐρωτᾷ μονονουχὶ πρὸς τὸ οὖς, ὥστε μὴ γενέσθαι φανερόν τὸν προδότην· καὶ ὁ Χριστὸς οὕτως ἀπεκρίνατο, καὶ οὐδὲ τότε αὐτὸν ἐποίησε φανερόν· καὶ ὁ μὲν, καίπερ ἐμφαντικῶς εἰπὼν· «Ἐταῖρε, ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον», οἱ δὲ οὐδὲ οὕτω συνίεσαν.

20 Τοῦτο δὲ ἔλεγε, δεικνὺς διὰ ἀληθῆ τὰ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἰρημένα ἦν αὐτῷ περὶ τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἶρηκε τὸ «ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν», καί, «οὐδεὶς αἴρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ». Ἔως γοῦν καιεῖχεν, οὐδεὶς ἴσχυσε,
25 ἐπειδὴ δὲ ἀφῆκε λοιπόν, εὐκόλον τότε τὸ πρᾶγμα γίνεται. Ταῦτι' οὖν ἅπαντα αἰνιτιόμενος, εἶπεν, «Ὁ ποιεῖς, ποίησον

καὶ ἀποχωρισθέντα τὸν παραλαμβάνει τότε ἐκεῖνος, καὶ ἐγκαταλείπων αὐτοὺς ἐξῆλθε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. «Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Φίλε, αὐτὸ ποῦ ἀπεφάσισες νὰ κάμης κάμε το τὸ ταχύτερον. Καὶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς παρακαθημένους δὲν ἀντελήφθη τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον τὸ εἶπεν αὐτό».

2. Ἀλλοίμονον, πόση εἶναι ἡ ἀναισθησία του! πῶς δὲν ἐμαλάκωσεν ἡ ψυχὴ του, οὔτε ἐννοιώσεν ἐντροπήν, ἀλλὰ, γενόμενος ἀναισχυντότερος, ἐξήρχετο! Τὸ δὲ «κάμε το τὸ ταχύτερον», δὲν εἶναι λόγια κάποιου ποῦ προστάζει, οὔτε ποῦ συμβουλεύει, ἀλλὰ κάποιου ποῦ ἐπιτιμᾷ καὶ δείχνει, ὅτι αὐτὸς μὲν ἤθελε νὰ τὸν διορθώσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἀδιάρθωτος, τὸν ἐγκαταλείπει. «Καὶ κανεῖς», λέγει, «δὲν ἀντελήφθη ἀπὸ τοὺς παρακαθημένους τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον εἶπεν αὐτό». Καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δοκιμάσῃ κανεῖς ἐδῶ μεγάλην ἀπορίαν, καθ' ὅσον, εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν, ποῖος εἶναι ὁ προδότης, ἀπαντᾷ, «ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ δώσω τὸ βυθισμένον εἰς τὸν ζυμὸν ψωμί», καὶ ὅμως οὔτε καὶ μὲ αὐτὸ ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του· ἐκτός μόνον ἐὰν δὲν τὸ ἔλεγεν κρυφά, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἀκούσῃ κανεῖς· καθ' ὅσον ὁ Ἰωάννης διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἔπεσεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, τὸν ἐρωτᾷ σχεδὸν εἰς τὸ αὐτί του, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῇ ὁ προδότης· καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀπήντησε καὶ οὔτε τότε τὸν ἐφάνέρωσε· καὶ ὁ μὲν Κύριος, ἂν καὶ εἶπε μὲ τρόπον ἐντονον, «Φίλε, αὐτὸ ποῦ ἐσκέφθης νὰ κάμης, κάμε το τὸ ταχύτερον», ἐκεῖνοι ὅμως οὔτε ἔτσι ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του.

Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἦσαν ἀληθῆ τὰ ὅσα εἶχεν εἰπεῖ αὐτὸς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους περὶ τοῦ θανάτου του· καθ' ὅσον πρὸς ἐκείνους εἶχεν εἰπεῖ τὸ «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ψυχὴν μου καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν νὰ λάβω αὐτήν», καὶ «κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μοῦ τὴν ἀφαιρέσῃ»¹². Ἐν ὅσῳ λοιπὸν τὴν κατεῖχεν, κανεῖς δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοῦ τὴν ἀφαιρέσῃ, ὅταν ὅμως πλέον τὴν ἄφησεν, εὐκόλον τότε γίνεται τὸ πρᾶγμα. Ὑπαινισσόμενος

τάχιον», καὶ οὐδὲ ἴσπε αὐτὸν δῆλον ἐποίησε· ἰάχα γὰρ ἂν αὐτὸν καὶ διέσπασαν, ἰάχα ἂν ὁ Πέτρος καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο «οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων». Ἔρα οὐδὲ ὁ Ἰωάννης; Οὐδὲ οὗτος· οὐ γὰρ ἂν προσεδόκησεν ὅτι μα-
 5 θητῆς ἐπὶ ἰσοῦτον χωρήσει παρανομίας. Ἐπειδὴ γὰρ πρό-
 ρω τῆς τοιαύτης πονηρίας ἦσαν, οὐδὲ περὶ ἐτέρων τοι-
 αῦτα ὑποπεύειν εἶχον. Ὡσπερ οὖν ἔμπροσθεν αὐτοῖς εἶπεν
 δι «οὐ περὶ πάντων λέγω», καὶ οὐδαμοῦ ἐξεκάλυψεν, οὐ-
 τω καὶ ἐπαῦθα ἐνόμισαν περὶ ἐτέρου λέγεσθαι.

10 Ἦν δὲ νύξ, διε ἐξῆλθε», φησί. Διὰ τί μοι τὸν και-
 ρὸν λέγεις; Ἴνα μάθης τὴν ἰταμότητα, δι οὐδὲ ὁ καιρὸς
 αὐτὸν ἀπέσχε τῆς ὀρμῆς. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο αὐτὸν κατιάδη-
 λον ἐποίησεν. Ἐκεῖνοι γοῦν, φόβῳ κατεχόμενοι καὶ ἀγωνία
 πολλῇ ἴσπε, τεθορόβητο, καὶ τὴν μὲν ἀληθῆ τῶν εἰρημένων
 15 αἰτίαν οὐκ ἤδεσαν, ὑπώπιενον δὲ δι, «κοῖς πένησιν ἴνα
 τι δῶ», ταῦτα ἔλεγε· πολλὴν γὰρ ἐποιεῖτο τῶν πτωχῶν τὴν
 ἐπιμέλειαν, διδάσκων καὶ ἡμᾶς πολλὴν ὑπὲρ τούτου ποι-
 εῖσθαι σπουδῆν. Ἐδόκουν δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ
 γλωσσόκομον εἶχε, καίτοι γε οὐδεὶς φαίνεται προσενεγκῶν
 20 αὐτῷ χρήματα· ἀλλ' δι μὲν ἔτρεφον αὐτὸν ἐκ τῶν ὑπαρ-
 χόντων αἰ μαθήτριαι εἶπε, τοῦτο δὲ οὐδαμοῦ ἠνίξατο.

Πῶς δέ, μὴ πήραν, μὴ χαλκόν, μὴ ράβδον κελύων ἐ-
 πιφέρεισθαι, γλωσσόκομον ἐπεφέρειτο πρὸς τὴν τῶν πενήτων
 διακονίαν; Ἴνα μάθης δι καὶ τὸν σφόδρα ἀκλήμονα καὶ
 25 ἐσταυρωμένον τούτου δεῖ τοῦ μέρους πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν
 πρόνοιαν· πολλὰ γὰρ πρὸς τὴν ἡμετέραν οἰκονομῶν δι-

13. Ἰω. 13, 18.

14. Ἰω. 12, 6.

15. Λουκᾶ 8, 2-3

16. Ματθ. 10, 9-10. Μάρκ. 6, 8-9. Λουκ. 9, 3-10, 4 καὶ 22, 35-36

λοιπὸν ὅλα αὐτά, εἶπεν, «Αὐτὸ ποῦ ἐσκέφθης νὰ κάμης, κάμε το τὸ ταχύτερον» καὶ οὔτε καὶ τότε τὸν ἐφανέρωσε· διότι ἴσως καὶ νὰ τὸν ἐξέσχιζον, καὶ ἐνδεχομένως ὁ Πέτρος καὶ νὰ τὸν ἐφόνευεν. Διὰ τοῦτο «κανεῖς ἀπὸ τοὺς παρακαθημένους δὲν ἀντελήφθη τὸ νόημα τῶν λόγων του». Ἄρα γε οὔτε καὶ ὁ Ἰωάννης; Οὔτε αὐτός· διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ περιμένῃ ὅτι μαθητὴς θὰ ἠμποροῦσε νὰ φθάσῃ εἰς ἓνα τόσον μεγάλο βαθμὸν παρανομίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν εὐρίσκοντο μακρὰ ἀπὸ μίαν τέτοιαν σκέψιν πονηρίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑποπεύωνται καὶ διὰ τοὺς ἄλλους παρόμοια πράγματα. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν προηγουμένως εἶπεν εἰς αὐτούς ὅτι «αὐτὰ δὲν τὰ λέγω δι' ὅλους σας»¹³ καὶ πουθενὰ δὲν ἐφανέρωσεν αὐτόν, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἐνόμισαν ὅτι αὐτὸ λέγεται δι' ἄλλον.

«Ἦτο δὲ νύκτα ὅταν ἐξῆλθε», λέγει. Διατί μοῦ ἀναφέρῃς τὸν χρόνον; Διὰ νὰ μάθῃς τὴν θρασύτητα, τὸ ὅτι δηλαδὴ οὔτε ὁ χρόνος συνεκράτησε τὴν ὁρμὴν του. Ἄλλ' οὔτε αὐτὸ ἐφανέρωσεν αὐτόν. Ἐκεῖνοι βέβαια, κυριευμένοι τότε ἀπὸ φόβον καὶ πολλὴν ἀγωνίαν, εἶχον θορυβηθῆ, καὶ τὴν μὲν πραγματικὴν αἰτίαν τῶν λόγων του δὲν τὴν ἀντελήφθησαν, ὑπωπεύοντο δὲ ὅτι αὐτὰ τὰ ἔλεγε «διὰ νὰ δώσῃ ὁ Ἰούδας κάτι εἰς τοὺς πτωχοὺς»· διότι ἔδειχνε μεγάλην φροντίδα διὰ τοὺς πτωχοὺς, διδάσκων καὶ ἡμᾶς νὰ δείχνωμεν δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα μεγάλην φροντίδα. Ὑπωπεύοντο δὲ αὐτὸ ὄχι τυχαῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς εἶχε τὸ κιβώτιον τῶν συνεισφορῶν¹⁴, ἂν καὶ βέβαια δὲν φαίνεται κανεῖς νὰ προσέφευεν εἰς αὐτόν χρήματα· ἀλλ' ὅτι μὲν ἔτρεφον αὐτόν αἱ μαθήτριάι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά των τὸ εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής¹⁵, αὐτὸ ὅμως πουθενὰ δὲν τὸ ὑπηνίχθη.

Πῶς δέ, ἐνῶ δίδει ἐντολὴν νὰ μὴ φέρουν μαζί των οὔτε σάκκον, οὔτε χάλκινα νομίσματα, οὔτε ράβδον¹⁶, ἔφερε μαζί του κιβώτιον συνεισφορῶν διὰ τὴν διακονίαν τῶν πτωχῶν; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι καὶ ὁ πάρα πολὺ ἀκτῆμων καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀνέλαβε τὸν σταυρὸν αὐτοῦ πρέπει νὰ καταβάλλουν πολλὴν φροντίδα δι' αὐτὸ τὸ θέμα· διότι

δασκαλίαν ἔπρατε. Τοῦτο οὖν καὶ λέγειν ἐνόμισαν οἱ μαθηταί, ἵνα τοῖς πένησί τι δῶ· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐνέειρεψε τὸ μέχρως ἐσχάτης ἡμέρας μὴ θελῆσαι αὐτὸν παραδειγματίσαι. Τοῦτο καὶ ἡμᾶς δεῖ ποιεῖν, καὶ μὴ ἐκπομπεύειν τὰ τῶν 5 συνόντων ἀμαρτήματα, κἄν ἀνιάτως ἔχωσι. Καὶ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα ἐλθόντι προδοῦναι φίλημα ἔδωκε, καὶ κατεδέξατο πράγμα τοσοῦτον, καὶ ἐπὶ τὸ πολλῶ τολμηρότερον προήει, τὸν σιαυρὸν αὐτόν, τὸν θάνατον τὸν ἐπονείδιστον καὶ πάλιν ἐκεῖ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπεδείκνυτο. Καὶ 10 δόξαν ἐνιαῦθα τὸ πράγμα καλεῖ, διδάσκων ἡμᾶς ὅτι οὐδὲν οὔτως αἰσχρὸν καὶ ἐπονείδιστον, ὃ μὴ λαμπρότερον ποιεῖ τὸν μειόντα, ὅταν κατὰ Θεὸν γίνηται.

Μετὰ γοῦν τὸ ἐξελθεῖν τὸν Ἰούδαν ἐπὶ τὸ παραδοῦναι λέγει «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ταύτη πεπιω- 15 κτίας τοὺς λογισμοὺς τῶν μαθητῶν ἀνισιῶν, καὶ πείθων μὴ μόνον μὴ καιτηφεῖν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν. Διὰ τοῦτο καὶ Πέτρῳ ἐξ ἀρχῆς ἐπειμίμησε. Τὸ γὰρ ἐν θανάτῳ γενόμενον περιγενέσθαι θανάτου, δόξα μεγάλη. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγε· «Ὅταν ὑψωθῶ, τότε γνώσεσθε ὅτι 20 ἐγὼ εἰμι», καὶ πάλιν «Λύσατε τὸν ναδὸν τοῦτον», καὶ πάλιν «Σημεῖον οὐ δοθήσεται ὑμῖν, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωανᾶ». Πῶς γὰρ οὐ δόξα μεγάλη τὸ καὶ μετὰ θάνατον ἰσχύσαι τῶν πρὸ τοῦ θανάτου μείζονα· ἵνα γὰρ πιστευθῇ ἡ ἀνάστασις, μείζονα εἰργάσαντο οἱ μαθηταί. Εἰ δὲ μὴ ἔζη καὶ Θεὸς ἦν, 25 πῶς ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ἰσαῦτα εἰργάσαντο οὗτοι; «Καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτόν». Τί ἐστιν «Καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῶ»; τουτέστι, δι' ἑαυτοῦ, οὐ δι' ἑτέρου.

17. Ἰω. 8, 28.

18. Ἰω. 2, 19.

19. Λουκᾶ 11, 29.

πολλά ἔπραττε πού ἀπέβλεπον διὰ τὴν ἰδικὴν μας διδασκαλίαν. Αὐτὸ λοιπὸν ἐνόμισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι τὸ ἔλεγεν, διὰ νὰ δώσῃ κάτι εἰς τοὺς πτωχοὺς· καὶ οὔτε αὐτὸ τὸν ἔκαμε νὰ νοιώσῃ ἐντροπήν, τὸ ὅτι δὲν ἠθέλησε μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν νὰ τὸν διαπομπεύσῃ. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ κάμνωμεν, καὶ νὰ μὴ διαπομπεύωμεν τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν πού μᾶς συναναστρέφονται, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀδιόρθωτοι. Καθ' ὅσον καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅταν ἤλθε νὰ τὸν προδώσῃ τὸν ἐφίλησε καὶ κατεδέχθη νὰ προβῆ εἰς μίαν τόσοσπον σπουδαίαν ἐνέργειαν καὶ ἐπροχώρει εἰς τὸ πολὺ πῶς τολμηρότερον, εἰς τὸν ἴδιον τὸν σταυρόν, τὸν Θάνατον τὸν ἐπονείδιστον. Καὶ πάλιν ἐκεῖ ἔδειχνε τὴν φιλανθρωπίαν του. Καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐδῶ τὸ ὀνομάζει δόξαν, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τόσοσπον αἰσχρὸν καὶ ἀτιμωτικόν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ καθιστᾶ λαμπρότερον αὐτὸν πού τὸ ὑφίσταται, ὅταν γίνεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ λοιπὸν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰουδα διὰ τὴν προδοσίαν, λέγει· «Τώρα ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ἀνορθῶνων μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τὸ πεσμένον φρόνημα τῶν μαθητῶν καὶ πείθων αὐτοὺς ὄχι μόνον νὰ μὴ εἶναι σκυθρωποί, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρωνται. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Πέτρον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν ἐπετίμησε. Διότι τὸ νὰ ὑποστῆ τὸν θάνατον καὶ νὰ κατανικήσῃ τὸν θάνατον, εἶναι μεγάλη δόξα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού ἔλεγε διὰ τὸν ἑαυτὸν του· «Ὅταν θὰ ὑψωθῶ, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι»¹⁷, καὶ πάλιν· «Λύσατε αὐτὸν τὸν ναόν»¹⁸, καὶ πάλιν· «Δὲν θὰ δοθῆ εἰς ἐσᾶς σημεῖον, παρὰ μόνον τὸ σημεῖον τοῦ Ἰωνᾶ»¹⁹. Πῶς δηλαδὴ δὲν εἶναι δόξα μεγάλη τὸ νὰ δείξῃ μεγαλυτέραν δύναμιν μετὰ τὸν θάνατον ἀπὸ ἐκείνην πού ἔδειξε μὲ ὅσα ἔπραξε πρὸ τοῦ θανάτου; διότι διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ ἀνάστασις οἱ μαθηταὶ ἔπραξαν μεγαλύτερα θαύματα. Ἐὰν ὅμως δὲν ἔζη καὶ δὲν ἦτο Θεός, πῶς ἐν ὀνόματί του αὐτοὶ ἐπετέλεσαν τόσα μεγάλα ἔργα; «Καὶ ὁ Θεὸς θὰ δοξάσῃ αὐτόν». Τί σημαίνει, «Καὶ ὁ Θεὸς θὰ δοξάσῃ αὐτόν μὲ ὅσα θὰ κάμῃ ὁ ἴδιος δι' αὐτόν»; δηλαδὴ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὄχι μέσου ἄλλου.

«Καὶ εὐθέως δοξάσει αὐτόν»· τουτέστιν, ἅμα τῷ σταυρῷ. Οὐδὲ γὰρ διὰ χρόνου πολλοῦ, φησὶν, οὐδὲ τὸν μακρὸν τῆς ἀνασιτάσεως ἀναμενεῖ καιρὸν, οὐδὲ τότε δείξει λαμπρὸν, ἀλλ' εὐθέως ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ τὰ λαμπρὰ φανεῖται. Ὁ
 5 γοῦν ἥλιος ἐσκοτίσθη, αἱ πέτραι ἐρράγησαν, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη, ὁ τάφος σήμαντρα εἶχε, καὶ φύλακες παρεκαθέζοντο, καί, ἐπικειμένον τῷ σώματι τοῦ λίθου, ἀνέστη τὸ σῶμα, τεσσαράκοντα ἡμέραι παρῆλθον, καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος ἱλ-
 10 θε χορηγία, καὶ πάντες αὐτὸν εὐθέως ἀνεκήρυκτον. Τοῦτό ἐστι, «Δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθέως δοξάσει αὐτόν», οὐ δι' ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, οὐδὲ δι' ἄλλης τινὸς δυνάμεως, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ.

3. Πῶς δὲ καὶ ἐδόξασε δι' αὐτοῦ; Πάντα πράξας τὰ
 15 πρὸς δόξαν τοῦ Υἱοῦ, καίτοι πάντα ὁ Υἱὸς ἐποίησεν. Ὁρᾷς ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα τῷ Πατρὶ ἀνατίθησι; «Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. Ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι, ὅπου ὑπάγω ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν» καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι». Ἄρχεται λοιπὸν τῶν λυπηρῶν
 20 μετὰ τὸ δεῖπνον· ὅτε γὰρ Ἰούδας ἐξῆλθεν, οὐκ ἔτι ἐσπέρα ἦν, ἀλλὰ νύξ. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον μικρὸν ὑστερον ἐπισιτήσεσθαι, ἔδει πάντα παρακαταθέσθαι αὐτοῖς, ὥστε ἔχειν ἐν μνήμῃ, μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα πάντα αὐτοὺς ἀνέμνησε· πολλὰ γὰρ εἰκός, ἅτε πρῶτον τότε ἀκούοντι, καὶ τοιοῦτους μέλ-
 25 λοντας πειρασμοὺς ὑπομένειν, ἀποβάλλειν αὐτούς· οἱ γὰρ πρὸς ὕπνον καταφερόμενοι, καθὼς καὶ ἕτερός φησιν Εὐαγγελιστῆς, καὶ ἀδυμῖα συνεχόμενοι, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἄλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν», πῶς ἂν ταῦτα πάντα κατέσχον ἀ-
 30 κριβῶς;

20. Λουκᾶ 23, 45. Ματθ. 27, 51 - 52.

21. Λουκᾶ 22, 45.

22. Ἰω. 16, 6.

«Καὶ ἀμέσως θὰ τὸν δοξάσῃ», δηλαδὴ συγχρόνως μὲ τὸν σταυρόν. Ὁχι δηλαδὴ μετὰ πολὺν χρόνον, λέγει, οὔτε θὰ περιμένῃ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς ἀναστάσεως, οὔτε τότε θὰ τὸν ἀναδείξῃ λαμπρόν, ἀλλὰ ἀμέσως μὲ τὸν σταυρικὸν θάνατον θὰ φανερωθοῦν τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ. Πράγματι λοιπὸν ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη, αἱ πέτραι ἐρράγησαν, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, πολλὰ σώματα τῶν ἁγίων ποὺ εἶχον ἀποθάνει ἀνεστήθησαν, ὁ τάφος ἦτο σφραγισμένος καὶ φρουροὶ ἐκάθοντο πλησίον αὐτοῦ, καί, ἂν καὶ ἦτο τοποθετημένος λίθος ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα, ἀνεστήθη τὸ σῶμα, σαράντα ἡμέραι ἐπέρασαν καὶ ἦλθεν ἡ χορηγία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὅλοι ἀμέσως ἔγιναν κήρυκες αὐτοῦ²⁰. Αὐτὸ σημαίνει τό, «Δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθέως δοξάσει αὐτόν», ὅχι μὲ ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, οὔτε μὲ κάποιαν ἄλλην δύναμιν, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος.

3. Πῶς δὲ καὶ ἐδόξασεν αὐτόν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεός; Μὲ τὸ νὰ πράξῃ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐδόξαζον τὸν Υἱόν, ἂν καὶ βέβαια ὅλα τὰ ἐπετέλεσεν ὁ Υἱός. Βλέπεις ὅτι τὰ ἐπιτελούμενα ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὅτι τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν Πατέρα; «Τέκνα μου, ὀλίγον ἀκόμη χρόνον εἶμαι μαζί σας. Θὰ μὲ ζητήσετε, καὶ ὅπως εἶπον εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι, ὅπου πηγαίνω ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε» καὶ εἰς ἐσᾶς λέγω τώρα». Ἀρχίζει πλέον τὰ δυσάρεστα μετὰ τὸ δεῖπνον· διότι ὅταν ἐξῆλθεν ὁ Ἰούδας δὲν ἦτο πλέον ἐσπέρα, ἀλλὰ νύκτα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο μετὰ ἀπὸ ὀλίγον νὰ ἔλθουν νὰ τὸν συλλάβουν, ἔπρεπεν ὅλα νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς πρὸς φύλαξιν, ὥστε νὰ τὰ ἔχουν εἰς τὴν μνήμην των, μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τοὺς τὰ ὑπενθύμισεν ὅλα· διότι φυσικὸν ἦτο, πολλά, ἐπειδὴ τότε τὰ ἤκουον διὰ πρώτην φοράν καὶ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν τέτοιου εἴδους δοκιμασίας, νὰ τὰ λησμονήσουν· διότι οἱ βυθιζόμενοι εἰς ὕπνον, καθὼς καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστῆς λέγει²¹, καὶ κυριευμένοι ἀπὸ τὴν λύπην, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἄλλ' ἐπειδὴ σᾶς εἶπα αὐτά, ἡ λύπη ἐγένεμισε τὴν καρδίαν σας»²², πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κρατήσουν εἰς τὴν μνήμην των λεπτομερῶς ὅλα αὐτά;

Τί δήποτε οὖν ἐλέγειο; Οὐ μικρὸν αὐτοῖς ἐγίνετο κέρδος εἰς τὴν Χριστοῦ δόξαν τὸ σαφῶς εἰδέναι, μετὰ ταῦτα ὑπομιμνησκομένους ὅτι ταῦτα πάλαι ἀκηκοῖτες ἦσαν παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Τίνος δὲ ἕνεκεν προκαταβάλλει αὐτῶν τὴν ψυχήν, λέγων, «Ἐτι μακρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμὶ»; Τοῖς μὲν γὰρ Ἰουδαίοις εἰκότως ἐλέγετο, ἡμᾶς δὲ τίνος ἕνεκεν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ἄγεις ἐκείνοις τοῖς ἀγνώμοσιν; Οὐδαμῶς. Καὶ τίνος ἕνεκεν εἶπε, «Καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις»; Ἀνέμνησεν ὅτι οὐχὶ νῦν ἀπὸ τῆς τῶν δεινῶν παρουσίας ταῦτα προλέγει, ἀλλ' ἄνωθεν αὐτὰ προσήδει, καὶ μάρτυρες αὐτοὶ οἱ ἀκούσαντες ὅτι καὶ πρὸς Ἰουδαίους ταῦτα ἔλεγε. Διὸ καὶ προσέθηκε τὸ «τεκνία», ἵνα, ἀκούσαντες, «Καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις», μὴ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁμοίως εἰρηῆσθαι τὸ εἰρημένον νομίωσιν. Οὐ καταβάλλον τοίνυν αὐτούς, ἀλλὰ παραμυθεύμενος, ταῦτά φησιν, ἵνα μὴ ἀπροσοδόκητα ἐπισιάντα αὐτοῖς τὰ δεινὰ ἐκπαράξῃ.

«Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν». Δείκνυσιν ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ μετὰσιασίς ἐστι καὶ μετὰθεσις ἀμείνων εἰς τόπον, σώματα οὐ δεχόμενον φθορά. Ταῦτα δὲ λέγει, καὶ τὸν εἰς αὐτὸν διεγείρων πόθον, καὶ θερμότερον ποιῶν. Ἴσισε γὰρ ὅτι, ἐπειδὴν ἴδωμεν τῶν φιλιτίων τινὰς ἀναχωροῦντας, μάλιστα διαθερμαινόμεθα, καὶ μᾶλλον, διὰ τὸ ἴδωμεν εἰς τόπον ἀπιόντας, εἰς ὃν οὐδὲ δυνατὸν ἡμῖν ἀπελθεῖν. Ἐκείνους μὲν οὖν φοβῶν, ταῦτα ἔλεγε, τούτοις δὲ τὸν πόθον ἐξάπτων. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ τόπος, ὥσπερ μὴ μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ μηδὲ ἡμᾶς τοὺς φιλιτίους δύνασθαι παραγενέσθαι ἐκεῖ. Ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ ἐαυτοῦ δείκνυσιν. «Καὶ ὑμῖν λέγω ἄρι». Διὰ τί «ἄρι»; Ἐτέρως ἐκείνοις,

Καὶ τί λοιπὸν τέλος πάντων ἐλέγετο; Δὲν ἦτο μικρὸν τὸ κέρδος εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ τὸ νὰ τὰ γνωρίζουν αὐτὰ λεπτομερῶς, ἐνθυμούμενοι εἰς τὴν συνέχειαν ὅτι αὐτὰ τὰ εἶχον ἀκούσει παλαιότερον ἀπὸ τὸν Χριστόν. Διὰ ποῖον δὲ λόγον πληροῖ ἐκ τῶν προτέρων μὲ λύπην τὴν ψυχὴν αὐτῶν, λέγων, «Ἀκόμη ὀλίγον χρόνον θὰ εἶμαι μαζί σας»; Διότι, εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ὀρθῶς ἐλέγετο, ἡμᾶς ὅμως διὰ ποῖον λόγον μᾶς κατατάσσεις ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν μὲ ἐκείνους τοὺς ἀγνώμονας; Κάθε ἄλλο. Καὶ διὰ ποῖον λόγον εἶπε, «Ὅπως εἶπα εἰς τοὺς Ἰουδαίους»; Ὑπενθύμισεν ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ προλέγει τώρα ἐξ αἰτίας τῆς παρουσίας τῶν δεινῶν, ἀλλὰ τὰ ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, καὶ μάρτυρες εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ποὺ ἤκουσαν ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτὰ καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε τὸ «τεκνία», ὥστε, ἀκούσαντες, «Ὅπως εἶπα εἰς τοὺς Ἰουδαίους», νὰ μὴ νομίσουν ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος ἐλέχθη καὶ πρὸς αὐτοὺς μὲ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Τὰ λέγει αὐτὰ, ὅχι διὰ νὰ πληρώσῃ μὲ λύπην αὐτοὺς, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, ὥστε νὰ μὴ τοὺς συνταράξουν τὰ δεινὰ ἐρχόμενα ἀπροσδόκητα.

«Ἐκεῖ ποὺ πηγαίνω ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε». Δείχνει ὅτι ὁ θάνατός του εἶναι μεταφορὰ καὶ μετάθεσις μεγίστης σημασίας εἰς τόπον ποὺ δὲν δέχεται σώματα φθαρτά. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει καὶ διὰ νὰ διεγείρῃ τὸν πόθον τῶν δι' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ θερμότερον. Διότι γνωρίζετε ὅτι, ὅταν ἰδοῦμεν κάποιους ἀπὸ τὰ ἀγαπητά μας πρόσωπα, νὰ φεύγουν ἀπὸ κοντὰ μας, αὐξάνεται εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ ἀγάπη μας δι' αὐτούς, καὶ ἀκόμη περισσότερο, ὅταν τοὺς ἰδοῦμεν νὰ μεταβαίνουν εἰς τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἠμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ μεταβοῦμεν. Τοὺς μὲν λοιπὸν Ἰουδαίους, τὰ ἔλεγεν αὐτὰ, διὰ νὰ τοὺς φοβίσῃ, τοὺς δὲ μαθητάς του διὰ νὰ τοὺς διεγείρῃ τὸν πόθον τῶν. Τέτοιος εἶναι αὐτὸς ὁ τόπος, ὥστε ὅχι μόνον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ οὔτε σεῖς οἱ ἀγαπητοὶ νὰ ἠμπορῆτε νὰ μεταβῆτε ἐκεῖ. Ἐδῶ ἀποκαλύπτει καὶ τὸ ἀξίωμά του. «Καὶ εἰς ἐσᾶς λέγω τώρα». Διατί «τώρα»; Μὲ ἄλλην σημασίαν τὰ

καὶ εἰτέρως ὑμῖν ἰουδέσιν, οὐ μείν' ἐκείνων. Ποῦ δὲ αὐτὸν ἐζήτησαν οἱ Ἰουδαῖοι; ποῦ δὲ οἱ μαθηταί; Οἱ μαθηταὶ μὲν, ὅτι ἔφυγον, οἱ Ἰουδαῖοι δέ, ὅτι τὰ ἀνήμεσια ἔπασχον δεινά, καὶ πάντα ὑπερβαίνοντα λόγον, τῆς πόλεως αὐτῆς ἀλού-
 5 σης, καὶ τῆς θεηλαίου πάντοθεν κατ' αὐτῶν φερομένης ὀργῆς. Ἐκείνοις μὲν οὖν τότε ἔλεγε διὰ τὴν ἀπιστίαν, ὑμῖν δὲ νῦν διὰ τὸ μὴ ἀπροσοδόκητα ἐπελθεῖν τὰ δεινά.

«Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν»· ἐπειδὴ γὰρ εἰς θόρυβον αὐτοὺς ἐμπροσθεῖν εἰκὸς ἦν, ταῦτα ἀκούοντας, ὡς ἐρήμους
 10 μέλλοντας ἔσεσθαι, παραμυθεῖται αὐτούς, τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν ρίζαν καὶ ἀσφάλειαν περιβάλλον αὐτοῖς, τὴν ἀγάπην ὡσανεὶ ἔλεγεν· Ἄλγεῖτε, ἀπίστιος ἐμοῦ; ἀλλά, ἐν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ἔσεσθε ἰσχυρότεροι. Πῶς οὖν οὐ τοῦτο εἶπεν; Ὅτι δ' οὕτιον μᾶλλον ὤνησεν αὐτοὺς εἶπεν· «Ἐν
 15 τοῦτω γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε». Διὰ γὰρ τούτου ἅμα ἐδήλωσεν ὅτι οὐ σβεσθήσεται ὁ χορός, ὅποτε καὶ γινώρισμα αὐτοῖς ἔδωκε. Τοῦτω δὲ εἶπεν, ὅτι ὁ προσδότις αὐτῶν ἀπεσχίσθη. Πῶς δὲ αὐτὴν ἐντολὴν λέγει καινὴν καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ κευμένην; Αὐτὸς αὐτὴν ἐποίησε καινὴν τῷ
 20 τρόπῳ ἐπήγαγε γοῦν· «Καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς»· οὐ γὰρ προ-ὑπηργμένων ὑμῖν καιροθωμάτων ὄφλημα ὑμῖν ἀπέδωκα, ἀλλ' αὐτὸς καιῆρξα, ἠησί. Οὕτω καὶ ὑμᾶς εὐεργετεῖν τοὺς φιλάτους χροῖ, καὶ μὴ ὀφείλωντας αὐτοῖς. Καὶ ἀφείς εἰπεῖν τὰ θαύματα, ἃ ἐμελλον ποιεῖν, ἀπὸ τῆς ἀγάπης αὐτοὺς χαρακτη-
 25 ρίζει. Τί δήποτε; Ὅτι τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ δεκνύον ἀνθρώπους ἀγίους· πάσης γὰρ ἐστὶν ἀρετῆς ὑπόθεσις. Διὰ τούτου μάλιστα καὶ σωζόμεθα πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶν εἶναι,

λέγει εἰς ἐκείνους, μὲ ἄλλην δὲ εἰς ἐσα̅ς· δηλαδὴ δὲν σα̅ς κατατάσσει μεταξὺ ἐκείνων. Ποῦ δὲ τὸν ἐζήτησαν οἱ Ἰουδαῖοι; ποῦ δὲ οἱ μαθηταί; Οἱ μὲν μαθηταί ὅταν ἔφυγον, οἱ Ἰουδαῖοι δέ, ὅταν ἔπασχον τὰ ἀνυπόφορα δεινὰ πού ὑπερβαίνουν κάθε λογισμόν, ὅταν δηλαδὴ ἡ πόλις των ἡ ἰδία ἐκυριεύθη καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ παντοῦ ἐπιπτεν ἐναντίον των. Εἰς ἐκείνους μὲν λοιπὸν τὰ ἔλεγε τότε ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας των, εἰς ἐσα̅ς δὲ τώρα διὰ νὰ μὴ ἔλθουν τὰ δεινὰ ὅλως ἀπροσδόκητα.

«Σα̅ς δίδω νέαν ἐντολήν»· ἐπειδὴ δηλαδὴ φυσικὸν ἦτο νὰ θορυβηθοῦν, ἀκούοντες αὐτὰ καὶ σκεπτόμενοι ὅτι πρόκειται νὰ μείνουν ἔρημοι, τοὺς παρηγορεῖ περιφρουρῶν αὐτοὺς μὲ τὴν ἀγάπην, τὴν ρίζαν ὅλων τῶν ἀγαθῶν ὡσὰν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἔλεγε· Ἵνοιώθετε λύπην πού φεύγω ἀπὸ κοντά σας; ἀλλά, ἐὰν ἀγαπα̅τε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, θὰ γίνετε ἰσχυρότεροι· Πῶς λοιπὸν δὲν εἶπεν αὐτό; Διότι εἶπεν αὐτὸς ἐκείνο πού τοὺς ὠφέλησε περισσότερο ἀπὸ αὐτό· «Ἀπὸ αὐτὸ θὰ μάθουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἴσθε μαθηταί μου». Μὲ αὐτὸ δηλαδὴ ἐδήλωσε συγχρόνως ὅτι δὲν θὰ διαλυθῇ ὁ χορὸς τῶν μαθητῶν, καθ' ὅσον τοὺς ἔδωσε καὶ τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα. Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπεν, ὅταν ὁ προδότης ἀπεχωρίσθη ἀπὸ αὐτούς. Πῶς δὲ τὴν ὀνομάζει αὐτὴν νέαν ἐντολήν τὴν στιγμὴν πού ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην²³; Αὐτὸς τὴν ἔκαμε νέαν μὲ τὴν νέαν μορφήν πού τῆς ἔδωσε· διότι ἐπρόσθεσεν· «Ὅπως ἠγάπησα ἐσα̅ς»· δὲν σα̅ς ἀπέδωσα δηλαδὴ ὀφειλήν διὰ κατορθώματα πού τὰ ἐπράξατε προηγουμένως, ἀλλά, λέγει, ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔκαμα τὴν ἀρχήν. Ἔτσι καὶ σεῖς πρέπει νὰ εὐεργετῆτε αὐτοὺς πού ἀγαπα̅τε, καὶ ὄχι νὰ τοὺς θεωρῆτε ὡσὰν ὀφειλέτας. Καὶ παραλείψας ν' ἀναφέρῃ τὰ θαύματα πού ἐπρόκειτο νὰ κάμουν, τοὺς χαρακτηρίζει ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Καὶ διατί τέλος πάντων; Ἐπειδὴ αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἐκείνο πού δείχνει τοὺς ἀνθρώπους ἀγίους· διότι εἶναι ἡ ρίζα πάσης ἀρετῆς. Χάριν αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ σωζόμεθα ὅλοι· διότι, λέγει, αὐτὸ σημαίνει

φησί, μαθητήν. Οὕτως ὑμᾶς ἅπαντες ἐπαινέσονται, διὰ
ἴδωσιν ὑμᾶς μιμουμένους τὴν ἐμὴν ἀγάπην.

4. Τί οὖν; οὐ πολλῶ μᾶλλον τὰ θαύματα δείκνυσι τοῦτο;
Οὐδαμῶς· «πολλοὶ γὰρ ἐροῦσι Κύριε, οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί σου
5 δαιμόνια ἐξεβάλομεν;», καὶ πάλιν, χαιρόντων αὐτῶν ὅτι
τὰ δαιμόνια αὐτοῖς ὑπακούει, φησί· «Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαι-
μόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλ' ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν
τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ μὴν τοῦτο τὴν οἰκουμένην ἐπηγάγειο, ἐπει-
δὴ ἐκεῖνο προῆν· εἰ δὲ μὴ ἦν ἐκεῖνο οὔτε τοῦτο παρέμενε. Τοῦ-
10 το γοῦν εὐθέως αὐτοὺς ἐποίησε καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ τὸ
τὴν καρδίαν πάντων καὶ τὴν ψυχὴν εἶναι μίαν. Εἰ δὲ διέ-
σισσαν ἀπ' ἀλλήλων, ἅπαντα ἂν ἀπολώλει. Οὐκ ἐκείνοις δὲ
ταῦτα διελέγειο μόνους, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς μέλλουσι πιστεύ-
ειν εἰς αὐτόν· ἐπεὶ καὶ νῦν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ τὸ σκανδαλίζον
15 Ἑλληνας, ἢ τὸ μὴ ἀγάπην εἶναι. Ἄλλα καὶ τὸ σημεῖα μὴ
γίνεσθαι ἐγκαλοῦσι, φησὶν. Ἄλλ' οὐχ οὕτω.

Ποῦ δὲ τὴν ἀγάπην ἐπεδείξαντο οἱ Ἀπόστολοι; Ὁρᾶς
Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἀδιασπάστως ἔχοντας ἀλλήλων καὶ
ἐπὶ τὸ ἱερόν ἀναβαίνοντας; ὁρᾶς Παῦλον οὕτω πρὸς αὐτοὺς
20 διακείμενον καὶ ἀπορεῖς; Εἰ γὰρ τὰ ἄλλα ἐκέκτηντο, πολ-
λῶ μᾶλλον εἶχον τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν· ἀπὸ γὰρ ψυχῆς
ἐναρέτου τοῦτο τὸ πρᾶγμα βλασιάνει· ἔνθα δὲ πονηρία, τοῦ-
το ξηραίνεται τὸ φυτόν· «διὰ» γὰρ, φησί, «πληθυνθῆ ἢ ἀνο-
μία, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν». Καὶ Ἑλληνας δὲ οὐχ
25 οὕτως ἐπάγειο σημεῖα, ὡς βίος· βίον δὲ οὐδὲν οὕτως εἶναι
ποιεῖ, ὡς ἀγάπη. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ τοὺς ποιούντας πολλάκις

24. Ματθ. 7, 22.

25. Λουκᾶ 10, 20.

26. Ματθ. 24, 12.

νά εἶναι κανείς μαθητής. Τότε ὅλοι θὰ σᾶς ἐπαινέσουν, ὅταν θὰ σᾶς ἰδοῦν νὰ μιμῆσθε τὴν ἰδικὴν μου ἀγάπην.

4. Τί λοιπόν; Τὸ γνῶρισμα αὐτὸ δὲν τὸ δείχνουν πολὺ περισσότερο τὰ θαύματα; Καθόλου· διότι «πολλοὶ θὰ εἰποῦν· Κύριε, δὲν ἐξεδιώξαμεν δαιμόνια εἰς τὸ ὄνομά σου;»²⁴ καὶ πάλιν, ἐπειδὴ ἐχαίροντο αὐτοί, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑπακούουν εἰς αὐτούς, λέγει· «Μὴ χαίρεσθε ἐπειδὴ ὑπακούουν τὰ δαιμόνια εἰς ἐσᾶς, ἀλλὰ νὰ χαίρεσθε ἐπειδὴ τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς»²⁵. Καὶ βέβαια αὐτὸ ὠδήγησε πλησίον των τὴν οἰκουμένην, ἀλλ' ἐπειδὴ προῦπῆρχεν ἡ ἀγάπη· ἐὰν δὲ δὲν ὑπῆρχεν αὐτή, οὔτε αὐτὴ ἡ θαυματουργικὴ δύναμις θὰ παρέμενε. Διότι αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοὺς ἔκαμεν ἀμέσως καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ τὸ νὰ εἶναι ἡ καρδία ὅλων καὶ ἡ ψυχὴ ὡσάν μία. Ἐὰν ὅμως ἐφιλονεικοῦσαν μεταξύ των, ὅλα θὰ ἐχάνοντο. Δὲν τὰ ἔλεγε δὲ αὐτὰ μόνον δι' ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλους ἐκείνους πού ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν· διότι καὶ τώρα τίποτε ἄλλο δὲν ὑπάρχει πού νὰ σκανδαλίζη τοὺς ἐθνικοὺς, παρὰ τὸ νὰ μὴ ὑπάρχη ἀγάπη. Ἀλλά, λέγει, κατηγοροῦν καὶ τὸ ὅτι δὲν γίνονται θαύματα. "Ὅχι ὅμως τόσοσὸν πολὺ.

Ποῦ δὲ ἐφανέρωσαν οἱ Ἀπόστολοι τὴν ἀγάπην; Βλέπεις τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην νὰ εἶναι στενὰ συνδεδεμένοι μεταξύ των καὶ ν' ἀνεβαίνουν εἰς τὸν ναόν; Βλέπεις τὸν Παῦλον νὰ δείχνῃ τέτοιαν διάθεσιν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀπορεῖς; διότι, ἐὰν εἶχον κάμει κτῆμα των τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, πολὺ περισσότερο εἶχον τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν· καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν βλαστάνει ἀπὸ ψυχὴν ἐνάρετον· ὅπου ὅμως ὑπάρχει πονηρία, αὐτὸ τὸ φυτὸν ξηραίνεται· διότι λέγει· «Ὅταν θὰ πλυθῆνῃ ἡ ἀνομία, θὰ ψυχρανθῆ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»²⁶. Καὶ τοὺς ἐθνικοὺς δὲ δὲν τοὺς πείθουν τόσοσὸν τὰ θαύματα, ὅσον ὁ τρόπος ζωῆς· τὸν ἐνάρετον δὲ βίον τίποτε δὲν τὸν κάνει νὰ εἶναι τέτοιος, ὅσον ἡ ἀγάπη. Διότι τὰ μὲν θαύματα πολλὰς φορές ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ χαρακτηρισθοῦν πλάνοι ἐκεῖνοι πού τὰ ἐπετέλεσαν,

καὶ πλάνους ἐκάλεσαν, βίου δὲ ἐπιλαβέσθαι οὐκ ἂν ἔχοιμεν καθαροῦ.

Ὅτε μὲν οὖν οὕτω τὸ κήρυγμα διαδοθὲν ἦν, εἰκότως τὰ σημεῖα ἐθαυμάζετο, νῦν δὲ ἀπὸ βίου χορὴ θαυμάζεσθαι
 5 οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐντιθέπει "Ἑλλήνας, ὡς ἀρετῆ· οὐδὲν σκανδαλίζει, ὡς κακία. Καὶ εἰκότως· θίαν γὰρ ἴδη πλεονεκτοῦντι, ἀσπάζοντι, τὰ ἐναντία κελεύοντι, καὶ τοῖς ὁμοφύλοις ὡς θηρίοις κεχρημένον τὸν κελευσθέντα καὶ ἐχθροὺς ἀγαπᾶν, ἠἴρον ἐρεῖ τὰ εἰρημένα· θίαν ἴδη τρέμοντα θάνατον, πῶς δέ-
 10 ξεται πούς περὶ ἀθανασίας λόγους; θίαν ἴδη φιλαρχοῦντι καὶ τοῖς ἄλλοις δουλεύοντι πάθεισιν, ἀκριθέστερον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μενεῖ δόγμασιν, οὐδὲν μέγα περὶ ἡμῶν φανταζόμενος· ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν αἴτιοι, ἡμεῖς τοῦ μένειν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς πλάνης· τῶν μὲν γὰρ δογμάτων τῶν παρ' ἑαυτοῖς πάλαι κατέ-
 15 γνωσαν, καὶ τὰ ἡμέτερα δὲ ὁμοίως θαυμάζουσιν· ἐκ τοῦ βίου δὲ ἡμῶν κωλύονται· τὸ μὲν γὰρ διὰ λόγων φιλοσοφῆσαι εὐκόλον (πολλοὶ γὰρ καὶ παρ' αὐτῶν τοῦτο ἐποίησαν), ἐπιζητοῦσι δὲ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν.

Ἄλλὰ τοὺς παλαιούς παρ' ἡμῖν ἐννοεῖωσαν. Ἄλλ' οὐδα-
 20 μῶς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοὺς νῦν ζῶντας ἐπιζητοῦσι δεῖξον γὰρ μοι, φησὶν, τὴν πίστιν διὰ τῶν ἔργων σου. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ μᾶλλον ὀρῶντες καὶ θηρίου σπαράττιοντος ἡμᾶς τοὺς πλησίον, ὑπόμην ἡμᾶς καλοῦσι τῆς οἰκουμένης. Ταῦτα "Ἑλλήνας κατέχει, καὶ οὐκ ἀφήσει πρὸς ἡμᾶς μετασιῆναι.
 25 "Ὡστε ἡμεῖς καὶ τούτων δίκην δώσομεν, οὐχ ὑπὲρ ὧν κακῶς πράττομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μέχρι τίνος χρήμασι καὶ τρυφῇ καὶ τοῖς

ἐνῶ τὸν καθαρὸν βίον δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸν κατηγορήσουν.

Ὅταν λοιπὸν δὲν εἶχεν ἀκόμη διαδοθῆ τὸ κήρυγμα, εὐλογα τὰ θαύματα ἐθαυμάζοντο, τώρα ὅμως πρέπει νὰ θαυμάζεται κανεὶς ἀπὸ τὸν τρόπον ζωῆς· διότι τίποτε δὲν μεταβάλλει τόσον τὸ φρόνημα τῶν ἐθνικῶν, ὅσον ἡ ἀρετὴ· τίποτε δὲν σκανδαλίζει τόσον ὅσον ἡ κακία. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικόν· διότι ὅταν ἰδῆ ἐκείνον ποῦ ἔλαβεν ἐντολὴν καὶ τοὺς ἐχθρούς του ν' ἀγαπᾷ, νὰ εἶναι πλεονέκτης, νὰ ἀρπάζη, νὰ συμβουλεύῃ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ πράττει καὶ νὰ μεταχειρίζεται τοὺς ὁμοφύλους του ὡσὰν θηρία, θὰ θεωρήσῃ τὰ λεχθέντα μωρίαν· ὅταν τὸν ἰδῆ νὰ τρέμῃ τὸν θάνατον, πῶς θὰ ἀποδεχθῆ τοὺς λόγους περὶ ἀθανασίας; ὅταν ἰδῆ τοὺς χριστιανούς νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ εἶναι δοῦλοι τῶν ἄλλων παθῶν, θὰ παραμείνῃ περισσότερο ἀκλόνητος εἰς τὰ δόγματά του, μὴ φανταζόμενος τίποτε τὸ σπουδαῖον δι' ἡμᾶς· διότι ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι, ἡμεῖς τοῦ νὰ μείνουν αὐτοὶ εἰς τὴν πλάνην των· βέβαια τὰ μὲν δόγματά των ἀπὸ παλαιὰ κατεδίκασαν καὶ τὰ ἰδικά μας δὲ ὁμοίως θαυμάζουν, ἀλλ' ὅμως ἐμποδίζονται ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας· διότι, τὸ νὰ φιλοσοφήσῃ κανεὶς μὲ λόγια εἶναι εὐκόλον (καθ' ὅσον πολλοὶ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἔπραξαν αὐτό), ἐπιζητοῦν ὅμως τὴν ἐπίδειξιν διὰ τῶν ἔργων.

Ἄλλ' ἄς σκεφθοῦν τοὺς παλαιούς ἰδικούς μας. Καὶ ὅμως μὲ κανένα τρόπον δὲν πιστεύουν, ἀλλὰ ζητοῦν ἀπόδειξιν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ζοῦν σήμερα· διότι, λέγει, δεῖξε μου τὴν πίστιν σου μὲ τὰ ἔργα σου· αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ, βλέποντες ἡμᾶς νὰ σπαράττωμεν τοὺς πλησίον μας πολὺ περισσότερο καὶ ἀπὸ τὰ θηρία, μᾶς θεωροῦν καταστροφὴν τῆς οἰκουμένης. Αὐτὰ συγκρατοῦν τοὺς ἐθνικούς καὶ δὲν τοὺς ἀφήνουν νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς. Ὡστε ἡμεῖς καὶ δι' αὐτὰ θὰ τιμωρηθῶμεν, ὄχι μόνον διὰ τὰς κακὰς πράξεις μας, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνα ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μέχρι πότε θὰ εἴμεθα παραδομένοι εἰς τὰ χρήματα καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ

ἄλλοις ἐσμέν προοδεδομένοι πάθεισιν; Ἀποσιῶμεν οὖν λοιπόν.
 Ἐκκουσον τί φησιν ὁ Προφήτης περί τινων ἀνοήτων «Φά-
 γωμεν καὶ πίωμεν αὖριον γὰρ ἀποθνήσκομεν». Ἐπὶ δὲ τῶν
 παρόντων οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν· οὕτω πολλοὶ τὰ τῶν ἀ-
 5 πάντων περιβάλλονται. Οὕτω καὶ αὐτοῖς ὄνειδίζων ἔλεγεν
 ὁ Προφήτης· «Μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς;».

Διὸ καὶ δέδοικα μὴ τι γένηται χαλεπὸν, καὶ πολλὴν
 ἐπισπασώμεθα τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίαν. Ὅπερ ἵνα μὴ
 γένηται, τῆς ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα πάσης, ἵνα καὶ τῶν μελ-
 10 λόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλιανθρώπιᾳ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
 ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὰ ἄλλα πάθη; Ἦς ἀπομακρυνθῶμεν λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὸ ἕξῃς. Ἦς ἀκουσε τί λέγει ὁ προφήτης δι' ὠρισμένους ἀνοήτους· «Ἦς φάγωμεν καὶ ἄς πίωμεν, διότι αὖριον πεθαίνομεν»²⁷. Διὰ τοὺς σημερινούς ὅμως οὔτε αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν· τόσον πολὺ ἀρπάζουν πολλοὶ τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων. Ἦς οὕτως οὕτως καὶ αὐτοὺς ὁ προφήτης, ἔλεγεν· «Μήπως θὰ κατοικήσετε μόνοι σας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν;»²⁸.

Διὰ τοῦτο φοβοῦμαι μήπως συμβῆ τίποτε τὸ φοβερὸν καὶ ἐπισύρωμεν τὴν τιμωρίαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διὰ νὰ μὴ συμβῆ αὐτό, ἄς φροντίζωμεν τὴν ἀρετὴν γενικῶς, ὥστε καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

27. Ἦς. 22, 13.

28. Ἦς. 5, 8.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ'

Ίω. 13, 36 - 14, 7

«Λέγει Σίμων Πέτρος· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις; Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅπου ὑπάγω ἐγώ, σὺ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι· ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι».

1. Μέγα ἀγάπη καλόν! πυρός ἐστι σφοδρότερον, καὶ πρὸς αὐτὸν ἄνεισι τὸν οὐρανόν, καὶ οὐδὲν ἐστι κώλυμα, ὅπερ αὐτῆς τὴν ραγδαίαν ὁρμὴν ἐπισχεῖν δυνήσεται. Ὁ γοῦν θεομότης Πέτρος, ἀκούσας διὰ «ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν», τί λέγει; «Κύριε, ποῦ ὑπάγεις;». Τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχ οὕτω μαθεῖν βουλόμενος, ὡς ἀκολουθῆσαι ἐπιθυμῶν. Φανερώς μὲν οὖν εἰπεῖν διὰ «ἔρχομαι» οὐκ εἰόλμησε τέως, φηοὶ δὲ «Ποῦ ὑπάγεις;». Ὁ Χριστὸς δὲ οὐ πρὸς τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν ἀπεκρίνατο· διὰ γὰρ τοῦτο ἤθελε, δι' ὧν ὁ Χριστὸς εἶπε δῆλον τί γὰρ φησιν; «Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, σὺ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι». Ὁρᾶς διὰ τὸ ἀκολουθῆσαι ἐπεπόθει, καὶ διὰ τοῦτο ἐρωτᾷ; Ἀκούσας δὲ διὰ «ἀκολουθήσεις ὕστερον», οὐδὲ οὕτω τὸν πόθον κατειχε

20 (καίτοι χρησιᾶς ἐλπίδας λαβών), ἀλλ' οὕτως ἐπείγεται, ὡς εἰπεῖν· «Διὰ τί σὺ δύναμαί σοι νῦν ἀκολουθῆσαι; Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω». Ἐπειδὴ γὰρ ἀπεσεύσαστο τὸν φόβον τῆς προδοσίας, καὶ τῶν γνησίων ἐφάνη καὶ αὐτὸς ὧν, μετὰ παρρησίας δι' ἑαυτοῦ λοιπὸν ἐρωτᾷ, τῶν ἄλλων σι

25 γώγων.

Τί λέγεις, Πέτρε; εἶπεν διὰ «σὺ δύνασαι», καὶ σὺ λέγεις διὰ «δύναμαι»; Οὐκοῦν εἶση διὰ τῆς πείρας αὐτῆς διὰ οὐδὲν

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ΄

Ίω. 13, 36 - 14, 7

«Λέγει Σίμων Πέτρος· Κύριε, πού θὰ ὑπάγῃς; Ἀπεκρίθη εἰς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς· Ἐκεῖ πού πηγαίνω ἐγὼ δὲν ἠμπορεῖς σὺ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς τώρα· ἀργότερα θὰ μὲ ἀκολουθήσῃς».

1. Εἶναι μεγάλο καλὸν ἢ ἀγάπη! εἶναι σφοδρότερον ἀπὸ τὸ πῦρ καὶ ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν οὐρανὸν καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον πού νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἰσχυρὰν ὀρμὴν τῆς. Ὁ θερμότερος λοιπὸν Πέτρος, ἀκούσας ὅτι «ἐκεῖ πού ἐγὼ πηγαίνω σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε», τί λέγει; «Κύριε, ποῦ πηγαίνεις;». Αὐτὸ τὸ εἶπεν, ὅχι τόσον ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μάθῃ, ὅσον ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Φανερὰ λοιπὸν νὰ εἰπῆ κατ' ἀρχὴν «ἔρχομαι» δὲν ἐτόλμησεν, ἀλλὰ λέγει· «Ποῦ πηγαίνεις;». Ὁ δὲ Χριστὸς δὲν ἀπήντησε σύμφωνα μὲ τὰ λόγια του, ἀλλ' ἀπεκρίθη εἰς τὴν σκέψιν του· τὸ ὅτι βέβαια ἤθελεν αὐτό, γίνεται φανερόν ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶπεν ὁ Χριστὸς· τί λέγει δηλαδῆ; «Ἐκεῖ πού πηγαίνω ἐγὼ, δὲν ἠμπορεῖς τώρα νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς». Βλέπεις ὅτι ἐποθοῦσε τὸ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐρωτᾷ; Ἀκούσας δὲ «θὰ μὲ ἀκολουθήσῃς ἀργότερα», οὔτε ἔτσι ἐσυγκράτησε τὸν πόθον του (ἂν καὶ ἔλαβεν ἀγαθὰς ἐλπίδας), ἀλλὰ τόσον πολὺ βιάζεται, ὥστε νὰ εἰπῆ· «Διατί δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀκολουθήσω; Τὴν ψυχὴν μου θὰ θυσιάσω πρὸς χάριν σου». Ὅταν δηλαδῆ ἀπέβαλε τὸν φόβον τῆς προδοσίας καὶ ἐφάνη καὶ αὐτὸς ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς γνησίους μαθητὰς του, μὲ παρησίαν πλέον ἐρωτᾷ μόνος αὐτὸς ἐνῶ οἱ ἄλλοι σιωποῦν.

Τί λέγεις, Πέτρε; εἶπεν ὅτι «δὲν ἠμπορεῖτε» καὶ σὺ λέγεις «ἠμπορῶ»; Λοιπὸν θὰ γνωρίσῃς μὲ αὐτὴν τὴν δοκι-

σοῦ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, μὴ τῆς ἄνωθεν παρουσίας ροπῆς. "Οὐδὲν
 δῆλον ὅτι καὶ τὸ πτώμα ἐκεῖνο, αὐτοῦ κηδόμενος, συνεχώ-
 ρησεν· ἐβούλετο μὲν γὰρ καὶ διὰ τῶν πρώτων παιδεῦσαι,
 ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενε τῇ σφοδρότητι, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐνέβαλεν
 5 αὐτόν, οὔτε ὤσεν ἐπὶ τὴν ἄρνησιν, εἶασε δὲ ἔρημον, ὥστε
 μαθεῖν τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν. Εἶπεν ὅτι δεῖ παραδοθῆναι,
 καὶ λέγει «Ἰλεῶς σοι· οὐ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο»· ἐπειμῆθη,
 καὶ οὐκ ἐπαιδευθῆ, ἀλλὰ πάλιν, θουλομένου τοῦ Χριστοῦ νί-
 ψαι αὐτοῦ τοὺς πόδας, φησὶν «Οὐ μὴ νίψης μου τοὺς πόδας
 10 εἰς τὸν αἰῶνα»· ἀκούσας πάλιν ὅτι «οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀ-
 κολουθῆσαι», λέγει «Κἂν πάντες ἀρνήσονται, ἐγὼ οὐκ ἀρ-
 νήσομαι». Ἐπεὶ οὖν εἰκὸς ἦν αὐτόν καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἄρθη-
 ναι, μελετῶντα ἀντιλέγειν αὐτῷ, παιδεύει λοιπὸν αὐτόν μὴ
 ἀντιπίπτειν. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Λουκᾶς αἰνιτιζόμενος, αὐτόν
 15 φησὶν εἰρηκέναι· «Καὶ ἐγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκ-
 λείπη ἡ πίστις σου»· τουτέστιν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἀπόλη, διὰ
 πάντων ταπεινοφροσύνην αὐτόν διδάσκων, καὶ τὴν ἀνθρω-
 πίνην ἐλέγχων φύσιν, οὐδὲν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν οὔσαν. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ ἡ πολλὴ ἀγάπη ἀντιλογικὸν αὐτόν ἐποίησε, σωφρο-
 20 νίζει λοιπὸν αὐτόν, ἵνα μὴ καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα τοῦτο πά-
 θῃ, διὰ τῆς οἰκουμένης τὴν οἰκονομίαν ἀναδέξεται, ἀλλ'
 ἵνα ἀναμνησκόμενος ὧν ἔπαθεν, ἐπιγινώσκη ἑαυτόν.

Καὶ ὄρα σφοδρότητα πτώματος· οὐ γὰρ ἅπαξ καὶ δις
 τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλ' οὕτως ἐξέστη, ὡς ἐν θραχεῖ καιρῷ
 25 τρίτον εἰπεῖν τὸ ρῆμα τὸ τῆς ἀρνήσεως, ἵνα μάθῃ ὅτι οὐχ
 οὕτως ἠγάπησεν, ὡς ἠγαπήθη. Ἄλλ' ὁμοίως τῷ οὕτω πεσόν-
 τι πάλιν λέγει «Ἀγαπᾶς με πλέον τούτων;». Οὕτως οὐκ
 ἀπὸ ψύξεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ γυμνωθῆναι αἰῆς ἄνωθεν βοη-
 θείας γέγονε. Τὴν μὲν οὖν ἀγάπην ἀποδέχεται τοῦ Πέτρου,

1. Ματθ. 16, 22.

2. Ἰω. 13, 8.

3. Λουκᾶ 22, 32.

4. Ἰω. 21, 15.

μασίαν, ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν ἢ ἀγάπη σου, ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἢ οὐράνιος ἐνίσχυσις. Γίνεται ἐπομένως φανερόν, ὅτι καὶ ἐκείνην τὴν πτῶσιν τὴν ἐπέτρεψεν ἀπὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτόν· ἤθελε βέβαια καὶ μὲ τὰ πρῶτα λόγια του νὰ τὸν διδάξῃ, ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμενεν εἰς τὴν ὀρμητικότητά του, αὐτὸς μὲν δὲν τὸν ὠδήγησεν οὔτε τὸν ὠθησεν εἰς τὴν ἄρνησιν, τὸν ἄφησε δὲ μόνον, ὥστε νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἀδυναμίαν του. Εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ παραδοθῇ, καὶ λέγει· «Ἄς σὲ εὐσπλαγχνισθῇ, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβῇ αὐτό»¹· ἐπετιμήθη καὶ δὲν ἐδιδάχθη, ἀλλὰ πάλιν, ὅταν ἤθελεν ὁ Χριστὸς νὰ πλύνῃ τὰ πόδια του, λέγει· «Δὲν θὰ πλύνῃς τὰ πόδια μου εἰς τὸν αἰῶνα»²· ἀκούσας πάλιν ὅτι «δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς», λέγει· «Καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι σὲ ἀρνηθοῦν, ἐγὼ δὲν θὰ σὲ ἀρνηθῶ». Ἐπειδὴ λοιπὸν εὐλογον ἦτο νὰ ὀδηγηθῇ καὶ εἰς ἀλαζονείαν, προβάλλων ἀντιλογίας εἰς αὐτόν, τὸν διδάσκει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ προβάλλῃ ἀντιρρήσεις. Αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Λουκᾶς, λέγει ὅτι εἶπεν ὁ Χριστὸς· «Καὶ ἐγὼ προσηυχῆθην διὰ σένα διὰ νὰ μὴ ἐκλείψῃ ἢ πίστις σου»³· δηλαδή, 'διὰ νὰ μὴ ὀδηγηθῆς εἰς τὸ τέλος εἰς τὴν ἀπώλειαν', διδάσκων εἰς αὐτόν μὲ ὅλα αὐτὰ ταπεινοφροσύνην καὶ ἐλέγχων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι τίποτε. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ πολλὴ ἀγάπη του τὸν ἔκανε νὰ προβάλλῃ ὅλο ἀντιρρήσεις, σωφρονίζει πλέον αὐτόν, διὰ νὰ μὴ πάθῃ τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν θὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας εἰς τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ, ἐνθυμούμενος ἐκεῖνα ποῦ ἔπαθεν, νὰ ἔχῃ ἐπίγνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ του.

Καὶ πρόσεχε τὸ τεράστιον μέγεθος τῆς πτώσεώς του· διότι δὲν τὸ ἔπαθεν αὐτὸ μίαν καὶ δύο φορές, ἀλλὰ τόσον πολὺ παρεκτράπη, ὥστε μέσα εἰς πολὺ σύντομον χρόνον διὰ τρίτην φοράν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν λόγον τῆς ἀρνήσεως, διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι δὲν ἠγάπησε τόσον πολὺ, ὅσον ἠγαπήθη. «Μὲ ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπὸ αὐτούς;»⁴. Αὐτὸ συνέβη ὄχι ἐπειδὴ ἐψυχράνθη ἢ ἀγάπη του, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερωθῇ ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ βοήθεια. Τὴν μὲν λοιπὸν ἀγάπην τοῦ

τὴν δὲ ἐξ αὐτῆς πικιομένην ἀντιλογίαν περικόπτει· εἰ γὰρ ἀγαπᾷς, ὀφείλεις τῷ ἠγαπημένῳ πείθεσθαι. Εἶπε καὶ σοὶ καὶ τοῖς μετὰ σοῦ, «Οὐ δύνασαι»· τί φιλονεικεῖς; οὐκ οἶδας τί ποιέ ἐστιν ἀπαγόρευσις Θεοῦ; Ἐπειδὴ δὲ ἐν τούτῳ μα-
 5 θεῖν οὐ θέλεις, διὸ οὐχ οἶόν τε μὴ γενέσθαι ὃ λέγω, ἐν τῇ ἀρονήσει αὐτὸ μαθήσῃ, καίτοι πολὺ σοὶ τοῦτο τότε ἀπισιότερον ἐφαίνετο· τοῦτο μὲν γὰρ οὐδὲ ἤδεις, ἐκείνου δὲ τὴν γνῶσιν αὐτὸς εἶχες ἐν τῇ ψυχῇ· ἀλλ' ὅμως ἐγίνετο τὸ μηδὲ προσδοκῆθέν. «Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω». Ἐπειδὴ
 10 γὰρ ἤκουσεν διὸ μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἐπεπήδησεν εὐθέως, ἀκόρεσις ὢν, καὶ τῶν ἄκρων ἐφικνεῖσθαι βουλόμενος. Ἄλλ' ὁ Χριστὸς, δευνὸς διὸ αὐτοῦ μόνου ἐσὶ ταῦτα μετὰ αὐθεντίας ἐπαγγέλλεσθαι, φησί· «Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι»· τοιτέσι νῦν οὐδὲ γὰρ ἦν πολὺ τὸ
 15 διάστημα· ἄωρὶ γὰρ τῶν νυκτιῶν διελέγετο, καὶ πρώτη καὶ δευτέρα ἦν φυλακὴ διελθοῦσα.

«Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία». Τοῦτο λέγει, ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἀκούσαντας ταραττεσθαι· εἰ γὰρ ὁ κορυφαῖος καὶ οὕτω διάπυρος πρὸ φωνῆς ἀλέκτορος τρις
 20 ἀπαρονήσεσθαι ἤκουσε, μεγάλην τινα προσδοκᾶν αὐτοὺς περιίστασιν ὑποσιήσεσθαι εἰκὸς ἦν, ἱκανὴν καὶ τὰς ἀδαμαντίνους περιτρέφαι ψυχάς. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα λογιζομένους εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ ἐκοιῆναι, ὄρα πῶς αὐτοὺς παραμυθεῖται, «μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία», λέγων· τούτῳ πρώτῳ
 25 τῆς θεόλητος αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐνδεικνύμενος, διὸ, ἃ κατὰ ψυχὴν εἶχον, ταῦτα οἶδε, καὶ εἰς μέσον ἄγει. «Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε»· τοιτέσι, ἅπαντα παρελεύσεσθαι τὰ δεινά· ἢ γὰρ εἰς ἐμὲ πίστις καὶ τὸν γεγεννηκότα δυνατωτέρα τῶν ἐπιόντων ἐσὶ, καὶ οὐδὲν ἐά-
 30 σει κρατῆσαι τῶν δυσχερῶν'.

Πέτρου τὴν ἀποδέχεται, τὴν δὲ ἀντιλογίαν ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν, τὴν ἀποκόπτει· διότι, ἐὰν ἀγαπᾷς, ὀφείλεις νὰ δείχνῃς ὑπακοὴν εἰς αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷς. Εἶπε καὶ εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς συμμαθητάς σου, «Δὲν ἠμπορεῖς»· διατί φιλονεικεῖς; δὲν γνωρίζεις τί τέλος πάντων σημαίνει ἀπαγόρευσις Θεοῦ; Ἐπειδὴ ὅμως μὲ ὅλα αὐτὰ δὲν θέλεις νὰ μάθῃς, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ συμβῇ αὐτὸ ποὺ λέγω, θὰ τὸ μάθῃς κατὰ τὴν ἄρνησιν, ἂν καὶ βέβαια τότε σοῦ ἐφαίνετο αὐτὸ πολὺ πιὸ ἀπίστευτον· διότι αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἐγνώριζες, ἐνῶ τὴν γνῶσιν ἐκείνου τὴν εἶχες ὁ ἴδιος μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σου· ἀλλ' ὅμως συνέβη τὸ ἀπροσδόκητον. «Τὴν ζωὴν μου θὰ θυσιάσω πρὸς χάριν σου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἤκουσεν, ὅτι μεγαλυτέραν ἀγάπην ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἔχει κανεὶς, ἐπειδὴ ἦτο ἀκόρεστος, ὥρμησεν ἀμέσως, ἐπιθυμῶν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα. Ἄλλ' ὁ Χριστός, διὰ νὰ τοῦ δείξῃ ὅτι μόνον εἰς αὐτὸν ἀνήκει τὸ νὰ ὑπόσχηται αὐτὰ μὲ αὐθεντίαν, λέγει· «Πρὶν λαλήσῃ ὁ πετεινός»· δηλαδὴ, τώρα· διότι δὲν ἦτο πολὺ τὸ διάστημα· καθ' ὅσον τὰ ἔλεγεν αὐτὰ εἰς περασμένην ὥραν τῆς νυκτός καὶ εἶχε περάσει ὁ χρόνος τῆς πρώτης καὶ δευτέρας φυλακῆς.

«Ἄς μὴ ταρασσεται ἡ καρδιά σας»⁵. Αὐτὸ τὸ λέγει, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο νὰ ταραχθοῦν αὐτοὶ ὅταν ἤκουσαν αὐτὰ· διότι, ἐὰν ὁ κορυφαῖος καὶ ὁ τόσον ἔνθερμος ἤκουσεν, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ πετεινοῦ θὰ τὸν ἀπαρνηθῇ τρεῖς φορές, φυσικὸν ἦτο νὰ περιμένουν αὐτοί, ὅτι θὰ τοὺς εὔρη κάποιο μεγάλο συμβάν, ἱκανὸν νὰ μεταβάλλῃ καὶ τὰς ἀδαμαντίνους ψυχάς. Ἐπειδὴ λοιπὸν φυσικὸν ἦτο αὐτοὶ νὰ σκέπτωνται αὐτὰ καὶ νὰ ταρασσῶνται, πρόσεχε πῶς τοὺς παρηγορεῖ, λέγων· «Ἄς μὴ ταρασσεται ἡ καρδιά σας». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, κατὰ πρῶτον φανερώνει τὴν δύναμιν τῆς θεότητός του, ὅτι δηλαδὴ ἐγνώριζεν αὐτὰ ποὺ εἶχον εἰς τὴν ψυχὴν των, καὶ προσθέτει· «Πιστεῦετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ πιστεῦετε καὶ εἰς ἐμένα»· δηλαδὴ, ὅλα τὰ δεινὰ θὰ περάσουν· διότι ἡ πίστις εἰς ἐμένα καὶ τὸν Πατέρα μου εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ ἔρχονται, καὶ δὲν θ' ἀφήσῃ κανέν ἀπὸ τὰ δυσάρεστα νὰ ἐπικρατήσῃ.

Εἶτα ἐπάγει «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πο-
 λαί εἰσι». Ὡσπερ τὸν Πέτρον ἀλύοντα παραμυθεῖται, λέ-
 γων, «Ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον», οὕτω καὶ τούτοις ταύτην
 τὴν ἐλπίδα ἀποφαίνει ἵνα γὰρ μὴ νομίσωσιν ἐκείνῳ μόνῳ
 5 τὴν ἐπαγγελίαν δεδόσθαι, φησὶν «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς
 μου μοναὶ πολλαί εἰσιν. Εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν Πορευό-
 μαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν» τουτέστιν, ὅτι καὶ ὑμᾶς ἐκεί-
 νος ὁ χῶρος δέξεται, ὁ καὶ τὸν Πέτρον ἀφθονία γὰρ ἐ-
 κεί πολλή καταγωγίων, καὶ οὐκ ἔνι εἰπεῖν ὅτι ἐτοιμασίας
 10 δεῖται. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Οὐ δύνασθέ μοι νῦν ἀκο-
 λουθήσα», ἵνα μὴ νομίσωσιν εἰς τέλος ἐκκεκόφθαι, ἐπι-
 γαγεν «Ἴνα, ὅπου ἐγὼ εἶμι, καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ ἦτε». Ἐποσού-
 τῃ ὑπὲρ τοῦ πράγματος τούτου πεποίημαι τὴν σπουδὴν,
 ὅτι ἤδη ἂν τούτου ἐγενόμεν, εἰ μὴ πάλαι ὑμῖν παρεσκεύαστο,
 15 δεικνὺς ὅτι σφόδρα αὐτοὺς χρὴ θαρσεῖν καὶ πεποιθῆναι.

2. Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη ὥσπερ ψυχαγωγῶν αὐτοὺς λέ-
 γειν, ἀλλὰ πεισύνωσιν ὅτι οὕτως ἐσίν, ἐπάγει «Καὶ ὅ-
 που ὑπάγω οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε». Ὅρας πῶς δι-
 δωσιν αὐτοῖς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ ἀπλῶς ταῦτα εἰρησθαι;
 20 Τοῦτο δὲ λέγει, ἐπεὶ συνεῖδεν αὐτῶν τὴν ψυχὴν τοῦτο
 λοιπὸν ζητοῦσαν μαθεῖν ὁ μὲν γὰρ Πέτρος οὐχ ὑπὲρ τοῦ
 μαθεῖν, ἀλλ' ὥστε ἀκολουθήσαι ἔλεγεν ὅπερ ἔλεγεν, ἐπειδὴ
 δὲ ἐπειτιμήθη ἐκεῖνος, καί, ὃ τέως ἀδύνατον ἐδόκει εἶναι,
 δυνατὸν αὐτὸς ἀπεφήνατο, ἀδύνατον δὲ φανέν, εἰς ἐπιθυμίαν
 25 αὐτὸν ἤγαγε τοῦ γινῶναι μετὰ ἀκριθείας αὐτό, διὰ τοῦτο
 τούτοις φησί «Καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε» ὥσπερ γὰρ, εἰπὼν,
 «Ἀπαρνήθη με», μηδενὸς μηδὲν προσφθεγξαμένου, καὶ τὰ
 ἐν τῇ καρδίᾳ ἐρευνῶν, ἔλεγε, «Μὴ ταράττεσθε», οὕτω καὶ

Ἔπειτα προσθέτει «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς». Ὅπως ἀκριβῶς παρηγορεῖ τὸν ταρασσόμενον ἀπὸ τὴν θλίψιν Πέτρον, λέγων, «Θὰ μὲ ἀκολουθήσης δὲ ἀργότερα», ἔτσι καὶ εἰς αὐτοὺς παρουσιάζει πολὺ ἀμυδρὰν αὐτὴν τὴν ἐλπίδα· διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι ἡ ὑπόσχεσις ἐδόθη μόνον εἰς τὸν Πέτρον, λέγει· «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον, θὰ σᾶς τὸ ἔλεγον. Ἐγὼ δὲ πηγαίνω νὰ ἐτοιμάσω τόπον δι' ἐσᾶς»· δηλαδή, ἰκαί σᾶς θὰ σᾶς ὑποδεχθῆ ἐκεῖνος ὁ τόπος πού θὰ ὑποδεχθῆ τὸν Πέτρον· διότι ἐκεῖ ὑπάρχει μεγάλη ἀφθονία καταλυμάτων καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι χρειάζονται ἐτοιμασίαν. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, «Δὲν ἠμπορεῖτε τώρα νὰ μὲ ἀκολουθήσετε», διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἀπεκλείσθησαν τελείως, ἐπρόσθεσεν· «Ὡστε, ὅπου θὰ εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ νὰ εἴσθε καὶ σεις». Τόσον μεγάλην φροντίδα ἔδειξα δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι θὰ ἐφρόντιζον ἀκόμη δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἐὰν δὲν εἶχε προετοιμασθῆ πρὸ πολλοῦ ὁ τόπος αὐτὸς δι' ἐσᾶς, δεικνύων μὲ αὐτά, ὅτι πρέπει αὐτοὶ νὰ ἔχουν πάρα πολὺ μεγάλο θάρρος καὶ πεποίθησιν.

2. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῆ, ὅτι τὰ λέγει αὐτά, ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ θέλη νὰ τοὺς ψυχαγωγῆσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἔτσι θὰ συμβοῦν, προσθέτει· «Καὶ ἐκεῖ πού πηγαίνω τὸ γνωρίζετε καὶ γνωρίζετε καὶ τὴν ὁδόν». Βλέπεις πῶς τοὺς δίδει ἀπόδειξιν, ὅτι αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν ἔτσι τυχαῖα; Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει, ἐπειδὴ διεπίστωσεν, ὅτι ἡ ψυχὴ των αὐτὸ πλέον ἐζήτει νὰ μάθῃ· διότι, ὁ μὲν Πέτρος αὐτὸ πού ἔλεγε τὸ ἔλεγεν ὄχι διὰ νὰ μάθῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ὅταν ὅμως ἐπετιμήθη ἐκεῖνος, καὶ ἀπέδειξεν ὁ Κύριος ὡς δυνατόν, ἐκεῖνο πού προηγουμένως ἐφαίνετο ὅτι εἶναι ἀδύνατον, ἐπειδὴ τοῦ ἐφάνη δὲ ἀδύνατον τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσῃ αὐτὸ μὲ ἀκρίβειαν, διὰ τοῦτο λέγει εἰς αὐτοὺς· «Καὶ τὴν ὁδὸν γνωρίζετε»· διότι, ὅπως ἀκριβῶς, εἰπὼν, «θὰ μὲ ἀπαρνηθῆς», χωρὶς κανεὶς νὰ εἰπῆ τίποτε καὶ ἐρευνῶν τὰ τῆς καρδίας των, ἔλεγε, «Μὴ ταρασσεσθε», ἔτσι καὶ τώρα, ὅταν εἶπεν «γνω-

ἐνιαυθα, εἰπὼν ὅτι «οἴδατε», τὴν ἐπιθυμίαν ἐδήλου τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν, καὶ αὐτὸς αὐτοῖς δίδωσι πρόφασιν τοῦ ἐρωτηῆσαι. Τὸ δὲ «ποῦ ὑπάγεις;» Πέτρος μὲν ἀπὸ φιλοστοργίας πολλῆς, Θωμᾶς δὲ ἀπὸ δειλίας λέγει· Κύριε, 5 οὐκ οἴδαμεν ποῦ ὑπάγεις». Τὸν τόπον οὐκ ἴσμεν, φησί, «καὶ τὴν ἐκεῖ φέρουσαν ὁδὸν πῶς εἰσόμεθα;». Καὶ δραμεθ' ὁσης ὑποσιολῆς· οὐ γὰρ εἶπεν, 'Εἰπέ ἡμῖν τὸν τόπον', ἀλλ' «οὐκ οἴδαμεν ποῦ ὑπάγεις»· τοῦτο γὰρ πάλαι πάντες μαθεῖν ὄφειλον· εἰ γὰρ Ἰουδαῖοι διηπόρουν ἀκούοντες, καίτοι 10 γε ἀπαλλαγῆναι αὐτοῦ βουλόμενοι, πολλῶ μᾶλλον οἱ μηδέποτε αὐτοῦ χωρισθῆναι βουλόμενοι μαθεῖν ἤθελον. Ἐδεδοίκεισαν μὲν οὖν αὐτὸν ἐρωτηῆσαι ἐρωτῶσι δὲ θυμῶς ἀπὸ τε τοῦ πολλοῦ πόθου καὶ τῆς ἀγωνίας.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια 15 καὶ ἡ ζωή. Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Τί οὖν οὐκ εὐθέως, ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πέτρου· «Ποῦ ὑπάγεις;» εἶπεν· Ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι· ὑμεῖς δὲ οὐ δύνασθε ἐλθεῖν νῦν', ἀλλὰ τοσοῦτων ἐνέβαλε λόγων περίοδον, ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις συνι- 20 θείς; Ἰουδαίοις μὲν γὰρ εἰκότως τοῦτο οὐκ ἔλεγε, τούτοις δὲ διὰ τί; Εἶπε μὲν καὶ τούτοις καὶ Ἰουδαίοις ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, καὶ νῦν δὲ αὐτὸ λέγει σαφέστερον ἢ πρότερον. Ἄλλως δέ, καὶ Ἰουδαίοις μὲν σαφῶς οὕτως οὐκ εἶπεν· εἰ γὰρ εἶπεν ὅτι 'οὐ δύνασθε πρὸς τὸν Πατέρα ἐλθεῖν, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ', εὐθέως ἂν 25 τῦφον τὸ πρᾶγμα ἐνόμισαν, νῦν δὲ ἀποκρούσας εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐνέβαλε.

Καὶ τοῖς μαθηταῖς δὲ τίνος ἕνεκεν οὕτως εἶπε, φησί, καὶ τῷ Πέτρῳ; Ἦδει αὐτοῦ πολλὴν προθυμίαν, καὶ ὅτι 30 μᾶλλον ἐνιεῖθεν ἐπικεῖσεται ἐνοχλῶν. Ὡστε οὖν αὐτὸν ἀ-

ρίζετε», ἐφάνερωνε τὴν ἐπιθυμίαν ποῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν σκέψιν των καὶ ὁ ἴδιος δίδει εἰς αὐτοὺς ἀφορμὴν νὰ τὸν ἐρωτήσουν. Τὸ δὲ «ποῦ πηγαίνεις;» ὁ μὲν Πέτρος τὸ λέγει ἀπὸ πολλὴν φιλοστοργίαν, ὁ δὲ Θωμᾶς ἀπὸ δειλίαν λέγει· «Κύριε, δὲν γνωρίζομεν ποῦ πηγαίνεις». Τὸν τόπον, λέγει, δὲν τὸν γνωρίζομεν· «Καὶ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ὁδὸν ποῦ ὀδηγεῖ ἐκεῖ;». Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃν συστολῇ τὸ λέγει· διότι δὲν εἶπεν, Ἐἰπέ μας τὸν τόπον, ἀλλὰ «δὲν γνωρίζομεν ποῦ πηγαίνεις»· καθ' ὅσον αὐτὸ ἐπεθύμουν ὅλοι των πρὸ πολλοῦ νὰ μάθουν· διότι, ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀκούοντες αὐτὸ, ἀποροῦσαν, μολονότι βέβαια ἤθελον ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτόν, πολὺ περισσότερον ἤθελον νὰ μάθουν αὐτὸ ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἤθελον ποτὲ νὰ τὸν ἀποχωρισθοῦν. Ἐφοβοῦντο βέβαια νὰ τὸν ἐρωτήσουν, τὸν ἐρωτοῦν ὅμως λόγῳ τοῦ μεγάλου πόθου των καὶ τῆς ἀγωνίας των.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Κανείς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ». Διατί λοιπὸν, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τὸν Πέτρον, «Ποῦ πηγαίνεις;», δὲν ἀπαντᾷ ἀμέσως, Ἐγὼ πηγαίνω, πρὸς τὸν Πατέρα μου, σεις ὅμως δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε τώρα, ἀλλὰ παρενέβαλε περίοδον τόσων πολλῶν λόγων, συνθέσας ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις; Διότι, εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους πολὺ σωστὰ δὲν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ, εἰς αὐτοὺς ὅμως διατί; Εἶπε μὲν καὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι πηγαίνει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τώρα δὲ τὸ ἴδιο λέγει σαφέστερα ἀπὸ ὅ,τι προηγουμένως. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους δὲν τὸ εἶπε τόσον καθαρὰ· διότι ἐὰν ἔλεγε Ἐγὼ ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ, θὰ ἦτο δυνατόν ἀμέσως νὰ θεωρήσουν τὰ λόγια αὐτὰ ὡς δεῖγμα ἀλαζονείας, ἐνῶ τώρα, ἀποκρύψας αὐτὸ, ἐδημιούργησε μέσα των ἀγωνίαν.

Καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς ὅμως καὶ εἰς τὸν Πέτρον, λέγει, διατί ὠμίλησεν ἔτσι; Ἐγνώριζε τὴν μεγάλην προθυμίαν του καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ τὸν κατεπίεζε περισσότε-

παγαγεῖν, κρούπει. Καιροθώσας δὲ ὅπερ ἐβούλειο διὰ τῆς ἀσαφείας καὶ τοῦ κρούσαι τὸν λόγον, πάλιν αὐτὸ ἐκκαλύπτει εἰπὼν γὰρ ὅτι, «ὅπου εἰμί, οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν», ἐπήγαγεν «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰ-
 5 σω· καὶ πάλιν «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Τοῦτο οὖν οὐκ ἐβούλειο αὐτοῖς παρὰ τὴν ἀρχὴν εἰπεῖν, ὥστε μὴ εἰς πλείονα ἀθυμίαν ἐμβαλεῖν ἐπειδὴ δὲ αὐτοὺς καιεπράυνε, τότε λέγει ἀπὸ γὰρ τῆς ἐπιτιμήσεως τοῦ Πέτρου τὸ πολὺ τῆς ἀθυμίας ἐξέβαλεν, εἰς φόβον τε
 10 ἐμπροσθέντες, μὴ ποιετὰ αὐτὰ ἀκούσωσι, καιεσιέλλοντι μᾶλλον.

«Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός»· τοῦτο ἀπόδειξις τοῦ «οὐδεὶς ἔρχεται, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ»· τὸ δὲ «καὶ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή», τοῦ ὅτι πάντως ταῦτα ἔσται. Ὅθεν τοίνυν παρ' ἐμοῦ ψεῦδος, εἰ ἀλήθεια· εἰ δὲ καὶ ζωή, οὔτε αὐτὸς ὁ θάνατος ὑ-
 15 μᾶς κωλύσαι δυναθήσεται ἐλθεῖν. Ἄλλως δέ, εἰ «ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός», οὐ δεήσοσθε τοῦ χειραγωγοῦντος· εἰ δὲ καὶ ἡ ἀλήθεια, οὐ ψεῦδος τὰ λεγόμενα· εἰ δὲ καὶ ζωή, καὶ ἀποθάνητε, τεύξεσθε τῶν εἰρημέρων'. Τὸ μὲν οὖν τῆς ὁδοῦ καὶ συνῆκαν καὶ ὠμολόγησαν, τὰ δὲ ἰοιπὰ ἠγνόουν, οὐ
 20 μὴν ἐτόλμων εἰπεῖν, ἅπερ ἠγνόουν ἀλλ' ὁμως πολλὴν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τὴν παραμυθίαν ἔλαβον. Ἐἰ τοίνυν ἐγὼ κύριός εἰμι, φησί, τοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἀγαγεῖν, πάντως ἤξειτε ἐκεῖ· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἕτερον ἐλθεῖν ὁδόν. Εἰπὼν δὲ ἔμπροσθεν, «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πα-
 25 τὴρ ἐλκύσῃ αὐτόν», καὶ πάλιν, «Ἐὰν ἐγὼ ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντα ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν», καὶ νῦν πάλιν «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ», δείκνυσιν ἴσον ἑαυτὸν τῷ γεγεννηκότι. Πῶς δέ, εἰπὼν, «Ὅπου ὑπάγω εἶδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε», ἐπήγαγεν, «Εἰ ἐμὲ ἐγνώ-

6. Ἰω. 6, 44.

7. Ἰω. 12, 32.

ρον μὲ τὰς ἐνοχλήσεις του. Ὡστε λοιπὸν τὸ ἀποκρύπτει διὰ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ αὐτό. Ἄφου δὲ κατώρθωσεν ἐκεῖνο πού ἤθελε μὲ τὴν ἀσάφειαν καὶ τὴν ἀπόκρυψιν τοῦ λόγου, πάλιν τὸ φανερῶνει αὐτό· διότι, ἄφου εἶπεν «ὅπου εἶμαι κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ», ἐπρόσθεσεν· «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρός μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς»· καὶ πάλιν· «Κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ». Αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἤθελεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ, διὰ νὰ μὴ τοὺς προξενήσῃ περισσοτέραν λύπην· ὅταν ὅμως τοὺς καθυσύχασε, τότε τὸ λέγει· διότι ἀπὸ τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ Πέτρου ἀπεμάκρυνε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς λύπης, κυριευθέντες δὲ ἀπὸ φόβον, μὴ τυχὸν καὶ ἀκούσουν τὰ ἴδια, ἔδειχναν μεγαλυτέραν συστολήν.

«Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»· αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ «Κανεὶς δὲν ἔρχεται, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ»· τὸ δὲ «καὶ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή», τοῦ ὅτι αὐτὰ θὰ συμβοῦν ὅπωςδῆποτε. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν εἶμαι καὶ ζωή, οὔτε αὐτὸς ὁ θάνατος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σᾶς ἐμποδίσῃ νὰ ἔλθετε. Ἐξ ἄλλου δὲ ἐὰν «ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός» δὲν θὰ χρειασθῆτε ὁδηγόν· ἐὰν δὲ εἶμαι καὶ ἡ ἀλήθεια, δὲν εἶναι ψευδὸς τὰ λεγόμενά μου· ἐὰν δὲ καὶ ζωή, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνετε, θὰ ἐπιτύχετε τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Αὐτὸ λοιπὸν πού εἶπε σχετικὰ μὲ τὴν ὁδὸν καὶ τὸ ἀντελήφθησαν καὶ τὸ ὠμολόγησαν, τὰ ὑπόλοιπα δὲ τὰ ἀγνοοῦσαν, δὲν ἐτολμοῦσαν ὅμως νὰ εἰποῦν ἐκεῖνα πού ἀγνοοῦσαν· ἀλλ' ὅμως πολλὴν παρηγορίαν ἔλαβον ἀπὸ τὰ λόγια περὶ τῆς ὁδοῦ. Ἐὰν ἐγώ, λέγει, εἶμαι Κύριος τοῦ νὰ σᾶς ὁδηγήσω πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπωςδῆποτε θὰ ἔλθετε ἐκεῖ· διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὁδός διὰ νὰ ἔλθῃ κανεὶς ἐκεῖ. Εἰπὼν δὲ προηγουμένως, «Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμένα, ἐὰν ὁ Πατήρ μου δὲν τὸν προσελκύσῃ»⁶, καὶ πάλιν, «Ἐὰν ἐγὼ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴν γῆν, ὅλους θὰ τοὺς προσελκύσω πρὸς ἐμένα»⁷, καὶ τώρα πάλιν, «Κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ», δείχνει ἴσον τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Πατέρα. Πῶς δέ, εἰπὼν, «Ὅπου πηγαίνω τὸ γνωρίζετε, καὶ τὴν ὁδὸν τὴν γνωρίζετε», ἐπρόσθεσεν,

κειτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκετε ἂν, καὶ ἀπ' ἄρι
 γνώσεσθε αὐτόν, καὶ ἐωράκατε αὐτόν); Οὐχὶ ἐναντιολο-
 γῶν ἤδεσαν μὲν γὰρ αὐτόν, οὐχ οὕτω δέ, ὡς ἐχορῆν· Θεὸν
 μὲν γὰρ ἤδεσαν, Πατέρα δὲ οὐδέπω· ὕστερον γὰρ τὸ Πνεῦ-
 5 μα ἐπελθὼν πᾶσαν ἐν αὐτοῖς καιεσκεύασε τὴν γνῶσιν. Ὁ δὲ
 λέγει, τοιοῦτόν ἐσιν· Ἐὶ ἤδειτε τὴν ἐμὴν οὐσίαν καὶ τὴν
 ἀξίαν, καὶ τὴν τοῦ Πατρὸς ἤδειτε'.

«Καὶ ἄρι γνώσεσθε αὐτόν, καὶ ἐωράκατε αὐτόν», (τὸ
 μὲν μέλλοντος, τὸ δὲ παρόντος)· τοιτέσι, «δι' ἐμοῦ». Ὁ-
 10 ψιν δὲ λέγει τὴν κατὰ διάνοιαν γνῶσιν· τοὺς μὲν γὰρ ὁρω-
 μένους δυνάμεθα καὶ ὁρᾶν καὶ ἀγνοεῖν, τοὺς δὲ γινωσκο-
 μένους οὐ δύναμεθα γινώσκειν καὶ ἀγνοεῖν. Διὰ τοῦτο φη-
 σι· «Καὶ ἐωράκατε αὐτόν»· ὡσπερ φησὶν· («Ὁφθῆ καὶ ἀγ-
 γέλοις»). Καίτοι γε οὐκ αὐτὴ ἡ οὐσία ὤφθη, ἀλλ' ὅμως
 15 φησὶν ὤφθαι, δηλαδὴ ὡς ἐκείνοις ἰδεῖν δυνατόν. Οὕτω
 δὲ εἴρηται, ἵνα μάθῃς διὸ αὐτὸν ἐωρακῶς τὸν γεγεννηκό-
 τα οἶδεν. Ἐθεάσαντο δὲ αὐτόν οὐ γυνῆ τῆ οὐσία, ἀλλὰ
 σάρκα περιβεβλημένον. Οἶδε δὲ ἀλλοιοῦ καὶ τὴν ὄψιν γνῶ-
 σιν λέγειν ὡς, διὰν λέγη· «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρ-
 20 δία, διὸ αὐτοὶ τὸν Θεὸν ἴδονται». Καθαροὺς δὲ οὐχὶ τοὺς
 πορνείας ἀπηλλαγμένους, ἀλλὰ τοὺς πάντων ἁμαρτημάτων
 φησὶ· πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ῥύπον ἐντίθησι τῆ ψυχῇ.

3. Πάντα τοίνυν πράττωμεν ὥστε ἀποσιμῆσαι τὴν ρυ-
 παρίαν. Ἀποσιμῆχει δὲ πρῶτον τὸ λουτρόν, ὕστερον δὲ καὶ
 25 ἕτεραι ὁδοὶ πελλαὶ καὶ παντοδαπαί· φιλόανθρωπος γὰρ ὢν

8. Α' Τιμ. 3, 16.

9. Ματθ. 5, 8.

«Ἐὰν μὲ εἶχετε γνωρίσει καλά, θὰ εἶχετε γνωρίσει καὶ τὸν Πατέρα μου. Καὶ ἀπὸ τώρα θὰ γνωρίσετε αὐτὸν καὶ ἔχετε ἰδεῖ αὐτὸν δι' ἐμοῦ»; Δὲν τὰ λέγει διὰ νὰ ἀναιρέση μὲ τὸ ἓνα τὸ ἄλλο· διότι ἐγνώρισαν μὲ αὐτὸν, ὄχι ὅμως ἔτσι, ὅπως ἔπρεπε· καθ' ὅσον ἐγνώρισαν μὲν Θεόν, ὄχι ἀκόμη ὅμως καὶ Πατέρα· διότι ἀργότερα, ἀφοῦ ἦλθε τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὠλοκλήρωσεν εἰς αὐτοὺς ὄλην τὴν γνῶσιν. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἔὰν ἐγνώρισάτε τὴν ἰδικὴν μου οὐσίαν καὶ τὴν ἀξίαν ἐγνώρισάτε καὶ τὴν τοῦ Πατρός·.

«Καὶ ἀπὸ τώρα θὰ γνωρίσετε αὐτὸν καὶ ἔχετε ἰδεῖ αὐτὸν δι' ἐμοῦ» (τὸ μὲν πρῶτον θὰ συμβῆ μελλοντικά, τὸ δὲ ἄλλο τώρα), δηλαδὴ αὐτὸ θὰ συμβῆ «δι' ἐμοῦ». Ὅψιν δὲ ὀνομάζει τὴν διὰ τοῦ νοῦ γνῶσιν· διότι αὐτοὺς ποῦ βλέπομεν εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ τοὺς βλέπωμεν καὶ νὰ τοὺς ἀγνοοῦμεν, αὐτοὺς ὅμως ποῦ γνωρίζομεν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν καὶ ν' ἀγνοοῦμεν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ ἔχετε ἰδεῖ αὐτόν»· ὅπως ἀκριβῶς λέγει· «Ἔγενεν ὀρατός εἰς τοὺς ἀγγέλους»⁸. Μολονότι βέβαια δὲν ἐφανερώθη ἡ ἰδία ἡ οὐσία τοῦ Πατρός, ἀλλ' ὅμως λέγει ὅτι ἔχει γίνει ὀρατή, δηλαδὴ ὅσον ἦτο δυνατὸν εἰς ἐκείνους νὰ τὸν ἰδοῦν. Ἐλέχθη δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἰδεῖ αὐτὸν ἐγνώρισεν τὸν Πατέρα του. Εἶδον δὲ αὐτὸν ὄχι μὲ γυμνὴν τὴν οὐσίαν του, ἀλλὰ φέροντα τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα. Συνηθίζει δὲ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις νὰ ὀνομάζη τὴν ὄψιν γνῶσιν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Μακάριοι οἱ καθαροὶ εἰς τὴν καρδίαν, διότι αὐτοὶ θὰ γνωρίσουν τὸν Θεόν»⁹. Καθαροὺς δὲ ὀνομάζει ὄχι ἐκείνους ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν πορνείαν, ἀλλ' ἐκείνους ποῦ εἶναι καθαροὶ ἀπ' ὅλα τὰ ἁμαρτήματα· διότι κάθε ἁμαρτία προσθέτει εἰς τὴν ψυχὴν ρύπον.

3. Ἄς κάμνωμεν λοιπὸν τὸ πᾶν, ὥστε νὰ ἐξαφανίσωμεν τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ψυχῆς μας. Μᾶς καθαρίζει δὲ πρῶτα τὸ λουτρὸν τοῦ βαπτίσματος, ὕστερα δὲ καὶ ἄλλαι ὁδοὶ πολλαὶ καὶ παντός εἶδους· διότι, ὡσὰν φιλάνθρω-

ὁ Θεός, καὶ μετὰ ταῦτα ἔδωκεν ἡμῖν ὁδοὺς ποικίλης ἀπαλα-
 λαγῆς, ὧν πρώτη πασῶν ἐστὶν ἡ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης· «ἐ-
 λεημοσύναις γάρ», φησί, «καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁ-
 μαρτίαι». Ἐλεημοσύνην δὲ οὐ τὴν ἐξ ἀδικίας λέγω τοῦτο
 5 γὰρ οὐδὲ ἐλεημοσύνη, ἀλλ' ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία· τί γὰρ
 ὄφελος ἐκδῦσαι ἕτερον, καὶ ἐνδῦσαι ἕτερον; ἀπὸ γὰρ οἴ-
 κτου τοῦ πράγματι ἀρχεσθαι δεῖ· τοῦτο δὲ ἀπανθρωπία.
 Κἂν γὰρ πάντα τὰ παρ' ἑτέρων δῶμεν, οὐδὲν κέρδος ἡμῖν·
 καὶ δείκνυσιν ὁ Ζακχαῖος, ὃς τότε ἔφησεν ἐξιλεοῦσθαι τὸν
 10 Θεόν, δούς τῶν ἀφαιρεθέντων τετραπλασίονα. Ἡμεῖς δέ,
 μυρία ἀρπάζοντες, καὶ ὀλίγα διδόντες, νομίζομεν ἵλεων ποι-
 εῖν τὸν Θεόν, οὐκ εἰδότες ὅτι μᾶλλον αὐτὸν παροξύνομεν.
 Εἶπε γὰρ μοι, εἴ γε ὄνον νεκρὸν καὶ σεσηπότα, ἀπὸ τῆς
 τριόδου καὶ τῶν ἀμφόδων ἐλκύσας, ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἔ-
 15 φερες, ἄρα οὐκ ἂν ἄπαντές σε κατέλευσαν ὡς ἐναγῆ καὶ
 μυσάρῳ;

Τί οὖν, εἰ ἐλέγξω ὅτι ἡ θυοία ἢ ἐξ ἀρπαγῆς, μυσαρ-
 ρωτέρα τούτου, ποίας τευξόμεθα ἀπολογίας; Θῶμεν γάρ
 τι κειμήλιον γεγενῆσθαι ἐξ ἀρπαγῆς· οὐχὶ ὄνον τεθνηκότος
 20 μᾶλλον ὀδώδε; Βούλει μαθεῖν πόση τῆς ἁμαρτίας ἢ σηπε-
 δῶν ἐστὶν; Ἄκουσον τοῦ Προφήτου λέγοντος· «Προσώζε-
 σαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου». Σὺ δὲ διὰ μὲν ρημάτων
 τὸν Θεὸν ἀξιοῖς ἐπιλαθέσθαι ὧν ποιεῖς κακῶν, αὐτὸς δὲ
 δι' ὧν ποιεῖς, ἀρπάζων καὶ πλεονεκιῶν, καὶ παρασκευί-
 25 ζεις μεμνηθῆναι διηνεκῶς, ἐπιτιθεῖς σου τὴν ἁμαρτίαν ἐπὶ
 τὸ θυσιαστήριον. Νῦν δὲ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ἀμάρισμα,
 ἀλλὰ καὶ τὸ τούτου χαλεπώτερον, ὅτι τὰς τῶν ἁγίων μολύ-
 νεις ψυχάς· τοῦτο μὲν γὰρ λίθος ἐστί, καὶ ἁγιάζεται, ἐ-
 κεῖναι δὲ διὰ παντὸς αὐτὸν φέρουσι τὸν Χριστόν, καὶ τολ-

10. Παροιμ. 15, 27.

11. Λουκᾶ 19, 8.

12. Ψαλμ. 37, 6.

πος πού είναι ὁ Θεός, ἔδωσεν εἰς ἡμᾶς καί εἰς τήν συνέχειαν διαφόρους ὁδοὺς ἀπαλλαγῆς, μεταξύ τῶν ὁποίων πρώτη εἶναι ἡ ὁδὸς διὰ τῆς ἐλεημοσύνης· διότι λέγει· «Μὲ ἐλεημοσύνας καὶ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καθαρίζονται αἱ ἁμαρτίαι»¹⁰. Ἐλεημοσύνην δὲ δὲν ἐννοῶ ἐκείνην πού γίνεται ἀπὸ ἀδικίαν, καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν εἶναι ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία· διότι τί τὸ ὄφελος νὰ ἐκδύση κανεὶς κάποιον καὶ νὰ ἐνδύση ἄλλον; πρέπει δηλαδὴ νὰ ἔχη ὡς κίνητρον τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι ἀπανθρωπία. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δώσωμεν ὅλα ἐκεῖνα πού ἐπήραμεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δὲν ἔχομεν κανὲν κέρδος· καὶ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸν Ζακχαῖον, ὁ ὁποῖος εἶπεν ὅτι τότε θὰ ἐξιλεωθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐὰν δώσῃ τετραπλάσια ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἀφήρεσεν¹¹. Ἐνῶ ἡμεῖς, ἀρπάζοντες μύρια καὶ δίδοντες ὀλίγα, ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐξιλεώνομεν τὸν Θεόν, μὴ γνωρίζοντες ὅτι παροργίζομεν αὐτὸν περισσότερο. Διότι εἶπέ μου, ἐὰν ἔπαιρνες ἀπὸ τὰ σταυροδρόμια καὶ τὰς παρόδους ὄνον νεκρὸν καὶ σάπιον καὶ τὸν ἔφερες εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἄρᾳ γε δὲν θὰ σὲ λιθοβολοῦσαν ὅλοι ὡς βδελυρὸν καὶ μυαρὸν;

Τί λοιπόν, ἐὰν ἀποδείξω ὅτι ἡ θυσία πού προέρχεται ἀπὸ ἀρπαγὴν ὅτι εἶναι πιὸ μυαρή ἀπὸ τοῦ ὄνου, ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν νὰ παρουσιάσωμεν; Ἄς ὑποθέσωμεν δηλαδὴ ὅτι κάποιο κειμήλιον προέρχεται ἀπὸ ἀρπαγὴν· δὲν μυρίζει ἄσχημα περισσότερο καὶ ἀπὸ ψόφιον ὄνον; Θέλεις νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἡ σαπίλα τῆς ἁμαρτίας; Ἄκουσε τὸν Προφήτην πού λέγει· «Ἐσάπησαν καὶ μυρίζουν οἱ μώλωπές μου»¹². Σὺ ὅμως μὲ λόγια μὲν ἔχεις τὴν ἀξίωσιν νὰ λησμονήσῃ ὁ Θεὸς τὰ κακὰ πού κάμνεις, ὁ ἴδιος δὲ μὲ ἐκεῖνα πού κάμνεις, μὲ τὰς ἀρπαγὰς καὶ τὴν πλεονεξίαν σου, τὸν κάμνεις νὰ τὰ ἐνθυμῆται συνεχῶς, τοποθετῶν τὰ ἁμαρτήματά σου ἐπάνω εἰς τὸ θυσιαστήριον. Τώρα ὅμως δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον τὸ ἁμαρτημά σου, ἀλλὰ καὶ τὸ φοβερώτερον ἀπὸ αὐτό, διότι μολύνεις τὰς ψυχὰς τῶν ἁγίων· διότι αὐτὸ μὲν εἶναι λίθος καὶ ἀγιάζεται, ἐνῶ αἱ ψυχαὶ φέρουν πάντοτε τὸν ἴδιον τὸν

μᾶς ἐκεῖ πέμπειν ἀπὸ τριαύτης ἀκαθαρσίας; Οὐχί, φησὶν οὐκ αὐτὰ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἕτερα. Γέλωσ ταῦτα καὶ λῆρος! Οὐκ οἶδας ὅτι, κἂν εἰς πολὺ πλῆθος χρημάτων τῆς ἀδικίας ἐμπέσῃ ρανίς, πάντα μολύνεται; Καθάπερ οὖν, εἰς
 5 πηγὴν καθαρὰν κόπρον τις ἐμβαλὼν, πᾶσαν αὐτὴν ἀκάθαρτον εἰργάσαιτο, οὕτω καὶ ἐν πλούτῳ πλεονεξία τις εἰσελθούσα πάντα ἀποπνεῖν ποιεῖ τῆς ἐκεῖθεν δυσωδίας.

Εἶτα χεῖρας μὲν νιπιόμεθα, εἰς Ἐκκλησίαν εἰσιόντες, τὴν δὲ καρδίαν οὐκ ἔτι; Μὴ γὰρ αἱ χεῖρες φωνὴν ἀφιᾶσιν;
 10 Ἡ ψυχὴ προσφέρει τὰ ρήματα, εἰς ἐκείνην ὁ Θεὸς καθορᾷ· οὐδὲν δεῖ τῆς τοῦ σώματος καθαρότητος, ἐκείνης μεμολυσμένης· τί γὰρ ὄφελος, ἂν τὰς ἔξωθεν μὲν χεῖρας ἀποσιμῆξῃς, τὰς δὲ ἔνδον ἀκαθάριτους ἔχῃς; Τὸ γὰρ δεινὸν καὶ πάντα ἀναιρέπον τοῦτό ἐστιν, ὅτι, τὰ μικρὰ δεδοικότες,
 15 τῶν μεγάλων καταφρονοῦμεν. Τὸ μὲν οὖν ἀνίπτοις χερσὶν εὔξασθαι, ἀδιάφορον, τὸ δὲ ἀνίπῳ διανοίᾳ, τοῦτό ἐστι τὸ πάντων ἔσχατον, τῶν κακῶν. Ἄκουσον καὶ Ἰουδαίους τοῖς περὶ τὰς τριαύτας ἀκαθαρσίας ἠσυχολημένοις, τί εἴρηται· «Ἀπόπλυναι ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου». Ἔως πότε
 20 ἔσονται σοὶ διαλογισμοὶ πόνων σου;

Ἀποπλύνωμεν καὶ ἡμεῖς μὴ βορβόρω, ἀλλ' ὕδατι καθαρῷ, ἐλεημοσύνη, καὶ μὴ πλεονεξία. Πρῶτον ἀπαλλάγηθι τοῦ ἀσπάξειν, καὶ τότε ἐπίδειξαι τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐκκλίνωμεν ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἀγαθόν. Στήσον τὰς χεῖρας ἀπὸ
 25 πλεονεξίας, καὶ εὐτως αὐτὰς ἐπὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἄγε. Ἄν δὲ ταῖς αὐταῖς ἄλλους ἀποδύσωμεν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἐξ ἐκείνων ἀφρηρημένοις ἐνδύομεν, οὐδὲ οὕτω διαφεύγομεν τὴν κόλασιν ἢ γὰρ ὑπόθεσις τοῦ ἰλασμοῦ πάσης πλημμελείας

13. Ἱερ. 4, 13.

14. Ψαλμ. 36, 27.

Χριστόν καὶ τολμᾶς ἐκεῖ νὰ ἀναπέμψῃς θυσίαν ἀπὸ τέτοια ἀκαθαρσίαν; "Ὁχι, λέγει· δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἄλλα. Αὐτὰ εἶναι λόγια γεμᾶτα ἀπὸ γέλια καὶ ἀνοησίαν! Δὲν γνωρίζεις ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη πέσῃ μία σταγὼν ἀδικίας μέσα εἰς μέγα πλῆθος χρημάτων, μολύνονται ὅλα; "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν, ἐὰν κάποιος ρίψῃ κοπριὰν εἰς πηγὴν καθάραν, τὴν κατέστησεν ὅλην ἀκάθαρτον, ἔτσι καὶ εἰς τὸν πλοῦτον, ἐὰν κάποια πλεονεξία εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν τὸν κάμνει ὅλον νὰ ἀναδίδῃ τὴν δυσωδίαν ποῦ πηγάζει ἀπὸ ἐκεῖ.

"Ἐπειτα τὰ μὲν χέρια τὰ νίπτομεν ὅταν εἰσερχώμεθα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν δὲ καρδίαν ὄχι; Μήπως δηλαδὴ τὰ χέρια ὁμιλοῦν; Ἡ ψυχὴ προφέρει τὰ λόγια, εἰς ἐκείνην ὁ Θεὸς ἔχει ἐστραμμένον τὸ βλέμμα του· δὲν ἔχει καμμίαν ἀνάγκην τῆς καθαρότητος τοῦ σώματος, ὅταν ἐκείνη εἶναι μολυσμένη· διότι ποῖο τὸ ὄφελος, ἐὰν τὰ μὲν ἑξωτερικὰ χέρια νὰ καθαρίσῃς, τὰ δὲ ἑσωτερικὰ τὰ ἔχῃς ἀκάθαρτα; Διότι τὸ φοβερὸν ποῦ ὅλα τὰ ἀνατρέπει εἶναι αὐτό, ὅτι, φοβούμενοι τὰ μικρά, περιφρονοῦμεν τὰ μεγάλα. Τὸ νὰ προσευχώμεθα λοιπὸν μὲ ἄνιπτα χέρια εἶναι ἀδιάφορον, ἐνῶ τὸ νὰ προσευχώμεθα μὲ ἀκάθαρτον διάνοιαν, αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακά. "Ἀκουσε τί ἐλέχθη καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ποῦ ἠσχολοῦντο μὲ τὰς τέτοιου εἴδους ἀκαθαρσίας· «Καθάρισε τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τὴν κακίαν»¹³. Μέχρι πότε θὰ σκέπτεσαι τοὺς κόπους σου;

"Ἄς καθαρίσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν καρδίαν μας, ὄχι μὲ βοῦρκον, ἀλλὰ μὲ καθαρὸ νερό, μὲ ἐλεημοσύνην καὶ ὄχι μὲ πλεονεξίαν. Κατὰ πρῶτον ἀπαλλάξου ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τότε δεῖξε τὴν ἐλεημοσύνην. "Ἄς ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ ἃς πράξωμεν τὸ ἀγαθόν¹⁴. Ἄπομάκρυνε τὰ χέρια σου ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ ἔτσι καθαρὰ ὁδήγησέ τα εἰς τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐὰν μὲ τὰ ἴδια χέρια ἐκδύσωμεν ἄλλους, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐνδύωμεν μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἀφηρέσαμεν ἀπὸ ἐκείνους, οὔτε ἔτσι διαφεύγομεν τὴν κόλασιν· διότι τὸ μέσον τοῦ ἐξιλασμοῦ γίνεται μέσον κάθε πλημμελήματός μας· καθ' ὅσον ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοῦ τοῦ

ὑπόθεσις γίνεται τοῦ γὰρ οὕτως ἐλεεῖν τὸ μὴ ἐλεεῖν κρεῖ-
 ιον· ἐπεὶ καὶ πῶ Καὶν θέλιον ἦν μηδὲ ὄλως προσενεγκεῖν.
 Εἰ δὲ ὁ τὰ ἐλάττω κομίσας τὸν Θεὸν παρώξυνεν, ὁ τὰ ἀλ-
 λότρια διδοὺς πῶς οὐ παροξυνεῖ; Ἐγὼ σοι εἶπον φησί,
 5 μὴ ἀρπάζειν, καὶ σὺ με ἐξ αὐτῶν τιμᾶς; τί νομίζεις; δι-
 ἦδομαι τούτοις; Οὐκοῦν ἐρεῖ πρὸς σέ· «Υπέλαβες ἀνομίαν,
 δι ἔσομαί σοι ὅμοιος· ἐλέγξω σε, καὶ παραστήσω κατὰ πρό-
 σωπὸν σου τὰς ἀμαρτίας σου».

Ἄλλὰ μὴ γένοιτο μηδένα ταύτης ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς,
 10 ἀλλὰ, ἐλεημοσύνην καθαρὰν ἐργασαμένους, καὶ λαμπρὰς τὰς
 λαμπάδας ἔχοντας, οὕτως εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσελθεῖν χά-
 ριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἶδους εἶναι προτιμότερον τὸ νὰ μὴ ἐλεοῦμεν καθόλου· διότι καὶ εἰς τὸν Κάϊν ἦτο προτιμότερον νὰ μὴ ἐθυσίαζε καθόλου. Ἐὰν δὲ παρώργισε τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ποῦ προσέφερε τὰ κατώτερα, πῶς δὲν θὰ τὸν παροργίσῃ ἐκεῖνος ποῦ δίδει τὰ ξένα; Ἐγὼ σοῦ εἶπον, λέγει, νὰ μὴ ἀρπάζῃς, καὶ σὺ μὲ τιμᾶς μὲ αὐτὰ ποῦ ἀρπάζεις; Τί νομίζεις; ὅτι νοιώθω εὐχαρίστησιν ἀπὸ αὐτά; Θὰ εἰπῇ λοιπὸν πρὸς ἐσένα· Ἐνόμισες ἀνόμως, ὅτι θὰ γίνω ὅμοιος μὲ ἐσένα· θὰ σὲ ἐλέγξω καὶ θὰ σοῦ παρουσιάσω τὰς ἀμαρτίας σου»¹⁵.

Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ συμβῇ νὰ ἀκούσῃ κανεὶς αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐπιτελέσωμεν καθαρὰν ἐλεημοσύνην, καὶ διατηρήσωμεν λαμπρὰ ἀνημμένας τὰς λαμπάδας, ἔτσι νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν νυμφῶνα τοῦ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ'

Ίω. 14, 8 - 14

«Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πα-
τέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τοσοῦ-
5 τον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκός με,
Φίλιππε; Ὁ ἑώρακώς ἐμὲ ἑώρακε πὸν Πατέρα».

1. Ὁ μὲν προφήτης ἔλεγεν Ἰουδαίοις· «Ὅψις πόρνης
ἐγένειό σοι, ἀπηναισχύνησας πρὸς πάντας», ὡς ἔοικε δὲ
οὐκ ἐκείνη τῇ πόλει δίκαιον μόνον ταῦτα εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ
10 τοῖς ἀναισχύντως πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀντιβλέπουσι· τοῦ γὰρ
Φιλίππου πρὸς τὸν Χριστὸν εἰπάντος, «Δεῖξον ἡμῖν τὸν
Πατέρα σου», φησί· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ
οὐκ ἔγνωκός με, Φίλιππε;». Καὶ ὅμως τινὲς εἶσι καὶ με-
τὰ τὰ ρήματα ταῦτα ἀποσχίζοντες τοῦ γεγεννηκότις τὸν Υἱ-
15 όν. Καίτοι ποῖαν μείζω ταύτης ζητεῖς ἐγγύτητα; Τινὲς γὰρ
ἐκ τῆς ρήσεως ταύτης καὶ εἰς τὴν Σαβελλίου νόσον ἐπέ-
πεσον. Ἀλλά, καὶ πούτους καὶ ἐκείνους ἀφέρνεις ἡμεῖς, ὡς ἐκ
διαμέτρου παρανομοῦντας, ἴδωμεν τῶν εἰρημένων τὴν ἀ-
κρίθειαν.

20 «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκός με,
Φίλιππε;» φησί. Τί γάρ; οὐ εἶ ὁ Πατήρ, ὃν ἐπιζητῶ; Οὐ-
χί, φησί. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπεν, Ὁὐκ ἔγνωκας αὐτόν, ἀλλ'
«οὐκ ἔγνωκός με;», οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνων, ἢ ὅτι οὐδὲν ἕ-
τερόν ἐστιν ὁ Υἱός, ἢ τοῦτο ὅπερ ἐστὶν ὁ Πατήρ, μένων
25 ἐν τῷ εἶναι Υἱός. Πόθεν δὲ ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν ὁ Φίλιππος;
Ἐλεγεν· «Εἰ ἐμὲ ἐγνώκετε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκει-

ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ'

Ίω. 14, 8 - 14

«Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου καὶ μᾶς ἀρκεῖ. Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε; Ἐκεῖνος ποῦ εἶδεν ἐμένα εἶδε καὶ τὸν Πατέρα».

1. Ὁ μὲν προφήτης ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· «Ἔλαβες μορφὴν πόρνης, ἔδειξες τὴν ἀδιαντροπίαν σου πρὸς ὄλους»¹, ποῦ, ὅπως φαίνεται, δίκαιον εἶναι νὰ εἰπῇ αὐτὰ τὰ λόγια ὄχι μόνον δι' ἐκείνην τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους ποῦ μὲ ἀναισχυντίαν ἀτενίζουεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν· διότι, ὅταν ὁ Φίλιππος εἶπε πρὸς τὸν Χριστόν, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου», λέγει· «Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε;». Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ὠρισμένοι, ποῦ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια ἀποχωρίζουν τὸν Υἱὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ πράγματι ποῖαν ἄλλην συγγένειαν ἀπὸ αὐτὴν ζητεῖς; Διότι μερικοὶ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ περιέπεσαν εἰς τὴν νόσον τοῦ Σαβελλίου. Ἄλλὰ, ἀφοῦ ἀφήσωμεν ἡμεῖς καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκείνους ὡσὰν παρανομοῦντας ἐκ διαμέτρου, ἅς ἐξετάσωμεν τὸ ἀκριβὲς νόημα τῶν λόγων.

«Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε;», λέγει. Τί δηλαδὴ; σὺ εἶσαι ὁ Πατὴρ ποῦ ἐπιζητῶ; Ὁχι. λέγει. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, Ἐγὼ ἐγνώρισες αὐτόν, ἀλλὰ «δὲν μὲ ἐγνώρισες;», φανερώνων τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ὁ Υἱὸς τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ αὐτό ποῦ εἶναι ὁ Πατὴρ, παραμένων ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξιν Υἱός. Τί εἶναι αὐτό ποῦ ὠδήγησε τὸν Φίλιππον εἰς αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν; Ἐλεγεν· «Ἐὰν εἶχετε γνωρίσει ἐμένα, θὰ εἶχετε γνωρί-

τε ἄν», καὶ τοῖς Ἰουδαίοις πολλάκις εἶπε τοῦτο· ἐπεὶ οὖν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Πέτρος πολλάκις, καὶ Ἰουδαῖοι, «Τίς ἐσιν ὁ Πατήρ», ἠρώτησεν αὐτὸν καὶ ὁ Θωμᾶς, καὶ οὐδεὶς οὐδὲν ἔμαθε σαφές, ἀλλ' ἔτι ἠγνοεῖτο τὰ λεγόμενα, ἵνα μὴ
 5 δόξη προσκορῆς εἶναι ὁ Φίλιππος, καὶ διενοχλεῖν αὐτὸν μετὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἐρωτῶν καὶ αὐτός, «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα σου», ἐπήγαγε· «Καὶ ἄρκει ἡμῖν»· οὐδὲν πλέον ζητοῦμεν. Καίτοι ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Εἰ ἐμὲ ἐγνώκετε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκετε ἄν», καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν Πα-
 10 τέρα ἐδήλου, ὁ δὲ ἀνέσιρεψε τὴν ἰάξιν, καὶ φησι· «Τὸν Πατέρα δεῖξον, ὡς αὐτὸν εἰδὼς ἀκριβῶς». Ἀλλ' οὐκ ἀνέχεται αὐτοῦ ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ὁδὸν αὐτὸν ἵστησι, δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα μανθάνειν πείθων· αὐτὸς δὲ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς τούτοις ἐβούλετο ἰδεῖν, ἴσως περὶ τῶν
 15 προφητιῶν ἀκούων ὅτι εἶδον τὸν Θεόν. Ἀλλὰ συγκατάβασις ἦν ἐκεῖνα, ὃ Φίλιππε. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε», καὶ πάλιν· «Πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς με. Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε»· καὶ ἐν τῇ
 20 Παλαιᾷ· «Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται».

Τί οὖν ὁ Χριστός; Σφόδρα ἐπιτιμητικῶς· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε;». Καὶ οὐκ εἶπεν, «Οὐκ εἶδες με», ἀλλ' «οὐκ ἔγνωκάς με». Μὴ γὰρ σε βούλομαι, φησί, μαθεῖν; Τὸν Πατέρα σου ἰδεῖν ζη-
 25 τῶ ἤν, σὺ δὲ μοι λέγεις, «Οὐκ ἔγνωκάς με;»· ποίαν οὖν ἀκολουθίαν ἔχει τοῦτο; Πολλὴν μὲν οὖν· ἐπειδὴ γὰρ τοῦτ' ἔστιν, ὅπερ ἔστιν ὁ Πατήρ, μένων Υἱός, εἰκότως ἐν αὐτῷ δείκνυσι τὸν γεγεννηκότα. Εἶτα, διαιρῶν τὰς ὑποστάσεις, φησὶν· «Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα», ἵνα μή τις

2. Ἰω. 14, 7.

3. Ἰω. 1, 18.

4. Ἰω. 6, 45 καὶ 5, 37.

5. Ἐε. 33, 20.

σει καὶ τὸν Πατέρα μου»², καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους πολλές φορές τὸ εἶπεν αὐτό· ἐπειδὴ λοιπὸν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Πέτρος πολλές φορές καὶ οἱ Ἰουδαῖοι «Ποῖος εἶναι ὁ Πατήρ», ἠρώτησεν αὐτὸν καὶ ὁ Θωμᾶς, καὶ κανεὶς δὲν ἔμαθε τίποτε μὲ σαφήνειαν, ἀλλ' ἀκόμη ἦτο ἄγνωστον τὸ νόημα τῶν λόγων του, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὁ Φίλιππος βαρετὸς καὶ ὡς ἐνοχλῶν αὐτὸν μαζί μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἐρωτῶν καὶ αὐτός, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου», ἐπρόσθεσε· «Καὶ μᾶς εἶναι ἀρκετόν»· τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν θέλομεν. Μολονότι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἐὰν εἴχετε γνωρίσει ἐμένα, θὰ εἴχετε γνωρίσει καὶ τὸν Πατέρα μου», καὶ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ἐδείκνυε τὸν Πατέρα, αὐτὸς ὅμως ἤλλαξε τὴν σειρὰν τῶν λόγων του, καὶ λέγει· «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα, ἀκριβῶς ὅπως τὸν γνωρίζεις». Ἄλλ' ὅμως ὁ Χριστὸς δὲν τὸν ἀνέχεται, ἀλλὰ τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀληθῆ ὁδόν, πείθων αὐτὸν νὰ γνωρίσῃ τὸν Πατέρα μέσῳ αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἤθελε νὰ ἰδῇ αὐτὸν μὲ τοὺς ἰδίους τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, ἴσως ἐπειδὴ ἤκουε περὶ τῶν προφητῶν ὅτι εἶδον τὸν Θεόν. Ἄλλ' ἐκεῖνα, Φίλιππε, ἐλέγοντο κατὰ συγκατάβασιν. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Τὸν Θεὸν κανεὶς δὲν τὸν εἶδε ποτέ»³, καὶ πάλιν· «Ὁ καθένας πού ἀκούει ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μαθαίνει τὴν ἀλήθειαν περὶ ἐμοῦ ἔρχεται πρὸς ἐμένα. Οὔτε τὴν φωνὴν του ἠκούσατε ποτέ, οὔτε τὴν μορφήν του εἶδετε»⁴· καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· «Κανεὶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῇ τὸ πρόσωπόν μου καὶ νὰ ζήσῃ»⁵.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστὸς; Μὲ πάρα πολὺ ἐπιτιμητικὸν τρόπον· «Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε;». Καὶ δὲν εἶπε, ἴδεν μὲ εἶδες, ἀλλὰ «Δὲν μὲ ἐγνώρισες». Μήπως, λέγει, θέλω νὰ γνωρίσω ἐσένα; Τὸν Πατέρα σου ζητῶ τώρα νὰ ἰδῶ, καὶ σὺ μοῦ λέγεις, «Δὲν μὲ ἐγνώρισες;»· ποίαν λοιπὸν σχέσιν ἔχει αὐτό; Καὶ πολλὴν βέβαια· διότι, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς πού εἶναι ὁ Πατήρ, μένων Υἱός, πολὺ εὐλογα δείχνει τὸν Πατέρα εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐπειτα, διακρίνων τὰς ὑποστάσεις, λέγει· «Ἐκεῖνος πού εἶδεν ἐμένα,

εἶπε δι' αὐτὸς Πατήρ, αὐτὸς Υἱός· εἰ γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ Πα-
 τήρ, αὐτὸς Υἱός· εἰ γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ Πατήρ, οὐκ ἂν εἶπεν·
 «Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἐκεῖνον ἐώρακε». Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν αὐ-
 τῷ, "Αδύνατα αἰτεῖς, καὶ οὐ κατὰ ἄνθρωπον, ἐμοὶ γὰρ μό-
 5 νω τοῦτο δυνατὸν"; Ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἄρκεῖ ἡμῖν», ὡς αὐτὸν
 εἰδώς, δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ αὐτὸν ἐώρακεν· ἢ γὰρ ἂν κἀ-
 κεῖνον εἶδεν, εἰ καὶ αὐτὸν ἠδυνήθη. Διόπερ ἔλεγεν· «Ὁ
 ἑωρακὼς ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα». εἴ τις ἐμὲ εἶδε, κἀ-
 κεῖνον ὄψεται. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι οὔτε ἐμέ,
 10 οὔτε ἐκεῖνον δυνατὸν ἐστὶν ἰδεῖν· ὁ γὰρ Φίλιππος τὴν δι'
 ὄψεως ἐζητεῖ γνῶσιν· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸν μὲν ἐωρακέναι ἐ-
 νόμιζεν, ἐβούλετο δὲ καὶ τὸν Πατέρα οὕτως ἰδεῖν, δείκνυσιν
 ὅτι οὐδὲ αὐτὸν εἶδεν.

Εἰ δὲ λέγει τις ὄψιν ἐνιαῦθα τὴν γνῶσιν, οὐδὲ τούτῳ
 15 ἀντιλέγω· ὁ γὰρ ἐμὲ γνοῦς, φησὶν, ἔγνω τὸν Πατέρα. Ἄλλ'
 οὐκ εἶπε τοῦτο, ἀλλά, τὸ ὁμοούσιον παρασιῆσαι θουλόμενος,
 εἶπεν· «Ὁ τὴν ἐμὴν οὐσίαν εἰδώς οἶδε καὶ τὴν τοῦ Πα-
 τρός». Καὶ τί τοῦτο; φησί· καὶ γὰρ ὁ τὴν κτίσιν εἰδώς οἶδε
 καὶ τὸν Θεόν. Καίτοι πάντες ἴσασι τὴν κτίσιν καὶ ἐωράκη-
 20 σι· τὸν δὲ Θεὸν οὐκ ἴσασι πάντες. Ἄλλως δέ, ἴδωμεν τί ὁ
 Φίλιππος ζητεῖ ἰδεῖν. Ἄρα τὴν σοφίαν τοῦ Πατρός; ἄρα
 τὴν ἀγαθότητα; Οὐχί· ἀλλὰ αὐτὸ τὸ τί ποιέ ἐστὶν ὁ Θεός,
 αὐτὴν τὴν οὐσίαν. Πρὸς τοῦτο οὖν ἀποκρίνεται ὁ Χριστός·
 «Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ». Ὁ δὲ τὴν κτίσιν ἰδὼν οὐχὶ καὶ τοῦ
 25 Θεοῦ τὴν οὐσίαν εἶδεν. «Εἴ τις εἶδεν ἐμέ, τὸν Πατέρα μου
 εἶδε», φησὶν· εἰ δὲ ἑτέρας οὐσίας ἦν, οὐκ ἂν τοῦτο εἶπεν.
 Ἰνα δὲ καὶ παχύτερον ἄρωμαι λόγου, οἰδεῖς, χρυσὸν ἀγνοῦν,
 ἐν ἀργύρῳ τοῦ χρυσοῦ τὴν οὐσίαν ἰδεῖν δύναται οὐ γὰρ

εἶδε καὶ τὸν Πατέρα», διὰ νὰ μὴ εἰπῆ κάποιος ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι καὶ Πατὴρ καὶ Υἱός· διότι, ἐὰν αὐτὸς ἦτο ὁ Πατὴρ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῆ, «ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα, εἶδεν ἐκείνον». Πῶς δὲ δὲν εἶπεν εἰς αὐτόν, Ἔδύνατα Ζητεῖς νὰ μάθης, ποὺ δὲν εἶναι διὰ τὰ μέτρα τοῦ ἀνθρώπου, διότι αὐτὸ εἶναι δυνατόν μόνον εἰς ἐμένα; Ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἄρκεῖ εἰς ἡμᾶς», ὡσὰν νὰ ἐγνώριζεν αὐτόν, δείχνει ὅτι οὔτε αὐτόν εἶδε· διότι πράγματι καὶ ἐκείνον θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ, ἐὰν ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα»· ἐὰν κανεὶς εἶδεν ἐμένα, θὰ ἰδῆ καὶ ἐκείνον. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ οὔτε ἐμένα, οὔτε ἐκείνον εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ· διότι ὁ Φίλιππος ἐζήτηε τὴν διὰ τῆς ὄψεως γνῶσιν· καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι αὐτόν μὲν τὸν εἶχεν ἰδεῖ, ἤθελε δὲ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα, δείχνει ὅτι οὔτε αὐτόν εἶδεν.

Ἐὰν ὁμως κάποιος ἐδῶ θεωρῆ τὴν ὄψιν ὡς γνῶσιν, δὲν ἀντιλέγω εἰς αὐτόν· διότι, λέγει, ἐκεῖνος ποὺ ἐγνώρισεν ἐμένα, ἐγνώρισε καὶ τὸν Πατέρα. Ὅμως δὲν εἶπεν αὐτό, ἀλλὰ, θέλων νὰ παραστήσῃ τὸ ὁμοούσιον, εἶπεν· «Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὴν ἰδικὴν μου οὐσίαν, γνωρίζει καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός». Καὶ διατί, λέγει, τὸ λέγει αὐτό; καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὴν κτίσιν γνωρίζει καὶ τὸν Θεόν. Ἄν καὶ βέβαια ὅλοι γνωρίζουν τὴν κτίσιν καὶ τὴν ἔχουν ἰδεῖ, τὸν Θεὸν ὁμως δὲν τὸν γνωρίζουν ὅλοι. Ἄλλ' ὁμως ἅς ἰδοῦμεν τί Ζητεῖ ὁ Φίλιππος· νὰ ἰδῆ. Ἄρα γε τὴν σοφίαν τοῦ Πατρός; ἄρα γε τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ; Ὅχι, ἀλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ εἶναι ὁ Θεός, τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν του. Σύμφωνα μὲ αὐτὸ λοιπὸν ἀποκρίνεται ὁ Χριστός· «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα». Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εἶδε τὴν κτίσιν δὲν εἶδε καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. «Ἐὰν κάποιος εἶδεν ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα μου», λέγει· ἐὰν ἦτο ἄλλης οὐσίας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ εἰπῆ αὐτό. Διὰ νὰ ἐκφρασθῶ δὲ μὲ πῶς κοινὸν τρόπον, κανεὶς, ποὺ ἀγνοεῖ τὸν χρυσόν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ τὴν οὐσίαν τοῦ χρυσοῦ εἰς τὸν ἄργυρον· διότι ἡ φύσις ἐνός πραγματος δὲν φαί-

ἄλλη δι' ἄλλης φαίνεται φύσις. Διὰ τοῦτο καὶ καλῶς ἐπε-
 τίμησεν, εἰπὼν «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι». Το-
 σαύτης ἀπέλασας διδασκαλίας, εἶδες σημεῖα μετὰ αὐθεν-
 τίας, καὶ πάντα, ἅπερ θεότιτος ἦν ἴδια, καὶ ὁ Παιῆρ
 5 μόνος ἐργάζεται, ἁμαρτήματα λυόμενα, ἀπόρρητα εἰς μέσον
 ἀγόμενα, θάνατον ἀναχωροῦντα, δημιουργίαν ἀπὸ γῆς γινο-
 μένην, «καὶ οὐκ ἔγνωκός με;».

2. Ἐπειδὴ γὰρ σάρκα περιέκειτο, διὰ τοῦτο εἶπεν «Οὐκ
 ἔγνωκός με». Εἶδες τὸν Πατέρα; Μὴ ζήτηι πλέον ἰδεῖν
 10 ἐν ἐκείνῳ γὰρ με ἐώρακας. Εἴ εἶδές με, μηδὲν περιεργά-
 ζον· καὶ γὰρ ἐν ἐμοὶ ἐκείνον ἔγνωσ. «Οὐ πιστεύεις δι' ἐγὼ
 ἐν τῷ Πατρὶ;» τοιτέστιν, ἐν ἐκείνῃ τῇ οὐσίᾳ φαίνομαι. «Τὰ
 ρήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ». Εἶδες ἐγγύτη-
 τος ὑπερβολήν, καὶ μιᾶς οὐσίας ὑπόδειγμα; «Ὁ δὲ Παῆρ,
 15 ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα». Πῶς, ἀπὸ ρημάτων
 ἀρξάμενος, ἐπὶ τὰ ἔργα ἦλθε; τὸ γὰρ ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν·
 Ἄυτὸς λαλεῖ τὰ ρήματα· ἀλλὰ δύο τίθησιν ἐνιαῦθα, περὶ
 διδασκαλίας καὶ σημείων, ἧ ἔπειδὴ καὶ τὰ ρήματα ἔργα
 ἦν. Πῶς οὖν αὐτὸς ποιεῖ; Καὶ μὴν ἀλλαχοῦ φησιν «Εἴ μὴ
 20 ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύειέ μοι»· πῶς
 οὖν ἐνιαῦθα τὸν Πατέρα φησὶ ποιεῖν; Τὸ αὐτὸ τοῦτο δη-
 λῶν, δι' οὐδὲν μέσον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό
 ἐστιν· Οὐκ ἂν ἄλλως ἐποίησεν ὁ Παῆρ, καὶ ἄλλως ἐγὼ·
 καὶ μὴν ἀλλαχοῦ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Παῆρ ἐργάζεται, λέγων
 25 «Ὁ Παῆρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», ἐ-
 κκεῖ μὲν τὸ ἀπαράλλακτον τῶν ἔργων, ἐνιαῦθα δὲ τὸ ταῦ-
 τὸν ἐνδεικνύμενος. Εἴ δὲ ἡ πρόχειρος τῶν λέξεων ἔμφρασις
 ταπεινότητα ἐμφαίνει, μὴ θαυμάσης· πρότερον γὰρ εἰπὼν,
 «Οὐ πιστεύσεις», τότε τοῦτο ἐφθέγγαστο, δεικνὺς δι' ὑπερ

6. Δηλαδή ἀνάστασιν νεκρῶν.

7. Πρβλ. Ἰω. 9, 1-6.

8. Ἰω. 10, 37.

9. Ἰω. 5, 17.

νεται διὰ τῆς φύσεως ἄλλου πράγματος. Διὰ τοῦτο καὶ καλῶς τὸν ἐπετίμησεν, εἰπὼν· «Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας». Τόσῃν διδασκαλίαν ἤκουσες, εἶδες θαύματα αὐθεντικά καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποῦ εἶναι χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς θεότητος, καὶ αὐτὰ ποῦ ὁ Πατὴρ μόνος ἐπιτελεῖ, συγχώρησιν ἁμαρτημάτων, ἀποκάλυψιν ἀπορρήτων, ἀναχώρησιν θανάτου⁶, δημιουργίαν πραγματοποιουμένην διὰ τῆς γῆς⁷, «καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες;».

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔφερε τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, διὰ τοῦτο εἶπε, «Δὲν μὲ ἐγνώρισες». Εἶδες τὸν Πατέρα; Μὴ ζητεῖς νὰ ἰδῆς ἐπὶ πλέον· διότι εἰς ἐκεῖνον εἶδες ἐμένα. Ἐὰν μὲ εἶδες, μὴ δείχνεις καμμίαν περιέργειαν· καθ' ὅσον εἰς ἐμένα ἐγνώρισες ἐκεῖνον. «Δὲν πιστεύεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐν τῷ Πατρὶ;», δηλαδὴ ὅτι φαίνομαι εἰς ἐκείνην τὴν οὐσίαν. «Τὰ λόγια ποῦ ἐγὼ λέγω, δὲν τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου». Εἶδες ὑπερβολὴν συγγενείας καὶ ἀπόδειξιν μιᾶς οὐσίας; «Ὁ δὲ Πατὴρ ποῦ μένει εἰς ἐμένα, αὐτὸς κάμνει τὰ ἔργα». Πῶς, ἀρχίζων ἀπὸ τὰ λόγια, ἦλθεν εἰς τὰ ἔργα; διότι ἡ λογικὴ ἀκολουθία ἦτο νὰ εἰπῆ, Ἐγὼ λέγει τὰ λόγια· ἀλλὰ ὁμιλεῖ ἐδῶ περὶ δύο πραγμάτων, περὶ διδασκαλίας καὶ θαυμάτων, ἢ ἐπειδὴ καὶ τὰ λόγια ἦσαν ἔργα. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ἐπιτελεῖ ἔργα; Πράγματι εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει· «Ἐὰν δὲν ἐκτελῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ μὲ πιστεύετε»⁸· πῶς λοιπὸν ἐδῶ λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ ἐπιτελεῖ τὰ ἔργα; Διὰ νὰ δείξῃ ἀκριβῶς αὐτό, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐνδιάμεσον μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐνεργῆ διαφορετικὰ ὁ Πατὴρ καὶ διαφορετικὰ ἐγὼ. Καὶ πράγματι εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἐργάζονται· «Ὁ Πατὴρ μου ἕως τώρα ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»⁹, ἐκεῖ μὲν διὰ νὰ δείξῃ τὸ ἀπαράλλακτον τῶν ἔργων, ἐδῶ δὲ τὴν ταυτότητα αὐτῶν. Ἐὰν δὲ ἡ χρησιμοποίησις προχείρων λέξεων παρουσιάξῃ ταπεινότητα, μὴ θαυμάσῃς· διότι, ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, «Δὲν πιστεύεις», τότε εἶπεν αὐτό, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι

τοῦ εἰς πίσιν αὐτὸν ἀγαγεῖν οὕτως ἐσχημάτισε τὰ ρήματα· τὰς γὰρ καρδίας αὐτῶν ἐνεθάπτενε.

«Πιστεύετε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί;». Ἔδει μὲν ὑμᾶς, ἀκούοντας Πατέρα καὶ Υἱόν, μηδὲν
 5 ἕτερον ζητεῖν εἰς παράστασιν τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν συγγενείας, εἰ δὲ ὑμῖν οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο πρὸς τὸ δεῖξαι τὸ ὁμοτιμον καὶ ὁμοούσιον, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων μάθετε. Καὶ τὸ «ὃ ἐώρακὼς ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα μου» εἰ περὶ ἔργων ἐλέγεις, οὐκ ἂν ὑστερον εἶπεν «Εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα
 10 πιστεύειέ μου». Εἶτα, δεικνὺς ὅτι οὐ ταῦτα δύναται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πολλῶν τούτων μείζονα, μετ' ὑπερβολῆς τίθησιν· οὐ γὰρ λέγει ὅτι «καὶ μείζονα τούτων δύναμαι ποιῆσαι», ἀλλὰ, ὃ πολλῶν θαυμασιότερον ἦν, «καὶ ἑτέροις δύναμαι δοῦναι, φησί, καὶ μείζονα ποιῆσαι τούτων». «Ἀμήν, ἀμήν
 15 λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κακεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι». Τοντέστιν, «ὑμῶν ἔστι λοιπὸν τὸ θαυματουργεῖν· ἐγὼ γὰρ ἀπέρχομαι».

Εἶτα, ἐπειδὴ ἤνυσεν, ὅπερ ὁ λόγος ἐβούλει, φησὶν ὅτι,
 20 «ὃ ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, λήψεσθε, καὶ ἐγὼ τοῦτο ποιήσω, ἵνα ἐν ἐμοὶ δοξασθῇ ὁ Πατήρ». Ὅρας πῶς πάλιν αὐτὸς πειεῖ τοῦτο; «Ποιήσω» γάρ, φησὶν, «ἐγώ». Καὶ οὐκ εἶπεν «Ἀξιῶ τὸν Πατέρα», ἀλλ' «ἵνα δοξασθῇ ἐν ἐμοὶ ὁ Πατήρ». Καὶ μὴν ἀλλαγῶς ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς δοξάσει αὐ-
 25 τὸν ἐν ἑαυτῷ», ἐνταῦθα δέ· «Αὐτὸς δοξάσει τὸν Πατέρα»· διὰ γὰρ ὁ Υἱὸς φαίνεται μεγάλα δυνάμενος, δοξασθήσεται ὁ γεγεννηκώς. Τί δὲ ἔστιν, «Ἐν τῷ ὀνόματί μου»; Ὅπερ οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον· «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειραι καὶ περιπάτειν»· πάντα γὰρ τὰ σημεῖα, ἅπερ ἐποίη-
 30 σαν, αὐτὸς ἐνήργει. «Καὶ χεὶρ Κυρίου ἦν μετ' αὐτῶν». «Ἐ-

10. Ἰω. 13, 32.

11. Πράξ. 3, 6.

έξεφράσθη μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν· διότι διείσδυεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν.

«Πιστεύετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα;». Ἔπρεπε μὲν σεῖς, ἀκούοντες Πατέρα καὶ Υἱόν, νὰ μὴ ζητῆτε τίποτε ἄλλο πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συγγενείας μας ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἐὰν ὁμως δὲν σᾶς εἶναι αὐτὸ ἀρκετὸν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὁμοτίμου καὶ ὁμοουσίου, τουλάχιστον μάθετέ το ἀπὸ τὰ ἔργα. Καὶ τὸ «Ἐκεῖνος ποῦ εἶδε ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα μου», ἐὰν ἐλέγετο περὶ τῶν ἔργων, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ εἰπῆ· «Ἐὰν δὲ μὴ, πιστεύετε με διὰ τὰ ἔργα». Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὄχι μόνον αὐτὰ ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά, ἀναφέρει αὐτὰ μὲ ὑπερβολὴν· διότι, δὲν λέγει ὅτι 'καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ἠμπορῶ νὰ κάμω', ἀλλὰ αὐτὸ ποῦ ἦτο πολὺ πῶς θαυμαστότερον, 'καὶ εἰς ἄλλους ἠμπορῶ', λέγει, 'νὰ δώσω αὐτὴν τὴν δύναμιν καὶ νὰ κάμουν μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔργα'. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα, τὰ ἔργα ποῦ ἐγὼ πράττω καὶ ἐκεῖνος θὰ πράξῃ, καὶ θὰ πράξῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά· διότι ἐγὼ πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου». Δηλαδή, 'εἰς ἐσᾶς πλέον ἀνήκει ἡ ἐπιτέλεσις θαυμάτων· διότι ἐγὼ φεύγω'.

Ἐπειτα, ἀφοῦ κατῶρθωσεν ἐκεῖνο ποῦ ἠθελεν ὁ λόγος λέγει· «Ὅ,τιδὴποτε καὶ ἂν ζητήσετε εἰς τὸ ὄνομά μου, θὰ τὸ λάβετε, καὶ ἐγὼ θὰ τὸ πράξω, διὰ νὰ δοξασθῇ δι' ἐμοῦ ὁ Πατὴρ». Βλέπετε πῶς πάλιν αὐτὸς τὸ κάμνει αὐτό; Διότι λέγει, «Θὰ τὸ κάμω ἐγώ». Καὶ δὲν εἶπε 'τὸ ζητῶ ἀπὸ τὸν Πατέρα', ἀλλὰ «διὰ νὰ δοξασθῇ δι' ἐμοῦ ὁ Πατὴρ». Καὶ ὁμως εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς θὰ τὸν δοξάσῃ μὲ ὅσα θὰ κάμῃ δι' αὐτόν»¹⁰, ἐνῶ ἐδῶ λέγει· «Αὐτὸς θὰ δοξάσῃ τὸν Πατέρα»· διότι ὅταν ὁ Υἱὸς φαίνεται νὰ ἠμπορῇ νὰ ἐπιτελῇ μεγάλα ἔργα, θὰ δοξασθῇ ὁ Πατὴρ. Τί σημαίνει δέ, «Ἐν τῷ ὀνόματί μου»; Ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποῦ οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον· «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σήκω ὄρθιος καὶ περιπάτει»¹¹· διότι ὅλα τὰ θαύματα ποῦ ἔκαμαν, αὐτὸς τὰ ἔκαμνε. «Καὶ ἦτο μαζί των

γὰ ποιήσω», φησὶν. Ὁρᾷς ἀνθεντίαν; τὰ δι' ἄλλων αὐτὸς ποιεῖ, τὰ δὲ δι' αὐτοῦ οὐκ ἰσχύει, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἐνεργούμενος; Καὶ τίς ἂν ταῦτα εἶποι; Τίνος δὲ ἔνεκεν δεύτερον αὐτὸ εἶπῃσι; Βεβαιῶν τὸν ἑαυτοῦ λόγον, καὶ δει-
5 κνὲς ὅτι τὰ πρότερα συγκαταβάσεως ἦν. Τὸ δὲ «πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι», τοῦτό ἐστιν Ὁὐκ ἀπολοῦμαι, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀξίας μένω, καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς εἶμι'. Πάντα δὲ ταῦτα, παραμυθούμενος αὐτούς, ἔλεγεν ἐπειδὴ γὰρ εἰ-
10 κὸς ἦν αὐτούς, μηδέπω τοὺς περὶ τῆς ἀνασιτάσεως εἰδότες λόγους, ἐννοεῖν τι σκνθρωπὸν, ἑτέροις ἐπαγγέλλεται τοιαῦ-
 τα δώσειν αὐτούς, πανταχοῦ θεραπεύων αὐτούς, καὶ δεικνὺς ὅτι μένει διηνεκῶς, καὶ οὐ μένει μόνον, ἀλλὰ καὶ μείζονα ἐπιδείξεται δύναμιν.

3. Ἀκολουθήσωμεν τοῖνυν αὐτῷ, καὶ λάβωμεν τὸν σταν-
15 ρόν· εἰ γὰρ καὶ μὴ πάρεσι διωγμός, ἀλλ' ἑτέρου πάρεσι θανάτου καιρός· «Νεκρώσατε», γὰρ, φησί, «τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Σβέσωμεν οὖν ἐπιθυμίαν, ἀποκτείνωμεν θυμόν, ἀνέλωμεν φθόνον. Τοῦτό ἐστι θυσιὰ ζῶσα. Οὐκ εἰς τέφραν αὕτη ἢ θυσιὰ τελευτιᾷ, οὐδὲ εἰς καπνὸν διαχεῖται,
20 εὐδὲ ξύλων δεῖται, καὶ πυρὸς καὶ μαχαίρας· ἔχει γὰρ πῦρ καὶ μάχαιραν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ταύτη χρησάμενος τῇ μαχαίρᾳ, περίτεμε τῆς καρδίας τὸ περιττὸν καὶ ἀλλότριον, ἄνοιξον τὸ μεμνηκὸς τῆς ἀκοῆς· τὰ γὰρ νοσήματα καὶ αἰ-
25 πονηραὶ ἐπιθυμίαι ἐμφράττειν εἰώθασι τοῦ λόγου τὴν εἴσο-
 δον· καὶ γὰρ χρημάτων ἐπιθυμία προιεθεῖσα οὐκ ἀφήσιν ἀκοῦσαι τὸν περὶ ἐλεημοσύνης λόγον, καὶ βασκανία παραγε-
 νομένη διατειχίζει τὴν περὶ τῆς ἀγάπης διδασκαλίαν, καὶ ἕτερον νόσημα ἐμπεσὸν πάλιν νοθηροτέραν αὐτὴν κατασκευάζει πρὸς πάντα. Ἀνέλωμεν τοῖνυν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας·
30 καὶ γὰρ ἀρκεῖ θελῆσαι, καὶ πάντα ἔσβεσται. Μὴ γὰρ διή

12. Πράξ. 11, 21.

13. Κολ. 3, 5.

14. Ρωμ. 12, 1.

ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου»¹². «Ἐγὼ θὰ τὰ κάμω», λέγει. Βλέπεις αὐθεντίαν; τὰ ἐπιτελούμενα ἔργα δι' ἄλλων τὰ ἐπιτελεῖ ὁ ἴδιος, τὰ δὲ ἔργα ποῦ ὁ ἴδιος πράττει δὲν τὰ πράττει ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς του; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ εἶπῃ αὐτό; Διατί δὲ ἀναφέρει αὐτὸ δεύτερον; Διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸν ἰδικόν του λόγον καὶ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ προηγούμενα ἦσαν λόγια συγκαταβάσεως. Τὸ δὲ «Πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι», σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐν θὰ χαθῶ, ἀλλὰ διατηρῶ τὴν ἀξίαν μου καὶ εἶμαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς· Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ· διότι, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο αὐτοῖ, μὴ κατανοήσαντες τοὺς περὶ ἀναστάσεώς του λόγους, νὰ σκέπτονται δυσάρεστα πράγματα, ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς δώσῃ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτελοῦν αὐτὰ εἰς ἄλλους, παρηγορῶν πάντοτε αὐτοὺς καὶ δεικνύων ὅτι μένει αἰωνίως, καὶ ὄχι μόνον μένει, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιδείξῃ μεγαλυτέραν δύναμιν.

3. Ἄς ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν αὐτὸν καὶ ἄς λάβωμεν τὸν σταυρόν· διότι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι καιρὸς διωγμοῦ, ἀλλ' εἶναι καιρὸς ἄλλου θανάτου· διότι λέγει· «Νεκρώσατε τὰ μέλη σας τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»¹³. Ἄς σβήσωμεν λοιπὸν τὴν ἐπιθυμίαν, ἄς ἐξαφανίσωμεν τὸν θυμόν, ἄς ἐκριζώσωμεν τὸν φθόνον. Αὐτὸ εἶναι θυσία ζῶσα¹⁴. Αὕτῃ ἡ θυσία δὲν καταλήγει εἰς στάκτην, οὔτε διασκορπίζεται εἰς καπνόν, οὔτε ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ξύλα· καὶ φωτιᾶν καὶ μαχαίρας· διότι ἔχει ἀντὶ φωτιᾶς καὶ μαχαίρας τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Χρησιμοποιῶν αὐτὴν τὴν μάχαιραν, ἀπόκοψε τὸ περιττὸν καὶ ξένον τῆς καρδίας, ἄνοιξε τὴν κλεισμένην ἀκοήν· διότι τὰ νοσήματα καὶ αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι συνήθως ἐμποδίζουν τὴν εἴσοδον τοῦ λόγου· καθ' ὅσον ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων τεθεῖσα ἔμπροσθέν μας δὲν ἀφήνει νὰ ἀκούσωμεν τὸν λόγον περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ φθόνου παρεμποδίζει τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ἄλλο νόσημα ἐμφανισθὲν πάλιν τὴν καθιστᾷ τὴν ψυχὴν νωθροτέραν πρὸς ὅλα. Ἄς ἐξαφανίσωμεν λοιπὸν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας· καθ' ὅσον ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ τὸ θελή-

ιούτο ἴδωμεν, ὅτι τυρανικὸν ὁ τῶν χρημάτων ἔρωσ, ἀλλ' ὅτι τῆς ἡμετέρας ραθυμίας ἢ τυραννίς.

Πολλοὶ γοῦν οὐδ' ὅτι ἔσιν ἀργύριον εἰδέναί λέγουσιν· οὐ γάρ ἐστι φυσικὴ ἢ ἐπιθυμία αὕτη· αἱ γὰρ φυσικαὶ ἄνω-
 5 θεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κατεβλήθησαν· χρυσοῦς δὲ καὶ ἄργυρος καὶ μέχρι πολλοῦ χρόνου οὐδ' ὅ,τι ποτέ ἐστι γνώριμον ἦν. Πόθεν οὖν ηὔξηθη ἢ ἐπιθυμία αὕτη; Ἀπὸ κενοδοξίας καὶ ραθυμίας ἐσχάτης· τῶν γὰρ ἐπιθυμιῶν αἱ μὲν εἰσιν ἀναγκαῖαι, αἱ δὲ φυσικαί, αἱ δὲ οὐδέτερον ιούτων. Οἶόν τι λέ-
 10 γω· ὅσαι μὴ πληρούμεναι φθείρουσι τὸ ζῶον, αὗται φυσικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι τυγχάνουσιν, (οἶον ἢ τῶν σιτίων καὶ ποιῶν καὶ ἢ τοῦ καθεύδειν ἐπιθυμία), ὁ δὲ τῶν σωμάτων ἔρωσ, φυσικὸς μὲν ἐστίν, οὐκ ἀναγκαῖος δὲ (πολλὴ γὰρ αὐτοῦ περιγεγόνασιν, καὶ οὐκ ἀπώλοντο), ἢ δὲ τῶν χρη-
 15 μιῶν ἐπιθυμία οὔτε φυσικὴ, οὔτε ἀναγκαῖα, ἀλλὰ περιτιή· κἂν βουλόμεθα, οὐ δεχόμεθα αὐτῆς τὴν ἀρχήν. Ἀμέλει καὶ ὁ Χριστός, περὶ παρθενίας διαλεγόμενος, φησὶν «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω»· περὶ δὲ χρημάτων οὐχ οὔτως ἀλλὰ τί; «Ἐὰν μὴ τις ἀποιδάξηται αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ὑπάρ-
 20 χουσιν οὐκ ἔστι μου ἄξιος»· ὁ μὲν γὰρ ἦν εὐκόλον παρῆνει, ὁ δὲ ὑπερβαίνει τοὺς πολλούς, ἐπιτρέπει τῇ προαιρέσει. Τί τοίνυν πάσης ἀποσιεροῦμεν ἐναντοὺς ἀπολογίας; Ὁ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ τυραννικωτέρου πάθους ἀλοῦς οὐ πολλὴν δώσει δίκη, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς χειρωθεὶς πάσης ἀπεσιέρεται
 25 ἀπολογίας· τί γὰρ ἐροῦμεν θιαν λέγη, «Πεινῶντα με εἶδετε, καὶ οὐκ ἐθρέφατε»; ποίαν ἔξαμεν ἀπολογία; τὴν πενίαν προβαλούμεθα πάντως; Ἀλλ' οὐκ ἔσμεν τῆς χήρας ἐκείνης πενέστεροι, ἦτις, δύο ὀβολοὺς θαλοῦσα, πάντας ὑπερη-

15. Ματθ. 19, 12.

16. Λουκᾶ 14, 33.

17. Ματθ. 25, 42.

σωμεν καὶ ὅλα σβήνουν. " Ἄς μὴ σκεφθῶμεν βέβαια αὐτό, ὅτι εἶναι τυραννικός ὁ ἔρως τῶν χρημάτων, ἀλλ' ὅτι ἡ τυραννία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς μας ὀκνηρίας.

Πολλοὶ βέβαια λέγουν ὅτι οὔτε κἀν γνωρίζουν τί εἶναι ἀργύριον· διότι ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ δὲν εἶναι φυσικὴ καθ' ὅσον αἱ φυσικαὶ ἐπιθυμίαι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς· ὁ χρυσὸς ὅμως καὶ ὁ ἄργυρος ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἦσαν οὔτε κἀν γνωστὸν τί τέλος πάντων εἶναι. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ηὐξήθη αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία; Ἀπὸ τὴν ματαιοδοξίαν καὶ τὴν μεγίστην ὀκνηρίαν μας· διότι ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας ἄλλαι μὲν εἶναι ἀναγκαῖαι, ἄλλαι φυσικαί, ἄλλαι δὲ οὐδέτεροι αὐτῶν. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· ὅσαι ἐπιθυμίαι δὲν ἐκπληρώνονται καὶ καταστρέφουν τὸ ζῶον, αὐταὶ εἶναι φυσικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι (ὅπως ἐπὶ παραδειγματι ἡ ἐπιθυμία τῶν τροφίμων, τῶν ποτῶν καὶ τοῦ ὕπνου), ἐνῶ ὁ ἔρως τῶν σωμάτων, εἶναι μὲν φυσικός, ὄχι ὅμως ἀναγκαῖος (διότι πολλοὶ κατενίκησαν αὐτὸν καὶ δὲν ἐχάθησαν), ἡ ἐπιθυμία ὅμως τῶν χρημάτων οὔτε φυσικὴ εἶναι οὔτε ἀναγκαῖα, ἀλλὰ περιττὴ καὶ ἂν θέλωμεν δὲν δεχόμεθα τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς. Βέβαια καὶ ὁ Χριστός, ὁμιλῶν περὶ παρθενίας, λέγει· «Ὅποιος ἠμπορεῖ νὰ βαδίση αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἄς τὴν βαδίση»¹⁵· περὶ τῶν χρημάτων ὅμως δὲν ὁμιλεῖ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐὰν δὲν ἀπαρνηθῇ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του δὲν εἶναι ἄξιος νὰ εἶναι μαθητῆς μου»¹⁶· αὐτὸ δηλαδὴ ποῦ ἦτο εὐκόλον ἔδιδε συμβουλὰς δι' αὐτό, ἐνῶ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῶν πολλῶν, τὸ ἀφήνει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ καθενός. Διατί λοιπὸν στεροῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ κάθε ἀπολογίαν; Διότι ἐκεῖνος μὲν ποῦ θὰ κυριευθῇ ἀπὸ τὸ τυραννικώτερον πάθος, δὲν θὰ ὑποστῇ μεγάλην τιμωρίαν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τὸ ἀσθενές πάθος στερεῖται κάθε ἀπολογίας· διότι τί θὰ εἰποῦμεν, ὅταν λέγῃ, «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καὶ δὲν μοῦ ἐδώσατε τροφήν»¹⁷· ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν; θὰ προβάλωμεν τὴν πτωχείαν; Ἀλλὰ δὲν εἴμεθα πτωχότεροι ἀπὸ ἐκείνην τὴν χήραν, ποῦ, προσφέρουσα δύο ὀβολούς, ὅλους τοὺς ὑπερέ-

κόντισεν· οὐ γὰρ ποσότης εἰσφορᾶς ἀπαιτεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ μέτρα γνώμης· καὶ τοῦτο δὲ τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας.

Θαυμάσαντες τοίνυν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, τὰ δυνατὰ συνεισενέγκωμεν, ἵνα, καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον
5 καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα πολλῆς τυχόντες τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, δυνηθῶμεν ἀπολαῦσαι τῶν ἐπηγγελημένων ἡμῖν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

βαλεν¹⁴· διότι ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ ποσότητα εἰσφορᾶς, ἀλλὰ μέτρα διαθέσεως· καὶ αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῆς προνοίας του.

Θαυμάσαντες λοιπὸν τὴν φιλανθρωπίαν του, ἃς συνεισφέρωμεν τὸ κατὰ δύναμιν, ὥστε, καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν, ἀφοῦ ἐπιτύχωμεν εἰς μέγαλον βαθμὸν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ὑποσχεθέντα εἰς ἡμᾶς ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ'

Ἰω. 14, 15 - 30

5 «Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσα-
τε· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Πα-
ράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς αἰῶ-
να, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύνα-
ται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό».

1. Ἔργων ἡμῖν δεῖ καὶ πράξεων πανταχοῦ, οὐ τῆς δι-
ρηματίων ἐπιδείξεως· εἰπεῖν γὰρ καὶ ὑποσχέσθαι παντί που
10 ράδιον, πράξει δὲ οὐκ ἔτι ὁμοίως εὐκόλον. Τί δήποτε δὲ ταῦ-
τα εἶπον; Ὅτι πολλοὶ νῦν εἰσι, λέγοντες φοβεῖσθαι τὸν Θε-
ὸν καὶ ἀγαπᾶν, τοῖς δὲ ἔργοις τὰ ἐναντία ἐπιδείκνυνται· ὁ
δὲ Θεὸς διὰ τῶν ἔργων ἀγάπην ἐπιζητεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ
πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς
15 μου τηρήσατε». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι, «ὃ ἐὰν αἰτήσητε, ἐ-
γὼ ποιήσω», ἵνα μὴ νομίσωσιν ἀπλῶς τὴν ἀήτησιν ἰσχύειν,
ἐπήγαγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με»· ἴστε, φησί, ποιήσω. Ἐπειδὴ
δὲ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ ἀκούοντις ὅτι «ἐγὼ πρὸς τὸν Πα-
τέρα πορεύομαι» θορυβεῖσθαι, φησὶν· Ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ ἀ-
20 γαπᾶν τὸ θορυβεῖσθαι νῦν, ἀλλὰ τὸ πείθεσθαι τοῖς λεγομέ-
νοις· ἔδωκα ὑμῖν ἐντολήν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ἵνα οὕτω
ποιῆτε ἀλλήλοις, καθὼς καὶ ἐγὼ ὑμῖν ἐποίησα'. Τοῦτό ἐ-
στιν ἀγάπη, τὸ πείθεσθαι τούτοις, καὶ εἵκειν τῷ ποθουμένῳ.

Καὶ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώ-

1. Ἰω. 14, 14.

2. Ἰω. 14, 12.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ΄

Ίω. 14, 15 - 30

«Ἐάν μὲ ἀγαπᾶτε, τηρήσατε τὰς ἐντολάς μου· καὶ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου καὶ θὰ σᾶς στείλῃ ἄλλον Παράκλητον, διὰ νὰ μένη μαζί σας διὰ παντός, τὸν Παράκλητον, ποῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖον ὁ κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ, διότι δὲν τὸ βλέπει οὔτε τὸ γνωρίζει».

1. Ἔργα καὶ πράξεις χρειαζόμεθα πάντοτε καὶ ὄχι τὴν ἐπίδειξιν μὲ τὰ λόγια· διότι τὸ νὰ εἰπῇ κανεὶς λόγια καὶ νὰ δώσῃ ὑποσχέσεις εἶναι βέβαια εὐκόλον εἰς τὸν καθένα, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἐξ ἴσου εὐκόλον ἢ ἐπιτέλεσις πράξεων. Διατί βέβαια τὰ εἶπα αὐτά; Διότι ὑπάρχουν πολλοὶ τώρα, λέγοντες ὅτι φοβοῦνται καὶ ἀγαποῦν τὸν Θεόν, ἐνῶ μὲ τὰ ἔργα των ἀποδεικνύουν τὸ ἀντίθετον· ὁ Θεὸς ὅμως ζητεῖ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀγάπην. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε πρὸς τοὺς μαθητάς του· «Ἐάν μὲ ἀγαπᾶτε, τηρήσατε τὰς ἐντολάς μου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «ἐκεῖνο ποῦ θὰ ζητήσετε, ἐγὼ θὰ τὸ πράξω»¹, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι εἶναι ἀρεστὴ ἀπλῶς καὶ μόνον ἢ αἴτησις, ἐπρόσθεσεν· «Ἐάν μὲ ἀγαπᾶτε»· τότε, λέγει, θὰ τὸ πράξω. Ἐπειδὴ δὲ φυσικὸν ἦτο ἀκούοντες αὐτοί, «ἐγὼ μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου»², νὰ θορυβοῦνται, λέγει· Ἐάν εἶναι αὐτὸ τὸ γνώρισμα τῆς ἀγάπης τὸ νὰ θορυβῆσθε τώρα, ἀλλὰ τὸ νὰ πείθεσθε εἰς τὰ λεγόμενά μου· σᾶς ἔδωσα ἐντολήν νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ νὰ κάμνετε ὁ ἓνας διὰ τὸν ἄλλον, αὐτὸ ἀκριβῶς ποῦ ἔκαμα ἐγὼ δι' ἐσᾶς'. Αὐτὸ εἶναι ἀγάπη, τὸ νὰ πείθεσθε εἰς τὰ λεγόμενά μου καὶ νὰ ὑπακούετε εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἀγαπᾶτε.

«Καὶ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παρά-

σει ὑμῖν». Συγκαταβάσεως πάλιν ὁ λόγος. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω αὐτὸν ἐγνωκότας εἰκὸς ἦν σφόδρα ἐπιζητεῖν τὴν συνουσίαν ἐκείνην, τὰ ρήματα, τὴν κατὰ σάρκα αὐτοῦ παρουσίαν, καὶ μηδεμίαν δέχεσθαι παραμυθίαν ἀπόντιος, τί φησιν; «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν»· 5
 τούτοις, ἄλλον ὡς ἐμέ. Αἰσχυρῆτιωσαν καὶ οἱ τὰ Σαβελλίτου ἰσοῦντες, καὶ οἱ περὶ τοῦ Πνεύματος εὐ τὴν προσήκουσαν δόξαν ἔχοντες· καὶ γὰρ πὸ θαῦμα τοῦ λόγου τούτου ἔστιν, ὅτι τὰς ἐκ διαμέτρου ἐσιώσας αἰρέσεις μιᾷ πληγῇ 10
 κατήνεγκε· τῷ μὲν γὰρ εἶπεῖν, «Ἄλλον» δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς ὑποστάσεως τὴν διαφοράν, τῷ δὲ εἶπεῖν, «Παράκλητον», τῆς οὐσίας τὴν συγγένειαν. Διὰ τί δὲ φησιν, «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα». Ὅτι, εἰ εἶπεν, Ἐγὼ πέμπω, οὐκ ἂν ὁμοίως ἐπίστευσαν· νῦν δὲ τὸ σπουδαζόμενον τούτου ἔστιν, ὥστε πι- 15
 στευθῆναι αὐτόν· ἕτιον γὰρ αὐτός φησιν αὐτὸν πέμπειν, λέγων· «Δάθετε Πνεῦμα ἅγιον», ἐπιταῦθα δὲ φησιν ἐρωτῶν τὸν Πατέρα, ὥστε ἀξιόπιστον ποιῆσαι αὐτοῖς τὸν λόγον. Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης φησὶ περὶ αὐτοῦ ὅτι «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν», ὃ δὲ εἶχε, πῶς παρ' 20
 ἑτέρου λαμβάνει; καὶ πάλιν· «Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ».

Τί δὲ τῶν Ἀποστόλων πλεῖον εἶχεν, εἰ τὸν Πατέρα ἀξιοῦν ἔμελλεν ὥστε διδόναι ἑτέροις, ὅποτε ἐκεῖνοι πολλάκις καὶ χωρὶς εὐχῆς φαίνονται τοῦτο ποιοῦντες; πῶς δέ, 25
 εἰ κατὰ ἀξίωσιν παρὰ τοῦ Πατρὸς πέμπεται αὐτὸ ἀπ' ἑαυτοῦ ἐφίσταται; πῶς δὲ παρ' ἑτέρου πέμπεται τὸ πανταχοῦ παρόν, καὶ διατροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ, καθὼς θούλειται, καὶ λέγον μετὰ ἀνθεντίας, «Ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν»; Καίτοι τῷ Θεῷ ἐλειτούργουν οἱ λειτουργοῦντες, ἀλλ' 30
 ὁμοῦ μετὰ ἀνθεντίας εἰς τὸ ἴδιον ἔργον ἐκάλεσεν· οὐχ ὅτι

3. Ἰω. 20, 22.

4. Ἰω. 1, 16.

5. Λουκᾶ 3, 16.

6. Πράξ. 13, 2.

κλητον θὰ σὰς στείλῃ». Πάλιν ὁ λόγος αὐτὸς λέγεται ἀπὸ συγκατάβασιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ φυσικὸν ἦτο, μὴ γνωρίσαντες ἀκόμη αὐτόν, νὰ ἐπιζητοῦν ἐκείνην τὴν συναναστροφὴν, τὰ λόγια, τὴν κατὰ σάρκα παρουσίαν του, καὶ νὰ μὴ δέχωνται καμμίαν παρηγορίαν, τί λέγει; «Θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ θὰ σὰς στείλῃ ἄλλον Παράκλητον»· δηλαδὴ, ἄλλον ὡσὰν ἐμένα. Ἄς νοιώσουν ἐντροπὴν οἱ διδάσκοντες τὰς νοσηρὰς δοξασίας τοῦ Σαβελλίου καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καθ' ὅσον τὸ ἀξιοθαύμαστον αὐτοῦ τοῦ λόγου εἶναι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ μὲ ἓνα πλήγμα κατέβαλε τὰς ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους αἱρέσεις· διότι, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «ἄλλον», δείχνει τὴν διαφορὰν τῆς ὑποστάσεώς του, ἐνῶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Παράκλητον», δείχνει τὴν συγγένειαν τῆς οὐσίας. Διατί δὲ λέγει, «Θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα»; Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, Ἐγὼ θὰ τὸν στείλω, δὲν θὰ ἐπίστευον ὁμοίως· ἐνῶ τώρα ἡ ἐπιδίωξις του εἶναι αὐτή, νὰ γίνῃ δηλαδὴ πιστευτός· διότι εἰς τὴν συνέχειαν λέγει ὅτι αὐτὸς στέλλει αὐτόν, λέγων· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»³, ἐνῶ ἐδῶ λέγει ὅτι παρακαλεῖ τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ κάμῃ ἀξιόπιστον εἰς αὐτοὺς τὸν λόγον. Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «ὅλοι ἡμεῖς ἐλάβομεν ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ»⁴, ἐκεῖνο ποὺ εἶχε, πῶς τὸ λαμβάνει ἀπὸ ἄλλον; καὶ πάλιν· «Αὐτὸς θὰ σὰς βαπτίση μὲ Πνεῦμα ἅγιον καὶ πῦρ»⁵.

Τί δὲ περισσότερον ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους εἶχεν, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ δώσῃ εἰς ἄλλους τὸ Πνεῦμα, τὴν στιγμὴν ποὺ ἐκεῖνοι πολλὰς φορές φαίνονται νὰ κάμνουν αὐτὸ χωρὶς προσευχῆν; πῶς δέ, ἐὰν τὸ Πνεῦμα στέλλεται ἀπὸ τὸν Πατέρα κατόπιν παρακλήσεως, αὐτὸ ἀπὸ μόνον του ἐφίπταται εἰς τὸν κόσμον; πῶς δὲ στέλλεται ἀπὸ ἄλλον αὐτὸ ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρὸν καὶ χορηγεῖ εἰς τὸν καθένα χωριστὰ τὰς δωρεάς του, ὅπως αὐτὸ θέλει, καὶ λέγει μὲ ἐξουσίαν, «Ἔχωρίσατέ μου ἄμεσως τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν»⁶; Μολονότι βέβαια οἱ λειτουργοὶ ἐκεῖνοι ἦσαν λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅμως μὲ ἐξουσίαν ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἰδικόν του ἔργον·

ἐπ' ἄλλο ἔργον ἐκάλει, ἀλλ' ἵνα τὴν ἐξουσίαν δείξῃ. Τι οὖν, φησὶν, ἐσὶν, «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα»; Δεικνὺς τῆς παρουσίας τὸν καιρὸν ὅτι γὰρ αὐτοὺς ἐκάθαρσε διὰ τῆς θυσίας, ἰοίτε ἐπέπη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ τί δήποτε, 5 ὄντος μετ' αὐτῶν, οὐκ ἐπήρχετο; Ὅτι οὐδέπω ἦν ἡ θυσία ἀνηνεγμένη. Ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν καὶ ἡ ἁμαρτία ἐλύθη, καὶ αὐτοὶ πρὸς κινδύνους ἐπέμποντο, καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀπεδύοντο, ἔδει τὸν ἀλείφοντα ἐλθεῖν. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εὐθέως μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὸ Πνεῦμα ἔρχεται; Ἴνα, ἐν 10 ποίλῃ αὐτοῦ κατασιάντες ἐπιθυμία, μετὰ πολλῆς αὐτὸ δέξονται χάριτος· ἕως μὲν γὰρ ἦν μετ' αὐτῶν ὁ Χριστός, οὐκ ἦσαν ἐν θλίψει, ἐπειδὴ δὲ ἀπῆλθε, γυμνωθέντες καὶ ἐν φόβῳ πολλῷ κατασιάντες, μετὰ πολλῆς ἔμελλον αὐτὸ τῆς προθυμίας δέχεσθαι.

15 «Μεθ' ὑμῶν μένει». Τοῦτο δηλοῖ ὅτι οὐδὲ μετὰ τελευτὴν ἀφίσταται. Ἴνα δὲ μή, Παράκλητον ἀκούσαντες, πάλιν ἐνσάρκωσιν ἐτέραν ὑπαπιεύσωσι, καὶ ὀφθαλμοῖς προσδοκήσωσιν αὐτὸ θεωρεῖν, διορθούμενός φησιν «Ὁ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό». Οὐ γὰρ οὕτως ὑμῖν 20 συνέσαι, ὥστε ἐγώ, ἀλλ' ἐν αὐταῖς οἰκήσει ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ «ἐν ὑμῖν ἔσται». Πνεῦμα δὲ ἀληθείας αὐτὸ καλεῖ, διὰ τούτου τοὺς τύπους τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ δηλῶν. «Ἴνα μεθ' ὑμῶν ἦ». Τί ἐστὶ· Μεθ' ὑμῶν ἦ»; Ὁ φησιν αὐτός, ὅτι «ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι». Ἄλ- 25 λως δὲ καὶ ἕτερόν τι αἰνίττειται, ὅτι οὐ πείσεται ταῦτα, ἅπερ ἐγώ, οὔτε ἀποφοιτήσει'. «Ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό». Τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν ἄλλων θεωρητόν; Οὐδέν. Ἄλλ' ἐνιαῦθα τὴν γνῶσιν φησιν. Ἐπήγαγε γοῦν «Οὐδὲ γινώσκει αὐτόν· οἶδε γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς 30 ἀκριβοῦς γνώσεως θεωρίαν λέγειν· ἐπειδὴ γὰρ τῶν αἰσθη-

ὄχι ὅτι τοὺς ἐκάλει εἰς ἄλλο ἔργον, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξη τὴν ἐξουσίαν του. Τί λοιπὸν σημαίνει, λέγει, «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα»; Τὸ λέγει διὰ νὰ δείξη τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας εἰς τὸν κόσμον τοῦ Πνεύματος· διότι, ὅταν τοὺς ἐκαθάρισε διὰ τῆς θυσίας, τότε ἐστάλη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ διατί τέλος πάντων δὲν ἤρχετο εἰς τὸν κόσμον καθ' ὃν χρόνον ἦτο αὐτὸς μαζί με αὐτούς; Διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη προσφερθῆ ἡ θυσία. Ἄλλ' ὅταν πλέον καὶ ἡ ἁμαρτία κατελύθη καὶ αὐτοὶ εἰς κινδύνους ἐστέλλοντο καὶ ἀπεδύοντο εἰς ἀγῶνας, ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος πού θὰ τοὺς προητοίμαζε καὶ θὰ τοὺς ὠδήγει εἰς τοὺς ἀγῶνας. Διὰ ποῖον δὲ λόγον δὲν ἔρχεται τὸ Πνεῦμα ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάστασιν; Διὰ νὰ τὸ δεχθοῦν μετὰ πολλὴν εὐχαρίστησιν, ἀφοῦ πλέον θὰ τὸ ἐπεθύμουν πάρα πολύ· διότι ἐν ὅσῳ ἦτο μαζί των ὁ Χριστός, δὲν ἐστενοχωροῦντο, ὅταν ὁμως ἔφυγεν ἀπὸ κοντά των, ἀπομείναντες μόνοι καὶ κυριευθέντες ἀπὸ πολὺν φόβον, ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν τὸ Πνεῦμα μετὰ πολλὴν προθυμίαν.

«Διὰ νὰ μένη μαζί σας». Αὐτὸ δείχνει ὅτι οὔτε μετὰ τὸν θάνατον ἀπομακρύνεται. Διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν δὲ πάλιν ἄλλην ἐνσάρκωσιν, ἀκούσαντες περὶ τοῦ παρακλήτου, καὶ περιμένουν νὰ τὸν ἴδοῦν μετὰ τοὺς ὀφθαλμούς, διορθῶντων αὐτὴν τὴν ὑποψίαν λέγει· «ὁ κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ λάβῃ, διότι δὲν τὸ βλέπει». Δὲν θὰ σὰς συναναστραφῆ ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς ἐγώ, ἀλλὰ θὰ κατοικήσῃ μέσα εἰς τὰς ψυχὰς σας· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐν ὑμῖν ἔσται». Ὀνομάζει δὲ αὐτὸ Πνεῦμα ἀληθείας, δηλώνων μετὰ αὐτὸ τὰς προτυπώσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. «Ἴνα μεθ' ὑμῶν ἦ». Τί σημαίνει, «Μεθ' ὑμῶν»; Ἐκεῖνο πού ὁ ἴδιος λέγει, ὅτι «ἐγὼ εἶμαι μαζί σας»⁷. Ἄλλως τε δὲ ὑπαινίσσεται καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι Ἐκεῖνο πού θὰ πάθῃ αὐτὰ πού θὰ πάθῃ ἐγώ, οὔτε θὰ φύγῃ ἀπὸ κοντά σας. «Τὸ ὁποῖο ὁ κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ, διότι δὲν τὸ βλέπει». Εἰπέ μου λοιπὸν· Τί ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶναι ὀρατόν; Κανέν. Ἄλλ' ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν γνῶσιν. Ἐπρόσθεσε λοιπὸν· «Οὔτε τὸ γνωρίζει»· διότι συνηθίζει καὶ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν νὰ τὴν ὀνομάζῃ θεωρίαν· διότι,

σεων ιρανοτέρα ἐσὶν ἢ ὄψις, διὰ ταύτης αἰεὶ τὴν ἀκριδοῦ παρίσῃσι γινώσιν. Κόσμον δὲ ἐνιαῦθα τοὺς πονηροὺς φησι, καὶ ταύτη παραμυθούμενος αὐτοὺς τοῦ δοῦναι αὐτοῖς δῶρον ἐξαίρειτον.

5 Ὅρα πόσοις ἐπῆρε τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. Εἶπεν ὅτι ἄλλος ὡς ἐγὼ ἐστίν· εἶπεν δὲ ὅτι ἄφίησιν ὑμᾶς· εἶπεν δὲ ὅτι πρὸς ὑμᾶς μόνους ἔρχεται, ὡσεὶ οὖν καὶ ἐγώ· εἶπεν δὲ ὅτι ἐν ὑμῖν μένει· ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὴν ἀθυμίαν αὐτῶν ἐξέβαλεν. Αὐτὸν γὰρ ἐζήτουν ἔτι, καὶ τὴν συνήθειαν τὴν αὐ-
10 τοῦ, τοῦτο γούν θεραπεύων, φησί· «Οὐδὲ ἐγὼ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς». Ἐπισημαίνετε, φησί, οὐδὲ διὰ τοῦτο εἶπον ἄλλον Παράκλητον πέμπειν, ὡς αὐτὸς ὑμῶν εἰς τέλος ἀπανισιάμενος· οὐδὲ διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι «σιγὴ ὑμῖν μένει», ὡς οὐκ ἔτι ὀφόμενος ὑμᾶς· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς
15 ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· «Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς». Ἐπειδὴ γὰρ ἀρχόμενος ἔλεγε, «Τεκνία», διὰ τοῦτο καὶ ἐνιαῦθά φησιν· «Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς».

2. Παρὰ μὲν οὖν τὴν ἀρχὴν ἔλεγε ὅτι «ἤξετε, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω», καὶ ὅτι «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοῖραι
20 πολλαί εἰσιν», ἐνιαῦθα δέ, ἐπειδὴ μακροὺς ὁ χρόνος ἐκείνος ἦν, δίδωσι τὸ Πνεῦμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ, μὴ εἰδότες ὅτι ποτὲ ἦν τὸ λεγόμενον, οὐκ εἶχον ἰκανὴν παράκλησιν, «οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς», λέγει· τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐζήτουν. Ἄλλά, ἐπειδὴ τὸ «ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς» δηλοῦντος ἦν πα-
25 ρουσίαν, ἵνα μὴ πάλιν τὴν αὐτὴν ἐπιζητιῶσι παρουσίαν, οἷαν καὶ πρότερον, ὅρα πῶς αὐτὸ σαφῶς μὲν οὐκ εἶπεν, ἠνίξαιτο δὲ εἰπὼν γὰρ, «Ἐτι μικρόν, καὶ ὁ κόσμος οὐ θεωρεῖ με», ἐπήγαγεν· «Ἐμεῖς δέ, θεωρεῖτέ με»· ὡσανεὶ ἔλεγε· «Ἐρχομαι μὲν πρὸς ὑμᾶς, οὐ μὴν ὁμοίως ὡς πρότερον καθ' ἑκά-
30 στην ὑμῖν αἰεὶ συγγινόμενος τὴν ἡμέραν· Καὶ ἵνα μὴ λέγωσι· Πῶς οὖν Ἰουδαίοις εἶπας, «Ἀπ' ἄρτι οὐκ ὄψεσθε

8. Ἰω. 13, 33.

9. Ἰω. 13, 3.

10. Ἰω. 13, 4.

ἐπειδὴ ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις ἢ ὄρασις εἶναι ἢ σπουδαιοτέρα, μὲ αὐτὴν πάντοτε παριστάνει τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν. Κόσμον δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τοὺς πονηροὺς, καὶ μὲ αὐτὸ παρηγορεῖ αὐτοὺς ὅτι θὰ τοὺς δώσῃ δῶρον ἐξαίρετον.

Πρόσεχε μὲ πόσα στολίζει τὸν λόγον του. Εἶπεν ὅτι 'εἶναι ἄλλος ὅπως ἐγώ'· εἶπεν ὅτι 'δὲν θὰ σὰς ἐγκαταλείψῃ'· εἶπεν ὅτι 'πρὸς ἐσὰς μόνους ἔρχεται, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἐγώ'· εἶπεν ὅτι 'θὰ μένη μαζί σας'· ἀλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν θλίψιν. Διότι αὐτὸν ἐζητοῦσαν ἀκόμη καὶ τὴν συναναστροφὴν του· αὐτὸ λοιπὸν θεραπεύων, λέγει· «Οὔτε ἐγώ θὰ σὰς ἀφήσω ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ἐσὰς». 'Μὴ φοβηθῆτε, λέγει· δὲν εἶπα δι' αὐτὸ ὅτι ἄλλον Παράκλητον στέλλω, ὡσάν ὁ ἴδιος νὰ φεύγω ἀπὸ κοντὰ σας διὰ πάντα· δὲν εἶπα δι' αὐτὸ ὅτι «μένει μαζί σας», ὡσάν νὰ μὴ σὰς ἰδῶ πλέον· καθ' ὅσον καὶ ὁ ἴδιος ἔρχομαι πρὸς ἐσὰς'. «Δὲν θὰ σὰς ἀφήσω ὀρφανούς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας του ἔλεγε, «Τεκνία»⁸, διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ λέγει· «Δὲν θὰ σὰς ἀφήσω ὀρφανούς».

2. Εἰς τὴν ἀρχὴν λοιπὸν τῆς ὁμιλίας του ἔλεγεν ὅτι «θὰ ἔλθετε ἐκεῖ πού ἐγώ πηγαίνω»⁹, καὶ ὅτι «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου ὑπάρχουν πολλαὶ μοναί»¹⁰, ἐνῶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁ χρόνος ἦτο μακρὸς, δίδει τὸ Πνεῦμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ, μὴ γνωρίζοντες τί τέλος πάντων ἐσήμαινε τὸ λεγόμενον, δὲν εἶχον ἀρκετὴν παρηγορίαν, «δὲν θὰ σὰς ἀφήσω ὀρφανούς», λέγει· διότι αὐτὸ πρὸ πάντων ἐζητοῦσαν. Ἄλλὰ, ἐπειδὴ τὸ «ἔρχομαι πρὸς ἐσὰς», ἐφανέρωνε σωματικὴν παρουσίαν, διὰ νὰ μὴ ἐπιζητήσουν πάλιν τὴν ἰδίαν παρουσίαν μὲ τὴν προηγουμένην, πρόσεχε πῶς αὐτὸ μὲν δὲν τὸ εἶπε μὲ σαφήνειαν, ἀλλὰ τὸ ὑψηνίχθη· διότι, εἰπὼν, «Ἀκόμη ὀλίγον καὶ ὁ κόσμος δὲν θὰ μὲ βλέπῃ», ἐπρόσθεσε· «Σεῖς δὲ μὲ βλέπετε»· ὡσάν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἔλεγεν· "Ἐρχομαι μὲν πρὸς ἐσὰς, ὄχι ὅμως καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τὸν προηγούμενον, συναναστρεφόμενος ἐσὰς καθημερινῶς'. Καὶ διὰ νὰ μὴ λέγουν, 'Πῶς λοιπὸν εἶπες εἰς τοὺς Ἰουδαίους «Ἀπὸ τώρα σχεδὸν καὶ πέρα δὲν θὰ μὲ

με); λύει τὴν ἀντίθεσιν, εἰπὼν, «Πρὸς ὑμᾶς» μόνους· ἐπεὶ καὶ τὸ Πνεῦμα τοιοῦτόν ἐστιν.

«Ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε». Οὐ γὰρ δὴ ὁ σταν ρὸς διίσησιν ἡμᾶς εἰς τέλος, ἀλλ' ἡ ροπήν μικρὰν ἀπυ-
5 κρύπτει μόνον. Ζωὴν δέ μοι δοκεῖ οὐχὶ τὴν παροῦσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν λέγειν. «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν». Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἐστίν, ἐπὶ δὲ αὐτῶν ὁμοιοῦσας καὶ βοηθείας τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ εἰρη-
10 μένον. Καὶ πῶς ἔχει λόγον, εἶπέ μοι; φησί· πῶς μὲν οὖν τὸ ἐναντίον ἔχει λόγον; πολὺ γὰρ τὸ μέσον καὶ σφόδρα ἄπειρον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν· εἰ δὲ τὰ αὐτὰ κείται ρήματα, μὴ θαυμάσης· οἶδε γὰρ ἡ Γραφή πολλάκις τοῖς αὐτοῖς ρήμασιν· ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων κειμένοις, οὐχ ὁμοί-
15 ως κεχρησθαι· ἐπεὶ καὶ θεοὶ λεγόμεθα, καὶ υἱοὶ Θεοῦ καὶ οὐ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει τὸ ρῆμα, ἐφ' ἡμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ κείμενον καὶ εἰκὼν ὁ Υἱὸς λέγεται, καὶ δόξα καὶ ἡμεῖς· ἀλλὰ πολὺ τὸ μέσον. Καὶ πάλιν· «Ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ Θεοῦ»· οὐχ ὁμοίως δὲ Θεοῦ ὁ Χριστός, καὶ ἡμεῖς τοῦ
20 Χριστοῦ. Τί δέ ἐστιν, ὃ λέγει; «Ὅταν ἀνασιῶ, φησὶν, εἴσεσθε ὅτι οὐκ ἀπέσχισμαι τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἔχω δύναμιν, καὶ ὅτι μεθ' ὑμῶν εἶμι διημεκῶς, τῶν πραγμάτων ἀνακηρυκτικῶν τὴν περὶ ὑμᾶς βοήθειαν, παρ' ἐμοῦ γινομένην, τῶν ἐχθρῶν κατεσσιαλμένων, ὑμῶν παρρησιαζομένων,
25 τῶν δεινῶν ἐκ μέσου γινομένων, τοῦ κηρύγματος καθ' ἐκάστην ἀνθοῦντος τὴν ἡμέραν, πάντων εἰκότων καὶ παραχωρούτων τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας'.

«Καθὼς ἀπέστειλέ με, καὶ γὰρ ἀπέστειλα ὑμᾶς». Ὅρας ὅτι οὐδὲ ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἢ λέξις ἔχει; Εἰ γὰρ τοῦτο

11. Ἰω. 16, 10· 16.

12. Α' Κορ. 8, 5.

13. Γαλ. 3, 26.

14. Κολ. 1, 15.

15. Α' Κορ. 11, 7.

16. Α' Κορ. 3, 23.

17. Ἰω. 20, 21.

βλέπετε»¹¹; λύει τὴν ἀντίθεσιν, εἰπὼν «Πρὸς ἐσᾶς» μόνους· διότι καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἶδους.

«Διότι ζῶ ἐγώ, ἐπειδὴ εἶμαι ἡ Ζωή, καὶ σεῖς δι' αὐτὸ θὰ ζήσετε». Δὲν μᾶς ἀποχωρίζει δηλαδὴ ὁ σταυρὸς διὰ πάντα, ἀλλὰ μὲ ἀποκρύπτει μόνον διὰ μίαν μικρὰν στιγμὴν. Ζωὴν δὲ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ ὄχι μόνον τὴν παροῦσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν. «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγώ εἶμαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ σεῖς εἰς ἐμένα καὶ ἐγώ εἰς ἐσᾶς». Διὰ μὲν τὸν Πατέρα τὰ λόγια αὐτὰ δηλώνουν οὐσίαν, δι' αὐτοὺς δὲ ὁμόνοιαν καὶ βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς, λέγει, δικαιολογεῖται αὐτὸ; πῶς λοιπὸν δικαιολογεῖται ἡ ἀντίθεσις· διότι εἶναι μεγάλη καὶ πάρα πολὺ ἄπειρος ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν· ἐὰν δὲ ἀναφέρονται τὰ ἴδια λόγια, μὴ θαυμάσης· διότι συνηθίζει ἡ Γραφή πολλές φορές τὰ ἴδια λόγια, ποὺ ἀναφέρονται διὰ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ μὴ τὰ χρησιμοποιοῦν μὲ τὴν ἰδίαν σημασίαν· καθ' ὅσον καὶ Θεοὶ ὀνομαζόμεθα¹², καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ¹³, καὶ δὲν ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὸν Θεόν· καὶ εἰκὼν ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται¹⁴, καὶ δόξα¹⁵· καθὼς καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' εἶναι μεγάλη ἡ ἀπόστασις. Καὶ πάλιν· «Σεῖς δὲ ἀνήκετε εἰς τὸν Χριστόν, ὁ Χριστὸς δὲ εἰς τὸν Θεόν»¹⁶· δὲν ἀνήκει ὅμως καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Χριστὸς εἰς τὸν Θεόν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν Χριστόν. Ποία δὲ εἶναι ἡ σημασία αὐτῶν τῶν λόγων; Ὅταν θὰ ἀναστηθῶ, λέγει, ἢ θὰ γνωρίσετε ὅτι δὲν εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὅτι ἔχω τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ὅτι εἶμαι μαζί σας συνεχῶς καὶ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα θὰ διακηρύσσουν τὴν πρὸς ἐσᾶς βοήθειαν, ποὺ θὰ προέρχεται ἀπὸ ἐμένα, ὅταν οἱ ἐχθροὶ θὰ κατανικῶνται, σεῖς θὰ ὁμιλήτε μὲ παρρησίαν, τὰ δεινὰ θὰ ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὸ μέσον, τὸ κήρυγμα θὰ ἀνθίζῃ καθημερινῶς καὶ ὅλοι θὰ ὑποχωροῦν καὶ θὰ ἀποδέχωνται τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας·

«Ὅπως ἀκριβῶς μὲ ἀπέστειλεν ὁ Πατήρ μου, ἔτσι καὶ ἐγὼ ἀπέστειλα ἐσᾶς»¹⁷. Βλέπεις ὅτι οὔτε ἐδῶ ἔχει τὴν ἰδίαν σημασίαν ἡ λέξις; Διότι ἐὰν τὴν δεχθῶμεν μὲ τὴν

οὕτως ἐκδεξόμεθα, οὐδὲν ἔσονται διεσηκότες οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τί δέ φησι, «Τότε γνώσεσθε»; Ὅτι τότε εἶδον αὐτὸν ἀνασιάνια καὶ συνόνια αὐτοῖς, τότε τὴν ἀκριβοῦς πίσειν ἔμαθον μεγάλη γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις ἦν, 5 ἢ πάντα αὐτοὺς παιδεύουσα. «Ὁ ἔχων μου τὰς ἐντολάς, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με»· οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἔχειν μόνον, ἀλλὰ καὶ φυλακῆς ἡμῖν δεῖ ἀκριβοῦς. Διὰ τί δὲ πολλάκις αὐτοῖς τὸ αὐτὸ λέγει; (οἶον «Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε», καὶ «ὁ ἔχων τὰς ἐντο-

10 λὰς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς», καὶ «ἐάν τις μου ἀκούσῃ τὸν λόγον, καὶ τηρήσῃ αὐτόν, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ μὴ ἀκούων μου τοὺς λόγους, οὐκ ἀγαπᾷ με»). Οἶμαι αὐτὸν αἰνίττεσθαι τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ περὶ θανάτου αὐτοῖς ἐφιλοσόφησε, λέγων, «Ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν 15 αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν», καὶ «ἐὰν μὴ τις λάβῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσῃ μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος», μέλλει δὲ καὶ ἕτερα πλείονα λέγειν, ὀνειδίζων αὐτούς, φησί· Ἐνομίζετε ὑμεῖς ἐξ ἀγάπης πάσχειν τὸ λυπεῖσθαι; Τὸ μὴ λυπεῖσθαι μὲν οὖν ἀγάπης 20 ἦν (ὅτι δὲ τοῦτο δι' ὄλου κατασκευάσαι θούλειται, εἰς αὐτὸ προϊὼν τὸν λόγον ἀνεκεφαλαίωσε «εἰ γὰρ ἠγαπᾶτε με», φησί, «ἐχάρητε ἅν, ὅτι πρὸς τὸν Πατέρα μου πορεύομαι»)· νῦν γὰρ ὑπὸ δειλίας τοῦτο πάσχετε· τὸ δὲ οὕτω διακεῖσθαι πρὸς θάνατον οὐκ ἔστι τῶν ἐμῶν ἐπιστῶν μεμνημένους ποι-

25 εῖν ἐχρῆν γὰρ ὑμᾶς σταυροῦσθαι, εἴ γε ὄντως ἠγαπᾶτέ με· καὶ γὰρ ὁ ἐμὸς λόγος παραινεῖ μὴ φοβεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα. Τοὺς τοιοῦτους καὶ ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ, καὶ ἐγώ. «Καὶ ἐμφανίσω αὐτοῖς ἐμαυτόν». Εἶτα ὁ Ἰούδας, «καὶ τί», φησί, «ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν;».

30 3. Ὁρᾷς ἀπὸ δειλίας περιλημμένην αὐτῶν τὴν ψυχὴν;

18. Ἰω. 12, 25.

19. Ματθ. 10, 38.

20. Ματθ. 10, 28.

αὐτὴν σημασίαν, δὲν θὰ διαφέρουν καθόλου οἱ Ἀπόστολοι ἀπὸ τὸν Χριστόν. Διατί δὲ λέγει, «Τότε θὰ γνωρίσετε»; Διότι τότε εἶδον αὐτὸν ἀναστάντα καὶ συναναστρεφόμενον αὐτούς, τότε ἐγνώρισαν τὴν ὀρθὴν πίστιν· διότι ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ Πνεύματος, ποὺ ὅλα τοὺς τὰ ἐδίδασκεν. «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει εἰς τὸν νοῦν του τὰς ἐντολάς μου καὶ φυλάσσει αὐτάς, ἐκεῖνος εἶναι ποὺ μὲ ἀγαπᾷ»· διότι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ τὰς ἔχη, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἀκριβῆς φύλαξις αὐτῶν. Διατί δὲ πολλές φορές λέγει εἰς αὐτούς τὸ ἴδιο; (ἐπὶ παραδείγματι «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, θὰ φυλάξετε τὰς ἐντολάς μου», καὶ «αὐτὸς ποὺ ἔχει τὰς ἐντολάς μου καὶ τὰς φυλάσσει», καὶ «ἐὰν κάποιος ἀκούσῃ τὸν λόγον μου καὶ τηρήσῃ αὐτόν, ἐκεῖνος εἶναι ποὺ μὲ ἀγαπᾷ· ἐκεῖνος ποὺ δὲν τηρεῖ τοὺς λόγους μου δὲν μὲ ἀγαπᾷ». Νομίζω ὅτι ὁ Κύριος ὑπαινίσσεται τὴν λύπην αὐτῶν. Διότι, ἐπειδὴ πολλὰ τοὺς ἀνέφερε περὶ θανάτου, λέγων, «Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὴν ψυχὴν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, θὰ τὴν φυλάξῃ εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹⁸, καὶ «ἐὰν κανεὶς δὲν λάβῃ τὸν σταυρὸν καὶ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ εἶναι μαθητῆς μου»¹⁹, πρόκειται δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα νὰ τοὺς εἰπῇ, ἐπιτιμῶν αὐτούς, λέγει· Ἐκείνοις ὅτι ἀπὸ ἀγάπην ὑποφέρετε τὴν λύπην; Τὸ νὰ μὴ λυπηθῆτε θὰ ἦτο δεῖγμα τῆς ἀγάπης· (ἐπειδὴ δηλαδὴ θέλει μὲ ὅλα αὐτὸ νὰ ἐπιτύχῃ, προχωρῶν εἰς αὐτὸ ἀνακεφαλαίωσεν τὸν λόγον· διότι λέγει· «ἐὰν μὲ ἠγαπᾶτε, θὰ ἔπρεπε νὰ χαίρεσθε, διότι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου»)· διότι τώρα τὸ πάσχετε αὐτὸ ἀπὸ δειλίαν· τὸ νὰ ἀντιμετωπίζετε δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν θάνατον δὲν εἶναι δεῖγμα ἐκείνων ποὺ τὸ κάμνουν αὐτὸ ἐνθυμούμενοι τὰς ἐντολάς μου· καθ' ὅσον ἔπρεπε νὰ σταυρωθῆτε, ἐὰν πράγματι μὲ ἠγαπᾶτε· διότι ὁ ἰδικός μου λόγος συμβουλεύει νὰ μὴ φοβῆσθε ἐκείνους ποὺ θανατώνουν τὸ σῶμα²⁰. Αὐτούς ἀγαπᾷ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ἐγώ'. «Καὶ θὰ ἐμφανίσω εἰς αὐτούς τὸν ἑαυτὸν μου». Ἐπειτα λέγει ὁ Ἰούδας· «Καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ σὲ κάνῃ νὰ ἐμφανίσεις εἰς ἡμᾶς;».

3. Βλέπεις τὴν ψυχὴν των ποὺ εἶναι λυπημένη ἀπὸ

συνεχύθη γὰρ καὶ ἐταράχθη καὶ ἐνόμισεν, ὥσπερ τοὺς νε-
 κροὺς ὁρῶμεν ὄναρ, οὕτω καὶ αὐτὸν μέλλειν ὁρᾶσθαι. Ἴν'
 οὖν μὴ τοῦτο ὑποπιεύσωσιν, ἄκουσον τί φησιν· «Ἐγὼ καὶ ὁ
 Πατήρ ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτόν, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιή-
 5 σομεν»· μονονουχὶ λέγων· «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἐμφανίζει ἐαυ-
 τὸν οὕτω καὶ ἐγώ'. Οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰ-
 πεῖν δι· «μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν», ἀνεῖλε τὴν ὑποψίαν·
 ὅπερ ὄνειράτων οὐκ ἔστι. Σὺ δέ μοι θέα τὸν μαθητὴν καὶ
 θορυβούμενον καὶ οὐ τολμῶνια σαφῶς, εἶπειν, ὅπερ εἶπειν
 10 ἐπεθύμει· οὐ γὰρ εἶπεν· Ὅσαί ἡμῖν, δι· ἀποδνήσκεις, καὶ
 ὡς οἱ τετελευτηκότες μέλλεις ἡμῖν ἐφίστασθαι'. ἀλλ' οὐκ
 εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ «τί ἔστιν, δι· ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν
 σεαυτὸν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;». Λέγει οὖν δι· ὑμᾶς ἀποδέ-
 χομαι, δι· ὑμεῖς αὐτὴν ἐντολὴν μου τηρεῖτε'. Ἴνα γὰρ μὴ
 15 μεία ταῦτα ὁρῶντες αὐτὸν φάντασμα νομίσωσι, διὰ τοῦτο
 ταῦτα προλέγει. Καὶ ἵνα μὴ οὕτως, ὡς εἶπον, νομίσωσιν
 αὐτοῖς φαίνεσθαι, λέγει καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὸ τὰς ἐπιτολάς
 μου τηρεῖν, λέγει δι· καὶ τὸ Πνεῦμα οὕτω μέλλει φαίνεσθαι.

Εἰ δέ, τοσοῦτον αὐτῷ συγγενόμενοι χρόνον, οὕτω φέ-
 20 ρουσιν ἐκείνην τὴν οὐσίαν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ νοοῦσιν αὐτήν,
 τί ἂν ἔπαθον, εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν οὕτως αὐτοῖς ἐφάνη; Διὰ
 τοῦτο καὶ συνεσθίει, ἵνα μὴ φάντασμα τὸ πρᾶγμα νομισθῇ·
 εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἰδόντες τοῦτο ἐνόμισαν, καίτοι τῆς
 αὐτῆς ὄψεως φαινομένης, καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ διασιάντιος,
 25 τί ἂν ὑπώπιευσαν, εἴ γε εἶδον αὐτὸν εὐθέως ἀνασιάντια,
 ὃν εἶδον κατεχόμενον καὶ ἐσπαργανωμένον; Διὰ τοῦτο συ-
 νεχῶς αὐτοῖς λέγει δι· φανεῖται, καὶ διὰ τί φανεῖται, καὶ
 πῶς, ἵνα μὴ φάντασμα νομίσωσιν. «Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς

δειλίαν; διότι ἔπαθε σύγχυσιν καὶ ἐταράχθη καὶ ἐνόμισεν, ὅπως ἀκριβῶς βλέπομεν τοὺς νεκροὺς εἰς ὄνειρον, ἔτσι καὶ αὐτὸν πρόκειται νὰ τὸν βλέπουν. Διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν λοιπὸν αὐτό, ἄκουσε· τί λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ θὰ ἔλθωμεν πρὸς αὐτὸν ποῦ μὲ ἀγαπᾷ καὶ θὰ κατοικήσωμεν μονίμως εἰς αὐτόν»· εἶναι ὡσὰν νὰ λέγῃ· "Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἐμφανίζει τὸν ἑαυτόν του, ἔτσι καὶ ἐγώ". Ὅχι δὲ μόνον μὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῆ ὅτι «θὰ κατοικήσωμεν μονίμως εἰς αὐτόν», διέλυσε τὴν ὑποψίαν· αὐτὸ δὲ δὲν εἶναι δεῖγμα ὀνειρῶν. Σὺ ὅμως πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὸν μαθητὴν ποῦ καὶ τaráσσετε καὶ δὲν τολμᾷ καθαρὰ νὰ εἰπῆ ἐκεῖνο ποῦ ἤθελε νὰ εἰπῆ· διότι δὲν εἶπεν· "Ἀλλοίμονόν μας ποῦ πεθαίνεις καὶ πρόκειται νὰ ἐμφανίζεσαι εἰς ἡμᾶς ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀποθανόντες"· δὲν εἶπεν αὐτό, ἀλλὰ «καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ θὰ σὲ κἀνῃ νὰ ἐμφανίζεσαι εἰς ἡμᾶς καὶ ὄχι εἰς τὸν κόσμον;». Λέγει λοιπὸν ὅτι 'ἀποδέχομαι ἐσᾶς, διότι σεῖς τηρεῖτε τὴν ἐντολήν μου'. Διὰ νὰ μὴ νομίσουν λοιπὸν, βλέποντες αὐτὸν μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅτι εἶναι φάντασμα, διὰ τοῦτο αὐτὰ τὰ προλέγει. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι θὰ ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς ἔτσι, ὅπως εἶπα, λέγει καὶ τὴν αἰτίαν· ἐπειδὴ τηρεῖτε τὰς ἐντολάς μου, λέγει, πρόκειται καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα νὰ παρουσιασθῆ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον.

Ἐὰν δέ, συναναστραφέντες αὐτὸν ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον, δὲν ὑπομένουν ἀκόμη ἐκείνην τὴν οὐσίαν, μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν ἤμποροῦν νὰ ἐννοήσουν αὐτήν, τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθουν, ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐφαίνετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς αὐτούς; Διὰ τοῦτο καὶ συντρώγει, διὰ νὰ μὴ νομισθῆ τὸ πρᾶγμα φάντασμα· διότι, ἐὰν ἐνόμισαν αὐτὸ ὅταν τὸν εἶδον ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα, ἂν καὶ ἐνεφανίσθη ὑπὸ τὴν ἰδίαν μορφήν καὶ εἶχε φύγει ἀπὸ κοντὰ των πρὸ ὀλίγου χρόνου, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποπτευθοῦν, ἐὰν τὸν ἔβλεπον ἀμέσως ἀναστάντα, αὐτὸν ποῦ τὸν εἶδον κατεχόμενον καὶ σπαργανωμένον; Διὰ τοῦτο συνεχῶς τοὺς λέγει ὅτι θὰ ἐμφανισθῆ καὶ διατί θὰ ἐμφανισθῆ καὶ πῶς, διὰ νὰ μὴ τὸν νομίσουν ὡς φάντασμα. «Ἐκεῖνος

λόγους μου οὐ τηρεῖ. Καὶ ὁ λόγος, ὃν ἠκούσατε, οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με». Ὡστε οὐκ ἐμὲ μόνον, ἀλλ' οὐδὲ τὸν Πατέρα ἀγαπᾷ ὁ μὴ τούτων ἀκούων τῶν λόγων· εἰ γὰρ τοῦτο τεκμήριον ἀγάπης, τὸ ἀκούειν τῶν ἐντολῶν, 5 αἷται δὲ τοῦ Πατρὸς εἰσιν, ὁ ἀκούων οὐχὶ τὸν Υἱὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα ἠγάπησε. Πῶς δὲ σὸς, καὶ οὐ σὸς; Τουτέστιν, ὅτι 'οὐδὲν ἔξω τοῦ Πατρὸς φθέγγομαι, οὐδὲ ἰδιόν τι ἄλλο παρὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ'. «Ταῦτα ἐλάλησα ὑμῖν, παρ' ὑμῖν μένων». Ἐπειδὴ ταῦτα ἀσαφῆ ἦν, καὶ τὰ μὲν 10 οὐδὲ συνίεσαν, τὰ δὲ πλείονα καὶ ἀμφέβαλλον, ἵνα μὴ θορυβῶνται πάλιν, μηδὲ λέγωσι, 'Ποίας ἐντολάς; ἀπήλλαξεν αὐτοὺς τῆς ἀγωνίας ἀπάσης, εἰπὼν «Ὁ δὲ Παράκλητος, ὃν πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὄνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει». Τάχα ἀσαφῆ τὰ εἰρημένα νῦν ὑμῖν· ἀλλ' ἐστὶ τούτων 15 σαφῆς διδάσκαλος ἐκεῖνος. Τὸ δὲ «παρ' ὑμῖν μένει» αἰνιτικμένον ἐστίν, ὅτι αὐτὸς ἄπεισιν.

Εἶτα, ἵνα μὴ λυπῶνται, φησὶν ὅτι, ἕως ἂν παρ' αὐτοῖς μένη καὶ τὸ Πνεῦμα μὴ ἔρχηται, οὐδὲν μέγα, οὐδὲ ὑψηλὸν δυνήσονται συνιδεῖν. Ταῦτα δὲ λέγει, παρασκευάζων αὐτοὺς γενναίως ἐνεγκεῖν αὐτοῦ τὴν ἀναχώρησιν, ὡς μεγάλῃ 20 αἰτίαν ἐσομένην αὐτοῖς ἀγαθῶν. Συνεχῶς δὲ «Παράκλητον» καλεῖ διὰ τὰς συνεχούσας αὐτοὺς τότε θλίψεις. Ἐπεὶ οὖν καὶ ταῦτα ἀκούοντες ἐταράσσοντο, ἐννοοῦντες τὰς ἐπαχθείας, τοὺς πολέμους, τὴν ἀναχώρησιν τὴν αὐτοῦ, ἴδρα πᾶς 25 αὐτοὺς κατασιέλλει πάλιν, λέγων «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν». μονοιουχὶ λέγων 'Τί θλάπιεσθε ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου ταραχῆς, ἕως ἂν εἰρηνεύητε πρὸς με; οὐ γὰρ τοιαύτη αὕτη ἡ εἰρήνη· ἡ μὲν γὰρ ἔξωθεν, καὶ ἐπὶ κακῷ γίνεται πολλάκις καὶ ἀνόνητος καὶ τοὺς ἔχοντας οὐδὲν ὠφέλησεν, ἐγὼ δὲ δι-

πού δὲν μὲ ἀγαπᾶ, δὲν τηρεῖ τοὺς λόγους μου. Καὶ ὁ λόγος, πού ἠκούσατε, δὲν εἶναι ἰδικός μου, ἀλλὰ ἐκείνου πού μὲ ἔστειλεν». Ὡστε ὄχι μόνον ἐμένα, ἀλλὰ οὔτε τὸν Πατέρα ἀγαπᾶ ἐκεῖνος πού δὲν ἀκούει αὐτοὺς τοὺς λόγους· διότι, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἀγάπης, τὸ ν' ἀκούη δηλαδὴ κανεὶς εἰς τὰς ἐντολάς, αὐταὶ δὲ εἶναι τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς πού τὰς ἀκούει, ἠγάπησεν ὄχι μόνον τὸν Υἱόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα. Πῶς δὲ εἶναι ἰδικός σου ὁ λόγος καὶ ὄχι ἰδικός σου; Δηλαδὴ 'τίποτε δὲν λέγω πού νὰ μὴ τὸ θέλῃ ὁ Πατήρ, οὔτε τίποτε ἄλλο ἰδικόν μου ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ πού ἀρέσει εἰς αὐτόν'. «Αὐτὰ σᾶς εἶπα τώρα πού ἀκόμη εἶμαι μαζί σας». Ἐπειδὴ αὐτὰ ἦσαν ἀσαφῆ, καὶ τὰ μὲν οὔτε κἂν ἀντελήφθησαν, τὰ δὲ περισσότερα καὶ ἀμφέβαλλον, διὰ νὰ μὴ θορυβῶνται πάλιν οὔτε νὰ λέγουν, 'ποίας ἐντολάς;' ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ ὄλην τὴν ἀγωνίαν, εἰπὼν· Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸν ὁποῖον θὰ στείλῃ ὁ Πατήρ μου ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος θὰ σᾶς διδάξῃ». Ἴσως εἶναι ἀσαφῆ τὰ ὅσα τώρα ἐλέχθησαν εἰς σᾶς· ἀλλ' εἶναι ἐκεῖνος σαφῆς διδάσκαλος αὐτῶν. Τὸ δὲ «παρ' ὑμῖν μένει» ἀποτελεῖ ὑπαινιγμόν, ὅτι αὐτὸς θὰ φύγῃ.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ λυπῶνται, λέγει ὅτι, ἐν ὅσῳ θὰ εὐρίσκεται μαζί των καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν ἔρχεται, τίποτε τὸ σπουδαῖον, οὔτε τὸ ὑψηλὸν θὰ ἠμπορέσουν νὰ ἰδοῦν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὰ τοὺς προετοιμάσῃ νὰ ὑπομείνουν μὲ γενναιότητα τὴν ἀναχώρησίν του, πού θ' ἀποθῆ αἰτία δι' αὐτοὺς μεγάλων ἀγαθῶν. Συνεχῶς δὲ ἀναφέρει τὸν Παράκλητον ἐξ αἰτίας τῶν θλίψεων πού τοὺς κατεῖχον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀκούοντες καὶ αὐτὰ ἐταράσσοντο, σκεπτόμενοι τὰς ἐνοχλήσεις, τοὺς πολέμους, τὴν ἀναχώρησίν του, πρόσεχε πῶς καὶ πάλιν τοὺς καθησυχάζει, λέγων· «Σᾶς ἀφήνω εἰρήνην»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἔλεγε· 'Τί ἀνησυχεῖτε ἀπὸ τὴν ταραχὴν τοῦ κόσμου, καθ' ὅσον ἔχετε εἰρήνην πρὸς ἐμένα; διότι αὐτὴ ἡ εἰρήνη δὲν εἶναι ὅπως ἡ ἐξωτερικὴ εἰρήνη. Καθ' ὅσον ἡ μὲν ἐξωτερικὴ εἰρήνη συμβαίνει πολλές φορές καὶ διὰ κακὸν καὶ εἶναι ἀνώφελος, καὶ δὲν ὠφέλησε καθόλου αὐτοὺς πού τὴν ἔχουν, ἐνῶ ἐγὼ

δωμι τοιαύτην ὥστε μετ' ἀλλήλων εἰρηνεύειν, ὅπερ ὑμᾶς
 ἰσχυροτέρους ποιεῖ. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάλιν εἶπεν, «Ἀφήμι»,
 ὅπερ ἦν ἀναχωροῦντος, καὶ ἰκανὸν ἦν αὐτοὺς συγχεῖν, διὰ
 τοῦτο πάλιν φησὶ «Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ
 5 δειλιάτω». Ὁρᾷς ὅτι τὰ μὲν ὑπὸ φιλοσοργίας, τὰ δὲ ὑπὸ
 δειλίας ἔπασχον; «Ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, ὅτι ὑπά-
 γω πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Εἰ ἠγαπαῖέ
 με, ἐχάρητε ἂν ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι ὁ Πα-
 τὴρ μεῖζων μου ἐστίν». Καὶ ποίαν τοῦτο αὐτοῖς χαρὰν φέ-
 10 ρειν ἔμελλε; ποίαν παραμυθίαν;

4. Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; Οὐδέπω ἤδεσαν περὶ τῆς
 ἀκατασίτου, οὐδὲ οἷαν ἐχρῆν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον (πῶς
 γὰρ, οἱ μηδὲ ὅτι ἀνασιήσεται εἰδότες;), τὸν δὲ Πατέρα
 μέγαν εἶναι ἐνόμιζον. Λέγει οὖν αὐτοῖς, «εἰ καὶ περὶ ἐμοῦ δε-
 15 δοίκατε, ὡς οὐκ ἀρκοῦντος ἐμαντοῦ προσιῆναι, οὐδὲ θαρ-
 ρεῖτε ὅτι μετὰ τὸν σταυρὸν πάλιν ὑμᾶς ὄψομαι, ἀλλά, ἀ-
 κούσαντες ὅτι πρὸς τὸν Πατέρα ἀπέρχομαι, ἔδει χαίρειν
 λοιπὸν ὅτι πρὸς τὸν μεῖζονα ἀπειμι, καὶ δυνατὸν πάντα
 λῦσαι τὰ δεινὰ. Ὅτι οὕτω σφόδρα θαρρῶ, φησὶ, τοῖς γι-
 20 νομένοις, ὡς καὶ προειπεῖν οὕτως οὐ δέδοικα. Τοῦτο γοῦν
 καὶ μετὰ ταῦτα «εἶπον ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται,
 πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἶμι». ὡσανεὶ ἔλεγε· «Μὴ ἤδειτε, εἰ
 μὴ ἐγὼ εἶπον; οὐκ ἂν δὲ εἶπον, εἰ μὴ ἐθάρρουν. Εἶδες συγ-
 καταβάσεως τὸν λόγον ὄντι; Καὶ γὰρ, ὅταν λέγῃ, «Δο-
 25 κεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα, καὶ παρα-
 σιήσει μοι δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων;», πρὸς τὴν ὑπόνοι-
 αν τῶν ἀκούοντων φθέγγεται· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐκεῖνο εἶποι τις

σᾶς ἴδιδω τέτοιαν εἰρήνην, ὥστε νὰ εἰρηνεύετε μεταξύ σας, πρᾶγμα ποῦ σᾶς κάμνει ἰσχυροτέρους. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάλιν εἶπε, «Σᾶς ἀφήνω», πρᾶγμα ποῦ ἦτο δείγμα ἀναχωροῦντος καὶ ἰκανὸν νὰ τοὺς συγχήση, διὰ τοῦτο πάλιν λέγει· «Ἄς μὴ ταρασσεται ἡ καρδία σας, οὔτε καὶ νὰ κηριεύεται ἀπὸ δειλίαν». Βλέπετε ὅτι ἀνησυχούσαν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ φιλοστοργίαν, ἐφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ δειλίαν; «Ἦκούσατε ὅτι ἐγὼ σᾶς εἶπα, ὅτι πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ ὅτι ἔρχομαι πρὸς ἐσᾶς. Ἐὰν μὲ ἀγαπούσατε θὰ ἔπρεπε νὰ χαίρεσθε ποῦ μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, διότι ὁ Πατήρ μου εἶναι μεγαλύτερος». Καὶ ποίαν χαρὰν ἐπρόκειτο αὐτὸ νὰ τοὺς φέρη, ποίαν παρηγορίαν;

4. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ λεχθέν; Δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη περὶ τῆς ἀναστάσεώς του, οὔτε εἶχον περὶ αὐτοῦ τὴν γνώμην ποῦ ἔπρεπε (διότι πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ συμβῇ αὐτὸ τὴν στιγμὴν ποῦ δὲν ἐγνώριζον οὔτε κἂν ὅτι θὰ ἀναστηθῇ;), ἐνῶ τὸν Πατέρα τὸν ἐθεωροῦσαν μέγαν. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἄν καὶ φοβεῖσθε δι' ἐμένα, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι δὲν ἤμπορῶ νὰ προφυλάξω τὸν ἑαυτὸν μου, οὔτε πιστεύετε ὅτι μετὰ τὸν σταυρὸν πάλιν θὰ σᾶς ἰδῶ, ἀλλὰ, ἀκούσαντες ὅτι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, ἔπρεπε νὰ χαίρεσθε πλέον, διότι πηγαίνω πρὸς ἐκεῖνον ποῦ εἶναι μεγαλύτερος καὶ δυνατὸς νὰ ἐξαλείψῃ ὅλα τὰ δεινά. «Σεῖς ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ σᾶς εἶπα». Διατί τὸ ἀνέφερον αὐτό; Διότι, λέγει, τόσον πολὺ σίγουρος εἶμαι δι' ἐκεῖνα ποῦ θὰ συμβοῦν, ὥστε καὶ νὰ τὰ προεῖπω διὰ τοῦτο δὲν φοβοῦμαι. Αὐτὸ λοιπὸν «τὸ εἶπα εἰς ἐσᾶς πρὶν συμβῆ, ὥστε, ὅταν θὰ συμβῆ, νὰ πιστεύσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι» εἶναι ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Ἰμήπως θὰ τὰ ἐγνωρίζετε ἐὰν ἐγὼ δὲν τὰ ἔλεγον; δὲν θὰ ἦτο δυνατόν δὲ νὰ τὰ εἰπῶ, ἐὰν δὲν ἦμουν βέβαιος ὅτι θὰ συμβοῦν. Εἶδες ὅτι ὁ λόγος του εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ συγκατάβασιν; Καθ' ὅσον, ὅταν λέγῃ, «Νομίζετε ὅτι δὲν ἤμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ νὰ παρατάξῃ πρὸς χάριν μου δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων;»²¹, ὁμιλεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν ὠριμότητα τῶν ἀκροατῶν διότι οὔτε ἐκεῖνο θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ

ἄν, καὶ σφόδρα ἢ μεμηνώς, ὅτι οὐ ἐδύνατο ἑαυτῷ βοηθῆσαι, ἀλλ' ἀγγέλων ἐδεῖτο, ἀλλά, ἐπειδὴ περὶ αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου δόξαν εἶχον, διὰ τοῦτο φησι· «Δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων»· καίτοι γε ἀπλῶς αὐτοὺς ἠρώτησε, καὶ ἔρριψεν εἰς 5 τὰ ὄπισθον.

Εἰ δὲ λέγοι τις μείζονα εἶναι τὸν Πατέρα, καθ' ὃ αἷτιος τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲ τοῦτο ἀντιροῦμεν. Ἄλλ' οὐ μὴν τοῦτο εἰτίας εἶναι τὸν Υἱὸν οὐσίας ποιεῖ. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν 10 ἔστιν· «Ἐως μὲν ἂν ἐπιταῦθα ὦ, εἰκὸς νομίζεις ὑμᾶς ὅτι κινδυνεύομεν, εἰ δὲ ἐκεῖ ἀπέλθω, θαρρεῖτε ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ ἐσμέν· ἐκείνου γὰρ οὐδεὶς περιγενέσθαι δυνήσεται· ταῦτα δὲ πάντα πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν ἐλέγεις· καὶ αὐτὸς μὲν γὰρ θαρρῶ, καὶ οὐ φρονίζω τοῦ θανάτου. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε· «Ταῦτα εἶπον ὑμῖν πρὶν γενέσθαι». 15 Ἐπειδὴ δέ, φησὶν, ὑμεῖς οὐδέπω δύνασθε τὸν περὶ τούτων δέξασθαι λόγον, καὶ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ὃν ὀνομάζετε μέγαν εἶναι, εἰσάγω τὴν παράκλησιν. Παραμυθησάμενος τοίνυν αὐτούς, πάλιν λέγει τὰ λυπηρά· «Οὐκ ἔτι λαλήσω μεθ' ὑμῶν». Διὰ τί; «Ἐρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων, καὶ 20 ἐν ἡμοῖς ἔχει οὐδέτι». Κόσμον δὲ ἄρχοντα τὸν διάβολόν φησι, καὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους οὕτω καλῶν· οὐ γὰρ οὐρανοῦ ἄρχει καὶ γῆς, ἐπεὶ ἂν ἐνέτριψε πάντα καὶ κατέβαλε· ἄρχει δὲ τῶν ἑαυτοὺς παραδιδόντων αὐτῷ. Διὰ τοῦτο καὶ ἄρχοντα τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου καλεῖ, σκότιος ἐν- 25 ταῦθα πάλιν τὰς πονηρὰς πράξεις καλῶν.

Τί οὖν; ὁ διάβολός σε ἀναιρεῖ; Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ ἔχει ἐν ἡμοῖς οὐδέτι. Πῶς οὖν σε ἀναιροῦσιν; Ἐπειδὴ βούλομαι, καὶ ἵνα γινῶ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν Πατέρα· οὐ γὰρ ὑπεύθυνος ὢν θανάτου, φησὶν, οὐδὲ ὀφείλων αὐτῷ, διὰ δὲ

22. Ἰω. 18, 4-6.

23. Ἐφ. 6, 12.

κάποιος, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ παραλογικός, ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ βοηθήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἀγγέλους, ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἐθεωροῦσαν ὡς ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο λέγει· «Δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων», ἂν καὶ βέβαια ἀπλῆν ἐρώτησιν τοὺς ἔκαμε καὶ τοὺς ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω²².

Ἐὰν ὅμως λέγῃ κάποιος ὅτι εἶναι μεγαλύτερος ὁ Πατήρ, ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι αἷτιος τοῦ Υἱοῦ, οὔτε εἰς αὐτὸ θὰ φέρωμεν ἀντίρρησιν. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸ δὲν κάμνει τὸν Υἱὸν νὰ εἶναι ἄλλης οὐσίας. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἔν ὅσω εἶμαι ἐδῶ φυσικὸν εἶναι νὰ νομίζετε ὅτι κινδυνεύομεν, ἐὰν ὅμως μεταβῶ ἐκεῖ νὰ εἰσθε ἀπόλυτα βέβαιοι ὅτι εἴμεθα ἀσφαλεῖς· διότι ἐκείνον κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὑπερνικήσῃ· ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν μαθητῶν· καὶ ὁ ἴδιος δὲ ἔχω θάρρος καὶ δὲν σκέπτομαι τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπεν· «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα πρὶν συμβοῦν». Ἐπειδὴ ὅμως, λέγει, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε ἀκόμη νὰ δεχθῆτε τὸν λόγον δι' αὐτά, καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸν ὁποῖον θεωρεῖτε μέγαν, εἰσάγω τὴν παρηγορίαν. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς παρηγόρησε, πάλιν λέγει τὰ λυπηρά· «Δὲν ἔχω πλέον καιρὸν διὰ νὰ ὁμιλήσω μαζί σας». «Διατί; «Διότι ἔρχεται ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐμένα δὲν ἔχει νὰ μὲ βλάψῃ εἰς τίποτε». Ἄρχοντα δὲ τοῦ κόσμου ὀνομάζει τὸν διάβολον καὶ ἔτσι ὀνομάζει καὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους· διότι δὲν εἶναι ἄρχων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καθ' ὅσον θὰ ἀνέτρεπε τὰ πάντα καὶ θὰ τὰ κατέστρεφεν· εἶναι ἄρχων ἐκείνων πού παραδίδουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ὀνομάζει ἄρχοντα τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ²³, σκότος πάλιν ἐδῶ ὀνομάζει τὰς πονηρὰς πράξεις.

Τί λοιπόν; ὁ διάβολος σὲ θανατώνει; Καθόλου· διότι δὲν ἔχει καμμίαν ἐξουσίαν ἐπάνω μου. Πῶς λοιπὸν τότε σὲ θανατώνει; Ἐπειδὴ θέλω καὶ διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν Πατέρα· διότι, λέγει, δὲν εἶμαι ὑπόλογος θανάτου, οὔτε ὀφειλέτης αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑπομένω τὸν θάνα-

τὴν ἀγάπην τὴν εἰς τὸν Πατέρα ὑπομένω. Τοῦτο δέ φησιν,
 ἵνα πάλιν αὐτῶν ἀνασιήσῃ τὴν ψυχὴν, καὶ μάθωσιν ὅτι οὐκ
 ἄκων, ἀλλ' ἐκὼν ἐπὶ τοῦτο ἔρχεται, καὶ ὅτι καταφρονῶν
 τοῦ διαβόλου. Οὐ γὰρ ἤρκει τὸ εἰπεῖν ὅτι «μικρὸν χρόνον
 5 μεθ' ὑμῶν εἰμι», ἀλλὰ συνεχῶς αὐτὸ σιρέφει τοῦτο τὸ λυπη-
 ρόν, εἰκότως, ἕως ἂν αὐτὸ παρ' αὐτοῖς εὐπαράδεκτον ποιή-
 σῃ, παρφαίνων αὐτῶ τὰ χρησιὰ. Διὰ τοῦτο ποτὲ μὲν λέγει,
 «Ἐπάγω καὶ ἔρχομαι», καὶ ὅτι «ὅπου εἰμι ἐγώ, ἵνα καὶ
 ὑμεῖς ἦτε», καὶ «οὐ δύνασθέ μοι νῦν ἀκολουθήσαι, ἀκολουθή-
 10 σετε δὲ ὕστερον», καὶ «πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι», καὶ
 «ὦ Πατὴρ μεῖζων μου ἐσσι», καὶ «πρὶν γενέσθαι εἴρηκα ὑ-
 μῖν», καὶ ὅτι «οὐκ ἀπὸ ἀνάγκης ταῦτα πάσχω, ἀλλὰ δι' ἀ-
 γάπην τοῦ Πατρὸς», ὥστε ἐννοῆσαι αὐτοὺς ὅτι οὐκ ὀλέθριον
 τὸ πρῶγμα, οὐδὲ θλάβην ἔχον, εἴ γε ὁ τε σφόδρα αὐτὸν ἀ-
 15 γαπῶν, καὶ ὁ ἀγαπώμενος παρ' αὐτοῦ οὕτω βούλειαι. Διὰ
 δὴ τοῦτο, τὰ χρησιὰ ταῦτα ἀναμιγνύς, συνεχῶς ἔλεγε καὶ
 τὰ λυπηρά, ἐκγυμνάζων αὐτῶν τὴν διάνοιαν καὶ γὰρ τὸ
 «παρ' ὑμῖν μένει», καὶ ὅτι «συμφέρει ὑμῖν» ἢ ἀναχώρησις,
 παραμυθουμένου ἦν. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο προλαβὼν μυρία
 20 εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, τὸ «ἐν ὑμῖν ἐσσι», καὶ «ὁ κόσμος
 οὐ δύναται λαβεῖν», καὶ «αὐτὸς ἀναμνήσει πάντα», καὶ «Πνεῦ-
 μα ἀληθείας», καὶ «Πνεῦμα ἅγιον», καὶ «Παράκλητον», καὶ
 ὅτι «συμφέρει ὑμῖν», ἵνα μὴ ἀθνημῶσιν, ὡς οὐδενὸς ὄντος
 τοῦ προσησομένου καὶ βοηθήσοντος. Συμφέρειν δὲ λέγει,
 25 δηλῶν ὅτι πνευματικὸς αὐτοὺς ἐργάσεται.

5. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁρῶμεν γεγενημένον· οἱ γὰρ τρέμον-
 τες καὶ δεδοικότες μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ Πνεῦμα εἰς μέσους
 ἤλλοντο τοὺς κινδύνους, καὶ πρὸς σίδηρον, καὶ πῦρ, καὶ

24. Ἰω. 7, 33.

25. Ἰω. 14, 3.

26. Ἰω. 13, 36.

27. Ἰω. 16, 7.

τον διὰ τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὸν Πατέρα. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ψυχὴν των καὶ διὰ νὰ μάθουν ὅτι ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος του ὄχι χωρὶς τὴν θέλησίν του, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησίν του καὶ περιφρονῶν τὸν διάβολον. Διότι δὲν ἦτο ἀρκετὸν τὸ νὰ εἰπῇ «ὀλίγον ἀκόμη χρόνον εἶμαι μαζί σας»²⁴, ἀλλὰ συνεχῶς αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει τὸ δυσάρεστον, καὶ πολὺ εὐλογα, μέχρις ὅτου νὰ τὸ κἀνῃ νὰ τὸ παραδεχθοῦν οἱ μαθηταὶ του, συνενώνων μαζί μὲ αὐτὸ καὶ τὰ ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο, ἄλλοτε μὲν λέγει «Πηγαίνω καὶ ἔρχομαι», καὶ ὅτι, «ὅπου εἶμαι ἐγὼ διὰ νὰ εἰσθε καὶ σεῖς»²⁵, καὶ «δὲν ἤμπορεῖτε τώρα νὰ μὲ ἀκολουθήσετε, ἀλλὰ θὰ μὲ ἀκολουθήσετε ἀργότερα»²⁶, καὶ «Πρὸς τὸν Πατέρα μου μεταβαίνω», καὶ «Ὁ Πατὴρ μου εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ μένα», καὶ «Πρὶν συμβοῦν σᾶς τὰ εἶπα», καὶ ὅτι «δὲν τὰ παθαίνω αὐτὰ ἀπὸ ἀνάγκην, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης μου πρὸς τὸν Πατέρα», ὥστε νὰ κατανοήσουν οἱ μαθηταὶ του, ὅτι τὸ πάθος του δὲν εἶναι ὀλέθριον, οὔτε περιέχει βλάβην, ἐφ' ὅσον βέβαια καὶ αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ ἐκείνον πάρα πολὺ καὶ ὁ ἀγαπώμενος ἀπὸ αὐτὸν αὐτὸ θέλουν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀνεμίγνυε συνεχῶς αὐτὰ τὰ εὐχάριστα μὲ τὰ λυπηρά, διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὴν διάνοιάν των· καθ' ὅσον τὸ «παρ' ὑμῖν μένει» καὶ τὸ «σᾶς συμφέρει»²⁷ ἢ ἀναχώρησις, ἦτο γνῶρισμα παρηγοροῦντος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προλαβαίνει καὶ τοὺς λέγει ἄπειρα περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ «θὰ εἶναι μαζί σας», καὶ «ὁ κόσμος δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ λάβῃ», καὶ «αὐτὸς θὰ σᾶς ὑπενθυμίσῃ ὅλα», καὶ «Πνεῦμα ἀληθείας», καὶ «Πνεῦμα ἅγιον», καὶ «Παράκλητον» καὶ ὅτι «σᾶς συμφέρει», διὰ νὰ μὴ κυριεύωνται ἀπὸ θλίψιν, σκεπτόμενοι ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ τοὺς προστατεύσῃ καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Λέγει δὲ ὅτι τοὺς συμφέρει ἡ ἀναχώρησις του, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ τοὺς κἀνῃ πνευματικούς.

5. Αὐτὸ βέβαια βλέπομεν πραγματοποιημένον· διότι αὐτοὶ ποὺ ἔτρεμον καὶ ἐφοβοῦντο, μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐρρίπτοντο μέσα εἰς τοὺς κινδύνους καὶ ἐπεδόθησαν εἰς ἀγῶνας κατὰ τοῦ σιδήρου, τοῦ πυρός, τῶν

θηρία, καὶ πελάγη, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀπεδύσαντο τιμωρίαν, καὶ οἱ ἀγράμματοι καὶ ἰδιῶται μετὰ ἰσοσύτης διελέγοντο παρορησίας, ὡς ἐκπλήττειν τοὺς ἀκροαμένους· ἀπὸ γὰρ πηλίνων σιδηροῦς αὐτοὺς ἐποίησε τὸ Πνεῦμα, καὶ πιηνοὺς
5 εἰργάσατο, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων καιαπεσεῖν ἀφῆκε· τοιαύτη γὰρ ἡ χάρις ἐκείνη, κἂν ἀδυμίαν εὖρη, διαλύει, κἂν ἐπιθυμίαν πονηράν, δαπανᾷ, κἂν δειλίαν, ἐκθόλλει, καὶ οὐκ ἀφήσει λοιπὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν μειασχόντι αὐτοῦ, ἀλλὰ, ὡσπερ εἰς αὐτὸν μειασιάντια τὸν οὐρανόν, πάν-
10 τα τὰ ἐκεῖ φανιάζεσθαι παρασκευάζει. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλὰ προσεκαριτέρουν ταῖς εὐχαῖς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας· τούτου γὰρ μάλιστα δεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· «ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος χαρὰ, εἰρήνη, πίσις, πραότης».
15 Καὶ μὴν καὶ ἀλογοῦσι πολλάκις οἱ πνευματικοί, φησὶν, ἀλλ' ἡ λύπη χαρᾶς ἐστὶν ἡδίων. Ἐπεὶ καὶ ὁ Κάϊν ἐλυπήθη, ἀλλὰ τὴν τοῦ κόσμου λύπην· καὶ ὁ Παῦλος ἐλυπήθη, ἀλλὰ τὴν κατὰ Θεόν. Πᾶν γάρ, ὅπερ ἂν ἦ πνευματικόν, κέρδος ἔχει μέγιστον ὡσπερ καὶ τὸ κοσμικὸν ἅπαν ζημίαν
20 ἐσχάτην. Ἐπισπασώμεθα τοίνυν τὴν ἄμαχον τοῦ Πνεύματος βοήθειαν, τὰς ἐντολάς τηροῦντες, καὶ οὐδὲν τῶν ἀγγέλων ἐσόμεθα ἐλάτιους· οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἀσώματοί εἰσι, τοιοῦτοί εἰσιν (εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐδεὶς ἂν τῶν ἀσωμάτων ἐγένετο πονηρός), ἀλλ' ἡ προαίρεσις πανταχοῦ πάν-
25 των αἰτία. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἀσωμάτοις ἀνθρώπων χεῖρους καὶ ἀλόγων εὐρέθησαν, καὶ ἐν τοῖς σώματι ἔχουσιν ἀσωμάτων κρείττους. Πάντες γοῦν οἱ δίκαιοι, τὴν γῆν οἰκοῦντες, καὶ σώματα ἔχοντες, κατώρθωσαν ἅπερ κατώρθωσαν ὡς γὰρ παρεπίδημοι ὄντες καὶ ξένοι τὴν γῆν
30 ᾤκησαν, τὸν δὲ οὐρανὸν ὡς πολῖται.

Μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ λέγε, 'Σάρκα περικερμαι, οὐ δύναμαι περιγενέσθαι, οὐδὲ τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ἰδρώτων λαθέσθαι'.

28. Πράξ. 2, 46.

29. Γαλ. 5, 22· 23.

θηρίων, τῶν θαλασσῶν καὶ ἐναντίον πάσης τιμωρίας, καὶ οἱ ἀγράμματοι καὶ ἰδιῶται μὲ τόσῃν παρρησίαν ὠμιλοῦσαν, ὥστε νὰ ἐκπλήσσουν τοὺς ἀκροατάς των· διότι ἀπὸ πῆλινοι πού ἦσαν τοὺς ἔκαμε τὸ Πνεῦμα σιδηρένιους καὶ πτερωτοὺς καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ ὑποπέσουν εἰς τίποτε τὸ ἀνθρώπινον· διότι τέτοια εἶναι ἐκείνη ἡ χάρις, καὶ ἂν ἀκόμη εὖρη θλίψιν, τὴν διαλύει, ἂν εὖρη πονηρὰν ἐπιθυμίαν, τὴν ἐξαφανίζει, ἂν δειλίαν, τὴν ἐκδιώκει, καὶ δὲν ἀφήνει πλέον νὰ εἶναι ἄνθρωπος ἐκεῖνος πού μετέχει αὐτοῦ, ἀλλὰ, ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ μετέβῃ εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν προετοιμάζει νὰ φαντάζεται ὅλα τὰ ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο κανεὶς δὲν ἔλεγεν ὅτι εἶναι ἰδικόν του κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του, ἀλλὰ ἐπέμενον μὲ καρτερίαν εἰς τὰς προσευχὰς μὲ χαρὰν καὶ ἀπλότητα καρδίας²⁸· διότι αὐτὸ πρὸ πάντων θέλει τὸ ἅγιον Πνεῦμα· διότι «ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι χαρὰ, εἰρήνη, πίστις, πραότης»²⁹.

Καὶ βέβαια, λέγει, πολλὰς φορές θλίβονται οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἡ λύπη εἶναι πιὸ εὐχάριστος ἀπὸ τὴν χαρὰν. Διότι καὶ ὁ Κἄν ἐλυπήθη, ἀλλὰ ἡ λύπη του ἦτο κοσμικὴ· καὶ ὁ Παῦλος ἐλυπήθη, ἀλλὰ τὴν κατὰ Θεὸν λύπην. Διότι κάθε τι τὸ πνευματικὸν ἀποφέρει μέγιστον κέρδος· ὅπως πάλιν καὶ κάθε τι τὸ κοσμικὸν τὴν πιὸ χειροτέραν ζημίαν. Ἄς ἀποσπάσωμεν λοιπὸν τὴν ἀκαταμάχητον βοήθειαν τοῦ Πνεύματος, φυλάσσοντες τὰς ἐντολάς, καὶ ὡς πρὸς τίποτε θὰ εἴμεθα κατώτεροι τῶν ἀγγέλων· διότι οὔτε ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ εἶναι ἀσώματοι, εἶναι τέτοιοι (διότι ἂν συνέβαινεν αὐτὸ κανεὶς ἀπὸ τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις δὲν θὰ ἐγένετο πονηρός), ἀλλὰ παντοῦ ἡ προαίρεσις εἶναι αἰτία τῶν πάντων. Διὰ τοῦτο καὶ μεταξὺ τῶν ἀσωμάτων εὐρέθησαν χειρότεροι ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἀλόγους ὑπάρξεις, καὶ μεταξὺ ἐκείνων πού ἔχουν σώματα καλύτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς ἀσωμάτους. Ὅλοι λοιπὸν οἱ δίκαιοι κατοικοῦντες εἰς τὴν γῆν καὶ ἔχοντες σώματα, κατώρθωσαν ἐκεῖνα πού κατώρθωσαν· διότι κατώκησαν εἰς τὴν γῆν ὡσὰν νὰ ἦσαν παρεπίδημοι καὶ ξένοι, εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν ὡσὰν πολῖται.

Νὰ μὴ λέγῃς λοιπὸν καὶ σὺ, ἴφερω σάρκα, δὲν ἠμπορῶ νὰ ὑπερισχύσω οὔτε νὰ καταβάλω τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς

Μὴ κατηγορήσης τοῦ Δημιουργοῦ· εἰ γὰρ τὸ σῶμα φορεῖν ἀδύνατον ποιεῖ τὴν ἀρετὴν, οὐχ ἡμῶν τὸ ἔγκλημα· διὸ δὲ οὐ ποιεῖ ἀδύνατον ἔδειξεν ὁ τῶν ἁγίων χορὸς. Τὸν γοῦν Παῦλον οὐ ἐκώλυσε τῆς σαρκὸς ἢ φύσις γενέσθαι τοιοῦτον, οἷος
5 ἐγένετο, οὐδὲ Πέτρον λαθεῖν τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν καὶ ὁ Ἐνώχ δέ, σῶμα φορέσας, μειτεῖσθαι, καὶ οὐχ εὐρίσκειο· οὕτω καὶ ὁ Ἡλίας ἠρπάγη μετὰ τῆς σαρκός, καὶ ὁ Ἀβραὰμ μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ ἐγγόνου, σῶμα ἔχοντες, ἔλαμπαν· καὶ ὁ Ἰωσήφ μετὰ ταύτης ἐπάλασε πρὸς τὸ ἀκόλασιον
10 ἐκείνο γύναιον. Καὶ τί λέγω σῶμα; Κἂν γὰρ ἄλλοις τῆ σαρκὶ περιωθῆς, οὐδὲν ἐβλάβη· εἰ γὰρ καὶ ἐγὼ δέδεμαι, φησὶν ὁ Παῦλος, «ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται». Καὶ τί λέγω δεσμὰ καὶ ἄλλοις; Πρόσθετε καὶ δεσμοτήριον καὶ κλεῖθρα, καὶ οὐδὲ οὕτω κώλυμα γίνεται ταῦτα τῆ ἀρετῆ.
15 Οὕτω γοῦν ἐμυσταγωγῆσεν ὁ Παῦλος· δεσμὸς γὰρ ψυχῆς οὐ σίδηρος, ἀλλὰ δειλία καὶ χρημάτων ἐπιθυμία, καὶ τὰ μυρία πάντα· ταῦτα δεσμεῖ, κἂν λελυμένον ᾖ, τὸ σῶμα. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ σώματος ταῦτα τίθεται, φησί. Σκῆψις ταῦτα καὶ πρόσφαισις ψευδῆς· εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ σώματος εἰκίζεται, πάν-
20 τες ἂν αὐτὰ ὑπέμενον· ὥσπερ γὰρ κόπον καὶ ὕπνον καὶ τὸ πεινῆν καὶ διψῆν οὐκ ἔνι διαφυγεῖν, ἐπειδὴ φύσεώς ἐστιν, οὕτω καὶ ταῦτα, εἰ τοιαῦτα ἦν, οὐδένα ἂν ἀφῆκαν ἔξω τῆς αὐτῶν εἶναι τυραννίδος. Εἰ δὲ πολλοὶ διαφεύγουσιν, εὐδηλον ὅτι ραθυμύσης ἐστὶ ψυχῆς τὰ τοιαῦτα ἐλαιώματα.
25 Ταύτην τοίνυν ἐγκόψωμεν, καὶ μὴ κατηγοροῦμεν τοῦ σώματος, ἀλλ' ὑποιάξωμεν αὐτὸ τῆ ψυχῆ, ἵνα, εὐήνιον ἔχοντες, τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

30. Ματθ. 16, 13 - 19.

31. Γεν. 5, 24. Σοφ. Σειράχ 44, 16.

32. Β' Τιμ. 2, 9.

ιδρωτας. Μὴ κατηγορήσης τὸν Δημιουργόν· διότι, ἐὰν καθιστᾶ ἀδύνατον τὴν ἀρετὴν τὸ ὅτι φοροῦμεν τὴν σάρκα, δὲν εἶναι ἰδική μας ἡ κατηγορία· τὸ ὅτι δὲ δὲν τὴν καθιστᾶ ἀδύνατον τὸ ἔδειξεν ὁ χορὸς τῶν ἀγίων. Τὸν Παῦλον δηλαδὴ δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ γίνῃ τέτοιος ποῦ ἔγινεν ἡ φύσις τῆς σαρκός, οὔτε τὸν Πέτρον νὰ λάβῃ τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν³⁰· καὶ ὁ Ἐνώχ δέ, ἄν καὶ ἐφόρεσε σάρκα, μετετέθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ δὲν εὐρίσκετο³¹· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἡλίας ἠρπάγη μὲ τὴν σάρκα του καὶ ὁ Ἀβραὰμ μαζὶ μὲ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν ἔγγονόν του, ἄν καὶ εἶχον σάρκα, διέλαμψαν· καὶ ὁ Ἰωσήφ μὲ αὐτὴν ἐπάλασεν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἀκόλαστον γύναιον. Καὶ διατί λέγω σάρκα; Διότι, καὶ ἄν ἀκόμη δέσης μὲ ἀλυσίδα τὴν σάρκα, ὡς πρὸς τίποτε δὲν ἐβλάβῃ· διότι, καὶ ἄν ἀκόμη ἐγὼ ἔχω δεθῆ, λέγει ὁ Παῦλος, «ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν δένεται»³². Καὶ διατί ὀμιλῶ διὰ δεσμὰ καὶ ἀλυσίδα; Πρόσθεσε καὶ δεσμητήριον καὶ κλεῖθρα, καὶ οὔτε ἔτσι γίνονται αὐτὰ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἔτσι λοιπὸν ὠδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια ὁ Παῦλος· διότι δεσμὸς τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι ὁ σίδηρος, ἀλλὰ ἡ δειλία, ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων καὶ τὰ ἄπειρα πάθη· αὐτὰ δένουν, καὶ ἄν ἀκόμη εἶναι λυμένον τὸ σῶμα. Ἀλλά, λέγει, αὐτὰ γεννῶνται ἀπὸ τὸ σῶμα. Αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφασις ψευδής· καθ' ὅσον, ἐὰν ἐγεννῶντο ἀπὸ τὸ σῶμα, ὅλοι θὰ ὑπέμενον αὐτά· διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸν κόπον καὶ τὸν ὕπνον καὶ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαφύγῃ κανεὶς, ἐπειδὴ ἐκ φύσεως ὑπάρχουν, ἔτσι καὶ αὐτά, ἐὰν ἦσαν τέτοια, κανένα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀφήσουν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν των. Ἐὰν δὲ πολλοὶ διαφεύγουν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα εἶναι ἀποτέλεσμα ὀκνηρᾶς ψυχῆς.

Αὐτὴν λοιπὸν ἄς ἐκριζώσωμεν καὶ ἄς μὴ κατηγοροῦμεν τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἄς τὸ ὑποτάξωμεν εἰς τὴν ψυχὴν, ὥστε, ἔχοντες αὐτὸ εὐκολοχαλιναγώγητον, νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΣΤ'

Ίω. 14, 31 - 15, 10

«*Εγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν*».

1. Δειλὴν καὶ ἄνανδρον τὴν ψυχὴν ἢ ἀμαθία ποιεῖ,
5 ὡσπεροῦν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν ἢ τῶν οὐρανίων δογματίων
παίδευσις· οὐδεμιᾶς γὰρ ἀπολαύουσα ἐπιμελείας, δειλὴ τις
ἔστιν εὐ κατὰ φύσιν ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν· διὰ γὰρ ἴδω
τὸν ἀνδρεῖον ποτὲ μὲν τολμητὴν, νῦν δὲ δειλόν, οὐκ ἔτι φύ-
σεως εἶναι φημι τὸ πάθος· τὰ γὰρ τῆς φύσεως ἀμειψάθετα.
10 Πάλιν, διὰ ἴδω τοὺς νῦν δειλοῦς ἀνδρόν τολμητὰς γινο-
μένους, τὸ αὐτὸ πάλιν ψηφίζομαι, τῇ προαιρέσει τὸ πᾶν
ἀναστρεφείσθαι. Ἐπεὶ καὶ οἱ μαθηταὶ σφόδρα ἦσαν δειλοὶ πρὶν ἢ
μαθεῖν, ἅπερ ἐχρῆν, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἀξιοθῆναι δω-
ρεᾶς, ὕστερον μέντοι λεόντιον ἐγένοντο θρασύτεροι. Καὶ
15 Πέτρος, κορασίον οὐκ ἐντεγκὼν ἀπειλήν, κατὰ κεφαλῆς ἐ-
κρέματο καὶ ἐμασιγοῦτο καί, μυρία κινδυνεύων, οὐκ ἐ-
σίγα, ἀλλὰ, ὡσπερ ὄναρ πάσχων, ἃ ἔπασχεν, οὕτως ἐπαρ-
ρησιάζετο· ἀλλ' οὐ πρὸ τοῦ σταυροῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς
ἔλεγεν· «*Εγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν*».
20 Τίτος ἔνεκεν; εἶπέ μοι οὐκ ἤδει τὴν ὥραν, καθ' ἣν
ἔμελλεν ἐπισιτήσασθαι ὁ Ἰούδας; ἀλλ' ἐδεδοίκει μὴ ἐρεῖ
ἐλθὼν κατὰσχη αὐτοῦς, καί, πρὶν ἢ πληρῶσαι τὴν ἀρίστην
διδασκαλίαν, ἐπισιῶσιν οἱ ἐπιβουλεύοντες; Ἄπαγε! πρό-
ρω ταῦτα αὐτοῦ τῆς ἀξίας. Εἰ τοίνυν μὴ ἐδεδοίκει, τί
25 δήποτε ἀπανίστησιν αὐτοῦς, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι, τότε

ΟΜΙΛΙΑ ΟΣΤ'

Ίω. 14, 31 - 15, 10

«Σηκωθῆτε, ὡς φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ».

1. Δειλὴν καὶ ἄνανδρον τὴν κάμνει τὴν ψυχὴν ἢ ἀμάθεια, ὅπως πάλιν βέβαια μεγάλην καὶ ὑψηλὴν ἢ ἄσκησις διὰ τῶν οὐρανίων δογμάτων· διότι, ἐὰν δὲν τύχη καμμιᾶς φροντίδος, εἶναι δειλὴ ὄχι κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν· ὅταν δηλαδὴ ἰδῶ τὸν ἀνδρεῖον, ἄλλοτε μὲν τολμηρόν, ἄλλοτε δὲ δειλόν, λέγω τότε ὅτι τὸ πάθος δὲν εἶναι ἐκ φύσεως· διότι τὰ τῆς φύσεως εἶναι ἀμετάβλητα. Πάλιν, ὅταν ἰδῶ τοὺς σήμερον δειλοὺς ἀμέσως νὰ γίνωνται τολμηροί, σχηματίζω πάλιν τὴν ἰδίαν γνώμην, ἀποδίδων τὸ πᾶν εἰς τὴν προαίρεσιν. Διότι καὶ οἱ μαθηταὶ ἦσαν πάρα πολὺ δειλοὶ πρὶν μάθουν ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε καὶ ἀξιωθοῦν τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὕστερα ὅμως ἔγιναν πιὸ θαρραλέοι καὶ ἀπὸ τὰ λεοντάρια. Καὶ ὁ Πέτρος ποὺ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑπομείνῃ τὴν ἀπειλὴν κορασίου¹, ἀργότερα ἐκρεμάτο μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω καὶ ἐμαστιγώνετο καί, ἂν καὶ ὑφίστατο μυρίους κινδύνους, δὲν ἐσιώπα, ἀλλὰ, ἐκεῖνα ποὺ ἔπασχε τὰ ἔπασχεν ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς ὄνειρον, δεικνύων τόσον πολὺ θάρρος· δὲν συνέβαινε ὅμως τὸ ἴδιο πρὸ τοῦ σταυροῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Σηκωθῆτε, ὡς φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ».

Διὰ ποῖον λόγον; εἶπέ μου· δὲν ἐγνώριζε τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Ἰούδας; ἀλλὰ ἐφοβεῖτο μήπως ἔλθῃ ἐκεῖ καὶ τοὺς συλλάβῃ, καὶ ἔλθουν ἐκεῖνοι ποὺ ἐσκέπτοντο κακὰ ἐναντίον του πρὶν ἀκόμη τοὺς ἀναπτύξῃ τὴν ἀρίστην ἐκείνην διδασκαλίαν; Κάθε ἄλλο! διότι αὐτὰ εἶναι ἄσχετα μὲ τὴν ἀξίαν του. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐφοβεῖτο, διατί τέλος πάντων τοὺς σηκώνει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας, τότε τοὺς ὀδηγεῖ εἰς

εἰς τὸν κῆπον ἄγει τὸν τῷ Ἰούδα γνώριμον; Εἰ δὲ καὶ
 παρεγένετο ὁ Ἰούδας, οὐκ ἠδύνατο αὐτῶν πηρῶσαι τὰς
 ὄψεις, ὃ καὶ μὴ παρόντος ἐποίησε; τίνος οὖν ἔνεκεν ἀφί-
 σταιται; Μικρὸν ἀναπνεῦσαι δίδωσι τοῖς μαθηταῖς· καὶ γὰρ
 5 εἰκὸς ἦν αὐτοῦς, ἅτε ἐν καταδήλω χωρίῳ ὄντας, τρέμειν
 καὶ δεδοικέναι ἀπὸ τε τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τε τοῦ τόπου· καὶ
 γὰρ νῦξ ἦν θαυσιάζουσα, καὶ ἦν μὴδὲ προσχεῖν τοῖς λεγομέ-
 νοις, ἀλλ' ἄει περισιτρέφουσαι καὶ φανιάζεσθαι τοὺς ἐπιστη-
 σμένους· καὶ μάστιγα, ὅποτε καὶ ὁ λόγος ὁ τοῦ Διδασκάλου
 10 προσδοκᾶν ἐποίει τὰ δεινὰ «ἔτι γὰρ μικρόν», φηοῖν, καὶ
 οὐκ εἰμι μεθ' ὑμῶν, καὶ «ἔρχεται ὁ τοῦ κόραμου τούτου ἄρ-
 χων». Ἐπεὶ οὖν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκούοντες ἐθορυ-
 βούνητο, ὡς αὐτίκα μάλα ἀλωσόμενοι, ἄγει εἰς τόπον αὐ-
 τοὺς ἕτερον, ἵνα, νομίσαντες ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, μετὰ ἀδείας
 15 λοιπὸν ἀκούωσι· καὶ γὰρ ἔμελλον μεγάλων ἀκούσεσθαι δο-
 γμάτων. Διὰ τοῦτό φηοῖν· «Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντιεῦθεν».

Εἶτα ἐπαγαγὼν φηοῖν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ
 κλήματα». Τί θούλειαι διὰ τῆς παραβολῆς αἰνίτιτεσθαι; Ὅτι
 τὸν μὴ προσέχοντα τοῖς λεγομένοις ζῆν οὐκ ἔστι, καὶ ὅτι τὰ
 20 μέλλοντα σημεῖα ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ γίνεται δυνάμεως. «Ὁ
 Πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν». Τί οὖν; ἐνεργείας δεῖται ὁ Υἱ-
 ός; Ἀπαγε! τὸ γὰρ ὑπόδειγμα τοῦτο οὐ τοῦτο δηλοῖ. Ὅρα
 γοῦν μεθ' ὄσης ἀκριθείας ἐπέρχεται τὴν παραβολήν· οὐ γὰρ
 τὴν ρίζαν ἀπολαύειν τῆς ἐπιμελείας τοῦ γεωργοῦ, ἀλλὰ τὰ
 25 κλήματα φηοῖν. Ἡ ρίζα δὲ δι' οὐδὲν παρείληπται ἐνταῦθα,
 ἀλλ' ἵνα μάθωσιν ὅτι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως χωρὶς οὐδὲν ἐρ-
 γάζεται δύναται, καὶ ὅτι, οὕτως αὐτοὺς ἠνώσθαι δεῖ τῇ
 πίστει, ὡς τὸ κλῆμα τῇ ἀμπέλῳ. «Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ
 φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτὸ ὁ Πατήρ». Ἐνταῦθα τὸν βίον

2. Ἰω. 14, 19.

3. Ἰω. 14, 30.

τὸν κῆπον ποῦ ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν Ἰούδαν; Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἤρχετο ὁ Ἰούδας, δὲν ἤμποροῦσε νὰ τυφλώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς των, πρᾶγμα ποῦ ἔκαμε καὶ ὅταν ἐκεῖνος δὲν ἦτο παρῶν; διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον φεύγει ἀπὸ ἐκεῖ; Δίδει ὀλίγον χρόνον διὰ νὰ ἀναπνεύσουν οἱ μαθηταὶ τοῦ καθ' ὅσον φυσικὸν ἦτο αὐτοί, ἐπειδὴ ἦσαν εἰς φανερὸν μέρος, νὰ τρέμουν καὶ νὰ φοβοῦνται καὶ ἀπὸ τὸν καιρὸν καὶ ἀπὸ τὸν τόπον· καθ' ὅσον ἦτο νύκτα βαθυτάτη καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσέχουν εἰς τὰ λόγια του, ἀλλὰ συνεχῶς νὰ περιστρέφεται ἡ σκέψις των καὶ νὰ φαντάζονται ἐκείνους ποῦ θὰ ἤρχοντο, καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν ποῦ καὶ ὁ λόγος τοῦ Διδασκάλου τοὺς ἔκαμε νὰ περιμένουν τὰ δεῖνά· διότι λέγει, «ἀκόμη ὀλίγον»² καὶ δὲν θὰ εἶμαι μαζί σας πιά, καὶ «ἔρχεται ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου»³. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀκούοντες αὐτὰ καὶ τὰ τέτοιου εἴδους λόγια ἐταράσσοντο, σκεπτόμενοι ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ συλληφθοῦν, τοὺς ὀδηγεῖ εἰς ἄλλον τόπον, ὥστε, νομίσαντες ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἀσφάλειαν, νὰ ἀκούσουν πλέον τοὺς λόγους του χωρὶς φόβον· διότι ἐπρόκειτο νὰ ἀκούσουν μεγάλα δόγματα. Διὰ τοῦτο λέγει· «Σηκωθῆτε, ἄς φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ».

Ἐπειτα προσθέτει καὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἄμπελος, σεῖς δὲ τὰ κλήματα». Τί θέλει νὰ ὑπαινιχθῆ μὲ τὴν παραβολὴν; Ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσῃ ἐκεῖνος ποῦ δὲν προσέχει τοὺς λόγους του, καὶ ὅτι τὰ μελλοντικὰ θαύματα γίνονται διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ Πατήρ μου εἶναι γεωργός». Τί λοιπὸν; ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως ὁ Υἱός; Μακρὰ μία τέτοια σκέψις! διότι αὐτὸ τὸ παράδειγμα δὲν φανερῶνει αὐτό. Πρόσεχε λοιπὸν μὲ πόσῃ ἀκριβείαν διατυπώνει τὴν παραβολὴν· διότι, λέγει, δὲν δέχεται τὴν φροντίδα τοῦ γεωργοῦ ἢ ρίζα, ἀλλὰ τὰ κλήματα. Ἡ ρίζα δὲ διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν παραλείπεται ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθουν ὅτι δὲν ἤμποροῦν τίποτε νὰ ἐπιτελέσουν χωρὶς τὴν δυνάμιν του, καὶ ὅτι, ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι ἠνωμένοι μὲ τὴν πίστιν, ὅπως τὸ κλῆμα μὲ τὴν ἄμπελον. «Κάθε κλῆμα ποῦ ἀνήκει εἰς ἐμένα καὶ δὲν παράγει καρπὸν, τὸ ἀποκόπτει ὁ Πατήρ μου». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν ζωὴν τῶν

αἰνίττειται, δεικνὺς ὅτι χωρὶς ἔργων οὐκ ἔστιν εἶναι ἐν αὐ-
 τῷ. «Καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον καθαίρει αὐτόν»· τοιούτοι,
 ἑπιμελείας ἀπολαύειν ποιεῖ. Καίτοι ἡ ρίζα δεῖται
 ἐπιμελείας πρὸ τῶν κλημάτων, περισκαπιομένη, γυμνουμένη,
 5 ἀλλ' οὐδὲν ἐνιαῦθα περὶ ταύτης φησὶν, ἀλλὰ τὸ πᾶν περὶ
 κλημάτων, δεικνὺς ὅτι αὐτὸς μὲν ἐαυτῷ ἀρκεῖ, οἱ δὲ κα-
 θηται δέονται πολλῆς παρὰ τοῦ γεωργοῦ βοηθείας, καὶ σφό-
 δρα ἐνάρεται ὄσι. Διὰ τοῦτο φησι· «Τὸ καρπὸν φέρον καθαί-
 ρει αὐτόν», τὸ μὲν γάρ, ἐπειδὴ ἄκαρπὸν ἔστιν, οὐδὲ ἐν τῇ
 10 ἀμπέλῳ εἶναι δύναται, τὸ δέ, ἐπειδὴ καρπὸν φέρει, γονι-
 μώτερον αὐτὸ ἐργάζεται. Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὰς θλίψεις
 αὐτῶν εἰρησθαι, τὰς τότε ἐπαγομένας, εἴποι τις ἂν· τὸ
 γὰρ «καθαίρει αὐτόν» ἑπιμελῆσαι ἔστιν, ὅπερ γονιμώτερον
 ποιεῖ τὸ κλήμα. Ὅθεν δεικνύεται ὅτι οἱ πειρασμοὶ μᾶλλον
 15 αὐτοὺς ἰσχυροτέρους ἐργάζονται.

Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσι· «Περὶ ἰνῶν ταῦτα λέγει;» καὶ πάλιν
 εἰς φρονίδα αὐτοὺς ἐμβάλη, φησὶν· «Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἔστε
 διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν». Ὁρᾷς πῶς ἑαυτὸν εἰσάγει,
 ἐπιμελούμενον τῶν κλημάτων; Ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἐκάθηρα, φησί·
 20 (καίτοι γε ἀνωτέρω δείκνυσι τὸν Πατέρα τοῦτο ποιῶντα, ἀλλ'
 οὐδὲν μέσον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ). δεῖ δὲ ὑπάρξαι λοιπὸν τὰ
 παρ' ὑμῶν. Εἶτα, ἵνα δείξη ὅτι, οὐχὶ τῆς αὐτῶν δεόμενος
 διακονίας, τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ' ἵνα προκόψωσιν, ἐπάγει·
 «Ὡσπερ τὸ κλήμα οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ φέρειν καρπὸν,
 25 οὕτως οὐδὲ ὁ ἐν ἐμοὶ μὴ μένων». Ἴνα γὰρ μὴ ἀπὸ τῆς
 δειλίας ἀποσχιοθῶσι, χαννωθεῖσαν αὐτῶν τῷ φόβῳ τὴν
 ψυχὴν ἐπισφίγγει, καὶ ἑαυτῷ συγκολλᾷ, καὶ χρησιὰς ὑπο-

ἀνθρώπων, δεικνύων ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν κανεῖς νὰ ἀνήκη εἰς αὐτὸν χωρὶς ἔργα. «Καὶ κάθε κλήμα ποῦ κάμνει καρπὸν τὸ καθαρίζει»· δηλαδὴ, ἐπιδεικνύει μεγάλην φροντίδα δι' αὐτό. Μολονότι ἡ ρίζα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ φροντίδα πρὶν ἀπὸ τὰ κλήματα, νὰ σκαφθῇ γύρω - γύρω καὶ νὰ ἀνοιχθῇ τὸ χῶμα, ἀλλ' ὅμως τίποτε δὲν λέγει ἐδῶ περὶ αὐτῆς, ἀλλ' ὅλοι οἱ λόγοι του ἀναφέρονται εἰς τὰ κλήματα, δεικνύων, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι αὐτάρκης, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ του ἔχουν ἀνάγκην πολλῆς βοήθειας ἐκ μέρους τοῦ γεωργοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ἐνάρετοι. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐκεῖνο ποῦ κάμνει καρπὸν τὸ καθαρίζει»· διότι, τὸ μὲν ἓνα ἐπειδὴ εἶναι ἄκαρπον, δὲν ἠμπορεῖ οὔτε εἰς τὴν ἄμπελον νὰ παραμείνη, τὸ δὲ ἄλλο, ἐπειδὴ παράγει καρπὸν, μὲ τὴν φροντίδα του τὸ κάμνει γονιμώτερον. Αὐτὸ δέ, θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ, ὅτι ἔχει λεχθῇ καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὰς θλίψεις ποῦ τότε θὰ ἀκολουθοῦσαν· διότι τὸ «καθαρίζει αὐτὸ» σημαίνει ἑπικόπτει, πράγμα ποῦ κάμνει γονιμώτερον τὸ κλήμα. Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν ὅτι οἱ πειρασμοὶ κάμνουν αὐτοὺς ἀκόμη περισσότερο ἰσχυροτέρους.

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγουν· Ἐὰν ποῖους τὰ λέγει αὐτά;· καὶ πάλιν διὰ νὰ τοὺς ἐμβάλῃ εἰς φροντίδα, λέγει· «Ἦδη σὺ εἰσθε καθαροί, διότι σὺς ἐκαθάρισεν ὁ λόγος ποῦ σὺς εἶπα». Βλέπεις πῶς παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του νὰ φροντίζῃ διὰ τὰ κλήματα; Διότι, λέγει, ἐγὼ σὺς ἐκαθάρισα (ἂν καὶ βέβαια προηγουμένως δείχνει ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει ὁ Πατήρ, ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ μεταξὺ Πατρός καὶ Υἱοῦ)· χρειάζεται δὲ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ ἡ ἐκ μέρους σας προσπάθεια. Ἔπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαμεν ὄχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἰδικήν των ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ προκόπτουν πνευματικὰ, προσθέτει· «Ὅπως ἀκριβῶς τὸ κλήμα δὲν ἠμπορεῖ ἀπὸ μόνον του νὰ παράγῃ καρπὸν, ἔτσι οὔτε ἐκεῖνος ποῦ δὲν μένει ἐνωμένος μὲ ἐμένα». Διὰ νὰ μὴ ἀποχωρισθοῦν λοιπὸν ἐξ αἰτίας τῆς δειλίας των, ἐνισχύει τὴν ἀτονίσασαν ἀπὸ τὸν φόβον ψυχῆν των καὶ τὴν συνενώνει μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς

τείνει λοιπὸν ἐλπίδας· ἢ μὲν γὰρ ρίζα μένει, τὸ δὲ αἵρεσθαι καὶ ἀφίεσθαι τῶν κλημάτων ἐστίν.

Εἶτα, ἐκατέρωθεν παρορμήσας, καὶ ἀπὸ τῶν χρησιῶν καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν, τὰ παρ' ἡμῶν ἀπαιτεῖ πρώτα. «Ὁ
5 ἐν ἐμοὶ μένων, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ». Ὁρᾶς καὶ τὸν Υἱὸν οὐκ ἔλαιον συντελοῦντα τοῦ Πατρὸς πρὸς τὴν τῶν μαθητῶν ἐπιμέλειαν; ὁ μὲν γὰρ Πατὴρ καθαίρει, αὐτὸς δὲ ἐν ἑαυτῷ κατέχει. Τὸ δὲ ἐν τῇ ρίζῃ μένειν, τοῦτο ποιεῖ καρποφορεῖν τὰ κλήματα· τὸ μὲν γὰρ μὴ καθαιρόμενον, μένον δὲ ἐν τῇ
10 ρίζῃ φέρει καρπὸν, εἰ καὶ μὴ ὅσον προσῆκε, τὸ δὲ μὴ μένον, εὐδ' ὄλως. Ἄλλ' ὅμως καὶ τὸ καθαίρειν τοῦ Υἱοῦ ἐδείχθη ὄν, καὶ τὸ μένειν ἐν τῇ ρίζῃ τοῦ Πατρὸς, τοῦ καὶ τὴν ρίζαν γεγεννηκότις.

2. Εἶδες πῶς κοινὰ πάντα, καὶ τὸ καθᾶραι, καὶ τὸ
15 τῆς δυνάμεως τῆς ἀπὸ τῆς ρίζης ἀπολαβεῖν; Μεγάλη μὲν οὖν ζημία καὶ τὸ μηδὲν δύνασθαι ποιεῖν πλὴν οὐ μέχρι τούτου ἴσῃσι τὴν κόλασιν, ἀλλὰ περαιτέρω προάγει τὸν λόγον «ἐβλήθη» γὰρ, φησὶν, «ἔξω», (οὐκ ἔτι τῆς γεωργικῆς ἀπολαῦσον χειρὸς), «καὶ ξηραίνεται»· τοιτέστιν εἶ τι εἶχε
20 τῆς ρίζης, ἀποπίθεται· εἶ τινα χάριν, γυμνοῦται ταύτης, καὶ ἐρημοῦται τῆς ἐκεῖθεν βοηθείας καὶ ζωῆς. Καὶ τί τὸ τέλος; «Εἰς τὸ πῦρ βάλλεται». Ἄλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ μένων παρ' αὐτῷ. Εἶτα δείκνυσιν τί ἐστὶ τὸ μένειν, καὶ φησιν· «Ἐὰν τὰ ρήματά μου ἐν ὑμῖν μένῃ». Ὁρᾶς διτι καὶ πρὸ
25 τούτου εὐκότως ἔλεγον διτι τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν ζητεῖ; Εἰπὼν γὰρ διτι «ὃ ἐὰν αἰτήσητε ποιήσω», ἐπήγαγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε»· καὶ ἐνταῦθα· «Ἐὰν μένητε ἐν ἐμοί, καὶ τὰ ρήματά μου ἐν ὑμῖν μένῃ, ὃ ἐὰν θελήσητε, αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν». Ταῦ-

4. Ἰω. 14, 14.

5. Ἰω. 14, 15.

δίδει πλέον χρηστάς ἐλπίδας· διότι ἡ μὲν ρίζα μένει, ἡ δὲ ἀφαίρεσις καὶ ἡ φροντίς ἀνήκει εἰς τὰ κλήματα.

Ἔπειτα, ἀφοῦ τοὺς προέτρεψε καὶ μὲ τοὺς δύο τρόπους, καὶ μὲ τὰ εὐχάριστα καὶ μὲ τὰ δυσάρεστα, ζητεῖ πρῶτα ἐκεῖνα ποὺ ἡμποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ ἡμᾶς. «Ἐκεῖνος ποὺ μένει ἐνωμένος μαζί μου, μὲ ἐκείνον μὲνω καὶ ἐγώ». Βλέπεις καὶ τὸν Υἱὸν ποὺ φροντίζει ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν Πατέρα διὰ τοὺς μαθητάς του; διότι ὁ μὲν Πατήρ καθαρίζει ἀπὸ τὰ περιττά, ἐνῶ ὁ Υἱὸς τοὺς κρατεῖ ἐνωμένους μαζί του. Ἡ παραμονὴ εἰς τὴν ρίζαν εἶναι ἐκείνη ποὺ κάμνει τὰ κλήματα νὰ καρποφοροῦν· διότι, τὸ κλῆμα ποὺ δὲν καθαρίζεται, μένει δὲ ἐνωμένον μὲ τὴν ρίζαν, παράγει καρπὸν, ἂν καὶ ὄχι ὅσον πρέπει, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μένει δὲν παράγει καθόλου καρπὸν. Ἄλλ' ὅμως ἐδείχθη ὅτι καὶ ὁ καθαρισμὸς εἶναι ἔργον τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ παραμονὴ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ Πατρός, ὁ ὁποῖος ἐγέννησε καὶ τὴν ρίζαν.

2. Εἶδες πῶς ὅλα εἶναι κοινά, καὶ ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῆς δυνάμεως ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ρίζαν; Βέβαια εἶναι μεγάλη ζημία τὸ νὰ μὴ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ πράξῃ τίποτε· πλὴν ὅμως δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ τὴν κόλασιν, ἀλλὰ προχωρεῖ ἀκόμη πρὸς πέρα τὸν λόγον· διότι λέγει «ἐρρίφθη ἔξω» (δὲν δέχεται πλέον τὴν φροντίδα τῆς γεωργικῆς χειρὸς) «καὶ ξηρείνεται»· δηλαδὴ ἐὰν εἶχε κάτι ἀπὸ τὴν ρίζαν, ἀποβάλλεται· ἐὰν κάποιον χάριν, τὴν χάνει, καὶ μένει γυμνὸς ἀπὸ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ζωὴν ἐκείνου. Καὶ ποῖο τὸ τέλος; «Ρίπτεται εἰς τὸ πῦρ»· Ἄλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα δι' ἐκείνον ποὺ μένει ἐνωμένος μὲ αὐτόν. Ἔπειτα δείχνει τί σημαίνει τὸ νὰ μένη κανεὶς ἐνωμένος μαζί του, καὶ λέγει· «Ἐὰν οἱ λόγοι μου ριζωθοῦν μέσα». Βλέπεις ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ εἶχον δίκαιον ποὺ ἔλεγον ὅτι ὁ Κύριος ζητεῖ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν; Διότι, εἰπὼν «Ὅ,τι καὶ ἂν ζητήσετε θὰ τὸ κάμω»⁴, ἐπρόσθεσεν· «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, τηρήσατε τὰς ἐντολάς μου»⁵ καὶ ἐδῶ· «Ἐὰν μένετε ἐνωμένοι μαζί μου καὶ τὰ λόγια μου ριζωθοῦν μέσα σας, ὅ,τι δήποτε θελήσετε, ζητήσατέ το καὶ θὰ σᾶς γίνη». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ

τα δὲ ἔλεγε, δευκνὺς ὅτι οἱ μὲν ἐπιβουλεύοντες αὐτῷ κατακαήσονται, αὐτοὶ δὲ καρπὸν οἴσουσι. Τὸν φόβον τοίνυν τὸν ἐξ αὐτῶν εἰς ἐκείνους μεταθείς, καὶ δείξας ὅτι αὐτοὶ ἀκαταγώνιστοι ἔσονται, φησὶν «Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πα-
5 τήρ μου, ἵνα ὑμεῖς μοι γένησθε μαθηταί, καὶ καρπὸν πολὺν φέρητε». Ἐντεῦθεν τὸν λόγον ἀξιόπιστον ποιεῖ· εἰ γὰρ εἰς δόξαν τοῦ Πατρὸς ἀνήκει τὸ καρποφορεῖν, οὐκ ἀμελήσει τῆς δόξης τῆς ἑαυτοῦ.

«Καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί». Ὁρᾷς πῶς ὁ τὸν καρ-
10 πὸν φέρων, ἐκείνός ἐστι μαθητής; Τί δέ ἐστιν, «Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ»; Τουτέστι, ἁίρει, ὅταν ἐν ἐμοὶ μένητε· ὅταν καρπὸν φέρητε. «Καθὼς ἠγάπησέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς». Ἐνταῦθα λοιπὸν ἀνθρωπινώτερον διαλέγεται· τὸ γὰρ ὡς πρὸς ἀνθρώπους εἰρημένον τὴν
15 οἰκείαν ἔχει ἰσχύν· ὁ γὰρ καὶ ἀποθανεῖν ἐλάμενος, καὶ δούλους ὄντας καὶ ἐχθρούς καὶ πολεμίους ἰσαύτης κατεξιώσας τιμῆς, καὶ εἰς οὐρανὸς ἀναγαγὼν πόσον ἐπεδείξατο μέτρον ἀγάπης; Εἰ τοίνυν ἀγαπῶ ὑμᾶς, θαρρεῖτε εἰ τοῦ Πατρὸς ἐσὶ δόξα τὸ καρποφορεῖν, μηδὲ ὑποπιεῦετε
20 πονηρόν. Εἶτα, ἵνα μὴ ὑπίους ἐργάσθαι, ὅρα πῶς ἐπισφίγγει πάλιν. «Μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ»· τούτου γὰρ ὑμεῖς κύριοι. Πῶς δὲ τοῦτο ἔσται; «Ἐὰν τὰς ἐπιτολάς μου τηρῆτε», φησί, «καθὼς ἐγὼ τοῦ Πατρὸς μου τὰς ἐπιτολάς τητήρηκα». Πάλιν ἀνθρωπίνως ὁ λόγος πρόβεισιν· οὐ γὰρ
25 δήπου ὁ νομοθέτης ὑπὸ ἐπιτολάς ἔμελλε κείσεσθαι. Ὁρᾷς ὅτι, ὅπερ αἰεὶ λέγω, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δείκνυται διὰ τῶν ἀκρωμένων ἀσθένειαν; Πρὸς γὰρ τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν τὰ πολλὰ λέγει, καὶ διὰ πάντων δείκνυσιν ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντας, καὶ τοὺς ἐχθρούς αὐτῶν ἀπολλυμένους, καὶ δι
30 πᾶν, ὅπερ ἔχουσιν, ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ ἔχουσι, καὶ ὅτι, βίον ἂν ἐπιδείξονται καθαρόν, οὐδεὶς αὐτῶν περιέσται ποτέ.

ὅτι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονται θὰ κατακαοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ θὰ παράγουν καρπὸν. Ἄφοῦ λοιπὸν μετέθεσε τὸν φόβον τῶν μαθητῶν του εἰς ἐκείνους καὶ ἔδειξεν ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνουν ἀκατανίκητοι, λέγει· «Διὰ τοῦτο ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ μου, διὰ νὰ γίνετε μαθηταὶ μου καὶ νὰ φέρετε πολὺν καρπὸν». Μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει κάμνει ἀξιόπιστον τὸν λόγον του· διότι, ἐὰν ἡ καρποφορία συντελῆ εἰς δόξαν τοῦ Πατρός, δὲν θ' ἀδιαφορήσῃ διὰ τὴν ἰδικὴν του δόξαν.

«Καὶ διὰ νὰ γίνετε μαθηταὶ μου». Βλέπεις πῶς μαθητῆς του εἶναι ἐκεῖνος ποὺ παράγει καρπὸν; Τί σημαίνει δέ, «Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ»; Δηλαδὴ ἡχαίρεται ὅταν μένετε ἐνωμένοι μαζί μου, ὅταν παράγετε καρπὸν. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ μου μὲ ἠγάπησεν, ἔτσι καὶ ἐγὼ ἠγάπησα ἐσᾶς». Ἐδῶ πλέον ὁμιλεῖ ἀνθρωπινώτερα· διότι τὰ λόγια αὐτά, λεχθέντα πρὸς ἀνθρώπους, δεικνύουν τὴν φιλικὴν δύναμιν· καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποὺ ἐδέχθη ν' ἀποθάνῃ καὶ ἠξίωσε μὲ τόσην τιμὴν τοὺς δούλους καὶ ἐχθροὺς καὶ πολεμίους του καὶ τοὺς ἀνεβίβασεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πόσον μέγεθος ἀγάπης ἔδειξεν; Ἐφ' ὅσον λοιπὸν σᾶς ἀγαπῶ, ἔχετε θάρρος· ἐφ' ὅσον ἡ καρποφορία ἀποτελεῖ δόξαν τοῦ Πατρός, μὴ σκέπτεσθε τίποτε τὸ πονηρὸν. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἀτονήσουν, πρόσεχε πῶς καὶ πάλιν τοὺς τονώνει. «Μείνατε εἰς τὴν ἀγάπην σας πρὸς ἐμένα»· διότι αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσᾶς. Πῶς δὲ αὐτὸ θὰ συμβῆ; «Ἐὰν τηρῆτε τὰς ἐντολάς μου», λέγει, «καθὼς ἐγὼ ἔχω τηρήσει τὰς ἐντολάς μου Πατρός μου». Πάλιν ὁ λόγος προχωρεῖ ἀνθρωπίνως· διότι δὲν ἦτο δυνατόν βέβαια ὁ νομοθέτης νὰ ὑποταγῇ εἰς ἐντολάς. Βλέπεις ὅτι, αὐτὸ ποὺ πάντοτε λέγω, αὐτὸ καὶ ἐδῶ δεικνύεται ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν; Διότι οἱ περισσότεροι λόγοι του εἶναι προσηρμοσμένοι εἰς τὸν τρόπον σκέψεως των καὶ δι' ὅλων δεικνύει ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἀσφάλειαν καὶ ὅτι οἱ ἐχθροὶ των θὰ καταστραφοῦν, καὶ ὅτι τὸ κάθε τι ποὺ ἔχουν, τὸ ἔχουν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅτι, ἐὰν ἐπιδείξουν βίον καθαρὸν, κανεὶς ποτὲ δὲν θὰ ὑπερισχύσῃ αὐτῶν.

Σκόπει δὲ αὐτὸν ἀνθενικώτερον αὐτοῖς διαλεγόμε-
 νον· οὐ γὰρ εἶπε, 'Μείναιτε ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Πατρὸς', ἀλλ'
 «ἐν τῇ ἐμῇ». Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσιν· "Ὅτε πᾶσιν ἡμᾶς ἐξε-
 πολέμωσας τότε ἡμᾶς ἀφίης καὶ ἀναχωρεῖς", δείκνυσιν ὅτι
 5 οὐκ ἀφίησιν, ἀλλ' οὕτως αὐτοῖς κεκόλληται, ἐὰν θέλωσιν,
 ὡς τὸ κληῖμα ἐν τῇ ἀμπέλῳ. Καὶ πάλιν, ἵνα μὴ θαρρήσαντες
 ὑπτιοὶ γένωνται, οὗ φησιν ἀκίνητον εἶναι τὸ καλόν, ἐὰν
 ραθυμῶσιν. Εἶτα, ἵνα μὴ εἰς ἐναντὶν περισιτήσῃ τὸ πρᾶγμα,
 καὶ πεσεῖν παρασκευάσῃ μᾶλλον, φησὶν «Ἐν τούτῳ ἔδο-
 10 ξάσθη ὁ Πατήρ»· πανταχοῦ γὰρ τὴν ἐναντιοῦ καὶ τὴν τοῦ
 Πατρὸς δείκνυσιν ἀγάπην πρὸς αὐτούς. Οὐκ ἄρα τὰ Ἰ-
 ουδαίων δόξα, ἀλλὰ ταῦτα, ἃ ἔμελλον λαμβάνειν. Εἶτα, ἵνα
 μὴ λέγωσιν· "Ἐξεπέσομεν τῶν πατρῶων, ἐγκατελείφθημεν,
 γυμνοὶ καὶ ἔρημοι πάντων ἐγενόμεθα", εἰς ἐμέ', φησί, 'βλέ-
 15 πειτε· ἠγάπημαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὁμως πάσχω ταῦτα
 τὰ προσκείμενα· εὐ τοίνυν οὐδὲ ὑμᾶς διὰ τὸ μὴ ἀγαπᾶν ἐγ-
 καταλαμβάνω νῦν· εἰ γὰρ ἐγὼ ἀναιροῦμαι, καὶ οὐ ποιοῦμαι
 τοῦτο τεκμήριον τοῦ μὴ ἀγαπιᾶσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ
 ὑμᾶς θορυβεῖσθαι χροῆ· ἂν γὰρ ἐπὶ τῆς ἀγάπης μένητε
 20 τῆς ἐμῆς, οὐδὲν ὑμᾶς ταῦτα τὰ δεινὰ παρασβλάψαι δυνήσε-
 ται εἰς τὸν τῆς ἀγάπης λόγον'.

3. Ἐπεὶ οὖν μέγα καὶ ἀκαταγώνιστον ἡ ἀγάπη, καὶ οὐκ
 ἔστι ρῆμα ψιλόν, ἐπιδειξώμεθα διὰ τῶν ἔργων αὐτήν. Αὐ-
 τὸς ἐχθροὺς ὄντας κατήλλαξεν, ἡμεῖς, φίλοι γενόμενοι, μεί-
 25 νωμεν· αὐτὸς ἤρξατο, ἡμεῖς κἂν ἀκολουθήσωμεν· αὐτὸς οὐκ
 εἰς οἰκτεῖον κέρδος ἀγαπᾷ (ἀνευδοεὴς γὰρ ἔστι), ἡμεῖς κἂν
 εἰς τὸ συμφέρον ἡμῶν αὐτὸς ἐχθροὺς ὄντας ἐφίλησεν, ἡμεῖς
 κἂν φίλον ὄντα ἀγαπήσωμεν· ὡς νῦν γε τὰ ἐναντία ποι-
 οῦμεν· καθ' ἑκάστην γὰρ ἡμέραν βλασφημεῖται δι' ἡμᾶς ὁ

Πρόσεχε δὲ τὸν αὐθεντικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὀμιλεῖ πρὸς τοὺς μαθητάς του· διότι δὲν εἶπε, 'Μείνατε ριζωμένοι εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρός μου', ἀλλὰ «εἰς τὴν ἰδικὴν μου». Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγουν, 'ὅταν μᾶς ἔκαμες πολεμίους μὲ ὄλους, τότε μᾶς ἀφήνεις καὶ φεύγεις', δείχνει, ὅτι δὲν τοὺς ἀφήνει, ἀλλὰ ἔτσι εἶναι ἐνωμένος μὲ αὐτούς, ἐὰν τὸ θέλουν, ὅπως τὸ κλῆμα μὲ τὴν ἄμπελον. Καὶ πάλιν, διὰ νὰ μὴ γίνουν ἀδιάφοροι λαβόντες θάρρος, δὲν εἶναι, λέγει, ἀμετάβλητον τὸ καλόν, ἐὰν δείξουν ραθυμίαν. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῆ, ὅτι τὸ ὄλον πρᾶγμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὸν καὶ γίνῃ αἰτία νὰ πῆσουν περισσότερον, λέγει· «Μὲ αὐτὸ ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ μου»· παντοῦ δηλαδὴ δείχνει τὴν ἰδικὴν του καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρός του πρὸς αὐτούς. Ἐπομένως δὲν ἦτο δόξα τοῦ Πατρός τὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ λάβουν. Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ λέγουν, Ἐξεπέσαμεν ἀπὸ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, ἐγκατελείφθημεν, ἐμείναμεν γυμνοὶ καὶ ἔρημοι πάντων', εἰς ἐμένα', λέγει, 'προσέχετε' μὲ ἀγαπᾶ ὁ Πατήρ μου, ἀλλ' ὅμως ὑπομένω αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν· οὔτε σᾶς λοιπὸν τώρα σᾶς ἐγκαταλείπω ἐπειδὴ δὲν σᾶς ἀγαπῶ· διότι, ἐὰν ἐγὼ θανατώνωμαι καὶ δὲν θεωρῶ αὐτὸ ὡς ἀπόδειξιν ὅτι δὲν ἀγαπῶμαι ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε σεις πρέπει ν' ἀνησυχῆτε· διότι, ἐὰν μένετε εἰς τὴν ἀγάπην μου, κανὲν ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεινὰ δὲν θὰ ἠμπορέση νὰ βλάβῃ τὴν ἀγάπην σας πρὸς ἐμένα'.

3. Ἄφοῦ λοιπὸν ἡ ἀγάπη εἶναι κάτι τὸ πολὺ μέγαλον καὶ ἀκατανίκητον, καὶ δὲν εἶναι κάποιος ἀπλοῦς λόγος, ἄς τὴν δείξωμεν μὲ τὰ ἔργα μας. Ὁ Κύριος, ἐνῶ ἡμεθα ἐχθροί, μᾶς ἐσυμφιλίωσεν, ἡμεῖς δέ, ἀφοῦ ἐγίναμεν φίλοι, ἄς παραμείνωμεν σταθεροὶ εἰς αὐτὴν τὴν φιλίαν· αὐτὸς ἔκαμεν ἀρχὴν, ἡμεῖς ἄς τὸν ἀκολουθήσωμεν· αὐτὸς δὲν μᾶς ἀγαπᾶ δι' ἰδικόν του ὄφελος (διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε), ἡμεῖς ἄς τὸν ἀγαπήσωμεν διὰ τὸ ἰδικόν μας συμφέρον· αὐτὸς, ἂν καὶ ἡμεθα ἐχθροί, μᾶς ἠγάπησεν, ἡμεῖς ἄς ἀγαπήσωμεν αὐτὸν ποὺ εἶναι φίλος μας· τώρα ὅμως κάμνομεν τὸ ἀντίθετον· διότι καθημερινῶς ὁ Θεὸς

Θεός, διὰ τὰς ἀρπαγὰς, διὰ τὰς πλεονεξίας. Καὶ τάχα
 τις ὑμῶν ἴσως ἐρεῖ· Ἐκὰθ' ἐκάσπην ἡμέραν περὶ πλεονε-
 ξίας διαλέγη'. Εἶθε καὶ καθ' ἐκάσπην νύκτα τοῦτο εἰπεῖν!
 εἶθε καὶ ἐν ἀγορᾷ παρακολουθοῦντα, καὶ ἐπὶ τῆς τραπέ-
 5 ζης! εἶθε καὶ γυναῖκας, καὶ φίλους, καὶ παῖδας, καὶ οἰκέ-
 τας, καὶ γεωργούς, καὶ γείτονας, καὶ αὐτὸ τὸ ἔδαφος, καὶ
 τοὺς τοίχους ἦν δυνατὸν ταύτην ἀεὶ ρηγνύναι τὴν φωνήν,
 ἵνα κἄν μικρὸν οὕτως ἐνεδώκαμεν! τὴν γὰρ οἰκουμένην
 κατέλαβαν ἅπασαν τοῦτι τὸ νόσημα, καὶ τὰς πάντων καιέ-
 10 χει ψυχὰς καὶ πολλὴ τοῦ μαιμωνᾶ ἡ τυραννίς.

Ἐπὶ Χριστοῦ ἐλυτρώθημεν, καὶ τῷ χρυσίῳ δουλεύο-
 μεν· ἐτέρου τὴν δεσποτείαν ἀνακηρύττομεν, καὶ ἐτέρῳ πει-
 θόμεθα· καί, ὅπερ ἂν ἐπιτάξῃ, μετὰ προσθυμίας ὑπακούομεν·
 καὶ γένος, καὶ φιλίαν, καὶ φύσιν, καὶ νόμους, καὶ πάντα
 15 ἡγνοήσαμεν δι' ἐκεῖνον. Οὐδεὶς ἀναθλίπτει εἰς τὸν οὐρανόν,
 οὐδεὶς ἐννοεῖ τὰ μέλλοντα. Ἄλλ' ἔσται καιρός, ὅτε οὐδὲν τῶν
 λόγων τούτων ἔσται κέρδος· «ἐν γὰρ τῷ ἄδη», φησί, «αἱ
 ἐξομολογήσεταιί σοι;». Ποσειδῶν τὸ χρυσίον, καὶ πολλὴν
 παρέχει τὴν τρυφήν ἡμῖν, καὶ τιμίους εἶναι ποιεῖ, ἀλλ' οὐχ
 20 οὕτως, ὡς ὁ οὐρανός· τὸν γὰρ πλουτιοῦντα καὶ ἀποσιρέφον-
 ται πολλοὶ καὶ μισοῦσι, τὸν δὲ ἐν ἀρειῇ ζῶντα αἰδοῦνται
 καὶ τιμῶσιν. Ἀλλὰ καταγελάται ὁ πέννης, κἄν ἐνάρετος ἦ,
 φησὶν. Ἄλλ' οὐ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀλό-
 γοις· διό περ οὐδὲ ἐπισιρέφειναι χρή· οὐδὲ γὰρ, εἰ κατευ-
 25 κῶντο μὲν ὄνοι, καὶ κατέκταγον κολοιοί, οἱ δὲ πάντες ἐπή-
 ρουν ἀφέντες τοῦτο τὸ θέατρον, πρὸς τὰς τῶν ἀλόγων κραυ-
 γὰς εἶδομεν ἄν· καὶ γὰρ ὅμοιοι κολοιῶν, καὶ ὄνων χείρους
 οἱ τὰ παρόντα θαυμάζοντες.

Εἶτα, ἂν μὲν βασιλεὺς ἐπίγειος θαυμάζῃ, οὐδένα τῶν

βλασφημεῖται ἐξ αἰτίας μας, ἐξ αἰτίας τῶν ἀρπαγῶν καὶ τῆς πλεονεξίας μας. Καὶ ἐνδεχομένως κάποιος ἀπὸ σᾶς νὰ εἰπῇ· Ἐκάθε ἡμέραν ὁμιλεῖς διὰ πλεονεξίαν. Μακάρι νὰ ἦτο δυνατόν καὶ κάθε νύκτα νὰ ὁμιλῶ δι' αὐτό, εἴθε καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἀκολουθῶν τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὴν τράπεζαν! εἴθε καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ φίλοι καὶ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ γείτονες καὶ αὐτὸ τὸ ἔδαφος καὶ οἱ τοῖχοι νὰ ἦτο δυνατόν πάντοτε νὰ λέγουν αὐτὸν τὸν λόγον, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ ἐλαττώναμεν τοὺς λόγους περὶ αὐτῆς! διότι αὐτὸ τὸ νόσημα κατεκυρίευσεν ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ κατέχει τὰς ψυχὰς ὅλων καὶ εἶναι μεγάλη ἡ τυραννία τοῦ μαμμωνᾶ.

Ἐλυτρώθημεν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἴμεθα δοῦλοι τοῦ χρυσοῦ· ἀπορρίπτομεν τὴν ἐξουσίαν ἄλλου Κυρίου καὶ πειθόμεθα εἰς ἄλλον, καὶ μὲ προθυμίαν ὑπακούομεν ὅ,τι μᾶς διατάξῃ· χάριν ἐκείνου ἠγνοήσαμεν καὶ τὴν συγγένειαν καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὴν φύσιν καὶ τοὺς νόμους καὶ ὅλα γενικῶς. Κανείς δὲν ἀτενίζει πρὸς τὸν οὐρανόν, κανείς δὲν ἐννοεῖ τὰ μέλλοντα. Ἄλλὰ θὰ ἔλθῃ καιρὸς ποῦ δὲν θὰ ὠφελοῦν οὔτε αὐτοὶ οἱ λόγοι· διότι λέγει· «Εἰς τὸν Ἄδην ποῖος θὰ ἐξομολογηθῇ εἰς ἐσένα;»⁶. Εἶναι ποθητὸς ὁ χρυσὸς καὶ μᾶς παρέχει πολλὴν ἀπόλαυσιν καὶ γίνεται αἰτία νὰ τιμώμεθα, ἀλλ' ὄχι τόσον, ὅσον ὁ οὐρανός· διότι τὸν πλούσιον καὶ τὸν ἀποστρέφονται οἱ πολλοὶ καὶ τὸν μισοῦν, ἐνῶ τὸν ἐνάρετον τὸν σέβονται καὶ τὸν τιμοῦν. Ἄλλὰ, λέγει, «περιφρονεῖται ὁ πτωχὸς ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἐνάρετος». Ὅχι ὅμως ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι πραγματικοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς παραλόγους· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μὴ προσέχωμεν τὸ τί λέγουν αὐτοί· διότι οὔτε καὶ ἂν ἀκόμη ἐγκάριζον ὄνοι καὶ ἔκραζον κόρακες, οἱ δὲ σοφοὶ ὅλοι ἐπαινοῦσαν, θὰ ἀφήναμεν αὐτὸ τὸ θέατρον καὶ θὰ ἐστρέφομεν τὴν προσοχὴν μας πρὸς τὰς κραυγὰς τῶν ἀλόγων ἀνθρώπων· διότι πράγματι εἶναι ὅμοιοι μὲ κόρακες καὶ χειρότεροι ἀπὸ ὄνους αὐτοὶ ποῦ θαυμάζουν τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς.

Ἐπειτα, ἐὰν μὲν σὲ θαυμάζῃ ἐπίγειος βασιλεύς, δὲν

πολλῶν ποιῆ λόγον, κἄν πάντες καταγελῶσιν, ἂν δὲ ὁ τῶν
 ὄλων Δεσπότης σε ἐπαινῆ, κανθάρων καὶ κωνόπων εὐφη-
 μίας ἐπιζητεῖς; Τοῦτο γὰρ οὐτοὶ πρὸς τὸν Θεόν, μᾶλλον
 δὲ οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' εἴ τι τούτων εὐτελέστερον. Μέχρι τί-
 5 νος ἐν βορβόρῳ στροφέμεθα; μέχρι τίνος βλάκας καὶ γα-
 στρομάργους καθίζομεν ἡμῖν θεατάς; Ἐκεῖνοι τοὺς κνθεύ-
 οντας δύνανται δοκιμάζειν καλῶς, τοὺς μεθύοντας, τοὺς
 τῆ γαστρὶ ζῶντας· ἀρετῆς δὲ καὶ κακίας οὐδὲ ὄναρ φανιά-
 ζεσθαι δύνανται. Εἴτα, ἐὰν μὲν τίς σε σκώπη, ὅτι τοὺς
 10 ὄχειοὺς τῶν ἁμαρῶν οὐκ ἐπίστασαι ἔλκειν, οὐδὲν ἠγήσῃ
 δεινόν, ἀλλὰ καὶ καταγέλαση τοῦ τὴν ἀπειρίαν ταύτην προ-
 βαλλομένου, ἀρετὴν δὲ ἀσκεῖν θουλόμενος, τοὺς οὐδὲν ταύ-
 τῆς εἰδότης, δοκιμασίας τούτων καθίζεις; Διὰ τοῦτο οὐ-
 δέποτε φθάνομεν εἰς τὴν τέχνην ἐκείνην· οὐ γὰρ τοῖς ἐμ-
 15 πείροις, ἀλλὰ τοῖς ἀμαθέσιν ἐπιτρέπομεν τὰ ἡμέτερα. Ἐ-
 κεῖνοι δὲ οὐ κατὰ τὸν τῆς τέχνης λόγον, ἀλλὰ κατὰ τὴν
 οἰκείαν ἀμαθίαν δοκιμάζουσι.

Διὸ περ, παροικαλῶ, καταφρονῶμεν τῶν πολλῶν, μᾶλ-
 λον δὲ μηδὲ ἐπαίνων ἐπιθυμῶμεν, μὴ χρημάτων, μὴ πλού-
 20 του, μηδὲ κακόν τι νομίζομεν πενίαν καὶ γὰρ φρονήσεως,
 καὶ καρτερίας, καὶ πάσης φιλοσοφίας διδάσκαλος ἡμῖν ἡ
 πενία· ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος πενία συνέζη, καὶ ἐστεφανοῦ-
 το, καὶ ὁ Ἰακώβ ἄριτου μόνου ἐπιτυχεῖν ἐπεθύμει, καὶ ὁ
 Ἰωσήφ ἐν ἐσχάτῃ πενία ἐγεγόνει, καὶ οὐχὶ δούλος μόνον
 25 ἦν, ἀλλὰ καὶ δεσμώτης, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον αὐτὸν θαυ-
 μάζομεν καὶ οὐχ οὕτως ἐπαινοῦμεν, ὅτι τὸν οὔτιον διένε-
 μεν, ὡς, ὅτι τὸ δεσμωτήριον ᾧκει οὐχ ὅτι τὸ διάδημα
 περιέκειτο, ἀλλ' ὅτι τὴν ἄλυσιν· οὐχ ὅτι ἐπὶ τοῦ θρόνου
 ἐκαθέζετο, ἀλλ' ὅτι ἐπεβουλεύετο, καὶ ἐπωλεῖτο.

7. Λουκᾶ 16, 19 - 31.

8. Γεν. κεφ. 37 ε.

δίδεις καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ λόγια τῶν πολλῶν καὶ ἄν ἀκόμη ὅλοι σέ περιγελοῦν, ἄν δὲ ὁ Κύριος τῶν ὄλων σέ ἐπαινῇ, σὺ θὰ ἐπιζητῆς τοὺς ἐπαίνους τῶν σκαθαρίων καὶ τῶν κωνώπων; Διότι αὐτοὶ ἐν' συγκρίσει μὲ τὸν Θεόν, εἶναι τέτοιοι, μᾶλλον δὲ οὔτε τέτοιοι, ἀλλ' εὐτελέστεροι ἀκόμη ἀπὸ αὐτά. Μέχρι πότε θὰ κυλιώμεθα μέσα εἰς τὸν βοῦρ-κον; μέχρι πότε θὰ κάμνωμεν θεατάς μας τοὺς μωροὺς καὶ τοὺς γαστριμάργους; Ἐκεῖνοι ἤμποροῦν νὰ ἐπιδοκιμάζουν ἐκείνους ποὺ παίζουν κύβους, ποὺ μεθοῦν, ποὺ εἶναι δοῦλοι τῆς κοιλίας, οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν των ὅμως ἤμποροῦν νὰ σκεφθοῦν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν. Ἐπειτα, ἐὰν μὲν κάποιος σέ χλευάζῃ, ἐπειδὴ δὲν ξεύρεις νὰ κατασκευάσῃς τοὺς ὀχετούς, δὲν θὰ τὸ θεωρήσῃς καθόλου κακόν, ἀλλὰ καὶ θὰ καταγελάσῃς ἐκείνον ποὺ σοῦ ἀποδίδει αὐτὴν τὴν ἀπειρίαν, θέλων ὅμως νὰ ἀσκήσῃς τὴν ἀρετὴν καθιστᾶς κριτὰς αὐτῆς ἐκείνους ποὺ δὲν γνωρίζουν τίποτε δι' αὐτὴν; Διὰ τοῦτο ποτὲ δὲν φθάνομεν εἰς ἐκείνην τὴν τέχνην' διότι ἀναθέτομεν αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀφοροῦν ὄχι εἰς τοὺς ἐμπείρους, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀμαθεῖς. Ἐκεῖνοι δὲ κρίνουν ὄχι ἀνάλογα πρὸς τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀμάθειάν των.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἄς περιφρονοῦμεν τοὺς πολλοὺς μᾶλλον δὲ οὔτε ἐπαίνους νὰ ἐπιθυμῶμεν, οὔτε χρήματα, οὔτε πλοῦτον, οὔτε νὰ θεωροῦμεν τὴν πτωχείαν κακόν' καθ' ὅσον ἢ πτωχεία εἶναι δι' ἡμᾶς διδάσκαλος τῆς φρονήσεως, τῆς καρτερίας καὶ κάθε φιλοσοφίας' διότι καὶ ὁ Λάζαρος μὲ τὴν πτωχείαν συνέζη καὶ ἐστεφανώνετο⁷, καὶ ὁ Ἰακώβ ἐπεθυμοῦσε μόνον ἄρτον νὰ εὔρῃ καὶ ὁ Ἰωσήφ εἶχε καταντήσῃ εἰς τὴν πιὸ φοβερὰν μορφήν πτωχείας καὶ ὄχι μόνον δοῦλος ἦτο, ἀλλὰ καὶ φυλακισμένος, καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζομεν αὐτὸν περισσότερον' καὶ δὲν τὸν ἐπαινοῦμεν τόσον, ὅταν διένεμε τὸν σῖτον, ὅσον, ὅταν ἦτο φυλακισμένος' ὄχι ὅταν ἐφοροῦσε τὸ βασιλικὸν στέμμα, ἀλλ' ὅταν τὴν ἀλυσίδα' ὄχι ὅταν ἐκάθετο ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον, ἀλλ' ὅταν ἐπεβουλεύετο καὶ ἐπωλεῖτο⁸.

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἀγῶνων
 τούτων πλεκομένους σιεφάνους, μὴ πλοῦτιον, καὶ τιμὴν, καὶ
 τρυφάς, καὶ δυναστείαν, ἀλλὰ πενίαν, καὶ ἄλυσιν, καὶ δε-
 σμὰ, καὶ καρτερίαν τὴν ὑπὲρ ἀρετῆς θαυμάζωμεν· τὸ μὲν
 5 γὰρ τέλος ἐκείνων, θορύβων γέμει καὶ ταραχῆς, καὶ τῷ
 παρόντι συγκεκλήρωται δίψῃ, ὁ δὲ τούτων καρπός, οὐρανός
 καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε
 οὖς ἤκουσεν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ
 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα
 10 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα σκεπτόμενοι καὶ τοὺς στεφάνους τοὺς πλεκομένους ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς ἀγῶνας, νὰ μὴ θαυμάζωμεν τὸν πλοῦτον, τὴν τιμὴν, τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὴν πτωχείαν, τὴν ἀλυσίδα τῆς φυλακῆς, τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ὑπομονὴν χάριν τῆς ἀρετῆς· διότι τὸ μὲν τέλος ἐκείνων εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ θορύβους καὶ ταραχὴν καὶ εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐνῶ ὁ καρπὸς αὐτῶν εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ποῦ οὔτε ὄφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσε⁹, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ συμβῇ ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΖ'

Ἰω. 15, 11 - 16, 3

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν
μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν-
5 τολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγά-
πησα ὑμᾶς».

1. Πάντα τὰ ἀγαθὰ ἴοιτε ἔχει τὸν μισθόν, ὅταν εἰς τέ-
λος ἔλθῃ τὸ προσῆκον, εἰ δὲ ἐνωκοπῇ μεταξύ, ναυάγιον
γίνεται. Καὶ καθάπερ τὸ πλοῖον τὸ μωριαγωγόν, εἰ μὴ
10 φθάσῃ καιανιῆσαι πρὸς τοὺς λιμένας, ἀλλ' ἐν μέσῳ βαπτι-
σθῇ τῷ πελάγει, οὐδὲν ἀπώνατο τοῦ πολλοῦ πλοῦ, ἀλλὰ καὶ
μείζονα εἰργάσασθαι τὴν συμφορὰν, ὅσω καὶ πλείους ὑπέμεινε
πόνους, οὕτω καὶ αἱ πρὸς τὸ τέλος τῶν πόνων ἀναπεσοῦ-
σαι ψυχαὶ ἐν μέσοις ἐκλύομεναι τοῖς ἀγῶσι. Διὰ τοῦτο καὶ
15 ὁ Παῦλος δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εἰσὴν ἔλεγε συναντήσε-
σθαι τοῖς καθ' ὑπομονὴν ἔργων ἀγαθῶν τρέχουσιν· ὅπερ
οὖν καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν ὁ Χριστὸς καιασκευάζει νῦν. Ἐ-
πειδὴ γὰρ ἀπεδέξατο αὐτοὺς, καὶ ἔχαιρον ἐπ' αὐτῷ, εἶτα
τὸ πάθος παρεμπροσθεν καὶ τὰ σκυνδρομὰ ρήματα διακόπτειν
20 ἔμελλε τὴν ἡδονήν, μετὰ τὸ διαλεχθῆναι ἱκανὰ καὶ παραμι-
θῆσασθαι αὐτοὺς, φησί· «Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χα-
ρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ»· του-
τέστιν, ἵνα μὴ ἀποσχιοθῆτέ μου, ἵνα μὴ διακόψητε τὸν δρό-
μον· ἐχαίρειτε ἐν ἐμοί, καὶ σφόδρα ἐχαίρειτε, ἀλλ' ἐνέπεσεν
25 ἀθυμία ταύτην οὖν ἐξαιροῦ, ἵνα πρὸς τὸ τέλος ἔλθῃ ἡ χαρὰ»,

ΟΜΙΛΙΑ ΟΖ΄

Ίω. 15, 11 - 16, 3

«Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ μεταδοθῆ καὶ νὰ μείνη μέσα σας ἡ ἰδική μου χαρὰ καὶ ἡ ἰδική σας χαρὰ νὰ γίνῃ πλήρης. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντολή μου, νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὅπως ἐγὼ ἠγάπησα ἐσᾶς».

1. Ὅλα τὰ ἀγαθὰ τότε παρέχουν τὴν ἀμοιβήν, ὅταν φθάσουν εἰς τὸ κατάλληλον ἀποτέλεσμα, ἐὰν θὰ κοπῆ ἡ προσπάθεια εἰς τὸ μέσον, γίνεται ναυάγιον. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ πλοῖον ποῦ μεταφέρει ἄπειρα ἀγαθὰ, ἐὰν δὲν προλάβῃ νὰ ἀγκυροβολήσῃ εἰς τοὺς λιμένας, ἀλλὰ βυθισθῆ εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, δὲν ἀπεκόμισε καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὸ μακρὺ ταξίδι του, ἀλλὰ καὶ τόσον μεγαλύτεραν ζημίαν ἐπροξένησεν, ὅσον περισσοτέρους κόπους ὑπέμεινεν, ἔτσι καὶ αἱ ψυχαὶ ἐκεῖνοι ποῦ καταπίπτουν τὴν στιγμὴν ποῦ πλησιάζουν εἰς τὸ τέρμα καὶ διαλύονται ἐν μέσῳ τῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν ὅτι δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη θὰ συναντήσῃ ἐκείνους ποῦ τρέχουν μὲ ἐπιμονὴν διὰ νὰ ἐπιτελέσουν τὰ ἀγαθὰ ἔργα¹, πρᾶγμα λοιπὸν ποῦ τώρα καὶ ὁ Χριστὸς ἐτοιμάζει διὰ τοὺς μαθητάς του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπεδέχθη αὐτοὺς καὶ ἐκεῖνοι ἐχαίροντο δι' αὐτόν, εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ τὸ πάθος θὰ παρεμβάλλετο καὶ ἐπύροκειτο οἱ δυσάρεστοι λόγοι νὰ διακόψουν τὴν ἡδονήν, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς παρηγόρησε, λέγει· «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ μεταδοθῆ καὶ νὰ μείνη ἡ ἰδική μου χαρὰ εἰς ἐσᾶς καὶ ἡ ἰδική σας χαρὰ νὰ γίνῃ πλήρης»· δηλαδὴ, ἵδιαν νὰ μὴ φύγετε ἀπὸ κοντὰ μου, διὰ νὰ μὴ διακόψετε τὸν δρόμον· ἐχαίρετε δι' ἐμένα καὶ πάρα πολὺ ἐχαίρετε, ἀλλὰ σᾶς ἐκυρίευσεν θλίψις· αὐτὴν λοιπὸν θὰ ἐκδιώξω, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ τέ-

δεικνὺς ὅτι οὐ λύπης ἄξια τὰ παρόντα, ἀλλ' ἡδονῆς. Ἐίδον ὑμᾶς σκανδαλιζέμεντας· οὐ κατεφρόνησα, οὐκ εἶπον· Διὰ τί γὰρ μὴ μένετε γενναῖοι; ἀλλ' ἐλάλησα ὑμῖν τὰ παράκλησιν φέροντα. Οὕτω βούλομαι ὑμᾶς διὰ παλιῶς ἐπὶ τῆς αὐ-
 5 τῆς ἀγάπης τηρεῖν. Ἐκούσατε περὶ βασιλείας ἐσχάρατε. Ἰν' εὖν πληρωθῆ ἡ χαρὰ ὑμῶν, ταῦτα εἶπον ὑμῖν'.

«Αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐντολή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς». Ὁρᾶς τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγάπην συμπεπλεγμένην τῇ ἡμετέρᾳ, καὶ ὥσπερ σειρᾶν τινα συνημμένην; Διὰ
 10 τοῦτο ποιῶ μὲν δύο φησὶ τὰς ἐντολάς, ποιῶ δὲ μίαν· οὐ γὰρ ἓν, τῆς προτέρας λαβόμενον, μὴ τὴν ἄλλην ἔχειν ποιῶ μὲν γὰρ φησὶν· «Ἐν τούτῳ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται», ποιῶ δὲ· «Ὅσα θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, τὰ αὐτὰ καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος
 15 καὶ οἱ προφῆται»· ὁ καὶ ἐνιαῦθα λέγει. Εἰ γὰρ τὸ «μεῖναι» ἀπὸ τῆς ἀγάπης γίνεται, ἡ δὲ ἀγάπη ἀπὸ τῆς τῶν ἐπιτολῶν τηρήσεως, ἡ δὲ ἐντολή ἐστὶν, «Ἴνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους», τὸ μεῖναι ἐν τῷ Θεῷ ἀπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης γίνεται. Καὶ οὐκ ἀπλῶς ἀγάπην φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον
 20 δηλοῖ· «Καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς». Πάλιν δείκνυσιν ὅτι οὐχὶ μίσους ἐστὶν αὕτη ἡ ἀναχώρησις, ἀλλὰ ἀγάπης· ὥσπερ με μᾶλλον ἐχρῆν θαυμάζεσθαι ὑπὲρ τούτου· ὑπὲρ γὰρ ὑμῶν τὴν ψυχὴν μου τίθημι. Ἀλλ' οὐδαμοῦ οὕτω φησὶν αὐτό, ἀλλὰ ἀνωτέρω μὲν, τὸν ἄριστον ὑπογράφων ποιμένα
 25 ἐνιαῦθα δέ, ἐν τῷ παραινεῖν αὐτοὺς καὶ δεικνύειν τῆς ἀγάπης τὸ μέγεθος, καὶ ἑαυτὸν ὄστις ἐστί.

Τίνος δὲ ἕνεκεν πανταχοῦ τὴν ἀγάπην ἐπαίρει; Ὅτι τεῦτό ἐστι τὸ δεῖγμα τῶν μαθητῶν, τοῦτο τὸ συγκροτοῦν

2. Ματθ. 22, 40.

3. Ματθ. 7, 12.

4. Ρωμ. 13, 10.

5. Ἰω. 10, 11 - 14.

λος ἢ χαρά', δεικνύων ὅτι τὰ παρόντα δὲν εἶναι ἄξια λύπης, ἀλλὰ ἡδονῆς. Ἐσᾶς εἶδα ποῦ ἐσκανδαλίσθητε καὶ δὲν σᾶς περιεφρόνησα' δὲν εἶπα' Διατί λοιπὸν δὲν μένετε γενναῖοι; ἀλλὰ σᾶς εἶπα λόγια παρηγορητικά. Ἔτσι θέλω νὰ σᾶς κρατήσω διὰ παντός σταθεροῦς εἰς τὴν ἰδίαν ἀγάπην. Ἐκούσατε περὶ βασιλείας' ἐχάρητε' Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν πλήρης ἡ χαρὰ σας σᾶς τὰ εἶπα αὐτά'.

«Αὕτῃ δὲ εἶναι ἡ ἐντολὴ ποῦ σᾶς δίδω, νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὅπως ἀκριβῶς ἐγὼ ἠγάπησα ἐσᾶς». Βλέπεις τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ποῦ εἶναι συνηνωμένη μετὰ τὴν ἰδικὴν μας καὶ συνδεδεμένη ὡσὰν ἀκριβῶς ν' ἀποτελῇ κάποιαν σειρὰν; Διὰ τοῦτο ἄλλοτε μὲν λέγει ὅτι εἶναι δύο αἱ ἐντολαί, ἄλλοτε δὲ μία' διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ὅταν κανεὶς λάβῃ τὴν πρώτην, νὰ μὴ ἔχῃ καὶ τὴν ἄλλην' διότι ἄλλοτε μὲν λέγει «Εἰς αὐτὸ περιλαμβάνεται ὁ μωσαϊκὸς νόμος καὶ ἡ προφητικὴ διδασκαλία»², ἄλλοτε δέ' «Ὅσα θέλετε νὰ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐσᾶς, τὰ ἴδια καὶ σεῖς νὰ κάμνετε εἰς αὐτούς' διότι αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταί»³, καὶ «ἡ ἀγάπη εἶναι τελεία πλήρωσις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου»⁴, πρᾶγμα ποῦ καὶ ἐδῶ λέγει. Διότι, ἐὰν τὸ «νὰ μείνουν εἰς τὸν Θεὸν» ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἡ δὲ ἀγάπη ἀπὸ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν καὶ ἡ ἐντολὴ εἶναι, «Νὰ ἀγαπῶμεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον», τὸ νὰ μείνουν κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ ἐνός πρὸς τὸν ἄλλον. Καὶ δὲν ὁμιλεῖ ἀπλῶς διὰ ἀγάπην, ἀλλὰ δείχνει καὶ τὸν τρόπον' «Καθὼς σᾶς ἠγάπησα ἐγὼ». Πάλιν δείχνει, ὅτι αὕτῃ ἡ ἀναχώρησις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μίσους, ἀλλὰ ἀγάπης' ὥστε ἔπρεπε δι' αὐτὸ νὰ μὲ θαυμάζετε ἀκόμη περισσότερο' διότι θυσιάζω τὴν ζωὴν μου δι' ἐσᾶς. Ἄλλὰ εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ὁμιλεῖ δι' αὐτὸ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ προηγουμένως μὲν περιγράφει τὸν ἄριστον ποιμένα⁵, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μὲ τὸ νὰ δίδῃ συμβουλὰς εἰς αὐτούς καὶ νὰ δείχνῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης καὶ τὸν ἑαυτὸν του ποῖος εἶναι.

Διὰ ποῖον λόγον ὅμως παντοῦ προβάλλει τὴν ἀγάπην, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν, αὐτὸ εἶναι ἐ-

τὴν ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τοσαῦτα περὶ αὐτῆς φησὶν ἅτε μαθητῆς ὢν γνήσιος τοῦ Χριστοῦ, καὶ πείραν αὐτῆς ἰσθῶν. «Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε. Οὐκ ἔτι ὑμᾶς λέγω δούλους· ὁ γὰρ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ ὁ κύριος αὐτοῦ.

5 Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε· πάντα γάρ, ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου, ἐγνώρισα ὑμῖν». Πῶς οὖν λέγει, «Πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βασιάζειν ἄριον. Οὐδὲν ἄλλο διὰ τοῦ «πάντα» καὶ τοῦ «ἀκούσαι» κατασκευάζει, ἢ ὅτι οὐδὲν ἀλλότριον φθέγγεται, ἀλλ' ἢ τὰ τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ

10 δὲ τοῦτο μάλιστα δοκεῖ φιλίας εἶναι, τὸ τὰ ἀπόρρητα λέγειν καὶ ταύτης ἠξιώθητε, φησί, τῆς κοινωνίας. «Πάντα» δὲ διὰ εἴπη, ὅσα αὐτοὺς ἀκούσαι ἐχοῖν λέγει. Εἶτα καὶ ἄλλο τεκμήριον, οὐ τὸ τυχόν, φιλίας τίθησι. Ποῖον δὲ τοῦτο; «Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε», φησὶν, «ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην

15 ὑμᾶς»· τουτέστιν ἔγὼ τῇ φιλίᾳ ἐπέδραμον τῇ ὑμετέρᾳ. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστι, ἀλλὰ καί, «ἔθηκα», φησὶν, «ὑμᾶς», τουτέστιν ἔφυτευσα, (ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε), (ἔτι τῇ μεταφορᾷ κέχρηται τῆς ἀμπέλου), τουτέστιν, ἵνα ἐκταθῆτε, «καὶ καρπὸν φέρετε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη». Εἰ δὲ ὁ καρπὸς

20 μένει, πολλῶ μᾶλλον ὑμεῖς· οὐ γὰρ ἐφίλησα μόνον ὑμᾶς, φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα εὐηργέτησα, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκτεινῶν ὑμῶν τὰ κλήματα.

2. Ὁρᾷς δι' ὅσων δείκνυσι τὴν ἀγάπην; τῶ τὰ ἀπόρρητα εἰπεῖν, τῶ πρώτως ἐπιδραμεῖν τῇ φιλίᾳ, τῶ μεγάλα

25 αὐτοῖς χαρίσασθαι τὰ ἀγαθὰ, τῶ παθεῖν ὑπὲρ αὐτῶν, ἅπερ ἔπασχε τότε. Ἀπὸ δὲ τούτου δείκνυσιν διὰ καὶ παραμένει διηνεκῶς αὐτοῖς, μέλλουσι διδόναι καρπὸν ἀνάγκη γάρ, τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἀπολαύουσας, οὕτω καὶ καρποφοροῦσαι. «Ἴνα, ὃ ἐὰν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου,

30 δῶ ὑμῖν». Καίτοι τοῦ αἰτουμένου ἐστὶ τὸ ποιῆσαι· εἰ δὲ ὁ Πατὴρ αἰτεῖται, πῶς ὁ Υἱὸς ποιεῖ; Ἴνα μάθης διὰ οὐκ ἐ-

κεῖνο πού συγκροτεῖ τὴν ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τόσα πολλὰ λέγει δι' αὐτήν, καθ' ὅσον εἶναι γνήσιος μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐγνώρισεν αὐτὴν πάρα πολὺ καλά. «Σεῖς εἰσθε φίλοι μου. Δὲν σᾶς ὀνομάζω πλέον δούλους· διότι ὁ δοῦλος δὲν γνωρίζει τί κάμνει ὁ κύριός του. Σεῖς εἰσθε φίλοι μου· διότι σᾶς ἐγνώρισα ὅλα ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου». Πῶς λοιπὸν λέγει, «Ἐχω πολλὰ νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖτε ἀκόμη νὰ τὰ ἐννοήσετε καὶ νὰ τὰ τηρήσετε»⁵⁴; Τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ μὲ τὸ «πάντα» καὶ τὸ «ἀκούσαι», παρὰ ὅτι τίποτε ξένον δὲν λέγει, ἀλλὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸ πρὸ πάντων θεωρεῖται ὡς δεῖγμα φιλίας, τὸ νὰ λέγῃ κανεὶς τὰ μυστικά του εἰς κάποιον, καὶ αὐτῆς, λέγει, ἠξιώθητε τῆς κοινωνίας. Ὅταν δὲ λέγῃ «πάντα» ἐννοεῖ ὅσα ἔπρεπεν αὐτοῖ ν' ἀκούσουν. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν φιλίας, ὅχι τυχαίαν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Δὲν μὲ ἐξελέξατε ἐσεῖς, ἀλλ' ἐγὼ σᾶς ἐξέλεξα»· δηλαδή, ἐγὼ ἐπεδίωξα τὴν φιλίαν σας. Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ, ἀλλὰ, λέγει, καὶ «σᾶς ἐτοποθέτησα», δηλαδή ἴσᾶς ἐφύτευσα, «διὰ νὰ μεταβῆτε» (ἀκόμη χρησιμοποιεῖ τὴν μεταφορὰν τῆς ἀμπέλου), δηλαδή ἴδιὰ νὰ σκορπισθῆτε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, «καὶ νὰ φέρετε καρπὸν καὶ ὁ καρπὸς αὐτὸς θὰ μένη αἰώνια». Ἐὰν δὲ ὁ καρπὸς μένη, πολὺ περισσότερον θὰ μείνετε ἐσεῖς· διότι, λέγει, δὲν σᾶς ἠγάπησα μόνον, ἀλλὰ καὶ σᾶς εὐηργέτησα εἰς πάρα πολὺ μεγάλον βαθμὸν, ἐπεκτεινῶν εἰς κάθε μέρος τῆς οἰκουμένης τὰ κλήματα.

2. Βλέπεις μὲ πόσα δείχνει τὴν ἀγάπην του; μὲ τὸ νὰ εἰπῇ τὰ ἀπόρρητα, μὲ τὸ ὅτι πρῶτος ἐπεδίωξε τὴν φιλίαν των, μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἐχάρισε μεγάλα ἀγαθὰ, μὲ τὸ ὅτι ἔπαθε χάριν αὐτῶν ἐκεῖνα πού ἔπαθε τότε. Μὲ αὐτὸ δὲ δείχνει ὅτι καὶ παραμένει συνεχῶς πλησίον αὐτῶν, πού πρόκειται νὰ φέρουν καρπὸν· διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ τύχουν τῆς ἐκ μέρους τοῦ βοηθείας, ὥστε νὰ καρποφορήσουν. «Ἔστω, ὅ,τι καὶ ἂν ζητήσετε ἀπὸ τὸν Πατέρα μου ἐν τῷ ὀνόματί μου, θὰ σᾶς τὸ δώσῃ». Καὶ βέβαια ἡ πραγματοποίησις ἀνήκει εἰς ἐκεῖνον εἰς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ἡ

λάτιων ὁ Υἱός. «Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»· τουτέστιν, οὐκ ὀνειδίζων ταῦτα λέγω, ὅτι τὴν ψυχὴν μου τίθημι, ὅτι πρῶτος ὑμῖν ἐπέδραμον, ἀλλ' εἰς φιλίαν ὑμᾶς ἐνάγων. Εἶτα ἐπειδὴ τὸ διώκεσθαι παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ὀνειδίζεσθαι χαλεπὸν ἦν καὶ ἀνήκεστον, καὶ ἱκανὸν καὶ τὴν ὑψηλὴν ταπεινῶσαι ψυχὴν, διὰ τοῦτο, μυρία προειπῶν, τότε εἰς τοῦτο καθῆκεν ὁ Χριστός· προλεάντας γὰρ αὐτῶν τὴν ψυχὴν, οὕτως ἐπὶ ταῦτα ἔρχεται, καὶ αὐτὰ ἐκ περιουσίας δεικνὺς ὑπὲρ αὐτῶν ὄντια, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα ἀπέδειξε· καθάπερ γὰρ εἶπεν ὅτι οὐ μᾶλλον οὐκ ἀλγεῖν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν δεῖ, ὅτι ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Πατέρα (οὐ γὰρ ἐγκαταλιμπάνων αὐτούς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φιλῶν, τοῦτο ποιεῖ), οὕτω καὶ ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι χαίρειν, οὐκ ἀλγεῖν δεῖ.

Καὶ ὅρα πῶς αὐτὸ κατασκευάζει· οὐ γὰρ εἶπεν· Ὅϊδα λυπηρὸν ὂν τὸ πρῶγμα, ἀλλὰ δι' ἐμὲ φέρετε, ἐπειδὴ καὶ δι' ἐμὲ πάσχετε· οὐδέπω γὰρ αὕτη ἢ πρόφασις ἱκανὴ ἦν παραμνηθῆσθαι. Διόπερ, αὐτὴν ἀφείς, ἐτέραν προτίθησι. Ποίαν δὴ ταύτην; Ὅτι τῆς προτέρας ἀρετῆς τοῦτο τεκμήριον. Καὶ τοῦναντίον ἀλγεῖν ἐχρῆν, οὐχ ὅτι μισεῖσθαι νῦν, ἀλλ' εἰ ἐμέλλετε φιλεῖσθαι· τοῦτο γὰρ αἰνίττεται ἐκ τοῦ λέγειν· «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει». Ὡστε, εἰ ἐφιλεῖσθε, εὐδηλον ὅτι πονηρίας ἐξεφέρετε δείγμα. Εἶτα, ἐπειδὴ τοῦτο προειπῶν οὐκ ἐξειοργάσατο αὐτό, ἐπεξέρχεσθαι πάλιν τῷ λόγῳ· «Οὐκ ἔσι δούλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν». Ἔδειξε ζηλωτὰς αὐτούς κατὰ τοῦτο μάλιστα γινομένους· ἕως μὲν γὰρ ἦν

αἴτησις· ἐὰν ὅμως τὸ αἴτημα ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς ὁ Υἱὸς τὸ πραγματοποιεῖ; Διὰ τὴν μάθησιν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κατώτερος. «Αὐτὰ σὰς τὰ εἶπα διὰ τὴν ἀγαπᾶτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον»· δηλαδή δὲν τὰ λέγω αὐτὰ διὰ τὴν σὰς κατηγορήσω, ὅτι θυσιάζω δηλαδή τὴν Ζωὴν μου, ὅτι πρῶτα ἐπεδίωξα τὴν γνωριμίαν μου μὲ ἐσᾶς, ἀλλὰ διὰ τὴν σὰς ὁδηγήσω εἰς τὴν φιλίαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὁ διωγμὸς ἐκ μέρους τῶν πολλῶν καὶ αἱ κατηγορίαι ἦσαν κάτι τὸ φοβερὸν καὶ ἀνυπόφορον καὶ ἰκανὸν νὰ ταπεινώσῃ καὶ τὴν ὑψηλόφρονα ψυχὴν, διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τοὺς προεῖπε πάρα πολλά, τότε πλέον ἀνέφερον ὁ Χριστὸς αὐτό· ἀφοῦ δηλαδή προητοίμασε τὴν ψυχὴν των, τότε ἔρχεται εἰς αὐτὰ καὶ δείχνει μὲ ἀφθονίαν ὅτι αὐτὰ λέγονται δι' αὐτούς, ὅπως ἀκριβῶς ἐπέδειξε καὶ τὰ ἄλλα· διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν ὅτι ὄχι δὲν πρέπει νὰ θλίβεσθε, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρεσθε· πού μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου (διότι αὐτὸ τὸ κάμνει ὄχι ἐγκαταλείπων αὐτούς, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀγάπην), ἔτσι καὶ ἐδῶ δείχνει ὅτι πρέπει νὰ χαίρωνται καὶ ὄχι νὰ λυποῦνται.

Καὶ πρόσεχε πῶς τὸ κατορθώνει αὐτό· διότι δὲν εἶπε· Ἔγνωρίζω ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι δυσάρεστον, ἀλλὰ ὑπομείνατέ το πρὸς χάριν μου, ἀφοῦ καὶ πρὸς χάριν μου πάσχετε· διότι μὲ κανένα τρόπον αὐτὴ ἡ αἰτία δὲν ἦτο ἰκανὴ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ἀφήσας αὐτήν, ἀναφέρει ἄλλην. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; Ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τῆς προηγουμένης ἀρετῆς σας. Καὶ ἀπεναντίας ἔπρεπε νὰ λυπῆσθε, ὄχι ἐπειδὴ τώρα μισεῖσθε, ἀλλὰ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἀγαπᾶσθε ἀπὸ τὸν κόσμον· διότι αὐτὸ ὑπαινίσσεται μὲ τοὺς λόγους του· «Ἐὰν ἦσθε ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ ὁ κόσμος θὰ σὰς ἠγάπα ὡς ἰδικούς του». Ὡστε, ἐὰν ἠγαπᾶσθε, φανερὸν εἶναι ὅτι αὐτὸ θὰ ἦτο ἀπόδειξις πονηρίας. Ἐπειτα, ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ πού προεῖπε δὲν ἐπέτυχεν αὐτὸ πού ἠθελεν, ἐπανερχεται πάλιν εἰς τὸ θέμα αὐτὸ λέγων· «Δὲν ὑπάρχει δοῦλος ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του. Ἐὰν ἐξεδίωξαν ἐμένα καὶ ἐσᾶς θὰ ἐκδιώξουν». Ἐδειξεν ὅτι σχετικὰ μὲ αὐτὸ θὰ γίνουιν μιμηταὶ του εἰς μέγαλον

- ἐν σαρκὶ ὁ Χριστός, πρὸς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον εἶχον, ἐπει-
 δὴ δὲ μετέστη, πρὸς αὐτοὺς πάλιν ἦλθεν ἡ μάχη. Εἶτα,
 ἐπειδὴ, ὀλίγοι ὄντες, ἐθορυβοῦντο, δήμου τοσοῦτου μέλλον-
 τες πόλεμον καταδέχεσθαι, ἀνίστησιν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, λέ-
 5 γων ὅτι ἑτοῦτο μάλιστα χαρᾶς ἔργον ἐστὶ τὸ μισεῖσθαι παρ'
 αὐτῶν· οὕτω γὰρ μοι κοινωνήσετε τῶν παθῶν. Οὐ τοίνυν
 ὑμᾶς θορυβεῖσθαι χρεὴ· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐμοῦ κρείττους· ὥσπερ
 οὖν καὶ προλαβὼν εἶπον· «Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ
 κυρίου αὐτοῦ».
- 10 Εἶτα καὶ τρίτη παραμυθία, ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ ὑβρίζεται
 μετ' αὐτῶν· «ταῦτα γὰρ ἅπαντα ποιήσουσι», φησί, «διὰ τὸ
 ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασι τὸν πέμψαντά με»· τουτέστι ἑκά-
 κεινον ὑβρίζουσι. Πρὸς τούτοις, συγγνώμης αὐτοὺς ἀπο-
 στερῶν, καὶ τιθεὶς καὶ ἑτέραν παραμυθίαν, φησὶν· «Εἰ μὴ
 15 ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον», δεικνὺς
 ὅτι ἀδίκως καὶ τὰ εἰς αὐτὸν καὶ τὰ εἰς ἐκείνους ἐργάζον-
 ται. Τί οὖν ἐπὶ τοσαῦτα ἡμᾶς ἤγαγες κακά; οὐχ προήδεις
 τοὺς πολέμους, καὶ τὸ μῖσος; Διὰ τοῦτο πάλιν φησὶν· Ἦ
 ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖ», οὐ μικρὰν καὶ ἐν-
 20 τεῦθεν αὐτοῖς προαναφωνῶν κόλασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ
 κάτω προῦφασίζοντο, ὅτι διὰ τὸν Πατέρα αὐτὸν ἐδίωκον,
 ἀναιρῶν αὐτῶν τὴν ἀπολογίαν, ταῦτα εἶρηκεν (οὐ γὰρ ἔ-
 χουσι πρόφασιν). Τὴν ἀπὸ τῶν λόγων διδασκαλίαν παρεσγό-
 μην, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων προσέθηκε κατὰ τὸν Μωϋσέως
 25 νόμον, ὃς τῷ τὰ τοιαῦτα ποιοῦντι καὶ λέγοντι πείθεσθαι
 ἅπαντας ἐκέλευσεν, ὅταν καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἄγῃ καὶ θαύ-
 ματα παρέχῃ μέγιστα. Οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶχε σημεία, ἀλλά, «ἂ

βαθμόν· διότι, ἐν ὄσῳ ὁ Χριστός ἔφερε τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, πρὸς ἐκεῖνον ἔκαμνον τὸν πόλεμον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν ὅμως ἔφυγεν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἡ μάχη ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς αὐτούς. Ἔπειτα, ἐπειδὴ, ὡσὰν ὀλίγοι ποῦ ἦσαν, ἐθορυβοῦντο, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν τὸν πόλεμον ἐνός τόσοσιν μεγάλου πλήθους, ἐνθαρρύνει τὴν ψυχὴν των, λέγων ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἔργον χαρᾶς, τὸ νὰ μισῆσθε ἀπὸ αὐτούς· διότι ἔτσι θὰ γίνετε μέτοχοι εἰς τὰ πάθη μου. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀνησυχῆτε· διότι σεῖς δὲν εἴσθε ἀνώτεροι ἀπὸ ἐμένα· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ προηγουμένως ἔλεγον· «Δὲν ὑπάρχει δοῦλος ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του»·.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλη παρηγορία, ὅτι δηλαδὴ καὶ ὁ Πατὴρ ὑβρίζεται μαζὶ μὲ αὐτούς· διότι λέγει· «Ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ κάνουν εἰς σᾶς ἐπειδὴ θὰ φέρετε τὸ ὄνομά μου, διότι δὲν γνωρίζουν ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον»· δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνον τὸν ὑβρίζουν· Ἐπιπλέον, στερωῶν τοὺς Ἰουδαίους τῆς συγνώμης καὶ προσθέτων καὶ ἄλλην παρηγορίαν, λέγει· «Ἐὰν δὲν εἶχον ἔλθει καὶ δὲν ἐκήρυσσα τὸν λόγον μου εἰς αὐτούς, δὲν θὰ εἶχον αὐτοὶ ἀμαρτίαν διὰ τὴν ἀπιστίαν των», δεικνύων, ὅτι ἀδίκως θὰ διαπράξουν τὰ ὅσα θὰ διαπράξουν ἐναντίον του καὶ ἐναντίον αὐτῶν. Διατί λοιπὸν μᾶς ὠδήγησες εἰς τόσοσιν μεγάλα κακά; δὲν προεγνώριζες τοὺς πολέμους καὶ τὸ μῖσος; Διὰ τοῦτο πάλιν λέγει· «Ἐκεῖνος ποῦ μισεῖ ἐμένα, μισεῖ καὶ τὸν Πατέρα», προλέγων καὶ μὲ τοὺς λόγους αὐτούς ὄχι μικρὰν τιμωρίαν δι' αὐτούς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνεχῶς προέβαλλον ὡς δικαιολογίαν, ὅτι τὸν κατεδίωκον ἐξ αἰτίας τοῦ Πατρός, εἶπεν αὐτὰ ἀνατρέπων τὴν δικαιολογίαν των (διότι δὲν ἔχουν δικαιολογίαν)· Τοὺς ἐδίδαξα μὲ τοὺς λόγους μου, ἐπρόσθεσα τὴν διδασκαλίαν μὲ τὰ ἔργα μου σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ ὑπακούουν ὅλοι εἰς ἐκεῖνον ποῦ διδάσκει τέτοια πράγματα καὶ πράττει αὐτὰ καὶ ὁ ἴδιος καὶ μάλιστα ὅταν ὀδηγῆ πρὸς τὴν εὐσέθειαν καὶ ἐπιτελῆ θαύματα τόσοσιν σπουδαῖα. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς σημεῖα, ἀλλὰ «τέτοια

μηδεις ἄλλος ἐποίησε». Καὶ τούτων ἀντιοὶ μάρτυρες, οὕτω λέγοντες· «Οὐδέποτε οὕτως ἐφάνη ἄνθρωπος ἐν τῷ Ἰσραήλ», καὶ «οὐκ ἠκούσθη ἐκ τοῦ αἰῶνος ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου», καὶ τὸ κατὰ τὸν Δάζαρον τοιοῦτον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τοιαῦτα, καὶ ὁ τῆς θαυματουργίας τρόπος· κατὰ καὶ παράδοξα ἅπαντα.

Τίνος οὖν ἔνεκεν, φηοί, καὶ σὲ καὶ ἡμᾶς διώκουσιν; «Ὅτι ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἶσιέ. Εἴ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει». Προαναμνησκει τῶν ρημάτων αὐτοῦς, ὧν καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εἶπε τοὺς ἑαυτοῦ· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἠθικώτερον, ἵνα μὴ πλήξῃ, ἐνιαῦθα δὲ τοῦναντίον, τὸ πᾶν ἀπεκάλυψε. Καὶ πόθεν δῆλον ὅτι διὰ τοῦτο μισούμεθα; Ἐκ τῶν εἰς ἐμὲ γινόμενων. Τίνος γάρ, εἶπέ μοι, τῶν λεχθέντων ἢ τῶν προαχθέντων ἐπιλαβέσθαι ἔχοντες οὐκ ἐδέξαντό με; Εἶτα, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἐκπληκτικὸν ἦν ἡμῖν, εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν· τοιέσσι, τὴν πονηρίαν τὴν αὐτῶν. Καὶ οὐδὲ ἐνιαῦθα ἴσταιται, ἀλλὰ καὶ τὸν Προφήτην ἐπάγεται δεικνὺς αὐτὸν ἄνωθεν προαναφωνοῦντα καὶ λέγοντα ὅτι «ἐμίσησάν με δωρεάν», ὃ καὶ ὁ Παῦλος ποιεῖ. Πολλῶν γὰρ θαυμαζόντων πῶς Ἰουδαῖοι οὐκ ἐπίστευσαν, προφήτας ἄγει, προλέγοντας ἄνωθεν, καὶ τὴν αἰτίαν δηλοῦντας, ὅτι ἢ πονηρία αὐτῶν καὶ ἢ ἀπὸνοια τῆς ἀπιστίας αἰτία. Τί οὖν; Εἴ τὸν λόγον σου οὐκ ἐτήρησαν, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸν ἡμέτερον τηρήσουσιν· εἰ σὲ ἐδίωξαν, διὰ τοῦτο καὶ ἡμᾶς διώξουσιν· εἰ σημεῖα εἶδον, οἷα σὺδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, εἰ ρημάτων ἤκουσαν, οἷων οὐδεὶς, καὶ οὐδὲν ἀπώναντο, εἰ τὸν Πατέρα σου μισοῦσι, καὶ σὲ μετ' ἐκείνου, τίνος, φη-

6. Ματθ. 9, 33.

7. Ἰω. 9, 33.

8. Ἰω. 7, 3-9.

9. Ψαλμ. 68, 5.

πού κανείς ἄλλος δὲν ἔπραξεν». Καὶ ὄλων αὐτῶν εἶναι οἱ ἴδιοι μάρτυρες, λέγοντες τὰ ἐξῆς· «Ποτὲ ἕως τώρα δὲν παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἰσραὴλ τέτοιος ἄνθρωπος»⁶, καὶ «Οὐδέποτε, ἀφ' ὅτου ἐφάνη ἄνθρωπος εἰς τὴν γῆν, ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξε κάποιος ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων πού ἐγεννήθη τυφλός»⁷, καὶ τὸ θαῦμα τὸ σχετικόν μὲ τὸν Λάζαρον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα παρόμοια καὶ ὁ τρόπος τῆς θαυματουργίας· ὅλα εἶναι πρωτοφανῆ καὶ παράδοξα.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπόν, λέγει, καταδιώκουν καὶ ἐσέ-
να καὶ ἡμᾶς; «Διότι δὲν εἴσθε ἀπὸ τὸν κόσμον. Ἐὰν ἦσθε ἀπὸ τὸν κόσμον, ὁ κόσμος θὰ σᾶς ἀγαποῦσεν ὡσάν ἰδικούς του». Ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους πού εἶπε καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του⁸· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ὠμίλησε μὲ πῖο ἥπιον τόνον, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐμβάλῃ εἰς ἀνησυχίαν, ἀπεναντίας ἐδῶ ἐφανέρωσε τὸ πᾶν. Καὶ ἀπὸ πού εἶναι φανερόν ὅτι μισούμεθα δι' αὐτό; Ἀπὸ αὐτὰ πού συμβαίνουν εἰς ἐμένα. Διότι εἶπέ μου, τί, ἀπὸ τὰ ὅσα εἶπα καὶ ἔπραξα, ἔχοντες νὰ μὲ κατηγορήσουν, δὲν μὲ ἐδέχθησαν; Ἐπειτα, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἠμποροῦσε νὰ μᾶς προκαλέσῃ ἔκπληξιν, εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν· δηλαδή, τὴν πονηρίαν αὐτῶν. Καὶ δὲν σταματᾷ ἐδῶ, ἀλλὰ ἐπικαλεῖται καὶ τὸν προφήτην, δεικνύων ὅτι αὐτὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προεῖπεν μὲ τοὺς λόγους «μὲ ἐμίσησαν χωρὶς λόγον»⁹, πρᾶγμα πού καὶ ὁ Παῦλος κάμνει. Ἐπειδὴ δηλαδή πολλοὶ ἐθαύμαζον πῶς οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευσαν, ἐπικαλεῖται προφήτας, προλέγοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ δεικνύοντας τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδή αἰτία τῆς ἀπιστίας των ἦτο ἡ πονηρία καὶ ἡ παραφροσύνη των. Τί λοιπόν; Ἐὰν τὸν ἰδικόν σου λόγον δὲν ἐτήρησαν, διὰ τοῦτο οὔτε καὶ τὸν ἰδικόν μας θὰ τηρήσουν· ἐὰν σὲ κατεδίωξαν, διὰ τοῦτο καὶ ἡμᾶς θὰ καταδιώξουν· ἐὰν εἶδον θαύματα, τέτοια πού κανείς ἄλλος δὲν ἔκαμεν, ἐὰν ἤκουσαν λόγους, τέτοιους πού κανείς ἄλλος δὲν εἶπε, καὶ δὲν ὠφελήθησαν καθόλου, ἐὰν τὸν Πατέρα σου μισοῦν καὶ μαζὶ μὲ ἐκεῖνον καὶ ἐσένα, διὰ ποῖον λόγον, λέγει, μᾶς ἔστειλες μέσα εἰς αὐτούς; πῶς ἡμεῖς εἰς τὸ ἐξῆς θὰ εἴμε-

σίν, ἕνεκεν ἡμᾶς ἐνέβαλες; πῶς ἡμεῖς ἀξιόπιστοι λοιπὸν ἐσόμεθα; τίς δὲ προσέξει τῶν ὁμοφύλων ἡμῖν;

3. Ἴν' οὖν μὴ ταῦτα ἐννοοῦντες θορυβῶνται, ὄρα οἷ-
αν ἐπάγει παράκλησιν. «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐ-
5 γὼ πέμπω, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς
ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. Καὶ ὑμεῖς δὲ
μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστέ». Ἐκεῖνος ἀξιόπι-
στος ἔσται· Πνεῦμα γὰρ ἀληθείας ἐστί. Διὰ τοῦτο οὐ Πνεῦ-
μα ἅγιον, ἀλλ' «ἀληθείας» αὐτὸ ἐκάλεσε. Τὸ δὲ «ὃ παρὰ
10 τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται» δηλοῖ ὅτι πάντα οἶδεν ἀκριβῶς,
καθάπερ καὶ αὐτὸς φησι περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι «οἶδα πόθεν ἔρ-
χομαι, καὶ ποῦ ὑπάγω», καὶ ἐκεῖ περὶ ἀληθείας διαλεγόμε-
νος. «Ὅν ἐγὼ πέμπω». Ἴδου οὐκ ἔτι ὁ Πατὴρ μόνος, ἀλ-
λὰ καὶ ὁ Υἱὸς ἐστὶν ὁ πέμπων. Καὶ ὑμεῖς δὲ ἔχετε τὸ ἀ-
15 ξιόπιστον, οἱ σὺν ἐμοὶ γενόμενοι, οἱ μὴ παρ' ἐτέρων ἀκηκού-
τες. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐντιεῦθεν διΐσχυρίζονται, λέγοντες· «Οἷ-
τινες συνεφέρομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῶ». Ὅτι δὲ οὐ πρὸς
χάριν εἴρηται, ἐπιμαρτυρεῖ τὸ Πνεῦμα τοῖς λεγομένοις.

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε»· τουτέ-
20 σιν, ἵδιαν ἴδητε πολλοὺς ἀπειθοῦντας, καὶ δεινὰ πάσχοντας
ὑμᾶς. «Ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς». Ἦδη γὰρ συνέ-
θενιο, ἐάν τις ὁμολογήσῃ τὸν Χριστόν, ἵνα ἀποσυνάγωγος
γένῃται. «Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς
δόξῃ λαιρεῖαν προσφέρῃν τῷ Θεῷ». Οὕτω τὸν ὑμέτερον
25 διώξουσι φόνον, ὡς πρᾶγμα εὐσεβές, καὶ τῷ Θεῷ ἀρέσκον.
Ἐἴτα τὴν παραμυθίαν ἐπάγει πάλιν· «Καὶ ταῦτα ποιήσουσιν,
ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν Πατέρα, οὐδὲ ἐμέ». Ἀρκεῖ ὑμῖν εἰς
παράκλησιν τὸ δι' ἐμὲ καὶ τὸν Πατέρα ταῦτα πάσχειν. Ἐν-
ταῦθα ἀναμιμνήσκει πάλιν αὐτοὺς μακαριαμοῦ, ὃν ἀρχόμε-
30 νος ἔλεγε· «Μακάριοί ἐσθε, διὰ τὸν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ

10. Ἰω. 8, 14.

11. Πράξ. 10, 41.

θα αξιόπιστοι; ποῖος ἀπὸ τοὺς ὁμοφύλους μας θὰ μᾶς προσέξῃ;

3. Διὰ νὰ μὴ ἀνησυχοῦν λοιπὸν σκεπτόμενοι αὐτά, πρόσεχε ποίαν παρηγορίαν προσθέτει. «Ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, τὸν ὁποῖον θὰ στείλω ἐγώ, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐκεῖνος θὰ μαρτυρήσῃ περὶ ἐμοῦ. Καὶ σεῖς δὲ θὰ μαρτυρῆτε μαζί μὲ αὐτόν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ δημοσίου βίου μου εἴσθε μαζί μου». Ἐκεῖνος θὰ εἶναι ἀξιόπιστος· διότι εἶναι Πνεῦμα ἀληθείας. Διὰ τοῦτο δὲν τὸ ὠνόμασεν αὐτὸ Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ «ἀληθείας». Τὸ δὲ «ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται», φανερώνει ὅτι ὅλα τὰ γνωρίζει ἀκριβῶς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἴδιος λέγει διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι «γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι καὶ ποῦ πηγαίνω»¹⁰, ὁμιλῶν καὶ ἐκεῖ περὶ τῆς ἀληθείας. «Τὸν ὁποῖον ἐγώ θὰ στείλω». Νά, δὲν εἶναι μόνος ὁ Πατὴρ ποὺ ἀποστέλει τὸν Παράκλητον, ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱός. Καὶ σεῖς δὲ θὰ εἴσθε ἀξιόπιστοι ποὺ μὲ συνανεστράφετε καὶ ποὺ δὲν τὰ ἠκούσατε αὐτὰ ἀπὸ ἄλλους. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δίνουν ἐπιβεβαίωσιν περὶ αὐτοῦ, λέγοντες· «Οἱ ὁποῖοι ἐφάγομεν μαζί του καὶ ἐπίομεν»¹¹. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν κατὰ χάριν, τὸ ἐπιβεβαιώνει τὸ Πνεῦμα ποὺ ἦτο μάρτυς τῶν λόγων των.

«Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθῆτε, δηλαδὴ ὅταν θὰ ἰδῆτε πολλοὺς νὰ μὴ πιστεύουν καὶ νὰ πάσχετε σεῖς πολλὰ κακά. «Θὰ σᾶς ἀφορίσουν οἱ Ἰουδαῖοι». Διότι ἤδη διεκήρυξαν, ἐὰν κάποιος ὁμολογήσῃ τὸν Χριστὸν νὰ ἀφορίζεται. «Ἄλλ' ἔρχεται ἡ ὥρα ποὺ ἐκεῖνος ποὺ θὰ σᾶς φονεύσῃ θὰ νομίσῃ ὅτι προσφέρει λατρείαν εἰς τὸν Θεόν». Τόσον πολὺ θὰ ἐπιδιώξουν τὸν φόνον σας, ὡσὰν πρᾶγμα εὐσεβές καὶ ποὺ ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειτα προσθέτει πάλιν τὴν παρηγορίαν· «Καὶ αὐτὰ θὰ τὰ κάνουν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώρισαν τὸν Πατέρα, οὔτε ἐμένα». Σᾶς ἀρκεῖ νὰ παρηγορηθῆτε τὸ ὅτι τὰ πάσχετε αὐτὰ ἐξ αἰτίας μου καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ Πατρὸς μου. Ἐδῶ τοὺς ὑπενθυμίζει πάλιν τὸν μακαρισμὸν ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου ἔλεγε· «Μακάριοι θὰ εἴσθε ὅταν θὰ σᾶς ὑβρίσουν καὶ θὰ σᾶς καταδιώξουν

διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευ-
δόμενοι ἔνεκεν ἐμοῦ. Χαίρειτε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, διὸ ὁ μισθὸς
ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα, διὰν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημο-
5 νεύητε τούτων»· ὥστε ἀπὸ τούτων καὶ τὰ λοιπὰ πιστὰ ἡ-
γεῖσθε· οὐ γὰρ ἔξετε εἰπεῖν δι, κολακεύων ὑμᾶς, τὰ πρὸς
χάριν ἔλεγον μόνον, οὐχ ὅτι ἀπάτης ἦν τὰ εἰρημένα· οὐ
γὰρ ἂν ὁ μέλλων ἀπαιτῶν καὶ ταῦτα προεῖπεν ὑμῖν τὰ ἀ-
παιρέτοια. Διὰ τοῦτο οὖν προεῖπον, ἵνα μὴ ἀπροσδόκητα
10 προσπεσόντα ὑμᾶς διαταράξῃ, καὶ δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν, ἵνα
μὴ λέγητε δι οὐ προήδειν ἐσόμενα ταῦτα. «Μνημονεύετε
οὖν δι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν»· καὶ γὰρ αἰεὶ περιειθήσαν σχήμα
τῆ διώξει αὐτῶν πονηρὸν, ὡς λυμεῶνας ἐλαύνοντες. Ἄλλ'
οὐκ ἐδραρύθει τοὺς μαθητὰς τοῦτο, προακούσαντας καὶ εἰ-
15 δότας ὑπὲρ ὧν ἔπασχον· ἰκανὴ γὰρ αὐτοὺς ἡ αἰτία τῶν γινο-
μένων ἀνασιῆσαι. Διὰ τοῦτο αὐτὴν πανταχοῦ περιστρέφει,
λέγων, «Οὐκ ἔγνωσάν με», καὶ δι «δι' ἐμὲ ποιήσουσι, καὶ
διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ διὰ τὸν Πατέρα», καὶ δι «ἐγὼ
πρῶτος ἔπαθον», καὶ δι «οὐκ ἀπὸ δικαίας αἰτίας ταῦτα
20 τολμῶσα».

4. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πειρασμοῖς σιρέφωμεν, ὅ-
ταν παρὰ πονηρῶν τι πάσχωμεν ἀνθρώπων εἰς τὸν ἀρχη-
γὸν ἡμῶν ὀρώμετες καὶ τελειωτὴν τῆς πίστεως, καὶ δι
παρὰ φαύλων ἀνθρώπων, καὶ δι δι' ἀρετὴν, καὶ δι δι'
25 αὐτόν· ἂν γὰρ ταῦτα ἐνοοῶμεν, ἅπαντα ῥῆσι εἶσι καὶ
φορητὰ· εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀγαπητῶν τις πάσχων, καὶ ἐναθρύ-
νεται, διὰ τὸν Θεὸν ἐάν τις πάθῃ τι, ποίαν λήφεται αἰσθη-
σιν τῶν δεινῶν; Εἰ γὰρ αὐτὸς προᾶγμα ἐπονείδιστον, τὸν
σιαυρόν, δόξαν ἐκάλει δι' ἡμᾶς, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς οὕτω

12. Ματθ. 5, 11 - 12.

13. Ἰω. 15, 21.

καὶ θὰ εἰποῦν ἐναντίον σας ψευδόμενοι κάθε κακὸν λόγον, ἐπειδὴ πιστεύετε εἰς ἐμένα. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, διότι ὁ μισθὸς σας θὰ εἶναι πολὺς εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹².

«Αὐτὰ σᾶς τὰ ἔχω εἰπεῖ, ὥστε, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, νὰ ἐνθυμῆσθε αὐτά» ὥστε ἀπὸ αὐτὰ νὰ θεωρῆτε καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀξιόπιστα· διότι· δὲν θὰ ἠμπορῆτε νὰ εἰπῆτε ὅτι διὰ νὰ σᾶς κολακεύσω ἔλεγον μόνον τὰ εὐχάριστα, ὅτι τὰ λόγια μου ἦταν ἀπατηλά· διότι δὲν θὰ ἠμποροῦσεν, ἐκεῖνος ποὺ σκέπτεται νὰ ἐξαπατήσῃ, νὰ προεῖπῃ εἰς ἐσᾶς καὶ αὐτὰ ποὺ σᾶς ἀποτρέπουν νὰ μένετε μαζί μου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὰ προεῖπα, διὰ νὰ μὴ σᾶς διαταράξουν ἐρχόμενα ἀπροσδόκητα, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν, διὰ νὰ μὴ λέγετε ὅτι δὲν προεγνώριζον ὅτι αὐτὰ θὰ συμβοῦν. «Νὰ ἐνθυμῆσθε ὅτι αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα ἐγώ» καθ' ὅσον πάντοτε προέβαλον οἱ διώκται αὐτῶν διὰ τὴν δίωξίν των πονηρὰν δικαιολογίαν, καταδιώκοντες αὐτοὺς ὡσὰν καταστροφεῖς. Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀνησυχοῦσε τοὺς μαθητὰς αὐτό, καθ' ὅσον ἤκουσαν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐγνώριζον τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔπασχον· διότι ἦτο ἰκανὴ ἡ αἰτία τῶν ὄσων συνέβαινον νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος. Διὰ τοῦτο αὐτὴν παντοῦ ἐπαναλαμβάνει, λέγων, «Δὲν μὲ ἐγνώρισαν», καὶ ὅτι «αὐτὰ θὰ τὰ κάνουν ἐξ αἰτίας μου καὶ διότι θὰ φέρετε τὸ ὄνομά μου καὶ θὰ ἔχετε πίστιν εἰς τὸν Πατέρα»¹³, καὶ ὅτι «ἐγὼ πρῶτος ἔπαθον», καὶ ὅτι «δὲν ἐπιχειροῦν αὐτὰ ἀπὸ δικαιολογημένην αἰτίαν.

4. Αὐτὰ ᾧς σκεπτόμεθα καὶ ἡμεῖς κατὰ τὰς δοκιμασίας, ὅταν πάσχωμεν κάτι ἐκ μέρους τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων, ἔχοντες ἐστραμμένον τὸ βλέμμα μας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν μας καὶ τελειωτὴν τῆς πίστεως καὶ ὅτι τὰ πάσχομεν ἀπὸ ἀνηθίκους ἀνθρώπους καὶ χάριν τῆς ἀρετῆς καὶ χάριν αὐτοῦ· διότι, ἐὰν σκεπτόμεθα αὐτά, ὅλα θὰ εἶναι εὐκόλα καὶ ὑποφερτά· καθ' ὅσον, ἐὰν κάποιος, πάσχων κάτι ὑπὲρ ἀγαπητῶν προσώπων, καυχᾶται δι' αὐτό, ἐὰν πάθῃ κάτι χάριν τοῦ Θεοῦ, ποῖαν αἴσθησιν θὰ λάβῃ δι' αὐτὰ τὰ δεινά; Διότι ἐὰν αὐτὸς τὸν σταυρὸν, ποὺ εἶναι πρᾶγμα ἐπονείδιστον, τὸν ὠνόμαζε πρὸς χάριν μας δόξαν. πολὺ περισσό-

διακειῖσθαι χρή· εἰ γὰρ παθῶν οὕτω δυνάμεθα καταφρονεῖν, πολλῶ μᾶλλον χρημάτων καὶ πλεονεξίας. Δεῖ τοίνυν, διαντι μέλλωμεν πάσχειν ἀηδές, μὴ τοὺς πόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς σιεφάνους ἐννοεῖν· ὥσπερ γὰρ οἱ ἔμποροι ἀντὶ πελάγη
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κέρδη λογίζονται, οὕτω καὶ ἡμᾶς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρησίαν ἀναλογίζεσθαι χρή. Κἂν ἡδὺ φανῆ τὸ πλεονεκειεῖν, ἐννόησον διὸ ὁ Χριστὸς αὐθούλειται, καὶ ἀηδές εὐθέως φανεῖται· πάλιν, ἂν ἐπαχθές ἢ τὸ πένησι διδόναι, μὴ μέχρι τῆς δαπάνης σιήσης τὸν
 10 λογισμὸν, ἀλλ' εὐθέως μειάγαγε τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὸν ἀμητὸν ἀπὸ τοῦ σπόρου. Καὶ ὅταν φορτικὸν ἢ τὸ καταφρονεῖν ἔρωτος γυναικὸς ἀλλοτριᾶς, λογίζου τὸν ἀπὸ τοῦ πόνου σιέφανον, καὶ ραδίως οἴσεις τὸν πόνον· εἰ γὰρ ἀνθρώπων φόβος ἀποιρέσει τῶν αἰσίων πραγμάτων, πολλῶ μᾶλλον ὁ
 15 τοῦ Χριστοῦ πόθος.

Σκληρὰ ἢ ἀρειή· ἀλλὰ περιθῶμεν αὐτῆς τῇ ὄψει τῆς τῶν μελλόντων ἐπαγγελίας τὸ μέγεθος· οἱ μὲν γὰρ ἐνάρεται καὶ χωρὶς τούτων αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ὥραϊαν ὁρῶσι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν μειτέρχονται, καὶ διὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν,
 20 οὐκ ἐπὶ μισθῶ ἐργάζονται, καὶ μέγα ἠγοῦνται τὸ σωφρονεῖν διὰ τὸ μὴ κολάζεσθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐπέταξεν. Εἰ δέ τις ἀσθενέστερος, καὶ τὰ βραβεῖα ἐννοεῖτω. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης ποιῶμεν, καὶ ἐλεῶμεν τοὺς ὁμοφύλους, μὴ δὴ περιορῶμεν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθειρομένους· πῶς γὰρ
 25 οὐκ ἄσιπον αὐτοὺς μὲν ἐπὶ τῆς τραπέζης καθέζεσθαι γελῶντας καὶ τρυφῶντας, ἐτέρων δὲ διὰ τοῦ ἀμφόδου παριόντων ἀκούοντας ὀλοφυρομένων, μηδὲ ἐπισιρέφεσθαι πρὸς τὴν ὁ-

τερον πρέπει ἡμεῖς νὰ δειχνῶμεν τέτοιαν διάθεσιν· καθ' ὅσον, ἐὰν ἔχωμεν τὴν δύναμιν ἔτσι νὰ περιφρονοῦμεν τὰ πάθη, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν τὰ χρήματα καὶ τὴν πλεονεξίαν. Πρέπει λοιπόν, ὅταν πρόκειται νὰ μᾶς συμβῇ κάτι τὸ δυσάρεστον, νὰ σκεπτόμεθα ὄχι μόνον τοὺς κόπους, ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφάνους· διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἔμποροι σκέπτονται ὄχι μόνον τὰ πελάγη, ἀλλὰ καὶ τὸ κέρδος, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ σκεπτόμεθα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ φανῇ εὐχάριστος ἡ πλεονεξία, σκέψου ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν τὴν θέλει, καὶ ἀμέσως θὰ σοῦ φανῇ δυσάρεστος· πάλιν, ἐὰν εἶναι ἐνοχλητικὸν τὸ νὰ δίδης εἰς τοὺς πτωχοὺς, μὴ σταματήσης τὴν σκέψιν σου μέχρι τὴν δαπάνην, ἀλλ' ἀμέσως μετάφερε τὴν σκέψιν σου εἰς τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ἀπὸ τὸν σπόρον ποὺ ρίπτεις. Καὶ ὅταν εἶναι φορτικὸν τὸ νὰ περιφρονῆς τὸν ἔρωτα ξένης γυναικός, σκέψου τὸν στέφανον ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόπον, καὶ εὐκόλα θὰ ὑπομείνης τὸν κόπον· διότι, ἐὰν ὁ φόβος τῶν ἀνθρώπων ἀποτρέπη ἀπὸ τὰ ἄτοπα πράγματα, πολὺ περισσότερον ὁ πόθος τοῦ Χριστοῦ.

Εἶναι σκληρὰ ἡ ἀρετὴ· ἀλλὰ ἄς περιβάλωμεν τὴν ὄψιν αὐτῆς μὲ τὸ μέγεθος τῶν μελλοντικῶν ὑποσχέσεων· διότι οἱ μὲν ἐνάρετοι καὶ χωρὶς αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ βλέπουν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ὡραίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀσκοῦν αὐτὴν, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, δὲν τὴν ἀσκοῦν διὰ ν' ἀμειφθοῦν, καὶ θεωροῦν σπουδαῖον πρᾶγμα τὴν σωφροσύνην, ὄχι ἐπειδὴ δὲν τιμωροῦνται, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔδωκεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν. Ἐὰν δὲ κάποιος εἶναι πνευματικᾶ ἀσθενέστερος, ἄς σκέπτεται καὶ τὰ βραβεῖα. Τὸ ἴδιο ἄς κάμνωμεν καὶ κατὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ἄς ἐλεῶμεν τοὺς συνανθρώπους μας καὶ ἄς μὴ τοὺς περιφρονοῦμεν τὴν στιγμὴν ποὺ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν· διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον οἱ ἴδιοι μὲν νὰ καθώμεθα γύρω ἀπὸ τὴν τράπεζαν γελῶντες καὶ ἀπολαμβάνοντες τὰ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἀκούομεν ἄλλους νὰ περνοῦν ἀπὸ τὴν πάροδον θρηνοῦντες, καὶ νὰ μὴ στρέφωμεν τὸ βλέμμα μας πρὸς τὸ μέρος ποὺ

λολυγῆν, ἀλλὰ καὶ δυσχεραίνειν, καὶ ἀπατεῶνα καλεῖν; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; δι' ἄριον ἕνα τις ἀπάτην πλέκει; Ναί, φησὶν. Οὐκοῦν ταύτη μάλιστα ἐλεείσθω ταύτη μάλιστα τῆς ἀνάγκης ἀπαλλαιεῖσθω. Εἰ δὲ μὴ βούλει δοῦναι, μηδὲ ὑ-
 5 θρίσης· εἰ δὲ μὴ βούλει λῦσαι τὸ νανάγιον, μὴ ὄσης εἰς βάραθρον. Ἐννόησον γάρ, ὅταν προσελθόντα ἀπόση τὸν πένητα, τίς ἔση τὸν Θεὸν παρακαλῶν «ὦ γὰρ μέτρω μειρεῖτε», φησὶν, «ἀντιμετροῦσεται ὑμῖν». Ἐννόησον πῶς συντριβεῖς ἐκεῖνος ἄπεισι, κάτω κεκυφώς, ὀδυρόμενος, μετὰ τῆς πε-
 10 νίας καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ὕβρεως πληγὴν λαθῶν· εἰ γὰρ τὸ ἐπαιτεῖν κατάραν ὑμεῖς τίθεσθε, τὸ αἰτοῦντα μὴ λαβεῖν, καὶ ὑβρισθέντα ἀπελθεῖν σκόπει πόσον χειμῶνα ἐργάζεται.

Μέχρι τίνος τοῖς θηρίοις εἰκόκαμεν, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν διὰ τὴν πλεονεξίαν ἀγνοοῦμεν; Πολλοὶ σιενάζουσιν ἐ-
 15 πὶ τούτοις· ἀλλ' οὐ βούλομαι νῦν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦτον ἔχειν τὸν ἔλεον. Ἐννόησόν μοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διὰ παρασιῶμεν τῷ θήματι τοῦ Χριστοῦ, ὅταν παρακαλῶμεν ἐλεηθῆναι, καὶ εἰς μέσον αὐτοῦς ἀγαγὼν ὁ Χριστὸς λέγη πρὸς ἡμᾶς ὅτι «δι' ἄριον ἕνα καὶ ὀβολὸν ἕνα ἰσοῦτον ταῖς
 20 ψυχαῖς ταύταις ἐνειργάσασθε κλυδώνιον», τί ἐροῦμεν; τί δὲ ἀπολογησόμεθα; Ὅτι γὰρ καὶ εἰς μέσον αὐτοῦς ἄξει, ἄκουσον τί φησὶν «Ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτῳ, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε»· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι λοιπὸν ἐροῦσὶ τι πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ὁ Θεὸς ὑπὲρ αὐτῶν ἡμῶν καθάφεται. Ἐπεὶ
 25 καὶ τὸν Λάζαρον ὁ πλούσιος εἶδε, καὶ ὁ μὲν Λάζαρος οὐδὲν πρὸς αὐτὸν εἶπεν, ὁ δὲ Ἀβραάμ τὸν ὑπὲρ ἐκείνου λόγον ἐποιήσατο. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πενήτων ἔσται τῶν νῦν παρ' ἡμῶν καταφρονονημένων· οὐ γὰρ χεῖρας αὐτοῦς προσείνον-

14. Ματθ. 7, 2.

15. Ματθ. 25, 45.

ἀκούγεται ὁ θρῆνος, ἀλλὰ καὶ νὰ δυσανασχετοῦμεν καὶ νὰ τὸν ὀνομάζωμεν ἀπατεῶνα; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; δι' ἓνα ἄρτον ἐπινοεῖ κανεὶς ἀπάτην; Ναί, λέγει. Λοιπὸν δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον κυρίως πρέπει νὰ ἐλεῆται δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρὸ πάντων πρέπει ν' ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην. Ἐὰν ὅμως δὲν θέλῃς νὰ δώσης, μὴ τὸν ὑβρίσης· ἐὰν δὲ δὲν θέλῃς νὰ τερματίσης τὸ ναυάγιον, μὴ τὸ σπρώξῃς εἰς τὸ βάραθρον. Διότι σκέψου ποῖα θὰ εἶναι ἡ θέσις σου παρακαλῶν τὸν Θεόν, ὅταν ἀπομακρύνῃς τὸν πτωχὸν ποῦ θὰ ἔλθῃ νὰ σοῦ ζητήσῃ βοήθειαν· διότι λέγει· «Μὲ τὸ μέτρον ποῦ κρίνετε τοὺς ἄλλους μὲ τὸ ἴδιο θὰ κριθῆτε καὶ σεῖς»¹⁴. Σκέψου πῶς φεύγει ἐκεῖνος συντετριμμένος, μὲ σκυμένην τὴν κεφαλὴν, μὲ ὄδυρμούς, παίρνων μαζί του μαζί μὲ τὴν πτωχείαν του καὶ τὴν πληγὴν ἀπὸ τὴν ὑβριν σου· διότι, ἐὰν σεῖς θεωρῆτε τὴν ἐπαιτείαν κατάραν σκέψου πόσῃν συμφορὰν προκαλεῖ εἰς κάποιον ποῦ ζητεῖ καὶ δὲν λαμβάνει καὶ ἀναχωρεῖ ὑβριζόμενος.

Μέχρι πότε θὰ ὀμοιάζωμεν μὲ τὰ θηρία καὶ θὰ ἀγνοοῦμεν τὴν ἰδικὴν μας φύσιν ἐξ αἰτίας τῆς πλεονεξίας; Πολλοὶ στενάζουν δι' αὐτά· ἀλλὰ δὲν θέλω τώρα μόνον, ἀλλὰ νὰ δείχνουν αὐτὴν τὴν εὐσπλαγχνικὴν διάθεσιν πάντοτε. Σκέψου σὲ παρακαλῶ, τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν θὰ παρουσιασθῶμεν ἔμπρὸς εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, ὅταν θὰ παρακαλῶμεν νὰ ἐλεηθῶμεν καὶ θὰ λέγῃ πρὸς ἡμᾶς ὀδηγῶν ἔμπροσθέν μας ὁ Χριστὸς αὐτοῦς, 'δι' ἓνα ἄρτον καὶ ἓνα ὄβολον ἐπροξενήσατε εἰς τὰς ψυχὰς τόσῃν τρικυμίαν· τί θὰ εἰποῦμεν; τί θὰ ἀπολογηθοῦμεν; Τὸ ὅτι βέβαια θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἔμπροσθέν μας, ἄκουσε τί λέγει· «Ἐφ' ὅσον δὲν ἐβοηθήσατε ἓνα ἀπὸ αὐτοῦς, οὔτε εἰς ἐμένα τὸ ἐκάματε αὐτό»¹⁵. διότι τότε ἐκεῖνοι δὲν θὰ εἰποῦν τίποτε πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ὁ Θεὸς θὰ κατηγορήσῃ διὰ λογαριασμὸν αὐτῶν. Διότι καὶ ὁ πλούσιος εἶδε τὸν Λάζαρον, καὶ ὁ μὲν Λάζαρος δὲν εἶπε τίποτε πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ Ἀβραὰμ ὠμίλησε διὰ λογαριασμὸν ἐκείνου. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῇ καὶ μὲ τοὺς πτωχοὺς ποῦ περιφρονοῦνται σήμερα ἀπὸ ἡμᾶς· διότι δὲν θὰ ἰδοῦμεν αὐτοῦς ν' ἀπλώνουν τὰ χέρια των μὲ ἀξιολύπητον

τας ὀφόμεθα ἐλεεινῶ σχήματι, ἀλλ' ἐν ἀναπαύσει ὄντας· ἡμεῖς δὲ τὸ ἐκείνων ληφόμεθα σχῆμα· καὶ εἶθε τὸ σχῆμα μόνον, καὶ μὴ τὸ πολῶ χαλεπότερον, τιμωρίαν! Οὐδὲ γὰρ ὁ πλούσιος ψυχίων ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπειρη-
5 γανίζετο καὶ ἐκολάζετο χαλεπῶς καὶ ἤκουσεν ὅτι «ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος τὰ κακά». Μῆ τοίνυν μέγα τι τὸν πλοῦτον νομίζωμεν· οὗτος γὰρ ἐφόδιον ἡμῖν ἔσται κολάσεως, εἰ μὴ προσέχωμεν ὥσπερ οὖν, εἰ προσέχωμεν, καὶ ἡ πενία προσθήκη γίνεται καὶ τρυ-
10 φῆς καὶ ἀναπαύσεως ἡμῖν· καὶ γὰρ καὶ ἁμαρτήματα ἀποτιθέμεθα, ἂν εὐχαρίστως ταύτην φέρωμεν, καὶ πολλὴν παρὰ Θεῶ κτώμεθα τὴν παρορησίαν.

5. Μῆ τοίνυν αἰετὴν τὴν ἄδειαν ζητῶμεν, ἵνα ἀδείας ἀπολαύσωμεν ἐκεῖ, ἀλλὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς δεξώμεθα πόνους,
15 καὶ τὰ περιττὰ περικόπτωμεν, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητῶμεν, ἀλλ' εἰς τοὺς δεομένους τὰ ὄντα πάντα ἀναλίσκωμεν ἵνα γὰρ ἔξομεν ἀπολογία, ὅταν αὐτὸς μὲν ἡμῖν τὸν οὐρανὸν ἐπαγγέλληται, ἡμεῖς δὲ μηδὲ ἄριον αὐτῶ παρέχωμεν; ὅταν αὐτὸς μὲν σοι τὸν ἥλιον ἀνατέλλῃ, καὶ πᾶσαν τῆς κτίσεως
20 παρέχῃ τὴν διακονίαν, σὺ δὲ οὐδὲ ἰμάτιον αὐτῶ δίδως, οὐδὲ στέγης κοινωνεῖν ποιεῖς; Καὶ τί λέγω ἥλιον καὶ κτίσιν; Τὸ σῶμά σοι παρέθηκε, τὸ αἷμα τὸ τίμιον ἔδωκε, σὺ δὲ οὐδὲ ποιητοῦ μειαδίδως; Ἄλλ' ἔδωκας ἄπαξ; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἔλεος· ἕως γὰρ ἂν ἔχων μὴ ἐπαρκῆς, οὐδέπω
25 τὸ πᾶν ἐπλήρωσας· ἐπεὶ καὶ αἱ παρθένοι, τὰς λαμπάδας ἔχουσαι, εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' οὐ δαψιλές. Ἐχρῆν μὲν οὖν, εἰ καὶ ἀπὸ τῶν σαντιῶ παρεῖχες, μηδὲ οὕτως εἶναι φειδωλός, νῦν δέ, τὰ τοῦ Δεσπότου διδούς, τίνας ἔνεκεν μικρολογῆ; Εἶπω θούλεσθε τὴν αἰτίαν ταύτης τῆς ἀπανθρωπίας; Ἀπὸ
30 πλεονεξίας συνάγουσι τὰ ὄντα, καὶ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην εἰσὶν ὀκνηροὶ οὗτοι· ὁ γὰρ οὕτω μαθὼν κερδαίνειν, ἀναλί-

16. Λουκᾶ 16, 25.

17. Ματθ. 5, 45.

στάσιν, ἀλλὰ ν' ἀναπαύωνται· ἡμεῖς θὰ λάβωμεν τὴν ὄψιν ἐκείνων· καὶ μακάρι μόνον τὴν ὄψιν, καὶ ὄχι τὸ πολὺ πιὸ φοβερώτερον, δηλαδὴ τὴν τιμωρίαν! Διότι οὔτε ὁ πλούσιος ἐπιθυμοῦσε νὰ χορτάσῃ ἐκεῖ μὲ τὰ ψιχία, ἀλλὰ κατεκαίετο καὶ ἐτιμωρεῖτο φοβερὰ καὶ ἤκουσεν· «Σὺ ἀπήλαυσες τὰ ἀγαθὰ σου ὅταν ἔζησ καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακά»¹⁶. Ἦς μὴ θεωροῦμεν λοιπὸν τίποτε σπουδαῖον πρᾶγμα τὸν πλοῦτον· διότι αὐτὸς θὰ μᾶς εἶναι ἐφόδιον διὰ τὴν κόλασιν, ἐὰν δὲν προσέχωμεν· ὅπως πάλιν βέβαια, ἐὰν προσέχωμεν, καὶ ἡ πτωχεία γίνεται ἀφορμὴ ἀπολαύσεως καὶ ἀναπαύσεως δι' ἡμᾶς· καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά μας ἀπαλλασσόμεθα, ἐὰν μὲ εὐχαρίστησιν δεχώμεθα αὐτὴν καὶ ἀποκτῶμεν πολλὴν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

5. Ἦς μὴ ζητῶμεν λοιπὸν πάντοτε τὴν ἄνεσιν, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ἐκεῖ ἄνεσιν, ἀλλὰ νὰ δεχθῶμεν τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς κόπους καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ περιττὰ καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον νὰ μὴ ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ νὰ ἐξοδεύωμεν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μας εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην· διότι ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν ὁ μὲν Κύριος μᾶς ὑπόσχεται τὸν οὐρανὸν ἡμεῖς δὲ δὲν τοῦ δίδωμεν οὔτε ἄρτον; ὅταν αὐτὸς μὲν ἀνατέλλῃ εἰς ἑσένα τὸν ἥλιον¹⁷ καὶ σοῦ παρέχῃ ὅλην τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κτίσεως, σὺ δὲ οὔτε ἔνδυμα δίδεις εἰς αὐτόν, οὔτε τὸν καθιστᾶς μέτοχον τῆς στέγης σου; Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν ἥλιον καὶ τὴν κτίσιν; Σοῦ ἔδωκε τὸ σῶμα του, σοῦ ἔδωκε τὸ τίμιον αἷμά του, σὺ δὲ οὔτε ἓνα ποτήρι νερό τοῦ δίδεις; Ἄλλ' ἔδωσες μίαν φορὰν; Δὲν εἶναι αὐτὸ ὅμως ἐλεημοσύνη· διότι ἐν ὅσῳ ἔχεις καὶ δὲν βοηθεῖς, δὲν ἐξεπλήρωσες ὅλον τὸ ἔργον σου· διότι καὶ αἱ παρθένοι ποὺ εἶχον τὰς λαμπάδας, εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' ὄχι ἄφθονον. Ἐπρεπε λοιπὸν, καὶ ἂν ἀκόμη ἔδιδες ἀπὸ τὰ ἰδικὰ σου, οὔτε ἔτσι νὰ ἦσουν σφιχτοχέρης, τῶρα ὅμως, δίδων ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Κυρίου, διὰ ποῖον λόγον δείχνεις φιλαργυρίαν; Θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς ἀπανθρωπίας; Ἀπὸ πλεονεξίαν συγκεντρώνουν αὐτοὶ τὰ ὑπάρχοντά των καὶ εἶναι ὀκνηροὶ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν ἐλεημοσύνης· διότι ἐκεῖνος ποὺ

σκει οὐκ οἶδε. Πῶς γὰρ ἂν τις, παρεσκευασμένος εἰς ἀρπυγὴν, πρὸς τὸ ἐναντίον ἑαυτὸν ρυθμίσειεν; ὁ γὰρ τὰ παρ' ἐτέρων λαμβάνων πῶς δυνήσεται τὰ ἑαυτοῦ προέσθαι ἐτέρω; Καὶ γὰρ κύων, μελετήσας σαρκῶν ἀπογεύεσθαι, φυλάτειν οὐκ ἔτι δύναται τὴν ἀγέλην διὰ τοῦτο τοὺς τοιούτους καὶ ἀναιροῦσιν οἱ ποιμένες. Ὅπερ ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς πάσχωμεν, ἀποσχόμεθα τῆς τοιαύτης θοίνης· καὶ γὰρ καὶ οὔτοι σαρκῶν ἀπρφεύγονται, οἱ τὸν διὰ λιμοῦ θάνατον ἐπεισάγοντες.

Οὐχ ὁρᾷς πῶς πάντα κοινὰ ἡμῖν ἀνήκεν ὁ Θεός; Εἰ γὰρ ἐν χρήμασιν εἶασε πένεσθαι, καὶ αὐτὸ τῆς τῶν πλουτούντων ἕνεκα παραμυθίας, ἵνα ἔχωσι διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἐλεημοσύνης ἀποδύεσθαι τὰ ἁμαρτήματα· οὐ δὲ καὶ ἐν τούτῳ ὤμῶς καὶ ἀπάνθρωπος γέγονας. Ὅθεν δῆλον ὅτι, εἰ καὶ ἐν τοῖς μείζουσι ταύτην ἔλαβες τὴν ἐξουσίαν, μυρίους ἂν εἰργάσω φόνους, καὶ τὸ φῶς καὶ τὴν ζωὴν ἅπασαν ἀπέκλεισας· ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, ἀνάγκη τὴν ἐν ἐκείνοις ἀπλησίαν διέκοψεν. Εἰ δὲ ἀλγεῖτε, ταῦτα ἀκούοντες, πολλῶ μᾶλλον ἐγώ, ταῦτα γινόμενα ὁρῶν. Μέχρι πότε οὐ πλούσιος κἀκεῖνος πένης; Μέχρι τῆς ἐσπέρας, περραιτέρω δὲ οὐκ ἔτι οὔτω γὰρ θραχὺς ὁ βίος, καὶ πάντα ἐπὶ θύραις ἔστηκε λοιπόν, ὡς ὥραν θραχεῖαν τὸ πᾶν εἶναι νομίζεσθαι. Τί σοι δεῖ ταμειῶν ἐρευγομένων, καὶ πλήθους οἰκειῶν καὶ οἰκονόμων; διὰ τί μὴ μυρίους ἔχεις κήρυκας τῆς ἐλεημοσύνης; Τὸ μὲν γὰρ ταμειῶν οὐδεμίαν ἀφήσει φωνήν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἐπισπάσεται λησιὰς τὰ δὲ τῶν πενήτων ταμειῶτα πρὸς αὐτὸν ἀναθήσεται τὸν Θεόν· καὶ ἡδὺν τὸν παρόντα ἐργάσεται βίον, καὶ πάντα λύσει τὰ ἁμαρτήματα, καὶ δόξαν παρὰ

ἔμαθε νὰ κερδίζη μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν γνωρίζει ὅτι πρέπει καὶ νὰ δαπανᾷ τὰ χρήματά του. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν, ἕνας, ποὺ εἶναι μαθημένος νὰ ἀρπάζη, νὰ ρυθμίση τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὸ ἀντίθετον; ἐκεῖνος ποὺ ἀρπάζει τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων, πῶς θὰ ἠμπορέση νὰ δώση τὰ ἰδικά του εἰς ἄλλον; Καθ' ὅσον σκύλος, ποὺ ἔμαθε νὰ τρώγη σάρκας, δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ φυλάττη τὴν ἀγέλην· διὰ τοῦτο αὐτοὺς τοὺς σκύλους οἱ ποιμένες τοὺς σκοτῶνουν. Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδιο, ἄς ἀπέχωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν τροφήν· καθ' ὅσον σάρκας τρώγουν καὶ αὐτοὶ ποὺ συντελοῦν εἰς τὸν θάνατον διὰ τῆς πείνης.

Δὲν βλέπεις πῶς ὁ Θεὸς μᾶς τὰ παρεχώρησεν ὅλα κοινά; Ἐὰν βέβαια ἐπέτρεψε νὰ ὑπάρχουν καὶ πτωχοὶ ἀπὸ χρήματα, καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε πρὸς παρηγορίαν τῶν πλουσίων, διὰ νὰ ἠμποροῦν μὲ τὴν ἐλεημοσύνην των πρὸς ἐκείνους νὰ ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά των· σὺ ὅμως καὶ εἰς αὐτὸ ἔγινες σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος. Ὅθεν εἶναι φανερὸν ὅτι, ἐὰν καὶ εἰς σπουδαιότερα πράγματα ἐλάμβανες αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν, θὰ διέπραττες ἀπείρους φόνους, καὶ θὰ ἀπέκλειες τὸ φῶς καὶ ὄλην τὴν ζωὴν, πράγμα διὰ νὰ μὴ συμβῇ κατ' ἀνάγκην ἀπέκλεισε τὴν ἀπληστίαν δι' ἐκεῖνα. Ἐὰν δὲ λυπῆσθε, ἀκούοντες αὐτὰ τὰ λόγια, πολὺ περισσότερον ἐγώ, βλέπων αὐτὰ νὰ συμβαίνουν. Μέχρι πότε θὰ εἶσαι σὺ πλούσιος καὶ ἐκεῖνος πτωχός; Μέχρι τὴν ὥραν τοῦ θανάτου καὶ καθόλου παρὰ πέρα· διότι τόσον σύντομη εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ὅλα πλέον εἶναι τόσον πλησίον, ὥστε τὸ πᾶν νὰ θεωρῆται ὡς σύντομος ὥρα. Τί σοῦ χρειάζονται τὰ γεμᾶτα θησαυροφυλάκια καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν οἰκονόμων; Διατί νὰ μὴ ἔχης ἀμετρήτους κήρυκας τῆς ἐλεημοσύνης σου; Διότι τὸ μὲν θησαυροφυλάκιον δὲν βγάζη καμμίαν φωνήν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ληστὰς θὰ προσελκύση, ἐνῶ ἡ φροντίς τῶν πτωχῶν θὰ ἀνεβῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ θὰ κάμη εὐχάριστον τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ θὰ σὲ ἀπαλλάξη ἀπὸ ὅλα τὰ ἁμαρτήματά σου καὶ θὰ σοῦ προσφέρῃ δόξαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ

Θεῶ, καὶ τιμὴν παρὰ ἀνθρώποις οἴσει. Τί τοίνυν φθονεῖς
σεαυτῷ τοσούτων ἀγαθῶν; Οὐ γὰρ ἐκείνους, ἀλλὰ σεαυτὸν
εὐποιήσεις μειζόνως, ἐκείνους εὐεργετῶν τοῖς μὲν γὰρ τὰ
παρόντα ἐπανορθώσεις, σεαυτῷ δὲ τὴν μέλλουσαν δόξαν καὶ
5 παρησίαν προσαποθήσῃ· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιυχεῖν
χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

καὶ τιμὴν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Διατί λοιπὸν ἀρνεῖσαι διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τόσα ἀγαθὰ; Διότι δὲν θὰ ὠφελήσης ἐκείνους, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου πολὺ περισσότερον, εὐεργετῶν ἐκείνους· διότι εἰς μὲν τοὺς πτωχοὺς θὰ ἐπανορθώσης τὴν παροῦσαν κατάστασιν, ἐνῶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου θὰ συγκεντρώσης ἐκ τῶν προτέρων τὴν μέλλουσαν δόξαν καὶ παρρησίαν, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΗ'

Ίω. 16, 4 - 15

5 «Ταῦτα δὲ ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον ὑμῖν, διὸ μεθ' ὑμῶν ἤμην. Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδείς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· Ποῦ ὑπάγεις; Ἄλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἢ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν».

1. Μεγάλη τῆς ἀδυναμίας ἢ τυραννίς, καὶ πολλῆς ἡμῖν τῆς ἀνδρείας δεῖ, ὥστε σιῆναι πρὸς τοῦτο τὸ πάθος γεν-
10 ναίως, καί, τὸ χρήσιμον ἀπ' αὐτοῦ καρπουμένους, τὸ περισσὸν ἔαν' ἔχει γάρ τι καὶ χρήσιμον διὰ μὲν γὰρ ἁμαρτάνομεν ἡμεῖς ἢ ἕτεροι, ἴοιτε μόνον λυπεῖσθαι καλόν, διὰ δὲ ἀνθρωπίναις περιστάσεσιν ἐμπέσωμεν, ἄχρησιος λοιπὸν τῆς ἀδυναμίας ἢ χρῆσις. Ἐπεὶ οὖν καὶ τοὺς μαθητάς, οὐδέπω
15 τελείους ὄντας, αὕτη κατεπάλαισεν, ὄρα πῶς αὐτοὺς διορθοῦται διὰ τῆς ἐπιπλήξεως· οἱ γὰρ μυρία πρὸ τούτου αὐτὸν ἐρωτῶνες (καὶ γὰρ ὁ Πέτρος ἔλεγε· «Ποῦ ὑπάγεις;»), καὶ ὁ Θωμᾶς δέ· «Οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις, καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;»), καὶ ὁ Φίλιππος· «Δεῖξον ἡμῖν τὸν
20 Πατέρα σου»), οὗτοι νῦν, ἀκούσαντες διὸ «ἀποσυναγώγους ποιήσουσι» καὶ διὸ «μισήσουσιν ὑμᾶς», καὶ διὸ, «ὃ ἀποκτείνῃς ὑμᾶς δόξει λαιρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ»), οὕτω κατέπεσον, ὡς ἀφασία κατασχεθῆναι λοιπὸν, καὶ μηδὲν διαλέγεσθαι. Ὅπερ οὖν αὐτοῖς ὀνειδίζων ἔλεγε· «Ταῦτα ἐξ ἀρ-
25 χῆς οὐκ εἶπον ὑμῖν, διὸ μεθ' ὑμῶν ἤμην. Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδείς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· Ποῦ

1. Ίω. 13, 36.

2. Ίω. 14, 5.

3. Ίω. 14, 8.

4. Ίω. 16, 2.

5. Λουκᾶ 6, 22.

6. Ίω. 16, 2.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΗ΄

Ίω. 16, 4 - 15

«Αὐτὰ δὲ δὲν σᾶς τὰ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, διότι ἤμουν μαζί σας. Τώρα ὅμως μεταβαίνω πρὸς ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἀπέστειλε καὶ κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν μὲ ἐρωτᾷ, ποῦ πηγαίνεις; Ἄλλ' ἐπειδὴ σᾶς εἶπα αὐτὰ ἡ λύπη ἐγέμισε τὴν καρδίαν σας».

1. Εἶναι μεγάλη ἡ τυραννία τῆς λύπης καὶ χρειαζόμεθα πολλὴν ἀνδρείαν, ὥστε νὰ σταθῶμεν ἀπέναντι ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος μὲ γενναιότητα, καὶ καρπούμενοι τὴν χρησιμότητα ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἀφήνωμεν κατὰ μέρος τὸ περιττὸν καθ' ὅσον ἔχει καὶ κάτι τὸ χρήσιμον· διότι, ὅταν ἀμαρτάνωμεν ἡμεῖς ἢ ἄλλοι, τότε μόνον εἶναι σωστὸν νὰ λυπούμεθα, ὅταν ὅμως περιπέσωμεν εἰς ἀνθρωπίνους καταστάσεις, τότε πλέον εἶναι ἄχρηστος ἡ χρῆσις τῆς λύπης. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τοὺς μαθητάς, ποῦ δὲν ἦσαν ἀκόμη πνευματικὰ τέλειοι, κατεκυρίευσεν αὐτὴ, πρόσεχε πῶς τοὺς διορθώνει μὲ τὴν ἐπίπληξιν· διότι ἐκεῖνοι ποῦ τοῦ ἔκαμαν ἀπειρους ἐρωτήσεις πρὶν ἀπὸ αὐτὸ (καθ' ὅσον ὁ Πέτρος ἔλεγε, «Ποῦ πηγαίνεις;»¹, καὶ ὁ Θωμᾶς, «Δὲν γνωρίζομεν ποῦ πηγαίνεις καὶ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ὁδόν;»², καὶ ὁ Φίλιππος, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου»³), αὐτοὶ τώρα, ἀκούσαντες ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι «θὰ τοὺς ἀφορίσουν»⁴, καὶ ὅτι «θὰ σᾶς μισήσουν»⁵, καὶ ὅτι «ἐκεῖνος ποῦ θὰ σᾶς φονεύσῃ θὰ νομίσῃ ὅτι προσφέρει λατρείαν εἰς τὸν Θεόν»⁶, τόσοσιν πολὺ ἔχασαν τὸ θάρρος των, ὥστε νὰ μείνουν ἄλλοι πλέον καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦν τίποτε νὰ εἰποῦν εἰς αὐτόν. Ἀκριβῶς αὐτὸ λοιπὸν ἐπιτιμῶν ὁ Κύριος, ἔλεγεν· «Αὐτὰ δὲν σᾶς τὰ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, διότι ἤμουν μαζί σας. Τώρα ὅμως μεταβαίνω πρὸς ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἀπέστειλε

ὑπάγεις; Ἄλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.

Δεινὸν γὰρ ἡ τοιαύτη ἀμειρία, δεινόν, καὶ θανάτου κα-
 τασκευαστικόν. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μή πως τῇ
 5 περισσοιτέρα λύπη καιαποθῆ ὁ τοιοῦτος». «Ταῦτα δὲ ἐξ ἀρ-
 χῆς οὐκ εἶπον ὑμῖν», φησί. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐξ ἀρχῆς οὐκ
 εἶπεν; Ἰνα μὴ τις λέγῃ ἀπὸ τῶν πολλάκις συμβάντων στο-
 χαζόμενος ἔλεγε. Καὶ τί δήποτε πράγματι ἐπιχειρεῖ, το-
 σαύτην ἔχοντι δυσκολίαν; Ἦδειν μὲν, φησὶν, αὐτὰ καὶ ἐξ
 10 ἀρχῆς, καὶ οὐ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι οὐκ ἔλεγον, ἀλλ' «ὅτι μεθ'
 ὑμῶν ἤμην». Καὶ τοῦτο ἀνθρωπίνως πάλιν ὥσανεὶ ἔλεγεν·
 «Οἱ ἐν ἀσφαλείᾳ ἦτε, καὶ ἐξὸν ἦν ἐρωτιᾶν, ὅτι ἐβούλεσθε,
 καὶ ἐπ' ἐμὲ ὁ πόλεμος ἅπας ἀνερορίζετο, καὶ περιττὸν ἦν
 εἰπεῖν ταῦτα ἐξ ἀρχῆς». Ἄρ' οὖν τοῦτο οὐκ εἶπεν; οὐχὶ
 15 τοὺς δώδεκα καλέσας ἔλεγεν, «Ἐπὶ ἠγεμόνας καὶ βασιλεῖς
 ἀχθήσεσθε, καὶ μαστιγώσουσιν ὑμᾶς ἐν ταῖς συναγωγαῖς»;
 πῶς οὖν φησιν ὅτι «ἀπ' ἀρχῆς οὐκ εἶπον»; Ὁ-ι μάστιγας
 καὶ ἀπαγωγὰς προανεφώνησεν, οὐ μὴν ὅτι οὕτω δόξει ὁ
 θάνατος αὐτῶν εἶναι περισπούδασιος, ὡς καὶ λαιρείαν τὸ
 20 πράγμα νομίζεσθαι· τοῦτο γὰρ πάντων μᾶλλον ἱκανὸν ἦν
 αὐτοὺς καιαπληῆξαι, εἴ γε ἔμελλον ὡς ἀσεβεῖς καὶ λυμεῶ-
 νες κριθῆσεσθαι. Πρὸς τοῦτοις δὲ κάκεῖνο ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι
 ἐκεῖ μὲν, ἃ παρὰ τῶν ἐθνῶν ἔμελλον πάσχειν, εἶπεν, ἐν-
 ταῦθα δὲ καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ προσέθηκε μετὰ πλείονος τῆς
 25 ὑπερβολῆς, καὶ ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶν ἐδίδαξε.

«Νῦν δὲ ὑπάγω; Ἄλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη
 πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν». Οὐ μικρὰ καὶ αὕτη παραι-
 μυνθία τὸ μαθεῖν αὐτοὺς ὅτι ἤδει τῆς ἀθυμίας τὴν ὑπερβολήν·

7. Β' Κορ. 2, 7.

8. Ματθ. 10, 18· 17.

καὶ κανεὶς ἀπὸ σᾱς δὲν μὲ ἐρωτᾷ· Ποῦ πηγαίνεις; ἼΑλλ΄ ἐπειδὴ σᾱς εἶπα αὐτά, ἡ λύπη ἐγένεμισε τὴν καρδίαν σας».

Πράγματι εἶναι φοβερόν πρᾶγμα ἡ ὑπερβολικὴ λύπη, εἶναι φοβερόν καὶ γίνεται καὶ αἰτία θανάτου. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μὴ τυχόν αὐτὸς καταποθῆ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν λύπην»⁷. «Αὐτὰ δὲ δὲν σᾱς τὰ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχήν», λέγει. Διὰ ποῖον λόγον δὲν τὰ εἶπεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν; Διὰ νὰ μὴ λέγη κανεὶς ὅτι τὰ ἔλεγε συμπεραίνων ἀπὸ αὐτὰ πού πολλές φορές συμβαίνουν. Καὶ διατί τέλος πάντων ἐπιχειρεῖ ἓνα πρᾶγμα πού ἔχει τόσην δυσκολίαν; Τὰ ἐγνώριζον μὲν, λέγει, αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχήν καὶ δὲν τὰ ἔλεγον ὅχι ἐπειδὴ δὲν τὰ ἐγνώριζον, ἀλλ΄ «ἐπειδὴ ἡμουν μαζί σας». Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει ἀνθρωπίνως πάλιν· εἶναι ὡσάν νὰ ἔλεγεν· ἸΕπειδὴ ἦσθε ἀσφαλεῖς καὶ ἡμπορούσατε νὰ μὲ ἐρωτήσετε ὅταν ἠθέλατε, καὶ ὅλος ὁ πόλεμος ἐκσφενδονίζετο ἐναντίον μου, καὶ ἦτο περιττόν νὰ σᾱς τὰ εἰπῶ αὐτά ἀπὸ τὴν ἀρχήν. ἸΑρά γε λοιπὸν δὲν τὸ εἶπεν αὐτό; δὲν ἔλεγε, καλέσας τοὺς δώδεκα, «Θὰ ὀδηγηθῆτε ἐνώπιον ἡγεμόνων καὶ βασιλέων καὶ θὰ σᾱς μαστιγώσουν μέσα εἰς τὰς συναγωγὰς»⁸; Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι «δὲν σᾱς τὸ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχήν; Διότι τότε προεῖπε τὰς μαστιγώσεις καὶ τὴν ὀδηγησίαν των ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν, δὲν εἶπεν ὅμως ὅτι ὁ θάνατός των θὰ θεωρηθῆ τόσον σημαντικός, ὡστε νὰ θεωρῆται τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ λατρεία· διότι αὐτὸ ἦτο περισσότερο ἱκανὸν ἀπὸ ὅλα νὰ καταπλήξῃ αὐτούς, τὸ ἐὰν δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ δικασθοῦν ὡς ἀσεβεῖς καὶ καταστροφεῖς. ἸΕπὶ πλέον δὲ καὶ ἐκεῖνο ἡμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἐκεῖ μὲν εἶπεν αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ πάθουν ἀπὸ τοὺς ἸΕθνικούς, ἐδῶ δὲ ἐπρόσθεσε μὲ ὑπερβολικὸν τόνον καὶ τὰ παθήματά των ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, καὶ τοὺς εἶπεν ὅτι αὐτὰ εὐρίσκονται πολὺ πλησίον.

«Τώρα δὲ μεταβαίνω πρὸς ἐκεῖνον πού μὲ ἀπέστειλε καὶ κανεὶς ἀπὸ σᾱς δὲν λέγει· Ποῦ πηγαίνεις; ἸΑλλ΄ ἐπειδὴ σᾱς τὰ εἶπα αὐτά, ἡ λύπη ἐκυρίευσε τὴν καρδίαν σας». Δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ μικρὰ παρηγορία, τὸ νὰ μάθουν δηλαδὴ ὅτι ἐγνώριζε τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς λύπης των· διότι

- ὑπὸ γὰρ τῆς ἀγωνίας τῆς διὰ τὴν ἐρημίαν τὴν αὐτοῦ, καὶ τοῦ τὰ μέλλοντα ἐκδέχεσθαι στυγροὺς δεινὰ (οὐδὲ γὰρ ἤδεσαν, εἰ δυνήσονται ἀνδρείως ἐνεγκεῖν), ἐξέστησαν. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ μετὰ πάντα εἶπεν αὐτοῖς, διε τοῦ Πνεύματος
- 5 κατηξιώθησαν; Ἴνα μάθῃς ὅτι σφόδρα ἦσαν ἐνάρετοι· εἰ γὰρ, μηδέπω Πνεύματος καταξιωθέντες, οὐκ ἀπεπήδησαν, τῇ λύπῃ καταχωσθέντες, ἐνόησον τίνες ἔμελλον ἔσεσθαι, τῆς χάριτος ἀπολαύσαντες· εἰ γὰρ τότε ἀκούσαντες ἤνεγκαν, τῷ Πνεύματι ἂν τὸ πᾶν ἐλογισάμεθα· νῦν δὲ ὀλό-
- 10 κήσῃς τῆς διανοίας αὐτῶν ἔστιν ὁ καρπός, καὶ σαφὴς τοῦ πόθου τοῦ περὶ τὸν Χριστὸν ἀπόδειξις, γυμνὴν ἔτι τὴν διανοίαν θασανίζομος. «Ἄλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λέγω». Ὅρα πῶς παραμυθεῖται αὐτοὺς πάλιν· ὁ γὰρ τὰ πρὸς χάριν λέγω, φησὶν, ἀλλὰ, κἂν μυριάκις λυτῆσθε, τὸ συμφέρον ἀκοῦσαι δεῖ· ὑμῖν μὲν γὰρ κατὰ γνώμην ἔστιν ἐμὲ
- 15 παρεῖναι, τὸ δὲ συμφέρον ἕτερον· Κηδομένου δὲ ἔστι τὸ μὴ ἐπὶ τοῖς συμφέρουσι τῶν γνωρίμων φεῖδεσθαι καὶ ἀπάγειν τοῦ λυσιτελοῦντος αὐτοῦς· «ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω», φησὶν, «ὁ Παράκλητος οὐ μὴ ἔλθῃ».
- 20 Τί λέγουσιν ἐνταῦθα οἱ τὴν προσήκουσαν περὶ τοῦ Πνεύματος οὐκ ἔχοντες δόξαν; συμφέρει Δεσπότην ἀπελθεῖν, καὶ δοῦλον παραγενέσθαι; Ὅρας πῶς πολὴ τὸ Πνεύματος ἡ ἀξία; «Ἐὰν δὲ ἀπέλθω, πένρω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς». Καὶ τί τὸ κέρδος; Ἐκεῖνος ἐλθὼν ἐλέγξει τὸν κόσμον· τοῦτέ-
- 25 σιν, οὐκ ἀτιμωρητὶ ταῦτα πράξουσιν, ἂν ἐκεῖνος ἔλθῃ· ἱκανὰ μὲν γὰρ καὶ τὰ ἤδη γεγενημένα ἐπιστοιμίσει αὐτοῦς· διὰ δὲ καὶ δι' ἐκείνου ταῦτα γίνηται, καὶ διδάγματα τελειότερα καὶ σημεῖα μείζονα, πολλῶ μᾶλλον κατακριθήσονται, ὁρῶντες

ἡ ἀγωνία διὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτοῦ καὶ ἡ ἀναμονὴ τῶν μελλοντικῶν δεινῶν (διότι δὲν ἐγνώριζον ἐὰν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὰ ὑπομείνουν μὲ ἀνδρείαν) τοὺς ἄφησε καταπλήκτους. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν τὰ εἶπεν αὐτὰ εἰς αὐτοὺς ὅταν ἠξιώθησαν νὰ λάβουν τὸ Πνεῦμα; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἦσαν πάρα πολὺ ἐνάρετοι· διότι, ἐάν, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἀξιωθοῦν νὰ λάβουν τὸ Πνεῦμα, δὲν ἐγκατέλειψαν αὐτόν, κυριευθέντες ἀπὸ τὴν λύπην, σκέψου ποῖοι ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ὅταν θ' ἀπελάμβανον τῆς χάριτος· καθ' ὅσον, ἐὰν τὰ ἤκουον τότε καὶ τὰ ὑπέμενον, τότε τὸ πᾶν θὰ τὸ ἀπεδίδομεν εἰς τὸ Πνεῦμα· τώρα ὅμως ὀλόκληρος ὁ καρπὸς εἶναι τῆς διανοίας των καὶ καθαρὰ ἀπόδειξις τοῦ πόθου των διὰ τὸν Χριστόν, ποὺ ἐβασάνιζε τὴν γυμνὴν ἀκόμη σκέψιν των. «Ἄλλ' ἐγὼ σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν». Πρόσεχε πῶς τοὺς παρηγορεῖ καὶ πάλιν· διότι λέγει· ἴδὲν σᾶς λέγω λόγια ποὺ προκαλοῦν εὐχαρίστησιν, ἀλλά, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι τόσον πολὺ δυσάρεστα αὐτὰ, πρέπει ν' ἀκούσετε αὐτὸ ποὺ σᾶς συμφέρει· διότι σεῖς μὲν ἐπιθυμεῖτε νὰ εἶμαι μαζί σας, τὸ συμφέρον σας ὅμως εἶναι ἄλλο. Γνώρισμα δὲ ἐκείνου ποὺ φροντίζει διὰ φίλους εἶναι τὸ νὰ μὴ παρασύρεται, δι' ἐκεῖνα ποὺ συμφέρουν εἰς αὐτούς, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν των καὶ τοὺς ἀπομακρύνει ἔτσι ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ὠφελεῖ· διότι λέγει· «Ἐὰν ἐγὼ δὲν φύγω ἀπὸ κοντὰ σας ὁ Παράκλητος δὲν θὰ ἔλθῃ».

Τί λέγουν ἐδῶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος; συμφέρει νὰ φύγῃ ὁ Κύριος καὶ νὰ ἔλθῃ ὁ δοῦλος; Βλέπεις πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀξία τοῦ Πνεύματος; «Ἐὰν δὲ ἀπέλθω, θὰ στείλω αὐτόν πρὸς ἐσᾶς». Καὶ ποῖο τὸ κέρδος; Ἐκεῖνος ὅταν θὰ ἔλθῃ θὰ ἐλέγξῃ τὸν κόσμον· δηλαδή, δὲν θὰ τὰ κάνουν αὐτὰ χωρὶς νὰ τιμωρηθοῦν, ἐὰν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος· βέβαια εἶναι ἱκανὰ καὶ τὰ ὅσα ἤδη συνέβησαν νὰ ἀποστομώσουν αὐτούς, ὅταν ὅμως θὰ γίνουν αὐτὰ καὶ δι' ἐκείνου καὶ δοθοῦν διδάγματα τελειότερα καὶ γίνουν μεγαλύτερα θαύματα, πολὺ περισσότερο θὰ κατακριθοῦν, βλέποντες

ιουσαῦτα ἐν τῷ ὀνόματί μου γινόμενα· ὅπερ σαφειτέραν ποιεῖ
 τῆς ἀνασιτάσεως τὴν ἀπόδειξιν· νῦν μὲν γὰρ δύναται λέγειν
 διὸ ὁ τοῦ τέκνονος υἱός, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ
 τὴν μητέρα, διὰ δὲ ἴδωσιν θάνατον λυόμενον, κακίαν ἐκ-
 5 βαλλαμένην, χωλείαν φύσεως διορθουμένην, δαίμονας ἐλαι-
 νομένους, Πνεῦματος χορηγίαν ἄφατον, καὶ ταῦτα πάντα,
 ἐμοῦ καλουμένου, γινόμενα, τί ἐροῦσιν; Ἐμαριτύρησε γὰρ
 περὶ ἐμοῦ καὶ ὁ Πατήρ, μαριτωρήσει δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα·
 καίτοι καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐμαριτύρησεν, ἀλλὰ καὶ νῦν
 10 τοῦτο ποιήσει.

2. Τὸ δὲ «ἐλέγξει περὶ ἁμαρτίας» τοῦτ' ἔστι «Πᾶσιν
 ἀπολογία ἀυτῶν ἐκκόψει, καὶ δείξει πεπλημμεληκότητας ἀ-
 σύγγνωστα· καὶ περὶ δικαιοσύνης, διὸ ἐγὼ πρὸς τὸν Πα-
 τέρα πορεύομαι, καὶ οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με»· τοιτέστιν, ὅτι
 15 ἄληπιον παρεσχόμεν θίον· Καὶ τοῦτο τεκμήριον, τὸ πρὸς
 τὸν Πατέρα πορεύεσθαι· ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ αἰεὶ τοῦτο ἐνε-
 κάλουν, διὸ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἁμαρτω-
 λὸν αὐτὸν ἔλεγον καὶ παράνομον, φησὶν διὸ καὶ ταύτην ἀναι-
 ρήσει τὴν πρόφασιν· εἰ γὰρ τὸ νομίζεσθαι ἐμὲ μὴ εἶναι ἐκ
 20 τοῦ Θεοῦ, τοῦτο παράνομον δείκνυσιν, διὰ δὲ δείξη τὸ Πνεῦ-
 μα ἐκεῖ με ἀπελθόντα, καὶ οὐ πρὸς ὄραν, ἀλλὰ μένοντα ἐ-
 κεῖ (τὸ γὰρ «οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με», τοῦτό ἐστι δηλοῦντιος),
 τί ἐροῦσι λοιπόν; Ὅρα διὰ δύο τοῦτων ἀναιρουμένην τὴν
 πονηρὰν ὑπόφασιν· οὔτε γὰρ τὸ σημεῖα ποιεῖν ἁμαρτωλοῦ
 25 (οὐ γὰρ δύναται ἁμαρτωλὸς σημεῖα ποιεῖν), οὔτε τὸ παρὰ
 Θεῷ εἶναι διὰ παντὸς ἁμαρτωλοῦ. Ὡστε οὐκ ἔτι δύνασθε
 λέγειν διὸ «οὗτος ἁμαρτωλὸς ἐστίν, διὸ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ
 Θεοῦ».

«Περὶ δὲ κρίσεως, διὸ ὁ ἀρχὸν τοῦ κόσμου τοῦτου κέ-
 30 κριται». Πάλιν ἐνιαῦθα τὸν περὶ δικαιοσύνης ἀνακινεῖ λό-
 γον, διὸ κατεπάλασε τὸν ἀντίδικον. Οὐκ ἂν δέ, ἁμαρτωλὸς

9. Πράξ. 2, 1 ε.

10. Ματθ. 3, 17. Μάρκ. 1, 11. Λουκᾶ 3, 22. Ἰω. 1, 32.

τόσα πολλὰ νὰ γίνωνται εἰς τὸ ὄνομά του, πρᾶγμα ποῦ κάμνει σαφεστέραν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεώς του· διότι τώρα μὲν ἤμποροῦν νὰ λέγουν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ξουλουργοῦ, τοῦ ὁποίου ἡμεῖς γνωρίζομεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ὅταν ὁμως ἴδοῦν τὸν θάνατον νὰ καταλύεται, τὴν κακίαν νὰ ἐκδιώκεται, τὴν ἀναπηρίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νὰ θεραπεύεται, τοὺς δαίμονας νὰ ἐκδιώκωνται, τὴν ἀπερίγραπτον χορηγίαν τοῦ Πνεύματος⁹, καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ συμβαίνουν διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός μου, τί θὰ εἰποῦν; Διότι ἐμαρτύρησε δι' ἐμένα ὁ Πατήρ, θὰ μαρτυρήσῃ δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα· ἂν καὶ βέβαια καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμαρτύρησεν¹⁰, ὁμως θὰ τὸ κἀνῃ αὐτὸ καὶ τώρα.

2. Τὸ δὲ «ἐλέγξει περὶ ἁμαρτίας», σημαίνει ὅτι ἔ' ἀποκλείσῃ κάθε δικαιολογίαν των καὶ θὰ δείξῃ ὅτι διέπραξαν πράγματα ἀσυγχώρητα· «καὶ περὶ δικαιοσύνης, διότι ἐγὼ μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε πλέον»· δηλαδὴ ἰσᾶς ἐχάρισα ἀκατάληπτον βίον'. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου· διότι, ἐπειδὴ πάντοτε τὸν ἐκατηγοροῦσαν δι' αὐτό, ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἀποκαλοῦσαν ἁμαρτωλὸν καὶ παράνομον, λέγει ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν θὰ τὴν ἐξαλείψῃ· διότι ἐὰν τὸ νὰ θεωροῦμαι ὅτι δὲν προέρχομαι ἀπὸ τὸν Θεόν, αὐτὸ μὲ δείχνει παράνομον, ὅταν τὸ Πνεῦμα δείξῃ ὅτι μετέβην ἐκεῖ, καὶ ὄχι πρὸς στιγμὴν, ἀλλὰ νὰ παραμένω μονίμως ἐκεῖ (διότι τὸ «οὐκ ἔτι θεωρεῖτε με», αὐτὸ φανερώνει), τί θὰ εἰποῦν πλέον; Πρόσεχε ποῦ μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἀναιρεῖται ἡ πονηρὰ γνώμη αὐτῶν· διότι οὔτε ἡ ἐπιτέλεισις θαυμάτων εἶναι γνώρισμα ἁμαρτωλοῦ (καθ' ὅσον δὲν ἤμπορεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ κάμνῃ θαύματα), οὔτε εἶναι γνώρισμα ἁμαρτωλοῦ τὸ νὰ εὐρίσκεται κανεὶς διαρκῶς πλησίον τοῦ Θεοῦ. Ὡστε δὲν ἤμπορεῖτε πλέον νὰ λέγετε ὅτι ἑαυτὸς εἶναι ἁμαρτωλός, ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν'.

«Θὰ κρίνῃ δὲ τὸν κόσμον καὶ περὶ κρίσεως, διότι κατεκρίθη ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου αὐτοῦ». Πάλιν ἐδῶ κάμνει λόγον περὶ δικαιοσύνης, διότι κατενίκησε τὸν ἀντίδικόν του.

ὦν, καιεπάλαισεν ὅπερ οὐδὲ δίκαιός τις ἀνθρώπων ποιῆσαι ἴσχυσεν. Ὅτι γὰρ καιακέκρικαι δι' ἐμέ, εἴσονται οἱ καιαπαιτοῦντες αὐτὸν ὕσιερον, και τὴν ἀνάσιασίν μου σαφῶς εἰδότες, ὅπερ καιακρίνοντός ἐστιν οὐ γὰρ ἴσχυσέ με
 5 καιασχεῖν. Ἐπεὶ οὖν ἔλεγον διαι δαιμόνιον ἔχω, και πλάνος εἰμί, και ταῦτα μειὰ ταῦτα δειχθήσεται ἔωλα θντα· οὐ γὰρ ἂν αὐτὸν εἶλον, εἴ γε ἁμαρτία ὑπεύθυνος ἤμην· ρυνὶ δὲ καιακέκρικαι και ἐκθέβληται. Ἐπι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε καισιάζειν ἄρι». Οὐκοῦν «καιμφέρει
 10 ἐμέ ἀπελθεῖν», εἴ γε τότε μέλλετε καισιάζειν, θταν ἀπέλθω. Και τί γέγονε; Μειζόν σου τὸ Πνεῦμά ἐστιν, διαι ρῦν μὲν οὐ καισιάζομεν, ἐκεῖνο δὲ ἡμᾶς καισιάζειν καιασκευάσει; μειζων ἢ ἐκεῖνου ἐνέργεια και τελειότερα; Οὐ τοῦτο· και γὰρ ἐκεῖνος τὰ ἐμὰ ἐρεῖ. Διαι τοῦτο φησιν· Ἐαφ' ἐαυτοῦ
 15 καιλήσει οὐδέν, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούση καιλήσει, και τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἐμὲ καισιάζει, διαι ἐκ τοῦ ἐμοῦ καιήφεται και ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Πάντα, ὅσα ἔχει ὁ καιτήρ, ἐμὰ ἐστιν».

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν διαι «ἐκεῖνος ὑμᾶς καιδιδάξει και ἀνα-
 20 καινήσει, και ἐν καις θλίψεσιν ὑμᾶς καιραμυθήσεται», ὅπερ αὐτός οὐκ ἐποίησε, και διαι «καιμφέρει ἐμέ ἀπελθεῖν», και ἐκεῖνον ἐλθεῖν», και «ρῦν μὲν οὐ δύνασθε καισιάζειν, τότε δὲ καινήσεσθε», και διαι «καιδηγήσει εἰς καισαν τὴν ἀλήθειαν», ἵνα μή, καιῦτα ἀκούοντες, μειζον τὸ Πνεῦμα ρομίσωσι, και
 25 εἰς ἀσεθείας ὑπόθεσιν ἐσχάτην ἐμπέσωσι, διαι τοῦτο φησιν· Ἐκ τοῦ ἐμοῦ καιήφεται», καιτιέσιν, ἄπερ ἂν εἶπον ἐγώ, καιῦτα καικεῖνος ἐρεῖ. Ὅταν δὲ εἶπῃ, «Οὐδέν ἀφ' ἐαυτοῦ καιλήσει», οὐδέν ἐναντίον, οὐδέν ἴδιον καιρὰ τὰ ἐμὰ φησιν».

Δέν θὰ ἠμποροῦσε δὲ νὰ τὸν κατανικήσῃ, ἐὰν ἦτο ἀμαρτωλός· πρᾶγμα ποῦ οὔτε κανεὶς δίκαιος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κατώρθωσε νὰ τὸ πράξῃ. Τὸ ὅτι βέβαια κατεκρίθη δι' ἐμέ, θὰ τὸ γνωρίσουν ἐκεῖνοι ποῦ θὰ καταπατοῦν αὐτὸν ἀργότερον, καὶ θὰ γνωρίσουν σαφῶς τὴν ἀνάστασίν μου, πρᾶγμα ποῦ εἶναι γνώρισμα κάποιου ποῦ κατακρίνει· διότι δὲν ἠμπόρεσε νὰ μὲ καταβάλῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔλεγον ὅτι ἔχω δαιμόνιον καὶ ὅτι εἶμαι πλάνος καὶ αὐτὰ εἰς τὴν συνέχειαν θ' ἀποδειχθοῦν ὡς ἀστήρικτα· διότι δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸν καταβάλω, ἐὰν ἦμουν ἀμαρτωλός· τώρα ὅμως ἔχει κατακριθῆ καὶ ἔχει ἐκβληθῆ. «Ἐχω πολλὰ ἀκόμη νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖτε ἀκόμη νὰ τὰ κατανοήσετε». Λοιπὸν «σᾶς συμφέρει ἐγὼ νὰ ἀπέλθω», ἐφ' ὅσον τότε πρόκειται νὰ τὰ κατανοήσετε, ὅταν θὰ ἀπέλθω. Καὶ τί ἔχει συμβῆ; Εἶναι ἀνώτερον τὸ Πνεῦμα ἀπὸ σένα, ἀφοῦ τώρα μὲν δὲν τὰ κατανοοῦμεν, ἐνῶ ἐκεῖνο θὰ μᾶς προετοιμάσῃ νὰ τὰ κατανοήσωμεν; εἶναι ἀνωτέρα καὶ τελειότερα ἢ ἐνέργεια ἐκείνου; Δὲν εἶναι αὐτό· καθ' ὅσον καὶ ὁ Παράκλητος θὰ εἰπῆ αὐτὰ ποῦ σᾶς λέγω ἐγώ. Διὰ τοῦτο λέγει· «Δὲν θὰ εἰπῆ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' ὅσα θ' ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν Πατέρα ἐκεῖνα θὰ σᾶς εἰπῆ καὶ θὰ προαναγγεῖλῃ εἰς ἐσᾶς τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσῃ, διότι θὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου γνώσιν καὶ θὰ σᾶς τὴν ἀναγγεῖλῃ. Ὅλα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, εἶναι ἰδικά μου».

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν ὅτι «ἐκεῖνος θὰ σᾶς διδάξῃ καὶ θὰ σᾶς τὰ ὑπενθυμῆσῃ καὶ θὰ σᾶς παρηγορήσῃ εἰς τὰς θλίψεις σας» πρᾶγμα ποῦ αὐτὸς δὲν τὸ ἔκαμε, καὶ ὅτι «σᾶς συμφέρει ἐγὼ νὰ ἀπέλθω», «καὶ ἐκεῖνος νὰ ἔλθῃ» καὶ «τώρα μὲν δὲν ἠμπορῆτε νὰ τὰ ἐννοήσετε, τότε δὲ θὰ ἠμπορέσετε» καὶ ὅτι «θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», διὰ νὰ μὴ θεωρήσουν, ἀκούοντες αὐτά, ἀνώτερον τὸ Πνεῦμα καὶ ὑποπέσουν εἰς τὴν πιὸ φοβερὰν μορφήν ἀσεβείας, διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται»· δηλαδή ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποῦ εἶπα ἐγώ, αὐτὰ καὶ ἐκεῖνος θὰ εἰπῆ. Ὅταν δὲ λέγῃ, «Τίποτε δὲν θὰ εἰπῆ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του», ἐννοεῖ ὅτι τίποτε τὸ ἀντίθετον, τίποτε τὸ ἰδικόν του

“Ὡσπερ οὖν, περὶ ἑαυτοῦ λέγων, «Ἀπ’ ἔμμαντοῦ οὐ λαλῶ», τοῦτό φησιν, ὅτι οὐδὲν ἐκτὸς τῶν τοῦ Πατρὸς, οὐδὲν ἰδιότυπον παρ’ ἐκεῖνον καὶ ἀλλότριον, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ἑμοῦ», ἔξ ὧν ἐγὼ οἶδα, ἐκ τῆς ἐ-
 5 μῆς γνώσεως· μία γὰρ ἑμοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος γνώσις’. «Καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Ἐπῆρεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν· πρὸς οὐδὲν γὰρ οὕτω λίχνον τὸ ἀνθρώπειον γένος, ὡς πρὸς τὸ μανθάνειν τὰ μέλλοντα. Τοῦτο γοῦν συνεχῶς ἠρώτων αὐτόν· «Ποῦ ὑπάγεις;» τίς ἐστὶν ἡ ὁδός; Καὶ
 10 ταύτης οὖν ἀπαλλάτων αὐτοὺς τῆς φροντίδος, λέγει ὅτι ἑπανατά ὑμῖν προερεῖ, ὥστε μὴ ἐμπεσεῖν ἀφυλάκτως’.

«Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει». Πῶς; “Ἐν τῷ ὀνόματι ἐμοῦ δώσει τὰς ἐνεργείας’. Ἐπειδὴ γὰρ μείζονα ἔμελλον ποιεῖν σημεῖα, παραγινομένου τοῦ Πνεύματος, διὰ τοῦτο,
 15 πάλιν τὴν ἰσοτιμίαν εἰσάγων, φησὶν· «Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει». Ποῖαν λέγει «πᾶσαν ἀλήθειαν»; Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο αὐτῷ μαρτυρεῖ, ὅτι αὐτὸς ἡμᾶς «ὁδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν»· αὐτὸς μὲν γὰρ καὶ διὰ τὸ σῶμα περικεῖσθαι, καὶ διὰ τὸ μὴ δόξαι περὶ ἑαυτοῦ λέγειν, καὶ διὰ τὸ μηδέπω αὐτοὺς
 20 τὴν ἀνάστασιν εἰδέναι σαφῶς, καὶ ἀτελεσιτέρους εἶναι, καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα μὴ ὡς παρανομοῦντα δόξωσι κοιλιάζειν, οὐδὲν μέγα ἐφθέγγετο συνεχῶς, οὔτε τοῦ νόμου σαφῶς ἀπέστησεν· ἐπειδὴ δὲ αὐτῶν ἀπεσχίσθησαν οἱ μαθηταί, καὶ ἔξω λοιπὸν ἦσαν ἐκεῖνοι, καὶ πολλοὶ πιστεύειν ἔ-
 25 μελλον, καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἀφίεσθαι, καὶ ἄλλοι ἦσαν οἱ περὶ αὐτοῦ λέγοντες, οὐκ ἔτι αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μεγά-

11. Ἰω. 14, 10.

12. Ἰω. 14, 5 καὶ 13, 36.

δὲν θὰ εἶπῃ, παρὰ αὐτὰ πού εἶπα ἐγώ. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὅταν λέγῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, «Δὲν τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου»¹¹, αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού λέγει δὲν εἶναι ἐκτὸς τῶν λόγων τοῦ Πατρός, τίποτε δὲν ἔχει ἰδιαίτερον πού νὰ εἶναι ἀντίθετον πρὸς ἐκεῖνον καὶ ξένον, ἔτσι καὶ ὅταν ὁμιλῇ περὶ τοῦ Πνεύματος. Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ», σημαίνει, 'ἀπὸ ὅσα ἐγὼ γνωρίζω, ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου γνῶσιν' διότι μία εἶναι ἡ γνῶσις ἡ ἰδική μου καὶ τοῦ Πνεύματος'. «Καὶ θὰ σᾶς ἀναγγεῖλῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν». Ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημά των' διότι τίποτε δὲν λαχταρᾷ τόσον πολὺ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅσον τὸ νὰ μαθαίνη τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν συνεχῶς τὸν ἐρωτοῦσαν' «Ποῦ πηγαίνεις;», ποία εἶναι ἡ ὁδός;¹² Ἀπαλλάσσων λοιπὸν αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὴν τὴν φροντίδα, λέγει ὅτι 'ὅλα θὰ σᾶς τὰ προεῖπῃ, ὥστε νὰ μὴ εὗρεθῆτε ἀπροφύλακτοί'.

«Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσῃ». Πῶς; ἸΜὲ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματός μου θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἔργων'. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιήσῃσιν μεγαλύτερα θαύματα, ὅταν θὰ ἤρχετο τὸ Πνεῦμα, διὰ τοῦτο, ἀναφέρων καὶ πάλιν τὴν ἰσοτιμίαν, λέγει' «Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσῃ». Τί ἐννοεῖ λέγων «πᾶσαν ἀλήθειαν»; Καὶ αὐτὸ δηλαδὴ μαρτυρεῖ διὰ τὸν Παράκλητον, ὅτι αὐτὸς θὰ μᾶς «ὀδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν»· ὁ ἴδιος δηλαδὴ ὁ Κύριος καὶ ἐπειδὴ ἔλαβε σάρκα ἀνθρωπίνην καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἐγνώριζον σαφῶς οἱ μαθηταὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἦσαν ἀτελέστεροι πνευματικά, καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὸν τιμωροῦν ὡς παρανομοῦντα, συνεχῶς δὲν ἔλεγε τίποτε μὲ ὑψηλὸν νόημα, οὔτε ἀπεμακρύνθη σαφῶς ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸν νόμον' ὅταν ὁμως ἀπεκόπησαν οἱ μαθηταὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ αὐτοὶ ἦσαν πλέον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐπρόκειτο πολλοὶ νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ συγχωροῦνται τὰ ἀμαρτήματα καὶ ἄλλοι ἦσαν ἐκεῖνοι πού ὠμιλοῦσαν περὶ αὐτοῦ, κατὰ φυσικὸν λόγον δὲν ἔλεγεν αὐτὸς μεγάλους λόγους διὰ τὸν ἑαυτὸν

λα εικότως ἐφθέγγειο. Ὡστε οὐ τῆς ἀγνοίας τῆς ἐμῆς, φησί, τὸ μὴ εἰπεῖν ἄπερ εἰπεῖν ἐχορῆν, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκουόντων ἀσθενείας. Διὰ τοῦτο, εἰπὼν «Ὁδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ἐπήγαγεν· «Ἄφ' ἑαυτοῦ οὐκ ἐρεῖ». Ὅτι γὰρ
 5 οὐ διδασκαλίας τὸ Πνεῦμα δεῖται, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ». Ὡσπερ οὖν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, οὐ μανθάνον παρ' ἐτέρου, οἶδεν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον «ἐκ τοῦ ἑμοῦ λήψεται»; τουτέστι συνωδὰ τοῖς ἐμοῖς
 10 ἐρεῖ. «Πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμά ἐστιν». Ἐπεὶ οὖν ἐμά ἐστιν ἐκεῖνα, ἐκεῖνος δὲ ἐκ τῶν τοῦ Πατρὸς ἐρεῖ, ἐκ τῶν ἐμῶν ἐρεῖ.

3. Διὰ τί δὲ οὐκ ἤρχειο τὸ Πνεῦμα, πρὶν ἢ αὐτὸν ἀπελθεῖν; Ὅτι, οὐπω τῆς καιάρας ἀρθείσης, οὐπω τῆς ἀμαρτίας λυθείσης, ἀλλ' ἔτι πάντων ὑπευθύνων ὄντων τῇ τιμωρίᾳ, οὐκ ἂν παρεγένειο. Δεῖ οὖν, φησί, τὴν ἐχθρὰν λυθῆναι, καὶ καταλλαγῆναι ὑμᾶς τῷ Θεῷ, καὶ τότε δέξασθαι τὸ δῶρον ἐκεῖνο. Διὰ τί δὲ φησι, «Πέμπω αὐτόν»; Τουτέστι, προπαρασκευάσω ὑμᾶς πρὸς τὴν ὑποδοχὴν· πῶς γὰρ τὸ
 20 πανταχοῦ ὄν πέμπεται; Ἄλλως δὲ καὶ τῶν ὑποσιάσεων τὸ διάφορον δείκνυσι. Διὰ δύο δὲ ταῦτα οὕτω φθέγγεται, καὶ ἐπειδὴ οὗτοι δυναποσπάσιως εἶχον, πείθων τοῦ Πνεύματος ἔχεσθαι, καὶ ἵνα αὐτὸ θεραπεύσωσιν ἠδύνατο μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐκεῖνο
 25 συγχωρεῖ θαυματουργεῖν, ἵνα μάθωσιν αὐτοῦ τὴν ἀξίαν· ὥσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἠδύνατο τὰ ὄντα παραγαγεῖν, ὁ δὲ Υἱὸς αὐτὸ ποιεῖ, ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, οὕτω καὶ τοῦτο. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐσαρκώθη, τῷ Πνεύματι τῶν τῶν ἐνέργειαν, καὶ ἐμφράτιων τὰ σίματα τῶν τῶν ἐπόθεισιν

του. Ὡστε, λέγει, δὲν ὀφείλεται εἰς ἰδικὴν μου ἄγνοιαν τὸ νὰ μὴ εἰπῶ ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε νὰ εἰπῶ, ἀλλ' αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ εἶπεν, «Θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ἐπρόσθεσεν· «Δὲν θὰ εἰπῆ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ἔχει ἀνάγκην τὸ Πνεῦμα ἀπὸ διδασκαλίαν, ἄκουσε τὸν Παῦλον ποῦ λέγει· «Ἔτσι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κανεῖς δὲν ἐγνώρισε, παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»¹³. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὸν πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου γνωρίζει χωρὶς νὰ μαθαίνῃ ἀπὸ ἄλλον, ἔτσι καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα «θὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου γνῶσιν»· δηλαδῆ, θὰ εἰπῆ λόγους ποῦ θὰ εἶναι σύμφωνοι μὲ τοὺς ἰδικούς μου. «Ἔτσι, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, εἶναι ἰδικά μου». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνα εἶναι ἰδικά μου, ὁ δὲ Παράκλητος θὰ εἰπῆ τοὺς λόγους τοῦ Πατρὸς, ἄρα θὰ εἰπῆ τοὺς ἰδικούς μου λόγους.

3. Διατί δὲ δὲν ἦρχετο τὸ Πνεῦμα πρὶν ὁ Χριστὸς φύγῃ ἀπὸ τὸν κόσμον; Διότι, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη καταργηθῆ ἡ κατὰρα, καὶ δὲν εἶχεν καταλυθῆ ἡ ἁμαρτία, ἀλλ' ἀκόμη ὅλοι ἦσαν ὑπόλογοι διὰ τιμωρίαν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθῃ. Πρέπει λοιπὸν, λέγει, νὰ καταλυθῆ ἡ ἔχθρα καὶ νὰ συμφιλιωθῆτε σεις μὲ τὸν Θεὸν καὶ τότε νὰ δεχθῆτε τὸ δῶρον ἐκεῖνο. Διατί ὅμως λέγει, «Θὰ στείλω αὐτόν»; Δηλαδῆ θὰ προετοιμάσω ἐσᾶς διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῆτε· διότι πῶς ἀποστέλλεται ἐκεῖνο ποῦ εἶναι παντοῦ παρόν; Ἄλλως τε δὲ δείχνει καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ὑποστάσεων. Διὰ δύο λόγους δὲ τὰ λέγει αὐτὰ ἔτσι, καί, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦσαν στενὰ συνδεδεμένοι μαζί του, νὰ τοὺς πείσῃ νὰ προσκολληθοῦν εἰς τὸ Πνεῦμα, καὶ διὰ νὰ ὑψηρετήσουν αὐτό· διότι ἠμποροῦσε μὲν καὶ ὁ ἴδιος αὐτὰ νὰ τὰ κάνῃ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐπιτρέπει ἐκεῖνο νὰ θαυματοουργῇ, διὰ νὰ μάθουν τὴν ἀξίαν του· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδῆ ὁ Πατήρ ἠμποροῦσε νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑπαρξιν τὰ ὄντα, καὶ ὁ Υἱὸς δὲ κάμνει τὸ ἴδιο, διὰ νὰ μάθουν τὴν δύναμίν του, ἔτσι καὶ αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐσαρκώθη, τηρῶν τὴν ἐνέργειαν διὰ τὸ Πνεῦμα, καὶ κλείων τὰ στόματα ἐκείνων,

τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας εἰς ἀφορμὴν ἀσεθείας λαμβανόντων διὰ γὰρ λέγωσιν διὰ τοῦτο ἐσαρκώθη ὁ Υἱός, ἐπειδὴ καταδεέστερος ἦν τοῦ Πατρὸς, ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς· Τί οὖν ἂν εἴποιτε περὶ τοῦ Πνεύματος; Οὐ γὰρ ἔλαβε σάρκα, καὶ οὐ δῆπου διὰ τοῦτο μεῖζον τοῦ Υἱοῦ αὐτὸ ἐρεῖτε, οὐδὲ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ καταδεέστερον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Βαπτίσματος ἡ Τριάς παραλαμβάνεται· καὶ γὰρ ὁ Πατήρ τὸ πᾶν ἐργάζεσθαι δύναται, καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλὰ, ἐπειδὴ περὶ τοῦ Πατρὸς οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, τὸ δὲ ἀμφίβολον ἦν περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, παρείληπται ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ, ἵνα ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς χορηγίας τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀξίας καταμανθάνωμεν.

Ἐπεὶ, διὰ δύναται ὁ Υἱός καθ' ἑαυτοῦ ταῦτα, ἅπερ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος μετὰ τοῦ Πατρὸς δύναται, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἄκουσον ταῦτα σαφῶς τοῖς γὰρ Ἰουδαίοις ἔλεγεν· «Ἴνα γὰρ ἰδῆτε διὰ ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας», καὶ πάλιν· «Ἴνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε», καὶ «ἐγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς»· εἰτα μετὰ ταῦτα, «ἵνα ζώη», φησὶν, «ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσι». Ἰδῶμεν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιῶν. Πού ἐστιν ἰδεῖν; «Ἐκάστω δὲ ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος», φησί, «δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον»· (ὁ τοίνυν ταῦτα παρέχων καὶ ἁμαρτήματα πολλῶ μᾶλλον ἀφίησιν)· καὶ πάλιν· «Τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιῶν», καὶ «ζωοποιήσκει διὰ τοῦ ἐνοικούντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν», καὶ «τὸ Πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην», καὶ πάλιν· «Εἰ δὲ Πνεῦμα ἄγεσθε, οὐκ ἐστέ ὑπὸ νόμον»· «οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα υἱοθεσίας»· καὶ τότε

14. Μάρκ. 2, 10.

15. Ἰω. 12, 36.

16. Ἰω. 10, 28.

17. Ἰω. 10, 10.

18. Α' Κορ. 12, 7.

19. Ἰω. 6, 63.

20. Ρωμ. 8, 11.

21. Ρωμ. 8, 10.

22. Γαλ. 5, 18.

23. Ρωμ. 8, 15.

πού λαμβάνουν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀπεριγράπτου φιλανθρωπίας ὡς ἀφορμὴν ἀσεβείας· διότι ὅταν λέγουν ὅτι διὰ τοῦτο ἐσαρκώθη ὁ Υἱός, ἐπειδὴ ἦτο κατώτερος τοῦ Πατρὸς, θὰ εἰποῦμεν πρὸς αὐτούς· Τί θὰ ἠμπορούσατε λοιπὸν νὰ εἰπῆτε περὶ τοῦ Πνεύματος; Διότι δὲν ἔλαβε σάρκα καὶ δὲν θὰ εἰπῆτε βέβαια διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτόν, οὔτε τὸν Υἱὸν κατώτερον αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὸ βάπτισμα παραλαμβάνεται ἡ Τριάς· καθ' ὅσον ὁ Πατήρ ἠμπορεῖ νὰ πράξῃ τὸ πᾶν, καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἀλλὰ, ἐπειδὴ περὶ τοῦ Πατρὸς κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει, ἡ δὲ ἀμφιβολία ἦτο περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παρελήφθη εἰς τὴν μυσταγωγίαν, ὥστε κατὰ τὴν κοινωνίαν τῆς χορηγίας τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν νὰ μαθαίνωμεν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀξίας των.

Πράγματι, τὸ ὅτι ἠμπορεῖ ὁ Υἱός νὰ κάμῃ μόνος του αὐτά, πού μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἄκουσε αὐτὰ μὲ σαφήνειαν· διότι εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· «Διὰ νὰ γνωρίσετε λοιπὸν ὅτι ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας»¹⁴· καὶ πάλιν· «Διὰ νὰ γίνετε υἱοὶ φωτός»¹⁵, καὶ «ἐγὼ δίδω εἰς ἐσᾶς ζωὴν αἰώνιον»¹⁶· εἰς τὴν συνέχειαν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ λέγει· «Διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ ἀφθονίαν πνευματικῆς τροφῆς»¹⁷. Ἄς ἰδοῦμεν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα πού κάμνει τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Πού ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἰδοῦμεν; «Εἰς τὸν καθένα δὲ ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος», λέγει, «γίνεται πρὸς τὸ συμφέρον του»¹⁸· (Ἐκεῖνος δηλαδὴ πού παρέχει αὐτά, πολὺ περισσότερον συγχωρεῖ καὶ ἁμαρτήματα)· καὶ πάλιν· «Τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού ζωοποιεῖ»¹⁹, καὶ «Θὰ μᾶς ζωοποιήσῃ διὰ τοῦ Πνεύματός του πού κατοικεῖ μέσα σας»²⁰, καὶ «Τὸ πνεῦμα θὰ δίδῃ ζωὴν αἰώνιον δικαιοθεΐαν διὰ τοῦ Χριστοῦ»²¹· καὶ πάλιν· «Ἐὰν δὲ ὀδηγησθε ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, δὲν εἰσθε ὑπὸ τὴν δουλείαν τοῦ νόμου»²²· «Διότι δὲν ἐλάβετε Πνεῦμα δουλείας πού θὰ σᾶς ἐμπνέῃ φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας»²³· καὶ τότε δὲ ὅλα ὅσα ἐπραττῶν, τὰ

δὲ πάντα, ἅπερ ἐποίουν, παραγενομένου τοῦ Πνεύματος ἐ-
 θαυματουργοῦν· καὶ Κορινθίοις δὲ γράφων ἔλεγε Παῦλος·
 «Ἄλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιάσθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θε-
 5 οῦ ἡμῶν».

Ἐπεὶ οὖν περὶ μὲν Πατὴρὸς πολλὰ ἤκουσαν, καὶ τὸν
 Υἱὸν δὲ εἶδον πολλὰ ἐργασάμενον, περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος
 οὐδὲν οὐδέπω σαφῶς ἤδεσαν, θαυματουργεῖ καὶ τὴν τελείαν
 εἰσάγει γινῶσιν. Ἄλλ' ἵνα μὴ μεῖζον ἐντιϋθεν ὑποπιεύηται,
 10 (ἅπερ ἔφθην εἰπών), διὰ τοῦτό φησιν· «Ὅσα ἂν ἀκούσῃ
 λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ». Ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτό
 ἐστι, πῶς οὐκ ἄτοπον, εἰ τότε ἔμελλεν ἀκούειν, καὶ διὰ τοὺς
 μαθητευομένους; οὐδὲ γὰρ τότε ἔμελλε καθ' ὑμᾶς εἰδέναί,
 εἰ μὴ διὰ τοὺς ἀκουσομένους. Καὶ τί τούτου παρανομώτερον
 15 τοῦ ρήματος γένοιτ' ἂν; Ἄλλως δέ τί καὶ ἔμελλεν ἀκούσε-
 σθαι; οὐ ταῦτα πάντα εἶπε διὰ τῶν προφητῶν; Ἐἴτε γὰρ
 περὶ τῆς τοῦ νόμου λύσεως ἔμελλε διδάσκειν, εἴρητο, εἴτε
 περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ πῆς θεότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς οἰκονο-
 μίας, καὶ ταῦτα εἴρητο· τί γὰρ καὶ τρανότερον ἔμελλε μετὰ
 20 ταῦτα ἐρεῖν; «Καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ». Ἐπιταῦθα μά-
 λιιστα δείκνυσιν αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα, ἐπειδὴ Θεοῦ τοῦτο μά-
 λιιστα ἴδιον, τὸ λέγειν τὰ μέλλοντα. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸ μανθάνοι
 παρ' ἐτέρων, οὐδὲν πλέον ἔξει τῶν προφητῶν ἀλλ' ἐπιταῦθα
 τὴν ἀπρηκρυσταμένην πρὸς τὸν Θεὸν γινῶσιν δηλοῖ, διὰ
 25 δύνατον, ἄλλο τι φθέγγασθαι αὐτόν.

Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», ἦτοι ἐκ τοῦ χαρίσματος
 τοῦ εἰς τὴν σάρκα τὴν ἐμὴν ἐλθόντος, ἢ διὰ ἀπὸ τῆς γνώ-
 σεως, ἧς καὶ ἐγὼ ἔχω, οὐχ ὡς δεόμενος, οὐδὲ ὡς παρ'
 ἐτέρου μαθών, ἀλλ' ὡς μιᾶς οὔσης καὶ τῆς αὐτῆς'. Καὶ
 30 διὰ τί οὕτως εἶπε, καὶ μὴ ἐτέρως; Ὅτι οὐδέπω τὸν περὶ

ἔπραττον μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Πνεύματος· καὶ ὁ Παῦλος δὲ γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἔλεγεν· «Ἀλλ' ἐλούσθητε καὶ ἡγιάσθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μας»²⁴.

Ἐπειδὴ λοιπὸν περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς ἤκουσαν πολλά, καὶ εἶδον τὸν Υἱὸν νὰ ἐπιτελῇ πολλά, ἐνῶ περὶ τοῦ Πνεύματος δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τίποτε σαφῶς, θαυματουργεῖ καὶ παρέχει τὴν τελείαν γνῶσιν. Ἄλλ' ὅμως διὰ νὰ θεωρηθῇ ἕξ αἰτίας αὐτοῦ ἀνώτερον (ὅπως εἶπα προηγουμένως), διὰ τοῦτο λέγει· «Θὰ σὰς εἰπῇ ὅσα θ' ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ σὰς ἀναγγείλῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν». Διότι, ἐὰν δὲν συμβαίνη αὐτό, πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐὰν ἐπρόκειτο τότε ν' ἀκούσῃ τὸ Πνεῦμα τοὺς λόγους τοῦ Πατρὸς καὶ πρὸς χάριν τῶν μαθητῶν; Διότι οὔτε τότε ἐπρόκειτο, σύμφωνα μὲ σὰς, νὰ ἔχη πλήρη γνῶσιν, παρὰ μόνον δι' ἐκείνους ποὺ θὰ ἤκουον. Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ παρανομώτερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια; Ἐξ ἄλλου δέ, καὶ τί ἐπρόκειτο ν' ἀκούσῃ; δὲν τὰ εἶπεν ὅλα αὐτὰ διὰ τῶν προφητῶν; Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ διδάξῃ περὶ τῆς καταργήσεως τοῦ νόμου, αὐτὸ εἶχε λεχθῆ, ἐὰν περὶ τοῦ Χριστοῦ, τῆς θεότητός του καὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ αὐτὰ εἶχον λεχθῆ· τί λοιπὸν τρανότερον ἐπρόκειτο νὰ εἰπῇ μετὰ ἀπὸ αὐτά; «Καὶ θὰ ἀναγγείλῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν». Ἐδῶ δεικνύει κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, ἐπειδὴ γνῶρισμα τοῦ Θεοῦ αὐτὸ εἶναι πρὸ πάντων, τὸ νὰ προλέγῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἐμάθαιεν ἀπὸ ἄλλους, τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν θὰ εἶχεν ἀπὸ τοὺς προφήτας· ἀλλ' ἐδῶ δηλώνει τὴν ἀκριβῆ περὶ Θεοῦ γνῶσιν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰπῇ κάτι τὸ διαφορετικόν.

Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται» σημαίνει «ἀπὸ τὸ χάρισμα ποὺ ἦλθεν εἰς τὴν σάρκα μου, ἢ, ἀπὸ τὴν γνῶσιν ποὺ ἔχω καὶ ἐγώ, ὅχι ὡς νὰ ἔχη ἀνάγκην αὐτῆς, οὔτε ὡς ἐὰν ἔμαθεν αὐτὴν ἀπὸ ἄλλον, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἡ γνῶσις μία καὶ ἡ αὐτή». Καὶ διατί ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὄχι κατ' ἄλλον; Διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τὸν λόγον περὶ

τοῦ Πνεύματος ἤδεσαν λόγον. Διόπερ ἐν κατασκευάζει μόνον, ὥστε ποιενθῆναι αὐτὸν καὶ δεχθῆναι παρ' αὐτῶν, καὶ μὴ σκανδαλισθῆναι· ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν «Εἷς ἐστὶν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, ὁ Χριστός», ἵνα μὴ νομίσωσι παρακούειν, ἐ-
 5 κείνω πειθόμενοι, ἑμία', φησὶν, ἡ ἐμὴ καὶ ἐκείνου διδασκαλία ἐστίν· ἐξ ὧν ἔμελλον ἐγὼ διδάσκειν, ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ αὐτὸς ἐρεῖ. Μὴ δὴ νομίσητε ἕτερα εἶναι τὰ ἐκείνου· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα ἐμὰ ἐσσι, καὶ τὴν ἐμὴν συγκροτεῖ δόξαν· ἐν γὰρ θέλημα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύ-
 10 ματος. Οὕτω καὶ ἡμᾶς εἶναι θούλειαι, λέγων· «Ἴνα ὦσιν ἕν, καθὼς καὶ ἐγὼ καὶ σὺ ἕν ἐσμεν».

4. Οὐδὲν γὰρ ὁμοιότητος ἴσον οὐδὲ συμφωνίας· ὁ γὰρ εἷς, πολλοσὶς ἐστὶν οὕτως· ἂν γὰρ ὁμόφυχοι ὥσι δύο ἢ δέκα, οὐκ ἔ-
 τι εἷς ἐστὶν ὁ εἷς, ἀλλὰ δεκαπλασίων ἕκαστος αὐτῶν γίνεται,
 15 καὶ εὐρήσεις ἐν τοῖς δέκα τὸν ἕνα, καὶ ἐν τῷ ἐνὶ τοὺς δέκα. Καὶ ἐχθρὸν ἔχωσιν, οὐ τῷ ἐνὶ προσβαλῶν, ὡς τοῖς δέκα προσβαλῶν, οὕτως ἀλίσκεται· οὐ γὰρ ὑφ' ἑνὸς θάλλεται μόνον, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δέκα σιομάτων. Ἐπόρησεν ὁ εἷς; Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἐν ἀπορίᾳ· τῷ γὰρ μείζονι μέρει (τοιτέσι τοῖς ἐννέα) εὐ-
 20 πορεῖ, καὶ τὸ ἀποροῦν σιοκιάζεται μέρος, τὸ ἔλαιον, διὰ τοῦ πλείονος τοῦ εὐποροῦντος. Ἐκαστος τοῦτων εἴκοσι χεῖρας ἔχει, καὶ εἴκοσιν ὀφθαλμούς, καὶ πόδας ἰσοσύντους· οὐ γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μόνον ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐτέρων, οὐ τοῖς ἑαυτοῦ βασιάζει ποσίν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐτέρων, οὐ
 25 ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐκείνων. Ψυχὰς ἔχει δέκα· οὐ γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ὑπὲρ αὐτοῦ μεριμνῶσιν. Εἰ δὲ καὶ ἑκατὸν γένοιτο, τὸ αὐτὸ ἔσται πάλιν, καὶ ἐκταθήσεται τὰ τῆς δυνάμεως.

25. Ματθ. 23, 8.

26. Ἰω. 17, 11.

τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἔν μόνον ἐπιδιώκει, ὥστε νὰ γίνῃ αὐτὸς πιστευτὸς καὶ ἀποδεκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγεν, «Ἕνας εἶναι ὁ διδάσκαλός σας, ὁ Χριστὸς»²⁵, διὰ νὰ μὴ τὸ νομίσουν παρακοήν, ἐὰν ὑπακούουν εἰς τὸ Πνεῦμα, ἴμια, λέγει, ἔιναι ἡ διδασκαλία ἡ ἰδική μου καὶ ἐκείνου· ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο ἐγὼ νὰ διδάξω, ἀπὸ τὰ ἴδια καὶ ὁ Παράκλητος θὰ ὁμιλήσῃ. Μὴ νομίσετε λοιπὸν ὅτι διαφορετικὰ εἶναι τὰ διδάγματα τοῦ Παρακλήτου· καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνα ἰδικά μου εἶναι καὶ ἀπαρτίζουν τὴν ἰδικὴν μου δόξαν· διότι ἔν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι θέλει νὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς, λέγων· «Διὰ νὰ εἶναι ἠνωμένοι εἰς ἔν, καθὼς καὶ ἐγὼ καὶ σὺ εἴμεθα ἔν»²⁶.

4. Τίποτε πράγματι δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν συμφωνίαν· διότι ὁ ἕνας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ὁ ἕνας ἐκ τῶν πολλῶν· διότι ἐὰν ὑπάρχουν δύο ἢ δέκα ὁμογνώμονες, δὲν εἶναι ὁ ἕνας πλέον ἕνας, ἀλλὰ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς γίνεται δεκαπλάσιος καὶ θὰ εὐρῆς εἰς τοὺς δέκα τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἕνα τοὺς δέκα. Καὶ ἂν ἔχουν ἐχθρόν, δὲν κατανικᾶται τόσον εὐκόλα ὅταν προσβάλη τὸν ἕνα, ὅσον ὅταν προσβάλη τοὺς δέκα· διότι δὲν βάλλεται μόνον ἀπὸ τὸν ἕνα, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δέκα στόματα. Ἐπτόχαινεν ὁ ἕνας; Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἄπορος· διότι εἶναι εὐπορος ὡς πρὸς τὸ μεγαλύτερον μέρος (δηλαδὴ ὡς πρὸς τοὺς ἑννέα), καὶ τὸ ἄπορον μέρος, δηλαδὴ τὸ μικρότερον, ἐπισκιάζεται διὰ τοῦ μεγαλυτέρου ποῦ εὐπορεῖ. Ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἔχει εἴκοσι χέρια καὶ εἴκοσιν ὀφθαλμοὺς καὶ πόδια ἄλλα τόσα· ἄρα δὲν βλέπει μόνον μὲ τοὺς ἰδικούς του ὀφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς τῶν ἄλλων, δὲν στηρίζεται μόνον εἰς τὰ ἰδικά του πόδια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἄλλων, δὲν ἐργάζεται μόνον μὲ τὰ ἰδικά του χέρια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ χέρια ἐκείνων. Ψυχὰς ἔχει δέκα· ἐπομένως δὲν μεριμνᾷ ὁ ἴδιος μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ αἱ ψυχαὶ ἐκείνων μεριμνοῦν δι' αὐτόν. Ἐὰν δὲ ἤθελε συμβῆ νὰ γίνουν ἑκατόν, τὸ ἴδιο πάλιν θὰ συμβῆ καὶ θὰ ἐπεκταθῆ ἡ δύναμις των.

Είδες ἀγάπης ὑπερβολήν, πῶς ἀκαταγώνιστον ποιεῖ
 τὸν ἕνα καὶ πολλαπλασιῶ; πῶς ὁ εἷς καὶ πανταχοῦ δύναται
 εἶναι; ὁ αὐτὸς καὶ ἐν Περούδι καὶ ἐν Ρώμῃ; καὶ ὅπερ
 φύσις οὐ δύναται, ἡ ἀγάπη δύναται; Τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ ἐν-
 5 ταῦθα ἔσται τὸ δὲ ἐκεῖ· μᾶλλον δὲ ὀλόκληρος ἐνταῦθα
 καὶ ὀλόκληρος ἐκεῖ. Ἐὰν οὖν χιλίους ἔχη φίλους ἢ διοχι-
 λίους, ἐννόησον σοῦ πάλιν ὑπερβήσεται τὰ τῆς δυνάμεως.
 Ὅρας πῶς ἀξητικὸν ἡ ἀγάπη; Τὸ γὰρ θαυμασιὸν τοῦτο
 ἔστι, τὸ χιλιοσὶν ποιῆσαι τὸν ἕνα. Τνος οὖν ἐνεκεν οὐ
 10 κτώμεθα τὴν δύναμιν ταύτην, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ καθισιῶ-
 μεν ἑαυτούς; Τοῦτο δυνασιείας καὶ πλούτου κρεῖττον παν-
 τός, τοῦτο ὑγείας, τοῦτο αὐτοῦ τοῦ φωτὸς πλεῖον, τοῦτο εὐ-
 θυμίας ὑπόθεσις. Μέχρι τίνος εἰς ἕνα καὶ δύο περιισιῶ-
 μεν τὴν ἀγάπην;
 15 Μάθε καὶ ἐξ ἑναντίας τὸ πρᾶγμα. Ἔστω τις
 μηδένα φίλον ἔχων, ὅπερ ἀνοίας ἐστὶν ἐσχάτης, (μω-
 ρὸς γὰρ ἔρεῖ· Ὅνχ ὑπάρχει μοι φίλος)· ὁ τοιοῦτος ποίαν
 ζήσει ζώην; Κἂν γὰρ μυριάκις ἢ πλούσιος ἐν ἀφθονίᾳ
 καὶ τροφῇ, κἂν μυρία ἀγαθὰ κεκτημένος, πάντων ἔρημος
 20 καὶ γυμνὸς καθίσταται. Ἐπὶ δὲ πῶν φίλων οὐχ οὕτως, ἀλ-
 λά, κἂν πένητες ᾧσι, τῶν πλουσίων εὐπορώτεροι τυγχάνουσι·
 καί, ἅπερ αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ οὐκ εἰπεῖν ἐπιχειρεῖ, ταῦτα
 ὁ φίλος ἔρεῖ· καὶ ὅσα οὐ δύναται ἑαυτῷ χαρίσασθαι, δι' ἐ-
 τέρου δυνήσεται, καὶ πολλῶ πλείονα, καὶ πάσης ἡμῖν ἔσται
 25 ἀπολαύσεως καὶ ἀσφαλείας ὑπόθεσις· οὐ γὰρ ἔστι παθεῖν
 κακῶς, ὑπὸ ἰσοσούτοις δορυφόροις φυλατιζόμενον· οὐ γὰρ
 τοιοῦτοι τοῦ βασιλέως οἱ σωματοφύλακες ἀκριβεῖς, ὡς οὐ-
 ται· οἱ μὲν γὰρ ἀνάγκη καὶ φόβῳ τὴν φυλακὴν ἐπιδείκνυν·

Είδες ἀγάπην ὑπερβολικὴν, πῶς κάμνει τὸν ἕνα ἀκατανίκητον καὶ πολλαπλάσιον; πῶς ὁ ἕνας ἠμπορεῖ νὰ εὕρισκεται καὶ παντοῦ; ὁ ἴδιος δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν Περσίαν καὶ εἰς τὴν Ρώμην; καὶ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἐπιτύχη ἢ φύσις, ὅτι τὸ ἐπιτυγχάνει ἡ ἀγάπη; διότι ἡ μὲν φύσις του εὕρισκεται ἐδῶ, ἡ δὲ ἀγάπη του ἐκεῖ μᾶλλον δὲ ὀλόκληρος εὕρισκεται ἐδῶ καὶ ὀλόκληρος ἐκεῖ. Ἐὰν λοιπὸν ἔχη χιλίους φίλους ἢ δύο χιλιάδας, σκέψου πάλιν πόσον αὐξάνεται ἡ δύναμις του. Βλέπεις πόσον αὐξητικὴ εἶναι ἡ ἀγάπη; Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστον, τὸ ὅτι καθιστᾷ τὸν ἕνα ὡσάν νὰ εἶναι χίλιοι. Διατί λοιπὸν δὲν ἀποκτῶμεν αὐτὴν τὴν δύναμιν καὶ δὲν ἀσφαλίζομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας; Αὐτὸ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ κάθε ἐξουσίαν καὶ πλοῦτον, αὐτὸ εἶναι σπουδαιότερον ἀπὸ τὴν ἡγεσίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ φῶς, αὐτὸ εἶναι αἰτία χαρᾶς. Μέχρι πότε θὰ περιορίζωμεν τὴν ἀγάπην μας εἰς ἕνα ἢ δύο;

Μάθε δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίθετον σκοπιάν του. Ἔστω ὅτι κάποιος δὲν ἔχει κανένα φίλον, πρᾶγμα ποῦ εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ φοβερῆς ἀνοησίας (διότι ὁ μωρὸς θὰ εἰπῇ Ἐὐὐ ὑπάρχει δι' ἐμένα φίλος') αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τί ζωὴν θὰ κάμη; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν βαθύπλουτος, καὶ ἂν ἀκόμη ζῆ εἰς τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπέκτησεν ἄπειρα ἀγαθὰ, καταντᾷ ἔρημος καὶ γυμνὸς ἀπὸ ὅλα. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φίλων ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πτωχοί, γίνονται πιὸ πλούσιοι καὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους· καί, ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποῦ ὁ ἴδιος δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ εἰπῇ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, αὐτὰ θὰ τὰ εἰπῇ ὁ φίλος· καὶ ὅσα δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ χαρίσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ἠμπορέσῃ δι' ἄλλου φίλου, καὶ πολὺ περισσότερα, καὶ θὰ γίνῃ δι' ἡμᾶς αἰτία κάθε ἀπολαύσεως καὶ ἀσφαλείας· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πάθῃ κάποιο κακόν, τὴν στιγμὴν ποῦ φυλάσσεται ἀπὸ τόσους δορυφόρους· διότι δὲν ἐπιδεικνύουν τόσῃ φροντίδα οἱ σωματοφύλακες τοῦ βασιλέως, ὅσῃν αὐτοί· διότι ἐκεῖνοι μὲν ἀπὸ ἀνάγκην καὶ φόβον ἀσκοῦν τὴν φρούρησιν, ἐνῶ αὐτοί ἀπὸ εὐνοίαν καὶ ἀγάπην, ποῦ

ται, οί δὲ εὐνοία καὶ ἀγάπη, πολλῶ δὲ φόβῳ τυραννικωτέρα αὐτῆ· κἀκεῖνος μὲν τοὺς φύλακας αὐτοῦ δέδοικεν, οὔτις δὲ τοῦτοις μᾶλλον ἢ ἑαυτῷ θαρρεῖ, καὶ διὰ τούτους οὐδένα τῶν ἐπιβουλεύοντων δέδοικεν.

5 Ἐμπορευομένθα τοίνυν τὴν ἐμπορίαν ταύτην, ὁ πένης, ἵνα τῆς πενίας ἔχη παραμυθίαν ὁ πλούσιος, ἵνα τὸν πλοῦτον ἐν ἀσφαλείᾳ κεκτημένος ᾖ, ὁ ἄρχων, ἵνα μετὰ ἀσφαλείας ἄρχῃ, ὁ ἀρχόμενος, ἵνα εὖμενεῖς ἔχη τοὺς ἄρχοντας. Τοῦτο ἡμερόατος ἀφορμή, τοῦτο πραότητος ὑπόθεσις. Ἐ-
10 πεί καὶ ἐν τοῖς θηρίοις ἐκεῖνα μάλιστα ἐστὶ χαλεπὰ καὶ ἀτίθασα, τὰ μὴ συναγελαζόμενα. Διὰ τοῦτο πόλεις οἰκοῦμεν, καὶ ἀγορὰς ἔχομεν, ἵνα ἀλλήλοις συγγινώμεθα. Τοῦτο καὶ Παῦλος ἐκέλευσε, λέγων· «Μὴ ἐγκαταλιμπάνοντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν»· οὐδὲν γὰρ οὔτως, ὡς μόνωσις, καὶ
15 τὸ ἄσπονδον, καὶ ἀπρόσοιτον. Τί οὖν οἱ μοναχοί, φησί, καὶ οἱ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων κατειληφότες; Οὐδὲ ἐκεῖνοι φίλων εἰσὶ χωρίς, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἔφυγον θορούθους, πολλοὺς δὲ ἔχουσι δημοφύχους, καὶ ἀκριθῶς ἀλλήλοις συνδεδεμένους· καί, ἵνα τοῦτο κατορθώσωσιν, ἀνε-
20 χώρησαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων φιλονεικία πολλὰς ποιεῖ τὰς ἔριδας, διὰ τοῦτο, ἐκ μέσου γενόμενοι, τὴν ἀγάπην γεωργοῦσι μετὰ ἀκριθείας πολλῆς.

Τί οὖν, εἴ τις μόνος εἶη, φησί, κἀκεῖνος μυρίους ἔχει φίλους; Ἐγὼ μὲν γὰρ θούλωμαι, εἰ δυνατόν, καὶ συνδια-
25 τρέθειν ἀλλήλοις εἰδέναι, τέως δὲ μενέτω τὰ τῆς φιλίας ἀκίνητα· οὐ γὰρ ὁ ἰόπος ποιεῖ τοὺς φίλους. Πολλοὺς γοῦν ἔχουσι τοὺς θαναμάζοντας· οὐκ ἂν δὲ ἐθαύμασαν, εἰ μὴ ἐφίλων. Καὶ αὐτοὶ πάλιν ὑπὲρ ἀπάσης εὐχονται τῆς οἰκνυμένης, ὅπερ μέγιστον φιλίας ἐστὶ τεκμήριον. Διὰ τοῦτο καὶ

εἶναι αὐτὴ πολὺ πῖο ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὸν φόβον· καὶ ἐκεῖνος μὲν φοβεῖται τοὺς φύλακάς του, ἐνῶ αὐτὸς ἔχει περισσοτέραν πεποίθησιν εἰς αὐτοὺς μᾶλλον παρὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν φοβεῖται κανένα ἀπὸ ἐκείνους πρὸ τὸν ἐπιβουλεύονται.

Ἄς ἐκμεταλλευθῶμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, ὁ μὲν πτωχὸς διὰ νὰ ἔχη παρηγορίαν εἰς τὴν πτωχείαν του, ὁ πλούσιος διὰ νὰ ἔχη εἰς ἀσφάλειαν τὸν πλοῦτον του, ὁ ἄρχων διὰ νὰ ἀσκῇ τὴν ἐξουσίαν του μὲ ἀσφάλειαν, ὁ ἀρχόμενος διὰ νὰ ἔχη τὴν εὐμένειαν τῶν ἀρχόντων. Αὐτὸ εἶναι ἀφορμὴ ἡμερότητας, αὐτὸ πηγὴ πραότητος. Διότι καὶ μεταξὺ τῶν θηρίων, ἐκεῖνα πρὸ πάντων εἶναι φοβερὰ καὶ ἀτίθασσα, πού δὲν ζοῦν κατὰ ἀγέλας. Διὰ τοῦτο κατοικοῦμεν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἔχομεν ἀγοράς, διὰ νὰ συναναστρεφώμεθα ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἔδωσε καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «Χωρὶς νὰ παραμελῆτε καὶ νὰ ἐγκαταλείπετε τὴν ἀπὸ κοινοῦ συνάθροισίν σας»²⁷· διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον κακόν, ὅσον ἡ μόνωσις, ἡ ἀδιαλλαξία καὶ ἡ ἀποφυγὴ συνάψεως σχέσεως μετὰ συνανθρώπων. Τί συμβαίνει λοιπὸν, λέγει, μὲ τοὺς μοναχοὺς, πού κατέλαβον τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν; Οὔτε ἐκεῖνοι εἶναι χωρὶς φίλους, ἀλλ' ἀπέφυγον μὲν τοὺς θορύβους τῆς ἀγορᾶς, ἔχουν ὅμως πολλοὺς ὁμοψύχους καὶ στενὰ συνδεδεμένους μεταξὺ τῶν· καὶ διὰ νὰ κατορθώσουν αὐτό, ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ὄρη. Διότι, ἐπειδὴ ἡ φιλονεικία διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα δημιουργεῖ πολλὰς ἔριδας, διὰ τοῦτο, ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀσκοῦν τὴν ἀγάπην μὲ πολλὴν φροντίδα.

Τί λοιπὸν; ἐὰν κάποιος, λέγει, εἶναι μόνος καὶ ἐκεῖνος ἔχει ἀπείρους φίλους; Ἐγὼ βέβαια θέλω, ἐὰν εἶναι δυνατόν, καὶ νὰ γνωρίζουν νὰ συναναστρέφονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, πρῶτα ἀπὸ ὅλα ὅμως νὰ εἶναι σταθερὰ ἡ φιλία· διότι δὲ κάμνει τοὺς φίλους ὁ τόπος. Βέβαια οἱ μοναχοὶ ἔχουν πολλοὺς πού τοὺς θαυμάζουν· δὲν θὰ τοὺς ἐθαύμαζον, ἐὰν δὲν τοὺς ἀγαποῦσαν. Καὶ αὐτοὶ πάλιν προσεύχονται δι' ὅλην τὴν οἰκουμένην, πρᾶγμα πού εἶναι μεγίστη ἀπό-

ἐν τοῖς μυστηρίοις ἀσπασόμεθα ἀλλήλους, ἵνα οἱ πολλοὶ γενώμεθα ἐν καὶ ἐπὶ τῶν ἀμνήτων κοινὰς ποιούμεθα τὰς εὐχὰς, λιτανεύοντες ὑπὲρ νοσούντων, καὶ τῶν καρπῶν τῆς οἰκουμένης, καὶ γῆς καὶ θαλάττης. Ὅρας πᾶσαν τῆς ἀγάπης τὴν δύναμιν; ἐν ταῖς εὐχαῖς; ἐν τοῖς μυστηρίοις; ἐν ταῖς παραινέσεσι; Τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν ἀγαθῶν. Ἄν ταύτης ἐχώμεθα μετὰ ἀκριβείας, καὶ τὰ παρόντα καλῶς οἰκονομήσομεν, καὶ τῆς βασιλείας ἐπιτευξόμεθα ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δειξίς φιλίας. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὰ μυστήρια ἀσπαζόμεθα ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ γευώμεθα οἱ πολλοὶ ἓν· καὶ διὰ τοὺς ἀμυήτους κάμνομεν κοινὰς προσευχάς, κάμνομεν δεήσεις ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν, ὑπὲρ τῶν καρπῶν τῆς οἰκουμένης καὶ ὑπὲρ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Βλέπεις ὄλην τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης; εἰς τὰς προσευχάς; εἰς τὰ μυστήρια; εἰς τὰς παραινέσεις; Αὕτη εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν ἀσκοῦμεν αὐτὴν μὲ τὸν πρέποντα τρόπον καὶ τὰ τῆς παρούσης ζωῆς θὰ ρυθμίσωμεν καλῶς καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν οὐράνιον βασιλείαν, τὴν ὁποῖαν εὐχομαί ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μετὰ τοῦ ὁποῖου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΘ'

Ίω. 16, 16 - 33

«Μικρόν και οὐ θεωρεῖτέ με· και πάλιν μικρόν και
ὑπεσθέ με, ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα. Εἶπον οὖν
5 ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους· Τί ἐσιν,
ὃ λέγει Μικρόν;» και τὰ ἐξῆς.

1. Τὴν ὀδυνωμένην ψυχὴν και ἀπὸ ἀθυμίας κατεχο-
μένην πολλῆς οὐδὲν οὕτως εἴωθε καταβάλλειν, ὡς τὰ τὴν
λύπην ἰκκοντα ρήματα, σπρεφόμενα συνεχῶς. Τί δήποτε
10 οὖν ὁ Χριστός, εἰπὼν «ὑπάγω», και «οὐκ ἔτι λαλήσω μεθ'
ὑμῶν», συνεχῶς τὰ αὐτὰ στρέφει, λέγων· «Μικρόν και
οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με», και «ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά
με»; Ὅτι γὰρ αὐτοὺς ἀνεκλήσατο διὰ τῶν περὶ τοῦ Πνεύ-
ματος λόγων, τότε πάλιν αὐτῶν καταβάλλει τὰ φρονήματα.
15 Τίτος οὖν ἐνεκεν τοῦτο ποιεῖ; Βασανίζει τὴν διάνοιαν, και
δοκιμωτέραν ἐργάζεται, και συνεθίζει καλῶς αὐτοὺς ἐν τῇ
τῶν λυπηρῶν ἀκροάσει γενναίως ἐνεγκεῖν αὐτοῦ τὸν χω-
ρισμόν· οἱ γὰρ ἐν τοῖς ρήμασι τοῦτο μελετήσαντες ἔμελλον
και ἐν τοῖς πράγμασι αὐτὸ ραδίως οἴσειν λοιπόν. Εἰ δέ
20 τις ἀκριβῶς ἐξειάσειε, και αὐτὸ τοῦτο παραμυθία ἐστί,
τὸ εἰπεῖν διὰ πρὸς τὸν Πατέρα ἀπέρχομαι· τοῦτο γὰρ δη-
λοῦντος ἦν διὰ οὐκ ἀπολεῖται, ἀλλὰ μετὰστασίς τις ἐσιν
αὐτοῦ ἢ τελευτή. Και ἐτέραν παραμυθίαν αὐτοῖς ἐνέθηκεν·
οὐ γὰρ εἶπε, «Μικρόν και οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με» μόνον,
25 ἀλλὰ και προσέθηκε, «Μικρόν και ὑπεσθέ με», δηλῶν διὰ

ΟΜΙΛΙΑ ΟΘ΄

Ίω. 16, 16 - 33

«Ὀλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον πάλιν θὰ μὲ ἰδῆτε, διότι πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου. Εἶπον λοιπὸν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του μεταξὺ των· Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγει, Μικρόν;» καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Τὴν ψυχὴν ποὺ ὑποφέρει καὶ εἶναι κυριευμένη ἀπὸ λύπην μεγάλην τίποτε συνήθως δὲν τὴν καταβάλλει τόσο, ὅσον τὰ λόγια ποὺ γεννοῦν τὴν λύπην, καὶ ποὺ ἐπαναλαμβάνονται συνεχῶς. Διότι τί τέλος πάντων ἐννοεῖ ὁ Χριστός, εἰπὼν, «πηγαίνω», καὶ «δὲν θὰ ὁμιλῶ πλέον μαζί σας»¹, συνεχῶς τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνει, λέγων, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε», καὶ «διότι πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου»; Διότι, ὅταν ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς μὲ τὰ λόγια του περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τότε πάλιν καταβάλλει τὸ φρόνημα αὐτῶν. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὸ κάμνει αὐτό; Ἄσκει τὴν σκέψιν των καὶ τὴν κάμνει σταθερωτέραν καὶ συνηθίζει αὐτοὺς καλῶς μὲ τὴν ἀκρόασιν τῶν λυπηρῶν νὰ ὑπομείνουν μὲ γενναιότητα τὸν χωρισμὸν αὐτοῦ· διότι, ἐκεῖνοι ποὺ μὲ τὰ λόγια ἐμελέτησαν τὸν χωρισμὸν, ἐπρόκειτο πλέον καὶ εἰς τὴν πράξιν νὰ ὑπομείνουν αὐτὸν εὐκόλως. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἤθελεν ἐξετάσει ἀκριβῶς καὶ τὰ ἴδια τὰ λόγια του «Πρὸς τὸν Πατέρα ἀπέρχομαι», ἀποτελοῦν παρηγορίαν· διότι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἤθελε νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν θὰ ἀπολεσθῆ, ἀλλ' ὁ θάνατός του εἶναι μία κάποια μετάθεσις ἀπὸ ἐδῶ εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀνέφερε δὲ καὶ ἄλλον παρηγορητικὸν λόγον· διότι δὲν εἶπε μόνον, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε», ἀλλὰ καὶ ἐπρόσθεσεν, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ θὰ μὲ ἰδῆτε» μὲ σκοπὸν νὰ δηλώσῃ ὅτι καὶ θὰ

καὶ ἐπανήξει, καὶ πρὸς ὀλίγον ἔσαι ὁ χωρισμός, καὶ διηνεκῆς ἢ μετ' αἰτιῶν συνουσία. Τοῦτο μέντοι οὐ συνειδόν. Ὅθεν καὶ εἰκότως ἄν τις θαυμάσειε πῶς, πολλάκις ταῦτα ἀκούοντες, ὡς μηδὲν ἀκηκοίτες, οὕτως ἀμφιβάλλουσι.

- 5 Πόθεν οὖν οὐ συνίεσαν; Ἡ διὰ τὴν λύπην, ὡς ἔγωγε οἶμαι (αὕτη γὰρ ἐξέβαλλε τῆς διανοίας αὐτῶν τὰ λεγόμενα), ἢ διὰ τὴν ἀσάφειαν τῶν λεγομένων. Διὸ καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς ἰδύο ἐναντία τιθέναι οὐκ ὄντα ἐναντία· εἰ γὰρ ὀφθόμενά σε, φησί, ποῦ ὑπάγεις; εἰ δὲ ὑπάγεις, πῶς ὀφθόμενά
- 10 σε; Διὰ τοῦτο λέγουσιν «Οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ». Ὅτι μὲν γὰρ ἀπιέναι ἔμελλεν ἡδεσαν, ἠγνόουν δὲ ὅτι μετὰ μικρὸν ἤξει πρὸς αὐτούς. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτοῖς, ὅτι οὐ συνειδόν τὸ λεγόμενον. Βουλόμενος γὰρ αὐτοῖς ἐπιπῆξαι τὸ περὶ τοῦ θανάτου δόγμα, τί φησιν; «Ἀμήν, ἀμήν λέγω
- 15 ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηγήσετε ὑμεῖς (ὅπερ ἦν τοῦ θανάτου καὶ τοῦ σταυροῦ), ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται». Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ μὴ θούλεσθαι ταχέως ἐπέτρεχον τῷ πιστεύειν ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται, εἶτα, ἀκούσαντες ὅτι ἀποθανεῖται, ἀμφέβαλλον, οὐκ εἰδότες τί ποτέ ἐστι τὸ «μικρόν», φησί· «Κλαύ-
- 20 σετε καὶ θρηγήσετε· ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται». Εἶτα, δεικνὺς ὅτι μετὰ τὴν λύπην χαρὰ γίνεται, καὶ ὅτι ἡ λύπη τίκει τὴν χαρὰν καὶ ὅτι αὕτη μὲν βραχεῖα, ἡ δὲ ἡδονὴ ἀπέραντος, ἐπὶ παράδειγμα ἤλθε κοσμικόν· καὶ τί φησιν; «Ἡ γυνή, διὰ τὴν λύπην ἔχει». Καὶ κέχρηται
- 25 παραβολῇ, ἣ καὶ οἱ προφῆται συνεχῶς τῇ ὑπερβολῇ τῶν ὠδίνων τὰς ἀθυμίας παραβάλλοντες. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὡδίνας λήφονται ὑμᾶς· ἀλλ' ἡ ὠδὴν τοῦ τόκου γίνεται χαρᾶς αἰτία, ἅμα καὶ τὸν περὶ ἀνασιτάσεως πιστούμε-

ἐπανεῖλθη καὶ ὅτι ὁ χωρισμὸς θὰ εἶναι πολὺ σύντομος, καὶ διαρκῆς ἢ συναναστροφή του μὲ αὐτούς. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν τὸ ἀντελήφθησαν. Ὅθεν πολὺ εὐλόγα θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ θαυμάσῃ, πῶς, ἐνῶ πολλές φορές ἤκουον αὐτὰ τὰ λόγια, εἶναι τέτοια ἢ ἀμφιβολία των, ὡσὰν νὰ μὴ ἤκουσαν τίποτε.

Διατί λοιπὸν δὲν τὸ ἀντελήφθησαν; Ἡ ἐξ αἰτίας τῆς λύπης, ὅπως ἐγὼ νομίζω (διότι ἡ λύπη ἀπεμάκρυνε τὰ λεγόμενά του ἀπὸ τὴν σκέψιν των), ἢ ἐξ αἰτίας τῆς ἀσαφείας τῶν λεγομένων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνόμισαν ὅτι τοὺς εἶπε δύο ἀντίθετα πράγματα, πού ὅμως δὲν εἶναι ἀντίθετα· διότι, λέγει, ἐὰν θὰ σὲ ἰδοῦμεν, ποῦ θὰ ὑπάγῃς; ἐὰν δὲ θὰ ὑπάγῃς, πῶς θὰ σὲ ἰδοῦμεν; Διὰ τοῦτο λέγουν· «Δὲν καταλαβαίνομεν τί λέγει». Διότι, τὸ ὅτι ἐπρόκειτο ν' ἀπέλθῃ τὸ ἐγνώριζον, δὲν ἐγνώριζον ὅμως ὅτι μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτούς. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ τοὺς ἐπιτιμᾷ, διότι δὲν ἀντελείφθησαν τὸ λεγόμενον. Θέλων δηλαδὴ νὰ βάλῃ μέσα των τὴν ιδέαν περὶ τοῦ θανάτου του, τί λέγει; «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι θὰ κλαύσετε καὶ θὰ θρηνήσετε (πρᾶγμα πού ἐδήλωνε τὸν θάνατον καὶ τὸν σταυρόν), ὁ κόσμος ὅμως θὰ χαρῆ». Διότι, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν ἤθελον τὸν θάνατόν του, ἔφθανον εἰς τὸ σημεῖον νὰ πιστεύουν ἀμέσως ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ, εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως, ὅταν ἤκουσαν ὅτι θ' ἀποθάνῃ, ἀμφέβαλλον, μὴ γνωρίζοντες δὲ τί τέλος πάντων σημαίνει τὸ «μικρόν», λέγει· «Θὰ κλαύσετε καὶ θὰ θρηνήσετε, ἀλλ' ἡ λύπη σας θὰ μεταβληθῆ εἰς χαράν». Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι μετὰ τὴν λύπην ἀκολουθεῖ χαρὰ, καὶ ὅτι ἡ λύπη γεννᾷ τὴν χαράν, καὶ ὅτι ἡ μὲν λύπη εἶναι σύντομος, ἡ δὲ ἡδονὴ ἀπέραντος, ἀνέφερε παράδειγμα ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν κόσμον· καὶ τί λέγει; «Ἡ γυναῖκα ὅταν γεννᾷ ἔχει λύπην». Καὶ χρησιμοποιοῦν παραβολήν, πού καὶ οἱ προφῆται ἐχρησιμοποιοῦν, παραβάλλοντες συνεχῶς τὰς θλίψεις μὲ τὸν ὑπερβολικὸν βαθμὸν τῶν ὠδίνων. Αὐτὸ δὲ πού λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἔθ' ὅτι σᾶς κυριεύσουν ὠδίνες, ἀλλ' ἡ ὠδίνη τοῦ τοκετοῦ γίνεται αἰτία χαρᾶς, ἐπιβεβαιῶντων συγχρόνως καὶ τὸν λό-

νος λόγον, καὶ δεικνύς ὅτι τὸ ἐνιεύθεν ἀπελθεῖν ὁμοίον ἐστὶ τῷ ἀπὸ μητρὸς ἀπελθεῖν εἰς λαμπρὸν φῶς· ὡσανεὶ ἔλεγε·
 Ἔμὴ θαυμάσητε ὅτι διὰ λύπης τοιαύτης ἐπὶ τὰ συμφέροντα ὑμᾶς ἄγω· ἐπεὶ καὶ ἡ μήτηρ ἐπὶ τὸ γενέσθαι μήτηρ οὐ-
 5 τως ἔρχεται διὰ λύπης·.

Αἰνίττειται δὲ ἐνιαῦθα καὶ πῖ μουσικόν, ὅτι ἔλυσεν αὐ-
 τὸς τοῦ θανάτου τὰς ᾠδῖνας, καὶ νέον ἄνθρωπον ἀπογεννη-
 θῆναι πεποίηκε. Καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι παρελεύσεται ἡ θλίψις
 μόνον, ἀλλ' οὐδὲ μέμνηται αὐτῆς· τοσαύτη ἡ διαδεχομένη
 10 χαρά. Οὕτω καὶ τοῖς ἁγίοις ἔσται. Καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο
 χαίρει ἡ γυνή, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' ὅ-
 τι αὐτῇ παιδίον ἐτέχθη· ἐπεὶ, εἰ διὰ ποῦτο ἔχαιρεν, οὐδὲν
 ἐκώλυε καὶ ἐφ' ἐτέρα γυναικὶ τιχιούση τὰς μὴ τιχιούσας
 χαίρειν. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτως εἶπεν; Ὅτι εἰς τοῦτο
 15 μόνον παρέλαβε τὸ ὑπόδειγμα, εἰς τὸ δεῖξαι πρόσκαιρον
 μὲν τὴν λύπην, διηνεκῆ δὲ τὴν χαρὰν, καὶ εἰς τὸ μειάσια-
 σιν εἶναι πρὸς ζωὴν, καὶ εἰς τὸ μέγα τῶν ᾠδίνων τὸ κέρ-
 δος. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἔτέχθη παιδίον, ἀλλ' ὅτι «ἄνθρωπος».
 Ἐνιαῦθα γάρ μοι τὴν ἀνάσασιν αἰνίττειται τὴν αὐτοῦ,
 20 καὶ ὅτι οὐκ ἐκείνω τῷ ᾠδίναντι θανάτῳ, ἀλλὰ τῇ βασιλείᾳ
 τίχιεσθαι ἔμελλε. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, Ἐγεννήθη αὐτῇ
 παιδίον, ἀλλ' «ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. Καὶ
 ὑμεῖς οὖν νῦν μὲν λυπήσεσθε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ
 ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται». Εἶτα ὅτι οὐκ ἔτι ἀ-
 25 ἀποθανεῖται δηλῶν, φησί· «Καὶ οὐδεὶς αὐτὴν αἴρει ἀφ' ὑ-
 μῶν. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν». Πά-
 λιν οὐδὲν ἄλλο κατασκευάζει διὰ τούτων, ἢ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ
 ἐστὶ. Τότε γὰρ εἴσαοσθε πάντα λοιπόν.

Τί δέ ἐστιν «Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε»; Οὐ δεήσεσθε με-
 30 σίτου, ἀλλ' ἄρκεϊ, τὸ ὄνομα μόνον εἰπόντας, πάντα λαβεῖν.

γον περι τῆς ἀναστάσεώς του, καὶ δεικνύων, ὅτι ἡ ἀναχώρησίς του ἀπὸ ἐδῶ ὁμοιάζει μὲ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν μήτραν εἰς λαμπρὸν φῶς· εἶναι ὡσάν νὰ τοὺς ἔλεγε· Ἐμὴ θαυμάσετε πού μὲ τέτοιου εἴδους λύπης σᾶς ὁδηγῶ πρὸς αὐτὰ πού σᾶς συμφέρουν· διότι καὶ ἡ μητέρα διὰ νὰ γίνῃ μητέρα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον διέρχεται διὰ μέσου τῆς λύπης.

Ἐπαινίσσεται ἐδῶ καὶ κάποιο μυστικόν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς κατέλυσε τὰς ὡδῖνας τοῦ θανάτου καὶ συνετέλεσε νὰ γεννηθῇ νέος ἄνθρωπος. Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι θὰ παρέλθῃ ἡ θλίψις μόνον, ἀλλ' ὅτι οὔτε κἂν ἐνθυμεῖται αὐτὴν· τόσον μεγάλη εἶναι ἡ χαρὰ πού διαδέχεται αὐτὴν. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῇ καὶ μὲ τοὺς ἀγίους. Καὶ βέβαια ἡ γυναῖκα δὲν χαίρεται δι' αὐτό, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦλθεν ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ διότι ἐγεννήθη παιδίον δι' αὐτὴν· διότι, ἐὰν ἐχαίρετο δι' αὐτό, τίποτε δὲν ἠμποδίζε καὶ δι' ἄλλην γυναῖκα πού γεννᾷ νὰ χαίρωνται ἐκεῖναι πού δὲν γεννοῦν. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον ἔλαβε τὸ παράδειγμα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ μὲν λύπη εἶναι προσωρινή, ἡ δὲ χαρὰ διαρκής, καὶ ὅτι ἀποτελεῖ μετάβασιν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ὅτι εἶναι μέγα τὸ κέρδος ἀπὸ τὰς ὡδῖνας. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἐγεννήθη παιδίον, ἀλλ' «ἄνθρωπος». Ἐδῶ νομίζω ὅτι ὑπαινίσσεται τὴν ἀνάστασίν του, καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γεννηθῇ ὄχι δι' ἐκεῖνον τὸν θάνατον πού ἐγέννησε τὰς ὡδῖνας, ἀλλὰ διὰ τὴν βασιλείαν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, Ἐγεννήθη παιδίον δι' αὐτὴν, ἀλλ' «ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. Καὶ σεῖς λοιπὸν τώρα μὲν θὰ λυπηθῆτε· πάλιν ὅμως θὰ σᾶς ἰδῶ καὶ ἡ λύπη σας θὰ μεταβληθῇ εἰς χαρὰν». Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ πλέον, λέγει· «Καὶ κανεὶς δὲν θ' ἀφαιρέσῃ τὴν χαρὰν ἀπὸ σᾶς. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν θὰ μὲ παρακαλέσετε διὰ τίποτε». Πάλιν τίποτε ἄλλο δὲν θέλει νὰ δείξῃ μὲ αὐτὰ, παρὰ ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι τότε θὰ τὰ γνωρίσετε ὅλα πλέον.

Τί σημαίνει δέ, «Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε»; Δὲν θὰ χρειασθῆτε μεσίτην, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὸν καὶ μόνον νὰ εἰπῆτε

«Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι, ὅσα ἐὰν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου». Δείκνυσι τοῦ ὀνόματος τὴν δύναμιν, εἴ γε, μὴ ὀρώμενος, μηδὲ παρακαλούμενος, ἀλλ' ὀνομαζόμενος μόνον, καὶ παρὰ τῷ Πατρὶ ποιεῖ θαυμασιούς. Πού 5 δὴ τοῦτο γέγονεν; Ἐνθα λέγουσιν «Ἐπίδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ ὁὗς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρορησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου, καὶ ποιεῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου σημεῖα. Καὶ ἐσεῖσθη ὁ ἴσπος, ἔνθα ἦσαν». «Ἐως ἄρτι οὐκ ἤτήσατε οὐδέν». Ἐντεῦθεν δείκνυσιν ὅτι συμφέρει πάλιν αὐτὸν ἀπελ- 10 θεῖν, εἴ γε ἕως τότε οὐδὲν ἤτησαν, τότε δὲ λήφονται πάντα, ὅσα ἂν αἰτήσωσι. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ λοιπὸν οὐ συνέσομαι ὑμῖν, νομίσητε ἐγκαταλελειφθαι τὸ ὄνομά μου μείζονα ὑμῖν δώσει παρορησίαν.

2. Ἐπεὶ οὖν συνεσκιασμένα ἦν τὰ εἰρημένα, φησί «Ταῦ- 15 τα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν, καὶ ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκ ἔτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν». Ἔσται καιρὸς, ὅτε πάντες εἴσεσθε σαφῶς (λέγει δὲ τὸν τῆς ἀνασιάσεως χρόνον)· τότε παρορησίᾳ περὶ τοῦ Πατρὸς ἀναγγελῶ ὑμῖν (καὶ γὰρ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας συνῆν, καὶ διελέχθη αὐτοῖς, συνα- 20 λιζόμενος, καὶ λέγων πᾶ περι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ)· νῦν μὲν γάρ, ἐν φόβῳ ὄντες, οὐ προσέχετε τοῖς λεγομένοις, τότε δέ, ἀνασιάντα ἰδόντες καὶ συνόντες, δυνήσεσθε παρορησίᾳ πάντα μανθάνειν, ὅτι αὐτὸς ὁ Πατὴρ ὑμᾶς φωθήσει, τῆς εἰς ἐμὲ πίστεως θεβαίας γεγεννημένης. «Καὶ οὐκ ἐ- 25 ρωτήσω τὸν Πατέρα». Ἄρκει ἢ εἰς ἐμὲ ἀγάπη προσιῆναι ὑμῶν. «Ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ περιλήκατε καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον. Ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. Πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον, καὶ πορεύσομαι πρὸς τὸν Πατέρα». Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς ἀνασιά-

2. Πράξ. 4, 29· 30· 31.

3. Πράξ. 1, 3· 4.

τὸ ὄνομά μου καὶ ὅλα θὰ τὰ λάβετε. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σὰς λέγω, ὅτι ὅσα ζητήσετε ἀπὸ τὸν Πατέρα μου εἰς τὸ ὄνομά μου». Δείχνει τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματός του, ἐφ' ὅσον βέβαια, χωρὶς νὰ εἶναι ὁρατὸς καὶ χωρὶς νὰ παρακαλῆται, ἀλλὰ ἀναφερόμενον μόνον τὸ ὄνομά του, καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους θαυμαστοὺς ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς. Ποῦ λοιπὸν συνέβη αὐτό; Ἐκεῖ πού λέγουν· «Ρίψε τὸ βλέμμα σου πρὸς τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν καὶ δῶσε εἰς τοὺς δούλους σου νὰ κηρύσσουν μὲ παρρησίαν τὸν λόγον σου, καὶ νὰ κάμνουν εἰς τὸ ὄνομά σου θαύματα. Καὶ ἐσεῖσθη ὁ τόπος ὅπου ἦσαν συγκεντρωμένοι»². «Μέχρι τώρα δὲν ἐζητήσατε τίποτε». Ἐδῶ δείχνει ὅτι συμφέρει πάλιν αὐτὸς ν' ἀπέλθῃ, ἐφ' ὅσον βέβαια μέχρι τότε δὲν ἐζήτησαν τίποτε, τότε δὲ θὰ τὰ λάβουν ὅλα, ὅσα θὰ ζητήσουν. Μὴ νομίσετε δηλαδὴ, ἐπειδὴ πλέον δὲν θὰ εὐρίσκωμαι κοντά σας, ὅτι ἔχετε ἐγκαταλειφθῆ· τὸ ὄνομά μου θὰ σὰς δώσῃ μεγαλυτέραν παρρησίαν.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦσαν συγκαλυμμένα τὰ λεχθέντα, λέγει· «Σὰς τὰ εἶπα αὐτὰ μὲ παραβολικὸν τρόπον, καὶ ἔρχεται ἡ ὥρα πού δὲν θὰ σὰς ὁμιλήσω μὲ παραβολάς». Ἐὰν ἔλθῃ καιρὸς πού ὅλα θὰ τὰ γνωρίσετε μὲ σαφήνειαν (ἐννοεῖ δὲ τὸν χρόνον τῆς ἀναστάσεως)· τότε μὲ σαφήνειαν θὰ σὰς ὁμιλήσω περὶ τοῦ Πατρὸς (καθ' ὅσον ἐπὶ σαράντα ἡμέρας συναναστράφη αὐτοὺς καὶ συνωμίλησε μὲ αὐτοὺς, συντρώγων μὲ αὐτοὺς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ)³· διότι τώρα μὲν, κυριευμένοι ἀπὸ τὸν φόβον, δὲν προσέχετε εἰς τὰ λεγόμενα, τότε ὁμως, ὅταν μὲ ἰδῆτε ἀναστημένον καὶ μὲ συναναστραφῆτε, θὰ ἠμπορέσετε μὲ σαφήνειαν ὅλα νὰ τὰ μάθετε, διότι ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ θὰ σὰς ἀγαπήσῃ, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχη σταθεροποιηθῆ ἡ πίστις σας εἰς ἐμένα'. «Καὶ δὲν θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα». Ἄρκει ἡ ἀγάπη σας πρὸς ἐμένα νὰ σὰς συμπαρασταθῆ. «Διότι σεῖς μὲ ἠγαπήσατε καὶ ἐπιστεύσατε ὅτι ἐξῆλθον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐκ τὸν Πατέρα ἐξῆλθον καὶ ἦλθα εἰς τὸν κόσμον. Πάλιν ἀφήνω τὸν κόσμον καὶ πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἦτο τυχαία ἡ παρηγορία πού

σεως λόγος οὐχ ὡς ἔτυχεν αὐτοὺς παρεμυθεῖτο, καὶ μετὰ
 τούτων τὸ ἀκούειν δι' ἑκαστὸν Θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐκεῖ ὑπά-
 γων», συνεχῶς αὐτὰ περιστρέφει· τὸ μὲν γὰρ ἠγγυᾶτο δι'
 ὁρθῶς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, τὸ δὲ δι' μέλλουσι ἐν ἀσφα-
 5 λείᾳ εἶναι. Ὅτε μὲν εὖν ἔλεγε, «Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ
 με· καὶ μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με», εἰκότως ἠγγύουν, νῦν δὲ
 οὐκ ἔτι.

Τί δέ ἐστιν, «Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε»; Οὐκ ἐρεῖτε, «Δεῖ-
 ξον ἡμῖν τὸν Πατέρα σου», καὶ «ποῦ ὑπάγεις;»· δι' πᾶσαν
 10 εἴσοσθε τὴν γνῶσιν, καὶ διακείσεται πρὸς ὑμᾶς ὁ Πατήρ,
 ὡσερ καὶ ἐγώ. Τοῦτο μάλιστα αἰτιοῦσθε ἀναπνεῦσαι ἐποίησε,
 τὸ μαθεῖν δι' ἑαυτῶν Πατρί ξοῦναι φίλοι. Διὸ λέγουσι «Νῦν
 οἴδαμεν δι' οἴδας πάντα». Ὅρας δι' πρὸς τὸ ὑφοροῦν
 τῆς διανοίας ἀπεκρίνατο; «Καὶ οὐ χρειαν ἔχεις, ἵνα τίς σε
 15 ἐρωτῇ»· τουτέστι, πρὶν ἢ ἀκοῦσαι, οἴδας τὰ σκανδαλίζοντα
 ἡμᾶς, καὶ ἀνέπασσας, ἐπειδὴ εἶπες· «Ὁ Πατήρ ὑμᾶς φι-
 λεῖ, δι' ἐμὲ πεφύληκατε». Μειὰ τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα, τότε
 λέγουσι «Νῦν οἴδαμεν». Ὅρας πῶς ἀτελῶς εἶχον; Εἶτα,
 ἐπειδὴ ὡσερ τινὰ χάριν αὐτῶν παρέχοντες λέγουσι, «Νῦν
 20 οἴδαμεν», λέγει· Ἐπειδὴ δεῖσθε ἐτέρων, ὡσερ ἐπὶ τὸ τέ-
 λειον ἐλθεῖν οὐδὲν οὐδέπω ὑμῖν καιώρθωται. Νῦν οὖν
 προδώσετέ με τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἰσοῦτος ὑμῶν κραιθήσει
 φόβος, ὡσερ μηδὲ μετ' ἀλλήλων δυνηθῆναι ἀναχωρήσαι.
 Ἄλλ' οὐδὲν ἀπὸ τούτων πείσομαι δεινόν·

25 Ὅρας πῶς πάλιν συγκαιθαιτικὸς ὁ λόγος; Τοῦτο γοῦν
 αὐτοῖς καὶ ἐγκαλεῖ, δι' συγκαιθαιτικῶς δέονται διηνεκῶς.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, «Ἴδε νῦν παρηγορία λαλεῖς, καὶ παροι-
 μίαν οὐδεμίαν λέγεις, καὶ διὰ τοῦτο πιστεύομέν σοι», δεῖ-
 κνυσιν δι' νῦν, δι' πιστεύουσιν, οὐπω πιστεύουσιν, οὐδὲ
 30 προσίεται αὐτῶν τὰ ῥήματα. Ταῦτα λέγει, εἰς ἕτερον αὐτοὺς

4. Ἰω. 14, 8.

5. Ἰω. 14, 15.

ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεώς του, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὸ ὅτι ἤκουον ὅτι «ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξῆλθον καὶ ἐκεῖ πηγαίνω», συνεχῶς αὐτὴν ἐπαναλαμβάνει· διότι τὸ μὲν ἓνα ἐπεβεβαίωνεν ὅτι ὀρθῶς πιστεύουν εἰς αὐτόν, τὸ δὲ ἄλλο ὅτι πρόκειται νὰ εἶναι εἰς ἀσφάλειαν. Ὅταν λοιπὸν ἔλεγεν, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ μὲ ἰδῆτε», πολὺ εὐλογα ἀγνοοῦσαν τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν, τῶρα ὁμως ὄχι πλέον.

Τί σημαίνει δέ, «Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε»; Δὲν θὰ εἰπῆτε, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου»⁴, καὶ «ποῦ πηγαίνεις;»⁵· διότι θὰ τὰ γνωρίσετε ὅλα καὶ αἱ διαθέσεις τοῦ Πατρὸς πρὸς ἐσᾶς θὰ εἶναι ὅπως καὶ αἱ ἰδικαί μου. Αὐτὸ πρὸ πάντων ἔκαμεν αὐτοὺς νὰ ἀναπνεύσουν, τὸ νὰ μάθουν ὅτι θὰ γίνουν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Πατέρα. Διὰ τοῦτο λέγουν· «Τώρα γνωρίζομεν ὅτι τὰ γνωρίζεις ὅλα». Βλέπεις ὅτι ἡ ἀπάντησις του ἦτο σύμφωνος πρὸς αὐτὸ ποῦ ἦτο πίσω ἀπὸ τὴν σκέψιν των; «Καὶ δὲν χρειάζεται νὰ σὲ ἐρωτᾷ κανεὶς»· δηλαδή, πρὶν ἀκόμη ἀκούσης, γνωρίζεις ἐκεῖνα ποῦ μᾶς σκανδαλίζουν καὶ μᾶς καθησύχασες μὲ αὐτὰ ποῦ εἶπες· «Ὁ Πατήρ μου σᾶς ἀγαπᾷ ἐπειδὴ ἠγαπήσατε ἐμένα». Μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ τόσα ὑψηλὰ λόγια του, τότε λέγουν· «Τώρα γνωρίζομεν». Βλέπεις πῶς ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς; Ἐπειτα, ἐπειδὴ, ὡσάν νὰ τὸν εὐχαριστοῦν κατὰ κάποιον τρόπον, λέγουν, «τώρα γνωρίζομεν», λέγει· Ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ὥστε νὰ φθάσετε εἰς τὸ τέλος· τίποτε ἀκόμη δὲν κατωρθώσατε. Τώρα λοιπὸν θὰ μὲ παραδώσετε εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τόσος φόβος θὰ σᾶς κυριεύσῃ, ὥστε οὔτε ὅλοι μαζὶ θὰ ἠμπορέσετε νὰ ἀναχωρήσετε. Ἄλλὰ δὲν θὰ πάθω ἀπὸ αὐτὰ κανὲν κακόν’.

Βλέπεις πῶς πάλιν ὁ λόγος εἶναι συγκαταβατικός; Αὐτὸ βέβαια εἶναι διὰ τὸ ὅποιο τοὺς κατηγορεῖ, ὅτι δηλαδή ἔχουν συνεχῶς ἀνάγκην τῆς συγκαταβάσεώς του. Ἐπειδὴ δηλαδή ἔλεγον, «Νά, τώρα ὀμιλεῖς καθαρὰ καὶ δὲν λέγεις τίποτε παραβολικά, καὶ διὰ τοῦτο σὲ πιστεύομεν», δείχνει ὅτι τώρα, ποῦ πιστεύουν, δὲν πιστεύουν ἀκόμη, οὔτε δέχεται τὰ λόγια των. Αὐτὰ τὰ λέγει μεταφέρων τὴν

παραπέμπων καιρόν. Τὸ δὲ «ὁ Πατήρ μετ' ἐμοῦ ἔσιν» δι'
 αὐτοὺς πάλιν τέθεικε· τοῦτο γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἐβούλετο
 μαθεῖν. Εἶτα, δευτέρως οὖν τὴν τελείαν γνώσιν παραδίδου
 αὐτοῖς ταῦτα λέγων, ἀλλ' ὥστε τὸν λογισμὸν αὐτοῖς μὴ στα-
 5 σιάζειν (εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς λογίζεσθαι ἀνθρώπινά τινα, καὶ
 δι οὐδεμιᾶς ἀπολαύσουσι παρ' αὐτοῦ βοηθείας), φησί· «Ταῦ-
 τα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε»· τοιτέσιν,
 ἵνα μὴ ἐκβάλητέ με τῆς διανοίας ὑμῶν, ἀλλὰ παραδέξησθε.
 Μὴ τοίνυν εἰς δόγμα τις ἐλκείω τὰ λεγόμενα· εἰς γὰρ
 10 ἡμετέραν εἴρηται παράκλησιν καὶ ἀγάπην. Οὐδὲ γὰρ μέχρι
 τούτου, φησί, τοιαῦτα πάσχουσι σιήσεται ὑμῖν τὰ τῶν δει-
 νῶν· ἀλλὰ, ἕως ἂν ἦτε ἐν τῷ κόσμῳ, θλίψιν ἔξετε, οὐ νῦν,
 διε παραδίδομαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα. Ἀλλὰ ἀνάσιτε τῷ
 λογισμῷ· εὐδὲν γὰρ πείσεσθε δεινόν· τοῦ γὰρ Διδασκάλου
 15 περιγενομένου τῶν ἐχθρῶν, οὐ χρὴ τοὺς μαθητὰς ἀλύειν.
 Καὶ πῶς νενίκηκας, εἶπέ μοι, τὸν κόσμον; Εἶπον μὲν ἤδη
 δι τὸν ἄρχοντα αὐτοῦ κατέβαλον κάτω, εἴσεσθε δὲ καὶ ὕ-
 σπερον, πάντων εἰκόντων ὑμῖν καὶ παραχωρούντων.

3. Ἔξεσι δὲ καὶ ἡμᾶς νικᾶν, ἐὰν θουλώμεθα, εἰς
 20 τὸν ἀρχηγὸν τῆς πίστεως ἡμῶν ἀφορῶντας, καὶ ταύτην θα-
 δίζοντας τὴν ὁδόν, ἣν αὐτὸς ἡμῖν ἔειπεν· οὕτως οὐδὲ θά-
 ναιος ἡμῶν περιέσται. Τί οὖν; οὐ τεθνήξαμεν; φησὶν ἀπὸ
 γὰρ τούτου δῆλον δι οὐ περιέσται. Καὶ μὴν τότε ὁ ἀντα-
 γωνιστὴς ἔσται λαμπρός, οὐχ διαν μὴ συμπλακῆ τῷ ἐχθρῷ,
 25 ἀλλ' διαν συμπλακείσ μὴ κατέχηται. Οὐ τοίνυν διὰ τὴν
 συμπλακὴν θνητοί, ἀλλὰ διὰ τὴν νίκην ἀθάνατοι· τότε γὰρ
 ἂν ἦμεν θνητοί, εἰ ἐμένομεν παρ' αὐτῷ διηνεκῶς. Ὡσπερ
 οὖν οὐκ ἂν εἶποιμι τὰ μακροβιώτατα τῶν ζώων ἀθάνατα,

σκέψιν των εἰς ἄλλον καιρόν. Τὸ δὲ «Ὁ Πατήρ μου εἶναι μαζί μου» τὸ ἀνέφερε πάλιν δι' αὐτούς· διότι αὐτὸ ἤθελε μὲ κάθε τρόπον νὰ μάθουν. Ἔπειτα, διὰ νὰ δείξη ὅτι μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ δὲν τοὺς παρέδιδε τὴν τελείαν γνῶσιν, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ νὰ μὴ ἐπαναστατῆ ἢ σκέψις των (διότι φυσικὸν ἦτο νὰ ἤρχοντο εἰς τὴν σκέψιν των ἀνθρώπιναι σκέψεις, καὶ ὅτι δὲν θὰ τύχουν ἀπὸ αὐτὸν καμμίας βοηθείας), λέγει· «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ ἔχετε εἰρήνην μένοντες ἐνωμένοι μαζί μου»· δηλαδή, διὰ νὰ μὴ μὲ βγάλετε ἀπὸ τὴν σκέψιν σας, ἀλλὰ νὰ μὲ παραδεχθῆτε. Νὰ μὴ θεωρήσῃ κανεὶς τὰ λεγόμενα ὡσάν κάποιο δόγμα, διότι ἔχουν λεχθῆ πρὸς παρηγορίαν σας καὶ εἰς ἐνδειξιν ἀγάπης. Διότι, λέγει, δὲν θὰ εἶναι τὰ παθήματά σας τόσο ὑπερβολικά· θὰ σταματήσουν διὰ σᾶς τὰ δεινά· ἀλλ' ὅσον χρόνον θὰ εἴσθε εἰς τὸν κόσμον, θὰ ἔχετε θλίψιν, ὄχι τώρα πού παραδίδομαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα. Ἀλλὰ κρατήσατε ὑψηλὰ τὸ φρόνημά σας· καθ' ὅσον τίποτε τὸ φοβερὸν δὲν θὰ πάθετε· διότι ἀπὸ τὴν στιγμήν πού ὁ διδάσκαλος καταβάλλει τοὺς ἐχθρούς, δὲν πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ λυποῦνται. Καὶ πῶς ἐνίκησες, εἶπέ μου, τὸν κόσμον; Σᾶς εἶπα ἤδη ὅτι κατενίκησα τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου, θὰ τὸ γνωρίσετε δὲ καὶ ἀργότερον, ὅταν ὅλοι θὰ ὑποχωροῦν ἐμπρὸς σας καὶ θὰ ὑπακούουν εἰς σᾶς.

3. Εἶναι δυνατόν καὶ ἡμεῖς νὰ νικῶμεν, ἐὰν θέλωμεν, ἔχοντες ἐστραμμένα τὰ βλέμματά μας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς πίστεώς μας καὶ βαδίζοντες αὐτὴν τὴν ὁδὸν πού μᾶς ἐχάραξεν αὐτός· ἔτσι οὔτε ὁ θάνατος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς νικήσῃ. Τί λοιπόν; δὲν θὰ πεθάνωμεν; λέγει· διότι ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν ὅτι δὲν θὰ μᾶς νικήσῃ. Καὶ ὁμως τότε ὁ ἀνταγωνιστὴς θὰ εἶναι λαμπρός, ὄχι ὅταν δὲν συμπλακῆ μὲ τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' ὅταν συμπλακῆ καὶ δὲν καταβληθῆ. Δὲν εἴμεθα δηλαδή θνητοὶ ἐξ αἰτίας τῆς συμπλοκῆς, ἀλλ' ἀθάνατοι ἐξ αἰτίας τῆς νίκης μας πρὸς αὐτόν· διότι τότε θὰ συνέβαινε νὰ εἴμεθα θνητοί, ἐὰν ἐμένομεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν του διαρκῶς. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ ὀνομάσω ἀθάνατα τὰ ζῶα πού ζοῦν

καίτοι γε πολὺν γέμοντα χρόνον ἔξω θανάτου, οὕτως οὐδὲ
 θνητὸν διὰ τὸ λύεσθαι θανάτῳ, τὸν μέλλοντα μετὰ τὸν θά-
 ναιον ἀνίστασθαι· εἶπε γάρ μοι, εἴ τις πρὸς ὀλίγον ἐρυθρία-
 σειε, τοῦτον οὕτω καλέσομεν διηνεκῶς ἐρυθρόν; Οὐδαμῶς·
 5 οὐ γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα ἕξις. Εἴ τις ὠχρὸς γένοιτο, τοῦ-
 τον ἰκτεριῶντα προσερούμεν; Οὐδαμῶς· πρόσκαιρον γὰρ τὸ
 πάθος. Οὐκοῦν οὐδὲ θνητὸν καλέσει τὸν ἐν λόγῳ χρόνῳ
 γενόμενον ἐν θανάτῳ· ἐπεὶ καὶ τοὺς καθεύδοντας οὕτως
 ἐρούμεν· τεθνήκασσι γάρ, ὡς εἶπεῖν, καὶ εἰσὶν ἀνενέργητοι.
 10 Ἀλλὰ φθείρει τὰ σώματα; Καὶ τί τοῦτο; οὐ γάρ ἵνα φθο-
 ρᾷ μείνη, ἀλλ' ἵνα βελτίῳ γένηται.

Νικήσωμεν τοίνυν τὸν κόσμον πρὸς ἀθανασίαν δράμω-
 μεν· ἀκολουθήσωμεν τῷ βασιλεῖ· σιήσωμεν αὐτῷ τρόπαιον·
 καταφρονήσωμεν αὐτοῦ τῶν ἡδονῶν. Καὶ οὐ δεῖ πόνων·
 15 μεταδῶμεν τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ νενίκηται ὁ
 κόσμος ἅπας. Ἄν μὴ ἐπιθυμήσης αὐτοῦ, νενίκηται· ἂν κα-
 ταγελάσῃς αὐτόν, ἡττηται. Ξένοι δομέν καὶ παρεπίδημοι
 μηδενὶ τοίνυν τῶν λυπηρῶν ἀλγῶμεν οὐδὲ γάρ, εἴ πατρι-
 δος γενόμενος λαμπρᾶς καὶ προγόνων περιφανῶν εἰς μα-
 20 κράν τινα γῆν ἀπῆλθες, μηδενὶ γνώριμος ὢν, μηδὲ παῖδας
 ἔχων, μηδὲ πλοῦτον, εἰτά τις ὕβρισην, ἤλγησας ἄν, ὡς δι-
 κοι ταῦτα παθῶν· τὸ γὰρ εἰδέναί σαφῶς διὲν ἐν ξένη καὶ
 ἀλλοτριᾷ εἰ πάντα φέρειν εὐκόλως ἔπειθε, καὶ τὸ κατα-
 φρονεῖσθαι, καὶ τὸ πεινῆν καὶ διψῆν, καὶ τὸ δισυῖν παιθεῖν.
 25 Τοῦτο λόγικαι καὶ νῦν, διὲν ξένος εἰ καὶ παρεπίδημος, καὶ
 μηδὲν σε τῶν ἐν τῇ ξένη ταύτῃ θορυβεῖται· καὶ γὰρ πόλιν
 ἔχεις, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός· ἡ δὲ παροί-

πέρα πολλά χρόνια, ἂν καὶ βέβαια μένουν ἔκτος τοῦ θανάτου πολὺν χρόνον, ἔτσι οὔτε θνητὸν ἐκεῖνον ποῦ διαλύεται μὲ τὸν θάνατον σωματικῶς, ἀλλὰ πρόκειται νὰ ἀναστηθῆ μετὰ τὸν θάνατον· διότι εἶπέ μου· ἔάν κάποιος συνέβη νὰ ἔγινεν ἐρυθρὸς δι' ὀλίγον, αὐτὸν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν συνεχῶς ἐρυθρόν; Κάθε ἄλλο· διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι μόνιμον. Ἐάν κάποιος συνέβαινε νὰ γίνῃ ὤχρος, αὐτὸν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν ἰκτερικόν; Καθόλου· διότι τὸ πάθος του εἶναι προσωρινόν. Συνεπῶς οὔτε θνητὸν θὰ ὀνομάσης ἐκεῖνον ποῦ δι' ὀλίγον χρόνον θὰ εὐρεθῆ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ θανάτου· διότι καὶ ἐκείνους ποῦ κοιμῶνται ἔτσι θὰ τοὺς ὀνομάσωμεν καθ' ὅσον ἀπέθανον, τρόποσ τοῦ λέγειν, καὶ εἶναι ἀνενέργητοι. Ἀλλὰ φθείρει τὰ σώματα; Καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; ὄχι διὰ νὰ μείνῃ εἰς τὴν φθοράν, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ ἀνώτερον.

Ἄς νικήσωμεν λοιπὸν τὸν κόσμον· ἄς τρέξωμεν πρὸς τὴν ἀθανασίαν· ἄς ἀκολουθήσωμεν τὸν βασιλέα· ἄς στήσωμεν εἰς αὐτὸν τρόπαιον· ἄς περιφρονήσωμεν τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου. Καὶ δὲν χρειάζονται κόποι· ἄς μεταθέσωμεν τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνικήθη ὅλος ὁ κόσμος. Ἄν δὲν ἐπιθυμήσης τὸν κόσμον, ἐνικήθη· ἂν τὸν καταγελάσης, ἐνικήθη. Εἴμεθα ξένοι καὶ περεπίδημοι· ἄς μὴ θλιβώμεθα λοιπὸν διὰ κανέν ἀπὸ τὰ δυσάρεστα· διότι οὔτε, ἔάν, καταγόμενος ἀπὸ λαμπρὰν πατρίδα καὶ ἐνδόξους προγόνους, συνέβαινε ν' ἀπέλθῃς εἰς κάποιαν μακρινὴν χώραν, χωρὶς νὰ εἶσαι γνωστὸς εἰς κανένα καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃς τέκνα, οὔτε πλούτη, καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἔάν κάποιος σὲ ὕβριζε, θὰ ἐλυπεῖσο, ὡσὰν αὐτὰ νὰ τὰ ἔπαθες εἰς τὴν πατρίδα σου· διότι τὸ νὰ γνωρίζῃς σαφῶς ὅτι εὕρισκεσαι εἰς ξένην καὶ χώραν ἄλλων, θὰ σὲ ἔπειθεν ὅλα νὰ τὰ ὑπομένης μὲ εὐκολίαν, καὶ τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν καὶ ὁποιοδήποτε ἄλλο πάθημα. Αὐτὸ σκέψου καὶ τώρα, ὅτι εἶσαι ξένος καὶ παρεπίδημος καὶ τίποτε νὰ μὴ σὲ ἀνησυχῆ ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὴν ξένην αὐτὴν χώραν· καθ' ὅσον ἔχεις πόλιν τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός· αὐτὴ δὲ ἡ διαμονὴ εἶναι σύντομος καὶ πολὺ μικρά.

κησις αὐτή πρὸς βραχὺ γίνεται καὶ ὀλίγον. Ὁ βουλώμενος τυπείω, ὑβρίζειω, λοιδορείω· ἐν ξένη ἑαμέν καὶ εὐπελῶς ζῶμεν· τὸ γὰρ δεινὸν ἐπὶ τῆς παιρίδος τοῦτο παθεῖν, ἐπὶ τῶν πολιῶν, τίτε ἢ μεγίστη ἀσχημοσύνη καὶ ζημία. Ἐὰν
 5 δὲ ἦ τις, ἔνθα μηδένα γνώριμον ἔχη, πάντα εὐκόλως ὑφίσταται· ἢ γὰρ ὑβρις ἀπὸ τῆς γνώμης τῶν ὑβριζόντων χαλεπωτέρα γίνεται· οἶον, ἐὰν τις, εἰδὼς τὸν ὑπαρχον ὄντα ὑπαρχον, ὑβρίσῃ, τίτε ἢ ὑβρις πικρά· ἐὰν δὲ ἰδιώτην νομίσας ὑβρίσῃ, οὐδὲ ἄφασθαι δύναται τοῦ ταῦτα πάσχοντος.

10 Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς λογισώμεθα· οὐδὲ γὰρ ἴσασιν ὅπερ ἑαμέν οἱ ὑβρισταί, οἶον, ὅτι πολῖται τῶν οὐρανῶν καὶ εἰς τὴν ἄνω ἀπεγεγραμμένοι παιρίδα, καὶ τῶν Χερουβίμ ἔσμεν συγχορευταί. Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν μηδὲ ὑβριν ἠγώμεθα τὴν ὑβριν. Εἰ ἐγνώριζον, οὐκ ἂν ὑβρισαν. Ἀλλὰ πτωχοὺς καὶ
 15 εὐτελεῖς νομίζουσι; Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ταύτην ὑβριν νομίζωμεν· εἶπε γὰρ μοι, εἴ τις ὁδοιπορῶν, παῖδας τοὺς αὐτοῦ φθάσας, ὀλίγον διάστημα ἐν πανδοχείῳ ἐκαθέζετο, περιμένων αὐτούς, εἶτα ὁ πανδοχεύς, ἢ τῶν ὁδοιπόρων τις, ἀγνοῶν ὅστις ἂν εἴη, δυσχεράνειε πρὸς ἐκεῖνον καὶ λοιδορη-
 20 θείη, ἄρα οὐ γελάσεται τὴν ἀγνοίαν ἐκείνου; οὐ τέρπει μᾶλλον αὐτὸν ἢ πλάνη; οὐκ ἐντροφήσει, ὡς ἄλλου τινὸς ὑβριζομένου; Οὕτω καὶ ἡμεῖς πράττωμεν· καὶ γὰρ ἐν πανδοχείῳ καθήμεθα περιμένοντες τοὺς ἡμετέρους, τοὺς ὁδεύοντας τὴν ὁδὸν ταύτην. Ὅταν ὁμοῦ πάντες γενώμεθα, τίτε εἴσονται
 25 τίνας ὑβρίζουσιν. Οἷοι τίτε κάτω νέουσι, τίτε ἐροῦσιν· «Οὗτός ἐστιν, ὃν ἔσχομεν ἡμεῖς οἱ ἄφρονες εἰς γέλωτα».

4. Δύο τοίνυν τοῦτοις παραμνησώμεθα ἑαυτούς, ὅτι τε ἡμεῖς οὐχ ὑβριζόμεθα (οὐ γὰρ ἴσασιν οἵτινές ἐσμεν) καὶ ὅτι, κἂν βουλώμεθα δίκην λαβεῖν, δώσουσιν ὑστερον χαλε-

Αὐτός πού θέλει ἄς μᾶς δέρη, ἄς μᾶς ὑβρίζη, ἄς μᾶς περιφρονῇ· εὕρισκόμεθα εἰς ξένην χώραν καὶ ζῶμεν τελείως ἄσημα· διότι τὸ κακὸν εἶναι νὰ τὸ πάθωμεν αὐτὸ εἰς τὴν πατρίδα μας, μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν μας· τότε εἶναι ἡ μεγίστη προσβολὴ καὶ ζημία. Ἐὰν ὅμως κανεὶς ζῆ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔχει κανένα γνωστόν, ὅλα εὐκόλα τὰ ὑπομένει· διότι ἡ ὕβρις γίνεται βαρυτέρα ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ὑβριζόντων· ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν κάποιος ὑβρίσῃ τὸν ὑπαρχον, γνωρίζων ὅτι εἶναι ὑπαρχος, τότε ἡ ὕβρις εἶναι βαρεῖα· ἐὰν ὅμως ὑβρίσῃ κάποιον θεωρῶν αὐτὸν ιδιώτην, δὲν ἠμπορεῖ οὔτε κἂν νὰ θίξῃ ἐκεῖνον πού δέχεται τὴν ὕβριν.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἄς σκεφθῶμεν· διότι δὲν γνωρίζουν οἱ ὑβρισταὶ αὐτὸ πού εἴμεθα, ὅτι δηλαδὴ εἴμεθα πολῖται τῶν οὐρανῶν καὶ ὅτι εἴμεθα γραμμένοι εἰς τὴν οὐράνιον πατρίδα καὶ ὅτι ἀνήκομεν εἰς τὸν χορὸν τῶν Χερουβίμ. Ἄς μὴ λυπούμεθα λοιπὸν, οὔτε νὰ θεωροῦμεν ὕβριν τὴν ὕβριν. Ἐὰν τὸ ἐγνώριζον αὐτό, δὲν θὰ μᾶς ὕβριζον. Ἀλλὰ μᾶς θεωροῦν πτωχοὺς καὶ ἀσήμους; Οὔτε αὐτὴν λοιπὸν ἄς μὴ τὴν θεωροῦμεν ὕβριν· διότι εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος ὁδοιπόρος, προσπεράσας τοὺς δούλους του, ἐκάθετο δι' ὀλίγον διάστημα εἰς τὸ πανδοχεῖον, περιμένων αὐτοῦς, ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πανδοχεύς ἢ κάποιος ἀπὸ τοὺς ὁδοιπόρους, μὴ γνωρίζων ποῖος εἶναι, τὸν ἐφέρετο ἄπρεπα καὶ τὸν ὕβριζεν, ἄρα γε δὲν θὰ γελάσῃ μὲ τὴν ἄγνοιαν ἐκείνου; δὲν θὰ προκαλέσῃ μᾶλλον εὐχαρίστησιν εἰς αὐτὸν ἢ πλάνη ἐκείνου; δὲν θὰ διασκεδάσῃ ὡσὰν νὰ ὑβρίζεται κάποιος ἄλλος; Ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἄς πράττωμεν· καθ' ὅσον εἰς πανδοχεῖον καθήμεθα, περιμένοντες τοὺς ἰδικούς μας, πού βαδίζουν αὐτὴν τὴν ὁδόν. Ὄταν θὰ εὐρεθῶμεν ὅλα μαζί, τότε θὰ γνωρίσουν ποῖους ὑβρίζουν. Αὐτοὶ τότε θὰ σκύψουν τὸ κεφάλι των κάτω, τότε θὰ εἰποῦν· «Αὐτός εἶναι ἐκεῖνος πού ἡμεῖς οἱ ἄφρονες ἐγελοῦσαμεν τότε»⁶.

4. Ἄς παρηγορήσωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτούς μας μὲ αὐτὰ τὰ δύο, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἡμεῖς δὲν ὑβριζόμεθα (διότι δὲν γνωρίζουν ποῖοι εἴμεθα), καὶ μὲ τὸ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη θέλωμεν νὰ τοὺς τιμωρήσωμεν, θὰ τιμωρηθοῦν ἀργότερα

πωτάτην. Ἄλλὰ μὴ γένοιτό τινα οὕτως ὠμὴν καὶ ἀπάν-
 θρωπον ἔχειν ψυχὴν! Τί οὖν, ἂν παρὰ τῶν ὁμοφύλων ὑ-
 βριζόμεθα; τοῦτο γάρ ἐστι τὸ φορικόν. Τοῦτο μὲν οὖν
 ἐστι τὸ κοῦφον. Τί δήποτε; Ὅτι οὐχ ὁμοίως τοὺς ἀγα-
 5 πωμένους ὑβρίζοντι φέρομεν, καὶ οὐδ' οὐκ ἴσοι. Ταῦτα
 γοῦν, παρακαλοῦντες τοὺς ὑβρισμένους, λέγομεν τὰ ρήμα-
 τα πολλάκις· Ἐπιείκει ἐστὶν ὁ ὑβρικῶς, φέρε γενναίως·
 πατήρ ἐσσι, θεῖός ἐστιν'. Εἰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς
 τὸ ὄνομα δυσωπεῖ, πολλῶ μᾶλλον ἂν εἶπω τούτων γνησιώ-
 10 τερον· οὐ γὰρ ἀδελφοὶ μόνον ἀλλήλοις ἐσμέν, ἀλλὰ καὶ μέλη
 καὶ σῶμα ἓν. Εἰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ ὄνομα δυσωπεῖ, πολλῶ
 μᾶλλον τὸ τοῦ μέλους. Οὐκ ἤκουσας τῆς ἔξω παροιμίας
 λεγούσης δι' οὗτοι τοὺς φίλους μετὰ τῶν ἐλατιωμάτων ἔχειν;
 οὐκ ἤκουσας Παῦλον λέγοντος δι' ἡμεῶν τὰ βάρη βασιά-
 15 ζετε»; οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἐροῶντας; (Ἐναγκάζομαι γάρ, ἐπειδὴ
 ἅψ' ὑμῶν τὸ παράδειγμα σχεῖν οὐκ ἔχομεν, ἐπ' ἐκείνην τὴν
 ὑπόθεσιν τὸν λόγον ἀγαγεῖν. Πιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος,
 οὕτω λέγων· «Εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἶ-
 χουμεν παιδευτάς, καὶ ἐντειρεπόμεθα». Μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο εὐ-
 20 καιρότερον εἰπεῖν, φησὶν, ὅπερ Ῥωμαίοις· «Ὡσπερ», φησὶ,
 «παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ
 ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτω παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν
 δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ». Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς θαρροῦντες ἐ-
 πόμεθα τοῦ παραδείγματος).
 25 Οὐχ ὁρᾷς τοίνυν τοὺς ἐροῶντας, πόσα οὗτοι, πορνῶν γυ-
 ρατικῶν περικαιόμενοι, πάσχουσι δεινά, ραπιζόμενοι, τυπόμε-
 νοι, γελώμενοι, θρονητομένης ἀνεχόμενοι πόρνης, ἀποσιρευο-
 μένης, μυρία ὑβριζούσης; Ἄλλ' ὅμως; κἂν ἕπαξ ἡδύ τι
 καὶ ἡμερον ἴδωσι, πάντα αὐτοῖς ἐν εὐπραγίᾳ, καὶ πάντα

7. Γαλ. 6, 2.

8. Ἐβρ. 12, 9.

9. Ῥωμ. 6, 19.

φοβερώτατα. Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ συμβῆ νὰ μὴ ἔχη κανεὶς τόσον σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον ψυχὴν! Τί λοιπὸν, ἂν ὑβρίζομεθα ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς; διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φορτικόν. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ ἐλαφρὸν. Διατί τέλος πάντων; Διότι δὲν ἀνεχόμεθα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ μᾶς ὑβρίζουν αὐτοὶ ποὺ μᾶς εἶναι ἀγαπητοὶ καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζομεν. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ λόγια λέγομεν πολλές φορές παρηγοροῦντες τοὺς ὑβρισμένους· Ἔδελφός σου εἶναι αὐτός ποὺ σὲ ὕβρισεν, ὑπόμενέ το μὲ γενναιότητα· πατέρας εἶναι, θεῖος εἶναι. Ἐὰν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρός προκαλῆ ἐντροπήν, πολὺ περισσότερο ἂν ἀναφέρω κάτι πιὸ οἰκειότερον· διότι δὲν εἴμεθα μεταξύ μας μόνον ἀδελφοί, ἀλλὰ καὶ μέλη καὶ ἓνα σῶμα. Ἐὰν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ εἶναι ἄξιον σεβασμοῦ, πολὺ περισσότερο τὸ ὄνομα τοῦ μέλους. Δὲν ἤκουσες τὴν παροιμίαν τῶν ἐθνικῶν ποὺ λέγει, ὅτι πρέπει τοὺς φίλους νὰ τοὺς ἀνεχώμεθα μὲ τὰ ἐλαττώματά των; δὲν ἤκουσες τὸν Παῦλον ποὺ λέγει «βαστάζετε ὁ ἓνας τὰ βάρη τοῦ ἄλλου»⁷; δὲν βλέπεις τοὺς ἐρωτευμένους; (Διότι ἀναγκάζομαι, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν παράδειγμα ἀπὸ σαῶς, νὰ μεταφέρω τὸν λόγον εἰς ἐκείνην τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ κάμνει δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἄλλωστε εἶχομεν παιδαγωγούς τοὺς σαρκικούς πατέρας καὶ τοὺς ἐσεβόμεθα»⁸. Μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο εἶναι πιὸ κατάλληλον νὰ εἰποῦμεν, λέγει, ποὺ λέγει εἰς τοὺς Ῥωμαίους· «Ὅπως ἀκριβῶς», λέγει, «παρεδώσατε τὰ μέλη σας ὑπόδουλα εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνομίαν σας, ἔτσι παραδώσατε τώρα τὰ μέλη σας ὑπόδουλα εἰς τὴν δικαιοσύνην»⁹. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν τὸ παράδειγμα μὲ θάρρος).

Δὲν βλέπεις λοιπὸν τοὺς ἐρωτευμένους, πόσα δηλαδὴ κακὰ ὑπομένουν, καταφλεγόμενοι ὑπὸ πορνῶν γυναικῶν, ραπιζόμενοι, δεχόμενοι κτυπήματα, χλευαζόμενοι, ἀνεχόμενοι τὴν ἀκολασίαν τῆς πόρνῆς, τὴν ἀποστροφὴν τῆς καὶ τὰς ἀμετρήτους ὕβρεις τῆς; Ἄλλ' ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμη μία φορὰ ἴδουῖν κάτι τὸ εὐχάριστον καὶ γλυκύ, νοιώθουν εὐτυ-

οἷχεται τὰ πρότερα, καὶ πάντα ἐξ οὐρίων φέρεται, κἂν πε-
 νρία, κἂν νόσος, κἂν ὀτιοῦν τούτοις ἕτερον τὸν γὰρ βίον
 τὸν ἑαυτῶν τίθενται ἄθλιόν τε καὶ μακάριον, ὡς ἂν τὴν
 ἐρωμένην ἔχωσι πρὸς αὐτοὺς διακειμένην. Καὶ σὺ δόξαν
 5 ἴσασιν ἀνθρωπίνην, οὐκ ἀτιμίαν, ἀλλά, κἂν ὑβρίζῃ τις, ὑπὸ
 τῆς πολλῆς ἡδονῆς καὶ τῆς παρ' ἐκείνης εὐημερίας, ἅπαντα
 φέρουσι ραδίως ἐκείνη δὲ κἂν λοιδορήσῃται, κἂν εἰς τὸ
 πρόσωπον πύση, ῥόδοις θάλλεσθαι νομίζουσι, ταῦτα πάσχον-
 τες. Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ περὶ αὐτὴν εὖτω διάκεινται; καὶ
 10 γὰρ τὴν οἰκίαν τὴν ἐκείνης πασῶν εἶναι λαμπροτέραν νο-
 μίζουσι, ἂν πηλίγη ᾖ, κἂν καιαλίπιουσα. Καὶ τί λέγω τοὺς
 τοίχους; Καὶ γάρ, τοὺς τόπους αὐτοὺς, ἔνθα διατριβουσι
 ἐν ἐσπέρα, ὀρῶντες, διανίστανται. Ἐνιαῦθα δέ μοι δότε
 λοιπὸν τὸ ἀπεισιλικὸν εἰπεῖν. Καθάπερ ἐκεῖνός φησιν· «Ὡς-
 15 περ παρεσιήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, οὕτω
 παρασιήσατε τὰ μέλη ὑμῶν τῇ δικαιοσύνῃ», τὸν αὐτὸν τρό-
 πον καὶ γὰρ λέγω· «Ὡς ἠγαπήσαμεν ταύτας, ἀγαπήσωμεν ἀλ-
 λήλους, καὶ οὐδὲν δεινὸν ἠγησόμεθα πάσχειν». Καὶ τί λέγω
 ἀλλήλους· οὕτως ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν.
 20 Ἐφροῖσθε, ἀκούσαντες ὅτι ἰσοῦτιον ἀπαιτῶ μέτρον ἀ-
 γάπης ἐπὶ Θεοῦ, ὅσον περὶ τὴν πόρνην ἐπεδειξάμεθα; Ἄλλ'
 ἐγὼ φροῖτω, ὅτι οὐδὲ ἰσοῦτιον ἐπιδεικνύμεθα. Καί, εἰ βού-
 λεσθε, ἐπεξέλθωμεν τῷ λόγῳ, εἰ καὶ σφόδρα φορτικὸν τὸ
 λεγόμενον. Ἡ ἐρωμένη τοῖς ἐρῶσιν οὐδὲν ὑπισχνεῖται χρη-
 25 σιόν, ἀλλ' ἀτιμίαν καὶ αἰσχύνην καὶ ὕβριν τοῦτο γὰρ εἶναι
 ποιεῖ τὸ προδεσρεύειν πόρνη γυναικί, καταγέλαστον, αἰσχρόν,
 ἄτιμον. Ὁ δὲ Θεὸς οὐρανόν, καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἐπαγγέλλε-
 ται ἀγαθὰ, καὶ υἱὸς ἡμᾶς ἐποίησε, καὶ ἀδελφοὺς τοῦ Μο-
 νογενοῦς, καὶ ζῶντί σοι μυρία παρέσχε, καὶ τελευτῶντι ἀ-
 30 νάσιασιν, καὶ ἰσαῖτα ἐπαγγέλλεται δώσειν ἀγαθὰ, ὅσα μηδὲ

χισμένοι καὶ ὅλα τὰ προηγούμενα ἐξαφανίζονται καὶ ὅλα τὰ θεωροῦν εὐνοϊκά, εἴτε τοὺς εὖρει πτωχεία, εἴτε νόσος, εἴτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο· θεωροῦν δηλαδὴ τὴν ζωὴν των ἀθλίαν ἢ εὐτυχισμένην ἀνάλογα μὲ τὰς διαθέσεις τῆς ἐρωμένης των πρὸς αὐτούς. Καὶ δὲν γνωρίζουν οὔτε ἀνθρωπίνην δόξαν οὔτε ἀτιμίαν, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς ὑβρίζῃ κάποιος τὰ ὑπομένουν ὅλα μὲ εὐκολίαν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἡδονῆς καὶ τῆς εὐτυχίας ἐκ μέρους ἐκείνης· ἐκείνη δὲ καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς ὑβρίσῃ καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς πύσῃ εἰς τὸ πρόσωπον, πάσχοντες αὐτά, νομίζουν ὅτι ραντίζονται μὲ ρόδα. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον, ἐὰν εἶναι τέτοια αἱ διαθέσεις των πρὸς αὐτήν; καθ' ὅσον θεωροῦν τὴν οἰκίαν τῆς λαμπροτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς οἰκίας, εἴτε αὐτὴ εἶναι πηλίνη, εἴτε εἶναι ἐτοιμόρροπος. Καὶ διατί λέγω τοὺς τοίχους; Καθ' ὅσον βλέποντες τοὺς ἰδίους τοὺς τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους συχνάζουν αὐταὶ τὴν ἐσπέραν, ἐρεθίζονται. Ἐδῶ ἐπιτρέψατέ μου πλέον νὰ εἰπῶ τὸ ἀποστολικόν. "Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος λέγει, «Ὅπως ἀκριβῶς παρεδώσατε τὰ μέλη σας ὑπόδουλα εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν, ἔτσι τώρα παραδώσατε τὰ μέλη σας εἰς τὴν δικαιοσύνην»¹⁰, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐγὼ λέγω· "Ὅπως ἠγαπήσαμεν αὐτάς, ἃς ἀγαπήσωμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ ἃς θεωρήσωμεν ὅτι δὲν πάσχομεν κανένα κακόν'. Καὶ διατί λέγω ὁ ἓνας τὸν ἄλλον; ἔτσι ἃς ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν.

Ἐφρίξατε, ἀκούσαντες ὅτι τόσον μέτρον ἀγάπης ζητῶ διὰ τὸν Θεόν, ὅσον ἐπεδείξαμεν διὰ τὴν πόρνην; Ἄλλ' ἐγὼ φρίπτω, διότι οὔτε τόσον ἐπιδεικνύομεν. Καί, ἐὰν θέλετε, ἃς ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα μὲ τὸν λόγον, ἂν καὶ εἶναι πάρα πολὺ βαρὺ τὸ λεγόμενον. Ἡ ἐρωμένη δὲν ὑπόσχεται εἰς τοὺς ἐραστάς τῆς τίποτε τὸ καλόν, παρὰ ἀτιμίαν, αἰσχύνην καὶ περιφρόνησιν· διότι κάμνει ἐκεῖνον, ποὺ συχνάζει εἰς τὴν πόρνην γυναῖκα, καταγέλαστον, αἰσχρὸν καὶ ἄτιμον. Ὁ Θεὸς ὅμως ὑπόσχεται οὐρανόν καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, καὶ μᾶς ἔκαμεν υἱοῦς του καὶ ἀδελφοὺς τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του, καὶ ἐν ὧσιν Ζῆς σοῦ ἐχάρισεν ἀμέτρητα ἀγαθὰ, καὶ ὅταν θ' ἀποθάνῃς ἀνάστασιν, καὶ τόσα πολλὰ ἀγαθὰ

ἐγνοῆσαι δυνατὸν, καὶ τιμίους καὶ αἰδεσίμους ἡμᾶς ποιεῖ.
 Καὶ πάλιν, ἐκείνη δαπανᾷ ἀναγκάζει πάντα τὰ αὐτῶν εἰς
 θάραυρον καὶ ἀπώλειαν, ὁ δὲ Θεὸς σπείρειν κελεύει τὸν
 οὐρανόν, καὶ ἑκατονταπλασίονα δίδωσι καὶ ζωὴν αἰώνιον
 5 πάλιν ἐκείνη ὡς ἀνδραπόδω κέχρηται τῷ φιλοῦντι, τυράν-
 νου παντὸς χαλεπώτερον ἐπιτάτιουσα, ὁ δὲ Θεὸς φησιν
 «Οὐκ ἔτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ἀλλὰ φίλους».

5. Εἶδείτε τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῶν ἐνιαυθὰ κακῶν καὶ
 τῶν ἀγαθῶν τῶν ἐκεῖθεν; Τί οὖν τὰ μετὰ ταῦτα; Ταύτης
 10 μὲν ἕνεκεν καὶ ἀγρυπνοῦσι πολλοί, καί, ὅπερ ἂν ἐπιτάξῃ,
 μετὰ προθυμίας ὑπακούουσι, καὶ οἰκίαν ἀφιᾶσι, καὶ πατέρα,
 καὶ μητέρα, καὶ φίλους, καὶ χρήματα, καὶ προσιασίαν, καὶ
 πάντα ἐν ἀπορίᾳ καὶ ἐρημίᾳ τὰ αὐτῶν, τοῦ δὲ Θεοῦ πολ-
 λάκις ἕνεκεν, μᾶλλον δὲ ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκεν οὐδὲ τρίτην
 15 μοῖραν ἀναλῶσαι αἰρούμεθα τῶν ὄντων, ἀλλὰ πεινῶντα ὄ-
 ρῶντες περιορῶμεν, καὶ παραιρέχομεν γυμνόν, καὶ οὐδὲ λό-
 γου μεταδίδομεν. Ἐπίσης δὲ κἂν θεραπεινίδα ἴδωσιν οἱ
 ἐρασταί, καὶ βάρβαρον, ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἐσιῶτες, ὥσπερ
 ἐγκαλλωπιζόμενοι, καὶ ἀγαλλόμενοι διαλέγονται, μακρῶν λό-
 20 γων ἀνελίτιοντες διαύλους, καὶ οὐδὲν εἶναι τὸν βίον πάντα
 νομίζουσι δι' αὐτήν, οὐκ ἄρχοντας, οὐ βασιλείαν (καὶ ἴσασιν
 ὅσοι τοῦ νοσήματος εἰλήφασιν πείραν), καὶ χάριν ἔχουσι πλείο-
 να ἐπιτατιούση, ἢ δουλεύουσιν ἑτέροις. Ἄρ' οὐκ εἰκότως
 μωρίαὶ καλᾶσεις;

25 Ἄνανήψωμεν τοίνυν καὶ παράσχωμεν τῇ τοῦ Θεοῦ δια-
 κονίᾳ κἂν ἰσοῦτον κἂν τὸ ἡμῶν μέρος, οὐ τῇ πόρῃ παρέ-
 χουσιν ἕτεροι, κἂν τὸ τρίτον. Τάχα φρίττειτε πάλιν; καὶ
 γὰρ καὶ αὐτός. Ἀλλ' οὐκ ἠβουλόμην ἐπὶ τῶν λόγων μόνον,

ὑπόσχεται νὰ σοῦ δώσῃ, ὅσα δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ τὰ σκεφθῶμεν, καὶ μᾶς καθιστᾷ τιμίους καὶ σεβαστούς. Καὶ πάλιν, ἐκείνη τοὺς ἀναγκάζει νὰ δαπανοῦν ὅλα τὰ ἰδικά των εἰς τὸ βάραθρον καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἐνῶ ὁ Θεὸς σὲ προτρέπει νὰ σπείρῃς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ σοῦ δίδει ἑκατονταπλάσια καὶ ζωὴν αἰώνιον· πάλιν ἐκείνη μεταχειρίζεται σὰν δοῦλον αὐτὸν ποῦ τὴν ἀγαπᾷ, δίδουσα εἰς αὐτὸν ἐντολὰς σκληροτέρας ἀπὸ ὅποιονδήποτε τύραννον, ἐνῶ ὁ Θεὸς λέγει· «Δὲν σᾶς ὀνομάζω πλέον δούλους, ἀλλὰ φίλους»¹¹.

5. Εἶδετε τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος καὶ τῶν ἐδῶ κακῶν καὶ τῶν ἐκεῖ ἀγαθῶν. Διατί λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν τὰ ἐν συνεχείᾳ; Ἐξ αἰτίας μὲν αὐτῆς καὶ ἀγρυπνοῦν πολλοὶ καὶ μὲ προθυμίαν ὑπακούουν εἰς ὅσα θὰ διατάξῃ, καὶ ἐγκαταλείπουν τὴν οἰκίαν των καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς φίλους καὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν προστασίαν καὶ ὅλα τὰ ἰδικά των γεμᾶτα ἀπὸ ἀνέχειαν καὶ ἔρημα, ἐνῶ διὰ τὸν Θεὸν πολλὰς φορές, μᾶλλον δὲ διὰ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτούς μας δὲν θέλομεν οὔτε τὸ ἐν τρίτον ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας νὰ ἐξοδεύσωμεν, ἀλλὰ βλέποντας τὸν πεινασμένον τὸν παραβλέπομεν καὶ γυμνὸν τὸν προσπερνοῦμεν ἀδιάφοροι καὶ οὔτε λέξιν τοῦ λέγομεν. Ἐκείνης ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη ἴδοῦν οἱ ἐρασταὶ ὑπηρέτριαν καὶ βάρβαρον, ἰστάμενοι εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, συζητοῦν γεμᾶτοι ἀπὸ κομπασμὸν καὶ καύχησιν, ἐπιδιδόμενοι εἰς μακρὰς συζητήσεις, καὶ νομίζουν ἐξ αἰτίας αὐτῆς ὅτι τίποτε δὲν ἀξίζει ὅλη ἡ ζωὴ, οὔτε οἱ ἄρχοντες, οὔτε οἱ βασιλεῖς (καὶ τὸ γνωρίζουν ὅσοι ἐγνώρισαν αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν), καὶ νοιώθουν πολὺ μεγάλην εὐχαρίστησιν λαμβάνοντες διαταγὰς της, παρὰ νὰ ὑπηρετοῦν ἄλλους. Ἄρα γε δὲν εἶναι αὐτὰ δικαίως ἄξια γεέννης; δὲν εἶναι ἄρα γε δικαίως ἄξια μυρίων κολάσεων;

Ἄς συνέλθωμεν λοιπὸν καὶ ὡς προσφέρωμεν τὴν ὑπηρεσίαν μας εἰς τὸν Θεὸν εἴτε ἐξ ὀλοκλήρου, εἴτε κατὰ τὸ ἡμισυ μέρος ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ παρέχουν ἄλλοι εἰς τὴν πόρνην, εἴτε κατὰ τὸ τρίτον. Μήπως φρίττετε πάλιν; καθ' ὅσον καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος φρίττω. Ἄλλὰ δὲν θὰ ἤθελον νὰ φρίτ-

ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων φροῖτιειν ὑμᾶς. Νῦν δὲ ἐν-
 ταῦθα μὲν ἡμῖν ἡ καρδιά σουσιέλλεται, ἐξελθόντες δὲ πάντα
 ρίπτομεν. Τί οὖν τὸ κέρδος; Ἄν μὲν γὰρ ἐκεῖ δέη χρήματα
 ἀναλίσκειν, οὐδεὶς πενίαν ὀδύρεται, ἀλλὰ καὶ δανεισάμενος
 5 ἔδωκε παλλάκιδας ἀλούς, ἐνταῦθα δέ, ἐὰν ἐλεημοσύνης μνη-
 σθῶμεν, παῖδας, καὶ γυναῖκας, καὶ οἰκίαν, καὶ προσιασίαν,
 καὶ μυριάς προφάσεις ἡμῖν προσβάλλονται. Ἄλλ' ἡδονὴ πολ-
 λή, φησὶν, ἐκεῖ· τοῦτο γὰρ ἐσιν, ὃ θρηγῶ καὶ ὀδύρομαι.
 Τί οὖν, ἐὰν δείξω μείζονα ἐνταῦθα τὴν ἡδονήν; Ἐκεῖ μὲν
 10 γὰρ οὐ μικρὸν ὑποτιμνεται τῆς ἡδονῆς ἢ αἰσχύνῃ, καὶ ἡ
 ὕβρις, καὶ ἡ δαπάνη, δεύτερον ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπέχθεια,
 ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον· τί γὰρ τῆς ἡδονῆς ταύτης ἴσον,
 εἰπέ μοι, καθῆσθαι, προσδοκῶντα τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν ἐ-
 κεῖ βασιλείαν, καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἀγίων, καὶ τὴν ζωὴν
 15 τὴν ἀτελεύτητον;

Ἄλλὰ ταῦτα ἐν προσδοκίαις, φησὶν, ἐκεῖνα δὲ ἐν πείρᾳ.
 Ποία πείρα; Βούλει καὶ ἐνταῦθα τὰ ἐν πείρᾳ εἶπω; Ἐν-
 νόησον πόσης ἐλευθερίας ἀπολαύεις, καὶ πῶς οὐδένα δέδοικ-
 κας, οὐδὲ τρέμεις, ἀρετῇ συζῶν, οὐκ ἐχθρόν, οὐκ ἐπίβουλον,
 20 οὐ συκοφάντην, οὐ τὴν παραδοκιμοῦντα, οὐκ ἀντερασιτήν, οὐ
 ζηλότυπον, οὐ πενίαν, οὐ νόσον, οὐκ ἄλλε τῶν ἀνθρωπίνων
 οὐδέν· ἐκεῖ δέ, κἂν μυρία κατὰ γνώμην γένηται, καὶ ὥσ-
 περ ἐκ πηγῶν ὁ πλοῦτος ἐπιρρέῃ, ὁ τῶν ἀντερασιτῶν πόλε-
 μος, καὶ αἱ ἐπιβουλαί, καὶ οἱ λόχοι πάντων ἀθλιώτερον ποι-
 25 ἡσουσι τοῦ μετ' ἐκείνων πλυννομένου τὸν βίον τῆς γὰρ κα-
 ταπίπτου θρυπτιομένης ἐκείνης καὶ τρυφώσης, ἀνάγκη τὸν
 πόλεμον ἀναρριπίζεσθαι εἰς τὴν ἐκείνης ἀρέσκειαν. Τοῦτο
 οὖν μυρίων θανάτων χαλεπώτερον καὶ πάσης ἀφορητότερον
 τιμωρίας. Ἄλλ' οὐκ ἐνταῦθα τοιοῦτον οὐδέν· «ὃ γὰρ καρπός»,

τετε μόνον ἀπὸ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Τώρα ὁμως ἐδῶ μὲν ἡ καρδία μας συγκινεῖται, ὅταν ἐξέλθωμεν ὁμως ὅλα τὰ ξεχνοῦμεν. Ποῖο λοιπὸν τὸ κέρδος; Διότι, ἂν μὲν ἐκεῖ χρειάζεται νὰ δαπανήσωμεν χρήματα, κανεὶς δὲν ὀδύρεται διὰ τὴν πτωχείαν του, ἀλλὰ πολλές φορές συνέβη καὶ νὰ ἔδωσε δανεισθεὶς, ἐνῶ ἐδῶ, ἐὰν κάμωμεν λόγον διὰ ἐλεημοσύνην, μᾶς προβάλλονται τὰ παιδιά, αἱ γυναῖκες, ἡ οἰκία, ἡ προστασία αὐτῶν καὶ μύριαι προφάσεις. Ἀλλὰ, λέγει, ἐκεῖ ὑπάρχει πολλὴ ἡδονή· αὐτὸ πράγματι εἶναι ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖο θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι. Τί θὰ εἰπῆτε λοιπὸν, ἐὰν δείξω ὅτι ἐδῶ εἶναι μεγαλύτερα ἢ ἡδονή. Διότι ἐκεῖ μὲν ἀποκόπτει μέγα μέρος τῆς ἡδονῆς ἢ αἰσχύνῃ, ἢ περιφρόνησις, ἢ δαπάνη καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπέχθεια, ἐνῶ ἐδῶ δὲν ὑπάρχει τίποτε παρόμοιον· διότι, εἰπέ μου, τί ὑπάρχει ἴσον μὲ αὐτὴν τὴν ἡδονήν, τὸ νὰ κάθεται κανεὶς καὶ νὰ περιμένῃ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐκεῖ βασιλείαν, τὴν λαμπρότητα τῶν ἀγίων καὶ τὴν χωρὶς τέλος ζωὴν;

Ἀλλὰ, λέγει, αὐτὰ εἶναι ἀγαθὰ ποὺ τὰ ἀναμένει κανεὶς, ἐνῶ ἐκεῖνα τὰ γεύεται τώρα. Ποίαν γεῦσιν ἐννοεῖς; Θέλεις καὶ ἐδῶ νὰ σοῦ εἰπῶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἠμπορεῖς ν' ἀπολαύσης; Σκέψου πόσης ἐλευθερίας ἀπολαύεις καὶ πῶς κανένα δὲν φοβεῖσαι, οὔτε τρέμεις, συζῶν μὲ τὴν ἀρετὴν, μὴ ἔχων οὔτε ἐχθρόν, οὔτε ἐπίβουλον, οὔτε συκοφάντην, οὔτε ἀνταγωνιστήν, οὔτε ἀντεραστήν, οὔτε ζηλότυπον, οὔτε πτωχείαν, οὔτε νόσον, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα· ἐνῶ ἐκεῖ, καὶ ἂν ἀκόμη συμβοῦν ἄπειρα ὅπως ἀκριβῶς τὰ θέλεις καὶ τρέχει ὁ πλοῦτος ὡσὰν ἀκριβῶς ἀπὸ πηγᾶς, ὁ πόλεμος τῶν ἀντεραστῶν, αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ αἱ ἐνέδραι θὰ κάμουν τὸν βίον ἐκείνου ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ ἀθλιώτερον ἀπὸ ὅλους· διότι, ἐφ' ὅσον ἐκείνη ἢ ἀδιάντροπος ἀρέσκειται μὲ αὐτὰς τὰς ἀδιαντροπίας καὶ τὰς ἀπολαύσεις, κατ' ἀνάγκην ἀναζωπυρώνεται ὁ πόλεμος πρὸς ἀρέσκειαν ἐκείνης. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι χειρότερον ἀπὸ μυρίουσ θανάτους καὶ τὸ πιὸ ἀνυπόφορον ἀπὸ κάθε τιμωρίαν. Ἀλλ' ἐδῶ δὲν συμβαίνει τίποτε τὸ παρόμοιον· διότι λέγει· «Ὁ καρ-

- φησί, «τοῦ Πνεύματος ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη». Οὐδαμοῦ πύ-
 λεως, οὐδὲ χρημάτων ἄκαιρος δαπάνη, οὐδὲ ὄνειδη μετὰ
 δαπάνης· κἄν ὄβολόν δῶς, κἄν ἄριον, κἄν ποιήριον ψυχρόν,
 παλλήν σοι τὴν χάριν εἴσεται, καὶ οὐδὲν ἐπὶ τό σε δακεῖν,
5 καὶ λεπῆσαι ποιεῖ, ἀλλὰ πάντα ὥστε ποιῆσαι σε ἔνδοξον,
 καὶ πάσης ἀπαλλάξαι αἰσχύνης. Τίνα οὖν ἔξομεν ἀπολο-
 γίαν, ποίαν συγγνώμην, ταῦτα μὲν ἀφιέντες, τοῖς δὲ ἐναν-
 τίοις ἑαυτοῦς ἐκδιδόντες, καὶ εἰς τὴν τοῦ πρὸς κάμινον
 τὴν καιομένην ἐκόντες ἑαυτοῦς ἐκβάλλοντες;
- 10** Διὸ παρακαλῶ τοὺς τὰ τοιαῦτα ἰσοῦντας ἀνακίησα-
 σθαι ἑαυτοῦς, καὶ πρὸς τὴν ὑγείαν ἐπαναγαγεῖν, μηδὲ ἀγιέ-
 ναι εἰς ἀπόγνωσιν ἐμπεσεῖν. Ἐπεὶ καὶ ὁ υἱὸς ἐκεῖνος πολλῶ
 χαλεπώτερα τούτων ἔπαθεν, ἀλλά, ἐπειδὴ πρὸς τὸν οἶκον
 ἐπανῆλθε τὸν παιρῶνον, καὶ ἐπὶ τῆς προτέρας ἐγένετο τι-
15 μῆς, καὶ τοῦ διὰ παντὸς εὐδοκίμησαντος ἐφάνη λαμπρότερος.
 Τοῦτον γὰρ ἡμεῖς ζηλώσωμεν, καί, πρὸς τὸν Πατέρα ἐπανελ-
 θόντες, ὅψὲ γοῦν ποιεῖ τῆς αἰχμαλωσίας ἀποσιῶμεν ἐκείνης,
 καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἑαυτοῦς μεταγάγωμεν, ἵνα καὶ τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀπολαύσωμεν χάριτι καὶ φιλανθρω-
20 πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
 ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν.

πὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη»¹². Πουθενὰ δὲν ὑπάρχει πόλεμος, οὔτε ἀνώφελος δαπάνη χρημάτων, οὔτε ἐξευτελισμοὶ μαζὶ μὲ τὴν δαπάνην· καὶ εἴτε δώσης ἓνα ὀβολόν, εἴτε ἓνα ἄρτον, εἴτε ἓνα ποτήρι κρύο νερό, θὰ σοῦ ἀποδώσῃ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ δὲν κάμνει τίποτε πού νὰ σὲ δαγκώσῃ καὶ νὰ σὲ λυπήσῃ, ἀλλὰ θὰ κάμῃ τὸ πᾶν, ὥστε νὰ σὲ κάνῃ ἔνδοξον, καὶ θὰ σ' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε ἐντροπὴν. Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, ποίαν συγχώρησιν, αὐτὰ μὲν νὰ τὰ ἀφήνωμεν, νὰ ἐπιδιδώμεθα δὲ εἰς τὰ ἀντίθετα καὶ νὰ ρίπτωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν θέλησίν μας εἰς τὴν καιομένην κάμινον τοῦ πυρός;

Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ συνέλθουν ἐκεῖνοι πού πάσχουν ἀπὸ τέτοια ἀσθένεια καὶ νὰ ἐπαναφέρουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὴν ὑγείαν, καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήσουν νὰ περιέλθῃ εἰς ἀπόγνωσιν. Διότι καὶ ὁ υἱὸς ἐκεῖνος ἔπαθε πολὺ πιὸ φοβερῶτερα ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ ἐπανηῦρε τὴν προηγουμένην τιμὴν, ἔγινε λαμπρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἔζη πάντοτε εὐτυχι-σμένος¹³. Αὐτοῦ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἄς γίνωμεν μιμηταί, καί, ἀφοῦ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὸν Πατέρα, ἔστω λοιπὸν καὶ ἄργά ἄς ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ἐκείνην τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἄς ὀδηγήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ὥστε ν' ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμήν.

12. Γαλ. 5, 22.

13. Λουκᾶ 15, 11 - 12.

ΟΜΙΛΙΑ Π΄

Ἰω. 17, 1-5

«Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε· Πάτερ, ἐλή-
5 λυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱ-
ός σου δοξάσῃ σε».

1. «Ὁ ποιήσας καὶ διδάξας», φησὶν «οὗτος μέγας κλη-
θήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Καὶ μάλα εἰκότως·
τὸ μὲν γὰρ διὰ ρημάτων φιλοσοφεῖν, εὐκόλον, ἡ δὲ διὰ τῶν
10 ἔργων ἐπίδειξις, γενναίου τινός καὶ μεγάλου. Διὸ καὶ ὁ
Χριστός, περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμενος, μέσον ἑαυτὸν προ-
τίθησι, κελεύων ἐκεῖθεν λαμβάνειν τὰ ὑποδείγματα. Διὰ
τοῦτο καὶ μετὰ τὴν παραίνεσιν ταύτην ἐπὶ εὐχὴν τρέπεται,
παιδεύων ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς, πάντα ἀφέντας, ἐπὶ τὸν
15 Θεὸν καταφεύγειν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἐν τῷ κόσμῳ θλι-
ψιν ἔξετε», καὶ κατέσειεν αὐτῶν τὰς ψυχάς, διὰ τῆς εὐ-
χῆς ἀνίστησι πάλιν ὡς γὰρ ἀνθρώπῳ τέως προσεῖχον. Καὶ
δι' ἐκείνους ταῦτα ποιεῖ, ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ Λαζάρου, καὶ
λέγει τὴν αἰτίαν, διὸ «διὰ τὸν ὄχλον τὸν παρεσιῶτα εἶπεν»,
20 ἵνα πιστεύσωσιν διὸ σὺ με ἀπέστειλας».

Ναί, φησὶν ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων εἰκότως ταῦ-
τα ἐγίνετο, ἐπὶ δὲ τῶν μαθητῶν τίνος ἔνεκεν; Καὶ ἐπὶ τῶν
μαθητῶν εἰκότως· οἱ γὰρ μετὰ ἰσοαῦτα λέγοντες· «Νῦν
οἶδαμεν διὸ πάντα οἶδας», μάλιστα πάντων βεβαιωθῆναι ἐ-
25 δέοντι. Ἄλλως δὲ οὐδὲ εὐχὴν ὁ Εὐαγγελιστῆς τὸ προᾶγμα

1. Ματθ. 5, 19.

2. Ἰω. 16, 33.

3. Ἰω. 11, 42.

4. Ἰω. 16, 30.

ΟΜΙΛΙΑ Π΄

Ἰω. 17, 1 - 5

«Αὐτὰ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε· Πάτερ, ἦλθεν ἡ ὥρα, δόξασε τὸν Υἱόν σου, διὰ νὰ σὲ δοξάσῃ καὶ ὁ Υἱός σου».

1. «Αὐτός πού ἐφαρμόζει τὰς ἐντολάς σου καὶ τὰς διδάσκει», λέγει, «αὐτός θὰ ὀνομασθῇ μέγας εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»¹. Καὶ πολὺ εὐλογαῖ διότι τὸ νὰ φιλοσοφῇ κανεὶς μὲ λόγια εἶναι εὐκόλον, ἐνῶ τὸ νὰ παρουσιάσῃ μὲ ἔργα αὐτὰ πού λέγει, εἶναι γνῶρισμα ἀνθρώπου γενναίου καὶ μεγάλου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, ὁμιλῶν περὶ ἀνεξικακίας, ἀναφέρει τὸν ἑαυτόν του, προτρέπων ἀπὸ αὐτὸν νὰ λαμβάνωμεν τὰ παραδείγματα. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραίνεσιν, ἔρχεται εἰς τὴν προσευχὴν, διδάσκων ἡμᾶς κατὰ τὰς δοκιμασίας, ἀφήνοντες κατὰ μέρος ὅλα, νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Εἰς τὸν κόσμον θὰ ἔχετε θλίψιν»², καὶ ἐνέβαλεν ἀνησυχίαν εἰς τὰς ψυχὰς των, μὲ τὴν προσευχὴν ἀνιστᾶ πάλιν τὸ φρόνημά των· διότι μέχρι τότε τὸν ἐπρόσεχαν ὡσὰν ἄνθρωπον. Καὶ δι' ἐκείνους κάμνει τὰ ἴδια, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου, καὶ λέγει τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδὴ «Τὸ εἶπα διὰ τὸ παρευρισκόμενον πλῆθος, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες»³.

Ναί, λέγει· ἀλλὰ διὰ μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἐγίνοντο αὐτὰ πολὺ εὐλογα, διὰ ποῖον λόγον ὅμως ἐγίνοντο καὶ διὰ τοὺς μαθητάς; Καὶ διὰ τοὺς μαθητάς ἐγίνοντο κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον· διότι αὐτοί, πού μετὰ ἀπὸ τόσα ἔλεγον, «Τώρα γνωρίζομεν ὅτι ὅλα τὰ γνωρίζεις»⁴, ἐχρειάζοντο περισσότερο ἀπὸ ὅλους τὴν ἐπιβεβαίωσιν. Ἄλλωστε δὲ οὔτε προσευχὴν ὀνομάζει ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τί

καλεῖ, ἀλλὰ τί φησιν; «Ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν», καὶ διάλεξιν αὐτὸ πρὸς τὸν Πατέρα μᾶλλον εἶναί φησιν. Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ λέγει εὐχήν, καὶ δείκνυσιν αὐτὸν ποτὲ μὲν ἐπὶ γόνατα καμπιόμενον, ποτὲ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν αἴροντα, μὴ θορυβηθῆς· διὰ γὰρ τούτων παιδευόμεθα τὸ ἐκτενές, τὸ ἐν ταῖς δεήσεσιν, ἕνα καὶ ἐσιῶτες ἀναβλέπωμεν μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς διανοίας, καὶ ἵνα κάμπωμεν τὰ γόνατα, τὴν ἑαυτῶν καρδίαν συντριβόντες· ἦλθε γὰρ ὁ Χριστός, οὐχ ἑαυτὸν δεῖξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν παιδεύων ἄφαιον. Τὸν δὲ παιδεύοντα οὐ διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πραγμάτων παιδεύειν χρή. Ἀκούσωμεν τοίνυν τί φησιν ἐνταῦθα· «Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε».

15 Πάλιν δείκνυσιν ἡμῖν ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸν σιαυρὸν ἔρχεται. Πῶς γάρ, ὁ καὶ εὐχόμενος τοῦτο γενέσθαι, καὶ δόξαν τὸ πρᾶγμα καλῶν, οὐκ αὐτοῦ μόνου τοῦ σιαυρουμένου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατρὸς; Ἐπεὶ καὶ οὕτως ἐγένετο· οὐ γὰρ ὁ Υἱὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατὴρ ἐδοξάσθη· πρὸ μὲν

20 γὰρ τοῦ σιαυροῦ εὐδὲ Ἰουδαῖοι αὐτὸν ἤδεσαν («Ἰσραὴλ γὰρ με», φησὶν, «οὐκ ἔγνω»), μετὰ δὲ τὸν σιαυρὸν ἡ οἰκουμένη ἅπασα προσέδραμεν. Εἶτα λέγει καὶ τὸν τρόπον τῆς δόξης, καὶ πῶς αὐτὸν δοξάσει. «Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν, ὃ δέδωκας αὐτῷ, μὴ ἀπόληται».

25 Τὸ γὰρ εὐεργετεῖν αἰεὶ, τῷ Θεῷ δόξα. Τί δέ ἐστι, «Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός»; Τέως δείκνυσιν ὅτι οὐκ εἰς Ἰουδαίους μόνους τὰ τοῦ κηρύγματός ἐστι συνεσταλμένα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην ἐκτείνεται πᾶσαν, καὶ προκαταβάλλεται προσέκταται τῶν ἐθνῶν. Ἐπειδὴ

30 γὰρ εἶπεν, «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε», μέλλει δὲ μετὰ ταῦτα λέγειν, «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»,

5. Ἦσ. 1, 3.

6. Ματθ. 10, 5.

7. Ματθ. 28, 19.

λέγει; «Ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς του εἰς τὸν οὐρανόν», καὶ ἀποκαλεῖ αὐτὸ μᾶλλον συνομιλίαν μὲ τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ εἰς ἄλλην περίπτωσιν τὴν ὀνομάζῃ προσευχήν, καὶ δείχνει αὐτὸν ἄλλοτε μὲν νὰ γονατίζῃ, ἄλλοτε δὲ νὰ ὑψώνῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, μὴ θορυβηθῆς· μὲ αὐτὰ διδασκόμεθα τὸ ἀκατάπαυστον τῆς προσευχῆς, ὥστε καὶ ὅταν ἰστάμεθα νὰ βλέπωμεν ὄχι μόνον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς σαρκός, ἀλλὰ καὶ τῆς διανοίας, καὶ διὰ νὰ γονατίζωμεν συντρίβοντες ἔτσι τὴν καρδίαν μας· διότι ἦλθεν ὁ Χριστός, ὄχι μόνον διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἀνεκδιήγητον ἀρετὴν. Αὐτὸς δὲ ποὺ διδάσκει πρέπει νὰ διδάσκῃ ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα. Ἦς ἀκούσωμεν λοιπὸν τί λέγει ἐδῶ· «Πάτερ, ἦλθεν ἡ ὥρα, δόξασε τὸν Υἱόν σου, διὰ νὰ σὲ δοξάσῃ καὶ ὁ Υἱός σου».

Πάλιν μᾶς δείχνει ὅτι δὲν ἔρχεται εἰς τὸν σταυρὸν χωρὶς τὴν θέλησίν του. Διότι πῶς δὲν θὰ ἦρχετο μὲ τὴν θέλησίν του αὐτὸς ποὺ καὶ εὔχεται αὐτὸ νὰ συμβῇ καὶ δόξαν ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα, ὄχι μόνον αὐτοῦ ποὺ θὰ ἐσταυρώνετο, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατρός; Καὶ πράγματι ἔτσι ἔγινε· καθ' ὅσον δὲν ἐδοξάσθη μόνον ὁ Υἱός, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ· διότι πρὶν ἀπὸ τὸν σταυρὸν οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἐγνώριζον (διότι λέγει· «Ὁ Ἰσραὴλ δὲν μὲ ἐγνώρισεν»⁵), μετὰ ὅμως τὸν σταυρὸν ὅλη ἡ οἰκουμένη ἔτρεξε κοντά του. Ἐπειτα λέγει καὶ τὸν τρόπον τῆς δόξης, καὶ πῶς θὰ τὸν δοξάσῃ. «Σύμφωνα μὲ τὴν ἐξουσίαν ποὺ τοῦ ἔδωσες ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ μὴ χαθῇ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἔδωσες». Διότι τὸ νὰ εὐεργετῇ πάντοτε, ἀποτελεῖ δόξαν διὰ τὸν Θεόν. Τί σημαίνει δὲ «Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός»; Κατ' ἀρχὴν δείχνει ὅτι τὸ κήρυγμα του δὲν περιορίζεται μόνον μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ προετοιμάζει τὴν κλήσιν τῶν ἐθνικῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Μὴ πηγαίνετε πρὸς τοὺς ἐθνικούς»⁶, πρόκειται δὲ εἰς τὴν συνέχειαν νὰ εἰπῇ, «Πηγαίνετε καὶ κάμετε μαθητάς μου ὅλα τὰ ἔθνη»⁷, δείχνει, ὅτι καὶ ὁ Πατήρ τὸ θέλει αὐτό· καθ' ὅσον

δείκνυσι καὶ τὸν Πατέρα τοῦτο βουλόμενον· σφόδρα γὰρ τοῦτο ἐσκανδάλιζεν Ἰουδαίους, καὶ τοὺς μαθητὰς δέ· οὐδὲ γὰρ μετὰ ταῦτα εὐκόλως ἠνείχοντο τῶν ἐθνῶν ἄπιστοι. ἕως τὴν τοῦ Πνεύματος ἔλαβον διδασκαλίαν· καὶ γὰρ οὐ
5 μικρὸν σκάνδαλον ἐντεῦθεν Ἰουδαίοις ἐγίνετο. Μετὰ οὖν τὴν τριακονταετηρίαν τοῦ Πνεύματος ἐπίδειξιν, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα παραγενόμενος ὁ Πέτρος, μόλις ἴσχυσε τὰ ἐγκλήματα διαφυγεῖν εἰπὼν τὰ κατὰ τὴν σινδόνα. Τί δέ ἐστιν; «Ἐδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός»; Πότε ἄρα τὴν ἐ-
10 ξουσίαν ταύτην ἔλαβεν, ἐρήσομαι τοὺς αἰρετικούς; πρὸ τοῦ πλάσαι αὐτούς, ἢ μετὰ τὸ πλάσαι; Αὐτὸς μὲν γὰρ φησι μετὰ τὸ σταυρωθῆναι καὶ ἀνασιῆναι. Τότε γοῦν λέγει· «ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία»· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη».

15 Τί οὖν; οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν τῶν ἔργων τῶν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐποίησε μὲν αὐτούς, ἐξουσίαν δὲ αὐτῶν οὐκ εἶχε μετὰ τὸ πειῆσαι; (καὶ μὴν φαίνεται πάντα αὐτὸς ποιῶν καὶ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, καὶ τοὺς μὲν κολάζων ὡς ἁμαρτάνοντας, τοὺς δὲ διορθούμενος ἐπισιζέφοντας, «οὐ μὴ κρῖνω» γὰρ,
20 φησί, «ἀπὸ τοῦ παιδός μου Ἀβραάμ, ὃ ἐγὼ μέλλω ποιεῖν», τοὺς δὲ καὶ τιμῶν ὡς κατορθούοντας)· εἶτα τότε μὲν εἶχε, πῶν δὲ ἀπώλεσε, καὶ πάλιν ἔλαβε; Καὶ ποῖος ἂν ταῦτα δεικνύων ἐφθέγγετο; Εἰ δὲ ἡ αὐτὴ ἐξουσία καὶ τότε καὶ τῶν
(«ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει», φησί, «τοὺς νεκροὺς καὶ ζωο-
25 ποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ»), τί ἐστι τὸ εἰρημένον; Ἐμελλεν αὐτοὺς πέμπειν εἰς τὰ ἔθνη· ἴν' οὖν μὴ νομίσωσι καινοτομίαν εἶναι διὰ τὸ λέγειν, «Οὐκ ἀπεισιτάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ», δείκνυσι καὶ τῷ Πατρὶ τοῦτο δοκοῦν. Εἰ δὲ μετὰ πολλῆς
30 αὐτὸ τῆς εὐτελείας φθέγγεται, θαυμασιὸν οὐδέν· οὕτω γὰρ κάκεινους ὀκνοῦμεν τότε, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα, καί, ὅπερ

8. Πράξ. κεφ. 11.

9. Ματθ. 28, 18.

10. Ματθ. 28, 19.

11. Γεν. 18, 17.

12. Ἰω. 5, 21.

13. Ματθ. 15, 24.

αὐτὸ ἐσκανδάλιζε πάρα πολὺ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητάς· διότι οὔτε μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἠνείχοντο εὐκόλῃ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, μέχρι ὅτου ἔλαβον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος· καθ' ὅσον δὲν ἐγένετο αὐτὸ μικρὸν σκάνδαλον εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Μετὰ λοιπὸν τὴν τόσον μεγάλην ἐπίδειξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐλθὼν ὁ Πέτρος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, μόλις κατώρθωσε νὰ διαφύγη τὰς κατηγορίας, ὅταν ἀνέφερε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σινδόνά⁸. Τί σημαίνει δέ, « Ἐδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός»; Πότε λοιπὸν, θὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς αἰρετικούς, ἔλαβεν αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν; πρὶν πλάσῃ αὐτοὺς ἢ ἀφοῦ τοὺς ἔπλασεν; Διότι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Τότε δηλαδὴ λέγει· «Μοῦ ἐδόθη κάθε ἐξουσία»⁹. «πηγαίνετε καὶ κάμετε μαθητάς μου ὅλα τὰ ἔθνη»¹⁰.

Τί λοιπὸν; δὲν εἶχεν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἰδικῶν του ἔργων, ἀλλ' ἔδωσε μὲν ἐξουσίαν εἰς αὐτούς, ὁ ἴδιος δὲ μετὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν εἶχεν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν; (Καὶ ὅμως φαίνεται ὅλα αὐτὸς νὰ τὰ κάμνῃ καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, ἄλλους μὲν τιμωρῶν ἐπειδὴ ἠμάρτανον, ἄλλους δὲ ἐπιστρέφοντας νὰ τοὺς διορθώσῃ· διότι λέγει· «δὲν θὰ κρύψω ἀπὸ τὸν υἱὸν μου Ἀβραάμ, αὐτὸ ποῦ πρόκειται νὰ κάμω»¹¹, ἄλλους δὲ ἐκτελοῦντας τὰς ἐντολάς του νὰ τοὺς τιμῇ)· ἔπειτα, τότε μὲν εἶχεν ἐξουσίαν, μετὰ δὲ τὴν ἔχασε καὶ πάλιν τὴν ξαναέλαβεν; Καὶ ποῖος δαίμων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ εἰπῇ αὐτά; Ἐὰν δὲ εἶναι ἡ ἴδια ἐξουσία καὶ τότε καὶ τώρα (διότι λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἀνιστᾷ τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς του ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει»¹², τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ ἐλέχθη; Ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἔθνη· διὰ νὰ μὴ νομίσουν λοιπὸν αὐτὸ ὡς καινοτομίαν ἐπειδὴ ἔλεγε. «Δὲν ἀπεστάλην δι' ἄλλο τίποτε, παρὰ διὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ»¹³, δείχνει ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐπιθυμητὸν καὶ εἰς τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ τὸ λέγῃ αὐτὸ μὲ πολὺ ταπεινὰ λόγια, δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστον· διότι ἔτσι καὶ ἐκείνους ἐπαίδευε τότε καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα, καί, ὅπως προανέφερα, πάντοτε μὲ τὴν ὑπερβολικὴν χρῆσιν ταπει-

εἶπον, ἀεὶ τῇ τῆς εὐτελείας ὑπερβολῇ σφόδρα ἔπειθεν ὅτι συγκαταβάσεως ἦν τὰ εἰρημένα.

2. Τί δέ ἐστι, «Πάσης σαρκός;». Οὐ γὰρ δὴ πάντες ἐπίστευσαν. Καὶ μὴν, τὸ αὐτοῦ μέρος, πάντες ἐπίστευσαν·
 5 εἰ δὲ μὴ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις, οὐ τοῦ διδάσκοντος τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ τῶν μὴ δεχομένων. «Ἴνα πᾶν, ὃ δέδωκας αὐτῷ, δῶ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον». Εἰ δὲ καὶ ἐνιαῦθα ἀνθρωπινώτερον φθέγγεται, μὴ θαυμάσης· τῶν τε γὰρ εἰρημένων αἰτιῶν ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ, καὶ φυλατιζόμενος ἀεὶ τὸ αὐτὸς
 10 τι περὶ ἑαυτοῦ λέγειν μέγα, ἐπειδὴ τοῦτο προσίστατο τοῖς ἀκρωμένοις διὰ τὸ μηδὲν μέγα περὶ αὐτοῦ φανιάζεσθαι τέως. Ὁ γοῦν Ἰωάννης, διὰν ἐξ οἴκειου φθέγγεται προσώπου, οὐχ οὕτω ποιεῖ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἀνάγει τὸν λόγον, οὕτω λέγων «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ
 15 χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», καὶ ὅτι «ζωὴ ἦν», καὶ ὅτι «φῶς ἦν», καὶ ὅτι «εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν»· οὐχ ὅτι οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν, εἰ μὴ ἔλαβεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἑτέροις ἔδωκεν «ἐξουσίαν τοῦ γενέσθαι τέκνα Θεοῦ». Καὶ ὁ Παῦλος ὁμοίως ἴσον αὐτὸν λέγει τῷ Θεῷ. Αὐτὸς δὲ ἀνθρωπινώτερον
 20 αἰτεῖ, οὕτω λέγων «Ἴνα πᾶν, ὃ δέδωκας αὐτῷ, δῶ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκασί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». «Μόνον ἀληθινὸν Θεόν» πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν οὐκ ὄντων θεῶν φησι καὶ γὰρ εἰς τὰ ἔθνη
 25 αὐτοῦς πέμπειν ἔμελλεν. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μόνον ἐκβάλλουσι τοῦ εἶναι ἀληθινὸν Θεὸν τὸν Υἱόν, οὕτω προῖόντες καὶ τὸ Θεὸν εἶναι ἐκβάλλουσι καὶ γὰρ φησι «Τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε».

Τί οὖν; οὐκ ἔστι Θεὸς ὁ Υἱός; Εἰ δὲ Θεὸς ὁ Υἱός,
 30 καὶ μόνου τοῦ Πατρὸς λεγομένου, εὐδελον ὅτι καὶ ἀληθινός, καὶ μόνου ἀληθινοῦ καλουμένου. Τί δέ; διὰν λέγη Παῦ-

14. Ἰω. 1, 3.

15. Ἰω. 1, 4.

16. Ἰω. 1, 9.

17. Ἰω. 1, 11.

18. Ἰω. 1, 12.

19. Φιλιπ. 2, 6.

20. Ἰω. 5, 44.

νῶν ἐκφράσεων ἔπειθε πάρα πολὺ ὅτι τὰ λόγια του αὐτὰ ἐλέγοντο ἀπὸ συγκατάβασιν.

2. Τί σημαίνει δὲ «πάσης σαρκός»; Διότι, βέβαια, δὲν ἐπίστευσαν ὅλοι. Καὶ ὅμως, ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, ὅλοι ἐπίστευσαν· ἂν δὲ δὲν ἐπρόσεχαν εἰς τὰ λεγόμενά του, ἡ κατηγορία δὲν ἀνήκει εἰς τὸν διδάσκαλον, ἀλλ' εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἐδέχθησαν τὰ λόγια του. «Ὡστε νὰ δώσῃ ζωὴν αἰώνιον εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔδωσας». Ἐὰν δὲ καὶ ἐδῶ ὁμιλῇ ἀνθρωπινώτερα, μὴ θαυμάσῃς· διότι τὸ κάμνει αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς λόγους ποὺ ἔχομεν εἰπεῖ, καὶ διότι ἀποφεύγει πάντοτε ὁ ἴδιος νὰ λέγῃ κάτι τὸ σπουδαῖον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐπειδὴ αὐτὸ θὰ προσέκρουεν εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἀκροατῶν του, ἀφοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἐφαντάζοντο τίποτε τὸ ὑψηλὸν περὶ αὐτοῦ. Ὁ Ἰωάννης λοιπόν, ὅταν ὁμιλῇ ἀπὸ μόνος του, δὲν κάμνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ἐκφράζεται κατὰ ὑψηλότερον τρόπον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ὅλα δι' αὐτοῦ ἔγιναν, καὶ τίποτε δὲν ἔγινε χωρὶς αὐτόν»¹⁴, καὶ ὅτι «ἦτο ζωὴ»¹⁵, καὶ ὅτι «ἦτο φῶς»¹⁶, καὶ ὅτι «ἦλθεν εἰς τοὺς ἰδικούς του»¹⁷. ὄχι ὅτι δὲν θὰ εἶχεν ἐξουσίαν, ἐὰν δὲν ἐλάμβανεν, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς ἄλλους ἔδωσεν «ἐξουσίαν νὰ γίνουιν τέκνα τοῦ Θεοῦ». Καὶ ὁ Παῦλος ὁμοίως τὸν ὀνομάζει ἴσον μὲ τὸν Θεόν¹⁸. Αὐτὸς ὅμως παρακαλεῖ τὸν Πατέρα ἀνθρωπινώτερον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Διὰ νὰ δώσω ζωὴν αἰώνιον εἰς τὸν καθένα ποὺ μοῦ ἔδωσας. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίσουν ἐσένα ὡς τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καθὼς καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ποὺ ἔστειλες εἰς τὸν κόσμον». Τὸ «Μόνον ἀληθινὸν Θεόν» τὸ λέγει πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς μὴ πραγματικούς θεούς· καθ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἔθνη. Ἐὰν ὅμως δὲν τὸ δεχθοῦν μὲ αὐτὸ καὶ μόνον ἀρνοῦνται τὸν Υἱὸν ὡς ἀληθινὸν Θεόν, προχωροῦντες δὲ ἔτσι θ' ἀρνηθοῦν καὶ ὅτι εἶναι Θεός· καθ' ὅσον λέγει· «Δὲν ζητεῖτε τὴν τιμὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν»²⁰.

Τί λοιπόν; Δὲν εἶναι ὁ Υἱὸς Θεός; Ἐὰν δὲ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός καὶ ὀνομάζεται μόνος τοῦ Πατρός, εἶναι φανερόν ὅτι εἶναι καὶ ἀληθινός καὶ ὀνομάζεται μόνος ἀληθινός.

λος· «Ἦ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας;», ἄρα ἐκβάλλει τὸν Βαρνάβαν; Οὐδαμῶς· τὸ γὰρ «μόνος» πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐτέρων κεῖται. Εἰ δὲ οὐκ ἀληθινὸς Θεός, πῶς ἀλήθεια; ἐπὶ πολὺ γὰρ τοῦ ἀληθινοῦ ἡ ἀλήθεια οὐ διαφέρει. Τὸν
5 μὴ ἀληθινὸν ἄνθρωπον εἶναι τί ἐροῦμεν; εἶπέ μοι οὐχὶ οὐδὲ ἄνθρωπον; Οὕτως, εἰ ἀληθινὸς Θεὸς οὐκ ἔστιν ὁ Υἱός, πῶς δὲ ἡμᾶς θεοὺς ποιεῖ καὶ υἰούς, μὴ ὢν ἀληθής; Ἄλλ' ὑπὲρ πούτων ἀκριθέστερον ἡμῖν ἐν ἐτέροις εἴρηται, διὸ τῶν ἐξῆς ἐχώμεθα. «Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς».
10 Καλῶς εἶπεν, «Ἐπὶ τῆς γῆς»· ἐν γὰρ τῷ οὐρανῷ δεδόξα-
 σιο, ἔν τε τῇ φύσει τὴν δόξαν ἔχων, καὶ παρὰ τῶν ἀγγέλων
 προσκυνούμενος. Οὐ τοίνυν περὶ ἐκείνης τῆς δόξης φησί,
 τῆς τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ συγκεκληρωμένης (ἐκείνην γὰρ τὴν
 δόξαν, καθὼς μηδεὶς αὐτὸν δοξάσῃ, μένει πεπληρωμένην ἔ-
15 χων), ἀλλὰ ταύτην φησί, τὴν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων λα-
 τρείας γινομένην. Οὐκοῦν καὶ τὸ «δόξασόν σε» τοιοῦτόν ἐστι.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτον τὸν τρόπον τῆς δόξης φησὶν,
 ἄκουσον τῶν ἐξῆς· «Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι,
 ἵνα ποιήσω αὐτό»· καίτοι γε ἀρχὴν ἔτι τὸ προᾶγμα εἶχε,
20 μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀρχήν. Πῶς οὖν λέγει, «Ἐτελείωσα»; Ἦ
 διὰ τὸ ἑμαυτοῦ πᾶν ἐποίησα, ἢ ὅτι τὸ ἐσόμενον ὡς ἤδη
 γεγενημένον λέγει, ἢ, ὃ μάλιστα πάντων ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι
 τὸ πᾶν ἦν ἤδη γεγενημένον τῷ τὴν ρίζαν τῶν ἀγαθῶν
 καταβεβληθῆναι, ἢ πάντως ἐξ ἀνάγκης ἔμελλον ἔφθεσθαι οἱ
25 καρποί, καὶ τὸ τοῖς μέλλουσι μετὰ ταῦτα γίνεσθαι αὐτὸν
 παρεῖναι καὶ συνεφάπτεσθαι. Διὰ τοῦτο πάλιν συγκαταθα-
 τικῶς φησὶν «Ὁ δέδωκάς μοι». Εἰ γὰρ δὴ περιέμενεν
 ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν, πολὺ ταῦτα τῆς δόξης αὐτοῦ ἀποδέον-
 τα ἂν εἶη· διὸ γὰρ ἐξ οικείας ἐπὶ τοῦτο γνώμης ἤλθε, πολ-
30 λαχόθεν δῆλον. Ὡς, διὰν λέγῃ Παῦλος διὰ τοῦτο ἡγάπη-

21. Α' Κορ. 9, 6

22. Ἰω. 14, 6.

Τί δέ; ὅταν ὁ Παῦλος λέγη, « Ἡ μόνος ἐγὼ καὶ ὁ Βαρνάβας; »²¹, ἄρα γε ἀρνεῖται τὸν Βαρνάβαν; Καθόλου· διότι τὸ «μόνος» χρησιμοποιεῖται πρὸς διάκρισιν ἀπὸ ἄλλους. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός, πῶς εἶναι ἀλήθεια;²² διότι ἡ ἀλήθεια δὲν διαφέρει τοῦ ἀληθινοῦ. Τί θὰ εἰποῦμεν ὅτι δὲν εἶναι οὔτε κἂν ἄνθρωπος; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός, πῶς εἶναι Θεός; πῶς ἐμᾶς μᾶς κάμνει θεοὺς καὶ υἱούς, χωρὶς νὰ εἶναι ἀληθής; Ἄλλὰ δι' αὐτὰ ἐλέχθησαν εἰς ἐσᾶς λεπτομερέστερον εἰς ἄλλους λόγους, διὰ τοῦτο ἄς προχώρησωμεν εἰς τὴν συνέχειαν. « Ἐγὼ σὲ ἐδόξασα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ». Καλῶς εἶπεν, « Ἐπὶ τῆς γῆς »· διότι εἰς τὸν οὐρανὸν εἶχε δοξασθῆ, ἔχων καὶ εἰς τὴν φύσιν του τὴν δόξαν καὶ προσκυνούμενος ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. Δὲν ὁμιλεῖ λοιπὸν δι' ἐκείνην τὴν δόξαν, ποῦ εἶναι συνηνωμένη μὲ τὴν οὐσίαν του (διότι ἐκείνην τὴν δόξαν, καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς δὲν τὸν δοξάσῃ, ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν ἔχη πλήρη), ἀλλ' ὁμιλεῖ δι' αὐτὴν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν ἀνθρώπων. Ὡστε λοιπὸν τὸ «δόξασόν με» ἔχει αὐτὴν τὴν σημασίαν.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς δόξης ἐννοεῖ, ἄκουσε τὰ ἐν συνεχείᾳ· «Τὸ ἔργον τὸ ἐτελείωσα ποῦ μοῦ ἔδωσες νὰ κάνω»· μολονότι βέβαια ἀκόμη τὸ ἔργον του εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀρχήν, μᾶλλον δὲ οὔτε εἰς τὴν ἀρχήν. Πῶς λοιπὸν λέγει, «ἐτελείωσα»; Ἡ ἐννοεῖ ὅτι ἔκαμα ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐμένα, ἢ ὀνομάζει ὡς νὰ ἐγίνεν ἐκεῖνο ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ, ἢ, αὐτό ποῦ κυρίως ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι τὸ πᾶν ἦτο πλέον τετελεσμένον, ἐφ' ὅσον εἶχε τοποθετηθῆ ἡ ρίζα τῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅπωςδήποτε κατ' ἀνάγκην ἐπρόκειτο νὰ προέλθουν οἱ καρποὶ καὶ ὅτι θὰ ἦτο παρῶν καὶ συνηνωμένος μὲ ἐκείνους ποῦ θὰ ἤρχοντο εἰς τὸ μέλλον. Διὰ τοῦτο πάλιν λέγει μὲ τρόπον συγκαταβατικόν· «Αὐτό ποῦ μοῦ ἔδωσες». Διότι, ἐὰν βέβαια ἐπερίμενε ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ μάθῃ, θ' ἀπειχον αὐτὰ πολὺ ἀπὸ τὴν δόξαν του· τὸ ὅτι λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔκαμε μὲ τὴν θέλησίν του εἶναι φανερόν ἀπὸ πολλά. Ὅπως, ὅταν λέγη ὁ Παῦλος ὅτι «τόσον πολὺ μᾶς ἠγάπη-

σεν ἡμᾶς, ὥστε παραδοῦναι ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν», καὶ «ἐ-
 αυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών», καὶ πάλιν «Κα-
 θὼς ἠγάπησέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς». «Δόξασόν με
 σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν
 5 κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Καὶ ποῦ ἡ δόξα ἐκείνη; ἔστι
 μὲν γὰρ, παρὰ ἀνθρώποις εἰκότως ἄδοξος ἦν διὰ τὸ πε-
 ρικείμενον ἔνδυμα, πῶς καὶ παρὰ Θεῷ δοξασθῆναι ζητεῖ;
 Τί οὖν ἐνιαυθὰ φησι; Περὶ τῆς οἰκονομίας ὁ λόγος· ἐπεὶ
 οὐπω δεδόξαστο τῆς σαρκὸς ἢ φύσις, οὐδὲ ἀφθαρσίας ἀπυ-
 10 λαύσασα, οὔτε τοῦ θρόνου κοινωνήσασα τοῦ βασιλικοῦ. Διὰ
 τοῦτο οὐκ εἶπεν, Ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ «παρὰ σοί».

3. Ταύτης καὶ ἡμεῖς ἀπολαυσόμεθα τῆς δόξης κατὰ τὸ
 ἡμέτερον μέτρον, ἐὰν νήφωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησιν·
 «Ἐίπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν». Μυρίων ἄ-
 15 ρα ἄξιοι δακρύων οἱ, τοσαύτης προκειμένης δόξης, διὰ
 νωθεῖαν καὶ ὑπνον ἐπιβουλεύοντες ἑαυτοῖς, καί, εἰ γέεννά
 μὴ ἦν, ἀθλιώτεροι πάντων, οἷς βασιλεῦσαι παρὸν καὶ συν-
 δοξασθῆναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τοσοῦτων ἑαυτοὺς ἀποστει-
 ροῦντες ἀγαθῶν· εἰ γὰρ κατακοπῆναι ἔδει, εἰ γὰρ μυρίους
 20 ἀποθανεῖν θανάτους, εἰ μυρίας ἐπιδοῦναι ψυχάς, καὶ το-
 σαῦτα σώματα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, οὐκ ἔδει τοσαῦτα
 ὑποσιῆναι ὑπὲρ τοσαύτης δόξης; Νῦν δὲ οὐδὲ χρημάτων
 καταφρονοῦμεν, ὧνπερ ὑστερον καὶ ἄκοντες ἀποσιτησόμεθα·
 οὐ καταφρονοῦμεν χρημάτων, τῶν μυρίοις ἡμᾶς περιβαλ-
 25 λόντων κακοῖς, τῶν ἐνιαυθὰ μερόντων, τῶν οὐχ ἡμῶν (τὰ
 γὰρ οὐχ ἡμῶν διοικοῦμεν, καὶν πατρῶα ἔχωμεν)· διὰ δὲ
 καὶ γέεννα προσῆ, καὶ σκόληξ ἀτελεύτητος, καὶ ἄσβεστον
 πῦρ, καὶ θρυγγὸς ὀδόντων, πῶς οἴσομεν ταῦτα; εἶπέ μοι;

23. Ἐφ. 5, 2.

24. Φιλιπ. 2, 7.

25. Ἰω. 15, 9.

26. Ρωμ. 8, 17.

σεν, ὥστε νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του πρὸς χάριν μας»²⁴, καὶ «ἐταπεινώσῃ τὸν ἑαυτὸν του, λαβὼν μορφὴν δούλου»²⁴, καὶ πάλιν· «Ὅπως ἀκριβῶς μὲ ἠγάπησεν ὁ Πατήρ μου καὶ ἐγὼ ἠγάπησα ἐσᾶς»²⁵. «Δόξασέ με, Πάτερ, μὲ τὴν δόξαν ἐκείνην ποῦ εἶχα πρὶν ἀκόμη ὁ κόσμος ἔλθῃ εἰς τὴν ὑπαρξιν». Καὶ ποῦ εἶναι ἐκείνη ἡ δόξα; Ἔστω λοιπὸν ὅτι πλησίον τῶν ἀνθρώπων πολὺ εὐλόγα ἦτο χωρὶς δόξαν ἐξ αἰτίας τῆς ἐνδυμασίας του, πῶς ζητεῖ νὰ δοξασθῇ πλησίον τοῦ Θεοῦ; Τί λοιπὸν ἐννοεῖ ἐδῶ; Ἐδῶ ὁ λόγος γίνεται περὶ τοῦ ἔργου τῆς θείας οἰκονομίας· διότι ἀκόμη δὲν εἶχε δοξασθῇ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις του οὔτε εἶχεν ἀπολαύσει ἀφθαρσίας, οὔτε εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον. Διὰ τοῦτον δὲν εἶπεν, Ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ «πλησίον σου».

3. Αὐτὴν τὴν δόξαν θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ ἰδικόν μας μέτρον, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἐὰν βέβαια πάσχωμεν μαζί του, διὰ νὰ δοξασθῶμεν μαζί του»²⁶. Ἐπομένως εἶναι ἄξιοι μυρίων δακρύων ἐκεῖνοι ποῦ, ἂν καὶ ὑπάρχει ἔμπροσθέν των τόση δόξα, ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας των καὶ τῆς ἀδιαφορίας των προκαλοῦν κακὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν των, καί, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε γέεννα, θὰ ἦσαν ἀθλιώτεροι ἀπὸ ὄλους, καθ' ὅσον, ἐνῶ ἠμποροῦν νὰ βασιλεύσουν καὶ νὰ δοξασθοῦν μαζί μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀποστεροῦν τὸν ἑαυτὸν των ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ· διότι, ἐὰν ἐχρειάζετο νὰ κατασφαγοῦν, ἐὰν ἐχρειάζετο νὰ ὑποστοῦν μυρίους θανάτους, ἐὰν ἐχρειάζετο νὰ παραδώσουν ἀπείρους ψυχὰς καὶ τόσα ἄλλα σώματα καθημερινῶς, δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποστοῦν ὅλα αὐτὰ χάριν τῆς τόσον μεγάλης δόξης; Τώρα ὅμως οὔτε τὰ χρήματα περιφρονοῦμεν, τὰ ὅποια ἀργότερον θὰ τὰ ἀποχωρισθοῦμεν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν· δὲν περιφρονοῦμεν τὰ χρήματα, ποῦ μᾶς περιβάλλουν μὲ ἀμέτρητα κακὰ, καὶ ποῦ μένουν ἐδῶ καὶ δὲν εἶναι ἰδικὰ μας (διότι διαχειριζόμεθα ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶναι ἰδική μας καὶ ἂν ἀκόμη τὰ ἔχωμεν ἀπὸ πατρικὴν κληρονομίαν)· ὅταν ὅμως καὶ γέεννα ὑπάρχῃ καὶ σκώληξ αἰώνιος καὶ ἄσβεστον πῦρ καὶ τρυγμὸς τῶν ὀδόντων, εἶπέ μου, πῶς θὰ τὰ ὑποφέρωμεν αὐτά;

Μέχρι τίνος οὐ διαβλέπομεν, ἀλλ' εἰς μάχας καθη-
 μερινάς, καὶ φιλονεικίας, καὶ λόγους ἀνοήτους τὸ πᾶν
 δαπανῶμεν, τὴν γῆν τρέφοντες, τὸ σῶμα παιάνοντες, καὶ
 τῆς ψυχῆς ἀμελοῦντες, τῶν μὲν ἀναγκαίων οὐδένα ποιού-
 5 μενοι λόγον, τῶν δὲ περιττῶν καὶ ἀνοητῶν πολλὴν τὴν
 φροντίδα; Καὶ λαμπροὺς μὲν οἰκοδομοῦμεν τάφους, καὶ ὠ-
 νούμεθα πολυτελεῖς οἰκίας, καὶ παντοδαπῶν οἰκειῶν ἀγέ-
 λας περισύρομεν, καὶ οἰκονόμους διαφόρους ἐπινοοῦμεν, ἀ-
 γρῶν, οἰκιῶν, χρημάτων ἄρχοντας, καὶ ἄρχοντας ἀρχόντων
 10 καθισιῶντες, τῆς δὲ ψυχῆς ἡρημωμένης οὐδεὶς ἡμῖν λόγος.
 Καὶ τί τούτων ἔσται τὸ πέρας; οὐχὶ μίαν γαστέρα πληροῦ-
 μεν; οὐχὶ ἐν σῶμα περιβάλλομεν; τίς ὁ πολὺς τῶν πραγμά-
 των θόρυβος; τί δήποτε καὶ διὰ τί τὴν ψυχὴν, ἣν ἐλά-
 βομεν, κατακλύπτουμεν, σπαράτουμεν εἰς τὴν τῶν τοιούτων
 15 λειτουργίαν, χαλεπὴν ἑαυτοῖς ἐπινοοῦντες δουλείαν; Ὁ γὰρ
 πολλῶν δεόμενος, πολλῶν δοῦλός ἐστι, κἂν δοκῆ κρατεῖν
 τούτων. Ἐπεὶ καὶ τῶν οἰκειῶν δοῦλός ἐστιν ὁ δεσπότης,
 καὶ θεραπείας ἕτερον εἰσφέρει τρόπον μείζονα· καὶ ἄλλως
 δὲ ἰδοῦλος, χωρὶς ἐκείνων οὐκ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν τολμῶν,
 20 οὐκ εἰς θαλαεῖον, οὐκ εἰς ἀγρόν, οὔτοι δὲ πολλάκις χω-
 ρὶς ἐκείνου πανταχοῦ περιτάσιν. Ἄλλ' ὁ δοκῶν εἶναι κύριος,
 ἂν μὴ παρῶσιν οἱ δοῦλοι, οὐ τολμᾷ προελθεῖν οἴκοθεν, ἀλ-
 λά, κἂν προκύψῃ τῆς οἰκίας μόνος, καταγέλαστον ἑαυτὸν εἶ-
 ραι νομίζει.

25 Τάχα τινὲς γελῶσιν ἡμᾶς, ταῦτα λέγοντας, ἀλλὰ δι'
 αὐτὸ μὲν τοῦτο μωρίων δακρύων ἄξιον ἂν εἶεν· διὸ γὰρ δου-
 λεία τοῦτο ἡδέως ἂν σε ἐροίμην· ἐβούλου δεῖσθαι τοῦ τὸν
 ψωμὸν τὸ στόματί σου προστιθέντος ἢ τὴν κύλικα τοῖς χεί-
 λει προσάγοντος; οὐχὶ δακρύων ἐνόμιζες ἄξιαν εἶναι τὴν
 30 διακονίαν ταύτην; Τί δέ, εἰ θασιαζόντων τινῶν ἐδέου πρὸς

Μέχρι τότε θὰ εἶμεθα ἀπρόσεκτοι καὶ θὰ δαπανῶμεν τὸ πᾶν εἰς καθημερινὰς διαμάχας καὶ φιλονεικίας καὶ λόγους ἀνωφελείς, τρέφοντες τὴν γῆν, παχαίνοντες τὸ σῶμα, καὶ ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ψυχὴν, διὰ μὲν τὰ ἀναγκαῖα μὴ κάμνοντες κανένα λόγον, διὰ δὲ τὰ περιττὰ καὶ ἀνώφελα δεικνύοντες πολλὴν φροντίδα; Καὶ οἰκοδομοῦμεν μὲν λαμπροὺς τάφους καὶ ἀγοράζομεν πολυτελεῖς οἰκίας καὶ ἀκολουθοῦμεθα ἀπὸ ἀγέλας παντὸς εἴδους ὑπηρετῶν καὶ ἐπινοοῦμεν διαφόρους οἰκονόμους, ἀγρῶν, οἰκιῶν, διαχειριστὰς χρημάτων καὶ καθιστῶντες ἄρχοντες ἀρχόντων, διὰ δὲ τὴν ψυχὴν μας ποῦ ἔχει μείνει τελείως ἔρημη δὲν δείχνομεν καμμίαν φροντίδα. Καὶ ποῖο θὰ εἶναι τὸ τέλος αὐτῶν; δὲν γεμίζομεν μίαν γαστέρα; δὲν ἐνδύομεν ἓνα σῶμα, διατί τόσοσ πολὺς θόρυβος δι' αὐτὰ τὰ πράγματα; διατί τέλος πάντων ὅλα αὐτὰ καὶ διατί τὴν ψυχὴν ποῦ ἐλάβομεν τὴν κατασφαγιάζομεν, τὴν κατασπαράσσομεν μὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰς φροντίδας, ἐπινοοῦντες φοβεράν δουλείαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας; Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πολλά, εἶναι δοῦλος πολλῶν, καὶ ἂν ἀκόμη φαίνεται ὅτι εἶναι κυρίαρχος αὐτῶν. Διότι καὶ τῶν ὑπηρετῶν δοῦλος εἶναι ὁ κύριος καὶ δημιουργεῖ ἄλλον μεγαλύτερον τρόπον ὑπηρεσίας· καὶ κατ' ἄλλον τρόπον δὲ εἶναι δοῦλος, διότι δὲν τολμᾷ χωρὶς ἐκείνους νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀγορὰν οὔτε εἰς τὸ λουτρόν, οὔτε εἰς τὸν ἀγρόν, ἐνῶ αὐτοὶ πολλές φορές παντοῦ πηγαίνουν χωρὶς τὸν κύριόν των. Ἄλλ' ὁ θεωρούμενος ὅτι εἶναι κύριος, ἂν δὲν εἶναι παρόντες οἱ δοῦλοι, δὲν τολμᾷ νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ἀλλά, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ νὰ βγῇ μόνος ἀπὸ τὴν οἰκίαν, θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι διὰ γέλια.

Ἴσως μερικοὶ μᾶς γελοῦν ποῦ λέγομεν αὐτά, ἀλλ' ὁμῶς ἀκριβῶς δι' αὐτὸ θὰ ἦσαν ἄξιοι μυρίων δακρῶν· διότι διὰ νὰ διαπιστώσης ὅτι αὐτὸ εἶναι δουλεία, θὰ σὲ ἐρωτοῦσα εὐχαρίστως· ἤθελες νὰ εἶχες τὴν ἀνάγκην ἐκείνην ποῦ θὰ ἔθετε τὴν τροφήν εἰς τὸ στόμα σου ἢ θὰ προσέφερε τὸ ποτήρι εἰς τὰ χεῖλη σου; δὲν θὰ ἐθεωροῦσες αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν ἀξίαν δακρῶν; Τί δέ, ἐὰν ἐχρειάζεσο μερικοὺς

τὸ βαδίζειν διηγεκῶς, οὐκ ἂν σεαυτὸν ἐλεεινὸν καὶ ἀθλιώ-
 τερον ταύτη πάτιων ἐνόμισας; Οὐκοῦν καὶ νῦν οὕτω διακεῖ-
 σθαι ἔδει· οὐδὲν γὰρ διαφέρει, εἴτε ὑπὸ ἀλόγων, εἴτε ὑπὸ
 ἀνθρώπων ταῦτά τις πάσχει. Τί δέ, εἶπέ μοι, οὐχὶ καὶ
 5 ταύτη διεσιήκασιν ἡμῶν οἱ ἄγγελοι, ὅτι οὐ δέονται ὅσων
 ἡμεῖς; Οὐκοῦν, ὅσῳ μὲν ἂν ἐλατιόνων δεόμεθα, τοσοῦτω
 πρὸς ἐκείνους ὀδεύομεν, ὅσῳ δὲ ἂν πλειόνων, τοσοῦτω πρὸς
 τὸν ἐπίκνηρον τοῦτον καταπίπτομεν βίον. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι
 ταῦτα οὕτως ἔχει, ἐρώτησον τοὺς γεγηρακότας ποῖον μα-
 10 καρίζουσι βίον, τὸν ὅτε ἐκραιοῦντιο μάτην, ἢ τὸν ὅτε αὐτῶν
 κραιοῦσι νῦν; Διὰ γὰρ τοῦτο αὐτοὺς ἐκείνους ἐκαλέσαμεν,
 ἐπειδὴ οἱ ἐν νεότητι μεθύοντες οὐδὲ ἴσασι τῆς δουλείας τὴν
 ὑπερβολήν. Τί δὲ οἱ πωρέτιοντες, διαν, παλλὰ διψῶντες,
 πολλὰ πίνωσι, καὶ πολλῶν δέονται, ἢ διαν ὑγιάναντες ἀπαλ-
 15 λαγῶσι τῆς ἐπιθυμίας, ἑαυτοὺς μακαρίζουσιν; Ὅρας ὅτι
 πανταχοῦ τὸ πολλῶν δεῖσθαι ἐλεεινόν, καὶ πόρρω φιλοσο-
 φίας, καὶ δουλείας καὶ ἐπιθυμίας ἐπίτασις;

Τί τοίνυν ἐκόντες ἐπιτείνουμεν ἑαυτοῖς ἀθλιότητα; Εἶπε
 γὰρ μοι, εἴ γε ἦν χωρὶς στέγης καὶ τοίχων μηδὲν θλαπιό-
 20 μενον οἰκεῖν, οὐκ ἂν εἶλον τοῦτο μᾶλλον; τίνος οὖν ἕνεκεν
 τὰ σύμβολα τῆς ἀσθενείας ἐπιτείνεις; Οὐ διὰ τοῦτο τὸν
 Ἄδὰμ μακαρίζομεν, ὅτι οὐδενὸς ἐδεῖτο, οὐκ οἰκημάτων,
 οὐκ ἐνδυμάτων; Ναί, φησὶν· ἀλλὰ νῦν ἐν χρεῖα καθεσιή-
 καμεν. Τί τοίνυν τὴν χρεῖαν αὐξομεν; Εἴ γὰρ πολλοὶ καὶ
 25 τῶν τῆς χρεῖας πολλὰ περικώπιουσι (δούλους λέγω, καὶ οἰ-
 κήματα, καὶ χρήματα), τίνα ἂν ἔχοιμεν ἀπολογία, τὴν χρεῖ-

διὰ νὰ σὲ βαστάζουν διαρκῶς διὰ νὰ βαδίζης, δὲν θὰ ἐθεωροῦσες ἕξ αἰτίας αὐτοῦ τὸν ἑαυτὸν σου ἔλεεινὸν καὶ ἀθλιώτερον ἀπὸ ὅλους; Λοιπὸν καὶ τῶρα τέτοιαι ἔπρεπε νὰ εἶναι αἱ διαθέσεις σου· διότι καθόλου δὲν διαφέρει, εἴτε τὰ παθαίνει αὐτὰ κανεὶς ἀπὸ ἄλογα ζῶα εἴτε ἀπὸ ἀνθρώπους. Τί δέ, εἶπέ μου, δὲν διαφέρουν ὡς πρὸς αὐτὸ οἱ ἄγγελοι ἀπὸ ἡμᾶς, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχουν τὴν ἀνάγκην τῶν ὄσων ἔχομεν ἡμεῖς; Λοιπὸν, ὅσον ὀλιγωτέραν ἔχομεν τὴν ἀνάγκην, τόσον περισσότερον πλησιάζομεν πρὸς ἐκείνους, ὅσον δὲ περισσοτέρων, τόσον περισσότερον καταπίπτομεν εἰς αὐτὸν τὸν φθαρτὸν βίον. Καὶ διὰ νὰ μὴ μάθης ὅτι αὐτὰ ἔχουν ἔτσι, ἐρώτησε τοὺς γέρους ποῖον βίον μακαρίζουν, ἐκείνον ποῦ ἦσαν τότε ὑποδουλωμένοι εἰς αὐτόν, ἢ ἐκείνον ποῦ εἶναι σήμερα κυρίαρχοι αὐτοῦ; Διότι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἀνεφέραμεν ἐκείνους, ἐπειδὴ ἐκείνοι ποῦ εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ τὰ τῆς νεότητος οὔτε κἂν γνωρίζουν τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς δουλείας. Τί δέ, αὐτοὶ ποῦ πάσχουν ἀπὸ πυρετὸν μακαρίζουν τὸν ἑαυτὸν των ὅταν αἰσθάνονται μεγάλην δίψαν καὶ πολλὴν πείναν καὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ἢ ὅταν ἀποκτήσουν τὴν ὑγείαν των καὶ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν; Βλέπεις ὅτι παντοῦ εἶναι ἔλεεινὸν καὶ ξένον πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐπέκτασις τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐπιθυμίας τὸ νὰ ἔχη κανεὶς ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ πράγματα;

Διατί λοιπὸν μὲ τὴν θέλησίν μας μεγαλώνομεν τὴν ἀθλιότητα εἰς τὸν ἑαυτὸν μας; Διότι εἶπέ μου, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ κατοικῆς χωρὶς στέγην καὶ τοίχους καὶ χωρὶς νὰ βλάπτεσαι καθόλου, δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσες περισσότερον αὐτό; διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐπεκτείνεις τὰ γνωρίσματα τῆς ἀσθενείας; Δὲν μακαρίζομεν δι' αὐτὸ τὸν Ἀδάμ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, οὔτε ἀπὸ οἰκήματα, οὔτε ἀπὸ ἐνδύματα; Ναί, λέγει· ἀλλὰ τῶρα εἴμεθα ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀνάγκης. Διατί λοιπὸν αὐξάνομεν τὴν ἀνάγκην; Διότι, ἐὰν πολλοὶ περικόπτουν πολλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα (ἐννοῶ τοὺς δούλους, τὰ οἰκήματα καὶ τὰ χρήματα), ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἔχωμεν, ὑπερβαίνοντες

αν ὑπερβαίνοντες; Ὅσω ἂν πλείονα περιβάλλῃ, τοσούτω
 δουλικώτερος γέγονας· ὅσω γὰρ ἂν πλειόνων δεηθῆς, το-
 σούτω τὴν ἐλευθερίαν ἐπειέμου· ἢ μὲν γὰρ ἀκριβοῦς ἐλευ-
 θερία τὸ μηδενὸς ὄλως δεῖσθαι, ἢ δὲ μετ' ἐκείνην τὸ ὀλί-
 5 γων δεῖσθαι, ἣν ἄγγελοι μάλιστα ἔχουσι καὶ οἱ τούτων μι-
 μηταί, τὸ δὲ καὶ ἐν θνητῷ σώματι μένοντας κατορθῶσαι
 τοῦτο ἐννόησον ἡλίκον ἔχει τὸν ἔπαινον. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦ-
 λος ἔλεγε Κορινθίοις γράφων «Ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι»,
 καὶ «ἵνα μὴ θλίψιν τῆ σαρκὶ ἔξωσιν οἱ τοιοῦτοι». Διὰ τοῦτο
 10 χροῖματα λέγεται, ἵνα χρώμεθα εἰς δέον, οὐχ ἵνα φυλάτιω-
 μεν καὶ κατορύτιωμεν τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι κηῖσασθαι, ἀλλὰ
 κησοθῆναι· εἰ γὰρ τοῦτο μέλλοιμεν σκοπεῖν, ὅπως αὐτὰ πολ-
 λὰ ποιήσασθαι, οὐχ ἵνα ἀπολαύσωμεν εἰς δέον, ἀνέσιραπαι
 ἢ τάξις, καὶ ἐκεῖνα ἡμᾶς κέκτηται, οὐχ ἡμεῖς ἐκεῖνα.
 15 Ἀπαλλαγῶμεν τοίνυν τῆς χαλεπῆς ταύτης δουλείας, καὶ
 γενώμεθά ποτε ἐλεύθεροι. Τί μυρίους ἑαυτοῖς ἐπινοοῦμεν
 καὶ ποικίλους δεσμούς; Οὐκ ἀρκεῖ σοι τῆς φύσεως ὁ δε-
 σμός, καὶ τῆς ζωῆς ἢ ἀνάγκη, καὶ ὁ τῶν μυρίων πραγμά-
 των ὄχλος, ἀλλὰ καὶ ἕτερα σεαντῷ πλέκεις δίκτυα, καὶ
 20 τοῖς ποσὶ περιβάλλεις; Καὶ πότε ἐπιλήψῃ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
 πρὸς τὸ ὕψος ἀνασιῆναι ἐκεῖνο δυνήσῃ; Ἀγαπητὸν γάρ, ἀ-
 γαπητὸν, πάντα ταῦτα διακόφαντα τὰ σχοινία δυνηθῆναι
 ἐπιλαβέσθαι τῆς ἄνω πόλεως· ἰσοαῦτα ἕτερα ἔστι τὰ κω-
 λύματα, ἅπερ ἵνα νικήσωμεν ἅπαντα, τῆς εὐτελείας ἐγνώ-
 25 μεθα· οὕτω γὰρ ἐπιληψόμεθα καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς χά-
 ριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

 27. Α' Κορ. 7, 28.

28. Αὐτόθι.

τήν ἀνάγκην; Μὲ ὅσον περισσότερα περιβάλλεσαι, τόσον περισσότερον δουλικώτερος γίνεσαι· διότι ὅσον περισσότερα χρειάζεσαι, τόσον περισσότερον μειώνεις τὴν ἐλευθερίαν σου· καθ' ὅσον ἢ μὲν πλήρης ἐλευθερία συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν ἀνάγκην, ἐνῶ ἐκείνη πού ἀκολουθεῖ αὐτὴν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην ὀλίγων πραγμάτων, τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ ἄγγελοι πρὸ πάντων καὶ οἱ μιμηταὶ αὐτῶν, ὅμως τὸ νὰ τὸ κατορθώσουν αὐτὸ ἄνθρωποι πού μένουν μέσα εἰς θνητὸν σῶμα σκέψου πόσον μεγάλον ἔπαινον ἔχει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Αὐτὸ ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους· «Ἐγὼ δὲ σᾶς λυποῦμαι»²⁷, καὶ «Διὰ νὰ μὴ ὑποφέρουν αὐτοὶ εἰς τὴν ζωὴν»²⁸. Διὰ τοῦτο ὀνομάζονται χρήματα, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιῶμεν ὅπου χρειάζονται, ὄχι διὰ νὰ τὰ φυλάσσωμεν καὶ νὰ τὰ κρύπτωμεν μέσα εἰς τὴν γῆν· διότι αὐτὸ δὲν δείχνει ὅτι τὰ ἀπεκτήσαμεν, ἀλλ' ὅτι αὐτὰ ἀπέκτησαν ἡμᾶς· καθ' ὅσον ἐὰν πρόκειται αὐτὸ νὰ σκεπτώμεθα, πῶς αὐτὰ νὰ τὰ κάνωμεν πολλὰ καὶ ὄχι διὰ νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὰ ἀναγκαῖα πράγματα, ἀνετράπη ἢ τάξις, καὶ ἐκεῖνα κατέκτησαν ἡμᾶς καὶ ὄχι ἡμεῖς ἐκεῖνα.

Ἄς ἀπαλλαγῶμεν λοιπὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν φοβερὰν δουλείαν· καὶ ἅς γίνωμεν κάποτε ἐλεύθεροι. Διατί ἐπινοοῦμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπείρους καὶ διαφόρων εἰδῶν δεσμούς; Δὲν σοῦ ἀρκεῖ ὁ δεσμὸς τῆς φύσεως καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπείρων πραγμάτων, ἀλλὰ πλέκεις καὶ ἄλλα δίκτυα διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ δένεις μὲ αὐτὰ τὰ πόδια σου; Καὶ πότε θὰ σκεφθῆς καὶ θὰ φροντίσης διὰ τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ ἠμπορέσης νὰ ἀνεβῆς πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο; Πρέπει λοιπὸν νὰ θελήσῃ κανεὶς, νὰ θελήσῃ νὰ κόψῃ αὐτὰ τὰ σχοινιά διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν οὐράνιον πόλιν· τόσα πολλὰ ἄλλα ἐμπόδια ὑπάρχουν, πού διὰ νὰ τὰ νικήσωμεν ὅλα πρέπει νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὰ ὀλίγα· διότι ἔτσι θὰ φροντίσωμεν καὶ διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑ΄

Ἰω. 17, 6 - 13

«Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, οὓς δέ-
δωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐ-
5 τούς δέδωκας, καὶ τὸν λόγον σου τειρηθήκασι».

1. Μεγάλῃς βουλῆς Ἄγγελος λέγεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
τῶν τε ἄλλων ἕνεκεν, ὧν ἐδίδαξε, καὶ προηγουμένως ἵτι
τὸν Πατέρα εἰς ἀνθρώπους κατήγγειλε· ὅπερ οὖν καὶ νῦν
φησιν· «Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις»· (εἰπὼν
10 γὰρ ὅτι «ἐτελείωσά σου τὸ ἔργον», ἐπεξηγεῖται πάλιν αὐτό,
λέγων ποῖον ἔργον)· καὶ μὴν δῆλον ἦν τὸ ὄνομα (καὶ γὰρ
ὁ Ἡσαΐας φησὶν «Ὁμείθε τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν»), ἀλλά,
ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω, ὅτι, εἰ καὶ δῆλον
ἦν, ἀλλ' Ἰουδαίοις, καὶ οὐδὲ πούτοις πᾶσι νυνὶ δὲ περὶ
15 τῶν ἐθνῶν φησι. Καὶ εὖ τοῦτο μόνον δηλοῖ, ἀλλ' ὅτι καὶ
Πατέρα αὐτὸν ἔγνωσαν. Οὐκ ἔστι δὲ ὁμοιον μαθεῖν ὅτι δη-
μιουργός ἐστι, καὶ ὅτι Υἱὸν ἔχει. Ἐφανέρωσε δὲ αὐτοῦ
τὸ ὄνομα καὶ διὰ λόγων, καὶ διὰ πραγμάτων. «Οὓς δέδω-
κάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου». Ὡσπερ ἀνωτέρω φησὶν, «Οὐδεὶς
20 ἔρχεται πρὸς με, εἰ μὴ ἢ δεδομένον αὐτῷ», καὶ «εἰ μὴ
ἐλκύσῃ αὐτὸν ὁ Πατήρ μου», οὕτω καὶ ἐνταῦθα· «Οὓς δέ-
δωκάς μου»· καὶ μὴν αὐτός φησιν ὁδὸν εἶναι ἑαυτόν. Ὅθεν
δῆλον ὅτι δύο ἐνταῦθα κατασκευάζει διὰ τῶν εἰρημένων,
ὅτι τε οὐ ἐναντίος τῷ Πατρί, καὶ ὅτι βούλημα αὐτοῦ τὸ πι-
25 σιεῖν αὐτοὺς τῷ Υἱῷ.

1. Ἰω. 17, 4.

2. Ἡσ. 65, 16.

3. Ἰω. 6, 65.

4. Ἰω. 6, 44.

5. Ἰω. 14, 6.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑ΄

Ίω. 17, 6 - 13

«Ἐφανέρωσα τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς ἀνθρώπους, πού μου ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμον. Ἦσαν ἰδικοί σου καὶ τοὺς ἔδωσες εἰς ἐμένα, καὶ ἐτήρησαν τὸν λόγον σου».

1. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται μεγάλης βουλήs ἀγγελος καὶ ἐξ αἰτίας ὅλων τῶν ἄλλων πού μας ἐδίδαξε καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα διότι ἐφανέρωσε τὸν Πατέρα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, πρᾶγμα λοιπὸν πού καὶ τώρα λέγει «Ἐφανέρωσα τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς ἀνθρώπους» (διότι ἀφοῦ εἶπε, «σοῦ ἐτελείωσα τὸ ἔργον»¹, ἐπεξηγεῖ πάλιν αὐτὸ λέγων ποῖον ἔργον) καὶ βέβαια ἦτο φανερόν τὸ ὄνομά του (καθ' ὅσον ὁ Ἡσαΐας λέγει «Ὁρκίζεσθε εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν»²), ἀλλά, ἐκεῖνο πού εἶπα πολλές φορές, αὐτὸ καὶ τώρα λέγω, ὅτι, ἂν καὶ ἦτο φανερόν, ἀλλ' ἦτο μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ εἰς αὐτοὺς ὄχι εἰς ὅλους· ἐνῶ τώρα ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐθνικῶν. Καὶ δὲν δείχνει μόνον αὐτό, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα ἐγνώρισαν. Διότι δὲν εἶναι ὁμοιον τὸ νὰ μάθης ὅτι εἶναι δημιουργὸς καὶ ὅτι ἔχει Υἱόν. Ἐφανέρωσε δὲ τὸ ὄνομά του καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. «Τοὺς ὁποίους μου ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμον». Ὅπως προηγουμένως λέγει, «Κανείς δὲν ἔρχεται πρὸς ἐμένα, ἐὰν δὲν εἶναι δοσμένον αὐτὸ εἰς αὐτόν»³, καὶ «Ἐὰν δὲν τὸν προσελκύσῃ ὁ Πατήρ μου»⁴, ἔτσι καὶ ἐδώ· «Ἐκείνους πού μου ἔδωσες» καὶ ὅμως ὁ ἴδιος λέγει διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι ὁδός⁵. Ἄρα γίνεται φανερόν ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια δείχνει δύο πράγματα, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι θέλησις τοῦ Πατρὸς εἶναι νὰ πιστεύσουν αὐτοὶ εἰς τὸν Υἱόν.

«Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας». Ἐνιαῦθα βού-
 λεται διδάξαι σφόδρα ἀγαπώμενον παρὰ τοῦ Πατρὸς. Ἐπεὶ,
 οὐ γὰρ οὐκ ἐδεήθη τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς, δῆλον ἐκεῖθεν· αὐτὸς
 αὐτοὺς καὶ ἐποίησεν, αὐτὸς αὐτῶν προνοεῖ διηγεκῶς. Πῶς
 5 οὖν αὐτοὺς ἔλαβεν; Ἀλλά, ὅπερ ἔφη, τοῦτο δηλοῖ τὴν πρὸς
 τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν. Εἰ δὲ ἀνθρωπίνως τις βούλοιο αὐ-
 τὸ ἐξειάζειν, καὶ οὕτως, ὡς εἴρηται, οὐκ ἔτι ἔσονται τοῦ
 Πατρὸς· εἰ γάρ, ὅτι ὁ Πατὴρ αὐτοὺς εἶχεν, οὐκ εἶχεν αὐ-
 τοὺς ὁ Υἱός, εὐδηλον οὐτι, καὶ ὅτι ἔδωκεν αὐτοὺς τῷ Υἱῷ,
 10 αὐτὸς ἀπέσιη τῆς δεσποτείας· καὶ τὸ ἀσιωπώτερον πάλιν
 εὐρεθήσονται γὰρ, ἥνίκα μὲν ἦσαν παρὰ τῷ Πατρὶ, ἀτελεῖς
 ὄντες, ὅτι δὲ πρὸς τὸν Υἱὸν ἦλθον, τότε γινόμενοι τέλει.
 Ἀλλὰ γέλωσ ταῦτα καὶ εἰπεῖν. Τί οὖν διὰ τούτου δηλοῖ;
 Ὅτι καὶ αὐτῷ δέδοκτο τὸ πιστεύειν αὐτοὺς τῷ Υἱῷ. «Καὶ
 15 τὸν λόγον σου τειρηθήκασι, καὶ νῦν ἔγνωσαν ὅτι πάντα ἃ
 δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἦσαν». Πῶς τὸν λόγον σου ἐτήρησαν;
 Τῷ ἐμοὶ πιστεῦσαι καὶ μὴ προσέχειν τοῖς Ἰουδαίοις· ὁ γὰρ
 πιστεύων αὐτῷ, φησὶν, «ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς
 ἐστίν». Τινὲς μὲν γὰρ λέγουσιν ὅτι «νῦν ἔγνω ὅτι πάντα,
 20 ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐστίν», ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο
 λόγον· πῶς γὰρ ἔμελλεν ἀγνοεῖν ὁ Υἱὸς τὰ τοῦ Πατρὸς;
 Ἀλλὰ περὶ τῶν μαθητῶν εἴρηται. Ἐξ οὗ γὰρ αὐτὰ εἶπον,
 φησὶν, ἔμαθον «ὅτι πάντα, ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐ-
 στί», οὐδὲν ἀλλότριον οὐδὲν ἴδιον ἐμοὶ παρὰ σοί· τὸ γὰρ
 25 ἴδιον ὡς ἐπ' ἀλλοτριῶ τὰ πολλὰ τίθησιν. Ἐγνωσαν οὖν
 ὅτι πάντα, ὅσα ἂν διδάξω, σὰ ἐστίν, καὶ διδάγματα καὶ δόγμα-
 τα. Καὶ πόθεν ἔμαθον; Ἀπὸ τῶν ρημάτων τῶν ἐμῶν· οὕτω
 γὰρ καὶ ἐδίδασκον. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ «παρὰ
 σοῦ ἐξῆλθον»· τοῦτο γὰρ διὰ παντὸς ἐσπούδασε κατασκευά-
 30 σαι Εὐαγγελίου.

«Ἦσαν ἰδικοί σου καὶ τοὺς ἔδωσες εἰς ἐμένα». Ἐδῶ θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι ἀγαπᾶται πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διότι, τὸ ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ λάβῃ αὐτοὺς, γίνεται φανερόν ἀπὸ αὐτό· ὁ ἴδιος καὶ ἔκαμεν αὐτοὺς ἰδικούς του καὶ ὁ ἴδιος φροντίζει δι' αὐτοὺς συνεχῶς. Πῶς λοιπὸν ἔλαβεν αὐτοὺς; Ἀλλά, ὅπως εἶπα ἄλλην φοράν, αὐτὸ φανερῶνει τὴν συμφωνίαν του πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν ἐξετάσει αὐτὸ ἀνθρωπίνως, καὶ ἔτσι, ὅπως ἐλέχθη, δὲν θὰ εἶναι πλέον τοῦ Πατρός· διότι, ἐάν, ὅταν εἶχεν αὐτοὺς ὁ Πατήρ, δὲν εἶχεν αὐτοὺς ὁ Υἱός, γίνεται φανερόν ὅτι, καὶ ὅταν ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς τὸν Υἱόν, ὁ ἴδιος παρητήθη ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν· διότι θὰ εὐρεθοῦν νὰ εἶναι ἀτελεῖς ὅταν ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατρός νὰ γίνωνται δὲ τέλειοι τότε, ὅταν ἦλθον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Υἱοῦ. Ἀλλ' αὐτὰ εἶναι ἄξια διὰ γέλια καὶ νὰ τὰ εἰποῦμεν. Τί φανερῶνει λοιπὸν μὲ αὐτό; Ὅτι καὶ ὁ Πατήρ ἤθελε νὰ πιστεύσουν αὐτοὶ εἰς τὸν Υἱόν. «Καὶ τὸν λόγον σου ἐτήρησαν, καὶ τώρα ἐγνώρισαν ὅτι ὅλα, ὅσα μοῦ ἔδωσες, ἦσαν ἰδικά σου». Πῶς ἐτήρησαν τὸν λόγον σου; Μὲ τὸ νὰ πιστεύσουν εἰς ἐμένα καὶ νὰ μὴ προσέχουν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· διότι ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς αὐτόν, λέγει, «ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινός»⁶. Μερικοὶ βέβαια λέγουν ὅτι «τώρα ἐγνώρισα ὅτι, ὅλα, ὅσα μοῦ ἔδωσες, ἦσαν ἰδικά σου», ἀλλ' αὐτὸ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ δικαιολογηθῇ· διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοῇ ὁ Υἱός τὰ τοῦ Πατρός; Ἐλέχθη λοιπὸν περὶ τῶν μαθητῶν. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν δηλαδὴ ποὺ εἶπον αὐτά, λέγει, ἔμαθον «ὅτι ὅλα, ὅσα μοῦ ἔδωσες, ἦσαν ἰδικά σου»· τίποτε δὲν εἶναι ξένον, τίποτε τὸ ἰδιαίτερον ἀπὸ μέρους μου πρὸς ἐσένα, διότι τὸ ἰδιαίτερον δείχνει τὰ πολλὰ νὰ ἀνήκουν εἰς ἄλλον. Ἐγνώρισαν λοιπὸν ὅτι ὅλα, ὅσα θὰ διδάξω, ὅτι εἶναι ἰδικά σου καὶ διδάγματα καὶ δόγματα. Καὶ ἀπὸ ποῦ τὸ ἔμαθον; Ἀπὸ τὰ ἰδικά μου λόγια· διότι ἔτσι τοὺς ἐδίδασκον. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅτι «ἦλθον ἀπὸ ἐσένα» διότι αὐτὸ ἐφρόντισε νὰ δείξῃ μὲ ὅλο τὸ εὐαγγέλιόν του».

«Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ». Τί λέγεις; ὡς ἀγνοῦντα
 τὸν Πατέρα διδάσκεις; ὡς πρὸς ἄνθρωπον οὐκ εἰδῶτα δια-
 λέγη; Τί οὖν βούλεται αὕτη ἡ διαίρεσις; Ὅρας ὅτι δι'
 οὐδὲν ἕτερον ἢ εὐχὴ γίνεται, ἀλλ' ἵνα μάθωσι τὴν ἀγάπην,
 5 ἣν ἔχει εἰς αὐτούς; Ὁ γὰρ μὴ μόνον τὰ παρ' αὐτοῦ παρα-
 σχῶν, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐπὶ τοῦτο παρακαλῶν, πλείονα δεί-
 κνυσι τὸν πόθον. Τί οὖν ἐσσι, «Περὶ τούτων ἐρωτῶ»; «Οὐχ
 ὑπὲρ παντός τοῦ κόσμου», φησὶν, «ἀλλ' ὑπὲρ ὧν δέδωκάς
 μου». Συνεχῶς τίθησι τὸ «δέδωκας», ἵνα μάθωσιν ὅτι τῷ
 10 Πατρὶ τοῦτο δοκεῖ. Εἴτα, ἐπειδὴ συνεχῶς εἶπε, «Σοὶ εἰσι,
 καὶ σὺ μοι αὐτούς δέδωκας», ἀναιρῶν τὴν πονηρὰν ὑπο-
 ψίαν, ἵνα μὴ τις νομίση πρόσφαιτον αὐτοῦ εἶναι τὴν ἀρχήν,
 καὶ νῦν αὐτούς εἰληφέναι, τί φησι; «Τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐσσι,
 καὶ τὰ σὰ ἐμά, καὶ δεδόξασθαι ἐν αὐτοῖς».
 15 Εἶδες ἰσοτιμίαν; Ἴνα γὰρ μὴ, ἀκούων ὅτι «δέδωκάς
 μου», νομίσης αὐτούς ἀλλοτριουῖσθαι τῆς τοῦ Πατρὸς ἐξου-
 σίας, ἢ πρὸ τούτου τῆς τοῦ Υἱοῦ, ἀμφότερα ἀνεῖλεν, εἰπὼν,
 ἅπερ εἶπεν ὡσανεὶ ἔλεγε· Μήτε, ἀκούων ὅτι «ἐμοὶ αὐτούς
 δέδωκας», νομίσης αὐτούς ἀλλοτρίους εἶναι τοῦ Πατρὸς,
 20 τὰ γὰρ ἐμά, αὐτοῦ ἐσσι, μήτε, ἀκούων ὅτι «σοὶ ἦσαν», νο-
 μίσης ἀλλοτρίους αὐτούς εἶναι ἐμοῦ· τὰ γὰρ αὐτοῦ, ἐμά ἐ-
 στιν'. Ὡστε τὸ «δέδωκας» συγκαταβάσεως μόνῃς ἔνεκεν εἴ-
 ρηται ἅπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει τοῦ Υἱοῦ ἐσσι, καὶ ἅπερ
 ὁ Υἱὸς ἔχει τοῦ Πατρὸς. Τοῦτο δὲ οὐδὲ ἐπὶ Υἱοῦ κατὰ ἄν-
 25 θρωπον δύναται λέγεσθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ μείζονός ἐστι. Τὸ
 μὲν γὰρ τοῦ ἐλάτινος ὅτι τοῦ μείζονός ἐστι παντί πᾶν
 δῆλον, τὸ δὲ ἔμπαλιν οὐκ ἔστι. Ἐνταῦθα δὲ ἀντιστρέφει, ἡ
 δὲ ἀντιστροφὴ τὴν ἰσότητα δηλοῖ. Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ δη-
 λῶν, ἔλεγε, «Πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐμά ἐσσι», περὶ

«Ἐγὼ δι' αὐτοὺς σὲ παρακαλῶ». Τί λέγεις; διδάσκεις ὡσάν ὁ Πατήρ νὰ τὸ ἀγνοῇ; συνομιλεῖς ὡσάν μὲ ἄνθρωπον ποὺ δὲν γνωρίζει; Τί λοιπὸν θέλει αὐτὴ ἢ διάκρισις; Βλέπεις ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν γίνεται ἢ προσευχή, παρὰ διὰ νὰ μάθουν τὴν ἀγάπην ποὺ ἔχει πρὸς αὐτούς; Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσεν ὄχι μόνον τὰ ἰδικά του, ἀλλὰ καὶ παρακαλεῖ ἄλλον δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, δείχνει περισσοτέραν ἀγάπην. Τί λοιπὸν σημαίνει «Περὶ τούτων ἐρωτῶ»; «Ἦ ὄχι δι' ὅλον τὸν κόσμον», λέγει, «ἀλλὰ δι' αὐτοὺς ποὺ μοῦ ἔδωσες». Συνεχῶς ἀναφέρει τὸ «μοῦ ἔδωσες», διὰ νὰ μάθουν ὅτι αὐτὸ εἶναι καὶ θέλημα τοῦ Πατρός. Ἐπειτα, ἐπειδὴ συνεχῶς ἔλεγεν, «Ἰδικοί σου ἦσαν καὶ σὺ τοὺς ἔδωσες εἰς ἐμένα», ἀναιρῶν τὴν πονηρὰν σκέψιν, διὰ νὰ μὴ νομίση δηλαδὴ κανεὶς ὅτι εἶναι πρόσφατος ἢ ἐξουσία του καὶ ὅτι τώρα παρέλαβεν αὐτούς, τί λέγει; «Ἦ ὅλα τὰ ἰδικά μου εἶναι καὶ ἰδικά σου, καὶ τὰ ἰδικά σου εἶναι καὶ ἰδικά μου, καὶ ἔχω δοξασθῆ δι' αὐτῶν».

Εἶδες ἰσοτιμίαν; Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν, ἀκούων ὅτι «μοῦ τοὺς ἔχεις δώσει», ὅτι ἀποξενώνονται αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατρός, ἢ ὅτι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Υἱοῦ, ἀνήρησε καὶ τὰ δύο, ἀφοῦ εἶπεν ἐκεῖνα ποὺ εἶπεν εἶναι ὡσάν νὰ ἔλεγεν Ἐϋτε νὰ νομίσης, ἀκούων ὅτι «ἔδωσες αὐτοὺς εἰς ἐμένα», ὅτι εἶναι ξένοι ὡς πρὸς τὸν Πατέρα (διότι τὰ ἰδικά μου εἶναι καὶ αὐτοῦ), οὔτε νὰ νομίσης, ἀκούων ὅτι «ἦσαν ἰδικοί σου», ὅτι εἶναι ξένοι, ὡς πρὸς ἐμένα διότι τὰ ἰδικά του εἶναι καὶ ἰδικά μου. Ὡστε τὸ «δέδωκας» ἐλέχθη ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ συγκατάβασιν διότι ἐκεῖνα ποὺ ἔχει ὁ Πατήρ εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔχει ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ τοῦ Πατρός. Αὐτὸ δὲ οὔτε ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ ἠμπορεῖ νὰ λέγεται κατ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπειδὴ γίνεται λόγος περὶ ἀνωτέρου. Διότι, τὸ ὅτι μὲν τὰ τοῦ κατωτέρου εἶναι τοῦ ἀνωτέρου εἶναι βέβαια ἐξ ὀλοκλήρου φανερόν, δὲν συμβαίνει ὁμως καὶ τὸ ἀντίθετον. Ἐδῶ ὁμως τὸ ἀντιστρέφει, ἢ δὲ ἀντιστροφή φανερώνει τὴν ἰσότητά. Αὐτὸ διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ ἀλλοῦ, ἔλεγεν, «Ἦ ὅλα τὰ τοῦ Πατρός μου εἶναι καὶ ἰδικά μου»⁷,

γνώσεως διαλεγόμενος· τὸ δὲ «δέδωκάς μοι», καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐχ ὡς ἀλύσιτος ἐλθὼν αὐτοὺς ἐπεσπάσατε, ἀλλὰ τοὺς ἰδίους ἔλαβεν. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν ἰδίῃσι καὶ ἀπόδειξιν, λέγων· «Καὶ δεδόξασθαι ἐν αὐτοῖς»·
5 τσιτέσιν, ἢ ὅτι ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχω, ἢ ὅτι δοξάσουσιν ἐμέ, σοὶ πιστεύοντες καὶ ἐμοί, καὶ δοξάσουσιν ὁμοίως. Εἰ δὲ οὐχ ὁμοίως δεδόξασται ἐν αὐτοῖς, οὐκ ἔτι αὐτοῦ ἐστὶ τὰ ἐκείνου· οὐδεὶς γὰρ ἐν οἷς οὐκ ἔχει ἐξουσίαν δοξάζεται.

2. Πῶς δὲ δεδόξασται ὁμοίως; Ἀπαντες ὁμοίως ἀπο-
10 θνήσκουσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς καὶ ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς, καὶ κηρύσσουν, ὡσπερ καὶ τὸν Πατέρα· καὶ ὡσπερ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ λέγουσι πάντα γίνεσθαι, οὕτω καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ. «Καὶ οὐκ ἔτι εἰμι ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὔτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶν»· τσιτέσι, καὶ μὴ φαίνωμαι κατὰ σάρκα, διὰ
15 τούτων δοξάζομαι. Τί δήποτε δὲ συνεχῶς λέγει ὅτι «ἐν τῷ κόσμῳ οὐκ εἰμι», καὶ ὅτι ἔπειδὴ ἀφήμι αὐτούς, σοὶ αὐτοὺς παραίθεμαι, καὶ «ὅτε ἤμην ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ τειθήρηκα αὐτούς»; Εἰ γὰρ ταῦτα ἀπλῶς ἐκλάβοι τις, πολλὰ ἔφεται τὰ ἄτοπα· πῶς γὰρ ἂν ἔχοι λόγον τὸ μὴ εἶναι
20 αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ, καί, ὅτε ἄπεισιν, εἰτέρω αὐτοὺς παρακαταθέσθαι; Ταῦτα γὰρ ὡς ἀνθρώπου ψιλοῦ χωριζομένου αὐτῶν διηνεκῶς ἢ ῥήματα.

Ὅρας ὅτι ἀνθρωπίνως τὰ πλεῖστα διαλέγεται, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν διάνοιαν, νομιζόντων ὅτι πλείονά τινα εἶχον ἀ-
25 σφάλειαν ἀπὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ; Διό φησιν· «Ὅτε ἐγὼ ἤμην, εἰθήρον αὐτούς». Καὶ μὴν λέγει ὅτι «ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς» καὶ «μεθ' ὑμῶν εἰμι ἕως τῆς συντελείας»· πῶς νῦν, ὡς χωρίζεσθαι μέλλων, ταῦτα λέγει; Ἀλλά, ὅπερ ἔφην, πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν, ἵνα μικροὶ ἀναπνεύσωσιν, ἀκούοντες

8. Ἰω. 14, 28.

9. Ἰω. 28, 20.

ὀμιλῶν περὶ γνώσεως· τὸ δὲ «δέδωκάς μοι» καὶ ὅσα παρόμοια λέγει, τὰ λέγει διὰ νὰ δείξη ὅτι δὲν ἔλαβεν αὐτοὺς ἀφοῦ ἦλθεν ὡς ξένος, ἀλλὰ ἔλαβεν τοὺς ἰδικούς του. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀπόδειξιν, λέγων· «Καὶ ἔχω δοξασθῆ δι' αὐτῶν»· δηλαδή, ἢ ὅτι ἔχω ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν, ἢ ὅτι θὰ μὲ δοξάσουν, πιστεύοντες εἰς ἐσένα καὶ εἰς ἐμένα, καὶ θὰ μᾶς δοξάσουν ὁμοίως. Ἐὰν δὲ δὲν ἐδοξάσθη ἀπὸ αὐτοὺς καθ' ὅμοιον τρόπον, δὲν εἶναι τότε ἰδικά του τὰ τοῦ Πατρός· διότι κανεὶς δὲν δοξάζεται μὲ ἐκεῖνα ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἔχει ἐξουσίαν.

2. Πῶς δὲ ἐδοξάσθη ὁμοίως; Ὅλοι ὁμοίως πεθαίνουν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὑπὲρ τοῦ Πατρός, καὶ κηρύσσουν αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν Πατέρα· καὶ ὅπως ἀκριβῶς λέγουν ὅτι τὰ πάντα γίνονται ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός, ἔτσι καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ. «Καὶ δὲν θὰ εἶμαι πλέον εἰς τὸν κόσμον, ἐνῶ αὐτοὶ θὰ εἶναι εἰς τὸν κόσμον»· δηλαδή, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν φαίνωμαι κατὰ σάρκα, δοξάζομαι μὲ αὐτοὺς. Διὰ τὸ τέλος πάντων λέγει συνεχῶς ὅτι «Δὲν θὰ εἶμαι πλέον εἰς τὸν κόσμον», καὶ ὅτι ἔπειδὴ ἀφήνω αὐτούς, τοὺς ἀφήνω ὑπὸ τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν· καὶ «ὅταν ἦμουν εἰς τὸν κόσμον, ἐγὼ ἐφύλαξα αὐτούς»; Διότι ἐὰν αὐτὰ τὰ ἐξετάσῃ κανεὶς ἔτσι ἀπλῶς, θὰ ἀκολουθήσουν πολλὰ ἄτοπα· διότι πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξηγηθῆ τὸ νὰ μὴ εἶναι αὐτὸς εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ παραδίδῃ αὐτούς, ἀπερχόμενος, εἰς ἄλλον; Διότι αὐτὰ ἦσαν λόγια ὡσὰν ἀπλοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐχωρίζετο ἀπὸ αὐτοῦς.

Βλέπεις ὅτι ἀνθρωπίνως τὰ λέγει τὰ περισσότερα καὶ σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴν ὠριμότητά των, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι εἶχον κάποιαν μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν ἐγὼ ἦμουν μαζί μὲ αὐτούς, τοὺς ἐφύλαττον». Καὶ ὁμως λέγει ὅτι «ἔρχομαι πρὸς ἐσᾶς»⁸, καὶ «Θὰ εἶμαι μαζί σας μέχρι τὸ τέλος τοῦ κόσμου»⁹· πῶς τώρα τὰ λέγει αὐτὰ ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ τοὺς ἀποχωρισθῆ; Ἀλλά, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὰ λέγει σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴν ὠριμότητα ἐκείνων, διὰ νὰ ἀναπνεύσουν ὀλίγον, ἀκούοντες αὐτόν νὰ

αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος καὶ παρακαταιυθεμένου τῷ Πατρὶ. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰς παρ' αὐτοῦ παρακλήσεις ἀκούοντες οὐκ ἐπέισθησαν, λοιπὸν τῷ Πατρὶ διαλέγεται, τὴν εἰς αὐτοὺς σιοργὴν ἐπιδεικνύμενος· ὡσανεὶ ἔλεγεν· Ἐπειδὴ πρὸς ἐ-
 5 αὐτὸν με συγκαλεῖς, κατάσκησον αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ· «ἐγὼ γὰρ πρὸς σὲ ἔρχομαι». Τί λέγεις; καὶ οὐ δύνασαι τηρεῖν αὐτούς; Ναί, δύναμαι. Τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα λέγεις; «Ἴνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην», τουτέστιν, ἵνα μὴ θορυβῶνται, ἀτελέστεροι ὄντες». Ταῦτα δὲ εἰπὼν,
 10 ἐδήλωσεν ὅτι διὰ τὴν ἐκείνων ἀνάπανοιν καὶ τὴν χαρὰν πάντα ταῦτα οὕτως ἔλεγεν· ἐπεὶ δοκεῖ ἐναντίος ὁ λόγος εἶναι.

«Νῦν δὲ οὐκ εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶν· τοῦτο γὰρ ὑπόπιεον ἐκεῖνοι· τέως οὖν αὐτοῖς συγκαταβαίνει· εἰ γὰρ εἶπεν ὅτι ἔγὼ τηρῶ αὐτούς», οὐκ ἂν
 15 οὕτως ἐπίστευσαν· διὸ περ φησί· «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου»· τουτέστι, διὰ τῆς σῆς βοηθείας. «Ὅτε ἤμην ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ αὐτοὺς ἐτήρουν ἐν τῷ ὀνόματί σου». Πάλιν ὡς ἄνθρωπος διαλέγεται καὶ ὡς προφήτης· ἐπεὶ οὐδαμοῦ φαίνεται οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ
 20 πεποιηκώς. «Οὗς δέδωκάς μοι, ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλειτο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ Γραφὴ πληρωθῇ». Καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «Πᾶν, ὃ δέδωκάς μοι, οὐ μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ». Καίτοι οὐκ ἐκεῖνος ἀπώλειτο μόνος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ὑστερον· πῶς οὖν φησιν, «Οὐ μὴ ἀπολέ-
 25 σω»; «Τὸ ἐμὸν μέρος, οὐ μὴ ἀπολέσω· ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ σαφέστερον δηλῶν, ἔλεγεν, «Οὐ μὴ ἐκβάλω αὐτὸν ἔξω», οὐ παρὰ τὴν ἐμὴν αἰτίαν, οὐδὲ ἐμοῦ ὠθοῦντος, οὐδὲ ἐγκαταλιμπάνοντος· εἰ δὲ ἀφ' ἑαυτῶν ἀποπηδῶσι, πρὸς ἀνάγκην οὐχ ἔλαω.

10. Ἰω. 6, 39.

11. Ἰω. 6, 37.

λέγει αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς παραδίδῃ εἰς τὸν Πατέρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐπείσθησαν, ἀκούοντες ἀπὸ αὐτὸν πολλοὺς παρηγορητικοὺς λόγους, εἰς τὴν συνέχειαν συνομιλεῖ μὲ τὸν Πατέρα, δεικνύων τὴν στοργὴν τοῦ δι' αὐτούς· εἶναι ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Ἐπειδὴ μὲ προσκαλεῖς πλησίον σου, κατὰσθησε αὐτοὺς εἰς ἀσφάλειαν· «διότι ἐγὼ ἔρχομαι πρὸς ἐσένα». Τί λέγεις; καὶ δὲν ἠμπορεῖς νὰ φυλάξῃς αὐτούς; Ναί, ἠμπορῶ. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὰ λέγεις αὐτά; «Διὰ νὰ ἔχουν τὴν χαρὰν μου μέσα των πλήρη», δηλαδὴ, ἵδιὰ νὰ μὴ θορυβῶνται, ἐπειδὴ εἶναι πνευματικὰ ἀτελεῖς. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ εἶπεν, ἐδήλωσεν ὅτι τὰ ἔλεγεν ὅλα αὐτὰ ἔτσι διὰ νὰ καθησυχάσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ χαροῦν· διότι φαίνεται ὁ λόγος νὰ εἶναι ἀντίθετος.

«Τώρα δὲ δὲν θὰ εὐρίσκωμαι εἰς τὸν κόσμον, ἐνῶ αὐτοὶ θὰ εἶναι εἰς τὸν κόσμον»· διότι αὐτὸ ἐσκέπτοντο ἐκεῖνοί· προηγουμένως λοιπὸν ὁμιλεῖ σύμφωνα μὲ τὴν σκέψιν των· διότι, ἐὰν ἔλεγεν ὅτι ἔγὼ φυλάσω αὐτούς, δὲν θὰ ἐπίστευαν τόσον πολὺ· διὰ τοῦτο ἀκριβῶς λέγει· «Πάτερ ἅγιε, φύλαξε αὐτοὺς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματός σου»· δηλαδὴ, μὲ τὴν βοήθειάν σου. «Ἐν ὅσῳ ἤμουν εἰς τὸν κόσμον, ἐγὼ ἐφύλαττον αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομά σου». Πάλιν ὁμιλεῖ ὡσὰν ἄνθρωπος καὶ ὡσὰν προφήτης· διότι πουθενὰ δὲν φαίνεται νὰ ἔκαμε κάτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ. «Ἐκείνους ποὺ μοῦ ἔδωσες, τοὺς ἐφύλαξα, καὶ κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐχάθη, παρὰ μόνον ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ Γραφή». Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Διὰ νὰ μὴ χάσω τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μοῦ ἔδωσες»¹⁰. Ἄν καὶ βέβαια δὲν ἐχάθησαν μόνον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀργότερον· πῶς λοιπὸν λέγει, «Διὰ νὰ μὴ τοὺς χάσω»; Διὰ νὰ μὴ τοὺς χάσω ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα· πρᾶγμα, ποὺ διὰ νὰ δηλώσῃ σαφέστερα εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ἔλεγεν, «Δὲν θὰ τὸν βγάλω ἔξω»¹¹, ὄχι ἐξ αἰτίας μου, οὔτε ἀπομακρύνων αὐτόν, οὔτε ἐγκαταλείπων αὐτόν· ἐὰν ὅμως ἀποσκιρτοῦν μόνοι των, ἐγὼ δὲν τοὺς ὀδηγῶ ἀναγκαστικά.

«Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι». Ὁρᾶς ἀνθρωπινώτερον συγ-
 κειμένην τὴν διάλεξιν; Ὡστε, εἴ τις θούλοιτο ἐλατιοῦν τὸν
 Υἱὸν ἀπὸ τούτων, ἐλατιώσει καὶ τὸν Πατέρα. Ὅρα γοῦν
 ἐξ ἀρχῆς, τὸ μὲν ὡς διδάσκων ἐστὶ καὶ σαφηνίζων αὐτῷ,
 5 τὸ δὲ ὡς παραγγέλλων τὰ μὲν ὡς διδάσκων, ὡς, διὰ λέγει,
 «Οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτιῶ», τὰ δὲ ὡς παραγγέλλων, «Ἐ-
 γὼ εἰήρησα αὐτοὺς ἕως ἄρτι», «καὶ οὐδεὶς ἀπώλειτο», καὶ
 «σὺ τοίνυν τήρησον αὐτοὺς» φησί· καὶ πάλιν «Σοὶ ἦσαν, καὶ
 ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας», καὶ ὥστε ἤμην ἐν τῷ κόσμῳ, εἰήρουν
 10 αὐτούς». Ἀλλὰ πάντων ἡ λύσις τὸ πρὸς τὴν ἀσθένειαν αὐ-
 τῶν εἰρηθεῖν τὰ εἰρημένα. Εἰπὼν δὲ οὗτι «οὐδεὶς ἐξ αὐ-
 τῶν ἀπώλειτο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας», ἐπήγαγεν «Ἴνα
 ἡ Γραφή πληρωθῆ». Ποίαν Γραφήν φησι; Τὴν πολλὰ πε-
 ρὶ αὐτοῦ προλέγουσαν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀπώλειτο «Ἴνα ἡ
 15 Γραφή πληρωθῆ». Καὶ περὶ τούτου πολλὰ καὶ ἔμπροσθεν
 διελέχθημεν διὰ ἰδιάζων οὗτος τῆς Γραφῆς ἐστὶν ὁ τρόπος,
 ὡς αἰτιολογίαν τιθεμένης τὰ ἐκ τῆς ἐκβάσεως συμβαίοντα.
 Καὶ δεῖ πάντα μετὰ ἀκριθείας ἐξετάζειν, καὶ τὸν τρόπον
 τοῦ λέγοντος, καὶ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ τοὺς νόμους τοὺς τῆς
 20 Γραφῆς, εἴ γε μὴ μέλλομεν παραλογίζεσθαι «ἀδελφοὶ γάρ,
 μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν».

3. Τοῦτο δὲ οὐχ ὑπὲρ τῆς τῶν Γραφῶν κατανοήσεως
 ἀναγινώσκειν χρὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς περὶ τὸν θίον
 σπουδῆς· καὶ γὰρ οἱ παῖδες οἱ μικροὶ τῶν μὲν μεγάλων
 25 γὰρ ὀχήματα, καὶ ἵππους, καὶ τὸν ὄρειον, καὶ τοὺς τρο-
 χούς, πάντα ἐξ ὀσιράκου πεποιημένα χαίρουσι βλέποντες· ἄν
 δὲ βασιλέα καθήμενον ἐπὶ ὀχήματος ἴδωσι χροσοῦ, καὶ ἡ-
 μίωνων ζευγος λευκῶν, καὶ πολλὴν τὸν κόσμον, οὐδὲ ἐπι-
 σιρέφονται· καὶ νύμφας πάλιν ἀπὸ μὲν τῆς αὐτῆς ὕλης λα-

«Τώρα δὲ ἔρχομαι πρὸς ἐσένα». Βλέπεις τὴν συνομιλίαν ποῦ γίνεται μὲ ἀνθρωπινώτερον τρόπον; Ὡστε, ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ μειώσῃ τὸν Υἱὸν ἀπὸ αὐτά, θὰ μειώσῃ καὶ τὸν Πατέρα. Πρόσεχε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅτι ἄλλοτε μὲν ὁμιλεῖ ὡς διδάσκων καὶ διευκρινίζων αὐτὰ εἰς αὐτόν, ἄλλοτε δὲ ὡς νὰ παραγγέλῃ τὸ μὲν ὡς νὰ διδάσκῃ, ὅταν λέγῃ, «Δὲν σὲ παρακαλῶ διὰ τὸν κόσμον, τὸ δὲ ὡς παραγγέλων, ὅταν λέγῃ, «Ἐγὼ ἐφύλαξα αὐτοὺς μέχρι τώρα», «καὶ κανεὶς δὲν ἐχάθη», καὶ «σύ λοιπὸν φύλαξε αὐτούς»· καὶ πάλιν· «Ἰδικοί σου ἦσαν καὶ ἔδωσες αὐτοὺς εἰς ἐμένα», καὶ «ὅταν ἤμουν εἰς τὸν κόσμον, ἐφύλαττον αὐτούς». Ἀλλὰ ἡ ἐξήγησις δι' ὅλα εἶναι ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ εἶπεν ὅτι «κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐχάθη, παρὰ μόνον ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας», ἐπρόσθεσε· «Διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ Γραφή». Ποίαν Γραφὴν ἐννοεῖ; Τὴν Γραφὴν ποῦ προλέγει πολλὰ περὶ αὐτοῦ. Καὶ βέβαια δὲν ἐχάθη δι' αὐτό, «Διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ Γραφή». Καὶ δι' αὐτὸ τὸ θέμα πολλὰ εἶπομεν προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ χαρακτηριστικὸς τρόπος ἐκφράσεως τῆς Γραφῆς, θέτουσα ὡς αἰτιολογίαν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συμβάντων. Καὶ πρέπει μὲ ἀκρίβειαν νὰ ἐξετάζωμεν ὅλα, καὶ τὸν τρόπον ἐκφράσεως τοῦ ὁμιλοῦντος καὶ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τοὺς νόμους τῆς Γραφῆς, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς παραλογισμούς· διότι λέγει· «ἀδελφοί, μὴ γίνεσθε παιδιὰ ὡς πρὸς τὴν σκέψιν»¹².

3. Αὐτὸ τὸ χωρίον δὲ πρέπει νὰ τὸ ἀναγινώσκωμεν ὄχι μόνον διὰ νὰ κατανοοῦμεν τὰς Γραφάς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ζωῆς· διότι τὰ μικρὰ παιδιὰ, τὰ μὲν σπουδαῖα πράγματα δὲν τὰ προσέχουν, συνηθίζουσι ὅμως νὰ θαυμάζουσι τὰ πράγματα ποῦ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν· καθ' ὅσον χαίρονται νὰ βλέπουν ὀχήματα καὶ ἵππους καὶ ἐκεῖνον ποῦ περιποιεῖται τοὺς ἡμιόνους καὶ τοὺς τροχοὺς καὶ ὅλα ὅσα εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ ὄστρακα, ἂν ὅμως ἰδοῦν βασιλέα νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς χρυσὸν ὄχημα καὶ Ζεῦγος λευκῶν ἡμιόνων καὶ μὲ πολλὰ στολίδια, οὔτε κἂν γυρίζουσι νὰ τὰ ἰδοῦν· καὶ νύμφας πάλιν

θόντες πεποιημένας καλλωπίζουσι, τὰς δὲ ὄντως ἀληθεῖς
καὶ λαμπούσας οὐδὲ ἴσασι καὶ ἐπὶ πολλῶν ἐτέρων τὸ
αὐτὸ πάσχουσι. Τοῦτο πολλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων ὑπομένου-
σι γῦν· τὰ μὲν γὰρ τῶν οὐρανῶν ἀκούοντες, οὐδὲ προσέ-
5 χουσι, πρὸς δὲ τὰ πῆλινα πάντα ὁμοίως τοῖς παισὶν εἶσιν
ἐπισημένοι, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς γῆς πλοῦτον τεθήλασι, καὶ δό-
ξαν καὶ τρυφήν ἐν τῷ παρόντι θίω τιμῶσι· καίτοι αὐτὰ μὲν
ἐσσι παιδικά, ὡσπερ ἐκεῖνα, ἐκεῖνα δὲ ζωῆς, καὶ δόξης,
καὶ ἀνέσεως αἷτια. Ἄλλ' ὡσπερ οἱ παῖδες, τούτων μὲν ἀπο-
10 σιερούμενοι, κλαίουσιν, ἐκείνων δὲ οὐδὲ γίνεσθαι ἐν ἐπι-
θυμῖα ἴσασι· οὕτω δὴ καὶ τῶν ἀνδρῶν εἶναι δοκούντων
πολλοί. Διὰ τοῦτο φησι «Μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶ».

Χρημάτων ἐρᾶς, εἰπέ μοι, καὶ οὐκ ἐρᾶς πλούτου τοῦ μέ-
νοντος, ἀλλὰ ἀθυρμάτων παιδικῶν; εἶτα, ἂν μὲν τινα ἰδῆς
15 θαυμάζοντα μολύβδου νόμισμα, καὶ καιακύπτιον, ὥστε ἀνε-
λέσθαι, καὶ καταγνώση πολλὴν αὐτοῦ τὴν πενίαν, σὺ δέ, τὰ
τούτων εὐτιλέστερα συνάγων, ἐν τοῖς πλουτοῦσι σαυτὸν ἀ-
ριθμοῖς; καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Πλούσιον γὰρ ἐκεῖ-
νον εἶναι γήσομεν, τὸν ὑπερρῶντα τῶν παρόντων ἀπάντων.
20 Οὐδεὶς γάρ, ὕδεις τῶν μικρῶν τούτων, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ
καὶ τῆς ἄλλης φαντασίας αἰρήσεται καταγελάσαι, ἂν μὴ τῶν
μειζόνων τὸν πόθον ἔχη, ὡσπερ οὖν οὐδὲ τοῦ μολυβδίνου
νομίσματος, ἂν μὴ χρυσᾶ νομίσματα κεκτημένος ᾖ. Καὶ σὺ
τοίνυν, διὰ τὴν ἰδῆς ἄνθρωπον πάντα τὸν κόσμον παρατρέχοντα,
25 μηδαμῶθεν ἄλλοθεν νόμιζε τοῦτο ποιεῖν, ἢ ἀπὸ τοῦ πρὸς
μείζονα βλέπειν κόσμον. Οὕτω καὶ γεωργὸς τῶν ὀλίγων
πυρῶν καταφρονεῖ, διὰ τὴν μείζονα προσδοκίαν τὸν ἀμητόν.
Εἰ δέ, ἀδήλου τῆς ἐλπίδος οὐσης, τῶν ὄντων καταφρονοῦ-
μεν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς θεβαίας προσδοκίας τοῦτο δεῖ
30 ποιεῖν,

λαμβάνοντα, πού εἶναι κατασκευασμένοι ἀπό τήν ἴδιαν ὕλην, τὰς στολίζουν, ἐνῶ αὐτάς πού εἶναι ἀληθιναί καί λάμπουν ἀπό στολίδια, οὔτε κἄν τὰς προσέχουν· καί τὸ ἴδιο παθαίνουν καί μέ πολλά ἄλλα πράγματα. Αὐτὸ τώρα συμβαίνει καί μέ πολλοὺς ἀπό τοὺς ἀνθρώπους· διότι ἀκούοντες περὶ τῶν οὐρανίων πραγμάτων, οὔτε κἄν προσέχουν, ἐνῶ πρὸς ὅλα τὰ πῆλινα ἀντικείμενα νοιώθουν τὸν ἴδιον θαυμασμόν μέ τὰ παιδιά, θαυμάζουν τὸν πλοῦτον τῆς γῆς καί τιμοῦν τήν δόξαν καί τὰς ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς, ἂν καί βέβαια αὐτὰ μέν εἶναι παιδικά, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνα, ἐνῶ ἐκεῖνα αἷτια ζωῆς καί δόξης καί ἀνέσεως. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς τὰ παιδιά, στερούμενα μέν αὐτά, κλαίουں, ἐνῶ ἐκεῖνα οὔτε νὰ τὰ σκεφθοῦν δέν θέλουν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον φαίνονται νὰ συμπεριφέρονται καί πολλοὶ ἀπό τοὺς ἄνδρας. Διὰ τοῦτο λέγει· «Μὴ γίνεσθε παιδιά ὡς πρὸς τὸν νοῦν».

Εἶπέ μου, ἀγαπᾶς τὰ χρήματα καί δέν ἀγαπᾶς τὸν πλοῦτον πού μένει, ἀλλὰ τὰ παιδικὰ παιχνίδια; ἔπειτα, ἂν μέν ἰδῆς κάποιον νὰ θαυμάζη νόμισμα μολύβδινον καί νὰ σκύπτῃ, ὥστε νὰ τὸ πάρῃ, θὰ τὸν θεωρήσῃς πολὺ πτωχόν, σὺ ὅμως, συγκεντρώνων ἐκεῖνα πού εἶναι εὐτελέστερα ἀπὸ αὐτά, ἀπαριθμεῖς τὸν ἑαυτόν σου μεταξὺ τῶν πλουσίων; καί πῶς θὰ ἤμποροῦσεν αὐτὸ νὰ δικαιολογῇ; Διότι πλούσιον θὰ ὀνομάσωμεν ἐκεῖνον πού περιφρονεῖ ὅλα τὰ παρόντα. Καθ' ὅσον κανεὶς δέν θὰ προτιμήσῃ νὰ περιφρονήσῃ αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα πράγματα, τὸν ἄργυρον, τὸν χρυσόν καί τὰ ἄλλα πού φαίνονται λαμπρά, ἂν δέν ποθῇ τὰ ἀνώτερα, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια οὔτε τὸ μολύβδινον νόμισμα, ἂν δέν ἔχη χρυσᾶ νομίσματα. Καί σὺ λοιπόν, ὅταν ἰδῆς ἄνθρωπον νὰ περιφρονῇ ὅλον τὸν κόσμον, νόμιζε ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει ὄχι ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐπειδὴ ἀποβλέπει πρὸς τὸν ἀνώτερον κόσμον. Ἔτσι καί ὁ γεωργὸς περιφρονεῖ τὸν ὀλίγον σῖτον, μέ τήν προσδοκίαν διὰ πλουσιώτερον θερισμόν. Ἐὰν δὲ περιφρονοῦμεν τὰ πράγματα, ἐνῶ εἶναι ἀβεβαία ἢ ἐλπίς, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτὸ ὅταν ἢ προσδοκία εἶναι βεβαία.

Διὸ δὴ δέομαι καὶ παρακαλῶ μὴ ζημιοῦν ἑαυτούς, μηδὲ
 βόρβορον κατέχοντας ἀποσιερεῖν ἑαυτούς τῶν ἄνωθεν θη-
 σαυρῶν, μετὰ καλώμης καὶ ἀχύρου τὸ πλοῖον εἰς τοὺς λι-
 μένας ἄγοντας. Ὁ θούλειαί τις λεγέτω περὶ ἡμῶν, δυσχε-
 5 ραινέτω πρὸς τὸ συνεχὲς τῆς παραινέσεως, φλυάρους κα-
 λείτω, προασκορεῖς, ἐπαχθεῖς· οὐκ ἀποσιησόμεθα συνεχῶς
 ὑπὲρ αὐτῶν παραινούντες, καὶ συνεχῶς ἐκεῖνο τὸ τοῦ Προ-
 φῆτεν πᾶσιν ὑποφωνοῦντες ὑμῖν· «Τὰς ἁμαρτίας σου ἐν
 ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς
 10 πενήτων, καὶ ἄφαραι αὐτὰς ἐπὶ σῶ τραχήλῳ». Μὴ σήμε-
 ρον μὲν ποιήσης, αὔριον δὲ ἀποσιῆς· καὶ γὰρ τὸ σῶμα τοῦτο
 καθημερινῆς δεῖται τροφῆς. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ πολλῶ
 μᾶλλον ἐκείνη· κἂν μὴ καταβάλλῃ, ἀσθενεσιτέρα γίνεται καὶ
 αἰσχροσιτέρα.

15 Μὴ δὴ περιῦδωμεν ἀπολλυμένην, ἀγχομένην. Πολ-
 λὰ λαμβάνει καθ' ἑκάστην ἡμέραν τραύματα, ἐπιδυμοῦσα,
 νουσα. Δεῖ τοίνυν αὐτῇ καὶ φάρμακα κατασκευάζειν. Οὐ μι-
 κρὸν δὲ τὸ τῆς ἐλεημοσύνης φάρμακον, πᾶσι τοῖς τραύμασιν
 ἐπιτεθῆναι δυνάμενον· «δότε γὰρ ἐλεημοσύνην», φησί, «καὶ
 20 πάντα ὑμῖν ἔσται καθαρὰ»· ἐλεημοσύνην, μὴ πλεονεξίαν· τὰ
 γὰρ ἐκ πλεονεξίας οὐ μένει, κἂν τοῖς δεομένοις δῶς· ἐλεη-
 μοσύνη γὰρ ἡ πάσης ἀπηλλαγμένη ἀδικίας ἐστίν· αὕτη πάν-
 τα ποιεῖ καθαρὰ. Τοῦτο καὶ νησιείας θέλιον, καὶ χαμευνί-
 ας· καίτοι γε ἐκεῖνα μοχθηρότερα καὶ ἐπιπονώτερα, ἀλλ'
 25 αὕτη κερδαλεωτέρα· φωτίζει ψυχὴν, λυπαίνει, καλὴν καὶ
 ὡραίων ποιεῖ. Οὐχ οὕτω τοὺς ἀθλητὰς ὁ τῆς ἐλαίας καρ-
 πὸς ἀνέχει, ὡς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας· τοιῦτο τὸ
 ἔλαιον ἀνακιᾶται.

13. Δαν. 4, 24.

14. Λουκᾶ 11, 41.

15. Χαμευνία· ἡ κατάκλισις ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν σᾶς ἱκετεύω καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ ζημιώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, οὔτε, μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν τὸν βοῦρκον, νὰ στεροῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τοὺς οὐρανίους θησαυρούς, ὀδηγοῦντες μὲ καλάμην καὶ ἄχυρον τὸ πλοῖον εἰς τοὺς λιμένας. Ἦς λέγη κανεὶς ὅτι θέλει δι' ἐμένα, ἅς δυσανασχετῆ ἀπὸ τὰς συνεχεῖς παραινέσεις, ἅς μὲ ὀνομάζη φλύαρον, βαρετόν, ἐνοχλητικόν· δὲν θὰ παύσω νὰ συμβουλεύω συνεχῶς δι' αὐτά, καὶ νὰ φωνάζω συνεχῶς πρὸς ὅλους ἐκείνον τὸν λόγον τοῦ προφήτου· «Τὰς ἁμαρτίας σου λύτρωσέ τας μὲ ἐλεημοσύνας καὶ τὰς ἀνομίας σου μὲ τὴν εὐσπλαχνίαν σου πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ κρέμασέ τας εἰς τὸν ἰδικόν σου τράχηλον»¹³. Μὴ σήμερον μὲν τὸ κᾶνης, ἐνῶ αὔριον παραιτηθῆς· καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ καθημερινὴν τροφήν. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ πολὺ περισσότερο ἐκείνη· καὶ ἐὰν δὲν τῆς δώσης αὐτὴν τὴν τροφήν, γίνεται ἀσθενεστέρα.

Ἦς μὴ τὴν παραβλέψωμεν λοιπὸν τὴν στιγμὴν ποὺ χάνεται καὶ ὑποφέρει. Δέχεται καθημερινῶς πολλὰ τραύματα, μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμῆ, νὰ ὀργίζεται, νὰ ἀδιαφορῆ, νὰ περιφρονῆται, νὰ ἀμύνεται καὶ νὰ φθονῆται. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐτοιμάζωμεν καὶ φάρμακα δι' αὐτὴν. Δὲν εἶναι δὲ μικρὸν τὸ φάρμακον τῆς ἐλεημοσύνης, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ τεθῆ εἰς ὅλα τὰ τραύματα· διότι λέγει· «Δώσατε ἐλεημοσύνην, καὶ ὅλα θὰ σᾶς εἶναι καθαρὰ»¹⁴· ἐλεημοσύνην, ἀλλ' ὄχι πλεονεξίαν· καθ' ὅσον τὰ διδόμενα ἀπὸ πλεονεξίαν δὲν μένουν, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ δώσης εἰς ἐκείνους ποὺ τὰ ἔχουν ἀνάγκην· διότι ἐλεημοσύνη εἶναι ἐκείνη ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀδικίαν· αὐτὴ τὰ κάμνει ὅλα καθαρὰ. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἀπὸ τὴν νηστείαν ἀνωτέρα καὶ ἀπὸ τὴν χαμευνίαν¹⁵· μολονότι βέβαια ἐκεῖνα εἶναι πιὸ κοπιαστικά καὶ πιὸ ἐπίπονα, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι πιὸ ἐπικερδής· φωτίζει τὴν ψυχὴν, τὴν γυμνάζει καὶ τὴν κάμνει καλὴν καὶ ωραίαν. Δὲν ἐνδυναμώνει τοὺς ἀθλητὰς τόσον πολὺ ὡς ὁ καρπὸς τῆς ἐλαίας, ὅσον ἀναζωογονεῖ αὐτὸ τὸ ἔλαιον τοὺς ἀγωγιστὰς τῆς εὐσεβείας.

Ἀλείφωμεν τοῖνυν τὰς χεῖρας, ἵνα πρὸς τὸν ἀντίπαλον
ἀνιάρωμεν καλῶς. Ὁ μελειῶν ἔλεειν τὸν δεόμενον, ταχέ-
ως καὶ τοῦ πλεονεκειῖν ἀποσιήσεται· ὁ διαιτελῶν ἐν τῷ
διδόναι πένησι, ταχέως καὶ ὀργῆς ἀποσιήσεται, καὶ οὐδὲ
5 μέγα φρονήσει ποιέ. Καθάπερ γὰρ τοὺς τειροναυματισμένους
συνεχῶς θεραπεύων ἰατρός, συσιέλλεται ραδίως, ἐν ταῖς
ἐτέρων συμφοραῖς τὴν ἀνθρωπίνην καθορῶν φύσιν, οὕτω
καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ταῖς τῶν πενήτων συνεισέλθωμεν ἐπικουρί-
αις, φιλοσογήσομεν εὐκόλως, καὶ οὐ θαυμασόμεθα πλοῦτιον,
10 οὐδὲ μέγα τι τὰ παρόντα ἡγησόμεθα, ἀλλὰ καταφρονήσομεν
πάντων, καί, μετάρησοι γενόμενοι πρὸς τὸν οὐρανόν, εὐκόλως
ἐπιευξόμεθα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
πίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
ἢ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
15 ρων. Ἀμήν.

“ Ἄς ἀλείψωμεν λοιπὸν τὰ χέρια, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν καλῶς τὸν ἀντίπαλον. Ἐκεῖνος ποῦ φροντίζει νὰ ἐλεῇ αὐτὸν ποῦ ἔχει ἀνάγκην, ἀμέσως θ’ ἀποφύγη καὶ τὴν πλεονεξίαν· ἐκεῖνος ποῦ ζῆ δίδων εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀμέσως θ’ ἀποφύγη καὶ τὴν ὀργὴν καὶ δὲν θὰ μεγαλοφρονήσῃ ποτέ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἰατρός, θεραπεύων συνεχῶς τοὺς τραυματισμένους, γίνεται εὐκόλα ταπεινόφρων μελετῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἐὰν δώσωμεν βοήθειαν εἰς τοὺς πτωχοὺς, θὰ φιλοσοφήσωμεν εὐκόλα καὶ δὲν θὰ θαυμάσωμεν τὸν πλοῦτον, οὔτε θὰ θεωρήσωμεν τίποτε τὸ σπουδαῖον τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ἀλλὰ θὰ τὰ περιφρονήσωμεν ὅλα, καί, ἀφοῦ ὑψωθῶμεν πρὸς τὸν οὐρανόν, μὲ εὐκολίαν θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΒ΄

Ίω. 17 14 - 26

«Εγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου».

5 1. Ὅταν, ἐνάρετοι γενόμενοι, διωκόμεθα παρὰ τῶν πονηρῶν, καί, τῆς ἀρετῆς ἐφιέμενοι, χλευαζόμεθα παρ' ἐκείνων, μὴ ἀλύωμεν, μηδὲ δυσχεράνωμεν τοιαύτην γὰρ τὸ πρᾶγμα τὴν φύσιν ἔχει καὶ πανταχοῦ μῖσος εἶωθε τίθειν ἢ
10 ἀρετὴ παρὰ τοῖς πονηροῖς· φθονοῦντες γὰρ τοῖς ἐπιεικῶς θιαῶν βουλομένοις, καὶ οἰόμενοι παρασκευάζειν ἐναντιοῖς ἀπολογία, ἐὰν τὴν εἰτέρων δόξαν καταβάλωσι, μισοῦσί τε, ὡς τὰ ἐναντία μειόνιας, καὶ πάντα πράττουσιν ὑπὲρ τοῦ καιροσχύνειν τὸν θίον τὸν ἐκείνων. Ἀλλὰ μὴ ἀλγῶμεν τοῦτο
15 γὰρ ἀρετῆς σημεῖον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φησιν· «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει», καὶ ἀλαχοῦ πάλιν «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι»· διὰ τοῦτο καὶ ἐνιαυθὰ φησι· «Τὸν λόγον σου δέδωκα αὐτοῖς καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς». Πάλιν
20 ἀέγει τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἄξιοί εἰσι πολλῆς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐπιμελείας τυχεῖν· διὰ γὰρ σὲ ἐμισήθησαν, φησί, καὶ τὸν λόγον τὸν σόν' ὥστε δίκαιοι πάσης ἂν εἶεν ἀπολαῦσαι προνοίας.

«Οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτούς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα
25 τηρήσῃς αὐτούς ἐκ τοῦ πονηροῦ». Πάλιν σαφηνίζει τὸν λόγον, πάλιν τρανότερον ἐργάζεται· ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἐνδεικνυμένου, ἢ ὅτι πολλὴν αὐτῶν ποιεῖται κηδεμονίαν τῷ

1. Ίω. 15, 19.

2. Λουκᾶ 6, 26.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΒ΄

Ίω. 17 14 - 26

«Ἐγὼ τοὺς μετέδωσα τὸν λόγον σου καὶ ὁ κόσμος τοὺς ἐμίσησε, διότι δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅπως καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τὸν κόσμον».

1. Ὅταν καταδιωκώμεθα ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ εἴμεθα ἐνάρετοι, καὶ χλευαζώμεθα ἀπὸ ἐκείνων, ἀσκοῦντες τὴν ἀρετὴν, νὰ μὴ ταρασσώμεθα οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν· διότι αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τοῦ πράγματος καὶ συνήθως παντοῦ γεννᾷ ἡ ἀρετὴ μίσος ἐκ μέρους τῶν πονηρῶν· διότι, φθονοῦντες ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν ἐνάρετα καὶ νομίζοντες ὅτι ἐτοιμάζουν διὰ τὸν ἑαυτὸν τῶν ἀπολογίαν, ἐὰν καταβάλουν τὴν δόξαν τῶν ἄλλων, καὶ τοὺς μισοῦν, ἐπειδὴ πράττουν τὰ ἀντίθετα, καὶ κάμνουν τὰ πάντα διὰ νὰ ἐξευτελίσουν τὸν βίον ἐκείνων. Ἄλλὰ ἄς μὴ στενοχωρούμεθα· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἐὰν ἤσασθε ἀπὸ τὸν κόσμον, ὁ κόσμος θὰ ἀγαποῦσε τὸ ἰδικόν του»¹, καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Ἀλλοίμονόν σας, ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι λέγουν καλὰ λόγια διὰ σαῶς»²· διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ λέγει· «Τὸν λόγον σου τὸν μετέδωσα εἰς αὐτούς, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς». Πάλιν λέγει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἄξιοι νὰ τύχουν πολλῆς φροντίδος ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς· διότι λέγει, ἐξ αἰτίας σου ἐμισήθησαν καὶ διὰ τὸν ἰδικόν σου λόγον· ὥστε δικαιοῦνται νὰ ἀπολαύσουν κάθε προνοίας σου.

«Δὲν σὲ παρακαλῶ νὰ πάρῃς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ προφυλάξῃς αὐτοὺς ἀπὸ τὸν πονηρόν». Πάλιν διευκρινίζει τὸν λόγον, πάλιν καθιστᾷ αὐτὸν μεγαλοπρεπέστερον, πρᾶγμα ποὺ τίποτε ἄλλο δὲν ἀποδεικνύει, παρὰ ὅτι δείχνει μεγάλην φροντίδα δι' αὐτοὺς μὲ τὸ νὰ παρακαλῇ

μετὰ ἀκριβείας ποιῆσθαι τὴν ὑπὲρ αὐτῶν παράκλησιν. Καὶ μὴν αὐτὸς ἔλεγεν ὅτι πάντα ποιήσει ὁ Πατήρ, ὅσα ἂν αἰτήσωσι, πῶς οὖν ἐνιαῦθα αὐτὸς ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλεῖ; Οὐδὲν ἄλλο, ὅπερ ἔφη, ἢ τὴν ἀγάπην ἐνδεικνύμενος. «Ἐκ τοῦ
5 κόσμου οὐκ εἰσὶ, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου». Πῶς οὖν ἀλλαχοῦ φησιν, «Οὗς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου, οὗ ἦσαν»; Ἐκεῖ μὲν τὴν φύσιν λέγων, ἐνιαῦθα δὲ περὶ πράξεων πονηρῶν. Καὶ μακρὸν αὐτῶν συντίθησιν ἐγκώμιον· πρῶτον, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου· εἶτα, ὅτι αὐτὸς αὐ-
10 τοὺς ἔδωκε, καὶ ὅτι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐτήρησαν, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο μισοῦνται. Εἰ δὲ λέγει, «Καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου», μὴ θορυβηθῆς· τὸ γὰρ «καθὼς» ἐνιαῦθα οὐκ ἔστιν ἀπαραλλάκτου ἀκριβείας· ὥσπερ γάρ, ὅταν ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς λέγηται τὸ «καθὼς», πολλὴ ἢ ἰσοότης διὰ τὴν
15 τῆς φύσεως συγγένειαν, οὕτως, ὅταν ἐφ' ἡμῶν καὶ αὐτοῦ λέγηται, πολὺ τὸ μέσον διὰ τὸ καὶ πολὺ εἶναι τὸ μέσον καὶ ἄπειρον ἑκατέρας τῆς φύσεως· εἰ γὰρ «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν αὐτός, οὐδὲ δόλος τις εὐρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ», πῶς δύναιντ' ἂν οἱ Ἀπόστολοι περισοῦσθαι αὐτῶ;
20 Τί οὖν ἐστίν, ὃ φησιν, «Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ»; Πρὸς ἕτερον ὁρῶσιν, οὐδὲν κοινόν τι πρὸς τὴν γῆν ἐστίν αὐτοῖς, ἀλλὰ τῶν οὐρανῶν γεγόνασιν πολῖται. Καὶ ἐκ τούτων δὲ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ δείκνυσιν, διὰ πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ ἐγκωμιάζη, καὶ παραιτῆται τῷ γεγεννηκότι.
25 Εἰπὼν ἰδέ, «Τήρησον αὐτούς», οὐ περὶ τῆς τῶν κινδύνων ἀπαλλαγῆς φησὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐν πίστει παραμονῆς· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Ἀγιάσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου»· ἀγίους ποιήσον διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος δόσεως καὶ τῶν ὁρθῶν δογμάτων. Ὡσπερ, ὅταν λέγη, «Καθαροί ἐστε
30 διὰ τὸν λόγον, ὃν λαλάληκα ὑμῖν», καὶ νῦν τὸ αὐτὸ φησὶ· «Παίδευσον αὐτούς, δίδαξον τὴν ἀλήθειαν». Καὶ μὴν τοῦτο λέγει τὸ Πνεῦμα ποιεῖν, πῶς οὖν αὐτὸ παρὰ τοῦ Πατρὸς αἰτεῖ νῦν; Ἴνα μάθης πάλιν τὴν ἰσοτιμίαν· τὰ γὰρ ὁρθὰ

3. Ἰω. 17, 6.

4. Ἦσ. 53, 9· καὶ Α' Πέτρ. 2, 22.

5. Ἰω. 17, 11.

6. Ἰω. 15, 3.

μέ ακρίβειαν τὸν Πατέρα του. Καὶ ὅμως ὁ ἴδιος ἔλεγεν ὅτι ὅλα θὰ τὰ κάμη ὁ Πατήρ, ὅσα θὰ ζητήσουν, πῶς λοιπὸν ἐδῶ αὐτὸς παρακαλεῖ ὑπὲρ αὐτῶν; Διὰ τίποτε ἄλλο, ὅπως εἶπα ἄλλην φοράν, παρὰ διὰ νὰ δείξη τὴν ἀγάπην του. «Δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅπως καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τὸν κόσμον». Πῶς λοιπὸν ἀλλοῦ λέγει, «Ἐκείνους ποῦ μου ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμον, ἦσαν ἰδικοί σου»³; Ἐκεῖ μὲν ἐννοεῖ τὴν φύσιν αὐτῶν, ἐνῶ ἐδῶ ὁμιλεῖ περὶ πονηρῶν πράξεων. Καὶ πλέκει μακρὸν ἐγκώμιον δι' αὐτούς· πρῶτον ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον· ἔπειτα, ὅτι ὁ Πατήρ ἔδωσεν αὐτούς καὶ ὅτι ἐτήρησαν τὸν λόγον του καὶ ὅτι διὰ τοῦτο μισοῦνται. Ἐὰν ὅμως λέγη, «Ὅπως ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τὸν κόσμον», μὴ θορυβηθῆς· καθ' ὅσον τὸ «καθῶς» ἐδῶ δὲν δηλώνει τελείαν ἀκρίβειαν· διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγεται τὸ «καθῶς» περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς δηλώνει ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ἰσότης αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῆς συγγενείας τῆς φύσεώς των, ἔτσι ὅταν λέγεται δι' ἡμᾶς καὶ δι' αὐτὸν δηλώνει πολλὴν ἀπόστασιν, ἐπειδὴ εἶναι μεγάλη καὶ ἀπέραντος ἡ ἀπόστασις τῆς μίας φύσεως ἀπὸ τὴν ἄλλην· διότι, ἐὰν «ἀμαρτίαν δὲν διέπραξεν αὐτός, οὔτε δόλος εὐρέθη εἰς τὸ στόμα του»⁴, πῶς θὰ ἠμποροῦσαν οἱ Ἀπόστολοι νὰ ἐξισωθοῦν μέ αὐτόν;

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποῦ λέγει «Ἀπὸ τὸν κόσμον δὲν εἶναι»; Ἔχουν τὴν προσοχὴν των ἐστραμμένην ἀλλοῦ, δὲν ἔχουν σχέσιν μέ τίποτε ἀπὸ τὰ γῆινα, ἀλλ' ἔγιναν πολῖται τῶν οὐρανῶν. Καὶ μέ αὐτὰ δὲ δείχνει τὴν ἀγάπην του, ὅταν ἐγκωμιάζη αὐτούς πρὸς τὸν Πατέρα του καὶ τοὺς ἐμπιστεύεται εἰς αὐτόν ποῦ τὸν ἐγέννησεν. Εἰπὼν δὲ «Φύλαξε αὐτούς»⁵, δὲν ὁμιλεῖ μόνον διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παραμονὴν εἰς τὴν πίστιν· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν· «Ἀγιάσέ τους διὰ τῆς ἀληθείας σου»· κάμε τους ἀγίους δίδων εἰς αὐτούς τὸ Πνεῦμα καὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα. Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγη «Εἴσασθε καθαροὶ ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου ποῦ σᾶς ἐκήρυξα»⁶, καὶ τώρα τὸ ἴδιο λέγει· Παιδευσέ τους, δίδαξέ τους τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ὅμως λέγει ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει τὸ Πνεῦμα, πῶς λοιπὸν τώρα τὸ ζητεῖ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα; Διὰ νὰ μάθης πάλιν

δόγματα, περὶ Θεοῦ λεγόμενα, ἀγιάζει τὴν ψυχὴν. Εἰ δὲ λόγῳ φηοὶν ἀγιάζεσθαι, μὴ θαυμάσης. Καὶ οὖν περὶ δογμάτων φηοὶν, ἐπήγαγεν· «Ὁ λόγος ὁ σοὺς ἀλήθειά ἐστι»· τουτέστιν, οὐδὲν ψεῦδος ἐν αὐτῷ, πάντως δὲ ἐκδοῆναι δεῖ πάντα
5 τὰ εἰρημένα· καὶ οὖν οὐδὲν τυπικὸν δηλοῖ πάλιν, οὐδὲ σωματικόν· καθὼς καὶ Παῦλος φηοὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὅτι «ἠγίασεν αὐτὴν ἐν ῥήματι»· οἶδε γὰρ καὶ ῥῆμα Θεοῦ καθαίρειν.

Δοκεῖ δὲ μοι καὶ ἕτερον δηλοῦν τὸ «ἀγίασον αὐτούς»,
10 οἶονεὶ τὸ ἄφορισον αὐτοὺς τῷ λόγῳ καὶ τῷ κηρύγματι· Καὶ τοῦτο πάλιν ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον. «Καθὼς γὰρ ἐμέ», φηοὶν, «ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτούς»· ὁ λέγει καὶ Παῦλος· «Θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς»· ὑπὲρ σοῦ γὰρ ὁ Χριστὸς ἀφίκεται, ὑπὲρ τοῦτου καὶ οὐ-
15 τοι τὴν οἰκουμένην κατέλαβον. Τὸ δὲ «καθὼς» πάλιν ἐνταῦθα οὐχ ὁμοιώσεως ἐπὶ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων κεῖται (πῶς γὰρ ἄλλως ἦν ἐγχωροῦν ἀνθρώποις ἀποσιαλῆναι;)· ἔθος δὲ αὐτῷ καὶ τὸ μέλλον ὡς γεγονὸς ἕγειν. «Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγιάζω ἑμαυτὸν, ἵνα ᾧσιν ἠγιασμένοι ἐν τῇ ἀληθείᾳ».
20 Τί ἐσιν· «Ἀγιάζω ἑμαυτὸν»; Προσφέρω σοι θυσίαν. Αἱ δὲ θυσίαι πᾶσαι ἅγαι λέγονται καὶ κυρίως ἅγια τὰ τῷ Θεῷ ἀνακείμενα. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν ἐν τύπῳ ὁ ἀγιασμός ἦν ἐν τῷ προσβάτῳ, νυνὶ δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τύπῳ, ἀλλ' αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ, διό φηοὶν «Ἴνα ᾧσιν ἠγιασμένοι ἐν τῇ
25 ἀληθείᾳ σου»· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὺς σοὶ ἀνατίθημι καὶ ποιῶ προσφορὰν. Ἦτοι διὰ τὸ τὴν κεφαλὴν τοῦτο γίνεσθαι φηοὶ, ἢ διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς θύεσθαι «παρασιήσαιτε» γὰρ, φηοὶ, «τὰ μέλη ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν», καὶ «ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς, καὶ ἄχωρὶς θανάτου θυσίαν αὐτοὺς ἐρ-

7. Ἐφεσ. 5, 26.

8. Β' Κορ. 5, 19.

9. Τὸν Χριστὸν δηλαδὴ

10. Ρωμ. 12, 1.

11. Ψαλ. 43, 23.

τὴν ἰσοτιμίαν· διότι τὰ ὀρθὰ δόγματα πού λέγονται περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀγιάζουν τὴν ψυχὴν. Ἐὰν δὲ λέγῃ ὅτι ἀγιάζεται μὲ τὸν λόγον, μὴ θαυμάσης. Καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁμιλεῖ περὶ δογμάτων, ἐπρόσθεσεν· «Ὁ λόγος σου εἶναι ἀλήθεια»· δηλαδή, δὲν ὑπάρχει κανὲν ψευδὸς εἰς αὐτόν, καὶ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅλα τὰ λεχθέντα· καὶ δὲν δηλώνει πάλιν τίποτε τὸ τυπικόν, οὔτε σωματικόν· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι «ἠγίασεν αὐτὴν μὲ τὸν λόγον του»⁷· διότι ἔχει τὴν δύναμιν καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ καθαρίζει.

Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι δείχνει καὶ κάτι ἄλλο τὸ «ἀγίασον αὐτούς»· εἶναι ὡσὰν νὰ λέγῃ, ἔσχωρισε αὐτούς ἀπὸ τὸν κόσμον μὲ τὸν λόγον καὶ τὸ κήρυγμα. Καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι φανερόν ἀπὸ τὰ εἰς τὴν συνέχειαν λεγόμενα. Διότι λέγει· «Ὅπως σὺ μὲ ἀπέστειλες εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ ἀπέστειλα αὐτούς»· πράγμα πού λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ἀναθέντων ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς τὸ κήρυγμα τῆς συμφιλίωσης»⁸· δηλαδή διὰ τὸν σκοπὸν πού ἦλθεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὸν ἴδιον καὶ αὐτοὶ κατέλαβον τὴν οἰκουμένην. Τὸ δὲ «καθὼς» πάλιν ἐδῶ λέγεται ὄχι διὰ νὰ δείξῃ ὁμοίωσιν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων (διότι πῶς ἀλλιῶς ἦτο δυνατόν ν' ἀποσταλοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους;)· συνηθίζει δὲ αὐτὸς καὶ τὸ μέλλον νὰ παρουσιάσῃ ὡς γεγονός. «Καὶ χάριν αὐτῶν ἀγιάζω τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ νὰ εἶναι ἀγιασμένοι διὰ τῆς ἀληθείας». Τί σημαίνει δὲ «Ἀγιάζω ἑμαυτόν»; Τὸν προσφέρω εἰς ἐσένα θυσίαν. Αἱ δὲ θυσίαι ὅλαι λέγονται ἅγαι· καὶ ἅγια κυρίως εἶναι τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδή τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ὁ ἀγιασμός τυπικῶς ἐγένετο διὰ τῆς θυσίας τοῦ προβάτου, τώρα δὲ δὲν γίνεται τυπικῶς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδίας τῆς ἀληθείας διὰ τοῦτο λέγει· «Διὰ νὰ εἶναι ἀγιασμένοι διὰ τῆς ἀληθείας σου»· καθ' ὅσον καὶ αὐτοὺς σοῦ τοὺς ἀφιερώνω καὶ τοὺς κάνω προσφοράν. Τὸ λέγει αὐτὸ ἢ διότι συμβαίνει αὐτὸ εἰς τὴν κεφαλὴν⁹, ἢ ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ θὰ θυσιασθοῦν· διότι λέγει· «Κάματε τὰ μέλη σας θυσίαν ζωντανὴν καὶ ἁγίαν»¹⁰, καὶ «ἐθεωρήθημεν ὡσὰν σφαγμένα πρόβατα»¹¹, καὶ ἄχωρις

γάζεται και προσφοράν». Ὅτι γὰρ τὴν θυσίαν ἠνίξαιτο τὴν αὐτοῦ, εἰπὼν, «Ἀγιάζω», δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς. «Ὁὐ περὶ τούτων δὲ ἔρωτιῶ μόνον, ἀλλὰ και περὶ τῶν πιστευόντιω» διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ». Ἐπειδὴ γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ἀπέ-
5 θνησκεν, (εἶπε δὲ οὖ «ὑπὲρ αὐτῶν ἀγιάζω ἐμαυτόν»), ἵνα μή τις νομίση οὖ ὑπὲρ τῶν Ἀποσιόλων τοῦτο μόνον ἐποίει, ἐπήγαγεν «Ὁὐ περὶ τούτων δὲ ἔρωτιῶ μόνον, ἀλλὰ και περὶ τῶν πιστευόντιω» διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ».

2. Ἐντεῦθεν πάλιν ἀνέσιτησεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, δείξας
10 ἔσομένους πολλοὺς μαθητάς. Ἐπειδὴ γὰρ, ὅπερ εἶχον ἐξαίρετοι, κοινὸν ἐποίησε, πάλιν αὐτοὺς παραμυθεῖται, δηλῶν και τῆς τῶν ἄλλωv σωτηρίας γινόμενους αὐτοὺς αἰτίους. Εἰπὼν δὲ και περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν και τοῦ ἀγιασθῆναι τῇ πίστει και τῇ θυσίᾳ, λέγει λοιπὸν περὶ ὁμονοίας, και
15 εἰς τοῦτο λοιπὸν καταλείπει τὸν λόγον, ἐντεῦθεν ἀρχάμενος, και εἰς αὐτὸ καταλύσας· και γὰρ ἀρχόμενός φησι· «Ἐντολήν καινήν δίδωμι ὑμῖν»· και ἐνταῦθα· «Ἴνα ὦσιν ἐν, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοί, και ἐγὼ ἐν σοί». Πάλιν τὸ «καθὼς» οὐκ ἀκριβοῦς ἐξισώσεως ἐπ' αὐτῶν οὐδὲ γὰρ
20 δυνατὸν αὐτοῖς ἦν τοσοῦτον, ἀλλ' ὡς ἀνθρώποις δυνατὸν ὡπερ, διὰν λέγη· «Γίνεσθε οἰκίρμονες, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν». Τί δὲ ἐστιν, «Ἐν ἡμῖν»; Ἐν τῇ πίστει τῇ εἰς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν οὕτως σκανδαλίζει ἅπαντας, ὡς τὸ διεσπᾶσθαι, τοῦτο καιασκευάζει, ὥστε γενέσθαι ἐν. Τί οὖν;
25 ἦνυσεν αὐτό; φησι. Και σφόδρα ἦνυσεν ἅπαντες γὰρ οἱ διὰ τῶν Ἀποσιόλων πιστεύσαντες ἐν εἰσιν, εἰ και τινες ἐξ αὐτῶν διεσπᾶσθησαν· οὐδὲ γὰρ τοῦτο αὐτὸν παρελάθεν, ἀλλὰ και αὐτὸ προεῖπε, και ἔδειξε τῆς τῶν ἀνθρώπων ραθυμίας ὄν.

12. Ἰω. 13, 34.

13. Λουκᾶ 6, 36.

14. Τὸν Πατέρα δηλαδὴ και τὸν Υἱόν.

θάνατον παρέχει αὐτοὺς ὡς θυσίαν καὶ προσφορὰν. Τὸ ὅτι βέβαια ὑπηνίχθη τὴν θυσίαν του, εἰπὼν, «Ἀγιάζω», γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ἐν συνεχείᾳ λεγόμενα· «Δέν σέ παρακαλῶ δὲ μόνον δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους πού θὰ πιστεύσουν εἰς ἐμένα μὲ τὸν λόγον αὐτῶν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπέθνησκε χάριν αὐτῶν (εἶπε δὲ ὅτι «ὑπὲρ αὐτῶν ἀγιάζω τὸν ἑαυτόν μου», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαμνε μόνον χάριν τῶν Ἀποστόλων, ἐπρόσθεσε· «Δέν σέ παρακαλῶ δὲ μόνον δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους πού θὰ πιστεύσουν εἰς ἐμένα μὲ τὸν λόγον αὐτόν».

2. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἐνεθάρρυνε καὶ πάλιν τὰς ψυχὰς των, δείξας ὅτι θὰ γίνουν πολλοὶ μαθηταί. Διότι, ἐπειδὴ ἐκεῖνο πού εἶχον ὡς κάτι τὸ ἐξαιρετικόν, τὸ ἔκαμε κοινόν δι' ὅλους, πάλιν τοὺς παρηγορεῖ, δηλώνων ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνουν αἴτιοι καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων. Ἀφοῦ δὲ εἶπε διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν καὶ διὰ τὸν ἀγιασμόν αὐτῶν διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς θυσίας, ὁμιλεῖ πλέον περὶ ὁμονοίας, καὶ μὲ αὐτὸ πλέον τελειώνει τὸν λόγον του· μὲ αὐτὸ ἤρχισε καὶ μὲ αὐτὸ ἐτελείωσε τὸν λόγον του· καθ' ὅσον ὀρχίζων τὸν λόγον του λέγει· «Σὰς δίδω νέαν ἐντολήν»¹²· καὶ ἐδῶ· «Διὰ νὰ εἶναι ἓνα, ὅπως σύ, Πάτερ, εἶσαι εἰς ἐμένα καὶ ἐγὼ εἰς ἐσένα». Πάλιν τὸ «καθὼς» δέν δηλώνει τελείαν ἐξίσωσιν αὐτοῦ μὲ αὐτοὺς· διότι δέν ἦτο δυνατόν τόσον πολὺ νὰ ἐξισωθοῦν μὲ αὐτόν, ἀλλ' ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγῃ· «Γίνεσθε εὐσπλαγχνικοί, ὅπως ὁ Πατὴρ σας»¹³. Τί σημαίνει δέ, «ἐν ἡμῖν»; Δηλαδὴ νὰ γίνουν ἐν εἰς τὴν πίστιν πρὸς ἡμᾶς¹⁴. Διότι, ἐπειδὴ τίποτε ἄλλο δέν σκανδαλίζει τόσον πολὺ ὅλους αὐτοὺς, ὅσον ἡ διάσπασις. τὸ λέγει αὐτό, ὥστε νὰ γίνουν ἓνα. Τί λοιπόν; λέγει· συνέβη αὐτό; Καὶ πάρα πολὺ μάλιστα συνέβη· διότι ὅλοι πού ἐπίστευσαν διὰ τῶν Ἀποστόλων εἶναι ἐνωμένοι, ἂν καὶ μερικοὶ διεσπάσθησαν ἀπὸ αὐτοὺς· διότι οὔτε αὐτὸ διέφυγε τὴν προσοχὴν του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ προεἶπε, καὶ ἔδειξεν ὅτι συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀνθρώπων.

«Ἴνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι σὺ με ἀπέστειλας». ὅπερ οὖν καὶ ἀρχόμενος ἔλεγεν, ὅτι «ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ ἔσπε μαθηταί, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Καὶ πῶς ἐντεῦθεν πιστεύειν ἔμελλον; Ὅτι τῆς εἰρήνης εἰ Θεός, φη-
5 οιν. Ἄν τοίνυν ἅπερ ἐκ τούτων ἔμαθον διατηρήσωσιν, εἰ-
 σονται τὸν Διδάσκαλον ἀπὸ τῶν μαθητῶν οἱ ἀκούοντες, ἐὰν δὲ μάχωνται, οὐκ ἔροῦσιν εἰρηνικοῦ Θεοῦ εἶναι μαθητάς· μὴ ὄντα δὲ με εἰρηνικόν, οὐχ ὁμολογήσουσιν ἀπεισιτάλθαι παρὰ σου. Ὅρᾳς πῶς μέχρι τέλους τοῦτο κατασκευάζει, τὸ πρὸς
10 τὸν Πατέρα ὁμορηθικόν; «Κἀγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα ἀντιοῖς»· τὴν διὰ τῶν σημείων, τὴν διὰ τῶν δογμάτων, καὶ ἵνα ὁμόφυχοι ᾧσιν. Αὕτη γὰρ ἡ δόξα, ἵνα ᾧσιν ἓν, καὶ τῶν σημείων μείζων. Ὅπερ γὰρ καὶ τὸν Θεὸν θαυμάζουσιν, ὅτι οὐκ ἔστι σιάντις, οὐδὲ μάχη παρὰ
15 τῆ φύσει ἐκείνῃ, καὶ μεγίστη αὕτη δόξα, οὕτω καὶ οὕτοι, φησὶν, ἐντεῦθεν γενέσθωσαν λαμπροί. Καὶ πῶς τὸν Πατέρα, φησὶν, αἰτεῖ τοῦτο δοῦναι ἀντιοῖς, αὐτὸς αὐτὸ λέγων διδόναι; Ἐἴτε γὰρ περὶ σημείων, εἴτε περὶ ὁμονοίας, εἴτε περὶ εἰρήνης ὁ λόγος αὐτῷ, φαίνεται αὐτὸς ἀντιοῖς ταῦτα
20 παρεσοχηκώς. Ὅθεν δῆλον ἦν ὅτι παραμυθίας ἕνεκεν τῆς αὐτῶν ἢ αἰτησις γίνεται.

«Ἐγὼ ἐν ἀντιοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί». Πῶς ἔδωκε τὴν δόξαν; Ἐν ἀντιοῖς γενόμενος, καὶ τὸν Πατέρα ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ᾧσπε ἀντιοὺς συγκροτεῖν. Ἀλλαχοῦ δὲ οὐχ οὕτω φη-
25 σὶν οὐ γὰρ διὰ αὐτοῦ τὸν Πατέρα παραγίνεσθαι, ἀλλ' αὐτὸν καὶ τὸν Πατέρα παραγίνεσθαι καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιεῖν, ἐκεῖ μὲν τὸ τοῦ Σαβελλίου, ἐνταῦθα δὲ Ἀρείου τὴν ἄνοιαν ἀναιρῶν. «Ἴνα ᾧσι τετελειωμένοι εἰς τὸ ἓν, ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ με ἀπέστειλας». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει, δει-
30 κνεῖς σημείου μᾶλλον τὴν εἰρήνην δυναμένην ἐπισπάσασθαι

15. Ἰω. 13, 35.

16. Ἰω. 14, 23.

«Διὰ νὰ πιστεύσῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες»· πρᾶγμα βέβαια ποὺ ἔλεγε καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου του, ὅτι «Μὲ αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι, ὅτι εἴσθε μαθηταὶ μου, ἐὰν ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον»¹⁵. Καὶ ἐπρόκειτο ἀπὸ αὐτὸ νὰ πιστεύσουν; Διότι, λέγει, ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνα, ποὺ ἔμαθον ἀπὸ αὐτοὺς, τὰ φυλάξουν, θὰ γνωρίσουν οἱ ἀκροαταὶ τὸν διδάσκαλον ἀπὸ τοὺς μαθητάς, ἐὰν ὅμως φιλονεικοῦν, δὲν θὰ εἰποῦν ὅτι εἶναι μαθηταὶ εἰρηνικοῦ Θεοῦ· ἐὰν ἐγὼ δὲν εἶμαι εἰρηνικός, δὲν θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἔχω ἀποσταλῆ ἀπὸ σένα. Βλέπεις πῶς μέχρι τέλους αὐτὸ λέγει, τὴν πρὸς τὸν Πατέρα του δηλαδὴ συμφωνίαν; «Καὶ ἐγὼ, τὴν δόξαν ποὺ μοῦ ἔδωσες, τὴν ἔδωσα εἰς αὐτούς»· τὴν δόξαν διὰ τῶν θαυμάτων, διὰ τῶν δογμάτων καὶ διὰ νὰ ἔχουν ὁμόνοιαν. Διότι αὐτὴ ἡ δόξα, τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ ἐνωμένοι, εἶναι πιὸ σπουδαία καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν Θεὸν θαυμάζουν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει στάσις, οὔτε διαμάχη εἰς ἐκείνην τὴν φύσιν, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ πιὸ μεγαλύτερη δόξα, ἔτσι καὶ αὐτοί, λέγει, ἀπὸ αὐτὸ θὰ γίνουν λαμπροί. Καὶ πῶς, λέγει, ζητεῖ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ τὸ δώσῃ εἰς αὐτούς, τὴν στιγμὴν ποὺ λέγει ὅτι ὁ ἴδιος τὸ δίδει αὐτό; Διότι εἴτε ὁμιλεῖ περὶ θαυμάτων, εἴτε περὶ ὁμονοίας, εἴτε περὶ εἰρήνης, φαίνεται αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ δίδῃ αὐτὰ εἰς αὐτούς. Ἐὰν γίνεταί φανερόν ὅτι αὐτὴ ἡ αἴτησις γίνεται πρὸς παρηγορίαν αὐτῶν.

«Ἐγὼ ὑπάρχω εἰς αὐτούς καὶ σὺ εἰς ἐμένα». Πῶς ἔδωκε τὴν δόξαν; Ὑπάρχων μέσα εἰς αὐτούς καὶ ἔχων τὸν Πατέρα μαζί του, ὥστε νὰ τοὺς ἔχη ἐνωμένους. Ἄλλοῦ ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιον· διότι λέγει δὲν ἔρχεται δι' αὐτοῦ ὁ Πατήρ, ἀλλ' ὁ ἴδιος καὶ ὁ Πατήρ ἔρχονται καὶ κάμνουν τόπον διαμονῆς εἰς αὐτόν¹⁶, μὲ ἐκεῖνα μὲν ἀναιρεῖ τὸν παραλογισμὸν τοῦ Σαβελλίου; μὲ αὐτὰ δὲ τοῦ Ἀρείου, «Διὰ νὰ τελειοποιηθοῦν μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐνωμένοι, ὥστε νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει, δεικνύων ὅτι ἡ εἰρήνη ἠμπορεῖ περισσότερον ἀπὸ τὸ θαῦμα νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἀνθρώπους· διότι, ὅπως ἀκρι-

ὡσπερ γὰρ ἡ ἔρις διαλυτικόν, οὕτως ἡ συμφωνία συγκροητικόν. «Καὶ ἠγάπησας αὐτούς, καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας». Πάλιν τὸ «καθὼς» ὡς ἄνθρωπον ἀγαπηθῆναι ἐγχωρεῖ· καὶ τεκμηρίον τῆς ἀγάπης τὸ ἐαυτὸν ὑπὲρ αὐτῶν δοῦναι. Εἰπὼν τοῖν
 5 νυν δι' ἔσονται ἐν ἀσφαλείᾳ, δι' οὐ περιτραπήσονται, δι' ἔσονται ἅγιοι, δι' πολλοὶ πιστεύσουσι δι' αὐτῶν, δι' πολλῆς ἀπολαύσουσι δόξης, δι' οὐκ αὐτὸς αὐτοὺς ἠγάπησε μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ, λέγει λοιπὸν καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν, περὶ τῶν θρασείων καὶ τῶν σιεφάνων,
 10 τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς· «Πάτερ» γάρ, φησὶν, «οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα, ὅπου εἰμι ἐγώ· καὶ αὐτοὶ ᾧσιν». Ὅπερ οὖν ἐζήτουν αἰεὶ, λέγοντες· «Ποῦ ὑπάγεις;»· Τί λέγεις· τοῦτο ἐν αἰτήσῃ λαμβάνεις, καὶ οὐδέπω ἔχεις; πῶς οὖν αὐτοῖς ἔλεγες, «Καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους»; πῶς ἔτετρα ἐπηγ-
 15 γείλω πλείονα καὶ μείζω; Ὅρᾳς δι' πάντα συγκαταβάσεως ἕνεκεν λέγει; Ἐπεὶ πῶς ἔλεγεν, «Ἀκολουθήσεις δὲ ὑστερον;». Ἄλλ' ὑπὲρ πλείονος πληροφορίας καὶ ἐνδείξεως ἀγάπης τοῦτο φησιν.

«Ἴνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν δέδωκάς μοι».
 20 Πάλιν τοῦτο τοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ὁμολοεῖν σημεῖον, ὑψηλότερον μὲν τῶν προτέρων («πρὸ καταβολῆς γὰρ κόσμου» φησὶν), ἔχον δὲ τινὰ καὶ αὐτὸ συγκατάβασιν· «δέδωκάς γάρ μοι», λέγει. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἔστιν, ἡδέως ἂν ἐροίμην τοὺς ἀντιλέγοντας· «Ὁ διδούς ὑφεισώτι τινι δίδωσιν, ἄρ' οὖν
 25 πρῶτον αὐτὸν γεννήσας, ὑστερον τὴν δόξαν ἔδωκε, πρότερον ἄφεις εἶναι ἄδοξον;». Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Ὅρᾳς δι' τὸ «δέδωκεν», «ἐγέννησέν» ἐστι; Διὰ τί δὲ μὴ εἶπεν· «Ἴνα μετέχωσι τῆς δόξης», ἀλλ' «Ἴνα θεωρῶσι τὴν δόξαν»;

3. Ἐνιαῦθα αἰνίττειται δι' ἡ πᾶσα ἀνάπαυσις αὕτη ἐστὶ,
 30 τὸ θεωρεῖν εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γοῦν καὶ δοξά-

17. Ἰω. 13, 36 καὶ 14, 5.

18. Ματθ. 19, 28.

19. Ἰω. 13, 36.

βῶς ἡ φιλονεικία διαλύει, ἔτσι ἡ συμφωνία συνενώνει. «Καὶ ἠγάπησες αὐτούς, ὅπως ἠγάπησες ἐμένα». Πάλιν ἐδῶ τὸ «καθὼς» δηλώνει ὅτι ἠγαπήθη ὡς ἄνθρωπος· καὶ ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης του εἶναι ὅτι ἔδωσε τὸν ἑαυτόν του ὑπὲρ αὐτῶν. Ἄφου λοιπὸν εἶπεν ὅτι θὰ εἶναι ἀσφαλισμένοι, ὅτι δὲν θὰ φύγουν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ὅτι θὰ γίνουν ἅγιοι, ὅτι πολλοὶ θὰ πιστεύσουν δι' αὐτῶν, ὅτι θ' ἀπολαύσουν πολλὴν δόξαν, ὅτι δὲν τοὺς ἠγάπησε μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ, ὁμιλεῖ πλέον καὶ διὰ τὰ ὅσα θὰ τύχουν μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἀπὸ ἐδῶ, διὰ τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους ποὺ ἐπιφυλάσσονται δι' αὐτούς· διότι λέγει· «Πάτερ, ἐκείνους ποὺ μοῦ ἔδωσες, θέλω καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι ἐκεῖ ποὺ εἶμαι ἐγώ». Εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐζητοῦσαν πάντοτε, λέγοντες· «Ποῦ πηγαίνεις»;¹⁷. Τί λέγεις; αὐτὸ τὸ παίρνεις κατόπιν αἰτήσεως καὶ δὲν τὸ ἔχεις ἀκόμη; πῶς λοιπὸν ἔλεγεν εἰς αὐτούς, «Θὰ καθήσετε εἰς τοὺς δώδεκα θρόνους»¹⁸; πῶς ὑπεσχέθης ἄλλα πιὸ πολλὰ καὶ πιὸ σπουδαῖα; Βλέπεις ὅτι ὅλα τὰ λέγει ἀπὸ συγκατάβασιν; Διότι πῶς ἔλεγε, «Θ' ἀκολουθήσης ὕστερα»; Ἄλλὰ τὸ λέγει αὐτὸ διὰ περισσοτέραν πληροφορίαν καὶ εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης.

«Διὰ νὰ βλέπουν τὴν δόξαν μου, ποὺ μοῦ τὴν ἔδωσες ἐσύ». Πάλιν μὲ αὐτὸ δείχνει τὴν συμφωνίαν του μὲ τὸν Πατέρα, ὑψηλότερα μὲν ἀπὸ τὰ προηγούμενα (διότι λέγει, «Πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου»), ἀλλ' ἔχει καὶ αὐτὸ κάποιαν συγκατάβασιν· διότι λέγει· «Μοῦ τὴν ἔδωσες». Ἐὰν ὅμως δὲν συμβαίη αὐτό, εὐχαρίστως θὰ ἤμποροῦσα νὰ ἐρωτήσω τοὺς ἀντιλέγοντας· Ἐκεῖνος ποὺ δίδει, δίδει εἰς κάποιον ποὺ ὑπάρχει· ἄρα λοιπὸν πρῶτα τὸν ἐγέννησε καὶ ὕστερα ἔδωσε τὴν δόξαν, ἐνῶ προηγουμένως τὸν ἄφησε νὰ εἶναι ἄδοξος; Καὶ πῶς θὰ ἤμποροῦσεν αὐτὸ νὰ εἶναι λογικόν; Βλέπεις ὅτι τὸ «ἔδωσεν» σημαίνει ἔγέννησεν; Διατί δὲ δὲν εἶπε, Ἐὰν νὰ γίνουν μέτοχοι τῆς δόξης, ἀλλ' εἶπε, «Διὰ νὰ βλέπουν τὴν δόξαν»;

3. Ἐδῶ ὑπαινίσσεται ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ὄλη ἀνάπαυσις, τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ βέβαια καὶ μᾶς κάμνει νὰ δοξαζώμεθα, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος λέ-

ζεσθαι ποιεῖ, ὃ καὶ Παῦλός φησιν· «Ἀνακεκαλυμμένῳ προ-
 σώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπιριζόμενοι». Ὡσπερ γὰρ οἱ
 πρὸς ἀκτῖνας θεωροῦντες, καὶ ἀέρος ἀπολαύοντες λεπιοτά-
 του ἀπὸ τῆς ὕψεως ἔχουσι τὴν ἀπόλαυσιν, οὕτω καὶ ἰδε,
 5 καὶ πολλῶ πλεῖον τοῦτο ἡμῖν ἐργάσεται τὴν ἡδονήν. Ἄμα
 δὲ καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ὀρώμενον, ἀλλὰ φρι-
 κή τις οὐσία. «Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω».
 Τί θούλειαι τοῦτο; ποίαν ἔχει τὴν ἀκολουθίαν; Δείκνυσιν
 ἐνταῦθα μηδένα εἰδῶτα Θεόν, ἀλλ' ἢ μόνον τοὺς τὸν Υἱὸν
 10 ἐπεγνωκότας. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐβουλόμην ἄ-
 παντας τοῦτο εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἔγνωσάν με, καίτοι οὐδὲν ἔ-
 χοντες ἐγκαλεῖν· τοῦτο γὰρ ἐστι, «Πάτερ δίκαιε». Ἐνταῦθά
 μοι δοκεῖ καὶ δυσχεραίνων ταῦτα λέγειν, ὅτι τὸν οὕτως ἄ-
 γαθὸν καὶ δίκαιον οὐκ ἠθέλησαν ἐπιγνῶναι. Ἐπειδὴ γὰρ Ἰ-
 15 ουδαῖοι ἔλεγον τὸν Θεὸν εἰδέναί, αὐτὸν δὲ μὴ εἰδέναί, πρὸς
 τοῦτο ἀποκρίνεται, λέγων ὅτι «ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς
 κόσμου», ἀπολογία οὐκ ἔστι πρὸς τὰς κατηγορίας τὰς Ἰ-
 ουδαϊκὰς· ὁ γὰρ δόξαν λαβῶν, ὁ ἀγαπηθεὶς «πρὸ καταβολῆς
 κόσμου», ὁ μάρτυρας θυλόμενος ἔχειν αὐτοὺς τῆς δόξης
 20 ἐκείνης, πῶς ἐναντίος ἦν τῷ Πατρί; Ὁὐ τοίνυν τοῦτό ἐστιν,
 ὅπερ φασὶν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι αὐτοὶ μὲν σε γινώσκουσιν, ἐγὼ
 δὲ ἀγνοῶ, ἀλλὰ τὸναντίον, ἐγὼ μὲν σε οἶδα, ἄλλοι δὲ σε
 οὐκ ἔγνωσαν.

«Καὶ οὗτοι δὲ ἔγνωσαν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας». Ὁρᾷς
 25 ὅτι αὐτοὺς αἰνίττειται, τοὺς λέγοντας μὴ εἶναι αὐτὸν ἐκ τοῦ
 Θεοῦ, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ἀνακεφαλαιοῦνται πάντα;
 «Καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ γνωρίσω». Καὶ μὴν
 τοῦ Πνεύματος φῆς τὴν τελείαν γνῶσιν, ἀλλὰ τὰ τοῦ Πνεύ-
 ματος ἐμά ἐστιν. «Ἴνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἠγάπησάς με, ἐν αὐ-
 30 τοῖς μένη, καὶ ἐν ἐμοὶ». Ἐὰν γὰρ μάθωσι, τίς σὺ,
 τότε εἴσονται ὅτι οὐκ ἀπεσοχισμένος ἐγώ, ἀλλὰ τῶν σφόδρα

γει' «Μὲ ἀκάλυπτον πρόσωπον ἀντανακλῶμεν τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου»²⁰. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ ἀπολαμβάνουν λεπτοτάτου ἀέρος, νοιώθουν τὴν ἀπόλαυσιν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των, ἔτσι καὶ τότε καὶ πολὺ περισσότερο αὐτὸ θὰ χάριση εἰς ἡμᾶς περισσότερο ἡδονήν. Συγχρόνως δὲ καὶ δείχνει, ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ βλέπει κανεὶς, ἀλλὰ κάποια φρικτὴ οὐσία, «Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος δὲν σέ ἐγνώρισε». Τί θέλει νὰ εἰπῇ μὲ αὐτό; ποῖαν σχέσιν ἔχει; Δείχνει ἐδῶ ὅτι κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Θεὸν παρὰ μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἐγνώρισαν τὸν Υἱόν. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς: «Θὰ ἤθελον ὅλοι νὰ σέ εἶχον γνωρίσει, ἀλλὰ δὲν σέ ἐγνώρισαν, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἤμποροῦν νὰ σέ κατηγορήσουν διὰ τίποτε» διότι αὐτὸ σημαίνει «Πάτερ δίκαιε». Ἐδῶ νομίζω ὅτι τὰ λέγει αὐτὰ μὲ κάποιαν δυσανασχέτησιν, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ γνωρίσουν τὸν τόσο ἀγαθὸν καὶ δίκαιον Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ἐνῶ αὐτὸς δὲν τὸν γνωρίζει, αὐτὸ ἐννοεῖ ὅταν λέγῃ «μὲ ἠγάπησες πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου», ἀπολογούμενος πρὸς τὰς ἰουδαϊκὰς κατηγορίας: διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε δόξαν, ποὺ ἠγαπήθη «πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου», ποὺ θέλει νὰ ἔχῃ αὐτοὺς μάρτυρας ἐκείνης τῆς δόξης, πῶς ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα; Ἐν εἶναι αὐτὸ λοιπόν, ποὺ ἰσχυρίζονται οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δηλαδὴ αὐτοὶ μὲν σέ γνωρίζουν, ἐνῶ ἐγὼ σέ ἀγνοῶ, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον, ἐγὼ μὲν σέ γνωρίζω, ἐνῶ ἄλλοι δὲν σέ ἐγνώρισαν'.

«Καὶ αὐτοὶ δὲ ἐγνώρισαν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες». Βλέπεις ὅτι αὐτοὺς ὑπαινίσσεται, ποὺ λέγουν ὅτι δὲν προέρχεται αὐτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον ὅλα τὰ ὀδηγεῖ; «Καὶ ἐγνώρισα εἰς αὐτοὺς τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ τὸ γνωρίσω». Καὶ βέβαια λέγεις ὅτι τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ τελεία γνῶσις: ναί, ἀλλὰ τὰ τοῦ Πνεύματος εἶναι ἰδικά μου. «Διὰ νὰ μένη εἰς αὐτοὺς ἡ ἀγάπη μὲ τὴν ὁποῖαν μὲ ἠγάπησες, καὶ ἐγὼ νὰ εἶμαι μέσα εἰς αὐτούς». Διότι, ἐὰν μάθουν, ποῖος εἶσαι, τότε θὰ γνωρίσουν ὅτι ἐγὼ δὲν ἔχω

ἡγαπημένων, καὶ γνήσιος Υἱὸς καὶ συνημμένος· τοῦτο δὲ πεισθέντες ὡς χροῆ, καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς ἐμὲ καὶ τὴν ἀγάπην διατηρήσουσιν ἀκριβῆ· ἀγαπώντων δὲ αὐτῶν ὡς χροῆ, ἐγὼ μενῶ ἐν αὐτοῖς· Ὁρᾷς πῶς εἰς καλὸν τέλος ἀπήντησεν, εἰς ἀγάπην τὴν πάντων μητέρα τῶν ἀγαθῶν, ἀπαρτίσας τὸν λόγον;

Πιστεύωμεν τοίνυν καὶ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λέγηται, «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναί, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται», καὶ πάλιν «Τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων»· διὰ γὰρ ἐκεῖνος μὲν καὶ οἰκέταις καὶ συγγενεῖς καὶ ἀλλοτριόις ἐπικουρῆ, σὺ δὲ μηδὲ τοὺς πρὸς γένος προσήκοντας θεραπείσας, τίς ἔσται σοι λοιπὸν ἀπολογία, τοῦ Θεοῦ βλασφημουμένου καὶ ὑβριζομένου διὰ σέ; Σκόπει γὰρ πόσας ἔδωκεν ἡμῖν ἀφορμὰς εὐποιίας ὁ Θεός. Τὸν μὲν ὡς συγγενῆ, τὸν δὲ ὡς φίλον, τὸν δὲ ὡς γείτονα, τὸν δὲ ὡς πολίτην, τὸν δὲ ὡς ἄνθρωπον ἐλέει, φησὶν. Ἄν δὲ μηδὲν σε τούτων κατέχη, ἀλλὰ πάντα διαρρήξῃς τὰ δεσμιὰ, ἀκούσῃ τοῦ Παύλου διὰ «ἀπίστου εἰ χείρων»· διὰ ἐκεῖνος μὲν, οὐδὲν περὶ ἐλεημοσύνης ἀκούσας, οὐδὲ τῶν ἐν οὐρανῷ, ὑπερηκόνησέ σε τῇ φιλανθρωπία, σὺ δὲ, αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾷς κελυσθεῖς, τοὺς οἰκείους ὡς ἐχθροὺς ὀρᾷς, καὶ χρημάτων φείδη μᾶλλον ἢ σωμάτων· καίτοι τὰ μὲν ἀναλισκόμενα οὐδὲν πείσεται δεινόν, οὗτος δὲ περιορώμετος οἰχῆσεται. Τίς οὖν ἡ μαρία χρημάτων φείδεσθαι, καὶ ἀφειδέειν συγγενῶν; πόθεν οὗτος ὁ πόθος εἰσεκώμασε; πόθεν ἡ ἀπανθρωπία καὶ ἡ ὠμότης; Εἰ γὰρ τις, ὥσπερ ἐπὶ θεάτρῳ κορυφῆς καθίσας, τὸν κόσμον κατοπιεύσειε πάντα, μᾶλλον δέ, εἰ θούλεσθε, μίαν τέως μεταχειρισώμεθα πόλιν.

20. Β' Κορ. 3, 18.

21. Τιτ. 1, 16.

22. Α' Τιμ. 5, 8.

23. Αὐτόθι.

ἀποσχισθῆ ἀπὸ ἐσένα, ἀλλ' εἶμαι ἀπὸ ἐκείνους πού ἠγαπήθησαν πολὺ καὶ ὅτι εἶμαι γνήσιος Υἱός σου καὶ ἐνωμένος μαζί σου· ἐὰν δὲ πειθοῦν εἰς αὐτὸ ὅπως πρέπει, θὰ διαφυλάξουν τελείαν καὶ τὴν πίστιν πρὸς ἐμένα καὶ τὴν ἀγάπην· ἀφοῦ δὲ θὰ μὲ ἀγαποῦν αὐτοὶ ὅπως πρέπει, θὰ μένω καὶ ἐγὼ μέσα εἰς αὐτούς· Βλέπεις πῶς ἐτελείωσε μὲ καλὸν τέλος, μὲ τὴν ἀγάπην, τὴν μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὀλοκληρώσας ἔτσι τὸν λόγον του;

Ἄς πιστεύωμεν λοιπὸν καὶ ἄς ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ λέγεται καὶ δι' ἡμᾶς, «Ὁμολογοῦν μὲ τὸ στόμα ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ὅμως τὸν ἀρνοῦνται μὲ τὰ ἔργα των»²¹, καὶ πάλιν· «Τὴν πίστιν ἠρνήθη καὶ ἔγινε χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄπιστον»²²· διότι, ὅταν ἐκεῖνος μὲν βοηθῆ καὶ δούλους καὶ συγγενεῖς καὶ ξένους, σὺ δὲ δὲν βοηθῆς οὔτε τοὺς συγγενεῖς σου, ποία πλέον θὰ εἶναι ἡ δικαιολογία σου, τὴν στιγμὴν πού ὁ Θεὸς βλασφημεῖται καὶ ὑβρίζεται ἐξ αἰτίας σου; Πρόσεχε λοιπὸν πόσας ἀφορμὰς εὐεργεσίας μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός. Τὸν μὲν ἕνα, λέγει, νὰ τὸν ἐλεῆς ὡς συγγενῆ, τὸν ἄλλον ὡς φίλον, τὸν ἄλλον ὡς γείτονα, τὸν ἄλλον ὡς συμπολίτην καὶ τὸν ἄλλον ὡς συνάνθρωπον. Ἄν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν σὲ συνδέῃ, ἀλλὰ διασπάσης ὅλα τὰ δεσμά, θ' ἀκούσης τὸν Παῦλον πού λέγει ὅτι «εἶσαι χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄπιστον»²³· διότι ἐκεῖνος μὲν, ἂν καὶ δὲν ἤκουσε τίποτε περὶ ἐλεημοσύνης, οὔτε περὶ τῶν οὐρανίων πραγμάτων, σὲ ὑπερέβαλεν ὡς πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν, σὺ ὅμως, ἂν καὶ ἔλαβες ἐντολὴν νὰ ἀγαπᾷς τοὺς ἐχθρούς σου, βλέπεις τοὺς συγγενεῖς σου ὡς ἐχθρούς καὶ ἐνδιαφέρεσαι περισσότερο διὰ τὰ χρήματα, παρὰ διὰ τὰ σώματα· μολονότι βέβαια τὰ μὲν ἐξοδευόμενα δὲν θὰ πάθουν κανένα κακόν, ἐνῶ αὐτός, περιφρονηθεὶς, θὰ χαθῆ. Τί λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ μανία, τὸ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὰ χρήματα καὶ νὰ περιφρονοῦμεν τοὺς συγγενεῖς; ἀπὸ ποῦ εἰσῆλθεν αὐτός ὁ πόθος; ἀπὸ ποῦ αὕτη ἡ ἀπανθρωπία καὶ ἡ σκληρότης; Διότι, ἐὰν κάποιος, καθίσας ὡς εἰς τὴν κορυφὴν κάποιου θεάτρου, ἔβλεπεν ὅλον τὸν κόσμον, μᾶλλον δέ, ἐὰν θέλετε, ἄς φέρωμεν ὡς παράδειγμα μίαν πόλιν.

4. Εἴ τις τοίνυν, ἐφ' ὑψηλοῦ καθίσας, πάντα καιδεῖν
 δυνηθεῖη τὰ ἀνθρώπινα, ἐννόησον ὅσην καιαγνώσεται ἀλο-
 γίαν, ὅσα δάκρυα οἴσει, ὅσον γελάσεται γέλωτα, ὅσον μισή-
 σει μῖσος· τοιαῦτα γὰρ πράττομεν, ὡς καὶ γέλωτος καὶ ἀ-
 5 νοίας καὶ δακρύων καὶ μίσους εἶναι ἄξια. Ὁ δεῖνα τρέφει
 κύνας, ἵνα θηρία ἄγρια σαγηνεύσῃ, αὐτὸς εἰς θηριωδίαν ἐμ-
 πίπτων ἕτερος ὄνους καὶ ταύρους, ἵνα μετακομίζῃ λίθους,
 ἀνθρώπους δὲ περιορᾷ, λιμῶ τηκομένους· καὶ χρυσοῖον μὲν
 ἄπειρον δαπανᾷ, ἵνα λιθίνους ἀνθρώπους ἐργάσθῃται, τοὺς
 10 δὲ ὄντως ἀνθρώπους, λιθίνους γενομένους ὑπὸ τῆς κακου-
 χίας, ὑπερορᾷ· ἕτερος ψηφίδας χρυσαῖς συλλέγων μετὰ πολ-
 λῆς ταλαιπωρίας, περιβάλλει τοὺς τοίχους, τὰς δὲ γασιέρας
 τῶν πενήτων γυμνὰς ὄρων, οὐκ ἐπικάμπιεται· καὶ οἱ μὲν τοῖς
 ἱματίοις αὐτῶν ἱμάτια πάλιν ἐπινοοῦσιν, ἕτερος δὲ οὐδὲ
 15 αὐτὸ τὸ σῶμα γυμνὸν περιβάλλειν ἔχει ἐν δικαστηρίοις δὲ
 πόλιν ἄλλος ἄλλον κατέπιεν, ἄλλος εἰς πόρνas ἀνάλασε καὶ
 εἰς παρασίτους· ἕτερος εἰς μίμους καὶ ὀρχήστρας· εἰς οἰκο-
 δομὰς ἕτερος λαμπράς, εἰς ἀγορασίας ἀγρῶν καὶ οἰκιῶν·
 πάλιν ὁ μὲν τόκους ἀριθμεῖ, ὁ δὲ τόκους τόκων, ὁ δὲ γραμ-
 20 ματεῖα συντίθησι, πολλῶν γέμοντα φόρων, καὶ οὐδὲ τὴν ἀπὸ
 τῆς πικρῆς ἀνάπασιν καρποῦται, ἐπὶ τοῖς ἐτέρων κακοῖς
 ἀγρουπνῶν ἡμέρας δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἐπὶ κέρδος ἄδικον,
 ὁ δὲ ἐπὶ δαπάνην ἀσελγῆ, οἱ δὲ ἐπὶ κλοπὴν δεδημοσιευμένην
 τρέχουσι· καὶ τῶν μὲν περιπιτῶν καὶ κεκωλυμένων πολλή ἢ
 25 σπουδή, τῶν δὲ ἀναγκαίων οὐδεὶς ὁ λόγος· οἱ δὲ κρίνον-
 τες τὸ μὲν ὄγκμα δικασιῶν ἔχουσι, τὸ δὲ ἔργον λησιῶν καὶ
 ἀνδροφόνων· κἂν τὰς δίκας τις ἐξείαση, κἂν τὰς διαθήκας,
 μυρία πάλιν εὐρήσει καὶ ἐνιαῦθα κακὰ, δόλους, κλοπὰς, ἐ-
 πιθυσιάς. Καὶ περὶ ταῦτα ἅπανα ἢ σχολή, τῶν δὲ πνευματι-
 30 κῶν λόγος οὐδεὶς, ἀλλὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὲρ τοῦ μόνον ἰ-

4. Ἐάν λοιπόν κάποιος, καθίσας ἐπάνω εἰς ἓν ὑψηλόν μέρος, ἠμπορέσῃ νά ἰδῇ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, σκέψου πόσον παραλογισμόν θ' ἀποδώσῃ εἰς αὐτά, πόσα δάκρυα θὰ χύσῃ, εἰς πόσα γέλια θὰ ἐκσπάσῃ, μέ πόσον μῖσος θὰ τὰ μισήσῃ· διότι τέτοια πράττομεν, πού εἶναι ἄξια διὰ γέλια καί δάκρυα καί μῖσος καί πολύ ἀνόητα. Ὁ τάδε τρέφει σκύλους, διὰ νά συλλάβῃ ἄγρια θηρία, μεταβαλλόμενος ὁ ἴδιος εἰς θηρίον· ἄλλος τρέφει ὄνους καί ταύρους, διὰ νά μεταφέρῃ λίθους, ἐνῶ περιφρονεῖ τοὺς ἀνθρώπους, πού πεθαίνουν ἀπό τήν πείναν· καί ἐξοδεύει μέν ἄπειρον χρυσόν, διὰ νά κατασκευάσῃ λιθίνους ἀνθρώπους, ἐνῶ τοὺς πραγματικούς ἀνθρώπους, πού γίνονται λίθινοι ἀπό τήν κακουχίαν, τοὺς περιφρονεῖ· ἄλλος, συγκεντρώνων χρυσᾶς ψηφίδας μέ πολὺν κόπον, κοσμεῖ τοὺς τοίχους, ἐνῶ βλέπων τὰς γαστέρας τῶν πτωχῶν γυμνάς, δέν συγκινεῖται· καί οἱ μέν διὰ τὰ ἐνδύματά τῶν κατασκευάζουν ἄλλα ἐνδύματα, ἐνῶ ἄλλος δέν ἔχει οὔτε τὸ ἴδιο τὸ γυμνὸν σῶμα του νά ἐνδύσῃ· ἄλλος δὲ πάλιν κατέφαγεν ἄλλον εἰς τὸ δικαστήριον, ἄλλος ἐδαπάνησε τὰ χρήματά του εἰς πόρνas καί εἰς παρασίτους, ἄλλος εἰς μίμους καί εἰς ὀρχήστρας, ἄλλος εἰς λαμπράς οἰκοδομάς, εἰς ἀγοράς ἀγρῶν καί οἰκιῶν· πάλιν, ὁ μέν ἓνας μετρεῖ τοὺς τόκους τῶν χρημάτων του, ὁ ἄλλος τοὺς τόκους τῶν τόκων, ἐνῶ ὁ ἄλλος συντάσσει καταλόγους γεμάτων ἀπό πολλοὺς φόνους καί δέν ἠμπορεῖ ν' ἀπολαύσῃ οὔτε τήν ἀνάπαυσιν τῆς νυκτός, ἀγρυπνῶν διὰ τὰ κακὰ τῶν ἄλλων· ὅταν δὲ ἐξημερώσῃ, τρέχουν, ὁ μέν ἓνας δι' ἄδικον κέρδος, ὁ ἄλλος διὰ δαπάνην γεμάτην ἀπό ἀσέλγειαν, ἄλλοι δὲ διὰ κλοπὴν πού εἶναι γνωστοί εἰς ὅλους· καί διὰ μέν τὰ περιττὰ καί ἀπηγορευμένα ἐπιδεικνύεται πολλή φροντίς, ἐνῶ διὰ τὰ ἀναγκαῖα δέν γίνεται κανεὶς λόγος· οἱ δὲ δικάζοντες ἔχουν μέν τὸ ὄνομα τῶν δικαστῶν, ἐπιτελοῦν ὅμως ἔργον ληστῶν καί ἀνθρωποκτόνων· καί ἐάν κανεὶς ἐξετάσῃ τὰς δίκas, ἐάν τὰς διαθήκας, θὰ εὕρῃ πάλιν καί ἐδῶ ἀμέτρητα κακὰ, δόλους, κλοπὰς, ἐπιβουλὰς. Καί ὅλη ἡ φροντίς καταβάλλεται δι' αὐτά, ἐνῶ διὰ τὰ πνευματικὰ δέν γίνεται κανεὶς λόγος, καί

δεῖν ἐνοχλοῦσιν ἅπαντες. Τὸ δὲ ζητούμενον οὐ τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ἔργων δεῖ ἡμῖν καὶ διανοίας καθαράς. Ἄν δὲ τὴν πᾶσαν ἡμέραν ἀναλώσης εἰς πλεονεξίαν, εἶτα μικρὰ ρήματα εἰσελθὼν εἴπῃς, οὐ μόνον οὐκ ἐποίησας ἴλεω τὸν Θεόν, ἀλλὰ
 5 καὶ παρώξυνας μειζόνως· εἰ γὰρ θούλει καταλλάξαι σου τὸν Δεσπότην, ἔργα ἐπίδειξαι, μάθε τὸν φορντὸν τῶν συμφορῶν, βλέπε τοὺς γυμνοὺς, τοὺς πεινῶντας, τοὺς ἀδικουμένους· μωρίας σοι φιλανθρωπίας ἔτιμεν ὁδοὺς.

Μὴ τοίνυν ἀπαιτῶμεν ἑαυτοὺς, εἰκῆ καὶ μάτην ζῶντες,
 10 μηδέ, ὅτι νῦν ὑγιαίνομεν, καταφρονήσωμεν, ἀλλά, ἐννοήσαντες ὅτι, πολλάκις εἰς νόσον καταπεσόντες, καὶ εἰς ἔσχατον ἀρρωστίας ἐλθόντες, ἀπεθάνομεν τῷ δέει καὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν μελλόντων, προσδοκήσωμεν πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ καταπεσεῖσθαι, καὶ τὸν αὐτὸν κτησώμεθα φόβον, καὶ γενώμεθα δελτίους· ὡς τὰ γε νῦν μωρίας κατηγορίας ἄξια. Οἱ μὲν γὰρ
 15 ἐν τοῖς δικαστηρίοις λέουσι εἰκόσασιν καὶ κωσί, οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἀλώπεξιν· οἱ δὲ τὸν ἀπράγμονα ζῶντες βίον, οὐδὲ οὗτοι εἰς δέον τῇ ἀπραγμοσύνῃ κέχρηται, τὴν σχολὴν ἅπασαν εἰς θέατρα καὶ τὰ ἐκεῖθεν κακὰ ἀναλίσκοιτες. Καὶ
 20 ὁ μὲν ἐπιτιμῶν τοῖς γινομένοις οὐδεὶς, οἱ δὲ ζηλοῦντες καὶ δακνόμενοι, ὅτι μὴ ἴσα αὐτοῖς πράττουσι, πολλοί· ὥστε καὶ τούτους πάλιν κολάζεσθαι, καὶ μὴ ποιῶντας τὰ πονηρά· «οὐ γὰρ μόνον αὐτὰ ποιῶσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσι»· καὶ γὰρ τὰ τῆς προθυμίας αὐτοῖς ὁμοίως διέφθαρται, ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ γνώμης ἔστι δοῦναι δίκην. Ταῦτα
 25 καθ' ἑκάστην ἡμέραν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι· ἂν μὲν γὰρ τινες ἀκούσωσι, κέρδος· ἂν δὲ μηδεὶς ὁ προσέχων ἦ,

εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅλοι πηγαίνουν μόνον διὰ νὰ ἰδοῦν. Αὐτὸ ποῦ ζητεῖται ὅμως ἀπὸ ἡμᾶς δὲν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ χρειάζονται ἔργα καὶ καθαρὴ διάνοια. Ἐάν ὅμως ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν δαπανήσης εἰς πλεονεξίαν, ἔπειτα, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναόν, εἰπῆς ὀλίγα λόγια, ὅχι μόνον δὲν κατέστησες τὸν Θεὸν εὐσπλαχνικὸν ἀπέναντί σου, ἀλλὰ καὶ τὸν παρώργισες ὑπερβολικά· διότι, ἐάν θέλης νὰ συμφιλιωθῆς μὲ τὸν Κύριόν σου, δείξε ἔργα, μάθε τὸ πλῆθος τῶν συμφορῶν, φρόντιζε τοὺς γυμνοὺς, τοὺς πεινασμένους, τοὺς ἀδικουμένους· ἀπείρους ὁδοὺς φιλανθρωπίας σου ἔχάραξεν.

Ἄς μὴ ἀπατώμεθα λοιπὸν, ζῶντες χωρὶς κανένα σκοπὸν καὶ εἰς τὰ χαμένα, οὔτε, ἐπειδὴ τῶρα εἶμεθα ὑγιεῖς, νὰ δείξωμεν περιφρόνησιν, ἀλλὰ σκεφθέντες ὅτι, πολλές φορές κυριευθέντες ἀπὸ νόσον καὶ φθάσαντες εἰς τὸ τέλος τῆς ἀσθενείας, ἀπεθάνομεν ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀναμονὴν τῶν μελλόντων κακῶν, ἄς σκεφθῶμεν καὶ πάλιν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποπέσωμεν εἰς τὰ ἴδια κακά, ἄς νοιώσωμεν τὸν ἴδιον φόβον καὶ ἄς γίνωμεν καλύτεροί· διότι ὅλα αὐτὰ ποῦ συμβαίνουν τῶρα εἶναι ἄξια ἀμετρήτου κατηγορίας. Διότι οἱ μὲν τῶν δικαστηρίων ὁμοιάζουν μὲ λεοντάρια καὶ σκύλους, οἱ δὲ τῶν ἀγορῶν μὲ ἀλεπουῖδες· ἐκεῖνοι δὲ ποῦ ζοῦν χωρὶς νὰ κάμνουν τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε αὐτοὶ χρησιμοποιοῦν τὴν ἀπραξίαν των ὅπως πρέπει, διότι δαπανοῦν τὸν ἐλεύθερον χρόνον των εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς τὰ κακά ποῦ πηγάζουν ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν κανεὶς ποῦ νὰ ἐπιτιμᾷ τὰ ὅσα συμβαίνουν, ἐνῶ εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποῦ ζηλεύουν καὶ στενοχωροῦνται, διότι δὲν κάμνουν τὰ ἴδια μὲ αὐτούς· ὥστε καὶ αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι τιμωρίας ἂν καὶ δὲν πράττουν τὰ κακά· διότι «ὅχι μόνον κάμνουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦν ἐκείνους ποῦ τὰ κάμνουν»³⁴ καθ' ὅσον καὶ ἡ προθυμία των διεφθάρη καθ' ὅμοιον τρόπον, καὶ ἐπομένως γίνεται φανερόν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ τιμωρηθοῦν καὶ διὰ τὴν διάθεσίν των. Αὐτὰ καθημερινῶς τὰ λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω· ἂν λοιπὸν μερικοὶ τὰ ἀκούσουν, θὰ ἔχουν κέρδος, ἐάν ὅμως κανεὶς δὲν τὰ προσέχη, τότε θὰ τὰ ἀκούσετε αὐτὰ τότε, ποῦ δὲν θὰ ἔχετε

τότε ἀκούσεσθε ταῦτα, ὅτι κέρδος οὐδὲν ὑμῖν, καὶ μέμψειτε ἑαυτοῖς, καὶ τῆς αἰτίας ἡμεῖς καθαροί.

Ἄλλὰ μὴ γένοιτο ταύτην μόνον ἡμᾶς τὴν ἀπολογίαὶν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ καύχημα ὑμᾶς γενέσθαι ἡμῶν παρὰ τῷ θήματι τοῦ **5** Χριστοῦ, ἵνα κοινῇ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κανέν κέρδος, καί θά μεμφθῆτε τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἡμεῖς ὅμως θά εἶμεθα καθαροί.

Ἄλλ' εὐχομαι νὰ μὴ συμβῆ ὄχι μόνον νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς αὐτὴν τὴν ἀπολογία, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνετε σεῖς καύχημά μας ἐμπρὸς εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ὅλοι μαζί τὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΓ'

Ἰω. 18, 1 - 37

«Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε σὺν τοῖς μαθηταῖς
αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν
5 κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ».

1. Φρωτιὸν ὁ θάνατος καὶ φόβου γέμον πολλοῦ, ἀλλ' οὐ
παρὰ τοῖς τῆν ἄνω φιλοσοφίαν εἰδόσιν ὁ μὲν γάρ, μηδὲν
περὶ τῶν μελλόντων σαφὲς ἐπισημάμενος, ἀλλὰ διάλυσιν τινα
καὶ τελευτήν ζωῆς τὸ πρᾶγμα νομίζων, εἰκότως φρίττει
10 καὶ δέδοικεν, ὡς εἰς τὸ μὴ εἶναι χωρῶν, ἡμεῖς δέ, τῇ τοῦ
Θεοῦ χάριτι τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ μα-
θόντες, καὶ ἀποδημίαν τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίζοντες, οὐκ ἂν
εἴημεν δίκαιοι τρέμειν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν καὶ εὐδουμείσθαι,
δι, τὸν ἐπίκτητον τοῦτον βίον ἀφέντες, ἐφ' ἕτερον ἐρχόμεθα,
15 ἀμείνω πολλῶ καὶ λαμπρότερον καὶ τέλος οὐκ ἔχοντα ὑ-
περ οὗν καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκων διὰ τῶν ἔργων, οὐ βία
καὶ ἀνάγκη, ἀλλ' ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται. «Ταῦτα», φη-
σὶν, «ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπῆλθε πέραν τοῦ χειμάρρου
τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ
20 μαθηταὶ αὐτοῦ» Ἡδεὶ δὲ καὶ ὁ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν,
τὸν τόπον, δι, πολλῶς ἐσυνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν
μαθητῶν αὐτοῦ. Μεσονυκτιῶν ὁδοιπορεῖ, καὶ ποταμὸν δια-
βαίνει, καὶ ἐπείγεται πρὸς τὸν τῷ προδότη γινώριμον τόπον
ἐλθεῖν, ἐκκόπιων τοῖς ἐπιβουλεύουσι τὸν πόνον, καὶ ἀπαλ-

ΟΜΙΛΙΑ ΠΓ΄

Ίω. 18, 1 - 37

«Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε μαζί μέ τοὺς μαθητάς του καί μετέβη εἰς τὸν τόπον πέραν ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον τῶν Κέδρων, ὅπου ὑπῆρχε κῆπος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆλθεν αὐτός καί οἱ μαθηταί του».

1. Εἶναι φρικτὸν πρᾶγμα ὁ θάνατος καί γεμᾶτον ἀπὸ πολὺν φόβον, ἀλλ' ὄχι δι' ἐκείνους ποὺ γνωρίζουν τὴν οὐράνιον φιλοσοφίαν· διότι ἐκεῖνος μὲν ποὺ δέν γνωρίζει τίποτε τὸ σαφές περὶ τῶν μελλόντων πραγμάτων, ἀλλὰ θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα ὡς διάλυσιν καί τέλος τῆς ζωῆς, εἶναι φυσικὸν νὰ φρίττη καί νὰ φοβῆται, μέ τὴν σκέψιν ὅτι προχωρεῖ πρὸς τὴν ἀνυπαρξίαν, ἡμεῖς ὅμως, ποὺ ἐμάθομεν μέ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὰ ἄγνωστα καί τὰ ἀπόκρυφα τῆς σοφίας του καί θεωροῦμεν τὸ πρᾶγμα μετάβασιν ἀπὸ τῆς ἐδῶ ζωῆς εἰς τὴν ἄλλην, δέν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ τρέμωμεν, ἀλλὰ καί νὰ χαιρώμεθα καί νὰ εἴμεθα εὐθυμοί, διότι, ἀφήνοντας αὐτὸν τὸν φθαρτὸν βίον, μεταβαίνομεν εἰς ἄλλον. πολὺ πῖο καλύτερον καί λαμπρότερον καί ποὺ τέλος δέν ἔχει· ἀκριβῶς αὐτὰ λοιπὸν διδάσκων καί ὁ Χριστός μέ τὰ ἔργα του, ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος του ὄχι διὰ τῆς βίας καί ἀναγκαστικά, ἀλλὰ μέ τὴν θέλησίν του. «Αὐτά», λέγει, «εἶπεν ὁ Ἰησοῦς καί μετέβη πρὸς τὸν τόπον ποὺ ἦτο πέραν ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον τῶν Κέδρων, ὅπου ὑπῆρχε κῆπος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆλθεν αὐτός καί οἱ μαθηταί του. Ἐγνώριζε δέ τὸν τόπον καί ὁ Ἰούδας ποὺ ἐπρόδωσεν αὐτόν, διότι πολλές φορές ἐσύχνασεν ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς μαζί μέ τοὺς μαθητάς του». Μέσα εἰς τὰ μεσάνυχτα ὁδοιπορεῖ καί περνᾶ ποταμὸν καί βιάζεται νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν τόπον ποὺ ἦτο γνωστός εἰς τὸν προδότην, ὀλιγοστεύων τὸν κόπον ἐκείνων

λάτων ταιλαιπωρίας αὐτοὺς ἀπάσης, καὶ δείκνυσι τοῖς μαθηταῖς ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸ πρᾶγμα ἔρχεται (ὅπερ ἰκανὸν αὐτοὺς μάλιστα παραμυθήσασθαι ἦν), καὶ καθίστησιν ἑαυτὸν, ὡς περ ἐν δεσμοτηρίῳ, ἐν τῷ κήπῳ.

5 «Ταῦτα ἐλάλησεν αὐτοῖς». Τί λέγεις; Καὶ μὴν τῷ Πατρὶ διελέγειο καὶ μὴν ἠῦχειο. Διὰ τί οὖν μὴ λέγεις ὅτι, παυσάμενος τῆς εὐχῆς, ἦλθεν ἐκεῖ; Ὅτι οὐκ εὐχή ἦν, ἀλλὰ λαλιά, διὰ τοὺς μαθητὰς γινομένη. Καὶ εἰσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν κῆπον. Οὕτως αὐτοὺς τοῦ δέους ἀπήλ-
 10 λαξεν, ὡς μὴ ἀντιειῖναι λοιπόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κῆπον εἰσελθεῖν. Πῶς δὲ ὁ Ἰούδας ἐκεῖ ἦρχειο; ἢ πόθεν μαθὼν ἐκεῖ ἦλθεν; Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι τὰ πολλὰ ἔξω διενυκτιέρευεν· οὐ γὰρ ἄν, εἴ γε οἴκοι διῆγεν, ἐπὶ τὴν ἔρημον ὁ Ἰούδας ἦλθεν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν οἰκίαν, ἐκεῖ προσδοκῶν αὐτὸν εὐρήσειν
 15 καθεύδοντα. Ἴνα δὲ μή, ἀκούσας κῆπον, κρύπτεσθαι τομίσσης, ἐπήγαγεν ὅτι «ἦδει ὁ Ἰούδας τὸν τόπον», καὶ οὐκ ἀπλῶς, ἀλλ' «ὅτι καὶ πολλάκις συνήχθη ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ»· καὶ γὰρ πολλάκις αὐτοῖς συνεγένετο ἰδίᾳ, περὶ ἀναγκαίων διαλεγόμενος, καὶ ὧν οὐ θέμις ἑτέρους ἀ-
 20 κοῦσαι. Ποιεῖ δὲ τοῦτο καὶ ἐν ὄρεσι καὶ ἐν κήποις μάλιστα, καθαρὸν θορύβων ἐπιζητῶν αἰεὶ χωρίον, ὥστε μὴ τὴν διάνοιαν ἐκκρούεσθαι τῆς ἀκροάσεως.

«Ὁ δὲ Ἰούδας, παραλαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ». Καὶ οἷ-
 25 τοι πολλάκις καὶ ἄλλοτε ἔπεμψαν συλλαβεῖν αὐτόν, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσαν. Ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ τότε ἐκὼν ἑαυτὸν ἐξέδωκε. Καὶ πῶς τὴν σπεῖραν ἔπεισαν; Ἄνδρες ἦσαν σιροαιῶται, γρη-

πού τὸν ἐπεβουλεύοντο καὶ ἀπαλλάσων αὐτοὺς ἀπὸ κάθε τλαιπωρίαν, καὶ δείχνει εἰς τοὺς μαθητὰς του, ὅτι μὲ τὴν θέλησίν του ἔρχεται πρὸς αὐτὸ πού πρόκειται νὰ συμβῆ (πράγμα πού ἦτο ἰκανὸν κατ' ἐξοχὴν νὰ τοὺς παρηγορήσῃ) καὶ ὀδηγεῖ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν κῆπον, ὡσάν ἀκριβῶς εἰς δεσμητήριον.

«Αὐτὰ εἶπεν εἰς αὐτοὺς». Τί λέγεις; Καὶ βέβαια μὲ τὸν Πέτρον συνομιλοῦσε καὶ βέβαια προσήυχετο. Διατί λοιπὸν δὲν λέγεις, ὅτι ἦλθεν ἐκεῖ, ἀφοῦ ἔπαυσε τὴν προσευχήν; Διότι δὲν ἦτο προσευχή, ἀλλὰ ὁμιλία πού ἔγινε διὰ τοὺς μαθητὰς. Καὶ εἰσῆλθον οἱ μαθηταί του εἰς τὸν κῆπον. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸν φόβον, ὥστε νὰ μὴ προβάλλουν πλέον ἀντίρρησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κῆπον νὰ εἰσέλθουν. Πῶς δὲ ὁ Ἰούδας ἐκεῖ ἤρχετο; ἢ ἀπὸ ποῦ τὸ ἔμαθε καὶ ἦλθεν ἐκεῖ; Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερὸν ὅτι τὰς πιὸ πολλὰς φορὰς ὁ Ἰησοῦς διενυκτέρευεν ἔξω διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθῃ ὁ Ἰούδας εἰς τὸν ἔρημον τόπον, ἐὰν βέβαια διέμενεν εἰς οἰκίαν, ἀλλὰ θὰ ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν, ἐλπίζων νὰ εὔρῃ αὐτὸν ἐκεῖ νὰ κοιμᾶται. Διὰ νὰ μὴ νομίσης δέ, ἀκούσας κῆπον, ὅτι κρύπτεται, ἐπρόσθεσεν, ὅτι «ἐγνώριζεν ὁ Ἰούδας τὸν τόπον», καὶ ὄχι ἀπλῶς τὸν ἐγνώριζεν, ἀλλ' «ὅτι καὶ πολλὰς φορὰς ἐσύχναζεν ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητὰς του» καθ' ὅσον πολλές φορὰς μετέβαινε μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς ἰδιαίτερον μέρος, συνομιλῶν διὰ ἀναγκαῖα πράγματα καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπεν ἄλλοι νὰ τὰ ἀκούσουν. Τὸ κάμνει δὲ αὐτὸ καὶ εἰς τὰ ὄρη καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς κήπους, ἐπιζητῶν πάντοτε τόπον ἀπηλλαγμένον ἀπὸ θορύβους, ὥστε νὰ μὴ ἀποσπᾶται ὁ νοῦς των ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν.

«Ὁ δὲ Ἰούδας, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν σπεῖραν καὶ ὑπηρέτας ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους, ἔρχεται ἐκεῖ». Καὶ αὐτοὶ πολλές φορὰς ἔστειλαν ἀνθρώπους διὰ νὰ τὸν συλλάβουν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν. Ἐπομένως εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ τότε μὲ τὴν θέλησίν του παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ πῶς ἔπεισαν τὴν σπεῖραν νὰ τὸ κάμῃ αὐτό; Αὐτοὶ ἦσαν ἄνδρες στρατιῶται, πού εἶχον συνηθίσει τὰ πάντα νὰ πράτ-

μάτων ποιεῖν πάντα μεμελειηκότιες. «Ἰησοῦς δέ, εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ’ αὐτόν, ἐξῆλθε, καὶ λέγει αὐτοῖς· Τίνα ζητεῖτε;». Τουτέστιν, οὐκ ἀπὸ τῆς παρουσίας ἐκείνων περιέμενεν αὐτὰ μαθεῖν, ἀλλ’ ἀταράχως, ὡς πάντα εἰδὼς ταῦτα, 5 οὔτω καὶ ἔλεγε καὶ ἐποίει. Διὰ τί δὲ μετὰ ὄπλων ἐπέρχονται, μέλλοντες συλλαμβάνειν; Ἐδεδοίκεσαν τοὺς ἐπομέτους, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄωρὶ τῶν νυκτιῶν ἐπέστησαν. «Καὶ ἐξελθὼν λέγει αὐτῖς· Τίνα ζητεῖτε; Οἱ δὲ λέγουσιν Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον». Εἶδες δύναμιν ἄμαχον, πῶς, ἐν μέσῳ ὄν, 10 ἐπήρωσεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς; Ὅτι γὰρ οὐ τὸ σκοτίος αἴτιον ἦν, ἐδήλωσεν ὁ Εὐαγγελιστής, εἰπὼν ὅτι καὶ λαμπάδας εἶχον. Εἰ δὲ μὴ λαμπάδες ἦσαν, ἀπὸ τῆς φωνῆς γοῦν ἔδει γνωρίσαι· εἰ δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἠγνόουν, πῶς ὁ Ἰούδας ἠγνόησεν, ὁ συνὼν αὐτῶ διηγεκῶς; καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς εἰσιτήκει μετ’ αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ἤδει πλέον, ἀλλὰ καὶ ἔπεσε μετ’ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ποδῶ. Ἐποίησε δὲ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς, δηλῶν ὅτι οὐ μόνον συλλαβεῖν αὐτόν οὐ δύναται, ἀλλ’ οὐδὲ ἰδεῖν ἐν μέσῳ ὄντα, εἰ μὴ αὐτὸς ἐνδοίη.

Πάλιν λέγει αὐτοῖς· «Τίνα ζητεῖτε;». Ὡ τῆς ἀνοίας! 20 τὸ ρῆμα αὐτοῦ ἔβαλεν αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ποδῶ, καὶ οὐδὲ οὔτως ἐπέσιρσαν, ἰσοσύνην μαθόντες δύναμιν, ἀλλὰ πάλιν ἐπιπίθενται τοῖς αὐτοῖς. Ἐπεὶ οὖν τὰ αὐτοῦ πάντα ἐπλήρωσε, τότε λοιπὸν ἑαυτὸν παραδίδωσι, καὶ λέγει αὐτοῖς· «Εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι. Εἰσιτῆκει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδὼς αὐτόν». 25 Ὅρα τὸ ἀνεπαχθὲς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, πῶς οὐχ ὑβρίζει τὸν προδότην, ἀλλὰ διηγεῖται τὸ γεγονός, ἐν μόνον δεῖξαι σπενδάζων, ὅτι τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως γέγονεν. Εἶτα, ἵνα μὴ τις λέγῃ ὅτι αὐτὸς αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἤγαγεν, ἑαυτὸν ἐγχειρίσας, καὶ δῆλον καταστήσας αὐτοῖς, ἐπιδει- 30 ξάμενος ἅπαντα, ἅπερ ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς ἀνακρούσασθαι, ἐ-

του εναντι χρημάτων. «Ὁ δὲ Ἰησοῦς, γνωρίζων ὅλα ἐκεῖνα πού θὰ τοῦ συνέβαινον, ἐπροχώρησε καὶ λέγει εἰς αὐτούς»· «Ποῖον ζητεῖτε;». Δηλαδὴ δὲν ἐπερίμενε νὰ τὰ μάθῃ αὐτὰ ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἐκείνων, ἀλλὰ ἀτάραχος, ὡς γνωρίζων ὅλα αὐτά, ἔτσι καὶ ἔλεγε καὶ ἔπραττε. Διατί δὲ ἔρχονται ἐναντίον του, προκειμένου νὰ τὸν συλλάβουν, μὲ ὄπλα; Ἐφοβοῦντο ἐκείνους πού τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἤλθον ἀργὰ τὴν νύκτα. «Καὶ προχωρήσας, λέγει εἰς αὐτούς· Ποῖον ζητεῖτε; Ἐκεῖνοι δὲ λέγουν· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον». Εἶδες δύναμιν ἀκαταμάχητον, πῶς, ἐνῶ εὐρίσκετο ἀνάμεσά των, ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς των; Διότι, τὸ ὅτι δὲν ἦτο αἴτιον τῆς τυφλώσεώς των τὸ σκότος, τὸ ἐφάνέρωσεν ὁ εὐαγγελιστής, λέγων, ὅτι καὶ λαμπάδας εἶχον. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχον λαμπάδες, ἔπρεπεν ἀπὸ τὴν φωνὴν νὰ τὸν γνωρίσουν· ἐὰν δὲ καὶ ἐκεῖνοι δὲν τὸν ἐγνώριζον, πῶς τὸν ἠγνόησεν ὁ Ἰούδας, αὐτὸς πού τὸν συνανεστρέφετο συνεχῶς; καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς εὐρίσκετο μαζὶ μὲ αὐτούς, καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ καὶ ἔπεσε κατὰ γῆς μαζὶ μὲ αὐτούς. Τὸ ἔκαμε δὲ αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, ὄχι μόνον δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν συλλάβουν, ἀλλ' οὔτε νὰ τὸν ἴδουν ἂν καὶ εὐρίσκεται ἀνάμεσά των, ἐὰν αὐτὸς δὲν τὸ ἐπιτρέψῃ.

Πάλιν λέγει εἰς αὐτούς· «Ποῖον ζητεῖτε;». Ὡ μέγεθος ἀνοησίας! ὁ λόγος του τοὺς ἔρριψε κατὰ γῆς καὶ οὔτε ἔτσι ἐπέστρεψαν, ἂν καὶ ἐγνώρισαν τόσην μεγάλην δύναμιν του, ἀλλὰ πάλιν ἐπιτίθενται ἐναντίον του μὲ τὸν ἴδιον τρόπον. Ὅταν λοιπὸν ἐτελείωσεν ὅλα ὅσα ἔπρεπε νὰ κάμῃ, τότε πλέον παραδίδει τὸν ἑαυτὸν του, καὶ λέγει εἰς αὐτούς· «Σᾶς εἶπα ὅτι ἐγὼ εἶμαι. Ἦτο δὲ παρὼν ἐκεῖ καὶ ὁ Ἰούδας, πού παρέδωσεν αὐτόν». Πρόσεχε τὴν μετροφροσύνην τοῦ εὐαγγελιστοῦ, πῶς δὲν ὑβρίζει τὸν προδότην, ἀλλὰ διηγεῖται τὸ γεγονός, μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ἕνα μόνον, ὅτι τὸ πᾶν συνέβη ἐπειδὴ τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Ἰησοῦς. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸς ὠδήγησεν αὐτούς εἰς αὐτό, παραδῶσας τὸν ἑαυτὸν του καὶ φανερώσας αὐτόν εἰς αὐτούς, ἀφοῦ τοὺς ἐφάνέρωσεν ὅλα ἐκεῖνα πού

πειδὴ ἐπέμενον τῇ κακίᾳ, καὶ οὐδεμίαν εἶχον ἀπολογία, τότε ἑαυτὸν ἐνεχείρισε, λέγων «Εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφειε τούτους ὑπάγειν», μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας τὴν εἰς αὐτοὺς φιλανθρωπίαν ἐνδεικνύμενος. Ἐἰ γὰρ ἐμοῦ δεῖσθε, φησί, 5 μηδὲν ὑμῖν ἔσιω πρὸς τούτοις κοινόν· ἰδοὺ γὰρ ἐμαυτὸν παραδίδωμι.

«Ἴνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ὃν εἶπεν δι οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν κύνερα». Ἀπώλειαν δὲ ἐνιαῦθα οὐ ταύτην φησί τὴν τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἐκείνην τὴν αἰώνιον. Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς 10 καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος αὐτὸ παρέλαβε. Θαυμάσειε δ' ἂν τις, πῶς καὶ αὐτοὺς οὐ συνέλαβον μετ' αὐτοῦ καὶ κατέκοψαν, καὶ μάλιστα, τοῦ Πέτρου παροξύναντος αὐτοὺς δι' ὧν εἰς τὸν δοῦλον ἐποίησε. Τίς οὖν αὐτοὺς καιεῖχεν; Ἄλλος μὲν οὐδεὶς, ἢ δὲ ρίψασα αὐτοὺς δύναμις ὑπίους· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Εὐαγγ- 15 γελιστὴς δηλῶν, ὅτι οὐ τῆς ἐκείνων γνώμης ἦν, ἀλλὰ τῆς τοῦ συλληφθέντος δυνάμεώς τε καὶ ἀποφάσεως, ἐπήγαγεν· «Ἴνα ὁ λόγος πληρωθῇ, ὃν εἶπεν, ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλειο».

2. Ὁ γοῦν Πέτρος, θαρσήσας ταύτῃ τῇ φωνῇ καὶ τοῖς 20 ἤδη γεγενημένοις, ὀπλίζεται κατὰ τῶν ἐπελθόντων. Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ κελευσθεὶς μὴ πήραν ἔχειν, μὴ δύο χιτῶνας, μάχαιραν ἔχει; Ἐμοὶ δοκεῖ τοῦτο αὐτὸ θεοδοικῶς παρεσκευάσθαι πάλαι. Εἰ δὲ λέγεις, Ἐπιπῶς ὁ κελευσθεὶς μὴ ραπίζειν, ἀνδροφόνος γίνεται; Μάλιστα μὲν μὴ ἀμύνεσθαι προσειά- 25 χθη, ἐνιαῦθα δὲ οὐχ ἑαυτῷ ἤμυνεν, ἀλλὰ τῷ Διδασκάλῳ. Ἐπειτα δὲ οὐδὲ τέλειοί πως καὶ ἀπηρητισμένοι ἦσαν. Σὺ δέ, εἰ βούλει Πέτρον φιλοσοφοῦντα ἰδεῖν, ὄψει μετὰ ταῦτα τραυματιζόμενον, καὶ πρῶως φέροντα, καὶ μυρία πάσχοντα δεινά, καὶ οὐ παροξυνόμενον. Ὁ δὲ Ἰησοῦς καὶ ἐνιαῦθα θαν-

ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοὺς ἀποτρέψουν, ἐπειδὴ ἐπέμενον εἰς τὴν κακίαν καὶ δὲν εἶχον καμμίαν δικαιολογίαν, τότε παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του, λέγων· «Ἐὰν λοιπὸν ζητῆτε ἐμένα, ἀφήσατε αὐτοὺς νὰ φύγουν», δεικνύων μέχρι τὴν τελευταίαν ὥραν τὴν φιλανθρωπίαν του πρὸς αὐτούς. Διότι λέγει· Ἐὰν χρειάζεσθε ἐμένα μὴ ἔχετε τότε τίποτε μαζί με αὐτούς· διότι νὰ ἐγὼ παραδίδω τὸν ἑαυτόν μου'.

«Διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ λόγος ποὺ εἶπεν, ὅτι δὲν ἔχασα κανένα ἀπὸ αὐτούς». Ἀπώλειαν δὲ ἐδῶ δὲν ὀνομάζει τὸν θάνατόν των, ἀλλ' ἐκείνην τὴν αἰώνιον. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς ἐξέλαβεν αὐτὸ καὶ διὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Θὰ ἤμποροῦσε δὲ κανεὶς νὰ θαυμάσῃ, πῶς δὲν συνέλαβον καὶ αὐτοὺς μαζί με ἐκείνον καὶ δὲν τοὺς ἐφόνευσαν, καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Πέτρος παρώργισεν αὐτοὺς με ἐκεῖνα ποὺ ἔκαμεν εἰς τὸν δοῦλον. Ποῖος λοιπὸν συνεκράτει αὐτούς; Κανεὶς δὲ ἄλλος ἀπὸ τὴν δύναμιν ἐκείνην ποὺ ἔρριπεν αὐτοὺς κατὰ γῆς, πρᾶγμα λοιπὸν ποὺ διὰ νὰ δείξῃ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὅτι δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεως τῶν Ἰουδαίων, νὰ μὴ πάθουν τίποτε, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἀποφάσεως τοῦ συλληφθέντος, ἐπρόσθεσε· «Διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ λόγος ποὺ εἶπεν, ὅτι κανεὶς δὲν ἐχάθη ἀπὸ αὐτούς».

2. Ὁ Πέτρος λοιπὸν, λαβὼν θάρρος ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ τὰ ὅσα συνέβησαν ἤδη, ὀπλίζεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἦλθον ἐναντίον των. Καὶ πῶς, λέγει, ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ μὴ ἔχη σάκκον, οὔτε δύο χιτῶνας, ἔχει μάχαιραν; Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι προητοιμάσθη ἀπὸ παλαιὰ δι' αὐτὸ ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐὰν δὲ λέγῃς, Ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ μὴ ραπίζη, γίνεται ἀνθρωποκτόνος; Βεβαιότατα ἔλαβεν ἐντολὴν μὲν νὰ μὴ ἀμύνεται, ἐδῶ ὅμως δὲν ἠμύνθη τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ τὸν διδάσκαλόν του. Ἐπειτα δὲ δὲν ἦσαν ἀκόμη τέλειοι καὶ πνευματικὰ ὀλοκληρωμένοι. Σὺ ὅμως, ἐὰν θέλῃς νὰ ἰδῇς τὴν φιλοσοφικότητα τοῦ Πέτρου, θὰ τὸν ἰδῇς εἰς τὴν συνέχειαν νὰ τραυματίζεται καὶ νὰ τὸ ὑπομένη με πραότητα, καὶ νὰ πάσχῃ ἀμέτρητα κακὰ καὶ νὰ μὴ παροργίζεται. Ὁ

μαιουργεῖ, ὁμοῦ τε παιδεύων ὅτι τοὺς ποιούντας κακῶς
 εὐεργετεῖν χρή, καὶ τὴν δύναμιν ἐκκαλύπτων τὴν ἑαυτοῦ.
 Τούτῳ μὲν οὖν τὸ ὠτίον ἀπέδωκε, Πέτρος δέ φησιν δι
 «πάντες, οἱ λαθόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται».
 5 Ὡσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ νιπιῆρος ἐποίησε, δι' ἀπειλῆς τὸν νό-
 νον αὐτοῦ χαλάσας, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ
 δούλου προσετίθησιν ὁ Εὐαγγελιστής, ἐπειδὴ πολὺ μέγα τὸ
 γινόμενον ἦν, οὐχ ὅτι ἐθεράπευσε μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν ἐπ'
 αὐτῷ ἐλθόντα, καὶ μικρὸν ὕστερον μέλλοντα ραπίζειν αὐτόν,
 10 καὶ ὅτι τὸν ἐντεῦθεν μέλλοντα ἀναρριπίζεσθαι πόλεμον κατὰ
 τῶν μαθητῶν ἐπέχει. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα τέθεικεν ὁ
 Εὐαγγελιστής, ὥστε τοῖς τότε ἀναγινώσκουσιν ἐξεῖναι ζητη-
 σαι καὶ περιεργάσασθαι, εἴ γε ὄντως γέγονε τὰ γεγενημέ-
 να. Οὐχ ἀπλῶς δὲ καὶ τὸ δεξιὸν ὠτίον λέγει, ἀλλ' ἐμοὶ δο-
 15 κεῖ, τὴν ὄρμην εἰπεῖν τοῦ Ἀποσιόλου θέλων, ὅτι σχεδὸν ἐπ'
 αὐτὴν ὥρμησε τὴν κεφαλὴν. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἀπειλῆ
 μόνον αὐτόν κατέχει, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις παραμυθεῖται, λέ-
 γων· «Τὸ ποιήριον, ὃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ, οὐ μὴ πῶ
 αὐτό;», δεικνὺς ὅτι οὐ τῆς ἐκείνων δυνάμεως τὸ γινόμενον,
 20 ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως, καὶ δηλῶν ὅτι οὐκ ἔστιν
 ἀντίθεός τις, ἀλλ' ὑπήκοος μέχρι θανάτου τῷ Πατρὶ.
 «Τότε λοιπὸν συλλαμβάνεται ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔδησαν αὐ-
 τόν, καὶ ἀπήγαγον πρὸς Ἄνναν». Διὰ τί «πρὸς Ἄνναν»;
 Ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἐνεπρόμπτεον τοῖς γινομένοις, ὡς δὴ τρέ-
 25 παιον στήσαντες. «Ἦν δὲ οὗτος πενθερός τοῦ Καϊάφα· ὁ
 δὲ Καϊάφας οὗτος ἦν ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις δι
 συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον ἀποθανεῖν». Τί πάλιν ὑπέμνησεν
 ἡμᾶς τῆς προφητείας ὁ Εὐαγγελιστής; Δηλῶν ὅτι ὑπὲρ σω-
 τηρίας ταῦτα ἐγίνετο. Καὶ ἰσοαύτη τῆς ἀληθείας ἢ ὑπερβολή,
 30 ὡς καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτὰ προαναφωνεῖν. Ἴνα μὴ γὰρ δε-

1. Ματθ. 26, 52.

2. Ἰω. 13, 6-10.

δὲ Ἰησοῦς καὶ ἐδῶ θαυματουργεῖ, διδάσκων συγχρόνως ὅτι πρέπει νὰ εὐεργετοῦμεν ἐκείνους ποὺ μᾶς κακοποιοῦν, καὶ ἀποκαλύπτων τὴν δύναμίν του. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν ἀπέδωκε τὸ αὐτί του, εἰς δὲ τὸν Πέτρον λέγει, ὅτι «Ὅλοι ποὺ κρατοῦν μάχαιραν, μὲ μάχαιραν θὰ πεθάνουν»¹. Ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νιπτηῆρος, ἐλαττώσας μὲ τὴν ἀπειλὴν τὴν ἔντασιν τῆς προθυμίας του δι' αὐτόν², ἔτσι καὶ ἐδῶ. Ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲ προσθέτει τὸ ὄνομα τοῦ δούλου, ἐπειδὴ ἦτο πάρα πολὺ σπουδαῖον τὸ συμβάν, ὄχι μόνον ἐπειδὴ τὸν ἐθεράπευσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἐκεῖνος ποὺ ἦλθεν ἐναντίον του, καὶ ὀλίγον ἀργότερα ἐπρόκειτο νὰ ραπίσῃ αὐτόν, καὶ ἐμποδίζει τὸν πόλεμον ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἐκσπάσῃ κατὰ τῶν μαθητῶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα ἀνέφεραν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν εἰς ἐκείνους ποὺ θὰ ἀνεγίνωσκον αὐτὰ νὰ ζητήσουν καὶ νὰ ἐξετάσουν, ἐὰν πράγματι συνέβησαν τὰ γεγονότα αὐτά. Καὶ δὲν ἀναφέρει δὲ τυχαῖα τὸ δεξιὸ αὐτί, ἀλλὰ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι δηλαδὴ σχεδὸν ὥρμησεν ἐναντίον τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς δὲν τὸν συγκρατεῖ μόνον μὲ τὴν ἀπειλὴν, ἀλλὰ τὸν παρηγορεῖ καὶ μὲ ἄλλα λόγια, λέγων· «Τὸ ποτήριον, ποὺ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατήρ μου, νὰ μὴ τὸ πιῶ;», δεικνύων ὅτι τὸ συμβάν δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως ἐκείνων, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἐπέτρεψεν ἐκεῖνος, καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἀντίθεος, ἀλλ' ὑπήκοος μέχρι θανάτου εἰς τὸν Πατέρα του.

«Τότε λοιπὸν συλλαμβάνεται ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔδεσαν αὐτόν καὶ τὸν ὠδήγησαν πρὸς τὸν Ἄνναν». Διὰ τὴν «Πρὸς τὸν Ἄνναν»; Διεπόμπειον τὰ συμβαίνοντα λόγῳ τῆς εὐχαριστήσεώς των, ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔστησαν τρόπαιον. «Ἦτο δὲ αὐτὸς πενθερὸς τοῦ Καϊάφα· ὁ δὲ Καϊάφας ἦτο αὐτὸς ποὺ ἐσυμβούλευσε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι συμφέρει ἓνας ἄνθρωπος ν' ἀποθάνῃ». Διὰ τὴν πάλιν μᾶς ὑπενθύμισεν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν προφητείαν; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὰ ἐγίνοντο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας. Καὶ τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὥστε καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροὶ νὰ προλέγουν αὐτά. Διὰ νὰ μὴ

ομοὺς ἀκούσας ὁ ἀκροατὴς θορυβῆται, ἀναμνησθήσκει τῆς προ-
 φητείας ἐκείνης, ὅτι ἡ σωτηρία τῇ οἰκουμένῃ ὁ θάνατος
 αὐτοῦ ἦν. «Ἠκολούθησε δὲ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητής».
 Τίς ἐστὶν «ὁ ἄλλος μαθητής»; Αὐτὸς ὁ ταῦτα γράψας. Καὶ
 5 τίνος ἕνεκεν ἑαυτὸν οὐ λέγει; ὅτι μὲν γὰρ ἐπὶ τὸ σιῆθος
 ἐνέπεσε τοῦ Ἰησοῦ, εἰκότως ἑαυτὸν κρύπτει, νῦν δὲ τίνος
 ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; Τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας· καὶ γὰρ καὶ
 ἐν ταῦθα μέγα καιρόθωμα διηγεῖται, ὅτι, πάντων ἀποπηδη-
 σάντων, αὐτὸς ἐπηκολούθει. Διὰ τοῦτο κρύπτει ἑαυτὸν, καὶ
 10 προτίθησιν ἑαυτοῦ τὸν Πέτρον καὶ ἑαυτοῦ δὲ ἠναγκάσθη
 ἐπιμνησθῆναι νῦν, ἵνα μάθῃς ὅτι ἀκριβέστερον διηγεῖται τῶν
 ἄλλων τὰ κατὰ τὴν αὐλήν, ἅτε ἕνδον ὢν. Καὶ ὅρα πῶς
 ὑποτίμνεται τὸ ἴδιον ἐγκώμιον ἵνα γὰρ μὴ τις λέγῃ· «Πῶς,
 πάντων ἀναχωρησάντων, οὗτος καὶ ἐνδοσιέρω τοῦ Σίμωνος
 15 εἰσηλθε;» λέγει «Ὅτι καὶ τοῦ ἀρχιερέως γνώριμος ἦν»,
 ὡς μηδένα θαυμάζειν ὅτι ἠκολούθησε, μηδὲ ἐπὶ ἀνδρεία αὐ-
 τὸν ἀνακηρύττειν. Τὸ δὲ θαῦμα ἐκεῖνο ἦν, τὸ τοῦ Πέτρου,
 ὅτι, οὕτω περιδεῖς ὢν, καὶ μέχρι τῆς αὐλῆς ἦλθε, τῶν ἄλ-
 λων ἀναχωρησάντων. Τὸ μὲν οὖν ἐλθεῖν ἐκεῖ πόθου, τὸ δὲ
 20 μὴ εἰσελθεῖν ἕνδον, ἀγωνίας καὶ φόβου· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ
 ταῦτα ἀνέγραψεν ὁ Εὐαγγελιστής, προσδοπιῶν τῇ ἀπολογία
 τῆς ἀρνήσεως· οὐ γὰρ ὡς μέγα τι περὶ αὐτοῦ τίθησιν, ὅτι
 γνώριμος ἦν τῷ ἀρχιερεῖ, ἀλλά, ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι «συνειοῆλ-
 θε τῷ Ἰησοῦ» μόνος, ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ὑψηλῆς γνώμης ἦν
 25 τὸ πρᾶγμα, τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν. Ὅτι δὲ ὁ Πέτρος εἰσηλ-
 θεν ἔν, εἶ περ ἐπειράπη, διὰ τῶν ἐξῆς ἐδήλωσεν. Ἐπειδὴ
 γοῦν ἐξῆλθε, καὶ τὴν θυρωρὸν ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰσαγαγεῖν,

θορυβῆται δηλαδή ὁ ἀκροατής, ἀκούσας περὶ δεσμῶν, ὑπενθυμίζει ἐκείνην τὴν προφητείαν, ὅτι ἡ σωτηρία διὰ τὴν οἰκουμένην ἦτο ὁ θάνατος αὐτοῦ. «Ἠκολούθησε δὲ ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητής». Ποῖος εἶναι «ὁ ἄλλος μαθητής»; Αὐτὸς ποῦ ἔγραψεν αὐτά. Καὶ διατί δὲν ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του; διότι ὅταν μὲν ἔπεσεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, πολὺ εὐλογα κρύπτει τὸν ἑαυτόν του, τώρα ὅμως διὰ ποῖον λόγον τὸ κάμνει αὐτό; Διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν καθ' ὅσον καὶ ἐδῶ διηγεῖται μέγα κατόρθωμα, ὅτι δηλαδή, ἐνῶ ὅλοι ἀπεμακρύνθησαν, αὐτὸς ἠκολούθει αὐτόν. Διὰ τοῦτο, κρύπτει τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἀναφέρει πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Πέτρον· καὶ τώρα δὲ ἠναγκάσθη νὰ ἀναφέρῃ τὸν ἑαυτόν, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστὰς διηγεῖται τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν αὐλήν, ἐπειδὴ εὐρίσκετο μέσα. Καὶ πρόσεχε πῶς μειώνει τὸ ἐγκώμιον διὰ τὸν ἑαυτόν του· διὰ νὰ μὴ λέγῃ λοιπὸν κάποιος, Ἰὼν, ἐνῶ ὅλοι ἀνεχώρησαν, αὐτὸς εἰσῆλθε πρὸ μέσα εἰς τὴν αὐλήν ἀπὸ τὸν Σίμωνα; λέγει· «Διότι ἦτο γνωστὸς τοῦ ἀρχιερέως», ὥστε κανεὶς νὰ μὴ θαυμάζῃ ποῦ ἠκολούθει τὸν Ἰησοῦν, οὔτε νὰ ἐγκωμιάζῃ αὐτόν διὰ ἀνδρείαν. Τὸ ἀξιοθαύμαστον ὅμως ἦτο ἐκεῖνο, ποῦ συνέβη μὲ τὸν Πέτρον, ὅτι δηλαδή ἂν καὶ ἦτο κυριευμένος ἀπὸ τόσον φόβον, ἦλθε καὶ μέχρι εἰς τὴν αὐλήν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀνεχώρησαν. Τὸ μὲν λοιπὸν νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ ἦτο δείγμα τοῦ πόθου του, τὸ νὰ μὴ εἰσέλθῃ ὅμως ἐντὸς τῆς αὐλῆς, δείγμα ἀγωνίας καὶ φόβου· διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἀνέφερον αὐτὰ ὁ Εὐαγγελιστής, προετοιμάζων τὴν δικαιολογίαν τῆς ἀρνήσεως τοῦ Πέτρου· διότι δὲν ἀναφέρει ὡς κατὰ τὸ σπουδαῖον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν ἀρχιερέα, ἀλλά, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «εἰσῆλθε μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦν» μόνος, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο δείγμα μεγάλης ἰδέας περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ὁ Πέτρος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ, ἐὰν βέβαια τοῦ ἐπετρέπετο, τὸ ἔδειξε μὲ τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν. Ὅταν λοιπὸν ἐξῆλθεν ὁ Ἰωάννης καὶ παρεκάλεσε τὸν θυρωρὸν νὰ ἀφήσῃ αὐτόν νὰ εἰσέλθῃ,

εὐθέως εἰσηλύθεν ὁ Πέτρος. Διὰ τί δὲ αὐτὸς αὐτὸν οὐκ εἰσήγαγε; Τοῦ Χριστοῦ εἶχετο, καὶ ἐπηκολούθει. Διὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα ἐκέλευσεν εἰσαγαγεῖν αὐτόν.

Τί οὖν ἡ γυνή; «Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; Ὁ δὲ φησὶν Ὁὐκ εἰμί». Τί λέγεις, ὦ Πέτρε; οὐχὶ πρόην εἶπες ὅτι, «ἂν δέη με καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ σοῦ θεῖναι, θήσω»; τί τοίνυν γέγονεν, ὅτι οὐδὲ θυρωροῦ φέρεις ἐρώτησιν; μὴ γὰρ σιραιώτης ἦν ὁ ἐρωτῶν; μὴ τῶν κατασχόντων υἱς; Θυρωρὸς ἦν εὐτελῆς καὶ ἀπερριμμένη, καὶ οὐδὲ ἡ ἐρώτησις θρασεῖα· σὺ γὰρ εἶπε, «Τοῦ πλάτου καὶ τοῦ λυμεῶνος μαθητὴς εἶ», ἀλλὰ «τοῦ ἀνθρώπου τούτου», ὅπερ ἐλεούσης μᾶλλον καὶ κατακαμπιομένης ἦν. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἠνεγκεν ὁ Πέτρος. Τὸ δὲ «μὴ καὶ σὺ» διὰ τοῦτο εἴρηται, ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἔνδον ἦν οὕτω προσηνῶς διελέγειο ἡ γυνή. Ἄλλ' οὐδενὸς τούτων ἤσχετο, οὐδὲ εἰς τὸν νοῦν ἔλαβεν, οὐδὲ ὅτε τὸ πρῶτον, οὐδὲ ὅτε τὸ δεύτερον, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τρίτον, ἀλλ' ἠνίκα ἀλέκτωρ ἐφώνησε· καὶ οὐδὲ τοῦτο αὐτὸν εἰς ἔννοιαν ἤγαγεν, ἕως ὅτε ἔβλεψεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς πικρόν. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰσιτήκει θερμαινόμενος μετὰ τῶν τοῦ ἀρχιερέως δούλων, ὁ δὲ Χριστὸς ἔνδον κατείχετο δεδεμένος. Ταῦτα δὲ λέγομεν, οὐ τοῦ Πέτρου κατηγοροῦντες, ἀλλὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν ἐπιδεικνύμενοι. «Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Χριστὸν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας».

3. ὦ τῆς πονηρίας! συνεχῶς ἀκούων ἐν τῷ ἱερῷ διηγηγοροῦντιος καὶ παρορησίᾳ διδάσκοντιος, νῦν βούλει μαθεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔγκλημα οὐδὲν εἶχον προσενεγκεῖν, περὶ τῶν

ἀμέσως εἰσῆλθεν ὁ Πέτρος. Διατί δὲ ὁ ἴδιος δὲν ὠδήγησε μέσα τὸν Πέτρον; Διότι ἦτο προσκολλημένος εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἠκολούθει αὐτόν. Διὰ τοῦτο παρεκάλεσε τὴν γυναῖκα νὰ ὀδηγήσῃ αὐτόν μέσα.

Τί λέγει λοιπὸν ἡ γυναῖκα; «Μήπως καὶ σὺ εἶσαι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου; Ἐκεῖνος δὲ λέγει· Δὲν εἶμαι». Τί λέγεις, Πέτρε; δὲν εἶπες προηγουμένως ὅτι, «ἂν χρειασθῇ καὶ τὴν Ζωὴν μου νὰ θυσιάσω θὰ τὴν θυσιάσω»; Τί λοιπὸν συνέβη, ὥστε νὰ μὴ ἠμπορῆς οὔτε τῆς θυρωροῦ τὴν ἐρώτησιν νὰ ὑποφέρῃς; μήπως δηλαδὴ ἦτο στρατιώτης ἐκεῖνος πού σὲ ἠρώτησε; μήπως κάποιος ἀπὸ ἐκείνους πού συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν; Θυρωρὸς ἦτο ἀσήμαντος καὶ τῆς τελευταίας τάξεως καὶ οὔτε ἡ ἐρώτησις ἦτο θρασεῖα· διότι δὲν εἶπεν, 'εἶσαι μαθητῆς τοῦ πλάνου καὶ τοῦ καταστροφέως', ἀλλὰ «αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου», πράγμα πού ἦτο ἔκφρασις γυναικὸς πού ἦτο γεμάτη ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν καὶ λύπην δι' αὐτόν. Ἄλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπέφερεν ὁ Πέτρος. Τὸ δὲ «μήπως καὶ σὺ» διὰ τοῦτο ἐλέχθη, ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἦτο ἐντὸς τῆς αὐλῆς· μὲ τόσην δηλαδὴ φιλικότητα συνωμιλοῦσεν ἡ γυναῖκα μαζί του. Ἄλλ' ὁ Πέτρος τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀντελήφθη, οὔτε ἔφερεν εἰς τὴν σκέψιν του, οὔτε ὅταν τὸν ἠρνήθη τὴν πρώτην φοράν, οὔτε ὅταν τὸν ἠρνήθη τὴν δευτέραν φοράν, ἀλλ' οὔτε τὴν τρίτην φοράν, ἀλλ' ὅταν μόνον ἐλάλησεν ὁ πετεινός· καὶ οὔτε αὐτὸ τὸν ἔκαμε νὰ τὰ σκεφθῇ, μέχρις ὅτου ὁ Ἰησοῦς τὸν εἶδε μὲ πικρὸν βλέμμα. Καὶ αὐτὸς μὲν ἵστατο ἐκεῖ θερμαινόμενος μαζί μὲ τοὺς δούλους τοῦ ἀρχιερέως, ἐνῶ ὁ Χριστὸς εὕρισκετο μέσα δεμένος. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγομεν, ὄχι διὰ νὰ κατηγορήσωμεν τὸν Πέτρον, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξωμεν τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων πού ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ ἀρχιερεὺς λοιπὸν ἠρώτησε τὸν Χριστὸν περὶ τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς διδασκαλίας του».

3. Ὡ μέγεθος πονηρίας! Μολονότι συνεχῶς ἤκουεν αὐτόν νὰ ὁμιλῇ εἰς τὸ ἱερόν καὶ νὰ διδάσκῃ μὲ παρρησίαν, τῶρα θέλει νὰ μάθῃ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶχον νὰ τοῦ ἀποδώσουν καμμίαν κατηγορίαν, τὸν ἐρωτοῦσαν διὰ τοὺς μα-

μαθητῶν ἡρώτων ἴσως, ποῦ εἰσὶν, καὶ τίνας ἔνεκεν αὐτοὺς
 συνέλεξε, καὶ τί βουλόμενος, καὶ ἐπὶ τίσι. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν,
 ὡσανεὶ σιασιαστὴν καὶ νεωτεροποιὸν ἐλέγξει θέλων, ὡς
 οὐδενὸς ἐτέρου προσέχοντιος αὐτῷ, ἀλλ' ἢ μόνων ἐκείνων,
 5 ὡς ἐργασιηρίου τινὸς ὄντιος πονηροῦ. Τί οὖν ὁ Χριστός;
 Τοῦτο ἀναιρέπων, φησὶν «Ἐγὼ παρορησία ἐλάλησα τῷ κό-
 σμῳ», οὐχὶ τοῖς μαθηταῖς ἰδίᾳ, «ἐγὼ παρορησία ἐδίδαξα ἐν
 τῷ ἱερῷ». Τί οὖν; οὐδὲν ἐλάλησεν ἐν τῇ κρυφῇ; Ἐλάλησε
 μὲν, ἀλλ' οὐχί, ὡς οὗτοι ἐνόμιζον, δεδοικῶς καὶ συσιάσεις
 10 ποιούμενος, ἀλλ' εἴ που τῆς τῶν πολλῶν ἀκροάσεως ἀνώ-
 τερα τὰ λεγόμενα ἦν. «Τί με ἐπερωτᾷς; Ἐρώτησον τοὺς
 ἀκηκόϊας». Οὐκ ἀνθαδιαζομένου ἐσὶ τὰ ρήματα, ἀλλὰ θαρ-
 ροῦντιος τῇ τῶν εἰρημένων ἀληθείᾳ. Ὅπερ οὖν ἀρχόμενος
 ἔλεγεν, «Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ, ἡ μαρτυρία μου
 15 οὐκ ἔστιν ἀληθής», τοῦτο καὶ νῦν αἰνίττειται, ἐκ περιουσίας
 βουλόμενος ἀξιόπιστον κατὰ σιῆσαι τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειδὴ
 γὰρ τῶν μαθητῶν, ὡς μαθητῶν ἐμνημόνευσε, τί φησιν; Ἐ-
 μὲ περὶ τῶν ἐμῶν ἐρωτᾷς; ἐρώτησον τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς
 ἐπιβούλους, τοὺς δήσαντας· οὗτοι λεγέτωσαν· αὕτη γὰρ ἐσὶ
 20 τῆς ἀληθείας ἀναμφισβήτητος ἢ ἀπόδειξις, διὰ τὸν τοὺς ἐχ-
 θροὺς τις, ὑπὲρ ὧν λέγει, καλῆ μαρτυρα.

Τί οὖν ὁ ἀρχιερεὺς; Δέον οὕτω ποιήσασθαι τὴν ἐξέτα-
 σιν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖνος, «εἷς δὲ τῶν παρεσιηκό-
 των ὑπηρετῶν ἔδωκεν αὐτῷ ῥάπισμα», ταῦτα εἰπόντι. Τί
 25 τούτου γένοιτ' ἂν ἰταμώτερον; Φρίξον, οὐρανέ, ἔκκοιθητι γῆ
 τῇ τοῦ Δεσπότου μακροθυμίᾳ, καὶ τῇ τῶν δούλων ἀγνωμο-
 σύνη. Καίτοι τί ποιεῖ ἦν τὸ λεχθέν; οὐ γὰρ ὡς παραιτούμε-
 νος εἰπεῖν ἔλεγε· «Τί με ἐρωτᾷς;» ἀλλὰ πᾶσαν ἐκκόψαι βου-
 λόμενος ἀγνωμοσύνης ὑπόθεσιν. Καὶ ἐπὶ τούτοις ραπισθεῖς.
 30 πάντα σείσαι καὶ ἀφανίσαι καὶ μετακινήσαι δυνάμενος, τού-

θητάς του, ποῦ εἶναι, καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν τοὺς ἐμάζευσε, καὶ τί θέλει νὰ κάμη καὶ μὲ ποῖον σκοπὸν. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ τὸν ἐλέγξῃ ὡς στασιαστὴν καὶ νεωτεριστὴν, ὡσὰν νὰ μὴ ἐπρόσεχεν αὐτὸν κανεὶς ἄλλος, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι, ὡσὰν νὰ ἦτο κάποια κακὴ συμμορία. Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἀνατρέπων αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, λέγει· «Ἐγὼ δημοσίᾳ ὠμίλησα εἰς τὸν κόσμον», ὄχι ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς μαθητάς, «ἐγὼ δημοσίᾳ ἐδίδαξα εἰς τὸ ἱερόν». Τί λοιπὸν; τίποτε δὲν εἶπεν εἰς τὰ κρυφά; Εἶπε μὲν, ἀλλ' ὄχι ὅπως ἐνόμιζον αὐτοί, φοβούμενος καὶ ὀργανῶνων στάσεις, ἀλλὰ τὰ λόγια του ἦσαν ἀνώτερα ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἰκανότητα τῶν ἀκροατῶν του. «Διατί μὲ ἐρωτᾷς; Ἐρώτησε ἐκείνους ποῦ τὰ ἤκουσαν». Τὰ λόγια αὐτὰ δὲν δείχνουν αὐθάδειαν, ἀλλὰ πεποίθησιν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν ὄσων εἶπεν. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχὴν, «Ἐὰν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἢ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθής»³, αὐτὸ καὶ τώρα ὑπαινίσσεται, θέλων εἰς μέγαν βαθμὸν νὰ παρουσιάσῃ ἀξιόπιστον τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τοὺς μαθητάς τοὺς ἀνέφερον ὡς μαθητάς του, τί λέγει· Ἐμένα ἐρωτᾷς διὰ τοὺς ἰδικούς μου; ἐρώτησε τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἐπιβούλους, ἐκείνους ποῦ μὲ ἔδεσαν· αὐτοὶ ἄς τὸ εἰποῦν· διότι αὕτη εἶναι ἡ ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας, ὅταν κανεὶς ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρας, δι' ἐκεῖνα ποῦ λέγει, τοὺς ἐχθρούς του.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ ἀρχιερεὺς; Ἐνῶ ἔπρεπεν ἔτσι νὰ κάμη τὴν ἐξέτασιν, αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἔκαμεν ἐκεῖνος, «ἕνας δὲ ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους ἐκεῖ ὑπηρέτας ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ράπισμα», ὅταν εἶπεν αὐτά. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ θρασύτερον ἀπὸ αὐτό; Φρίξε, οὐρανέ, μετακινήσου γῆ ἀπὸ τὴν θέσιν σου, ἐξ αἰτίας τῆς μακροθυμίας τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀχαριστίας τῶν δούλων. Καὶ ὅμως τί ἦτο ἐκεῖνο ποῦ εἶπε; δὲν εἶπε δηλαδὴ, ὡσὰν νὰ ἤθελε ν' ἀποφύγῃ ν' ἀπαντήσῃ, «τί μὲ ἐρωτᾷς;», ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ ἐκβάλλῃ κάθε ἀφορμὴν ἀγνωμοσύνης. Καὶ δεχθεὶς δι' αὐτὰ ράπισμα, ἐνῶ ἤμποροῦσεν ὅλα νὰ τὰ γκρεμίσῃ καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ καὶ νὰ τὰ μετακινήσῃ, ἀπὸ αὐτὰ μὲν δὲν κάμνει

των μὲν οὐδὲν ποιεῖ, φθέγγεται δὲ ρήματα, πᾶσαν δυνάμει-
 να θηριωδίαν ἐκλύσαι. Καί φησιν· «Εἰ κακῶς ἐλάλησα,
 μαριτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ»· τουτέστιν, εἰ μὲν ἔχεις ἐπι-
 λαβέσθαι τῶν εἰρημένων ἀπόδειξον, εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, «τί
 5 με τύπεις;». Ὁρᾷς τὸ δικαστήριον θεοῦ γέμον καὶ ταρα-
 χῆς καὶ θυμοῦ καὶ συγγύσεως; Ἠρώτησεν ὁ ἀρχιερεὺς
 ὑπούλως καὶ δολερῶς· ἀπεκρίνατο ὁ Χριστὸς ἐξ εὐθείας
 καὶ ὡς ἐχορῆν. Τί τοίνυν τὸ ἀκόλουθον ἦν; Διελέγξαι ἢ
 ἀποδέξασθαι τὸ εἰρημένον. Ἀλλ' οὐ γίνεται ἀλλ' ὁ δούλος
 10 αὐτὸν ραπίζει. Οὕτως οὐχὶ δικαστήριον, ἀλλὰ σύσσις καὶ
 τυραννὶς τὰ γινόμενα. Εἶτα, μηδὲ οὕτως εὐρίσκοιτις τι πλέ-
 ον, «πέμποσιν αὐτὸν δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν».

«Ἦν δὲ Πέτρος ἐσιῶς, καὶ θερμαινόμενος». Βαβαί!
 πόσῳ κάρῳ κατείχεται ὁ θερμὸς καὶ μεμηνῶς, ἀπαγομένου
 15 τοῦ Ἰησοῦ; Καὶ μετὰ τοσαῦτα οὐδὲ κινεῖται λοιπόν, ἀλλ' ἔτι
 θερμαίνεται, ἵνα μάθῃς ὅση τῆς φύσεως ἢ ἀσθένεια, ὅταν
 Θεὸς ἐγκαταλίπη· καὶ ἐρωτηθεὶς πάλιν ἀρνεῖται. Εἶτα λέ-
 γει «ὁ συγγενὴς τοῦ δούλου οὗ ἀπέκωρεν ὁ Πέτρος τὸ ὠ-
 τίον», ἀλγῶν ἐπὶ τῷ γεγενημένῳ· «Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ
 20 κήπῳ;». Καὶ οὐδὲ ὁ κήπος αὐτὸν εἰς μνήμην τῶν γεγενημένων
 ἤγαγεν, οὐδὲ ἡ πολλὴ φιλοσοργία, ἣν ἐκεῖ διὰ τῶν ρη-
 μάτων ἐπεδείξατο ἐκείνων, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὑπὸ τῆς ἀγω-
 νίας ἐξέβαλε. Τί δήποτε δὲ οἱ Εὐαγγελιστῆαι ὁμοφώνως πε-
 ρὶ αὐτοῦ ἀνέγραψαν; Οὐχὶ τοῦ μαθητοῦ κατηγοροῦντες,
 25 ἀλλ' ἡμᾶς παιδεῦσαι βουλόμενοι, πόσον κακὸν τὸ μὴ Θεῷ
 τὸ πᾶν ἐπιτρέπειν, ἀλλ' ἐναντιῷ θαρρεῖν. Σὺ δὲ θαύμασον
 τοῦ Διδασκάλου τὴν κηδεμονίαν, ὅτι, καὶ κατεχόμενος καὶ
 δεδεμένος, πολλὴν ἐποιεῖτο τοῦ μαθητοῦ πρόνοιαν, διὰ τοῦ
 βλέμματος αὐτοῦ κείμενον ἀνισιάς, καὶ εἰς δάκρυα καθέλκων.

τίποτε, λέγει δὲ λόγια, πού εἶχον τὴν δύναμιν κάθε θηριωδίαν νὰ σταματήσουν. Καὶ λέγει· «Ἐὰν κακῶς ὠμίλησα, ἀπόδειξε τὸ κακόν»· δηλαδή, ἐὰν μὲν ἔχῃς νὰ κατηγορήσης τὰ λόγια μου, ἀπόδειξέ το, ἐὰν δὲ δὲν ἔχῃς «διατί μὲ κτυπᾷς;». Βλέπεις τὸ δικαστήριον πού εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ θόρυβον καὶ ταραχὴν καὶ θυμὸν καὶ σύγχυσιν; Ἡρώτησεν ὁ ἀρχιερεὺς μὲ ὑποψίαν καὶ δόλον· ἀπήντησεν ὁ Χριστὸς μὲ εὐθύτητα καὶ ὅπως ἔπρεπε. Τί ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ; Νὰ συνομιλήσῃ μαζί του φέρων τὰς ἀντιρρήσεις του ἢ νὰ ἀποδεχθῇ αὐτὸ πού εἶπεν. Ὁμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ ὁ δούλος τὸν ραπίζει. Ἔτσι αὐτὸ πού γίνεται δὲν εἶναι δικαστήριον, ἀλλὰ συνωμοσία καὶ τυραννίς. Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκουν οὔτε καὶ ἔτσι νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ κάτι ἐπὶ πλέον, «τὸν στέλλουν δεμένον εἰς τὸν Καϊάφαν.

«Ὁ δὲ Πέτρος ἴστατο ἐκεῖ καὶ ἐθερμαίνεται». Ἀλλοίμονον! ἀπὸ πόσῃ νωθρότητι κατείχετο ὁ θερμὸς καὶ σταθερὸς, τὴν στιγμὴν πού ὠδηγεῖτο ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν Καϊάφαν; Καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν οὔτε κινεῖται πλέον, ἀλλ' ἀκόμη θερμαίνεται, διὰ νὰ μάθῃς πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς φύσεως, ὅταν ὁ Θεὸς τὴν ἐγκαταλείψῃ· καὶ ἐρωτηθεὶς πάλιν ἀρνεῖται. Ἐπειτα λέγει «ὁ συγγενὴς τοῦ δούλου, τοῦ ὁποίου ὁ Πέτρος ἔκοψε τὸ αὐτί», παραγμῆνος ἀπὸ ἐκεῖνο πού συνέβη· «Δὲν σὲ εἶδα ἐγὼ εἰς τὸν κῆπον μαζί του;». Καὶ οὔτε ὁ κῆπος τὸν ἔκαμε νὰ θυμηθῇ τὰ ὅσα συνέβησαν, οὔτε ἡ πολλὴ φιλοστοργία, πού ἔδειξεν ἐκεῖ μὲ τὰ λόγια του ἐκεῖνα, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν τὰ ἐξέχασε. Διατί δὲ τέλος πάντων οἱ Εὐαγγελισταὶ ἔγραψαν περὶ τοῦ Πέτρου συμφωνοῦντες ὅλοι; Ὁχι διὰ νὰ κατηγορήσουν τὸν μαθητὴν, ἀλλὰ θέλοντες νὰ διδάξουν ἡμᾶς, πόσον κακόν εἶναι τὸ νὰ μὴ ἐμπιστευώμεθα τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν μας. Σὺ ὅμως θαύμασε τοῦ διδασκάλου τὴν φροντίδα, διότι, ἂν καὶ συνελήφθη καὶ ἦτο δεμένος, ἔδειχνε πολλὴν πρόνοιαν διὰ τὸν μαθητὴν, κάμνων αὐτὸν μὲ τὸ βλέμμα του, ἐνῶ ἐκάθετο, νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ ἐκοπάσῃ εἰς δάκρυα.

«Ἄγουσιν οὖν αὐτὸν πρὸς Πιλάϊον ἀπὸ τοῦ Καϊάφα».
 Ἐγένετο δὲ τοῦτο, ἵνα τῶν δικαιοῶν τὸ πλήθος, καὶ ἀκόν-
 των αὐτῶν, ἐπιδείξῃ τὸ θεβασανισμένον τῆς ἀληθείας. «Ἦν
 δὲ πρωτῆ». Πρῶτον ἢ μὲν ἀλέκτορα φωνῆσαι, πρὸς Καϊάφην
 5 ἄγεται, πρωτὶ δὲ πρὸς Πιλάϊον δι' ὧν δείκνυται ὁ Εὐαγγε-
 λιστῆς δι, τὸ ἡμῖς τῆς νυκτὸς ἅπαν ὑπὸ Καϊάφα ἐρωτώμε-
 νος, οὐδὲν ἐξηλέγγειο· διὸ καὶ παρέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πι-
 λάτῳ. Ἄλλ' ἐκεῖνα τοῖς ἄλλοις ἀφείς διηγήσασθαι, αὐτὸς
 τὰ ἐξῆς λέγει. Καὶ σκόπει τῶν Ἰουδαίων τὸ καταγέλαστον.
 10 Τὸν ἀθῶον συλλαβόντες, καὶ ὄπλα βασιάσαντες, εἰς τὸ πραι-
 τῶριον οὐκ εἰσέρχονται, «ἵνα μὴ μανθάνωσι»· καίτοι ποῖος
 μολυσμός, εἶπέ μοι, ἐπιθῆναι δικαστηρίῳ, ἔνθα δίκην οἱ
 ἀδικοῦντες διδῶσιν; οἱ ἀποδεκαιοῦντες τὸν ἡδύοσμον καὶ
 τὸ ἀνηθον, φονῶντες μὲν ἀδίκως οὐκ ἐνόμιζον μαινεσθαι,
 15 δικαστηρίῳ δὲ καὶ ἐπιβαίνοντες μαινεῖν ἐαντοὺς ἠγοῦντο.
 Καὶ τίνος ἔνεκεν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλον, ἀλλ' ἐπὶ τὸν Πιλά-
 τον ἤγαγον; Μάλιστα μὲν τὸ πολὺ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ τῆς
 ἐξουσίας ὑπειέμητο λοιπόν, ὑπὸ Ρωμαίους τῶν πραγμάτων
 κειμένων. Καὶ ἄλλως δὲ ἐδεδοίκεισαν μὴ δίκην ὑστερον δώ-
 20 σειν, κατηγορηθέντες παρ' αὐτοῦ. Τί δέ ἐσιν, «Ἰνα φά-
 γωσι τὸ Πάσχα»; (καὶ μὴν αὐτὸς ἦν αὐτὸ πεποιηκὼς τῆ
 μιᾷ τῶν Ἀζύμων). Ἦτιοι οὖν τὸ Πάσχα τὴν ἑορτὴν πᾶσαν
 λέγει ἢ δι, τότε ἐποίουν τὸ Πάσχα, αὐτὸς δὲ πρὸ μιᾶς αὐτὸ
 παρέδωκε, τηρῶν τὴν ἐαντοῦ σφαγὴν τῆ Παρασκευῆ, δι,ε
 25 καὶ τὸ παλαιὸν ἐγίνετο τὸ Πάσχα. Αὐτοὶ δέ, ὄπλα βασιά-
 σαντες, ὅπερ οὐκ ἐξῆν, καὶ αἷμα ἐκχέοντες, ὑπὲρ τοῦ ἴσπου
 ἀκριβολογοῦνται, καὶ ἐξάγουσι πρὸς ἐαντοὺς τὸν Πιλάϊον.

«Ὁδηγοῦν λοιπὸν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Καϊάφαν πρὸς τὸν Πιλᾶτον». Συνέβη δὲ αὐτὸ διὰ νὰ δείξη τὸ πλῆθος τῶν δικαστῶν, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ὅτι ἠλέγχθη μετὰ προσοχῆς ἢ ἀλήθεια. «Ἦτο δὲ πρωΐ». Πρὶν ἀκόμη λαλήσῃ ὁ πετεινός, ὁδηγεῖται πρὸς τὸν Καϊάφαν, τὸ πρωΐ δὲ πρὸς τὸν Πιλᾶτον· μετὰ αὐτὰ δείχνει ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι τὸ ἥμισυ ὀλοκλήρου τῆς νυκτὸς ἠρωτᾶτο ἀπὸ τὸν Καϊάφαν καὶ δὲν εὐρέθη ἔνοχος· διὰ τοῦτο καὶ τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν Πιλᾶτον. Ἄλλ' ἐκεῖνα ἀφήσας νὰ τὰ διηγηθοῦν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί, αὐτὸς λέγει τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν. Καὶ πρόσεχε τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶναι ἄξιοι διὰ γέλια. Ἀφοῦ συνέλαβον τὸν ἄθῶον, φέροντες μαζί των ὄπλα, δὲν εἰσέρχονται εἰς τὸ πραιτώριον, «διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν»· καὶ ὅμως ποῖος πολυσμὸς εἶναι, εἰπέ μου, τὸ νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπου τιμωροῦν οἱ ἀδικοῦντες; ἐκεῖνοι ποὺ δίδουν τὸ δέκατον ἀπὸ τὸν ἡδύοσμον καὶ τὸν ἄνηθον⁴, δὲν ἐνόμιζον ὅτι μολύνονται διαπράττοντες ἄδικον φόνον, ἐνῶ ἐνόμιζον ὅτι μολύνονται εἰσερχόμενοι εἰς τὸ δικαστήριον.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν τὸ ἐφόνευσαν, ἀλλὰ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸν Πιλᾶτον; Καὶ βέβαια τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξουσίας των τοὺς εἶχεν ἀφαιρεθῆ πλεόν, ἀφοῦ τὰ πράγματά των εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων. Ἐξ ἄλλου δὲ ἐφοβοῦντο μήπως τιμωρηθοῦν ἀργότερον, κατηγορηθέντες ἀπὸ αὐτόν. Τί σημαίνει δέ, «Διὰ νὰ φάγουν τὸ Πάσχα»; ("Ἄν καὶ βέβαια αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος ποὺ ὥρισεν αὐτὸ νὰ ἐορτάζεται κατὰ τὴν πρώτην τῶν Ἀζύμων). Ἡ λοιπὸν ὡς Πάσχα ἐννοεῖ ὅλην τὴν ἐορτήν, ἢ ὅτι τότε ἐώρταζον τὸ Πάσχα, αὐτὸς δὲ παρέδωκεν αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν Ἀζύμων, φυλάσσωσιν τὴν σφαγὴν του διὰ τὴν Παρασκευήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐωρτάζετο παλαιότερον τὸ Πάσχα. Αὐτοὶ δέ, κρατοῦντες ὄπλα, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἐπετρέπετο, καὶ χύνοντες αἷμα, ἐξετάζουν μετὰ λεπτομέρειαν τὸν τόπον, καὶ ἀναγκάζουν τὸν Πιλᾶτον νὰ ἐξέλθῃ πρὸς αὐτούς. Καὶ ἀφοῦ

Καὶ ἐξελθὼν φησι· «Τίνα κατηγορίαν ἔχετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου;».

4. Ὅρᾳς ἀπηλλαγμένον τῆς φιλαρχίας αὐτὸν καὶ βα-
 σκανίας; Ἴδὼν γὰρ αὐτὸν δεδεμένον καὶ ὑπὸ τοσοῦτων ἀγρό-
 5 μειον, οὐκ ἐνόμισεν ἔλεγχον ἔχειν ἀναμφισβήτητον κατηγο-
 ρίας, ἀλλ' ἐρωτᾷ, ἅτιπον εἶναι λέγων τὴν μὲν κρίσιν αὐ-
 τοὺς ἀρπάσαι, τὴν δὲ κόλασιν χωρὶς κρίσεως ἐπιτρέψαι
 ἐκείνῳ. Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός, οὐκ
 ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν». Ὡ τῆς ἀνοίας! τί γὰρ οὐ
 10 λέγετε τὴν κακοποιίαν, ἀλλὰ συσκοιάζεται; τί οὐκ ἐλέγχετε
 τὸ κακόν; Ὅρᾳς πανταχοῦ παραιτουμένους τὴν ἐξ εὐθείας
 κατηγορίαν, καὶ οὐδὲν δυναμένους εἰπεῖν; Ἄννας ἐκεῖνος
 ἠρώτησε περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ ἀκούσας ἔπεμψε πρὸς
 Καϊάφαν καὶ αὐτός, ἐρωτήσας πάλιν, καὶ μηδὲν εὐρών,
 15 ἀπέστειλεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. Ὁ Πιλάτος λέγει· «Τίνα
 κατηγορίαν φέρετε κατ' αὐτοῦ;». Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔχουσί
 τι εἰπεῖν, ἀλλὰ σιοχασμοῖς ἑαυτοῖς κέχρηται πάλιν. Ἐντεῦθεν
 αὐτός ἀπορήσας φησί· «Δάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ κατὰ τὸν
 νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. Εἶπον οὖν ἐκεῖνοι· Ἡμῖν οὐκ ἔξε-
 20 σιν ἀποκτεῖνται οὐδένα». Τοῦτο δὲ ἔλεγον, «ἵνα πληρωθῇ
 ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἡμελ-
 λεν ἀποθνήσκειν». Καὶ πῶς τοῦτο ἐδήλου, «οὐκ ἔξεσιν ἀπο-
 κτεῖναι οὐδένα»; Ἡ τοῦτο φησὶν ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι οὐχ
 ὑπὲρ αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν ἔμελλεν ἀναι-
 25 ρεῖσθαι, ἢ ὅτι σιαυρῶσαι αὐτοὺς οὐκ ἔξῃν. Εἰ δὲ λέγουσιν,
 «Οὐκ ἔξεσιν ἡμῖν ἀποκτεῖναι οὐδένα», κατὰ τὸν καιρὸν
 ἐκεῖνόν φασιν. Ἐπεὶ ὅτι γε ἀνήρουν, καὶ ἄλλῳ τρόπῳ
 ἀνήρουν, δείκνυσιν ὁ Στέφανος λιθανζόμενος· ἀλλὰ σιαυρῶ-
 σαι αὐτὸν ἐπεθύμουν, ἵνα καὶ τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς ἐκ-
 30 πομπεύσωσιν. Ὁ δὲ Πιλάτος, ἀπαλλαγῆναι ἐπαχθείας θου-

ἐξῆλθε, λέγει· «Ποίαν κατηγορίαν ἔχετε ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου;».

4. Βλέπεις αὐτὸν ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν φιλαρχίαν καὶ τὸν φθόνον; Διότι ὅταν τὸν εἶδε δεμένον καὶ νὰ ὀδηγῆται πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τόσον πλῆθος, δὲν ἐνόμισεν ὅτι ἔχουν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν κατηγορίας, ἀλλ' ἐρωτᾷ, λέγων, ὅτι εἶναι παράλογον αὐτοὶ μὲν νὰ κρίνουν αὐτὸν αὐθαίρετα, τὴν δὲ τιμωρίαν χωρὶς κρίσιν νὰ τὴν ἀναθέσουν εἰς ἐκεῖνον. Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Ἐὰν αὐτὸς δὲν ἦτο κακοποιός, δὲν θὰ τὸν παρεδίδομεν εἰς ἐσένα». Ὡς μέγεθος ἀνοησίας! διατί λοιπὸν δὲν λέγετε τὸ κακὸν ποῦ ἔκαμεν, ἀλλ' ἐπισκιάζετε αὐτό; διατί δὲν φανερώνετε τὸ κακόν; Βλέπεις παντοῦ ποῦ ἀποφεύγουν τὴν ἀπ' εὐθείας κατηγορίαν καὶ δὲν ἠμποροῦν τίποτε νὰ εἰποῦν; Ἐκεῖνος ὁ Ἄννας τὸν ἠρώτησε διὰ τὴν διδασκαλίαν του καί, ὅταν τὸν ἤκουσε, τὸν ἔστειλε πρὸς τὸν Καϊάφαν· καὶ αὐτὸς, ἀφοῦ τὸν ἠρώτησε πάλιν καὶ δὲν ἤυρε καμμίαν ἐνοχοποίησιν, τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πιλάτον. Ὁ Πιλάτος λέγει· «Ποίαν κατηγορίαν ἔχετε ἐναντίον του;». Καὶ οὔτε ἐδῶ ἔχουν νὰ εἰποῦν κάτι, ἀλλὰ καὶ πάλιν χρησιμοποιοῦν μερικὰς εἰκασίας. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὴ ξεύρων τί νὰ κάμῃ, λέγει· «Λάβετε αὐτὸν σεῖς καὶ κρίνατέ τον σύμφωνα μὲ τὸν νόμον σας. Εἶπαν λοιπὸν ἐκεῖνοί· Ἡμεῖς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φονεύσωμεν κανένα». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγον, «διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ποῦ εἶπε, διὰ νὰ δείξῃ μὲ ποῖον θάνατον ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ». Καὶ πῶς τὸ ἐφανέρωνεν αὐτὸ τὸ «δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φονεύσωμεν κανένα»; Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο μόνον ὑπὲρ αὐτῶν νὰ θανατωθῇ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν, ἢ ὅτι δὲν ἐπετρέπετο αὐτοὶ νὰ θανατώσουν διὰ σταυροῦ. Ἐὰν δὲ λέγουν, «Δὲν ἐπιτρέπετε εἰς ἡμᾶς νὰ φονεύσωμεν κανένα», ἐννοοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Διότι, τὸ ὅτι βέβαια ἐφόνευον, καὶ ἐφόνευον μὲ ἄλλον τρόπον, τὸ δείχνει ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου· ἀλλ' ἐπεθυμοῦσαν νὰ τὸν σταυρώσουν, ὥστε καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου του νὰ διαπομπεύσουν. Ὁ Πιλάτος ὁμως,

λόμενος, εἰς κρίσιν μὲν οὐκ ἀφήσει μακράν, εἰσελθὼν δὲ ἐρωτᾷ τὸν Ἰησοῦν, καὶ φησι· «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων»; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἀπὸ σαυτοῦ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι τοῦτο εἶπον;».

- 5** Τίς ἔνεκεν τοῦτο ἐρωτᾷ ὁ Χριστός; Τὴν πονηρὰν τῶν Ἰουδαίων ἐκκαλύψαι γνώμην θέλων. Ἠκηκόει μὲν οὖν παρὰ πολλῶν τοῦτο ὁ Πιλάτος, ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἔσχον εἰπεῖν ἐκεῖνοι ὑπὲρ τοῦ μὴ πολλὴν γίνεσθαι τὴν ἐξέτασιν, ὅπερ αἰεὶ περιεφέρετο, τοῦτο εἰς μέσον ἀγαγεῖν βούλεται.
- 10** Ἐπειδὴ δὲ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι «κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν», δεῖξαι βουλόμενος ὅτι οὐκ ἔστιν Ἰουδαϊκὸν τὸ ἀμάρισμα, λέγουσιν ὅτι «οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν». οὗ γὰρ δὴ κατὰ τὸν νόμον τὸν ἡμέτερον ἡμαρτεν, ἀλλὰ κοινόν ἐστι τὸ ἔγκλημα. Τοῦτο οὖν συνιδὼν ὁ Πιλάτος, ὡς μέλλων κινδυνεύειν, λέγει· «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;». Οὗ τοίνυν ἀγνοῶν ὁ Χριστός ἐρωτᾷ, ἀλλὰ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ κατηγορηθῆναι τοὺς Ἰουδαίους βουλόμενος, φησὶν· «Ἄλλοι σοι εἶπον;». Ὅπερ οὖν ἐμφαίνων ὁ Πιλάτος, ἔλεγε· «Μὴ τι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; Τὸ ἔθνος σου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε
- 20** ἐμοί· τί ἐποίησας;», ἐπιαῦθα βουλόμενος ἐαυτὸν ἀπαλλάξαι. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπε, «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς;», ἐλέγχων αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς φησι· Τοῦτο γὰρ ἤκουσας παρὰ τῶν Ἰουδαίων· Τίτος ἔνεκεν οὐκ ἀκριβοῦς ποιῆ τὴν ἐξέτασιν; Εἶπον ὅτι κακοποιός εἰμι· ἐρώτησον, τί κακὸν ἐποίησα; Ἄλλὰ τοῦτο μὲν
- 25** οὐ ποιεῖς, ἀπλῶς δὲ αἰτίας συντιθεῖς. «Ἀπὸ σαυτοῦ τοῦτο λέγεις», ἢ ἐτιέρωθεν; Εἶτα ἐκεῖνος, ὅτι μὲν ἤκουσε, παραχοῆμα οὐκ ἔχει λέγειν, ἀπλῶς δὲ ἔπεται τῷ δήμῳ, «παρέδωκάν σε ἐμοὶ» λέγων. Δεῖ οὖν σε ἐρωτῆσαι τί ἐποίησας.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἀνάγει τὸν Πιλάτον, οὗ σφόδρα ὄντα πονηρόν, οὐδὲ κατ' ἐκείνους, καὶ βούλεται δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστιν

θέλων ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν, δὲν προχωρεῖ μὲν εἰς μακρὰν κρίσιν, εἰσελθὼν δὲ ἐρωτᾷ τὸν Ἰησοῦν καὶ λέγει· «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἀπὸ μόνος σου τὸ λέγεις αὐτό, ἢ ἄλλοι σοῦ τὸ εἶπαν;».

Διὰ ποῖον λόγον ἐρωτᾷ αὐτὸ ὁ Χριστός; Θέλων νὰ φανερώσῃ τὴν πονηρὰν πρόθεσιν τῶν Ἰουδαίων. Εἶχεν ἀκούσει βέβαια αὐτὸ ὁ Πιλάτος ἀπὸ πολλούς, ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι δὲν εἶχον νὰ εἰποῦν τίποτε, διὰ νὰ μὴ γίνῃ μακρὰ ἢ ἐξέτασις, ἐκεῖνο πού πάντοτε διεδίδετο, αὐτὸ θέλει νὰ παρουσιάσῃ. Ἐπειδὴ δὲ εἶπεν εἰς αὐτοὺς «κρίνατέ τον σύμφωνα μὲ τὸν νόμον σας», θέλοντες νὰ δείξουν ὅτι τὸ ἁμάρτημα δὲν εἶναι ἰουδαϊκόν, λέγουν ὅτι «δὲν ἐπιτρέπετε εἰς ἡμᾶς»· δὲν ἡμάρτησε δηλαδὴ σύμφωνα μὲ τὸν ἰδικόν μας νόμον, ἀλλὰ τὸ ἔγκλημα εἶναι κοινόν. Ἀντιληφθεὶς λοιπὸν αὐτὸ ὁ Πιλάτος, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ κινδυνεύσῃ, λέγει· «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;». Δὲν ἐρωτᾷ βέβαια ὁ Χριστός ἀπὸ ἄγνοϊαν, ἀλλὰ, θέλων καὶ ὑπ' αὐτοῦ νὰ κατηγορηθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει· «Ἄλλοι σοῦ τὸ εἶπαν;». Πρᾶγμα πού διὰ νὰ δηλώσῃ ὁ Πιλάτος, ἔλεγε· «Μήπως ἐγὼ εἶμαι Ἰουδαῖος; Τὸ ἔθνος σου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς σὲ παρέδωσαν εἰς ἐμένα· τί ἔκαμες;», θέλων ἔτσι ν' ἀπαλλάξῃ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε, «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς;», ἐλέγχων αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγει· Αὐτὸ βέβαια τὸ ἤκουσες ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους· διατί δὲν ἐξετάζεις λεπτομερῶς τὸ πρᾶγμα; Εἶπαν ὅτι εἶμαι κακοποιός· ἐρώτησέ τους τί κακὸν ἔκαμα; Ἄλλ' αὐτὸ μὲν δὲν τὸ κάμνεις, ἀπλῶς δὲ ἀναφέρεις κατηγορίας. «Ἀπὸ μόνος σου τὸ λέγεις αὐτό», ἢ τὸ ἤκουσες ἀπὸ ἄλλους; Ἐπειτα ἐκεῖνος, τὸ ὅτι μὲν τὸ ἤκουσεν εἶναι σωστόν, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ ἀμέσως, διὰ τοῦτο ἀπλῶς τὸν παραπέμπει εἰς τὸ πλῆθος, λέγων· «Σὲ παρέδωσαν εἰς ἐμένα». Πρέπει λοιπὸν νὰ σὲ ἐρωτήσω τί ἔκαμες.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἡ ἰδική μου βασιλεία δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον». Ἀνεβάζει πνευματικὰ ὑψηλὰ τὸν Πιλάτον, πού δὲν ἦτο πάρα πολὺ πονηρός, οὔτε

ἄνθρωπος ψιλός, ἀλλὰ Θεός, καὶ Θεοῦ Υἱός. Καὶ τί φησιν;
 «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται
 οἱ ἐμοὶ ἠγωνίσαντο ἄν, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις»·
 ὅπερ ἐδεδοίκει τέως ὁ Πιλάτιος διέλυσε, τὴν τῆς τυραννίδος
 5 ὑπεψίαν. Εἶτα οὐκ ἔστι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἡ βασιλεία
 αὐτοῦ; Πάνυ μὲν οὖν. Πῶς οὖν φησιν, «Οὐκ ἔστιν»; Οὐχ ὅτι
 οὐ κρατεῖ καὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄνωθεν ἔχει τὴν ἀρχήν,
 καὶ οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ πολλῶ μείζων ταύτης καὶ
 λαμπροτέρα. Εἰ οὖν μείζων, πῶς ὑπὸ ταύτης ἐάλω; Ἐκὼν
 10 καὶ ἐαντιὸν παραδούς. Ἄλλ' οὐκ ἀποκαλύπτει τέως τοῦτο,
 ἀλλὰ τί φησιν; «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦμην, οἱ ὑπηρέ-
 ται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίσαντο ἄν, ἵνα μὴ παραδοθῶ». Δεκνυοῖν
 ἐνταῦθα τῆς βασιλείας τῆς παρ' ἡμῖν τὸ ἀσθενές ὅτι ἐν τοῖς
 ὑπηρέταις ἔχει τὴν ἰσχύν· ἡ δὲ ἄνω ἀυτιάρκης ἐστὶν ἐαυτῆ,
 15 μηδενὸς δεομένη.

Ἐντεῦθεν οἱ αἰρετικοὶ λαβόντες ἀφορμὰς, ἀλλότριον
 αὐτὸν εἶναι φασὶ τοῦ Δημιουργοῦ. Τί οὖν, ὅταν λέγῃ, «Εἰς
 τὰ ἴδια ἦλθε»; τί δέ, ὅταν λέγῃ, «Οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου,
 καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»; Οὕτω καὶ τὴν
 20 βασιλείαν οὗ φησιν, ἐντεῦθεν εἶναι, οὐ τὸν κόσμον ἀπο-
 σιερῶν αὐτοῦ τῆς προνοίας καὶ τῆς ἐπιστοσίας, ἀλλὰ δει-
 κνύς, ὅπερ ἔφην, οὐκ οὔσαν ἀνθρωπίνην, οὐδὲ ἐπίκτητον. Τί
 οὖν ὁ Πιλάτιος; «Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σὺ; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰη-
 σοῦς· Σὺ λέγεις ὅτι καὶ βασιλεὺς εἰμι. Ἐγὼ εἰς τοῦτο
 25 γεγέννημαι». Εἰ τοίνυν βασιλεὺς γεγέννηται, καὶ τὰ ἄλλα
 πάντα γεγέννηται, καὶ οὐδὲν προσλαθὼν ἔχει. Ὡστε, ὅταν
 ἀκούσης ὅτι, «καθὼς ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως
 ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν», μηδὲν ἄλλο ἢ τὴν γέν-
 νηοῖν νόμιζε· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. «Καὶ διὰ τοῦτο

5. Ἰω. 1, 11.

6. Ἰω. 17, 14.

7. Ἰω. 5, 26.

ὅπως ἐκεῖνοι, καὶ θέλει νὰ δείξη ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἀπλός, ἀλλὰ Θεός, καὶ Υἱός τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί λέγει; «Ἐὰν ἡ βασιλεία μου ἦτο ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, οἱ ὑπηρέται μου θὰ ἠγωνίζοντο, διὰ νὰ μὴ παραδοθῶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους»· πρᾶγμα ποῦ διέλυσεν αὐτὸ ποῦ προηγουμένως ἐφοβεῖτο ὁ Πιλᾶτος, δηλαδὴ τὴν ὑποψίαν περὶ συστάσεως τυραννικῆς ἐξουσίας. Ἐπειτα δὲν εἶναι ἡ βασιλεία του ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον; Καὶ βέβαια εἶναι. Πῶς λοιπὸν λέγει, «Δὲν εἶναι»; Ὁχι ὅτι δὲν ἐξουσιάζει καὶ ἐδῶ, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐξουσιάζει, καὶ δὲν εἶναι ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ πολὺ πῖο ἀνωτέρα ἀπὸ αὐτὴν καὶ λαμπροτέρα. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀνωτέρα, πῶς συνελήφθη ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐξουσίας; Διότι μὲ τὴν θέλησίν του παρεδόθη εἰς αὐτούς. Ἀλλὰ δὲν τὸ φανερῶνει αὐτὸ κατ' ἀρχήν, ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐὰν ἦμουν ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, οἱ ὑπηρέται μου θὰ ἠγωνίζοντο, διὰ νὰ μὴ παραδοθῶ». Δείχνει μὲ αὐτὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς κοσμικῆς βασιλείας, ποῦ ἔχει τὴν δύναμιν της εἰς τοὺς ὑπηρέτας· ἐνῶ ἡ οὐράνιος εἶναι ἀπὸ μόνη της αὐτάρκης, μὴ ἔχουσα ἀνάγκην ἀπὸ κανένα.

Λαβόντες οἱ αἵρετικοὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀφορμάς, λέγουν ὅτι εἶναι ξένος πρὸς τὸν Δημιουργόν. Τί ἐννοεῖ λοιπὸν ὅταν λέγη «Ἦλθεν εἰς τοὺς ἰδικούς του»⁵; τί δέ, ὅταν λέγη, «Δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον, καθὼς ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον»⁶; Ἔτσι καὶ διὰ τὴν βασιλείαν του λέγει ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ ἐδῶ, ὄχι ἀποστερῶν τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἐπιστάσιαν του, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξη, ὅπως προανέφερα, ὅτι δὲν εἶναι ἀνθρωπίνη, οὔτε φθαρτή. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Πιλᾶτος; «Λοιπὸν εἶσαι βασιλεύς; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς. Σὺ τὸ εἶπες ὅτι εἶμαι βασιλεύς. Ἐγὼ δι' αὐτὸ ἐγεννήθην». Ἐὰν λοιπὸν ἐγεννήθη βασιλεύς ἐγεννήθη καὶ ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ τίποτε δὲν ἔχει ποῦ νὰ τὸ προσέλαβεν ἐκ τῶν ὑστέρων. Ὡστε, ὅταν ἀκούσης, ὅτι «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἔχει μέσα του ζωὴν, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱόν του νὰ ἔχη ζωὴν»⁷, μὴ σκεφθῆς τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν γέννησιν· τὸ ἴδιο νὰ σκεφθῆς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους λόγους του. «Καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον, διὰ νὰ μαρτυ-

ἦλθον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ· τουτέστιν, ἵνα τοῦτο αὐτὸ εἶπω, καὶ διδάξω, καὶ πείσω πάντα'.

5. Σὺ δέ, ταῦτα ἀκούων, ἄνθρωπε, καὶ ὁρῶν τὸν Δεσπό-
την σου δεδεμένον καὶ περιεγόμενον, μηδὲν εἶναι τὰ παρόν-
5 τα πράγματα νόμιζε· πῶς γὰρ οὐκ ἄισπον, εἰ ὁ μὲν Χριστὸς
ἰσοαῦτα ὑπέμεινε διὰ σέ, σὺ δὲ οὐδὲ ρήματα πολλάκις φέ-
ρεις; Ἄλλ' αὐτὸς μὲν ἐμπιύεται, σὺ δὲ καλλωπίζη ἱματίοις
καὶ δακτυλίοις, κἂν μὴ τῆς παρὰ πάντων εὐφημίας τύχης,
ἀβίωτον εἶναι νομίζεις τὸν βίον· καὶ οὗτος μὲν ὄνειδίζεται,
10 σκώμματα φέρει, πληγὰς καταγελάσιους κατὰ τῆς σιαγόνης,
σὺ δὲ πανταχοῦ τιμᾶσθαι βούλει, καὶ οὐ φέρεις τὸν ὄνειδι-
σμόν τοῦ Χριστοῦ. Οὐκ ἀκούεις Παύλον λέγοντος, «Μιμηταί
μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ»; Ὅταν οὖν σέ τις κω-
μωδήσῃ, μνήσθητί σου τοῦ Δεσπότου, ὅτι μετὰ χλεύης αὐτῷ
15 προσεκύνουν, καὶ διὰ ρημάτων, καὶ διὰ πραγμάτων διέσπυ-
ρον, καὶ εἰρωνεῖαν πολλὴν ἐπεδείκνυντο· αὐτὸς δὲ οὐ μόνον
οὐκ ἠμύνατο, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐναντίοις ἠμείψατο, πραότητι
καὶ ἐπεικεία. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν· οὕτω γὰρ
δυνησόμεθα καὶ ὕβρεως ἀπαλλαγῆναι πάσης· οὐ γὰρ ὁ ὑ-
20 βρίζων, ἀλλ' ὁ μικροφυχῶν, καὶ ἀλγῶν ταῖς ὕβρεσιν, ἐκεῖνός
ἐστίν ὁ κατασκευάζων τὰς ὕβρεις, καὶ δάκνειν ποιῶν· ἂν
γὰρ μὴ ἀλγήσῃς, οὐχ ὑβρίσθῃς· οὐ γὰρ παρὰ τοὺς ποιῶντας,
ἀλλὰ παρὰ τοὺς πάσχοντας γίνεται τὸ δεινὰ πάσχειν.

Τί γὰρ ὄλωσ ἀλγεῖς; Εἰ μὲν ἀδίκως ὕβρισε, ταύτη
25 μάλιστα ἀγανακτεῖν οὐ χρεή, ἀλλ' ἐκεῖνον ἐλεεῖν, εἰ δὲ δι-
καίως πολλῶ μᾶλλον ἡσυχάζειν χρεή. Ὡσπερ γάρ, εἰ πένητα
ὄντα πλούσιον προσεῖπέ τις, οὐδὲν πρὸς σέ τῶν εἰρημένων
ὁ ἔπαινος, ἀλλὰ χλευασία μᾶλλον τὸ ἐγκώμιον, οὕτως, ἂν

ρήσω τὴν ἀλήθειαν»· δηλαδή 'διὰ νὰ εἰπῶ καὶ νὰ διδάξω αὐτὸ καὶ νὰ πείσω ὅλους νὰ πιστεύσουν'.

5. Σὺ ὅμως, ἀκούων αὐτά, ἄνθρωπε, καὶ βλέπων τὸν Κύριόν σου δεμένον καὶ ὀδηγούμενον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, νὰ θεωρῆς ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τὰ πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς· διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐὰν ὁ μὲν Χριστὸς ὑπέμεινε τόσα πολλὰ διὰ σένα, σὺ δὲ δὲν ἀνέχεσαι πολλές φορές οὔτε τὰ λόγια ν' ἀκούσης; Ἄλλ' αὐτὸς μὲν πύεται, σὺ δὲ στολίζεσαι μὲ ἐνδύματα καὶ στολίδια, καὶ ἂν δὲν τύχῃς τῆς ἐπιδοκιμασίας ἀπὸ ὅλους, θεωρεῖς τὴν ζωὴν σου ὅτι εἶναι ἀνυπόφορος· καὶ αὐτὸς μὲν ὑβρίζεται, δέχεται ἐμπαιγμούς, κτυπήματα γεμᾶτα ἀπὸ γέλια εἰς τὴν σιαγόνα, ἐνῶ σὺ θέλεις παντοῦ νὰ τιμᾶσαι καὶ δὲν ἀνέχεσαι τὴν ὑβρίν τοῦ Χριστοῦ. Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον ποῦ λέγει· «Γίνεσθε μιμηταί μου, καθὼς ἐγὼ εἶμαι μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ»⁸; Ὅταν λοιπὸν κάποιος σέ διακωμωδήσῃ, ἐνθυμήσου τὸν Κύριόν σου, ὅτι ἐπροσκυνοῦσαν αὐτὸν μὲ ἐμπαιγμούς καὶ τὸν διέσυρον μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα καὶ ἔδειχναν πολλὴν εἰρωνεῖαν πρὸς αὐτόν· αὐτὸς δὲ ὄχι μόνον δὲν ἠμύνθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἠμείψε μὲ τὰ ἀντίθετα, μὲ πραότητα καὶ ἐπιείκειαν. Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς· διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ κάθε ὑβρίν· καθ' ὅσον ὄχι ἐκεῖνος ποῦ ὑβρίζει, ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ εἶναι μικρόψυχος καὶ στενοχωρεῖται διὰ τὰς ὑβρεις, ἐκεῖνος εἶναι ποῦ γίνεται αἷτιος δι' αὐτάς καὶ κάμνει αὐτάς νὰ πληγώνουν· διότι ἐὰν δὲν πονέσης, δὲν ὑβρίσθῃς· καθ' ὅσον ὄχι ἐκεῖνοι ποῦ προξενοῦν τὰ κακά, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποῦ ὑφίστανται τὰ κακά, ἐκεῖνοι γίνονται αἰτία νὰ πάσχουν τὰ δεινά.

Διατί λοιπὸν κυριεύεσαι ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ λύπην; Ἐὰν μὲν ἀδίκως σέ ὑβρίσῃ, δι' αὐτὸ πρὸ πάντων δὲν πρέπει ν' ἀγανακτῆς, ἀλλ' ἐκεῖνον νὰ εὐσπλαγχνίζεσαι, ἐὰν δὲ δικαίως σέ ὑβρίσῃ, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ μένης ἥσυχος. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος, ἐνῶ εἶσαι πτωχός, σέ ὠνόμαζε πλούσιον, δὲν θὰ σέ ὠφελοῦσαν εἰς τίποτε αὐτοὶ οἱ ἐπαινετικοὶ λόγοι, ἀλλὰ θὰ ἦτο μᾶλλον χλευα-

ὑβρίζων τὰ μὴ ὄντα εἶπη, οὐδὲν πρὸς σὲ πάλιν τὸ ὄνειδος.
 Εἰ δὲ ἐπιλαμβάνεται τὸ συνειδὸς τῶν εἰρημένων, μὴ ἀλγήσης
 τοῖς ρήμασιν, ἀλλὰ διόρθωσον τοῖς πράγμασι. Καὶ ταῦτα ἴε-
 γω ἐπὶ τῶν ἀληθῶς ὑβρεων. Ἐπεὶ, ἂν πενίαν ὄνειδίζη καὶ
 5 δυσγένειαν, καταγέλαστον πάλιν· οὐ γὰρ ὄνειδος ταῦτα τοῦ
 ἀκούοντος, ἀλλὰ τοῦ λέγοντος, ἅτε οὐκ εἰδότεως φιλοσοφεῖν.
 Ἀλλά, ὅταν ἐπὶ πολλῶν ταῦτα λέγηται, φησὶν, ἀγνοούντων
 τὴν ἀλήθειαν, ἀφόρητον γίνεται τὸ ἔλκος. Τοῦτο μὲν μάλιστα
 ἔστι φορητόν, ὅταν σοι θεάτρον παρῆ, μαριτύρων ἐπαινούντων,
 10 ἀποδεχομένων, σκωπιότων ἐκεῖνον, κωμωδούντων· οὐ γὰρ
 ὁ ἀμυνόμενος, ἀλλ' ὁ μηδὲν εἰπών, οὗτος θαυμασιὸς παρὰ
 τοῖς νοῦν ἔχουσιν. Ἄν δὲ μηδεὶς ἢ νοῦν ἔχων τῶν παρόν-
 των, ταύτη μάλιστα αὐτὸν καταγέλασον, καὶ ἐνιρύφησον τῷ
 θεάτρῳ τοῦ οὐρανοῦ· ἐκεῖ γὰρ σε πάντες ἐπαινέσονται, καὶ
 15 κροτήσουσι, καὶ ἀποδέξονται. Ἀρκεῖ δὲ εἷς ἄγγελος ἀντὶ
 τῆς οἰκουμένης ἀπάσης. Καὶ τί λέγω τοὺς ἀγγέλους, ὅποτε
 αὐτός σε ὁ Δεσπότης ἀνακηρύξει;

Τούτοις τοῖς λογιμοῖς γυμνάζωμεν ἑαυτούς· οὐ γὰρ
 ἔστιν ἐλάτιωμα ὑβρισθέντα σιγῆσαι, ἀλλὰ τὸναντίον, ὑβρι-
 20 σθέντα ἀμύνασθαι· εἰ γὰρ ἐλάτιωμα ἦν τὸ φέρειν σιγῇ τὰ
 λεγόμενα, οὐκ ἂν εἶπεν ὁ Χριστός, «Ἐὰν τίς σε ραπίσῃ εἰς
 τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέφον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». Ἄν μὲν
 οὖν τὰ μὴ ὄντα λέγη, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐλεῶμεν, ὅτι τὴν
 τῶν κατηγορούντων ἐπισπᾶται κόλασιν καὶ τιμωρίαν, οὐδὲ
 25 Γραφὰς ἀναγινώσκειν γινόμενος ἄξιος, («τῷ γὰρ ἁμαρτωλῷ
 φησὶν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δικαιώματά μου, καὶ

σμός τὸ ἐγκώμιον, ἔτσι, ἐὰν κανεῖς σὲ ὑβρίζῃ διὰ πράγματα ἀνύπαρκτα, δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν καὶ πάλιν ὁ ὄνειδισμός διὰ σένα. Ἐὰν ὅμως ἡ συνείδησις σὲ ἐλέγχῃ δι' αὐτὰ ποῦ σοῦ λέγουν, μὴ νοιώσῃς λύπην διὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ διόρθωσε τὰς πράξεις σου. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω διὰ τὰς πραγματικὰς ὑβρεῖς. Διότι, ἐὰν σὲ ὑβρίζῃ διὰ τὴν πτωχείαν καὶ τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν σου, πάλιν αὐτὸ εἶναι ἄξιον διὰ γέλια· καθ' ὅσον αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν ὑβριν ἐναντίον ἐκείνου ποῦ τὰ ἀκούει, ἀλλὰ δι' ἐκείνον ποῦ λέγει αὐτὰς τὰς ὑβρεῖς, διότι δὲν γνωρίζει νὰ φιλοσοφῇ. Ἀλλὰ, ὅταν αὐτὰ, λέγει, λέγωνται παρουσίᾳ πολλῶν, ποῦ δὲν γνωρίζουν τὴν ἀλήθειαν, τότε γίνεται ἀνυπόφορος ἡ πληγὴ. Αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ὑποφερτόν, ὅταν ὑπάρχουν διὰ σένα θεαταὶ μάρτυρες ποῦ ἐσένα σὲ ἐπαινοῦν, σὲ ἐπιδοκιμάζουν, ἐνῶ ἐκείνον τὸν ἐμπαίζου καὶ τὸν διακωμωδοῦν· διότι ὄχι ἐκείνος ποῦ ἀμύνεται, ἀλλ' ἐκείνος ποῦ δὲν εἶπε τίποτε, αὐτὸς εἶναι ἄξιος θαυμασμοῦ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ σκέπτονται λογικά. Ἐὰν ὅμως κανεῖς ἀπὸ τοὺς παρόντας δὲν σκέπτεται λογικά, δι' αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἄξιος διὰ γέλια καὶ νοιώσε εὐχαρίστησιν μὲ τοὺς θεατὰς τοῦ οὐρανοῦ· διότι ἐκεῖ θὰ σὲ ἐπαινέσουν ὅλοι καὶ θὰ σὲ χειροκροτήσουν καὶ θὰ σὲ ἐπιδοκιμάσουν. Ἀρκεῖ δὲ ἓνας ἄγγελος ἀντὶ ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Καὶ διατί λέγω τοὺς ἀγγέλους, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ σὲ ἀνακηρύξῃ;

Μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις ἅς ἀσκοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας· διότι δὲν εἶναι ἐλάττωμα νὰ σιωπήσῃ κάποιος ποῦ ὑβρίσθῃ, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον, τὸ νὰ ἀμυνθῇ ὅταν ὑβρισθῇ· καθ' ὅσον, ἐὰν ἦτο ἐλάττωμα τὸ νὰ ὑπομένη κανεῖς μὲ σιωπὴν τὰ λεγόμενα, δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ Χριστός, «Ἐὰν κάποιος σὲ ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψε εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἄλλην»⁹. Ἄν λοιπὸν λέγῃ πράγματα ποῦ δὲν εἶναι ἀληθινὰ, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ δείχνομεν εὐσπλαγχνίαν, διότι ἐπισπᾶ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν κατηγορούντων καὶ δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε τὰς Γραφὰς νὰ ἀναγινώσκῃ («διότι λέγει ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἁμαρτωλόν· Διατί σὺ διηγείσαι τὰ δικαιώματά μου καὶ βάζεις εἰς τὸ

ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ σιόματός σου; Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου καιελάεις»), ἂν δὲ τὰ ὄντα εἶπῃ, καὶ οὕτως ἔλεεινός· ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος τὰ ὄντα ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ οὗτος τὸν μὲν ἀκούοντα ἔβλαπεν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ
5 ὠφέλησεν, αὐτὸν δὲ ἀπεσιέρησε μυρίων ἀγαθῶν, νανάγιον ἀπὸ τῆς κατηγορίας ὑπομείνας ταύτης. Ὡστε ἀμφοτέρωθεν ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀδικούμενος, οὐ σύ.

Σὺ δέ, ἂν ρήφῃς, διπλᾶ κερδανεῖς, τό τε ἐξιλεοῦσθαι τὸν Θεὸν τῇ οἰγῇ, καὶ τὸ μειριάζειν μειζόνως, καὶ ἀφορημὴν
10 λαμβάνειν ἐκ τῶν εἰρημένων διορθοῦσθαι τὰ πεπραγμένα, καὶ τὸ τῆς δόξης τῆς ἀνθρωπίνης ὑπεροχᾶν καὶ γὰρ ἐντεῦθεν ἡμῖν τὸ ἄλγος ἐγένετο, ὅτι πολλοὶ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρωπίνων ὑπόνοιαν κεχήρασιν. Οὕτως, ἐὰν θελήσωμεν φιλοσοφεῖν, εἰσόμεθα καλῶς ὅτι οὐδέν τὰ ἀνθρώπινα. Μάθω-
15 μεν τοίνυν, καί, τὰ ἐλατιώματα ἑαυτῶν ἀναλογισάμενοι, διατύσωμεν τῷ χρόνῳ τὴν τούτων διόρθωσιν, τῷ μὲν παρόντι μὴνὶ τοῦτο, τῷ δὲ ἐπιόντι τὸ ἕτερον, καὶ τῷ μετ' ἐκεῖνον ἄλλο πάλιν ὀρίσωμεν ἑαυτοὺς κατορθοῦν, καὶ οὕτω, καθάπερ βαθμοῖς τιον ἀναβαίνοντες, φθάσωμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν
20 διὰ τῆς κλίμακος τοῦ Ἰακώβ· καὶ γὰρ ἡ κλίμαξ ἐκείνη καὶ τοῦτό μοι διὰ τῆς ὄψεως ἐκείνης αἰνίττεσθαι δοκεῖ, τὴν μετὰ μικρὸν διὰ τῆς ἀρετῆς ἀνάβασιν, δι' ἧς ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι ἔνι, οὐ βαθμοῖς αἰσθητοῖς χρωμένους, ἀλλ' ἐπιδόσει τῶν καὶ διορθώσει.

25 Ἐπιλαβόμεθα τοίνυν τῆς ἀποδημίας ταύτης καὶ τῆς ἀναβάσεως, ἵνα ἐπιυχόντες τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐκεῖ πάντων ἀπολαυσόμεθα ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στόμα σου τὴν διαθήκην μου; Ἐκάθησο καὶ ὠμίλεις ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹⁰), ἂν δὲ εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ ποῦ λέγει καὶ ἔτσι πάλιν εἶναι ἐλεεινός· διότι καὶ ὁ Φαρισαῖος ἔλεγε πράγματα ποῦ ἦσαν ἀληθινὰ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκείνον μὲν ποῦ τὸν ἤκουε δὲν τὸν ἔβλαψε καθόλου, ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφέλησεν, ἐνῶ τὸν ἑαυτὸν του τὸν ἐστέρησεν ἀπὸ ἄπειρα ἀγαθὰ, ὑπομείνας ναυάγιον ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν. Ὡστε καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἀδικούμενος καὶ ὄχι ἐσύ.

Σὺ ὅμως, ἐὰν προσέχης, θὰ ἔχης διπλοῦν κέρδος, καὶ τὸ ὅτι ἀποκτᾶς μεγαλυτέραν μετριοπάθειαν, καὶ λαμβάνεις ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ λεγόμενα νὰ διορθώνης τὰς πράξεις σου καὶ νὰ περιφρονῆς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν· καθ' ὅσον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐδημιουργήθη εἰς ἡμᾶς ἡ λύπη, ἀπὸ τὸ ὅτι πολλοὶ προσέχουν, χωρὶς νὰ σκεφθοῦν καθόλου τὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἐὰν θελήσωμεν νὰ φιλοσοφοῦμεν, θὰ γνωρίσωμεν καλῶς ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν τὰ ἀνθρώπινα. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν αὐτὰ καὶ σκεφθέντες τὰ ἐλαττώματά μας, νὰ διανύσωμεν τὸν χρόνον διορθώνοντες αὐτὰ, κατὰ μὲν τὸν μῆνα αὐτὸν αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα, τὸ δὲ ἐπόμενον τὸ ἄλλο, καὶ κατὰ τὸν τρίτον μῆνα νὰ ὀρίσωμεν πάλιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας νὰ ἐπιτύχη κάτι ἄλλο, καὶ ἔτσι, ὡσὰν νὰ ἀνεβαίνωμεν κάποιας βαθμίδας, νὰ φθάσωμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν διὰ τῆς κλίμακος τοῦ Ἰακώβ· καθ' ὅσον ἡ κλίμαξ ἐκείνη νομίζω ὅτι μὲ ἐκεῖνο τὸ ὄνειρον ὑπαινίσσεται καὶ αὐτό, τὴν βαθμιαίαν δηλαδὴ ἀνάβασιν διὰ τῆς ἀρετῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἠμποροῦμεν νὰ ἀνεβῶμεν ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανὸν χρησιμοποιοῦντες ὄχι αἰσθητὰς βαθμίδας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίδοσίν μας εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ χαρακτῆρος μας.

Ἄς φροντίσωμεν λοιπὸν δι' αὐτὴν τὴν ἀποδημίαν καὶ τὴν ἀνάβασιν, ὥστε, ἀφοῦ ἐπιτύχωμεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ ὅλα τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΔ'

Ἰω. 18, 37 - 19, 15

«Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα
εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. Πᾶς, ὁ
5 ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς».

1. Θαυμασιὸν ἢ μακροθυμία, καὶ ὡσπερ ἐν εὐδίῳ λι-
μῆνι καθίστησι τὴν ψυχὴν, κυμάτων ἀπαλλάτιουσα καὶ πνευ-
μάτων πονηρῶν. Καὶ ταύτην πανταχοῦ μὲν ἡμᾶς ὁ Χρι-
στοῦς ἐπαίδενσε, μάλιστα δὲ νῦν, κρινόμενος, καὶ ἀγόμενος
10 καὶ περιαιγόμενος· καὶ γὰρ, πρὸς τὸν Ἄγγαν ἀπενεχθεὶς,
μετὰ πολλῆς ἀπεκρίνατο τῆς ἐπεικειᾶς, καὶ πρὸς τὸν ρα-
πίσαντα ὑπηρέτην εἶπε τὰ πάντα καθελεῖν δυνάμενα τῦφον·
καθεῖθεν πρὸς Καϊάφραν, εἶτα πρὸς τὸν Πιλάϊον ἐλθὼν, καὶ
ὀλόκληρον δαπανήσας νόκια ἐν τούτοις, διὰ πάντων τὴν αὐ-
15 τοῦ πρᾶβητα ἐπιδείκνυται· καὶ λεγόντων δι' ἁκακοποιός ἐ-
σι, καὶ ἐλέγξαι μὴ δυναμένων, εἰσιτήκει σιγῶν· ὅτι δὲ ἡ-
ρωιήθη περὶ τῆς βασιλείας, τότε ἐφθέγγετο πρὸς τὸν Πιλά-
τον, παιδεύων αὐτόν, καὶ ἀνάγων πρὸς ὑψηλότερα. Ἄλλὰ
τί δήποτε ὁ Πιλάτος οὐκ ἐπ' αὐτῶν ποιεῖται τὴν ἐξέτασιν,
20 ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τὸ πραιτώριον εἰσελθὼν; Μεγάλην γινὰ εἶχεν
ὑπόνοιαν περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐβούλει, μὴ θορυβούντων Ἰου-
δαίων, πάντα ἀκριβῶς μαθεῖν. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπε, «Τί ἐ-
ποίησας;», περὶ μὲν τούτου οὐδὲν ἀπεκρίνατο περὶ δὲ οὐ
μάλιστα ὁ Πιλάτος ἀκοῦσαι ἐπόθει, τῆς βασιλείας τῆς αὐτοῦ,

ΟΜΙΛΙΑ ΠΔ΄

΄Ιω. 18, 37 - 19, 15

«Ἐγὼ δι' αὐτὸ ἐγεννήθην καὶ δι' αὐτὸ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ μαρτυρήσω τὴν ἀλήθειαν. Ὁ καθένας ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἀκούει τὴν φωνὴν μου».

1. Εἶναι ἀξιοθαύμαστον πρᾶγμα ἡ μακροθυμία, καὶ καθιστᾷ τὴν ψυχὴν ὡσάν νὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς γαλήνιον λιμένα, ἀπαλλάττουσα αὐτὴν ἀπὸ τὰ κύματα καὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα. Καὶ αὐτὴν μὲν μᾶς τὴν ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς εἰς κάθε περίπτωση, πρὸ πάντων δὲ τώρα, ποὺ κρίνεται καὶ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὸν ἕνα δικαστὴν εἰς τὸν ἄλλον καὶ διαπομπεύεται καθ' ὅσον ὁδηγηθεὶς πρὸς τὸν Ἄνναν, ἀπήντησε μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν, καὶ πρὸς τὸν ὑπηρέτην ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἐρράπισεν εἶπε τὰ λόγια ἐκεῖνα ποὺ εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐξαφανίσουν κάθε ἀλαζονείαν· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀφοῦ ἦλθε πρὸς τὸν Καϊάφαν καὶ ἔπειτα πρὸς τὸν Πιλάτον καὶ ἐπέρασαν ὀλόκληρον νύκτα πλησίον αὐτῶν, δείχνει μὲ ὅλα τὴν πραότητα του· καὶ ὅταν λέγουν ὅτι εἶναι κακοποιὸς καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸ ἀποδείξουν, ἴσταται σιωπῶν· ὅταν δὲ ἠρωτήθη περὶ τῆς βασιλείας, τότε ὠμίλησε πρὸς τὸν Πιλάτον, διδάσκων αὐτὸν καὶ ἀνεβάζων αὐτὸν πνευματικὰ ὑψηλότερα. Ἀλλὰ διατί τέλος πάντων ὁ Πιλάτος δὲν ἐξετάζει αὐτὸν παρουσίᾳ αὐτῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν, ἀφοῦ εἰσηλθεν εἰς τὸ πραιτώριον; Εἶχε μίαν μεγάλην ὑπόνοιαν περὶ αὐτῶν καὶ ἠθελε, χωρὶς τὸν θόρυβον τῶν Ἰουδαίων, νὰ τὰ μάθῃ ὅλα μὲ ἀκρίβειαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε, «Τί ἔκαμες;»¹, δὲν ἔδωσε μὲν περὶ αὐτοῦ καμμίαν ἀπάντησιν, διὰ ἐκεῖνο δὲ ποὺ ὁ Πιλάτος πρὸ πάντων ἐποθοῦσε νὰ μάθῃ, περὶ τῆς ἰδικῆς του βασιλείας, περὶ αὐτῆς δίδει ἀπάντησιν,

περὶ ταύτης ἀποκρίνεται, λέγων, «Ἡ βασιλεία μου οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», τουτέστι, «βασιλεὺς μὲν εἰμι, ἀλλ' οὐ τοιοῦτος, οἷον ὑποπιεύεις, ἀλλὰ πολλῶ λαμπρότερος», καὶ διὰ τούτων καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δι' οὐδὲν εἰργασίαι αὐτῷ δεινὸν
 5 ἀποφαίνων ὁ γὰρ εἰπὼν, «Εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἦλθον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ», δείκνυσιν οὐδὲν εἰργασμένον αὐτῷ δεινόν.

Εἶτα, εἰπὼν, «Πᾶς, ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς» ἐπισημαίνεται διὰ τούτων, καὶ πείθει γενέσθαι τῶν
 10 λεγομένων ἀκροατῆν· εἴ τις γὰρ ἔστι, φησὶν, ἀληθῆς, καὶ ταῦτα ποθεῖ, πάντως ἀκούσεταιί μου. Οὕτω γοῦν καὶ αὐτὸν εἶλε τοῖς βραχέσι ῥήμασιν, ὡς εἰπεῖν, «Τί ἐστιν ἀλήθεια;». Ἀλλὰ ἰέως πρὸς τὸ καιεπεῖγον ἴσονται· συνεῖδε γὰρ δι' τοῦτο μὲν ἔδειτο καιροῦ τὸ ἐρώτημα, θέλει δὲ αὐτὸν ἐξαο-
 15 πάσαι τῆς ὀρμῆς τῶν Ἰουδαίων· διὸ καὶ ἐξῆλθε. Καὶ τί φησιν; «Ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὗρισκω ἐν αὐτῷ». Καὶ σκόπει πῶς συνεῖως; οὐ γὰρ εἶπεν δι', ἐπειδὴ ἡμαρτε καὶ ἄξιός ἐστι θανάτου, χάρισσαυτε αὐτὸν τῇ ἑορτῇ, ἀλλά, πρῶτον αὐτὸν ἀπαλλάξας αἰτίας ἀπάσης, τότε ἐκ περισουσίας
 20 ἀξιοῖ, εἰ καὶ μὴ θούλοιντο ὡς ἀθῶον ἀφιέναι, καὶ ὡς ὑπεύθυνον τῷ καιρῷ χάρισσασθαι· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Ἔσθι σιγήθια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ἀπολύσω ἐν τῷ Πάσχα», εἶτα ἐντιρο-
 πικῶς· «Βούλεσθε οὖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; Ἐκραξαν οὖν πάντες· Μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν Βαραβῆαν». Ὡ-
 25 τῆς μιᾶς γνώμης! τοὺς μὲν δημοκόπους αἰτοῦσι, καὶ τοὺς ὑπευθύνους ἀφιασι, τὸν δὲ ἀνεύθυνον κολάσαι κελεύουσιν· οὗτος γὰρ αὐτοῖς ἄνωθεν ὁ νόμος. Σὺ δὲ διὰ πάντων σκόπει τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότου ἐπὶ τούτοις.

«Ἐμάσιξεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος», ἰάχα ἐκλύσαι βουλόμενος

λέγων, «Ἡ βασιλεία μου δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον²», δηλαδή, «εἶμαι μὲν βασιλεύς, ἀλλὰ ὄχι τέτοιος ποῦ φαντάζεσαι, ἀλλὰ πολὺ πιὸ λαμπρότερος», καὶ φανερώνει μὲ αὐτὰ καὶ τὰ εἰς τὴν συνέχειαν ὅτι δὲν διέπραξε κανὲν κακόν· διότι ὁ εἰπὼν, «Διὰ τοῦτο ἐγεννήθη καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ μαρτυρήσω τὴν ἀλήθειαν», δείχνει ὅτι αὐτὸς δὲν διέπραξε κανὲν κακόν.

Ἔπειτα, μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «Ὁ καθένας ποῦ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἀκούει τὴν φωνὴν μου», προσελκύει μὲ αὐτὰ αὐτὸν καὶ τὸν πείθει νὰ γίνῃ ἀκροατὴς τῶν λόγων του· διότι, λέγει, ἐὰν κάποιος εἶναι ἀληθὴς καὶ ποθῆ αὐτά, ὅπως δὲ ποτε θὰ μὲ ἀκούσῃ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸν προσήλκυσε μὲ αὐτὰ τὰ σύντομα λόγια, ὥστε νὰ εἰπῆ, «Τί εἶναι ἀλήθεια;». Ἀλλὰ προηγουμένως τὸ ἐνδιαφέρον σταματᾷ εἰς τὸ πιὸ σπουδαῖον καὶ κατεπεῖγον· διότι ἀντελήφθη ὅτι αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ἐχρειάζετο κατάλληλον καιρὸν, ἐνῶ τώρα θέλει νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τῶν Ἰουδαίων· διὰ τοῦτο καὶ ἐξῆλθε. Καὶ τί λέγει; «Ἐγὼ καμμίαν κατηγορίαν δὲν εὐρίσκω δι' αὐτόν». Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃ συνέσει τὸ κάμνει· διότι δὲν εἶπεν, ἔπειδὴ ἡμάρτησε καὶ εἶναι ἄξιος θανάτου, χαρίσατέ του τὴν ζωὴν λόγῳ τῆς ἐορτῆς, ἀλλὰ, ἀφοῦ πρῶτα τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, τότε μὲ δύναμιν διατυπώνει τὴν ἀξίωσιν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἤθελον νὰ τὸν ἀφήσουν ὡς ἀθῶον, τουλάχιστον νὰ τοῦ χάρισουν τὴν ζωὴν, ἂν καὶ εἶναι ἔνοχος, λόγῳ τῆς ἐορτῆς· διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσεν· «Ἐπάρχει συνήθεια εἰς ἐσᾶς, νὰ ἀπολύω ἕνα φυλακισμένον κατὰ τὸ Πάσχα», καὶ ἔπειτα λέγει μὲ τρόπον ὥστε νὰ τὸν σεβασθοῦν· «Θέλετε λοιπὸν ν' ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; Ἐκράυγασαν λοιπὸν ὅλοι· Ὁχι αὐτόν, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν». Πῶ, πῶ, μιὰρὰ ἀπόφασις! τοὺς μὲν ὁμοίους μὲ αὐτοὺς τοὺς ζητοῦν καὶ ἀπολύουν τοὺς ἐνόχους, ἐνῶ τὸν ἀνεύθυνον τὸν προτρέπουν νὰ τὸν τιμωρήσῃ· διότι αὐτὸ τὸ ἔθιμον εἶχον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Σὺ ὅμως μὲ ὄλα αὐτὰ πρόσεχε τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτούς.

«Ἐμασίγωσεν αὐτόν ὁ Πιλάτος», θέλων ἴσως νὰ χα-

καὶ παραμυθῆσασθαι τὸν Ἰουδαϊκὸν ζῆλον ἐπειδὴ γὰρ τοῖς προτέροις οὐκ ἴσχυον ἐξελεῖσθαι, σπεύδων μέχρι τούτου τὸ δεινὸν σιῆσαι, καὶ ἐμάστιξε, καὶ γενέσθαι τὰ γενόμενα συνεχώρησε, τὴν χλαμύδα καὶ τὸν σιέφανον περιτεθῆναι, ὥστε
 5 αὐτῶν χαλάσαι τὴν ὀργήν· διὰ τοῦτο καὶ ἐστεφανωμένον ἐξήγαγε πρὸς αὐτούς, ἵνα, τὴν ὕβριν τὴν εἰς αὐτὸν γεγενημένην ἰδόντες, μικρὸν ἀναπνεύσωσι τοῦ πάθους, καὶ ἐμέσωσι τὸν ἴον. Καὶ πῶς οἱ σιραιῶται ταῦτα ἐποίουν, εἴ γε μὴ ἐπίταγμα τοῦ ἄρχοντος ἦν; Εἰς χάριν τὴν Ἰουδαϊκὴν ἐπεὶ οὐδὲ
 10 τὴν ἀρχὴν παρ' ἐκείνου καλεουσθέντες εἰσῆλθον νικίως, ἀλλὰ τοῖς Ἰουδαίοις χαριζόμενοι, χρημάτων ἔνεκεν πάντα ἐτόλμων. Ἀλλ' ὅμως, τοσοῦτων καὶ τηλικούτων γενομένων, αὐτὸς εἰσιτήκει σιγῶν ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς ἐξειτάσεως ἐποίησε, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

15 Σὺ δὲ μὴ μόνον ἄκουε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας ἔχε διηνεκῶς, καί, τὸν βασιλέα τῆς οἰκουμένης καὶ τῶν ἀγγέλων πάντων ὀρθῶν χλευαζόμενον ὑπὸ σιραιῶτων διὰ ρημάτων, διὰ πραγμάτων, καὶ πάντα φέροντα σιγῇ, μιμοῦ διὰ τῶν ἔργων αὐτόν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Πιλᾶτος, «Τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων», καὶ σχῆμα αὐτῷ χλευασίας λοιπὸν περιτεθέασιν. Εἶτα, ἐξαγαγὼν αὐτόν, φησὶν· «Οὐδεμίαν αἰτίαν εὗρισκω κατ' αὐτοῦ». Ἐξῆλθεν οὖν, ἔχων τὸν σιέφανον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐσθέσθη ἡ ὀργή, ἀλλ' ἐβόων «Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν». Ἰδὼν τοίνυν ὁ Πιλᾶτος εἰκῆ πάντα γινόμενα, φησὶ· «Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε». Ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ τὰ πρότερα διὰ τὴν ἐκείνων συνεχώρησε μανίαν· «ἐγὼ γάρ», φησὶν, οὐδεμίαν αἰτίαν εὗρισκω κατ' αὐτοῦ».

2. Ὅρα διὰ πόσων ὁ δικαστὴς ἀπολογεῖται, συνεχῶς αὐτὸν ἀπαλλάττων ἐγκλημάτων, ἀλλὰ τοὺς κύνας οὐδὲν τού-

λαρώση καὶ νὰ καταπραΰνη τὸν ἰουδαϊκὸν ζῆλον· ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ ὅλα τὰ προηγούμενα δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτοῦς, θέλων νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸν μέχρις ἐδῶ, καὶ τὸν ἐμαστίγωσε καὶ ἐπέτρεψε νὰ συμβοῦν τὰ ὅσα συνέβησαν, καὶ νὰ φορέσῃ τὴν χλαμύδα καὶ τὸν στέφανον, ὥστε νὰ καταπραΰνη τὴν ὀργὴν των· διὰ τοῦτο καὶ ὠδήγησεν αὐτὸν πρὸς αὐτοῦς φοροῦντα τὸν στέφανον, ὥστε, βλέποντες τὴν προσβολὴν ποῦ συνέβη εἰς αὐτόν, νὰ συνέλθουν ὀλίγον ἀπὸ τὸ πάθος των καὶ νὰ ἀποβάλουν τὸ δηλητήριον. Καὶ πῶς τὰ ἔκαμον αὐτὰ οἱ στρατιῶται, ἐὰν βέβαια δὲν ἦτο ἐντολὴ τοῦ ἄρχοντος; Ἐγίνοντο πρὸς χάριν τῶν Ἰουδαίων· διότι οὔτε εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσῆλθον εἰς τὸν κῆπον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός λαβόντες ἐντολὴν ἀπὸ ἐκείνων, ἀλλὰ τὰ ἔκαμον ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ συνέβησαν τόσα πολλὰ καὶ τόσα σπουδαῖα, αὐτὸς παρέμενε σιωπῶν, πρᾶγμα ποῦ ἔκαμε καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασιν, καὶ δὲν ἔδωσε καμμίαν ἀπάντησιν.

Σὺ ὅμως ὄχι μόνον νὰ ἀκούῃς αὐτά, ἀλλὰ καὶ φύλασσε τα διαρκῶς εἰς τὴν σκέψιν σου, καί, βλέπων τὸν βασιλέα τῆς οἰκουμένης καὶ ὄλων τῶν ἀγγέλων νὰ χλευάζεται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν μὲ τοὺς λόγους των, τὰς ἐνεργείας των καὶ νὰ ὑπομένῃ ὅλα σιωπηλός, νὰ μιμῆσαι αὐτόν μὲ τὰ ἔργα σου. Ὄταν λοιπὸν εἶπεν ὁ Πιλᾶτος, «Τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων», τὸν ἐνδύουν ἐν συνεχείᾳ μὲ ἐνδυμασίαν χλευασμοῦ. Ἐπειτα, ὀδηγῶν αὐτόν ἔξω, λέγει· «Δὲν εὐρίσκω καμμίαν κατηγορίαν ἐναντίον του». Ἐξῆλθε λοιπὸν, φορῶν τὸν στέφανον καὶ οὔτε ἔτσι ἔσβησεν ἡ ὀργὴ των, ἀλλ' ἐκραύγαζον· «Σταύρωσε, σταύρωσε αὐτόν». Ὄταν λοιπὸν εἶδεν ὁ Πιλᾶτος ὅτι αὐτὰ γίνονται ἄσκοπα, λέγει· «Λάβετέ τον καὶ σταυρώσατέ τον». Ἄρα εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ τὰ προηγούμενα τὰ ἐπέτρεψε ἐξ αἰτίας τῆς μανίας ἐκείνων· «διότι ἐγώ», λέγει, «δὲν εὐρίσκω καμμίαν κατηγορίαν δι' αὐτόν».

2. Πρόσεχε μὲ πόσους τρόπους ὁ δικαστὴς ἀπολογεῖται, ἀπαλλάσσων αὐτόν συνεχῶς ἀπὸ τὰς κατηγορίας, ἀλλὰ

των ἐνέτριψε· καὶ γὰρ τὸ «λάβετε καὶ σιαυρώσατε» ἀφοσιου-
 μένου ἐσὶ καὶ ἐπὶ πρᾶγμα οὐ συγκεχωρημένον αὐτοῖς ὠθοῦν-
 τος. Αὐτοὶ μὲν οὖν ἤγαγον αὐτόν, ἵνα μετὰ τῆς τοῦ ἄρ-
 χοντος κρίσεως τοῦτο γένηται, συνέβη δὲ τὸναντίον, ἀπὸ
 5 τῆς κρίσεως τοῦ ἄρχοντος αὐτόν ἀπολύεσθαι μᾶλλον. Εἶτα
 ἐπειδὴ κατηγορήθησαν, «ἡμεῖς νόμον ἔχομεν», φησί, «καὶ
 κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν, διὸ Υἱὸν Θεοῦ
 ἐποίησεν ἐαυτόν». Πῶς οὖν, εἰπόντις τοῦ δικαστοῦ, «Λά-
 βετε αὐτόν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε», ἐλέγεται, «Οὐκ
 10 ἔξεσιν ἡμῖν ἀποκτεῖναι οὐδένα», ἐπαύθη δὲ ἐπὶ τὸν νό-
 μον καταφεύγετε; Καὶ σκόπει τὴν κατηγορίαν. «Υἱὸν Θεοῦ
 ἐποίησεν ἐαυτόν». Τοῦτο ἔγκλημα, εἰπέ μοι, τό, τὰ τοῦ Υἱ-
 οῦ τοῦ Θεοῦ πράγματα, λέγειν αὐτόν εἶναι Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;
 Τί οὖν Χριστός; Καὶ ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διαλεγομένων
 15 αὐτῶν, εἰσαγα, πληρῶν τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο· «Οὐκ ἀνοίγει
 τὸ σιῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἢ κρίσις αὐτοῦ
 ἦροθῃ».

Εἶτα Πιλάτος μὲν φοβεῖται, παρ' αὐτῶν ἀκούσας διὸ
 Υἱὸν Θεοῦ ἐαυτόν ἐποίησε, καὶ δέδοικε μή ποιεῖ ἢ ἀληθές
 20 τὸ λεγόμενον, καὶ δόξῃ παρανομεῖν, αὐτοὶ δέ, διὰ πραγμάτων
 καὶ ρημάτων τοῦτο μαθόντες, οὐ πεφοβήσασιν, ἀλλ' ἀναιροῦ-
 σιν αὐτόν, ὑπὲρ ὧν ἐχρῆν προσκυνεῖν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔτι
 αὐτόν ἐρωτᾷ, «Τί ἐποίησας;», ἀλλ' ἄνωθεν πάλιν ὑπὸ τοῦ
 φόβου κατασειόμενος ποιεῖται τὴν ἐξέτασιν, λέγων· «Εἰ οὐ
 25 «Ὁ ὁ Χριστός;». Ἄλλ' οὐκ ἀπεκρίνατο ὁ γὰρ ἀκούσας διὸ
 «εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἦλθον», καὶ διὸ «ἡ
 βασιλεία μου οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν», καὶ ὀφείλων ἀντιστῆναι
 καὶ ἐξελεῖσθαι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, ἠκολούθησε δὲ τῇ
 Ἰουδαϊκῇ ὁρμῇ. Εἶτα ἐκεῖνοι, πάντοθεν ἐπιστοιμιζόμενοι, ἐπὶ

3. Ἰω. 18, 31.

4. Ἦσ. 53, 7-8.

5. Ἰω. 18, 35.

6. Ἰω. 18, 36.

τούς σκύλους τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τοὺς ἀπέτρεψε· καθ' ὅσον τὸ «λάβετε καὶ σταυρώσατε» εἶναι λόγια ποὺ δείχνουν ἀφοσίωσιν καὶ ποὺ ὠθοῦν εἰς πράξιν ποὺ δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτούς. Αὐτοὶ λοιπὸν ὠδήγησαν αὐτὸν εἰς τὸν Πιλάτον, ὥστε μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἄρχοντος νὰ συμβῇ αὐτό, συνέβη ὅμως τὸ ἀντίθετον, μᾶλλον δηλαδὴ ἐκεῖνος ν' ἀπαλλάσσεται διὰ τῆς ἀποφάσεως ἐκεῖνου. Ἔπειτα, ἐπειδὴ κατεντροπιόσθησαν, λέγουν· «ἡμεῖς ἔχομεν νόμον, καὶ κατὰ τὸν νόμον μας πρέπει ν' ἀποθάνῃ, διότι ἔκαμε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ». Πῶς λοιπὸν, ὅταν εἶπεν ὁ δικαστῆς, «λάβετε αὐτὸν καὶ κρίνατέ τον σύμφωνα μὲ τὸν νόμον σας», ἐλέγετε, «Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς νὰ φονεύσωμεν κανένα»³, ἐνῶ τώρα καταφεύγετε εἰς τὸν νόμον; Καὶ πρόσεχε τὴν κατηγορίαν. «Ἐκαμε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ». Αὐτό, εἶπέ μου, εἶναι ἄξιον κατηγορίας, τὸ ὅτι δηλαδὴ, πράττων τὰ ἔργα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Καὶ ἐνῶ ἔλεγον αὐτοὶ μεταξύ των αὐτά, αὐτὸς ἐσιώπα, ἐκπληρώνων τὸν προφητικὸν ἐκεῖνον λόγον· «Δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του· μὲ ὄλην τὴν ταπείνωσίν του διεξήχθη ἡ κρίσις αὐτοῦ»⁴.

Ἔπειτα ὁ μὲν Πιλάτος φοβεῖται, ἀκούσας ἀπὸ αὐτούς ὅτι ἔκαμε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ φοβεῖται μήπως τὸ λεγόμενον εἶναι ἀληθινὸν καὶ φανῇ ὅτι παρανομεῖ, αὐτοὶ δὲ ἂν καὶ τὸ ἐγνώρισαν αὐτὸ μὲ ἔργα καὶ μὲ λόγια του, δὲν φρίττουν, ἀλλὰ τὸν θανατώνουν, διὰ πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνοῦν. Διὰ τοῦτο δὲν ἐρωτᾷ πλέον αὐτόν, «Τί ἔκαμες;»⁵, ἀλλὰ ταρασσόμενος πάλιν ὑπὸ τοῦ ἄνωθεν φόβου κάμνει τὴν ἐξέτασιν, λέγων· «Μήπως σὺ εἶσαι ὁ Χριστός;». Ἄλλὰ δὲν ἀπήντησε· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἤκουσεν ὅτι «Διὰ τοῦτο ἐγεννήθην καὶ δι' αὐτὸ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον», καὶ ὅτι «ἡ βασιλεία μου δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον»⁶, καὶ ἔπρεπε νὰ ἀντιδράσῃ καὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἔκαμεν, ἀλλ' ἠκολούθησε τὴν ἰουδαϊκὴν ὁρμήν. Ἔπειτα ἐκεῖνοι, μολονότι ἀπεστομώθησαν ἀπὸ παντοῦ, παρουσιάζουν τὴν κατηγορίαν ὡς δη-

δημόσιον ἔγκλημα τὸν λόγον ἐξάγουσι, λέγοντες· «Ὁ ποιῶν
 ἑαυτὸν βασιλέα ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι». Ἐχρῆν οὖν τοῦτο
 ἐξετάσαι μετὰ ἀκριθείας, εἴ γε τυραννίδι ἐπέθειτο, καὶ τὸν
 Καίσαρα τῆς βασιλείας ἐκβαλεῖν ἐπεχείρησεν. Ἄλλ' οὐ ποι-
 5 εῖται τὴν ἐξέτασιν μετὰ ἀκριθείας· διὰ τοῦτο οὐδὲν αὐτῷ
 ἀπεκρίνατο, ἐπειδὴ ἤδει εἰκῆ πάντα ἐρωτιῶνια. Καὶ ἄλλως
 δέ, τῶν ἔργων μαρτυροῦντων αὐτῷ, οὐκ ἐβούλετο διὰ λόγου
 νικᾶν καὶ ἀπολογία συντιθέναι, δεικνὺς ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τοῦτο
 ἔρχεται. Ἐπεὶ οὖν εἰσήγησε, φησὶν ὁ Πιλᾶτος· «Οὐκ οἶδας
 10 ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σιαυρῶσαί σε;». Ὁρᾷς πῶς ἑαυτὸν προ-
 καιέκρινεν; Εἴ γὰρ ἐν σοὶ τὸ πᾶν κείται, τίνος ἔνεκεν οὐ-
 δεμίαν αἰτίαν εὐρῶν οὐκ ἀπολύεις; Ἐπεὶ οὖν καθ' ἑαυτοῦ
 τὴν ἀπόφασιν ἐξήνεγκε, τότε λέγει· «Μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει
 ὁ παραδιδούς μέ σοι», δεικνὺς ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπεύθυνος ἁ-
 15 μαρτία ἐστίν.

Εἶτα, καιασιπῶν αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὸν τῦφον, φησὶν·
 «Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν, εἴ μὴ ἦν σοι δεδομένον», δηλῶν οὐχ
 ἀπλῶς καὶ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀκολουθίαν τοῦτο γινόμενον,
 ἀλλὰ μυστικῶς ἐπιτελούμενον. Ἴνα δὲ μή, ἀκούσας, «Εἴ μὴ
 20 ἦν σοι δεδομένον», νομίση τοῦ παντὸς ἀπηλλάχθαι ἐγκλή-
 ματος, διὰ τοῦτο εἶπε· «Μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει ὁ παραδι-
 δούς μέ σοι». Καὶ μὴν, εἴ δεδομένον ἦν, οὔτε οὔτιος, οὔτε
 ἐκεῖνοι ὑπεύθυνοι ἐγκλημάτων. Εἰκῆ ταῦτα λέγεις· τὸ γὰρ
 «δεδομένον» ἐνιαῦθα τὸ 'συγκεχωρημένον' ἐστίν· ὡσανεὶ ἔλε-
 25 γεν· Ἐἴασε ταῦτα γενέσθαι· οὐ μὴν διὰ τοῦτο τῆς πονηρίας
 ἐκτὸς ὑμεῖς'. Κατέπληξεν αὐτὸν διὰ τῶν ρημάτων, καὶ σα-
 φῆ παρέσχετο τὴν ἀπολογία· ὅθεν καὶ ἐζήτει αὐτὸν ἀπολύ-
 σαι ἐκεῖνος. Ἄλλ' αὐτοὶ πάλιν ἔκραζον· «Ἐὰν τοῦτον ἀπο-

μόσιον ἔγκλημα, λέγοντες· «Ἐκεῖνος ποῦ κάμνει τὸν ἑαυτὸν του βασιλέα ἀντιτίθεται εἰς τὸν Καίσαρα». Ἐπρεπε λοιπὸν αὐτὸ νὰ ἐξετάσῃ μὲ λεπτομέρειαν, ἐὰν δηλαδὴ ἐγκατέστησε τυραννίδα καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Καίσαρα ἀπὸ τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ δὲν κάμνει τὴν ἐξέτασιν μὲ λεπτομέρειαν· διὰ τοῦτο δὲν ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς καμμίαν ἀπάντησιν, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ὅλα τὰ ἔρωτοῦσε χωρὶς κανένα σκοπὸν. Καὶ ἐξ ἄλλου δέ, ἀφοῦ γὰρ ἔργα ἐπεβεβαίωνον τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ, δὲν ἤθελε μὲ λόγια ν' ἀντικρούσῃ αὐτὰ καὶ νὰ συνθέσῃ ἀπολογίαν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος μὲ τὴν θέλησίν του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσιώπησε, λέγει ὁ Πιλᾶτος· «Δὲν γνωρίζεις ὅτι ἐξουσίαν ἔχω νὰ σὲ σταυρώσω;». Βλέπεις πῶς προκαταδικάζει τὸν ἑαυτὸν του; Ἐὰν δηλαδὴ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσένα, διὰ ποῖον λόγον δὲν τὸν ἀπολύεις, ἀφοῦ δὲν εὐρίσκεις καμμίαν βάσιμον κατηγορίαν; Ἀφοῦ λοιπὸν διετύπωσε τὴν ἀπόφασιν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, τότε λέγει· «Μεγαλυτέραν ἁμαρτίαν ἔχει ἐκεῖνος ποῦ μὲ παρέδωσεν εἰς ἐσένα», δεικνύων ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πιλᾶτος ἦτο ὑπεύθυνος δι' αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν.

Ἐπειτα, καταστέλλων τὸ φρόνημα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλαζονείαν, λέγει· «Δὲν θὰ εἶχες ἐξουσίαν, ἐὰν δὲν σοῦ ἐδίδετο», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ δὲν συμβαίνει ἔτσι τυχαῖα καὶ σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν πολλῶν γεγονότων, ἀλλὰ ἐπιτελεῖται κατὰ τρόπον μυστικόν. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ δέ, ἀκούσας, «Ἐὰν δὲν σοῦ ἐδίδετο», ὅτι ἀπηλλάχθη ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, διὰ τοῦτο εἶπε· «Μεγαλυτέραν ἁμαρτίαν ἔχει ἐκεῖνος ποῦ μὲ παρέδωσεν εἰς ἐσένα». Πράγματι δέ, ἐὰν ἦτο δοσμένον ἀπὸ τὸν Θεόν, τότε οὔτε αὐτός, οὔτε ἐκεῖνοι ἦσαν ὑπεύθυνοι ἐγκλημάτων. Ἀσυλλόγιστα τὰ λέγεις αὐτά· διότι τὸ «δεδομένον» ἐδῶ σημαίνει ὅτι ἔχει ἐπιτραπῆ· εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· Ἐπέτρεψεν αὐτὰ νὰ συμβοῦν· δὲν εἴσθε ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ σεις ἀπηλλαγμένοι τῆς πονηρίας. Κατέπληξεν αὐτὸν μὲ τὰ λόγια του καὶ ἔδωσε σαφῆ ἀπολογίαν· διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἐζήτησε νὰ τὸν ἀπολύσῃ. Ἄλλ' αὐτοὶ πάλιν ἐκραύγαζον· «Ἐὰν ἀπολύσῃς αὐ-

λύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος». Ἐπειδὴ γάρ, ἀπὸ τοῦ νόμου παραγαγόντες ἐγκλήματα, οὐδὲν ὤνησαν, κακούργως ἐπὶ τοὺς ἔξω τρέπονται νόμους, λέγοντες· «Πᾶς, ὁ βασιλέα ἑαυτὸν ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι». Καὶ ποῦ οὔτις τύραν-
 5 νος ἐφάνη; πόθεν δὲ ἔχειτε δεῖξαι τοῦτο; ἀπὸ τῆς ἀλουργί-
 δος; ἀπὸ τοῦ διαδήματος; ἀπὸ τοῦ οχήματος; ἀπὸ τῶν σιρ-
 τιωτῶν; οὐχὶ μόνος ἀεὶ μετὰ τῶν δώδεκα μαθητῶν ἐβάδισε,
 πάντα εὐτελῶς μειῶν, καὶ τροφήν καὶ σιολὴν καὶ οἴκησιν;·
 Ἄλλ' ὦ τῆς ἀνανδρίας καὶ τῆς ἀκαίρου δειλίας! ὁ γὰρ Πι-
 10 λᾶτιος, νομίσας κινδυνεύειν λοιπὸν, εἰ παρίδοι ταῦτα, ἐξέρχε-
 ται μὲν ὡς ἐξειτάζων τὸ πρᾶγμα (τὸ γὰρ καθίσαι τοῦτο ἐ-
 δήλου), οὐδεμίαν δὲ ποιησάμενος ἐξέτασιν, παραδίδωσιν αὐ-
 τόν, νομίζων δυσωπήσειν αὐτούς· διὲ γὰρ οὕτως αὐτὸ ἐποίει,
 ἄκουσον τί φησιν· «Ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν». Ἐπειδὴ δὲ εἶπον
 15 ἐκεῖνοι, «Σταύρωσον», πάλιν ἐπήγαγε, λέγων· «Τὸν βασιλέα
 ὑμῶν σταυρώσω;». Οἱ δὲ ἔκραζον· «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ
 μὴ Καίσαρα».

Ἐκόντες ἑαυτοὺς ὑπέβαλον τῇ κολάσει διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς αὐτοὺς παρέδωκεν, διὲ καὶ αὐτοὶ πρῶτοι τῆς προ-
 20 νοίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπιστίας ἑαυτοὺς ἐξέβαλον καί, ἐπει-
 δὴ ὁμοφώνως ἠρνήσαντο τὴν βασιλείαν, εἴασεν αὐτοὺς ταῖς
 ἑαυτῶν ψήφοις περιπεσεῖν (καίτοι τὰ λεγόμενα ἱκανὰ παῦ-
 σαι τῆς ὀργῆς αὐτοὺς λοιπὸν), ἀλλ' ἐδεδοίκεσαν μὴ πάλιν
 ἀφεθεῖς ὀχλαγωγῆση, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ἔπρατιον·
 25 δεινὸν γὰρ ἢ φιλαρχία, δεινὸν καὶ ψυχὴν ἱκανὸν ἀπολέσαι.
 Διὰ τοῦτο οὐδέποτε αὐτοῦ ἤκουσαν· ἀλλ' ὁ μὲν Πιλᾶτιος ἀπὸ
 ψιλῶν ρημάτων ἐβούλει ἀφεῖναι, οὔτι δὲ ἔγκεινται, λέ-
 γοντες· «Σταύρωσον». Καὶ τί δήποτε οὕτως ἀνελεῖν αὐτὸν

τόν, δὲν εἶσαι φίλος τοῦ Καίσαρος». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ὠφελήθησαν καθόλου μὲ τὰς κατηγορίας ποῦ ἐπενόησαν ἀπὸ τὸν νόμον, μὲ κακοῦργον τρόπον προσφεύγουν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῶν νόμους λέγοντες· «Ὁ καθένας ποῦ κάμνει τὸν ἑαυτὸν του βασιλέα, ἀντιτίθεται εἰς τὸν Καίσαρα». Καὶ ποῦ αὐτὸς ἐφάνη ὡς τύραννος; ἀπὸ ποῦ ἤμπορεῖτε νὰ τὸ ἀποδείξετε αὐτό; ἀπὸ τὴν ἀλουργίδα; ἀπὸ τὸ διάδημα; ἀπὸ τὴν περιβολὴν; ἀπὸ τοὺς στρατιώτας; δὲν ἐβάδισε μόνος πάντοτε μαζὶ μὲ τοὺς δώδεκα μαθητὰς του, χρησιμοποιοῦν ὅλα μὲ λιτότητα, καὶ τροφήν καὶ στολὴν καὶ κατοικίαν; Ἄλλ' ὦ μέγεθος ἀνανδρίας καὶ ἀνεπικαίρου δειλίας! διότι ὁ Πιλᾶτος, νομίσας ὅτι κινδυνεύει πλέον, ἐὰν παραβλέψῃ αὐτὰ τὰ λόγια, ἐξέρχεται μὲ σκοπὸν νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα, (διότι τὸ ὅτι ἐκάθησεν αὐτὸ ἐφ' ἀνέρωνεν), χωρὶς ὅμως νὰ κάμῃ καμμίαν ἐξέτασιν, παραδίδει αὐτόν, νομίζων ὅτι θὰ καταπραῦνῃ αὐτούς· τὸ ὅτι βέβαια τὸ ἔκαμνεν αὐτὸ μὲ αὐτόν τὸν σκοπὸν, ἄκουσε τί λέγει· «Νὰ ὁ βασιλεὺς σας». Ἐπειδὴ δὲ εἶπαν ἐκεῖνοι, «Σταύρωσέ τον», πάλιν ἐπρόσθεσε, λέγων· «Τὸν βασιλέα σας νὰ σταυρώσω;». Ἐκεῖνοι δὲ ἐκραύγαζον· «Δὲν ἔχομεν βασιλέα, παρὰ μόνον τὸν Καίσαρα».

Μὲ τὴν θέλησιν των ἔρριψαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν κόλασιν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς παρέδωκεν αὐτούς, ὅταν καὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἀπεμάκρυναν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν προστασίαν του· καὶ, ἐπειδὴ ὁμῶφωνα ἠρνήθησαν τὴν βασιλείαν του, ἄφησεν αὐτούς μὲ τὴν ἀπόφασιν των νὰ περιπέσουν εἰς τὰ δεινὰ (ἂν καὶ βέβαια τὰ λεγόμενα ἦσαν ἱκανὰ νὰ σταματήσουν πλέον τὴν ὀργὴν των), ἀλλ' ἐφοβοῦντο μήπως πάλιν ἀφηθεῖς ἐλεύθερος παρασύρῃ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ ὅλα τὰ ἔκαμνον ὑπὲρ αὐτοῦ· διότι εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ἢ φιλαρχία, φοβερὸν καὶ ἱκανὸν καὶ τὴν ψυχὴν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπώλειαν. Διὰ τοῦτο τότε δὲν ἤκουσαν· ἀλλ' ὁ μὲν Πιλᾶτος ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀπλῶς καὶ μόνον μὲ τὰ λόγια, ἐνῶ αὐτοὶ ἐπιμένουν, λέγοντες· «Σταύρωσέ τον». Καὶ διατὶ τέλος πάντων ἐπιχειροῦσαν νὰ τὸν φονεύσουν μὲ αὐτόν τὸν

ἔπεχειρουν; Ἐπονείδισιτος οὖτιος ὁ θάνατος ἦν. Δεδοικότες
 οὖν μή τις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα γένηται μνήμη, σπουδάζουσι
 καὶ ἐπὶ τιμωρίαν ἀγαγεῖν τὴν ἐπάρατον, οὐκ εἰδότες διὰ διὰ
 τῶν κωλυμάτων αἴρεται ἡ ἀλήθεια· διὸ γὰρ τοῦτο ὑπώπιτεον,
 5 ἄκουσον τί φασιν «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν διὸ ὁ πλάνος ἐκεῖνος
 εἶπεν διὸ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρωμαι». Διὰ τοῦτο πάντα
 ἐκύκων, ἄνω καὶ κάτω στρέφοντες, ὥστε τὰ μετὰ ταῦτα
 λυμήνασθαι, καὶ συνεχῶς ἐπεσθῶν, «Σταύρωσον», δῆμος ἄ-
 τακτος ὑπὸ πῶν ἀρχόντων διεφθαρμένος.

10 5. Ἡμεῖς δὲ μὴ μόνον ἀναγινώσκωμεν ταῦτα, ἀλλὰ καὶ
 ἐπὶ τῆς διανοίας φέρωμεν αὐτά, τὸν στέφανον τὸν ἀκάνθινον,
 τὸ ἱμάτιον, τὸν κάλαμον, τὰ ραπίσματα, τὰς ἐπὶ κόρρης πλι-
 γάς, τὰ ἐμπύσματα, τὴν εἰρωνεῖαν ἱκανὰ γὰρ ταῦτα, συνε-
 χῶς στρεφόμενα, ἅπασαν ὀργὴν καθελεῖν. Καὶ χλευαζόμεθα,
 15 καὶ ἀδίκως τι πάσχωμεν, συνεχῶς λέγωμεν· «Οὐκ ἔστι δοῦ-
 λος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ» καὶ τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων
 λεγόμενα προφέρωμεν εἰς μέσον, ἅπερ ἐφθέγγαντο λυτιῶν-
 τες, καὶ λέγοντες διὸ «δαιμόνιον ἔχεις», καὶ «Σαμαρείτης
 εἶ σύ», καὶ διὸ «ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια»· διὰ
 20 γὰρ τοῦτο ταῦτα πάντα ὑπέμεινεν, ἵνα αὐτοῦ καὶ ἴχνος
 θαίνωμεν ἡμεῖς, καὶ σκώμματα φέρωμεν, ἃ μάλιστα τῶν
 λοιδοριῶν ἐξίστησι. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸς οὐ μόνον ἔφερε ταῦτα,
 ἀλλὰ καὶ πάντα ἔπρατιεν, ὥστε σῶσαι καὶ ἀπαλλάξαι τοὺς
 ταῦτα ποιῶντας τῆς ἀποκειμένης κολάσεως· καὶ γὰρ καὶ
 25 τοὺς Ἀποσιόλους ἐπὶ τῇ τοῦτων ἔπεμψε σωτηρίᾳ. Ἀκούεις
 γοῦν αὐτῶν λεγόντων διὸ «οἶδαμεν διὸ κατὰ ἄγνοιαν ἐπρά-
 ξατε», καὶ διὰ τοῦτων εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐλκόντων.

Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν οὐδὲν γὰρ οὕτω τὸν Θεὸν ἴλεω
 ποιεῖ, ὡς τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς, καὶ εὖ ποιεῖν τοὺς ἐπη-

7. Ματθ. 27, 63.

8. Ἰω. 13, 16.

9. Ἰω. 7, 20.

10. Ἰω. 8, 48.

11. Λουκᾶ 11, 15.

12. Πράξ. 3, 17.

τρόπον; Ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ θάνατος ἦτο πολὺ ἐξευτελιστικός. Φοβούμενοι λοιπὸν μήπως μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὑπάρξη κάποια ἀνάμνησις αὐτοῦ, φροντίζουν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τιμωρίαν ἐπικατάρατον, μὴ γνωρίζοντες ὅτι μὲ τὰ ἐμπόδια διαλάμπει ἡ ἀλήθεια· τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ ἐσκέπτοντο, ἄκουσε τί λέγουν· «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος εἶπεν ὅτι μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας θ' ἀναστηθῶ»⁷. Διὰ τοῦτο τὰ πάντα ἐμηχανεύοντο καὶ ἔκαμνον τὰ πάντα, ὥστε νὰ ἐξαλείψουν τὰ ὅσα θὰ συνέβαινον εἰς τὴν συνέχειαν καὶ συνεχῶς ἐκραύγαζον, «Σταύρωσέ τον», πληθὸς ἄτακτον, διεφθαρμένον ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας.

Ἡμεῖς ὅμως ὄχι μόνον νὰ ἀναγινώσκωμεν αὐτά, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ σκεπτώμεθα, ὡς τὸν στέφανον τὸν ἀκάνθινον, τὸ ἱμάτιόν του, τὸν κάλαμον, τὰ ραπίσματα, τὰς πληγὰς εἰς τὴν παρεϊάν του, τὰ πτύσματα εἰς τὸ πρόσωπόν του, τὴν εἰρωνεϊάν· διότι αὐτὰ εἶναι ἱκανά, συνεχῶς ἐρχόμενα εἰς τὴν σκέψιν, νὰ ἐξαλείψουν κάθε ὀργήν. Καὶ ἂν ἀκόμη χλευαζώμεθα, καὶ ἂν ἀκόμη πάσχωμεν κάτι ἄδικα, συνεχῶς νὰ λέγωμεν· «Δὲν ὑπάρχει δοῦλος ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του»⁸, καὶ νὰ σκεπτώμεθα τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τὰ ὅποια ἔλεγον μὲ λύσσαν πρὸς αὐτόν, ὅτι δηλαδὴ «δαιμόνιον ἔχεις»⁹, καὶ «Σαμαρείτης εἶσαι σύ»¹⁰, καὶ ὅτι «μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ ἐκδιώκει τὰ δαιμόνια»¹¹. διότι δι' αὐτὸ τὰ ὑπέμεινεν ὅλα αὐτά, διὰ νὰ ἀκολουθοῦμεν τὰ ἴχνη του καὶ νὰ ὑπομένωμεν τοὺς χλευασμούς, πράγματα πού κατ' ἐξοχὴν ἐξοργίζουν περισσότερο ἀπὸ ὅλας τὰς προσβολάς. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸς ὄχι μόνον ὑπέμεινεν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἔκαμνε τὰ πάντα, ὥστε νὰ σώσῃ καὶ ν' ἀπαλλάξῃ ἐκείνους, πού ἔπραττον αὐτά, ἀπὸ τὴν τιμωρίαν πού ἐπιφυλάσσεται δι' αὐτούς· καθ' ὅσον καὶ τοὺς Ἀποστόλους τοὺς ἔστειλε διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Ἀκούεις λοιπὸν αὐτοὺς νὰ λέγουν, «γνωρίζομεν ὅτι ἐπράξατε αὐτά μὴ γνωρίζοντες»¹², καὶ νὰ προσελκύουν μὲ αὐτὰ αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν.

Αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ἄς μιμηθῶμεν· τίποτε δὲν ἐξευμενίζει τόσον τὸν Θεόν, ὅσον τὸ ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθρούς μας

ρεάζοντας. "Όταν τις ἐπηρεάξῃ, μὴ πρὸς αὐτὸν ἴδῃς, ἀλλὰ
 πρὸς τὸν κινουῦντα δαίμονα, καὶ τὴν ὀργὴν ἅπασαν κατ' ἐ-
 κείνου κένωσον, αὐτὸν δὲ καὶ ἐλέει τὸν ὑπ' ἐκείνου κινού-
 μενον· εἰ γὰρ τὸ ψεῦδος ἀπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ τὸ ὀργίζεσθαι
 5 εἰκῆ πολλῶ μᾶλλον ἐκειῖθεν. "Όταν κωμωδοῦντα ἴδῃς, ἐννό-
 ησον ὅτι ὁ διάβολός ἐστιν αὐτὸν ὁ κινῶν· οὐ γὰρ Χριστιανῶν
 τὰ σκώμματα· ὁ γὰρ κελουσθεὶς πενθεῖν, καὶ ἀκούων, «Οὐαὶ
 οἱ γελῶντες!», εἶτα ὄνειδίζων, καὶ σκώπιων, καὶ διακαιόυε-
 νος, οὐ τοῦ λοιδορεῖσθαι παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ θρηνεῖσθαι ἄξιος,
 10 ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς ἐταράχθη, τὸν Ἰούδαν ἐννοήσας. Ταῦτι
 οὖν ἅπαντα μελειῶμεν ἐπὶ τῶν ἔργων ἂν γὰρ ταῦτα μὴ
 κατορθώσωμεν, εἰκῆ καὶ μάτην εἰς τὸν κόσμον ἤλθομεν,
 μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ κακῶ· οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ πίστις ἰκανὴ εἰς
 τὴν βασιλείαν εἰσαγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ ταύτη μάλιστα κατακρῖ-
 15 ναι τοὺς βίον φαῦλον ἐπιδεικνυμένους ἔχει· «ὁ γὰρ εἰδὼς
 τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολ-
 λὰς», καὶ πάλιν· «Εἰ μὴ ἤλθοι», φησί, «καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς,
 ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον».

Ποίαν οὖν ἔξομεν ἀπολογίαν, ἐκτὸς τῶν βασιλείων γινό-
 20 μενοι, καὶ εἰς τὰ ἄδυστα διακύψαι καταξιωθέντες, καὶ κρι-
 νωνοὶ κατασιάντες μυσηρίων, ἁμαρτιῶν ἀπαλλαιτόντων, τῶν
 οὐδενὸς τούτων μετεσχηκότων Ἑλλήνων γινόμενοι χεῖρους;
 Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι διὰ δόξαν κενὴν περὶ τὴν ἐπεδείξαντο φιλο-
 σοφίαν, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς διὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν χρῆ-
 25 πάσαν ἀρετὴν ἐπιέναι. Νῦν δὲ οὐδὲ χρημάτων καταφρονοῦ-
 μεν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν καὶ τῆς ἑαυτῶν πολλάκις ὑπερεῖδον
 ψυχῆς, καὶ παῖδας ἐπέδωκαν ἐν πολέμοις τῇ τῶν δαιμόνων

13. Λουκᾶ 6, 25.

14. Λουκᾶ 12, 47.

15. Ἰω. 15, 22.

καὶ νὰ εὐεργετῶμεν ἐκείνους ποὺ μᾶς βλάπτουν. Ὅταν κάποιος σοῦ κάμνη κακόν, μὴ ἰδῆς πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν δαίμονα ποὺ κινεῖ αὐτόν, καὶ ὄλην τὴν ὀργὴν σου ἄδειασέ την εἰς αὐτόν, ἐνῶ αὐτόν ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὸν δαίμονα νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῆς· διότι ἐὰν τὸ ψεῦδος προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον, πολὺ περισσότερο προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ τὸ νὰ ὀργιζώμεθα ἀπερίσκεπτα. Ὅταν ἰδῆς νὰ σὲ διαπομπεύη κάποιος, σκέψου ὅτι ὁ διάβολος εἶναι αὐτὸς ποὺ κινεῖ αὐτόν· διότι οἱ ἐμπαιγμοὶ δὲν εἶναι γνῶρισμα τῶν χριστιανῶν· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ πενθῆ καὶ ἀκούων, «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους ποὺ ἐμπαίζουν!»¹³, εἰς τὴν συνέχειαν ὑβρίζει καὶ ἐμπαίζει καὶ ὀργίζεται, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ὑβρίζεται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' εἶναι ἄξιος διὰ θρήνους, διότι καὶ ὁ Χριστὸς ἐταράχθη, σκεφθεὶς τὸν Ἰούδαν. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ μελετῶμεν εἰς τὰς πράξεις μας· διότι, ἐὰν αὐτὰ δὲν τὰ κατορθώσωμεν, ἄσκοπα καὶ ἀνώφελα ἦλθομεν εἰς τὸν κόσμον, μᾶλλον δὲ καὶ διὰ κακόν· καθ' ὅσον δὲν εἶναι ἡ πίστις ἰκανὴ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ καὶ ἔτσι πρὸ πάντων ἔχει τὴν δύναμιν νὰ καταδικάσῃ ἐκείνους ποὺ ζοῦν πονηρὸν βίον· «διότι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἐκτελεῖ, θὰ τιμωρηθῆ πολὺ αὐστηρὰ»¹⁴ καὶ πάλιν· «Ἐὰν δὲν εἶχον ἔλθει», λέγει, «καὶ δὲν ὠμιλοῦσα εἰς αὐτούς, ἀμαρτίαν δὲν θὰ εἶχον»¹⁵.

Ποίαν λοιπὸν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν, ζῶντες μέσα εἰς τὰ θεῖα ἀνάκτορα καὶ καταξιωθέντες νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ἄδυτα καὶ γενόμενοι κοινωνοὶ τῶν μυστηρίων ἐκείνων ποὺ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ δὲν ἠξιώθησαν νὰ μετασχουν εἰς κανένα ἀπὸ αὐτά; Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ἐπέδειξαν τόσην φιλοσοφίαν ἀπλῶς ἀπὸ ματαιοδοξίαν, πολὺ περισσότερο πρέπει ἡμεῖς νὰ ἀσκοῦμεν κάθε ἀρετὴν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀρέσκει εἰς τὸν Θεόν. Τώρα ὅμως οὔτε τὰ χρήματα περιφρονοῦμεν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν πολλὰς φορές ἐπεριφρόνησαν καὶ τὴν ζωὴν των καὶ τὰ παιδιά των παρέδωσαν εἰς

μανία, καὶ τῆς φύσεως κατεφρόνησαν διὰ τοὺς δαίμονας, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἀργυρίου διὰ τὸν Χριστόν, οὐδὲ ὀργῆς διὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ φλεγμαινόμεν, καὶ πυρετιόντων οὐδὲν ἄμεινον διακείμεθα. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι, τῷ κακῷ κατε-
5 χόμενοι, διακαεῖς εἶοιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὥσπερ ἀπὸ πυρὸς ἀγχόμενοι, οὐδαμοῦ τῆς ἐπιθυμίας σιῆσαι δυνάμεθα, καὶ ὀργὴν καὶ φιλοχρηματίαν αὐξοντες. Διὰ ταῦτα αἰσχύνομαι καὶ ἐκπλήττομαι, παρὰ μὲν Ἑλλησι θλέπων χρημάτων ὑπερο-
10 ρῶντας, παρὰ δὲ ἡμῖν μαινομένους ἅπαντας· εἰ γὰρ καὶ τούτων εὗροιμὲν τινὰς καταφρονοῦντας, ἀλλ' ἐτέροις ἀλί-
 σκονται, θυμῷ καὶ βασκανίᾳ· καὶ προᾶγμα δύσκολον, καθαρὰν φιλοσοφίαν εὐρεῖν.

Τὸ δὲ αἴτιον, οὐ σπουδάζομεν τὰ φάρμακα λαβεῖν παρὰ τῶν Γραφῶν, οὐδὲ μετὰ καιανύξεως αὐταῖς προσέχομεν,
15 καὶ ὀδύνης, καὶ σιναγμοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς, εἴ ποτε οχολὴν ἀγάγοιμεν διὰ τοῦτο, ἐπειδὴν πολὺς φορυτὸς ἔλθη βιωτικῶν πραγμάτων, ἐπικλύζει πάντα, καί, εἴ τι γέγονε κέρδος, ἀπόλλυσιν· οὐδὲ γὰρ, εἴ τις, τραῦμα ἔχων, εἶτα φάρμακον ἐπιπι-
 θείῃ, μὴ μετὰ ἀκριθείας ἐπιδήσειεν, ἀλλ' ἐάσειεν ἐκπεσεῖν,
20 καὶ ὕδαι, καὶ κόνει, καὶ αὐχμῷ, καὶ μυρίοις ἐτέροις τοῖς δυναμένοις ἐπιτρέψαι τὸ ἔλκος ἑαυτοῦ ἐκδοίη, γενήσεται ἢ πλεον αὐτῷ, ἀλλὰ οὐ παρὰ τὴν τῶν φαρμάκων ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν οἰκείαν ραθυμίαν. Τοῦτο καὶ ἡμῖν συμβαίνειν εἰωθεν, διὰ τὸ τοῖς μὲν θείοις λογίοις μικρὸν προσέχομεν
25 τοῖς δὲ βιωτικοῖς ἀνθρώποις ἑαυτοὺς ἐκδῶμεν καὶ διηνεκῶς· οὕτω γὰρ ὁ σπόρος ἀποπνίγεται πᾶς, καὶ πάντα ἄκαρπα γίνονται. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, μικρὸν διαβλέψωμεν, ἀνα-

τὴν μανίαν τῶν δαιμόνων κατὰ τοὺς πολέμους, καὶ τὴν φύσιν ἐπεριφρόνησαν χάριν τῶν δαιμόνων, ἡμεῖς δὲ οὔτε τὰ χρήματα περιφρονοῦμεν χάριν τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τὴν ὀργὴν ἐξαλείφομεν, ποῦ εἶναι πρᾶγμα ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐξοργιζόμεθα καὶ φθάνομεν νὰ εἴμεθα εἰς κατᾶστασιν ὄχι καλυτέραν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετόν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνοι, κυριευμένοι ἀπὸ τὸ κακὸν τῆς ἀσθενείας, κατακαίονται, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ὡσὰν νὰ καιώμεθα ἀπὸ κάποιαν φλόγα, δὲν ἠμποροῦμεν μὲ κανένα τρόπον νὰ σταματήσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν μας, αὐξάνοντες καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν φιλοχρηματίαν. Διὰ τοῦτο ἐντρέπομαι καὶ ἐκπλήττομαι, διότι ἀπὸ μὲν τοὺς ἐθνικοὺς βλέπω πολλοὶ νὰ περιφρονοῦν τὰ χρήματα, ἐνῶ εἰς ἡμᾶς ὅλοι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὴν μανίαν αὐτὴν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εὔρωμεν μερικοὺς νὰ περιφρονοῦν αὐτά, ἀλλ' ὅμως εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ ἄλλα πάθη, ἀπὸ θυμὸν καὶ φθόνον· καὶ εἶναι δύσκολον πρᾶγμα νὰ εὔρωμεν καθαρὰν εὐσέβειαν.

Ἡ αἰτία λοιπὸν εἶναι, τὸ ὅτι δὲν φροντίζομεν νὰ λαμβάνωμεν τὰ φάρμακα ἀπὸ τὰς Γραφάς, οὔτε προσέχομεν αὐτὰς μὲ κατάνυξιν καὶ μὲ ὀδύνην καὶ μὲ στεναγμόν, ἀλλ' ἀπλῶς τὰς ἀκούομεν, ἐὰν συμβῆ κάποτε νὰ ἔχωμεν ἐλεύθερον χρόνον· διὰ τοῦτο, ὅταν παρουσιασθῆ μεγάλο πλῆθος βιωτικῶν ὑποθέσεων, τὰ σκεπάζει ὅλα, καί, ἐὰν προέκυψε κάποιο κέρδος, τὸ ἐξαφανίζει· διότι οὔτε θὰ ἔχη κάποιαν βελτίωσιν, ἐὰν κάποιος ποῦ ἔχει τραῦμα, θέσῃ φάρμακον ἐπάνω εἰς αὐτὸ καὶ δὲν τὸ δέσῃ μὲ ἀκρίβειαν, ἀλλὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ καὶ ἐκθέσῃ τὸ τραῦμα του εἰς τὸ νερό, τὴν σκόνην, τὴν ρυπαρότητα καὶ εἰς ἄπειρα ἄλλα ποῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μὲ αὐτό, αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ συμβῆ ἕξ αἰτίας τῶν φαρμάκων, ἀλλ' ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του ἀδιαφορίας. Αὐτὸ συνήθως συμβαίνει καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅταν, εἰς μὲν τοὺς θεῖους λόγους, δίδομεν μικρὰν προσοχήν, ἐνῶ εἴμεθα συνεχῶς ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ κοσμικὰ πρᾶγματα· διότι ἔτσι ἀποπνίγεται ὅλος ὁ σπόρος καὶ ὅλα γίνονται ἄκαρπα. Διὰ νὰ μὴ συμβαίη λοιπὸν αὐ-

βλέπωμεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ κατανεύσωμεν εἰς τὰ μνήματα καὶ τὰς σοροὺς τῶν ἀπελθόντων· καὶ ἡμᾶς γὰρ τὸ αὐτὸ μένει τέλος, καὶ αὐτὴ τῆς ἀποδημίας ἀνάγκη πολλάκις πρὸ τῆς ἐσπέρας ἡμῖν ἐπισιτήσεται.

- 5 Παρασκευζώμεθα τοίνυν πρὸς τὴν ἔξοδον ταύτην· καὶ γὰρ παύλων ἡμῖν δεῖ τῶν ἐφοδίων· ἐπεὶ καὶ πολὺ τὸ καῦμα ἐκεῖ, πολὺς ὁ ἀνχμὸς, πολλὴ ἡ ἐρημία. Οὐκ ἔστιν εἰς πανδοχεῖον καταλῦσαι λοιπόν· οὐκ ἔστιν ἀγοράσαι τι, μὴ πάντα ἐντεῦθεν λαβόντα. Ἄκουσον γοῦν τί λέγουσιν αἱ παρθένοι
- 10 «Ὑπάγετε πρὸς τοὺς παλοῦντας», ἀλλ' οὐχ εὔρον ἀπελθοῦσαι. Ἄκουσον τί φησὶν ὁ Ἀβραάμ, διὰ «γάμου μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν». Ἄκουσον τί φησὶν ὁ Ἰεζεκιήλ περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, διὰ «Νῶε, καὶ Ἰώβ, καὶ Δανιήλ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν οὐ μὴ ρύσονται». Ἄλλ' ἡμᾶς μὴ γένοιτο τούτων ἀκοῦσαι τῶν ρη-
- 15 μάτων, ἀλλὰ, ἀρκοῦντα τῆς αἰωνίου ζωῆς λαβόντας ἐντεῦθεν τὰ ἐφόδια, μετὰ παρηγορίας ἰδεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

- ἐν τοῖς μωσιτηρίοις ἀσπασόμεθα ἀλλήλους, ἵνα οἱ πολλοὶ γενώμεθα ἐν καὶ ἐπὶ τῶν ἀμνητῶν κοινὰς ποιούμεθα τὰς εὐχὰς, λιτανεύοντες ὑπὲρ νοσοῦντων, καὶ τῶν καρπῶν τῆς οἰκουμένης, καὶ γῆς καὶ θαλάσσης. Ὁρᾷς πάσαν τῆς ἀγάπης
- 5 τὴν δύναμιν; ἐν ταῖς εὐχαῖς; ἐν τοῖς μωσιτηρίοις; ἐν ταῖς παραινέσεσι; Τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν ἀγαθῶν. Ἄν ταύτης ἐχώμεθα μετὰ ἀκριθείας, καὶ τὰ παρόντα καλῶς οἰκονομήσομεν, καὶ τῆς βασιλείας ἐπιτευξόμεθα ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
- 10 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τό, ἄς συνέλθωμεν ὀλίγον καὶ ἄς ἀναβλέψωμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἄς σκύψωμεν τὸ βλέμμα μας εἰς τὰ μνήματα καὶ τὰς σοροὺς τῶν ἀποθανόντων· διότι καὶ ἡμᾶς αὐτὸ τὸ τέλος μᾶς περιμένει καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποδημίας μας πολλές φορές θὰ μᾶς ἔλθῃ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐσπέραν.

Ἄς προετοιμαζώμεθα λοιπὸν διὰ τὴν ἔξοδον αὐτὴν· καθ' ὅσον χρειαζόμεθα πολλὰ ἐφόδια· διότι εἶναι μέγας ὁ καύσων ἐκεῖ, μεγάλη ἡ Ξηρασία, μεγάλη ἡ ἐρημία. Δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ καταλύσῃ κανεὶς εἰς πανδοχεῖον· δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀγοράσῃ κάτι, ἐὰν δὲν τὰ ἔλαβεν ὅλα ἀπὸ ἐδῶ. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγουν αἱ παρθένοι· «Πηγαίνετε πρὸς ἐκείνους ποὺ πωλοῦν»¹⁶, ἀλλὰ δὲν εὔρον ὅταν ἐπῆγαν ν' ἀναζητήσουν. Ἄκουσε τί λέγει ὁ Ἄβραάμ, ὅτι «ὑπάρχει χάσμα ἀνάμεσα εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἐσᾶς»¹⁷. Ἄκουσε τί λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ διὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅτι «ὁ Νῶε καὶ ὁ Ἰὼβ καὶ ὁ Δανιήλ δὲν θὰ σώσουν τοὺς υἱοὺς των»¹⁸. Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ συμβῇ εἰς ἡμᾶς ν' ἀκούσωμεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ, ἀφοῦ λάβωμεν ἀπὸ ἐδῶ μὲ ἐπάρκειαν τὰ ἐφόδια, νὰ συναντήσωμεν μὲ παρρησίαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

16. Ματθ. 25, 9.

17. Λουκᾶ 16, 26.

18. Ἰεζ. 14, 14· 16.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕ΄

Ίω. 19, 16 - 20, 9

«Τότε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς ὁ Πιλάτιος, ἵνα
5 στανρωθῆ. Παρέλαβον δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἤγαγον
αὐτόν. Καὶ θασιάζων τὸν στανρὸν ἑαυτοῦ, ἐξῆλθεν
εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, Ἑβραϊσὶ δὲ Γολ-
γοθά, ὅπου αὐτὸν ἐσιαύρωσαν».

1. Αἱ εὐπραγίαι τοὺς οὐ προσέχοντας δειναὶ καταβαλεῖν
καὶ παρῶσαι· οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι, παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀπο-
10 λαύοντες τῆς τοῦ Θεοῦ ροπῆς, τὸν νόμον τῆς τῶν ἐθνῶν
βασιλείας ἐπεζήτουν, καὶ ἐν ἐρήμῳ μετὰ τὸ μάννα κρομμύ-
ων ἐμέμνητο· κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐνιαῦθα, τὴν
βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ παραιτούμενοι, τὴν τοῦ Καίσαρος ἐπ’
αὐτοὺς ἐκάλουν. Τοιγάρτοι διὰ τοῦτο ἐπέσκησεν αὐτοῖς βα-
15 σιλέα κατὰ τὴν αὐτῶν ἀπόφασιν. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα ἤκουσε·
ὁ Πιλάτιος, παρέδωκεν αὐτόν, ἵνα στανρωθῆ· σφόδρα ἀλόγως·
δέον γὰρ ἐρωτῆσαι, εἴ γε ἐσπούδασεν ὁ Χριστὸς ἐπιθέσθαι
τυραννίδα, ἀπὸ τοῦ φόβου μόνου τὴν ἀπόφασιν ἤνεγκε·
καίτοι γε, ἵνα μὴ τοῦτο πάθῃ, προλαβὼν ὁ Χριστὸς φησιν·
20 «Ἡ ἐμὴ βασιλεία οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἀλλὰ
τοῖς παροῦσιν ἐναντὶν ὄλον δούς, οὐδὲν μέγα φιλοσοφῆσαι ἠ-
θέλησε· καίτοι τὸ τῆς γυναικὸς θναρὸν ἵκανὸν ἦν αὐτὸν κατα-
πλῆξαι. Ἀλλ’ οὐδενὶ τούτων ἐγένετο βελτίων, οὐδὲ πρὸς
τὸν οὐρανὸν εἶδεν, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτόν. Οἱ δὲ ἐπέθηκαν

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕ΄

΄Ιω. 19, 16 - 20, 9

«Τότε λοιπόν παρέδωσεν αὐτὸν ὁ Πιλᾶτος εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ σταυρωθῆ. Ἔλαβον δὲ ἐκεῖνοι τὸν Ἰησοῦν καὶ ὠδήγησαν αὐτόν, καὶ βαστάζων αὐτὸς τὸν σταυρόν του, ὠδηγήθη εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, ποῦ εἰς τὰ ἑβραϊκὰ λέγεται Γολγοθᾶ, ὅπου καὶ τὸν ἐσταύρωσαν».

1. Αἱ εὐημερίαι ἔχουν τὴν δύναμιν ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν νὰ τοὺς καταβάλλουν καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν ἔτσι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπήλαυον τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, ἤθελον τὸν νόμον τῆς βασιλείας τῶν ἐθνικῶν, καὶ εἰς τὴν ἔρημον μετὰ τὸ μάννα ἔφερον εἰς τὴν μνήμην των τὰ κρομμύδια· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπόν καὶ ἐδῶ, ἀρνούμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, ἐπεκαλοῦντο διὰ τὸν ἑαυτὸν των τὴν βασιλείαν τοῦ Καίσαρος. Καὶ πράγματι διὰ τοῦτο διώρισεν εἰς αὐτοὺς βασιλέα, σύμφωνα μὲ τὴν θέλησίν των. Ὄταν λοιπόν ὁ Πιλᾶτος ἤκουσεν αὐτά, παρέδωσεν αὐτόν διὰ νὰ σταυρωθῆ· πάρα πολὺ ἀπερίσκεπτα· διότι ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσῃ, ἐὰν ὁ Χριστὸς πράγματι ἐπεχείρησε νὰ ἐγκαταστήσῃ τυραννικὴν ἐξουσίαν, ἔβγαλε τὴν ἀπόφασιν μόνον ἀπὸ τὸν φόβον· ἂν καὶ βέβαια, διὰ νὰ μὴ τὸ πάθῃ αὐτὸ ὁ Πιλᾶτος, τὸν προλαμβάνει ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ λέγει· «Ἡ ἰδική μου βασιλεία δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον»¹. Αὐτὸς ὅμως παραδῶσας ὅλον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, δὲν ἠθέλησε νὰ φιλοσοφήσῃ τίποτε τὸ ἀνώτερον· ἂν καὶ βέβαια τὸ ὄνειρον τῆς γυναικός του ἦτο ἰκανὸν νὰ τὸν ἐκπλήξῃ. Ἀλλὰ μὲ τίποτε ἀπὸ αὐτά δὲν ἔγινε καλύτερος, οὔτε εἶδε πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ παρέδωσεν αὐτόν. Ἐ-

αὐτῷ τὸν σταυρόν, ὡς καταδίκω λοιπόν· καὶ γὰρ τὸ ξύλον οἰωνίζοντο, καὶ οὐδὲ θιγεῖν ἠνεύχοντο. Οὕτω καὶ ἐν τῷ τύπῳ γέγονε· καὶ γὰρ ὁ Ἰσαὰκ τὰ ξύλα ἐβάσισαsen. Ἀλλὰ τότε μὲν μέχρι τῆς γνώμης τοῦ παιρὸς ἔσθη τὸ πρᾶγμα 5 (τύπος γὰρ ἦν), νῦν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξῆλθεν ἀλήθεια γὰρ ἦν.

Καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Κρανίου τόπον. Τινὲς φασὶν ἐκεῖ τὸν Ἀδὰμ τετελευτηκέναι καὶ κεῖσθαι, καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα ὁ θάνατος ἐβασίλευsen, ἐκεῖ καὶ τὸ τροπαιον 10 σιῆσαι· καὶ γὰρ τροπαιον ἐξῆει βασιάζων τὸν σταυρόν κατὰ τῆς τοῦ θανάτου τυραννίδος· καὶ καθάπερ οἱ νικηταί, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν ὤμων ἔφερε τὸ τῆς νίκης σύμβολον. Τί γὰρ, εἰ καὶ ἐτέρᾳ γνώμῃ ἐπέτατον ταῦτα οἱ Ἰουδαῖοι; Σταυροῦσι δὲ αὐτὸν καὶ μετὰ λησιῶν, ἄκοντες καὶ ἐν τούτῳ τῇ 15 προφητείαν πληροῦντες· ἃ γὰρ ὑβρίζοντες ἐποίουν οὕτω, ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ συνειτέλει, ἵνα μάθῃς ὅση αὐτῆς ἡ δύναμις· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄνωθεν προεῖπεν ὁ Προφήτης, ὅτι «μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη». Ἐβούλετο τοιγαροῦν σαρκιάσαι τὸ γινόμενον ὁ δαίμων, ἀλλ' οὐκ ἴσχυsen· ἐσταυρώθησαν μὲν γὰρ 20 οἱ τρεῖς, ἔλαμψε δὲ μόνος ὁ Ἰησοῦς, ἵνα μάθῃς, ὅτι ἡ δύναμις αὐτοῦ τὸ πᾶν εἰργάσατο. Καίτοι τῶν τριῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένων, τὰ θαύματα οὕτως ἐγένετο· ἀλλ' ὅμοις οὐδεὶς οὐδὲν τῶν γινομένων ἐπέτρεψεν οὐδενὶ ἐκείνων, ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ Ἰησοῦ οὕτως ἔωλος ἢ τοῦ διαβόλου ἐπιβουλή 25 γέγονε, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ τὸ πᾶν περιειράπη κεφαλὴν· καὶ γὰρ ἐκ τῶν δύο τούτων διεσώθη εἷς. Οὐ μόνον τοίνυν οὐκ ἐπηρέασε τῇ δόξῃ τοῦ σταυρουμένου, ἀλλὰ καὶ συνειτέλεsen οὐ

κείνοι δὲ ἔθεσαν ἐπ' αὐτοῦ τὸν σταυρόν, ὡς νὰ ἐπρόκειτο πλέον διὰ κατάδικον· καθ' ὅσον καὶ τὸ ξύλον τὸ ἐθεωροῦσαν ὡς κακὸν σημεῖον καὶ δὲν ἠνείχοντο οὔτε καὶ νὰ τὸ ἀγγίσουν. Ἔτσι συνέβη καὶ κατὰ τὴν προτύπωσιν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου· καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἐβάστασε τὰ ξύλα. Ἀλλὰ τότε μὲν τὸ πρᾶγμα ἔφθασε μέχρι τὴν ἀπόφασιν τοῦ πατρός του (διότι ἦτο προτύπωσις), τώρα ὁμως ἐπροχώρησε τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν· διότι ἦτο πραγματικότης.

Καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Κρανίου τόπον. Μερικοὶ λέγουν ὅτι εἰς τὸν τόπον ἐκείνον ἀπέθανε καὶ εἶναι θαμένος ὁ Ἀδάμ, καὶ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος, ἐκεῖ ἔστησε καὶ τὸ τρόπαιον· καθ' ὅσον ἐξήρχετο βαστάζων τὸν σταυρόν ὡς τρόπαιον κατὰ τῆς τυραννίδος τοῦ θανάτου· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ νικηταί, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἔφε-
 ρεν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους του τὸ σύμβολον τῆς νίκης. Διότι τί σημασίαν ἔχει ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι μὲ ἄλλην σκέψιν διέτασσαν νὰ γίνουν αὐτά; Σταυρώνουν δὲ αὐτὸν μαζὶ μὲ ληστὰς, ἐκπληρώνοντες καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν τὴν προφητείαν· διότι ἐκεῖνα ποὺ αὐτοὶ ἔπραττον ὑβρίζοντες, αὐτὰ ἀπέβαινον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, διὰ νὰ μάθης πόση εἶναι ἡ δύναμις αὐτῆς· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ προεῖπε φωτισθεῖς ἐξ οὐρανοῦ καὶ ὁ προφήτης, ὅτι «ἐλογίσθη μετὰ τῶν ἀνόμων»³. Ἦθελε βέβαια ὁ δαίμων νὰ ἐπισκιάσῃ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε· διότι, ἐσταυρώθησαν μὲν οἱ τρεῖς, ἔλαμψεν ὁμως μόνος ὁ Ἰησοῦς, διὰ νὰ μάθης ὅτι ἡ δύναμις του ἔπραξε τὸ πᾶν. Ἄν καὶ βέβαια οἱ τρεῖς ἦσαν καρφωμένοι ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, ἀλλὰ καὶ ἔτσι τὰ θαύματα ἐγίνοντο· ἀλλ' ὁμως κανεὶς δὲν ἀπέδωσεν εἰς κανένα ἀπὸ ἐκείνους τίποτε ἀπὸ τὰ συμβάντα, παρὰ μόνον εἰς τὸν Ἰησοῦν· τόσον πολὺ ἄτολμος κατέστη ἡ ἐπιβουλή τοῦ διαβόλου καὶ ἐστράφη τὸ πᾶν εἰς τὴν κεφαλὴν του· καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο διεσώθη ἓνας. Ὅχι λοιπὸν μόνον δὲν ἔβλαψε τὴν δόξαν τοῦ σταυρωμένου, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσεν ὑπὲρ αὐτῆς ὄχι ὀλίγον· διότι ἀπὸ τὸ νὰ κλονήσῃ τὰς πέτρας δὲν

μικρόν τοῦ γὰρ κλονῆσαι τὰς πέτρας οὐκ ἔλατιον ἦν τὸν ἄησιτῆν ἐν σιαυροῦ μεταβαλεῖν, καὶ εἰς παράδεισον εἰσαγαγεῖν.

«Ἐγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλαῖτος», ὁμοῦ μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἀμυνόμενος, ὁμοῦ δὲ ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς φαῦλον ἐξέδωκαν, καὶ τὴν ψῆφον ταύτην τῇ κοινωνίᾳ τῶν λησιῶν θεβαιῶσαι ἐπεχείρουν, ἵνα μηδενὶ λοιπὸν ἐξῆ πονηρὰς ἐπιφέρειν αἰτίας καὶ κατηγορεῖν ὡς φαύλου τινὸς καὶ πονηροῦ, ἐμφοράτιων αὐτῶν τὰ στόματα καὶ πάντων τῶν κατηγορεῖν θουλομένων, καὶ δεῖκνυς δι τῷ οἰκείῳ βασιλεῖ ἐπανέστησαν, ὥσπερ ἐπὶ τροπαίου τινός, οὕτω τὰ γράμματα ἔθηκε, λαμπρὰν ἀφιέντια φωνήν, καὶ τὴν νίκην δηλοῦντα, καὶ τὴν βασιλείαν ἀνακηρύττοντα, εἰ καὶ μὴ ὀλόκληρον καὶ τοῦτο οὐ μιᾷ γλώττῃ, ἀλλὰ τρισὶ φωναῖς δῆλον ἐποίησεν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς εἶναι εἰκὸς μιγάδας ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τὴν ἑορτὴν, ὥστε μηδένα ἀγνοεῖν τὴν ἀπολογίαν, ταῖς φωναῖς ἀπάσαις τῶν Ἰουδαίων τὴν μανίαν ἐσηλίτευσε. Καὶ γὰρ καὶ ἐσιαυρωμένῳ ἐβάσκαλλον καίτοι τί τοῦτο ὑμᾶς ἔβλαπεν; Οὐδέν· εἰ γὰρ θνητὸς ἦν καὶ ἀσθενής, καὶ σβέννυσθαι ἔμελλε, τί δεδοίκατε τὰ γράμματα, λέγοντα δι βασιλεύς ἐσι τῶν Ἰουδαίων; Καὶ τί φασιν; «Εἶπεν, δι αὐτὸς εἶπε»· νῦν μὲν γὰρ ἀπόφασίς ἐστι καὶ κοινὴ ψῆφος, ἃν δὲ προσιεθῆ δι «ἐκεῖνος εἶπε», τῆς αὐτοῦ προπειρίας καὶ ἀλαζονείας δείκνυται τὸ ἔγκλημα ὄν.

Ἀλλ' οὐχ ὁ Πιλαῖτος παρειράπη, ἀλλ' ἐπὶ τῆς προίερας ἔστι γνώμη. Οὐ μικρόν δὲ καὶ ἐντεῦθεν οἰκονομεῖται, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐπειδὴ γὰρ κατεχώσθη τοῦ σιαυροῦ τὸ ξύλον, ὡς οὐδενὸς αὐτὸν ἀνελέσθαι σπουδάζοντος, τῷ καὶ φόβον ἐπιχεῖσθαι, καὶ πρὸς ἕτερα κατεπίγοντα τοὺς πιστεύον-

ἦτο κατώτερον τὸ νὰ μεταβάλη τὸν ληστήν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ μέσα εἰς τὸν παράδεισον.

«Ἐγραψε δὲ ὁ Πιλάτος καὶ ἐπιγραφὴν», ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸν παρέδωσαν ὡς φαῦλον καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ἐπιχειροῦσαν νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσῃ μετὰ τῶν ληστῶν σταύρωσίν του, διὰ νὰ μὴ ἡμπορῇ λοιπὸν κανεὶς νὰ διατυπώσῃ πονηρὰς κατηγορίας καὶ νὰ τὸν κατηγορῇ ὡσάν κάποιον φαῦλον καὶ πονηρόν, φράσων τὰ στόματα αὐτῶν καὶ ὄλων ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ τὸν κατηγοροῦν καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ ἰδικοῦ των βασιλέως, ὡσάν ἀκριβῶς εἰς κάποιον τρόπαιον, ἔτσι ἔθεσε τὴν ἐπιγραφὴν, ἀφήνουσιν περίλαμπρον φωνὴν καὶ δηλοῦσαν τὴν νίκην καὶ διακηρύσσουσιν τὴν βασιλείαν, ἂν καὶ ὄχι ὀλόκληρον· καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσεν ὄχι μὲ μίαν γλῶσσαν, ἀλλὰ μὲ τρεῖς. Διότι, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο νὰ εὐρίσκοντο, λόγῳ τῆς ἑορτῆς, καὶ πολλοὶ ἀλλόφυλοι μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, διὰ νὰ μὴ ἀγνοῇ κανεὶς τὴν ἀπολογίαν του, ἐστιγμάτισε τὴν μανίαν τῶν Ἰουδαίων εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Καθ' ὅσον καὶ ἐσταυρωμένον τὸν ἐμισοῦσαν· καὶ ὅμως εἰς τί σὰς ἔβλαπτεν αὐτό; Εἰς τίποτε· διότι ἐὰν ἦτο θνητὸς καὶ ἀνίσχυρος καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐξαφανισθῇ μετὰ τὸν θάνατόν του, διατί φοβεῖσθε τὰ γράμματα ποὺ λέγουν ὅτι εἶναι βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Καὶ τί λέγουν; «Εἶπεν, ὅτι αὐτὸς εἶπε»· διότι τώρα μὲν εἶναι ἀπόφασις καὶ κοινὴ γνώμη, ἂν ὅμως προστεθῇ ὅτι «ἐκεῖνος εἶπε», ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ κατηγορία ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς του ἀυθαδείας καὶ ἀλαζονείας.

Ὅμως ὁ Πιλάτος δὲν ἤλλαξε γνώμην, ἀλλ' ἔμεινε σταθερὸς εἰς τὴν προηγουμένην γνώμην του. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ γεγονότος δὲν εἶναι μικρὰ ἡ σημασία ὡς πρὸς τὸ σχέδιον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη· διότι, ἐπειδὴ ἐπήχθη τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ μέσα εἰς τὴν γῆν δὲν ἐφρόντισε νὰ τὸ βγάλῃ κανεὶς καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ποὺ ἐδημιουργήθη καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φρον-

τας σπεύδειν, ἔμελλε δὲ χρόνοις ὑστερον ἐπιζητεῖσθαι, εἰκὸς
 δὲ τοὺς ἱερεῖς ὁμοῦ κεῖσθαι σταυρούς, ἵνα μὴ ἀγνοῆται ὁ τοῦ
 Δεσπότου, πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ μέσον αὐτὸν κεῖσθαι, ἐπει-
 α δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τίλου δῆλος πᾶσιν ἐγένετο· οἱ γὰρ τῶν
 5 λησιῶν τίλους οὐκ εἶχον. Οἱ δὲ σιραιῶται διενείμαντο
 τὰ ἱμάτια, τὸν δὲ χιτῶνα οὐκ ἔτι. "Ὅρα πανιαχοῦ δι' ὧν
 ἐπονηρεύοντο τὰς προφητείας πληρουμένας· καὶ γὰρ καὶ τοῦ-
 το ἄνωθεν προείρητο. Καίτοι γε ἱερεῖς ἦσαν σταυρούμενοι,
 ἀλλὰ τὰ τῶν προφητειῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐπληροῦτο· διὰ τί γὰρ
 10 μὴ ἐπὶ τῶν ἄλλων τοῦτο ἐποίησαν, ἀλλ' ἐπὶ τούτου μόνου;
 (σ· δέ μοι σκόπει προφητείας ἀκριβείαν). Οὐ γὰρ ὅ,τι ἐμε-
 ρίσαντο μόνον, ἀλλ' ὅ,τι καὶ οὐ ἐμερίσαντο εἶπεν ὁ Προ-
 φῆτης· τὰ μὲν οὖν διενείμαντο, τὸν δὲ χιτῶνα οὐ διενείμαν-
 το, ἀλλὰ κλήρω τὸ πρᾶγμα ἐπέτερεσαν.

15 2. Τὸ δὲ «ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός» οὐχ ἀπλῶς πρόσκει-
 ται, ἀλλ' οἱ μὲν φασιν ἀλληγορίαν δι' αὐτοῦ δηλοῦσθαι, δι
 οὐχ ἀπλῶς ἄνθρωπος ἦν ὁ σταυρούμενος, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν
 τὴν θεότητα εἶχε, τινὲς δὲ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου φασὶ
 τὸν Εὐαγγελιστὴν ἰστορεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ, δύο
 20 ῥάκη συμβάλλοντες, οὕτως ὑφαίνουσι τὰ ἱμάτια, δηλῶν ὁ Ἰω-
 ἀννης δι' τοιοῦτος ἦν ὁ χιτωνίσκος φησὶν· «Ἐκ τῶν ἄνωθεν
 ὑφαντός». Τοῦτο δὲ ἐμοὶ δοκεῖ λέγειν, αἰνιτιόμενος τὸ εὐτε-
 λὲς τῶν ἱματίων, καὶ δι, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν,
 οὕτω καὶ ἐν τῇ σιολῇ τὸ λιπὸν ἐδίωκε σχῆμα. Καὶ οἱ μὲν
 25 σιραιῶται ταῦτα ἐποίουν, αὐτὸς δὲ σταυρούμενος παρατίθε-
 ται τὴν μητέρα αὐτοῦ τῷ μαθητῇ, παιδεύων ἡμᾶς μέχρι ἐ-
 σχάτης ἀναπνοῆς πᾶσαν ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν τῶν γεγεννη-
 κότων. "Ὅτε μὲν οὖν ἀκαίρως ἠνόηλησε, λέγει «Τί ἐμοὶ καὶ

τίδος τῶν πιστῶν δι' ἄλλα κατεπείγοντα ζητήματα, ἐπρόκειτο δὲ μετὰ ἀπὸ χρόνια νὰ ἀναζητηθῆ, φυσικὸν δὲ ἦτο νὰ ἦσαν καὶ οἱ τρεῖς σταυροὶ μαζί, διὰ νὰ μὴ ἀγνοῆται ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου, ἔγινε γνωστὸς εἰς ὅλους πρῶτον μὲν ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὸς εὕρισκετο εἰς τὸ μέσον τῶν δύο ἄλλων, ἔπειτα δὲ καὶ ἀπὸ τὸν τίτλον· διότι οἱ σταυροὶ τῶν ληστῶν δὲν εἶχον τίτλους. Οἱ δὲ στρατιῶται ἐμοιράσθησαν μεταξὺ των τὰ ἐνδύματά του, ὄχι ὅμως καὶ τὸν χιτῶνα. Πρόσεχε πῶς παντοῦ ἐκπληρῶνονται αἱ προφητεῖαι μὲ ὅλας ἐκείνας τὰς πονηρὰς ἐνεργείας των· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ προελέχθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς. Μολονότι βέβαια ἦσαν τρεῖς οἱ σταυρωμένοι, ἀλλὰ τὰ τῶν προφητειῶν ἐξεπληρῶνοντο εἰς αὐτόν· διότι, διατί δὲν ἔκαμαν αὐτὸ τὸ μοῖρασμα τῶν ἐνδυμάτων καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ληστὰς, ἀλλὰ μόνον εἰς αὐτόν; (σὺ δὲ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς προφητείας). Διότι ὄχι μόνον προεῖπεν ὁ προφήτης ὅτι ἐμοιράσθησαν, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ἐμοιράσθησαν· τὰ μὲν λοιπὸν ἄλλα ἐνδύματά του τὰ ἐμοιράσθησαν, τὸν χιτῶνα ὅμως δὲν τὸν ἐμοιράσθησαν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐτακτοποίησαν μὲ κληῖρον.

2. Τὸ δὲ «ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφάντος» δὲν ἀνεφέρθη ἔτσι τυχαῖα, ἀλλ' ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι εἶναι ἀλληγορικὴ ἢ σημασία αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἦτο ἀπλῶς ἄνθρωπος ὁ σταυρούμενος, ἀλλὰ καὶ εἶχε τὴν θεότητα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι ὁ εὐαγγελιστῆς ἐξιστορεῖ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου· ἐπειδὴ δηλαδὴ εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐνώνοντες δύο τεμάχια ὑφάσματος, ἔτσι ὑφαίνουν τὰ ἐνδύματα, διὰ νὰ δείξῃ ὁ Ἰωάννης ὅτι τέτοιος ἦτο ὁ χιτωνίσκος, λέγει· «Ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφάντος». Αὐτὸ νομίζω τὸ λέγει, ὑπαινισσόμενος τὸ εὐτελὲς τῶν ἐνδυμάτων του, καὶ ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ εἰς τὴν στολὴν ἐπεδίωκε τὴν λιτὴν περιβολὴν. Καὶ οἱ μὲν στρατιῶται ἔκαμον αὐτά, αὐτὸς δὲ σταυρούμενος ἀναθέτει τὴν μητέρα του εἰς τὸν μαθητὴν του, διδάσκων ἡμᾶς ὅτι πρέπει μέχρι τὴν τελευταίαν πνοὴν νὰ καταβάλλωμεν κάθε φροντίδα διὰ τοὺς γονεῖς μας. Ὅταν βέβαια εἰς

σοί, γύναι;», καὶ «τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου;», ἐνταῦθα δὲ πολλὴν τὴν φιλοσοφίαν ἐπιδείκνυται, καὶ παρατίθεται αὐτῆν τῷ μαθητῇ, ὃν ἠγάπα. Πάλιν ἑαυτὸν κρύπτει ὁ Ἰωάννης μετριάζων· εἰ γὰρ ἐβούλετο κομπάζειν, καὶ τὴν αἰτίαν ἂν ἐνέθηκε, δι' ἣν ἠγαπᾶτο· καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν μεγάλην τιμὰ εἶναι καὶ θαυμασίην. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐδὲν ἕτερον τῷ Ἰωάννη διαλέγεται, οὐδὲ παραμυθεῖται αὐτὸν καιηφοῦντα; «Οὐ καιρὸς οὐκ ἦν τῆς τῶν ρημάτων παρακλήσεως. Καὶ ἄλλως δέ, σὺ μικρὸν ἦν τὸ τιμηθῆναι αὐτὸν τιμῇ τοιαύτῃ, καὶ τῆς
 5 ἐνέθηκε, δι' ἣν ἠγαπᾶτο· καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν μεγάλην τιμὰ εἶναι καὶ θαυμασίην. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐδὲν ἕτερον τῷ Ἰωάννη διαλέγεται, οὐδὲ παραμυθεῖται αὐτὸν καιηφοῦντα; «Οὐ καιρὸς οὐκ ἦν τῆς τῶν ρημάτων παρακλήσεως. Καὶ ἄλλως δέ, σὺ μικρὸν ἦν τὸ τιμηθῆναι αὐτὸν τιμῇ τοιαύτῃ, καὶ τῆς
 10 παραμονῆς λαβεῖν τὸν μισθόν.

Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ ἐστιαυρωμένος ἅπαντα ἀταράχως ἔπραττε, τῷ μαθητῇ διαλεγόμενος περὶ τῆς μητρὸς, προφητείας πληρῶν, τῷ λησιῇ χρησιὰς ὑποκρίνων ἐλπίδας· καί-
 15 τοι γε πρὶν ἢ σιαυρωθῆναι φαίνεται ἰδρῶν, ἀγωνιῶν, δεδοικῶς. Τί ποτε οὖν τοῦτο ἐστίν; Οὐδὲν ἄπορον, οὐδὲν ἄσαφές· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ τῆς φύσεως ἀσθένεια ἐδείχθη, ἐνταῦθα δὲ ἡ τῆς δυνάμεως περιουσία ἐδείκνυτο. Ἄλλως δέ, καὶ ἡμᾶς δι' ἀμφοτέρων παιδεύει τούτων, κἂν πρὸ τῶν δεινῶν θορυβώμεθα, μὴ διὰ τοῦτο ἀφίστασθαι τῶν δεινῶν,
 20 ἐπειδὴν δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐμβῶμεν, πάντα ῥᾶσια καὶ εὐκόλα ἠγεῖσθαι. Μὴ τοίνυν τρέμωμεν θάνατον· ἔχει μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ κατὰ φύσιν τὸ φιλόζωον, ἀλλ' ἐν ἡμῖν κεῖται λοιπὸν ἢ ἄσθαι ταύτης τὰ δεσμά, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀσθενῆ ποιῆσαι, ἢ δῆσαι, καὶ τυραννικωτέραν ἐργάσασθαι. Ὡσπερ γὰρ ἔχο-
 25 μεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τῶν σωμάτων μίξεως, ὅταν δὲ φιλοσοφῶμεν, ἀσθενῆ ποιῶμεν τὴν τυραννίδα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς συμβαίνει καθάπερ γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν σωμάτων ἐνέθηκε τῆς παιδσοποιίας, συγκροτῶν ἡμῶν τὰς δια-

3. Ἰω. 2, 4.

4. Ματθ. 12, 48.

ἀκατάλληλον στιγμὴν τὸν ἠνόχλησεν ἡ μητέρα του, λέγει, «Τί τὸ κοινὸν ὑπάρχει ἀνάμεσα εἰς ἐμένα καὶ εἰς ἐσένα;»³, καὶ «ποία εἶναι ἡ μητέρα μου;»⁴, ἐδῶ ὅμως δείχνει πολλὴν φιλοστοργίαν καὶ ἀναθέτει αὐτὴν εἰς τὸν μαθητὴν ποῦ τὸν ἀγαποῦσε. Πάλιν κρύπτει τὸν ἑαυτὸν του ὁ Ἰωάννης ἀπὸ μετριοφροσύνης· διότι ἐὰν ἤθελε νὰ καυχηθῆ, θ' ἀνέφερε καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἠγαπᾶτο· καθ' ὅσον φυσικὸν ἦτο νὰ εἶναι αὐτὴ μεγάλη καὶ θαυμαστή. Διατί ὅμως τίποτε ἄλλο δὲν λέγει εἰς τὸν Ἰωάννην, οὔτε τὸν παρηγορεῖ ποῦ ἦτο λυπημένος; Διότι δὲν ἦτο καιρὸς διὰ λόγους παρηγορίας. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ τιμηθῆ αὐτὸς μὲ τέτοιαν τιμὴν καὶ νὰ λάβῃ τὸν μισθὸν τῆς παραμονῆς του πλησίον τοῦ Κυρίου.

Σὺ ὅμως πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πῶς, ἐνῶ ἦτο ἐσταυρωμένος, ὅλα τὰ ἔκαμνεν ἀτάραχος, συνομιλῶν μὲ τὸν μαθητὴν διὰ τὴν μητέρα του, ἐκπληρῶν προφητείας, καὶ δίδων καλὰς ἐλπίδας εἰς τὸν ληστήν· ἂν καὶ βέβαια πρὶν σταυρωθῆ φαίνεται νὰ ἰδρῶνῃ, νὰ ἀγωνιᾷ, νὰ φοβῆται. Τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; Δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον ἀπορίας οὔτε ἀσαφές· διότι εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν ἐδείχθη ἡ ἀδυναμία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐνῶ ἐδῶ ἐδεικνύετο ἡ ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεώς του. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἡμᾶς μᾶς διδάσκει μὲ αὐτὰ τὰ δύο, καὶ ἂν ἀκόμη πρὸ τῶν συμφορῶν θορυβώμεθα, νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ θορύβου τὰ δεινὰ, ὅταν ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅλα νὰ τὰ θεωροῦμεν εὐχάριστα καὶ εὐκόλα. Ἄς μὴ τρέμωμεν λοιπὸν τὸν θάνατον· βέβαια ἡ ψυχὴ ἀγαπᾷ μὲν ἐκ φύσεως τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται πλέον ἢ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς αὐτῆς καὶ νὰ κάμωμεν ἀνίσχυρον τὴν ἐπιθυμίαν, ἢ νὰ δεθῶμεν στενώτερα μὲ αὐτοὺς τοὺς δεσμοὺς καὶ νὰ κάμωμεν πιὸ τυραννικὴν τὴν ἐπιθυμίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔχομεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκικῆς μίξεως, ὅταν ὅμως φιλοσοφοῦμεν κάμνομεν ἀνίσχυρον αὐτὴν τὴν τυραννίδα, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ζωὴν· ὅπως δηλαδὴ ἔθεσε μέσα μας τὴν σαρκικὴν ἐπιθυμίαν χάριν τῆς τεκνοποιίας, ἐξασφαλίζων ἔτσι

δοχὰς ὁ Θεός, οὐ κωλύων τὴν ἀνωτέρω τῆς ἐγκρατείας
 ὁδεύειν ὁδόν, οὕτω καὶ τὸν πόθον τῆς ζωῆς ἐνέσπειρε,
 κωλύων ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν, οὐκ ἐμποδίζων δὲ ἡμῖν πρὸς τὸ
 τῆς παρουσίας ζωῆς ὑπεροοῶν. Καὶ χοή, ταῦτα εἰδότας, τὰ
 5 μείτρα διατηρεῖν, καὶ μήτε αὐτομάτως ἐπὶ τὸν θάνατον ἰέναι
 ποτέ, κἄν μυρία ἂν ἔχη δεινά, μήτε ἐλκόμενους ὑπὲρ τῶν
 τῷ Θεῷ δοκούντων ἀναδύεσθαι καὶ ὀκνεῖν, ἀλλὰ θαρροῦν-
 τας ἀποδύεσθαι, τὴν μέλλουσαν τῆς παρουσίας ζωῆς προ-
 τιμῶντες.

- 10 «Αἱ δὲ γυναῖκες παρεισιτήκεισαν τῷ σιαυροῶ»· καὶ τὸ
 ἀσθενέστερον γένος ἀνδρειότερον ἐφάνη τότε· οὕτω πάντα
 μειτεσκευάζετο λοιπόν. Αὐτὸς δέ, τὴν μητέρα παραθέμενος,
 φησὶν· «Ἴδε ὁ υἱός σου». Βαβαὶ τῆς τιμῆς! ὄση τὸν μαθη-
 τὴν ἐτίμησε τιμῇ! Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ἀπῆει λοιπόν, τῷ
 15 μαθητῇ παρέδωκε τημελήσοντι· ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν, ἃ τε
 μητέρα οὔσαν, ἀλγεῖν, καὶ τὴν προσίαν ζητεῖν, εἰκότως
 αὐτὴν ἐγχειρίζει τῷ ποδουμένῳ. Τούτῳ φησὶν· «Ἴδε ἡ
 μήτηρ σου». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, συνάπιων αὐτοὺς εἰς ἀγάπην·
 ὄπερ οὖν καὶ ὁ μαθητὴς συνιεῖς, «εἰς τὰ ἴδια αὐτὴν ἔλαβε».
- 20 Διὰ τί γὰρ μηδεμιᾶς ἄλλης ἐμνημόνευσε γυνακός, καίτοι
 καὶ ἑτέρα εἰσιτήκει; Διδάσκων ἡμᾶς πλέον τι νέμειν ταῖς
 μητράσιν· ὥπερ γὰρ ἐναντιούμενοις τοῖς γονεῦσι περὶ τὰ
 πνευματικὰ οὐδὲ εἰδέναί χροή, οὕτως, ὅταν μηδὲν ἐμποδίζου-
 σιν, ἅπαν τὸ εἰκὸς ἀπονέμειν αὐτοῖς δεῖ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων
 25 αὐτοὺς τιθέναι, ἀνθ' ὧν ἔτεκον, ἀνθ' ὧν ἐνέθροεψαν, ἀνθ' ὧν
 μυρία ὑπέσιτησαν δεινά. Οὕτω καὶ Μαρκίωνος ἐπιστοιμίζει
 τὴν ἀναισχυντίαν· εἰ γὰρ μὴ ἐγεννήθη κατὰ σάρκα, μηδὲ

5. Ὁ Μαρκίων ἦτο γνωστικός καὶ αἵρεσιάρχης τῶν Μαρκιωνιτῶν.
 Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σινώπην τοῦ Πόντου περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶ-
 νος, ἔδρασε δὲ κυρίως εἰς τὴν Ρώμην. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐδίδασκεν
 ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἐγεννήθη πράγματι ἐκ τῆς Μαρίας. Διὰ περισσότερα
 βλ. Η.Θ.Ε.

ὁ Θεός τὴν διαδοχὴν μας διὰ τῶν τέκνων, μὴ ἐμποδίζων νὰ βαδίζωμεν τὴν ἀνωτέραν ὁδὸν τῆς ἐγκρατείας, ἔτσι καὶ ἐνέσπειρε μέσα μας τὸν πόθον τῆς ζωῆς, ἐμποδίζων ἡμᾶς νὰ ἀφαιροῦμεν τὴν ζωὴν μας, μὴ ἐμποδίζων ὅμως ἡμᾶς νὰ περιφρονοῦμεν τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ πρέπει γνωρίζοντες αὐτά, νὰ διατηροῦμεν τὸ μέτρον, καὶ οὔτε ποτὲ μὲ τὴν θέλησίν μας νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὸν θάνατον, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποφέρωμεν ἀπὸ ἀμέτρητα δεινά, οὔτε συρόμενοι χάριν ἐκείνων ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεὸν νὰ φοβούμεθα καὶ νὰ διστάζωμεν, ἀλλὰ νὰ ἀναλαμβάνωμεν μὲ θάρρος τὸν ἀγῶνα, προτιμῶντες τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἀπὸ τὴν παροῦσαν.

«Αἱ δὲ γυναῖκες ἴσταντο πλησίον τοῦ σταυροῦ»· τὸ ἀσθενέστερον φύλον ἐφάνη τότε ἀνδρειότερον· τόσοσὺν πολὺ πλέον ἤλλασον τὰ πάντα. Αὐτὸς δὲ ἀναθέτων τὴν μητέρα του εἰς τὸν μαθητὴν του, λέγει· «Νὰ ὁ υἱός σου». Πῶ, πῶ, μέγεθος τιμῆς! μὲ πόσῃν τιμῇ ἐτίμησε τὸν μαθητὴν! Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὸς ἔφευγε πλέον ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, παρέδωσε τὴν φροντίδα αὐτῆς εἰς τὸν μαθητὴν του διότι, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο, ὡσὰν μητέρα του ποὺ ἦτο, νὰ λυπῆται καὶ νὰ ζητῇ τὴν προστασίαν, πολὺ εὐλογα ἐμπιστεύεται αὐτὴν εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἀγαποῦσεν. Εἰς τὸν μαθητὴν του δὲ λέγει· «Νὰ ἡ μητέρα σου». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς ἐνώσῃ διὰ τῆς ἀγάπης, πρᾶγμα ποὺ βέβαια ἀντιληφθεὶς καὶ ὁ μαθητὴς «ἔλαβεν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν». Διατί ὅμως δὲν εἶπε τίποτε διὰ καμμίαν ἄλλην γυναῖκα, ἂν καὶ βέβαια καὶ ἄλλη εὕρισκετο ἐκεῖ; Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ἀπονέμωμεν κάτι περισσότερον εἰς τὰς μητέρας· διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν οἱ γονεῖς ἀντιτίθενται εἰς τὰ πνευματικὰ ζητήματα, δὲν πρέπει οὔτε καὶ νὰ τοὺς γνωρίζωμεν, ἔτσι, ὅταν δὲν μᾶς ἐμποδίζουν καθόλου, πρέπει νὰ ἀπονέμωμεν εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν φυσικὴν ἀγάπην μας, καὶ νὰ θέτῃωμεν αὐτοὺς πρὸ τῶν ἄλλων, διὰ τὸ ὅτι ὑπέφεραν ἀμέτρητα δεινά. Ἔτσι ἀποστομῶνει καὶ τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ Μαρκίωνος³· διότι ἐὰν δὲν ἐγεννήθη

μητέρα ἔσχε, τίνος ἔνεκεν τοσαύτην περὶ αὐτήν μόνην ποι-
εῖται πρόνοιαν;

Μετὰ ταῦτα εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα τετέλεσται, τοιτέσιν, ὅτι οὐδὲν λείπει τῆ οἰκονομία (πανιαχοῦ γὰρ ἐ-
5 σπούδακε κοινὸν δεῖξαι τὸν θάνατον τοῦτον ὄντα, εἴ γε ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ τελευτῶντος τὸ πᾶν ἔκειτο, καὶ οὐ πρότερον ἐπήγει τῷ σώματι ἢ τελευτή, ἕως ὅτι αὐτὸς ἐβούλετο, ἐβούλετο δὲ μετὰ τὸ πάντα πληρῶσαι· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω
10 πάλιν λαβεῖν αὐτήν»· εἰδὼς οὖν πάντα πεπληρωμένα, λέγει, «Διψῶ», πάλιν ἐνιαῦθα προφητείαν πληρῶν. Σὺ δέ μοι τὸ μιᾶρὸν τῶν παρεσιώτων ἐννόησον κἄν γὰρ μυρίους ἔχωμεν ἐχθρούς, καὶ ἀνήκεσια πεπονηδότες ὤμεν, δρωῖντες αὐτοὺς ἀναιρουμένους, κατακαμπιόμεθα, οὔτιοι δὲ οὐδὲ οὐ-
15 τως ἐσπείσαντο πρὸς αὐτόν, οὐδὲ τοῖς ὀρωμένοις γεγόνασιν ἡμεροί, ἀλλ' ἐξεθρηϊοῦντο μᾶλλον, καὶ τὴν εἰρωνείαν ἐπέτεινον, καὶ ἀπόγγυ προσενέγκαντες ὄξος οὕτως αὐτὸν ἐπότιζον, ὡς τοῖς καταδίκαις αὐτὸ προσφέρονται, ἐπεὶ καὶ τὸ ὕσσωπον διὰ τοῦτο πρόσκειται. «Δαθῶν οὖν», φησί· «Τετέ-
20 λεσται». Εἶδες ἀταράχως καὶ μετ' ἐξουσίας πάντα πράττοντα; Καὶ τὸ ἐξῆς δὲ τοῦτο δηλοῖ. Ἐπειδὴ γὰρ πάντα ἀπηροίωθη, «κλίνας τὴν κεφαλὴν» (οὐδὲ γὰρ αὕτη προσήλωτος), «τὸ πνεῦμα ἀφῆκε», τοιτέσιν ἀπέψυξε. Καίτοι οὐ μετὰ τὸ κλῖναι τὴν κεφαλὴν τὸ ἐκπνεῦσαι, ἐνιαῦθα δὲ τοῦναντίον
25 οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ ἐξέπνευσεν, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, ὅπερ ἐφ' ἡμῶν γίνεται, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, τότε ἐξέπνευσε· δι' ὧν πάντων ἐδήλωσεν ὁ Εὐαγγελιστῆς ὅτι τοῦ παντὸς Κύριος αὐτὸς ἦν.

3. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι πάλιν, οἱ τὴν κάμηλον καταπίνον-
30 τες, καὶ τὸν κώνωπα διυλλίζοντες, τηλικούτων ἐργασάμενοι

6. Ἰω. 10, 18.

7. Ματθ. 23, 24.

κατὰ σάρκα, οὔτε μητέρα εἶχε, διὰ ποῖον λόγον δείχνει τόσην πρόνοιαν μόνον δι' αὐτήν;

«Μετὰ ἀπὸ αὐτά, γνωρίζων ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὅλα ἐτελέσθησαν», δηλαδή ὅτι δὲν λείπει τίποτε ἀπὸ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας (διότι μὲ ὅλα ἐφρόντιζε νὰ δείξῃ τὸν θάνατον αὐτὸν ὡς κάτι τὸ πρωτοφανές, ἐφ' ὅσον τὸ πᾶν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου ποῦ ἀπέθνησκε, καὶ δὲν ἐπήρχετο προηγουμένως ὁ θάνατος εἰς τὸ σῶμα, ἕως ὅτου ἤθελεν ἐκεῖνος, ἤθελε δὲ νὰ ἔλθῃ ἀφοῦ θὰ ἐξεπλήρωνεν ὅλα· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν νὰ τὴν λάβω»⁶⁾· γνωρίζων λοιπὸν ὅτι ὅλα εἶχον ἐκπληρωθῆ, λέγει, «διψῶ», πάλιν ἐδῶ ἐκπληρῶν προφητείαν. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, σκέψου τὴν βδελυγμίαν τῶν εὕρισκομένων ἐκεῖ· διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἀπείρους ἐχθροὺς καὶ ἐπάθομεν ἀνεπανόρθωτα κακά, βλέποντες αὐτοὺς νὰ θανατώνωνται, τοὺς λυπούμεθα, αὐτοὶ ὅμως οὔτε ἔτσι συνεφιλιώθησαν μὲ αὐτόν, οὔτε ἔγιναν ἡμεροὶ μὲ τὰ ὅσα ἔβλεπον νὰ γίνωνται, ἀλλ' ἐγίνοντο περισσότερον θηρία καὶ ἠῦξανον τὴν εἰρηνείαν, καὶ προσφέροντες εἰς αὐτόν ὄξος μὲ σπόγγον, ἔτσι τὸν ἐπότιζον, ὅπως τὸ προσφέρουν αὐτὸ εἰς τοὺς καταδίκους, διότι καὶ τὸ ὕσσωπον διὰ τοῦτο ὑπάρχει. «Ἄφοῦ λοιπὸν τὸ ἔλαβε, λέγει· Τετέλεσται». Εἶδες ποῦ ὅλα τὰ κάμνει ἀτάραχος καὶ μὲ ἐξουσίαν; Καὶ αὐτὸ τὸ φανερώνει καὶ αὐτὸ ποῦ ἀκολουθεῖ. «Ὅταν δηλαδή ὅλα ἐτακτοποιήθησαν, «ἀφοῦ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν του» (διότι οὔτε αὐτὴ εἶχε καρφωθῆ), παρέδωσε τὸ πνεῦμα του», δηλαδή, ἐξέπνευσεν. Ἄν καὶ βέβαια ἡ τελευταία ἐκπνοὴ δὲν συμβαίνει μετὰ τὴν κλίσιν τῆς κεφαλῆς, ἐδῶ ὅμως συνέβη τὸ ἀντίθετον· διότι δὲν ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπειδὴ ἐξέπνευσε, πρᾶγμα ποῦ συμβαίνει μὲ ἡμᾶς, ἀλλὰ ἐξέπνευσεν, ὅταν ἔκλινε τὴν κεφαλὴν· μὲ ὅλα αὐτὰ ἔδειξεν ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι αὐτὸς ἦτο Κύριος τοῦ Πατρὸς.

3. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι πάλιν, ποῦ καταπίνουσι τὴν κάμηλον καὶ διῦλίζουν τὸν κώνωπα⁷⁾, ἂν καὶ διέπραξαν τόσον μεγάλο τόλμημα, ἐξετάζουν μὲ λεπτομέρειαν τὴν ἡμέραν·

τόλμημα, περὶ τῆς ἡμέρας ἀκριβολογοῦνται· «ἐπεὶ γὰρ Πα-
 ρασκευὴ ἦν λοιπόν, ἵνα μὴ μείνη ἐπὶ τοῦ σιαυροῦ τὰ σώματα,
 ἠρώτησαν τὸν Πιλᾶτον, ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη».
 Ὅρᾳς πῶς ἐστὶν ἰσχυρὸν ἡ ἀλήθεια; Δι' ὧν ἐκεῖνοι σπου-
 5 δάζουσι, διὰ τούτων ἡ προφητεία πληροῦται· ἀπὸ γὰρ τούτων
 ἑτέρα αὐτοῖς αὕτη προαναφώνησις λαμβάνει τέλος· ἐλθόν-
 τες γὰρ οἱ στρατιῶται, τῶν μὲν ἄλλων κατέαξαν τὰ σκέλη,
 τοῦ δὲ Χριστοῦ οὐκ ἔτι. Ἄλλ' ὅμως οὗτοι, χαριζόμενοι τοῖς
 Ἰουδαίοις, ἔνυξαν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν τῇ λόγχῃ, καὶ νεκρὸν
 10 τὸ σῶμα λοιπὸν ἐνέθριζον. Ὡ τῆς μιαρᾶς προαιρέσεως καὶ
 ἐναγοῦς! Ἄλλὰ μὴ θορυβηθῆς, μηδὲ κατηφήσης, ἀγαπητέ·
 ἃ γὰρ ἀπὸ πονηρᾶς ἔπρατιον γνώμης ἐκεῖνοι, ταῦτα τῇ ἀ-
 ληθείᾳ συνηγωνίζετο· προφητεία γὰρ ἦν καὶ ἐντεῦθεν, λέ-
 γουσα· «Ὁφονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
 15 ἀλλὰ καὶ τοῖς μέλλουσιν ἀπιστεῖν ἐγίνετο πίστεως ἀπόδειξις
 τὸ τολμηθέν, οἷον τῷ Θωμᾷ καὶ τοῖς κατ' ἐκεῖνον. Μετὰ
 δὲ τούτου καὶ μωσιήριον ἀπόρρητον ἐτελεῖτο· ἐξῆλθε γὰρ
 ὕδωρ καὶ αἷμα. Οὐχ ἀπλῶς δὲ οὐδὲ ὡς ἔτυχεν αὐταὶ ἐξῆλ-
 θον αἱ πηγαί, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων ἡ Ἐκκλησία
 20 συνέστηκε. Καὶ ἴσασιν οἱ μωσιαγωγούμενοι, δι' ὕδατος μὲν
 ἀναγεννώμενοι, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμενοι. Ἐν-
 τεῦθεν ἀρχὴν λαμβάνει τὰ μωσιήρια, ἵνα, διὰ προσίης τῷ
 φρικτῷ ποιηρίῳ, ὡς ἀπ' αὐτῆς πίνων τῆς πλευρᾶς, οὕ-
 τω προσίης.
 25 Καὶ τοῦτο ὁ ἑωρακῶς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθῆς ἐστὶν
 ἡ μαρτυρία αὐτοῦ· τουτέστιν, «οὐ παρ' ἑτέρων ἤκουσα, ἀλλ'
 αὐτὸς παρὼν εἶδον, καὶ ἀληθῆς ἐστὶν ἡ μαρτυρία». Εἰκότως·
 ὕβριν γὰρ γινομένην ἐξηγεῖται οὐ μέγα τι καὶ θαυμασιὸν
 ἐξηγεῖται, ἵνα ὑπαπτεύσης τὸν λόγον, ἀλλ' αὐτὸς, τὰ τῶν
 30 αἰρετικῶν ἀσφαλιζόμενος στόματα, καὶ τὰ μέλλοντα προανα-

8. Ἰω. 19, 32· 33.

9. Ἰω. 19, 37· Ζαχ. 12, 10.

10. Πρόκειται περὶ τοῦ Βαπτίσματος.

11. Πρόκειται περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

«Διότι, ἐπειδὴ πλέον ἦτο Παρασκευή, διὰ νὰ μὴ μείνουν τὰ σώματα ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον, διὰ νὰ θραύσουν τὰ σκέλη αὐτῶν». Βλέπεις πῶς εἶναι ἰσχυρὰ ἡ ἀλήθεια; Μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἐκεῖνοι διαπράττουν, μὲ αὐτὰ ἐκπληρώνεται ἡ προφητεία καθ' ὅσον μὲ αὐτὰς τὰς ἐνεργείας ἐκείνων ἄλλη προφητεία ἐκπληρώνεται διότι, ἀφοῦ ἦλθον οἱ στρατιῶται, τῶν μὲν δύο ληστῶν ἔθραυσαν τὰ σκέλη, τοῦ Χριστοῦ ὅμως ὄχι. Ἄλλ' ὅμως αὐτοί, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Ἰουδαίους, ἐτρύπησαν τὴν πλευράν του μὲ τὴν λόγχην καὶ νεκρὸν πλέον τὸ σῶμα τὸ ἐνύβριζον. Πῶ, πῶ, μιὰρὰ καὶ βδελυρὰ διάθεσις! Ἄλλὰ μὴ θορυβηθῆς, οὔτε νὰ στενοχωρηθῆς, ἀγαπητέ διότι, ἐκεῖνα ποὺ ἐκεῖνοι ἔπραττον ἀπὸ κακὴν πρόθεσιν, αὐτὰ ἀπέβαινον πρὸς ὄφελος τῆς ἀληθείας καθ' ὅσον καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν των ὑπῆρχε προφητεία ποὺ ἔλεγε· «Θὰ στρέψουν τὰ βλέμματά των πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἐκέντησαν»⁹. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ τὸ τόλμημα αὐτὸ ἔγινεν ἀπόδειξις πίστεως εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν, ὅπως δηλαδὴ εἰς τὸν Θωμᾶν καὶ τοὺς ὁμοίους μὲ ἐκεῖνον. Μαζὶ δὲ μὲ ὅλα αὐτὰ ἐτελεῖτο καὶ μυστήριον ἀπόρρητον διότι ἐξῆλθεν ὕδωρ καὶ αἷμα. Αὐταὶ δὲ αἱ πηγαι δὲν ἐδημιουργήθησαν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο συνεστήθη ἡ Ἐκκλησία. Καὶ τὸ γνωρίζουν ἐκεῖνοι ποὺ μετέχουν τῶν μυστηρίων, ἀναγεννώμενοι διὰ ὕδατος¹⁰ καὶ τρεφόμενοι δι' αἵματος καὶ σαρκός¹¹. Ἀπὸ ἐδῶ λαμβάνουν ἀρχὴν τὰ μυστήρια, ὥστε, ὅταν προσέρχεται εἰς τὸ φρικτὸν ποτήριον, νὰ προσέρχεται ἔτσι ὡσὰν νὰ πίνῃς ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλευράν.

«Καὶ δι' αὐτὸ ἔδωσε μαρτυρίαν ἐκεῖνος ποὺ τὸ εἶδε καὶ εἶναι ἀληθινὴ ἡ μαρτυρία του» δηλαδὴ, ἔδεν τὸ ἤκουσα ἀπὸ ἄλλους, ἀλλ' ὁ ἴδιος τὸ εἶδον, εὐρισκόμενος ἐκεῖ, καὶ ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινὴ. Πολὺ εὐλογαὶ διότι περιγράφει μίαν διαπραχθεῖσαν ὕβριν δὲν περιγράφει κάτι τὸ θαυμαστόν, ὥστε νὰ σοῦ δημιουργήσῃ ὑποψίαν ἢ περιγραφή, ἀλλ' ὁ ἴδιος, φράσεων τὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν καὶ προλέγων τὰ μελλοντικὰ μυστήρια καὶ διαβλέπων τὸν θη-

φωνῶν μυστήρια, καὶ τὸν ἐναποκείμενον αὐτοῖς καιοπιεύαι
 θησαυρόν, ἀκριβολογεῖται περὶ τοῦ συμβάντος. Πληροῦνται
 δὲ καὶ ἐκείνη ἢ προφητεία, διὸ «ὅσοι οὖν αὐτοῦ εὐ συνιρί-
 φουσιν». Εἰ γὰρ καὶ περὶ τοῦ παρ' Ἰουδαίοις ἀμνοῦ τοῦτο
 5 εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλήθειαν ὁ τύπος προέδραμε, καὶ ἐπὶ
 αὐτοῦ μαῖλλον ἐξέβη. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Προφήτην εἰς μέ-
 σον ἤγαγεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἑαυτὸν εἰς μέσον
 φέρον, οὐκ ἐδόκει ἀξιόπιστος εἶναι, παράγει τὸν Μωϋσέα,
 λέγων διὸ ἀπλῶς οὐδὲ τοῦτο ἐγίνετο, ἀλλ' ἄνωθεν προεγρά-
 10 φη. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον, διὸ «ὅσοι οὖν αὐτοῦ
 οὐ συνιρθήσεται». Καὶ πάλιν τῷ Προφήτῃ παρ' ἑαυτοῦ τὴν
 πίστιν παρέχει. Ταῦτα δὲ εἶπον φησὶν, ἵνα μάθητε διὸ πολ-
 λὴ ἢ συγγένεια τοῦ τύπου πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁρᾶς πόσῃ
 ποιεῖται σπουδὴν, ὥστε πιστευθῆναι τὸ δοκοῦν ἐπονείδισιν
 15 εἶναι, καὶ αἰσχύνῃ φέρον; Τὸ γὰρ καὶ εἰς νεκρὸν ὑδρῖσαι
 σῶμα τὸν σιραιιώτην, τοῦ σιαυρωθῆναι πολλῷ χεῖρον ἦν.
 Ἄλλ' ὁμῶς καὶ ταῦτα, φησὶν, εἶπον, καὶ μετὰ πολλῆς σπου-
 δῆς εἶπον, «ἵνα πιστεύσητε». Μηδεὶς τοίνυν ἀπιστεῖτω, μηδὲ
 αἰσχυνόμενος βλαπιέτω τὰ ἡμέτερα· τὰ γὰρ μάλιστα ἐπονεί-
 20 δισια δοκοῦντα εἶναι, ταῦτά ἐστι τὰ σεμνολογήματα τῶν ἡ-
 μετέρων ἀγαθῶν.

Μετὰ ταῦτα ἐλθὼν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας, μαθη-
 τῆς ὧν οὐ τῶν δώδεκα, ἀλλὰ τὸν ἑβδομήκοντα ἴσως (λοι-
 πὸν γὰρ νομίσαντες ἐσβέσθαι τὴν ὁργὴν τῷ σιαυρῷ, μετὰ
 25 ἀδείας προσήεσαν, καὶ τῆς κηδείας ἐπεμελοῦντο), προσελ-
 θὼν τοίνυν, παρὰ τοῦ Πιλάτου τὴν χάριν αἰτεῖ, καὶ δίδωσιν
 ἐκεῖνος. Τί γὰρ οὐκ ἔμελλεν; Συναντιλαμβάνεται αὐτῷ καὶ
 Νικόδημος, καὶ πολυτελῆ ποιεῖ τὴν ταφήν· ἔτι γὰρ ὡς ἐπὶ
 ἀνθρώπου διέκεντιο ψιλοῦ. Καὶ ταῦτα φέρουσιν ἀρώματα,
 30 ἃ μάλιστα τὸ σῶμα πέφυκεν ἐπὶ πολὺ διατηρεῖν, καὶ μὴ
 συγχωρεῖν ταχέως ἐνδιδόναι τῇ φθορᾷ, ὅπερ οὐδὲν μέγα

12. Ἰω. 19, 38· Ψαλμ. 33, 21.

13. Ἐξ. 12, 46· Ἀριθμ. 9, 12.

σαυρόν ποῦ ὑπάρχει εἰς αὐτά, περιγράφει μὲ ἀκρίβειαν τὸ συμβάν. Ἐκπληρώνεται δὲ καὶ ἐκείνη ἢ προφητεία, ὅτι «δὲν θὰ συντριψοῦν ὄστοῦν αὐτοῦ»¹². Διότι, ἂν καὶ ἐλέχθη αὐτὸ περὶ τοῦ ἀμνοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλήθειαν ὁ τύπος προελέχθη καὶ εὔρεν ἐφαρμογὴν περισσότερον εἰς αὐτὸ τὸ γεγονός. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν προφήτην ἀνέφε-
 ρεν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ, ἀναφέρων συνεχῶς τὸν ἑαυτὸν του, δὲν ἐφαίνετο νὰ εἶναι ἀξιοπίστος, ἀναφέρει τὸν Μωϋσέα, λέγων ὅτι, οὔτε αὐτὸ συνέβη τυχαῖα, ἀλλὰ προελέχθη εὐ-
 θὺς ἐξ ἀρχῆς. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ εἶχεν λεχθῆ, ὅτι «ὄστοῦν αὐτοῦ δὲν θὰ συντριβῆ»¹³. Καὶ πάλιν εἰς τὸν προ-
 φῆτην ἀποδίδει τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν γεγονότων ποῦ διη-
 γεῖται. Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπα, λέγει, διὰ νὰ μάθετε ὅτι εἶναι με-
 γάλῃ ἢ σχέσις τοῦ τύπου πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Βλέπετε πό-
 σην φροντίδα καταβάλλει, ὥστε νὰ γίνῃ πιστευτὸν ἐκεῖνο
 ποῦ θεωρεῖται ἐπονείδιστον καὶ ποῦ προξενεῖ ἐντροπὴν;
 Καθ' ὅσον καὶ τὸ νὰ ἐξυβρίσῃ ὁ στρατιώτης τὸ σῶμα, ἦτο
 πολὺ πιὸ χειρότερον ἀπὸ τὸ νὰ σταυρωθῆ. Ἄλλ' ὅμως καὶ
 αὐτά, λέγει, τὰ εἶπα, καὶ τὰ εἶπα μάλιστα μὲ πάρα πολλὴν
 προθυμίαν, «διὰ νὰ πιστεύσετε». Κανεῖς λοιπὸν νὰ μὴ ἀπι-
 στῆ, οὔτε ἀπὸ ἐντροπὴν νὰ βλάβῃ τὰ ἰδικὰ μας σεμνά·
 διότι ἐκεῖνα ποῦ θεωροῦνται τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀτιμωτικά,
 αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ καύχημα τῶν ἰδικῶν μας ἀγαθῶν.

«Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἦλθεν ὁ Ἰωσήφ ποῦ κατήγετο ἀπὸ
 τὴν Ἀριμαθίαν καὶ ἦτο μαθητῆς» ὄχι ἀπὸ τοὺς δώδεκα,
 ἀλλ' ἴσως ἀπὸ τοὺς ἐβδομήντα (διότι, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι
 ἔσβησε πλέον ἡ ὀργή των μὲ τὴν σταύρωσίν του, προσήρ-
 χοντο χωρὶς φόβον καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν κηδεῖαν),
 ἀφοῦ λοιπὸν προσῆλθε, ζητεῖ τὴν χάριν ἀπὸ τὸν Πιλᾶτον
 καὶ ἐκεῖνος τοῦ τὴν δίδει. Καὶ διατί νὰ μὴ τὸ ἔκαμνε;
 Τὸν βοηθεῖ καὶ ὁ Νικόδημος καὶ κάμνει πολυτελῆ ταφὴν·
 διότι ἀκόμη τὸν ἐθεωροῦσαν ἀπλὸν ἄνθρωπον. Καὶ πρὸς
 τὸν σκοπὸν αὐτὸν φέρουν ἀρώματα, ποῦ μάλιστα ἐκ φύ-
 σεως ἔχουν τὴν ιδιότητα νὰ διατηροῦν ἐπὶ πολὺν χρόνον
 τὸ σῶμα καὶ νὰ μὴ τὸ ἐπιτρέπουν ἀμέσως νὰ ὑποκύψῃ
 εἰς τὴν φθοράν, πρᾶγμα ποῦ ἔδειχνεν ὅτι δὲν ἐφαντάζοντο

περὶ αὐτοῦ φανταζομένων ἦν, πλὴν ἀλλὰ πολλὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείκνυτο. Πῶς δὲ οὐδεὶς τῶν δώδεκα προσῆλθεν, οὐκ Ἰωάννης, οὐ Πέτρος, οὐκ ἄλλος τις τῶν ἐπισήμων; Καὶ οὔτε τοῦτο κρούπει ὁ μαθητής. Εἰ γὰρ τὸν φόβον λέ-
5 γοι τις τῶν Ἰουδαίων, καὶ οὔτοι τῷ αὐτῷ κατείχοντο φόβῳ· καὶ γὰρ καὶ οὔτις ἦν, φησί, «κεκρουμένος διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων». Καὶ οὐκ ἔχει τις εἰπεῖν ὅτι τῷ σφόδρα αὐτῶν καταφρονεῖν τοῦτο ἐποίησε, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δεδοικώς, ὅμως προσῆλθεν. Ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ παρῶν καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀτυ-
10 ψύξαντα, οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησε. Τί οὖν ἐστίν; Ἐμοὶ δοκεῖ τῶν σφόδρα ἐπισήμων εἶναι (καὶ ἀπὸ τῶν ἐνταφίων δῆλοι), καὶ τῷ Πιλάτῳ δῆλος ὢν ὄθεν καὶ τὴν χάριν ἔλαβε. Καὶ ἐνταφιάζει λοιπόν, οὐχ ὡς κατὰδικον, ἀλλ' ὡς ἔθος τοῖς Ἰουδαίοις, πολυτελῶς ὡς μέγαν τινὰ καὶ θαυμασιόν.

15 4. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τοῦ καιροῦ συνείχοντο (ἐνάτης γὰρ ὥρας γενομένης τῆς τελευτῆς, εἶτα μεταξὺ τῷ Πιλάτῳ προσιόντων καὶ καθαιρούντων τὸ σῶμα εἰκὸς ἦν ἐσπέραν καταλαθεῖν, ἐν ἣ θέμις οὐκ ἦν ἐργάσασθαι), τιθέασιν αὐτὸν εἰς τὸ πλησίον μνημεῖον. Οἰκονομεῖται δὲ εἰς καινὸν αὐτὸν τεθῆναι
20 μνημεῖον, ἔνθα μηδεὶς ἐτέθη, ὥστε μὴ ἑτέρου τινὸς νομισθῆναι τὴν ἀνάστασιν γεγενῆσθαι, τοῦ μετ' αὐτοῦ κειμένου, καὶ ὥστε τοὺς μαθητὰς δυνηθῆναι μετ' εὐκολίας παραγενέσθαι, καὶ θειαὶς τῶν συμβάντων γενέσθαι, πλησίον ὄντος τοῦ τόπου, καὶ τῆς ταφῆς δὲ μάρτυρας εἶναι οὐκ αὐτοὺς μόνον,
25 ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐχθρούς· τὸ γὰρ σήμαντρα ἐπιθεῖναι τῷ τάφῳ, καὶ φύλακας ἐκεῖ παρακαθῆσθαι στρατιώτας, μαρτυρούντων

περί αὐτοῦ τίποτε τὸ ἀνώτερον, πλὴν ὅμως ἔδειχναν πολλήν φιλοστοργίαν. Πῶς ὅμως δὲν προσῆλθε κανένας ἀπὸ τοὺς δώδεκα, οὔτε ὁ Ἰωάννης, οὔτε ὁ Πέτρος, οὔτε κάποιος ἄλλος ἐπὶ τοὺς ἐπισήμους μαθητάς του; Καὶ οὔτε αὐτὸ τὸ ἀποκρύπτει ὁ μαθητής. Ἐὰν βέβαια ἤθελεν ἀναφέρει κάποιος τὸν φόβον ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, καὶ αὐτοὶ κατείχοντο ἀπὸ τὸν ἴδιον φόβον· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς ἦτο, λέγει, «κρυμμένος ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων». Καὶ δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ πάρα πολὺ περιφρόνησιν πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἂν καὶ ἐφοβεῖτο, ὅμως προσῆλθεν. Ὁ Ἰωάννης ὅμως ἂν καὶ εὕρισκετο τὴν ὥραν τοῦ σταυροῦ του καὶ τὸν εἶδε πού ἐξέπνευσε, δὲν ἔκαμε κάτι παρόμοιον. Διὰ ποίαν αἰτίαν λοιπόν; Ἐγὼ νομίζω ἐπειδὴ ἦτο ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἐπισήμους Ἰουδαίους (καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ ἐντάφια), καὶ ἐπειδὴ ἦτο καὶ γνωστός τοῦ Πιλάτου· διὰ τοῦτο ἄρα ἔλαβε καὶ τὴν χάριν. Καὶ τὸν ἐνταφιάζει πλέον αὐτόν, ὄχι ὡς κατάδικον, ἀλλ' ὅπως ὑπῆρχε συνήθεια εἰς τοὺς Ἰουδαίους, μὲ πολυτέλειαν ὡσὰν κάποιον μέγαν καὶ θαυμαστόν.

4. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπιέζοντο ἀπὸ τὸν χρόνον (διότι, ἀφοῦ ἀπέθανε περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν προσῆλθον εἰς τὸν Πιλάτον καὶ κατέβασαν τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν σταυρόν, φυσικὸν ἦτο νὰ τοὺς εὔρη ἢ ἐσπέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐργάζεται κανεὶς), τοποθετοῦν αὐτόν εἰς τὸ πλησίον μνημεῖον. Ρυθμίζεται δὲ ἀπὸ τὴν θεῖαν οἰκονομίαν ὥστε νὰ τοποθετηθῇ εἰς καινούργιον μνημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε τοποθετηθῇ κανεὶς ἄλλος, ὥστε νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ἀνεστήθη κάποιος ἄλλος νεκρός, πού ἦτο εἰς τὸν ἴδιον τάφον μαζὶ μὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ὥστε νὰ ἠμπορέσουν οἱ μαθηταὶ μὲ εὐκολίαν νὰ μεταβοῦν καὶ νὰ ἰδοῦν μὲ τὰ μάτια των τὰ συμβάντα, ἀφοῦ εὕρισκετο πλησίον ὁ τόπος καὶ ἦσαν μάρτυρες τῆς ταφῆς ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροί· διότι τὸ νὰ σφραγίσουν τὸν τάφον καὶ νὰ κάθωνται ἐκεῖ καὶ νὰ φυλάσσουν αὐτόν φύλακες, ἦσαν πράγματα πού ἐπιβεβαιώ-

ἦν τῇ ταφῇ· τῆς γὰρ ἀνασιάσεως οὐκ ἦτιον ὁμολογηθῆναι τοῦτο ἐσπούδακεν ὁ Χριστός. Διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ πολλὴν περὶ τούτου ποιοῦνται σπουδὴν, ὥστε δεῖξαι ὅτι ἐτελεύτησε· τὴν μὲν γὰρ ἀνάστασιν ὁ μετὰ ταῦτα ἅπας ἔμελλε θεβαιοῦν
5 χρόνος, ἐκείνη δέ, εἰ τότε συνεσκιάσθη, καὶ μὴ σφόδρα κατὰδηλος γέγονεν, ἔμελλε λυμαίνεσθαι τῷ τῆς ἀνασιάσεως λόγῳ. Οὐ τούτων δὲ μόνον ἔνεκεν τὸ ἐγγὺς τεθῆναι γέγονεν, ἀλλ' ὥστε καὶ ψευδῆ δειχθῆναι τὸν περὶ τῆς κλοπῆς λόγον.

«Τῇ δὲ μιᾷ τῶν Σαββάτων (τουτέστι, τῇ Κυριακῇ), ὄρθρου βαθέος, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶτ', καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου»· ἀνέστη μὲν γὰρ, καὶ τοῦ λίθου καὶ τῶν σημάτων ἐπικειμένων. Ἐπειδὴ δὲ ἐρχοῦν καὶ τοὺς ἄλλους πῆροσφορηθῆναι, ἀνοίγεται τὸ μνημεῖον μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ οὕτω πιστοῦται τὸ γεγονός. Τοῦτο
15 γοῦν καὶ τὴν Μαρίαν ἐκίνησε· πάνυ γὰρ περὶ τὸν διδάσκαλον φιλοστόργως ἔχουσα, ἐπειδὴ τὸ Σάββατον παρῆλθεν, οὐκ ἠνέσχετο ἡσυχάζειν, ἀλλ' ἦλθεν ὄρθρου βαθέος, ἀπὸ τοῦ τόπου παραμυθίαν τινα εὔρεϊν βουλομένη. Καὶ ἰδοῦσα τὸν τόπον, καὶ τὸν λίθον ἠρμένον, οὐκ εἰσῆλθεν, οὐδὲ διέκρυψεν,
20 ἀλλ' ἐπὶ τοὺς μαθητὰς ἔδραμεν ἀπὸ πολλοῦ τοῦ πόθου· ταῦτο γὰρ ἦν αὐτῇ τὸ σπουδαζόμενον, μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους μαθεῖν ἤθελε τί γέγονε τὸ σῶμα· καὶ γὰρ ὁ δρόμος τοῦτο ἐβούλειτο, καὶ τὰ ρήματα τοῦτο ἐμφαίνει «ἦραν» γὰρ, φησί, «τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ τεθείκασιν αὐτόν». Ὅρᾳς
25 πῶς οὐδέπω περὶ ἀνασιάσεως ἤδει τι σαφές, ἀλλ' ὧρει μετὰθεσιν γεγενῆσθαι τοῦ σώματος, καὶ ἀπλάστως πάντα

νουν τὴν ταφὴν· καθ' ὅσον ὁ Χριστὸς ἐφρόντισε νὰ ὁμολογηθῇ ὁ θάνατός του ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἀνάστασίν του. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ δείχνουν μεγάλην φροντίδα δι' αὐτό, ὥστε νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἀπέθανε· διότι τὴν μὲν ἀνάστασιν ἐπρόκειτο νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσῃ ὅλος ὁ χρόνος εἰς τὴν συνέχειαν, ἐνῶ ὁ θάνατός του, ἐὰν ἐπεσκιάζετο τότε καὶ δὲν ἐγίνετο πάρα πολὺ φανερός, ἐπρόκειτο νὰ βλάβῃ τὸν λόγον τῆς ἀναστάσεως. Τὸ νὰ τοποθετηθῇ δὲ ἐκεῖ κοντὰ δὲν ἀπέβη μόνον ὑπὲρ αὐτῶν τῶν γεγονότων, ἀλλ' ὥστε καὶ νὰ ἀποδειχθῇ ψευδὴς ἡ εἶδησις περὶ κλοπῆς τοῦ σώματός του.

«Κατὰ τὴν πρώτην δὲ ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος (δηλαδὴ τὴν Κυριακὴν), ἐνῶ ἦτο ἀκόμη ὄρθρος βαθύς, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶτὴ εἰς τὸ μνημεῖον καὶ βλέπει τὸν λίθον ἀφηρημένον ἀπὸ τὸ μνημεῖον»· δηλαδὴ ἀνεστήθη μὲν, ἀλλὰ ὁ λίθος καὶ αἱ σφραγίδες εὐρίσκοντο ἐπάνω εἰς τὸ μνημεῖον. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπρεπε καὶ οἱ ἄλλοι νὰ πληροφορηθοῦν τὴν ἀνάστασίν του, ἀνοίγεται τὸ μνημεῖον μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἔτσι ἐπιβεβαιώνεται τὸ γεγονός. Αὐτὸ βέβαια παρεκίνησε καὶ τὴν Μαρίαν· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔτρεφε πολλὴν φιλοστοργίαν διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ εἶχε περάσει τὸ Σάββατον, δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλ' ἦλθεν εἰς τὸ μνημεῖον πάρα πολὺ πρῶτὴ, θέλουσα νὰ εὔρη κάποιαν παρηγορίαν ἀπὸ τὸν τόπον. Καὶ ὅταν εἶδε τὸν τόπον καὶ τὸν λίθον ἀφηρημένον ἀπὸ τὸ μνημεῖον, δὲν εἰσῆλθε μέσα εἰς αὐτό, οὔτε ἔσκυψε διὰ νὰ ἰδῇ, ἀλλ' ἔτρεξε πρὸς τοὺς μαθητάς του παρακινουμένη ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀγάπην τῆς πρὸς αὐτόν· διότι αὐτὸ τὴν ἐνδιέφερε, νὰ μάθῃ δηλαδὴ ἀμέσως τί ἀπέγινε τὸ σῶμα· καθ' ὅσον εἰς αὐτὸ ἀπέβλεπε τὸ ὅτι ἔτρεξε πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ τὰ λόγια τῆς αὐτὸ φανερώνουν· διότι λέγει· «Ἐπῆραν τὸν Κύριόν μου καὶ δὲν γνωρίζω ποῦ ἔθεσαν αὐτόν». Βλέπεις πῶς ἀκόμη δὲν εἶχε σαφῆ γνῶσιν περὶ τῆς ἀναστάσεώς του, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι μετέφερον καὶ ἐτοποθέτησαν κάποιου ἄλλου τὸ σῶμα του καὶ μὲ εἰλικρίνειαν ὅλα τὰ ἀναγγέλλει εἰς τοὺς μαθητάς; Ὁ δὲ

ἀπαγγέλλει τοῖς μαθηταῖς; Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς οὐκ ἀπειρέ-
ρησε τὴν γυναῖκα ἐγκωμίου τηλικούτου, οὐδὲν αἰσχύνην ἐ-
νόμισε τὸ παρ' αὐτῆς αὐτοὺς μαθεῖν, προτιέρας ταῦτα διανυ-
κτερευούσης· οὕτω πανταχοῦ τὸ φιλάληθες αὐτοῦ διαλάμπει
5 τῶν τρόπων.

Ἐπεὶ οὖν ἦλθε, καὶ ταῦτα εἶπεν, ἀκούσαντες ἐκεῖνοι,
μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἐφίστανται τῷ μνημείῳ, καὶ θεω-
ροῦσι «τὰ ὀθόνια κείμενα», ὅπερ ἦν ἀνασιάσεως σημεῖον·
οὔτε γάρ, εἰ μειέθηκάν τινες, τοῦτο ἂν ἐποίησαν, τὸ σῶμα
10 γυμνώσαντες, οὔτε, εἰ ἔκλεψαν, τοῦτου ἂν ἐφρόντισαν, ὥστε
ἄραι τὸ σουδάριον καὶ ἐντυλίξαι, καὶ θεῖναι «εἰς ἓνα τόπον»,
ἀλλὰ πῶς; Ὡς εἶχεν, ἔλαβον ἂν τὸ σῶμα. Διὰ γὰρ τοῦτο,
προλαβὼν ὁ Ἰωάννης φησὶν ὅτι σμύρνη συνειάφη πολλῇ,
ἢ μολύβδου οὐχ ἦτιον συγκολλᾷ τῷ σώματι τὰ ὀθόνια, ἵνα,
15 ὅταν ἀκούσης ὅτι τὰ σουδάρια ἔκειτο ἰδίᾳ, μὴ ἀνάσχη τῶν
λεγόντων ὅτι ἐκλάπη· οὐ γὰρ οὕτως ἀνόητος ἦν ὁ κλέπιων,
ὡς περὶ προᾶγμα περιττὸν τοσαύτην ἀναλίσκειν σπουδῆν. Τίνος
γὰρ ἔνεκεν τὰ σουδάρια ἠφίει; πῶς δὲ ἂν ἔλαθε τοῦτο ποιῶν;
Καὶ γὰρ πολὺν εἰκὸς ἦν αὐτὸν ἀναλῶσαι χρόνον, καὶ κατὰ
20 φωρον γενέσθαι μέλλοντα καὶ βραδύνοντα.

Τί δήποτε δὲ καὶ χωρὶς τὰ ὀθόνια κεῖται, «καὶ τὸ σου-
δάριον χωρὶς ἐντυλιγμένον»; Ἴνα μάθης ὅτι οὐκ ἦν σπεν-
δότιων, οὐδὲ θορυβουμένων τὸ προᾶγμα, τὸ χωρὶς μὲν ἐκεῖνα.
χωρὶς δὲ ταῦτα ἐνθεῖναι καὶ ἐντυλίξαι. Ἀπὸ τούτου τῆ ἀ-
25 νασιάσει ἐπίσειενσαν. Διὰ τοῦτο μετὰ ταῦτα αὐτοῖς φαίνεται ὁ
Χριστός, ἀπὸ τῆς ὄψεως πισιωθεῖσιν. Ὅρα γοῦν καὶ ἐν-
ταῦθα τὸ αἴτιον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, πῶς τὴν ἀκριβείαν τῆς

14. Σουδάριον· πλατεῖα λωρὶς λευκῆς σενδόνης, ποὺ ἐχρησίμευε διὰ τὴν περιτύλιξιν τῆς κεφαλῆς τῶν νεκρῶν.

εὐαγγελιστῆς δὲν ἐστέρησε τὴν γυναῖκα ἀπὸ ἓνα τόσον μεγάλο ἐγκώμιον, οὔτε ἐθεώρησεν ἐντροπὴν τὸ νὰ πληροφορηθοῦν αὐτοὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνάστασίν του, πού, Ξαγρυπνοῦσα, εἶδε πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς τὰ γεγονότα· ἔτσι παντοῦ διαλάμπει ἢ φιλαλήθεια τοῦ χαρακτῆρος του.

“Ὅταν λοιπὸν ἦλθε καὶ εἶπεν αὐτά, μόλις τὰ ἤκουσαν ἐκεῖνοι, μὲ πολλὴν βιασύνην ἔρχονται εἰς τὸ μνημεῖον καὶ βλέπουν «τὰ σενδόνια νὰ εὐρίσκωνται ἐκεῖ», πρᾶγμα πού ἦτο δεῖγμα τῆς ἀναστάσεώς του· διότι, οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κάμουν αὐτό, ἐὰν κάποιος μετέθετον τὸ σῶμα, νὰ γυμνώσουν δηλαδὴ τὸ σῶμα, οὔτε ἐὰν τὸν ἔκλεπτον, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φροντίσουν νὰ ἀφαιρέσουν τὸ σουδάριον¹⁴ καὶ νὰ τὸν περιτυλίξουν καὶ πάλιν καὶ νὰ τοποθετήσουν τὸ σῶμα του «εἰς κάποιον τόπον», ἀλλὰ τί θὰ ἔκαμνον; Θὰ ἔπαιρναν τὸ σῶμα ὅπως ἦτο. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προλαμβάνει ὁ Ἰωάννης καὶ λέγει ὅτι ἐτάφη μὲ πολλὴν σμύρναν, πού συγκολλᾷ ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν μόλυβδον τὰ σενδόνια μὲ τὸ σῶμα, ὥστε, ὅταν ἀκούσης ὅτι τὰ σουδάρια εὐρίσκοντο ἐκεῖ χωρὶς τὸ σῶμα, νὰ μὴ ἀνεχθῆς τὰ λεγόμενα ὅτι ἐκλάπη· διότι δὲν θὰ ἦτο τόσον ἀνόητος ὁ κλέπτης, ὥστε νὰ δείχνῃ τόσην φροντίδα διὰ ἓνα περιττὸν πρᾶγμα. Διότι διατί θὰ ἄφηνε τὰ σουδάρια; πῶς δὲ θὰ διέφευγε τὴν προσοχὴν τῶν φρουρῶν πράττων αὐτό; Καθ’ ὅσον πολὺ φυσικὸν ἦτο νὰ δαπανήσῃ χρόνον καὶ νὰ συλληφθῇ ἐπ’ αὐτοφώρῳ μὲ τὸ νὰ χάνῃ ἄσκοπα τὸν χρόνον του καὶ νὰ ἐπιβραδύνη.

Καὶ διατί τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖ χωριστὰ τὰ σενδόνια «καὶ τὸ σουδάριον εὐρίσκεται τυλιγμένον ξεχωριστά»; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸ δὲν ἦτο ἐνέργεια ἀνθρώπων πού ἐβιάζοντο καὶ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ ταραχὴν, τὸ νὰ θέσουν ξεχωριστὰ τὰ σενδόνια τυλιγμένα καὶ ξεχωριστὰ τὰ σουδάρια. Ἀπὸ αὐτὸ ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός, ἀφοῦ εἶχον βεβαιωθῆ μὲ τὰ ἴδια τὰ μάτια των. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸ ἀκόμπαστον τοῦ εὐαγγελιστοῦ, πῶς δηλαδὴ ἀποδίδει εἰς τὸν Πέτρον τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐρεύνης.

ἐρεῦνης τῷ Πέτρῳ μαρτυρεῖ. Προφθάσας γὰρ αὐτόν, καὶ ἰδὼν τὰ ὀνότια κείμενα, οὐδὲν πλέον πολυπραγμονεῖ, ἀλλ' ἀφίσταται· ἐκεῖνος δὲ ὁ θερμὸς, ἐνδοτιέρω γενόμενος, ἅπαντα καιώπιευσεν ἀκριβοῶς, καὶ τι πλέον εἶδε, καὶ τότε οὐ-
 5 τος ἐπὶ τῇ θέᾳ παρεκλήθη· μετὰ γὰρ ἐκεῖνον εἰσελθόν, τὰ ἐντάφια εἶδε κείμενα καὶ διηρημένα· τὸ γὰρ διελεῖν, καὶ χωρὶς μὲν τοῦτο, χωρὶς δὲ ἐκεῖνο θεῖναι ἐλίξαντα, τινὸς ἦν μετ' ἐπιμελείας ποιῶντος, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχε θορυβουμένου.

5. Σὺν δέ, ὅταν ἀκούσης ὅτι γυμνὸς ὁ Δεσπότης ἀνέστη,
 10 παῦσαι τῆς πρὸς τὴν κηδείαν μανίας· τί γὰρ βούλεται ἡ περιττὴ αὕτη δαπάνη καὶ ἀνόνητος, πολλὴν μὲν φέρουσα τοῖς κηδεύουσι ζημίαν, τῷ δὲ ἀπελθόντι κέρδος οὐδέν, ἀλλά, εἰ χρὴ τι εἰπεῖν, καὶ βλάβην; Ἡ γὰρ πολυτέλεια τῆς ταφῆς τυμβωρυχίας αἰτία γέγονε πολλάκις, καὶ γυμνὸν καὶ ἄταφον
 15 ἐποίησεν ἐρριφθαι τὸν ἐπιμελῶς ταφέντα. Ἀλλ' ὦ τῆς κενοδοξίας! πόσῃ καὶ ἐν τῷ πένθει τὴν τυραννίδα ἐπιδείκνυται, πόσῃ τὴν ἄνοιαν! Πολλοὶ γοῦν, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, τὰς λεπτὰς ἐκεῖνας ὀθόνας διατειμόντες, καὶ πολλῶν τῶν ἀρωμάτων ἐμπλήσαντες, ὥστε διπλῇ γενέσθαι τοῖς ἐπηρεάζουσιν
 20 ἄχρησια, οὕτω τῇ γῆ παραδεδώκασι. Ταῦτ' οὖν οὐ μαινομένων; ταῦτ' οὐ παραπαιόντων; φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ πάλιν αὐτὴν ἀφανίζεω; Ναι, φησὶν ἵνα μετὰ ἀσφαλείας κένηται παρὰ τῷ νεκρῷ, ταῦτα πάντα μηχανώμεθα. Τί οὖν; ἂν οἱ τυμβωρύχοι μὴ λάβωσιν, οἱ σῆτες οὐ λήφονται καὶ οἱ
 25 σκώληκες; Τί δέ; ἂν οἱ σῆτες καὶ οἱ σκώληκες μὴ λάβωσιν, ὁ χορὸς καὶ ὁ ἰχθὺς σῆκ ἀπολεῖ; Θῶμεν δὲ μὴ τυμβωρύ-

Διότι ἄν και ἔφθασε πρὶν ἀπὸ τὸν Πέτρον και εἶδε τὰ σενδόνια νὰ εὐρίσκωνται ἐκεῖ, δὲν ἀσχολεῖται ἐπὶ πλέον μὲ αὐτά, ἀλλὰ σταματᾷ ὡς ἐκεῖ· ἐκεῖνος ὁμως ὁ θερμός, εἰσελθὼν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μνημείου, ἐξήτασεν ὅλα μὲ λεπτομέρειαν και εἶδε κάτι περισσότερον, και τότε παρηγορήθη μὲ ἐκεῖνα ποῦ εἶδε· διότι εἰσῆλθε μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον και εἶδε τὰ ἐντάφια κείμενα ἐκεῖ και χωριστὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλον· τὸ νὰ τὰ χωρίσῃ δηλαδὴ κάποιος και νὰ τὰ θέσῃ τὸ ἓνα χωριστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλον, ἀφοῦ τὰ τυλίξῃ ἐκ νέου, ἦτο ἐνέργεια κάποιου ποῦ τὴν ἔκαμε μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν και ὄχι τυχαῖα και μὲ ταραχὴν.

5. Σὺ ὁμως, ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ὁ Κύριος ἀνέστη γυμνός, σταμάτησε τὴν μανίαν διὰ τὴν κηδεῖαν· διότι τί θέλει αὐτὴ ἢ περιττὴ και ἀνώφελος δαπάνη, ποῦ προξενεῖ πολλὴν μὲν ζημίαν εἰς ἐκείνους ποῦ κάμνουν τὴν κηδεῖαν, εἰς ἐκεῖνον δὲ ποῦ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν ζωὴν καμμίαν ὠφέλειαν, ἀλλὰ, ἐὰν πρέπει νὰ εἰποῦμεν κάτι, και βλάβην; Διότι ἡ πολυτέλεια τῆς ταφῆς ἀπέβη πολλές φορὲς ἀφορμὴ τυμβωρυχίας και ἔγινεν αἰτία νὰ ριφθῇ γυμνός και ἄταφος ἐκεῖνος ποῦ ἐτάφη μὲ τόσῃν ἐπιμέλειαν. Ἄλλὰ πόσον μεγάλη ματαιοδοξία! πόσον δεικνύει και τὴν τυραννίδα εἰς τὸ πένθος και πόσον τὴν ἀνοησίαν! Πολλοὶ βέβαια, διὰ νὰ μὴ συμβῇ αὐτό, διασχίζοντες τὰ λεπτὰ ἐκεῖνα σενδόνια, και γεμίζοντες αὐτὰ μὲ πολλὰ ἀρώματα, ὥστε εἰς διπλοῦν νὰ γίνουιν ἄχρηστα εἰς τοὺς τυμβωρύχους, ἔτσι παραδίδουιν εἰς τὴν γῆν τὸ νεκρὸν. Αὐτὰ λοιπὸν δὲν εἶναι γνωρίσματα μανιακῶν; αὐτὰ δὲν εἶναι δείγματα ἀνθρώπων ποῦ ἐνεργοῦν ἐσφαλμένα; νὰ ἐπιδεικνύουιν φιλοτιμίαν και πάλιν νὰ ἀφανίζουιν αὐτὴν; Ναί, λέγει· ὅλα αὐτὰ τὰ μηχανευώμεθα διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλῆ τὰ ὅσα θάπτονται μαζί μὲ αὐτοὺς. Τί λοιπὸν; ἄν οἱ τυμβωρύχοι δὲν τὰ λάβουιν, δὲν θὰ τὰ φάγουιν ὁ σκόρος και τὰ σκωλήκια; Τί δέ; ἄν ὁ σκόρος και τὰ σκωλήκια δὲν τὰ φάγουιν, δὲν θὰ τὰ καταστρέψῃ ὁ χρόνος και ἡ σῆψις; Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ ὅσα τοποθετοῦνται εἰς τοὺς νεκροὺς δὲν τὰ ἐξαφανίζουιν οὔτε οἱ τυμβωρύχοι, οὔτε ὁ σκόρος, οὔτε τὰ σκωλήκια,

χους, μὴ σῆτας, μὴ σκώληκας, μὴ χρόνον, μὴ ἄλλο μηδὲν
 δαπανᾶν τὰ κείμενα, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ἀνέπαφον εἶναι μέ-
 χρι τῆς ἀνασιτάσεως, καὶ αὐτὰ δὴ ταῦτα καινὰ καὶ νεοπα-
 γῆ καὶ λεπιά τηρεῖσθαι, ἵ πλεον ἐντεῦθεν τοῖς ἐπελθούσι
 5 γίνεται, ὅταν γυμνὸν μὲν τὸ σῶμα ἐγείρηται, ταῦτα δὲ ἐν-
 ταῦθα μένη, καὶ μηδὲν ἡμᾶς ὠφελῆ πρὸς τὰς εὐθύνας ἐ-
 κείνας;

Τίνος οὖν ἔνεκεν, φησί, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονε; Μό-
 λισια μὲν μὴ παράβαλλε ταῦτα τοῖς ἀνθρωπίνοις (ἐπεὶ καὶ
 10 μύρον ἐξέχεεν ἢ πόρνη ἐπὶ τοὺς ἁγίους πόδας ἐκείνου), εἰ
 δὲ χρὴ καὶ περὶ τούτων εἰπεῖν, πρῶτον μὲν οὐκ εἰδότεων
 τὸν περὶ ἀνασιτάσεως λόγον τῶν ποιούντων ταῦτα ἐγίνετο
 (διὰ τοῦτο φησι «Καθὼς ἔθος ἦν τοῖς Ἰουδαίοις»: οὐ γὰρ
 τῶν δώδεκα ἦσαν οἱ τὸν Χριστὸν τιμήσαντες, ἀλλ' ἐκεῖνοι
 15 οἱ μὴ σφόδρα αὐτὸν τιμῶντες. Οἱ γοῦν δώδεκα οὐχ οὕτως
 αὐτὸν εἰμίμων, ἀλλὰ θανάτω καὶ σφαγῆ, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐ-
 τοῦ κινδύνοις: ἦν μὲν γὰρ καὶ ἐκείνη τιμὴ, πολλῶ δὲ ἐλάτι-
 των ταύτης, ἧς εἶπον): ἄλλως δέ, ὅπερ ἔφθην εἰπών, περὶ
 ἀνθρώπων ἡμῖν ὁ λόγος νῦν, τότε δὲ ταῦτα περὶ τὸν Δεσπό-
 20 τιν ἐγίνετο. Καὶ ἵνα μάθῃς διὰ τούτων οὐδεὶς τῶ Χριστοῦ
 λόγος, εἶπε, «Πεινῶντιά με εἶδετε, καὶ ἐθρέφατε· καὶ δι-
 ψῶντα, καὶ ἐποίησατε· καὶ γυμνόν, καὶ περιεβάλετε», καὶ
 οὐδαμοῦ· εἶπε, 'Καὶ τεθνεῶτα, καὶ ἐθάψατε'. Καὶ ταῦτα
 λέγω, οὐ ταφὴν ἀναιρῶν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὴν ἀσωτίαν ἐκ-
 25 κόπιων καὶ τὴν ἄκαιρον φιλοτιμίαν· τὸ γὰρ πάθος, φησί,
 καὶ ἡ ὀδύνη, καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀπελθόντα συμπάθεια ταῦτα
 πείθει. Οὐκ ἔσι ταῦτα συμπαθείας τῆς πρὸς τὸν ἀπελθόντα,
 ἀλλὰ κενοδοξίας· ἐπεὶ, εἰ θούλει συναλγῆσαι τῶ τεθνηκότι,
 δείκνυμί σοι ἑτέραν ὁδὸν κηδείας, καὶ διδάσκω σε ἱμάτια
 30 τιθέναι, τὰ συνανιστάμενα αὐτῶ, καὶ λαμπρὸν ἀποφαίροντα·

οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα μένει ἀνέπαφον μέχρι τῆς ἀναστάσεως, καὶ βέβαια καὶ αὐτὰ διατηροῦνται καινούργια καὶ νεοκατασκευασμένα καὶ λεπτά· τί ἐπὶ πλέον κερδίζουν οἱ φεύγοντες ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, ὅταν τὸ μὲν σῶμα ἐγείρεται γυμνὸν αὐτὰ δὲ μένουν ἐδῶ καὶ δὲν μᾶς ὠφελοῦν ὡς πρὸς τίποτε διὰ τὰς εὐθύνας ἐκείνας ποῦ θὰ μᾶς ζητηθοῦν ἐκεῖ;

Διατί λοιπὸν, λέγει, συνέβη αὐτὸ εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Χριστοῦ; Κατὰ πρῶτον βέβαια μὴ συγκρίνης αὐτὰ μὲ τὰ ἀνθρώπινα (διότι καὶ μύρον ἔχυσεν ἢ πόρνη ἐπάνω εἰς ἐκεῖνα τὰ ἅγια πόδια), ἐὰν ὅμως πρέπει καὶ δι' αὐτὰ νὰ ὁμιλήσωμεν, πρῶτον μὲν αὐτὰ ἔγιναν ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον ἐκεῖνοι ποῦ τὰ ἔκαμαν αὐτὰ τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως· (διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅπως ὑπῆρχε συνήθεια εἰς τοὺς Ἰουδαίους»· διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἐτίμησαν τὸν Χριστὸν δὲν ἦσαν ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητὰς του, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποῦ ἐτιμοῦσαν αὐτὸν ὄχι πάρα πολύ. Οἱ δώδεκα βέβαια δὲν ἐτιμοῦσαν αὐτὸν ἔτσι, ἀλλὰ μὲ θάνατον καὶ σφαγὴν, καὶ τοὺς κινδύνους ὑπὲρ αὐτοῦ· ἦτο βέβαια καὶ ἐκείνη τιμὴ, ἀλλὰ πολὺ πιὸ κατωτέρα ἀπὸ αὐτὴν ποῦ ἀνέφερα)· ἐξ ἄλλου δέ, ὅπως προανέφερα, τῶρα ὁ λόγος μας εἶναι διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ τότε αὐτὰ ἐγίνοντο διὰ τὸν Κύριον. Καὶ διὰ νὰ μάθης ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν κάμνει κανένα λόγον περὶ αὐτῶν, εἶπε· «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καὶ μὲ ἐθρέψατε· διψασμένον καὶ μὲ ἐποτίσατε· γυμνὸν καὶ μὲ ἐνδύσατε»¹⁵ καὶ πουθενὰ δὲν εἶπε, ἰκαί πεθαμένον καὶ μὲ ἐθάψατε'. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ καταργήσω τὴν ταφήν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσω τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν ἄκαιρον φιλοδοξίαν· διότι, λέγει, αὐτὰ τὰ παρακινουῦν τὸ πάθος καὶ ἡ ὀδύνη καὶ ἡ συμπάθεια πρὸς τὸν ἀπελθόντα. Δὲν εἶναι αὐτὰ δείγματα συμπαθείας πρὸς τὸν ἀπελθόντα, ἀλλὰ ματαιοδοξίας· διότι, ἐὰν θέλῃς νὰ δείξης συμπόνια διὰ τὸν ἀποθανόντα, σοῦ δείχνω ἄλλην ὁδὸν κηδείας καὶ σὲ συμβουλεύω νὰ τὸν ἐνδύῃς μὲ ἐνδύματα ποῦ ἀνασταίνονται μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ τὸν καθιστοῦν λαμπρόν· διότι αὐτὰ τὰ ἐνδύματα οὔτε ἀπὸ τὸν

ταῦτα γὰρ τὰ ἱμάτια οὔτε ὑπὸ σιτῶν ἀναλίσκονται, οὔτε ὑπὸ χρόνον δαπανᾶται, οὔδὲ ὑπὸ τυμβωρῶν κλέπεται.

Ποῖα δὲ ταῦτά ἐστιν; Ἡ τῆς ἐλεημοσύνης περιβολή· αὕτη γὰρ μετ' αὐτοῦ ἀνίσταται ἢ σιολή· ἐλεημοσύνης γὰρ σφραγίς
 5 μετ' αὐτοῦ. Ἀπὸ τούτων λάμπουσι τῶν ἱματίων οἱ τότε ἀκούοντες· «Πεινῶνά με ἐθρέψατε». Ταῦτα ἐπισήμους ποιεῖ, ταῦτα περιφανεῖς, ταῦτα ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησι· τὰ δὲ νῦν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ δαπάνη σιτῶν, καὶ τράπεζα σκολήκων. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κηδεύειν κωλύων, ἀλλὰ μετὰ συμμετρίας
 10 τοῦτο ποιεῖν, ὥστε σκέπειν τὸ σῶμα, καὶ μὴ γυμνὸν παραδιδόναι τῇ γῆ· εἰ γὰρ ζῶντας μηδὲν ἔχειν πλέον κελεύει, ἀλλ' ἢ σκέπασμα, πολλῶ μᾶλλον τελευτήσαντας· οὐ γὰρ οὔτω τελευτηκῶς τὸ σῶμα δεῖται ἱματίων, ὡς ζῶν καὶ ἐμπνέον· ζῶντες μὲν γάρ, καὶ ψύχους ἕνεκεν καὶ εὐσχημοσύνης δεό-
 15 μεθα τῆς τῶν ἱματίων περιβολῆς, τελευτήσαντες δέ, τούτω· μὲν οὐδενὸς ἕνεκεν, ἵνα δὲ μὴ γυμνὸν κέηται τὸ σῶμα, δεόμεθα τῶν ἐνταφίων, καὶ πρὸ τῶν ἐνταφίων δὲ ἔχομεν κίλυμμα κάλλιστον τὴν γῆν, καὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν σωμάτων φύσει πρεπωδέστερον. Εἰ τοίνυν, ἔνθα ἰσοαῦται χρεῖται, οὐδὲν δεῖ
 20 περιτιτὸν ἐπιζητεῖν πολλῶ μᾶλλον, ἔνθα οὐ ἰσοαύτη ἢ ἀνάγκη, ἄκαιρος ἢ φιλοτιμία.

6. Ἄλλ' οἱ ὀρώντες γελάσσονται, φησί. Μάλιστα μὲν, κἂν ἢ τις ὁ γελῶν, οὐ πολὺν δεῖ ποιεῖσθαι λόγον τοῦ οὔτω σφόδρα ἀνοηταίνοντος, νυνὶ δὲ πολλοὶ οἱ θαυμάζοντες μᾶλλον, καὶ τὴν
 25 φιλοσοφίαν δεχόμενοι τὴν ἡμετέραν· γέλωτος γὰρ ἄξια τῷ ταῦτα, ἀλλ' ἃ ποιοῦμεν νῦν, ὀδυρόμενοι, πενθοῦντες, συγκατο-

σκόρον φθείρονται οὔτε ἀπὸ τὸν χρόνον καταστρέφονται, οὔτε ἀπὸ τυμβωρύχους κλέπονται.

Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτά; Ἡ ἐνδυμασία τῆς ἐλεημοσύνης· διότι αὐτὴ ἢ στολὴ ἀνασταίνεται μαζὶ μὲ αὐτόν· καθ' ὅσον ἢ σφραγὶς τῆς ἐλεημοσύνης εἶναι μαζὶ μὲ αὐτόν. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐνδύματα λάμπουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀκούσουν τότε· «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καὶ μὲ ἐθρέψατε»¹⁶. Αὐτὰ τοὺς καθιστοῦν σπουδαίους, αὐτὰ περιφανεῖς, αὐτὰ ἀσφαλεῖς, ἐνῶ τὰ ὅσα γίνονται τώρα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ πράγματα ποὺ δαπανῶνται ὑπὸ τοῦ σκόρου καὶ τράπεζα σκωλήκων. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω νὰ κηδεύετε τοὺς νεκρούς, ἀλλὰ νὰ τὸ κάμνετε αὐτὸ μὲ μέτρον, ὥστε νὰ καλύπτετε τὸ σῶμα καὶ ὄχι νὰ τὸ παραδίδετε γυμνὸν εἰς τὴν γῆν· διότι ἐὰν παραγγέλη ἐν ὄσῳ ζῶμεν νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε ἐπὶ πλέον, παρὰ σκέπασμα, πολὺ περισσότερον ὅταν ἀποθάνωμεν· καθ' ὅσον τὸ σῶμα δὲν ἔχει τόσον ἀνάγκην ἀπὸ ἐνδύματα ὅταν εἶναι νεκρόν, ὅσον ὅταν ζῆ καὶ ἀναπνέῃ· διότι ἐν ὄσῳ ζῶμεν χρειαζόμεθα τὰ ἐνδύματα καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐπρεπείας, ὅταν ὅμως ἀποθάνωμεν, διὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὰ χρειαζόμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μένη γυμνὸν τὸ σῶμα, ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ ἐντάφια, καὶ πρὸ τῶν ἐνταφίων δὲ ἔχομεν ἄριστον κάλυμμα τὴν γῆν καὶ ποὺ ταιριάζει πολὺ περισσότερον εἰς τὴν τέτοιαν φύσιν τῶν σωμάτων. Ἐὰν λοιπὸν, ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχουν τόσαι ἀνάγκαι, δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητοῦμεν τίποτε τὸ περιττόν, πολὺ περισσότερον, ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶναι τόση ἢ ἀνάγκη, εἶναι ἄκαιρος ἢ φιλοδοξία.

6. Ἀλλά, λέγει, ἐκεῖνοι ποὺ θὰ βλέπουν θὰ γελάσουν. Κατὰ πρῶτον μὲν, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχη κάποιος ποὺ νὰ γελά, δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζωμεν καὶ πολὺ ἐκεῖνον ποὺ δείχνει τόσον μεγάλην ἀνοησίαν, ἐνῶ τώρα εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ θαυμάζουν μᾶλλον καὶ δέχονται τὴν ἰδικὴν μας κατ' αὐτόν τὸν τρόπον φιλοσοφημένην ἀντιμετώπισιν τοῦ πράγματος· διότι διὰ γέλια δὲν εἶναι αὐτά, ἀλλ' ἐκεῖνα ποὺ κάμνομεν τώρα, ποὺ θρηνοῦμεν, πενθοῦμεν καὶ θά-

ρύτιοντες ἑαυτοὺς τοῖς ἀπελθούσι. Ταῦτα καὶ γέλωτος καὶ
 κολάσεως ἄξια, τὸ δὲ φιλοσοφεῖν καὶ ἐν τούτοις καὶ ἐν τῇ
 τῶν ἱματίων συμμειρία, στεφάνους καὶ ἐπαίνους ἡμῖν προ-
 ξενεῖ, καὶ πάντες ἡμᾶς κροτήσουσι, καὶ θαυμάσονται τοῦ Χρι-
 5 στοῦ τὴν δύναμιν, καὶ ἔροῦσι· Βαβαί, πόση ἡ τοῦ σιαυρω-
 θέντιος ἰσχὺς! ἔπεισε τοὺς ἀπολλυμένους καὶ φθειρομένους
 διτι οὐκ ἔστι θάνατος ὁ θάνατος· οὐ τοίνυν τὰ τῶν ἀπολλυ-
 μένων ποιοῦσιν, ἀλλὰ τὰ τῶν προπεμπόντων εἰς ἀποδημίαν
 ἀμείνω. Ἔπεισεν αὐτοὺς διτι τὸ σῶμα τὸ φθαρόν τοῦτο
 10 καὶ γήινον ἱμάτιον ἐνδύσεται, τῶν σηρικῶν καὶ χρυσοπάσιων
 πολὺ λαμπρότερον, τὴν ἀφθαροσίαν. Διὸ περ οὐδὲ πολλὴν περὶ
 τὴν ταφήν ποιοῦνται σπουδὴν, ἀλλ' ἐντάφιον ἡγοῦνται θαυ-
 μασιόν, βίον ἐνάρετον. Ταῦτα, ἂν φιλοσοφοῦντας ἴδωσιν,
 ἔροῦσιν· ἂν δὲ κατακαμπισμένους, γυναικιζομένους, χοροὺς
 15 περιῖσιτώντας θρηγουσῶν γυναικῶν, γελᾶσονται, καὶ κωμω-
 δήσουσι, καὶ μυρία κατηγορήσουσι, διασύροντες τὴν εἰκὴ δα-
 πάνην, τὴν ματαιοπονίαν καὶ γὰρ ταῦτα ἀκούομεν κατηγο-
 ρούντων πάντων. Καὶ μάλα εἰκότως· ποίαν γὰρ ἔξοχεν ἀ-
 πολογίαν, διταν τὸ μὲν σῶμα εἰς ἰχώρας καὶ σκώληκας δα-
 20 πανώμενον καλλωπίζωμεν, τὸν δὲ Χριστὸν περιορῶμεν δι-
 ψῶντα, γυμνὸν περιῖόντα καὶ ξένον;

Πανοσώμεθα τοίνυν τῆς ματαίας ταύτης σπουδῆς· κη-
 δεύσωμεν τοὺς ἀπελθόντας, ὡς καὶ ἡμῖν καὶ ἐκείνοις συμ-
 φέρει πρὸς δόξαν Θεοῦ· πολλὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελέσωμεν
 25 ἐλεημοσύνην· συμπέμφωμεν αὐτοῖς ἐφόδια κάλλιστα· εἰ γὰρ
 μνήμη θαυμασιῶν ἀνδρῶν τειλενυτηκότων προσέτι τῶν ζών-
 των («ὑπερασπιῶ», γὰρ, φησί, «τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμέ
 καὶ διὰ Δαυὶδ τὸν παῖδά μου»), πολλῶ μᾶλλον ἐλεημοσύνη

πτομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μαζί με τοὺς νεκρούς. Αὐτὰ εἶναι ἄξια καὶ διὰ γέλια καὶ διὰ τιμωρίαν, ἐνῶ τὸ νὰ δείχνωμεν τέτοιαν φιλοσοφικότητα καὶ εἰς αὐτὰ καὶ εἰς τὴν εὐπρεπῆ ἐνδυμασίαν, μᾶς παρέχει στεφάνους καὶ ἐπαίνους καὶ ὅλοι θὰ μᾶς χειροκροτήσουν καὶ θὰ θαυμάσουν τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ θὰ εἰποῦν· Ἐπὶ, πῶ! πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ σταυρωθέντος! ἔπεισεν ἐκείνους πού ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ τὴν φθορὰν ὅτι δὲν εἶναι θάνατος ὁ θάνατος· διότι βέβαια δὲν κάμνουν ἐκεῖνα πού γίνονται δι' ἐκείνους πού ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού γίνονται δι' ἐκείνους πού ἀποστέλλονται εἰς ἄλλο ἀνώτερον τόπον. Ἐπεισεν αὐτοὺς ὅτι τὸ σῶμα, αὐτὸ τὸ φθαρτὸν καὶ γήϊνον, θὰ ἐνδυθῆ ἔνδυμα πολὺ πῖο λαμπρότερον ἀπὸ τὰ μεταξωτὰ καὶ χρυσοποίκιλτα ἐνδύματα, τὴν ἀφθαρσίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν δείχνουν μεγάλην φροντίδα διὰ τὴν ταφήν, ἀλλὰ θεωροῦν ἐντάφιον θαυμαστὸν τὸν ἐνάρετον βίον. Αὐτὰ θὰ εἰποῦν, ἂν μᾶς ἴδοῦν νὰ δείχνωμεν τέτοιαν φιλοσοφικότητα· ἐνῶ ἂν μᾶς ἴδοῦν νὰ λυγίζωμεν ἀπὸ τὴν λύπην, νὰ γονατίζωμεν, νὰ κάμνωμεν χορούς θρηνουσῶν γυναικῶν γύρω ἀπὸ τὸν νεκρόν, θὰ γελάσουν καὶ θὰ μᾶς διακωμωδήσουν, καὶ θὰ μᾶς ἀποδώσουν ἀπείρους κατηγορίας, διασύροντες τὴν ἄσκοπον δαπάνην καὶ τὴν ματαιοπονίαν μας· καθ' ὅσον ἀκούομεν αὐτὰς τὰς κατηγορίας νὰ μᾶς ἀποδίδουν ὅλοι. Καὶ πάρα πολὺ σωστά· διότι ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν τὸ μὲν σῶμα πού ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν σῆψιν καὶ τὰ σκωλήκια τὸ στολίζωμεν ἔτσι, τὸν δὲ Χριστὸν τὸν περιφρονοῦμεν, ἐνῶ εἶναι διψασμένος καὶ γυρίζει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ γυμνός καὶ ξένος;

Ἄς παύσωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἄσκοπον φροντίδα· ἄς κηδεύσωμεν τοὺς νεκρούς μας, ὅπως συμφέρει καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἐκείνους πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ· ἄς κάμνωμεν πολλὴν ἐλεημοσύνην ὑπὲρ αὐτῶν· ἄς στείλωμεν μαζί με αὐτοὺς ἐφόδια καλύτερα· διότι, ἐὰν ἡ ἀνάμνησις θαυμαστῶν ἀνδρῶν πού ἀπέθανον, ἔγινεν αἰτία ὠφελείας διὰ τοὺς ζῶντας (διότι λέγει· «θὰ ὑπερασπισθῶ αὐτὴν τὴν πόλιν δι' ἐμένα καὶ διὰ τὸν υἱόν μου τὸν Δαυῖδ»¹⁷), πολὺ

τοῦτο ἐργάζεται· αὕτη γάρ, αὕτη καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν,
 ἡνίκα περιέστησαν αἱ χῆραι ἐπιδεκνύμεναι, ὅσα ἐποίει μετ'
 αὐτῶν οὕσα ἢ Δορκάς. Ὅταν οὖν τις μέλλῃ τελευτᾶν, ὁ οἰ-
 κεῖος τῷ τελευτῶντι κατασκευαζέτω τὰ ἐντάφια, καὶ πειθέτω
 5 τὸν ἀπιόντα τοῖς δεομένοις τι καταλιμπάνειν. Μετὰ τούτων
 αὐτὸν ἀποπεμπέτω τῶν ἱματίων, πειθέτω καὶ κληρονόμον
 ἀφιέναι τὸν Χριστόν· εἰ γὰρ οἱ βασιλεῖς, ἐγγράφοντες κλη-
 ρονόμους, τοῖς οἰκείοις μυρίαν καταλιμπάνουσιν ἀσφάλειαν,
 ὁ τὸν Χριστὸν ἀφιεῖς μετὰ τῶν παίδων, ἐννόησον ὅσην ἐπι-
 10 σπάσεται εὐνοίαν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς σῶτι τοῦ πᾶσι.

Ταῦτά ἐστι τὰ ἐντάφια καλά· ταῦτα ὀνίνησι καὶ τοὺς
 μένοντας καὶ τοὺς ἀπερχομένους. Ἄν οὕτως ἐνταφιασθῶμεν,
 λαμπροὶ κατὰ τὸν τῆς ἀνασιάσεως ἐσόμεθα καιρὸν, ἂν δέ,
 τὸ σῶμα θεραπεύοντες, τῆς ψυχῆς ἀμελῶμεν, πολλὰ ἐκεῖ
 15 πεισόμεθα δεινά, καὶ πολὺν ὀφλήσομεν γέλωτα· οὐδὲ γὰρ
 ἢ τυχοῦσα ἀσχημοσύνη γυμνὸν τῆς ἀρετῆς ἀπελθεῖν, οὐδὲ
 οὕτω τὸ σῶμα ἄταφον ἐροισμένον καταισχύνεται, ὡς ψυχὴ
 τότε, γυμνὴ τῆς ἀρετῆς φαινομένη. Ταύτην ἀμφιάσωμεν, ταύ-
 την περιστείλωμεν, μάλιστα μὲν παρὰ πάντα τὸν χρόνον,
 20 εἰ δὲ ἐνταῦθα ἡμελήσομεν, κἂν τελευτῶντες νήψωμεν καὶ τοῖς
 οἰκείοις ἐπισοκήψωμεν συμπράττειν ἀπελθοῦσι δι' ἐλεημοσύνης
 ἡμῖν. Οὕτω, ὑπ' ἀλλήλων βοηθούμενοι, παρησίας πολλῆς ἐπι-
 τευξόμεθα χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα,
 25 κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

περισσότερον θὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτὸ ἢ ἐλεημοσύνη· διότι αὐτὴ, αὐτὴ καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν, ὅταν ἐστάθῃσαν αἱ χῆραι καὶ ἔδειξαν τὰ ὅσα ἔκαμεν ἢ Δορκὰς εἰς αὐτὰς ὅταν ἦτο μαζί των¹⁸. "Ὅταν λοιπὸν κάποιος πρόκειται ν' ἀποθάνῃ, ὁ συγγενὴς ἅς κατασκευάζῃ τὰ ἐντάφια δι' αὐτὸν ποὺ πεθαίνει καὶ ἅς πείθῃ τὸν ἀπερχόμενον ν' ἀφήνῃ κάτι δι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην. Μὲ αὐτὰ τὰ ἐνδύματα ἅς τὸν ἀποστέλλῃ, καὶ ἅς τὸν πείθῃ ν' ἀφήνῃ κληρονόμον τὸν Χριστόν· διότι, ἐὰν οἱ βασιλεῖς, ὀρίζοντες κληρονόμους, ἀφήνουν μεγάλην ἀσφάλειαν εἰς τοὺς ἰδικούς των, ἐκεῖνος ποὺ ἀφήνει μαζί μὲ τὰ τέκνα του κληρονόμον τὸν Χριστόν, σκέψου πόσῃν εὖνοιαν θὰ ἀποσπάσῃ καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὰ τέκνα του.

Αὐτὰ εἶναι τὰ καλὰ ἐντάφια· αὐτὰ ὠφελοῦν καὶ ἐκείνους ποὺ μένουν καὶ ἐκείνους ποὺ φεύγουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν. "Ἄν ἔτσι ἐνταφιασθῶμεν, θὰ εἴμεθα λαμπροὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως, ἂν ὅμως, δείχνοντες φροντίδα διὰ τὸ σῶμα, ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν ψυχὴν, θὰ πάθωμεν πολλὰ κακὰ ἐκεῖ καὶ θὰ προκαλέσωμεν πολὺν γέλωτα· διότι οὔτε ἢ τυχαία ἀσχημοσύνη γίνεται αἰτία νὰ φύγῃ κανεὶς γυμνὸς ἀπὸ ἀρετὴν, οὔτε τὸ σῶμα ποὺ ρίπτεται ἄταφον νοιώθει τόσῃν ἐντροπὴν, ὅσῃν νοιώθει ἢ ψυχὴ τότε, παρουσιαζομένη γυμνὴ ἀπὸ ἀρετὴν. Αὐτὴν ἅς ἐνδύσωμεν, αὐτὴν ἅς φροντίσωμεν νὰ στολίσωμεν, καὶ αὐτὸ βέβαια νὰ γίνεται καθ' ὅλον τὸν χρόνον, ἐὰν ὅμως ἐδῶ ἔδειξαμεν ἀμέλειαν, τουλάχιστον ἅς δείξωμεν σωφροσύνην ὅταν πεθαίνωμεν καὶ ἅς ἀφήσωμεν παραγγελίαν εἰς τοὺς ἰδικούς μας νὰ μᾶς βοηθοῦν, ὅταν φεύγωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν, μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. "Ἐτσι, βοηθούμενοι ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, θὰ ἐπιτύχωμεν μεγάλην παρρησίαν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἢ δόξα, ἢ δύναμις καὶ ἢ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΣ'

Ίω. 20, 10 - 23

«Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί. Μαρία δὲ εἰσιτήκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω».

- 5 1. Περιπαθές πως τὸ γυναικεῖον γένος, καὶ πρὸς οἶκιον ἐπιρροεπέσιερον. Τοῦτο δὲ εἶπον, ἵνα μὴ θαυμάσης τί δήποτε Μαρία μὲν πικρῶς ἐθρήνει τῷ τάφῳ, Πέτρος δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθεν «Οἱ μὲν γὰρ μαθηταί», φησὶν, «ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς, ἢ δὲ εἰσιτήκει δακρύνουσα» καὶ γὰρ ἡ φύσις
- 10 εὐέμπιωτος, καὶ τὸν περὶ ἀνασιάσεως οὐδέπω σαφῶς ᾔδει λόγον· καθάπερ ἐκεῖνοι, τὰ ὀνόγια θεασάμενοι καὶ πιστεύσαντες, ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς, ἐκπλητιόμενοι. Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ εὐθέως ἦλθον εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καθάπερ αὐτοῖς συνιέτακτο πρὸ τοῦ πάθους; Ἄνεμενον τοὺς λοιποὺς
- 15 ἴσως· καὶ ἄλλως δέ, ἔτι ἐν ἀκμαζούσῃ ἦσαν ἐκπλήξει. Οὗτοι μὲν οὖν ἀπῆλθον, ἐκείνη δὲ εἰσιτήκει πρὸς τῷ τόπῳ· μέγα γάρ, ὄπερ ἔφην, πρὸς παραμυθίαν καὶ μνήμα φαινόμενον. Ὁρᾶς γοῦν αὐτήν, ὥστε πλέον ἀναπαύεσθαι, καὶ παρακύνουσαν, καὶ θουλομένην τὸν τόπον ἰδεῖν, ἔνθα τὸ σῶμα
- 20 ἔκειτο; Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τῆς πολλῆς ταύτης σπουδῆς μισθὸν ἔλαβεν οὐ μικρόν· ὃ γὰρ οὐκ εἶδον οἱ μαθηταί, τοῦτο εἶδεν ἡ γυνὴ πρώτη, καθημένους ἀγγέλους, τὸν μὲν πρὸς

ΟΜΙΛΙΑ ΠΣ'

Ίω. 20, 10 - 23

«Ἐπέστρεψαν λοιπὸν πάλιν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν οἰκίαν των. Ἡ Μαρία ὄμως εἶχε σταθῆ ἔξω κοντὰ εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἔκλαιεν».

1. Τὸ γυναικεῖον φύλον διακρίνεται κατὰ κάποιον τρόπον διὰ τὴν λεπτότητα τῶν αἰσθημάτων του καὶ ἔχει μεγαλυτέραν τάσιν πρὸς οἶκτον. Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπον, διὰ νὰ μὴ ἀπορήσης διατὶ τέλος πάντων ἢ μὲν Μαρία ἐθρηνοῦσε πικρῶς εἰς τὸν τάφον, ἐνῶ ὁ Πέτρος δὲν ἔπαθε κάτι παρόμοιον· διότι λέγει· «Οἱ μὲν μαθηταὶ ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν των, ἢ δὲ Μαρία εἶχε σταθῆ πλησίον τοῦ μνημείου καὶ ἔκλαιε»· καθ' ὅσον ἡ φύσις της ἦτο ἀσθενὴς καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη καθαρὰ τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅπως πάλιν ἐκεῖνοι, ἀφοῦ εἶδον τὰ ὀθόνια καὶ ἐπίστευσαν, ἐπέστρεψαν κατάπληκτοι εἰς τὴν οἰκίαν των. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἦλθον ἀμέσως εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε δώσει ἐντολὴν εἰς αὐτοὺς ὁ Κύριος πρὸ τοῦ πάθους του; Ἴσως ἐπερίμεναν τοὺς ὑπολοίπους· ἐξ ἄλλου δὲ ἢ ἐκπληξίς των ἀκόμη εὐρίσκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐπέστρεψαν, ἐνῶ ἐκεῖνη εἶχε σταθῆ πλησίον τοῦ τάφου· ἦτο δηλαδὴ, ὅπως εἶπα, μεγάλη παρηγορία τὸ νὰ φαίνεται τὸ μνῆμα. Βλέπεις λοιπὸν αὐτήν, ποῦ σκύβει καὶ θέλει νὰ ἰδῆ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο τὸ σῶμα, προκειμένου νὰ παρηγορηθῆ; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἔλαβε μέγαν μισθὸν δι' αὐτὴν τὴν μεγάλην φροντίδα της· διότι ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶδον οἱ μαθηταί, αὐτὸ τὸ εἶδε πρώτη ἢ γυναῖκα, ἀγγέλους δηλαδὴ νὰ κάθονται ὁ μὲν ἕνας πρὸς τὸ μέρος τῶν ποδιῶν, ὁ δὲ ἄλλος, πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς μὲ λευκὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὸ πρό-

ποδῶν, τὸν δὲ πρὸς κεφαλῆς ἐν λευκοῖς, καὶ τὸ σχῆμα, φαι-
 δρόπιτος πολλῆς γέμον καὶ χαρᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἦν ὑ-
 ψηλὴ τῆς γυναικὸς ἢ διάνοια, ὡς ἀπὸ τῶν σουδαρίων ὑπο-
 δέξασθαι τὴν ἀνάστασιν, γίνεται τι πλεον, καὶ ἀγγέλους
 5 θεωρεῖ καθημένους ἐν φαιδροῦ τῷ σχήματι, ὥστε αὐτὴν
 ἀνασιῆσαι τέως τοῦ πάθους ἐμειῦθεν, καὶ παραμυθῆσασθαι.
 Ἄλλ' οὐδὲν αὐτῇ περὶ ἀνασιάσεως λέγουσιν· ἀλλ' ἠρέμα
 προδιθάζεται τῷ δόγματι τούτῳ.

Εἶδεν ὄψεις φαιδράς, καὶ μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν συνήθειον
 10 εἶδε σχῆμα λαμπρόν· ἤκουσε συμπαθοῦς φωνῆς. Τί γὰρ φη-
 σι; «Γύναι, τί κλαίεις;». Διὰ δὲ τούτων ἀπάντων, ὥσπερ
 θύρας ἀνοιγομένης, κατὰ μικρὸν εἰς τὸν περὶ ἀνασιάσεως
 ἤγειτο λόγον. Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς καθέδρας αὐτῶν εἰς ἐ-
 ρωτήσιν αὐτὴν ἤγε· καὶ γὰρ ἐνέφαινον, διὸ ἤδεσαν τὸ γε-
 15 γονός. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ὁμοῦ κἀθηγίαι, ἀλλὰ διεσιτηκότες ἀλ-
 λήλων. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἰκὸς αὐτὴν τολμησαί ἀπλῶς πυνθέ-
 σθαι, καὶ τῇ ἐρωτήσῃ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς καθέδρας ἄγουσιν
 αὐτὴν ἐπὶ διάλεξιν. Τί οὖν αὕτη; Θεσμῶς ἅμα καὶ φιλοσιτόρ-
 γως· «Ἦραν τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ τεθεύκασιν
 20 αὐτόν». Τί φῆς; οὐδέπω οὐδὲν περὶ ἀνασιάσεως οἶδας, ἀλ-
 λ' εἰ θεοὶν φανιάζῃ; Ὁρᾶς πῶς οὐδέπω ὑψηλὸν κατεδέ-
 ξαιο δόγμα; «Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω».
 Καὶ ποία αὕτη ἀκολονθία, πρὸς ἐκείνους διαλεγομένην, καὶ
 μηδέπω μηδὲν ἀκούσασαν παρ' αὐτῶν, σιραφῆναι εἰς τὰ
 25 ὀπίσω; Ἐμοὶ δοκεῖ, ταῦτα λεγούσης αὐτῆς, ἄφρων φανεῖς ὁ
 Χριστὸς ὀπισθεν αὐτῆς ἐκπλήξαι τοὺς ἀγγέλους, κακείνους
 θεασαμένους τὸν Δεσπότην, καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῷ βλέμ-
 ματι, καὶ τῷ κινήματι εὐθέως ἐμφῆναι διὸ τὸν Κύριον εἶ-
 δον καὶ τοῦτο τὴν γυναῖκα ἐπέσιρσε, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω
 30 σιραφῆναι ἐποίησεν. Ἐκείνοις μὲν οὖν οὕτως ἐφάνη, τῇ

σωπόν των ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ πολλήν φαιδρότητα καὶ χαράν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἦτο ὑψηλὴ ἡ διάνοια τῆς γυναικός, ὥστε ἀπὸ τὰ σοδάρια νὰ συμπεράνη τὴν ἀνάστασιν, γίνεται κάτι ἐπὶ πλέον, βλέπει δηλαδὴ ἀγγέλους νὰ κάθηνται ἐπάνω εἰς τὸ μνημεῖον μὲ φαιδρὸν πρόσωπον, ὥστε κατ' ἀρχὴν νὰ ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τὴν λύπην της μὲ αὐτὸ καὶ νὰ παρηγορηθῇ. Ἀλλὰ τίποτε δὲν τῆς λέγουν περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ ὁδηγεῖται εἰς τὴν σκέψιν αὐτήν.

Εἶδε πρόσωπα φαιδρὰ πολὺ περισσότερον τοῦ συνήθους· εἶδε μορφήν λαμπράν· ἤκουσε συμπαθῆ φωνήν. Καὶ τί λέγει; «Γυναῖκα, διατί κλαίεις;». Μὲ ὅλα αὐτὰ δέ, ὡσὰν διὰ κάποιας ἀνοιγμένης θύρας, ὠδηγεῖτο εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως. Καὶ ὁ τρόπος δὲ μὲ τὸν ὁποῖον ἐκάθηντο, ὠδήγει αὐτὴν εἰς τὸ νὰ ἐρωτήσῃ καθ' ὅσον ἐφαίνοντο ὅτι ἐγνώριζον τὸ γεγονός. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν κάθηνται μαζί, ἀλλὰ ὁ ἓνας μακρὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ τολμήσῃ αὐτὴ νὰ ἐρωτήσῃ, καὶ μὲ τὴν ἐρώτησιν καὶ μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἐκάθηντο ὠδηγοῦν αὐτὴν εἰς τὴν συζήτησιν. Τί λέγει λοιπὸν αὐτή; Μὲ θέρμην καὶ συγχρόνως μὲ φιλοστοργίαν· «Ἐπῆραν τὸν Κύριόν μου καὶ δὲν γνωρίζω ποῦ τὸν ἐτοποθέτησαν». Τί λέγεις; τίποτε ἀκόμη δὲν γνωρίζεις περὶ ἀναστάσεως, ἀλλ' ἀκόμη σκέπτεσαι ἀλλαγὴν θέσεως; Βλέπεις πῶς ἀκόμη δὲν ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν εἶδσιν; «Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἔστρεψε τὸ βλέμμα της πρὸς τὰ ὀπίσω». Καὶ πῶς συνέβη αὐτὸ ποῦ ἠκολούθησεν, ἐνῶ συνωμιλοῦσε μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀκόμη δὲν ἤκουσε τίποτε ἀπὸ αὐτοὺς, νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα της πρὸς τὰ ὀπίσω; Ἐγὼ νομίζω, ἐνῶ ἔλεγεν αὐτὴ αὐτά, ἐξαφνικὰ ἐμφανισθεὶς ὁ Χριστὸς ὀπισθέν της, ἐξέπληξε τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἐκεῖνοι μόλις εἶδον τὸν Κύριον, καὶ μὲ τὴν μορφήν των καὶ μὲ τὸ βλέμμα των καὶ μὲ τὰς κινήσεις των ἔδειξεν ἀμέσως ὅτι εἶδον τὸν Κύριον· καὶ αὐτὸ τὸ ἐπρόσεξεν ἡ γυναῖκα καὶ τὴν ἔκαμε νὰ στρέψῃ πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ βλέμμα της. Εἰς ἐκείνους λοιπὸν ἔτσι παρουσιάσθη, εἰς τὴν γυναῖκα ὁμως ὄχι ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ

γυναικὶ δὲ οὐχ οὕτως, ὥστε αὐτὴν μὴ ἐκ πρώτης ἐκπληξαι
 τῆς ὄψεως, ἀλλ' ἐν εὐτελεσιτέρῳ καὶ κοινῷ τῷ σχήματι
 καὶ δῆλον ἐξ ὧν καὶ κηπουρὸν αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζε. Τὴν δὲ
 οὕτω ταπεινὴν οὐκ ἔδει ἄνθρωπον ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἀγαγεῖν, ἀλλ'
 5 ἡρέμα.

Πάλιν οὖν αὐτὴν ἐρωτᾷ· «Γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς;».
 Τοῦτο ἐνέφηγεν εἰδέναι αὐτόν, ὃ βούλειται ἐρωτηῆσαι, καὶ
 εἰς ἀπόκρισιν ἤγαγε. Τοῦτο οὖν καὶ ἡ γυνὴ συνιῖσα, οὐκ
 ἔτι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ λέγει, ἀλλὰ, ὡς εἰδότης τοῦ ἐρω-
 10 τῶντος περὶ οὗ πυνθάνεται, φησὶν «Εἰ σὺ ἐδάσιασας αὐ-
 τόν, εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκας, καὶ γὰρ αὐτὸν ἄρῶ». Πάλιν θέσιν,
 καὶ ἄρσιν, καὶ τὸ βασιάσαι, ὡς περὶ νεκροῦ διαλεγομένη,
 φησὶν. Ὁ δὲ ἐμφαίνει, τοῦτό ἐστιν Ἐἰ διὰ τὸν φόβον
 τῶν Ἰουδαίων ἤρατε αὐτὸν ἐνιενῦθεν, εἴπατέ μοι, καὶ ἐγὼ
 15 λήψομαι αὐτόν'. Πολλὴ ἡ εὐνοία καὶ φιλοσοργία τῆς γυ-
 ναϊκός· ὑψηλὸν δὲ οὐδὲν οὐδέπω παρ' αὐτῆς. Διὰ τοῦτο
 λοιπὸν προκίθησιν αὐτῆς τοῦτο οὐ δι' ὄψεως, ἀλλὰ διὰ φωνῆς·
 ὥσπερ γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις ποτὲ μὲν ἐγνωρίζετο, ποτὲ δὲ
 ἄδηλος ἦν καὶ παρών, οὕτω φθεγγόμενος, ἠνίκα ἐβούλειτο,
 20 τίποτε γνῶριμον ἑαυτὸν ἐποίει· καὶ γὰρ, διὰ τοῖς Ἰουδαίοις
 ἔλεγε· «Τίνα ζητεῖτε;», οὐ τὴν ὄψιν, οὐ τὴν φωνὴν ἐπέ-
 γνωσαν, ἕως ἠθέλησεν ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα συνέβη. Καὶ τὸ
 ὄνομα αὐτῆς μόνον ἐκάλεσεν, ὀνειδίζων καὶ καταπιόμενος
 διὰ ταῦτα περὶ τοῦ ζῶντος ἐφανιάζετο.

25 Πῶς δὲ «σιραφεῖσα λέγει», εἴ γε πρὸς αὐτὴν διελέγετο;
 Ἐμοὶ δοκεῖ εἰποῦσαν αὐτὴν τὸ «ποῦ τεθεῖκατε αὐτόν» σιρα-
 φῆναι πρὸς τοὺς ἀγγέλους, ὡς ἐρωτῶσαν, τί ἐξεπλάγησαν·
 εἶτα τὸν Χριστὸν καλέσαντα αὐτὴν ἐπισιρέψαι πρὸς ἑαυτὸν

τὴν ἐκπλήξη μὲ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του, ἀλλὰ παρουσιάσθη μὲ πῶς ταπεινὴν καὶ κοινήν ἐνδυμασίαν· καὶ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸς εἶναι κηπουρός. Τὴν τόσον δηλαδὴ ταπεινὴν εἰς τὴν σκέψιν δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν ὀδηγήσῃ ἀμέσως εἰς τὰς ὑψηλὰς σκέψεις, ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ.

Πάλιν λοιπὸν τὴν ἐρωτᾷ «Γυναῖκα, διατί κλαίεις; ποῖον ζητεῖς;». Αὐτὸ ἔδειχνεν ὅτι αὐτὸς ἐγνώριζεν αὐτὸ πού ἤθελε νὰ ἐρωτήσῃ καὶ τὴν ὠδήγησεν εἰς ἀπάντησιν. Αὐτὸ λοιπὸν ἀντιληφθεῖσα καὶ ἡ γυναῖκα, δὲν λέγει ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι αὐτὸς πού ἐρωτᾷ γνωρίζει διὰ ποῖον πρᾶγμα ἐρωτᾷ, λέγει· «Ἐὰν σὺ τὸν ἐπῆρες, εἶπέ μου πού τὸν ἔβαλες καὶ ἐγὼ θὰ τὸν πάρω». Πάλιν ὁμιλεῖ, ὡς ἂν νὰ πρόκειται περὶ νεκροῦ, περὶ ἀλλαγῆς θέσεως, περὶ λήψεως αὐτοῦ καὶ μεταφορᾶς του εἰς ἄλλο μέρος. Ἐκεῖνο δὲ πού θέλει νὰ εἰπῇ εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐὰν τὸν ἐπῆρατε ἀπὸ ἐδῶ ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ εἰπῆτε καὶ ἐγὼ θὰ τὸν πάρω. Μεγάλῃ ἢ εὖνοια καὶ ἡ φιλοστοργία τῆς γυναικός· ὅμως καμμία ἀκόμη ὑψηλὴ σκέψις δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο πλέον προσθέτει εἰς αὐτήν αὐτό, ὄχι διὰ τοῦ προσώπου του, ἀλλὰ διὰ τῆς φωνῆς του· διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἄλλοτε μὲν παρουσιάζετο ὡς γνωστός καὶ ἄλλοτε δὲ δὲν ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἂν καὶ ἦτο παρών, ἔτσι καὶ ὅταν ὠμιλοῦσεν, ὅταν ἤθελε, τότε ἔκαμνε γνωστὸν τὸν ἑαυτὸν του· καθ' ὅσον, ὅταν ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Ποῖον ζητεῖτε;»¹, δὲν ἐγνώρισαν οὔτε τὴν μορφήν του οὔτε τὴν φωνήν του, ὅσον χρόνον ἠθέλησεν αὐτὸς· πρᾶγμα βέβαια πού συνέβη καὶ ἐδῶ. Καὶ ἀνέφερε μόνον τὸ ὄνομά της, ἐπιτιμῶν καὶ ἐλέγχων αὐτήν ὅτι ἐσκέπτετο αὐτὰ δι' αὐτὸν πού ἦτο ζωντανός.

Πῶς ὅμως λέγει ὅτι ἔστρεψε τὸ βλέμμα της, ἐὰν βέβαια ὠμιλοῦσε πρὸς αὐτήν; Ἐγὼ νομίζω ὅτι, ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, τὸ «Ποῦ τὸν ἐτοποθετήσατε», ἐστράφη πρὸς τοὺς ἀγγέλους διὰ νὰ ἐρωτήσῃ διατί ἐξεπλάγησαν· ἔπειτα ὅταν ὁ Χριστὸν τὴν ἐκάλεσε νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα της ἀπὸ ἐ-

ἀπ' ἐκείνων, καὶ διὰ τῆς φωνῆς δῆλον ἑαυτὸν ποιῆσαι·
 διε γὰρ ἐκάλεσεν αὐτὴν «Μαρία», τότε αὐτὸν ἐπέγνω. Οὕ-
 τως οὐκ ὄψεως ἦν, ἀλλὰ φωνῆς ἢ ἐπίγνωσις. Εἰ δὲ λέγοιεν,
 'Πόθεν δῆλον δι' οἱ ἄγγελοι ἐξεπλάγησαν, καὶ διὰ τοῦτο
 5 ἐπεσιράφη ἡ γυνή;' καὶ ἐπαῦθα ἐροῦσι· 'Πόθεν δῆλον δι'
 ἦρατο αὐτοῦ, καὶ προσέπεσεν;'. Ἄλλ' ὥσπερ τοῦτο δῆλον
 ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν, «Μή μου ἄπιου», οὕτω καὶ κεῖνο ἀπὸ τοῦ
 εἰπεῖν δι' «ἐσιράφη». Τίνος δὲ ἔνεκεν εἶπε «Μή μου ἄπιου»;
 Τινές φασιν δι' χάριν αἰτεῖ πνευματικὴν, ἀκούσασα μετὰ τῶν
 10 μαθητῶν λέγοντος· «Ἐὰν πορευθῶ πρὸς τὸν Πατέρα, ἐρω-
 τήσω αὐτόν, καὶ δώσει ὑμῖν ἄλλον Παράκλητον».

2. Καὶ πῶς ἢ μὴ παροῦσα μετὰ τῶν μαθητῶν ταῦτα
 ἤκουσε; Ἄλλως δέ, καὶ πόρρω τῆς διανοίας ταύτης ἢ τοι-
 αύτη φαντασία. Πῶς δὲ αἰτεῖ, οὐδέπω πρὸς τὸν Πατέρα
 15 ἀπελθόντος; Τί οὖν; Δοκεῖ μοι βούλεσθαι αὐτὴν ἔτι συνεῖναι
 αὐτῷ, ὥσπερ τότε, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς μηδὲν ἐννοῆσαι μέγα,
 εἰ καὶ πολλῷ θελιῶν ἐγεγόνει κατὰ σάρκα. Ταύτης γοῦν
 ἀπάγων αὐτὴν τῆς ἐννοίας, καὶ τοῦ μετὰ πολλῆς αὐτῷ ἀ-
 δελφίας διαλέγεσθαι (οὐδὲ γὰρ τοῖς μαθηταῖς φαίνεται λοι-
 20 πὸν ἐπιχωριάζων ὁμοίως) ἀνάγει αὐτῆς τὴν διάνοιαν, ὥστε
 αἰδесиμώτερον αὐτῷ προσέχειν. Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν, 'Μὴ
 πρόσθι μοι, καθάπερ καὶ πρότερον· σὺ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς
 τὰ πράγματα, οὐδὲ ὁμοίως μέλλω συνεῖναι λοιπὸν ὑμῖν',
 πρόσαντες ἦν καὶ κόμπον ἔχον, τὸ δὲ εἰπεῖν, «Οὕτω ἀνα-
 25 βέθηκα πρὸς τὸν Πατέρα», εἰ καὶ ἀνεπαχθές, τὸ αὐτὸ δη-
 λούντος ἦν εἰπὼν γὰρ δι' «οὕτω ἀναβέθηκα», ἐμφαίνει δι'

κείνους πρὸς αὐτόν, ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν φωνὴν του· διότι ὅταν τὴν ὠνόμασε «Μαρία», τότε τὸν ἐγνώρισεν. Ἔτσι ἡ ἀναγνώρισις δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὴν μορφήν του ἀλλὰ ἀπὸ τὴν φωνὴν του. Ἐὰν ὅμως λέγουν Ἔτι ἀπὸ ποῦ ἔγινε φανερόν ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐξεπλάγησαν καὶ διὰ τοῦτο ἔστρεψεν ὀπίσω τὸ βλέμμα της ἡ γυναῖκα; καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ εἰποῦν Ἔτι ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν ὅτι ἤγγισεν αὐτόν καὶ ἔπεσεν ἔμπροσθέν του; Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους του, «Μὴ μὲ ἀγγίζης», ἔτσι καὶ ἐκεῖνο ἀπὸ αὐτὸ ποῦ λέγει ὅτι «ἐστράφη». Διατί δὲ εἶπε, «Μὴ μὲ ἀγγίζης»; Μερικοὶ λέγουν ὅτι Ζητεῖ αὐτὴ κάποιαν πνευματικὴν χάριν, ἐπειδὴ τὸν ἤκουσε, μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς, νὰ λέγῃ Ἔτι ἔάν ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα μου, θὰ τὸν παρακαλέσω καὶ θὰ σὰς δώσῃ ἄλλον Παράκλητον»².

2. Καὶ πῶς τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ἐκείνη ποῦ δὲν παρευρίσκετο ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς; Ἄλλωστε δὲ αὐτὴ ἡ σκέψις δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ αὐτὴν τὴν γνώμην. Πῶς δὲ Ζητεῖ χάριν, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ Κύριος δὲν μετέβη ἀκόμη πρὸς τὸν Πατέρα; Τί συμβαίνει λοιπὸν; Νομίζω ὅτι αὐτὴ ἀκόμη θέλει τὴν συναναστροφὴν μὲ αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς τότε, καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰν της δὲν ἐσκέφθη τίποτε τὸ ἀνώτερον πνευματικὰ, ἂν καὶ ὁ Κύριος ἔγινεν ὡς πρὸς τὴν σάρκα, πολὺ πῖο ἀνώτερος. Ἀπομακρύνων λοιπὸν ἀπὸ αὐτὴν αὐτὴν τὴν σκέψιν καὶ τὸ νὰ συνομιλῇ μαζὶ του μὲ πολὺν φόβον (διότι οὔτε μὲ τοὺς μαθητάς του φαίνεται πλέον νὰ ἔχη τέτοιαν συναναστροφὴν), ὑψώνει τὴν σκέψιν της, ὥστε νὰ τὸν προσέχῃ μὲ μεγαλυτέραν εὐλάβειαν. Τὸ νὰ εἰπῇ δηλαδὴ, Ἔτι μὲ πλησιάζης, ὅπως ἀκριβῶς καὶ προηγουμένως, διότι τὰ πράγματα δὲν εἶναι ὅπως πρῶτα, οὔτε πρόκειται νὰ σὰς συναναστρέφωμαι πλέον καθ' ὁμοιον τρόπον, θὰ ἐδημιούργει κάποιαν δυσἀρέσκειαν καὶ θὰ περιεῖχε κομπασμόν, ἐνῶ τὸ νὰ εἰπῇ, Ἔτι ἀνέβηκα ἀκόμη εἰς τὸν Πατέρα μου, ἂν καὶ δὲν ἦτο δυσἀρεστον, ἐδήλωνεν ὅμως τὸ ἴδιον διότι μὲ τοὺς λόγους του Ἔτι ἀνέβηκα ἀκόμη, δείχνει ὅτι ἐκεῖ σπεύδει καὶ βιάζεται νὰ

ἐκεῖ σπεύδει, καὶ ἐπείγεται· τὸν δὲ ἐκεῖ μέλλοντα ἀπιέναι, καὶ μηκέτι μετὰ ἀνθρώπων σιτρέφουσαι οὐκ ἔδει μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρᾶν διανοίας, ἣς καὶ πρὸ τούτου. Καὶ διὰ τοῦτο ἐστὶ, δηλοῖ τὸ ἐξῆς· «Πορεύου, εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς ὅτι πο-
 5 ρεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν». Καίτοι οὐκ ἔμελλεν εὐθέως τοῦτο ποι- εῖν, ἀλλὰ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας, πῶς οὖν τοῦτο φησὶν; Ἄνασιτῆσαι βουλόμενος αὐτῆς τὴν διάνοιαν, καὶ πείσαι διὰ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀπέρχεται. Τὸ δὲ «Πατέρα μου καὶ Πα-
 10 τέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν» τῆς οἰκονομίας ἐστίν, ἐπεὶ καὶ τὸ ἀναβῆναι τῆς σαρκὸς ἐστὶ πρὸς γὰρ τὴν οὐδὲν μέγα φανταζομένην ταῦτα φθέγγεται.

Ἐτέρως οὖν αὐτοῦ Πατῆρ, καὶ ἐτέρως ἡμῶν; Πάνυ μὲν οὖν· εἰ γὰρ τῶν δικαίων ἐτέρως Θεὸς καὶ τῶν ἄλλων
 15 ἀνθρώπων, πολλῶ μᾶλλον τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡμῶν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπερ, «Εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς», ἵνα μὴ ἀπὸ τούτου ἴσον τι φαντασθῶσι, δείκνυσιν τὸ ἐνηλλαγμένον· αὐτὸς μὲν γὰρ ἔμελλε καθιεῖσθαι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ παιρικοῦ, οὗτοι δὲ παρεσιτάται. Ὡστε, εἰ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τὴν ἐν σαρκὶ ἀδελφὸς
 20 ἡμῶν ἐγένετο, ἀλλὰ τῇ τιμῇ πολὺ διενήνοχε, καὶ οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν ὅσον. Αὕτη μὲν οὖν ἀπέρχεται ταῦτα ἀπαγγέλλουσα τοῖς μαθηταῖς (ἰσοουσίον ἐστὶ προσεδρία καὶ καρτερία καλόν), ἐκεῖνοι δὲ πῶς λοιπὸν οὐκ ἤλγησαν, μέλλοντος ἀπιέναι, οὐδέ ἐφθέγγατο, οἷα καὶ πρότερον; Τότε μὲν οὖν,
 25 ὡς τεθνηξομένου, τοῦτο ἔπασχον, νῦν δέ, ἀνασιτάντιος, τίτος ἐνεκεν ἔμελλον ἀλγεῖν; Ἀπήγγειλε δὲ καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὰ ῥήματα, ἅπερ ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς παραμυθῆσασθαι. Ἐπειδὴ οὖν εἰκὸς ἦν τοὺς μαθητάς, ταῦτα ἀκούοντι, ἢ διαπιστεῖν

3. Προσεδρία εἶναι ἡ ἐπιμονή, ἡ παραμονή πλησίον τινός καὶ ἡ φροντίς δι' αὐτὸν μὲ πολλήν ἀγάπην.

φθάση· ἐκείνον δὲ ποῦ πρόκειται ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ συναναστρέφεται πλέον μὲ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν βλέπουν μὲ τὴν ἰδίαν σκέψιν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἔβλεπαν καὶ πρῶτα. Καὶ τὸ ὅτι αὐτὸ σημαίνει, τὸ φανερῶνει τὸ ἐξῆς· «Πήγαινε καὶ εἶπέ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου, ὅτι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεόν μου καὶ Θεόν σας». Καὶ βέβαια δὲν ἐπρόκειτο ἀμέσως νὰ τὸ κάμῃ αὐτό, ἀλλὰ μετὰ σαράντα ἡμέρας, πῶς λοιπὸν τὸ λέγει αὐτό; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν ἐξυψώσῃ πνευματικὰ καὶ νὰ τὴν πείσῃ ὅτι μεταβαίνει εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τὸ δὲ «Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεόν μου καὶ Θεόν σας» εἶναι λόγια ποῦ λέγονται κατ' οἰκονομίαν, ἐνῶ τὸ ν' ἀναβῆ λέγεται διὰ τὴν σάρκα· διότι αὐτὰ τὰ λέγει πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκείνην ποῦ δὲν σκέπτεται τίποτε τὸ ἀνώτερον πνευματικὰ.

Ἐπὶ διαφορετικὴν λοιπὸν ἔννοιαν εἶναι Πατὴρ αὐτοῦ καὶ ὑπὸ διαφορετικὴν ἰδικὸς μας; Βεβαιότατα· διότι, ἐὰν εἶναι ὑπὸ διαφορετικὴν ἔννοιαν Θεὸς τῶν δικαίων καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων πολὺ περισσότερον αὐτὸ συμβαίνει μεταξύ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡμῶν. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, «Εἶπέ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου», διὰ νὰ μὴ σκεφθοῦν ἀπὸ αὐτὸ κάποια ἰσότητα, δείχνει τὴν διαφορὰν· διότι αὐτὸς μὲν ἐπρόκειτο νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ θρόνου, ἐνῶ αὐτοὶ νὰ ἴστανται πλησίον αὐτοῦ. Ὡστε, μολονότι κατὰ τὴν σαρκικὴν οὐσίαν ἔγινεν ἀδελφός μας, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν τιμὴν πολὺ διέφερε καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν πόσον. Αὐτὴ λοιπὸν φεύγει διὰ νὰ ἀναγγείλῃ αὐτὰ εἰς τοὺς μαθητὰς (τόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ἢ προσεδρία³ καὶ ἢ καρτερία), ἐνῶ ἐκείνοι πῶς δὲν ἐλυπήθησαν πλέον, ποῦ ἐπρόκειτο ν' ἀπέλθῃ, οὔτε εἶπαν ἐκεῖνα ποῦ εἶπαν προηγουμένως; Τότε βέβαια τὸ ἐπάθαιναν αὐτὸ ἐπειδὴ ἀπέθνησκεν, ἐνῶ τώρα ποῦ ἀνεστήθη διὰ ποῖον λόγον θὰ ἔπρεπε νὰ λυποῦνται; Ἀνήγγειλε δὲ αὐτὰ εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰ λόγια του, πράγματα ποῦ ἦσαν ἰκανὰ νὰ τοὺς παρηγορήσουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν φυσικὸν ἦτο ἀκούοντες οἱ μαθηταὶ αὐτά, ἢ νὰ μὴ πιστεύσουν εἰς τὴν γυναῖκα,

τῆ γυναικί, ἣ πιστεύσαντας ἀλγεῖν διὰ αὐτοὺς οὐ καιηξίωσε τῆς ὄψεως, καίτοι γε ἐπειγγειλάμενος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ αὐτοῖς φαίνεσθαι, ἴν' οὖν μὴ ταῦτα σιγέροντες ἀλύωσιν, ἀλλ' ἡμέραν μίαν ἀφῆκε διελθεῖν, ἀλλ' εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς ἀ-
 5 γαγῶν τῷ τε ἤδη εἰδέναι ἐγγέρονται αὐτόν, τῷ τε παρὰ τῆς γυναικὸς ἀκοῦσαι, διψῶσιν αὐτοῖς ἰδεῖν καὶ περιφόβοις οὖσιν (ὃ καὶ αὐτὸ μάλιστα τὸν πόθον ἐποίει πλείονα) τότε, ὀφίας γενομένης, ἐφίστατο καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος.

Καὶ τί δήποτε ἐσπέρας ἐφάνη; Ὅτι τότε μάλιστα εἰκὸς
 10 ἦν αὐτοὺς εἶναι περιδεεῖς. Ἀλλὰ τὸ θαυμασιόν, πῶς φάντασμα αὐτόν οὐκ ἐνόμισαν; καὶ γὰρ κεκλεισμένων εἰσῆλθε τῶν θυρῶν, καὶ ἀθρόον. Μάλιστα μὲν καὶ ἡ γυνὴ προλαβοῦσα πολλὴν τὴν πίσιν εἰργάσατο, ἄλλως δέ, καὶ τρανὴν καὶ ἡμερον τὴν ὄψιν αὐτοῖς ἐπέδειξεν. Ἡμέρας δὲ οὐκ ἐ-
 15 πέσιτη μὲν, ὡς συλλεγῆναι ἅπαντας ὁμοῦ· πολλὴ γὰρ ἦν ἡ ἔκκληξις· οὐδὲ γὰρ τὴν θύραν ἐπάταξεν, ἀλλ' ἀθρόον ἔσιτη μέσος, καὶ ἐπέδειξε τὴν πλευρὰν καὶ τὰς χεῖρας. Ἀμα δὲ καὶ τῇ φωνῇ κατεσιόρσεσε κυμαίνοντα τὸν λογισμόν, εἰπὼν «Εἰρήνη ὑμῖν»· τοιτέσι, «μὴ θορυβεῖσθε»· καὶ ῥήματος ἀνα-
 20 μνήσας, ὃ πρὸ τοῦ σιαυροῦ πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν», καὶ πάλιν «Ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχετε, ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε».

«Ἐχάρησαν δὲ οἱ μαθηταί, ἰδόντες τὸν Κύριον».
 Ὅρῳς ἐπὶ τῶν ἔργων τοὺς λόγους ἐκβαίνοντας;
 25 Ὁ γὰρ ἔλεγε πρὸ τοῦ σιαυροῦ, διὰ πάλιν ὁφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἰφ' ὑμῶν, τοῦτο νῦν ἔργῳ ἐπλήρωσε. Ἀπαντα

4. Ἰω. 14, 27.

5. Ἰω. 16, 33.

6. Ἰω. 16, 22.

ἢ ἐὰν ἐπίστευαν νὰ λυποῦνται πού δὲν κατηξιώθησαν τῆς ἐμφανίσεώς του, ἂν καὶ βέβαια ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐμφανισθῆ εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, διὰ νὰ μὴ λυποῦνται λοιπὸν φέροντες αὐτὰ εἰς τὴν σκέψιν των, δὲν ἄφησεν οὔτε μίαν ἡμέραν νὰ περάσῃ, ἀλλ' ἀφοῦ ἐνέβαλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐγνώριζον πλέον ὅτι ἀνεστήθη καὶ μὲ τὸ ὅτι ἤκουσαν αὐτὸ ἀπὸ τὴν γυναῖκα, νὰ θέλουν πάρα πολὺ νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ ἐπειδὴ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ φόβον (πρᾶγμα πού κατ' ἐξοχὴν ἔκαμνε πολὺ πιὸ μέγαν τὸν πόθον των), τότε, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο ἑσπέρα, παρουσιάσθη εἰς αὐτοὺς κατὰ τρόπον πάρα πολὺ θαυμαστόν.

Καὶ διατί τέλος πάντων παρουσιάσθη κατὰ τὴν ἑσπέραν; Διότι τότε κυρίως φυσικὸν ἦτο νὰ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ φόβον. Ἄλλὰ ἄξιον θαυμασμοῦ εἶναι, τὸ πῶς δὲν τὸν ἐνόμισαν φάντασμα; καθ' ὅσον εἰσῆλθεν ἐνῶ ἦσαν κλεισμένοι αἱ θύραι καὶ οἱ μαθηταὶ ἦσαν συγκεντρωμένοι ἐκεῖ. Καὶ βέβαια καὶ ἡ γυναῖκα κατέστησε προηγουμένως μεγάλην τὴν πίστιν των, ἀλλὰ καὶ ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του μὲ μεγαλοπρεπῆ τρόπον καὶ ἀθόρυβον. Δὲν παρουσιάσθη δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας διὰ νὰ εἶναι ὅλοι συγκεντρωμένοι διότι ἦτο μεγάλη ἡ ἐκπληξίς των· καθ' ὅσον οὔτε τὴν θύραν ἐκτύπησεν, ἀλλὰ ἐστάθη εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τελείως ἀθόρυβα καὶ ἔδειξε τὴν πλευρὰν καὶ τὰ χέρια του. Συγχρόνως δὲ καὶ μὲ τὴν φωνὴν του καθυσύχασε τὴν ταλαντευομένην σκέψιν των, λέγων· «Εἰρήνη νὰ εἶναι μαζί σας»· δηλαδή, ἴμῃ θορυβεῖσθε· καὶ τοὺς ὑπενθύμισε τὸν λόγον ἐκεῖνον πού εἶπε πρὸς αὐτοὺς πρὸ τοῦ σταυροῦ του· «Σᾶς ἀφήνω τὴν ἰδικὴν μου εἰρήνην»⁴, καὶ πάλιν· «Ἐνωμένοι μαζί μου θὰ ἔχετε εἰρήνην, μέσα εἰς τὸν κόσμον δὲ θὰ ἔχετε θλίψιν»⁵.

«Ἐχάρησαν δὲ οἱ μαθηταὶ πού εἶδον τὸν Κύριον». Βλέπεις πού οἱ λόγοι γίνονται ἔργα; Διότι ἐκεῖνο πού ἔλεγε πρὸ τοῦ σταυροῦ, ὅτι «πάλιν θὰ σᾶς ἰδῶ καὶ θὰ χαρῆ ἡ καρδιά σας καὶ τὴν χαρὰν σας κανεῖς δὲν θὰ σᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ»⁶, αὐτὸ τώρα τὸ ἐπραγματοποίησεν. Ὅλα αὐτὰ δὲ

δὲ ταῦτα ἐνήγγεν αὐτοὺς εἰς πίστιν ἀκριβεσιάτην. Ἐπειδὴ γὰρ πόλεμον ἀσπονδον εἶχον πρὸς Ἰουδαίους, συνεχῶς ἐπιλέγει τὸ «εἰρήνη ὑμῖν», ἀντίρροπον διδοὺς τοῦ πολέμου τὴν παραμυθίαν.

5 3. Τοῦτο γοῦν προῶτον μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶπε τὸ ρῆμα (διὸ καὶ Παῦλος πανταχοῦ φησι «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»)· ταῖς δὲ γυναιξὶ χαρὰν εὐαγγελίζεται, διότι ἐν λύπαις τὸ γένος ἐκεῖνο ἦν, καὶ ταύτην ἐδέξαιτο πρώτην χαρὰν. Καταλλήλως μὲν οὖν τοῖς ἀνδράσι διὰ τὸν πόλεμον εἰρήνην, ταῖς
10 δὲ γυναιξὶ διὰ τὴν λύπην εὐαγγελίζεται χαρὰν. Πάντα δὲ καιαλόσας τὰ λυπηρὰ, ἐπιλέγει τὰ καιορθώματα τοῦ σιαυροῦ· ταῦτα δὲ ἦν ἡ εἰρήνη. Ἐπεὶ οὖν ἅπαντα ἀνήρηται τὰ κωλύματα, καὶ τὴν νίκην καιέστησε λαμπράν, καὶ καιώρθωται πάντα, εἶτα λοιπὸν φησι «Καθὼς ἀπέσειilé με ὁ Πατήρ,
15 καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς». Οὐδεμίαν ἔχετε δυσκολίαν ἀπὸ τε τῶν ἤδη γεγενημένων, ἀπὸ τε τῆς ἀξίας ἑμοῦ τοῦ πέμποντος. Ἐνιαῦθα ἐπαίρει αὐτῶν τὴν ψυχὴν, καὶ δείκνυσι πολὺ τὸ ἀξιόπιστον, εἴ γε μέλλοιεν αὐτοῦ τὸ ἔργον ἀνεδέχεσθαι. Καὶ οὐκ ἔτι παράκλησις πρὸς τὸν Πατέρα γίνεται, ἀλλ' αὐ-
20 θεντία δίδωσιν αὐτοῖς τὴν δύναμιν «ἐνεφύσησε γὰρ, καὶ εἶπε Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ὃν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφένονται, καὶ ὧν κρατήτε, κεκοράτηνται». Καθάπερ γὰρ τις βασιλεύς, ἀρχοντίας ἀποσιέλλων, ἐξουσίαν εἰς δεσμοωτήριον καὶ ἐμβαλεῖν καὶ ἀφιέναι δίδωσιν, οὕτω καὶ τούτους ἐκ-
25 πέμπων ταύτη περιβάλλει τῇ δυνάμει.

Πῶς οὖν φησιν, «Ἐὰν μὴ ἀπέλθω, ἐκεῖνος οὐ μὴ ἔλθῃ», καὶ δὴ τὸ Πνεῦμα δίδωσι; Τινὲς μὲν φασιν διὸ οὐ τὸ Πνεῦμα ἔδωκεν, ἀλλ' ἐπιτηδείους αὐτοὺς πρὸς ὑποδοχὴν δι' ἐμφροσύματος καιέσθησεν. Εἰ γὰρ ἄγγελον ἰδὼν ὁ Δαυιδ

ώδηγησαν τοὺς μαθητὰς εἰς πλήρη πίστιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εὐρίσκοντο εἰς ἄσπονδον πόλεμον μὲ τοὺς Ἰουδαίους, συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει τὸ «εἰρήνη νὰ ἔχετε», δίδων ὡς ἀντίβαρον τοῦ πολέμου τὴν παρηγορίαν.

3. Πρῶτον λοιπὸν αὐτὸν τὸν λόγον εἶπε μετὰ τὴν ἀνάστασιν (διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος παντοῦ λέγει «Νὰ ἔχετε χάριν καὶ εἰρήνην»)· εἰς τὰς γυναῖκας ὅμως εὐαγγελίζεται χαράν, διότι αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον φύλον εὐρίσκετο μέσα εἰς τὴν λύπην, καὶ αὐτὴν ἐδέχθη ὡς πρώτην χαράν. Καταλλήλως λοιπὸν εἰς μὲν τοὺς ἄνδρας, ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου των πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, εὐαγγελίζεται εἰρήνην, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας, ἐξ αἰτίας τῆς λύπης των, χαράν. Ἄφοῦ δὲ κατήργησεν ὅλα τὰ λυπηρά, προβάλλει τὰ κατορθώματα τοῦ σταυροῦ· αὐτὰ δὲ ἦσαν ἡ εἰρήνη. Ἄφοῦ λοιπὸν παρεμερίσθησαν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ κατέστησε λαμπρὰν τὴν νίκην, καὶ ἐπετεύχθησαν ὅλα, εἰς τὴν συνέχειαν πλέον λέγει «Ὅπως ἔστειλεν ἐμένα ὁ Πατήρ μου, καὶ ἐγὼ στέλλω ἐσᾶς». Δὲν ἔχετε καμμίαν δυσκολίαν· καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὅσων συνέβησαν καὶ λόγῳ τῆς ἰδικῆς μου ἀξίας ποῦ σᾶς στέλλω. Ἐδῶ ἐξυψώνει τὸ φρόνημά των καὶ δείχνει μεγάλην ἀξιοπιστίαν, ἐφ' ὅσον βέβαια ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβουν τὸ ἔργον αὐτοῦ. Καὶ δὲν παρακαλεῖ πλέον τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μὲ αὐθεντίαν δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν· διότι «ἐνεφύσησεν εἰς αὐτοὺς καὶ εἶπε· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ἐκείνων ποῦ θὰ συγχωρῆτε τὰς ἁμαρτίας, θὰ συγχωροῦνται, καὶ ἐκείνων, ποῦ δὲν θὰ τὰς συγχωρῆτε, θὰ μένουν ἀσυγχώρητοι». Ὅπως δηλαδὴ κάποιος βασιλεὺς, ἀποστέλλων ἄρχοντας, δίδει ἐξουσίαν εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ ὀδηγοῦν ἀνθρώπους εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ἀπολύουν, ἔτσι καὶ αὐτός, ἀποστέλλων αὐτοὺς τοὺς περιβάλλει μὲ αὐτὴν τὴν δύναμιν.

Πῶς λοιπὸν λέγει, «Ἐὰν δὲν φύγω ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, ἐκεῖνος δὲν θὰ ἔλθῃ»⁷ καὶ τώρα δίδει εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα; Ὁρισμένοι λέγουν ὅτι δὲν ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ κατέστησεν αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐμφυσηματος καταλλήλους διὰ νὰ ὑποδεχθοῦν αὐτό. Διότι, ἐὰν ὁ

ἐξέσῃ, τί τὴν ἀπόρρητον χάριν ἐκείνην δεχόμενοι οὐκ ἂν
 ἔπαθον, εἰ μὴ μαθητὰς αὐτοὺς πρότερον κατεσκεύασε; Διὰ
 τοῦτο οὐκ εἶπε (φησὶν)· Ἐλάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ
 «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Οὐκ ἂν δέ τις ἁμάρτιοι καὶ τότε
 5 εἰληφέναι αὐτοὺς λέγων ἐξουσίαν τινὰ πνευματικὴν καὶ χά-
 ριν, ἀλλ' οὐχ ὥστε νεκροὺς ἐγείρειν καὶ δυνάμεις ποιεῖν,
 ἀλλ' ὥστε ἀφεῖναι ἁμαρτήματα· διάφορα γὰρ τὰ χαρίσματα
 τοῦ Πνεύματος. Διὸ ἐπήγαγεν, «Ὡς ἂν ἀφῆτε, ἀφέωνται»,
 δεικνὺς ποῖον εἶδος ἐνεργείας δίδωσιν. Ἐκεῖ δὲ μετὰ τρε-
 10 σαρκάκοντα ἡμέρας τὴν τῶν σημείων ἔλαβον ἐνέργειαν· διό-
 φησι «Λήψετε δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσοσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλήμ καὶ
 ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ· μάρτυρες δὲ διὰ τῶν σημείων ἐγίνοντο·
 καὶ γὰρ ἄφατος ἦ τοῦ Πνεύματος χάρις καὶ πολυειδῆς ἢ
 15 δωρεά.

Τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα μάθῃς ὅτι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
 Πνεύματος ἁγίου μία ἡ δωρεὰ καὶ ἐξουσία· ἃ γὰρ δοκεῖ
 ἰδιάζοντα εἶναι τοῦ Πατρὸς, ταῦτα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι
 φαίνεται, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πῶς οὖν οὐδεὶς ἔρχε-
 20 ται πρὸς τὸν Υἱόν, φησὶν, «ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ἐλκύσῃ αὐτόν»;
 Ἄλλὰ τοῦτο δείκνυται τοῦ Υἱοῦ ὅν «ἐγὼ γάρ εἰμι», φησὶν,
 ἢ ὁδός· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.
 Ὅρα δὲ αὐτὸ καὶ τοῦ Πνεύματος ὅν «οὐδεὶς γὰρ δύναται
 εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ».
 25 Καὶ πάλιν, τοὺς Ἀποστόλους ποιεῖ μὲν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς,
 ποιεῖ δὲ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, ποιεῖ δὲ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 δεδόσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τὰς διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων
 Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος δοῶμεν οὕσας.

8. Δαν. 8, 17.

9. Πράξ. 1, 8.

10. Ἰω. 6, 44.

11. Ἰω. 14, 6.

12. Α' Κορ. 12, 3.

Δανιήλ ἐξεπλάγη, ὅταν εἶδεν ἄγγελον⁸, τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ πάθουν ἐκεῖνοι ποὺ ἐδέχοντο τὴν ἀπόρρητον ἐκείνην χάριν, ἐὰν δὲν τοὺς καθίστα προηγουμένως μαθητὰς του; Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, Ἔλαβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Δὲν θὰ ἔσφαλλε δὲ κανεὶς, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι καὶ τότε αὐτοὶ ἔλαβον κάποιαν πνευματικὴν ἐξουσίαν καὶ χάριν, ἀλλ' ὄχι τέτοιαν, ὥστε νὰ ἀνασταίνουν νεκροὺς καὶ νὰ κάμνουν θαύματα, ἀλλὰ νὰ συγχωροῦν ἁμαρτήματα· διότι εἶναι διάφορα τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν, «Ἐκείνων ποὺ θὰ συγχωρηθε τὰς ἁμαρτίας, νὰ εἶναι συγχωρημένοι», δεικνύων ποῖον εἶδος ἐνεργείας δίδει εἰς αὐτούς. Ἐκεῖ δὲ μετὰ ἀπὸ σαράντα ἡμέρας ἔλαβον τὴν δύναμιν νὰ κάμνουν θαύματα· διὰ τοῦτο λέγει· «Θὰ λάβετε δύναμιν, ὅταν θὰ ἔλθῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς ἐσᾶς, καὶ θὰ γίνετε μάρτυρες μου καὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν»⁹· μάρτυρες δὲ ἐγίνοντο μὲ τὰ θαύματα· καθ' ὅσον εἶναι ἀπερίγραφτος ἢ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ πολύμορφος ἢ δωρεὰ αὐτοῦ.

Αὐτὸ δὲ γίνεται διὰ νὰ μάθῃς ὅτι μία εἶναι ἡ δωρεὰ καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· διότι ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι ἰδιαίτερα γνωρίσματα τοῦ Πατρὸς, αὐτὰ φαίνονται ὅτι εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πῶς λοιπόν, λέγει, κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Υἱόν, «ἐὰν δὲν τὸν προσελκύσῃ ὁ Πατήρ»¹⁰; Ἄλλ' αὐτὸ φαίνεται νὰ εἶναι γνώρισμα τοῦ Υἱοῦ· διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός· κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ»¹¹. Πρόσεχε δὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ γνώρισμα τοῦ Πνεύματος· «Καὶ κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὀνομάσῃ Κύριον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, παρὰ μόνον διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹². Καὶ πάλιν βλέπομεν τοὺς ἀποστόλους νὰ δίδωνται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰς διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων βλέπομεν νὰ εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

4. Πάντα τούτων πράττωμεν, ὥστε δύνασθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχειν παρ' ἑαυτοῖς, καὶ τοὺς ἐγκεχειρισμένους τὴν ἐνέργειαν μετὰ πολλῆς θεραπεύωμεν τῆς τιμῆς· μεγάλη γὰρ ἢ τῶν ἱερέων ἀξία. «¹³Ὡν ἂν ἀφῆτε», φηοῖν, «ἀφέωνται αἱ
5 ἁμαρτίαι». Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμέ-
νοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε», καὶ ὑπερεκπερισσοῦ ἠγεῖσθε αὐ-
τοὺς ἐν τιμῇ. Σὺ μὲν γὰρ τὰ σαυτοῦ μεριμνᾷς, κἂν ταῦτα
διάδη καλῶς, οὐδεὶς σοι τῶν ἄλλων ἔσται λόγος, ὁ δὲ ἱε-
ρεὺς, κἂν τὸν οἰκεῖον καλῶς οἰκονομήσῃ θίον, τὸν δὲ σόν,
10 ἦτοι ἀπάντων τῶν περὶ αὐτόν, μὴ μετὰ ἀκριθείας ἐπιμελή-
σεται, μετὰ τῶν πονηρῶν εἰς τὴν γέενναν ἄπεισι, καὶ πολλά-
κις, ἀπὸ τῶν οἰκειῶν σὺ προδοθεὶς, ἀπὸ τῶν ὑμετέρων ἀπόλ-
λυται, ἂν μὴ πάντα τὰ εἰς αὐτόν ἤκοντα ἀπαρίσῃ καλῶς.
Εἰδότες οὖν τοῦ κινδύνου τὸ μέγεθος, πολλὴν ἀπονέμειτε
15 αὐτοῖς εὐνοίαν· ὁ καὶ Παῦλος ἠνέξατο, λέγων· «ἀγρυπνοῦ-
σιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν», καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' «ὡς λόγον
ἀποδώσοιτες»· διὸ τῆς πολλῆς δεῖ θεραπείας αὐτοὺς ἀπο-
λαύειν.

Ἐὰν δὲ ἐπεμβαίνητε μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῖς καὶ ὑμεῖς,
20 καὶ οὐδὲ τὰ ὑμέτερα καλῶς διακείσεται· ἕως μὲν γὰρ ἐν εὐ-
θυμῖα διάγει ὁ κυβερνήτης, ἐν ἀσφαλείᾳ ἔσται καὶ τὰ τῶν
ἐπιβατῶν, ἂν δέ, λοιδορουμένων ἐκείνων, καὶ ἀπεχθῶς ἐ-
χόντων πρὸς αὐτόν, ταιλαιπωρῆται, οὐδὲ ἀγρυπνεῖν ὁμοίως
δύναται, οὔτε τὴν ἰέχνην διασώζειν, καὶ ἄκων μυρίοις αὐτοὺς
25 περιβάλλει κακοῖς. Οὕτω καὶ ἱερεὺς, ἂν μὲν ἀπολαύῃ τῆς
παρ' ὑμῶν τιμῆς, καὶ τὰ ὑμέτερα διαθεῖναι καλῶς δυνησεται,
ἂν δὲ ἀθυμῖα αὐτοὺς περιβάλλητε, τὰς χεῖρας ἐκλύσαντες,
εὐχειρώτους μεθ' ὑμῶν αὐτοὺς ποιήσετε τοῖς κύμασι, κἂν
σφόδρα γενναῖοι ᾖσιν. Ἐννόησον τί περὶ τῶν Ἰουδαίων

13. Ἐθρ. 13, 17.

14. Αὐτόθι.

15. Αὐτόθι.

4. "Όλα λοιπόν ἄς τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἔχωμεν πλησίον μας τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ νὰ τιμῶμεν πάρα πολὺ ἐκείνους ποὺ ὠρίσθησαν νὰ μεταδίδουν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ· διότι εἶναι μεγάλη ἡ ἀξία τῶν ἱερέων. «Ἐκείνους ποὺ θὰ συγχωρήσετε», λέγει, «συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι των». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «Νὰ ὑπακούετε καὶ νὰ ὑποτάσσεσθε εἰς τοὺς προϊσταμένους σας»¹³, καὶ νὰ τοὺς τιμᾶτε πάρα πολὺ. Διότι σὺ μὲν φροντίζεις διὰ τὰ ἰδικὰ σου, καὶ ἂν τὰ τακτοποιήσης αὐτὰ καλῶς, δὲν εἶσαι καθόλου ὑπεύθυνος διὰ τοὺς ἄλλους, ὁ ἱερεὺς ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη τακτοποιήσῃ καλῶς τὸν ἰδικόν του βίον, δὲν δείξῃ ὅμως τὴν πρέπουσαν φροντίδα διὰ σένα ἢ δι' ὅλα τὰ μέλη τοῦ ποιμνίου του, θὰ ὀδηγηθῇ μαζὶ μὲ τοὺς πονηροὺς εἰς τὴν γέενναν καὶ πολλὰς φορές χωρὶς νὰ προδίδεται ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του, ὀδηγεῖται εἰς τὴν καταστροφὴν ἀπὸ σᾶς, ἂν δὲν ρυθμίσῃ καλῶς ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ αὐτόν. Γνωρίζοντας λοιπόν τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, ν' ἀποδίδετε εἰς αὐτοὺς πολλὴν συμπάθειαν, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ὑπηνίχθη, λέγων, ὅτι «αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν διὰ τὰς ψυχὰς σας»¹⁴, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀγρυπνοῦν, ἀλλὰ «ὡς ἄνθρωποι ποὺ θ' ἀποδώσουν λόγον διὰ σᾶς»¹⁵· διὰ τοῦτο πρέπει αὐτοὶ ν' ἀπολαύουν πολλῆς τιμῆς.

Ἐὰν ὅμως μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἐνεργῆτε καὶ σεῖς ἐναντίον των, τότε οὔτε καὶ σεῖς θὰ εὐρίσκεσθε εἰς καλὴν κατάστασιν· διότι ἐν ὅσῳ ὁ κυβερνήτης εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν εὐθυμίας, θὰ εὐρίσκωνται καὶ οἱ ἐπιβάται εἰς ἀσφάλειαν, ἂν ὅμως τὸν περιφρονοῦν ἐκεῖνοι καὶ κρατοῦν στάσιν ἐχθρικὴν ἐναντίον του καὶ ἔτσι τὸν ταλαιπωροῦν, τότε οὔτε καὶ νὰ ἐπαγρυπνήσῃ ἡμπορεῖ καθ' ὅμοιον τρόπον, οὔτε ν' ἀσκήσῃ καλῶς τὸ ἔργον του καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ περιβάλλει αὐτοὺς μὲ ἄπειρα κακά. Ἐτσι καὶ ὁ ἱερεὺς, ἂν μὲν ἀπολαύῃ τῆς τιμῆς ἐκ μέρους σας, θὰ ἡμπορέσῃ νὰ τακτοποιήσῃ καὶ τὰ ἰδικὰ σας θέματα καλῶς, ἂν ὅμως τοὺς στεναχωρῆτε, ἐξασθενοῦντες τὴν δύναμίν των, θὰ τοὺς καταστήσετε μαζὶ μὲ σᾶς εὐκολοπροσβλήτους εἰς τὰ κύματα καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ γενναῖοι. Σκέ-

φησὶν ὁ Χριστός· «Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν, ὅσα λέγουσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε». Νῦν δὲ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, «Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ ἱερεῖς», ἀλλ' ἐπὶ τῆς τοῦ
 5 Χριστοῦ· τὴν γὰρ ἐκείνου διεδέξαντο διδασκαλίαν. Διὸ καὶ Παῦλός φησιν· «ὑπὲρ Χριστοῦ προσβέβηκα, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν». Οὐχ ὁρᾶτε ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων ἅπαντας ὑποκύπτοντας, καὶ γένει θελτίους ὄντας
 10 ὅμως διὰ τὸν δεδωκότα οὐδὲν τούτων ἐννοοῦσιν, ἀλλ' αἰδοῦνται τὴν ψῆφον τοῦ βασιλεύοντος, κἄν ὅστισοῦν ὁ λαβὼν ἢ τὴν ἀρχήν.

Εἶτα, ἂν ἄνθρωπος χειροτονήσῃ, ἰσοῦτος φόβος, τοῦ δὲ Θεοῦ χειροτονοῦντος, καὶ ὑπερορῶμεν τὸν χειροτονούμενον
 15 καὶ λοιδοροῦμεν καὶ μυροῖσις ὄνειδеси πλύνομεν, καί, τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν κωλυθέντες κρίνειν, κατὰ τῶν ἱερέων τὴν γλῶσσαν ἀκονῶμεν. Καὶ ποῦ ταῦτα ἀπολογίας ἄξια, διὰ τὴν μὲν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τῷ ἡμετέρῳ δοκὸν μὴ βλέπωμεν, τὸ δὲ κάρφος τοῦ ἑτέρου πικρῶς περιεργαζώμεθα; οὐκ οἶσθα
 20 ὅτι καὶ χαλεπώτερον σαντιῶ ποιεῖς τὸ δικαστήριον, οὕτω δικάζων; Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἀποδεχόμενος τοὺς ἀναξίους τὴν ἱερωσύνην διοικούντας, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἑλεῶν καὶ δακρύων· οὐ μὴν διὰ τοῦτό φημι δίκαιον εἶναι παρὰ τῶν ἀρχομένων κρίνεσθαι καὶ μάλιστα τῶν πάντων ἀφελειτέρων·
 25 κἄν γὰρ ὁ θίος αὐτῶν σφόδρα διαβεβλημένος ἦ, σὺ δέ, ἂν σαντιῶ προσέχῃς, οὐδὲν παραβλαβήσῃ εἰς τὰ ἐγκεχειρισμένα αὐτιῶ παρὰ τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ δι' ὄνου φωνὴν ἀφειθῆναι ἐποίησε, καὶ διὰ μάντιως εὐλογίας πνευματικὰς ἐχαρίσατο, καὶ

16. Ματθ. 23, 2-3.

17. Β' Κορ. 5, 20.

18. Ματθ. 7, 3· Λουκᾶ 6, 41.

ψου τί λέγει ὁ Χριστός περὶ τῶν Ἰουδαίων· «Εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Μωϋσέως ἐκάθησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπόν, ὅσα σὰς λέγουν νὰ κάμνετε, νὰ τὰ κάμνετε»¹⁶. Τώρα ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, Ἐἰς τὴν ἔδραν τοῦ Μωϋσέως ἐκάθησαν οἱ ἱερεῖς, ἀλλ' ἔἰς τὴν ἔδραν τοῦ Χριστοῦ· διότι ἀνέλαβον τὴν συνέχειαν τῆς διδασκαλίας ἐκείνου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Εἴμεθα πρεσβευταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι ὡσάν νὰ σὰς δίδῃ ἐντολὰς ὁ Θεὸς διὰ μέσου ἡμῶν»¹⁷. Δὲν βλέπετε ποῦ ὅλοι ὑποτάσσονται εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας, καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη ποῦ εἶναι πολλές φορές ἀνώτεροι ἀπὸ ἐκείνους ποῦ τοὺς δικάζουν καὶ ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν καὶ ὡς πρὸς τὸν βίον καὶ ὡς πρὸς τὴν σύνεσιν; Ἀλλ' ὅμως χάριν ἐκείνου ποῦ διώρισεν αὐτοὺς δὲν σκέπτονται τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ σέβονται τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως, ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν.

Ἐπειτα, ἐὰν ἄνθρωπος διορίσῃ κάποιον, ὑπάρχει τόσος πολὺς φόβος, τὴν στιγμὴν ὅμως ποῦ χειροτονεῖ ὁ Θεὸς καὶ περιφρονοῦμεν τὸν χειροτονούμενον καὶ τὸν ὑβρίζομεν καὶ τὸν περιλούζομεν μὲ ἄπειρα κακά, καί, ἐνῶ ἐλάβομεν τὴν ἀπαγόρευσιν νὰ κρίνωμεν τοὺς ἀδελφοὺς μας, ἀκονοῦμεν τὴν γλῶσσαν μας ἐναντίον τῶν ἱερέων. Καὶ πῶς αὐτὰ εἶναι ἄξια ἀπολογίας, ὅταν τὴν μὲν δοκὸν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν μας δὲν τὴν βλέπωμεν, ἐνῶ τὸ καρφί τοῦ ἄλλου τὸ περιεργαζόμεθα μὲ ὅλην τὴν κακίαν μας¹⁸; δὲν γνωρίζεις ὅτι καθιστᾶς φοβερώτερον τὸ δικαστήριον ἐναντίον σου, δικάζων μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον; Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὄχι ἐπιδοκιμάζων ἐκείνους ποῦ ἀσκοῦν ἀνάξια τὴν ἱερωσύνην, ἀλλὰ καὶ εὐσπλαγχνιζόμενος αὐτοὺς πάρα πολὺ καὶ δακρῦζων δι' αὐτούς· δὲν λέγω ὅμως ὅτι εἶναι δίκαιον δι' αὐτὸ νὰ κρίνωνται ἀπὸ τοὺς ἀρχομένους καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἀφελεῖς· διότι, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ βίος αὐτῶν εἶναι πάρα πολὺ διεφθαρμένος, σὺ ὅμως, ἐὰν προσέχῃς τὸν ἑαυτὸν σου, δὲν θὰ ζημιωθῆς ὡς πρὸς τίποτε σχετικὰ μὲ ἐκεῖνα ποῦ παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν· διότι, ἐὰν ἔκαμε τὴν ὄνον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἐχάρισε μέσω

ἀλόγῳ σιόματι καὶ ἐν ἀκαθάρτῳ γλώττῃ τοῦ Βαλαάμ ἐνεργήσας διὰ τοὺς προσκεκρονηκότας Ἰουδαίους, πολλῶ μᾶλλον δι' ὑμᾶς τοὺς ἐγγνώμονας, εἰ καὶ σφόδρα φαῦλοί εἰσιν οἱ ἱερεῖς, τὰ αὐτοῦ πάντα ἐργάσεται, καὶ πέμπει τὸ Πνεῦμα
 5 τὸ ἅγιον· οὐδὲ γὰρ ὁ καθαρὸς ἀπὸ τῆς οἰκείας ἐπισπᾶται αὐτὸ καθαρότητος, ἀλλὰ χάρις ἐστίν, ἢ τὸ πᾶν ἐργαζομένη· «πάντα» γάρ, φησί, «δι' ὑμᾶς, εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλῶς, εἴτε Κηφᾶς»· ἃ γὰρ ἐγκεχειρίσται ὁ ἱερεὺς, Θεοῦ μόνου ἐστὶ δωρεῖσθαι καί, ὅπου περ ἂν ἡ ἀνθρωπίνη φθάση φι-
 10 λосоφία, ἐλάτιων τῆς χάριτος ἐκείνης φανεῖται.

Καὶ ταῦτα λέγω, σὺχ ἵνα ραθυμῶς τὸν ἑαυτῶν θίον οἰκονομῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ, ραθυμούντων τινῶν τῶν προεσιῶτων, ὑμεῖς οἱ ἀρχόμενοι ἑαυτοῖς πολλάκις ἐπισωρεύητε τὰ κακά. Καὶ τί λέγω τοὺς ἱερεῖς; Οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος ἐργάσασθαι τι δύναται εἰς τὰ δεδομένα παρὰ Θεοῦ,
 15 ἀλλὰ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ. Ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανείζει γλῶττιαν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖρα· καὶ γὰρ οὐδὲ δίκαιον ἦν διὰ τὴν ἐτέρου κακίαν εἰς τὰ σύμβολα τῆς σωτηρίας ἡμῶν τοὺς πίπτει
 20 προσίόντας παραβλάπτεσθαι.

Ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες, καὶ τὸν Θεὸν φοβώμεθα, καὶ τοὺς ἱερέας αὐτοῦ ἐντίμως ἔχωμεν, πᾶσαν αὐτοῖς ἀπονέμοντες τιμὴν, ἵνα καὶ ὑπὲρ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων, καὶ ὑπὲρ τῆς εἰς ἐκείνους θεραπείας πολλὴν λάβωμεν παρὰ
 25 τοῦ Θεοῦ τὴν ἀμοιβὴν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ὅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μάντεως πνευματικὰς εὐλογίας καὶ ἐνήργησε χάριν τῶν Ἰουδαίων πού ἐξέκλινον μὲ τὸ ἀνόητον στόμα καὶ τὴν ἀκάθαρτον γλῶσσαν τοῦ Βαλαάμ¹⁹, πολὺ περισσότερον διὰ σᾶς πού εἴσθε εὐγνώμονες ἀπέναντί του, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἱερεῖς εἶναι πάρα πολὺ φαῦλοι, θὰ κάμη ὅλα ἐκεῖνα πού θέλει καὶ θὰ στείλῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· διότι οὔτε ὁ καθαρὸς προσελκύει τὸ Πνεῦμα ἐξ αἰτίας τῆς καθαριότητός του, ἀλλ' ἡ χάρις εἶναι ἐκείνη πού ἐπιτελεῖ τὸ πᾶν· διότι λέγει «Ὅλα εἶναι ἰδικά σας, εἴτε ὁ Παῦλος, εἴτε ὁ Ἀπολλῶς, εἴτε ὁ Κηφᾶς»²⁰· διότι ἐκεῖνα πού ἔλαβεν ὁ ἱερεὺς, μόνον ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ τὰ δωρήσῃ· καὶ ὅπου καὶ ἂν φθάσῃ ἡ ἀνθρωπίνη φιλοσοφία, θὰ φανῇ κατωτέρα ἀπὸ ἐκείνην τὴν χάριν.

Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ περνοῦμεν τὴν Ζωὴν μας μὲ ραθυμίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπισωρεύετε πολλὰς φορές κακὰ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σας σεῖς οἱ ἀρχόμενοι, ὅταν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προῖσταμένους σας δείχνουν ραθυμίαν. Καὶ διατί λέγω τοὺς ἱερεῖς; Οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος ἠμπορεῖ νὰ κάμη κάτι σχετικὰ μὲ ἐκεῖνα πού δίδονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὰ πάντα γίνονται ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ δὲ ἱερεὺς δανεῖζει τὴν γλῶσσαν του καὶ δίδει τὸ χέρι του· καθ' ὅσον δὲν θὰ ἦτο δίκαιον ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τοῦ ἄλλου νὰ παραβλάπτωνται ἐκεῖνοι πού προσέρχονται μὲ πίστιν εἰς τὰ σύμβολα τῆς σωτηρίας μας.

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, καὶ τὸν Θεὸν νὰ φοβώμεθα καὶ νὰ τιμῶμεν τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ, ἀποδίδοντες εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν τιμὴν, διὰ νὰ λάβωμεν πολλὴν ἀμοιβὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὰ ἰδικά μας κατορθώματα καὶ διὰ τὴν τιμὴν μας πρὸς ἐκείνους μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

19. Ἄριθμ. 22, 7 ἐ.

20. Α' Κορ. 3, 22.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΖ'

Ἰω. 20, 24 - 21, 14

«Θωμᾶς δέ, εἷς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, διε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς. Ἔλεγον οὖν
5 αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί· Ἐωράκαμεν τὸν Κύριον. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐὰν μὴ ἴδω, οὐ μὴ πιστεύσω», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Ὡςπερ τὸ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πιστεύειν εὐκολίας ἐστίν, οὕτω τὸ πέρα τοῦ μέτρου περιεργάζεσθαι καὶ πολυπρα-
10 γμονεῖν παχυτάτης διανοίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θωμᾶς ἐγκυ-
λεῖται τοῖς γὰρ Ἀποστόλοις, εἰρηκόσιν διὰ «Ἐωράκαμεν τὸν Κύριον», οὐκ ἐπίστευσεν, οὐ τοσοῦτον ἐκείνοις ἀπιστιῶν, ὅσον τὸ πρᾶγμα ἠγούμενος ἀδύνατον εἶναι τοιέσι, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν οὐ γὰρ εἶπεν διὰ «οὐ πιστεύω ὑμῖν», ἀλ-
15 λά, «ἐὰν μὴ θάλω τὴν χεῖρά μου, οὐ πιστεύσω». Πῶς οὖν, πάντων συνηγμένων, οὗτος ἀπελιμπάνειτο μόνος; Εἰκὸς ἦν ἀπὸ τῆς διασκορᾶς, τῆς ἤδη γενομένης, μηδέπω καὶ τότε αὐτὸν ἐπανελθεῖν. Σὺ δέ, διὰ τὴν ἴδης αὐτὸν ἀπιστιοῦντα τὸν μαθητὴν, ἐνόησον τοῦ Δεσπότης τὴν φιλανθρωπίαν, πῶς
20 καὶ ὑπὲρ μιᾶς ψυχῆς δείκνυσιν ἑαυτὸν τραύματα ἔχοντα, καὶ παραγίνεται, ἵνα διασώσῃ καὶ τὸν ἕνα, καίτοι τῶν ἄλλων παχύτερον ὄντα. Διὸ τὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως τῆς παχυτάτης ἐζήτει πίστιν, καὶ οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπίστευεν οὐ γὰρ εἶπεν, «Ἄν μὴ ἴδω, ἀλλ' ἐὰν μὴ ψηλαφήσω», φησί,
25 «μὴ πως φαντασία τὸ ὁρώμενον ἦ». Καὶ μὴν αἱ μαθηταί, ταῦτα ἀπαγγέλλοντες, ἀξιόπιστοι τότε ἦσαν, καὶ αὐτὸς ὑπι-

ΟΜΙΛΙΑ ΠΖ΄

Ίω. 20, 24 - 21, 14

«Ὁ Θωμᾶς ὁμως, ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητάς, ὁ ὀνομαζόμενος Δίδυμος, δὲν ἦτο μαζί των ὅταν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς. Ἔλεγον λοιπὸν εἰς αὐτὸν οἱ ἄλλοι μαθηταί· Εἶδομεν τὸν Κύριον. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· Ἐὰν δὲν ἰδῶ, δὲν θὰ πιστεύσω», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ πιστεύῃ κανεὶς ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἶναι γνῶρισμα ἐπιπολαιότητος, ἔτσι καὶ τὸ νὰ ἐξετάζῃ κανεὶς καὶ νὰ ἐρευνᾷ πέραν τοῦ μέτρου εἶναι γνῶρισμα χονδροειδοῦς διανοίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θωμᾶς κατηγορεῖται· διότι δὲν ἐπίστευσεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ὅταν τοῦ εἶπαν ὅτι «εἶδομεν τὸν Κύριον», ὄχι τόσον μὴ πιστεύων εἰς ἐκείνους, ὅσον ἐπειδὴ ἐθεωροῦσεν ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα· δηλαδὴ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· διότι δὲν εἶπε ἔδεν σᾶς πιστεύω, ἀλλὰ «ἐὰν δὲν βάλω τὸ χέρι μου εἰς τὸ σημάδι τῶν καρφιῶν, δὲν θὰ πιστεύσω». Πῶς λοιπὸν, ἐνῶ ὅλοι ἦσαν συγκεντρωμένοι, αὐτὸς μόνος ἀπουσίαζεν; Φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ εἶχεν ἀκόμη ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν διασπορὰν ποῦ εἶχεν ἤδη γίνει. Σὺ ὁμως ὅταν ἰδῆς τὸν μαθητὴν νὰ μὴ πιστεύῃ, σκέψου τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς καὶ χάριν μιᾶς ψυχῆς δείχνει τὸν ἑαυτόν του νὰ ἔχῃ τραύματα, καὶ ἔρχεται διὰ νὰ σώσῃ καὶ τὸν ἓνα, ἂν καὶ ἦτο πνευματικὰ πιὸ ἀτελής ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο ἐζήτηε νὰ πιστεύσῃ διὰ τῆς πιὸ χονδροειδοῦς αἰσθήσεως καὶ οὔτε μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπίστευε· διότι δὲν εἶπεν, ἔδεν ἰδῶ, ἀλλ' ἔδεν ψηλαφήσω, λέγει, μὴ τυχὸν καὶ εἶναι φάντασμα αὐτὸ ποῦ βλέπω. Καὶ ὁμως οἱ μαθηταί, ποῦ ἀνήγγελλον αὐτά, ἦσαν ἀξιόπιστοι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ποῦ ὑπέσχετο αὐτά· ἀλλ' ὁμως, ἐπειδὴ ἐζή-

σχονούμενος· ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ πλέον ἐζήτησεν, οὐδὲ τούτων αὐτὸν ἀπειρέρησεν ὁ Χριστός.

Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐκ εὐθέως αὐτῷ φαίνεται, ἀλλὰ μετὰ ἡμέρας ὀκτώ; Ὡστε μετὰ κατηχούμενον αὐτὸν ὑπὸ
 5 τῶν μαθητῶν, καὶ τὸ αὐτὸ ἀκούοντα, καὶ εἰς πλείονα ἐκκαῆ-
 ναι πόθον, καὶ πιστότερον πρὸς τὸ μέλλον γενέσθαι. Πόθεν δὲ ἦδει διὰ καὶ ἡ πλευρὰ ἠνεώχθη; Παρὰ τῶν μαθητῶν ἀκούσας. Πῶς οὖν τὸ μὲν ἐπίστευσε, τὸ δὲ οὐκ ἐπίστευσε;
 Ὅτι τοῦτο πολὺ παράδοξον καὶ θαυμασιὸν ἦν. Σκόπει δὲ
 10 μοι τὸ φιλάληθες τῶν Ἀποστόλων, πῶς τὰ ἐλαιώματα οὐ κρύπτουσιν, οὔτε τὰ ἐαυτῶν, οὔτε τὰ ἐτέρων, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς αὐτὰ ἀναγράφουσι τῆς ἀληθείας. Ἐφίσιται δὲ πάλιν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐ περιμένει παρ' ἐκείνου ἀξιωθῆναι, οὐδὲ ἀκοῦσαί τι τοιοῦτον, ἀλλὰ, μηδὲν εἰπόντος, αὐτὸς προλαβὼν,
 15 ἄπερ ἐπεθύμει πληροῖ, δεικνὺς διὰ καὶ, ἠνίκα ταῦτα ἐφθέγγειο πρὸς τοὺς μαθητάς, παρῆν· καὶ γὰρ τοῖς ῥήμασιν ἐχρήσατο τοῖς αὐτοῖς, καὶ σφόδρα ἐπιτιμητικῶς, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς παιδευτικῶς· εἰπὼν γάρ, «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ βάλε τὴν χεῖρά σου εἰς τὴν πλευ-
 20 ράν μου», ἐπήγαγε· «Καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Ὅρας διὰ ἀπιστίας ἦν ἡ ἀμφιβολία; ἀλλὰ πρὶν ἢ τὸ Πνεῦμα λαβεῖν μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι, ἀλλ' ἀπηρητισμένοι λοιπὸν ἦσαν. Οὐ ταύτη δὲ μόνον ἐπειτίμησεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος ἀνέπνευσε πληροφρονηθεῖς, καὶ
 25 ἀνεβόησεν, «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου», λέγει· «Ὅτι ἐώρακάς με, Θωμᾶ, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες»· τοῦτο γὰρ ἔστι πίστεως, τὸ τὰ μὴ ὁρώμενα δέξασθαι· «ἔστι γὰρ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων».

τησε κάτι περισσότερο, οὔτε αὐτὸ τοῦ ἀπεστέρησεν ὁ Χριστός.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸν ἀμέσως, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ ὀκτῶ ἡμέρας; Διὰ νὰ κυριευθῇ ἀπὸ πῶς μεγαλυτέραν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ γίνῃ μελλοντικὰ πιστότερος κατηχούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τὸ διάστημα πού θὰ ἐμεσολαβοῦσε καὶ ἀκούων τὰ ἴδια λόγια ἀπὸ αὐτούς. Ἀπὸ ποῦ δὲ τὸ ἐγνώριζεν ὅτι καὶ ἡ πλευρά του ἠνοίχθη. Τὸ ἤκουσεν ἀπὸ τοὺς μαθητάς. Πῶς λοιπὸν τὸ μὲν ἓνα ἐπίστευσε, τὸ δὲ ἄλλο δὲν τὸ ἐπίστευσε; Διότι αὐτὸ ἦτο πολὺ παράδοξον καὶ θαυμαστόν. Πρόσεχε δὲ σὲ παρακαλῶ τὴν φιλαλήθειαν τῶν Ἀποστόλων, πῶς δὲν κρύπτουν τὰ ἐλαττώματα, οὔτε τὰ ἰδικά των, οὔτε τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὰ περιγράφουν μὲ ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Ἐμφανίζεται δὲ πάλιν ὁ Ἰησοῦς καὶ δὲν περιμένει νὰ ζητηθῇ αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνον, οὔτε νὰ ἀκούσῃ κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ χωρὶς νὰ εἰπῇ τίποτε, ὁ ἴδιος τὸν προλαβαίνει καὶ ἐκπληρώνει ἐκεῖνο πού ἐπιθυμοῦσε, δεικνύων, ὅτι καὶ ὅταν ἔλεγεν αὐτὰ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἐκεῖνος ἦτο παρών· καθ' ὅσον ἐχρησιμοποίησε τὰ ἴδια τὰ λόγια καὶ κατὰ τρόπον πάρα πολὺ ἐπιτιμητικὸν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν μὲ τρόπον διδακτικόν· διότι ἀφοῦ εἶπε «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου καὶ ἴδε τὰ χέρια μου καὶ βάλε τὸ χέρι σου εἰς τὴν πλευράν μου», ἐπρόσθεσε· «Καὶ μὴ γίνεσαι ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Βλέπεις ὅτι ἡ ἀμφιβολία ἦτο ἀποτέλεσμα ἀπιστίας; ἀλλὰ αὐτὸ συνέβαινε πρὶν λάβουν τὸ Πνεῦμα μου· μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅμως δὲν συνέβαινε πλέον αὐτό, ἀλλ' εἰς τὸ ἐξῆς ἦσαν ὀλοκληρωμένοι. Καὶ δὲν τὸν ἐπετίμησε μὲ αὐτὰ μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν. Διότι, ὅταν ἐκεῖνος τὰ ἐπληροφορήθη καὶ ἀνέπνευσε καὶ ἀνεφώνησεν, «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου», λέγει· «Ἐπειδὴ μὲ εἶδες, Θωμᾶ, ἐπίστευσες· μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι πού δὲν μὲ εἶδον καὶ ἐπίστευσαν»· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς πίστεως, τὸ νὰ ἀποδέχεται κανεὶς ἐκεῖνα πού δὲν βλέπονται· διότι «ἡ πίστις κάμνει πραγματικὰ ἐκεῖνα πού ἐλπίζομεν καὶ βέβαια ἐκεῖνα πού δὲν βλέπομεν»¹.

- Ἐνιαῦθα δὲ οὐ τοὺς μαθητὰς μακαρίζει μόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους ποιεύσαντας. Καίτοι, φησὶν οἱ μαθηταὶ εἶδον, καὶ ἐπίστευσαν ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἐζήτησαν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν σουδαρίων εὐθέως τὸν περὶ ἀνασιάσεως ἐδέ-
- 5 ξαντο λόγον, καὶ πρὶν ἢ τὸ σῶμα θεάσασθαι, τὴν πίστιν ἐπεδείξαντο πάσαν. Ὅτιαν οὖν λέγει τις νυνί, Ἐβουλόμην κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους εἶναι, καὶ ὁρᾶν τὸν Χριστὸν θαυματουργοῦντα, ἐννοεῖται διὰ «μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες». Ἄξιον δὲ διαπορῆσαι, πῶς σῶμα ἄφθαριον
- 10 τύπους ἐδείκνυτο τῶν ἡλῶν, καὶ ἄπτὸν ἦν θνητῇ χειρί. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆς· συγκαιταβάσεως γὰρ ἦν τὸ γινόμενον τὸ γὰρ οὕτω λεπτὸν καὶ κοῦφον, ὡς κεκλεισμένων εἰσελθεῖν τῶν θυρῶν, παχύτητος πάσης ἀπήλλακτο· ἀλλ' ὥστε πιστευθῆναι τὴν ἀνάστασιν τοῦτο δείκνυται, καὶ ὥστε μαθεῖν ὅτι
- 15 αὐτὸς ἦν ὁ σταυρωθεὶς, καὶ οὐκ ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ ἀνέστη. Διὰ τοῦτο ἀνέστη, ἔχων τὰ σημεῖα τοῦ σταυροῦ, καὶ τρώγει διὰ τοῦτο. Οἱ γοῦν Ἀπόστολοι τοῦτο ἄνω καὶ κάτω σημεῖον ἐποιοῦντο τῆς ἀνασιάσεως, λέγοντες· «Οἷτινες συνεφάγομεν αὐτῷ καὶ συνεπίομεν».
- 20 Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῶν κυμάτων περιπαιτοῦντα θεωροῦντες πρὸ τοῦ σταυροῦ, οὐ λέγομεν ἄλλης φύσεως τὸ σῶμα ἐκεῖνο, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας, οὕτω, μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτὸν ὁρῶντες τοὺς τύπους ἔχοντα, οὐκ ἐροῦμεν αὐτὸν φθαρτὸν εἶναι λοιπὸν διὰ γὰρ τὸν μαθητὴν ταῦτα ἐπεδείκνυτο. «Πολλὰ
- 25 δὲ καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς». Ἐπειδὴ γὰρ ἐλίπινα τῶν ἄλλων οὗτος εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής, λέγει διὰ οὐδὲ οἱ λοιποὶ πάντες πάντα εἶπον, ἀλλ' ὅσα ἱκανὰ ἦν πρὸς πίστιν ἐφελκύνεσθαι τοὺς ἀκούοντας· ἐπεὶ, «εἰ πάντα», φησὶν, «ἐγγραπτο, οὐδὲ τὸν κόσμον οἶμαι χωρῆσαι τὰ βιβλία».
- 30 2. Ὅθεν δῆλον διὰ οὐ φιλοτιμίας ἔνεκεν, ἅπερ ἔγραψαν εἶπον, ἀλλὰ τοῦ χρησίμου μόνον· οἱ γὰρ τὰ πλείονα ἀφέντες

2. Πράξ. 10, 41.

3. Ἰω. 21, 25.

Ἐδῶ δὲ δὲν μακαρίζει μόνον τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ θὰ πιστεύσουν μετὰ ἀπὸ ἐκείνους. Καὶ ὅμως, λέγει, οἱ μαθηταὶ εἶδον καὶ ἐπίστευσαν· ἀλλ' ὅμως δὲν ἐζήτησαν κανὲν ἀποδεικτικὸν σημεῖον, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ σοδά-ρια ἀμέσως ἐδέχθησαν τὴν εἶδησιν περὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ πρὶν ἰδοῦν τὸ σῶμα, ἔδειξαν ὅλην τὴν πίστιν των. "Ὅταν λοιπὸν κανεὶς λέγῃ τώρα, "Ἦθελον νὰ ἐζοῦσα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ νὰ ἔβλεπον τὸν Χριστὸν νὰ θαυματουργῇ, ἄς σκεφθῇ ὅτι «μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μὲ εἶδον καὶ ἐπίστευσαν». Εἶναι δὲ ἄξιον ἀπορίας, πῶς σῶμα ἄφθαρτον ἐδείκνυε τὰ ἀποτυπώματα τῶν καρφιῶν καὶ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἐγγίση χέρι. Ἄλλὰ μὴ θορυβηθῆς καθ' ὅσον αὐτὸ συνέβη κατὰ συγκατάβασιν· διότι τὸ τόσον λεπτὸν καὶ ἐλαφρὸν σῶμα, ποὺ εἰσῆλθεν ἐνῶ αἱ θύραι ἦσαν κλεισταί, ἦτο ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κάθε ὑλικὴν σύστασιν· ἀλλὰ δεικνύεται αὐτὸ διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ ἀνάστασις καὶ διὰ νὰ μάθουν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ σταυρωθεὶς, καὶ δὲν ἀνεστήθη ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἀνεστήθη, ἔχων τὰ σημάδια τοῦ σταυροῦ, καὶ διὰ τοῦτο τρώγει. Πράγματι οἱ Ἀπόστολοι αὐτὸ ἐπρόβαλλον συνεχῶς ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως, λέγοντες· «Ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ἐφάγομεν μαζί του καὶ ἐπίομεν»².

"Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν βλέποντές τον πρὸ τοῦ σταυροῦ νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς τὰ κύματα, δὲν λέγομεν ὅτι τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦτο ἄλλης φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἰδικῆς μας, ἔτσι, βλέποντες αὐτὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν νὰ ἔχη τὰ ἀποτυπώματα τοῦ σταυροῦ, δὲν θὰ εἰποῦμεν πλέον ὅτι αὐτὸς εἶναι φθαρτός· διότι αὐτὰ τὰ ἔδειχνε διὰ τὸν μαθητὴν. «Πολλὰ δὲ ἄλλα θαύματα ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς ἀνέφερον ὀλιγώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀνέφεραν οἱ ἄλλοι, λέγει ὅτι οὔτε ὅλοι οἱ ἄλλοι τὰ ἀνέφερον ὅλα, ἀλλ' ὅσα ἦσαν ἰκανὰ νὰ προσελκύσουν τοὺς ἀκροατὰς εἰς τὴν πίστιν· «Ἐὰν ὅλα», λέγει, «εἶχον γραφῆ, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἐχωροῦσε στὰ βιβλία οὔτε ὅλος ὁ κόσμος»³.

2. "Ἄρα εἶναι φανερόν ὅτι δὲν τὰ εἶπαν ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐκεῖνα ποὺ ἔγραψαν, ἀλλὰ μόνον ἐξ αἰτίας τῆς χρη-

πῶς ἂν ταῦτα διὰ φιλοτιμίαν ἔγραψαν; Τίνος οὖν ἔνεκεν
 οὐ πάντα ἀπῆλθον; Μάλιστα μὲν διὰ τὸ πλῆθος, ἔπειτα δὲ
 κἀκεῖνο ἐνεύθουν, διὸ ὁ μὴ πιστεύσας τοῖς εἰρημένοις, οὐδὲ
 τοῖς πλείοσι προσέξει, ὁ δὲ ταῦτα δεξάμενος οὐδὲν δεήσεται
 5 ἐτέρου εἰς τὸν τῆς πίστεως λόγον. Ἐμοὶ δὲ ἐνιαῦθα τέως
 δοκεῖ τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν λέγειν σημεῖα· διὸ φησιν· «Ἐ-
 νώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ». ὥσπερ γὰρ πρὸ τῆς ἀνα-
 στασίας ἔδει γενέσθαι πολλά, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι Υἱὸς ἐσσι
 Θεοῦ, οὕτω καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἵνα καταδέξωνται ὅτι
 10 ἀνέστη. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθηκεν, «Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν
 αὐτοῦ», ἐπειδὴ μόνος αὐτοῖς συνεγένετο μετὰ τὴν ἀνάστασιν.
 Διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ὁ κόσμος οὐκ ἔτι με θεωρεῖ». Εἶτα, ἵνα
 μάθῃς ὅτι τῶν μαθητῶν ἔνεκεν μόνον ἐγένετο τὰ γινόμενα,
 ἐπήγαγεν· «Ἴνα καὶ πιστεύσαντες ζωὴν αἰώνιον ἔχητε ἐν
 15 τῷ ὀνόματι αὐτοῦ», κοινῇ πρὸς τὴν φύσιν διαλεγόμενος, καὶ
 δηλῶν ὅτι οὐκ ἐκείνῳ τῷ πιστευομένῳ, ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς τὰ
 μέγιστα χαριζόμενος. «Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ»· τοιτέστι, 'δι'
 αὐτοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐσιν ἡ ζωὴ.

«Μετὰ ταῦτα ἐφάνερωσεν ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς
 20 θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος». Ὅρας διὸ οὐ συνεχῶς αὐτοῖς
 ἐπιχωριάζει, οὐδ' ὥσπερ ἔμπροσθεν; Ἐφάνη γοῦν τῇ ἐ-
 σπέρα, καὶ ἀπέπη, εἶτα μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας πάλιν ἄπαξ, καὶ
 πάλιν ἀπέπη, εἶτα μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ πάλιν
 μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου. Τί δὲ ἐσσι τὸ «ἐφάνερωσε»;
 25 Ἐκ τούτου δήλον ὅτι οὐχ ἔωρᾶτο, εἰ μὴ συγκατέβη, διὰ τὸ
 λοιπὸν ἄφθαρτον εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἀκήρατον. Τίνος δὲ
 ἔνεκεν ἐμνήσθη τοῦ τόπου; Δεικνύς διὸ τὸ πλεόν ἀφείλε
 τοῦ δέους, ὡς λοιπὸν αὐτοῦς καὶ προκύπτειν τῆς οἰκίας καὶ
 πανταχοῦ περιϊέναι· οὐκ ἔτι γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκίας συγκεκλει-

σιμότητος αὐτῶν· διότι ἐκεῖνοι ποῦ παρέλειψαν τὰ περισσό-
 σότερα, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ ἔγραφον αὐτὰ ἀπὲ
 φιλοδοξίαν; Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν τὰ ἀνέφερον
 ὅλα; Κυρίως μὲν ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους αὐτῶν, ἔπειτα
 δὲ ἐσκέπτοντο καὶ ἐκεῖνο, ἐκεῖνος ποῦ δὲν θὰ πιστεύσει
 εἰς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, οὔτε θὰ προσέξῃ τὰ περισσό-
 τερα, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ δεχθῇ αὐτά, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ χρεια-
 σθῇ διὰ νὰ πιστεύσῃ. Ἐγὼ νομίζω ἐδῶ ὅτι ἐννοεῖ τὰ θαύ-
 ματα ποῦ ἔκαμε μετὰ τὴν ἀνάστασιν· διὰ τοῦτο λέγει·
 «Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του»· διότι, ὅπως ἀκριβῶς πρὸ τῆς
 ἀναστάσεως ἔπρεπε νὰ γίνουιν πολλά, διὰ νὰ πιστεύσουν
 ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, διὰ
 νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ἀνεστήθη. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσεν,
 «Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του», ἐπειδὴ μόνον αὐτοὺς συνα-
 ναστρέφετο μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν·
 «Ὁ κόσμος δὲν μὲ βλέπει πλέον»¹. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθῃς
 ὅτι, τὰ ὅσα ἐγίνοντο, ἐγίνοντο μόνον ἐξ αἰτίας τῶν μαθη-
 τῶν, ἐπρόσθεσεν· «Ὡστε πιστεύσαντες νὰ ἔχετε ζωὴν αἰώ-
 νιον εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ», ὁμιλῶν γενικῶς πρὸς τὴν ἰδι-
 κὴν μας φύσιν καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ ἀνέφερον ὄχι χάριν
 τοῦ πιστευομένου, ὁλλὰ χάριν ἡμῶν τῶν ἰδίων. «Ἐν τῷ
 ὀνόματι αὐτοῦ»· δηλαδὴ ἴδι' αὐτοῦ· διότι αὐτὸς εἶναι ἡ Ζωή.

«Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐφανερῶθη εἰς τοὺς μαθητὰς του εἰς
 τὴν λίμνην τῆς Τιβεριάδος». Βλέπεις ὅτι δὲν συναναστρέ-
 φεται συνεχῶς αὐτοὺς, οὔτε ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως;
 Ἐφανερῶθη λοιπὸν τὴν ἐσπέραν καὶ ἔφυγεν, ἔπειτα μετὰ
 ἀπὸ ὀκτῶ ἡμέρας ἐφανερῶθη πάλιν ἄλλην μίαν φορὰν καὶ
 πάλιν ἔφυγεν, ἔπειτα μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐφανερῶθη εἰς τὴν
 λίμνην, καὶ πάλιν ἐφοβήθησαν πολὺ οἱ μαθηταί. Τί σημαί-
 νει δὲ τὸ «ἐφανέρωσεν»; Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερόν ὅτι
 δὲν ἦτο ὀρατός, ἐὰν δὲν ἔκαμνε παραχώρησιν, ἐξ αἰτίας
 τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ἐπειδὴ πλέον τὸ σῶμα του
 ἦτο ἄφθαρτον καὶ δὲν ἐπεδέχετο βλάβην. Διατί δὲ ἐνεθυ-
 μήθη τὸν τόπον; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀφήρησεν ἀπὸ τοὺς μα-
 θητὰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ φόβου, ὥστε πλέον καὶ
 ἀπὸ τὴν οἰκίαν νὰ βγαίνουν καὶ νὰ πηγαίνουν παντοῦ· διότι

ομένοι ἦσαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν ἦσαν, τὸν κίνδυνον ἐκλίποντες τῶν Ἰουδαίων. Ἔρχεται τοίνυν ὁ Σίμων ἀλιεῦσαι. Ἐπειδὴ γὰρ οὔτε αὐτὸς αὐτοῖς συνεχῶς συνῆν, οὔτε τὸ Πνεῦμα δοθὲν ἦν, οὔτ' ἔτι ἐγκεχειρισμένοι τότε ἐτύγγα-
 5 νον, οὐδὲν ἔχοντες πράττειν, τὴν τέχνην ματήσαν. «Καὶ ἦσαν Σίμων ὀμοῦ καὶ Θωμᾶς καὶ Ναθαναήλ, ὁ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κληθεὶς, καὶ οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι δύο». Οὐδὲν οὖν ἔχοντες πράττειν ἐπὶ τὴν ἀλείαν ἦσαν, καὶ ἐν νυκτὶ τοῦτο αὐτὸ ἐποίουν διὰ τὸ περιδεεῖς εἶναι. Τοῦτο
 10 καὶ ὁ Λουκᾶς φησὶν ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἐκεῖνο, ἀλλ' ἕτερον. Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ εἶποντο διὰ τὸ συνδεδέσθαι λοιπὸν ἀλλήλοις, καὶ ἅμα βουλόμενοι θεάσασθαι τὴν ἀλείαν καὶ τὴν σχολὴν εὖ θέσθαι.

Κάμνονοι τοίνυν, καὶ ταλαιπωρουμένοις ἐφίσταται ὁ Ἰ-
 15 ησοῦς, καὶ οὐκ εὐθέως ἑαυτὸν δείκνυσιν, ὥστε καὶ εἰς διά-
 λεξιν ἔλθειν. Λέγει οὖν αὐτοῖς· «Μὴ τι προσφάγιον ἔχετε;». Τέως ἀνθρωπινώτερον διαλέγεται, ὡς μέλλων τι ὠνεῖσθαι παρ' αὐτῶν. Ὡς δὲ ἀνένευσαν μηδὲν ἔχειν, ἐκέλευσε βαλεῖν εἰς τὰ δεξιά· καὶ θαλόντιες ἐπέτυχον τῆς ἄγρας. Ὡς δὲ
 20 ἐπέγνωσαν αὐτόν, πάλιν τὰ ιδιώματα τῶν οἰκείων ἐπιδείκνυται τράσιον οἱ μαθηταί, Πέτρος καὶ Ἰωάννης· ὁ μὲν γὰρ θερμότερος, ὁ δὲ ὑψηλότερος ἦν καὶ ὁ μὲν ὀξύτερος ἦν, ὁ ἰδὲ διορατικώτερος. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἰωάννης πρῶτος ἐπέγνω τὸν Ἰησοῦν, ὁ δὲ Πέτρος πρῶτος ἦλθε πρὸς αὐτόν·
 25 καὶ γὰρ οὐ τὰ τυχόντα γενόμενα ἦν σημεῖα. Τίνα δὲ ἦν τὰ γινόμενα; Πρῶτον μὲν τὸ πολλοὺς συλληφθῆναι τοὺς ἰχθύας· ἔπειτα τὸ μὴ σχισθῆναι τὸ δίκτυον· εἶτα τό, πρὶν ἐπιθῆναι, εὐρεθῆναι τοὺς ἄνθρωπας, καὶ τὸν ἰχθὺν ἐπικείμενον καὶ

δὲν ἦσαν πλέον κλεισμένοι εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ μετέβησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀποφεύγοντες τὸν κίνδυνον ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων. Ἐρχεται λοιπὸν ὁ Σίμων νὰ ἀλιεύσῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος συνανεστρέφετο συνεχῶς αὐτούς, οὔτε τὸ Πνεῦμα εἶχε δοθῆ, οὔτε ἀκόμη τότε ἀνέλαβον ἐπισήμως τὸ ἔργον των, μὴ ἔχοντες νὰ κάμουν τίποτε, ἀσκοῦσαν τὴν τέχνην των. «Καὶ ἦσαν μαζὶ ὁ Σίμων, ὁ Θωμᾶς καὶ ὁ Ναθαναήλ, πού ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Φίλιππον, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ἄλλοι δύο». Μὴ ἔχοντες λοιπὸν τίποτε νὰ κάμουν ἠσυχολοῦντο μὲ τὴν ἀλιεῖαν καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμνον κατὰ τὴν νύκτα ἐπειδὴ ἀκόμη ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ τὸν φόβον. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Λουκᾶς⁵ ἀλλ' ἐκεῖνο πού ἀναφέρει ἐκεῖνος δὲν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ κάποιο ἄλλο. Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ ἀκολουθοῦσαν ἐπειδὴ εἶχον πλέον συνδεθῆ μεταξύ των καὶ συγχρόνως διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀλιεῖαν καὶ νὰ διαθέσουν καλῶς τὸν ἐλεύθερον χρόνον των.

Ἐνῶ λοιπὸν ἐπέστρεφον κατάκοποι καὶ ταλαιπωρημένοι, παρουσιάζεται ὁ Ἰησοῦς καὶ δὲν φανερώνει ἀμέσως τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε νὰ συνομιλήσῃ μαζὶ των. Λέγει λοιπὸν εἰς αὐτούς· «Μήπως ἔχετε κανένα προσφάγιον;». Κατ' ἀρχὴν συνομιλεῖ μαζὶ των μὲ πῖο ἀνθρώπινον τρόπον, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἀγοράσῃ κάτι ἀπὸ αὐτούς. Μόλις δὲ εἶπαν ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε, τοὺς εἶπε νὰ ρίψουν τὰ δίκτυα εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ πλοίου καὶ ἀφοῦ τὰ ἔρριψαν ἐπέτυχον νὰ πιάσουν πολλὰ ψάρια. Μόλις δὲ τὸν ἐγνώρισαν, πάλιν οἱ μαθηταὶ Πέτρος καὶ Ἰωάννης δείχνουν τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρος των· διότι ὁ μὲν Πέτρος ἦτο θερμότερος, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης πνευματικᾶ ἀνώτερος· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἦτο πῖο ὀρμητικός, ἐνῶ ὁ ἄλλος πῖο διορατικός. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἰωάννης πρῶτος ἐγνώρισε τὸν Ἰησοῦν, ἐνῶ ὁ Πέτρος πρῶτος ἦλθε πρὸς αὐτόν· καθ' ὅσον δὲν ἦσαν τυχαῖα τὰ θαύματα πού ἐγίναν. Ποῖα δὲ ἦσαν τὰ ὅσα συνέβησαν; Πρῶτον μὲν τὸ ὅτι ἐπιάσθησαν πολλὰ ψάρια· ἔπειτα τὸ ὅτι δὲν ἐσχίσθη τὸ δίκτυον· ὕστερα τὸ ὅτι εὐρέθησαν τὰ ἀναμμένα κάρβουνα πρὶν ἀποβιβασθοῦν ἀπὸ τὸ

ἄριον. Οὐκ ἔτι γὰρ ἐξ ὕλης ὑπακειμένης ἐποίει, ὥσπερ διὰ τι-
 να οἰκονομίαν ἐπέλει πρὸ τοῦ σταυροῦ. Ὡς οὖν ἐπέγνω αὐ-
 τόν, πάντα ἔσρωψε, καὶ τοὺς ἰχθύς καὶ τὰ δίκτυα, καὶ διε-
 ζώσατο ὁ Πέτρος. Ὁρᾶς καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὸν πόθον;
 5 Καίτοι ἀπὸ διακοσίων πηχῶν ἦσαν, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐκαρ-
 τέρησε τῷ πλοίῳ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ νηχόμενος παρε-
 γένειο.

Τί οὖν ὁ Ἰησοῦς; «Δεῦτε», φηοί, «ἀρισιήσατε». Καὶ
 οὐδεὶς ἐτόλμα ἐρωτῆσαι αὐτόν· οὐκ ἔτι γὰρ τὴν αὐτὴν παρ-
 10 ρησίαν εἶχον, οὐδὲ ὁμοίως ἐθάρορον, οὐδὲ ἤρχοντο πρὸς αὐ-
 τὸν διὰ λόγου λοιπόν, ἀλλὰ μετὰ οἰγῆς καὶ δέους πολλοῦ
 καὶ αἰδοῦς ἐκαθέζοντο προσέχοντες πρὸς αὐτόν· «ἤδεισαν μὲν
 γὰρ διτι ὁ Κύριός ἐστι». Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἠρώτων, «Τίς
 εἶ;», τὴν δὲ μορφὴν ἀλλοιοτέραν ὁρῶντες, καὶ πολλῆς ἐκ-
 15 πλήξεως γέμουσαν, σφόδρα ἦσαν καταπεπληγμένοι, καὶ ἐ-
 βούλοντό τι περὶ αὐτῆς ἐρωτᾶν, ἀλλὰ τὸ δέος, καὶ τὸ εἰδέναι
 αὐτοὺς διτι οὐχ ἕτερός τις ἦν, ἀλλ' αὐτός, ἐπεῖχον τὴν ἐρώ-
 τησιν, καὶ μόνον ἡσθιον, ἅπερ αὐτοῖς ἐδημιούργησε μετὰ
 πλείονος ἐξουσίας. Ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔτι ἀναβλέπει εἰς τὸν
 20 οὐρανόν, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα ἐκείνα ποιεῖ, δεικνὺς διτι κακεῖνου
 συγκαταβάσεως ἔνεκεν ἐγένειο. Ὅτι δὲ οὐδὲ συνεχῶς ἐπε-
 χωρίαζεν, οὐδὲ ὁμοίως, λέγει διτι «τίσιον τοῦτο ἐφάνη αὐ-
 τοῖς, διτι ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν». Καὶ κελεύει ἐκ τῶν ὄψαρίων
 ἐνεγκεῖν, δεικνὺς διτι τὸ ὁρώμενον οὐκ ἦν φάντασμα. Ἀλλ'
 25 ἐνταῦθα μὲν οὐ λέγει διτι ἔφαγε μετ' αὐτῶν, ὁ δὲ Λουκᾶς
 ἀλλαχοῦ αὐτόν φησιν ὅτι «συναλιζόμενος αὐτοῖς ἦν». Τὸ δὲ
 πῶς οὐχ ἡμέτερον εἰπεῖν· τρόπον γάρ τινι παραδοξοτέρῳ
 ταῦτα ἐγένειο, οὐχ ὡς τῆς φύσεως δεσμένης βρωμάτων

πλοῖον καὶ τὸ ψάρι ἐπάνω εἰς τὰ κάρβουνα καὶ ἄρτος. Διότι δὲν τὰ ἐδημιούργει πλέον ἀπὸ προϋπάρχουσας ὕλην, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἔκαμνεν αὐτὸ πρὸ τοῦ σταυροῦ. Μόλις λοιπὸν τὸν ἐγνώρισε. τὰ ἔρριψεν ὁ Πέτρος ὅλα, καὶ τὰ ψάρια καὶ τὰ δίκτυα, καὶ ἐφόρεσε τὸν χιτῶνα του. Βλέπεις καὶ τὴν ἐντροπὴν καὶ τὸν πόθον του; "Ἄν καὶ εὐρίσκοντο μακρὰ ἀπὸ τὴν ὄχθην διακοσίους πήχεις, ἀλλ' οὔτε ἔτσι ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν μὲ τὸ πλοῖον, ἀλλ' ἔφθασε κολυμβῶν.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς; «Ἐλᾶτε», λέγει, «νὰ προγευματίσετε. Καὶ κανεὶς δὲν ἐτολμοῦσε νὰ τὸν ἐρωτήσῃ»· διότι δὲν εἶχον πλέον τὴν ἰδίαν παρρησίαν, οὔτε τὸ ἴδιο θάρρος, οὔτε τὸν ἐπλησίαζον πλέον ὀμιλοῦντες πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ μὲ σιωπὴν καὶ πολὺν φόβον καὶ συνεσταλμένοι ἐκάθηντο καὶ τὸν ἐπρόσεχον· διότι «ἐγνώριζον ὅτι εἶναι ὁ Κύριος». Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐρωτοῦσαν «Ποῖος εἶναι;», ἐπειδὴ ὅμως ἔβλεπον τὴν μορφήν του διαφορετικὴν καὶ νὰ προξενῇ μεγάλην ἐκπληξιν, εἶχον ἐκπλαγῆ πάρα πολὺ, καὶ ἤθελον νὰ τὸν ἐρωτήσουν δι' αὐτήν, ἀλλὰ ὁ φόβος καὶ τὸ ὅτι ἐγνώριζον ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἄλλος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος, τοὺς ἔκαμνε ν' ἀποφύγουν τὴν ἐρώτησιν, καὶ μόνον ἔτρωγον τὰ ὅσα τοὺς ἐδημιούργησε μὲ πολὺ μεγάλην ἐξουσίαν. Ἐδῶ δὲ δὲν στρέφει πλέον τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε κάμνει ἐκεῖνα τὰ ἀνθρώπινα, δεικνύων ὅτι καὶ ἐκεῖνα ἔγιναν ἀπὸ συγκατάβασιν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν συνανεστρέφετο συνεχῶς αὐτοῦς, οὔτε ὅμοια μὲ πρῶτα, λέγει ὅτι «αὕτη ἦτο ἡ τρίτη φανέρωσις του εἰς αὐτοῦς ἀπὸ τότε ποὺ ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν». Καὶ τοὺς λέγει νὰ φέρουν ἀπὸ τὰ ψάρια ποὺ ἔπιασαν, δεικνύων ὅτι δὲν ἦτο φάντασμα ἐκεῖνο ποὺ ἔβλεπον. Ἄλλ' ἐδῶ μὲν δὲν λέγει ὅτι ἔφαγε μαζί των, ἐνῶ ὁ Λουκᾶς εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει ὅτι «συνανεστρέφετο καὶ συνέτρωγε μαζί των»⁶. Τὸ πῶς ἐγίνετο αὐτὸ ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ τὸ εἰποῦμεν· διότι αὐτὰ ἐγίνοντο μὲ κάποιον παραδοξότερον τρόπον, ὅχι ἐπειδὴ εἶχεν ἡ φύσις του πλέον ἀνάγκην ἀπὸ τροφήν, ἀλλὰ τὸ

λοιπόν, ἀλλὰ συγκαταβάσεως πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀνασιάσεως γινομένης.

3. Τάχα, ταῦτα ἀκούοντες, διεθερμάνθητε, καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ ἴοιτε ἔμακαρίσατε, καὶ τοὺς μέλλοντας συνέσε-
 5 σθαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κοινῆς ἀνασιάσεως. Οὐκοῦν ἅπαντα πράττωμεν, ὥστε τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο τὸ θαυμασιὸν ἰδεῖν· εἰ γὰρ νῦν ἀκούοντες οὕτως ἐκκαιόμεθα καὶ ἐπιθυμοῦμεν κατ' ἐκείνας γενέσθαι τὰς ἡμέρας, ἃς ἐπὶ τῆς γῆς διέτριψε καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι, καὶ ὄψιν ἰδεῖν, καὶ προσελ-
 10 θεῖν, καὶ ἄρασθαι, καὶ διακονῆσαι, ἐννόησον ἡλίκον αὐτὸν ἔστιν ἰδεῖν οὐκ ἔτι ἐν θνητῷ σώματι, οὐδὲ ἀνθρώπινα ποιούσνια, ἀλλ' ὑπὸ ἀγγέλων δορυφορούμενον, ἐν ἀκηράτῳ καὶ αὐτοῦς ὄντας, καὶ ἐκεῖνον βλέποντας, καὶ τῆς ἄλλης εὐημερίας ἀπολαύοντας, τῆς πάντα νικῶσης λόγον. Διὸ δὴ, πα-
 15 ρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε μὴ τῆς ἰσοαύτης ἐκπεσεῖν δόξης· οὐδὲν γὰρ δύσκολον, εἴαν θέλωμεν, οὐδὲν φορτικόν, εἴαν προσέχωμεν· «εἰ γὰρ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν».
 Τί οὖν ἔστιν, «ὑπομένομεν»; Εἰ τὰς θλίψεις φέρομεν, εἰ τοὺς διωγμούς, εἰ τὴν σιενὴν βαδίζομεν ὁδόν· ἢ γὰρ σιενὴ
 20 τῇ φύσει μὲν ἔστιν ἐπίμοχθος, τῇ προαιρέσει δὲ τῇ ἡμετέρῃ κούφη γίνεαι τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι· «τὸ γὰρ παρανίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον θάρρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα».

25 Μεταστήσωμεν τοίνυν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ διὰ παντὸς ἐκεῖνα φανταζώμεθα, καὶ βλέπωμεν· ἂν γὰρ ἐν ἐκείνοις ἀεὶ διατρίβωμεν, οὐ πρὸς τὰ ἡδέα τὰ ἐνταῦθα πεισόμενά τι, οὐ τὰ λυπηρὰ θαρέως οἴσομεν, ἀλλὰ καὶ τούτων καὶ τῶν ὁμοίων καταγελασόμεθα, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς οὔτε δου-

7. Β' Τιμ. 2, 12.

8. Β' Κορ. 4, 17-18.

ἔκαμνεν ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως του.

3. Ἴσως, ἀκούοντες αὐτά, νὰ ἐκυριεύθητε ἀπὸ εὐσεβῆ πόθον καὶ νὰ ἐμακαρίσατε ἐκείνους πού τὸν συνανεστρέφοντο τότε καὶ ἐκείνους πού πρόκειται νὰ τὸν συναναστραφοῦν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κοινῆς ἀναστάσεως. Λοιπὸν ὅλα ἄς τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ ἰδοῦμεν ἐκεῖνο τὸ θαυμαστὸν πρόσωπον· διότι, ἐὰν τώρα ἀκούοντες αὐτὰ κυριευώμεθα ἀπὸ τόσον πόθον καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας πού ἔζη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ ἠκούομεν τὴν φωνὴν του καὶ νὰ τὸν ἐβλέπομεν καὶ νὰ τὸν ἐπλησιάζομεν καὶ νὰ τὸν ἐγγίζομεν καὶ νὰ τὸν ὑπηρετούσαμεν, σκέψου πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι νὰ τὸν ἰδοῦμεν ὄχι μὲ θνητὸν σῶμα, οὔτε νὰ κάμνη πράγματα ἀνθρώπινα, ἀλλὰ νὰ περιβάλλεται ἀπὸ ἀγγέλους καὶ νὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς μὲ ἄφθαρτον σῶμα καὶ νὰ τὸν βλέπωμεν καὶ ν' ἀπολαμβάνωμεν ὅλην τὴν ἄλλην μακαριότητα, πού δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκφρασθῆ μὲ κανένα λόγον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλῶ ὅλα νὰ τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ μὴ χάσωμεν τὴν τόσον μεγάλην ἐκείνην δόξαν· διότι τίποτε δὲν εἶναι δύσκολον, ἐὰν θέλωμεν, οὔτε βαρύ, ἐὰν προσέχωμεν· διότι, «ἐὰν τὰ ὑπομένωμεν, θὰ συμβασιλεύσωμεν»⁷. Τί σημαίνει λοιπὸν «ὑπομένομεν»; Ἐὰν ὑπομένωμεν τὰς θλίψεις, τοὺς διωγμούς, ἐὰν βαδίζωμεν τὴν στενὴν ὁδὸν· διότι ἡ στενὴ ὁδὸς ὡς πρὸς τὴν φύσιν της εἶναι κοπιαστικὴ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν γίνεται ἐλαφρῶς μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν· «διότι ἡ στιγμιαία ἐλαφρὰ θλίψις μας, προετοιμάζει διὰ μᾶς αἰώνιον βάρος δόξης, καθ' ὅσον τὸ βλέμμα μας προσηλώνεται ὄχι εἰς ἐκεῖνα πού βλέπομεν, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα πού δὲν βλέπονται»⁸.

Ἄς στρέφωμεν λοιπὸν τοὺς ὀφθαλμούς μας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἄς σκεπτόμεθα συνεχῶς ἐκεῖνα καὶ ἄς τὰ βλέπωμεν· διότι ἐὰν καταγινώμεθα συνεχῶς μὲ ἐκεῖνα, δὲν θὰ πάθωμεν κανένα κακὸν ἀπὸ τὰ ἐδῶ εὐχάριστα, δὲν θὰ ὑπομείνωμεν μὲ δυσκολίαν τὰ δυσάρεστα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια αὐτῶν θὰ τὰ περιφρονήσωμεν, καὶ τίποτε

λῶσαι, οὔτε ἐπαῖραι δυνήσεται, μόνον ἂν τὸν πόθον ἐκεῖ
 τείνωμεν, ἂν πρὸς τὴν ἀγάπην ἐκείνην βλέπωμεν. Καὶ τί
 λέγω, οὐκ ἀλγήσομεν τοῖς παροῦσι δεινοῖς; Οὔτε γὰρ ὁρᾶν
 δόξομεν αὐτὰ λοιπόν. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶν ὁ ἔρωσ. Τοὺς γοῦν
 5 μὴ συμπαρόντας ἡμῖν, ἀλλ' ἀπόντας, ποδουμένους δέ, καθ'
 ἑκάστην φανταζόμεθα τὴν ἡμέραν· μεγάλη γὰρ τῆς ἀγάπης
 ἢ τυραννίς, πάντων ἀφίσιτοι, καὶ τῷ ποδουμένῳ προσδεομεῖ
 τὴν ψυχὴν. Ἄν οὔτω τὸν Χριστὸν ἀγαπήσωμεν, πάντα τὰ
 ἐνταῦθα σκιά, πάντα εἰκὼν φανεῖται καὶ ὄναρ. Ἐροῦμεν
 10 καὶ ἡμεῖς· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;
 Θλίψις ἢ στενοχωρία;». Οὐκ εἶπε ἑχρήματα ἢ πλοῦτος ἢ
 κάλλος, (ταῦτα γὰρ σφόδρα εὐτελῆ καὶ καταγέλαστα), ἀλλὰ
 τὰ δοκοῦντα εἶναι βαρέα τέθεικε, λιμούς, διωγμούς, θά-
 νάτους.
 15 Εἶτα ἐκεῖνος μὲν ὡς οὐδὲν ὄντα καὶ ταῦτα διέπιψεν, ἡ-
 μεῖς δὲ διὰ χρήματα χωριζόμεθα τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας,
 καὶ τοῦ φωτὸς ἀποσχίζόμεθα. Καὶ Παῦλος μὲν οὐ θάνατον,
 οὐδὲ ζωὴν, οὐδὲ ἐνεσιῶτα, οὐ μέλλοντα, οὐ κτίσιν ἑτέραν
 προτιμᾷ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, ἡμεῖς δέ, χρυσοῖον ὀλίγον ἂν
 20 ἄδωμεν, ἐκκαιόμεθα, καὶ τοὺς αὐτοῦ παιτοῦμεν νόμους. Εἶ
 δὲ οὐκ ἀνεκτὰ ταῦτα λεγόμενα, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνα μὴ
 γινόμενα· τὸ γὰρ δεινὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι, ἀκούοντες μὲν, φρίτ-
 τουμεν, πράττοντες δὲ οὐ φρίττομεν, ἀλλὰ καὶ θυμυμεν ἐνκό-
 λως, καὶ ἐπιροκοῦμεν, καὶ ἀσπάζομεν, καὶ τόκους ἀπαιτῶ-
 25 μεν, καὶ σωφροσύνης ἀμελοῦμεν, καὶ εὐχῆς ἀκριβεσιότητος
 ἀφροστήκαμεν, καὶ τὰ πλείονα παραβαίνομεν τῶν ἐπιταγμάτων,
 καὶ χρημάτων ἕνεκεν τῶν μελῶν τῶν ἡμετέρων οὐδένα προ-
 ούμεθα λόγον· ὁ γὰρ χρημάτων ἔρων μωρία τὸν πλησίον δι-

οὔτε θὰ μᾶς ὑποδουλώσῃ, οὔτε θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ἔπαρσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ στρέφωμεν τὸν πόθον μας πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένον τὸ βλέμμα μας πρὸς τὴν ἀγάπην ἐκείνην. Καὶ διατί λέγω δὲν θὰ πονέσωμεν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς παρούσης ζωῆς; Διότι θὰ νομίζωμεν εἰς τὸ ἐξῆς ὅτι οὔτε κἂν τὰ βλέπομεν. Καθ' ὅσον τέτοιαν δύναμιν ἔχει ὁ ἔρως. Ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ δὲν εὐρίσκονται κοντά μας, ἀλλ' εἶναι ἀπόντες καὶ τοὺς ποθοῦμεν, τοὺς σκεπτόμεθα καθημερινά· διότι εἶναι μεγάλη ἢ τυραννίς τῆς ἀγάπης, ὅλα τὰ παραμερίζει καὶ δένει τὴν ψυχὴν μὲ ἐκεῖνο ποὺ ποθοῦμεν. "Ἄν ἔτσι ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, ὅλα τὰ τῆς ἐδῶ ζωῆς θὰ φανοῦν σκιά, ὅλα εἰκῶν καὶ ὄνειρον. Θὰ εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς· «Ποῖος θὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ; Θλίψις ἢ στενοχωρία;»⁹. Δὲν εἶπε ἡ χρήματα ἢ πλοῦτος ἢ κάλλος' (διότι αὐτὰ εἶναι πάρα πολὺ ἀσήμαντα καὶ ἄξια γέλωτος), ἀλλὰ ἀνέφερον ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται βαρέα, τοὺς λιμούς, τοὺς διωγμούς, τοὺς θανάτους.

"Ἐπειτα ἐκεῖνος μὲν καὶ αὐτὰ τὰ περιεφρόνησεν ὡσὰν νὰ μὴ εἶναι τίποτε, ἡμεῖς δὲ ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων ἀποχωριζόμεθα ἀπὸ τὴν ζωὴν μας καὶ ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὸ φῶς μας. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος δὲν προτιμᾷ ἀπὸ τὴν ἀγάπην του εἰς αὐτὸν οὔτε τὸν θάνατον, οὔτε τὴν ζωὴν, οὔτε τὰ τῆς παρούσης ζωῆς οὔτε τὰ τῆς μελλούσης, οὔτε κάποιαν ἄλλην κτίσιν, ἡμεῖς ὅμως, ἐὰν ἰδοῦμεν ὀλίγον χρυσόν, κυριευόμεθα ἀπὸ μέγαλον πόθον δι' αὐτὸν καὶ καταπατοῦμεν τοὺς νόμους αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ αὐτὰ λεγόμενα δὲν εἶναι ἀνεκτά, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνα ἐὰν δὲν γίνωνται· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι ὅταν μὲν τὰ ἀκούωμεν αὐτὰ, φρίττομεν, ὅταν δὲ τὰ πράττωμεν, δὲν φρίττομεν, ἀλλὰ καὶ ὀρκιζόμεθα εὐκόλα καὶ ἐπιорκοῦμεν καὶ ἀρπάζομεν καὶ τόκους ἀπαιτοῦμεν καὶ παραμελοῦμεν τὴν σωφροσύνην καὶ ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν πραγματικὴν προσευχὴν καὶ παραβαίνομεν τὰς περισσοτέρας ἀπὸ τὰς ἐντολάς καὶ ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων δείχνομεν τελείαν ἀδιαφορίαν διὰ τὰ ἰδικὰ μας μέλη· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήμα-

θήσει κακά, καὶ ἐαυτὸν μεί' ἐκείνου· καὶ γὰρ ὀργιέται ρα-
 δίως, καὶ λοιδορήσεται, καὶ μωρὸν καλέσει, καὶ ὀμείται,
 καὶ ἐπισηκῆσει, καὶ οὐδὲ τοῦ παλαιοῦ τὰ μέτρα διατηρήσει
 νόμου· οὐ γὰρ ἀγαπήσει τὸν πλησίον ὃ τὸ χρυσίον ἀγαπῶν
 5 καίτοι γε καὶ ἡμεῖς καὶ τοὺς ἐχθροὺς κελευόμεθα διὰ τὴν
 βασιλείαν φιλεῖν. Εἰ γὰρ, τὰ παλαιὰ ἐπιτάγματα πληροῦν-
 τες, οὐ δυνασόμεθα ἐπιβῆναι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν
 ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν πλέον ἐκείνων, οἱ καὶ
 ἐκεῖνα παραβαίνοντες τίνας τευξόμεθα ἀπολογίας; Ὁ χρη-
 10 μάτων ἐρῶν οὐ μόνον ἐχθροὺς οὐκ ἀγαπήσει, ἀλλὰ καὶ
 φίλοις ὡς ἐχθροῖς χρήσεται.

4. Καὶ τί λέγω φίλους; Καὶ γὰρ αὐτὴν πολλάκις τὴν
 φύσιν ἠγνόησαν οἱ χρημάτων ἐρῶντες. Ὁ τοιοῦτος οὐ συγ-
 γένειαν οἶδεν, οὐ συνηθείας μέμνηται, οὐχ ἡλικίαν αἰδεῖται,
 15 οὐ φίλον ἔχει τινά, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀπεχθῶς διακείσεται,
 καὶ πρὸ τῶν ἄλλων πάντων πρὸς ἑαυτὸν οὐ μόνον τῷ ἀπολ-
 λύναι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ μυρίαις ἑαυτὸν
 κατατείνειν φρονίσι, καὶ μόχθοις, καὶ λύπαις· καὶ γὰρ
 ἀποδημίας, καὶ ἀπεχθείας, καὶ κινδύνους, καὶ ἐπιβουλάς,
 20 καὶ πᾶν ὀτιοῦν ὑποσιθῆσεται, μόνον ἵνα τὴν ρίζαν τῶν κα-
 κῶν ἔχη παρ' ἑαυτῷ, καὶ πολὺν ἀριθμῆ χρυσίον. Τί τοίνυν
 γένοιτ' ἂν τῆς νόσου ταύτης χαλεπώτερον; Καὶ γὰρ καὶ
 τρυφῆς, καὶ ἡδονῆς ἀπάσης ἐστέρηται (δι' ἣν πολλὰ ἀμαρ-
 τάνουσιν ἄνθρωποι), καὶ δόξης, καὶ τιμῆς· ὃ γὰρ χρημάτων
 25 ἐρῶν καὶ ὑποπιτεύει μυρίους, καὶ κατηγοροὺς ἔχει πολλούς,
 καὶ τοὺς βασκαίνοντας, καὶ τοὺς διαβάλλοντας, καὶ τοὺς
 ἐπιβουλεύοντας· οἱ μὲν γὰρ ἀδικούμενοι μισοῦσιν, ἅτε κι-

τα θὰ προξενήσῃ ἄπειρα κακὰ εἰς τὸν πλησίον, καὶ μαζὶ μὲ ἐκείνον καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του· καθ' ὅσον θὰ ὀργισθῆ εὐκολα καὶ θὰ τὸν ὑβρίσῃ καὶ θὰ τὸν ἀποκαλέσῃ μωρὸν καὶ θὰ ὀρκισθῆ καὶ θὰ ἐπιορκήσῃ καὶ οὔτε τοῦ παλαιοῦ νόμου τὸ μέτρον θὰ τηρήσῃ· διότι δὲν θ' ἀγαπήσῃ τὸν πλησίον ἐκείνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν χρυσόν· καὶ ὅμως ἡμεῖς λαμβάνομεν ἐντολὴν καὶ τοὺς ἐχθρούς μας ν' ἀγαπῶμεν χάριν τῆς βασιλείας. Διότι, ἐάν, ἐκτελοῦντες τὰ παλαιὰ προστάγματα, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν δὲν ξεπεράσῃ ἡ δικαιοσύνη μας τὴν δικαιοσύνην ἐκείνων, ἐκείνοι ποὺ καὶ ἐκεῖνα παραβαίνουν ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἔχουν; Ἐκείνος ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα, ὄχι μόνον δὲν θ' ἀγνοήσῃ τοὺς ἐχθρούς του, ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους θὰ τοὺς μεταχειρισθῆ ὡς ἐχθρούς.

4. Καὶ διατί λέγω τοὺς φίλους; Καθ' ὅσον ἐκείνοι ποὺ ἀγαποῦν τὰ χρήματα πολλές φορές καὶ τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν των ἠγνόησαν. Ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει οὔτε συγγένειαν, οὔτε ἐνθυμεῖται τὴν οἰκειότητα μὲ τοὺς ἄλλους, οὔτε σέβεται τὴν ἡλικίαν, οὔτε ἔχει κανένα φίλον, ἀλλὰ πρὸς ὅλους θὰ συμπεριφερθῆ ἐχθρικά, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ὄχι μόνον μὲ τὸ ὅτι θὰ καταστρέψῃ τὴν ψυχὴν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι θὰ φορτώσῃ τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἀπείρους φροντίδας καὶ κόπους καὶ λύπας· καθ' ὅσον καὶ ἀποδημίας θὰ ὑποστῆ καὶ ἐχθρότητας καὶ κινδύνους καὶ ἐπιβουλάς καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ πλησίον του τὴν ρίζαν τῶν κακῶν καὶ ν' ἀριθμῆ πολὺν χρυσόν. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ φοβερώτερον ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτῆν; Καθ' ὅσον στερεῖται καὶ τῶν ἀπολαύσεων καὶ ὅλης τῆς ἡδονῆς (χάριν τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι διαπράττουν πολλές ἀμαρτίας) καὶ δόξης καὶ τιμῆς· διότι ἐκείνος ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα ὑποπτεύεται ἀπείρους ἀνθρώπους καὶ ἔχει πολλοὺς κατηγοροὺς καὶ ἐκείνους ποὺ φθονοῦν καὶ ἐκείνους ποὺ συκοφαντοῦν καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπιβουλεύονται· ἐκείνοι δηλαδὴ ποὺ ἀδικοῦνται μισοῦν, ἐπειδὴ ἔπαθον κακὰ, ἐκείνοι δὲ

κῶς παθόντες, οἱ δὲ μηδέπω παθόντες, δεδοικότες μὴ πί-
θωσι, καὶ συναλγοῦντες τοῖς πεπονηθόσιν, ἐπιδείκνυται πό-
λεμον τὸν αὐτόν, οἱ δὲ μείζους καὶ δυνατώτεροι, δακνόμενοι
καὶ ἀγανακτοῦντες ὑπὲρ τῶν ταπεινοτέρων, ἔτι δὲ καὶ
5 βασκαίνοντες, ὁμοίως εἰσὶν ἐχθροὶ καὶ μισοῦσι.

Καὶ τί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; "Οἷαν γὰρ καὶ τὸν Θεὸν
ἐκπεπολεμημένον ἔχη τις, τίς αὐτῷ λοιπὸν ἐλπίς ἔσται; πρία
παραμυθία; τίς παραψυχή; Ὁ χρημάτων ἐρῶν οὐ χοῖσθαι
αὐτοῖς δυνήσεται ποτε, ἀλλὰ δοῦλος ἔσται καὶ φύλαξ, οὐ
10 δεσπότης· πλείονα γὰρ ἀεὶ ποιεῖν σπουδάζων, οὐδαμοῦ ἀνα-
λίσκειν ἐθελήσει, συγκόψει δὲ ἑαυτόν, καὶ πάντων πενήτων
πενέστερος διακείσεται, ὡς οὐδαμοῦ τῆς ἐπιθυμίας ἰσιάμε-
ρος. Καίτοι γε χρήματα, οὐχ ἵνα φυλάξωμεν, ἀλλ' ἵνα χρώ-
μεθα, γέγονασιν· εἰ δὲ μέλλοιμεν αὐτὰ κατορύτιν ἐτέροις,
15 τί γένοιτ' ἂν ἡμῶν ἀθλιώτερον, οἳ περιτρέχομεν τὰ πάντα
σινάλαβειν σπουδάζοντες, ἵνα ἀποκλείσωμεν ἕνδον, καὶ τὴν
κοιτὴν ἐκκόψωμεν χοῖσιν;

"Ἔστι καὶ ἕτερα νόσος ταύτης οὐχ ἥτιων· οἱ μὲν γὰρ
εἰς τὴν γῆν κατορύτιουσιν, οἱ δὲ εἰς τὴν γαστέρα, καὶ ἡδο-
20 νὴν καὶ μέθην, μετὰ τῆς ἀδικίας καὶ τὴν τῆς ἀσελγείας
προσιθύντες ἑαυτοῖς κόλασιν. Καὶ οἱ μὲν παρασίτοις καὶ
κόλαξιν, οἱ δὲ κύβοις καὶ πόρναις, οἱ δὲ ἑτέροις τοιαύταις
λειτουροῦσι δαπάναις, μωρίας τέμνοντες ἑαυτοῖς εἰς γέεν-
ναν φερούσας ὁδοὺς, τὴν ὁρθὴν καὶ νενομισμένην ἀφέντες,
25 τὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν φέρουσαν, καίτοι γε οὐχὶ κέρδος μόν-
ον, ἀλλὰ καὶ ἡδονὴν μείζονα τῶν εἰρημένων ἔχει· ὁ μὲν
γὰρ πόρναις διδοὺς καταγέλαστος ἔσται καὶ αἰσχρός, καὶ
πολλοὺς ἔξει πολέμους, καὶ βραχεῖαν τὴν ἡδονήν, μᾶλλον

πού ἀκόμη δὲν ἔπαθον τίποτε, φοβοῦνται μήπως πάθουν καὶ δεικνύοντες συμπόνοιαν διὰ τοὺς παθόντας, ἐξαπολύουν τὸν ἴδιον πόλεμον ἐναντίον των, οἱ δὲ μεγαλύτεροι καὶ δυνατώτεροι, ἐπειδὴ θίγονται καὶ ἀγανακτοῦν διὰ τοὺς κατωτέρους των καὶ ἐπὶ πλέον τοὺς φθονοῦν, καθ' ὅμοιον τρόπον εἶναι ἐχθροὶ των καὶ τοὺς μισοῦν.

Καὶ διατί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Διότι ὅταν κανεὶς καὶ τὸν Θεὸν ἔχη κάμει πολέμιόν του, ποῖα πλέον ἐλπίς θὰ ὑπάρξῃ δι' αὐτόν; ποῖα παρηγορία; ποῖα ἀνακούφισις; Ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τὰ χρήματα δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτέ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτά, ἀλλὰ θὰ εἶναι δοῦλος καὶ φύλακας, καὶ ὄχι κύριος· διότι φροντίζων πάντοτε νὰ τὰ κάμῃ περισσότερο, δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ἐξοδεύῃ αὐτὰ διὰ τίποτε, θὰ καταστρέψῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ θὰ καταστῇ πτωχότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς πτωχοὺς, καθ' ὅσον μὲ κανένα τρόπον δὲν σταματᾷ τὴν ἐπιθυμίαν του. Καὶ βέβαια τὰ χρήματα ἔγιναν ὄχι διὰ νὰ τὰ φυλάξωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμεν· ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ τὰ φυλάσσωμεν δι' ἄλλους, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι καταβάλλομεν κάθε φροντίδα διὰ νὰ τὰ συγκεντρώσωμεν καὶ νὰ τὰ κλείσωμεν μέσα εἰς τὴν οἰκίαν μας καὶ νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν κοινήν χρῆσιν αὐτῶν;

Ἐπάρχει καὶ ἄλλη ἀσθένεια ὄχι κατωτέρα ἀπὸ αὐτήν· διότι οἱ μὲν τὰ κρύπτουν εἰς τὴν γῆν, οἱ δὲ τὰ δαπανοῦν διὰ τὴν κοιλίαν, τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν μέθην, προσθέτοντες εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των μαζί μὲ τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν τιμωρίαν τῆς ἀσελγείας. Καὶ ἄλλοι μὲν εἰς τοὺς παρασίτους καὶ τοὺς κόλακας, ἄλλοι δὲ εἰς τοὺς κύβους καὶ τὰς πόρνas καὶ ἄλλοι τὰ δαπανοῦν εἰς ἄλλας παρομοίου εἶδους δαπάνas, χαράσσοντες διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπείρους ὁδοὺς πού ὀδηγοῦν εἰς τὴν γέενναν, ἀφήσαντες κατὰ μέρος τὴν ὀρθὴν καὶ νόμιμον ὁδὸν πού ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ἂν καὶ βέβαια ἔχει ὄχι μόνον κέρδος, ἀλλὰ καὶ ἡδονὴν μεγαλύτεραν ἀπὸ ἐκείνας πού ἐλέχθησαν· διότι ἐκεῖνος μὲν πού τὰ δίδει εἰς τὰς πόρνas θὰ εἶναι ἄξιος διὰ γέλια καὶ αἰσχρὸς, καὶ θὰ ἔχη πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ σύντομον τὴν ἡδονήν,

δὲ οὐδὲ βραχεῖαν ὅσα γὰρ ἂν δῶ ταῖς ἐταιριζομέναις γυναί-
 ξίν, οὐδεμίαν χάριν αὐτῶ εἴσονται· «πίθος γὰρ τειρημένος
 ἐστὶν οἶκος ἀλλότριος». Καὶ ἄλλως δέ, ἵταμόν τὸ γένος ἐ-
 κείνο, καὶ τῶ ἄδη προσεοικέναι αὐτῆς τὸν ἔρωτα παρέβαλεν
 5 ὁ Σολομῶν, καὶ τότε ἴσονται μόνον, διὰ πάντων γυμνωθέντα
 ἴδη τὸν ἔρασιήν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε ἴσονται, ἀλλὰ καὶ ἐ-
 πικαλλωπίζεται μειζόνως, καὶ ἐπεμβαίνει κειμένῳ, καὶ πολλὴν
 καὶ αὐτοῦ κινεῖ γέλωτα, καὶ ἴσαῦτα αὐτὸν ἐργάζεται κακά,
 ὅσα οὐδὲ ἐπελθεῖν λόγῳ δυνατὸν.

10 Ἄλλ' οὐχ ἢ ἡδονὴ τῶν σωζομένων τοιαύτη· οὔτε γὰρ
 ἀντερασιήν ἔχει τις ἐνιαῦθα, ἀλλὰ πάντες χαίρουσι, καὶ
 ἀγάλλονται, οἳ τε εὖ πάσχοντες, οἳ τε ὀρῶντες. Οὐ θυμός,
 οὐκ ἀθυμία, οὐκ αἰσχύνη καὶ ὄνειδος τὴν τοῦ τοιούτου πολιορ-
 κεῖ ψυχὴν, ἀλλὰ πολλὴ μὲν εὐφροσύνη τοῦ συνειδότιος, πολ-
 15 λὴ δὲ ἢ τῶν μελλόντων ἐλπίς· λαμπρὰ δὲ ἢ δόξα καὶ πολλὴ
 ἢ περικράνεια, καὶ πλείων πάντων ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοία
 καὶ ἀσφάλεια· καὶ κρημνός οὐδὲ εἷς, οὐδὲ ὑποψία, ἀλλὰ
 λιμὴν ἀκόματος καὶ γαλήνη.

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, καὶ ἡδονὴν ἡδονῇ πα-
 20 ραβάλλοντες, ἐλώμεθα τὴν βελτίω, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων
 ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μᾶλλον δὲ οὔτε σύντομον· διότι ὅσα καὶ ἂν δώση κανεῖς εἰς τὰς πόρναις γυναῖκας, δὲν θὰ τοῦ ὀφείλουν καμμίαν χάριν· «διότι πιθάρι τρυπημένον εἶναι ὁ ξένος οἶκος»¹⁰. Ἐξ ἄλλου δὲ τὸ φῦλον ἐκεῖνο εἶναι θρασὺ καὶ ὁ Σολομῶν παρέβαλε τὸν ἔρωτα τῆς πόρνῆς μὲ τὸν Ἄδην, καὶ τότε μόνον σταματᾷ, ὅταν ἰδῇ τὸν ἐραστήν της γυμνὸν ἀπὸ ὄλα, μᾶλλον δὲ οὔτε τότε σταματᾷ, ἀλλὰ καὶ καλλωπίζεται περισσότερο, καὶ ὀρμᾷ ἐπάνω του, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι κάτω πεσμένος, καὶ προκαλεῖ ἐναντίον του πολὺν γέλωτα, καὶ τόσα πολλὰ κακὰ προξενεῖ εἰς αὐτόν, ὅσα πού δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ περιγράψῃ κανεῖς μὲ λόγια.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι παρομοία ἡ ἡδονὴ ἐκείνων πού σώζονται· διότι οὔτε ἀντεραστήν ἔχει κανεῖς ἐδῶ, ἀλλὰ ὅλοι χαίρονται καὶ ἀγάλλονται, καὶ ἐκεῖνοι πού εὐημεροῦν καὶ ἐκεῖνοι πού τοὺς βλέπουν. Οὔτε θυμὸς, οὔτε λύπη, οὔτε ἐντροπὴ καὶ ὄνειδος πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἀλλὰ ἀφ' ἐνός μὲν εἶναι πολλή ἡ εὐφροσύνη τῆς συνειδήσεως, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὑπάρχει ἡ ἐλπίς διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ· εἶναι λαμπρὰ ἡ δόξα καὶ πολλή ἡ περιφάνεια καὶ ἀπὸ ὄλα περισσότερο ἡ εὐνοία καὶ ἡ ἀσφάλεια ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· καὶ δὲν ὑπάρχει κανεῖς κρημνός, οὔτε ὑποψία, ἀλλὰ λιμὴν ἀκύμαντος καὶ γαλήνη.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν ὄλα αὐτὰ, καὶ συγκρίνοντες τὴν μίαν ἡδονὴν μὲ τὴν ἄλλην, ἅς προτιμήσωμεν τὴν καλύτεραν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Παροιμ. 23, 27.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΗ΄

Ἰω. 21, 15 - 24

«Ὅτι οὖν ἠρίστησαν, λέγει ὁ Ἰησοῦς τῷ Σίμωνι Πέτρῳ· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλέον τούτων; 5 Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε».

1. Πολλὰ μὲν ἔστι καὶ ἕτερα τὰ δυνάμενα δοῦναι παρορησίαν ἡμῖν πρὸς τὸν Θεόν καὶ δεῖξαι λαμπροὺς καὶ εὐδοκίμους, τὸ δὲ μάλιστα πάντων παρέχον ἡμῖν τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν ἢ περὶ τοὺς πλησίον ἐστὶ κηδεμονία· ὅπερ οὖν καὶ ὁ 10 Χριστὸς ἀπαιτεῖ τὸν Πέτρον. Ἐπειδὴ γὰρ τέλος εἶχεν αὐτοῖς τὰ τῆς ἐδωδῆς, «λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλέον τούτων; Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ· Βόσκει τὰ πρόβατά μου». Καὶ τί δήποτε, τοὺς ἄλλους παραδραμῶν, τούτω 15 περὶ τούτων διαλέγεται; Ἐκκροίσιος ἦν τῶν Ἀποσιόλων, καὶ σίμα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ· διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος, ἀνέβη τότε αὐτὸν ἰστορεῖσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. Ἄμα δὲ καὶ φεικνὺς αὐτῷ ὅτι χρὴ θαρσεῖν λοιπόν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης, ἐγγχειρίζεται τὴν προσοσίαν τῶν 20 ἀδελφῶν. Καὶ τὴν μὲν ἄρνησιν οὐ προσφέρει, οὐδὲ ὀνειδίζει τὸ γεγονός, λέγει δὲ ὅτι, εἰ φιλεῖς με, προτίτασο τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν θεομὴν ἀγάπην, ἣν διὰ πάντων ἐπεδείκνυσο, καὶ ἐφ' ἣ ἠγαλλιάσω, τῶν δεῖξον, καὶ τὴν ψυχὴν, ἣν ἔλεγεσ

ΟΜΙΛΙΑ ΠΗ'

Ίω. 21, 15 - 24

«Όταν λοιπόν έτελείωσε τὸ πρόγευμα, λέγει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Σίμωνα Πέτρον· Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, μὲ ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπὸ αὐτούς; Λέγει εἰς αὐτόν· Ναί, Κύριε, σὺ γνωρίζεις ὅτι σὲ ἀγαπῶ».

1. Πολλὰ μὲν εἶναι καὶ ἄλλα ἐκεῖνα ποὺ ἠμποροῦν νὰ μᾶς δώσουν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ νὰ μᾶς καταστήσουν λαμπροὺς καὶ διακεκριμένους, ἐκεῖνο ὅμως ποὺ κατ' ἐξοχὴν περισσότερο ἀπὸ ὅλα μᾶς παρέχει τὴν οὐράνιον εὐνοιαν εἶναι ἡ φροντίς διὰ τὸν πλησίον, πρᾶγμα βέβαια ποὺ καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν Πέτρον. Ὅταν δηλαδὴ έτελείωσαν τὸ πρόγευμα αὐτοί, «λέγει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Σίμωνα Πέτρον· Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, μὲ ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπὸ αὐτούς; Λέγει εἰς αὐτόν· Ναί Κύριε, σὺ γνωρίζεις ὅτι σὲ ἀγαπῶ. Λέγει εἰς αὐτόν· Βόσκει τὰ πρόβατά μου». Καὶ διατί ἄρά γε, παραβλέψας τοὺς ἄλλους, συνομιλεῖ μὲ αὐτόν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα; Ἦτο ξεχωριστὸς μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων καὶ στόμα τῶν μαθητῶν καὶ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀνέβη τότε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὰ γεγονότα εἰς αὐτόν παρὰ εἰς τοὺς ἄλλους. Συγχρόνως δὲ δεικνύων εἰς τὸν Πέτρον ὅτι πρέπει νὰ ἔχη θάρρος εἰς τὸ ἐξῆς, ἀφοῦ ἡ ἄρνησίς του ἀπεκατεστάθη, ἐμπιστεύεται εἰς αὐτόν τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ τὴν μὲν ἄρνησιν δὲν τὴν ἀναφέρει, οὔτε κατηγορεῖ τὸ γεγονός, λέγει δέ, ἔάν μὲ ἀγαπᾶς, γίνε προστάτης τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην ποὺ ἔδειχνες μὲ κάθε τρόπον, καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν ἔνοιωθες ἀγαλλίασιν, τώρα δεῖξε τὴν, καὶ τὴν ψυ-

θήσει· ὑπὲρ ἐμοῦ, ταύτην ὑπὲρ τῶν προβάτων ἐπίδος τῶν ἐμῶν¹. Ἐπεὶ οὖν, ἅπαξ ἐρωτηθεὶς καὶ δεύτερον, αὐτὸν τὸν τὰ ἀπόρητα τῆς καρδίας εἰδότα μάρτυρα ἐκάλεσεν, εἶτα ἠρωτήθη καὶ τρίτον, καὶ συνειραράχθη, πάλιν δεδοικῶς τὰ
 5 πρότερα (καὶ γὰρ ἰοίε διῖσχυριζόμενος ἠλέγχεται μετὰ ταῦτα), διὰ τοῦτο πάλιν ἐπ' αὐτὸν καιαφεύγει· τὸ γὰρ εἶπεῖν, «Σὺ οἶδας πάντα», τοιέοσι, 'τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα'.

Ὅραῖς πῶς ἐγένετο βελτίων καὶ σωφρονέστερος, οὐκ ἀνθαδιαζόμενος λοιπὸν καὶ ἀντιλέγων; Διὰ γὰρ τοῦτο ἐτα-
 10 ράχθη, ἢ μή ποτε ἐγὼ μὲν νομίζω φιλεῖν, οὐ φιλοῦ δέ· ὡσερ καὶ πρότερον πολλὰ νομίζω καὶ διῖσχυριζόμενος ἠλεγχόμεν² ὑστερον³. Τρίτον δὲ ἐρωτᾷ, καὶ τρίτον ἐπιτάττει τὰ αὐτά, δεκνὺς ὅσου τιμῶται τὴν προσοσίαν τῶν οἰκείων προβάτων, καὶ ὅτι τοῦτο μάλιστα τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης σημεῖον. Εἰπὼν
 15 δὲ αὐτῷ περὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, προαγορεύει αὐτῷ καὶ τὸ μαρτύριον, ὅπερ ἔμελλεν ὑπομένειν, ἐμφαίνων ὅτι οὐ ἀπιτσιῶν αὐτῷ ἔλεγεν ἅπερ ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πιστεύων, τῆς δὲ εἰς αὐτὸν ἀγάπης τὸ δεῖγμα δεῖξαι βουλόμενος, καὶ παιδεῦσαι ἡμᾶς ποίω δεῖ τρόπο μάλιστα αὐτὸν ἀγαπᾶν
 20 διό φησιν· «Ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν, καὶ περιεπάτεις ὅπου ἠθέλες· ὅταν δὲ γηράσῃς, ἄλλοι σε ζώσουσι, καὶ οἴσουσιν ὅπου οὐ θέλεις». Καὶ μὴν τοῦτο ἠθέλει καὶ ἐπεθύμει, δι' ὃ καὶ δῆλον αὐτῷ τοῦτο πεποίηκεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλεγε, «Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω», καὶ «ὡᾶν
 25 δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι», ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἐπιθυμίαν.

Τί οὖν ἐστι τὸ «ὅπου οὐ θέλεις»; Τῆς φύσεως λέγει τὸ συμπαθές, καὶ τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάγκην, καὶ ὅτι ἄκουσα

1. Ἰω. 13, 37.

2. Αὐτόθι

3. Ματθ. 26, 35.

χὴν, πού ἔλεγεσ ὅτι θὰ θυσιάσῃς πρὸς χάριν μου, αὐτὴν δῶσε τὴν ὑπὲρ τῶν ἰδικῶν μου προβάτων. Ἄφοῦ λοιπόν, ἐρωτηθεὶς μίαν καὶ δευτέραν φοράν, ἐπεκαλέσθη ὡς μάρτυρα αὐτόν πού ἐγνώριζε τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας, εἰς τὴν συνέχειαν ἠρωτήθη καὶ τρίτην φοράν καὶ συνεταράχθη, πάλιν φοβούμενος τὰ προηγούμενα (καθ' ὅσον τότε ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην του¹, ἀπεδεικνύετο εἰς τὴν συνέχειαν μὴ ἰκανὸς νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ), διὰ τοῦτο πάλιν καταφεύγει εἰς αὐτόν· διότι οἱ λόγοι του, «Σὺ τὰ γνωρίζεις ὅλα», σημαίνει ἴτα παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα.

Βλέπεις πῶς ἔγινε καλύτερος καὶ σωφρονέστερος, χωρὶς πλέον νὰ αὐθαδιάζῃ καὶ νὰ ἀντιλέγῃ; Διότι διὰ τοῦτο ἐταράχθη, ἴμῃπως ἐγὼ μὲν νομίζω ὅτι σὲ ἀγαπῶ, ἀλλὰ δὲν σὲ ἀγαπῶ ὅπως καὶ προηγουμένως ἐνόμιζα πολλὰ πράγματα καὶ ἐπέμενον εἰς τὴν γνώμην μου, ἀλλ' ἀπεδεικνύετο ὅτι δὲν ἤμποροῦσα νὰ τὰ πραγματοποιήσω. Διὰ τρίτην φοράν τὸν ἐρωτᾷ καὶ διὰ τρίτην φοράν διατάσσει τὰ ἴδια, δεικνύων πόσῃν σημασίαν δίδει εἰς τὴν προστασίαν τῶν προβάτων καὶ ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι δεῖγμα τῆς ἀγάπης εἰς αὐτόν. Ἄφοῦ δὲ εἶπεν εἰς αὐτόν περὶ τῆς ἀγάπης εἰς αὐτόν, προλέγει εἰς αὐτόν καὶ τὸ μαρτύριον, πού ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ, ἀποδεικνύων εἰς αὐτόν, ὅτι, ἐκεῖνα πού ἔλεγε, τὰ ἔλεγεν ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πιστεύων πάρα πολύ, καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς ὑπόδειγμα τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτόν καὶ νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ ποῖον τρόπον κυρίως πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν αὐτόν· διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν ἦσουν νεώτερος, ἔζωνες τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἐπήγαινες ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ θὰ γηράσῃς, ἄλλοι θὰ σὲ ζώσουν καὶ θὰ σὲ φέρουν ὅπου δὲν θέλεις». Καὶ βέβαια αὐτὸ ἤθελε καὶ ἐπιθυμοῦσε, διὰ τοῦτο καὶ ἐφανέρωσεν αὐτὸ εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνεχῶς ἔλεγε, «Τὴν ζωὴν μου θὰ θυσιάσω διὰ σένα»², καὶ «ἂν ἀκόμη χρειασθῇ νὰ πεθάνω μαζί σου, δὲν θὰ σὲ ἀπαρνηθῶ»³, ἐπραγματοποίησε τὴν ἐπιθυμίαν του.

Τί σημαίνει λοιπόν τὸ «ὅπου σὺ θέλεις»; Ἐννοεῖ τὴν συμπάθειαν τῆς φύσεως καὶ τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάγκην καὶ

- ἀπορρήγνυται τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ. Ὡστε, εἰ καὶ τὰ τῆς προαιρέσεως ἔρωτο, ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἡ φύσις ἠλέγχειο· οὐδεὶς γὰρ ἀπαθῶς τὸ σῶμα ἀποτίθεται, τοῦτο τοῦ Θεοῦ (ἄπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔφη) συμφερόντως οἰκονομήσαντος,
- 5 ὥστε μὴ πολλοὺς γίνεσθαι τοὺς θιαίους θανάτους· εἰ γάρ, τοῦτων ὄντων, ἴσχυοεν ὁ διάβολος τοῦτο ἐργάσασθαι, καὶ μωροὺς ἐπὶ κρημνοὺς ἤγαγε καὶ βόθρους, εἰ μὴ τισαύτη ἦν ἡ ἐπιθυμία τῆ ψυχῆ τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ τῆς τυχούσης ἀθυμίας ταχέως ἂν οἱ πολλοὶ πρὸς τοῦτο ὤρμησαν. Τὸ οὖν
- 10 «ὅπου οὐ θέλεις» τὴν φυσικὴν δηλοῦντός ἐστι συμπάθειαν. Πῶς δέ, εἰπὼν, «Ὅτε ἦς νεώτερος», πάλιν λέγει, «Ὅταν δὲ γηράσης»; Τοῦτο γὰρ δεικνύντος ἐστὶν οὐκ ὄντα τότε νέον (οὐδὲ γὰρ ἦν), ἀλλ' οὐδὲ γεγηρακῶς, ἀλλ' ἀνῆρ τέλειος. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἀνέμνησεν αὐτὸν τοῦ προτιέρου θίου;
- 15 Δηλῶν δι τοιαῦτα τὰ αὐτοῦ· ἐν μὲν γὰρ τοῖς θιωτικοῖς ὁ μὲν νέος χρήσιμος, ὁ δὲ γεγηρακῶς ἄχρησιμος, ἐν δὲ τοῖς ἑμοῖς, φησὶν, οὐχ οὕτως, ἀλλά, διαν ἐπέλθη τὸ γῆρας, τότε ἡ ἀριστεία λαμπροτέρα, τότε ἡ ἀνδραγαθία περιφανεσιτέρα, οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἡλικίας κωλυμένη'.
- 20 Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ καταπλητιόμενος αὐτόν, ἀλλὰ διεγείρων· ἠδὲ γὰρ αὐτοῦ τὸν πόθον, καὶ δι τοῦτο πάλαι ὤδινε τὸ καλόν· ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν ὑπόπον δηλοῖ τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Πείρος διὰ παντὸς ἐβούλει εἶναι ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνοις, ἠάρρει', φησὶν· οὕτω γὰρ ἐμπλήσω
- 25 σου τὴν ἐπιθυμίαν, ὥστε, ἄπερ οὐκ ἔπαυθες, νέος ὢν, ταῦτά σε δεῖ παθεῖν γεγηρακία'. Εἰτα, ἐγείρων τὸν ἀκροατὴν ὁ Εὐαγγελιστοῆς, ἐπήγαγε· «Ταῦτα δὲ ἔλεγε, σημαίνων ποῖω θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν». Οὐκ εἶπεν, Ἐποθανεῖται', ἀλλὰ

ὅτι ἡ ψυχὴ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Ὡστε, ἂν καὶ ἡ θέλησίς του ἦτο ρωμαλέα, ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτσι ἡ φύσις ἀπεδεικνύετο ἀνίσχυρος· διότι κανεὶς δὲν ἐγκαταλείπει τὸ σῶμα μὲ ἀπάθειαν, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς (ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπον) τὸ ἐρρύθμισε σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά μας, ὥστε νὰ μὴ συμβαίνουν πολλοὶ βίαιοι θάνατοι· διότι, ἐὰν ὁ διάβολος κατώρθωσε νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτό, ἂν καὶ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, καὶ ὠδήγησε ἀπείρους εἰς κρημνοὺς καὶ θάραθρα, ἐὰν δὲν ἦτο τόσον μεγάλη ἡ ἐπιθυμία τοῦ σώματος διὰ τὴν ψυχὴν, τότε ἀπὸ τὴν τυχαίαν λύπην οἱ περισσότεροι θὰ ὠρμοῦσαν εἰς τὸ νὰ πράξουν αὐτό. Τὸ «ὅπου οὐ θέλεις» λοιπὸν φανερῶνει τὴν φυσικὴν συμπάθειαν. Πῶς δέ, εἰπὼν, «Ὅταν ἦσουν νεώτερος», πάλιν λέγει, «ὅταν δὲ γηράσης»; Μὲ αὐτὸ βέβαια δείχνει ὅτι τότε δὲν ἦτο νέος, (καὶ πράγματι δὲν ἦτο), ὅμως οὔτε καὶ γέρων ἦτο, ἀλλὰ ἄνδρας τέλειος. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ὑπενθύμισεν εἰς αὐτὸν τὸν προηγούμενον βίον του; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα αὐτῆς τῆς ἡλικίας· ἵδιότι εἰς μὲν τὰ βιωτικὰ πράγματα ὁ μὲν νέος εἶναι χρήσιμος, ὁ δὲ γέρων ἄχρηστος, εἰς δὲ τὰ πράγματα ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ ἐμένα, λέγει, δὲν ἔχουν τὰ πράγματα ἔτσι, ἀλλὰ, ὅταν ἔλθῃ τὸ γῆρας, τότε ἡ ἀνδρεία εἶναι λαμπροτέρα, τότε ἡ ἀνδραγαθία περιφανεστέρα, μὴ ἐμποδιζομένη ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τὴν ἡλικίαν'.

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ὄχι διὰ νὰ ἐμβάλῃ φόβον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν διεγείρῃ· διότι ἐγνώριζε τὸν πόθον αὐτοῦ καὶ ὅτι δι' αὐτὸ τὸ καλὸν ἀγωνιοῦσε πρὸ πολλοῦ· συγχρόνως δὲ δείχνει καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Πέτρος ἠθελε συνεχῶς νὰ εὐρίσκειται εἰς κινδύνους ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔχε θάρρος', λέγει· διότι ἔτσι θὰ πραγματοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν σου, ὥστε, ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔπαθες ὅταν ἦσουν νέος, αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ πάθῃς ὅταν θὰ γηράσης' Ἐπειτα, διεγείρων ὁ εὐαγγελιστῆς τὸν ἀκροατὴν, ἐπρόσθεσεν· «Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ μὲ ποῖον θάνατον θὰ δοξάσῃ τὸν Θεόν». Δὲν εἶπε, 'θ' ἀποθάνῃ', ἀλλὰ «θὰ δοξάσῃ τὸν Θεόν», διὰ νὰ μάθῃς ὅτι τὸ νὰ πάθῃ

«δοξάσει τὸν Θεόν», ἵνα μάθῃς ὅτι τὸ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, δόξα τοῦ πάσχοντος καὶ τιμὴ. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν», φησί, «λέγει Ἐκκοινοῦν μοι». Ἐντεῦθεν πάλιν τὸ κηδεμονικὸν αἰνίττεται, καὶ τὸ σφόδρα πρὸς αὐτὸν οἰκείως διακεῖσθαι.

5 Εἰ δὲ λέγοι τις, Ἐπειὶ ὁ Ἰάκωβος τὸν θρόνον ἔλαβε τῶν Ἱεροσολύμων;», ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι τοῦτον οὐ τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἐχειροτόνησε διδάσκαλον. «Σιμφωνίαν οὖν ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ σιῆθης
10 αὐτοῦ καὶ λέγει Κύριε, οὗτος δὲ τί;».

2. Τίνος ἕνεκεν ἀνέμνησεν ἡμᾶς τῆς ἀνακλίσεως ἐκεῖνης; Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ δεικνύς ὅσον ὁ Πέτρος τὴν παρορησίαν ἔσχε μετὰ τὴν ἄρνησιν· ὁ γὰρ τότε μὴ τολμῶν ἐρωτῆσαι, ἀλλ' ἐτίρω ταῦτα ἐπιτρέπων, οὗτος καὶ τὴν
15 προσοσίαν ἐνεπιστεύθη τῶν ἀδελφῶν. Καὶ οὐ μόνον ἐτίρω τὰ καθ' ἑαυτὸν οὐκ ἐπιτρέπει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἐτίρω προσάγει τῷ διδασκάλῳ πεῦσιν λοιπὸν καὶ Ἰωάννης μὲν οἰκῶν, ἐκεῖνος δὲ διαλέγεται. Δείκνυσι δὲ καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀγάπην, ἣν πρὸς αὐτὸν εἶχε· καὶ γὰρ σφόδρα ἐφίλει τὸν
20 Ἰωάννην ὁ Πέτρος· καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δῆλον· καὶ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου δὲ παντὸς δείκνυται τούτων ὁ σύνδεσμος, καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν. Ἐπειὶ οὖν μεγάλα αὐτῷ προεῖπε, καὶ τὴν οἰκουμένην ἐνεχείρισε, καὶ τὸ μαρτύριον προανεφώνησε, καὶ ἀγάπην ἐμαρτύρησε πλείονα τῶν ἄλλων, βου-
25 λόμενος καὶ τοῦτον λαβεῖν κοινωνόν, φησὶν «Οὗτος δὲ τί;» οὐ τὴν αὐτὴν ἡμῖν ὁδὸν ἤξει; Καὶ καθάπερ τότε αὐτός, μὴ δυνάμενος ἐρωτῆσαι, τοῦτον προσβάλλεται, οὕτω καὶ νῦν, ἀποδιδοὺς αὐτῷ τὴν ἀμοιβήν, καὶ νομίσας αὐτὸν βούλεσθαι

κανείς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελεῖ δόξαν καὶ τιμὴν δι' ἐκεῖνον ποῦ πάσχει. «Καὶ ἀφοῦ», λέγει, «εἶπεν αὐτά, λέγει Ἄκολουθε μοι». Ἐδῶ πάλιν ὑπαινίσσεται τὴν φροντίδα καὶ τὴν πάρα πολὺ μεγάλην οἰκειότητά του πρὸς αὐτόν. Ἐὰν δὲ ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος, Ἰὼν ἄλλοι οἱ Ἰεροσολύμων; ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι αὐτόν δὲν τὸν ἐχειροτόνησε διδάσκαλον τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης. «Στραφεὶς λοιπὸν ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ποῦ ἀγαποῦσεν ὁ Ἰησοῦς, νὰ τὸν ἀκολουθῇ, καὶ ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκεῖνος ποῦ ἔπεσε κατὰ τὸ δεινὸν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, καὶ λέγει Κύριε, εἰς αὐτόν τί θὰ συμβῇ;».

2. Διὰ ποῖον λόγον ὑπενθύμισεν εἰς ἡμᾶς τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπεσεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ; Ὅχι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ πόσῃ παρρησίᾳ εἶχεν ὁ Πέτρος μετὰ τὴν ἄρνησιν· διότι ἐκεῖνος ποῦ τότε δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ἐρωτήσῃ, ἀλλ' ἀνέθετεν αὐτὸ εἰς ἄλλον, αὐτὸς ἀνελάμβανε καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ὄχι μόνον δὲν ἀναθέτει εἰς ἄλλον τὰ ὅσα τὸν ἀφοροῦν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος πλέον ἐρωτᾷ τὸν διδάσκαλον δι' ἄλλον· καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης σιωπᾷ, ἐνῶ ἐκεῖνος συνομιλεῖ. Δείχνει δὲ καὶ ἐδῶ τὴν ἀγάπην ποῦ εἶχε πρὸς αὐτόν· καθ' ὅσον ὁ Πέτρος ἀγαποῦσε πάρα πολὺ τὸν Ἰωάννην· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἀκολουθοῦν εἰς τὴν συνέχειαν· καὶ δι' ὅλου τοῦ εὐαγγελίου δεικνύεται ὁ στενὸς δεσμὸς αὐτῶν, καθὼς καὶ εἰς τὰς Πράξεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν προεῖπε δι' αὐτόν μεγάλα πράγματα καὶ τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν οἰκουμένην καὶ προεῖπε καὶ τὸ μαρτύριόν του καὶ ἔδειξεν ὅτι ἡ ἀγάπη του εἶναι περισσοτέρα ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῶν ἄλλων, θέλων καὶ αὐτόν νὰ λάβῃ κοινωνόν, λέγει «Αὐτὸς δὲ τί θὰ πάθῃ;» δὲν θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἰδίαν μὲ ἐμένα ὁδόν; Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τότε αὐτὸς, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐρωτήσῃ, προτρέπει αὐτόν, ἔτσι καὶ τώρα, ἀνταποδίδων εἰς αὐτόν τὴν ἀμοιβὴν καὶ ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸς θέλει νὰ ἐρωτήσῃ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν

ἐρωτᾷν τὰ καὶ αὐτόν, εἶτα μὴ θαρροεῖν, αὐτὸς ἀνεδέξατο τὴν ἐρώτησιν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;». Ἐπειδὴ οφόδρα κηδόμενος ἔλεγε, καὶ μὴ
 5 βουλόμενος αὐτοῦ διασπασθῆναι, δεικνὺς ὁ Χριστὸς ὅτι, ὅσον ἂν ἀγαπήσῃ, τὴν ἀγάπην τὴν αὐτοῦ οὐ φθάνει, φησὶν, «Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;», διὰ τούτων παιδεύων ἡμᾶς μὴ ἀσχάλλειν, μηδὲ πολυπραγμανεῖν μηδὲν πέρα τῶν δοκούντων αὐτῷ. Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ ὁ Πέ-
 10 τρος εἰς τὰς τοιαύτας ἐρωτήσεις θερμὸς ἦν καὶ προεπήδα, ἐκκόπιων αὐτοῦ πάλιν τὴν θερμότητα, καὶ παιδεύων περαιτέρω μὴ περιοργάζεσθαι τοῦτό φησιν. «Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς», (ἦγουν τοὺς μαθητάς), «ὅτι ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. Οὐκ εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀπο-
 15 θνήσκει, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;». Μὴ γὰρ δὴ νομίσης, φησὶν, ἐνὶ τρόπῳ με τὰ καθ' ὑμᾶς διοικεῖν. Τοῦτο δὲ ἐποίει τῆς ἀκαίρου συμπαθείας τῆς πρὸς ἀλλήλους ἕνεκεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον τῆς οἰκουμένης τὴν ἐπιτροπὴν ἀναδέξασθαι, οὐκ ἔδει συμπεπλέχθαι λοιπὸν
 20 ἀλλήλοις· ἢ γὰρ ἂν μεγάλη τοῦτο τῆ οἰκουμένης γέγονε ζημία. Διὸ περὶ αὐτῷ φησιν· Ἔργον ἐνεχειρίσθης, αὐτὸ σκόπει, καὶ ἄννε, καὶ ἄθλει, καὶ ἀγωνίζου. Τί γάρ, εἰ καὶ θούλωμαι αὐτὸν μένειν ἐνταῦθα; σὺ τὰ σεαυτοῦ σκόπει καὶ μερίμνα'.

Σὺ δέ μοι κἀνταῦθα τὸ αἴτιον ἐννόησον τοῦ Εὐαγγελ-
 25 λιστοῦ· εἰπὼν γὰρ τὴν δόξαν τῶν μαθητῶν, διορθοῦται αὐτήν, ὡς σὺ συνεωρακότιον αὐτῶν ὅπερ εἶπεν «σὺ γὰρ εἶπε», φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται, ἀλλ' ὅτι, ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν. Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητής, ὁ μαρτυροῦν περὶ τούτων καὶ γράφας ταῦτα καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθής ἐστιν ἢ

ἑαυτὸν του, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸ θάρρος, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ἐρώτησιν.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός, «Ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνη μέχρις ὅτου νὰ ἔλθω, τί σὲ ἐνδιαφέρει;». Ἐπειδὴ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ἀπὸ πολὺ ἐνδιαφέρον δι' αὐτόν, καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀποχωρισθῆ ἀπὸ αὐτόν, διὰ νὰ δείξῃ ὁ Χριστὸς ὅτι, ὅσον καὶ ἂν ἀγαπήσῃ, δὲν φθάνει τὴν ἰδικὴν του ἀγάπην, λέγει· «Ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνη μέχρις ὅτου νὰ ἔλθω, τί σὲ ἐνδιαφέρει;», διδάσκων μὲ αὐτὰ ἡμᾶς νὰ μὴ στενοχωρούμεθα οὔτε ν' ἀσχολούμεθα μὲ τίποτε πέρα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἀρέσουν εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Πέτρος πάντοτε ἦτο θερμὸς εἰς παρομοίου εἴδους ἐρωτήσεις καὶ ἐβιάζετο νὰ κάμῃ αὐτάς, συγκρατῶν πάλιν τὴν θερμότητά του αὐτὴν καὶ διδάσκων εἰς αὐτόν νὰ μὴ ἀσχολῆται μὲ τίποτε παραπάνω, λέγει αὐτὰ τὰ λόγια. «Διεδόθη λοιπὸν ἡ φήμη αὐτὴ εἰς τοὺς ἀδελφούς», (δηλαδὴ τοὺς μαθητάς), «ὅτι ἐκεῖνος δὲν θ' ἀποθάνῃ. Ἄλλ' ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶπεν ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνη μέχρις ὅτου νὰ ἔλθω, τί σὲ ἐνδιαφέρει;». Μὴ δηλαδὴ νομίσης, λέγει, ὅτι μὲ ἓνα τρόπον ρυθμίζω τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμνε λόγῳ τῆς ἀκαταλλήλου συμπαθείας μεταξύ των. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο ν' ἀναλάβουν τὴν φροντίδα τῆς οἰκουμένης, δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ εἶναι τόσο στενὰ ἐνωμένοι μεταξύ των· διότι ἐὰν συνέβαινεν αὐτὸ θὰ ἀπέβαινε μεγάλη ζημία διὰ τὴν οἰκουμένην. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς λέγει εἰς αὐτόν· Ἄνελαβες ἔργον, αὐτὸ νὰ σκέπτεσαι, αὐτὸ νὰ πραγματοποιήσῃς, δι' αὐτὸ νὰ κοπιάζῃς καὶ ν' ἀγωνίζεσαι. Διότι τί σὲ ἐνδιαφέρει ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνη ἐδῶ; σὺ νὰ σκέπτεσαι καὶ νὰ φροντίζῃς διὰ τὰ ἰδικὰ σου.

Σὺ δὲ καὶ ἐδῶ νὰ σκεφθῆς τὸ ἀκόμψαστον τοῦ εὐαγγελιστοῦ· διότι ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν σκέψιν τῶν μαθητῶν, διορθώνει αὐτήν, διότι δὲν ἀντελήφθησαν ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν· «διότι, λέγει, δὲν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ, ἀλλ' ὅτι, ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνη. Αὐτὸς εἶναι ὁ μαθητὴς ποῦ δίδει μαρτυρίαν δι' αὐτὰ καὶ ἔγραψεν αὐτὰ καὶ γνωρίζο-

μαρτυρία αὐτοῦ». Τί δήποτε, τῶν ἄλλων οὐδενὸς τοῦτο ποι-
οῦντος, οὗτος μόνος ταῦτά φησι, καὶ δεύτερον τοῦτο ποιεῖ,
μαρτυρῶν ἑαυτῷ, δοκεῖ δὲ προσίστασθαι τοῖς ἀκροωμένοις;
τί οὖν ἔστι τὸ αἴτιον; Λέγεται ὑστερος πρὸς τὸ γράφειν ἔλ-
5 θεῖν, τοῦ Θεοῦ κινήσαντος αὐτὸν ἐπὶ τοῦτο καὶ διεγείραντος·
διὰ τοῦτο δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἀγάπην συνεχῶς, αἰνιτιζόμενος
τὴν αἰτίαν, ἀφ' ἧς ἐπὶ τὸ γράφειν ὄρμησε. Διὰ τοῦτο καὶ
συνεχῶς μέμνηται, ἀξιπιστιον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ δηλῶν
ὅτι, κινήθεις ἐκεῖθεν, ἤλθεν ἐπὶ τοῦτο.

- 10 Καὶ οἶδα, φησὶν, ὅτι ἀληθῆ ἔστιν, ἃ λέγει· εἰ δὲ μὴ πι-
στεύουσιν οἱ πολλοί, ἔξοισιν αὐτοῖς ἀπὸ τούτου πιστεῦσαι.
Ποίου; Τοῦ ἐξῆς εἰρημέτου «Ἔστι γάρ», φησί, «καὶ ἄλλα
πολλά, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, αἴτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἕν,
οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία».
- 15 Ὅθεν δῆλον ὅτι οὐκ ἂν ἐχαρισάμην· ὁ γὰρ, τοσοῦτων ὄντων,
οὐδὲ τοσαῦτα εἰπῶν, ὅσα οἱ λοιποί, ἀλλὰ τούτων μὲν τὰ πλεί-
ονα παραλιπῶν, τὰς δὲ ἐπιβουλάς τὰς Ἰουδαϊκάς, τὰς κατι-
λεύσεις, τὸ μῖσος, τὰς ὑβρεῖς, τὰς λοιδορίας εἰς μέσον προ-
θεῖς, καὶ δηλώσας πῶς καὶ δαιμονῶντα καὶ πλάτων ἐκάλον·
- 20 εὐδῆλον ὅτι οὐκ ἂν ἐχαρισάμην· τὸν γὰρ χαριζόμενον τοῦ-
ραντίον ἔδει ποιεῖν, τὰ μὲν ἐπονείδυστα ἀποκρούπεσθαι, τὰ
δὲ λαμπρὰ προτιθέσθαι. Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ πολλῆς πληροφορίας
ἔγραψεν, ἄπερ ἔγραψεν, οὐ παραιτεῖται τὴν ἑαυτοῦ μαρτυ-
ρίαν εἰς μέσον φέρειν, προσκαλούμενος καθ' ἕκαστον ἐξετάζειν
- 25 καὶ βασανίζειν τὰ γεγενημένα· ἔθος γὰρ ἡμῖν, διὰ σφόδρα
ἀληθεύειν δοκῶμεν, μὴ ποτε τὴν ἑαυτῶν μαρτυρίαν ἀρνεῖσθαι.

μεν ὅτι εἶναι ἀληθινὴ ἢ μαρτυρία του». Διατί τέλος πάντων, ἐνῶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲν τὸ κάμνει αὐτό, αὐτὸς μόνος τὰ λέγει αὐτὰ καὶ τὸ κάμνει αὐτὸ διὰ δευτέραν φοράν¹, μαρτυρῶν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐνῶ φαίνεται νὰ θέλη νὰ προσεγγίση τοὺς ἀκροατάς του; Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Λέγεται ὅτι τελευταῖος ἠθέλησε νὰ γράψῃ τὸ εὐαγγέλιον, ὅταν ὁ Θεὸς τὸν παρεκίνησε καὶ τὸν διήγειρε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν· διὰ τοῦτο δείχνει συνεχῶς τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ, ὑπαινισσόμενος τὴν αἰτίαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὠρμήθη διὰ νὰ γράψῃ. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς τὴν ἐνθυμεῖται, διὰ νὰ κάμῃ ἀξιόπιστον τὸν λόγον του, καὶ δείχνει ὅτι τὸ ἔκαμεν αὐτὸ παρακινήθεις ἀπὸ ἐκεῖ.

Καὶ γνωρίζω, λέγει, ὅτι εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ ποὺ λέγει· ἐὰν δὲ δὲν πιστεύουν οἱ πολλοί, εἶναι δυνατόν εἰς αὐτοὺς νὰ πιστεύσουν ἀπὸ αὐτό. Ἀπὸ ποῖο; Ἀπὸ αὐτὸ ποὺ λέγεται εἰς τὴν συνέχειαν· διότι λέγει· «Υπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα, ποὺ ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς, τὰ ὁποῖα ἐὰν γραφοῦν τὸ καθένα, νομίζω ὅτι οὔτε ὁ κόσμος ὅλος θὰ ἐχωροῦσε τὰ γραφόμενα βιβλία». Ἐπομένως εἶναι φανερόν ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ γράψω διὰ νὰ φανῶ εὐχάριστος· διότι ἐγὼ ποὺ, ἐνῶ εἶναι τόσα πολλά, δὲν εἶπα οὔτε τόσα ὅσα εἶπαν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ παρέλειψα τὰ περισσότερα καὶ ἀνέφερα τὰς ἰουδαϊκὰς ἐπιβουλὰς, τοὺς λιθοβολισμούς, τὸ μῖσος, τὰς ὕβρεις καὶ τὰς λοιδορίας καὶ ἐφάνερωσα πῶς καὶ διαμονισμένον τὸν ἀποκαλοῦσαν καὶ πλάνον, φανερόν εἶναι ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάνω αὐτὸ διὰ νὰ φανῶ εὐχάριστος· διότι ἐκεῖνος ποὺ γράφει διὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος ἔπρεπε νὰ κάμῃ τὸ ἀντίθετον, τὰ μὲν δυσάρεστα νὰ τὰ ἀποκρύπτῃ, τὰ δὲ λαμπρὰ νὰ τὰ ἀναφέρῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνα ποὺ ἔγραψε τὰ ἔγραψε πολὺ καλὰ πληροφορημένος, δὲν παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὴν ἰδικὴν του μαρτυρίαν, προτρέπων ἡμᾶς νὰ ἐξετάζωμεν καὶ νὰ ἐρευνῶμεν τὰ γεγονότα τὸ καθένα ξεχωριστά· διότι συνηθίζομεν, ὅταν νομίζωμεν ὅτι εἶναι πάρα πολὺ ἀληθές αὐτὸ ποὺ λέγομεν, νὰ μὴ ἀρνούμεθα ποτὲ τὴν ἰδικὴν μας μαρτυρίαν.

Εἰ δὲ ἡμεῖς τοῦτο ποιοῦμεν, πολλῶ μᾶλλον ἐκείνος, ὁ Πνεῦμαι γράφων ὅπερ οὖν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι κηρύττοντες ἔλεγον· «Ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες», φησὶν, «ὧν λέγομεν, καὶ τὸ Πνεῦμα, ὃ ἔδωκε τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῶ». Καὶ 5 πᾶσι δὲ παρῆν, καὶ οὐδὲ σταυρουμένου ἀπελιμπάνειο, καὶ τὴν μητέρα ἐνεχειρίσθη ἅπερ πάντα σημεῖα τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ τοῦ μετὰ ἀκριθείας εἰδέναι πάντα. Εἰ δὲ τοσαῦτα ἔφησε γεγενῆσθαι τὰ σημεῖα, μὴ θαυμάσης, ἀλλὰ, ἐννοήσας τὴν ἄφατον τοῦ ποιῶντος δύναμιν, δεῖξαι μετὰ πίστεως τὸ 10 εἰρημένον ὥσπερ γὰρ ἡμῖν εὐκολον φθέγγεσθαι, οὕτως ἐκείνω, μᾶλλον δὲ πολλῶ ῥᾶον ποιεῖ ἅπερ ἤθελεν ἤρκει γὰρ θελῆσαι μόνον, καὶ πάντα εἴπειο.

3. Προσέχωμεν τοίνυν ἀκριθῶς τοῖς εἰρημένοις, καὶ μὴ διαλίπωμεν ἀναπιύσσοντες αὐτά, καὶ διερευνώμενοι (ἄπο 15 γὰρ τῆς συνεχοῦς ἐντεύξεως ἔστι τι πλεον ἡμῖν)· οὕτω τὸν θίον τὸν ἐαυτῶν ἐκαθαῶραι δυνασόμεθα, οὕτω τὰς ἀκάνθας ἐκτιμεῖν τοιοῦτον γὰρ ἢ ἁμαρτία καὶ ἢ βιωτικὴ φρονίσις, ἄκαρπον καὶ ὀδυνηρόν. Καὶ καθάπερ ἢ ἄκανθα ὄθεν ἂν κατέχεται, κεντεῖ τὸν κατέχοντα, οὕτω καὶ τὰ βιωτικά, ὄθεν 20 ἂν καιάσχησ, λυπεῖ τὸν περιοφίγγοντα αὐτὰ καὶ θάλποντα. Ἄλλ' οὐ τὰ πνευματικὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ μαργαρίτη τινὶ προσέοικεν ὄθεν ἂν περιοσιρέψης, τέρπει τοὺς ὀφθαλμούς. Οἷόν τι λέγω· Ἐποίησέ τις ἐλεημοσύνην· οὐ μόνον τῇ ἐλπίδι τοῦ μέλλοντος τρέφεται, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐνταῦθα ἀγαθοῖς γάννυται, 25 θαροῶν παταχοῦ καὶ μετὰ πολλῆς πάντα ποιῶν τῆς παρησίας· περιεγένειο πονηρᾶς ἐπιθυμίας· καὶ πρὸ τῆς βασιλείας ἐντεῖθεν ἤδη τὸν καρπὸν ἔλαθεν, ἐπαινούμενος, θαυμαζόμε-

Ἐάν δὲ ἡμεῖς τὸ κάμνωμεν αὐτό, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνος ποὺ ἔγραψε κατ' ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πρᾶγμα ποὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ἔλεγον κηρύττοντες· «Ἡμεῖς εἶμεθα μάρτυρες», λέγει, «ἐκείνων ποὺ λέγομεν, καὶ τὸ Πνεῦμα ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους ποὺ ὑπακούουν εἰς αὐτόν»⁵. Καὶ εἰς ὅλα δὲ ἦτο παρῶν ὁ Ἰωάννης καὶ οὔτε ὅταν ἐσταυρώνετο τὸν ἐγκατέλειψε, καὶ τὴν μητέρα του ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του, πράγματα ποὺ ὅλα ἦσαν δείγματα τῆς ἀγάπης του πρὸς αὐτόν καὶ ὅτι ὅλα τὰ γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν. Ἐάν δὲ εἶπεν ὅτι τόσα πολλὰ θαύματα ἔγιναν, μὴ θαυμάσης, ἀλλὰ, σκεφθεὶς τὴν ἀπερίγραπτον δύναμιν ἐκείνου ποὺ τὰ ἔκαμε, νὰ δεχθῆς μὲ πίστιν τὸ λεγόμενον· διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς ἡμᾶς εἶναι εὐκόλον νὰ ὁμιλῶμεν, ἔτσι καὶ εἰς ἐκεῖνον, μᾶλλον δὲ πολὺ πιὸ εὐκόλον εἶναι νὰ κάμνη ἐκεῖνα ποὺ ἤθελεν· διότι ἦτο ἀρκετὸν μόνον νὰ θελήσῃ καὶ ὅλα ἀκολουθοῦσαν.

3. Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεχθέντα, καὶ νὰ μὴ παραλείπωμεν νὰ ἐξετάζωμεν αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἐρευνῶμεν (διότι ἀπὸ τὴν συνεχῆ μελέτη αὐτῶν θὰ προκύψῃ εἰς ἡμᾶς κάτι ἐπὶ πλέον)· ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ καθαρίσωμεν τὸν βίον μας, ἔτσι νὰ ξεριζώσωμεν τὰς ἀκάνθας· διότι τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ κοσμικὴ φροντίς, ἄκαρπον καὶ ὀδυνηρόν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀκάνθα, ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν πιάνεται, κεντεῖ ἐκεῖνον ποὺ τὴν πιάνει, ἔτσι τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅπως καὶ ἂν ἀσχοληθῆς μὲ αὐτὰ, λυποῦν ἐκεῖνον ποὺ ἀπορροφᾶται ἀπὸ αὐτὰ καὶ φροντίζει μὲ ἐπιμονὴν δι' αὐτὰ. Ἀλλὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ ὁμοιάζουν μὲ κάποιον μαργαρίτην· ἀπὸ ὁποῖαν πλευρὰν καὶ ἂν τὰ στρέψῃς, εὐχαριστοῦν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐπὶ παραδείγματι· Ἐκαμε κάποιος ἐλεημοσύνην· ὄχι μόνον τρέφεται μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ εὐχαριστεῖται καὶ μὲ τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ, ἔχων παντοῦ θάρρος καὶ πράττων ὅλα μὲ πολλὴν παρρησίαν· ὑπερίσχυσε τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν οὐράνιον βασιλείαν ἐδῶ ἤδη ἔλαβε τὸν καρπὸν, μὲ τὸ νὰ ἐπαινῆται καὶ νὰ θαυμάζεται πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἀπὸ τὴν

νος πρὸ τῶν ἄλλων πάντων ὑπὸ τοῦ οἰκείου συνειδότιος. Καὶ ἕκαστον δὲ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τοιοῦτόν ἐστιν, ὥσπερ οὖν τὰ πονηρὰ καὶ πρὸ τῆς γενένης ἐνιαῦθα κολάζει τὸ συνειδός. Κἂν τὰ μέλλοντα ἐννοήσης ἁμαριῶν, περιδεῆς καὶ ἐντρομος
 5 καὶ μηδενὸς κολάζοντος γέγονας· κἂν τὰ παρόντα, πολλοὺς ἔχεις ἐχθρούς, καὶ μεθ' ὑποψίας ζῆς, καὶ οὐδὲ ἀντιβλέψαι δυνήσῃ τοῖς ἠδωκηκόσι λοιπὸν μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς μὴ ἠδωκηκόσιν· οὐ γὰρ τοσαύτην ἐπ' αὐτῶν καρπούμεθα τὴν ἡδονήν, ὅσων τὴν ἀδυμίαν, τοῦ συνειδότιος καταδοῶντος, τῶν ἔξωθεν
 10 ἀνθρώπων καταγινωσκόντων, τοῦ Θεοῦ παροξυναμένου, τῆς γενένης ὠδινούσης ἡμᾶς λαβεῖν, τῶν λογισμῶν οὐχ ἡσυχάζοντων.

Βαρὺ γάρ, βαρὺ καὶ φορικτὸν ἡ ἁμαρτία, καὶ μολίβδου παντὸς χαλεπώτερον. Ὁ γοῦν αἰσθόμενος αὐτῆς, οὐδὲ μικρὸν
 15 ἀναβλέψαι δυνήσεται, κἂν σφόδρα ἀναίσθητος ᾖ. Οὕτω γοῦν καὶ Ἀχαάβ, καίτοι σφόδρα ἀσεβῆς ὢν, ἐπειδὴ ταύτης ἦσθειο, κάτω κύπιων ἐβάδιζε, συντριμμένος καὶ τειταλαιπωρημένος· διὰ τοῦτο καὶ σάκκον περιεβάλει, καὶ πηγὰς ἠφίει δακρῶν.
 Ἄν τοῦτο ποιῶμεν ἡμεῖς, καὶ πενθῶμεν ὡς ἐκεῖνος, ἀποδυ-
 20 σόμεθα τὰ ἐγκλήματα ὡς Ζακχαῖος, καὶ ἡμεῖς τευξόμεθά τινος συγγνώμης. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν οἰδημάτων καὶ τῶν σουρίγγων, ἂν μὴ πρότερον στήσῃ τις τὸν χυμὸν τὸν ἐπιρρέοντα, καὶ τὸ τραῦμα ἐπιτρίβοντα, ὅσα ἂν ἐπιθήσῃ φάρμακα, τῆς πηγῆς τοῦ κακοῦ μὴ κατασχεθείσης, εἰκῆ πάντα ποιεῖ,
 25 οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν μὴ τὴν χεῖρα στήσωμεν τῆς πλεονεξίας, καὶ τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπιρροὴν ἀνασιείλωμεν, κἂν ἐλεημοσύνην δῶμεν, εἰκῆ πάντα ποιῶμεν· τὸ γὰρ θεραπευθὲν δι' αὐτῆς ἐπελθοῦσα ἡ πλεονεξία κατέκλυσε καὶ ἐλυμήνατο, καὶ χαλεπώτερον τοῦ προτέρου εἰργάσατο. Πανσώμεθα τοίνυν
 30 ἀρπάζοντες, καὶ οὕτως ἐλεήσωμεν. Εἰ δὲ εἰς κρημνοὺς ἐ-

συνείδησίν του. Καί τὸ καθένα δὲ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα τέ-
 τοιο εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια τὰ κακὰ ἔργα καὶ πρὶν
 ἀπὸ τὴν γέενναν ἐδῶ βασανίζουν τὴν συνείδησιν. Καὶ ἂν
 σκεφθῆς τὰ μέλλοντα ὅταν ἀμαρτήσης, κυριεύεσαι ἀπὸ
 φόβον καὶ τρόμον καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς δὲν σὲ τιμωρῆ
 καὶ ἂν σκεφθῆς τὰ παρόντα, πολλοὺς ἔχεις ἐχθροὺς καὶ
 μὲ ὑποψίαν ζῆς καὶ οὔτε νὰ ἰδῆς θὰ ἠμπορέσης πλέον τοὺς
 ἀδικοῦντας· μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς μὴ ἀδικοῦντας· διότι δὲν
 καρπούμεθα τόσην ἡδονὴν ἀπὸ αὐτά, ὅσην λύπην, ἀφοῦ ἡ
 συνείδησίς μας φωνάζει δυνατά, οἱ ὑπόλοιποι ἄνθρωποι
 μᾶς κατηγοροῦν, ὁ Θεὸς ὀργίζεται, ἡ γέεννα ἀγωνιᾷ νὰ
 μᾶς λάβῃ, αἱ σκέψεις μας δὲν ἡσυχάζουν.

Πράγματι εἶναι βαρὺ, εἶναι βαρὺ καὶ ἀνυπόφορον
 πρᾶγμα ἡ ἀμαρτία, καὶ χειρότερον ἀπὸ ὅποιονδήποτε μό-
 λιβδον. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀμαρτίαν, δὲν
 θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε δι' ὀλίγον νὰ ἠψώσῃ τὸ βλέμμα του, καὶ
 ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ἀναίσθητος. "Ἐτσι λοιπὸν καὶ ὁ
 Ἄχαάθ, ἂν καὶ ἦτο πάρα πολὺ ἀσεβής, ἐπειδὴ ἠσθάνετο
 αὐτήν, ἐβάδιζε μὲ σκυμμένον τὸ κεφάλι του, συντετριμμέ-
 νος καὶ ταλαιπωρημένος· διὰ τοῦτο καὶ ἦτο ἐνδεδυμένος
 μὲ σάκκον καὶ ἄφηνε νὰ τρέχουν τὰ δάκρυά του ὡσὰν
 πηγαί⁶. "Ἄν τὸ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸ καὶ πενθῶμεν ὅ-
 πως ἐκεῖνος, θὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας μας ὅ-
 πως ὁ Ζακχαῖος καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν κάποιας συγχωρήσεως.
 Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν οἰδημάτων
 καὶ τῶν πληγῶν ποὺ τρέχουν πῦον, ἂν δὲν σταματήσῃ κα-
 νεῖς προηγουμένως τὸ πῦον ποὺ τρέχει καὶ ἐρεθίζει τὸ
 τραῦμα, ὅσα φάρμακα καὶ ἂν θέσῃ ἐπάνω, ὅλα τὰ κάμνει
 ἄδικα, ἐφ' ὅσον δὲν ἐσταμάτησεν ἡ πληγὴ τοῦ κακοῦ, ἔτσι
 καὶ ἡμεῖς, ἂν δὲν σταματήσωμεν τὸ χέρι τῆς πλεονεξίας
 καὶ δὲν ἐμποδίσωμεν αὐτήν τὴν πληθώραν τῶν κακῶν, καὶ
 ἂν ἀκόμη δώσωμεν ἐλεημοσύνην, ὅλα τὰ κάμνομεν ἄδικα·
 διότι ἐκεῖνο ποὺ ἐθεραπεύθη μὲ τὴν ἐλεημοσύνην, ἀφοῦ
 ἦλθεν ἡ πλεονεξία τὸ κατέκλυσε καὶ τὸ κατέστρεψε καὶ
 τὸ ἔκαμε χειρότερον ἀπὸ προηγουμένως. "Ἄς παύσωμεν
 λοιπὸν ν' ἀρπάζωμεν, καὶ τότε ἄς ἐλεήσωμεν. Ἐὰν ὁμως

αυτοὺς φέρομεν, πῶς δυνησόμεθα ἀναπνεῦσαι; Καὶ γάρ, εἴ τις τὸν μέλλοντα καιαπίπτειν ἄνωθεν ἔλκοι, (ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐλεημοσύνη); ἕτερος δὲ κáιωθεν διάζοιτο, οὐδὲν ἔσται τι πλέον ἀπὸ τῆς τοιαύτης πάλης, ἢ τὸ διασπασθῆναι τὸν ἄν-

5 θρωπον.

“Ἴν’ οὖν μὴ τοῦτο πάθωμεν, μηδέ, βαρούσης τῆς πλεονεξίας κáιωθεν, ἡ ἐλεημοσύνη καταλιποῦσα ἡμᾶς ἀπέλθῃ, κουνφίωμεν ἑαυτοὺς καὶ ἀναπειάσωμεν, ἵνα, διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν κακῶν καὶ διὰ τῆς τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐργασίας τελειωθέντες, ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ’ οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὀδηγῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὸν κρημνόν, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀναπνεύσωμεν; Καθ' ὅσον ἐὰν κανεὶς ἐκείνον ποῦ πρόκειται νὰ πέσῃ τὸν σύρη ἀπὸ ἐπάνω (πράγμα ποῦ εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη), ἄλλος δὲ τὸν σύρη μὲ θίαν ἀπὸ κάτω, τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν θὰ προκύψῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πάλην, παρὰ νὰ ξεσχισθῇ εἰς δύο μέρη ὁ ἄνθρωπος.

Διὰ νὰ μὴ τὸ πάθωμεν λοιπὸν αὐτό, οὔτε μᾶς ἀφήσῃ ἡ ἐλεημοσύνη καὶ φύγη, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ πλεονεξία μᾶς σύρει πρὸς τὰ κάτω, ἄς ἐλαφρώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἄς πετάξωμεν πρὸς τὰ ἐπάνω, ὥστε, ἀφοῦ καταστήσωμεν τελείους τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ τὴν ἐπιτέλειαν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ποῦ μένουν αἰωνίως, νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Γ' Βασιλειῶν		
1	26	234	21	27	754
3	9	230			
5	24	454	Δ' Βασιλειῶν		
6	9	362			
18	17	556	5	10 - 11	38
	21	230		21 ε	262
22	12	230	14	6	28
25	27	166	19	34	692
40	15	364			
49	9	304	Παραλειπομένων Β'		
			18	19	230
Ἔξοδος			Ψαλμοὶ		
	7 - 14	18			
12	46	678	5	10	284
20	13	270	6	6	468
33	20	416	9	16	250
Λευτερονόμιον			18	12	266
			31	12	86
4	19	314	36	27	410
5	9	28	37	6	408
	29	230	43	23	592
19	18	386	49	16 - 20	640
24	16	28		21	412

Οἱ ἀριθμοὶ διὰ μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς παραπέμπουν κατὰ σειράν εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα, διὰ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τοῦ κειμένου εἰς τὴν σελίδα καὶ ὅπου τὸ ὄνομα ἀπαντᾷται περισσότερον τῆς μιᾶς φορᾶς καὶ εἰς τὸν στίχον μὲ τὴν ἐνδειξιν δίπλα ε.

50	1	134	13	23	312
	6	24	22	13	312
68	23	592	28	45	60
72	27	314			
85	8	230		Ἰεζεκιήλ	
93	12	88			
	Παροιμίες		3	1	324
				11	230
			14	14 - 16	660
15	27	408		15	22
23	27	738	18	2	28
	Ἐκκλησιαστής			3	28
				23	316
			34	2	116
7	3	138		4	118
	Ἠσαΐας			Δανιήλ	
1	3	554	4	24	584
	15	270	8	17	708
	15	270			
	16	346		Μιχαίας	
	17 - 18	348			
	18	336	7	2	246
	19	348			
5	8	392		Ζαχαρίας	
	8 - 9	246	9	9	272
6	1	314	12	10	676
	8 - 10	314			
22	13	392		Σοφία Σειράχ	
40	26	276			
49	16	180	16	3	92
50	2	316	18	30	290
	4	322	20	29	244
53	7	304	44	16	454
	9	590			
59	2	314		Ματθαῖος	
65	16	570			
	Ἱερεμίας		4	20	372
			5	3	106
				4	196
4	13	410		7	106
9	17	246		8	106, 406

	11 - 12	488	17	1	372
	17	238		20	212
	19	354, 552		22	272, 274
	26	58		24 - 27	102
	32	218		25	274
	39	638		27	226
	44 - 45	362	18	1	354
	45	140, 494	19	12	426
6	24	108		22	312
7	2	492		28	598
	3	714	21	2	272
	12	476		5	272
	21	216		10	272
	22	388		18 - 20	336
8	5 é	178		21	212
	7	184		33	252
	8	190	22	17	154
	9	58		18	154
9	2	224		23	216
	33	484		40	476
10	3, 17	506	23	2 - 3	714
	5	58		8	352
	9 - 10	378		9	352
	18, 17	502		10	352
	28	440		23	638
	34	58		24	674
	38	440		37	272
	40	368		38	252
11	27	120, 338	24	12	388
	29	334		29	40
12	18	102	25	9	660
	24	66		34 - 36	114
	29	300		36	688
	48	670		40	134, 146
13	55	16		41	132
15	9	98		42	132, 134, 426
	22 é.	142		43	136
	24	278, 556		45	492
	26	278	26	6 é	258
16	13	19		35	742
	22	344, 370, 396		38	208
	23	344		52	618
	24	292		53	446

	46 ε.	178		28	12, 380
5	8	232		30	226
	14	26		33	94
	17	420		37	14. 16. 152
	18	70. 254		41	94
	19	230		46	66 - 72
	21	230. 308. 324		50	308
	23	230		54	96
	25	236	9	1 - 6	420
	26	634		3	46
	30	308		4	46
	31	146. 24		5	120
	39	198		16	64α 78. 156
	44	56. 558		32	24
	46	76. 98		33	484
6	15	102		35	72
	28	36		39	30
	29	36	10	3	120
	30	156		10	102. 118. 514
	37	578		11	128. 338
	48	238		11 - 14	476
	39	578		15	338
	40	10		16	252
	44	570. 710		17	338
	45	98		18	208. 376. 674
	63	514		21	156
	64	258. 350. 404		28	514
	65	570		30	228
	70	258. 350		33	230
7	2	654		37	228, 420
	3 - 9	484	11	4	212
	7	276. 312		11	238
	12	56		25	212
	19	98. 254		39	180
	20	128		42	552
	28	266		43 - 44	210
	31	156. 268		47	250
	33	304		48	250
	48	100 268		6	378
	49	268	12	25	440
8	8 - 9	212		30	226
	13	120. 122. 152		36	38. 352. 514
	15	308		44	308

13	3		436		10		438
	4		436		15		574
	6 - 10		618		16		438
	8		396		22		706
	14 - 15		144		30		552
	16		654		33	552.	706
	17		368	17	4		570
	18	350.	378		6	340.	596
	24		342		11		590
	32		422		14		634
	33		436	18	4		700
	34		594		4 - 6		448
	35		596		17		456
	36	344. 450.	500		18		256
		510. 598.			23		334
	37	341.	742		31		648
14	1	320.	398		35	642.	648
	3		450		36	644.	648
	5	500. 510.	598	19	15		278
	6	122. 560.	570		32 - 33		676
		710.			35		750
	7		416		36		578
	8	500.	534		37		576
	9		228	20	21		438
	10.	226. 228.	510		22		432
	10 - 11		162		27		280
	12	212.	430	21	15	372.	396
	14	430.	462		21		372
	15	462.	534		25		722
	19	456.	724	28	20		576
	23		596				
	27		706				
	30	282.	458				
	31		226				
15	3	346.	590	1	4		728
	9		562		8		710
	15		546		34		532
	19		588	2	1		506
	21		488		46		452
	22		656	3	6		422
	2		500		12		236
16	6		386		17		654
	7	450.	708	4	29 - 30 - 31		532
				5	1 ε		262

Πράξεις

	15		212		23		438
	32		752	5	2		60
	36		116		13		58
	36 - 37		102	6	10		264
9	36		694		11		516
10	41	486,	722		15		218
11	21		424	7	13		218
13	2		432		14		218
14	15		236		16	168.	330

Ρωμαίους

	19		30	8	5		438
1	20	30 - 34		9	6		560
	28		314	10	4		48
2	7		474		24		118
5	10		118		32		62
	12		298	11	1	334.	636
	20		30		17		438
6	19		542	12	3		710
8	3		334		7		514
	10		514		16		32
	11		514	15	27		228
	15		514		33	60. 282.	280
	17		562		35 - 36		278
	32		118				
	35		732				
9	30 - 31		94	2	7		502
11	1		120	3	18		602
12	1	424,	592	4	17 - 18		730
	2		324	5	19		592
	17		60		20		714
13	1		136	11	23		120
	12		38	12	2	372.	374
	13		38	15	24		120
16	3		168				
	6		168				

Β' Κορινθίους

2	7		502
3	18		602
4	17 - 18		730
5	19		592
	20		714
11	23		120
12	2	372.	374
15	24		120

Γαλάτας

3	26		438
5	6		122
	22		450
	22 - 23		452
6	2		542
	9		144

Α' Κορινθίους

2	9		472
	11		512
3	22		716

Ἐφεσίους			
2	3		144
5	2	326.	562
	26		592
6	12		448

Φιλιππησίους			
2	6		558
	8	128. 326.	562
	21		118

Κολοσσαεῖς			
1	15		438
3	5	262.	424

Τιμόθεον Α'			
2	9-10		172
3	16		406
5	8		602

Τιμόθεον Β'		
2	9	454
	12	730
	14	286

Τίτον		
1	16	602
3	3	144

Ἑβραίους		
1	3	322
3	13	20
10	25	522
11	1	720
12	9	542
12	14	218
13	17	712

Πέτρου Α'		
2	22	590
5	8	106

2. Εύρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α				
Ἄβεσσαλώμ	168.			
Ἄβραᾶμ	8. 10. 12. 14. 16. 18.			
	146. 338. 454. 492. 556.			
	660.			
ἀγαθότης	178. 418.			
ἀγαλίαις	452.			
ἀγάπη	62. 122. 316. 336. 338.			
	340. 344. 372. 374. 386.			
	388. 394. 396. 398. 424.			
	430. 440. 444. 452. 464.			
	466. 478. 520. 522. 524.			
	532. 536. 550. 574. 590.			

	598. 602. 672. 732. 738.			
	740. 750. 752.			
ἄγγελος	646.			
ἄγιασμός	216. 218. 592.			
ἀγιωσύνη	220.			
ἀγνωμοσύνη	48. 88. 66. 224.			
	276.			
ἀγνισμός	256.			
ἀγωνία	402. 444. 504. 620.			
Ἄδᾶμ	230. 666. 664.			
ἀδηλία	198.			
Ἄδης	468.			
ἀδικία	28. 140. 246. 360. 408.			
	410. 584. 736.			

ἀθανασία 200. 306. 390. 538.
 ἀθλιότης 666.
 ἀθυμία 42. 198. 382. 404. 436.
 440. 452. 474. 500. 502.
 526. 528. 738. 344. 754.
 Αἴγυπτος 28. 140. 366.
 αἷμα 36. 140. 198. 262. 270.
 308. 628. 676.
 αἵρεσις 432.
 αἰρετικός, -οὶ 14. 104. 276. 280.
 556. 676.
 αἰσχύνη 94. 550. 678. 684.
 αἰχμαλωσία 108. 242. 550.
 ἀκαθαρσία 284γ 328. 542. 544.
 ἄλαζονία 356. 666.
 ἀλήθεια 12. 54. 58. 60. 68. 70.
 74. 80. 90. 102. 164. 208.
 240. 282. 296. 354. 402.
 414. 430. 434. 452. 486.
 504. 508. 510. 512. 560.
 590. 592. 618. 622. 624.
 628. 642. 644. 654. 665.
 676. 678. 720.
 ἀλουργίς 652.
 ἀμαθία 470.
 ἀμάρτημα 24. 26. 78. 114. 196.
 200. 218. 318. 346. 348.
 366. 360. 406. 408. 494.
 496. 510. 514. 632. 710.
 ἄμαρτία, -αὶ 12. 18. 26. 28. 30.
 72. 80. 94. 132. 142. 224.
 232. 280. 282. 298. 310.
 314. 330. 334. 346. 348.
 406. 408. 412. 434. 482.
 506. 508. 514. 590. 650.
 656. 708. 752. 754.
 ἄμαρτωλός, -οὶ 54. 56. 66. 72.
 74. 78. 156. 316.
 ἀμοιβή 88. 142. 266.
 Ἄμώς 84.
 Ἄννα 618. 630. 642.
 ἀναισθησία 88. 376.
 ἀνανδρία 652.

Ἄνανίας 262.
 ἀναισχηγντία 18. 72. 374.
 ἀνάστασις 124. 126. 184. 188.
 190. 192. 194. 198. 206.
 212. 230. 256. 278. 280.
 282. 292. 300. 304. 380.
 382. 434. 446. 506. 510.
 528. 530. 532. 544. 680.
 682. 684. 688. 694. 696.
 698. 708. 718. 722. 724.
 730.
 ἀνδραγαθία 744.
 Ἄνδρέας 276.
 ἀνδρεία 36. 500. 620.
 ἀνεξικακία 354. 358. 552.
 ἀνοία 42. 68. 184. 226. 240.
 330. 604. 614. 686.
 ἀνομία 412. 542.
 Ἄντιοχος 244.
 ἀνωμαλία 196.
 ἀπανθρωπία 140. 408. 661.
 ἀπάτη 18. 192. 488. 492.
 ἀπειλή 136. 220.
 ἀπέχθεια 154. 306. 734.
 ἀπιστία 38. 98. 192. 310. 320.
 484.
 ἀπόγνωσις 550.
 ἀπόνοια 228. 268. 484.
 ἀποστασία 102. 242.
 ἀπόστολος 82. 120. 232. 236.
 252. 282. 318. 320. 432.
 440. 590. 592. 594. 710.
 718. 722. 740. 752.
 ἀπώλεια 20. 124. 316. 324.
 546. 580. 616.
 ἄρετή 20. 42. 88. 108. 150.
 168. 290. 312. 334. 340.
 364. 390. 392. 452. 454.
 468. 470. 472. 478. 480.
 488. 494. 548. 554. 588.
 640. 694.
 ἄρνησις 306. 398. 746.
 ἄρπαγή 246. 266. 300. 408.

468.

ἀρχιερεύς 250. 252. 256.
 ἀρχιερωσύνη 252.
 ἀρώστια 176. 606.
 ἀσέβεια 256. 508. 514.
 ἀσέλγεια 108. 736.
 ἀστρολογία 214.
 ἀσφάλεια 348. 520. 532. 582.
 ἀσχημοσύνη 84. 540.
 ἄσωτία 174. 192. 688.
 ἀταραξία 138.
 ἀτιμία 110. 544.
 αὐθεντία 188. 236. 238. 420.
 432.
 αὐθαρσία 280. 562. 692.
 ἀφθονία 520.
 Ἀχαάθ 230. 754.

B

Βαβυλῶν 242.
 Βαλαάμ 252.
 βάπτισμα 514.
 Βαρνάβας 432. 560.
 βασιλεία 274. 288. 340. 546.
 550. 552. 632. 634.
 βασκανία 20. 40. 42. 122. 144.
 424. 630. 658.
 Βεελζεβούλ 66.
 Βηθανία 182. 184. 256. 270.
 βλάβη 40. 60. 302. 452. 686.
 βλασφημία 160. 300.
 βοήθεια 78. 282. 350. 398. 438.
 452. 460. 462. 478. 536.
 βούλησις 236. 312.

Γ

γαλήνη 138. 166.
 Γαλιλαία 254. 696. 706. 726.
 γέεννα 132. 140. 216. 220.
 246. 250. 356. 562. 712.
 738. 754.

γέλως 691. 694.
 γένεσις 278.
 γεωμετρία 214.
 γνώσις 120. 162. 274. 398. 406.
 418. 434. 436. 516. 534.
 600.
 Γραφή 46. 82. 96. 98. 102.
 160. 166. 280. 284. 312.
 314. 356. 438. 580. 582.
 638.

Δ

δαιμονιζόμενος, -οι 128.
 δαιμόνιον 8. 12. 66. 128. 130.
 156. 232. 506. 508.
 δαίμων 194. 262. 346. 656.
 658. 664.
 δάκρυα 246.
 Δανιήλ 660.
 Δαυίδ 304.
 Δεβθώρα 168.
 δειλία 56. 294. 402. 446. 452.
 454. 460. 652.
 δημιουργία 336.
 διαβολή 54.
 διάβολος 106. 132. 298. 300.
 314. 338. 350. 450. 452.
 656. 664.
 διάδημα 652.
 διαφθορά 250.
 δίδραχμον 102.
 δικαιοσύνη 506. 514. 542. 544.
 δίκη 266. 300. 426.
 διωγμός, -οι 424. 730.
 δόγμα 282. 456. 458. 590. 592.
 596.
 δόλος 590.
 δόξα 10. 14. 22. 28. 32. 34.
 44. 46. 48. 52. 56. 60.
 62. 72. 78. 88. 114. 148.
 174. 178. 180. 200. 202.
 212. 222. 236. 238. 244.

248. 266. 286. 292. 296.
 298. 300. 302. 310. 312.
 314. 316. 318. 326. 328.
 332. 348. 366. 380. 384.
 392. 412. 428. 438. 454.
 464. 472. 488. 498. 524.
 544. 550. 554. 558. 560.
 562. 568. 568. 586. 596.
 598. 600. 640. 656. 664.
 692. 694. 716. 730. 738.
 748. 756.
 δουλεία 318. 514. 564. 566.
 568.
 δοῦλος 352. 354. 356. 358.
 368. 478. 564.
 δύναμις 158. 160. 162. 184.
 188. 192. 206. 212. 228.
 236. 252. 282. 398. 438.
 δυσγένεια 110.
 δυσωδία 210. 410.
 δωρεὰ 456.

Ε

Ἑβραῖος 364.
 ἔγκλημα 270. 454. 646. 648.
 650. 652.
 εἶδωλον 242.
 εἰδωλολατρεία 262.
 εἰρήνη 58. 444. 452. 536. 596.
 706. 708.
 εἰρωνεία 636.
 ἑκατόνταρχος 178. 182. 190.
 ἑκκλησία 116. 244. 592. 710.
 ἐλεημοσύνη 146. 196. 286. 329.
 330. 408. 410. 412. 424.
 490. 494. 496. 548. 584.
 602. 690. 692. 694. 752.
 754. 756. κββκββ κββ κβκ
 ἔλεος 134.
 ἐλευθερία 202. 364. 548. 568.
 Ἑλλην, - ες 62. 192. 194. 198.

214. 262. 276. 278. 282.
 302. 388. 390. 656. 658.
 Ἐλισσαῖος 38.
 ἐλπίς 134. 190. 302. 394. 398.
 462. 728. 738. 752.
 ἐνέργεια 236.
 ἐνταφιασμός 260.
 ἐξουσία 104. 124. 126. 136.
 160. 221. 236. 252. 324.
 326. 330. 376. 434. 496.
 514. 554. 556. 558. 574.
 674. 710.
 ἔπαινος 328. 636.
 ἐπήρεια 152.
 ἐπιβουλή 108. 110. 150. 360.
 604. 734. 750.
 ἐπιείκεια 8. 130. 150. 156. 636.
 ἐπιθυμία 20. 108. 138. 144.
 258. 260. 268. 264. 288.
 290. 400. 402. 424. 426.
 434. 452. 454. 670. 706.
 736. 742. 744. 752.
 ἐπιμέλεια 140. 168. 340. 378.
 460. 462.
 ἐπίνοια 198.
 ἐπιτίμησις 404.
 ἔρωσ 244. 258. 318. 732. 738.
 Εὐαγγέλιον 572.
 εὐγένια 16.
 εὐεργεσία 16. 72. 280. 348.
 362. 366.
 εὐθυμία 520.
 εὐλάβεια 70. 86. 170. 258.
 εὐλογία 112.
 εὐνοια 134. 522.
 εὐπρέπεια 288.
 εὐσέβεια 438. 482. 584.
 εὐσχημοσύνη 690.
 εὐτέλεια 214. 568.
 εὐφροσύνη 88.
 εὐχαριστία 360.
 εὐχή 166. 232. 238. 362. 432.
 452. 524. 612. 732.

Ζ

Ζακχαῖος 408.
 Ζημία 86. 452. 462. 540. 686.
 748.
 Ζωή 164. 188. 190. 230. 304.
 306. 310. 364. 402. 438.
 440. 462. 496. 546. 558.
 634. 724. 732.
 Ζωή αἰώνιος 288.

Η

ἡδονή 88. 108. 136. 138. 144.
 168. 172. 220. 288. 476.
 528. 538. 544. 548. 600.
 618. 734. 736. 738. 754.
 Ἡλίας 457.
 ἡμερότης 522.
 Ἡσαίας 246. 310. 316. 322.
 570.

Θ

θάνατος 10. 12. 20. 30. 110.
 118. 124. 126. 178. 180.
 184. 190. 198. 200. 206.
 206. 208. 224. 240. 280.
 290. 292. 294. 298. 300.
 306. 316. 336. 364. 376.
 380. 384. 390. 404. 424.
 440. 448. 450. 496. 502.
 506. 530. 536. 538. 562.
 592. 610. 618. 620. 644.
 654. 664. 670. 672. 674.
 688. 692. 732. 744.
 θαῦμα 172. 204. 210. 270.
 θέλημα 234. 238. 308. 324.
 θεοσέβεια 172.
 θεότης 242. 294. 398. 420. 516.
 θερμότης 198.
 Θευδᾶ 104, 116.
 θηριωδία 364.

θλίψις 148. 434. 444. 450. 530.
 536. 552. 568. 706. 730. 732.
 θρήνος 192. 198. 248. 262.
 θῦμα 264.
 θυμός 24. 52. 68. 136. 270.
 626. 658. 738.
 θυσία 408. 424. 592. 594.
 θυσιαστήριον 408.
 Θωμᾶς 180. 184. 402. 416.
 500. 718. 720. 726.

Ι

Ἰακώβ 12. 164. 338. 470. 640.
 660.
 Ἰάκωβος 746.
 Ἰεζεκιήλ 22. 28. 116.
 Ἰερεμίας 322.
 Ἰεροσόλυμα 150. 182. 186. 246.
 256. 556. 746.
 Ἰεροσόνη 714.
 Ἰησοῦς 46. 52. 54.
 Ἰορδάνης 38. 162.
 Ἰουδαία 152. 180. 254. 270.
 710.
 Ἰουδαῖος - οἱ 8. 30. 48. 50. 58.
 62. 64. 70. 76. 90. 92.
 98. 102. 116. 128. 142.
 148. 150. 152. 158. 160.
 166. 180. 182. 186. 202.
 204. 206. 250. 252. 254.
 262. 268. 276. 304. 306.
 358. 378. 382. 384. 386.
 402. 414. 416. 436. 484.
 510. 514. 552. 554. 558.
 570. 572. 600. 618. 618.
 628. 632. 634. 642. 644.
 646. 654. 656. 662. 664.
 666. 674. 676. 678. 680.
 688. 700. 712. 716. 726.
 Ἰούδας 58. 102. 104. 112. 258.
 262. 298. 338. 350. 358.
 382. 440. 456. 458. 610.

612. 614.
 Ἰουδιθ 168.
 Ἰσαὰκ 16. 338. 454. 664.
 ἰσότης 228. 590.
 Ἰσραήλ 94. 278. 484. 554. 556.
 Ἰσραηλίτης, -αι 22.
 ἰταμότης 378.
 Ἰωάννης Βαπτιστῆς 162. 164.
 370.
 Ἰωάννης Εὐαγγελιστῆς 252. 258.
 268. 272. 274. 278. 308.
 312. 338. 342. 378. 388.
 432. 558. 622. 668. 670.
 680. 694. 726.
 Ἰωβ 168. 660.
 Ἰωνᾶς 380.
 Ἰωσήφ 140. 362. 454. 470.
 678.

Κ

Καϊάφας 250. 618. 628. 630.
 642.
 Κάιν 412.
 Καῖσαρ 102. 154. 242. 278.
 650. 662.
 κακία 8. 22. 38. 58. 60. 68.
 118. 138. 144. 168. 178.
 196. 264. 280. 364. 390.
 410. 470. 506. 616. 716.
 καρδία 230. 252. 308. 312.
 334. 338. 382. 388. 398.
 400. 406. 410. 422. 424.
 500. 502. 548. 554. 706.
 742.
 καρτερία 470. 704.
 καταλαγή 592.
 κατάρα 346. 360. 492.
 κατηγορία 600.
 κατήφεια 274.
 κενοδοξία 12. 172. 196. 282.
 318. 326. 426. 686. 688.
 κέρδος 246. 290. 342.

κηδεμονία 276. 428. 588. 626.
 κηδεία 684. 688.
 κήρυγμα 438. 592.
 κίνδυνος 120. 292. 590. 712.
 726. 734. 744.
 κλοπή 142. 258. 604.
 κοινωνία 260.
 κολακεία 154.
 κόλασις 10. 20. 28. 94. 96.
 136. 144. 220. 248. 254.
 266. 302. 366. 410. 462.
 482. 494. 546. 638. 652.
 654. 692.
 κοσμιότης 170.
 Κρανίου τόπος 662. 664.
 κρίμα 94.
 Κυριακή 682.

Λ

λαγνεία 220.
 Λάζαρος 176. 178. 182. 186.
 188. 196. 204. 256. 268.
 274. 280. 470. 484. 492.
 494. 552.
 λατρεία 486. 500. 502.
 ληστεία 142.
 ληστής 96. 98. 104. 496. 604.
 664. 666. 670.
 λιμός 110. 136. 490. 496. 604.
 732.
 λαιδορία 360. 750.
 λοιμός 60.
 Λουκάς 176. 208. 254. 396.
 726. 728.
 λύπη 20. 198. 200. 202. 382.
 452. 476. 500. 502. 504.
 526. 528. 530. 708. 734.

Μ

μαθηματική 214.
 μακροθυμία 130. 258. 362. 624.

642.
 μαμμωνᾶς 108.
 μανία 76. 110. 192. 602. 646.
 666 686.
 Μάρθα 176. 178. 186. 202.
 Μαρία 176. 186. 256.
 Μαρία ἡ Μαγδαληνή 682. 696.
 702.
 Μαριάμ 168.
 Μαρκίων 282.
 μαρτυρία 162. 164. 750.
 Ματθαῖος 176.
 μεγαλοψυχία 356.
 μέθη 736.
 μετάνοια 36. 358. 654.
 μετάστασις 384.
 μικροψυχία 68. 196. 356.
 μίσος 108. 476. 588. 604. 750.
 μονογενῆς 320.
 μῦθος 194.
 μυσταγωγία 514.
 μυστήριον 524. 676. 678.
 Μωϋσῆς 28. 76. 98. 100. 362.
 678. 714.

N

Μαβουχοδονόσορ 252.
 Ναούμ 246.
 νεκρός 280.
 νηστεία 218.
 Νικόδημος 678.
 νόμος 30. 94. 238. 270. 306.
 314. 316. 366. 476. 510.
 514. 632.
 Νῶε 362.

O

ὀδύνη 132. 688.
 οἰκονομία 208. 294. 396. 516.
 562. 674. 704. 728.
 οἰμωγή 246.

ὀμόνοια 58. 438. 518. 572. 594.
 596.
 ὁμοούσιος 418. 422.
 ὄργη 144. 266. 586. 646. 652.
 654. 678.
 ὄρμη 648.
 οὐσία 158. 162. 228. 230. 320.
 406. 408. 420. 422. 432.
 442. 448. 560.

Π

πάθος 152. 206. 304. 306. 318.
 426. 456. 474. 500. 696.
 παιδοποιία 168. 220. 670.
 παραίνεσις 10. 168. 524.
 παράκλησις 248. 536.
 παράκλητος 430. 432. 436. 444.
 486. 504. 702.
 παραμυθία 22. 134. 196. 200.
 218. 260. 270. 302. 316.
 404. 432. 446. 482. 486.
 496. 502. 522. 526. 596.
 682. 626. 708. 736.
 παρανομία 262. 378.
 παράπτωμα 30.
 Παρασκευῆ 628. 676.
 παραφροσύνη 196.
 παραψυχή 736.
 παρρησία 8. 68. 74. 80. 82.
 90. 96. 114. 120. 152.
 154. 256. 270. 302. 330.
 348. 372. 394. 452. 494.
 498. 532. 534. 622. 624.
 660. 694. 728. 740. 746.
 752.
 παρθενία 62. 462.
 παρθένος 494.
 Πάσχα 254. 256. 336. 628.
 644.
 Παῦλος 18. 30. 32. 38. 44.
 48. 58. 62. 118. 120. 122.
 128. 144. 148. 168. 172.

216. 228. 262. 272. 280.
 286. 312. 320. 324. 326.
 334. 340. 372. 374. 432.
 452. 454. 474. 478. 484.
 502. 512. 516. 522. 542.
 558. 560. 562. 568. 592.
 600. 602. 636. 708. 712.
 714. 716. 732. 738.
 πειρασμός 266. 382. 460. 488.
 552.
 πένθος 192. 194. 196. 200.
 202. 206. 208.
 πενία 176. 470. 472. 522. 582.
 περηφάνεια 40. 738.
 Περσίς 168.
 περιτομή 122.
 Πέτρος 44. 212. 342. 344. 346.
 350. 370. 372. 378. 380.
 388. 394. 400. 402. 404.
 414. 454. 456. 616. 618.
 620. 622. 626. 680. 686.
 696. 726. 728. 740. 744.
 746. 748.
 πήρωσις 28. 30. 94. 96.
 Πιλῶτος 628. 630. 634. 642.
 644. 646. 648. 650. 652.
 662. 666. 676. 678. 680.
 πίστις 10. 32. 36. 48. 52. 80.
 212. 214. 216. 300. 318.
 320. 390. 396. 398. 408.
 422. 440. 452. 458. 488.
 532. 536. 590. 594. 602.
 656. 676. 678. 706. 708.
 718. 720. 722. 724.
 πλάνη 322. 346. 540.
 πλεονέκτης 248.
 πλεονεξία 108. 248. 264. 268.
 328. 410. 468. 490. 492.
 494. 584. 606. 754. 756.
 πλημμέλημα 140.
 πλούσιος 248.
 πόθος 174. 394. 402. 490. 482.
 602. 706.

πολυμέλεια 170.
 πονηρία 144. 154. 156. 206.
 216. 260. 314. 336. 338.
 346. 366. 378. 388. 480.
 484. 622. 650.
 πορνεία 216. 218. 220. 406.
 πόρνη 218. 220. 414. 542. 546.
 688. 736.
 πραότης 8. 132. 156. 452. 522.
 Πρίσκιλλα 168.
 προαίρεσις 22. 144. 254. 256.
 258. 268. 312. 336. 364.
 426. 452. 456. 676. 744.
 προδοσία 352. 394.
 προδότης 260. 340. 342.
 προθυμία 38. 244. 340. 402.
 434. 468. 546. 606.
 πρόνοια 50. 62. 98. 136. 328.
 378. 588. 674.
 προσευχή 218.
 προφητεία 252. 272. 310. 620.
 668. 674. 676. 678.
 προφήτης, - αι 82. 86. 98. 104.
 134. 246. 262. 266. 270.
 310. 312. 346. 408. 414.
 416. 476. 484. 516. 528.
 584.
 πρωτότοκος 280.
 Πυθαγόρας 284.

Ρ

ραθυμία 108. 248. 426. 658.
 Ρωμαῖος 242. 250. 268. 542.
 628.
 Ρώμη 256. 520.

Σ

Σάββατον 268. 270. 306. 682.
 Σαβέλλιος 414. 432. 596.
 Σαμαρείτης 8. 12. 150. 152.
 654.

σάρξ 198. 228. 230. 308. 420.
 430. 452. 454. 496. 516.
 542. 554. 556. 558. 562.
 668. 576. 676. 702. 704.
 Σατανᾶς 344. 374.
 Σιλωᾶμ 46. 48. 50. 52. 94.
 Σκηνοπηγία 254. 310.
 Σολομών 150. 738.
 σοφία 32. 64. 236. 288. 298.
 610.
 σταυρός 16. 18. 38. 128. 184.
 276. 278. 294. 296. 306.
 380. 3882. 424. 438. 440.
 446. 456. 554. 662. 664.
 666. 668. 672. 676. 678.
 706. 708. 722. 728.
 στεναγμός 658.
 στενοχωρία 172. 732.
 συγκατάβασις 226. 228. 236.
 240. 258. 424. 446. 558.
 574. 598. 728. 730.
 συγγνώμη 302. 482. 754.
 συγχώρεσις 614.
 συκοφαντία 152.
 συμπάθεια 288. 744. 748.
 συμφορὰ 96. 144. 146. 148.
 206. 586. 606.
 συνήθεια 644.
 συνουσία 218.
 σωτηρία 18. 20. 24. 50. 102.
 116. 134. 224. 230. 232.
 260. 654. 716.
 σωφροσύνη 174. 362.

Τ

ταλαιπωρία 88. 108. 202. 604.
 612.
 ταπεινότης 190. 224. 232. 420.
 ταπεινοφροσύνη 228. 340. 342.
 356. 396.
 ταφή 678. 680. 684. 692.
 τάφος 210.

τιμή 204. 292. 472. 474. 660.
 672. 688. 694. 712. 716.
 734. 756.
 τιμωρία 220. 364. 392. 452.
 484. 548. 638. 654.
 τόλμη 160.
 Τριάς 514.
 τρόμος 220.
 τρυφή 146. 390. 468. 472. 494.
 734.
 τυραννίς 242. 260. 426. 468.
 500. 626. 650. 732.
 τυφλός 24. 26. 30. 36. 38. 46.
 48. 52. 54. 64. 68. 72.
 152. 156. 206. 270.
 τυφλότης 94. 96.
 τύφος 8. 356. 402. 642. 650.

Υ

ὑβρις 10. 492. 548. 638. 646.
 750.
 υιοθεσία 514.
 υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 304. 306.
 ὑπακοή 102.
 ὑπεροψία 244.
 ὑποκρισία 244.
 ὑπόκρισις 242.
 ὑπομονή 370.
 ὑπόνοια 14. 28. 126. 160. 238.
 326. 464. 610.
 ὑπόστασις 312. 432. 720.

Φ

φαντασία 240. 330. 582.
 Φαρισῶ 18. 252. 314.
 Φαρισαῖος 52. 54. 56. 74. 94.
 96. 256. 274. 318. 334.
 612.
 φήμη 276.
 φθόνος 20. 40. 42. 108. 122.
 172. 244. 308. 424.

φθορά 180. 538. 678.
 φιλαδελφία 286.
 Φιλανθρωπία 22. 44. 50. 88. 114.
 134. 140. 142. 144. 146.
 148. 174. 178. 200. 222.
 232. 248. 286. 306. 316.
 326. 332. 348. 366. 380.
 392. 412. 428. 454. 472.
 498. 514. 524. 550. 568.
 586. 602. 606. 608. 616.
 640. 644. 696. 716. 718.
 738. 756.
 φιλαργυρία 244. 260. 262. 264.
 φιλάργυρος 248.
 φιλαρχία 56. 244. 630.
 φιλία 170. 260. 468. 478. 480.
 522.
 Φίλιππος 414. 416. 418. 500.
 726.
 φιλοδοξία 54.
 φιλομάθεια 152. 154.
 φιλονεικία 40. 564.
 φιλοξενία 286.
 φιλοσοφία 80. 116. 138. 166.
 174. 198. 200. 202. 274.
 284. 366. 370. 470. 566.
 610. 658. 690. 716.
 φιλοστοργία 342. 402. 446. 626.
 668. 700.
 φιλοτιμία 686. 688. 690. 722.
 724.
 φιλοχρηματία 658.
 φλυαρία 286.
 φόβος 54. 56. 70. 86. 88. 136.
 138. 194. 196. 242. 318.
 348. 370. 378. 394. 434.
 460. 464. 490. 514. 522.
 532. 606. 610. 620. 662.
 680. 700. 724.
 φόνος 18. 244. 270. 486. 604.
 φρόνημα 650.
 φροντίς 166. 170. 202. 460.

508. 564.
 φύσις 590.
 φῶς 182. 306. 308. 320. 322.
 346. 496.

Χ

χαρά 474. 476. 588. 582. 702.
 χάρις 44. 62. 88. 114. 148.
 174. 190. 192. 200. 222.
 248. 252. 286. 316. 332.
 348. 366. 392. 412. 428.
 434. 452. 454. 472. 498.
 504. 524. 550. 568. 586.
 608. 610. 640. 694. 710.
 738. 716. 756.
 χάρισμα 516. 710.
 χερουβίμ 356. 540.
 χρῆμα 202. 244. 328. 426. 454.
 548. 562. 602.
 χριστιανός, -οὶ 82. 84. 278. 302.
 656.
 Χριστός 8. 14. 16. 22. 26. 38.
 42. 44. 48. 52. 62. 64.
 68. 70. 76.

Ψ

ψευδαπόστολος 120.
 ψεῦδος 14. 74. 404. 592. 656.
 ψευδόχριστος 102.
 ψυχή 84. 90. 92. 104. 108. 116.
 118. 122. 124. 126. 128.
 132. 136. 138. 146. 148.
 150. 152. 166. 168. 170.
 172. 182. 196. 198. 208.
 212. 214. 218. 160. 262.
 264. 280. 284. 288. 290.
 294. 298. 316. 318. 328.
 330. 338. 346. 350. 374.
 376. 388. 394. 398. 400.
 406. 408. 410. 434. 452.
 454. 456. 460. 468. 474.

σάρξ 198. 228. 230. 308. 420.
430. 452. 454. 496. 516.
542. 554. 556. 558. 582.
668. 576. 676. 702. 704.

Σατανᾶς 344. 374.

Σιλῶν 46. 48. 50. 52. 94.

Σκηνοπηγία 254. 310.

Σαλομών 150. 738.

σοφία 32. 64. 236. 288. 298.
610.

σταυρός 16. 18. 38. 128. 184.
276. 278. 294. 298. 306.
380. 388. 424. 438. 440.
446. 456. 554. 662. 664.
666. 668. 672. 676. 678.
706. 708. 722. 728.

στεναγμός 658.

στενοχωρία 172. 732.

συγκατάθεσις 226. 228. 236.
240. 258. 424. 446. 558.
574. 598. 728. 730.

συγγνώμη 302. 482. 754.

συγχώσεις 614.

συκοφαντία 152.

συμπάθεια 288. 744. 748.

συμφορά 96. 144. 146. 148.
206. 586. 606.

συνήθεια 644.

συνουσία 218.

σωτηρία 18. 20. 24. 50. 102.
116. 134. 224. 230. 232.
260. 654. 716.

σωφροσύνη 174. 382.

Τ

ταλαιπωρία 88. 108. 202. 604.
612.

ταπεινότης 190. 224. 232. 420.

ταπεινοφροσύνη 228. 340. 342.
356. 396.

ταφή 678. 680. 684. 692.
τάφος 210.

τιμή 204. 292. 472. 474. 660.
672. 688. 694. 712. 716.
734. 756.

τιμωρία 220. 364. 392. 452.
494. 548. 638. 654.

τόλμη 180.

Τριάς 514.

τρόμος 220.

τρυφή 146. 390. 468. 472. 494.
734.

τυραννίς 242. 260. 426. 468.
500. 626. 650. 732.

τυφλός 24. 26. 30. 36. 38. 46
48. 52. 54. 64. 68. 72.
152. 156. 206. 270.

τυφλότης 94. 96.

τύφος 8. 356. 402. 642. 650.

Υ

ύβρις 10. 492. 548. 638. 646.
750.

υιοθεσία 514.

υιός του ανθρώπου 304. 306.

ύπακοή 102.

ύπεροψία 244.

ύποκρισία 244.

ύπόκρισις 242.

ύπομονή 370.

ύπόνοια 14. 28. 126. 160. 238.
326. 464. 610.

ύπόστασις 312. 432. 720.

Φ

φαντασία 240. 330. 582.

Φαραώ 18. 252. 314.

Φαρισαίος 52. 54. 56

96. 256. 27

612.

φήμη 27^ϛ

φθόνος

φθορά 180. 538. 678.
 φιλαδελφία 286.
 Φιλανθρωπία 22. 44. 50. 88. 114.
 134. 140. 142. 144. 146.
 148. 174. 178. 200. 222.
 232. 248. 286. 306. 316.
 326. 332. 348. 366. 380.
 392. 412. 428. 454. 472.
 498. 514. 524. 550. 568.
 586. 602. 606. 608. 616.
 640. 644. 696. 716. 718.
 738. 756.

φιλαργυρία 244. 260. 262. 264.
 φιλάργυρος 248.
 φιλαρχία 56. 244. 630.
 φιλία 170. 260. 468. 478. 480.
 522.
 Φίλιππος 414. 416. 418. 500.
 726.

φιλοδοξία 54.
 φιλομάθεια 152. 154.
 φιλονεικία 40. 564.
 φιλοξενία 286.
 φιλοσοφία 80. 116. 138. 166.
 174. 198. 200. 202. 274.
 284. 366. 370. 470. 566.
 610. 658. 690. 716.

φιλοστοργία 342. 402. 446. 626.
 700.
 86. 688. 690. 722.

ματία 65
 για 2P
 βος 5/
 15
 88. 136.
 242. 318.
 394. 434.
 50. 514. 522.
 610. 620. 662.
 724.
 770. 486. 604.
 202. 460.

508. 564.
 φύσις 590.
 φῶς 182. 308. 308. 320. 322.
 346. 496.

Χ

χαρά 474. 476. 588. 582. 702.
 χάρις 44. 62. 88. 114. 148.
 174. 190. 192. 200. 222.
 248. 252. 286. 316. 332.
 348. 366. 392. 412. 428.
 434. 452. 454. 472. 498.
 504. 524. 550. 568. 586.
 608. 610. 640. 694. 710.
 738. 716. 756.

χάρισμα 516. 710.
 χερουθίμ 356. 540.
 χρῆμα 202. 244. 328. 426. 454.
 548. 562. 602.
 χριστιανός, -οί 82. 84. 278. 302.
 656.
 Χριστός 8. 14. 16. 22. 26. 38.
 42. 44. 48. 52. 62. 64.
 68. 70. 76.

Ψ

ψευδαπόστολος 120.
 ψευδός 14. 74. 404. 592. 656.
 ψευδόχριστος 102.
 ψυχή 84. 90. 92. 104. 108. 116.
 118. 122. 124. 126. 128.
 132. 136. 138. 146. 148.
 150. 152. 166. 168. 170.
 172. 182. 196. 198. 208.
 212. 214. 218. 160. 262.
 264. 280. 284. 288. 290.
 294. 298. 316. 318. 328.
 330. 338. 346. 350. 374.
 376. 388. 394. 398. 400.
 406. 408. 410. 434. 452.
 454. 456. 460. 468. 474

476.	480.	482.	492.	526.		Ω
538.	542.	552.	564.	584.		
592.	594.	642.	652.	670.	ώμοτης	140.
674.	694.	708.	712.	718.	ώδινη	292.
732.	737.	738.	740.	742.	ώμοτης	408. 602
744.					ώρα	276. 294.
ώρα	60.	220.			ώφέλεια	342.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	8–740
ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ' (Ίω. 8,48–59)	10
ΟΜΙΛΙΑ ΝΣ' (Ίω. 9,1–5)	24
ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ' (Ίω. 9,6–16)	46
ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ' (Ίω. 9,17–33)	64
ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ' (Ίω. 9,34–10,13)	90
ΟΜΙΛΙΑ Ξ' (Ίω. 10,14–21)	116
ΟΜΙΛΙΑ ΞΑ' (Ίω. 10,22–41)	150
ΟΜΙΛΙΑ ΞΒ' (Ίω. 11,1–29)	176
ΟΜΙΛΙΑ ΞΓ' (Ίω. 11,30–40)	202
ΟΜΙΛΙΑ ΞΔ' (Ίω. 11,41–48)	224
ΟΜΙΛΙΑ ΞΕ' (Ίω. 11,49–12,8)	250
ΟΜΙΛΙΑ ΞΣ' (Ίω. 12,9–24)	268
ΟΜΙΛΙΑ ΞΖ' (Ίω. 12,25–34)	288
ΟΜΙΛΙΑ ΞΗ' (Ίω. 12,34–41)	304
ΟΜΙΛΙΑ ΞΘ' (Ίω. 12,42–50)	318
ΟΜΙΛΙΑ Ο' (Ίω. 13,1–11)	334
ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ' (Ίω. 13,12–19)	350
ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ' (Ίω. 13,20–35)	368
ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ' (Ίω. 13,36–14,7)	394
ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ' (Ίω. 14,8–14)	414
ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ' (Ίω. 14,15–30)	430
ΟΜΙΛΙΑ ΟΣ' (Ίω. 14,31–15,10)	456
ΟΜΙΛΙΑ ΟΖ' (Ίω. 15,11–16,3)	474
ΟΜΙΛΙΑ ΟΗ' (Ίω. 16,4–15)	500

ΟΜΙΛΙΑ	ΟΘ' (Ιω. 16,16-33)	526
ΟΜΙΛΙΑ	Π' (Ιω. 17,1-5)	552
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΑ' (Ιω. 17,6-13)	570
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΒ' (Ιω. 17,14-26)	588
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΓ' (Ιω. 18,1-37)	610
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΔ' (Ιω. 18,37-19,15)	642
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΕ' (Ιω. 19,16-20,9)	662
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΣ' (Ιω. 20,10-23)	696
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΖ' (Ιω. 20,24-21,14)	718
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΗ' (Ιω. 21,15-24)	740
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ		759-776
	1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	759
	2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	766
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		777

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἐπιστολαί	
»	2ος	Ἐπιστολαί	(ἐξηντλήθη)
»	3ος	Ἐπιστολαί	»
»	4ος	Ὁμιλίες εἰς Ἑξαήμερον	»
»	5ος	Ὁμιλίες εἰς Ψαλμοὺς	»
»	6ος	Ὁμιλίες ἠθικαὶ καὶ πρακτικαὶ	
»	7ος	Ὁμιλίες δογματικαὶ - περιστατικαὶ - ἐγκωμιαστικαὶ - παιδαγωγικαὶ	
»	8ος	Ἀσκητικὰ (Ἔσοι κατὰ Πλάτος)	
»	9ος	Ἀσκητικὰ (Ἔσοι κατ' ἐπιτομήν)	
»	10ος	Δογματικὰ ἔργα	

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως)	
»	2ος	Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α-Β)	
»	3ος	Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ-Δ).	
»	4ος	Δογματικὰ Γ'	
»	5ος	Ἑρμηνευτικὰ Α'	
»	6ος	Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)	
»	7ος	Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)	
»	8ος	Ἱστορικοδογματικὰ Α'	
»	9ος	Ἱστορικοδογματικὰ Β'	
»	10ος	Ἱστορικοδογματικὰ Γ'	
»	11ος	Ἀσκητικὰ	
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα	

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τόμος	1ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'	
»	2ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β' (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	3ος	Ἀπολογητικὰ ἔργα	(ἐξηντλήθη)
»	4ος	Δογματικὰ	
»	5ος	Ἑορταστικοὶ - Ἠθικολογικοὶ Λόγοι	
»	6ος	Ἑγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι	
»	7ος	Ἐπιστολαί (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	8ος	Ἔσοι Δογματικὰ	
»	9ος	Ἔσοι Ἠθικὰ (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	10ος	Ἔσοι εἰς ἑαυτὸν (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	11ος	Ἔσοι εἰς ἕτερον (ὑπὸ ἔκδοσιν)	

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Τόμος	1ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ')	
»	2ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ')	
»	3ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι')	

Τόμος 1ος Δογματικά Α' ("Εκδ. ακριβής τῆς Ὁρθ. πίστεως)

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Τόμος 3ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ' — ΜΑ').

» 9ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Α' (Ὁμιλίες Α' — Κ').

» 10ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Β' (Ὁμιλίες ΚΑ' — ΜΗ').

» 11ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Γ' (Ὁμιλίες ΜΘ' — ΟΕ').

» 12ος α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Δ' (Ὁμιλίες ΟΣΤ' — 4Α')

β) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες Α' — ΙΘ')

» 13ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες Κ' — ΝΔ').

» 14ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες ΝΕ' — ΠΗ').

» 18ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α' (Ὁμιλίες Α' — ΚΒ').

» 18Α Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες ΚΒ' — ΜΔ').

» 20ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β', (Ὁμιλίες ΚΕ' — Λ'), εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες Α' — ΙΑ').

» 21ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες ΙΒ' — ΚΔ'), εἰς τὴν πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλίες Α' — ΙΒ').

» 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'.

» 29ος Ἀσκητικά Β'

» 31ος Κατηχητικαὶ καὶ ἠθικά Β' - Περιστατικά Α'.

» 32ος Ὁμιλίες Περιστατικαὶ Β'.

Ζ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.

» 12ος Αποσπάσματα ἔργων ἀββᾶ Ἡσαίου, ἀββᾶ Ζωσιμά, ἀββᾶ Δωροθέου.

» 22ος Νικ. Καβάσιλα, Ἑρμηνεία εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν - Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Η' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Θ' ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, Κατὰ Εἰμαρμένης, Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, Λόγος Κατηχητικός μέγας).

Ι' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος — Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀκίνδυνον Α', Β', Γ' — Ἐπιστολαὶ πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.